DAVID AND SYLVIA STEINER YIZKOR BOOK COLLECTION

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13852

Dorohoi Memorial Book

Dorot shel Yahadut ṿe-Tsiyonut Dorohoi

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY – NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
YIZKOR BOOK PROJECT

NEW YORK, NEW YORK AND AMHERST, MASSACHUSETTS

MAJOR FUNDING FOR THE
YIZKOR BOOK PROJECT WAS PROVIDED BY:

Harry and Lillian Freedman Fund
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
David and Barbara Margulies
The Nash Family Foundation
Harris Rosen
David and Sylvia Steiner
Ruth Taubman

Original publication data

TITLE	Dorot shel Yahadut ve-Tsiyonut Dorohoi : Sayan, Mikhaʻilan, Daraban, Hertsah, Radaʻuts-Prut / ʼarakh ve-liket David Shelomoh.
IMPRINT	880-02 Kiryat Byalik : Irgun yotsʻe Dorohoi veha-sevivah, 1992-
DESCRIPT	v. : ill., ports., maps ; 28 cm.
SUBJECT	Jews -- Romania -- Dorohoi. Dorohoi (Romania) -- Ethnic relations. Holocaust, Jewish (1939-1945) -- Romania -- Dorohoi.
ADD'L NAME	Shlomo, David.
ADD'L TITLE	Generat,ii de Iudaism și Sionism Dorohoi

THIS BOOK MEETS A.N.S.I. STANDARDS FOR
PAPER PERMANENCE AND LIBRARY BINDING

PRINTED IN THE U.S.A.

ASA A XI-a A
vici M. Rudolf
l M. Moișe-Avram

Adam D. Marcel
Alnamovici Sin.
Z. Avram

1968–1969
C... A XII-a A
...m S. Rene

Marco...
Morgl...
Svart...
Zelin...

1969–...
...UL IV A

Segall S. David
Melichsohn I. Jean
Barasch I. Bernhard
Roitman S. Moise

1923–1924 (8 cl...
Charas N. Sigismund
Cotter A. Anet
Finkelștein M.
Fundoianu M.

DOROHOI ȘI ÎMPREJURIMI

PRUT
PĂLTINIȘ
Horodiștea
RĂDĂUȚI-PRUT
DN 29A
Bajura
Baranca
DARABANI
DL. CETĂȚUIA 285
HERȚA
Oroftiana
Alba
Cuza Vodă
Esanca
Miorcani
CONCEȘTI
VIIȘOARA
DN 24C
DJ 282
DJ 293A
SUHARĂU
HUDEȘTI
Lișmănița
Ghireni
Baranca
DJ 298
291D
DJ 298A
COȚUȘCA
CRISTINEȘTI
Lișna
BAȘEU
Puțureni
Racovăț
GHIREN
DJ 298
Smîrdan
HAVÎRNA
MILEANCA
Codreni
Mihail Kogălniceanu
BOUR 339
IBĂNEȘTI
Dragalina
Stînca
DJ 293
Tătărășeni
VOLOVĂȚ
POMÎRLA
Arborea
George Enescu
Balinți
PODRIGA
DJ 282
DJ 294A
Hilișeu-Crișan
Hilișeu-Cloșca
Dumbrăvița
Popeni
GEORGE ENESCU (DUMENI)
DRĂGUȘENI
AVRĂMENI
DN 29
MANOLEASA
DERSCA
HILIȘEU-HORIA
BUHAI
DJ 291C
291D
Loturi Enescu
DJ 293
CORDĂRENI
IBĂNEASA
VORNICENI
DJ 298
Negreni
ȘTIUBIENI
DJ 291B
Pădureni
Iezer
DOROHOI
ĂILENI
Lozna
SĂVENI
RIPICENI
ogojești
ȘENDRICENI
BROSCĂUȚI
PUTREDA
DJ 292
Cindești
DL. MARE 301
DealuMare
DJ 282
DJ 294B
SĂRATA
Călinești
DL. MASCA 426
Horlăceni
Podeni
DN 29
VLĂSINEȘTI
DJ 282
Talpa
DN 29B
Recia Verbia
JIJIA
HĂNEȘTI
Lunca
Gorovei
VĂCULEȘTI
DJ 296
UNGURENI
BAȘEU
DJ 294C
MIHĂLĂȘENI
VÎRFU CÎMPULUI
BRĂEȘTI
Cotîrgaci
DINGENI
DN 24C
407
COTÎRGACI
ROMA
URECHIOIU
LEORDA
DN 29C
DJ 294C
DOBÎRCENI
SIRET
DJ 294B
Stînca
Cervicești
Costești
DJ 294D
DJ 282
ȘTEFĂNEȘTI
DN 29A
Cucorăni
UNȚENI
DN 29
Călugăreni
BUCECEA
RĂCHIȚI
GORBĂNEȘTI
TRUȘEȘTI
Călinești
MIHAI EMINESCU (IPOTEȘTI)
BOTOȘANI
ADÎNCATA
Stăuceni
DN 2...
...TEȘTI
HÎRLĂU

Pascariu ...
Scorțaru L. Rubin
Schachter St. Isabela
Sechter M. Herman
Aclipei L. Beatrice
Brif I. Henriette
Casapu A. Paula
Croitoru I. Mo...
Marcovici L. F...
Poplingher I. ...
...al A. Davi...
...on D. S...
...Ady

ANUL ...
Harabagiu ...
Cherbes C...

...ager Seigrid
...berg Meyer
Rica
...ger Bernha
...pariu Irma
...s Leib

Cher...
Oeri...
Gris...

Dav...
Kra...
Cro...
Fo...

Şmilovici A. Leiba

1924–1925
CLASA A VIII-a
novici M. Elias
aru I. Lupu

H. Didi
Jack
Nathan
. Hainrich
oritz
. Leon
Talic

CLASA A ...
Coter H. Iancu
Croitoru Z. Ionas
Grimberg S. Simon
Groper M. Nahman
Haivas I. Emilian

1959–...
CLASA A X...
Leizerovici M. ...
Rachmil M. Moi...

Segal I.
Solomon
Segal A.
Vasman
Vagner

Lupu J. Lică
Rabinschon L. Haim
Scorţaru L. Paul
Araţei S. Litman-Strul
Croitoriu A. Iosef
Grisariu M. Haim
Liebmann B. David
Rudnaru H. Herşcu

1927–1928
M. Herşcu
helm
M. Jack
onida
eer S. Ernes
urăh Iosub

gal S. Armand
gal D. Mauricen
ancu
vram

Butn
Pom
Solo

DOCTOR
DAVID BINDER
1871–1941

Butnar
Ceau
Din
Sol
Sc
Şv

emberg M.
vici L. Paul
incher M. M
salaru N. Av
ner A. Lupu

Blăn
Parna
Sacagiu
Sigal M.

1940–1944
in lista de ab...
eului lipsesc evreii...
n această perioadă
reii au învăţat la liceul
reiesc, creiat din ini-

CLASA A XI-a A
Bitterman A. Vilhelm
Marîm A. Iosub

Bercovici I. Bruno
Calmanovici A. Sami
Cherbis A. Simon
Cremer Solomon Dav
Croitoru M. Adolf
Hecht S. Beniamin
Iäger
Sigal L

. Marcu
dolf
inrich

Goldemberg Mo
Kraft Rica
Hollenger Ber
Marţaparin Ir
Manes Leib

CLASA A X-a
Ceauşu M. Sami
Davidzohn S. Herm
Kastner H. Iosef

Gerlu I. Izu
Reicher H. Michel

דורות של יהדות וציונות

דורוהוי (ב)

סאוון · מיכאילן · דאראבאן
הרצה · רדאוץ – פרוט

ליקט וערך: **דוד שלמה**

כסלו–טבת תשנ"ד – דצמבר 1993
הספר מופיע בהוצאת ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה בישראל
ת.ד. 134, קרית ביאליק – 27101

בע"ה

הכרך השני של ספר דורוהוי והסביבה - מופיע בחסותו של **אברהם לורברבאום** מדורוהוי, לזכר הוריו ז"ל,

אביו, ר' הירש (צבי) ב'ר אברהם לורברבאום ז"ל,

יליד הובנוב - גליציה, נפטר ב כ'ו בתמוז תשי"ד בארץ.

צאצא לרבני שושלת ר' **יעקב לורברבאום** מליסא, ונין לחכם **צבי**.

אמו, מרת פייגה בת הרב ר' משה-צבי מגיד (מויסיי) ז"ל,

נפטרה בט"ו באדר ב' תשי"ט (1959) בארץ.

נין ונכד לרבני שושלת צרנוביל, רוזין, וסוויראן.

ובת הרבנית מרת **שרה-הינדה** ז"ל, בת הרב **ר' נפתלי הורוביץ** רבה של מיכאילן, מזרע השל"ה ורש" (ראה כרך א עמ' 192-193)

יהי שמם לעולם, לפני שמש ינון שמם, ויתברכו בהם!

תודה ליהודה גור-אריה
על השתתפותו ההתנדבותית בעריכת הספר

בשער העברי של הספר מופיע אחד הדגלים
של התנועות הציוניות מדורוהוי ואשר הובא ארצה למשמרת

4

תוכן העניינים

ראשית דבר לכרך השני - **שלמה דוד**- עמ' 7
אות ומופת לדורות הבאים - ד"ר **מאיר רוזן** - 9
קבלת פנים אצל נשיא המדינה - 10
פרס השר לענייני דתות לרבנו פנחס וסרמן - 16
כל חיי - הגשמה - **יעקב קליין** - 17
דורוהוי שידעתי - **אברהם לורברבאום (דפנה)** - 20
דורוהוי של ימי נעורי - **שלמה בריד** - 35
זכרונות ונוסטלגיה - **חנה סלומון (גריסרו)** - 38
למחרת החתונה בדורוהוי - עליה לארץ-ישראל - **אריה כרמלי** - 40
מדורוהוי לירושלים - **רשלה סגולי** - 41
זכרונות מדורוהוי - **אהרן גזית (קוז'וקרו)** - 43
שיקום ילדותי בדורוהוי - **מניה הרמן** - 45
שואה, גבורה ותקומה של משפחתי - **ישראל (טולי) אברהם** - 46
דורוהוי עיירתי (שיר) - **זהבה בלן** - 47
סליק בבית-הספר "קולטורה אגריקולה" - **ראובן כרמלי** - 48
משכיל מדורוהוי - כתב של עתון עברי (1874) - 49
יהודים ממחוז דורוהוי שעלו לארץ-ישראל במאה ה-19 - 51
שני ספרי נדירים של רבני דורוהוי - ד"ר **יעקב גלר** - 52
ספר ה"סליחות" של ינקו ברקוביץ' - 53
ר' חיים טויבש זצ"ל - **שמשון ר. לבנקרון** - 56
הרב ישראל אייזיקסון - **שמשון ר. לבנקרון** - 57
כולל רומניה בירושלים - מתרומה של זוג מדורוהוי - 58
קהילה קולטת - 58
בית-העלמין העתיק בדורוהוי - **שלמה דוד** - 59
"בקשות" על קברו של הצדיק - 62
בעקבות העבר - חוויות של ביקור בדורוהוי, יולי 1992 - **שלמה דוד** - 63
אילן יוחסין - שמונה דורות - 65
מונוגרפיה של עיירה - **א. ב. יפה** - 69
מי היו יהודי דורוהוי - 71
הווי של עיירה פולנית - כמו בדורוהוי - 72
עצרת זכרון במלאות 52 שנה לפוגרום בדורוהוי - 73
מסמך: העיר דורוהוי במלחמת העולם השניה - 75
כמעט אומצתי על-ידי משפחה אוקראינית - **יונה ברקאי** - 76
הרכבת ברחה לי - **רחל קורבר (שלי פייביש)** - 78
חיי ניצלו בזכות... ביצה - **הרמן דודזון** - 80
סדר ה"כפרות" של יעקב בלן במחנה העבודה - 82
רשמי מסע בטרנסניסטריה 1942-1992 - **נתן פורת** - 83
בקעת הקהילות החרבות - **שמעון הרן** - 85
ציפורי - עיר עתיקה וישוב מודרני של אנשי דורוהוי והסביבה - **נתן קרפט** - 86
ניצב ישעיהו לייזרוביץ - האלוף "שלנו" בצמרת המשטרה - 87
משפחתי - משפחת פאגדאו (Făgădău) - **משה מגידו (פגדאו)** - 90

לדיקאן באוניברסיטת חיפה שורשים בדורוהוי – 95
ד"ר רובין קופילוביץ – חבר-כבוד של הסתדרות רופאי השיניים בארץ – 96
ד"ר מילו רוזנברג – איש המים – 99
הרבנית ברכה לופוביץ-טירד – 100
משה בלן סייע להעלאת יתומים רבים לארץ-ישראל – 101
בית"ר דורוהוי – המפקדה וההנהלה לאחר מלחמת העולם השניה – 101
ביאנקה רומן לבית הליק – 102
לחפש שורשים (שיר) – **מניה הרמן** – 102
שמעיה מסינגר – איש המעשים הטובים – 103
שלושה דורות במשפחתה של שושנה רוטנברג (רוזה מרקביץ') – 103
עליזה זילברברג (שילר) – מחנכת אשר נולדה לחינוך – 104
דרישת שלום מאברהם לדר – קנדה – 105
יוסף ינקוביץ ז"ל – 106
סיפורו של שם – 107
אמי-מורתי הרבנית סימא רייזל וסרמן ע"ה – הרב **יוסף וסרמן** – 108
אסיר-ציון יליד דורוהוי – אברהם (דולפי) הירש ז"ל – **יהושע קושמרו** – 110
פרח על הגלעד של אריאלה מריאן – 114
בעלי היקר אדולף רוזן ז"ל – **בלה רוזן** – 115
ברכה קליינרמן – ציונות עם כל הלב – **מרדכי דיין** – 116
רעייתי – קורבן ה"סקאד" – **יהושע קושמרו** – 118
אבי – הרשקו טפיצרו – **זאב לבני (צ'ובוטרו)** – 120
אבי, משה יעקב שכטר ז"ל – **זאב שכטר** – 122
סבתא חנה – **שלמה דוד** – 122
אמי – שרה אייפלר – **משה אופיר** – 123
על אבי יעקב בקאלו – **מניה הרמן** – 125
לזכרם של מלבינה וינקו שילר – 126
שלמה אונגוריאנו ז"ל – טרגדיה של משפחה – 126
אהרן (איזק) כספו – בן 100 – 127
הספר "דורוהוי" (א) הוענק למכון לחקר השואה באוניברסיטת חיפה – 128
ספר "דורוהוי" (א) הוענק לראש עיריית קרית-אונו – 129
ברכות להופעת הספר "דורות של יהדות וציונות – דורוהוי" (א) – 130
"שורשים" של קהילת יהודי מחוז דורוהוי – 133
פרס ספרותי לספר "דורוהוי" (א) – 134

סאוון

שבחי הרב קלינגר – ד"ר **יעקב גלר** – 135
חרם על שוחט משיג-גבול – **פנינה ורדי** – 137
הרב הסתייג מעליה- נכדו "אינו מוצא את עצמו" – **אריה אברהמי** – 142
הרב אפרים אלתר לנדאו – **שמשון ר. לבנקרון** – 144
חלוצי סאוון ודורוהוי – **אריה אברהמי** – 144
יוסף עבר-כהן ובני דורו – **ש. אבני** – 145
אבי, עו"ד יעקב רוזנהאופט – ד"ר **פנינה מלצר** – 147
אמי, מינה רוזנהאופט – ד"ר **פנינה מלצר** – 148
שלושה אחים – חמישים שנה – 149

שמואל רוזנהאופט – "גואל צדק", יליד סאוון – **דוד ויניצקי** – 150
אבי– למענך (שירים) – **שרה רוזנפלד (בורשטיין)** ז"ל – 151
מסאוון לציפורי – **משה וקסלר** – 152
שורשים של מלכת היופי – Miss Univers – **אפרת (צירנה) מסינגר** – 154

מיכאילן

מגירוש ספרד ועד מיכאילן – **ברוך טרקטין** – 155
מרדכי סטרליסקר – סופר עברי ממיכאילן – **לוסיאן זאב הרשקוביץ** – 157
הרב שבתי סגל – מחבר שו"ת הרשב"ד – 160
ולוולה זבארז'ר – הטרובדור של העיירה – **שמשון ר. לבנקרון**161
בית-הספר היהודי במיכאילן – **שמעיה וסרמן** – 162
משפט הפרוכת האדומה – **סוניה וסרמן (ריזל)** – 164
אידוב כהן – יקיר וסמל של יהודי רומניה – 165
כבודו של ר' משה בודנר נתגלגל אצל אידוב כהן – 165
יעקב מיכאלי – האיש "שלנו" במערכות ההסתדרות – 166
ז'אן בלום – איש הדעות, הרוח והמעש – 168
ההגרלה העולמית למען השלום – **זיאן בלום** – 168
הפרס שקיבלה אמי – **סוניה וסרמן (ריזל)** – 169
מרים אייזנטל (רחמוט) – גואלת נפשות – 170
אמי-מורתי טאובה יונה שווייצר ז"ל – **הדסה (שווייצר) פישל** – 171
ממיכאילן לקרית-שמונה – פועלו של ינקו קזקו – **יוסף קזקו** – 174
הילדה ברנדר ע"ה – **ברוך טרקטין** – 175
פרוים (אפרים) רחמוט – 175

דאראבאן

מתוך הקובץ "דאראבאן – מבחר תעודות ורשימות" – **שמעון הרן** – 177
צו נגד היהודים מטעם עיריית דאראבאן – 178
בתי-כנסת בדאראבאן – 184
פרעות בדאראבאן ומשפטם של הפורעים – **שמעון הרן** – 186
מבוא (שיר) – **אברהם פלר** – 190
יום יום- בירח אב- גינוק (שירים) – **שמעון הרן** – 190
אסתר "הצוענייה" – **יצחק חכם** – 191
המומר שהתעניין בפרשת השבוע – 192
הוקרה לר' יצחק חכם – 193
מהווי העיירה – **שמשון ר. לבנקרון** – 194
הרב נחום שמריהו שכטר, רבה של דאראבאן – **שמשון ר. לבנקרון** – 196
בית יוסף – השושלת של יוסף ברץ מדאראבאן – **חיים ברץ** – 197
אריה שפירא – פעילות ציבורית רבת השגים – הרב **אפרים גוטמן** – 201
ייסוד תנועת בני עקיבא בדאראבאן – **חיים ברץ** – 202
זהבו של הרב מנחם חכם – רבה של אור-עקיבא – 205
נתן ברץ – איש רב-פעלים – 208
יואל קוטר – פעילות ציבורית בלתי נלאית – 210
משפחת כהן – משפחה מיוחדת – 212

מדאראבאן – לקרית-אתא – ד"ר **סלומיאה הרשקו (טריגר)** – 214
שפרה טריגר – ברוכת הנינים – 216
שילוב של פעילות ציבורית וניהול בי"ס תיכון בישראל – **חיים ברץ** – 217
צאציו של ר' שמיל (שמואל) דוידסון – 220
הסאגה של משפחת יוקלה – 222
ר' משה קרפט משושלת הבנאי – 224
מרקו ג'מבש- אח במקצוע ואח לסייע – 224
משפחת פרנפס – 225
הזוג אורנשטיין – 225
סבי, ר' שמשון גליבטר – **שמשון ר. לבנקרון** – 226
נסים חזיתי בשואה – **חיים ברץ** – 227
הז'נדארם ואסילה – **נתן קרפט** – 228
זוועות מחנה הריכוז – בזכרונותיו של ניצול – **לארי ב. מרטון** – 230
שמעון בריל – בעל הלב הפתוח – 231
משפט חמישים הצעירים "הקומוניסטים" – **סמי בריל** – 231
הגירוש מדאראבאן – **שמשון לוונקרון** – 232
הזוג שכטר – בביקורם בארץ – 233
הרש רוזן – התמונות מדברות בעד עצמן – 234
לזכרה של אמא – שלימה חכם – **פנינה שקולניק (חכם)** – 235

הרצה

זכרונות מלפני יובל שנים – **ברונו (ברוך) זונטג** – 237
הרצה, עיירת הולדתי והקשר שלי עם דורוהוי – **דוד שפונד** – 238
בצל שואת טרנסניסטריה – **אייזיק סגל** – 239
זכרונות מרים – **אברהם ויסמן** – 242
רונטי רומן ומחזהו "מנשה" – **י. קארא** – 244

רדאוץ-פרוט

מפגש של בני רדאוץ-פרוט – **קלמן בר-דוד** – 245
לא-זכרונות – **אליעזר בן-עמי (ברקוביץ)** – 246
חנות של עתיקות- אחי יעקובש (שירים) – **אליעזר בן-עמי (ברקוביץ)** – 247
הרחלה – MIORITA – תרגום: **אליעזר בן-עמי (ברקוביץ)** – 248
משפחת טלמצ'ו – אידל וחיה-שרה – **בנימין טלמצ'ו** – 249
סיפורה של תמונה – 251
זכרונות אפלים – **שרה שכטר (סרל רויזן)** – 252
ה"כתובה" מטרנסניסטריה – 254
משפחת מושקוביץ – **שיינדלה נדלר** – 256
הנצחה מכובדת ב"יד ושם" של הנספים בשואה, יוצאי רדאוץ-פרוט – 258
תחנות בחיי – **אליעזר בורשטיין** – 259
קורותיה של משפחת קהל – **ג'ינה בן-דוד** – 260
אימצתי לי "אמא" – **שמואל בן-דוד** – 261

נפלו במערכות ישראל

דורוהוי

ראשית דבר לכרך השני

כאשר הספר הראשון (כרך א') על תולדות יהדות העיירות במחוז דורוהוי הופיע בינואר 1992 – חשבתי כי הושלמה המשימה שעליה חשבנו וחלמנו והוצאנו אותה לפועל לאחר שנים רבות של רצון והכנות להנציח את העבר של קהילות אלה.

היה נדמה לנו כי מילאנו שליחות וחובה שלקחנו על עצמנו.

חלפו רק חודשיים מאז צאת הספר הראשון לאור והוצפנו בפניות רבות, אשר הצביעו על החיוב, אבל גם על החסר. התברר שרבים, שישבו קודם מן הצד, התעוררו וכתבו רשימות וזכרונות ונוצר הצורך להשלים את המלאכה. כנראה יש דחף להגיע ליותר שלמות וגם החובה המוסרית והמצפונית מחייבת כי הירועה ההיסטורית של ההנצחה תושלם יותר ויותר, ככל האפשר.

תחושה זו דחפה אותי להמשיך במלאכה והחומר הראשוני שהגיע אלי בצורת מכתבים, נהפך לחומר רקע להמשך. כך נאסף ונערם חומר חדש אשר הביא אותי לחשוב כי עשיתי למעשה רק חצי מלאכה והדבר דחף אותי לקראת אפשרות של הוצאת ספר שני ומשלים.

חברים שלי ובמיוחד ידידי הקרובים לדרך – **יוסף ינקוביץ** וד"ר **דורון קולר** הניעו אותי לבקר ברומניה, במיוחד בעיר הולדתי דורוהוי, להתרשם במקום. בכך, שניהם עודדו אותי ככל יכולתם. ואמנם ביקור זה ברומניה, ובמיוחד בדורוהוי והסביבה היה לי מקור להתרשמויות עמוקות: ספגתי חוויות, נפגשתי עם אנשים שונים וכן התייחדתי רבות בבתי העלמין של עיר זו. כל אלה הטביעו עלי רושם חזק מכל הבחינות והיוו דחיפה נוספת לקראת הספר השני, זה המופיע עתה, בדצמבר 1993.

כאשר חזרתי לארץ מולדתי האמיתית, ארץ-ישראל, עם מטען לא קטן של התרשמויות, המשכתי להתקשר עם יוצאי עיירות מחוז דורוהוי. מעגל הנתונים הלך והתרחב, נחשפו ארועים נוספים, אנשים וחוויות אשר היו מנת חלקה של יהדות מחוז דורוהוי, וכל אלה הצטברו ונערמו אצלי עד חג הפסח תשנ"ג, אפריל 1993. אחר מיון חומר רב, אך יחד עם זאת, עם הרגשה של סיפוק והקלה, בצד קשיים רבים ביותר, סיימתי עוד שלב של המלאכה.

עתה, כאשר הכרך השני מונח לפני הקורא, מיתוסף מימד נוסף על העיירות היהודיות שבמחוז דורוהוי, שלמעשה כמעט ונעלמו, והנה הן מונצחות בדפים אלה.

גם בכרך זה החומר המוגש בעברית שונה מן החלק הכתוב בלועזית – ולהיפך – ושני החלקים משלימים זה את זה. כיבדנו עד כמה שהדבר היה נתון בידנו, את רצונם וניסוחם של הכותבים והקפדנו שהמאמרים והרשימות יופיעו במקורם, לפי הלשון שבה הם נכתבו בידי מחבריהם.

הוקל עלי מבחינה נפשית, מצפונית ומוסרית; אך עדיין אין לי תחושה כי המלאכה אכן הושלמה. דבר טבעי הוא כי רובנו, ואולי אומר אפילו – כולנו – היינו לחלק אינטגרלי של עם ישראל בארץ-ישראל, אבל נראה לי כי אין להתנער ולהתכחש לעבר היות והוא חלק מעצמנו והוא צריך להיות נחלת ההיסטוריה היהודית ועדות לצאצאים שלנו ולדורי דורות אחרינו.

אני חש סיפוק רב כי אולי הוספתי חוליה היסטורית לגבי קהילה יהודית אשר העבר שלה ראוי מאוד כי יונצח בצורה מכובדת. ועדיין המלאכה לא תמה.

אולי יהיה עוד נסיון נוסף של השלמה. אין סוף לעשיית עבודה היסטורית, ורצוי שתהיה מושלמת ככל האפשר. וברוך שהחיינו והגיענו גם לרגע זה!

תודה חמה מעומק ליבי לכל אלה אשר איפשרו לי לעסוק במלאכה קדושה זו.

שלמה דוד

ד"ר מאיר רוזן

אות ומופת לדורות הבאים

דורוהוי, דאראבאן, סאוון ואחרים - שמות שאם תתייחס אליהם בשיחה עם צבר צעיר או עולה שלא-מכבר בא ארצה - לא יובנו. אך בפנתיאון של גיבורי ישראל, בתולדות העם היהודי במאה העשרים, מילאו מקומות אלו תפקיד רב חשיבות בתקומת עם ישראל בארצו.

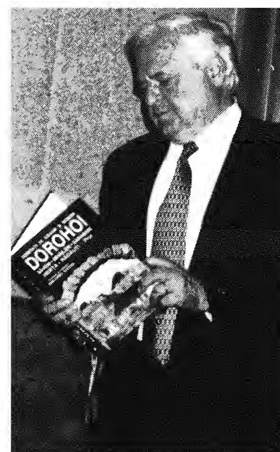
קורא יקר! כשאתה מדפדף בעמודים אלו, כשאתה מתבונן בתמונתו של יהודי קשיש בדרכו לבית-הכנסת או בצלמה של אמא המחזיקה ילד בזרועותיה - דע שמול עיניך מופיעים אלה ששמם לא ידוע, שתמונתם לא הופיעה בעמודים הראשונים של עתונות העולם, אך בלעדיהם לא היינו מגיעים עד הלום.

בתקופתנו אנו, כשהאנטישמיות ממשיכה לקצור קורבנות, כששוללים מאיתנו אפילו את הזכות להיסטוריה שלנו ומנסים להשכיח שהיתה אי פעם שואה, חשוב עוד יותר שספר זה יופץ ויגיע לכל בית יהודי, כדי שהדור הצעיר יידע בזכות מי הגענו עד הלום ולמי אנו חייבים תודה על קיומנו.

ברצוני להביע הוקרה עמוקה לאלה שעשו ימים כלילות, שהקדישו זמנם וכל מאודם כדי שספר זה יראה אור. מי יתן ובמעשינו אנו, בבניית הארץ והעם נהיו: ראויים למורשת שהורישו לנו אלה המופיעים בדפי הספר הזה.

זכיתי להיוולד במשפחת **רוזנהאופט** מעיירת סאוון, שסבי ע"ה היה בעל אחוזה וקיים בית כנסת משלו באחוזתו. גם מצד אמי, **מינה** ע"ה, שורשי בדאראבאן, שם נולדה אמי למשפחת **ברץ** הידועה ברגשותיה היהודיים העמוקים. אם יש דבר אחד שלמדתי במהלך חיי, הרי זה שיותר מלימודים בבתי-ספר ובאוניברסיטאות, חשוב יותר מכל הוא החינוך שאדם מקבל בביתו. מי יתן וסיפורם המופלא של אלה ששמם נזכר בספר ישמש אות ומופת לדורות הבאים.

כל עוד אנו זוכרים אותם, את אלה שבאו ברגל ארצה, את החלוצים שבאו באוניות המעפילים ונפלו בקרבות ישראל - כולם, כל גיבורי ישראל ממשיכים לחיות יחד איתנו ובזכותם נזכה לראות בגאולה השלמה ובשלום.

ד"ר **מאיר רוזן** הוא מנהל הבונדס בארה"ב, לשעבר שגריר ישראל בפאריס ובוושינגטון
חברי הנהלת אירגון יוצאי דורוהוי, בחברת ד"ר מאיר רוזן. מימין לשמאל: ד"ר דורון קולר, ד"ר מאיר רוזן, מר יוסף ינקוביץ, מר שלמה דוד

קבלת פנים אצל נשיא המדינה

משלחת מכובדת של יוצאי עיירות מחוז דורוהוי התקבלה במשכן נשיא המדינה ביום 17.6.92 והגישה לו את כרך א' של הספר "דורות של יהדות וציונות במחוז דורוהוי".

הארוע היה חגיגי מאוד והשתתפו בו 32 אנשים, יוצאי עיירות מחוז דורוהוי.

הנשיא **חיים הרצוג** קיבל את המשלחת בלבביות רבה ושעה ארוכה הקשיב לנציגי אירגוננו והתעניין בתולדות העיירות במחוז דורוהוי.

הנשיא הודה במלים חמות לחברי המשלחת ולאחר הטקס הרשמי שוחח ארוכות עם אחדים מחברי המשלחת והתרשם מאוד מן העבר וההשגים של יוצאי מחוז דורוהוי בארץ.

להלן הנאומים של שניים מנציגי המשלחת וכן תמונות מקבלת הפנים:

נאומו של שלמה דוד:

*כבוד נשיא המדינה, מר **חיים הרצוג**,*

אנו נרגשים מן המעמד המכובד בהיותנו אתך במשכן הנשיא ולהגיש לך אישית את ספרנו "דורות של יהדות וציונות במחוז דורוהוי".

בפסוק קכ"ו בתהילים נאמר: "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים. אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רינה". זו התחושה שלנו ברגעים אלה, הרגשה של "היינו כחולמים" בדורי דורות, וכעת כיסופי ציון הוגשמו והנה אנו מוצאים את עצמנו במשכן הנשיא של מדינת ישראל.

בעיר דורוהוי פעל ארגון נוער ציוני בשם "כיסופי ציון" יחד עם "חיבת ציון" וארגון "כרמל", לפני כמאה שנה ובעיירות מחוז הולדתנו רבים היו דוברי עברית במשך מאות בשנים.

מן העיירות אשר במחוז דורוהוי היו שני צירים בקונגרסים הציוניים הראשונים

בבאזל; אחת מן המתיישבות הראשונות בראש פינה מלפני כ-110 שנים היתה **גיטל בלומר** ורבים מן העיר שלנו היו בין החלוצים הראשונים וגם היו רבים שמילאו את הכוללים בצפת ובירושלים, עוד לפני העליה הראשונה.

בעיירות של מחוז דורוהוי חיו והנהיגו חיים רוחניים-תרבותיים, מצאצאיהם של **רש"י והבעש"ט**. בעיר דורוהוי הוקם למעשה התיאטרון היידי הראשון בעולם, כאשר המחזאי **אברהם גולדפאדן** שהה מספר שנים בעירנו, כתב בה את המחזה "עקידת יצחק" ושחקנים מקומיים שיחקו אותו בהצגת בכורה עולמית ביידיש, וזאת לפני כ-120 שנה.

משוררים וסופרים דגולים בשפות יידיש, עברית ורומנית נולדו, התפתחו וכתבו בעיירות מחוז דורוהוי וכן רבים היו העיתונים הציוניים אשר הופיעו במחוז זה כבר לפני מאה - שמונים שנה.

לצערנו, גם בעניין פרעות נגד היהודים - יהדות מחוז דורוהוי היתה קורבן ראשון לרדיפות אלה. כך היה ב-1907, כאשר באיזור החלו פרעות נגד היהודים וכך היה ב-30.6.40, דהיינו לפני 52 שנה, שאז החלה שואת יהודי רומניה עם הפוגרום בדורוהוי, ואח"כ הגירוש לטרנסניסטריה ולמחנות כפיה. כ-5000 יהודים בני מחוז דורוהוי נספו בשואה.

הודות לרוח היהדות והציונות של יהודי דורוהוי והסביבה, אפילו במשטר הקומוניסטי, דורוהוי, שבצפון רומניה, היתה עיר כמעט יחידה אשר שמרה על צביונה היהודי של "אידיש שטעטל" ובשנים 1960-1990 ביקרו בה שרים מישראל וראשי יהדות העולם, כדי לראות את העיירה היהודית כפי שהיכרנו אותה במזרח אירופה לפני כמאה שנים ויותר.

מתוך כ-30,000 יהודים אשר חיו בעיירות דורוהוי, דאראבאן, הרצה, מיכאילן, סאוון ודראוץ-פרוט לפני השואה, נותרו כיום רק כ-80 יהודים בלבד בדורוהוי והם עדיין מתפללים בשני בתי-כנסת ומנהלים חיים קהילתיים מלאים. כל האחרים עלו לישראל.

המשלחת אשר מתארחת כאן היום, מתכבדת להגיש לך את הכרך הראשון על תולדותינו, על 600 עמודיו. כרך שני יופיע בעוד כשנה. כל אלה הנמצאים כאן הם דגם קטן ומייצג של אלפים הנמצאים בארץ בכל המערכות והרבדים של מדינת ישראל.

מן הראוי להזכיר במעמד זה כשלושים בנים בני קהילותינו אשר נפלו במערכות ישראל.

ואציג בפניך את הבאים לכבד את כבוד הנשיא ביום חגנו, כי זהו חג ליוצאי קהילות מחוז דורוהוי, להתארח בבית נשיא מדינת ישראל. מן הראוי לציין כי קהילות מחוז דורוהוי קיימות כ-500 שנה והנה אנו דור אחרון של יהדות מפוארת זאת.

* כבוד הרב **פנחס וסרמן** שליט"א - רבה של קהילת דורוהוי במשך ארבעים שנה, מ-1950 עד 1990, כאשר עלה ארצה, התאחד עם בני משפחתו לאחר מאבק קשה, כעת תושב עיר הבירה ולפני מספר חודשים קיבל עיטור כבוד של שר הדתות על תקופה רבת פעלים שלו בעיר דורוהוי.

* ח"כ **אברהם פורז** - צאצא של משפחה מכובדת במחוז דורוהוי. בינואר 1991 בנאומו בכנסת הזכיר את הפוגרום בדורוהוי, שבו נהרג סבו **אברהם קלמנוביץ** ז"ל. ח"כ **פורז** נושא את שמו של סבו.

* מר **סמי עדן** - בנו של **אברהם קלמנוביץ** ז"ל ואחד מהמכובדים והפעילים של שבט יוצאי מחוז דורוהוי בארץ.

* מר **יעקב קליין** - מן החלוצים הראשונים שלנו, שעלה ארצה לפני 60 שנה. ממקימי קיבוץ דליה, איש הבריגדה היהודית, ממקימי התעשיה הישראלית ומן הדמויות המכובדות שלנו.

* מר **ישראל לבנון** - יליד מיכאילן, עיירה שבה נולדו וכתבו סופרים יהודים דגולים כגון המשורר **יעקב גרופר** ואחרים. מר **לבנון** היה מראשי תנועת המזרחי ברומניה, יקיר

*העיר חיפה וראש המועצה הדתית בחיפה. מר **לבנון** הינו יו"ר כבד של ארגוננו.*

** מר **יצחק חכם** – יליד דאראבאן, איש ספר וספוג רוחניות דתית-לאומית עמוקה, צאצא לחסידים בעלי שורשים יהודיים עמוקים וכיום יו"ר הוועד של בית-הכנסת המרכזי בחולון.*

** הרב **יוסי וסרמן** – בנו של הרב **פנחס וסרמן** שליט"א. הוא רב הצנחנים בצה"ל ובאישיותו הדינאמית מפיץ בנועם, בחיוך ובידידות את מסורת משפחתו בין בני קהילתנו ובחוגים רבים בארץ. הוא אחת הדמויות המוסיפות כבוד ליוצאי עירנו ויחד עם אחיו ואחיותיו הם ממשיכים את המסורת הוסרמנית היפה אשר היתה בקהילת דורוהוי.*

** מר **קלמן בר-דוד** – יליד העיירה רדאוץ-פרוט, בנו של הרב **דוד בורשטיין** זצ"ל, שהיה הרוח החיה של הקהילה בעיירתו ואשר הצליח להעביר ארצה מן המחנות בטרנסניסטריה, שני ספרי תורה. **קלמן בר-דוד** הוא מעמודי התווך של ארגוננו, איש רב פעלים ותכונותיו הן צנעה, צדקה וחסד.*

** מר **קרול שיינפלד** – איש דורוהוי, המסייע לרבים. לזכותו הצלת יהודים רבים בטרנסניסטריה וזאת בזכות אישיותו האמיצה ואהבת האחים שבו.*

** מר **יוסף ינקוביץ** – יליד דורוהוי. הוריו נספו בשואה. מן הפעילים הראשיים של ארגוננו, מדריך ב"הגנה" באירופה לאחר השואה, איש בנייה. בזכותו הוקמה האנדרטה בבית-העלמין בחיפה, לזכר קדושי עיירות מחוז דורוהוי אשר נספו בשואה.*

** ד"ר **דורון קולר** – נציג הדור הצעיר, דור ההמשך, אשר ספג יהדות חמה עוד במשטר הקומוניסטי. כיום הוא רופא בחיל הים ופועל רבות להנצחת העבר של קהילותינו.*

** מר **מרדכי קרפט** – יליד העיירה דאראבאן. ספוג ערכים יהודיים שורשיים, פעיל בכיר בארגוננו, מצטיין בנועם הליכותיו. **מרדכי קרפט** הוא המהנדס הראשי של חברת החשמל בארץ.*

** מר **גבריאל מריאן** – רואה חשבון, מראשי הפעילים של "הנוער הציוני" בעיר דורוהוי, צאצא למשפחה מפוארת, פעיל בארגונים התנדבותיים רבים באיזור חיפה.*

** מר **אריה שפירא** – יליד דאראבאן, פעיל ציוני ותיק מאז תקופת נעוריו. פעיל בתחומים ציבוריים שונים בארץ וכעת יו"ר המרכז הקהילתי ליד ביה"כ ע"ש **יוסף-יעקב** הרב **צבי גוטמן** בתל-אביב.*

** מר **מרדכי אורנשטיין** – יליד סאוון, עיירה במחוז דורוהוי, שממנה יצאו סופרים, עתונאים ומנהיגים דגולים של ציונות רומניה. כל חייו קודש לציונות. הוא ממייסדי ארגוננו.*

** מר **ליאון אקליפי** – אביו נספה בפוגרום בדורוהוי בתחילת השואה ובקרוב יובאו עצמותיו ארצה לקבר ישראל. מר אקליפי מעורה מאוד בארגוננו ופועל רבות לקידות המורשת ההיסטורית של יהדות מחוז הולדתנו.*

** מר **שמעון הרן** – יליד דאראבאן, משורר, איש ירושלים. כתב הרבה ספרי שירה ולאחרונה הוציא לאור מונוגרפיה ייחודית על עיירת הולדתו.*

** מר **יעקב בלן** – איש דורוהוי, סגן-אלוף במילואים, איש ציבור פעיל בחדרה, בן למשפחה מכובדת בדורוהוי. אביו היה מראשי קהילת דורוהוי במשך שנים רבות.*

** עו"ד **לייבו זגנרייך** – היה מראשי המוסדות היהודיים-ציוניים בדורוהוי, ממקימי הגימנסיה היהודית בעיר. לאחר השואה הוא פעל נמרצות להגברת עליית רבבות עולים מרומניה, בשנים 1950–1960. אמו – בזכות מעשיה של צדקה וחסד נחשבה בקהילה כעין אמא של העיירה.*

** מר **משה מגידו** – אחיו של עו"ד **זגנרייך**. היה הרוח החיה של הספורט היהודי לאומי בדורוהוי והלהיב את בני הנוער להתארגן במסגרת ספורטיבית יהודית. בניו ונכדיו ממשיכים את המסורת שלו, בהיותם פעילים ב"מכבי" בארץ.*

** גב' **שושנה רוטנברג** – אחת הדמויות הדגולות של בני מחוז דורוהוי. משחר נעוריה*

פעילה ציונית וכאן בארץ – כל חייה התנדבות. על כל אלה קיבלה אות "יקירת קרית אונו".

* גב' ז'ניצה פוזמנטיר – אמו של ח"כ **אברהם פורז** ובתו של **אברהם קלמנוביץ** ז"ל, שנספה בפוגרום בדורוהוי. גב' **פוזמנטיר** עסקה שנים רבות בהוראה וחינוך וכעת פעילה ב"בני ברית".

* גב' **ברכה מאור** – אשתו של הסופר והעתונאי **משה מאור** ז"ל. ילידת דורוהוי ומן הצאצאים הישירים של השושלת המשפחתית של **הבעש"ט**. גב' **ברכה מאור** פעילה בארגונים התנדבותיים רבים ועושה רבות להנצחת המפעל הספרותי המסועף של בעלה המנוח, יליד סאוון.

* גב' **לוצה פדן–טלמצ'ו** – ילידת רדאוץ–פרוט, מחוז דורוהוי. היא שייכת למשפחת **טלמצ'ו**, שרבים מבניה היו ראשי הקהילה במקום וכן מן הפעילים הציוניים הראשיים בעיירה. רבים ממשפחת **טלמצ'ו** הם דמויות ידועות ומכובדות במערכות ציבוריות שונות בארץ, לפי מיטב המסורת והערכים אשר ספגו בעיירת הולדתם.

* מר **יצחק מרצפרו** – יליד דורוהוי. שייך למשפחה יהודית–שורשית. פועל ומסייע רבות לפעילות ארגוננו. הקים בחיפה מפעל תעשיה, שבו משולבים שני בניו.

* מר **אריה אריאלי** – ציוני משחר נעוריו, מן הפעילים הנלהבים של בית"ר דורוהוי, מעורה מאוד בפעילות שלנו ופעיל בתחומים ציבוריים רבים ורוב זמנו קודש לפעילות ציבורית בהיותו יו"ר ארגון יוצאי אצ"ל בצפון הארץ.

* גב' **פאולה קולר** – ילידת דורוהוי, מייצגת את דור ההמשך. היתה מן הפעילות הנלהבות בין הצעירים היהודים במשטר הקומוניסטי, כדי לשמור על הגחלת היהודית.

* ד"ר **שלי גריסרו** – מדענית בשטח הרפואה, בירושלים, ילידת דורוהוי. אחת הדמויות היחודיות, הנושאת עמה זכרונות רבים על יהדות דורוהוי ומסייעת בידינו לקידום ושימור המורשת של הקהילה שבה נולדה.

* מר **משה בלן** – מן הפעילים של ארגוננו, בן למשפחה ששמה הולך לפניה בענייני ציבור וצדקה בדורוהוי.

* גב' **סוניה פלטי** – סופרת ועתונאית. בין היתר כתבה ספר על שואת יהודי רומניה בטרנסניסטריה וסייעה בידינו, יחד עם בעלה, להוציא לאור את הספר שאנו מגישים היום לנשיא המדינה.

* **שלמה דוד** – עבדכם הנאמן, המשתדל בעזרת חברי הנוכחים כאן ושאינם כאן איתנו, לעשות כמיטב יכולתי להנציח את יהדות וציונות קהילות מחוז דורוהוי וזו הזדמנות להביע תודה והוקרה לכולכם.

ועלי למסור דרישת–שלום חמה מאת ידידנו **אידוב כהן**, חבר–כנסת לשעבר, יליד מיכאילן, מחוז דורוהוי, איש רוח וספר, אחת הגאוות שלנו. הוא ביקש להביע רגשי כבוד לנשיא, אשר נחשב כידידו זה שנים רבות.

וברצוני לציין כי עוד עשרות חברים שלנו רצו להשתתף במעמד חגיגי זה, לחוש בחוויה זו, להתבשם מן האווירה החגיגית הזאת ומכולם שלוחים כבוד והדר לכבוד הנשיא שלנו.

בעוד עשרה ימים, ב–28.6.92 נתכנס, בני קהילת דורוהוי בארץ, בחיפה ליד האנדרטה שהוקמה לזכר קדושינו שנספו בשואה, נרכין ראשנו ונציין 52 שנה מאז הפוגרום בדורוהוי, שהיה תחילת שואת יהודי רומניה.

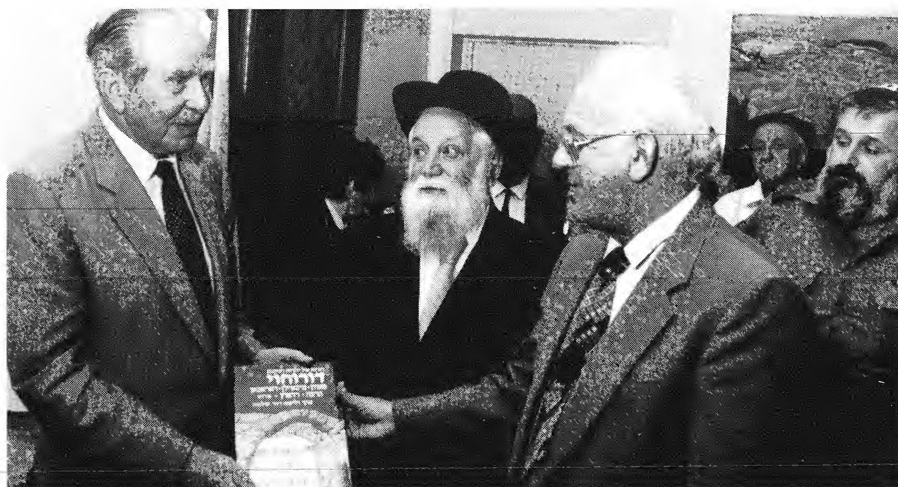
אנו בני דורוהוי ועיירות המחוז הבאנו איתנו ארצה יהדות חמה וציונות אמיתית ואנו משתדלים כי מורשת זו תימשך גם אצל בנינו ובני בנינו.

תודה לך, כבוד הנשיא. אני מתכבד להגיש לך בזה את ספרנו ומקווה כי נזכה במעמד דומה כשנבוא להגיש לך כרך ב', המשלים את תולדות היהדות והציונות של פינה נידחת במפת ההיסטוריה היהודית בגולת רומניה.

שלמה דוד נואם

נציגי ארגון דורוהוי והסביבה – בחברת נשיא המדינה **חיים הרצוג**

דברי הרב יוסף וסרמן:

אדוני הנשיא, אורחים נכבדים,

נשאלת השאלה: מדוע רוב שרי ממשלות ישראל ומנהיגי יהדות העולם ביקרו בשנים האחרונות בעיר דורוהוי, למרות המרחק הרב מעיר הבירה בוקרשט? והתשובה לכך היא-שהקהילה היהודית בדורוהוי נחשבה ל"שמורת טבע יהודית" שניתן היה להתרשם מאופיה היהודי המסורתי, על אף השלטון הקומוניסטי שהיה קיים שם.

*תולדות הקהילה בדורוהוי בימינו כתולדות חייו של רב הקהילה במשך כ-50 שנה אבי-מורי הרב **פנחס וסרמן** שליט"א.*

כתוב בהלכה שמפרסמים עושה מצווה ואין המטרה ואין הכוונה לפרסם אותו אדם דווקא, אלא לחזק אחרים, לעודד אחרים, ללמד אחרים ולומר להם: "כזה ראה וקדש".

*בתולדות ימי ההיסטוריה של דורוהוי תירשם תקופתו של הרב **וסרמן** שליט"א כתקופה מיוחדת במינה, שבה הצליח להחדיר אמונה בלבבות, להאיר את האפלה, לתקן תקנות חשובות כדי לשמור על הגחלת היהודית בגלות.*

אי אפשר שלא להזכיר את המעשה המופלא של גבורת הנפש האדירה של הרב והרבנית, בשולחם את ששת ילדיהם לארץ-ישראל, כדי להתחנך ולבנות בתים בארץ הקודש, וזאת בשעה שגבולותיה של רומניה הקומוניסטית היו סגורים ומסוגרים, ולמרות החשש שלא יזכו עוד לראות את ילדיהם. הם העדיפו את ההגיון הבריא של עתיד ילדיהם על פני רגשותיהם הגואים של אב ואם לילדיהם ובמקביל, במסירות נפש המשיכו הם להנהיג את הקהילה בדורוהוי.

*הרב **וסרמן** הינו דמות מדירה בנוף הרבנות של הדור האחרון ונדמה שהוא היחיד בין כל רבני הקהילות במזרח אירופה, שכיהן בתפקידו מפרוץ השואה והמשיך להרביץ תורה ולקח תחת חסותו את כל התפקידים האפשריים בקהילה: רב, מוהל, חזן, שוחט, בעל קורא ואפילו מארגן מקהלת ילדים מקומית. וכל זאת תחת עיניו של המשטר הקומוניסטי, עד לפני כשלוש שנים, עם עלייתו ארצה.*

בעלייתו לארץ-ישראל וקביעת מקום מגוריו בירושלים עיר הקודש התגשם חלום עתיק יומין ועל כך אנו מודים לאבינו שבשמים. ביום שמחה זה שמתארחים אנו בבית הנשיא אין לשכוח את שארית הפליטה שנותרו בקהילה וכואבים אנו על "שמורת הטבע היהודית" שנמחקה.

פרס השר לענייני דתות לרבנו פנחס וסרמן

*השר לענייני דתות (בממשלה הקודמת) פרופ' **אבנר שאקי** החליט להעניק פרסים סמליים לנבחרים בציבור, הראויים לשמש דוגמה ומופת לרבים.*

לשנת תשנ"ב נקבעו על-ידי השר עשרה תחומים שבהם התמקדה רוב הפעילות של המועמדים והם מיוחדים בפועלם. אחד התחומים האלה הוא: רב או מנהיג קהילה בתפוצות. לצורך קביעת מקבלי הפרס הוקמה ועדה ציבורית, המייצגת את כלל הציבור במדינה.. הוועדה פנתה לציבור הרחב לקבל את המלצותיו למועמדים לפרס.

בין המומלצים והזוכים בפרס היה הרב **פנחס וסרמן**, מי שכיהן כרב הראשי בדורוהי במשך 40 שנים.

ואלה נימוקי הוועדה להענקת הפרס לרב וסרמן:

רב או מנהיג קהילה בתפוצות

הרב פנחס וסרמן יליד שנת תרע"ז (1917) שרת כרב ראשי בעיר דורוחוי שבחבל מולדוביה ברומניה, בין השנים 1941-1989. הרב וסרמן שימש רשוחט, מוהל, חזן, וכל עניני הדת עברו תחת ידו בימי האימים של השואה ותחת המשטר הקומוניסטי ברומניה.

הרב הקים משפחה עם 4 בנות ו-2 בנים ושלח את כולם ארצה, כדי שימשיכו בדרך תורה ומצוות, ואכן כולם הקימו בתים לתפארת בישראל.

הרב וסרמן שמש כל השנים כמנהיג הקהילה מורה ומייסד מוסדות תורה ודת. הוקמה על ידו מסעדה כשרה, בית אבות לזקנים ומקהלה.

הרב קיבץ את שארית הפליטה לאחר מלחמת העולם השניה, חיזק את הציבור, דאג לכל מחסורו הרוחני והפיזי ככל האפשר, ושאף שכולם ימשיכו בדרך התורה והמצוות.

לאחרונה עלה ארצה והתמנה כרבם של יוצאי רומניה בירושלים.

יעקב קליין

כל חיי - הגשמה

גאוותי על היותי מן החלוצים הראשונים של דורוהוי

יעקב קליין

אני כותב מזכרונותי על דורוהוי. זכרונות ותיקים, זכרונות בני שבעים שנה, שעדיין חיים במוחי בצבעים חדים ובהירים ולא נס ליחם.

את ימי ילדותי בילתי בדורוהוי. אמנם נולדתי בבוקובינה, אליה נמלטה אמי במלחמת העולם הראשונה, כאשר אבי, יליד סירט נלקח לצבא והיא בהריון, ברחה עם ילדיה אל הוריה.

עד גיל עשר ביליתי בחברה מעורבת יהודית נוצרית. בית-החרושת שלנו, לסבון, היה מחוץ לעיר ואנו גרנו בקומה השניה. מסביב גרו משפחות נוצריות, שעם ילדיהן שיחקתי ולמדתי בבית-הספר. תכופות מצאתי את עצמי יהודי יחיד בין נוצרים רבים, כשהכינוי "ז'ידאנה" מהדהד באזני. אבל המריבות היו חולפות ושוב היינו חברים. היתה גם קנאה. בכיתה ד' ב"שקואלה פרימארה" זכיתי בפרס לימודים וקיבלתי שי של ספרים. הלכתי גאה ושמח הביתה. קבוצה מחברי לכיתה ארבה לי והחלה קטטה. בידי היה ילקוטי, שהיה עשוי פח, והיה כבד בגלל הספרים שבתוכו. התחלתי מכה בילקוטי על ימין ועל שמאל והמתקיפים נפוצו לכל עבר.

עלי לציין שלא כל ילדי בית-הספר התנכלו לתלמידים היהודים. היו רבים ששמרו לנו אימונים והיו חברים טובים באמת.

בין המורים והצוות אינני זוכר גילויי אנטישמיות. להיפך, זכור לי מקרה של רופא העיניים, שערך ביקורת בבית-הספר, בכיתה ב'. הרופא, ד"ר **פטרוביץ'**, קבע שאני סובל מדלקת עיניים מסויימת והזמין אותי לטיפול במרפאתו הפרטית. לאחר הטיפול השאיר אותי לשחק עם בנו שהיה בגילי. הטיפול נמשך זמן רב והיה רציני, קורקטי ומסור, ללא כל תשלום. כשהסתיים הטיפול, הוזמנתי להמשיך ולבקר בביתם ותמיד התקבלתי ביחס חם מאוד ולכן הופתעתי כשנודע לי שאותו ד"ר **פטרוביץ'** היה אחר כך מראשי התנועה האנטישמית בעיר.

*

עם סיום בית-הספר היסודי פניתי לבית-הספר התיכון למסחר. בבוקר למדנו ואחר הצהריים היינו צריכים לעסוק בפרקטיקה. המקום המועדף היה מוסד בנקאי. ליהודים היה רק בנק אחד, אבל בו היו כל המקומות תפוסים על ידי ילדים מכיתות גבוהות יותר. פניתי לבנק האיכרים, נכנסתי והצגתי את תעודתי מבית-הספר ושאלתי אם מוכנים לקבל אותי כפרקטיקנט. התקבלתי מיד וקשרתי קשרי ידידות עם מנהל החשבונות הראשי. לאחר זמן, כאשר נודע להם שאני יהודי (כיוון שנעדרתי מהעבודה בימי החג היהודיים) ראיתי שנדהמו, אבל קשרינו נשארו טובים והם המשיכו להדריכני במסירות.

בבנק היתה אמנם לפעמים אווירה אנטישמית ונשמעו הערות על "היהודים המנצלים". אני סיפרתי להם על חברותי בתנועת נוער ציונית, סיפרתי על שאיפתנו לחיי הגשמה חלוצית בארץ ישראל והופתעתי שהתגלית הזאת הרימה את קרני בעיני הפקידים הפשוטים האלה. אולי חשבו שכאשר נעלה ארצה, הם ייפטרו מ"מנצלים ומתחרים מסוכנים". מי יודע?

מכל מקום, יחסי הטובים עם המנהל מר **צ'ופק** ושאר הפקידים נמשכו גם לאחר שעליתי ארצה, וקיבלתי ממנו מכתבים עד סמוך למלחמת העולם השניה.

העם הרומני מצטייר בעיני כעם שוחר שלום, אוהב שירה וידידותי בדרך כלל. מטיולי

בילדותי אני זוכר את האיכרים שגרו בקרבת ביתנו, בהכנסת האורחים שלהם, בפשטותם הנוגעת ללב וביתם הכפרי והצנוע. רוב הזמן היה עובר בשירים סנטימנטליים השגורים בפי עד היום.

מרבית הנוער היהודי בדורוהוי היה מרוכז בתנועות נוער ציוניות. בינהם התבלטה תנועת "השומר הצעיר", אליה הגיעו ילדים רבים גם מבתים דתיים, כמו הבית שלנו. למרבה הצער, מעטים מחברי התנועה פנו להגשמה ממש ועלו-ארצה. רבים העדיפו ללמוד באוניברסיטה, להתבסס כלכלית וכך דחו את העליה עד שהיה מאוחר מדי. רבים מהם הוצאו למחנות עבודה ולא חזרו מטרנסניסטריה.

פעולות תרבות בקהילה היהודית

מדי שבוע היה מתקיים באולם ביה"ס היהודי ערב שנקרא "Proces literar" (משפט ספרותי). זה היה ערב תרבותי, מעין התוכנית "מוקד". השתתפו בו בעלי דעות מנוגדות בנושא מסויים. רוב יהודי העיר היו נוכחים בערבים אלה, שהיו מעניינים מאוד.

חברי תנועות הנוער היו גם פעילים באיסוף כספים לקרן הקיימת (הקופסה הכחולה) וכן נערכו ויכוחים אידיאולוגיים בין חברי "השומר הצעיר", הנוער הציוני, גורדוניה ובית"ר. זו היתה תחרות פוזיטיבית, בעיקר בנושא של "כל המרבה באיסוף תרומות הרי זה משובח".

לקראת החגים נערכו הצגות שתוכנן היסטורי וכן הצגות בנושא של חיי החלוצים בארץ ישראל. וכן שרו משירי א"י, שנלמדו מפי שליחים שהגיעו מהארץ. הבוגרים מדורוהוי נשלחו כמדריכים לערים אחרות. היינו מארגנים ילדים ממשפחות מצוקה, ילדים שבגיל צעיר נרתמו לעזרת הממשפחה וללא תנועת הנוער לא היו מגיעים לעולם לעסוק בנושאים של יהדות, הגשמה, לימוד עברית, שירה וריקודים. השקענו עבודה ומאמץ רב בשכנוע ההורים לשחרר את ילדיהם לכמה שעות בשבוע. רק לאחר שהסכימו לשלוח את ילדיהם לתנועה וראו אותם חוזרים מאושרים, באו והודו לנו, המדריכים.

היינו מארגנים גם טיולים ומחנות קיץ בימי החופשה. רוב הילדים לא הרחיקו באותו זמן מתחומי דורוהוי. למשפחה לא היתה מכונית ועניין הנסיעה המשפחתית לטיול לא היה מקובל. תנועת הנוער היתה זו שפתחה לילדים חלון למקומות אחרים, נופים חדשים, התנסויות וחוויות חדשות, הכרות עם ילדים ממקומות אחרים, בעלי חינוך שונה וערכים שונים. הקושי הגדול היה לשכנע הורים להרשות לילדים לצאת למחנה מרוחק, שנמשך חודש ימים, כאשר כל עניין המחנה היה דבר חדש ולא מקובל.

*

לצד החיים היהודיים התוססים, בתוך חברה אדישה או אוהדת במקצת, היו גם גילויי אנטישמיות קשים. היה **קוזה**, שהנהיג את שונאי ישראל, היה "משמר הברזל", היה משטר **אנטונסקו** ומכל אלה סבלו היהודים קשות.

הנוער היהודי החלוצי שנשאר בגולת רומניה והתחשל בתנועות הנוער, היה שונה מהיהודי הגלותי המצוי. הוא היה זקוף-קומה, בעל בטחון וידע לשמור על גאווה יהודית. כמו כן בטח ביכולתו להתגבר, להתקדם ולהצליח. ואמנם העליה הרומנית שהגיעה ארצה לאחר השואה, היתה אולי העליה היחידה שנקלטה בארץ בצורה טובה מאוד, בלי טענות ובקשות עזרה. העולים מרומניה היו הראשונים שעזבו את המעברות, הפשילו שרוולים, חיפשו ומצאו עבודה, גילו יוזמה והתקדמו בשלבי החברה הישראלית.

*

הזכרון האחרון שלי מרומניה הוא ערב עלייתי ארצה. קיבלתי סרטיפיקט ואני עולה להגשים. ארזתי בגדים, כר ושמיכה ואני מוכן. בערב אני יוצא נרגש החוצה, נפרד מהחצר, מהבית, מהנהר שזורם לידנו, מהנוף שכל כך מוכר וחביב.

בבוקר אני מגיע לתחנת הרכבת, מלווה בבני משפחתי, ולהפתעתי התחנה מלאה בנוער יהודי מדורוהוי. אני נמנה עם הראשונים שעולים ארצה ויהודי העיר רואים בי שליח. הורי בוכים. לגביהם אני יוצא אל הבלתי נודע. ואילו אני מלא גאווה.

בארץ אנו מייסדים את קיבוץ דליה, המורכב במחציתו מעולי רומניה. אנו ישוב של "חומה ומגדל" ועולים לכבוש את השממה בהרי אפרים. הקשיים רבים, אך אנו צעירים, לא מפונקים ומתגברים על הכל.

פורצת מלחמת העולם השניה. הקשר עם הבית מנותק. אני מתגייס מטעם הקיבוץ, לצבא

הבריטי. שוב מלווים אותי לרכבת. שוב נסיעה אל הבלתי נודע.

הבריגדה מגיעה להולנד. המלחמה נגמרה. אנו מתגייסים להעברת שארית הפליטה ארצה. מתארגנת קבוצה של חיילים יוצאי רומניה, שיוצאת במטרה לחפש בני משפחה. ברכב בריטי אנו חוצים גבולות. אירופה שסועה והרוסה. תחושה של נדידת עמים, בחיפוש אחר חוף מבטחים. בדרך-לא-דרך אנו מגיעים לבוקרשט ולשמחתי מתברר לי שהורי ואחותי ניצלו וחזרו מטרנסניסטריה. שוב אני בדורוהוי. הרחובות מוכרים, העצים, הריחות...

אני מגיע למשפחתי. התרגשות גדולה. פגישה עם חברים. מתברר שחברי "השומר הצעיר" שנשארו בדורוהוי תופסים משרות ממשלתיות מכובדות. אנשינו, שחונכו על אידיאלים של שוויון, אחווה ורעות וראו במשטר הקומוניסטי של רוסיה הסובייטית – אידיאל, היו הראשונים לקבל בשמחה את הצבא הסובייטי המשחרר.

פגשתי את חברי מנוער **ינקו שיוביץ**, ששימש כסגן מנהל של מחוז דורוהוי וזכה לכבוד רב בקהילה. כולם קיוו לגאולה בידי השלטון הסובייטי. רק אחר כך התברר כי האלים הכזיבו...

שוב אני בארץ. גם הורי כאן. אני חוזר לקיבוץ, מתחתן ועוזב, מקים מפעל תעשיה, מתפתח ומצליח. כיום יש לי מפעל וסניפים, המעסיקים מעל ל-50 פועלים.

אני זוכר תמיד את סיסמתנו בדורוהוי: המנסה ומעז – מצליח. החינוך שקיבלנו בתנועה – לאחריות, תרומה לזולת, סובלנות כלפי אחרים (גם לא-יהודים) ואמונה בכוחם של מאמץ ועבודה, כל אלה הוכיחו עצמם בהשפעתם והתוויית דרכם על הרוב הגדול של חניכי תנועות הנוער מרומניה.

שלמה דוד מעניק את תעודת נשיא הכבוד למר **יעקב קליין** (מימין)

אברהם לורברבאום (דפנה)

דורוהוי שידעתי
במקום מבוא

"תקפוני געגועים לבית אבא"

קראתי בעיון רב את החלק הראשון של הספר, שהוצא ע"י ועד יוצאי דורוהוי והסביבה להנצחת עירנו - בעריכתו של חברי וידידי מנוער **דוד שלמה** ואני מברך את כל אלה שנתנו מאונם ומהונם להוצאתו, בברכת "תחזקנה ידיכם" ויישר כוחכם!

הספר מלא מונוגרפיות - אף-על-פי שאינן מבוססות על מחקר מדעי כנדרש - וביוגרפיות, תיאורי נוף, דמויות, הווי וחוויות מעירנו. ניכר בו המאמץ שנעשה ע"י המאספים והכותבים למסור נאמנה - ועד כמה שידם השיגה - מריחה הטוב של עירנו ושל הישובים היהודיים שבסביבתה.

דורנו, בני גילי, אינו זקוק לספר הזה. כל ארוע וכל עלילה שהתרחשו בעירנו ועברו עלינו, כתובים בעט ברזל ובציפורן שמיר, חרוטים על לוח ליבנו.

מטרת יוזמי הספר היתה להנציח לדורות הבאים מעט מן האור שבקע מאחת מערי רומניה, עיר ואם בישראל, בצפון מולדובה, וחוששני שנתקפח במידת מה הדבר. ואני בטוח שלא באשמת הכותבים ו/או העורכים נעשה הדבר. למלא במקצת חסר זה נועדו רשימותי הבאות.

בכוונתי - ובלי להתיימר להיות מומחה לדבר - לתקן במעט וככל שזכרוני לא יבגוד בי, מעוות שנעשה במשוגה.

אתעכב בתיאור דמויות, שאישיותם נחרטה עמוק בזכרוני ואשר השפיעו עלי מאז ימי ילדותי ועד לעלייתי ארצה, בתיאור חוויות שחוויתי בתקופה הנידונה, ובתיאור מוסדות של הקהילה, כאשר במרכז תיאורים אלה עומד "האדם היהודי" ונשמתו.

בראשית דברי ברצוני להביע תודתי והערכתי לידידי **שלמה דוד**, שהמריצני ו"הלחיצני" לכתוב רשימות אלה, כדי להוסיף נדבך, נופך, נופת צוף וכל טעם לריחה הטוב של עירנו, שטעמה לא פג גם אחרי עשרות השנים שעברו מאז עזבתיה (בספטמבר 1947).

וע"כ ראיתי לעצמי זכות מיוחדת וחובה קדושה להענות לפנייתו של **שלמה דוד** ולהנציח זכרה של העיר שבה חייתי וגדלתי והתחנכתי עד לעלייתי ארצה, ובתוכה גם את בית אבא ז"ל, דמותם הבלתי נשכחת של הורי ז"ל: אבי-מורי ר' **הירש (הירשל) לורברבאום** ושל אמי-מורתי מרת **פייגה** נ"ע, שרשימותי אלה הוקדשו במיוחד לעילוי נשמותיהם.

מחובתי להקדים ולהדגיש שגם התיאורים והרשמים האלה הם סובייקטיביים ולפי טעמי וזכרוני. אני מוצא לנכון להדגיש עובדה זו, כדי לחסום בפני מהרהרים ומערערים, ויכוחים והתנצחויות על דיוקן של עובדות אלה או אחרות.

בין התיאורים הראשונים אציין דמויות חינוכיות. שהשפעתן עלי היתה חזקה ואני זוכרם עד היום בהערצה. אחריהן, דמויות מרשימות מיהדות דורוהוי, כפי שהכרתים ונצטיירו בעיני. מהם מנהיגים ציוניים, מהם מנהיגי קהילה ומהם פשוטי עם, "עמך" טובי הלב ואצילי הנפש, עליהם יכולנו לומר: "חבל על דאבדין ואינן משתכחין".

ואחרון אחרון - בית אבא ז"ל, הורי-מורי היקרים לי מפז, אנשי העמל והמעש וישרי הלב, ציונים בלב ובנפש, נצרים למשפחות רבנים מפורסמים, גדולי הדור ואדירי התורה פו"מים מו"פים (פרנסים ומנהיגים) למופת, מזרע ר' **יעקב לורברבאום** - הרב מליסא - נכדו של **הח"צ (חכם צבי)**, בעל המחבר "נתיבות המשפט", "חוות דעת" ועוד - מצד אבי - ומזרע צ'רנוביל, סוויראן, **השל"ה ורש"י** מצד אמי (מגילת היוחסין של משפחתי מופיעה בכרך א' ברשימתו של **מרדכי הורוביץ** ז"ל).

ובסיום, התנצלות בפני כל אלה שמפאת קוצר המצע וגודש החומר, מרחקי הזמן והמקום (וכן גם גילי) והעדר רישום שיטתי ומסודר וכן העדר מקורות, נשמטו מזכרוני דמויות ו/או מעשים, ולא הזכרתים כאן ברשימותי, לא מרוע-לב ולא מזלזול - חלילה - במי מהם עשיתי זאת, כי אם מפאת חולשת אנוש וכוח השיכחה העולה על כוח הזכירה.

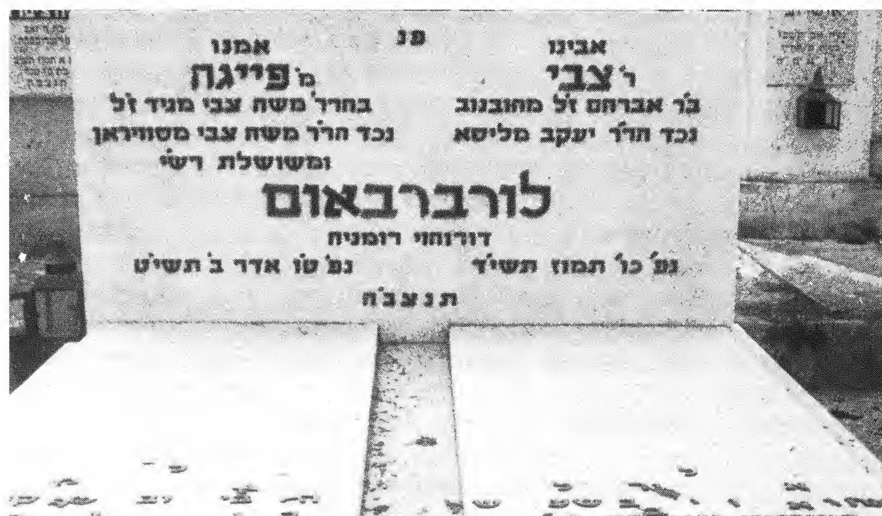
וגם אם קיצרתי במקום שלדעת אחרים היה עלי להאריך, או להיפך, עם כולם הסליחה ויהא לקט לא-שלם זה תרומה צנועה מצדי למפעל שנועד להאיר עיני בנינו ונכדינו ונינינו הבאים אחרינו, ולזקוף קומתם. וברוח דברי החכם באדם: "תפארת בנים אבותם".
ובמילוי - חלקי - של יעד זה - יהיה שכרי.

תמונת פספורט של הכותב
אברהם לורברבאום

אברהם לורברבאום ליד קבר סבתו הרבנית **שרה הינדה** בת הרב **נפתלי הורוביץ,** אב בית הדין הרבני ממיכאילן (בבית העלמין בדורוהוי)

מצבת הוריו של **אברהם לורברבאום**

יד ושם לדמויות בעירנו

ונתתי להם בביתי... יד ושם
(ישעיהו נ"ו, 5)

חובה מוסרית ונעימה כאחד אני חש כלפי קבוצת אנשים מנכבדי עירנו ומפשוטי העם, וכן כלפי חברי, חברים מילדות ומנוער, שבחלקם חיים עדיין עמנו ובתוכנו, וחלקם שבקו חיים לכל חי, ואשר מסיבה זו או אחרת לא הוזכרו כלל בכרך הראשון של ספר דורוהוי. סבורני שראויים הם לתת להם יד ושם בביתנו-ספרנו, ספר דורוהוי בחלקו השני, ולהנציחם, הן ע"י ציון שמם והן ע"י תיאור דמותם ועל-ידי כך ייעשה עמם חסד ויתוקן מעוות שבשגגה.

אפתח בדמותו של ר' **מיכל'ה אויערבך**. יהודי תלמיד-חכם, מנכבדי העיר ונגידיה, בעל בית מסחר לשקים. מיוצאי גליציה היה והתפלל בביה"כ שלנו (קיזשנערישע שול). מקום מושבו בביה"כ היה בכותל המזרח. בזכרוני נחרת שמו הארוך - ר' **יחיאל מיכל יעקב ב"ר מאיר לייזר ליפא**. דמות פטריארכלית, בעל זקן אפור ובביה"כ ישב עטוף בטליתו הגדולה, מעוטרת בעטרת כסף. נוהג היה להשתתף באופן קבוע בכל שבת בסעודה שלישית ומנעים את הקהל בדברי תורה.

ר' **אבא ויינשטיין** – מוזג בעל מזג יהודי טוב. דתי ושומר מצוות. נדבן ותומך תמימים.

אבנר טלפלארו – סייד במקצועו אבל גם אומן ואמן ויחידי בין חבריו למקצוע. בשנת 1937 הוא שיחזר וצייר מחדש את תקרת ביה"כ ע"ש ר' **שלמה**, התקרה היפה ביותר בין כל בתיה"כ בעיר.

הארי רושו – רוקח, עסקן ציוני שורשי, מעשירי העיר. נדבן.

שלמה בריף, בעל בית-מסחר לסיד. עסקן ציבורי, וכן אביו, שכינויו היה "דער אלטער **בריף**" (**בריף** הזקן), יהודי ת"ח, שבילה עיתותיו בלימוד תורה בביה"כ של ר' **חיימו'לה רבינזון**.

חיים בוזייט ובניו – סיטונאי מזון וכימיקלים.

האחים **ברוך ואברהם שור** – בעלי מאפיות גדולות, ציונים ובעלי לב ויד פתוחים.

העלמות **גולדיצה סימונוביץ, רשל גולדשטיין, רשליקה שכטר** (בת השען) והעלמה **מסינגר** הצטיינו באיסוף כספים ובהתרמות למען הקק"ל.

ר' **ברוך קוהן (כהן)**, שכינויו היה **ברוך אייזיקל'ס** – סוחר בדים – ובניו **נתן, אייזיק ויוסף**, היה גבאי בביה"כ שלנו. תרם ספר תורה לביה"כ ומימן מכיסו קניית יין בכל שבת אחה"צ בעת לימוד פרקי אבות וכן לסעודה שלישית.

האחים **לייזרוביץ (מוריס, לופו וסטרוליקה)** – סוחרים ויצואני דגנים.

האחים **נוימן (משה, מאיר ואייזיק)** – כולם סוחרי יין.

מנדלי קלינגר – בעל מפעל לדגים כבושים (אשתו הגב' **קלינגר** היתה פעילה ציונית). יהודי תמים, בעל קול ערב, התפלל בהתנדבות בביה"כ שלנו, בנוסח ויז'ניץ.

ליאון מוסקוביץ – הפחח, שכינויו היה **ליאון בלעכער**. גבה קומה (אבל לא גאוותן) אביהם של **חיים (קרלוס)** ושל **אייזיק** הי"ד. גר מול ביה"כ שלנו ונמנה עם מתפלליו הקבועים. כבד-פה וכבד-לשון היה (וכן בניו) אבל כגודל כובד פיו ולשונו, כן היו מהירות רגליו וזריזות ידיו לדבר מצווה, ובמיוחד לעזרה לזולת. נדריו לביה"כ בעת עלייתו לתורה עלו על נדריהם של בעלי-בתים עשירים ממנו. בביתו היה מתקיים בכל שנה בשמחת תורה ה"קדושא רבא". יפה נפש היה, שתמך בנצרכים בדרך מיוחדת לו.

אברהם ריפיצ'יאנו – בעל מסעדה ובית מזיגה. צולע היה על רגלו האחת אבל ישר ותמים וחם לבב לעניי העיר, כשעל ידו עוזרת רעייתו הנאמנה.

ר' **משה מאירוביץ** – סוחר, בעל מפעל לנרות. בשנת 1938, והוא בן שמונים, נתמנה ליו"ר הקק"ל בעירנו והתמסר בכל נפשו לאיסוף תרומות למען א"י. בביתו היינו מתכנסים, פעילי הקק"ל, בסוף כל חודש ועורכים רשימות היהודים לפי איזורי מגוריהם וקובעים את הוועדות של כל איזור ואיזור, ובהתחלת כל חודש יוצאים להרקת הקופסאות הכחולות, כשהוא מתלווה לצעירים וחוזר איתנו על בתי התורמים.

ארבעת האחים **פינקלשטיין**, כולם בעלי גוף ובעלי אגרוף, נהגים ובעלי מכוניות, עזי מצח ועזי נפש. הם הטילו חיתתם על האנטישמים (בני נוער ומבוגרים) בעירנו. אני זוכר במיוחד את **בובי** (היחיד בעיר שהיה לו כלב דוברמן מאולף). הוא היה אדמוני, כמו כל אחיו, ואני זוכרו באחת מהופעות הגבורה המרשימות שלו. הדבר היה בחורף 41–1940. רוב יהודי העיר (מגיל 16 ומעלה) גויסו לעבודות כפיה לפינוי השלג מסביב לעיר. ביום הראשון נדרשנו כולנו להתייצב בחזית בנין העיריה. ב–7:30 בבוקר הופיע ראש העיר **איסוציאנו** (בנו של הכומר), אנטישמי ולגיונר ידוע, שכינויו היה **צ'ונטו** (נכה יד אחת). בנאום מעליב ורווי שנאה הסביר לנו את המוטל עלינו כציבור, ועל כל אחד ואחד כפרט, ועל האחריות האישית לביצוע העבודות. ואז **יצא בובי פינקלשטיין** מן השורה, צעד לעבר ראש העיר, הצדיע לפניו ואמר לו: "אדוני ראש העיר, אני **בובי פינקלשטיין**, מתנדב במלחמת העולם הראשונה להגנת מולדתי, בעל עיטורי גבורה ותעודת התנדבות, שהוענקה לי ע"י מלך רומניה, דורש להתחשב באותות הכבוד שהוענקו לי ע"י שר הביטחון ומוחה על דברי העלבון שהטחת בי, כאחד מאזרחי מדינתנו...".

ראש העיר שיסע את דבריו וצעק אליו: "ז'ידן (יהודון), סתום פיך וחזור למקומך!" כל הנוכחים עמדו פעורי פה כשהפחד ניבט מעיניהם. וזאת לזכור: הדבר קרה בתקופת שלטון **אנטונסקו** ושל "החולצות הירוקות", ואעפי"כ רגש הכבוד והגאווה היהודית גברו על הפחד האופייני ליהודי הגלותי.

ברונו מרקוביץ – גבה קומה ושתום עין. סוכן ביטוח ושל מפעל הפיס.

דוד ואלד – מרפא שיניים.

ינקו אברמוביץ ונתנזון – ספרים, שותפים למספרה אחת, ששימשו מקור בלתי נדלה לאינפורמציה "מוסמכת" ליהודי העיר.

ועוד רבים וטובים, מהם אנשי עמל ויזע, מהם סוחרים ובעלי מקצועות חופשיים, מהם לומדי תורה, ששמותיהם נשמטו, לצערי, מזכרוני. ובקשתי שלא תהיה בלב בני משפחותיהם תרעומת עלי, כי לא מרוע לב עשיתי זאת.

ואחרון אחרון, שמות מספר של חברים שלי מתקופת הילדות והנוער. מהם בני רחובנו, מהם מרחובות אחרים, שנפשי היתה ונשארה קשורה בנפשם:

* רח' כרמן סילבה:

האחים **איזק והרמן** (בני **מיכל וגיזלה**) **זלינגר**; **דב** (**ברל'ה**) **קורס**, מפעילי בית"ר בעירנו (מגיל 12), כעת בקרית–גת; האחים **קורס** (**בודי ואלי**), שניהם צולעים על רגל אחת; **ז'ק** (**יעקב**) **קספו** (**כספי**) ואחיו **ליקה**; **אליאס משולם** (אחיו של **שלמה דוד**); **אלתר הרצנו** (בן **הירש לייב** החייט); **אברום** (**אברהם**) **הירש צ'אושו**, בן **מרדכי שמחה'ס**; האחים **מונדי ובנו שלייכר**; **דוד רוזמן** (בן **יעקב**); **משה ודולפי קוטר** (בני **קופל סולומון**);**ארמנד ולולו** ז"ל (נפל בארץ בעת מילוי תפקידו) **אברמוביץ** (בני **אוזיאס גלציאנו**); **ברל ודוד בויניס** (בני הסנדלר) – כל אלה היוו חברה–חבורה אחת בני גיל אחד.

* רחוב י. צ. ברטיאנו:

טוטי (**יצחק**) **רפפורט**, נכדו של ר' **לייב רפפורט**; **דוד שכטר** (בן השען); האחים **רפפורט** (בני **אברהם רפפורט**, פקיד העיריה); האחים **חיים ודוד טנג'יו**; **קלמן ברש**;

האחים **חרבג'ו** (בעלי מאפיה), חברי בית"ר; **מלך** (**מילוקה**) **קרפט**; **אוזי קושמרו**.

* רח' ד. פ. מורוזי ושטפן צ'ל מארה:

האחים **גימר**; האחים **בוטנרו**; **דולפי** (**אברהם**) **צ'ובוטרו**; **אברהם** (**בום**) **פדר** ז"ל; האחים **לוצה ונוטיה סגל**; **קרול גרינברג** (בן השען).

* רח' קוסטיקה סטרויצ'י ועוד:

אברהם אברמוביץ (בן **יצחק**); האחים **סמי וברל פייביש** (בני השוחט–המוהל ר' **אהרן פייביש**); **הירש בריד** (ז"ל) בן השוחט **שומשון** (**שמשון**) **בריד**; האחים **ברקו ואוזי רוזן**, כליזמרים (בעלי תזמורת פרטית).

וגם כאן איעד, ששמות אחדים נשמטו מזכרוני. וכן הסליחה עם בנות גילי, שכנותי וחברותי מנוער שלא ציינתי שמותיהן, משום שהחבורות היו בד"כ על טהרת בני מין אחד. בילדותנו ובנעורינו לא היו נהוגים משחקים מעורבים. ואכן, על רשימה זו אפשר לומר תם ולא נשלם, אבל הרגשתי היא של פרעון חוב שנדחה עד היום.

לחיים עמנו היום – איחולים לחיים ארוכים ולאלה ששבקו חיים לכל חי – ת.נ.צ.ב.ה.

מורַי

"והיו עיניך רואות את מוריך"
(ישעיהו ל', 20)

עירנו דורוהוי שכנה על צומת דרכים חשוב ושימשה מעבר, גשר וקשר בין שני חבלי ארץ גדולים ברומניה, בסרביה מצד מזרח ובוקובינה מצד צפון, וספגה מתרבותם של אזורים אלה, עשירי תרבות והשכלה יהודית.

אני זוכר עצמי כבן 4–3, כשהייתי משכים עם שחר והולך לביהכ"נ של ר' **חיימו'לה (רבינזון)**, שביתו ובית מדרשו היו במרחק כ–100 מ' מביתנו. להתפלל טרם ידעתי, אבל לחוות חוויות התפילה בציבור חוויתי. וזה היה גם רצון הורי. אני זוכר את עץ התות הגדול שבחצר ביתו של הרבי, שחברי ואני היינו מטפסים עליו בימי הקיץ, לקטוף תותים שחורים, על אף גערותיו של המשרת הזקן (**פיטרה**) ובנות הרבי. הבכורה (**חוה**?) היתה חולנית והיתה מוקד משיכה לבני גילי להתגרות בה. משרת זה היה גוי זקן וטוב לב ומדבר יידיש. הוא היה ה"שבת גוי" (גוי של שבת) בבית הרבי ושל יהודי הרחוב. אף אחד לא הזמין אותו במיוחד, אבל הוא דאג לבוא בשבתות (ובמיוחד בימי החורף) להבעיר את האש והיה מקבל מתת–יד מכל אחד.

בבית–כנסת בית–מדרש זה היה גם חדר לתלמוד תורה (ובמרתפו מחסן גדול למשקאות חריפים, של ר' **מיכל זלינגר**). שם התחלתי ראשית צעדי באוהלה של תורה, לימודי חומש. המלמד הראשון שאני זוכרו באהבה וערגה היה ר' **שויל (שאול)**, יהודי בעל זקן עבות שחור. הייתי אז כבן חמש ור' **שויל** היה נוהג לצעוד מאחורינו לאורך החדר ומשנן בניגון מיוחד, אחד מקרא ואחד תרגום, יידיש, את פרשת השבוע: ויאמר – און ער האט געזאגט; ה' – גאט; אל – צו; משה – מוישה; לאמור – אזוי צו זאגען... וכו' וכו'. אנו, התינוקות דבית רבן חוזרים אחריו בצוותא, מלה במלה, ובניגונו של הרבי, ואח"כ כל אחד בנפרד. מנהג היה נקוט בידו של ר' **שויל**, שהיה עובר מאחורי בעת שחזרתי על דבריו (וכן היה נוהג גם עם ילדים אחרים), מתעכב רגע על ידי וסוטר לי במלוא כף ידו על עורפי, ואני טרם התאוששתי, הדביק לי נשיקה. עד היום איני מבין טעם ותכלית שיטת הוראה–חינוך זו. אבל אני מתרפק על הימים ההם ואני זוכרם לטובה.

לפני כן, בגיל 3–4 למדתי קריאת א–ב וראשית התפילה אצל מלמדים אחרים, ואשר חלק מהם נשמט שמם מזכרוני. אחד מהם היה ר' **בער'לה**, שהתגורר בחורבה מאחורי תחנת החשמל בעירנו, בדרך לבית המטבחיים. האחר (?) התגורר ברח' ספירו הרט, מול בית המזיגה של **קורנישטיאנו**. והשאר – מי יזכרם ומי יספרם? מקפיד היה אבי–מורי ז"ל בבחירת מלמדים טובים לבנו ומחליף אותם לעיתים קרובות. כמה השתדל אבי וכמה עמל השקיע בחינוכי, וכמה פרקתי אני עול, כבר אז בימי הינקות!

בתלמוד תורה למדתי בוקר, צהרים וערב עד לגיל שש וחצי. עם כניסתי לכיתה א' הפסקתי לימודי הבוקר בת"ת והמשכתי אחה"צ או בערב. הלימודים התקיימו ב"חדר" על יד אולם החתונות "אור החיים" (בביתו של **סטורזה**). שם למדתי חומש ורש"י.

זכורני שבכל יום חמישי בערב היה מופיע ר' **וועלוויל טנג'יו (טשינשניידר)**, יהודי עבדקן, בעל הדרת פנים, בעל חנות נעליים (אביהם של **חיים ודוד טנג'יו**) ובוחן אותנו בפרשת השבוע ואח"כ מעניק לכל ילד שני ליי (סכום עצום בימים ההם). בהיותי צעיר לימים (בן שש וחצי) לא נתקבלתי לכיתה א' בביה"ס היהודי של הקהילה, שם נתקבלו רק מגיל שבע, והורי רשמו אותי לביה"ס הממלכתי מס' 3, שם למדתי עד כיתה ג'.

אעשה כאן סוגריים ואתאר בקצרה את מוסדות החינוך השונים בעירנו, ובכללם ביה"ס העברי (בן ארבע כיתות יסוד), ששכן בבנין גדול ומרשים והיה מחולק לבנים ולבנות בנפרד. על יד בית–הספר היה מגרש כדורגל גדול של קבוצת מכבי, ושם התקיימה בד"כ פעילות ציונית של תנועות הנוער בימי הקיץ.

כאן עלי לציין שבזמני לא היה קיים חוק חינוך חובה וע"כ בבתיה"ס זה למדו בד"כ בני המעמד הבינוני ובעלי היכולת. ואילו בני העניים לא זכו בחלקם אפילו להשכלה פורמלית (של ארבע כיתות) ובחלקם היו שוליות אצל בעלי מלאכה כבר מגיל רך. מיעוטם זכו להתקבל לביה"ס. בתי–הספר התיכוניים היו סלקטיביים יותר הן בתנאי קבלת התלמידים והן בגובה התשלומים, ועל כן הם היו נחלת בעלי היכולת בלבד.

מנהל ביה"ס העברי (לבנים) היה ה' **מאיר הרשקוביץ**. המורים לעברית היו (בזמני) **גרשון קופרשטיין ושלמה מרנץ** (לפניו היה המורה **דורפמן**) והמורות ללימודי חול היו הגב' **מרקוס וסולומון** (אחות הרוקח) ולפניה הגב' **בירמן**.

מנהלת ביה"ס לבנות היתה הגב' **לינקר** ועל ידה הגב' **טרביץ**, והמורים לעברית היו **לוי רבינזון** (בן הרב) והמורה **זיצר**, ואחריו המורה **אלי זינגר**. יש לציין שכל המורים לעברית היו יוצאי בסרביה. הלימודים התקיימו בשיטת יום-לימודים-ארוך – בוקר ואחה"צ, כאשר חלק מן הכיתות לומדות בבוקר עברית ואחה"צ לימודי חול, או להיפך.

אני התקבלתי לביה"ס העברי בכיתה ג'. מורי הראשון לעברית היה **גרשון קופרשטיין**, אדם בעל קול ערב ומחנך בחסד. המורה ללימודי חול היתה הגב' **מרקוס**. גוצה וקפדנית מאוד. בכיתה ד' לימד אותנו המנהל לימודי חול והמורה **מרנץ** – לשון עברית. מורה זה היה יפה תואר ונפש (מגרגר חזק את האות ר') ומורה-מחנך מצוין. כולנו אהבנוהו. ציוני היה ברמ"ח איבריו ויו"ר הקק"ל בעירנו. הוא היה גם מורי הפרטי ללשון עברית בעת לימודי בתיכון.

ראשית צעדי בלימודי הגמרא (בגיל 10-11) עשיתי אצל ר' **שומשון (שמשון) שוחט-באריד**, אדם בעל שיעור קומה (תרתי משמע), בעל תפילה ומלמד תינוקות. למדתי אצלו בשעות אחה"צ בבית מדרשו (בביה"כ הגדול) ולפעמים גם בביתו, ברחוב המוביל לבית הקברות שמחוץ לעיר (פרבר גיצלואיה).

בגיל 12 וחצי העביר אותי אבי לר' **מאיר לייביש סגל** ז"ל והוא בן 87 (יליד תר"י). בר-אורין, סופר סת"ם ובעל זכרון פנומנלי. לא אאריך על שיטת לימודו, אך אני יודע שאני חייב לו הרבה, על המעט שאני עדיין יודע.

מרגלא היתה בפומיה, נוהג היה מדי פעם לקנטרני-לשאלני חצי שאלה, חצי לעג: מה ההבדל בין חוטב עצים למלמד תינוקות? ומשיב בעצמו כלאחר יד (ביידיש): חוטב עצים ככל שמתוסף לו גוי, ייקל לו; ומלמד, ככל שמתוסף לו גוי, יכבד עליו (והיה כאן משחק מלים: גוי פירושו לא-יהודי וגם עם-הארץ, בור, ריקא) וד"ל. מאוחר יותר הצטרפו אלי גם חברי **יעקב בלן וחיים טנג'יז**, אבל זכות הבכורה היתה שלי.

ובהקשר זה, אפיזודה המאפיינת דמות מופלאה זו: באפריל 1941 שלחו אותי הורי ז"ל לבוקרשט לסניף ההכשרה של "בני עקיבא", לקראת עלייתי ארצה (בעליה ב'). עם פרוץ מלחמת העולם השניה ובין רומניה לבריה"מ, ביוני 1941 נסגרו סניפי ההכשרה, הופסקה כל פעילות ציונית והעליה התבטלה. אני נשארתי בבוקרשט וכך ניצלתי מגירוש לטרנסניסטריה. באוגוסט 1943 נתפסתי ע"י השלטונות והוחזרתי לדורוהוי. מיד אחרי שובי התעניינתי בגורל רבי, ר' **מאיר לייבוש סגל** ונמסר לי שהוא נמצא בבית אבות. הלכתי לבקרו ומיד עם כניסתי אליו זיהה אותי לפי קולי. עיניו כהו מזוקן ולא ראה כלל. אחרי פריסות השלום הראשונות ודברי הברכה, הזמינני ללמוד פרק בספר מדרש קוהלת. לקחתי את הספר כשאני קורא והוא מפרש. ופתאום התחשק לי (שובב שכמותי) לנסות בקיאותו וכוח זכרונו ואני מדלג במכוון שורה אחת. על אתר חש בדבר, החזירני ל"מקומי" תוך כדי נזיפה אבהית "גוי", והוא אז כבן 93. כזה היה רבי ומורי זה, ר' **מאיר לייביש סגל** נ"ע.

והיו גם רבים נוספים, טובים ומעולים, שלא זכיתי להסתופף בצל קורתם. אני הזכרתי את אלה שהכרתים מקרוב ואשר התקשרתי אליהם בכל נימי נפשי וכולם וכל אחד לחוד השפיע בדרכו הוא עלי ועל בני עירנו.

ושורות אחדות לזכרן של "נשות החיל" העבריות, הסבתות הטובות, אשר פיהן פתחו בחכמה ותורת התפילה על לשונן. אלה הן ה"פירזאגערינס" – "המקריאות", המלמדות בנות ישראל תורת הקריאה והתפילה במחזור. היו אלה נשים טובות סבר וטובות לב, שידיעותיהן בתורה ובהלכה היו די שטחיות ו"מומחיותן" התבטאה בידיעת "תורת הקריאה" בסידור התפילה וסדר התפילות בשבתות ומועדים. הן היו עוקבות אחרי תפילת הש"ץ ומעדכנות את הנשים ב"עזרת הנשים" היכן בדיוק קורא החזן ו"מנווטות" אותן בנבכי המחזור. כן עסקו חלק מהן, גם בלימוד הבנות בקריאה בסידור, ע"י ביקור בבתי התלמידות. אחת מהן הכרתי מקרוב. זו היתה הגב' **דרוקר**, אלמנה זקנה שהתגוררה מול ביה"כ שלנו (די קיזשנערישע שול) יחד עם שתי בנותיה הרווקות, שעסקו במלאכת הכובענות.

גם זכרן יישמר לעד!

רח"ש - כלי-קודש

עירנו לא רחשה "רח"שים" (רבנים, חזנים, שוחטים ומוהלים) לרוב. מתי-מספר היו. כמנין אצבעות יד אחת. ואף-על-פי-כן מצאתי לנכון להקדיש להם פרק מיוחד, כאשר מאחורי התיאור "היבש" עומדת-רוחשת-נושמת נפש - נשמת יהודי. הטיפוס והטיפוסי שבכל דמות ודמות. אמנם, חלק מן הדמויות שאתאר הוזכרו כבר על-ידי קודמי, בכרך הראשון, אך אני אעסוק בהיבטים נוספים שלא צוינו על ידם, ובמיוחד אתעכב על רבני העיר, חצרות רבנים, חזנים ובעלי-תפילה, שוחטים ומוהלים.

אקדים ואומר שעירנו לא התפרסמה כמרכז תורני, ולא בתלמידי-חכמים ולא בגדולי התורה שהיו בה. רוב יהודי העיר היו "עמך" פשוטי-עם, טובי לב ואצילי נפש. ישיבה לא היתה בעירנו, רק תלמוד-תורה ואיני זוכר אחד מבני גילי שנשלח ללמוד בישיבה, פרט לבנו של הרב **שמרלר**.

נסיון הורי ז"ל לשלחני בשנת 1934 לישיבת הרב **והרמן** ביאסי, כשחלומם לראותני יושב על כסא הרבנות, נכשל בגלל מחלה שפקדה אותי ונאלצתי לחזור הביתה לטיפול רפואי.

ואשר לחצרות הרבנים. חצרות רבנים במתכונת החצרות משושלת רוזין (בפשקאן, אדז'וד, יאסי, שטפנשט) או ויז'ניץ, סדיגורה ואחרים, לא היו בעירנו. בסוף שנות ה-20 ובראשית ה-30 עדיין היו קיימים חצרות רבנים - בזעיר אנפין - אצל הרבי **אהרן זליג טירר** ז"ל ואצל הרב ר' **חיימו'לה רבינזון** ז"ל. באמצע שנות ה-30 הגיע לדורוהוי הרב ר' **נפתלי שמרלר** ז"ל (הרבי משאץ). ובסוף שנות ה-30 הגיע - כפליט מפולין - הרב ר' **הייניך'ל פרנקל** ז"ל. הם ניהלו "טישים" בביתם - בית-מדרשם וחסידים, ברובם "עמך" מסתופפים בצל קורתם ונהנים מזיו שכינתם. גם מנהג ה"קוויטלעך" (פתקאות בקשה) לא היה נהוג אצלם וביתם היה פתוח תמיד בפני כל מר נפש ודואב, בלי תור.

בחצרו של ר' **חיימו'לה** ז"ל נמצא תמיד לידו, יד-ימינו הנאמן ר' **לייזר רוזמן**, שכינויו בפי כל היה ר' **לייזר גובע** (הגבאי). יהודי נמוך-קומה, ירא-שמים, בעל קול ערב ומקובל על הבריות. שני בניו - בעלי מעמד בעיר - **יעקב וברוך רוזמן** שימשו בהתנדבות כבעלי-תפילה בבתי-כנסת ובמיוחד הצטיין בקולו הערב **ברוך** הי"ד. גם בת היתה לו לר' **לייזר גובע** ז"ל, **רחל**, אשת ר' **אהרן מאירוביץ**, הפעיל הציוני, הוריו של **מרדכי מאירוביץ** יבל"א מחיפה.

אני זוכר את מוצאי שמחת תורה (תשיעי של סוכות בחו"ל), כשהיו יוצאים מביתו של ר' **לייזר גובע** להקפות שניות, בשירה וריקודים ובליווי תזמורת, עד לחצרו של רבי **חיימו'לה רבינזון** ושם ממשיכים בשירה ובמחול.

בעירנו היו מבקרים לעיתים מזומנות גם רבנים (אדמו"רים) מחוץ למקום. בין אלה ברצוני להזכיר את **הרבי מאדז'וד**, שהיה מתארח בביתו של ר' **איציק יהושע קוז'וקרו-סגל**, גיסו של ר' **מרדכי קרפט-בלן**. הרבי היה דמות פטריארכלית, בעל זקן לבן ארוך, אליו היו נוהרים רבים לקבלת ברכה.

אני זוכר הופעתו המרשימה במוצ"ש, כשהיה מבדיל ולראשו שטריימל - כמנהג רוזין, ואחרי ההבדלה היה מתיישב בכורסה ומעשן במקטרת ארוכה (כמטר אורכה) ושר עם הקהל "המבדיל" ומסיים ב"א גוטע וואך" (שבוע טוב).

כן היו מבקרים פעמיים-שלוש בשנה הרב ר' **הייניך'ל זילברפארב** מבוטושאן. הוא היה מתארח בביתו של **אהרן אייזיק** ומקבל שם את קהל הפונים אליו. וכן זכור לי ר' **חיימו'לה** הרבי מסירט, שהיה מתארח בביתו של ר' **היליק זגנרייך** ומתפלל בבית הכנסת שלנו, די קיזשנעריש שול (של הבורסקאים). עד היום מצטלצלת באוזני תפילתו של ר' **חיימו'לה** ז"ל. ולא תפילה היתה זו אלא זעקה ממעמקי הלב לאבינו שבשמים. בהקשר זה ברצוני להזכיר מעשה שהיה. בביה"כ שלנו התפלל יהודי עשיר שירד מנכסיו, ר' **מאיר מילשטיין**, שחזר בתשובה. הוא חבש כיפה גדולה, חגר אבנט וישב כל היום בביה"כ ולמד תורה מפי השמש הזקן ר' **גמליאל** ז"ל.

המשפיע על ר' **מאיר מילשטיין** היה ר' **מיכל'ה רבינוביץ**, גם הוא עשיר שירד מנכסיו (אביהם של **מנדל רבינוביץ**, סוכן פיס, ושל **משה רבינוביץ**, עיתונאי שהתגורר בבוקרשט ושל הבן הבכור המשכיל, שהתגורר בפאריס וכינויו היה "**פטייניק**").

יום אחד בימי חורף של שנת 1937 או 38 בשעות אחה"צ, אני בא לבקר בביה"כ (היה לי שם עניין להתגרות ביהודי זקן ועיוור, **יענקל דער בלינדער**) ואני מוצא שם את הרבי (ר' **חיימו'לה** הנ"ל) יושב ולומד ועל ידו ר' **מיכ'לה רבינוביץ**. בשיחת חולין ביניהם סיפר ר' **מיכל'ה** לרבי, שהוא החזיר את ר' **מאיר מילשטיין** בתשובה. ואז נאנח ר' **חיימו'לה** וזעקה נפלטה מפיו ובעיניים דומעות הוא פונה לר' **מיכל'ה רבינוביץ**, מתחנן ואומר: "ר' **מיכל'ה**, אפשר מאכט איר מיך אויך א בעל תשובה" (אולי תחזיר גם אותי בתשובה).

אלה דמויות שעליהן אפשר לומר חבל על דאבדין ואינן משתכחין.

חזנים ובעלי-תפילה

ברוב בתיה"כ עברו לפני הדוכן בעלי-בתים בעלי קול ערב, שידעו "נוסח". בימי חול היו מתפללים בעלי ה"יארצייט" ובשבתות, בחגים ובימים הנוראים - המנוסים, ה"מומחים" לדבר, כאשר התפילה מתחלקת בין שניים-שלושה בעלי-תפילה: אחד אומר "פסוקי דזימרה", שני מתפלל שחרית (מ"נשמת כל חי") והשלישי - מוסף.

לשחרית ו/או מוסף היה נשלח המומחה שביניהם. בעלי-תפילה אלה היו מקבלים תשלום. בבתי"כ שבהם היו מתפללים שוחטים, היו הם אלה שמילאו תפקיד החזן.

בביה"כ שלנו אני זוכר שלושה חזנים. אחד - בראשית שנות ה-30, ר' **ראובן קליין** (אביהם של האחים **קליין**). אחריו השוחט ר' **משה-יענקל** (אחיו של ר' **חנינא שוחט**), בעל קול טנור ערב, ואחריו - החזן המורה ר' **אלי זנגר** ז"ל. האחרון הובא אלינו על ידי גביר ביה"כ, ר' **יהושע מושקוביץ**, בשנת 1936, מהעיר סוליצה, אחרי שריפה שפרצה שם. עדין-נפש היה, נשמה אצילה. תפילתו היתה רינה ותחנונים. מבתי- כנסת אחרים היו נוהרים לביה"כ שלנו בשבתות ובחגים לשמוע תפילתו. מן היחידים שהבין פירוש המלים והיה מומחה לצרפן לתפילה מיוחדת. תפילת "הנני העני ממעש" שבימים הנוראים, כשהוא מלווה על ידי שני בניו, מצטלטלת עד היום באוזני. קולו הערב מעורב בבכי קורע-לב בעת שאמר "ונא אל תפשיעם בחטאתי ואל תחייבם בעוונותי כי חוטא ופושע אני" - היו מביאים לידי פרץ אדיר של דמעות ובכי בציבור המתפללים. בימים רגילים שימש כמורה לעברית בביה"ס העברי. הוא נפטר ממחלה בשנת 1939. יהי זכרו ברוך.

מדי פעם היו מגיעים לעירנו גם חזנים מערי הסביבה. לפעמים לתפילת מעריב באמצע השבוע ו"מתחזנים" בקטע זה או אחר, ולפעמים - בשבת. האחרונים היו מלווים בד"כ על ידי "משוררים" - נערים צעירים שהיוו מעין מקהלת-רקע - והקהל נודר-תורם, כל אחד לפי יכולתו, וגבאי בית-הכנסת מוסיפים סכום מסויים מקופת ביה"כ.

הוא הדין גם במגידי דרשות שהיו דורשים בציבור בשבת אחה"צ. לפעמים הייתי משמש לחזנים ומגידים אלה כמורה-דרך בעת שהייתי מתלווה אליהם לבתי הנודרים והתורמים, לקבל מהם את הנדר.

לבסוף אקדיש מלים אחדות למוהל הראשי בעירנו, ר' **אהרן שוחט (פייביש)** הי"ד, אדם יפה תואר, בעל הופעה "אלגנטית" ו"סטרילית" בעת הניתוח.

אסיים סעיף זה בתופעה נוספת ושכיחה בעיירה היהודית.

כבכל עיר ואם בישראל, גם עירנו נתברכה בבטלנים (והרבה יותר מעשרה) וגם, להבדיל, בזוג "משוגעים" - **יוסעלע דער משוגענער**, שהיה מפלה את גופו מכינים כל היום וממלמל שברי פסוקים מספר תהילים בניגון מסורתי, **וצייטעלע די משוגענע** (הם לא היו בעל ואשה).

את **יענקל** העיוור גבה-הקומה הזכרתי כבר לעיל. הוא היה האטרקציה של ילדי ביה"כ בני גילי ושל מבוגרים יותר. נוהג היה לשבת כל היום בביה"כ מאחורי התנור ומפזם לעצמו מזמורי תהילים בקול. אנו הזאטוטים היינו מתגרים בו ומוציאים אותו מכליו. אז היה קם על רגליו, מקלל אותנו ורודף אחרינו מסביב לבמה וזורק עלינו פמוטי חרס או נחושת ואנו נמלטים החוצה. ניתן היה לפייסו רק בפרוטה או בשווה פרוטה, אחרת היה מלשין עלינו להורים. מרגלא היתה בפומיה: (היתה בפיו אמרה קבועה) בימי תענית עשרה בטבת היה תוהה-שואל ביידיש: "וייל שרה איז געליגן אין קאסטן, דארף איך פאסטן?" (משום ששרה אמנו נחה בתיבה [ארון-מתים] חייב אני לצום?) פנינים דומות היה נוהג להשמיע בכל הזדמנות.

גם אלה שייכים למוהיקנים האחרונים והמופלאים של ההווי היהודי-גלותי של עירנו.

מוסדות הסעד בעירנו

"וכי ימוך אחיך... עמך, והחזקת בו"
(ויקרא כ"ה, 35)

הטיפול בענייי העיר היה בידי הנהלת הקהילה, שראשה וחבריה פעלו בה בדרך-כלל בהתנדבות. הכנסותיה באו ממיסים ישירים ועקיפים, כגון דמי שחיטה (קוויטליך), מעות חיטין, דמי קבורה ועוד. בד"כ היו הם (הגחש"א) באים חשבון עם עשירי העיר - שקפצו ידם בימי חייהם - בעת מיתתם. וזכורה לי פרשת עיכוב קבורתו של ר' **לייב רפפורט** (בעל המפעל לכובעים) במשך שלושה ימים, עד שמשפחתו הגיעה לידי הסכם עם החברה קדישא.

ובהיות הכנסות הקהילה מצומצמות וצרכיה מרובים, גם העזרה שהוגשה לנצרכיה מוגבלות מאוד היו, ובחזקת "אין הקומץ משביע את הארי". הם, עניי עירנו קיימו בגופם ממש, הכתוב ברישא שבפרק ו' במסכת אבות: "פת במלח תאכל, מים במשורה תשתה ועל הארץ תישן..." בלי לזכות - ולו חלקית - גם מהסיפא: "...אם אתה עושה כן, אשריך וטוב לך".

ואעפי"כ נמצאו מקורות נוספים לעזרת הנצרכים הרבים. קופות הצדקה בבתי-הכנסת ובבתים פרטיים, נדבנים עלומי שם והתרומות המיוחדות בערבי חג ובערב יום הכיפורים, לקופת "מתן בסתר". בעירנו התפרסם זוג אחד, **חיימוביץ**, שכינויו היה **חיימו'לה דער משוגענער** (המשוגע). ל"מתן בסתר" הוא היה הכתובת והמוסד גופא. הוא היה מאתר את משפחות הנזקקים ומגיש להם "מתן בסתר", ובחלקו הגדול - מכספו.

מקור הכנסה נוסף לעניי עירנו היה קיבוץ נדבות.

נוהגים היו עניי עירנו בכל שבוע לחזר על הפתחים ולקבץ נדבות, ופרט למקרים בודדים, לא נמצא בעיר בעל-בית יהודי אחד שקפץ ידו.

נוסף על עניי עירנו היו פוקדות אותה אחת לחודש להקות קבצנים שחלקו את העיר לשכונות ולפי התור פוקדות אותן, לפי שיטת "עוד זה מדבר וזה בא". בד"כ היו מצרפים לחבורה נכים ובעלי מומים, נשים ופעוטותיהן בזרועותיהן, והכל כדי לפתוח את הלב והכיס היהודי, ובד"כ בהצלחה. ואכן הלב היהודי לא איכזב.

ויש להוסיף על העניים האלה גם את האביונים (שלפי פירוש **רש"י**: "אביון דל מעני"), שלא שלחו ידם בקיבוץ נדבות ו**חיימוביץ** הזוג היה המוסד, הפטרון והנאמן שלהם.

יהי זכרו וזכרם ברוך.

בילויים (לא תנועת ביל"ו) בדורוהוי

"עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל
מה שראתה עינו ולא אכל ממנו"
(ירושלמי, סוף קידושין)

עירנו לא הצטיינה במקומות בילוי ולא בבליינים. לא היו בה דיסקוטקים ולא פאבים. היו בה אנשי עמל ועבודה, כל אחד לפי עיסוקו ומלאכתו. ובכל זאת - וכנראה בהשפעת מאמר חז"ל הנ"ל, הטבוע בטבעו של היהודי - נמצאו בה מקומות מפגש למבוגרים ולנוער, בהם נהגו להפיג את המתח מלחצי הזמן ומדאגות הפרנסה לאחר עמל היום. היו אלה בתי-הכנסת - ולהבדיל - בתי-הקפה ובתי-התה, "הפרלמנט העירוני", מגרשי ספורט, אולמי התיאטרון והקולנוע, בהם נפלו המחיצות. כולם שקקו חיים בזמנים קבועים, ועליהם סופר כבר בכרך הראשון של ספרנו. ואעפי"כ נותרו עדיין "חללים" זעירים, זעיר פה זעיר שם, וביניהם מקומות בידור ובילוי נוספים, שלא הוזכרו ע"י קודמי וברצוני להקדיש שורות אחדות לבילויים-עינוגים אלה, מהם נהנו לפעמים מבוגרים ונוער יחד, ולפעמים בני הנוער בלבד.

הגנים הציבוריים

בדורוהוי היו שלושה גנים ציבוריים:

* מגרש מכבי ומגרש הכדורגל שעל ידו, כולל הקפיטריה של **טיקוציאנו**, על אביזרי הבידור והבילוי שבה.

* הגן העירוני שעל יד משרדי מינהל המחוז (Prefectura), גן יפה ורחב-יָדיים, שבו היו מטיילים בשבתות ובחגים זוגות-זוגות, מבוגרים ובני נוער. במוצ"ש היתה התזמורת הצבאית מנעימה לציבור בנגינתה.

* חורשת עצי האשוח שבפרברי העיר, מול מחנה גדוד 69 ומגרש הכדורגל של קבוצת "הנשר" (לא יהודים). חורשה יפה ועבותה, אליה היו מגיעים בד"כ הצעירים בשבתות בימי הקיץ וממלאים ריאותיהם בריח עצי האשוח. בל"ג בעומר היו נוהגים תלמידי ביה"ס העברי לצאת עם מוריהם לחורשה זו או לבית הקברות היהודי שבפאתי העיר, מצויידים בחץ וקשת ומבלים שעות אחדות בחיק הטבע, שרים שירי ל"ג בעומר, יורים בחיצים והמורים היו מספרים על משמעות התאריך.

בעירנו היו גם ארבעה אגמים, ששימשו כבריכות-שחיה. שלושה מהם בלי תשלום וכולם מחוץ לעיר:

* הבריכות החמות שעל-יד טחנת הקמח של **י. פישר**.

* הנחל הרדוד "זיזיה" בדרך לדאראבאן, שתבע כל שנה מחיר הדמים שלו.

* הנחל "ההפוך" (Pârâul întors) שמאחורי מחנה גדוד 69 ומחסני המשק העירוני.

* בריכת הדגים ברח' רילני, בבעלותו של הגוי **קירילה**. כאן הרחצה-שחיה היתה כרוכה בתשלום. הרחיצה בכל המקומות הנ"ל היתה לגברים בלבד כי כולם התרחצו ערומים כביום היוולדם (אופנת בגדי הים טרם הגיעה לעירנו). למעשה לא היתה זו שחיה, כי אם טבילה בלבד, כי רובם לא ידעו לשחות (ומניין להם לדעת?).

בחורף היו גולשים-מחליקים במחליקיים על הקרח בבריכת הדגים הקפואה של **קוסין** ובמורד הרחובות המכוסים קרח. כן היו מחליקים-גולשים על השלג, על גבי מזחלות עשויות עץ, בסמוך למקום המגורים. המיוחסים ובעלי היכולת היו גולשים על גבי מזחלת "אוטומטית", העשויה שני חלקים (BOB בלע"ז), כאשר החלק הקדמי שימש לניהוג ובו קבוע "הגה" ומעצור יד. בכלי זה היו גולשים למרחקים ארוכים יותר ומחוץ לעיר. אחד המקומות המועדפים על בעלי המזחלות הללו היה מורד גבעת הפולוניק ומסלולו היה כ-3 ק"מ.

אחד מענפי הספורט האהובים על הנוער היה כדורגל. אנו הקטנים עסקנו בספורט זה בלי לקבל כל הדרכה או שיעורי חינוך גופני. בשעות אחה"צ ובחופשות היינו משחקים כדורגל בסימטאות שמאחורי בתינו, בכדור עשוי סמרטוטים, ולפי כל כללי המשחק, כולל שופט. אני מתקשה גם היום לקבוע בוודאות אם אנו הזאטוטים נהנינו מן הכדור המסמורטט הזה פחות מאשר מכדור גומי.

ענף ספורט אחר היה הרכיבה על אופניים (דו-אופן). אופניים אמיתיים היו נחלת מעטים בלבד, ובעליהם עוררו קנאה אצל חבריהם. ברחוב שלנו, למשל, היו באותם השנים רק שני מאושרים בעלי אופניים אמיתיים. היו אלה בנו ובתו של החייט **מרדכי שמחה'ס**. אז גם ראיתי לראשונה אופני בת ולא הבנתי למה חסר המוט המחבר את המושב האחורי עם החלק הקדמי של האופניים (ה"כידון"), ואיך אפשר להרכיב עליהם "טרמפיסט"?

אכן, אפשר היה להשיג הנאה זו של רכיבה על אופניים גם בתשלום. ברחוב שלנו גר הקצב **שמעו'לה הקר** (**קונה**) ולבנו **מנדל** היו אופניים משומשים, שהיה משכירם לסיבוב אחד, לשני סיבובים או לזמן קצוב. גם אני זכיתי - לעיתים נדירות - לשכור אותם לסיבוב אחד בלבד ולא יותר. ולא משום שלא היה לי די כסף. להיפך. כסף לא חסר. לאבי היתה חנות מכולת. אבל פחדתי תמיד שמא אבי יעלה על עקבותי ותתחיל חקירת שתי-וערב ו"טיפול מיוחד" לגילוי מקורות המימון. וחברי-שכני החיים עדיין עמנו היום ואשר הכירו "שיטות הטיפול" של אבי ז"ל, יכולים לספר גם ההמשך. עכ"פ שבועות - אם לא חודשים - היו עוברים עד שיצרי גבר עלי שוב והסיפור חזר על עצמו.

הנה כי כן נמצאתי דוקא אני, שרציתי כ"כ לנהוג עפ"י מאמר חז"ל הנ"ל, נותן את הדין בעולם הזה.

ה"פרלמנטים" בעירנו

חיי היהודים בדורוהוי התנהלו בדרך-כלל על מי מנוחות, כשלפעמים היה עולה גל עכור ומפר שלוותם. ובחולפו, חזרו החיים למסלולם.

רוב ימות השבוע היו יהודי העיר טרודים בענייני פרנסה. יומם התחיל לפני הנץ החמה ונתארך עד מאוחר בלילה. ומשחזרו לבתיהם או משהניחו כלי מלאכתם מידם בביתם הם, היו עולים על משכבם עייפים ורצוצים מעמל היום, וישנים עד שחר. לא פעם קרה שלחלק מהם, גם אוכל של ממש לא בא אל פיהם. ומשום כך לא היה זמנם פנוי לעניינים ש"ברומו של עולם". לא כן בערבי שבתות, משעות הצהריים ועד מוצאי שבת או חג. אז נשתנתה האווירה כבמטה קסם ואיתה גם פני העיר, מקצה אל קצה.

בשבתות היו מתכנסים חבורות חבורות (מעין "פרלמנט" זוטא) בכל שכונה ובכל רחוב. ראשי המדברים היו ה"יודעי כל", המומחים לכל דבר, החכמים בעיניהם ובעיני זולתם.

כנסים אלה היו מתקיימים בפתחי הבתים, כשבידי כל אחד פיצוחים. ה"דבר-הידען" במרכז, ועיני כולם נשואות אליו. כאן נדונו רוב הבעיות, החל מהנעשה בקהילה ועד לנעשה בעולם כולו. את המידע סיפקו מספר בעלי-מלאכה כמו ספרים, חייטים וכד', שפקדו את בתי לקוחותיהם - הפריצים הגויים - רופאים, עורכי דין ופקידים גבוהים (גויים). מהם שאבו את מיטב הידיעות שהיו עוברות אח"כ עיבוד "מקורי" - ולפעמים עד כדי עיוות - ועד שהגיעו לאוזני השומעים, קשה היה להבחין בין אמת לדמיון פורה. ואעפי"כ לא נמצא מערער על הדברים, והיו שותים בצמא את דבריהם. אני זוכר את **צ'ור'לה (זכריה)** הסנדלר, הגוץ והחריף (הבקיא בכל), ואת הספרים **אברמוביץ-נתנזון, מוישה-מרדכי (דוידזון), ז'אן גרוס** ואחרים.

אולם ה"פרלמנט" הגדול, העיקרי, שכן כבוד בבית המרחץ של הקהילה, שנחשב כ"מוסד על", ועומד בפני עצמו.

מוסד ציבורי רב-תכליתי זה, בית-המרחץ, שעל שמו נקרא גם הרחוב "די באד גאס" ובשמו המקורי רח' ספירו הרט - שכן בבנין ישן שבבעלות הקהילה היהודית. אני זוכרו מראשית שנות השלושים ועד לעלייתי לארץ בשנת 1947, כאשר החוכר היה יהודי מבוטושאן בשם **רוטנברג**. היו בו שני מדורים: אחד לאדים (שוויץ), מיועד להמוני בית ישראל, ומדור שני - אמבטיות לבעלי היכולת. הראשון היה פתוח במיוחד בערבי שבתות וחגים, ובו חדר הלבשה משותף ותאים נפרדים למעוניינים בלבד (ובתשלום נוסף). מחלקת האמבטיות היתה פתוחה פעמיים-שלוש בשבוע, ורק לפי הזמנות. בערב שבת ניתן היה לקבל גם אמבטיה, אבל התור היה ארוך ולא כל אחד זכה.

וזאת לדעת: בעירנו לא היו אז מי ברז בבתים, לא צנרת למים ולא ניקוז ולא ביוב - אף לא בבתי העשירים. את המים היו קונים משואבי המים, או היו אוגרים מי גשם בחביות. (אמנם היו גם אמבטיות בחלק מהבתים הפרטיים, אבל זו פרשה מיוחדת).

אני זוכר את החוויות שחוויתי מדי ערב שבת, בלכתי עם אבי-מורי ז"ל לבית- המרחץ. היה שם אולם גדול עם חמישה-שישה מפלסים עשויי עץ. בצד אחד של האולם היה תנור גדול, מלא אבנים לוהטות, ומדי פעם היו שופכים לתוכו דליי מים ומעלים את חום האולם, עד שהתמלא כולו אדים. אז היו עולים על הדרגשים-מפלסים, וככל שעלית מדרגה, החום היה גבוה יותר. בידי כל אחד דלי מים קרים ומטאטא עשוי זרדים יבשים, ועם גבור האדים והחום היו מנפנפים במטאטא באוויר וכשקלט מספיק חום היו מעסים בו את הגוף ומרטיבים את הפנים במים הקרים וקריאת א-א-א מ-ח-י-י-ע (תענוג) היתה מהדהדת כל הזמן בחלל.

אחרי ההזעה היו יורדים בחזרה לאולם, להינפש ולטבול במקווה. ובין לבין היו מתיישבים זה ליד זה ו"מטפלים" בבעיות שברומו של עולם. אולם זה הפך אז ל"פרלמנט" רבתי. כאן רוכזו, נוקזו ונותחו כל הידיעות שנשאבו מהמקורות הנ"ל. כאן גם נפלו המחיצות. כולם ישבו מעורטלים, התחככו זה בזה. עני בעשיר ועשיר בעני, כשווה בין שווים. כאן יכול היה כל אחד, ובמבט-עין חטוף "למדוד" - תרתי משמע - את כוחו האמיתי של שכנו... כאן התנהלו ויכוחים פוליטיים, כלכליים, ציוניים ועוד. כאן היו משמיעים ביקורת צולבת וחופשית על פרנסי הקהילה ומנהיגיה, בלי כל חשש שיבולע למי מהם. כאן נפרצו סכרים. מועקות, בעיות אישיות, דאגות פרנסה, קיפוחים, אפליות, רכילות "טובת-לב" וכל אשר יעלה על הדעת, ניתן היה להשמיע ולבקר באין מפריע. והכל באווירה נינוחה וחברית, מבלי לריב ומבלי להעליב. כולם שמעו

והשמיעו בדיחה טובה בידיש, הערה שנונה לכתובתו של מנהיג יהודי זה או אחר, וברוח טובה. כאן היו "ממלאים את המצברים" במצב-רוח שבתי וחוזרים הביתה - אדם חדש. היו גם יחידים שהיו עוברים מאולם האדים לאולם אחר, קטן יותר, ובו מספר ספות-שולחנות מעץ, לעיסוי.

גם העיסוי היה חוויה מיוחדת, מלבד ההנאה. בין המעסים הצטיין יהודי גברתן בעל-גוף בשם **איציק**, שכינויו היה **אברסקו**. כל אחד רצה לזכות לטיפול ממנו. גם אני זכיתי לחוויה זו. הוא היה מסבן קודם את הגוף, אח"כ מעסה כל איבר, ואחר שטיפת הגוף במים קרים היה נשכב במלוא כובד גופו על המטופל, כשידיו שלובות על חזהו, לוחץ עד כדי התפוקקות העצמות. ואחרי השמעת הזעקה "אוי" היה מתרומם, מחטיף סטירה על גופו של המטופל ומשלחו לטבול בבריכת המים הקרים שבחדר, ומשם לחדר ההלבשה והביתה.

לפעמים קרה שבצאתנו מבית המרחץ, בדרך הביתה, היה אבי ז"ל סר אתי למסעדה שבקרבת המקום (**צולר** או **וועלוויל אלטרסקו**), טועם משהו, מרטיב את הגרון בכוסית יין וממשיך הביתה.

בשנת 1982, בעת שליחותי ברומניה ביקרתי בדורוהוי והלכתי לראות את בית-המרחץ. מצאתי במקומו עיי חורבות. מוסד זה חפן בקרבו היסטוריה רבת שנים של יהודי דורוהוי והיה חלק בלתי נפרד מחיי היהודים בעיר.

כוס היגונים - כוס תנחומים

"ותשים דמעותינו בנאדך להיות"

דברי ימי יהודי דורוהוי לא היו רצף של חיי שלווה ופריחה כלכלית ותרבותית. הם גם לא התנהלו רק על מי מנוחות, כפי שאפשר להתרשם מתיאורי, ה"כמעט אידיליים". להיפך. גם שעות משבר ומצוקה פקדו את אחינו בני דורוהוי, מאז תקעו הראשונים יתד בעיר, ועד לזמן האחרון, עד לעלייתם של אחרוני היהודים ארצה. אני מדגיש זאת, שלא נחיה באשלייה שהכל היה ורוד וכולם - טלית שכולה תכלת. אני גם לא חיטטתי באשפתות כדי להעלותם מנבכי הנשיה, להיפך. הם צפו-צצו מאליהם. וככל שניסיתי להדחיקם, כן גזרו עלי "אל תשכח"! דרשו ממני לא להשכיחם, לא להעלימם, להבליטם, להנציחם.

מקום נכבד בכותל המזרח היו כמובן התיאורים המשמחים-לב, ואכן נעניתי לרושמם. אך גם את השוטים והעקרבים, בתקופה הקשה ביותר בתולדות הישוב היהודי, בימי הגירושים לטרנסניסטריה ציווני לגנות. וגם את זאת אני עושה, בלי לפרש שמם.

אבל בני גילי והמבוגרים שבינינו זוכרים ויודעים במי מדובר. כן, היו גם כאלה, כאשר בימים שהחרב המתהפכת היתה משתוללת בחוצות העיר וכאשר נדרש מהשתדלנים למיניהם הקרבה עצמית להציל נפש יהודית, הקריבו הם את האחרים, את העניים המרודים וחסרי הכל. **וגם** בביזה שלחו ידם ובדמם סחרו כדי להציל נפשם הם ושל המרבים במחיר. והיו כאלה גם בגיהנום בטרנסניסטריה, ועל מצפונם - חייהם של עשרות ומאות מבני עירנו. גם שם "דמים בדמים נגעו". והיו כאלה - בהנהגת הקהילה - גם בימי רגיעה ושלום, ובמיוחד בשנים 1970-1992, שרדו באחיהם וירדו לחייהם. וזאת בהשראת מנהיגם הראשי הכל-יכול. וד"ל.

בהמשך דברי אסקור בקצרה ימי מצוקה ופורענות שבאמצע ובסוף שנות ה-30 וראשית ה-40 של המאה הזאת, והכל לפני הגירוש לטרנסניסטריה, כי בתקופת הגירוש נעדרתי מן העיר.

באותן השנים חויתי חוויות קשות יחד עם חברי ובני עירי.

הראשונה היה הרצח של ר' **יעקב לייבוביץ'** ורעייתו, בשנת 1937 (או 38). הוא היה ידוע בשם **יענקיל דער לייבעכיס** (אביהם של האחים **לייבוביץ'**, אחד בעל חנות לכלי-נגינה על יד בית המרקחת של **טימוש**, והשני- מוזג, בעל בית-מרזח בבניין המשטרה). שניהם נרצחו בליל קיץ אחד, בביתם שבפרברי העיר. המעשה היכה בהלם ובפחד את כל יהודי העיר. היה זה אות ראשון מבשר רעות.

השניה היתה הפוגרום ביולי 1940, עליו נכתב כבר בהרחבה בכרך הראשון של הספר הזה.

ברצוני לציין פרט אחד שלא הוזכר על-ידי איש מהמספרים, והוא האווירה ששררה בעיר ערב הפוגרום.

הדבר היה במוצ"ש, 30.6.40. העיר היתה שרויה באפלה ובהאפלה מוחלטת. אווירת אסון מתקרב ובא הורגשה בחלל האוויר. התהלכנו ברחוב החשוך כאבלים, מכונסים בתוכנו, זה על יד זה, שואלים ותוהים ובוהים, ועושים הערכות-מצב על העלול להתרחש כל רגע.

בעיר שרצו גדודי חיילים שנסוגו יום-יומיים לפני כן מבסרביה ובוקובינה. ברגע זה של פחד ואובדן עשתונות היו כאלה שיצאו לרחוב לחפש חייל ולארחו בביתם, מתוך מחשבה אווילית, שזה יציל אותם בעת צרה.

גם אנחנו נמנינו על החכמים האלה ועלי הוטל לצאת החוצה ולחפש חייל לאירוח. ואכן הופיע סמל אחד. ניגשתי אליו והצעתי לו להתארח בביתנו למשך הלילה. עד היום אינני יודע מנין בא לי האומץ לפנות לחייל, ויותר מזה - כיצד נענה הוא לבקשתי בלי לחשוש. וב"ה נתמזל מזלנו והלילה עבר בשלום. למחרת היום התחיל הטבח.

חוויה נוראה שלישית היתה לי בנובמבר אותה שנה, כאשר נוצרי בשם **טיטוס אונופרי**, אנטישמי ידוע, סוחר נשק, שהתגורר ברחוב שלנו, על-יד משפחת **אהרן מאירוביץ**, שרף את בית שכנו היהודי. זה היה בליל שבת, בחצות. **טיטוס** (כמה זה סמלי) שפך דלק על המדרגות המשותפות שהובילו לעליית הגג, שם ישנו שלוש בנותיהם של משפחת **מאירוביץ**. הן ניצלו בנס. האש התלקחה במהירות ובהיות הבתים צמודים זה לזה והגגות עשויים עץ, התפשטה האש וכילתה את כל שורת הבתים, מביתו של **מאירוביץ** ועד לביתו של **קופל סולומון**.

קשה לי לתאר - גם היום, אחרי 53 שנים - את התמונות המזעזעות של אמהות ואבות וילדים מתרוצצים בין להבות האש, כשזעקות "הצילו!" בפיהם ומנסים להציל בדל אוזן או כרעיים ואי אפשי. אני זוכר שכאשר האש פרצה אחרי חצות הלילה, התעוררנו לקול הלמות אגרופיה וזעקותיה קורעות הלב של הגב' **מאירוביץ**, שהתדפקה על דלת ביתנו וביקשה עזרה. גם אנו, השכנים ממול, היינו אחוזים פחד והלם וידנו קצרה מלהושיע. כשהגיעו מכבי האש, שתחנתם נמצאה במרחק 150–200 מטר ממוקד השריפה, כבר לא היה מה להציל.

והרביעית, הפוגרום "הזעיר" שנערך ביהודי העיר במסיבת חנוכה של שנת 1940, בהנהגת חברי תנועת "משמר הברזל" כשבראשם בני הכומר **איסציאנו**, האחים **פראנק** ובני הסוחר היווני בעירנו. שילוב חוויות קשות אלה בתוך תיאורי הווי והחוויות היפות, אינו רק צורך ספרותי לאיזון התמונות ולא דבקות ונאמנות לאמת ההיסטורית, כי אם חלק בלתי נפרד מדברי ימי יהודי דורוהוי וסביבתה. תמיד, וכמעט ללא יוצא מן הכלל, השתלבו ימי השקט והשלווה היחסית, בסערות - מהן קשות ביותר.

העליות והירידות האלה בחיי הקהילה היהודית בדורוהוי אופייניים בעצם לחיי היהודים בגולה בכלל ובגולת יהודי מזרח-אירופה במיוחד ויש לראותם לא כמקריים, אלא כאותות אזהרה וכצו ההשגחה: לזכור ולא לשכוח.

ויהי רצון שכוס היגונים שנתמלאה בדמעות הכאב והשכול תיהפך לכוס ניחומים ובבנין ארצנו ננוחם.

אברהם לורברבאום נואם בכנס היסוד של ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה, לפני כ-15 שנה.
מימין לשמאל: **ישראל לבנון, א. לורברבאום, שלמה דוד, שרוליקה שולימוביץ** (ז"ל)

בין "יקר" ל"יקיר"

"יהללך זר ולא פיך"! **(משלי כ"ז, 2)**

זר, ולא - פיך (דרש)

אפתח פרק זה, העשירי והאחרון בפרקי מסעותי לעבר העבר הרחוק, בהצבת ציוני דרך בחיי אני. עלי לציין כי פעילותי בשדה החינוך והחברה למען הכלל, גם היא תוצאת החינוך שקיבלתי בבית ומפי הורי-מורי ז"ל.

אזהר מאוד לא להיכשל בעטי ובלשוני ולא להיות מפליג לכל ובכל דבר.

אתחיל ב-20.9.47, ביום שעזבתי את בית הורי, חברי וקרובי ואת עירי, בדרכי ארצה. שעה לפני עזיבתי את העיר הלכתי להיפרד מאבי-מורי, שהיה עצור באותה עת בבית הכלא, בעבירת סחר במט"ח. קשה היתה עלי פרידתי ממנו, ובמיוחד במצב שבו הוא נמצא אותה עת. התלבטתי והתייסרתי רבות אם לעלות מיד או להמתין לשחרורו, לבטים שלא היה לי עם מי להתחלק ובמי להיוועץ. השדר שהעביר לי אבי, שאם אבטל עלייתי ארצה, יתאבד בבית הכלא, הוא שהניאני מלהשאר עד שחרורו והניעני לעלות. וגם על כך עלי לומר "זכרה לו אלוהי, לטובה".

יצאנו מרומניה במעבורת לבולגריה, ומשם באוניית המעפילים "הגנה" לכיוון פלשתינה. שטנו על מי מנוחות, עד שעברנו את הדרדנלים. כאן המתינו לנו שלוש אוניות קרב בריטיות וליוונו עד למים הטריטוריאליים של א"י. אז התקרבו אלינו ודרשו מאיתנו להכנע. הנהגת האוניה החליטה על התנגדות לבריטים ובהגיענו למימי נמל חיפה נגחו את אונייתנו, התיזו זרמי מים אדירים עלינו, עלו על האניה וגררו אותנו לנמל חיפה. שהינו שם יומיים ואחרי השתדלויות מצד נציגי הסוכנות שלא הוכתרו בהצלחה, גורשנו לקפריסין, למחנה 70. שם שהינו כשנה ומשם הועברנו למחנה 66 עד להחזרתנו ארצה. בתקופת שהותי בקפריסין לימדתי עברית, תלמידי בית ספר ומבוגרים.

בתקופה זו יזמתי וייסדתי גרעין להתיישבות בשם "לנצחון", שבו היו כ-40 חברים וחברות, כולם יוצאי רומניה. קבוצה זו התפזרה עם חיסול המחנות ועלייתם ארצה בראשית שנת 1949 וגיוסם לצה"ל של הרווקים ביניהם. ואעפי"כ חלק מהם (הנשואים) נשארו נאמנים לגרעין והיו ממייסדי המושב **סתריה** שעל-יד רמלה, ובו הם חיים עם היום.

חזרנו ארצה ב-4.2.49 והגענו לחיפה. בתחנת הרכבת "חיפה מזרח" חיכו לי חברי **יעקב בלן ושמעון אייזיק** וציידו אותי במזון ובחלב. משם הועברנו לבית-העולים באר-יעקב ואחרי שבועיים של עבודה בקטיף הוצע לי לעבוד כמורה בביה"ס במחנה וכן בשיעורי ערב למבוגרים. כעבור חצי שנה עברנו לגור ברחובות. בחודשים הראשונים נתמניתי לרכז תרבות בבית-העולים "רמה" ברחובות, ואח"כ עברתי לעבוד בביה"ס היסודי בנס-ציונה ובערבים לימדתי שיעורי ערב למבוגרים.

בשנת 1954, אחרי פטירת אבי-מורי ז"ל, נתמניתי למנהל ביה"ס היסודי בגדרה וב-1956 נתמניתי למנהל ביה"ס בבית-העולים פרדסיה. אח"כ לימדתי בבתי"ס בנתניה רבתי ובסביבתה, ומשנת 1960 ועד 1982 עבדתי כמורה למקרא ותושב"ע בביה"ס התיכון האזורי בעמק חפר.

בתקופה זו עסקתי - מלבד ההוראה הפורמלית - גם בהגשת עזרה למשפחות נצרכות שבין הורי התלמידים. יסדתי - מקרב חניכי - ועדה לעזרה הדדית בשם "וולך" (ואהבת לרעך כמוך), שעזרה לתלמידים נחשלים, איתרה משפחות נצרכות, מרובות ילדים והגישה להם עזרה בבית. טיפלו בנוער עבריין בבית-הכלא תל מונד. טיפלנו ביתומי מלחמת ששת הימים ובשנות השבעים, עם גבור פעילות החבלה בישובי הצפון, אימצנו בתי-ספר מקרית שמונה ומעלות.

בפברואר '82 הציע לי הרב **רוזן** לכהן כ"רועה רוחני" בקהילות היהודיות ברומניה - ב-26 קהילות במונטניה, דוברוג'ה, מולדובה ובוקובינה - לתקופה של שנתיים. שמחתי מאוד לקבל הצעתו ולקראת פסח 1982 יצאתי לרומניה. היתה זו תקופה של חוויות בלתי נשכחות. ראיתי הרבה ברכה בעבודתי, ובמיוחד במגעי הבלתי אמצעי עם יהודי רומניה. טיפלתי בעריכת סדרי פסח, מסיבות בת-מצווה ומסיבות חנוכה, ט"ו בשבט, פורים. הנהגתי עריכת סעודה שלישית בשבתות (שבוטלה בהוראת הרב **רוזן**) וכן עצרות זכרון ליום השואה והגבורה, יום הזכרון לחיילי

סויה (שרה) ואחיה אברהם לורברבאום ליד הפרוכת שתרמו לזכר הוריהם, בביה"כ בשבי שומרון

תמונה זו מ-1927
ר' הרש-צבי לוברבאום אשתו פייגה והילדים אברהם וסויה-שרה

אברהם לורברבאום (משמאל) מקבל ברכתו (ושטר של דולר לצדקה) מהרבי מלובביץ', ערב ראש השנה תש"נ

ספר תורה שנתרם על-ידי אברהם לורברבאום, לזכר הוריו, בבית-הכנסת "זכרון יוסף" בירושלים

צה"ל, יום ירושלים ול"ג בעומר. ימי הזיכרון הלאומיים לא היו לרוחו של הרב **רוזן** ויכולתי לערכם, או בימי העדרו מרומניה או ע"י הערמה עליו.

ביקורי בשגרירות ישראל בבוקרשט ויחסי הטובים עם השגריר ועם כל עובדי השגרירות היו לצנינים בעיני הרב **רוזן**, שגם ניסה לסכסך בינינו והביאני לידי התפטרות. בראשונה התפטרתי במרץ 1983 וחזרתי בי אחרי שידוליו של פרופ' **דוד רימר** מזכיר תלמודי-התורה ברומניה, והרב **ישראל הבר** - שוחט מישראל, ובפעם השניה, ביום כ"ח באייר (יום ירושלים), כשאסר עלי הרב **רוזן** להשתתף במסיבה לכבוד השר **אברהם שריר** בבניין השגרירות. התפטרות זו היתה סופית, וסרבתי להענות לשידוליו של הרב, וגם להוראת מנהל המחלקה בסוכנות בירושלים, ד"ר **א. תבין** וחזרתי הביתה.

אחרי שובי ארצה המשכתי עבודתי החינוכית - ובהתנדבות בלבד - בהוראה בבתי-כלא, במעון נכים, בחוגים למקרא לפנסיונרים וכן בעבודה סוציאלית במסגרת ער"ן (עזרה נפשית) והביטוח הלאומי.

בשנת 1987 ביקרתי בפעם הראשונה בהונגריה. נתבקשתי לערוך סדר פסח לתיירים ולזקני בודפשט. התוודעתי לראשי שתי הקהילות (האורתודוכסית והניאולוגית) וקשרתי איתם קשרי ידידות. בשנת 1988 ביקרתי פעמים נוספות בהונגריה וביום העצמאות ה-40 למדינת ישראל ערכתי תפילה חגיגית בבנין השגרירות הישראלית (לראשונה מאז 1948) וע"כ קיבלתי מכתב הערכה מטעם מנהל המחלקה לחינוך בגולה ד"ר **א. תבין** ומשגריר ישראל בבודפשט, והדבר פורסם גם בעיתונות ההונגרית בארץ.

בהזדמנות זאת רכשתי בכסף מלא ספר תורה והכנסתי אותו בטקס מיוחד בביה"כ "זכרון יוסף" בירושלים (אחרי שתרמתי פרוכת לזכר הורי ז"ל ודאגתי גם לארון קודש ולספר תורה בביה"כ בשבי שומרון, בשנת 1977). בשנת 1990 ערכתי סדרי פסח ליהודי טשקנט בבריה"מ.

*

ברצוני לציין שבכל ביקור שלי בהונגריה, התעכבתי מספר ימים גם ברומניה, לבקר בקהילות בהן שרתתי בעבר, ובמיוחד בעירנו דורוהוי. בפעם האחרונה ביקרתי בדורוהוי בפברואר-מרץ 1992.

געגועים וזכרונות משכו אותי כל פעם לדורוהוי, ובמיוחד פגישות עם חברי מילדות (בני משפחת **זלינגר, קרול גרינברג** ושרידי הזקנים המופלגים). הסתובבתי ברחובות העיר - שחלק מהם השתנו לבלי הכר - וכן הלכתי לבקר גם את אלה שאינם בין החיים.

רגעים אלה היו לי רגעי התרפקות והפלגה לעבר הרחוק. תלי העפר וחורבות בתים ושלדי בתי-כנסת הרוסים הם השרידים האחרונים שנותרו ממה שהיתה רק לפני כ-40 שנה עיר הומיה, שוקקת חיים, עיירה יהודית גלותית, אבל גם בעלת גאווה יהודית, עירנו דורוהוי.

*

שורות אחדות - אישיות ביותר - גם על רכושי שחנני אלוהים בזה, ועל זה גאוותי. נתברכתי בע"ה בשלושה בנים - בני-תורה. הבכור, ד"ר **משה יעקב דפנה** (44), פסיכולוג קליני, אב לארבעה ילדים, ממייסדי הישוב שבי שומרון. השני, **חגי** (41), פסיכולוג, סגן-אלוף בקבע, והשלישי, בן הזקונים **דורון** (29), מדריך חינוכי, אב לילד אחד. לכולם אך טוב וחסד!

*

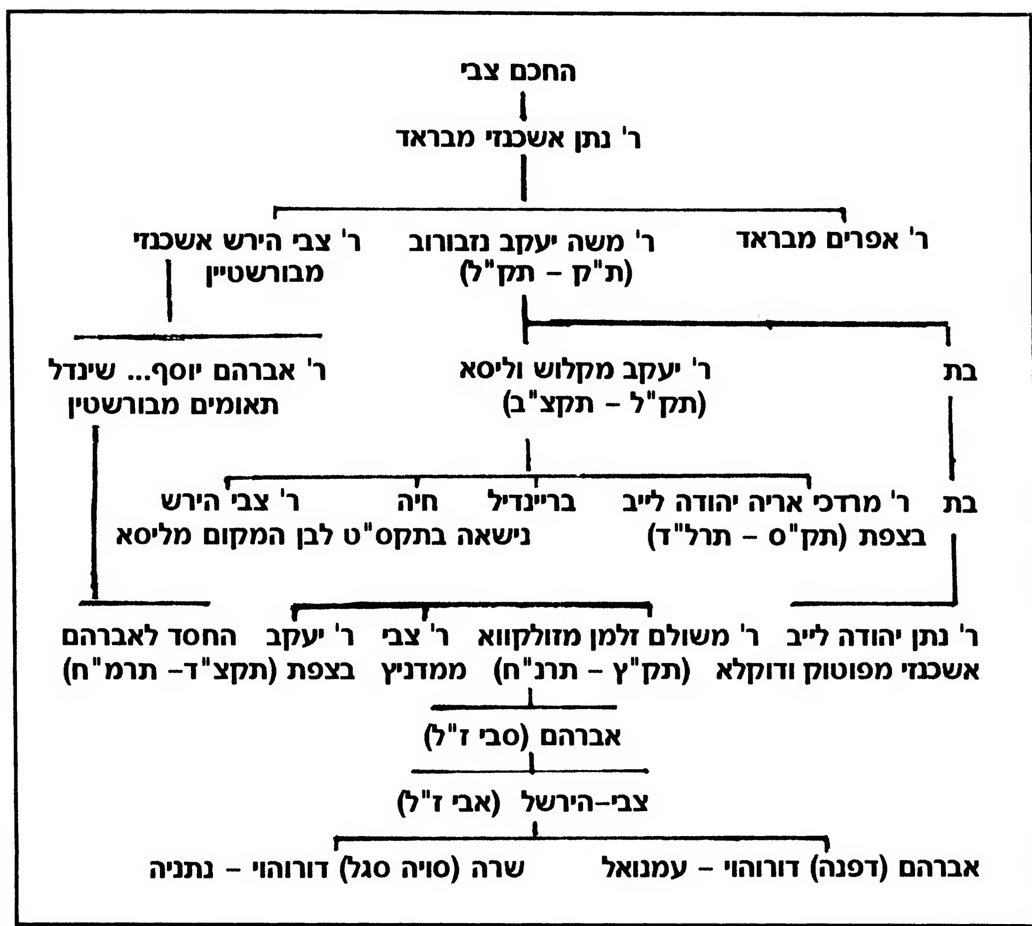
ולסיום. יתכן שגם עצם התיישבותי בישוב עמנואל בשומרון אינו רק תמרור בלבד בדרך חיי, ואינה כלל מקרית.

להתחיל בדורוהוי (ברוסית - יקר, יקיר) ולסיים בעמנואל, הנמצאת בשכנותו של היישוב יקיר (גם הוא בשומרון), ולהתחיל בארצי, ברחוק, בגולה, ולסיים ברוחני, בנעלה, בקרוב, ב"יקר", בגאולה, זה לא רק סמלי, אלא אף "למעלה מזה".

זו זכות יחידאית שההשגחה זימנה לידי להימצא בתוך ועל יד ה"יקר" לי ולהמנות על רושמי ומנציחי דברי ימי עירנו ויהודיה לדורות.

ולכל אלה שנתנו מאונם ומהונם להוצאתו של ספר זה יישר כוחם!
ועל הכל השבח לבורא עולם!
תם ולא נשלם!

אברהם לורברבאום (דפנה)

אילן היוחסין של אברהם לורברבאום מצד אביו

שלמה בריד

דורוהוי של ימי נעורי

נולדתי בשנת 1919 בדורוהוי. ביתנו היה בית דתי-מסורתי. אבי, ר' **שמשון** ז"ל היה שו"ב, חזן ובעל קורא בבית-הכנסת הגדול ב"שול פלאץ", מגרש בתי הכנסת, שעליו עמדו אז עשרה בתי-כנסת ששימשו את האוכלוסיה העממית כמו למשל בית הכנסת שנקרא די שניידערישע שול - בית-הכנסת של החייטים, די שוסטערישע שול - בית-הכנסת של הסנדלרים, בית-כנסת גוברונה, ר' שלמה'ס בית-מדרש ועוד.

בבית-הכנסת הגדול של אבי ז"ל היינו לומדים גמרא ומשניות ומתפללים. בכותל המזרח של בית-הכנסת היו יושבים, כנהוג וכמקובל, הגבאים ובעלי-הבית המכובדים של העיר כגון סוחרים, בעלי מקצועות חופשיים כעורכי-דין, רופאים וכו', שהיו מבקרים פעם פעמיים בשנה.

התסיסה וחיי הציבור בבית הכנסת היו משתקפים בחגים של הסתיו, כלומר בסוכות ובשמחת תורה. אז היו בוחרים מחדש את הגבאים. זכורני גבאי בעל כרס עבה, בשם **ישעיהו סגל**, שהיה חולש על כל ענייני בית-הכנסת. לפעמים היו מריבות ומחלוקות בדבר בחירת הגבאים ולא חסרו שם צעקות והשמצות הדדיות. בסוף הם התפשרו והמשיכו לנהל את ענייני בית-הכנסת.

בבית הכנסת היו תלויות נברשות נחושת (ענגלאכטער) שהיו מדליקים בהם נרות וכן היה תנור לחימום שהיו מסיקים בעצים. התנור היה בנוי מלבנים ומצופה בטרקוטה, כמו החרסינה של ימינו. הרצפות היו עשויות לוחות-עץ ועזרת הנשים היתה למעלה, בצורת גלריה, יפה מאוד.

ברומניה היו קשרים הדוקים בין היהודים שהתגוררו בערים החשובות ואף בעיירות של כל הגלילים והמחוזות השונים של המדינה. למשל: אבי, ר' **שמשון** שו"ב ז"ל נולד בטארגו ניאמץ ונשא אשה מבוקובינה, את אמי, מרת **זיסל** ז"ל והיו לי דודים ודודות בסוצ'אבה, סירט, צ'רנוביץ וכו'.

בדורוהוי היה בית-ספר יהודי-רומני - Şcoala Israelită Română - שבה למדו חצי יום רומנית וחצי יום לימודי עברית. המורים של מקצועות היהדות היו מקישינב, בסרביה. אני זוכר שני מורים - **דורפמן וקופרמן**, מורים לקריאה ודקדוק עברי, שלימדו אותנו לפי ספריו של **יעקב פיכמן**, המשורר העברי, בן בסרביה.

אך היו קשרים גם מעבר לרומניה. היתה לי דודה, **לאה**, אחותה של אמי ז"ל, שגרה ב-וינה, אוסטריה ובאה לבקר עם בעלה בדורוהוי. הם נספו בשואה אך הבן שלהם ניצל והגיע לאנגליה. הוא היה רופא.

למזלי עליתי ארצה בשנת 1938 לפני המלחמה, וכך ניצלתי מגירוש לטרנסניסטריה. אחיותי, שהיו בטרנסניסטריה, סיפרו לי על הסבל, האימים והזוועות שהיו מנת חלקן במחנות, וכן סיפר לי על כך איש יאסי, **אברהם אברמוביץ** נ"י, שהיה בטירספול.

תולדותיהן של קהילות ישראל ברומניה קשורות באופן הדוק בתנועה הציונית, בתנועה החסידית ובשאר יוזמות ומפעלים להצלת שארית הפליטה ועלייתם ארצה.

אני מברך את היוזמים והפעילים, שעוסקים בהנצחת קהילתנו לדורי-דורות. יבורכו על פעילותם החשובה.

חנה סלומון (גריסרו)

זכרונות ונוסטלגיה

עברו הרבה שנים מאז עזבתי את דורוהוי. אך נשארו לי זכרונות טובים ממנה ונוסטלגיה לעיר זו, שנולדתי בה וחייתי בה את ילדותי ונעורי. בשנת 1950 עזבנו. נסענו לארץ-ישראל בהתלהבות רבה.

נולדתי להורי **בטי ושמעון גריסרו**. אבא - יליד דורוהוי, היה סוחר בדים. חינכו אותנו לעזור לנצרך בסתר - גמילות חסדים, שאנחנו ממשיכים גם עכשיו.

מיד לאחר מלחמת העולם השניה צמח בדורוהוי קן הנוער הציוני, קן לתפארת ואני התחלתי להיות פעילה בו. היינו חברים צעירים, חדורי אמונה ואידיאולוגיה. נסענו להכשרה בבוקרשט ואח"כ קלוז', שם פגשנו חברים מכל הארץ.

עליתי ארצה עם הורי ואחי הצעיר **פרדי** ז"ל. אחיותי **יטי וקלרה** כבר היו בארץ וכך גם אחי הבכור **יוסקה**. התאקלמנו מהר בארץ. אחי **פרדי** ז"ל נשלח ע"י עליית הנוער לקיבוץ **ניר דוד** ללמוד עברית. לצערנו הרב, נוכש על ידי נחש ונפטר מיד. המכה שניחתה עלינו היתה מאוד קשה, במיוחד להורים.

אני התחתנתי עם **סילביו סולומון** והקמתי משפחה. יש לי שלושה ילדים וגם נכדים. שני הבנים שלי הם רבי-סרנים בצה"ל, השתתפו במלחמות שנכפו עלינו. הבת סיימה מינהל עסקים. הם תורמים ככל שניתן מכוחם ויכולתם למדינת ישראל.

בית המשפחה בדורוהוי

בית הספר היהודי, כתה א'. המורים בתמונה: **לוי רבינסון**, המנהלת **לינקר**, **רוזן**, **ברכה שרף**, מורה לעברית. בין התלמידות בתמונה: **ינטה רפפורט**, **ארנה זגנרייך**, **פרידה הרצנו**, **שלומצי שמרלר**, **ז'נטה קייש**, **אנוצה (חנה) גריסרו**

האב שמעון גריסרו

אנוצה גריסרו (משמאל)
וינטה רפפורט, בנות 7

אמה של הכותבת, **בטי גריסרו**
-מוסקוביץ' עם הבן **פרדי** ז"ל

מרטין מוסקוביץ' (לפנים)
וטיטי רפפורט, בדורוהוי

חנה גריסרו ואחיה
פרדי ז"ל (מימין) וחבר שלו

אריה כרמלי

למחרת החתונה בדורוהוי - עליה לארץ-ישראל

בשעות הבוקר של שבת, 18.12.1948 שהיתי בבית-המרחץ העירוני בדורוהוי יחד עם חברי והנה הופיע בן-דודי **משה בלן-קרפט** והודיע לי שהגיע מברק מבוקרשט, שבו מודיעים לנו כי למחרת, יום א', 19.12.1948 אנו עומדים להפליג לארץ-ישראל.

היינו הקבוצה הראשונה של צעירים יהודים, שפתחו את שערי ישראל ליהודים מרומניה. אנו היינו חניכי התנועה .C.D.E (נוער דמוקרטי יהודי) בהנהגתו של ד"ר **פלדמן** ז"ל, שמטרתה המוצהרת היתה "להביא את הסוציאליזם" לישוב היהודי החדש בישראל, המדינה שזה-אך מלאו ששה חודשים לעצמאותה.

באותה שבת, כאמור, ה-18.12.1948 נערכה חתונתנו האזרחית בעיריית דורוהוי ובערב, עם צאת השבת נערכה החופה בבית-הכנסת ע"ש ר' **יוסל רבינזון**, ברחוב כרמן סילבה. מאות מיהודי דורוהוי - בני משפחה, ידידים וחברים וסתם מכרים, עם הזמנות ובלעדיהן, כולם באו לחגוג ולהשתתף בשמחתנו. היתה זו גם פרידה ממני ומחברי, העומדים לצאת למחרת בדרכנו לישראל.

למחרת היום, ה-19.12.1948 התאספה קבוצה של כ-30 צעירים וצעירות בתחנת הרכבת של העיר. אני הייתי האחראי על הקבוצה. נסענו לקונסטנצה, שם ציפו לנו שתי האוניות "פאן יורק" ו"פאן קרשצ'נט", עליהן עמדנו לעלות. בנמל התאספו כ-5000 צעירים מכל רחבי רומניה, מוכנים להפלגה לישראל.

בהיותי אחד ממנהיגי הארגון הרוויזיוניסטי בית"ר ברומניה, השתתפתי בסמינר של .C.D.E, שהכין אותי לבואי לארץ-ישראל יחד עם חברי, ביניהם **יעקב בלן**, **אייזיק סימון**, **ליקא שפירא** ואשתו, **ליקא אברמוביץ** ז"ל ועוד צעירים נוספים אחרים, אשר מיד עם הגיענו ארצה התגייסנו לצה"ל לתקופת שירות של שנתיים.

הזמנים היו קשים. האוכל סופק במנות קצובות. לדוגמה: קיבלנו 120 גרם בשר לשבוע לנפש. עבודה לא היתה, האבטלה הלכה וגברה והיתה לנו הרגשה דומה מאוד לזו שקיימת היום אצל העולים החדשים מרוסיה ומאתיופיה.

מאז עלייתי ארצה, זה 44 שנה, אני נוהג לבקר ברומניה מדי כמה שנים וכמובן אינני פוסח על עיר הולדתי דורוהוי. בכל פעם בהגיעי לשם, אני משחזר את ילדותי ונעורי, נוהג לבקר בבית שבו נולדתי, מטייל הלוך ושוב ברחוב המרכזי, גריגורי גיקא, נזכר בנשפים שערכנו בבית הספר היהודי, בישיבתנו בפונדקים, שם נהגנו לשתות אצל **הדודה לאה**, מבקר בגן הציבורי וכל נעורי עולים לפני וחוזרים מחדש.

כעבור 44 שנים: אריה ושלי כרמלי ב"ביקור מולדת" ליד אנדרטת החייל האלמוני בדורוהוי, אוגוסט 1992

זוג צעיר: אריה ושלי כרמלי, דורוהוי, דצמבר 1948

רשלה סגולי

מדורוהוי לירושלים

רשלה וקרול סגולי

*אני **רשלה**, בתו של **הרשקו טפיצרו** מדורוהוי. נולדתי בשנת 1926 בדורוהוי. במשפחתי היו שש נפשות: אמא, אבא, אח ושתי אחיות. אנו כולנו בישראל. ההורים שלי חיו בחיפה ונפטרו לפני כ-10 שנים. לאבי היתה מרפדיה ברח' החלוץ, אשר קיימת עד עתה, ואחי מנהל אותה.*

הילדות שלנו היתה מאושרת, עד שנת 1939, כשהתחילו המאורעות האנטישמיים ברומניה. אבי היה מומחה גדול במקצועו והיה אחד ויחיד בכל האיזור. לאחר שנת 1939 התחילו זמנים קשים, ואז החלו גם הצרות שלנו. אני זוכרת שמול ביתנו היה סניף של תנועת "הלגיונרים" והיה פחד לצאת מהבית ולראות אותם בתלבושתם הירוקה. עד אני זוכרת חתונה שנערכה בבית-הספר היהודי; בעת שערכו את החופה התנפלו הצעירים הקוזיסטים והלגיונרים על החתן והכלה ועל כל המשפחה בטענה שצבע החופה באדום, זה דגל קומוניסטי. הם הרביצו מכות רצח לכולם ועצרו את הכלה והחתן, וגם חלק מהמשפחה, וחודשים רבים לא ידענו היכן הם נמצאים.

לאחר זמן קצר הקימו הרומנים מפקדה ראשית בבית-הספר היהודי ומתחו קווי טלפון בחזית הבית. לפנות ערב אחד, כאשר היה חשוך בחוץ, הם חיברו חוט טלפון לחור מנעול הדלת של בית דודי ודודתי. בבוקר הם באו לבית דודי ועצרו אותם בטענה שיש להם קשר עם הקומוניסטים. כל יום היו מוציאים אותם ממעצרם, מעמידים ליד הקיר, מכוונים אליהם כלי נשק ודרשו מהם לגלות עם מי יש להם קשר.

באותו זמן התרחש גם הפוגרום בדורוהוי, ברחוב שלנו, בדרך לבית הקברות.

כאשר היהודים הוגלו לטרנסניסטריה, משפחתנו, הודות למקצוע המבוקש של אבא, קיבלה רשיון מיוחד, שהקנה לנו זכות להישאר בדורוהוי. אמנם אבי עמד לרשותם, אך היתה לו רשות לנוע באופן חופשי במשך כל היום, בעוד שיתר התושבים היהודים הורשו לצאת לרחוב למשך שעה אחת בלבד.

אבא שלי עזר להרבה משפחות וסידר אותם בבית-אבות, כדי להציל אותם מגירוש. הוא פעיל מאוד בהנהלת הקהילה.

בעלי **קרול סגולי (סקולץ** לשעבר), גם הוא מדורוהוי.

משפחתו גורשה לטרנסניסטריה. אבל הם היו שם רק שישה חודשים בלבד, זאת הודות לאבי-המשפחה, שהיה בעל זכויות מיוחדות. בזמן הגירוש לטרנסניסטריה היה האב במחנה עבודה וכאשר חזר הביתה ונודע לו שמשפחתו גורשה, הוא פנה למרשל **אנטונסקו** בבקשה להחזיר את משפחתו, בהסתמך על אות הצטיינות שזכה בו במלחמת העולם הראשונה. הפניה אמנם הועילה והם הוחזרו אחרי שישה חודשים. אבל אמו, בת 39, ואחיו, בן שנתיים נפטרו שם, בטרנסניסטריה.

אנחנו הכרנו באותו זמן, היינו חברים זמן-מה ואחר כך התחתנו ויצאנו בדרך בלתי לגאלית לכיוון פלשתינה. כמעט שנתיים היינו בדרכים, בארצות שונות, שאותן עברנו, לרוב ברגל, מאות קילומטרים. עברנו דרך האלפים בחורף של 8-1947. בחודש נובמבר 1948 הגענו ארצה עם העליה הלגאלית הראשונה. היינו במעברת חדרה ואח"כ עברנו לירושלים.

קיבלנו מהסוכנות חדר בבית משותף עם עוד ארבע משפחות, בלי מים ובלי חשמל.

חודשיים לאחר שהגענו לירושלים נולד לנו הילד הראשון. לא היה קל, אבל במשך הזמן הסתדרנו. בעלי עבד בבניין כפועל פשוט, אבל התקדם בעבודת הבניין והיתה לנו אפשרות

להרחיב את דירתנו בחדר נוסף וכן להתגבר על קשיים נוספים שהיו לנו בתחילת דרכנו בארץ.

10 שנים נשארנו באותו בית ואח"כ עברנו לבית אחר, שאנו גרים בו עד היום. בית בודד, עם גינה, והתנאים שלנו השתפרו מקצה לקצה. נולדו לנו עוד שלושה ילדים: שני בנים ובת, שכולם נשואים כיום ויש לנו מהם 14 נכדים, וה-15 בדרך. שניים מהנכדים שלנו כבר משרתים בצבא.

הבן הגדול **אברהם** הוא קבלן בניין, אשתו מורה בתיכון, יש להם ארבע בנות. הבן השני משרת בחיל-האוויר. אשתו מורה בתיכון וגם להם ארבעה ילדים (שלוש בנות ובן). הבת שלנו גרה במושב נאות הכיכר בדרך לאילת ויש להם גם כן ארבעה ילדים (שלוש בנות ובן). הבת עובדת עם בעלה במושב וגם עובדת כמזכירה במשרדי המושב. הבן הקטן עובד במחשבים, אשתו עובדת במשרד האוצר ככלכלנית ראשית ויש להם שני ילדים (בת ובן) והשלישי בדרך.

בעלי עובד בבניין ועוסק בפרוייקטים גדולים, כמנהל עבודה ומחשב כמויות. אני מתעסקת בעבודות הבית, בגינה, עם הנכדים, ובזמני הפנוי אני פועלת במינהלת השכונה בוועדות וחוץ מזה, שרה זה תשע שנים רומנסות ספרדיות במקהלה על שם **יצחק לוי** ז"ל.

אלה הם תולדות חיינו, בקיצור. אנו גאים ומאושרים במשפחתנו.

כיתה ג' בבית-הספר העברי-רומני, עם המורה-המחנכת גב' **לינגר**, בשנת 1934. הכותבת, **רשלה צ'ובוטארו**, רביעית משמאל בשורה השניה

עם חברים וחברות, עונדים טלאי צהוב. **רשלה** – ראשונה מימין בשורה האחורית

תמונה משפחתית עם אמא, האחות **מלווינה** (באמצע) והאח **לופו (זאב)**

אהרן גזית (קוז'וקרו)

זכרונות מדורוהוי

נולדתי להורי **מרקו קוז'וקרו ושרה** לבית **לדרמן** - שניהם כבר לא בחיים. אבי נשא לאשה את אמי בעיירה דומברובני, בבסרביה בבית סבתי **רויזה** האלמנה, אשר איבדה את בעלה והוא בן 40 בלבד.

בעל ידי זהב היה אבי ומקצועו פרוון, כשם שהיה אביו - הוא סבי - **אהרן**, שעל שמו אני נקרא. כשנולדתי, ואני השביעי במניין הילדים ובן הזקונים האהוב על כולם, זכיתי לשאת את השם **אהרן**.

הורי השתקעו בדורוהוי, שם נולדתי אני. הלכתי לחדר, לבית-הספר היהודי, לבית"ר, שם היו פעילים כל בני משפחתי, ומשם עליתי לישראל.

למרות מצבם הכלכלי הדחוק של הורי, כפי שהיה מצבם של רוב יהודי דורוהוי - הם דאגו שהילדים ילמדו בבית-הספר, אותו בית-ספר יהודי, שעדיין אני רואה את המדרגות הענקיות, עליהן עליתי לעבר הכניסה ומשם למסדרון הגדול והנרחב - אולי כך נראו אז המדרגות ענקיות כל-כך בעיני בלבד, כי ילד קטן הייתי, גם בגילי וגם בקומתי. והמסדרון הגדול, שמסביבו כיתות הלימוד, כמה גדול היה ורצפתו רצפת עץ -שם קיבלתי את העניבה האדומה של "הפיונרים" בטקס רב-רושם בזמן שלטון הקומוניסטים. שם גם נפרדתי לשלום מכיתתי לאחר שקיבלנו את ההיתר לעלות לישראל.

הייתי בן שנתיים כשמשפחתנו גורשה מדורוהוי לטרנסניסטריה - שם הצלחנו לשרוד בזכות אבי ואמי ובזכותם גם חזרנו לעיר הולדתי מקץ כשנתיים. המשפחה החלה להשתקם. אני זוכר את החדרון על יד השוק, שבו גרנו בשובנו לדורוהוי, את הבית אליו עברנו לאחר מכן, אך הזכרון החזק ביותר היה מהבית ממנו עזבנו כאשר עלינו ארצה. הוא עמד לא רחוק מהשוק העירוני וממול לביתו של ד"ר **פומרליאנו**. אמנם שכנים טובים היינו, אך הרופא המיילד שלי היה ד"ר **סגל** (גם הוא גר ממול לשוק).

רופא זה הוא אשר הציל את אמי ממחלה קשה שפקדה אותה. גם אותי הביאו אליו ואני כבן שמונה; שיחקתי בשוק עם חברים בכדורגל עם בקבוק סיפון שבור, בעטתי ודם רב החל קולח מהווריד ברגל. הובילו אותי לד"ר **סגל** והוא שם דרמטול כדי לעצור את שטף הדם. בעיני הוא היה גיבור - שם לי תרופת-פלא והצילני...

אחת מתורות החיים למדתי בבית הורי, כשאמי דאגה תמיד שיהיה שולחן ערוך בלילות שבת או ערבי חג - תמיד הם דאגו שכל הילדים יהיו מסובים מסביב לשולחן המכוסה מפה לבנה ואוכלים את מה שאמי הצליחה להגיש והכל בהתאם לפרנסתו של אבא - תמיד להיות יחד מסביב לשולחן, אפילו אם אין די אוכל, גם פרוסת לחם וצלחת מרק יכולות להוות ארוחה חגיגית, כשכל בני המשפחה נמצאים יחדיו.

אני זוכר את חלקת היער לשם היה הרבי מה"חדר" לוקח אותנו, הילדים ביום ל"ג בעומר, כשאני מצוייד בחץ וקשת שאותם הכין אבא. כן זוכר אני את מגרש הכדורגל אליו

הייתי הולך עם אבי ואמי, פשוט לשם טיול ובילוי, כי בילוי אחר, זול ממנו לא היה.

כמשפחה ציונית, היינו שייכים לבית"ר. מינקותי אני זוכר את המסדרים והמעמדים החגיגיים בקן של דורוהוי. את הקופסה של הקרן הקיימת העומדת על אדן החלון. אני זוכר את הפרידות שהיו עורכים בקן של בית"ר לכל אלו שעזבו בעליה הבלתי לגאלית לישראל ולאלה שיצאו להכשרה.

והנה אני בכיתה א' ואני בגיל שבע והיום הוא ה-21 בדצמבר - יום הולדתו של **סטאלין**, "שמש העמים". מוציאים אותנו בזוגות ומובילים אותנו אל עבר רחבת העיריה שם אנחנו עומדים, שומעים נאומים ושרים לכבודו. וכל זאת בקור המקפיא את העצמות וכשהאף אדום ולא מרגישים אותו. עד היום אני זוכר את אותו יום הולדת של "שמש העמים"...

אני זוכר את אמי יושבת ומקריאה לחוג מכרותיה את העיתון "אוגוניוק" בשפה הרוסית, וזאת בזכות שליטתה בשפה כילידת בסרביה, וכולה מורמת מהן, כי השלטון הקומוניסטי עודד את התרבות הרוסית. בזכות ידיעתה את השפה הרוסית רכשתי גם את ידידותו של המורה הגוי, שהיה בא הביתה להביא לי שיעורים - כיוון שעם קבלת ההיתר לעלות לישראל, נאסר עלי לבקר בבית-הספר.

וישנו זכרון שירתו של אבי בלילות שבת או חג, שירה בשפת ידיש, כשהוא מתופף לקצב השיר באצבעותיו על גבי שולחן העץ, ואז אמא מצטרפת אליו בשירה בקולה הצלול, בהרמוניה מושלמת, ואני מביט בהם ורוצה לנצור בתוכי את התמונות האלו לנצח. שמע שירתם היה מקרב את השכנים אל החלון, שם היו עומדים ונהנים למשמע ה"דואטים" של **מרקו ושרה קוז'וקרו**. גם ביום שהתארסתי עם אשתי **אסתר**, שרו לנו אבא ואמא ולכל האורחים והמשפחה, זהו אחד הזכרונות הנעימים והמרגשים שהשאירו לנו.

ואת בית הקולנוע בדורוהוי אני זוכר, את הפעם הראשונה שהורשיתי לבקר בו, כשהציגו את הסרט "הדיקטטור הגדול" עם **צ'ארלי צ'אפלין**. זה היה בהצגה יומית, כי אוי ואבוי היה לילד שנתפס בידי מורה כלשהו, כשהוא מבקר בקולנוע בשעה מאוחרת, במקום להיות בביתו.

אני זוכר את החוג לשחמט, שם ביקרתי כשהייתי כבר "פיונר". היינו נאספים בחוג בשעות אחרי צהריים נעימים, שם גם היינו מתגאים - מי מאיתנו חסך יותר כסף בחשבון החסכון שכל אחד מאיתנו פתח בבנק המקומי. מה שהצלחתי לחסוך הספקתי לבזבז על קניית כמה "מיטיטיי" (נקניקיות צלויות). זה היה לפני שעזבתי את דורוהוי בדרך לישראל.

אני גם זוכר את היום שבו החליפו את הכסף הישן, אותו ספרו במיליונים, לכסף חדש ואני כילד רצתי לקונדיטוריה שהיתה על יד העיריה ועוד רציתי להספיק לקנות עוגה עם שוקולד בכסף הישן אותו אספתי ברחוב - הכסף פשוט התגלגל ברחוב, היות ולכל אחד ניתנה הרשות להחליף עד סכום מסויים, ואני, ילד קטן הייתי וגם תמים - לא מכרו לי שום עוגה במיליונים...

והנה האשרה לישראל הגיעה והורי אורזים, אחר-כך אנו עולים לרכבת, עושים תחנת-ביניים בבוקרשט, ממשיכים לקונסטנצה ומשם מפליגים לארץ-ישראל. כאן בארץ הספקתי לגמור בית-ספר עממי ותיכון, להתגייס לצבא ולשרת גם בצבא הקבע במשך שמונה שנים. בצבא גם הכרתי את אשתי לעתיד. נולד לנו בן בשם **אדיר**, ממנו יש לנו נכדה נהדרת ואנו מצפים לעוד אחת.

כיום אנחנו גרים בפתח תקווה. זה כמעט 25 שנים שאני ספר נשים מאוד מצליח, עם סלון המשרת אוכלוסיה נרחבת, מוכר וידוע בעיר. ורק חבל שאמי ואבי לא איתנו.

מניה הרמן

שיקום ילדותי בדורוהוי

*בשנת 1945, לאחר תום המלחמה, אני והורי שרדנו מזוועות השואה, שבנו לדורוהוי, שם התגוררו האח והאחות של אבי - **יעקב בקאלו** ז"ל. הם עזרו לנו, עד כמה שניתן היה, לשקם את חיינו, לאחר שנות הסבל בגיטאות טרנסניסטריה.*

אני, שמאוד הייתי סקרנית ללמוד ולדעת כל דבר, התחלתי ללמוד אצל מורה פרטית את הא-ב, משום שאנו גורשנו מביתנו לפני שהספקתי ללמוד לימודים סדירים. בהתחשב בכך שהפסדתי שנות לימוד, הקפיצו אותי ישירות לכיתה ג', בה למדתי בשקידה וסיימתי בהצטיינות. השתלבתי היטב בלימודי התיכון ובכל כיתה קיבלתי פרס על השגי בלימודים.

מאוד אהבתי את העיר דורוהוי, שבה זכיתי סוף סוף לחיים טובים יחסית, לאחר שנות ילדות עשוקה, למודת סבל וחולי. בעיר הזאת ביליתי את שנות נעורי, השכלתי מעט וחשתי עצמי כשווה בין שאר הילדים עמם התחברתי היטב.

היות והורי מאוד שאפו לעלות לארץ-ישראל, התנתקתי בצער רב מספסל הלימודים שכה אהבתי ויחד עם הורי עלינו ארצה בשנת 1951. בארץ התאקלמתי מהר מאוד. לאחר שלמדתי את השפה העברית באולפן, המשכתי ללמוד בסמינר לגננות, עבדתי זמן-מה במקצוע ולאחר מכן עשיתי הסבה מקצועית לפקידות. הקמתי משפחה, נולדו לי שני ילדים ובמקביל עבדתי, למדתי והשתלמתי בתחומים שונים.

בנוסף לכל אלה התחלתי לעסוק בשני תחביבים: ציור וכתיבת שירים על נושאים שונים. עד עצם היום הזה אני עובדת ועוסקת באותם התחביבים, המעניקים לי סיפוק ומגוונים את חיי.

מניה הרמן

לדמותו של אבי

אבי **יעקב בקאלו** ז"ל
היה אדם ישר ונאצל
איש צנוע, אך חכם
נינוח עם לב חם.

ניחן באינטליגנציה טבעית
ללא השכלה רחבה, אלא מקצועית
בתחום החקלאות הפגין מומחיות
ומכך התפרנס, בקביעות.
אבי כיבד אנשים ואהב לזולת לעזור
במעש או בעצה ידע בעיות לפתור
היה נעים הליכות ואהוד על רבים
באופיו הנוח והיציב, רכש הרבה ידידים.

ידע לנהל שיחה, כמעט על כל נושא
וגם בהופעתו היה מאוד נאה.
אדם שקט, רציונלי, שידע להבליג
הסתפק במעט, מרוצה ממה שיצליח להשיג.

הרעיון הציוני דבק בו תמיד
ובאופטימיות, קדימה הביט
מאוד אהב את ארץ ישראל
אליה זכה להגיע ולהתנחל
כל חייו היה אדם עמל
כמעט בכל שבת וחג, הרבה להתפלל.
פירנס בכבוד את משפחתו
אליה היה מסור ונאמן, בכל מאודו.
נכדיו ונינו מילאו בתוכן את חייו
הם הסבו לו גאוה ואושר רב.
יהיה זכרו ברוך.

ישראל (טולי) אברהם

שואה, גבורה ותקומה של משפחתי

משפחתי עברה הרבה תלאות, שילמנו מחיר כבד בשואה וכן במלחמת השחרור של מדינת ישראל, אבל בסופו של דבר הגענו לתקומה ואושר במדינתנו, כאשר באוקטובר 1992 חגגתי חתונת הזהב עם רעייתי **שרה** לבית **כץ** מסאוון.

אבי **פרויקה אברהם** נורה למוות בבית העלמין בדורוהוי בפוגרום מ-1.7.40 והייתי אחד מאלה אשר דאגו להקים אנדרטה בבית הקברות היהודי בדורוהוי, לזכר הנספים בפוגרום.

אמנו **חנה** נפטרה ממחלה קשה עוד ב-1932 ונותרנו חמישה ילדים - ארבעה אחים ואחות: **סופי, ינקו, ישראל (טולי), מרצ'ל וסמי.** לאחר מות אמי פוזרנו בין בני המשפחה והשואה, לגבינו היתה בבחינת המשך טבעי.

ב-1941 גורשתי לטרנסניסטריה והייתי במחנה פצ'ורה, יחד עם אחי **סמי.** חזרנו מטרנסניסטריה, לאחר סבל רב, ושבנו לדורוהוי.

סמי אחי היה פעיל בתנועת "גורדוניה" וב-1945 עלה עם חבריו לישראל וב-1948 נפל במלחמת השחרור בירושלים. שמו הרשום היה **סמי קוטר-אברהם** לפי המשפחה שאימצה אותו בדורוהוי. וזה מחיר הדמים והגבורה אשר משפחתנו שילמה למען תקום מדינת ישראל.

אני התחתנתי עם **שרה כץ** עוד בטרנסניסטריה. הוריה, **יעקב ורבקה**, בת למשפחה הידועה **שמעיה (שמה) מאירוביץ** מסאוון נפטרו במחנה פצ'ורה בטרנסניסטריה. עלינו ארצה עם המשפחה ויש לנו ילדים עם משפחות יפות בישראל וזאת התקומה והאושר: הבת ד"ר **דינה ברקוביץ**, רופאת ילדים בקרית-ים ולה שלושה ילדים. הבן **ינקו אברהם**, מהנדס בחברת החשמל ולו שני ילדים. הבן **גידי אברהם**, איש מחשבים בבנק לאומי ולו בת אחת.

לאחר 42 שנה פגשתי בארץ את שלושת האחים ואחותי ולכולם משפחות ענפות. לאשתי שני אחים, **איזו ומאיר כץ**, גם הם מדורוהוי.

ובכן עברנו קשה את השואה, אחד מן האחים נפל במלחמת השחרור. אבל תקומתנו ואושרנו הם ילדינו ונכדינו בארץ-ישראל.

זהבה בלן

דורוהוי עיירתי

דורוהוי עיירתי, בהיווסדך מצער,
ערוגות ערוגות ירק וערער.
אט אט יפית לגאון ולתפארת,
לעיר מחוז מלאת חיים ועל ראשך עטרת.

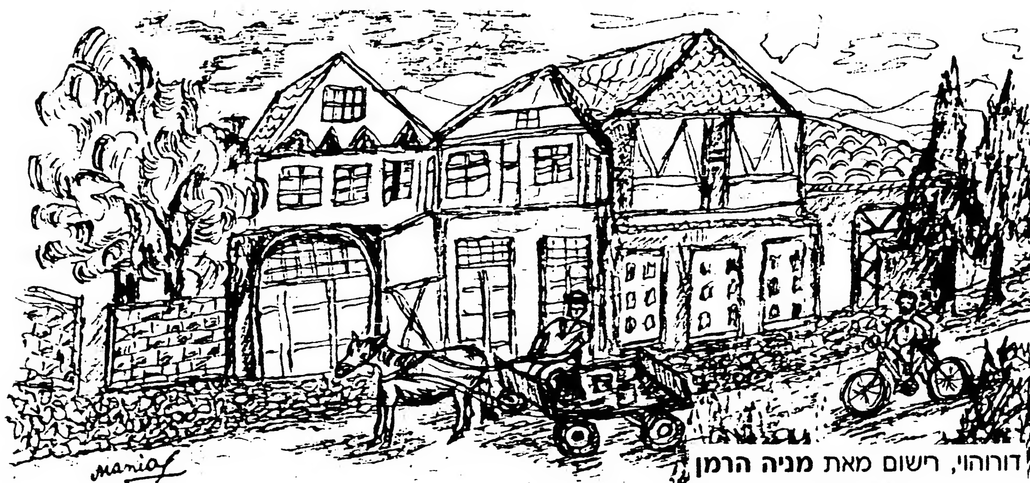
שני עמים בך גרו, תוך שיתוף פעולה וידידות,
מתוך שוני של אורח חיים, דת ותרבות.
בתי כנסת ובתי מדרש בכל פינה ופינה,
מלמדים יראי-שמים הרביצו תורה ברננה.

לפתע הופרה השלווה, השמים כוסו עבים,
האנטישמיות פרצה ועברה כל המחסומים.
רוב יהודי העיירה גורשו למחנות השמדה,
הנשארים עברו שבעה מדורי גיהנום ללא כל מידה.

בסוף המלחמה העקובה מדם, סבל וחיל,
הפכת לתחנת מעבר לשורדים בדרכם לשלוות גיל.
מלאי תקווה לימים טובים בארץ המובטחת,
ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם ורוב נחת.

עיירתי, דורוהוי, לשארית הפליטה את היום מצער,
נשארו רק זכרונות וכיסופים לנשגב שלא נשאר.
אתר ביקורים לאלה שחיו בך ונהנו מאוד,
עליה לקברי אבות שנספו, מתו ואינם עוד.

גב' **זהבה בלן** היא רעייתו של **יעקב בלן (קרפט)**, מראשי אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה

דורוהוי, רישום מאת **מניה הרמן**

סליק בבית-הספר "Cultura Agricolă"

בבית-הספר למדו 25 צעירים יהודים מדורוהוי

מספר **ראובן כרמלי**, מנהל המעבדות במכון וולקני, יליד דורוהוי, לשעבר תלמיד ומורה בבית-הספר:

כמעט שלוש שנים ביליתי בפנימיה של בית-הספר "קולטורה אגריקולה" שליד בוקרשט. מהן שנתיים כתלמיד ושנה אחת - כממלא-מקום של מורה, בכיתה לגידול דבורים וכמדריך. הרבה זכרונות קשורים אצלי לתקופה זו, אך אפיזודה אחת נחרטה בליבי באופן מיוחד.

היה זה יום שטוף שמש של אביב 1948. התכנסנו בחדר האוכל של בית-הספר, שהיה האולם הגדול ביותר. עינינו היו נעוצות במורה **יוסף גלנץ** ואוזנינו כרויות לשמוע את דבריו הנלהבים לרגל הכרזת עצמאותה של מדינת ישראל. עיני כולנו היו מכוסות בדמעות.

לפתע מישהו אותת לי בחשאי לצאת החוצה. הצטערתי שעלי לנטוש את המעמד המרגש, אך מה גדלה גאוותי כאשר נודע לי כי מתוך מאות התלמידים נבחרתי אני למלא משימה סודית, חשובה ביותר.

בחצר בית-הספר הסתובב אדם שלא היה מוכר לי. לבוש מעיל כהה, מצלמה תלויה על צווארו, בעל חזות של תייר, הוא עקב בעצבנות אחר כל צעדי. מאוחר יותר נודע לי כי היה זה סגן-אלוף **דב**, שנפל במלחמת השחרור בתאונת מטוס "פייפר", בין אילת לתל-אביב.

לפי הוראתו של מנהל בית-הספר, פרופ' **ורדי** נכנסתי לאורווה ונעלתי עצמי מבפנים. בתוך היתה ערימת סלק שהוכנה כמזון לסוסים. בחפזון הזזתי את הסלק הצידה, וכפי שהודרכתי, התחלתי להוציא מבור במעמקי האדמה, אקדחים מצוחצחים, עטופים בנייר פרגמנט, ולסדרם בתוך מזוודה גדולה. אינני זוכר את מספר האקדחים שהיו שם, אך זכור לי היטב משקלם הרב, כיוון שנאלצתי לשאת את המזוודה על גבי עד למונית שחנתה על הכביש, מרחק של יותר מקילומטר מחצר בית-הספר, וזאת, כדי שהנהג לא יידע מה מקור המזוודה. לפי ההוראות אסור היה לנהג אף לנגוע במטען, כדי לא לעמוד על משקלו. משום כך היה עלי גם להכניס את המזוודה לתא המטען ועשיתי זאת בשארית כוחותי. אך האמת ניתנת להאמר: הייתי בסך הכל בן 19. עם סיום משימתי נכנס "התייר" למונית והסתלק. כמובן שלא ידעתי את מהות המשימה, שזה-עתה נטלתי בה חלק. נחזור לחלקו של בית-הספר בעיצוב חיי. את אהבתי לחקלאות ועובדת המצאותי במסגרתה עד עצם היום הזה - 35 שנים לאחר המגע הראשון שלי עם החקלאות - אני חייב לבית הספר "קולטורה אגריקולה", על מוריו ומדריכיו, אשר נטעו בי את האהבה לחקלאות. אהבה זו מלווה אותי לאורך כל חיי והיא תהיה עמי כל עוד כוחי במותני.

זאב לבני (טפיצרו) מדורוהוי, גם הוא תלמיד בבתי
הספר "קולטורה אגריקולה" בשנת 1947
ראובן כרמלי (קרפט) במרכז התמונה

זאב לבני (טפיצרו) מדורוהוי, גם הוא תלמיד בבית
הספר "קולטורה אגריקולה" בשנת 1947

אובן כרמלי (קרפט) במרכז התמונה

משכיל מדורוהוי - כתב של עתון עברי (1874)

מתברר שבאמצע שנות השבעים של המאה הקודמת היתה בדורוהוי שכבה של משכילים עברים, דוברים וכותבים עברית שוטפת (כמובן, בסגנון המליצי של הימים ההם).

אחד מהם היה **מנדל פערקער**, ששימש כנראה כתב של העתון "העברי" ("עברי אנוכי"), שיצא לאור בברודי באותן שנים.

בשפתו המליצית, אך תוך הפגנת הבנה פוליטית חריפה, כותב העתונאי על המצב ברומניה בכלל, על הגישה האנטישמית של הממשלה הרומנית ואפלייתה את אזרחיה היהודים והוא אף מדווח על פגישה שלו עם נציג דיפלומטי אנגלי, שבה הוא מציע למנהיגי ארצות אירופה לנקוט בסנקציות מסחריות, כדי ללחוץ על הממשלה הרומנית, להעניק שיווי-זכויות ליהודים ברומניה.

שתי הכתבות המובאות בזה, היו מצלצלות בעברית של ימינו, בערך כך:

דורוהוי, חשוון (תרל"ה - 1874). לכבוד העורך שלום. כבר דיווחתי בעתון זה, לפני שנה, שהיה לי הכבוד להתייצב לפני הקונסול הכללי של בריטניה, שבא לארצנו, לבדוק את תלונות היהודים (נגד שלטונות רומניה), שהופנו לעמי אירופה. שיטחנו לפניו את צרותינו והוא שאל במה יוכלו הם, האירופים לעזור לנו ולהקל עלינו.

חיווינו את דעתנו, שעל מלכי ארצות אירופה להתערב בעניין ולהשעות כל קשרי מסחר עם רומניה, כפי שעשתה צרפת כלפי שווייץ, עד שיאלצו (את הרומנים) להעניק ליהודים שיווי זכויות. הציר האנגלי חייך ולא אמר דבר.

אולם עתה, מה שמחתי לראות כי מה שאמרנו אז לא היה לריק והוא אכן העביר את הצעתנו; קראתי בעתון "קוריירול" האנטישמי, המביא ידיעה מה"טיימס" האנגלי, שממשלות אמריקה ואיטליה החליטו על חרם מסחרי על רומניה, עד שזו תעניק לתושביה היהודים שיווי זכויות, כמו לכל יתר האזרחים שלה.

אין ספק שהציר האנגלי שהביא לצעד הזה, ימשיך לפעול ולהשפיע גם על ממשלתו, שתפעל יחד עם יתר מלכי אירופה, להכריז חרם אל ארץ חשוכה זו, עד שיבינו הרומנים את הנזק שנגרם להם וייטיבו דרכם עמנו (היהודים) להסיר את האפליה כלפינו, ולא יגרעו מזכויותינו, ככל שאר אזרחי הארץ הזאת. *מתוך "עברי אנכי" מס. 4 (שנה 11), 6.11.1874, ברודי*

שנת אחת עשרה

רבע שני

מ"ע המודיע לעם ישראל חדשות הזמן תורהו וחכמה. יו"ל פעם אחת בכ"ש. מחיר בעסטרייך, דייטשלאנד. מאלדויא וואלאכייא 5 פלורין לשנה. ברוסלאנד 4 רוגל. בפראנקרייך 18 פראנקס. בענגלאנד 10 שילינג. באמעריקא 4 דאללאר. התחימה תוכל היות גם לרבע שנה. שכר מודעות 10 נ"ק לשורה.

HAJBRI

העברי

מאתי ברוך ווערבער בבראדי

וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי (ירמיה י"ז)

גליון כב

להשבון הקוראים

הכסף והאגרות ישולחו רק פראנקא. אנשי רוסיא יוכלו לשלוח תמיד המ"ע לסוכנט הכללי ה"ר חיים טשערנאוויטץ בווארשא. נרחוב מאריניאו נומר 8 לייזער פשעפיורקי, נומר 22 וישינו העלים נסדר נכון. מי מקוראינו אשר בעסטרייך אשר לא יגיע גליון הנשע יכתוב אגרת בלי חותמת ועל פניה יכתב "רעקלאמאציאן" ופטור מפארטא.

בראדי י"ד אדר א' התרל"ה לב"ע. (N. 11) Brody, den 19. Februar 1875.

מאלדויא וואלאכייא

דאראהוי אדר א'. (מקום המשפט שמה הרשע!) בעיר פיאטרא „במאלדוי" קיים הקאמיטעט (בעצירקס אמט) מטעם הפריפ"טר, מכב"מתים מהעברים" ואם המות נפש חובל, אחרי קברו יבואו נכרים שעריו ויתבלו את

בזאת ננחם כי צדקן וכל הטשע צחק לו, אך ם הגרולים תחת השמש

דרוק הטעלעגראף מאייראפא

אלף, נוכל גם לקוות כי ...דעה ההיא הובאה לפני להתבונן בדבר, וכפי

שנת אחת עשרה
רבע רביעי

HAJBRI
העברי

גליון מ
להשבון הקוראים

מאתי ברוך ווערבער בבראדי

וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי (ירמיה י״ז)

מ״ע המודיע לעם ישראל חדשות הזמן תורה וחכמה. יו״ל פעם אחת בכ״ש. מחיר בעסטרייך, דייטשלאנד. מאלדויא וואלאכייא 5 פלורין לשנה. ברוסלאנד 4 רובל. בפראנקרייך 18 פראנקס. בענגלאנד 10 שיללינג. באמעריקא 4 דאללאר. החתימה תוכל היות גם לרבע שנה. שכר מודעות 10 כ״ק לשורה.

הכסף והאגרות ישולחו רק פראנקא. אנשי רוסיא יוכלו לשלוח מחיר המ״ע לסוכננו הכלי הי״ר חיים טשערנאוויטץ בווארשא. ברחוב מארינשטאט נומר ה׳ לייזער פשעפיורקי, נומר 22 ויסעו העלים נסדר נכון. מי מקוראינו אשר בעסטרייך אשר לא ישיג גליון השבוע יכתוב אגרת בלי חותמת ועל פניה יכתוב „רעקלאמאציאן" ופטור מפארטא.

Brody, den 2. Juli 1875. (N. 20) בראדי כ״ט סיון התרל״ה לב״ע.

דאראהוי ט״ו סיון תרל״ה. להרב המעריך שלום! הלא כבר גליתי לאזניך ולאזני קוראיך היקרים כי אין עצה ואין תשועה נגד רודפינו חנם, רק אם יועצו המלכים האדירים מארצות הנאורות אשר סביבותנו אשר למשפט ישורו ויעשו חוזה לבלי בוא במסורת ברית המסחר עם ממשלתנו רומעניען כל עוד תסתולל בעמנו יושבי הארץ הלזו לבלי שלחם חפשי מחתת חקקי און אשר יעיקו עלינו מבלי נשוא!

ועתה מה מאוד רחב לבבי כאשר שמעה אזני שמץ דבר מני ברית המסחר אשר כרת ה׳ אנדראססי ראש המיניסטעריום מעסטרייך עם רומעניען, וישם ליסוד מוסר „כי אך בזאת יאות לממשלת רומעניען אם תתיר אגודת

צל עסטרייך) זכות לקנות שדה וכרם ככל אזרחי הארץ". זכרה אלוה לו ולמלכו הרחמן לטובה! ועתה מר יצעקו וילילו כל מ״ע משונאינו לאמור: „במרד ובמעל עשה המיניסטעריום לכתוב ידו על ברית כזה" ויתאמצו בכל עוז להפיח אף נבחרי הארץ (החדשים מקרוב באו) לבלי הקים הברית הזאת.

ועינינו כלות ועוד לא נדע אחרית דבר מי יקום, אכן זאת ידענו נאמנה כי אם בלב תמים יהי רצון נסיכנו וחפץ המיניסטעריום, או אז ימלאו אחרי דברי אנדראססי ישר בארם, כי עתה רוח הממשלה כמעט בכל הנבחרים ואחר דבריה לא ישנו.

אכן כאשר יאמר משל ההמוני „טרם תזרח שמש ומרפא

דורוהוי, ט"ו סיוון תרל"ח (2.7.1875). לעורך שלום. כבר הסברתי לך ולקוראיך היקרים, כי אין לנו סיכוי נגד המתנכלים לנו, אלא בהתערבות של מלכי הארצות הנאורות סביבנו, שיעשו הסכם ביניהם, שלא לחתום על חוזי-סחר עם ממשלת רומניה, כל עוד זו מתנכלת ליהודים תושבי הארץ, ועד שלא תשחרר אותם מחוקים מפלים, המעיקים עלינו ללא נשוא.

ועכשיו שמחתי לשמוע על הסכם הסחר שחתם מר **אנדרסי**, ראש ממשלת אוסטריה, עם רומניה, ובו תנאי ש"הדבר יתבצע רק אם תסיר זו את התקנה המפלה, לאפשר לנו, היהודים, (הנמצאים תחת חסות אוסטריה), את הזכות לקנות קרקע ככל אזרחי הארץ". אלוהים, זכור אותו לטובה, אותו ואת מלכו הרחמן! עכשיו זועקים כל אויבינו: "בניגוד לאינטרס העצמי וברמאות הכניס המיניסטר את התנאי הזה בחוזה". והם משתדלים בכל כוחם להשפיע על נבחרי [הפרלמנט] החדשים, שלא לאשרר את החוזה הזה.

אנחנו מקווים, אך עדיין איננו יודעים מה יקרה, אך אנו מאמינים כי אם הממשלה תעמוד על רצונה זה, יאשרו את התנאי של **אנדרסי** וגם נבחרי הפרלמנט יתמכו בעמדת הממשלה ולא ישנו את התנאי בחוזה.

כפי שאומר הפתגם העממי: "עד שתבוא הישועה תצא הנשמה". אני רואה שאויבינו מגבירים את תעמולתם ברומנית ודורשים לגרש אותנו מן הערים ששייכות לבעלים פרטיים. ואדון העיר דאראבאן (עיר במחוז עירנו דורוהוי) קפץ כמו אידיוט בראש והוציא צו באמצעות בית-משפט (סומציה), על-פי חוקי רומניה (שכבר התיישנו), לכל תושבי עירו, 607 בעלי-בתים, וקבע להם מועד שיהרסו את בתיהם ודאראבאן תהפוך לאחוזה חקלאית ועליהם לעזוב את המקום, כיוון שהעיר היא נכס פרטי שלו. וכאשר סרבו הללו לעזוב את העיר, הוא הביא אותם למשפט, שעוד לא נסתיים.

אם יזכה חלילה במשפט זה, התוצאה העקיפה תהיה, שערים רבות יתרוקנו והעזובה ברומניה תגדל, כי רוב ערי מולדובה הן נכסים פרטיים של בעלי-אחוזות, ובמיוחד העיירות הקטנות. מי יתן וה' יסכל את רצונם של דורשי רעתנו, כתפילת כל אוהבי עמנו, ובתוכם גם אני, **מנדל פרקר.** *מתוך "העברי", מס' 20 (שנה 11), 2.7.1875, ברודי*

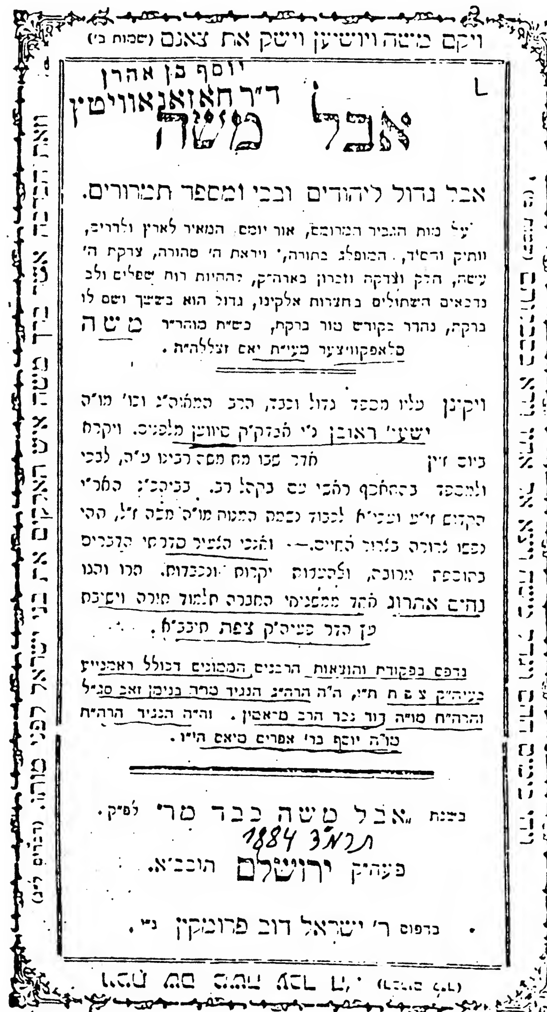
ד"ר יעקב גלר

יהודים ממחוז דורוהוי שעלו לארץ-ישראל במאה ה-19

א) ברשימת יהודי צפת וסביבותיה משנת תקצ"ט (1839) נמנה גם ר' **שלמה**, תורני (לומד תורה) מדרהאי (דורוהוי), בן 40, שהגיע לארץ-ישראל בשנת 1836 עם רעייתו. כמו כן מוזכרת אשה בשם **רבקה** מהערץ (הרצה), בת 60, ענייה, שקיבלה דמי חלוקה והגיעה לא"י בשנת 1835.

המקור: "רשימת יהודי צפת וסביבותיה משנת תקצ"ט", מחקר דמוגרפי סטאטיסטי על יסוד המפקד שנערך בפקודתו של **משה מונטיפיורי**, בתוך הקובץ "מחקרים ומקורות על קהילת צפת מן המאה השש-עשרה ועד המאה התשע-עשרה", חלק ראשון, ירושלים, תשכ"ב, בעריכת **יצחק בן-צבי ומאיר בניהו**, עמ' תס"ג-תס"ה.

ב) בצפת ערכו בשנת תרמ"ד (1884) אזכרה והספד על מותו של **משה סלאפקאוויצער** מיאסי, גביר גדול ו"אמרכל כספי ארץ-ישראל", שתמך בכולל רומניה בצפת. בין המקוננים והמספידים היה מו"ה (מורנו הרב) **ישעיהו ראובן** נ"י, אבדק"ק (אב בית דין דקהילה קדושה) סיוען מלפנים. (ראה הספר "אבל משה" - השער, ירושלים תרמ"ד - מסמך נדיר שטרם פורסם).

ויקם משה ויושען וישק את צאנם (שמות ב׳)

יוסף בן אהרן

ד״ר חאזאנאוויטץ

L

אבל משה

אבל גדול ליהודים ובכי ומספד תמרורים.

על מות הגביר המרומם, אור יומם, המאיר לארץ ולדרים, וותיק וחסיד, המופלג בתורה, ויראת ה׳ טהורה, צדקת ה׳ עשה, חסד וצדקה וזכרון בארה״ק, זהחיות רוח שפלים ולב נדכאים היצהולים בחצרות אלקינו, גדול הוא בשמך ושם לו ברקת, נהדר בקודש טור ברקת, כש״ת מוהר״ר משה סלאפקוויצער מעי״ת יאס זצללה״ה.

ויקונן עליו מספד גדול ובכה, הרב המאה״ג וכו׳ מו״ה ישעי׳ ראובן נ״י הבדק״ק סיוען מלפנים. ויקרח ביום זיין חדר מכו מת משה רבינו ע״ה, לבכי ולמספד בהתאסף רהבי עם בקהל רב. בביהכ״נ האר״י הקדוש ז״ע ועב״ח לכבוד נשמת המנוח מו״ה משה ז״ל, והי׳ כפתו נרוה כלזול החיים. והנני הלביר סדרתי הדברים כתוספת מרובה, ולהעדות יקדוס ונכבדות. הרו והגו נהים אהרוג אחד ממשגיחי החברה תלמוד תורה וישיבת עץ הדר בעיה״ק צפת תובב״א.

נדפס בפקודת והוצאות הרבנים הממונים דכולל ראמעניע בעיה״ק צפת ת״ו, ה״ה הרה״ג הנגיד מרה בנימין זאב סג״ל והרה״ח מו״ה דוד גבר הרב מיאסין. והי״ה הנגיד הרה״ח מו״ה יוסף ברי אפרים מיאס הי״ו.

בשנת „אבל משה כבד מרי" לפ״ק.

1884 תרמ"ד

פעה״ק ירושלם תובב״א.

בדפוס ר׳ ישראל דוב פרומקין נ״י.

שער הספר "**אבל משה**"

ג) באסיפה הכללית של 60 החברים של כולל רומניה בצפת בשנת תרנ"ו (1896) נבחרו "ז' טובי העדה" וכתבו פרוטוקול. לגזבר (קאסירר) נבחר הרב הנכבד הרב **יוסף מאיר** מדאהרוי (דורוהוי). (ראה: יעקב גלר, "כולל מולדביה וולכיה בארץ-ישראל", "קתדרה", 59, תשנ"א עמ' 66-67).

ד) בשנת 1906 (תרס"ו) נשלחה תרומה בסך 829.25 פרנק רומני מקהילת מיכאילן מהגבאי הרב **משה הורוביץ** אב"ד מיכאילן והגביר **נתן מאיר ורניר**. ("החבצלת", 36, י"ז באלול, תרס"ו).

מכאן הוכחה שיהודים ממחוז דורוהוי וסאוּוען עלו לארץ-ישראל עוד במאה ה-19 והקימו הכולל הרומני בצפת.

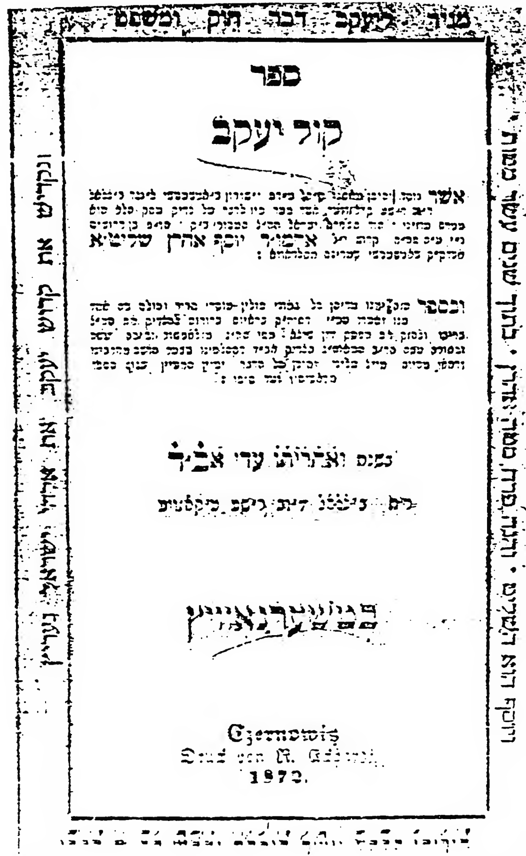
ד"ר יעקב גלר

שני ספרים נדירים של רבני דורוהוי

מובאים בזה שעריהם של שני ספרים נדירים, שמחבריהם היו רבנים ואב"ד של קהילת דורוהוי בדורות קודמים.

הרב ר' **יוסף אהרן** כיהן כרב במחצית השניה של המאה הי"ט בק"ק באטשעטשי (Buceci). לקהילה זו הגיע המו"צ(מורה-צדק, דיין) **בצלאל דב** מקאווע, פולין שבא לבאצ'שט בשנת תרכ"ח (1868) והשיג את גבולו של הרב אשר כיהן שם אותה עת. הרב תבע את משיג הגבול לדין-תורה. בשנת תרכ"ט נערך הדין-תורה לפני שלושה דיינים מש"ץ (סוצ'אבה) ובורדוז'ן. כל התלונות, הטיעונים של שני הצדדים וכן פסק-הדין הובאו בספר "קול יעקב" ובו צוינו גם כל הרבנים שאישרו את גזר הדין, כולל גאוני פולין. הספר ראה אור בצ'רנוביץ, 1872.

מבוצ'ץ' עבר הרב **יוסף אהרן** לדורוהוי.

ספר

קול יעקב

אשר ... יוסף אהרן שליט"א

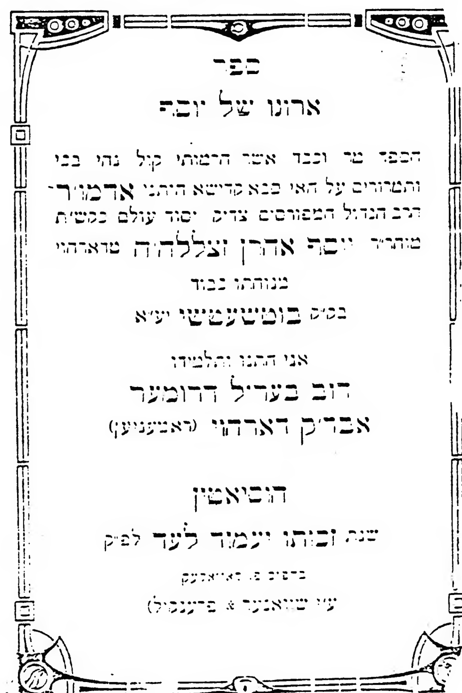
ובספר ...

Czernowitz

Druck von R. ...

1872.

הספר **"קול יעקב"**, פרוטוקול של דין תורה על השגת-גבול, 1872

ספר

ארונו של יוסף

הספד מר וכבד אשר הרמותי קול נהי בכי

והתמרורים על האי סבא קדישא הה"ג אדמו"ר

הרב הגדול המפורסם צדיק יסוד עולם כקש"ת

מוהר"ר יוסף אהרן זצללה"ה מדארהוי

מנוחתו כבוד

בק"ק בוטשעטשי יע"א

אני התנו ותלמידו

דוב בעריל דרומער

אבד"ק דארהוי (ראמעניען)

הוסיאטין

שנת זכותו יעמוד לעד לפ"ק

בדפוס ב. דאראבעק

(ע"י שוואנער & פרענקיל)

"ארונו של יוסף", ספר שהוא "מספד מר על סבא קדישא" מדורוהוי, 1913

הספר השני, "ארונו של יוסף" הוא פרי עטו של הרב **דב בערל דרימר** (1852-1929) אב"ד של קהילת דורוהוי במשך 40 שנה, בתחילתה של מאתנו זו. הספר הוא "הספד מר וכבד... על האי סבא קדישא", חותנו, הרב האדמו"ר **יוסף אהרן** (המוכר לעיל) מדורוהוי, כפי שרשום בשער הספר. הוא הופיע בהוסיאטין, בשנת תרע"ג (1913).

ספר ה"סליחות" של ינקו ברקוביץ'

בעזבונו של עו"ד **שמואל רוזנהאופט** (יליד סאוון) נמצא ספר זה, קובץ של "סליחות" לכל ימות השנה, עם תרגום לידיש. הספר יצא לאור בצ'רנוביץ, בשנת 1862 ונמצא ברשותו של איש בשם **ינקו ברקוביץ'**, תושב דורוהוי, אשר ציין את שמו, מקום מושבו ותאריך הרישום - אפריל וספטמבר 1893.

סליחות

מכל השנה

עם עברי טייטש

הביטו וראו דבר חדש אשר לא היה לעולמים סדר סליחות של כל השנה עם פירוש מספיק בלשון אשכנז ובכתב עבריה עם נקודות הכסף · וגם כמה מעלות כאשר יעיד המבא־בו · נדפסו על נייר לבן ואותיות יפות חדשים ולא ישנות ושאר מעלות הגונות הן בדיו והן בגליונות · וכפי דאפשרי ההגהות כאשר עיניכם רואות :

ווייל מיר האבין איין גיזעהן אז עס גפינד זיך פיל מענטשין וואס ווילין פאר שטיין דוא בריהוה וואס מען זאגט ווייל דאס איז ברום תפלות · אונ אונזערי חכמים האבין גישריבין (טוב מעט בכוונה · מהרבה בלא כוונה) דאס איז דייטש עס איז בעסר דאס ביסל וואס מען זאגט אונ מען זאל עס גאר שטיין · איידר פיל צו זאגין אונ מען פאר שטייט נישט דורך דעם האבין מיר עס איבער גזעצט אויף עברי טייטש מיט נקודות אז יעדר זאל קענין פאר שטיין אויך האבין מיר נישטעלט דאס עברי טייטש אויף גרייסע אותיות · אונ פיין פאפיר אונ שיין גדרוקט אז איטליכר זאל צופרידן זיין :

הובא לפית הדפוס ע"י הרבני הנגיד המפורסם מוהר"ר משולם הילער נ"י בהמנוח מוהר"ר שמעון ארי' ז"ל :

במשערנאוויץ

בשנה תרכ"ב לפ"ק

Selichoth.

Czernowitz. Druck von Johann Eckhardt. 1862

סליחות להתודאי ילדים

נכונה · צנה ישועתנו ובשנותינו אל נתמוגגה : ענגו כמו שענית ליונה במ[illegible]
דגה : קדושת איש חסידך זכור ליפת פעמיך בנעלים · רחמיך תעורר ב[illegible]
בכפים : שובנו הראנך ולא נחשף שולים : ענגו כמו שענית לדוד ו[illegible]
בירושלים : תענה לקוראיך והסבת ממעונים · תשמע שועת צועקיך [illegible]
אבונים : תרחם על בניך כרחם אב על בנים : ענגו כמו שענית למרדכי ו[illegible]
שתקו על עין המשים האב עם הבנים : זכור לנו ברית אבות

סימני הסליחות לשובבים ת״ת

שמות (אין כי יקרא) ב (תבא לפניך) ד (פזמון כלאכי רחמים) (פזמון ישמיענו) עג
וארא (ישראל עבדך) ח (אלהים בישראל) עח (פזמון ישראל נושע) תרומה (אנ״נו החוטר) ב (איה נפלאותיך) יא (פזמון ישראל נושע)
בא (אין כמדת בשר ודם) (תענית צבור) קלה פזמון הננו ייי יש תצוה (אפפוני מים) קלז (אזון תחן) פב (פזמון ה׳ ה׳) [illegible]
בשלח (אריה ביער) כא (תשאלך) יז פזמון יושב בסתר כב ואחר הפזמון יאמר זכור עד והארץ אזכור ואחר כך אמרים אל נא רפא
יתרו (אותיך) יד (אלהים אין כלתך) ס (פזמון יחביאנו) סה נא בניגון אל רמי לדמי :
משפטים (אליך ה׳ שועתי) סב (אזעק אל אלהים) נה

סליחות לעשרים בסיון

סליחות שתקנו לה יהדיו על שבר בת עמינו בשנת ת״ח ות״ט במדינתינו בעשרים בסיון ואלו הן אשר אנחנו אומרים בכל שנה (אנוש אירא) י״א איה כל נפלאותיך) י״ב אלהים אל רמי ק״א אמוני שלומי ישראל ק״ב אזון התן פ״א פזמון ייי ייי פ״ב עקידה אל יהסור פ״ג ואח״כ אומרים זכור רחמיך :

תושלבע

ט

מודעה

יא

גם אלה להבאים יבינו מדעתם · כי בכל מקום הנזכר בספר הזה נכרי · ערל · גוי · או אומה המובן רק אותם עמי׳ [illegible] קדמוניות הנקראים גם (כ״ידעו) אשר לא ידעו את ה׳ אך לא כן הגוים אשר אנחנו יושבים בקרבם · וגם אנו [illegible]. המה יודעים את ה׳ ומאמינים בדברי אלהים חיים ומלך עולם [illegible] אי לזאת חייבים אנחנו לאהוב את הגוים האלה כבני בריתנו [illegible] [illegible] חסידי אומות יש להם חלק לעולם הבא :

הביא לדפוס: שמשון ר. לבנקרון

כנראה כדי למנוע לזות-שפתיים או גרוע מזה, מצד לא-יהודים, מפרסם המוציא-לאור "מודעה" ובה הסתייגות והסבר, ש"בכל מקום הנזכר בספר הזה נכרי, ערל, גוי" – הכוונה לבני עמים קדמונים, "אשר לא ידעו את ה'. לא כן הגויים אשר אנחנו יושבים בקרבם... המה יודעים את ה' ומאמינים בדברי אלהים חיים... אי לזאת חייבים אנחנו לאהוב את הגויים האלה כבני בריתנו..."
הביא לדפוס: שמשון ר. לבנקרון

שמואל בר אבא רוזנטאל.
נפטר בתל-אביב כב' תמוז תשכ"ד
(2.7.64). [illegible]
[illegible]
1978

Iancu Berecovici [illegible]

Romania, Luni Septembrie [illegible]

Dorohoiu

הקדשה של **ינקו ברקוביץ'** על ספר ה"סליחות", שנרשמה בחודש ספטמבר 1893

שמשון ר. לבנקרון

ר' חיים טויבש זצ"ל

בספר "מקורות וקורות", מחקרים בתולדות יהודי הונגריה, טרנסילבניה ורומניה, מאת **יצחק יוסף כהן**, הוצ' ראובן מס, ירושלים תשמ"ב, אנו קוראים:

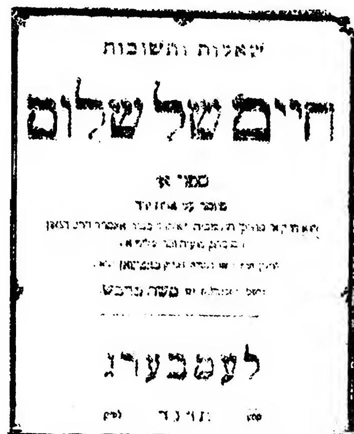
ר' **חיים טויבש** היה רבה של קהילת סאסוב שבגליציה ואח"כ בעיר דורוהוי שבמולדבה. הדפיס ספר שו"ת "חיים של שלום" ואם כי רוב החכמים שאיתם בא המחבר במשא ומתן של הלכה, תושבי רומניה היו, חלק ניכר מאוד היו רבני גליציה ואף הונגריה. נראה שעם רבנים אלה בא במגע בתקופת רבנותו בעיר סאסוב. המחבר מזכיר את אביו לעיתים קרובות ומסתמך עליו בפסקי הלכותיו. אין זאת אלא שהעריצו ביותר. עצם קריאת ספרו בשם "חיים של שלום" – כלומר **חיים** בנו של **שלום** – מעיד על כך.

הספר "חיים של שלום" הוא אוצר בלום להכרת חיי היהודים ברומניה בתקופת מחברו. למשל, בעיר רומאן קמו "מקצת אנשים מהמחרחרים מדון ופוטרים מי מריבה" נגד הרב של הקהילה.

הרב המחבר כותב מכתב תוכחה חריף לרב האלמוני שבו בחרו "מחרחרי המדון", שלא יעיז לתת יד ל"חילול שם שמים ועלבון התורה והשפלת כבוד לומדיה, עברה על דברי חכמים, השגת גבול ויורד לאומנות חברו". והוא מאיים עליו ש"אם ימאן וימרה, בטוח אני, כי לא תהיה תפארתו בדרך העקוב הזה. בלי ספק יאספו רועי וחכמי ישראל ויגרשו אותו בכח התורה הקדושה מן העיר".

נזכיר את התשובה לקהילת פאלטיצ'ן בענין טילטול ספר תורה מבית-הכנסת אל בית-המשפט של הגויים, כדי להשביע עליו את היהודים הנזקקים לערכאות של גויים. המחבר מתנגד לכך והוא מספר מעשה נורא שארע בבוטושן, ש"שלח השופט להביא לו מבית-הכנסת לקחת ספר תורה, ונמצא אז מורה אחד והרהיב עוז וציווה להשמש מבית הכנסת לקחת את ספר התורה לטלטל ממקום הצדק למקום המשפט ולהוציאה מקודש לחול – ומת המורה ל"ע בתוך שלושים יום במיתה פתאומית ומשונה – ואף התובע שהסב זאת לא השלים שנתו שמת גם הוא בתוך שנה ובאותה מיתה".

וכן בקהילת דוראבאן התיר מורה אחד

שער הספר של הרב **טויבש**

מסוג ה"אנשים שלא היו מחובשי בית המדרש... ומתעים את העם בדרכי התורה והמצווה" ליבם את אשת אחיו שמת בלי זרע משום שהיבם היה רווק. "מורה זה ראוי לדונו כבן סורר ומורה".

קשה לקבוע את תאריכי הכהונה של ר' **חיים טויבש** בדורוהוי: בעוד שלפי לפי הערך "רבנים" בערך "דורוהוי" (פנקס קהילות רומניה, עמ' 105) נקבע שאחרי פטירת הרב **משה צבי בן ישראל** עלה על כס הרבנות הרב **טויבש**, שכיהן עד 1909, הרי לפי הספר "מקורות וקורות" של **יצחק כהן** עבר לצפת (פרט זה לא צויין בפנקס הקהילות) ונפטר יום ו' שבט תרס"ה (1908) בן 63.

לי נראה שאם נשווה בין שני הספרים נגיע למסקנה:

1. הרב **טויבש** התחיל את כהונתו כרב בעיר בוטושאן (ראה פנקס קהילות רומניה, ערך בוטושאן, עמ' 31, רבנים), בשנת 1885.
2. לאחר כהונתו בעיר זו עבר לאחר שנה, בשנת 1886 לדורוהוי וכיהן בה עד לשנת 1896.
3. בשנת 1896 חזר לבוטושאן בה "שוכן לשבטים בק"ק בוטושאן ומצודתו פרוסה האב"ד ור"מ דעה"ק צפת גליל עליון" ("מקורות וקורות", עמ' 495).

ראיתי באנציקלופדיה לחכמי גליציה בהוצאת המכון להנצחת יהדות גליציה, מאת הרב **מאיר וונדר**: "ר' **חיים טוביאש** חתם להיות אב"ד ור"מ צפת, אלא שהדבר לא יצא לפועל. נמסר עליו שהצטנן בדרכו למקווה ביום קר. כנראה מוסבים הדברים על אביו. בן ס"ג נפטר".

אבקש לתקן: הרב נבחר לאב"ד ור"מ בצפת, אבל מסיבות שונות לא הגיע למקום.

שמשון ר. לבנקרון

הרב ישראל אייזיקסון

עסק בפעילות התרמה למען יוצאי דורוהוי והסביבה בא"י

בראשית שנות השמונים של המאה ה-19 היו עיניהם של רוב יהודי רומניה נשואות אל ארץ-ישראל ולא אל ארצות אחרות, כמו ארצות הברית או מערב אירופה. יהודי רומניה התחילו להתארגן באגודות לשם עליה והתיישבות. המבקשים לעלות היו בעיקר אלה שמדיניות הנישול של הממשלה הרומנית פגעה בהם ראשונה - בעלי מלאכה, סוחרים וכדו'. אך תנועת העליה הלכה וגברה עד שהפכה בראשית שנת 1882 לתנועת המונים, בכל רחבי רומניה.

עיניהם של חובבי ציון היו נשואות בראשונה אל חברת "כל ישראל חברים", הארגון היהודי הגדול ביותר בעולם באותו זמן. אולם ראשי החברה התנגדו לתנועת יישוב א"י. לימים חל שינוי בעמדתו של **קרל נטר**, כנראה בהשפעתו של הברון הצעיר **בנימין-אדמונד** לבית **רוטשילד** מפאריס, שלא פסק מלתמוך בישוב הקטן בא"י. והעליה הרומנית התחילה לזרום.

וכך, בשנת 1882 נסע ר' **ישראל אייזיקסון**, בעל המחבר "שומר מצווה", שמטרתו להאיר את המצוות הן מבחינת ההלכה והן מבחינת האספקלריה של החסידות, רבה של הרלאו באותן שנים, לפאריס, להתרים את הברון **רוטשילד** למען הקמת מושבה בארץ-ישראל ליהודי מחוזות דורוהוי ובוטושאן. מה יצא מפגישה זו - אין אנו יודעים.

ר' **ישראל** ז"ל היה מחסידי האדמו"ר ר' **ישראל מרוז'ין** ונשא לאשה את בתו של אחד ממקורביו. רעייתו זו היתה נינתו של ר' **לוי יצחק** מברדיצ'ב. ר' **ישראל** שימש כרב העיר הרלאו (במחוז בוטושאן) שלא על מנת לקבל פרס.

ר' **ישראל אייזיקסון** היה סבו, מצד אמו, של המנוח **מיכאל לנדאו**, ציר בפרלמנט הרומני לשעבר, ובמשך עשרות שנים, מנהל מפעל הפיס כאן בארץ.

מצאצאיו של ר' **ישראל אייזיקסון** יש להזכיר את פרופ' **יעקב לנדאו**, בנו של המנוח **מיכאל לנדאו**, שהינו פרופסור בפקולטה למדעי החברה בירושלים.

הרבנית **פרל** ע"ה, רעייתו של הרב **ישראל אייזיקסון**, טמונה בבית העלמין בהרלאו.

מקורות:

* *"חיבת ציון ברומניה", מאת ד"ר **ישראל קלויזנר**.*
* *"החסידות ברומניה", מאת ד"ר **יצחק אלפסי**.*
* *"מאבק חיי" מאת **מיכאל לנדאו**.*
* *פנקס יהודי רומניה.*

כולל רומניה בירושלים – מתרומה של זוג מדורוהוי

לפי מסמכים מן המאה ה־19 מתברר שיהודי רומניה תרמו רבות לעניי ירושלים וכן לישיבות וכוללים שבהם למדו תורה תלמידי־ישיבות ותינוקות של בית רבן בעיר הקודש.

לוח הזכרון שצילומו מובא בזה, מציין במיוחד את הנדיב **שמואל** ב"ר **יונה יונגרייז** מדורוהוי וזוגתו **יענטא לאה** בת ר' **קלמן**, שתרמו להקמת שני בתים בירושלים, אחד לצורכי הכנסת אורחים ואחד כתלמוד־תורה, כמצויין בלוח.

בתי כולל רומניה בשכונת אחוה:

ג) לזכרון עולם יהי' לפני ה' בהר הקודש בירושלים ת"ו.
האבן הזאת תהיה לעדה כי שני הבתים הכנסת אורחים ותלמוד תורה
הנקרא בשם בית שמואל ואוהל לאה נדבו והקדישו בקודש לזכרון דור
הנדיב כמהור"ר שמואל ב"ר יונה יונגרייז מדאראהוי רומעניע, וזוגתו הצ'
והנדיבה מרת יענטא לאה בת ר' קלמן מיכ' לעילוי נשמתם לזכרון עדי
עד. נלב"ע הנדיב הנ' ביום כ"א לחודש כסלו שנת תרכ"ד תנצב"ה.
נלב"ע הנדיבה הנ' ביום לחודש שנת ת"ר תנצב"ה. ומנהלי
הכנסות אירחי' והתלמוד תורה מחויבי' לשמור היארצייטין של הנדיבים הנ"ל

קהילה קולטת

דורוהוי בראש קהילות רומניה בקליטת יהודים מפונים מעיירות המחוז במלחמת העולם השניה (1940 – 1944)

להלן אנו מביאים סטטיסטיקה מעניינת, המראה כי קהילת יהודי דורוהוי קלטה יחסית ואבסולוטית, את המספר הרב ביותר של יהודים מפונים מעיירות המחוז.

יהודי דורוהוי קלטו קליטה חומרית וגם יהודית־רוחנית, מספר שיא של יותר מ־5900 יהודים שגורשו מבתיהם בעיירות המחוז, עם תחילת הגזירות נגד היהודים ברומניה. הקהילות היהודיות בערים אחרות קלטו בין 690 ל־1200 פליטים כאלה.

הנתונים נמסרו על־ידי ד"ר **יעקב גלר**, מתוך מחקרו "הנהגות הקהילות היהודיות ברומניה פעילותן במלחמת העולם השניה (1940 - 1944)", שבות (קובץ שנתי) 15, תשנ"ב, אוניברסיטת תל־אביב.

קהילה קולטת	מספר הנפשות בקהילה קודם לקליטת המפונים	מספר פליטים
יאסי	33,315	2,740
בוטושאן	10,902	4,863
דורוהוי	5,389	5,928

שלמה דוד

בית-העלמין העתיק בדורוהוי

בביקורי בקיץ 1992 בדורוהוי פקדתי את בתי-העלמין היהודיים וכמובן, ביקרתי בבית העלמין העתיק של הקהילה.

אין ודאות מוחלטת מתי בדיוק הוקם בית-העלמין, אבל יש סבירות כי הוקם בסוף המאה ה-16 או במרוצת המאה ה-17. היחודיות של בית-העלמין הזה, שהוא אחד מן העתיקים של קהילות יהודי רומניה ורבים מצדיקי מולדובה במאות ה-18 וה-19 בחרו להיטמן בו.

לעומת בית-העלמין החדש אשר הוקם לפני כ-100 שנה, בבית-העלמין הישן אין אפילו אות אחת בלועזית וגם אין תאריכי לידה או פטירה במספרים, לפי ספירת הנוצרים. הכל על טהרת השפה העברית. גם הכתוב על המצבות הנותרות הוא בשפה עברית מליצית ותנ"כית יפה ואשר מהווה הוכחה כי עברית היתה שפה מאוד מקובלת בין יהודי דורוהוי באותה התקופה. גם הסמלים החרוטים על המצבות הם סמלים יהודיים יחודיים כמו מנורה וסמלים אחרים, הלקוחים מן המקורות.

כעת נותרו ועומדות עוד כ-30 מצבות בלבד. היתר שקעו באדמה ברעידות אדמה ואסונות טבע אחרים שפקדו את המקומות הללו במרוצת השנים.

בביקורי התלוויתי ע"י ד"ר **אדריאן רושקה**, ראש עיריית דורוהוי לשעבר וכן ע"י המהנדס **קרול יגר**, אשר גם הואיל להנציח את כל המצבות על גבי תמונות ולהעביר אותן לישראל.

Multă recunoştinţă inginerului **Carol Yäger**, care s-a ocupat în mod special pentru a identifica şi fotografia puţinele monumente care au rămas în vechiul cimitir de sute de ani la Dorohoi.

מוסיף ד"ר **יעקב גלר**:

המצבה הישנה והעתיקה ביותר שנמצאה בדורוהוי היא משנת 1652 וכתוב עליה "יעקב בן אליעזר".

המקור:

Izvoare şi mărturii referitoare la evreii din România", Bucureşti, 1988, II/1 p. 215.

בית ההלוויות והכניסה לבית-העלמין העתיק בדורוהוי

כל אדם מת פעמיים - בפעם השנייה
כאשר הוא נשכח וזיכרו נמחה
וכנגד מוות שני זה פועלת זיקת
הזיכרון של הרעים...

נתן אלתרמן

"בקשות" על קברו של הצדיק

ביקרתי שלוש פעמים בבית-העלמין בדורוהוי בקיץ 1992. פקדתי את קברו של הצדיק **אהרן זעליג בן ברכה** למשפחת **טירר** ומצאתי מאות פתקאות עם "בקשות". מתברר כי עשרות עולים לקברו מדי שנה ומשאירים פתקאות עם בקשות - ל"רפואה שלמה, אריכות ימים ונחת", ככתוב בפתקאות אלה.

ש. ד.

שלמה דוד

בעקבות העבר – חוויות של ביקור בדורוהוי יולי 1992

"לך לך מארצך, וממולדתך, ומבית אביך..." (בראשית י"ב, א'). ובכן, נסעתי בשליחות בכדי לספוג חוויות של העבר ולהוסיף מימד נוסף לתוכנו של ספר זה. חזרתי מדורוהוי והסביבה עם חוויות מעורבות; חשתי את השקיעה של יהדות דורוהוי וכמה עשרות שרידים של יהודים הם כנראה "נעילה" של קהילה יהודית בת מאות שנים.

מבחינת "המקומות ההם", בהם היו חיים יהודיים, כמעט והכל נחרב ואין לראות ולהכיר את האתרים למיניהם, אשר הזכרון והנשמה דבקים אליהם.

ובכל זאת חוויתי אולי את החתונה היהודית האחרונה בדורוהוי, פגישות עם יהודים, אשר רובם בוודאי יצטרפו אלינו בארץ, תפילה בצוותא בבית-הכנסת היחיד, שבו מתקיים בקושי מניין, ובעיקר – ביקורים בבתי-הקברות היהודיים במקום.

נפגשתי עם ראשי ערים של מחוז דורוהוי וזאת בלוויית משלחת מיהודי המקום ושוחחנו על שימור אתרים יהודיים ואפשרויות של שיתוף פעולה בעתיד.

להפתעתי פגשתי בבוקרשט קבוצה של יוצאי מחוז דורוהוי. הם קיבלו אותי בלבביות רבה, מסרו לידי מסמכים, מאמרים, תמונות וקטעי עתונות.

כמו כן נפגשתי עם אישים יהודים אשר ממלאים תפקידים בקהילה של יהדות רומניה.

כל המפגשים היו במטרה להשיג חומר על העבר של יהדות מחוז דורוהוי, ליצור קשר חי עם שרידי יהדות זו ולתת להם תחושה של התעניינות בגורלם ולהדק את הקשר איתנו, שהרי ביחד יש לנו מכנה משותף מבחינת המוצא.

חזרתי לארץ-ישראל שלי, שלנו, כפי שנאמר על ידי אלוהים לאברהם: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך... והיה ברכה". מחוז דורוהוי היה פעם "מארצך ממולדתך, מבית אביך" – שם נולדנו, גדלנו, התחנכנו, ספגנו יהדות וציונות וגם סבלנו, ואולי פה ושם אנו נושאים גם זכרונות נעימים – אבל הכל מאחורינו!

מלבד קומץ קטן מאוד של כמה יהודים קשישים, מאחורינו אלפי מצבות של יקירינו אשר היו פעם עבר מפואר של יהדות וציונות. ואמנם עשרות ישראלים יוצאי מחוז דורוהוי חוזרים להתייחד ולהשתטח על קברות צדיקים וקברות של קרובים.

מי שמחפש את ילדותו או נעוריו מן העבר היהודי בדורוהוי – אלה כבר כמעט ואינם בנמצא. הוא יוכל להתייחד עם העבר רק מעל דפיו של ספר זה.

עם **לופו פדר** (משמאל) בבית-הכנסת

שלמה דוד עולה לתורה בבית-הכנסת הגדול בדורוהוי

פגישה עם קבוצת יהודים בבית-הכנסת בדורוהוי

אילן יוחסין - שמונה דורות
שורשיהן של משפחות מושקוביץ - נוימן - שולימוביץ מדורוהוי

בסביבות שנת 1820 חייתה משפחת **משה ומישקה** (**מינקה**) **מושקוביץ** בדורוהוי.
להלן אילן היוחסין וצאצאיה של משפחה זו, לאורך שמונה דורות. ה"אילן" נערך בסמוך לסוף שנת 1992.

נערך ע"י שלמה דוד

משה ומישקה מושקוביץ

(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
פיגה-פני שולימוביץ בעלה: יקל jekel	שלמה מושקוביץ אשתו: מינדל	אלי נוימן בעלה: יצחק שלמה	איגל מושקוביץ אשתו: ר"ל רולה	אליעזר-זאב מושקוביץ אשתו: אטל	בויום-בנימין מושקוביץ אשתו: גיטל

1. הענף בויום מושקוביץ

- אשתו גיטל. אשתו השניה שרה ואיתה אין ילדים.

לבויום מושקוביץ - 5 ילדים:

ה.	ד.	ג.	ב.	א.
רוזר בליסה (אידסה) בעלה: רוזר פרויקה - היה שופט	דוד מושקוביץ אשתו: פאולינה לא היו ילדים	פני בקל בעל: יעקב בקל לא היו ילדים	מאיר מושקוביץ אשתו: פרלה	יוסף מושקוביץ אשתו: רוזה לא היו ילדים

מאיר ופרלה מושקוביץ
- סימה שרגי, בעלה: אלי שרגי
  - שושנה שילד, בעלה: נתן שילד
    - אלעד, פאר, אלון
  - זאב שרגי, אשתו: סידי
    - אליעור
- דלי - אידל מושקוביץ, אשתו: פינה
  - רויטל נגלסן, בעלה: אריה
    - עידו
  - מאיר מושקוביץ, אשתו: ליפו
    - אור

בליסה ופרויקה רוזר
- גיזלה, היתה נשואה, אין ילדים
- הילדה רוזר, רופאה, גרושה - אין ילדים

כנראה בבוקרשט

2. הענף אליעזר-זאב מושקוביץ, אשתו: אטל.

אליעזר-זאב מושקוביץ יסד את הענף האמריקאי של המשפחה בהיותו רווק. נגיד צעיר, היגר בסוף המאה ה-19 לארצות הברית וכמעט כל צאצאיו בארצות הברית.

לאליעזר מושקוביץ היו ארבעה בנים: מקס, איזידור, יוסף ויעקב. לא הצלחנו לברר לגבי משפחותיהם של מקס, איזידור ויוסף.

הבן הרביעי יעקב מושקוביץ ואשתו חוה-פייגה:

יעקב מושקוביץ ואשתו חוה-פייגה
- מאיר-מדון מושקוביץ, אשתו: נילים הנה
  - •ליינב מושקוביץ, אשתו: חוה
    - רבקה-חנה
    - דוד, יעקב
    - צפורה, אסתר
  - סטיבן מושקוביץ
- ג'ון (June) מושקוביץ
- לין וייס, בעל: צ'רלי
- רחל-טוני סנדר, בעל: בוב סנדר
  - סג-רות, בעל -
  - דוד
  - יונתן
  - נועה (נח)

• יש לציין כי ליינב מושקוביץ גלה ארצה. התיישב ביהודה ושומרון והיה אחד המייסדים הבולטים בראשי ההתנחלות ובמיוחד הגושבו.

3. הענף אינגל מושקוביץ - אשתו: רייזל רוזה

היו להם שבעה בנים ובנות:

בליסה מושקוביץ (נפטרה צעירה). פייגה מושקוביץ (נפטרה צעירה). טוני פומרליאנו. חיה קלרה ויטנר, ססי מושקוביץ ואשתו סופי (אין צאצאים), רבקה באומן, הצו (חד) מושקוביץ.

א. הצו - דוד מושקוביץ
ואשתו: אנוצה - אגנה

ד"ר פלוריקה ויינר
(נפטרה בירושלים ב-1990)
בעלה: ד"ר נשקו ויינר

אנדרי - פרוים וינר
ישנם 3 ילדים

ב. ואני פומרליאנו
בעלה: טולי פומרליאנו

אריקה אסתר שיפלר
בעלה: ויגו שיפלר

אידיס שיפלר
גרושה - ללא ילדים

שרה גריטברג
בעל: איזידור גריטברג

אהוד גריטברג
אשתו: אביבה
אורי, ניר עמית

בת-גבי קורן
בעל: אלי קורן
עמית, שידן, דורון

ג. חיה - קלרה ויטנר

ריקו ויטנר

רוויקה מרקוביץ
בעלה: דוד מרקוביץ

צבי מרקוביץ

חוה ואבי
בעל: יובל ואבי
רוית, אחי

ד. רבקה באומן
בעלה: ססי באומן

ווצה-גיזלה שפיץ
בעל: פנחס

מידלה-מלכה
בעל: אדגרדו (מדריד)
חד רפאל, דניאל

גלו-שמעון שפיץ
אשתו: אנה-מרי

שמעון באומן
נפטר בשואה
בטרנסניסטריה

המשך ענף 4

ד. פני ליברוביץ
בעל: שלמה

מורין ליברוביץ
אשתו: אוטיליה ליברוביץ

שלמה ליברוביץ (רב)
אשתו: יהודית ליברוביץ

יפה שינדל, מיכל-מינדל, ישראל מאיר, אברהם חד, מנחם מנדל, אליהו-אליעזר, צפורה פייגה

לופו-זאב ליברוביץ
אשתו: לאוני ליברוביץ

יונה וייסמן
בעל: מאיר וייסמן
רן

מרול ליברוביץ
אשתו: חנה ליברוביץ

שלמה ליברוביץ
אשתו: שרה
בת-הדד

שלמה ליברוביץ
אשתו: מירי
רון, גלי

מתקה סטרייך
בעל: לומי סטרייך

ישראל-אלניאל סטריין
אשתו: ריטה
ידום, דדור

ה. סביתה רוזנברג - בעל: יצחק רוזנברג

קרול רוזנברג
לא נשוי ז"ל

צילה רוזנברג

ביבי רוזנברג
אשתו: שלי

טלי רוזנברג

סביתה פסחוב
בעל: עמוס
יונתן, בן

סוניה אגסי
בעל: שלמה אגסי

ליאור אגסי
אשתו: נגה

אידיס אגסי

אורן אגסי

קלרה גריטברג
בעל: שלמה

אילן

סבינן גריטברג
אשתו: רחל
עומר

ויגו רוזנברג
אשתו: סופי

אלה, און, יצחק (אשתו: אידיס), שרון

ד"ר מילו רוזנברג
אשתו: רות
דניאל, יוהר

ענף 4 - מלי נוימן - בעלה: יצחק שלמה

להם היו שבעה בנים ובנות: משה, פני, אסתר, רחל, אייזיק, מאיר וסביתה

משה נוימן - אשתו: צילי. לא היו צאצאים.

מאיר נוימן - אשתו: סטינה. היתה להם בת רשליקה (רחל) אשר נפטרה צעירה.

א. אייזיק נוימן
אשתו: אוטיליה

שולמית-מימי וליג
בעל: נחן
אבלין פרקש
בעל: אודי פרקש

ז'אן נוימן
אשתו: ן-קלרה
שרית

ב. רחל חד
בעל: משולם חד

מתקה אידלוביץ
בעל: נחן אידלוביץ

ישראל אידלוביץ
אשתו: אילנה
נתנאל, והרידה, שלומציון

פני צפורה אידלוביץ

אליאס משולם
אשתו: מלי משולם
יצחק ז"ל
נפל במלחמת יום כפור

שלמה חד
אשתו: מרים חד

חורית סיסור
בעל: בני סיסור

שרה

ג. אסתר מרקוביץ
בעל: הרמן-צבי מרקוביץ

קרול מרקוביץ
אשתו: קלרה

מתקה וייסמן
בעל: יעקב וייסמן

רווה ליברוביץ
בעל: שמעון ליברוביץ

• חד מרקוביץ - אשתו: רווה

חוה ואבי
בעל: יובל
רוית, אחי

צבי מרקוביץ

סידי גרוסמן
בעל: אריה גרוסמן

• חד מרקוביץ שייך בזכות אשתו גם לענף 3 (ויטנר)

ענף 5

שלמה מושקוביץ - אשתו - מינדל

ילדיהם: אברהם מושקוביץ (רוקח) - אשתו - לא ידוע השם. אין צאצאים.
אטי הרס - בעלה מוריץ הרס. אין צאצאים.

יעקב מושקוביץ - אשתו: אסתר

ד"ר אידה קנטיה (נתניה)
בעלה: כהן _ קנטיה ארנולד

ה ע ר ו ת: א. לצערנו אין עתיד לענף זה בהיעדר צאצאים.

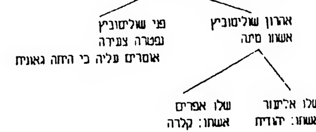
ב. שלמה מושקוביץ, ראש ענף, נפטר בגיל 105

ענף 6 פייגה - פני שולימוביץ - בעל יקל

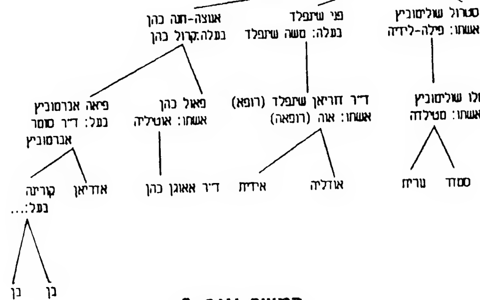
ארנפח ילדיהם:

א. יוסף - יוסל שליסוביץ. אשתו: פני. אין צאצאים.

ב. משה שליסוביץ: אשתו פרלה

ג. הושע - יהושע שליסוביץ
אשתו: אלקה

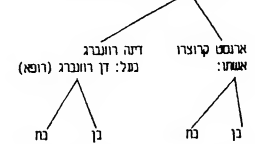

המשך ענף 6

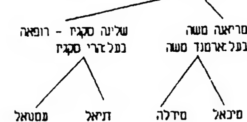
ד. אסתר ליפוביץ - בעלה שולים (שלום) ליפוביץ.

לאסתר ושולים ליפוביץ - 10 ילדים.

1. יונס ליפוביץ - רווק - בלי צאצאים.
2. סטרול ליפוביץ. אשתו - אוצה. אין צאצאים.
3. יקל ליפוביץ - רווק - אין צאצאים.
4. שלמה ליפוביץ. אשתו... אין צאצאים.
5. ליפא ליפוביץ. רווק. אין צאצאים.
6. פאולה קרוצרו. בעלה איציק קרוצרו

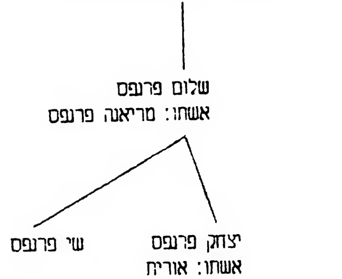

7. סיתה רביטוביץ - בעלה: לאון רביטוביץ

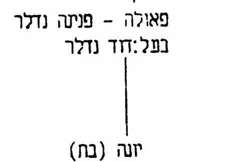

המשך ענף 6

8. פני פרנפס. בעלה: אידל פרנפס

9. מרקו ליפוביץ - אשתו:בלה

10. • יוסף-יוסל ליפוביץ. היה נשוי. אשתו... אין צאצאים.

•ה ע ר ה: לפי הבדיקות בין בני המשפחה אין בטחון מלא כי אותנו ענף זה המתחיל עם פייגה - פני שולימוביץ היתה אמנם בת של משה ומישקה מושקוביץ או קירבה אחרת.

רוב הבדקים מייחסים את פייגה שולומוביץ למישקה ומשה מושקוביץ.

שלמה מושקוביץ תושב בית אבות של ג׳וינט-מלב״ן בראשון לציון, חגג אתמול את יום הולדתו המאה. לרגל המאורע הגיע בנו שמעון, בן 70 מרומניה — לביקור של שבועיים בארץ.

קטע עתון מ–7.6.1970 **שלמה מושקוביץ** נפטר בגיל 104

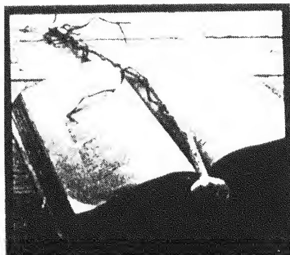

משפחת **נוימן**, 1915 (בערך). יושבים באמצע: **יצחק–שלמה ומלי נוימן**. מצדיהם: בנם **משה** ואשתו **צילי**. עומדים, מימין לשמאל: **איידיק נוימן, סבינה, רחל** ובעלה **משולם דוד, פני** ובעלה **שלמה ליזרוביץ, מאיר נוימן, אסתר** ובעלה **הרמן מרקוביץ**

א. ב. יפה

מונוגרפיה של עיירה
על ספרו של יון קאלוגארו "ילדותו של לא יוצלח"

יון קאלוגארו (1902–1956) הוא שם העט של **בנימין קרויטורו (שניידר)**, בנו של חייט יהודי עני, שנולד בדורוהוי. עיר הולדתו היתה אחת מאותן "ערים נכחדות בתפוצת הגולה / בהן יעשן במסתר נרנו הישן". יהודי העיר, בעלי מלאכה וסוחרים זעירים, כלי קודש ומשכילי עיר נידחת דמו לאותן "נפשות אמולות ונשמות עלובות, / החיות בלי יומן ובלי עת תזקנה / כחציר העולה בארץ תלאובות", שאותן תיאר ביאליק ב"המתמיד".

יהודי דורוהוי לא היו תלמידי חכמים, אך הם שמרו אמונים למסורת. אין פלא איפוא, שילד יהודי שנולד וגדל ברחוב היהודי של דורוהוי ספג משחר חייו ערכי דת אבותיו ומנהגיהם. וגם לאחר שבגר ויצא מתחום המושב וביקש להשתחרר מסבל הירושה, לא נשתכחו ממנו חוויות ילדותו ונעוריו, ומיטב סיפוריו נשענו על חוויות אלה.

יון קאלוגארו נטש את העיר הפרובינציאלית שבה נולד, בעודו נער בן 17. כדי לפלס את דרכו לתוך הספרות הרומנית, חייב היה להתגבר על קשיים רבים. הוא גבר על הכל, על חוסר אמצעים חומריים, על עוינות החברה הנוצרית, על חומרת מצבו של כל אדם המתפרנס מפרי עטו בלבד – וכבש לעצמו מקום מכובד בפרוזה הרומנית, כבר לאחר הופעת ספרו הראשון "הסוסים של צ'יביצ'וק" (1923), שהיה קובץ סיפורים סאטירים. לאחר מכן פירסם עוד אסופות סיפורים ("אלף בית של סיפורי עם", "גן העדן הסטאטיסטי", "מחמש עד חמש"), רומאנים ("האיש שמאחורי הדלת", "דון ז'ואן הגיבן", "ארדורה"), פואמות דרמטיות, מסה על **צ'ארלי צ'פלין**. אך בעיקר האירה לו ההצלחה פנים בטרילוגיה האוטוביוגרפית שלו, שהספר שלפנינו הוא חלקה הראשון ואחריו הופיעו שני ספרים נוספים, "הטרוסט" ו"אורות האביב".

בין שתי רשויות

הלייט–מוטיב בביוגרפיה של **יון קאלוגארו** הוא הרצון לגבור על הגורל שנדון לו. להימלט מתוך הסביבה שלתוכה "נזרק", להשתחרר מן המגבלות שכפו עליו מבלי משים. באחד מסיפוריו הוא מגולל פרשת חיים של פלוני, **שמעיה בן ישראל**, שסבר כי אם ישנה שמו ל"ייבגני פאדוראַרו" ויחיה בין הגויים, יהיה כאחד מהם. סופו שהוא נשאר בודד וזר בקרב ציבור הדייגים שבתוכו ביקש להתערות. כמוהו, כיהודי המומר **בנימין**, שנהפך לנזיר, אך סופו שהוא נופח נשמתו בבדידות תאו, שעה שהנזירים האחרים עורכים כירה פראית ביקב. ודומה שלא נרחק מן האמת אם נאמר שזה היה גם גורלו של המספר, שלמרות כשרונו המזהיר, שאיפתו הבלתי נלאית להיות סופר רומני, מסירותו ונאמנותו למפלגה הקומוניסטית (אליה הצטרף בצעירותו), נידון **יון**

קאלוגארו לשאת עד אחרית ימיו את עקת גורלו כיהודי. כמוהו כגיבור ספרו "דון ז'ואן הגיבן", שגבנונו הוא סמל ייחודו, זרותו בתוך הסביבה.

האם היה **קאלוגארו** אדם חצוי, שבמודע חתר לטמיעה והשתלבות בארץ הולדתו, ובבלתי מודע שמר אמונים לעמו? לאו דוקא. לכל היותר ניתן לומר כי הוא ביקש לגשר בין הקצוות, ליצור סינתזה בין שורשיו היהודיים ושאיפותיו הקוסמופוליטיות. אחרי מותו נתפרסמו פרקי יומן שהוא חיבר על ערש דווי, חודשים מועטים לפני מותו. **יון קאלוגארו** מעיד על עצמו כי תמיד ביקש להגיע לידי עמדות ברורות, הומניסטיות, לגלות את אהבתו לבני אדם ולא רק לעצמו; דגל באמת והאמין, כי ספרות טובה נוצרת רק כאשר הסופר כותב דברי אמת תמיד ובכל מקום, אמת מוחלטת ללא כחל וסרק, ולא אותה "אמת משופצת", שסופרים מסויימים סיגלו לעצמם כדי להבטיח את מעמדם ואת פרנסתם. הוא היה אומר לעצמו: אל תכתוב אלא מה שראית במו עיניך ולפי הקצב המיוחד של פעימות לבך.

פני העיירה

בכוח הראייה הזאת יוצא הרומן מתחום האינדיבידואלי ונהפך למעין מונוגרפיה של עיירה מולדבית, בעיקר של הפרבר היהודי שלה. **קאלוגארו** מיטיב לתאר את הרחוב היהודי, את אורחם ורבעם של תושביו, את הרגליהם ונטיותיהם, הפולקלור שלהם והאמונות התפלות שדבקו בהם. בתחום מושב מצומצם זה מקופל עולם ומלואו: כל היסודות הקיומיים מצויים כאן בתמציתם לידה, אהבה, נישואין, מוות. המחבר מיטיב לא רק לראות ולהבחין, לקלוט את היחודי שבחיים אלה, לספוג את שורשיהם הנטועים עמוק במסורת היהודית – הוא מיטיב גם לתאר את המראות האופייניים לחיים במחוז הולדתו. **קאלוגארו** מתגלה כמשורר רגיש, כאשר הוא מתאר את האספקטים השונים של חיי היהודים בעירו. הקיץ, הגשם, הסתיו, ערב שבת... הייתי רוצה להרבות במובאות אך אסתפק בתיאור אחד של יום קיץ, שאיכותו האמנותית מעידה על כל שאר התיאורים:

"הרוח החמימה מתנפנפת כמפרשים דקים, נשמע זמזום מסביב. מרחוק באים עננים כבדים, שחורים, עם שוליים אפורים. הפרות חוזרות מן המרעה בעטינים מלאים – צועדות מתון מתון, מעלות גירה, ניבטות ימינה ושמאלה וגועות, כאילו קראו למישהו.

"הילדים רצים-מקפצים על שיחי הוורד הגבוהים, בין ערוגות הקנבוס, הפטרוסלינון והשמיר. רק מן האווזים שבסימטה הם נזהרים, כי יש שהללו מסתערים בציפצוף חד ומאיימים לנשוך; ונזהרים גם מהפרות החוזרות מן האחו, ובגעייתן הממושכת מבשרות לבעלות הבית כי הנה הגיעו אל השוקת ואל גושי המלח ואל החליבה. מחצית השמים לצד דרום, עינה כעין התכלת השקופה; ואולם במחצית האחרת מתכתשים עננים כרסתניים" (עמ' 102).

ניגודים

ואולם אל שיא יכולתו מגיע המספר דוקא בתיאור טקסי הפולחן מחיי העדה, המלווים אירועים מרכזיים בחיי היהודים. בבואו לתאר לידה או מוות, חתונה או סדר פסח, אווירת יום הכיפורים או סתם ערב שבת, אין **קאלוגארו** מעלה פרטי הווי לשמם, אלא הוא מצליח לשוות לדברים משהו מן התחושה הקוסמית של שורשי החיים. כאן מתמזגת חזותו הפיוטית עם יסודות מן הפולקלור היהודי-החסידי (אל נשכח כי החסידות פרחה במחוזות אלה!) עד שהוא יוצר חזות כוללת, המורכבת מיסודות נוגדים: משהו נורא-הוד עולה בכפיכה אחת עם הגרוטסקי, לירקה והומור, ריאליה ופנטסיה.

מחוץ לתחום

אך **קאלוגארו** לא תיאר רק את מראות הרחוב היהודי ואווירתו; לא אחת הוא גולש לתיאור הפרבר הרומני, וגם הוויה זו אינה זרה לו. דומה כי הוא בן-בית גם מחוץ לגבולות הגטו היהודי. ואין פלא, שהרי ידוע, כי בערי מולדביה ובעיירותיה שררו יחסי ידידות בין יהודים לגויים, דו קיום שלא הופר, עד שחדרו לשם רוחות רעות של ההסתה האנטישמית. הילד היהודי לא פחד

מפני ה"שקצים": הוא היה מבלה הרבה מזמנו בחברתם, משחק איתם ומשתתף בתעלוליהם. אך היה מתקנא במידת החירות שבהליכותיהם, ביכולתם לעשות ימים ולילות בחיק הטבע, לטבול בנהר או לטפס על עצים, שעה שהוא נשלח לחדר או לבית המדרש ונאלץ לשנן פרקי אבות.

אך חיים אידיליים אלה, קם עליהם הקץ בתחילת שנות הארבעים. **קאלוגארו** הספיק לתאר גם תמורה זו בסיפורו "המוות ארב בחשאי לזקן פלוני", שבו העלה מאווירת האימה והפחד, שהשתררו ברחוב היהודי בשנות המשטר הפאשיסטי ברומניה. יהודים אחוזי אימה חוששים להישלח למחנות ההסגר שמעבר לדנייסטר, לעבודות כפייה. הגטו היהודי מצטייר עתה בצורת בית-סוהר גדול. התפרעויות, פגיעות ביהודים המהלכים ברחובות, צעדה מאיימת של חיילי **היטלר ואנטונסקו**. אך גם בתנאים אלה נמצאים חסידי-אומות-העולם, המושיטים יד לשכניהם היהודים.

יון קאלוגארו יצר בטרילוגיה האוטוביוגרפית שלו ובעשרות סיפורים אחרים – פנורמה רחבה של החיים היהודיים במולדביה, על החיוב והשלילה שבהם, היופי והכיעור, ההומור והאימים.

תרגום ברוח המקור

*"ילדותו של לא יוצלח" זכה לתרגום העברי הראוי לו. **יעקב רבי** ידע לשוות לספר את יסודות האווירה המסורתית, שבה חיו גיבוריו של **קלוגארו**, לשים בפיהם שפה ההולמת יהודים, שלא היו תלמידי-חכמים, אך לא ניתקו עצמם מעולם מבית-המדרש והיו שומרי מצוות. ואילו בתיאורי הטבע וההווי השכיל המתרגם למצוא ניב עברי ההולם את רוח המקור ורמתו האמנותית.*

מתוך מאמר ב"ידיעות אחרונות", 21.8.81

מי היו יהודי דורוהוי

(מכתב לעורך)

במאמרו של **א. ב. יפה** על ספרו של **יון קאלוגארו** שפורסם במוסף זה, כותב המבקר הנכבד כי "...יהודי דורוהוי לא היו תלמידי-חכמים". נראה לי כי קביעה זו לוקה בהכללה, ויש לתקנה.

אמנם דורוהוי לא היתה מפורסמת בחכמה כמו לובלין, וולוז'ין, מינסק, בריסק, וילנה וערים אחרות במזרח אירופה, אבל היא היתה עיר ואם, שבמקורותיה היהודיים נקראה "דארהוי מתא דיתבא על נהר בהאי ועל נהר יעזר" (פנקס קהילות רומניה, הוצ' יד ושם). היא שימשה צומת-דרכים חשוב במיסחר עם פולין, ועל כוחם של הסוחרים היהודים תעיד העובדה שב-1823 כשרצו אדוני המקום להקים בתים בשוק הבהמות, איימו על נסיך מולדובה שיעזבו את העיר – וההוראה בוטלה.

גם יהודי דורוהוי עסקו בפילפולי דאורייתא, אך לא היו שקועים בעומק התלמוד וההלכה; אבל כאשר חיי הקהילה החלו להתארגן ב-1886, היו לסמל העשייה: נוסד מושב זקנים ובית-תמחוי לעניים, הוקם בית-כנסת מרכזי בשם "בית שלמה" ונוסדו עשרות בתי-כנסת.

בדורוהוי היו גם רבנים ששימשו בקודש וידעו להורות הלכה. ביניהם הרב **מתתיהו קלמן**, הרב **משה צבי בן-ישראל**, הרב **חיים טאובס**, הרב **יוסף ב"ר אליעזר זאב** (מחבר ספר החסידות "יד יוסף"), הרב **דב דרימר**, שכיהן בעיר זו 40 שנה, רבי **יחיאל**, מצאצאיו של ר' **חיים מטשרנוביץ** (שהיה רב הכולל בוקובינה) שכיהן כרב ואדמו"ר בעיר. רבי **יוסף אהרון**, בנו של ר' **אליעזר זאב רבינזון**, רעו של ר' **מאייר'ל** מפרמישלן, רבי **חיים רבימון**, רבי **יחיאל טירר**, נכד לרבי **חיים** מטשרנוביץ.

ואם מותר לצרף לתלמידי החכמים של דורוהוי את שמו של **אברהם גולדפאדן**, יוצר התיאטרון היידי, נעשה בכך צדק לעיר זו, שהיו בה גם תלמידי חכמים.

רמת-גן – שמשון לוונקרון

"ידיעות אחרונות", 4.9.1981

הווי של עיירה פולנית – כמו בדורוהוי

בתחילת שנה זו הופיע הספר "יהודים סתם" מאת **יהושע פֶּרלֶה**, בתרגום מיידיש של ידידנו **יהודה גור-אריה**, מעורכיו של הספר שלנו.

הרומאן "יהודים סתם" מתאר את התבגרותו של נער יהודי בעיירה נידחת בפולין, בשנות העשרים של המאה. המחבר, **יהושע פרלה** היה מן הדמויות המפורסמות בין סופרי יידיש בפולין, לפני השואה.

ומעניין: למרות שהרומאן מתאר הווי של העיירה קטנה ופרובינציאלית בפולין ומשפחה של סוחר חציר, המתרוצץ יום ולילה בחיפוש אחר פרנסה, וסביבו בני משפחתו, יהודים מתושבי העיירה, מבוגרים וילדים, יהודים וגויים, ימי חול ושבת וחג, יחסי משפחה, מריבות והתפייסויות, רומאנים של צעירים ונערות אומללות שנזנחו על-ידי מאהביהן, חלומות על התעשרות וכיסופים לעיר הגדולה, לווארשה - דומה שעיירה זו איננה עומדת בפולין דווקא, אלה נמצאת אי-שם במולדובה, ברומניה. הקורא בן עירנו דורוהוי או עיירות הסביבה חש עצמו "בבית" בכל תמונה ובכל ארוע המתוארים ביד אמן ונמסרים מפיו ומעיניו של הנער על סף התבגרותו, המתחיל לקלוט ולהבין יותר את העולם הסובב אותו.

הספר, שיצא בהוצאת "הספריה החדשה/הקיבוץ המאוחד", עם אחרית-דבר של פרופ' **דן מירון**, זכה בשבחי הביקורת ובהתעניינות ערה בקהל. שבחים רבים נאמרו גם בזכות התרגום המעולה של **יהודה גור-אריה**, אשר ידע למסור את האווירה ואת ההווי המתואר, בעברית חיה ורוטטת, עדכנית ומדוייקת, המתאימה למקור ומעוררת בקורא העברי בן-ימינו את ההרגשה כאילו הטקסט נכתב במקורו בעברית.

יהודה גור-אריה מתרגם גם מרומנית ומרוסית.

מן הראוי לציין כי **יהודה גור-אריה** חי את ימי נעוריו בדורוהוי, שם ספג את החוויות של העיירה היהודית והדבר תרם ודאי בעת תרגומו של הספר.

ש. ד.

יהושע פֶּרלֶה

יהודים סתם

רומאן

מיידיש: יהודה גור־אריה

הספריה החדשה

הוצאת הקיבוץ המאוחד / ספרי סימן קריאה

שער הספר

עצרת זכרון במלאות 52 שנה לפוגרום בדורוהוי

ביום כ"ז בסיון תשנ"ב (28.6.1992) נערכה בבית-העלמין בחיפה עצרת-זכרון מרגשת לקורבנות הפוגרום בדורוהוי ולבני העיר ועיירות המחוז שניספו בשואה במחנות ובגיטאות טרנסניסטריה. מאות מיוצאי דורוהוי והסביבה השתתפו בעצרת.

*דברי **שלמה דוד**:*

רבנים מכובדים, קהל נכבד.

חלפו שני דורות, דהיינו 52 שנה מאז ראשית שואת יהדות רומניה, אשר תחילתה בפוגרום בעיר דורוהוי. לאחר מכן נמשכו הגירושים והרדיפות בעיירות של מחוז דורוהוי, במחנות עבודה וכפיה, ובגיטאות טרנסניסטריה, שבהם ניספו כ-5000 יהודים בני מחוז דורוהוי.

אנו מרכינים ראש ולא נשכח את זכרם של קדושינו! אנו ממשיכים לזכור ולהנציח ליד אנדרטה זו וכן בספר אשר הוצאנו לאור, את העבר של יהדות מחוז דורוהוי וגם סיפרנו על כך לפני כעשרה ימים, במפגש של נציגות שלנו עם נשיא מדינת ישראל.

*פעילות ההנצחה וטיפוח המורשת שלנו, שספגנו בעיירות של מחוז דורוהוי מקבלת תנופה ע"י דור ההמשך שנולד אחרי השואה וד"ר **דורון קולר** הוא ביטוי נאמן לתופעה זו. הוא ואחרים כמוהו נותנים כתף להמשיך בפעולה קדושה זו ועל כך אני מברך אותם במעמד זה.*

רבים הם גם הצאצאים של יהודים בני דורוהוי והסביבה אשר היגרו לארצות הפזורה וכן כאלה בארץ, אשר מתעניינים במוצאם ושורשיהם ורוצים לדעת על מה שהיתה פעם יהדות מחוז דורוהוי. לא נרפה ממלאכתנו הקדושה ואני מביע סיפוק על תחושת ההתעוררות ועל הנוסטלגיה לעברנו המפואר ועל כך שרבים מצטרפים לפעילותנו זו.

*ברצוני לציין במיוחד את נוכחותו בעצרת זכרון זו של מר **ארטור ישראלוביץ**, מראשי ההסתדרות וכן מבכירי שבט יהודי רומניה בארץ, אשר תומך בצורה מכובדת ועושה לקידום ושילוב יוצאי רומניה במערכות השונות של המדינה וההסתדרות.*

*גם **יעקב מיכאלי**, יליד מיכאילן נמצא איתנו כאן וגם הוא מן הבכירים בהנהגת ההסתדרות.*

*לאחרונה הצטרף לפעילותנו ניצב במשטרה **ישעיהו לייזרוביץ**, יליד דורוהוי, המשתתף איתנו כאן בעצרת זו.*

***גיטל בלומר**, מן הראשונות של ראש-פינה לפני קרוב ל-120 שנה **ויעקב קליין**, מן החלוצים הראשונים לפני 60 שנה, שעלה מדורוהוי ונמצא איתנו כאן - הם סמלים מפוארים של יהדות וציונות מדורוהוי והסביבה.*

את קדושינו אשר ניספו על קידוש השם לא נשכח ועצרת זו באה לבטא התייחדות עם זכרם. אנו דור אחרון של יהדות מחוז דורוהוי וכבר קשרנו את גורלנו לעד עם ארץ ישראל וכאן אנו עוסקים בשחזור היסטורי של דורי-דורות שהיו פעם קהילות יהודיות חמות ומפוארות במחוז דורוהוי.

יהי זכרם ברוך.

יהודה וסרמן אומר תפילת "אל מלא רחמים"

ניצב **ישעיהו ליזרוביץ** נושא דברים בעצרת

דברי הרב **יוסף וסרמן**:

קורבנות השואה בדורוהוי, שאפר גופם התפזר ולא נשאר אפילו קבר, פרט למצבה זו, זועקים ללא הרף: זכור ואל תשכח - את אותם המרצחים שונאי ישראל! ואז אני אומר לעצמי: לו ניתן היה לשאול את הקורבנות, מה עלינו לעשות, מה היו אומרים?

בטוחני כי אותם הרוגים, טבוחים ומעונים מבקשים יותר מכל כי דמם יוסף לרתוח ולתסוס ויעיד לנצח נצחים על ההרוגים ועל ההורגים.

למעשה, איך אפשר לשכוח? איך אפשר לשכוח אבות ואמהות, אחים ואחיות היקרים והחביבים לנו? לכל דבר יש בחיים תחליף, ברם לקרבנות אלה אין תחליף לעולם. בשנים כתיקונם גם עניין המיתה היה מתנהל לפי סדר מקובל. לא כן המצב בשנות הפוגרומים שהחיים עצמם היו שבעה מדורי גיהנום, והמוות - הגיהנום בעצמו, עם כל האכזריות שלו.

אבי הרה"ג **פנחס וסרמן** שליט"א אמר לי השבת, בזמן שלמדנו משניות לזכרם של ההרוגים, כי הגדולים ביסוריו של איוב הם דברי ה"מאן דאמר" בגמרא: "איוב לא היה ולא נברא" (בבא בתרא ט"ו ע"א) איוב כביכול אומר: סבלתי קשות, אך התנחמתי בעובדה שיסורי יעשו רושם וייחרטו בלב העולם. ועתה בא מאן דהוא וטוען שאיוב לא היה ולא נברא...

קביעת עצרת זכרון זו בכ"ז בסיון, מטרתה לקיים את הציווי של הקורבנות ולא לאפשר לנטיה הרווחת בקרב שונאי ישראל להכחשת השואה, כפי שהיא באה לידי ביטוי גובר והולך בימינו לטשטוש העבר, וזה חלק בלתי-נפרד ממעשה הרציחה עצמו, וכך יש לראותה בדיוק, בדומה לכיסוי הדם והסתרת הראיה למעשה הנפשע על ידי הרוצח.

למראה ההתגברות המסוכנת של גילויי אנטישמיות ומזעזעת ברומניה, הכרחי שאנו נשמיע את קולנו ונצהיר כי אנו מייצגים לא רק את יהודי דורוהוי והסביבה, אלא את אחינו היהודים כולם שברומניה. אנו צריכים להנהיג את המאבק באנטישמיות מפה, מארץ ישראל תוך סיוע למנהיגי הקהילות היהודיות ברומניה ולשלטון הרומני, כדי למנוע חס ושלום, חידוש הפוגרומים נגד היהודים.

כתוב בפרקי אבות פרק א' משנה י"ד: "אם אין אני לי מי לי". פירוש הדבר: אם אין אנו דואגים לעצמנו לתיקון המצב, מי ידאג ומי יתקן את המצב? אסור ששום הסתה אנטישמית תקבל את ההרגשה כי ניתן לעבור על מעשיה בשתיקה.

בזכות הקורבנות מלפני 52 שנה נתפלל: אבינו-מלכנו - עשה למען הרוגים על שם קודשך, אבינו מלכנו - נקום נקמת דם עבדיך השפוך, אבינו-מלכנו - עשה למענך אם לא למעננו.

יהי זכרם ברוך.

בעצרת הזכרון - משמאל לימין: רס"ן ד"ר **דורון קולר**, מנחה העצרת; **ארטור ישראלוביץ**, מראשי ההסתדרות וממנהיגי שבט יהודי רומניה בארץ; **יוסף ינקוביץ**, מראשי ארגון יוצאי דורוהוי; רס"ן הרב **יוסי וסרמן**; **יעקב מיכאלי**, מנהל לשכת המס בהסתדרות; **יהודה וסרמן**

מסמך:
מעמד העיר דורוהוי במלחמת העולם השניה

בתקופה 1940–44, העיר דורוהוי, בצפון מולדובה ברומניה, השתייכה מבחינה מינהלית לממשל בוקובינה, שמרכזו היה בעיר צ'רנוביץ, בירת חבל בוקובינה.

ביום 19.6.1940 התקיימה ישיבה שבה השתתף שגריר גרמניה בבוקרשט, Obergruppenfürer SS **Manfred von Killinger** ו–**יון אנטונסקו**, ראש ממשלת רומניה באותה העת. באותה ישיבה התקבלו החלטות נגד האוכלוסיה היהודית מאיזור בוקובינה, אשר כללה גם את העיר דורוהוי.

באותה ישיבה השתתפו גם האישים הבאים:

גנרל **Von Shobert**, מפקד הארמיה הגרמנית ה–11;

גנרל **Von Hauffe** וגנרל **Gerstenberg**, אשר היו ראשי הנספחות הצבאית הגרמנית ברומניה;

גנרל **Von Sahmuth**, מפקד הגדוד הגרמני M.30;

גנרל **Von Rotig**, מפקד האוגדה הגרמנית M.198;

וכן **גוסטב ריכטר**, האחראי מטעם ממשלת גרמניה לעניינים יהודיים.

חבל בוקובינה, אשר כלל אז את מחוז דורוהוי נחשב "איזור המאמץ הגרמני האסטרטגי", הציר לפריצת המלחמה נגד ברית המועצות.

בעקבות הישיבה האמורה ננקטו אמצעים של דיכוי ועינוי לגבי האוכלוסיה היהודית:

1. הפוגרום באיזור דורוהוי ב–1.7.40, שבו נהרגו כ–100 יהודים
2. חובה לענוד טלאי צהוב על-ידי כל היהודים, כסימן זיהוי.
3. גירוש יהודים מן הכפרים במחוז דורוהוי לעיר דורוהוי, כצעד ראשון לקראת גירושם למחנות המוות בטרנסניסטריה.
4. בשנים 1942–3 הוכרזו רחובות מסויימים בדורוהוי מחוץ לתחום ליהודים, בהם אסור היה ליהודים להמצא ונותרו רק שתי סימטאות, שבהן יכלו היהודים להסתובב, ואף זאת בשעות מוגבלות.
5. היתה פלישה של חיילים וקצינים גרמניים לעיר דורוהוי, כדי לפקד ולפקח על הדיכוי נגד היהודים כולל חיפושים בבתים, עיקול וגניבת חפצים יקרים מתוך בתי היהודים.
6. גירוש 70% מן האוכלוסיה היהודית מדורוהוי ועיירות המחוז, לטרנסניסטריה, בחודש נובמבר, 1941. במחנות המוות בטרנסניסטריה נספו ונרצחו כ–5000 יהודים ממחוז דורוהוי.
7. גירוש תלמידים יהודים מבתי-ספר כלליים מהעיר דורוהוי וכך מאות תלמידים יהודים הפסידו שנות לימוד חשובות לגבי עתידם בחיים.
8. השפלת יהודים בצורות שונות, על-ידי קצינים וחיילים גרמנים יחד עם גרוריהם הרומנים, אשר סייעו בדיכוי היהודים.

כל הפעילות הזאת נגד האוכלוסיה היהודית במחוז דורוהוי היתה בהנחייה ובפיקוח של המימשל הגרמני בצ'רנוביץ, באמצעות השלוחה שלו בדורוהוי.

מן הראוי לציין, כי למעשה, בדורוהוי החלה שואת יהודי אירופה ובתוכה רומניה, היות ופוגרום ראשון נגד היהודים בשנת 1940 היה בדורוהוי ואחרי כן הרדיפות התפשטו לאזורים אחרים של אירופה, כולל רומניה.

הערה: הפרטים המלאים על המסמך הזה פורסמו בעבר בעתון "**Viața noastră**".

יונה ברקאי

כמעט אומצתי על-ידי משפחה אוקראינית

זכרונות ילדות מטרנסניסטריה

בית יהודי, דתי-מסורתי היה בית הורינו בדורוהוי, וכבר משחר ילדותנו חונכנו וגדלנו על מסורת ומורשת היהדות. אבי ז"ל היה **איציק מנדל** ואמי ז"ל **בריינה מנדל** (בתו של השוחט **דניאל ברגר** ז"ל מקלמניץ, בסרביה, שאף הוא נספה בטרנסניסטריה). הורינו נפטרו בהפרש של חודשיים זה מזו, זמן לא רב אחרי הפוגרום בדורוהוי, ואנו נשארנו שלוש ילדות יתומות, שגילן בין 13 לשבע שנים, בטיפולו של דודנו **סטרול מנדל** ז"ל, אחי אבינו, שהתגורר בביתנו ולאחר מות הורינו הקדיש עצמו לטיפול בנו.

שמי היה **טאובה מנדל**, אחותי הבכורה **מלי**, כיום **מרים הראל**, חיה בקיבוץ ניר-עם (רשימתה פורסמה בכרך הראשון, עמ' 144 + תמונת ההורים) ואחותי השניה, **יהודית** (**יענטה**), **הירש** כיום, גרה בירושלים.

לטרנסניסטריה גורשנו יחד עם כל יהודי דורוהוי, וכעבור זמן לא ארוך נפטר דודנו **סטרול** על הרצפה לידנו, במחנה הריכוז בשרגורוד. לבדנו נשארנו, שלוש ילדות צעירות, אך תמיד דאגנו זו לזו ונשארנו ביחד.

קור, רעב, מחסור ומחלות היו מנת חלקנו אך בכל זאת לא תם סבלנו.

משרגורוד המשיכו החיילים הז'נדרמים הרומנים לגרש אותנו הלאה, ואנו נדדנו ברגל, בשלג ובקור תחת איומי קתות רובים ושיסוי כלבים, עד הגיענו לכפר הנידח קופסטרנה. זקנים ותינוקות, שלא עמד להם כוחם, נפטרו וננטשו בדרך, ללא קבורה.

בכפר זה שוכנו בתוך מבנה ששימש כדיר לחזירים, ששכן בלב יער.

החיילים היו מופיעים מדי יום כשהם מתעללים בנו ומענים אותנו. אוכל לא היה, כמובן שלא ביגוד מתאים לחורף הרוסי הקר, ולא שום תנאים אנושיים אחרים.

את מעט המזון ליקטנו מפחי האשפה (קליפות תפוחי-אדמה למשל) ומקיבוץ נדבות בבתי האיכרים, שתמיד היו לנו סימני היכר לגביהם כדי להבדיל בין בית בו נידבו דבר מה לאכול ובין בתים מהם גורשנו בצעקות ובשיסוי כלבים (לדוגמה: "הבית עם השער הירוק" או "הבית עם הגג האדום" וכד').

אני הייתי הצעירה מבין שלושתינו. את השפה האוקראינית למדתי מהר וידעתי לדבר חופשי וגם הייתי די דומה במראה לילדות הכפר.

והנה באחד הימים, כששוטטתי בין בתי האיכרים להשיג מזון, הציעה לי אשת מוכתר הכפר שתאמץ אותי ואז אתגורר בביתה, ולא אדע מחסור.

"אבל איך אפשר?" עניתי לה, "אני הרי יהודיה וכולם יידעו שאני לא בתך".

"ביום ראשון נלך לכנסיה בכפר השכן ואני אומר שהבאתי אותך משם ושאת בת אחותי".

אני, שאמנם יכול היה להיות לי טוב בביתה, סירבתי, כי הרגש היהודי שבעמקי נשמתי, אותו ינקתי בבית הורי, גבר בי על התלאות, על כל המחסור והמצוקות. וכך נשארתי עם שתי אחיותי והמשכנו לסבול מרעב ממחסור ומרדיפות.

פעם אחרת, באחד הימים בהם שוב סובבתי בין בתי האיכרים, בתקווה לקבל

דבר מה לאכול, הציעה לי אשה כפרית שהיא ובעלה, שהיו ערירים, יאמצו אותי. אמנם הם לא עשירים, אך כדי לשכנע אותי, הבטיחה לי שאישן במקום החם ביותר בבית, מעל לאח.

למרות מצבם הקשה של זוג האיכרים הזה, ללא ספק יכול היה להיות לי יותר טוב מאשר במחנה, אך אני שוב סירבתי. אולם בכל פעם שהזדמנתי לביתם, לא חדלו מלדבר על ליבי שברצונם לאמצני.

וכמו היום זכור לי אותו יום, כשבאתי אליהם בלוויית אחותי הבכורה, כשבכוונתי להישאר אצלה. אלא שעד היום מהדהדת באוזני השאלה ששאלתי את האיכרה בטרם נכנסתי לביתה: "כאשר היהודים יחזרו לרומניה, האם תתני לי לחזור איתם?", "לא" ענתה לי, "את תישארי אצלנו". לא הוספתי מלה, אלא מיד הפניתי את גבי ויצאתי מהחצר כלעומת שבאתי. חזרתי עם אחותי למחנה ומאז לא ראיתי את האיכרה הזו.

כיום, במבט של עשרות שנים לאחור, אני נזכרת לא אחת באותו יום ושואלת את עצמי, מאין הבזיק לי הרעיון לשאול את הגויה את השאלה ששאלתי, ואני מאושרת שכך זה קרה. מה שברור לי, שאז כלל לא ידעתי אם ומתי נחזור לרומניה. ברור לי גם שהחוש שהדריך אותי היה אותו רגש חזק ומושרש שאני יהודיה ומקומי בין היהודים. אותו חוש ליהדות שהיה נטוע עמוק בקרבי מבית הורי ז"ל.

ילדי בית-היתומים בדורוהוי, שחזרו מטרנסניסטריה, 1944. הכותבת, **יונה (טאובה מנדל) ברקאי** עומדת בשורה הראשונה, מימין, בשמלה בהירה

רחל קורבר (שלי פייביש)

הרכבת ברחה לי -
זכרונות מטרנסניסטריה

שמי **רחל קורבר** (**שלי פייביש** לשעבר). שולחנו לטרנסניסטריה בשנת 1941.
לאחר שנתיים של שהות בגיטו מוגילב הוחלט לשחרר אותנו ולהחזירנו לרומניה.
משפחות רבות השאירו קורבנות שם, ביניהם אבי, **אהרן פייביש** ז"ל.
בין החוזרים הראשונים היינו גם אני ובני משפחתי - אמי **חיה** ואחי **רוזה** ו**ברקו** ועוד קרובי משפחה אחרים. אני הייתי אז בת 12.
היתה זאת רכבת-משא, שבה הובילו אותנו לכיוון רומניה. הרכבת התאימה להובלת בקר ולא לבני-אדם. לא היו בה ספסלים לשבת ולא שירותים.
הרכבת דהרה בדרכה ומדי כמה מאות קילומטרים היתה עוצרת, ללא הודעה מוקדמת. בוקר אחד עצרה הרכבת כמו תמיד, והפעם באמצע הדרך, לא בתחנה כלשהי.
ברגע שהרכבת עצרה, קפצו אנשים ממנה, לעשיית צרכים. גם אני קפצתי למטה.
לא עברו אלא דקות ספורות, והרכבת החלה לזוז, בלא כל הודעה מוקדמת. אנשים החלו לרוץ, כדי לעלות חזרה לרכבת. גם אני ודודתי התחלנו לרוץ, כאשר האנשים למעלה עוזרים לנו לטפס חזרה. דודתי הצליחה לטפס, תוך-כדי זה שמושכים אותנו למעלה, ואילו אני כבר לא הצלחתי, כי בינתיים הרכבת הגבירה מהירותה. בקצה הקרון האחרון ניצב עוזר הקונדוקטור. הוא ניסה לעזור לי, הושיט לי את ידיו כדי לתפוס אותי ולא הצליח. שנינו נפלנו. הוא קם מהר, עזב אותי במקום ורץ אחר הרכבת. הוא הצליח לטפס עליה חזרה. אני נשארתי לבדי, באמצע השדות, באמצע של שום-מקום. התחלתי לבכות. אחר-כך התגברתי, נרגעתי והתחלתי לצעוד על הפסים, בכיוון הרכבת שנעלמה לי.
כעבור זמן-מה בא לקראתי חייל. החייל התייחס אלי יפה. הוא הרגיע אותי והבטיח לי שיקח אותי למקום מבטחים. המשכנו ללכת. במרחק-מה ראיתי לפני תחנת רכבת וכעבור זמן קצר הגענו אליה. החייל הושיב אותי על ספסל ונכנס למשרד, לדווח והסדיר את העניין. האנשים בתחנה שמעו על הפרשה שלי והסתכלו עלי ברחמים.
בינתיים חזר החייל והציע לי ללכת אתו לחדרו, שנמצא בקרבת התחנה, להתחמם ולאכול משהו. בחדר היו עוד שני חיילים שגרו שם. הודיתי לחיילים על יחסם הטוב אלי ונלוויתי אל החייל "שלי" אל התחנה, שם שאלו אותי מאין באתי ולאן אני מתכוונת להגיע. אמרתי להם שאני מתכוונת להגיע לדורוהוי.
הפקידים אמרו לי שעלי לחכות בתחנה עד הערב, שאז תעצור כאן רכבת אחרת בדרכה לרומניה ויעלו אותי עליה. לא היתה לי ברירה. ישבתי כל היום בתחנה והמתנתי לרכבת המיוחלת.
ואכן, הרכבת הגיעה בשעות הערב. נכנסתי לאחד הקרונות ונעמדתי ליד הדלת. מסביב עמדו וישבו אנשים. הם הביטו בלבושי הדל והבלוי.
ברגע מסויים עבר שם קצין בעל דרגה בכירה, ובראותו אותי, התעניין בי ושאל מה אני עושה ברכבת ולאן אני נוסעת. סיפרתי לו את כל הסיפור. הוא שאל מיהו אבי וכאשר אמרתי לו, התברר כי הוא מכיר אותו. סיפרתי לו שהוא מת בטרנסניסטריה. הקצין אמר שיעזור לי. הוא לקח אותי לקרון שלו, שם ישבה אשתו. התברר שהם נוסעים לאותו כיוון שאני מבקשת לנסוע.
הייתי עייפה מאוד ונרדמתי. אינני יודעת כמה זמן ישנתי כך. התעוררתי לשמע קולות של אנשים המתכוננים לרדת מן הרכבת. נאמר לי שגם אני צריכה לרדת ולעלות לרכבת אחרת.
הגענו לרכבת השניה. התברר שבתחנה זו כבר ידעו עלי, כי כאשר הגיעה משפחתי לתחנה זו, נכנס אחי למנהל התחנה, סיפר שנשארתי מחוץ לרכבת ומסר את כל הפרטים עלי. מנהל התחנה התקשר לתחנה הקודמת, לברר אם עליתי על הרכבת וכאשר התברר שכן, כבר היתה דרכי ברורה ואותו לילה הגעתי לדורוהוי. כאשר ירדנו מן הרכבת, הקצין, אשתו ואני, כבר היתה השעה מאוחרת מאוד ולא היה אפילו שירות של כרכרות העירה. נאלצנו ללכת ברגל ולסחוב אתנו את מזוודותיו הכבדות של הקצין.

נפרדתי מן הקצין טוב-הלב ומאשתו והגעתי לביתו של אחד משכנינו שהכרתי היטב והם הכירו אותי. עמדתי ודפקתי על דלתם.

פתאום ראיתי איזה צל מפחיד - כנראה צלי שלי, נבהלתי והתחלתי לרוץ חזרה, לחפש את הקצין, הנפש היחידה שבקרבתה יכולתי למצוא בטחון. אך עקבותיו נעלמו. פתאום הופיע לקראתי שוטר. סיפרתי לו את בעייתי. הוא הביא אותי למאפיה, שבה עבדו יהודים. סיפרתי לאנשים מה קרה לי. הם שאלו אותי לשם משפחתי ושם אבי. כמובן שהכירו אותו, כי הוא היה פעיל בקהילה היהודית. הוא היה גם שוחט, מוהל וחזן בבית-הכנסת. הם נתנו לי לאכול ולשתות והשכיבו אותי לישון על אחד המדפים שעליהם מניחים את ככרות הלחם.

לפנות בוקר הגיע בעל המאפיה, גם הוא יהודי. כאשר סיפרו לו עלי, הוא החליט להעיר אותי ולקח אותי לביתו. אשתו הציעה לי מיטה נוחה וחמה ושוב נרדמתי. היתה זו הפעם הראשונה מאז גירושנו לטרנסניסטריה, שישנתי במיטה חמה, נקיה ונוחה. אך לא הספקתי לישון הרבה, כי כאשר שמעו אנשי העיר שהבת של ר' **אהרן פייביש** חזרה מטרנסניסטריה, הם באו לשמוע פרטים ולהוודע על גורלם של בני משפחותיהם. אך הם חשבו שזו הבת הגדולה, **רוזה**, ואילו אני הייתי קטנה ולא יכולתי למסור פרטים רבים. אך ממה שמסרתי, הם הבינו שהאנשים שחזרו משם כבר נמצאים בעיר. השמועה פשטה ברחבי העיר ורבים רצו לתחנה עם דברי מאכל ומשקה, לפגוש ולקבל את החוזרים. אשתו של האופה סיפרה לי שהרכבת עם האנשים אכן הגיעה. היא ציידה אותה בשלוש כיכרות לחם טרי. הודיתי לה ופניתי ללכת לביתי. בדרך פגשתי את אחי ובהמשך את אמי, אחותי וכל יתר בני המשפחה וכמובן שהשמחה היתה רבה, אך זו היתה מהולה בעצב, כי אבא נפטר בנכר ולא חזר אתנו.

העליה לארץ-ישראל

בשנת 1945 התחילו המפלגות הציוניות להתארגן ולפעול שוב ברומניה. אני הצטרפתי לתנועת "בני עקיבא". בנובמבר אותה שנה נסעתי בעקבות חברה שלי והגעתי לחוות הכשרה בטרנסילבניה. עבדנו שם בעבודות שונות, בין היתר גם בתחנת הרכבת, בניקוי עשבים שצמחו על גבי המסילה ובין הפסים. הבחורים עבדו בעבודות קשות יותר, כגון הנחת פסי הברזל. היו זמנים שפשוט לא היה מה לאכול.

למזלנו עבדנו גם במילוי שקים עם אגוזים, וזה היה מזוננו. כשהיה קצת כסף, היינו נוסעים לחופשה הביתה, פעם בחצי שנה. אלה שעבדו ברכבת קיבלו כרטיסי נסיעה חינם. היינו אז צעירים והקשיים לא הרתיעו אותנו ולא התלוננו. בסוף נובמבר 1947 קיבלנו הודעה שאנו עולים לארץ-ישראל. ההתרגשות היתה רבה. באמצע דצמבר עלינו לרכבת ונסענו לבולגריה, שם חיכו לנו האוניות "פאן יורק" ו"פאן קרשצ'נט". כעבור זמן קצר לאחר שעלינו לאוניות, הן הפליגו לכיוון ארץ-ישראל.

בוקר אחד התעוררנו וכשעלינו לסיפון ראינו שאנו מוקפים באוניות בריטיות. אלה ליוו אותנו לקפריסין. שם שהינו כשנה. בתחילת 1949 עליתי סוף-סוף ארצה, יחד עם בעלי.

בישראל הפנו אותנו למחנה העולים בפרדס-חנה. שהינו בו כחודש ימים. באותם ימים פגשתי חברה שלי שהתגוררה במושב השיתופי רגבה, ליד נהריה. היא הציעה לי לבוא למושב. באתי עם בעלי לביקור, להסתכלות והתרשמות והחלטנו להשאר שם.

אותה עת, ב-1949 המצב הכלכלי בארץ היה קשה מאוד. אמנם מגורים היו בשפע, אך לא היתה עבודה. התנאים במושב באותם ימים היו קשים מאוד: לא היו תנאים למחיה סבירה, לא חשמל, לא גז. השירותים היו בחצר.

עבדנו קשה. אבל היינו חלוצים, צעירים, אופטימיים ומלאי תקווה שהעתיד יהיה טוב יותר.

בינתיים נולדו לנו שני ילדים. הם גדלו ובגרו, הקימו משפחות וגם הם חיים אתנו ברגבה.

בשדות רגבה. ***שלי*** (משמאל) עם חברה

הרמן דודזון

חיי ניצלו בזכות... ביצה

סבי מצד אבא היה רב מפורסם, **יואל דודזון**, יליד ליבן, רדאוץ פרוט. היו לו ארבע בנות ושני בנים. אחד מהם היה אבי, **סלומון** (1971–1894).

סבי השני, אבי-אמי היה **מנשקו ויינר**, איש די מוכר בדורוהוי: היתה לו מסעדה מפורסמת, בצומת דרכים, ליד בית-המרחץ העירוני, שם היו נפגשים תושבי העיר וכן הכפריים שהיו מגיעים מכפרי האיזור. לסבי זה היו שלוש בנות ובן. אחת מהן היתה אמי, **רוזה** (1979–1902).

הורי, **סלומון** ו**רוזה** התחתנו וחיו בדורוהוי. נולדו להם תשעה ילדים, אך בשל תנאי החיים באותה תקופה, חוסר היגיינה, מחלות וכדומה, נפטרו שבעה מהם ונשארנו רק שניים, אחותי **סילבי** (ילידת 1930) ואני (יליד 1937).

עם פרוץ המלחמה נלקח אבי למחנה עבודה ובעצם לא ידענו היכן הוא. בשנת 1942 נמסר לנו שהוא מחכה לנו במקום מסויים, ועלינו לנסוע אליו.

באחד מימי החורף של שנת 1942 התרכזנו בתחנת הרכבת של דורוהוי, יחד עם אלפי יהודים מבני העיר והוכנסנו לקרונות מטען של רכבת-משא, דחוסים עד אפס מקום ובקור של 15- מעלות. הקרון ננעל עלינו מבחוץ וכך נסענו שלושה ימים ושלושה לילות, בקור, רעב, צמא וסרחון. אחרי מסע התלאות נעצרה הרכבת ומצאנו את עצמנו בעיירה מוגילב בטרנסניסטריה, שהיה מעין מחנה ריכוז עבורנו. התפזרנו ברחבי העיירה, שהיתה הרוסה ברובה ומצאנו לעצמנו חורבה שבה היו רק שלושה קירות פרוצים. הקור היה מתחת ל-20 מעלות. הגדולים אספו כמה קרשים ואלה שימשו לנו למיטה. כמובן שלא היו לא מזרנים ולא כריות. אמא הניחה את ידה תחת ראשי שתשמש לי בתור כר. בלילות היתה אמא יוצאת לחפש לנו משהו לאכול: לעיתים מצאה מעט קמח-תירס, ממנו

סילבי (*משמאל*) **והרמן דודזון** בדורוהוי, 1939

סולומון ורוזה דודזון עם נכדם **שי**

היתה מבשלת לנו "מרק" שנקרא ג'ונדרה.

בנוסף לקשיים אלה היינו גם מוצפים בכינים ואלה הביאו, כעבור זמן קצר, את מגיפת הטיפוס. אני חליתי והייתי על סף המוות. אמא החליטה, שכדי להציל אותי, עליה להכניס אותי לבית-יתומים, ובתמורה היא תעבוד שם בנקיון. בית-היתומים היה במרחק של קילומטר מן המקום ש"גרנו" בו והיה עליה לסחוב אותי על גבה עד לשם, בשלג ובקור המקפיא. בדרך, מרוב חולשה נפלתי מגבה והיא לא יכלה להרים אותי, ואילו אני לא יכולתי לקום על רגלי. שכבתי שם כשעה ויתכן שזה היה סופי. למזלי עברה שם גויה אחת, ובראותה אותי במצב כזה, היא הושיטה לי... ביצה. בזכות אותה ביצה חזרו אלי במקצת כוחותי והצלחתי להגיע לבית-היתומים, וכך ניצלו חיי.

הובאתי לטיפול אצל רופא, ד"ר **לקר**, שאמרו עליו שהוא נאצי. אחותי סבלה מפצעים מוגלתיים ברגליה. כאשר אמי הביאה אותה לפני הרופא, כשהיא נושאת אותה על ידיה, סטר הרופא לאמי, כדי שתשמוט את הילדתה מזרועותיה. רק כשעמדה **סילבי** בשארית כחותיה על רגליה שלה, נתן לה הרופא תרופה כלשהי.

יום אחד, כאשר חזרתי מבית-החולים, לאחר שהקאתי דם, ראיתי שלוש שיירות של יהודים, מובלים בידי גרמנים. אחד האנשים התמוטט ונפל בשלג ולא הצליח לקום. השומר הרומני לא טרח לבזבז עליו כדור. הוא רוצץ את גולגלתו בקת של רובהו. תמונה זו נשארה חקוקה בזכרוני ומלווה אותי כל ימי חיי.

במאי 1945 חזרנו לדורוהוי, גם כן ברכבת-משא, אך הפעם לא היה צפוף כל כך... היינו הרבה פחות ממה שיצאנו.

בטרנסניסטריה השארנו את סבא וסבתא וקרובים רבים נוספים, שניספו בשלוש השנים הנוראות ההן.

פגשנו את אבא בבית-כנסת בדורוהוי. תחילה הוא לא הכיר אותי. במשך שלוש השנים הללו שלא התראינו, גדלתי קצת והשתניתי. אבא חשב בכלל שמתתי.

בדורוהוי התחלנו לשקם את חיינו. אבא עבד ופירנס את המשפחה. **סילבי** ואני התחלנו ללמוד. אחר-כך היא התחתנה. כך חיינו בדורוהוי עד שנת 1963, כשעלינו ארצה.

בארץ שהינו תחילה בבית-שאן, אחר כך למדתי עברית באולפן בקיבוץ שריד, אחר-כך מצאתי עבודה ב"עסיס" רמת-גן ולבסוף עברתי לגור בפתח-תקוה, יחד עם הורי, עד שנפטרו.

בשנת 1968 התחתנתי עם רעייתי **שושנה** לבית **פלר**. יש לנו שלושה ילדים: **שי**, בן 21, קצין בצה"ל, **אמיתי** (17), תלמיד תיכון **וורדית** (13), תלמידה בחטיבת הביניים.

חיינו בישראל והנחת מבנינו הם הפיצוי למה שעבר עלי בילדותי.

סדר ה"כפרות" של יעקב בלן במחנה העבודה

בתקופת השואה, כפו על יהודים רבים מיוצאי דורוהוי את העבודה המפרכת במחנות העבודה. באחד ממחנות העבודה של ידניץ, בסרביה, שבו עבדו קשה ובתנאים בלתי אנושיים היה גם ידידנו **יעקב בלן**, אז **יענקל קרפט**, שלימים זכה להיות סגן-אלוף בצה"ל, איש ציבור מכובד ומראשי ארגון יוצאי דורוהוי בארץ.

בהתקרב יום הכיפורים של שנת 1942, האשה הצדקת **איטה פייגה קרפט**, רעייתו של **מרדכי קרפט**, מראשי הקהילה בדורוהוי, דאגה מאוד בעניין "מצוות סדר כפרות", שבנה **יעקב** יקיים כדין ולפי מיטב המסורת המשפחתית. האשה הנמרצת שכרה רב-סמל רומני, שילמה לו ממיטב כספה, היות והדבר היה כרוך בסיכון רב, וסידרה שהחייל יקח תרנגול בתוך סל ויגיע אל בנה במחנה העבודה.

תוך טלטולים רבים החייל הרומני הגיע עם התרנגול אל יעקב במחנה העבודה וזו היתה הפתעה בלתי רגילה עבורו ועבור כל חבריו. ויעקב שלנו סובב את התרנגול סביב ראשו ואמר: "זה חליפתי, זה תמורתי, זה כפרתי, זה התרנגול ילך למיתה ואני אלך ואכנס לחיים טובים ארוכים ולשלום".

ואולי בזכות "כפרה" זו יעקב שלנו ניצל מן השואה הנוראה, זכה לעלות ארצה ולתרום ממרצו, מנפשו ועם לב ציוני חם לצה"ל ולמדינה.

ומאז, בכל ערב יום כיפור יעקב נזכר על התרנגול של אמו עליה השלום ונושא תפילה חרישית למען גאולת עמנו.

ד.ש.

יעקב בלן מדליק משואה באזכרה שנתית לזכר קורבנות השואה במחוז דורוהוי

נתן פורת

רשמי מסע בטרנסניסטריה 1942–1992

50 שנה אחרי שואת טרנסניסטריה, לאחר שנים רבות של נסיונות לחזור למחוזות הסבל של ילדותי (מחנות טרנסניסטריה) כחוב של כבוד לזכרם של אלה שלא זכו לחזור חיים משם, ביניהם אחי **אנצ'ל** ז"ל שנספה (בקיץ 1943), חודשים ספורים בלבד לפני חזרתנו בתחילת שנת 1944, סוף סוף נתאפשר לי למלא חוב זה באביב 1992.

כשנחת המטוס של "איירופלוט" בשדה התעופה הבינלאומי של קייב, ב–27.5.92, הייתי אחוז התרגשות לקראת המסע הצפוי לעיר שרגורוד והכפר קפוסטרן, בהם שהינו בשנים 1942–44 בתנאי גיטו, שבהם המוות היה ארוע יומיומי בתוכנו.

חברי הטוב **בוריס (בן-ציון)**, שהמתין לי בשדה התעופה, הובילנו למלון שהוזמן מהארץ. למחרת יצאנו ברכבת לשרגורוד, מרחק של כ–400 ק"מ מקייב. בהגיענו בשעות אחה"צ למרכז העיירה, מיד סובבונו יהודים מקומיים בהתרגשות, על ההזדמנות לפגוש אורח מישראל. היה בידי מאמר שפורסם שנה קודם ב "ידיעות אחרונות", עם צילומים של בני המקום מאת הכתב **אמנון קפליוק**, על חיי היהודים בשרגורוד, שנחטף מידי מיד, וכשכל אחד ניסה לזהות עצמו בתמונות.

והנה באותו מעמד, כהרף עיין חזרו וחלפו לנגד עיני מראות האימים של שנות הסבל הנוראות. המסע הרגלי בן שלושת הימים והלילות שהחל ממוגילב לשרגורוד, בתי-הכנסת של שרגורוד המלאים אנשים גוססים בחורף הנוראי של שנת 1941. התפרצות מחלת הטיפוס באביב 1942, שחיסלה את אלה שעדיין נותרו בחיים, המתים שהובלו בעגלות לאחר שהופשטו מבגדיהם, כדי לאפשר לנותרים להתכסות ולנסות להתגונן מהכפור.

חזר לזכרוני המעמד המחריד של ילד בן 14, כשנלקחתי בכפיה לבית-הקברות לעסוק בהפרדת ערמות הגוויות הקפואות, עם מכוש, לאחר שהפשירו, ולהביאם לקבר אחים גדול.

בשעות הערב סיירתי שוב במרכז העיירה עם בנם של המארחים שלנו, ד"ר **ארקדי וריטה ליבוביץ**, רופא שיניים ואשתו רופאת ילדים. לא היה קץ לחביבותם של אנשים אלה אלינו. הבן, **רומה**, כבן 17, נער נבון ביותר, העבירנו בין הסימטאות והצביע כל הזמן על בתים שבהם עדיין גרים יהודים, אך עומדים להגר דוקא לארה"ב ולא לישראל, וזאת עקב השמועות על הקשיים בהם נתקלים העולים החדשים בארץ. תחת רושם האירועים מלפני 50 שנה שעלו בזכרוני בטיילי בסמטאות, נחמץ ליבי בשמעי דברים אלה.

לאחר ליל ביעותים ללא שינה מחמת ההתרגשות שעברה עלי (למרות האכסניה החביבה) וכפי שקבענו בערב הקודם עם שני יהודים מקומיים, יצאנו למחרת בבוקר לבית הקברות לחפש את קברו של אחי **אנצ'ל** ז"ל. כגודל הציפיה כך גודל האכזבה. למרות הגשם הטורד, בוססנו בבוץ בחפשנו לוחית הזיהוי של אחי, לפי התמונה שהיתה בידי. אך הטבע האכזר מחה כל זכר מהלוחיות שהיו סדורות שורות שורות. החלודה חיסלה כל סימן זיהוי.

לאחר שהבנתי שאין סיכוי למצוא את קברו, נעמדנו בשער בית-הקברות, ומסידור התפילה שהיה בידי אמרנו, ארבעה יהודים, תפילת "אל מלא רחמים" ו"קדיש". וכאן קרה דבר מוזר. במקום לחוש אכזבה על כשלון חיפושי, חשתי הקלה עצומה בהרגישי שפרעתי נדר שנדרתי לעצמי לפני שנים כה רבות. מלאתי את המשימה, שילמתי את החוב. ת ם פ ר ק שרגורוד.

למרות מזג האוויר הגשום, המשכנו לכיוון הכפר קפוסטרן, כ–16 ק"מ מהעיר. בדרך עברנו כפרים מוכרים לי כהרושינקה, פדריובקה, בהם הרחקנו נדוד להביא פת לחם למשפחה. זכורני שהמקומיים, שראו בנו ילדים מוכי גורל גילו (ברובם) רוחב-לב, האכילונו וגם נתנו לנו מעט מזון לבני משפחותינו.

והנה לפנינו קפוסטרן, כפר שבו שהינו קרוב לשנתיים. שנה ראשונה בקרחת יער בדיר חזירים (כשחלק מאוכלס על ידינו, והחלק השני על ידי החזירים). שותפות גורל עצובה זו הצילה את חיינו, כי היינו מתחלקים עם המזון שבושל עבור החזירים (בגניבה כמובן).

ושוב חזר לנגד עיני החזיון הנורא של החורף הקודם (בשרגורוד) כשהחלשים לא החזיקו מעמד ומתו, מי ברעב ומי ממחלות, שאת טיבן לא ניתן היה לדעת. נפל פעם נוספת בגורלי לאחוז מכוש וטוריה ולהכין קברים לילדים בני גילי (חברים לכיתה) מבית הספר בדורוהוי, עם יהודי מבוגר בשם **אהרן**. קיבלנו מהקולחוז המקומי עגלה רתומה לסוס, עליה היינו מעמיסים מספר גוויות, שאותן הובלנו לקבורה בפאתי הכפר, על שפת ואדי. אפילו לוחיות זיהוי לא היו בידינו לסמן קברם של מי כרינו ואת מי טמנו. וכך נחו להם בשלוות החורף והקיץ שלאחריו, בשנה השניה בהיותנו בקפוסטרן, כ-50–60 מתים אלמונים.

לקראת עזיבתנו את המקום, ב-25.12.43 לא היתה אפשרות בידי פרנסי קהילה אומללה זו, שמנתה בהגיעה לקפוסטרן כ-350 נפש והצטמצמה לפחות מ-300, אפילו לגדר את מקום הקבורה.

והנה חזרתי למקום כעבור 50 שנה.

שאלה ראשונה ששאלתי את הכפריים המקומיים שהמתינו לנו (לאחר שיחה טלפונית מד"ר **לייבוביץ** היקר משרגורוד) היתה, איך אפשר להגיע למקום הקבורה. הם הרימו גבות ואמרו שאין לאן ללכת משום שהאדמה שם הפכה לשדה רגיל. איכרה זקנה שזכרה אותנו אמרה מפורשות: "טאם פוליה", כלומר, זה שדה חרוש.

אכזבה נוספת, אך שוב הקלה מצפונית. הנסיון שלי למלא חובה לחברים מילדות מעיר הולדתי, אפילו אם לא צלח, שחררני מהסיוט שרדף אותי קרוב ל-50 שנה.

חזרתי באותו יום לקייב ובילתי מספר ימים נוספים עד חזרתי ארצה, בחיק משפחת **מרקמן** - **בוריס, זינה** ובתם **אירה**. איתם סיירתי בעיר ובסביבה, כולל ביקור חובה בבאבי-יאר.

ברדתי מהמטוס כעבור שבוע בנתב"ג, נתמלאתי שלווה נפשית עצומה, בהרגישי שמילאתי (או לפחות ניסיתי למלא) משימה אנושית וחוב מצפוני שרבץ עלי כמעט חמישים שנה. כמו כן מילאתי משאלת ליבם של הורי ז"ל, **זכריה ואסתר פיטרו**, שקיוו שיעלה בידם לפקוד את קברו של אחי **אנצ'ל** ז"ל, עוד בחייהם.

אני תקווה שדברי אלה, לכשיתפרסמו, ישמשו גל-עד צנוע לזכרם של כל אלה שלא זכו להיות עמנו כאן, במדינתנו החופשית.

הכותב, נתן פורת (פיטרו לשעבר), הוא סגן המנהל האדמיניסטרטיבי של בית החולים איכילוב, ת"א.

(על קורות הקהילה היהודית מדורוהוי והסביבה בשואה, ראה עדות אבי **זכריה פיטרו** ז"ל, שהוגשה ל"יד ושם" עוד בשנת 1963 ואשר מופיעה בתמצית בחלק הרומני בכרך זה).

נתן פורת (פיטרו)

אנצ'ל פיטרו ז"ל

על קברו של **אנצ'ל פיטרו** ז"ל בשרגורוד, אז, לפני 50 שנה. עכשיו, כעבור חצי יובל, השלט נמחק, נחלד, הקבר לא אותר

שמעון הרן

בקעת הקהילות החרבות

הלוח של עיירות מחוז דורוהוי: דאראבאן, הרצה, מיכאילן, סאוון, רדאוץ - ב"חצר רומניה" אשר ב"בקעת הקהילות החרבות"

בתוך תל מסולע ב"יד ושם", על גבי סלעים ענקיים, חקוקים בעברית ובלועזית שמותיהן של 5000 קהילות יהודיות שנכחדו בשואה.

זהו אתר ההנצחה הגדול ביותר מסוגו בעולם, לזכר השואה. לאור חזונו של הנביא **יחזקאל** על "בקעת העצמות היבשות", קורא שמו "בקעת הקהילות החרבות".

באוקטובר 1979 הוחל בביצוע התוכנית, אשר נשלמה לקראת אוקטובר 1992.

הפרוייקט המונומנטלי תוכנן ועוצב ע"י האדריכלים **ד. צור ול. יהלום**, והוא משתרע על שטח של 24 דונם בהר הזכרון של "יד ושם". הרעיון מתבסס על התחפרות בתוך גבעה, כדי לבטא את הפצע שנפער בגופו של העם היהודי. כך נשקף מבוך אדיר ומדהים של "חצרות" הישובים היהודיים בארצות השונות, שבסופו מסלול עליה אל "גן התקומה", הצופה אל הנוף הייחודי של ירושלים.

בחול המועד סוכות תשנ"ג, 15 באוקטובר 1992, נחנך האתר בנוכחות קהל אלפים, ניצולי שואה מהארץ ומחו"ל, ונציגי הקהילות שחרבו בשואה - בתוכם נציגי מחוז דורוהוי המתגוררים בירושלים - ובמעמד נשיא המדינה וראש הממשלה.

הנשיא **חיים הרצוג** סיים דבריו בטקס הפתיחה לאמור:

"בקעת הקהילות החרבות היא גיא-ההריגה של העם היהודי, אך גם עמק-הבכא, בו נטחנו עד דק המוסר והצדק, ונעלמו מתחת לרקיע השמים".

נתן קרפט

ציפורי – עיר עתיקה וישוב מודרני ובו אנשי דורוהוי והסביבה

אם אתה באמת רוצה ליהנות ממראה עינים ולהרגיש תחושה של סיפוק ושל גאווה, בוא ליישוב ציפורי (כ-4 ק"מ צפונית-מערבית לנצרת עילית), עצום את העיניים לרגעים מספר ותאר לעצמך כמה מרגעי היסטוריה של תולדותינו, של העם היהודי, החל מהתקופה הכנענית, בית ראשון, ובהמשך, אחרי בית שני ואפילו בזמן הביזנטים, וכעבור כמה וכמה מאות שנים – עד ימינו אלה. במלים פשוטות – מהימים ההם ועד הזמן הזה.

כידוע, אפילו אחרי בית שני, ציפורי הוסיפה להיות עיר יהודית, עם היותה עיר הבירה של הגליל. והנה, אחרי יותר מ-1500 שנה, ציפורי קמה לתחיה! יש ישוב ישראלי הנקרא בשם העיר העתיקה ציפורי (שאליה העביר רבי **יהודה** הנשיא את הסנהדרין מבית שערים ובה גם חתם את המשנה).

הישוב העכשווי נוסד ב-1949 על ידי ניצולי שואה מדורוהוי והסביבה (סאוון במיוחד) ולא רחוק ממנו ניתן להבחין באתר הארכיאולוגי הענק של ציפורי העתיקה.

מי האמין לפני דור או שני דורות, שיהודים מסוגלים להתעסק בפלחה, בגידול פרות, ובכלל – בחקלאות מודרנית ותחרותית ביותר! יהודים אלה, ניצולי השואה ודור ההמשך הצליחו להפוך את הישוב העתיק הנטוש והצחיח, לארץ זבת חלב ודבש.

הישוב של הסאוונים (אח"כ הצטרפו גם תושבים ממוצא אחר – בולגרים למשל) מונה כ-200 נפש (70 משפחות). הנה כמה שמות מבין חברי המושב, אנשי דורוהוי, סאוון והסביבה לשעבר:

***אברהם מיכאלי** (מזכיר המושב), **אברהם מיכאלוביץ, משה סטולרו, ישראל סטולרו, רוזיקה סטולרו, יוסף מיכאלוביץ, ראובן מיכאלוביץ, שלמה אלטר, צבי אלטר, דוד צור, ציפי אביב** וכן המשפחה של **אפרים פרץ**, השומרת על המסורת הנאה של הכנסת אורחים.*

הנאמר למעלה נכתב תחת השפעה של ביקור מהנה מאוד בציפורי. היה זה כאילו במשך כמה שעות עברנו תקופה של שלושת אלפים שנה של תולדות ארצנו.

*בדרך הביתה, אמרה לי רעייתי **טוני** (לבית **צ'ורו-כהן** מדורוהוי), שאפילו אינך דתי-חרד, יכול אתה לברך – ברוך שעשה ניסים לאבותינו ולנו, בימים ההם, בזמן הזה. וברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.*

מתיישבים ותיקים "משלנו" במושב ציפורי

ניצב ישעיהו לייזרוביץ
האלוף "שלנו" בצמרת המשטרה

לפי בקשתנו נענה ניצב **ישעיהו לייזרוביץ** לספר את עיקרי תולדות חייו. הוא עשה זאת בצורה קצרה ותמציתית. אך זהו מועט המחזיק את המרובה.

ואלה קורות חייו של ניצב **ישעיהו לייזרוביץ**, ככתבו וכלשונו:

נולדתי בשנת 1934 בדורוהוי, להורי, **שמחה לייזרוביץ**, יליד דורוהוי, 1906 **ומלבינה** לבית **צבי** ו**רייזל אלטרוביץ** מדאראבאן. הורי חיו ופעלו בדורוהי. משפחתי היתה מסורתית ומושרשת בחיי הקהילה.

עליתי ארצה עם משפחתי בשנת 1951.

את לימודי התיכוניים סיימתי בישראל. התנדבתי למשמר הגבול במסגרת שירות החובה. נשלחתי על ידי מג"ב לקורס מפקדי כיתות בצה"ל. בתום הקורס נשארתי להדריך את קורס מפקדי הכיתות הראשון של משמר הגבול בג'וערה (גולני).

בתום תקופת ההדרכה הוצבתי לפעילות מבצעית לאורך גבול ירדן, בִגזרת טול כרם.

בהמשך שירותי במג"ב נשלחתי לקורס פיקוד קרבי בצה"ל, אותו סיימתי בהצטיינות. בתום הקורס הוצבתי לפקד על מחלקה עצמאית בראש העין. ב-1955 נשלחתי לקורס קציני חי"ר, שאותו סיימתי בהצטיינות. בתום הקורס חזרתי לפקד על בסיס מג"ב - ראש העין.

בהמשך תפקידי המבצעיים במסגרת משמר הגבול מילאתי שורה של תפקידים: קצין מבצעים, קצין משמר ישובים וסגן מפקד פלוגה.

בהמשך נשלחתי לקורס מפקדי פלוגות בצה"ל וגם אותו סיימתי בהצלחה.

במלחמת ששת הימים מילאתי תפקיד של קצין מבצעים גדודי בצפון. נלחמתי עם הגדוד בכיבוש ג'נין ושכם וכיבוש קוניטרה ברמת הגולן.

בהמשך שירותי במשמר הגבול פיקדתי על יחידות ביהודה, שומרון ועזה.

במסגרת שירותי במשמר הגבול נשלחתי לקורסים והשתלמויות בצה"ל כגון קורס קציני שריון/חי"ר וקורס קציני סיוע אוויר, אותו סיימתי בהצטיינות וכמו כן סיימתי קורס פיקוד ומטה (פו"מ) של משטרת ישראל.

במסגרת תפקידי במשמר הגבול מילאתי מגוון תפקידים כגון סגן מפקד חטיבה, מפקד חטיבה וקצין אג"ם חילי.

בשנת 1979 התמניתי לתפקיד סגן ראש אגף המבצעים של משטרת ישראל בדרגת תת-ניצב (תת-אלוף).

בהמשך תפקידי במשטרת ישראל הייתי סגן ראש המשמר האזרחי.

בהמשך לתפקידי במשטרת ישראל מוניתי לראש האגף הלוגיסטי של משטרת ישראל בדרגת ניצב (אלוף).

סיימתי את לימודי תואר ראשון ושני באוניברסיטת חיפה בחוג למדעי המדינה וביקורת ציבורית. קיבלתי פרס על הצטיינות בלימודים ע"ש ד"ר **משה שני** (ז"ל) מאוניברסיטת חיפה.

אני נשוי ואב לבת ובן. אחי **נחום לייזרוביץ** גר בחיפה. אחותי **מרים לייזרוביץ-קלמן** גרה ברמת-גן.

אני שמח להיות מעורה בפעילות של יוצאי עיר הולדתי דורוהוי.

מימין: ניצב **ישעיהו לייזרוביץ** עם רב–ניצב **יעקב טרנר**, מפקד משטרת ישראל

בטקס, בחברת רב–ניצב **יעקב טרנר**, נשיא המדינה **חיים הרצוג**
ושר המשטרה לשעבר **רוני מילוא**

ניצב **לייזרוביץ** מקבל אות הוקרה מרב-ניצב **יעקב טרנר**

בארוע חגיגי של המשטרה. מימין לשמאל: ניצב **לייזרוביץ**, רב-ניצב **דוד קראוס**, ראש הממשלה **יצחק שמיר**, שר המשטרה **חיים בר-לב**, רב-ניצב **יעקב טרנר**

משה מגידו (פגדאו)

משפחתי – משפחת פגדאו (FĂGĂDĂU)

ערב ראש השנה תשנ"ג. אני מצלצל לאחותי **מלווינה** ולגיסי **קרול**, הגרים בברזיל, לגיסתי הגרה בפאריס, ולאחי **לייב** ולגיסתי הגרים בחולון, לאחל להם שנה טובה, ואינני יכול שלא להיזכר באותם ימי חג שחגגנו כל המשפחה יחד בדורוהוי.

רק אנחנו נשארנו מכל המשפחה, אשר רבים ממנה פעלו רבות למען העיר, ובמיוחד למען הקהילה היהודית בה.

נולדתי בדורוהוי, כבן הזקונים של **מלכה והרשקו פגדאו**. היו לי שישה אחים ושתי אחיות.

אבי, **הרשקו**, בעל המסעדה המפורסמת "La Făgădău" היה דמות מוכרת מאוד בעיר בשל פעילותו הציבורית הענפה. הוא היה חבר כמעט קבוע בוועד ארגון הסוחרים של העיר, ופעמים רבות נבחר לצוותי המושבעים במשפטים פליליים. אולם עיקר פעילותו התמקדה בקהילה היהודית, כחבר בוועד הקהילה.

במשך כ-15 שנים היה סגן יושב-ראש של ועד הקהילה ויושב-ראש בית-הכנסת "בית סולומון". בשל העדר השכלה לא אהב להתבלט ולהצטלם, אולם הדבר לא מנע ממנו להתמסר לעזרת אנשים במצוקה, קשישים ועניים. מדי שבוע, בעזרת אמי, **מלכה**, היה מביא מהבית ארוחה חגיגית למושב הזקנים, וכל ערב פסח ידעו כל עניי העיר שיש לבוא לבית משפחת **פגדאו**, לקבל ביצים ותפוחי-אדמה. כמו-כן, מדי שנה דאג להכנת המצות לפסח ולגמר הכנתן בזמן, כיוון שתמיד תקציב הקהילה לא הספיק, ולרוב היו חסרים אנשים מיומנים למלאכה. בנוסף דאג שחלק מהאנשים ישלמו מחיר גבוה יותר עבור המצות, כדי שאפשר יהיה לחלק מצות חינם לנזקקים.

אבא היה גם ממייסדי "אור החיים", מקום בו היו לומדים תורה ותלמוד במשך היום, ובערב היו מתקיימות שם אסיפות, הופעות תיאטרון ואפילו חתונות של מעוטי יכולת.

אבא דאג גם לתרומות כדי לתת מדי פעם ארוחות חמות לעניי העיר.

ב-1938 נפטרה אמי ומאז פסקה כמעט כל פעילותו הציבורית של אבא. ב-1950 הוא עלה ארצה יחד עם אחותי **מלווינה** ומשפחתה. הוא נפטר בשנת 1955, בגיל '83 ונקבר בראשון לציון.

אחי הגדול **אייזיק** התחתן בגיל צעיר ועבר לגור בבוקרשט. יחד עם שני בניו היה פעיל בתנועה הציונית וב-1949 עלה ארצה עם משפחתו והתיישב בראשון לציון. לאחר מות אבא, היגר **אייזיק** לקנדה, מונטריאול, שם היה פעיל מאוד בבונדס ובעיקר בארגון יוצאי רומניה. בשל פעילותו ומעמדו בארגונים הנ"ל הכיר את התורמים הגדולים למען ישראל והשתתף בקבלות פנים רבות של כל אישיות חשובה שבאה מישראל. אחד מבניו מתגורר במונטריאול והצעיר – בחיפה. עד שנות ה-80 היה מגיע ארצה כל שנה לתקופה של מספר חודשים. בשנותיו האחרונות, בשל מגבלות גיל ובריאות הפסיק ממנהגו זה ואנו נהגנו לבקר אותו בקנדה. **אייזיק** מת במונטריאול בגיל 90.

אחי השני, **סימון** עזב את הבית בגיל צעיר מאוד, עוד לפני שנולדתי, למד בביה"ס "Ciocanul" (הפטיש) בבוקרשט, המשיך בצרפת וסיים לימודי הנדסת בארות נפט בפיטסבורג ארה"ב. לאחר מכן התיישב בדאלאס טכסאס והיה פעיל בקרב הקהילה היהודית שם. ב-1952 בא עם אשתו לביקור בארץ ופגש את אבא, לאחר 35 שנים שלא התראו. ילדיו, בן ובת, מתגוררים בדאלאס. בנו פעיל מאוד למען הקהילה היהודית בדאלאס בפרט ובארה"ב בכלל, ופעל רבות למען עליית היהודים מרוסיה, ואף נסע לברית המועצות (דאז) לשם כך, וכן נפגש בישראל עם ראש הממשלה באותם הימים, **יצחק שמיר**.

אחי השלישי **דוד** היה עורך-דין. פעילותו היתה פוליטית בעיקרה. הוא היה היהודי הראשון שנבחר לכהן כסגן ראש העיר בדורוהוי מטעם מפלגת האיכרים הלאומניים (Partidul Naţional Ţărănesc)- אחריו נבחרו לתפקיד זה יהודים אחרים כמו עו"ד **קייס**.

ב–1935 עזב את העיר ונסע לבוקרשט. ב–1944 הגיע לישראל, **אולם עזב אותה בשנת 1947** והתיישב בפאריס, שם מת בגיל 53, בשנת 1955.

אחי הרביעי, **מוקי** למד רפואה כללית באיטליה ואחר כך השתלם שנתיים בסטומטולוגיה בפאריס. בחופשות הקיץ היה בא לדורוהוי והיה פעיל בחיים החברתיים של הקהילה. יחד עם ד"ר **ינקו כהן** ואינג'ינר **טקוציאנו** ייסד את קבוצת הכדורגל "מכבי". בשנות ה–20 ארגן נשפי סטודנטים, הצגות וקונצרטים. היה סגן בחיל הרפואה ולאחר סיום השרות פתח מרפאה בבקורשט. ב–1941 גוייס לצבא ונשלח למחנה של שבויים רוסיים, שם נדבק במחלת הטיפוס ומת ב–1942, בגיל 38.

אחי החמישי **הייניקו** מת בגיל 22, אולם קודם–לכן עוד הספיק, ביחד עם **וילי לנדמן** לייסד את תנועת "הנוער הציוני". הוא היה הרוח החיה שלה, וכן היה פעיל בארגון הסטודנטים. **הייניקו** ארגן הופעות, משפטים ספרותיים והביא מרצים ועורכי– דין מערים אחרות, כמו בוטושאן ויאסי.

אחי השישי, **לייב זגורייך** נולד מנישואיה הראשונים של אמי **מלכה** והגיע אל משפחת **פגדאו** בגיל ארבע. בנוסף לכתוב עליו בספר הקודם, כשהוקם בית–הספר התיכון היהודי בעיר, היה **לייב** מזכיר בית–הספר. בעוד שתפקידו של המנהל, פרופ' **צולר** היה לדאוג לצד הפדגוגי, כולל בחירת המורים, דבר שעשה ברמה גבוהה, תפקידו של המזכיר היה לדאוג לכל העניינים המינהליים, ובעיקר למשכורות המורים, דבר שעשה במסירות ובכשרון רב.

אחותי הגדולה **רוזיקה** התחתנה בגיל צעיר ועברה עם בעלה לצ'רנוביץ. משם נשלחה ע"י הגרמנים לרוסיה, אל מעבר לנהר הבוג, שם נספתה עם בעלה ושתי בנותיהם.

אחותי השניה, **מלווינה** התחתנה עם **קרול אברמוביץ** בבוקרשט וב–1950 עלתה עם בעלה, בנה ואבא לארץ. ב–1953 היגרה המשפחה לברזיל, שם היא חיה עד היום עם בעלה ושלושת נכדיה.

בן הזקונים זה אני, ועל פעילותי הספורטיבית בדורוהוי ובארץ כתבתי בספר הקודם. הגעתי ארצה עם אשתי **פינה** והוריה ב–1948, לאחר ששהינו ששה חודשים במחנה בקפריסין. שרתתי בצה"ל בחיל החימוש, בתפקידים שונים, מ–1948 ועד ל–1964 והשתחררתי כמפקד בסיס, בדרגת רב–סרן. מאז ועד פרישתי לגמלאות עבדתי ב"טלרד", חברה למרכזיות וטלפונים, כראש אגף נכסים, וכחבר ההנהלה.

בארץ נולדו לי בן ובת. בני **ישראל** עובד אף הוא ב"טלרד" כמנהל מחלקה באגף השיווק ויש לו שני בנים ובת. בתי **מיכל** הינה רדיולוגית בכירה, מומחית ל–MRI (בדיקות הדמיה בתהודה מגנטית) וכן לבירור מחלות שד בבית–החולים ע"ש שיבא, תל השומר. יש לה בן ובת.

אני שמח ומודה על האפשרות שניתנה לי לספר על פעילותה הענפה של משפחתי למען חיי הקהילה היהודית, ולהזכר בשנות ילדותי המלאות חום משפחתי, אהבת החיים היהודיים ובאווירת החג שליוותה את בואה של כל שנה חדשה.

אייזיק פגדאו (שני משמאל), באחד מביקוריו בארץ, בפגישה עם שר האוצר **פנחס ספיר**, (משמאל) ועם מנהיגי יהדות ארצות–הברית **ש. ברונפמן וי. גיטס** (מימין)

אב המשפחה, **הרשקו פגדאו**

אם המשפחה, **מלכה פגדאו**

ראשי קהילת דורוהוי בשנות ה–30. משמאל לימין: ד"ר **אקסלר**, (מסומן בספרה 1), יו"ר ועד הקהילה, (2) קולונל **בנטש**, מנהל מחוז דורוהוי, (3) **הרשקו פגדאו**, (4) **סטרוליקה שולימוביץ'**, המזכיר

אייזיק פגדאו

Societatea Evreilor Romani
H. M. Caiserman Branch, F.L.Z.O.
in conjunction with
the Montreal Israel Bond Organization
cordially invites you
to a
TESTIMONIAL
DINNER-DANCE
in honour of
AIZIC FAGADAU
Tifereth Jerusalem Auditorium
6519 Baily Road, corner Randall Avenue
Cote St. Luc
Sunday, February 19th, 1967
DANCING
Ze'v Lerner's Continental Orchestra

Reception: 5.30 p.m.
Dinner: 6.30 p.m.

Dress optional
$5.00 per person

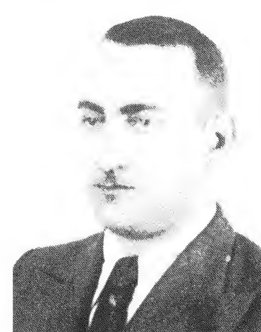
הזמנה לארוחה חגיגית לכבוד **אייזיק פגדאו** במונטריאל

עו"ד דוד פגדאו

הייניקו פגדאו

ד"ר מוקי פגדאו

Sanford Fagadau

אינג' סימון פגדאו

SIMON FAGADAU AND HIS SON SANFORD FAGADAU

The continuation of a famous family dinasty from the Dorohoi Town.

To every descendent from Dorohoi, whatever relates to the **Fagadau** family brings respectfulness and beautifull memories about family members whose activities for the jewish community should be rememberred and eternally mentioned in the Pantheon of the Jewish people.

One of them is **Simon Fagadau** who was born in Dorohoi in the 1900 and died in Dallas, Texas, in the U.S.A. in 1972.

Simon Fagadau, one of the few jewish youngsters that left Dorohoi then, in 1918, thanks to his parents insistence, who saw in him extraordinary talents and qualities, arrived at the Sorbone University in Paris to learn engineering and then finished his studies as a Petroleum Engineering at the Pitsburg University in the U.S.A.

Simon Fagadau developed an extraordinary and perfect engineering career in the U.S.A. and filled senior jobs in different firms.

According to the best family tradition that he learned at his parents home in Dorohoi, he was allways in touch with the jewish community in the U.S.A. and helped a lot to advance and solve social problems for the community.

For a time he was president of the famous Emanuel Temple in the U.S.A. as his father was the main synagougue director of the Beith Shlomo Temple in Dorohoi.

Simon Fagadau was active in fund raising for the United Jewish Appeal (UJA) and Joint Distribution Committee (JDC) as well as an all Zionist activities for Israel.

Sanford Fagadau who continues his fathers activities, says about his dear father:

"**I had the priviledge of working with my father for some 15 years he was my good friend. He was extremely intelligent and had a captivating charm. He allways had a smile on his face, was never to busy to talk to or help a friend or a stranger and was well-liked and respected by his peers both proffesionally and as a participant in the Jewish and non Jewish community.**"

Sanford Fagadau was born in the U.S.A. in 1928, the son of **Simon Fagadau** absorbed the tradition of the forefathers and feels himself bound to his family roots, in all that maters.

Sanford is pround of his honorable family, his wife, **Jeanne Marilyin (Malkoff) Fagadau** and his children, dr. **Warren (Chip) Fagadau, Leslie Ann Shechter** and **Thomas H. Fagadau.**

Gratuated from the Ohio State University with the B.Sc. Degree, Geology, 1947, the M.Sc Degree, Geology, 1949 and the Ph. D. Degree, Geology, 1952.

Like his father and grandfather, **Sanford** is active in social jewish fields and amongst others:

1992 – Present: BOARD MEMBER, United way of Dallas; Jewish Federation of Greater Dallas: Council of Jewish Fe-deration (National).

1990-93 Vice-President, Temple Emanuel.

1989-91 President, Jewish Federation of Greater Dallas.

1988-90 President, Community Homes for Adults, Inc. (Jewish Retardet).

1986-88 President, The Dallas Home.

Sanford Fagadau continues to take care of the honorable heritage of his father and grandfather, as well as of the pride of such personalities from the Dorohoi descendants here and everywhere in the world that add respect to their exemplary actions for the public welfare.

לדיקאן באוניברסיטת חיפה שורשים בדורוהוי

פרופ' אפרים דוד, דיקאן הסטודנטים באוניברסיטת חיפה הוא צאצא ליוצאי עירנו

לתפקיד דיקאן הסטודנטים באוניברסיטת חיפה נתמנה בשנת 1992 פרופ' **אפרים דוד** מהחוג להיסטוריה כללית.

פרופ' דוד הינו בוגר ומוסמך אוניברסיטת חיפה. את לימודי הדוקטורט סיים באוניברסיטה העברית בירושלים ובמשך עשרים שנה לימד בחוג להיסטוריה כללית בקמפוס החיפאי, ועדיין ממשיך להרצות.

אביו של פרופ' **אפרים דוד** הוא עו"ד **קרול דוד**, יליד דורוהוי, שהיה דמות ידועה בקהילת המשפטנים בבוקרשט לפני עשרות שנים. כיום הוא תושב קרית-ים.

שאלה: מה מביא פרופסור מהחוג להיסטוריה כללית להסכים ולקבל את תפקיד דיקאן הסטודנטים?

תשובה: התפקיד הוצע לי על-ידי הרקטור ואם לומר את האמת, התלבטתי תחילה אם לקבלו. סיבת ההתלבטות היתה נעוצה בוויתור על תחום המחקר. בתפקיד זה עלי לוותר על משהו, להקריב בתחום המחקר לטובת ציבור הסטודנטים והקהיליה האקדמית. בסופו של דבר הסכמתי והשיקול המרכזי שלי היה בזיקה ובקשר שיש לי לקמפוס החיפאי, שכן זהו קמפוס שבו גדלתי כסטודנט. בתפקיד הדיקאן קיימת האפשרות לתרום ולעזור לקידום ענייני הסטודנט וחיי התרבות בקמפוס ואפשרות זו משכה אותי. יחד עם זאת אני ממשיך ללמד.

ש.: מבין תפקידי הדיקאן, אותם מוצא הסטודנט בשנתונים, מה הן לדעתך, הנקודות המהותיות ביותר בתפקיד זה?

ת.: על פי ההגדרה, מערכת דיקנאט הסטודנטים הינה הרשות העיקרית באוניברסיטה, המטפלת בבעיותיהם של הסטודנטים, תוך כדי מתן עצה ושירותי עזר. אני הייתי מדגיש משהו שלא נאמר בשנתון ושנראה לי מתאים: הגנה על זכויותיהם של הסטודנטים. זהו דבר מרכזי בעיני והוא אינו כתוב בשום מקום. לסטודנטים יש זכויות וחשוב להקפיד על זכויות אלו. פן חשוב נוסף לתפקיד זה הינו הפן התרבותי. חשוב לטפח את התרבות בקמפוס החיפאי. בסך הכל, האפשרויות הן רבות וחבל לא לנצלן, מכיוון שחומר אנושי טוב כבר קיים פה.

*(מתוך: "**פסק זמן**", עיתון הסטודנטים של אונ' חיפה, גליון 97, דצמבר 1992)*

פרופ' **אפרים דוד**

עו"ד **קרול דוד**, יליד דורוהוי,
אביו של פרופ' **אפרים דוד**

ד"ר רובין קופילוביץ – חבר כבוד של הסתדרות רופאי השיניים בארץ.

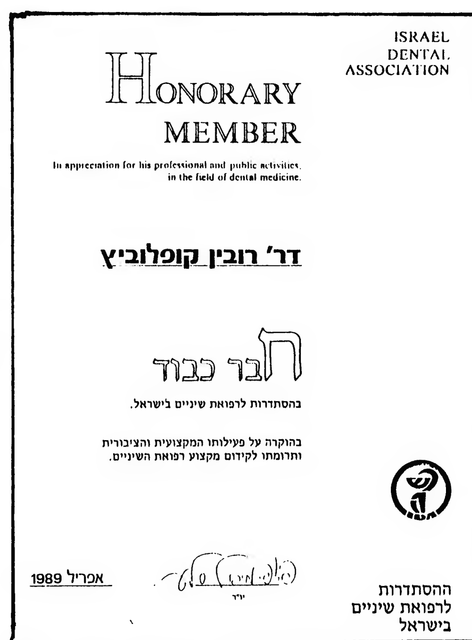
ד"ר **רובין קופילוביץ** הוא מן הדמויות הייחודיות והמעניינות מבין יוצאי דורוהוי בארץ.

במישור המשפחתי, החברתי, הציבורי והמקצועי ובכל תחום אחר, הוא מטביע את חותמו האנושי והחברי.

השואה עברה עליו – כמו על רבים מאיתנו – בטרנסניסטריה. לאחר המלחמה, בשובו לדורוהוי היה מן הפעילים בקן "השומר הצעיר" בעיר ואף נתמנה לנציגה של תנועה זו בהנהלת "החלוץ" בבוקרשט.

בדורוהוי עבד כמרפא שיניים,לאחר עלייתו לארץ למד והשתלם במקצוע זה, עד שהגיע להיות מבכירי רופאי השיניים בארץ. הוא נמנה עם חמשת רופאי השיניים שקיבלו מעמד של חבר-כבוד של הסתדרות רופאי השיניים בארץ.

התמחויותיו הייחודיות של ד"ר קופילוביץ זיכו אותו בפרופסורה מטעם המוסדות האקדמיים של רפואת השיניים ברומניה. למעשה, ד"ר רובין קופילוביץ הוא איש הקשר והגשר בין רפואת השיניים בארץ למוסדות המקבילים ברומניה. בזכותו, מאות רופאי שיניים עברו השתלמויות מיוחדות בתחומים השונים של רפואת השיניים החדישה בארץ. גם בתחום המשפחתי הוא היה בן, שהדיבר "כבד את אביך ואת אמך" אינו בבחינת מלים ריקות מתוכן בשבילו. והוא הוכיח זאת בצורה יוצאת מן הכלל: הוא לא נח ולא שקט עד אשר הצליח להביא את עצמות אמו מבית העלמין בדורוהוי לקבורה בישראל.רעייתו **חיה** היא בתו של **מרדכי גרינברג** מדאראבאן.

ISRAEL
DENTAL
ASSOCIATION

HONORARY
MEMBER

In appreciation for his professional and public activities, in the field of dental medicine.

דר' רובין קופלוביץ

חבר כבוד

בהסתדרות לרפואת שיניים בישראל.

בהוקרה על פעילותו המקצועית והציבורית ותרומתו לקידום מקצוע רפואת השיניים.

אפריל 1989

יו"ר

ההסתדרות
לרפואת שיניים
בישראל

בתם היחידה, ד"ר **גילה גלעד**, גם היא ילידת דורוהוי, היא מומחית ברפואת עיניים. גילה, יחד עם שלושת הבנים, **יובל, טל ואלון** הם גאוות המשפחה.

ביתו של ד"ר רובין קופילוביץ הוא בית פתוח ליוצאי דורוהוי וליבו פתוח להושיט עזרה ועצה טובה לכל פונה. רוב ידידיו וחבריו הם מתקופת נעוריו בדורוהוי.

לד"ר קופילוביץ שתי אחיות בארץ: **יטי ברש**, החיה במושב גן-חיים **ופאני ודבר**, הגרה בחולון.

להתארח אצל חיה ורובין קופילוביץ זו חוויה נעימה מאין כמוה. שניהם מקרינים חיבה ויחס חם לכל אדם.

ולבסוף מן הראוי לציין כי ד"ר קופילוביץ הוא מבין המעטים מבני עירנו שסיים תואר Ph. D. במדעי הרפואה וגם על כך גאוותנו.

ש.ד.

חתונתם של **רובין וחיה קופילוביץ**, דורוהוי, 1952

1975. הסנאטור האמריקני **טדי קנדי** (מימין) בחנוכת בית-הספר לרפואה באוניברסיטת באר שבע, עם **גילה קופילוביץ** (משמאל), בתו של ד"ר **קופילוביץ**, בהיותה סטודנטית

יצחק קופילוביץ אבא של **רובין**

מימין לשמאל: ד"ר רובין קופילוביץ, יוליוס קופילוביץ, אברהם מטסרו, איזו קרביס

רוזה קופילוביץ ז"ל, אמו של ד"ר רובין קופילוביץ

גילוי המצבה לזכרה של רוזה קופילוביץ ז"ל בבית העלמין בדורוהוי, 1957.
בתמונה: ד"ר רובין קופילוביץ (בין שתי המצבות), הרב וסרמן (מזוקן), יוליוס קופילוביץ, בעלה של המנוחה ואברהם מטסרו (משמאל)

דר' מילו רוזנברג – איש המים
הידרולוג בעל שם בינלאומי

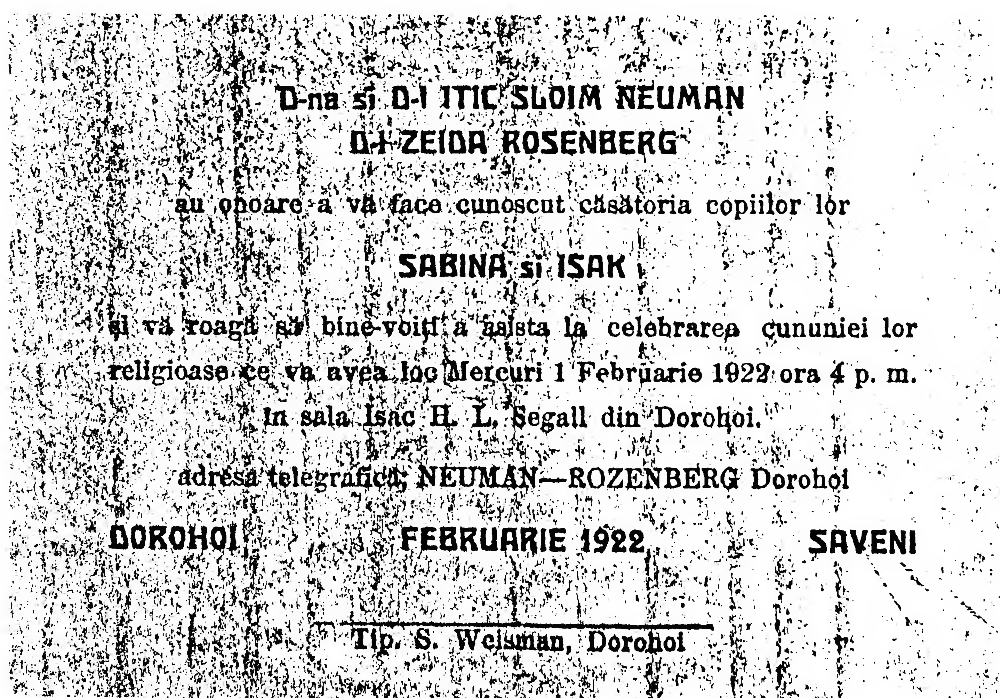
בהיותו ילד בדורוהוי ומטייל לאורך נחל ז'יז'יה (Jijia), לא חלם **מילו רוזנברג** כי כעבור שנים יהיה אחד ההידרולוגים (מהנדס מים) הידועים בארץ שלנו.

ד"ר **מילו רוזנברג** נולד בעצם בסאוון; אחר-כך עבר לדורוהוי.

את לימודיו האקדמיים-המקצועיים בשטח המים השלים בצרפת. הוא לימד באוניברסיטאות בגרמניה וכעת הוא עורך מחקרים בנושא הגשמים ומאמריו המלומדים מתפרסמים בעתונות המקצועית בעולם כולו.

החוקר-ההידרולוג ד"ר **מילו רוזנברג** תורם רבות לקידום משק המים בישראל.

אחיו ואחיותיו: **קרול, ביבי, זיגו, קלרה וסוניה** חשים גאווה וסיפוק בבן משפחתם - בן-העיר שלנו.

D-na și D-l ITIC SLOIM NEUMAN
D-l ZEIDA ROSENBERG
au onoare a vă face cunoscut căsătoria copiilor lor
SABINA și ISAK
și vă roagă să bine-voiți a asista la celebrarea cununiei lor religioase ce va avea loc Mercuri 1 Februarie 1922 ora 4 p. m.
In sala Isac H. L. Segall din Dorohoi.
adresa telegrafică: NEUMAN—ROZENBERG Dorohoi
DOROHOI FEBRUARIE 1922 SAVENI
Tip. S. Weisman, Dorohoi

הזמנה לחתונה של **סבינה** בת **יצחק שלמה ומלי נוימן** מדורוהוי עם בח"ל **יצחק רוזנברג** מסאוון. החתונה נערכה בדורוהוי, ב-1 בפברואר 1922

הרבנית ברכה לופוביץ-טירר

ילידת דורוהוי וממשיכה במסורת היפה של הוריה

הרבנית **ברכה לופוביץ** לבית ר' **אהרן זליג טירר** ואמה הרבנית **חנה טירר** מדורוהוי.
הרבנית חנה טירר ע"ה היתה אחת הצדקניות החשובות בדורוהוי, ביתה פתוח לרווחה לצדקה עבור עניי העיר וכך ממשיכה גם בתה אצילת הנפש, הרבנית **ברכה לופוביץ-טירר**.
אנו מביאים מאמר שהופיע בעתונות ואשר מבטא את הכל ואנו גאים בה ובמשפחתה.

בית ללא הפסקה

מפעל התנדבותי של בית חסידי - "באר מים חיים."

יש כאלה שעבורם, הכנסת אורחים, זה אורח חיים. בפשטות מדהימה הם מקדישים חייהם לעזור ליהודי, לתת לו אכסניה טובה.

"... וע"י שלימות זו במעשים טובים של כל אחד ואחת מבני ישראל, הרי הוא נעשה שותף, ומשתתף בפשטות בגופו ובנשמתו בגאולה האמיתית והשלמה".

מדברי הרבי מליובאוויטש שליטא.

מאת: פרגסת יגאל

בשקט בהצנע, אבל כמו שאומרים "ללא הפסקה", פועל בשדרות רוטשילד 64 בת"א, אחד המפעלים היפים של העיר תל אביב, "באר מים חיים". וכשמו כן הוא "באר מים חיים" לכל פונה. אכסניה ללא תשלום. הכנסת אורחים, כמו של פעם. כמו אצל אברהם אבינו ע"ה, אכילה, שתיה, לינה וגם מלה טובה.

"המפעל", נוסד ע"י האדמו"ר רבי משה יצחק לופוביץ זצ"ל שהיה האדמו"ר של בוקרשט ברומניה ונפטר לפני כ 6 שנים בת"א.

אלמנתו, הרבנית ברכה לופוביץ שתחי' המשיכה במפעל חסד זה כאשר לצידה עומדים חתנה הרב אפרים

הכנסת אורחים, כמו של פעם. כמו אצל אברהם אבינו ע"ה, אכילה, שתיה, לינה וגם מילה טובה.

דוב שליט"א ובתה הרבנית טייטלבוים שתחי'. היא הרבנית לופוביץ עוסקת בגיהול הכספי ואילו חתנה ובתה שיחיו עוסקים בצדדים המעשיים של מפעל גמ"ח זה. לעיתים יש גם מתנדבות עוזרות הבאות לסייע לשעה שעתיים. אתת קולפת תפו"א, האחרת מסגנת, אך עדיין רובה של העבודה נותרה בידי המשפחה.

פעילות זו של משפחת לופוביץ החלה עוד בבוקרשט ונמשכת עד עצם היום הזה. המקום נקרא בשם "באר מים חיים" ע"ש סבה של הרבנית בעל "באר מים חיים". השמועה על המקום עשתה לה כנפיים ברבות השנים ובכל שעות היום הומה המקום מאנשים המגיעים בכל קצות הארץ לחסות בצל קורתם.

רבים הם עוברי האורח הבאים לעיר הגדולה לצורך פרנסה מזדמנת ובסוף השבוע חוזרים למשפחתם. הם מקבלים אש"ל בבית הכנסת ואיש אינו מחטט במוצאם ובמבואם.

די בכך שיהודי נכנס למקום - סימן שהוא נזקק ויש לסייע בידו בכל דרך אפשרית. יש כאלה החוזרים לאכסניה לעיתים קרובות. בדרך כלל מדובר בעניים מרודים, מהם רבים המקפידים על תפילה ואוכל כשר, והכל ניתן כמובן ללא כל תשלום.

מי שסיים את תפילתו ועתותיו בידו - יכול לשבת וללמוד ולהנות הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית.

הזכרנו "מוסד" ובודאי התמונה שמצטיירת היא של בית מרוות, גדול מימדים. אך לא כך הדבר.הבית הכיל רק חמישה חדרים כשבשני חדרים מתגוררת הרבנית ושלושת החדרים הנותרים מהווים משכן. בית מדרש ומקום תפילה לדיירים.

האימרה של "הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות" משמשת כאן כיסוד לכל דבר. כאן לא נרתעים מכל מאמץ, העיקר שהאדם הנכנס לבית ירגיש בנוח, יאכל, ישתה ויותיר ברכה על השולחן. יש צורך בכוחות נפשיים חזקים מאוד כדי להמשיך ולשאת בעול.

האנשים אשר באים לכאן, אכן מרגישים "כמו בבית". הם מקבלים מפתח וליתר דיוק - 3 מפתחות. מפתח לדירה - כדי שיוכל לשוב גם בשעת לילה מאוחרת. מפתח לחדרו ומפתח למטבח - כדי שיוכל להכין לו שתיה ולהשביע את רעבונו בשובו בשעת לילה מאוחרת.

מי שסיים את תפילתו ועתותיו בידו - יכול לשבת וללמוד ולהנות הן מבחינה רוחנית גשמית.

בשבתות - בנוסף לאנשים המצויים בבית דואגים הזמין בודדים, חסרי משפחה ועניים לקידוש אחרי התפילה ל"קוגל ולחמין" יחד עם הדאגה לתת גם סעודת שלישית ורק לאחר "ההבדלה" במוצאי שבת, חוזרים האורחים לביתם כשהם כבר מוזמנים לשבת הבא.

וכסף מניין ? - שאלנו.

הרבנית היא הנושאת בנטל. היא עצמה מתפרנסת מפנסיה ועמה, וחיה בצניעות ומסתפקת במועט. ברהיטיה - ניכרים אותות הזמן. רהיטים מימי תל אביב הקטנה. ואוספת פרוטה לפרוטה כדי להעניק לנצרכים. פה ושם ישנם נדיבי עמך ישראל המנסים לתמוך אך התרומה מועטה ואין הקומץ משביע את הארי.

ההוצאות הן גדולות - אך היא שמה בה' את מבטחה וטוענת שהקב"ה מספק לכל אחד בהתאם לצרכיו.

פה ושם ישנם נדיבי עמך ישראל המנסים לתמוך, אך התרומה מועטה, ואין הקומץ משביע את הארי.

מספרים כי מעשי הצדקה הנעשים בבית חסידי זה, לא נעצרו גם באותו ערב שבת בו נפטר האדמו"ר, רבי משה יצחק לופוביץ זצ"ל. כאשר באותו ערב שבת היו הכל בטוחים כי בשבת זו יהיו כבר ללא אורחים. אבל דקות ספורות לפני הדלקת נרות הופיעו שני חיילים, שנתקעו בתל אביב בדרכם מהצפון לביתם שבדרום. עברה עליהם שבת נעימה וחמה. רק במוצאי שבת כשבני הבית ישבו "שבעה", הבינו השנים את גדלות רוחם . הם עצמם לא הרגישו בשום דבר יוצא דופן במהלך השבת.

אכן מי שנוכח בפעילות האינטנסיבית של הכנסת האורחים, חש את קיומם של דברי ישעיהו (נ"ח): "הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית... אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח"

משה בלן

סייע להעלאת יתומים רבים לארץ-ישראל

כאשר **משה בלן** חזר ב-1943 ממחנות המוות בטרנסניסטריה, הוא נרתם לפעילות בסניף בית"ר בדורוהוי, יחד עם **ינקו מלקס** ז"ל, **יונס ברקוביץ, יוסף מאירוביץ, יוסף אברמוביץ** ואחרים.

עיקר פעילותו היה לגייס משאבים כספיים, איתור ואיסוף יתומים אשר חזרו ללא הורים מטרנסניסטריה ודאגה לשליחתם למרכזי הכשרה והעלאתם לארץ.

עשרות יתומים אשר הסתייעו אז בידידנו **משה בלן** הם היום אזרחים ותיקים בארץ.

עם הקמת ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה בארץ, נרתם **משה בלן** לפעולה של הנצחה ויחד עם אחיו **יעקב בלן** הם מן הפעילים המתמידים לקדם פרוייקטים שונים ועזרה לזולת.

ש. ד.

משה בלן, ימים מספר לפני עלייתו ארצה, 1951

בית"ר דורוהוי – המפקדה וההנהלה לאחר מלחמת העולם השניה

המפקדה וההנהלה של בית"ר בדורוהוי לאחר מלחמת העולם השניה. עומדים מימין לשמאל **מאיר בריף** ז"ל, **יעקב (ז'קי) סגל, יפה וייסמן (קיש), יהודה שכטר, שרה פישר, מוני קרויטורו** ז"ל, **אייזיק שכטר, קרול קרויטורו**. יושבים: **אברהם וייסמן וינקו מאיר**

ביאנקה רומן לבית הליק

מפגש עם **ביאנקה** הרוקחת, אחת הדמויות הלבביות של יוצאי דורוהוי בארץ – זו חוויה מרגשת. **ביאנקה** מצטיינת בנועם הליכותיה, צניעות, ייחודיות ורבים רואים בה כתובת לעצה, הדרכה ועזרה.

היא היתה בת יחידה להוריה, **סטרול ולאה הליק** ובמעשיה רוצה הבת **ביאנקה** להיות נאמנה למסורת הוריה ולהנציח את זכרם בכל דרך.

לאה, אמה של **ביאנקה וחיה גרינברג**, חמותו של ד"ר **רובין קופילוביץ** הן בנותיהם של **בלימה ומרדכי גרינברג** מדאראבאן.

ביאנקה מזכירה בגאווה את סבתה **בלימה** לבית **גרינברג** מדאראבאן, בהיותה בת למשפחה המפורסמת של הרבנים **מוהליבר**.

סבא של ביאנקה מצד אמה, **מרדכי גרינברג** ז"ל נספה בטרנסניסטריה ובנותיו **לאה וחיה** חזרו לדורוהוי, יתומות בנות 13 ו-17, לאחר סבל ויסורים רבים.

ביאנקה עלתה ארצה בגיל 17, החלה לבנות קריירה יפה ולהקים משפחה לתפארת.בעלה **טיבי**, איש התעשיה האווירית וילדיהם **דן וליאת** – כולם ביחד מהווים יחידה משפחתית מגובשת ויפה.

ביאנקה, שהיא חברה טובה של רבים, מציינת בהערכה רבה את חברתה הרוקחת **דורי בר-און (בוטנרו)** לבית **אייזיק**, שבעלה היה ד"ר **הרי בוטנרו**, רופא ילדים, איש דורוהוי, שנפטר לפני כשנתיים.

בין חברותיה הטובות בישראל – גם הן יוצאות דורוהוי – ד"ר **קונסואלה סגל** לבית **שפקרו**, ד"ר **סורנה שכטר** לבית **סגל** והכימאית **לודמילה זלצר** לבית **מורגנשטנרן**.

ביאנקה נושאת איתה הרבה זכרונות מדורוהוי.

לחפש שורשים

לחפש שורשים
של עם, עדה או אנשים
מצריך להיות נחושים
ולגייס מרץ וכלים הדרושים.
יש במעמקי ההיסטוריה לחפור
נבכי העבר לחקור
ולתת תשובות לשאלות הרבות
על אירועים שקרו במשך הדורות.
יש לבדוק את התופעה שהתרחשה
ושהשפיעה על הקהילה שהתגבשה.
ומה המיוחד בה ומה יעדיה
קהילה שבצמיחתה הסתעפה והניבה
פירותיה.
בספר "יוצאי מחוז דורוהוי והסביבה"
נפרשת יריעה רחבה.
מאז שהיהודים היכו שורשים במחוז
ועד שבארץ האבות מצאו את המעוז.

מניה הרמן

שמעיה מסינגר – איש המעשים הטובים

שמעיה הוא אחת הדמויות המכובדות בין יוצאי דורוהוי.
הוא עלה ארצה בשנת 1949 דרך קפריסין והיה בין האחרונים ששהו במחנות המעצר של הבריטים עד קום המדינה.
גם טרם עלייתו עברו עליו תלאות רבות בדרכו, דרך-לא דרך, לארץ-ישראל. אך רצונו העז הביא אותו בסופו של דבר לחוף המבטחים.
בקפריסין שהה כשנתיים, עם רבים מאנשי דורוהוי, ביניהם **בטי גרינברג** ז"ל, **לימים וייסברג**.
בארץ שירת במשטרת חיפה במשך כ-30 שנה והגיע לדרגה בכירה. אחר-כך עבד עשר שנים במוסד לביטוח לאומי.
בכל תפקיד שמילא **שמעיה מסינגר**, הוא התמסר כולו למשימות הנדרשות וראה בהן שליחות. תמיד נכון היה לסייע לחברים ולקרובים ולכל מי שנזקק לעזרתו. לא לחינם דבק בו הכינוי של "איש המעשים הטובים".
אשתו, **מרים** ז"ל לבית **מולודיק**, ילידת דאראבאן היתה רעיה למופת **ושמעיה** נוצר את זכרה באמנות. הוריה של **מרים** היו **דבורה וליטמן מולודיק**, משפחה ידועה בדאראבאן.
גאוותו ונחמתו של **שמעיה** הם בנו **יצחק** ובתו **יעל** ושבעת נכדיו.
ל**שמעיה** עוד ארבע אחיות בארץ: **ריבה אלטדורף, נטי גומר, אידה לייזרוביץ ולורה מסינגר**.
הוריהם של **שמעיה** ואחיותיו היו **הינדה ויוסף-חיים מסינגר** ז"ל.

שלושה דורות במשפחתה של שושנה רוטנברג (רוזה מרקביץ')

ההורים: **מקס ושרה מרקביץ'**, תושבי דורוהוי. אבא היה פרוון ידוע. הם היו אנשים בעלי-נפש טובה, יראי אלוהים, שזכו בכבוד והערכה מצד כל מי שהכירם. הזוג **מרקביץ'** הולידו וגידלו משפחה לתפארת, ובה שבעה בנים ובנות:

* **סימה** – היתה נשואה **לאיצקו קייס, (הג'ינג'י)** ז"ל, שעבד בחברת האוטובוסים של האחים **טראו** בדורוהוי.
* **טובה** – היתה נשואה **לאהרן אברמוביץ** ז"ל, מבעלי מפעל הקפה בדורוהוי.
אם לשלוש בנות (שתיים מהן בקיבוץ עין-גב) וסבתא לשמונה נכדים. **טובה** עצמה חיה במכסיקו, זה 38 שנה.
* **שושנה (רוזה)** – נשואה **לשיקה (יהושע) רוטנברג**, גרה בקרית-אונו, אמא לשני ילדים וסבתא לשבעה נכדים.
* **רבקה** – נשואה **למנדל ארבייטר**, אם לבן, סבתא לשלושה נכדים.
* **שלמה** – נשוי **ליפה**, אב לשלושה ילדים וסבא לחמישה נכדים.
* **יצחק** – נשוי **לצביה**, אב לארבעה ילדים, סבא לשני נכדים.
* **אהרן** – נשוי **לאסתר**, אב לבן, סבא לשני נכדים.

כך נמשכת השלשלת של משפחת **מרקביץ'** מדורוהוי – לדור-דור.

שושנה רוטנברג (משמאל) בחברת הוריה, **מקס ושרה מרקביץ'**

עליזה זילברברג (שילר), מחנכת אשר נולדה לחינוך!

בכרך א' של ספרנו כתבנו שורות מעטות על האחיות **שילר**, בנותיו של **דוד** ו**מטילדה (לאה מלכה) שילר**, מן המשפחות המכובדות של יהדות דורוהוי. **עליזה** היא אחת מן האחיות האלה וניתן לומר כי האנושיות וההפעילות למען הזולת - הן תכונות שוות לכולן.

__עליזה__ ממש נולדה להיות מורה ומחנכת!

עוד בקן "הנוער הציוני" בדורוהוי התבלטה כמחנכת של צעירים וחדורת אידיאלים ציוניים - חינכה בני-נוער לאהבת ארץ-ישראל וסללה לרבים דרך יפה בחיים, תוך הדגשת הערכים האנושיים שבחזון הציוני.

כאשר עלתה ארצה בראשית שנות ה-50, דרכה הטבעית היתה להוראה וחינוך ועשרות שנים הקדישה לנושא החינוך, בהיותה אחת המחנכות המצטיינות, היות ועשתה זאת לא בתור קריירה מקצועית צרה, אלא למען חינוך אמיתי של דורות רבים בישראל.

היא החלה במלאכת החינוך באשקלון ואח"כ לימדה מספר שנים בשכונת התקוה של תל-אביב, וזאת בקשיים רבים, אבל תוך הישגים חינוכיים יפים. אח"כ, במשך שנים רבות פעלה כמורה וכמחנכת בשכונת אפקה בתל-אביב, כאשר תלמידיה-חניכיה היו בנים ובנות של אנשי הצמרת הישראלית, ביניהם בניו של סגן השר __מוטה גור__, הסופר __אפרים קישון__ ואחרים.

כדי להדגים את אישיותה של המורה והמחנכת __עליזה__ נציין, כי לפני שנים מספר הופיעה כתבה בעיתון "ידיעות אחרונות" שבה סופר על השבתה ממושכת של הלימודים, במשך מספר שבועות, בבית הספר שבו לימדה __עליזה__. הרקע לכך: להורים נודע כי המורה __עליזה__ עומדת לעבור לבית-ספר אחר. ההורים השביתו את הלימודים תוך דרישה נחרצת כי המחנכת __עליזה__ תמשיך לעבוד בבית-הספר שבו לומדים ילדיהם, היות וידעו להוקיר את אישיותה החינוכית הבלתי רגילה ואת מעשיה למען חינוך ילדיהם.

__עליזה__ אמנם פרשה מן החינוך "הפורמלי" אבל למרות קשיי הראייה שלה, היא ממשיכה לחנך עוורים במוסדות שלהם. היא עושה את מלאכתה שליחותה למען העוורים באותה אהבה ומסירות, על פי הערכים אשר ירשה ממשפחתה, שהיתה ספוגה במסורת של מעשים טובים.

בעלה, __אליהו זילברברג__, עזר כנגדה במובן המלא והיפה של המלה, וכן בניה __אריק וגד__ עם משפחותיהם גאים __בעליזה__ שלהם. מעשיה הם גאוות המשפחה ושל ידידיה.

__עליזה__ היא ממשיכה נאמנה של המורות והמורים-המחנכים של "פעם", שהיו בדורוהוי.

ד. ש.

משמאל לימין: **עליזה שילר, שלמה דוד ורות יגר** ב-1952, עם בואם ארצה

דרישת שלום מאברהם לרר – Avram Lerer, Canada

זכרונות של אברהם מביתו ומשפחתו בדורוהוי

אביו היה בעל מאפיה ידועה בעיר דורוהוי. היו לו ארבעה ילדים: **ג'אן** (**יונה** ז"ל), **אברהם** שיחי', **פאני** ז"ל **ומוריס** ז"ל ואשתו **פרל** ז"ל לבית **הרשקוביץ** משטפנשט, בתה של **אסתר הצדקת**, שהיתה בת-בית בחצרו של הרבי הגדול משטפנשט.

כאשר **אברהם** גדל ועלה ארצה בשנת 1932 יחד עם אחותו **פאני** ז"ל, שנישאה **לדוד פינסלר** ז"ל מרומאן, נתבקש ע"י אמו ז"ל לשלוח שתי שקיות אדמה מארץ הקודש, כבקשת סבתו, אם אמו, שנשארה בשטפנשט, עבור הרבי הגדול, שכאשר ילך לעולמו וישכב עם אבותיו, יניחו למראשותיו מאדמת הקודש. **אברהם** עשה כבקשת אמו ושלח שקיות אדמה מארץ הקודש לרומניה עבור הרבי. כאשר נפטר הרבי הניחו את השקיות למראשותיו ובבוא היום העלו את עצמותיו לישראל.

אברהם לרר עזב את ישראל ב-1965 לארה"ב וחי כיום בטורונטו שבקנדה ויש לו שני בנים נשואים ו-4 נכדים אשר חיים בישראל. בנו הבכור הוא **עודד לרר**, מלחין ידוע.

לפני מלחמת השחרור הוא העלה את אמו לארץ-ישראל והיא נפטרה כאן וקבורה בקרית שאול. אחיו המבוגר נספה בשואה ואחיו הצעיר נפטר ברומניה.

רשמה מפיו: **אהובה לרר**

ברקו קומונשטיאנו

– עובד מצטיין בדואר

ברקו קומונשטיאנו, יליד דורוהוי, פעיל ציוני בנעוריו, לבבי ואחראי, זכה להיות העובד המצטיין של רשות הדואר לשנת 1992 ועל כך גאוותנו.

להלן פירסום בנדון בעתון "מעריב" מ-2.2.93:

ברקו קומונשטיאנו עובד כמנהל מחלקת מיון. הוא עוקב מקרוב אחרי מרבית המיון במחלקתו. כיום הוא מצליח לעמוד ביעדים של "שולחן נקי" ועל כך זוכה להערכה רבה. בעבר היה פקיד מיון, אחראי מיון, אחראי שליחים וגם סגן מנהל מחלקת המיון והתקדם בתפקידיו. הוא עובד מסור ונאמן, הממלא את תפקידו על הצד הטוב ביותר. משקיע מאמץ רב בעבודה.

יוסף ינקוביץ ז"ל

אבד אחד הכתרים היפים של יהדות דורוהוי

עם סגירת ספר זה ויומיים לפני ראש השנה תשנ"ד, **יוסף ינקוביץ** נחטף מכולנו והשאיר אחריו הרבה חלל ריק ועוד בעיצומה של פעילות משותפת.

אבד לי אחד החברים הטובים אשר פעל במשך עשרות שנים להנצחת יהדות דורוהוי.

ביוזמתו ועל חשבונו גם הקים את האנדרטה בבית העלמין הישן בחיפה לזכר הניספים של שואת יהדות מחוז דורוהוי ובתוכם גם הוריו היקרים.

יוסף ינקוביץ (סאשה) עודד אותי בכל דרך שהיא כי גם ספר זה על שני כרכיו יצא לאור והטביע את חותמו בעצה, במלה טובה, בכל לבו ונפשו.

עוד בחייו נהיה לסמל של טוהר לב וטוהר מידות והיה איש רב פעלים בתחומים רבים מאד וכמעט כל חייו למען הצבור.

שושנה, אשתו וידידת נפש שלו, בניו **משה ויגאל**, בתו **דורית**, הנכדים שלו וכל חבריו ישמרו לו פינה חמה בלב לעד!

היה מרגש לשמוע מפי אחד מבניו למחרת פטירתו כי ימשיך בדרכו של אביו במפעל ההנצחה שלנו!

שלמה דוד

יוסף ינקוביץ מדליק נר זכרון על מצבת הזכרון בחיפה בטכס שנערך ב–14 ביוני 1993 בבית העלמין הישן לזכר הניספים בשואת יהדות מחוז דורוהוי. מאחוריו בנו יגאל

סיפורו של שם

איך קיבל ינקוביץ את השם יוסף

בעיירות של מחוז דורוהוי רבים היו חסידיו של הרבי משטפנשט והיו פוקדים את ביתו, מתפללים במחיצתו, מבקשים את עצתו ומקבלים את ברכתו.

משה-לייב ינקוביץ *מדורוהוי היה גם הוא מן החסידים הנלהבים ופעמים רבות היה מבקר אצל הרבי.*

צער רב פקד את ***משה-לייב*** *ורעייתו* ***פרל****, כאשר שני בניהם נפטרו בהיותם קטנים. אך לא אבדה תקוותם. והנה נולד להם שוב בן, בשעה טובה ומוצלחת. והחרדה היתה גדולה בלבו של* ***משה-לייב****. למחרת הולדתו של הבן רתם את הסוסים למרכבה ונסע לרבי משטפנשט להודיע על הולדת הבן ולקבל את ברכתו. ר'* ***משה-לייב*** *שפך את לבו לפני הרבי, סיפר על חרדותיו לאחר ששני ילדיו הקודמים מתו בינקותם, ועתה ציפה לברכתו של הרבי לרך הנולד.*

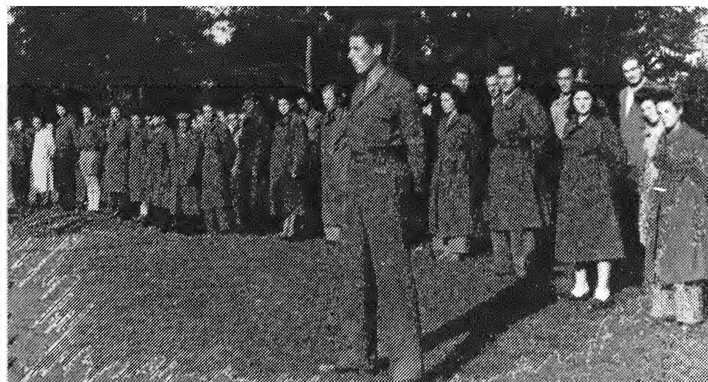
אותו שבוע קראו בתורה את פרשת "ויצא" מספר בראשית. הרבי, אשר הבין ללבו של ***משה-לייב ינקוביץ*** *אמר לו כי יתן לרך הנולד את השם* ***יוסף****, כשמו של* ***יוסף****, בן* ***יעקב*** *אבינו, שעל הולדתו מסופר בפרשה זו.*

והרבי הוסיף: ***יוסף*** *יגדל, יעשה מעשים טובים ותהיה גאה בו והוא גם יוסיף כבוד למשפחה.*

...ויצא היהודי ***משה-לייב*** *בשמחה מחצר הרבי משטפנשט ולבו טוב עליו, ובברית המילה נתן לבנו את השם* ***יוסף****.*

וברכתו של הרבי התגשמה; הנה מיודענו ***יוסף ינקוביץ****, מראשי ארגון יוצאי דורוהוי, איש רב-פעלים בתחומים שונים, שומר בליבו את סיפור אביו על הנסיבות המיוחדות שבהן קיבל את שמו, בהמלצת הרבי משטפנשט, ואולי בזכות זה זכה להתגבר על קשיים רבים בחייו ולהקים בית ומשפחה יפה בישראל.*

יוסף (סאשה) ינקוביץ כמדריך מטעם ההגנה לעולים צעירים בגרמניה, לפני עלייתם ארצה

הרב יוסף וסרמן

אמי-מורתי הרבנית סימא רייזל וסרמן ע"ה

מתוך דברים ביום כ"ג שבט תשנ"ג, במלאות שלושים לפטירתה

התכנסנו היום, במלאות שלושים לפטירתה של אמנו, הרבנית הצדקת מרת **סימא רייזל** ע"ה, בת הרה"ג רבי **חנוך העניק** זצ"ל, להספידה ולגלות מצבה, שהוקמה על קברה ובה חרותות המלים "חינכה בניה ובנותיה לתורה ויר"ש במסירות נפש". מלים מועטות אלה הן בבחינת מועט המחזיק את המרובה.

אמנו ע"ה קיימה בגופה פרשת עקדה. בהיותה ברומניה, חרף המשטר הקומוניסטי ששרר שם, גידלה במסירות נפש את ששת בנותיה ובניה, וכאשר גדלו הילדים, שלחה את כולנו לא"י, כדי שנתהלך בדרך התורה, ואילו אמא נותרה ברומניה לבדה עם אבא, הרה"ג ר' **פנחס וסרמן** שליט"א, כדי לאפשר לו לשקוד על תלמודו ולהנהיג את קהילתו.

ההורים דאגו שכמעט כל היהודים מדורוהוי יעלו לארץ-ישראל. לכל הפעילות התורנית הענפה שנטל אבינו יבלח"א על שכמו, סייעה אמא ע"ה ובעיקר להסברת נושא הצניעות וטהרת המשפחה, טיפול בבית-האבות היהודי בעיר, בהם נטלה חלק והשפיעה על חיי הקהילה בעיר. בכך עזרה לאבא בשמירת התורה במדינה קומוניסטית, שאם לא היו נוהגים כך, הרבה יהדות לא היה נשאר. יוצא מזה שכל אותם מעשים טובים של אמנו ע"ה מלווים אותה לעולם האמת ו"אין עושים נפשות לצדיקים - מעשיהם הן זכרונם".

האבל אינו מצומצם בדל"ת אמותיה של משפחתנו בלבד וזאת מאחר ומעשיה הטובים ופעולותיה הברוכות לא הצטמצמו במסגרת המשפחה בלבד, אלא היו למען כלל ישראל ולפיכך חשוב להשמיע את הדברים למען יידעו הנכדים והנינים וכל יוצאי חלציה שיחיו, יכירו-יוקירו את הסבתא הגדולה ותפעם בהם רוחה הגדולה, ועל ידי זה יבואו לתשוקה נפלאה לעבודת הבורא יתברך, שזה היה כל משאת נפשה.

זכורני עוד ימי ילדותי, כי בכל פעם כשהיתה יושבת ליד שולחנה, מעולם לא נראתה בטלה, אלא ספר תהילים בידה, והיא מזילה דמעה ומתפללת עבור כלל ישראל, ואם היה בא אורח, מייד היתה קמה ממקומה ומקדמת פניו בסבר פנים יפות, באצילות, בהדר, ובחן ובחיוך על פניה, כאילו אין כל דאגה בליבה, מכבדת במעדניה ומאכילה ומשקה את אורחיה. ועלינו לזכור כי ברומניה קשה היה ליהודי שומר מצוות להשיג אוכל כשר. היתה שואלת ומתעניינת בשלום הזולת ובה התקיים הפסוק "דאגתה בליבה וצהלתה על פניה תמיד".

נשאלת השאלה: מאין שאבה את כוחות הנפש לעמוד בכל תהפוכות החיים הקשים, ברומניה ובארץ? מעולם לא נשמעה מפיה מלה קשה או טרוניה ח"ו, ואני יכול להעיד שהיינו עמה במשך החודשים האחרונים, עת סבלה יסורים נוראים (רח"ל), בדרכי לעבודה הייתי מבקרה, וכאשר ראיתי את חיוכה על פניה, ושמעתי מדי פעם ופעם שמתפללת ועונה אמן אחרי ברכת רפואה שלמה שברכתיה, הייתי ממשיך לעבודתי ובתוך מחשבותי הייתי מתפעם מגודל אמונתה.

את כוחות הנפש שאבה אמא ע"ה מהחינוך של בית הוריה הרה"ג ר' **חנוך העניק** זצ"ל, אדמו"ר של דורוהוי, ובארץ בעיר חיפה, בית של תורה, חסידות ויראת שמיים, שם גדלה והתחנכה ומשם שאבה את מידותיה הנעלות.

אבא יבלח"א ידע להעריך ולהוקיר את אמא, שסייעה לו ועודדה אותו בעבודת הקודש במשך 50 שנה ומכאן שאב את הכוחות והיוזמה. בעושר אמיתי של אשה נאה במעשיה (כדברי רבי **עקיבא**:

הרבנית **סימא רייזל** והרב **פנחס וסרמן**
לפני עלייתם ארצה, 1989

איזהו עשיר? כל מי שיש לו אשה נאה במעשיה) נתברך אבי-מורי, בעת שבא בקשרי חיתון וקשרי נפש עם אמא, שנוסף להשכלתה היתה מחוננת בכשרון מפותח, בבינה ותורה שחנן הקב"ה את הנשים. היא הצליחה למצוא בבעל נעוריה כוחות פוריים והתמסרה בכל ליבה ונפשה ועורר כוחות אלה ולהוציאם אל הפועל, כדי שיהיו לתועלת החברה והציבור.

למרות כל היסורים ברומניה וגם בארץ, ידעה אמנו לכבוש את צערה ובמסתרים בכתה נפשה, שלא להכניס יאוש וצער בנשמת בעל נעוריה, ולבסוף, אחרי מחלה ממושכת שחלתה מיד לאחר עלייתה ארצה, החזירה נשמתה הזכה והטהורה השמימה.

יהי רצון שנתעורר ונלמד ממידותיה של אמנו וממעשיה והם ישמשו לדוגמה ולמופת בלב מכיריה ומוקיריה, ונזכה כולנו שהרבנית **סימא רייזל** ע"ה תהא מליצת יושר על בעלה שירווה נחת מיוצאי חלציו ומתוך בריות גופא ונהורא מעליא, ועבור כל המשפחה ועל כלל ישראל אמן.
ת.נ.צ.ב.ה.

הרב יוסי וסרמן

הזמר החסידי יהודה וסרמן

יהושע קושמרו

אסיר-ציון יליד דורוהוי אברהם (דולפי) הירש (אברמוביץ) ז"ל

דולפי הירש נולד בדורוהוי, בשנת 1924 ולאחר מות אביו, בשנת 1936 ונישואיה של אמו לעו"ד **איזידור אורבך**, עבר עמם לבוקרשט. בדורוהוי למד דולפי, בבית-הספר היסודי היהודי ובגימנסיה המסחרית, יחד עם בנים יהודים אחרים.

אביו של עו"ד **איזידור אורבך, ר' מיכאל אורבך** ז"ל היה אחד התושבים הבולטים של עירנו, ידוע כעושה מצוות לרוב, סוחר בענף השקים לאריזה.

השמות של דולפי ז"ל, **הירש ואברמוביץ** היו מקרים שבשגרה בערי מולדובה. כאשר נולד ילד וביקשו ממישהו מבני המשפחה לגשת למשרד מרשם התושבים כדי לרשום אותו, היה האיש "מחליט" על שם משפחתו של הרך הנולד לפי הבנתו ורק אחרי כן מצאו ההורים לנכון לתקנו לפי המציאות. בכל אופן, שמו האחרון והמוכר של דולפי בישראל היה **הירש**. לדולפי ז"ל שתי בנות: **עדינה ומאירה**. אלמנתו נשואה עכשיו לאיש אחר.

בבוקרשט עסק **דולפי** בהעלאת יהודים לארץ-ישראל; הוא עבד במחיצתם של שליחים לגאליים ובלתי-לגאליים של ישראל באותה עת, מהם "שמות גדולים" בתולדות העליה, שפעלו בבוקרשט לפני קום המדינה וגם לאחר מכן.

דולפי נטל חלק חשוב בפעילות זו. הוא עסק בהעלאת ילדים לארץ במסגרת "עליית הנוער" ובהעברת יהודים מרומניה דרך נמלי בולגריה, לקראת עלייתם ארצה, בין היתר גם באוניות הידועות "פאן קרשצ'נט" ו"פאן יורק".

בזמנים הקשים ההם היה ביתם של הוריו, מלכה ועו"ד אורבך ז"ל לבית-ועד של שליחי העליה והרבה פגישות יומיות ולילות חסויות התקיימו שם עם השליחים מן הארץ.

עם פתיחתה הרשמית של הצירות הישראלית בבוקרשט ועם בואו של הציר הראשון של ישראל, הצייר **ראובן רובין** ז"ל, נתמנה דולפי לתפקיד של מזכיר בצירות, תפקיד שבו שירת נאמנה את אלפי העולים מרומניה בזמן העליה הגדולה של שנות 1950. ימים ולילות עסוק היה בעבודתו המסורה להבטחת עלייתם של כמה שיותר יהודים על האוניה "טרנסילבניה" שהיתה מגיעה כל יום א' בשבוע לנמל חיפה ומביאה את מטענה האנושי היקר. לעצמו ולהוריו לא דאג להבטחת עלייתם!

עם הפסקת העליה הרשמית ותחילת רדיפת היהודים שנאבקו למען עלייתם ארצה, לאחר מעקבים ארוכים, חיפושים בבית הוריו ותצפית קבועה של אנשי השירות החשאי, ה"סיגורנצה" על הבית ברחוב לבירינט בבוקרשט, ביתם של הוריו, נעצר דולפי יום אחד ברחוב והושלך לכלא. הוא עונה קשות ושהה בכלא "ז'ילאבה" של ה"סיגורנצה", ללא כל קשר עם החוץ במשך כשלוש שנים. עם כל זאת הוא לא נשבר והחוקרים לא הצליחו להוציא ממנו כל ידיעה ושום סוד, אף על פי שידע ודאי סודות רבים.

רק בחודש נובמבר 1954, לאחר שנשפט בבית-דין צבאי ונידון לשנתיים מאסר, שוחרר אבל אושפז מיד בבית-חולים לחולי נפש בבוקרשט. הודות להוריו שלא חסכו כל מאמץ בפעולתם למענו והודות למסירותו של פרופ' ד"ר **מאהלר** ז"ל, שהיה מנהל אגף בבית-החולים, ולאחר שסבל סבל רב במשך חודשים רבים, שוחרר **דולפי** במצב נפשי וגופני ירוד ביותר לביתו. בזמן השחרור שקל 40 ק"ג. הוריו היו האפוטרופסים הרשמיים שלו כלפי השלטונות והיה עליו להתייצב כל שבוע בתחנת המשטרה.

בשנת 1960 זכה לעלות ארצה עם הוריו ותוך פרק זמן קצר יחסית חזר אל עצמו.

רבים מן החברים שלו משם שהגיעו לישראל נקלטו וסודרו ברובם במשרד החוץ. אך הוא לא נתקבל שם לעבודה, למרות זכויותיו הרבות. בכוחות עצמו, בעזרת כישוריו הרבים והשפות ששלט בהן, מצא לו **דולפי** מקום עבודה מכובד בחברת "צים". עלייתו בסולם הדרגות בחברה זו היתה מסחררת.

לצערי, בשנת 1977 נפטר דולפי מהתקף לב בעת שהותו בקורס מתקדם של חברת "צים". הוא השאיר אשה ושתי בנות ומשפחה נרחבת שבורה ודואבת.

עד עתה לא הונצח זכרו של **דולפי** ז"ל בצורה מכובדת. אך ודאי שרבים מאיתנו, ילידי דורוהוי מבני גילו שהכירוהו, לא ישכחו אותו.

ש. אבני

האסיר מתא מס' 1

כבר עברה שנה. **דולפי**, הגבר הצעיר בעל העיניים העצובות והמבט הרך, נח תחת המצבה, בקבר שנכרה מוקדם מדי.

הכרתי אותו כאשר היה חבר בהנהלת תנועת הנוער "גורדוניה". הוא נשלח לעבוד בתחום הרגיש של העליה הבלתי לגאלית. שתקן, צנוע, חרוץ, טוב-לב מאין כמוהו, **דולפי** ביצע עבודה אחראית מאוד. יש לי הרגשה שהוא, כמוהו כרבים אחרים, יצא מן העולם מבלי לספר ולדווח על מעשים מעניינים, שרק הוא ידע עליהם ואין כל תיעוד לגביהם.

בשנת 1948, לאחר הצבת הצירות הישראלית בבוקרשט היה דולפי אחד הפקידים הראשונים בה. עם הזמן הוא נתמנה למנהל הסגל המקומי של הצירות - רובם אנשים צעירים, חברים לשעבר בתנועות נוער ציוניות.

דולפי עסק בעלייתם של רבבות עולים. בבנין שברחוב בורגליה 5 היתה עבודה רבה. מבטים "חשאיים" עקבו מבחוץ אחר כל מה שהתרחש כאן. היו אלה ימים קשים, ימי מתח. פעם אמר לי: "אנו לכודים במלכודת. השנים עוברות, עשרות אלפי יהודים עולים לישראל, ואילו הנוער שלנו מתבזבז כאן לשוא. אין אנו יכולים להשתתף בהגשמת החלום הגדול של נעורינו".

לבסוף עלה גם הוא, כמובן לאחר כל מה שעבר עליו - כמו על אחרים - במרתפי ה"סיגורנצה" בבית הכלא "Jilava". אני זוכר אותו ב"ז'ילאווה" בתא מס' 1 של "המבצר" (reduit) המפורסם. הוא הגיע לשם חולה. דיבר בלחש. עדיין היה תחת אימת החקירה, שדבקה בו כמו קללה.

בארץ הקים לו קן משפחתי. עבד בחברת "צים". יכול היה להיות מאושר, אבל ליבו היה חולה. סבלות העבר הכריעו אותו.

הוא מת בגיל 53 בהצטרפו לאלה אשר סבלו ומתו למען האידיאל שהקדישו עצמם למענו.

כבוד לזכרו של **דולפי** הבלתי נשכח.

("Viaţa Noastră", 6.4.1978)

עו"ד **איזידור אורבך**, אביו החורג של **דולפי**

דולפי בבית-החולים

דולפי לאחר שחרורו מבית הסוהר, יחד עם אמו

דולפי (מסומן בעיגול סביב ראשו) במחיצת עובדי הצירות ועל סיפונה של אחת מאוניות המעפילים

הידיעה על מעצרו של **דולפי**
בעיתון "מעריב" (4.1.1955)

מעריב

שנה שביעית
גליון מס' 2134

יום ג' • י' טבת תשט"ו • 4 ינואר 1955 • "MAARIV"

50 פר'

העורך: ד"ר עזריאל קרליבך

רומניה „שכחה" לשנות את הקו

המדינה היחידה בגוש הסובייטי הממשיכה במדיניות האנטי־ציונית

...משוב מה את ישראל. לדברי התובע שיגרה אחת הנאשמות, קורנליה מיכאילסקו, את חומר הריגול שלה בשביל שרות ה... הבריטי **לפי כתובת** ב...

בסוף נובמבר הובא לדין גם פקיד לשעבר בציורות ישראל בבוקרשט, בשם דולפי. בית הדין הצבאי דן אותו לשנתיים כאסר. דולפי ישב כבר כ־שנתיים במעצר יחלה בבית הסהר הרומני במחלה אנושה. משום כך פקדו לשחררו ולהע־בירו כיד לבית חולים שבו הוא נתון לכיסתו.

...קב כרמי, פקיד לשעבר של ה... ציורות הישראלית, אדלשטיין ... מיכאליביץ, רק האחרר... שוחררה זכנית ממעצר ואי־... הבפסם נגד האחרים עודו...

ר' **מיכאל אורבן**, מתושבי דורוהוי המכובדים, אביו של **איזידור**

דולפי לפני המאסר

עו"ד **איזידור אורבן**, אביו החורג של **דולפי**, בטקס הכנסת ספר־תורה על שמו של דולפי ז"ל, בבית הכנסת של הרב **צבי גוטמן** בתל־אביב, 1978

פרח על הגלעד של אריאלה מריאן ז"ל

*בכרך הראשון של ספרנו כתבנו על "חנה ושני בניה". הכוונה היתה לחנה **מריאן** ז"ל, אצילת הנפש – אמם של שני הבנים, **גבריאל ושלמה מריאן**. שורשיה של המשפחה במיכאילן דדורוהוי, עם מסורת יהודית וציונית חמה.*

***שלמה מריאן** היה מן הפעילים של "הנוער הציוני" בדורוהוי. **מרי**, רעייתו, היא ילידת יאסי.*

*המשותף בין שני בני-הזוג, כי אבותיהם ניספו בשואה. אביו של **שלמה, צבי מריאן** ז"ל ניספה בטרנסניסטריה. אביה של **מרי, לייב שפירא** ז"ל, מראשי קהילת יאסי, נהרג בפוגרום הידוע בעיר זו.*

***אריאלה**, בתם היקרה של שלמה ומרי נספתה בתאונת דרכים ביום 22.9.93.*

אריאלה מריאן (ביאנקו) היתה בתם הבכורה של **מרי ושלמה מריאן**. בבוקרו של ה-22 בספטמבר 1992 נספתה בתאונת דרכים, והיא רק בת 29. היא היתה בדרכה למפעל, שאביה היה ממקימיו וכבר הספיקה להיות מן המוחות המובילים של מפעל תעשיה בעל הקף רחב ועם הרבה תקוות וציפיות לעתיד.

כל חייה הקצרים היו מסכת של השגים, עם תכונות נפשיות של הצנע לכת; מצטיינת בכל התחומים, אבל נוהגת בפשטות ובצניעות אנושית, מוסרית ומצפונית.

אריאלה הצטיינה בלימודיה בבית-הספר הריאלי בחיפה, היתה מדריכה של תנועת הצופים בשכונות נחשלות בעיר, שירתה בחיל הים ולאחר שחרורה למדה באוניברסיטת חיפה בחוגים של מדעי החברה, מתימטיקה, כלכלה ומינהל עסקים. היא סיימה את לימודיה בהצטיינות.

עם תום חוק לימודיה השתלבה במפעל הפלסטיקה הגדול באיזור מגדל העמק ולאחר שנתיים כבר הופקדה על ניהול מחלקות חשובות והיה צפוי לה עתיד של אחת המנהלות המוכשרות בתחום של ניהול מפעלים בקנה-מידה ארצי.

העתונות המקצועית התעשייתית תיארה את **אריאלה** כאחת התקוות הגדולות בקידום תעשיית הפלסטיקה בארץ.

שנתיים כבר הופקדה על ניהול מחלקות חשובות והיה צפוי לה עתיד של אחת המנהלות המוכשרות בתחום של ניהול מפעלים בקנה-מידה ארצי.

העתונות המקצועית התעשייתית תיארה את **אריאלה** כאחת התקוות הגדולות בקידום תעשיית הפלסטיקה בארץ.

שאיפותיה לעתיד התנפצו ברגע אחד בכביש, שבו נקטעו חייה הצעירים, וכל אוהביה הוכו בהלם ובאבל כבד.

בעלה **אופיר** הקים במקום התאונה גלעד, ועם פרחים ודמעות הוא ממשיך לפקוד את הגלעד ואת קברה של רעייתו האהובה **אריאלה.**

אחיותיה הצעירות יותר, **צביה וליאת** ראו בה תמיד דוגמה ומופת, תמיד רצו להיות "כמו אריאלה". מלבד היותה אחותן הבוגרת, האהובה, היא היתה להן ידידת-נפש. גם עתה ממשיכה דמותה להיות להן סמל אנושי ומשפחתי יקר.

אריאלה היתה תמיד בוגרת בתכונותיה ובהתנהגותה, מעבר לגילה הביולוגי.

בהיותה בת חמש, היא ביקשה מאמה להביא לה עוד אח או אחות, תוך הבטחה שהיא תעזור לה לטפל ולגדל את האח/האחות. כאשר האם, **מרי** הרתה, היה עליה להיות נתונה בשמירת הריון במשך חודשים רבים. **אריאלה** קיימה את הבטחתה לאמה: היא ויתרה על משחקיה עם חבריה וסייעה לאמה ככל יכולתה.

במשך כל חייה גילתה **אריאלה** אצילות-לב, עדינות נפש ואהבת הבריות.

אחד מתחביביה של **אריאלה** היה גידול חיות וגם בכך היא הפגינה את אהבתה לכל יצור חי. היא גידלה חיות בביתה, התנדבה לטפל בחיות בגן-החיות העירוני בחיפה ואף הקימה פינת חי ליד המפעל שבו עבדה ואמורה היתה לעמוד בראשו, בעתיד.

תמיכתה המסורה של **אריאלה** בהוריה בעת מחלתם הוזכרה כדוגמה ומופת בכנסים רפואיים וכהוכחה עד כמה תמיכה משפחתית עשויה לסייע בריפוי החולה.

למרות אהבתה העזה לבעלה **אופיר ביאנקו**, היא שמרה על שם משפחתה - **מריאן**, מתוך התחייבות אישית לשמור על השושלת המשפחתית ועל שם המשפחה, שבה הן היו שלוש בנות.

מותה מהווה אבדה כבדה לא רק למשפחתה בלבד, אלא לחברה הישראלית כולה, לארץ ישראל היפה. היתה זו אישיות מבטיחה, שנכונו לה עתידות נפלאות. והנה קופדו חייה באיבם וכל התקוות היו לאל.

תהיינה שורות אלה דמעות יגון ודברי נחמה והנצחה מצד רבים שהכירו והוקירו אותה אישית, או את הוריה הדואבים.

ומצדנו, פרח נוסף בזר שלרגלי הגלעד **לאריאלה**, אשר נקטפה במלוא פריחתה.

ש. ד.

בלה רוזן
בעלי היקר אדולף רוזן ז"ל

יליד דורוהוי, עלה לארץ בשנת 1951 והתיישב בחיפה, בשכונת בת-גלים. למרות תנאי הקיום הקשים עם עלייתו ארצה כעולה חדש בשנות ה-50, הצליח להקים משפחה למופת וראה נחת בבתו ובשלושה נכדיו.

***אדולף רוזן** היה ידוע כאיש המעשה והמצוות. בין המצוות המזוהות איתו ביותר היתה מצוות העזרה לזולת - בכל מצב, גם כאשר שלו עצמו לא היה די.*

נפטר בשנת תש"ן, בגיל 71.
יהי זכרו ברוך.

ברצוני לברך בזאת את ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה על השלמת המפעל החשוב של הוצאת הספר "דורות של יהדות וציונות בעיר דורוהוי". ספר זה הינו יוזמה ברוכה, המנציחה את זכרה של קהילה שרשמה פרק מפואר בהיסטוריה של הציונות ברומניה. לפני תקופת השואה והתקומה היתה יהדות רומניה אחת הקהילות החשובות וממנה יצאו עסקנים ופעילים ציוניים שהטביעו את חותמם על עידן התחיה הלאומית והקמת מדינת ישראל. כבר לפני מאה שנה ויותר הצטיינה דורוהוי בפעילותה הציונית ואולי סימלי הדבר שלפני 52 שנה החלו בה הפעולות נגד היהודים בתקופה הנוראה של שואת יהודי רומניה.

מרדכי דיין,
יו"ר עמית של דירקטוריון קק"ל

מרדכי דיין

ברכה קליינרמן – ציונות עם כל הלב

חורשה על שמה ביערות ירושלים

הגב' **ברכה קליינרמן** ז"ל ביטאה באישיותה ובפועלה למען עם ישראל וארץ-ישראל את המסורת של קהילת דורוהוי בתחומים האלה. בכל מקום שהגורל טלטל אליו את **ברכה** ז"ל ואת בעלה **הרש קליינרמן** יבדל"א, בין אם ברומניה ובין אם בוונצואלה, הם התמסרו במלוא מרצם, התמסרות מלאה לרעיון הציוני ולגאולת אדמת הארץ.

מר **הרש קליינרמן**, בעלה של **ברכה** ז"ל, בטקס נטיעת החורשה לזכר רעייתו המנוחה

ברכה קליינרמן לבית **זגרייך** נולדה בדורוהוי והתגוררה בה עם משפחתה עד מלאת לה 27 שנים. לימים עברה המשפחה לדרום אמריקה **וברכה** הפכה להיות מהפעילות הבולטות של הציונות באמריקה הלטינית ובין השאר היתה גם יו"ר קרן קיימת לישראל בוונצואלה. הכרתי אותה ואת בני ביתה לפני כשלושים שנה, כאשר הייתי אחד מראשי התנועה הציונית באמל"ט.

מאז שנפגשנו בקאראקאס הפכתי לבן בית במשפחת **קליינרמן**. מאז ועד היום לא היה אף שטח של הפעילות הציונית, שהמשפחה לא הצטיינה בו: החל מפעילות בקק"ל, קרן היסוד, ויצ"ו ועוד, וכלה במעורבות בכל נושא של חיי הקהילה. בכל מקום היו **ברכה והרש** בכותל המזרחי של החיים היהודיים והציוניים.

בכל שנות פעילותם, מעולם לא ביקשו כיבודים ותפקידים רמי-מעלה והתקיימה אצלם האימרה שהכבוד רדף אחריהם ולא הם אחריו. עד היום **הרש** הוא הדמות המרכזית ביהדות ונצואלה, זאת למרות שכבר הגיע לגבורות.

אפשר לומר שעם פטירתה של **ברכה** ז"ל הגיעה לקיצה התקופה של הציונות הקלאסית בקהילת ונצואלה. קם דור חדש של פעילים, ילידי המקום, שעולמם הרוחני והתרבותי קשור לארץ לידתם. אולם דור חדש זה של ההנהגה הציונית מביע יחס של כבוד והערצה **להרש** ולזכרה של רעייתו **ברכה** ז"ל.

לכן ראיתי חובה לעצמי, היות והגורל יעד אותי לעמוד בראש הקק"ל בזמן פטירתה של

ברכה קליינרמן ז"ל, להקצות לזכרה מקום של כבוד ביערות ירושלים. זהו מעשה שלא מקובל לעשותו כדבר שבשגרה, אלא מיוחד לכבודם של יחידי סגולה. אולם אין לי ספק שנטיעת חורשה בהרי ירושלים הוא מעשה שמן הראוי היה לעשותו למען יהודיה דגולה זו. העצים הירוקים והמלבלבים יהוו אנדרטה שתעמוד לעד ותנציח את זכרם של האנשים שהקדישו את חייהם לעמם ולקהילתם ואת מורשתה של קהילה מפוארת של העם היהודי.

מר **מרדכי דיין**, יו"ר הדירקטוריון של הקק"ל (מימין) מוסר את תעודת נטיעת החורשה על שם מרת **ברכה קליינרמן** ז"ל, לידי בעלה, **הרש קליינרמן**

ברכה קליינרמן ז"ל לבית **זגנרייך**

עו"ד **לייבו זגנרייך** (מימין) **והרש קליינרמן**, ליד טבלת הקדשת היער לזכרה של **ברכה קליינרמן**

יהושע קושמרו

רעייתי - קורבן ה"סקאד"

בלילה שבין ה-18 ל-19 בינואר 1991, בעת מלחמת המפרץ, בהתקפת הטילים הראשונה על תל-אביב, נפל טיל "סקאד" בקרבת ביתנו. מן הפיצוץ החזק נרעד כל הבית.

אני ואשתי **מרים** ישבנו בחדר האטום. אשתי נתקפה הלם ותוך מספר דקות, מבלי שיתאפשר להגיש לה עזרה וטיפול, היא החזירה את נשמתה לבורא. המקרה המצער הזה הוכר על-ידי השלטונות **כנפגעת פעולת איבה.**

רעייתי המנוחה, **מרים** ז"ל לבית **הרמן אהרונוביץ'**, היתה ילידת דורוהוי, גדלה וצמחה בעיר ולמדה בבית-הספר היסודי מס' 3.

בשנת 1936, לאחר שאביה נפטר, היא עברה עם משפחתה - אמה ואחיה, לבוקרשט. שם נישאה אמה לעו"ד **אורבך** והיתה לבתו החורגת.

אנחנו נישאנו בשנת 1948 בבוקרשט. עלינו ארצה בשנת 1950. כאן בנינו את ביתנו וגידלנו את שני בנינו התאומים, **מאיר ודוד.**

אחרי 43 שנות נישואין, חיי נישואין "לפי המתכון העתיק", מצאתי את עצמי שבור ובודד, שכול ואלמן. עברנו ביחד זמנים קשים, כמו יתר עולי שנות החמישים. בשנת 1951 נולדו לנו הבנים התאומים. לאחר קשיי הקליטה בארץ הגיע גם הזמן שיכולנו ליהנות מפרי עמלנו ובעיקר שאבנו נחת מבנינו, בנים נאמנים להורים ולמולדת. הם קצינים בכירים (במיל.) בצה"ל, שתרמו רבות למדינה בשירותם הצבאי; יש לנו ארבעה נכדים נהדרים... וכל זה התפרק ונמוג פתאום, באותו לילה של ה"סקאדים". אבל בעקבות האסון, הקשר המשפחתי ביני לבין הבנים ומשפחותיהם נעשה הדוק יותר וזו נחמתנו.

אנו הנצחנו את זכרה של אשתי **מרים** ז"ל בבית-הכנסת של הרב **צבי גוטמן** בתל אביב, על-ידי מנורה מפוארת הנושאת את שמה וגם תרמנו להקמת חדר-מחשב בבית הספר בחולון, שבו לומדים שניים מנכדינו.

אני עצמי הנני גם-כן יליד דורוהוי. למדתי בגימנסיה המסחרית שבעיר, עם אחרוני היהודים שזכו ללמוד שם לפני המלחמה. בשנות המלחמה והגירוש לטרנסניסטריה נשארתי בעיר - באופן חוקי - עם אמי ז"ל ואחי **מיכאל** עם אשתו ז"ל. עבדתי אז בלשכת הגיוס (Cercul de recrutare) של משרד האספקה ובלילות שבהם היו מרכיבים את רשימות היהודים המיועדים לשילוח למחנות-העבודה, הועסקתי ב"משרד היהודים" (Biroul de evrei), תחת פיקודו של הרס"ר **רוסו**. תפקידי היה להדפיס את הרשימות. הצעירים שידעו את סיבת היעדרי בלילות מן הבית, כבר חיכו לי למחרת כדי לשמוע מה מתרחש ולהודע שמו של מי נכלל ברשימות השחורות.

בארץ, בין השנים 1957–1969 ניהלתי את סניף "המשביר המרכזי" בעכו ועם סגירת הסניף עברנו לתל-אביב, ומאז אני עובד במלון בסביבת ת"א, בתפקיד מכובד.

יש לי עוד אח, **מיכאל קושמרו**, הגר ביהוד. שני אחי האחרים, הבכור **שלמה** ז"ל נפטר בישראל, **וחיים** ז"ל נפטר השנה בארצות-הברית, שם חי מאז שעזב את רומניה.

היתה לי גם אחות, שנפטרה צעירה, בישראל. בנה, **הרמן הפנר** הוא מהנדס העובד במשרד הבטחון. אשתו היא רופאה ראשית במרפאת "מנדלי" של קופת-חולים בתל אביב. הם יוצאי מיכאילן וגרים בתל-אביב.

סגן-אלוף (מיל.) **מאיר קורן (קושמרו)**,
מהנדס אלקטרוניקה (תקשורת)

מרים (מריקה) ז"ל **ויהושע קושמרו**

רב-סרן (מיל.) **דוד קורן (קושמרו)** בעת ביקור הנשיא **חיים הרצוג** במעבדה שעליה פיקד

הרשקו צ'ובוטרו (טפיצרו),
מלא שמחת חיים

זאב לבני (צ'ובוטרו)

אבי הרשקו טפיצרו

כל אחד נושא בליבו את ה"שטעטל" (העיירה) שלו. בארצנו הקטנה בה התקבצו פזורות מכל קצווי תבל, המשותף לכולם, שכל אחד בסגנונו הוא, מחביא בתוך ליבו את ראשיתו - את העיירה שלו. למרות קליטתי המוצלחת בארץ ישנה בליבי פינה חמה לאותו מקום שם פתחתי לראשונה את עיני - לבית אבי, בעיירה הקטנה והנידחת - דורוהוי.

אבי ז"ל, **הרשקו צ'ובוטרו**, שהיה ידוע לפי מקצועו: רפד רהיטים (Tapiţer ברומנית), נולד בשלהי המאה הקודמת, על סיפה של המאה העשרים. הוריו, שהיו כבר מבוגרים, היו אנשים קשי-יום. במלחמת העולם הראשונה שכלו שני בנים. מרוב צער ובכי אמו (סבתי) התעוורה.

תנאי החיים גרמו לכך שהתבגרותו היתה מהירה. הוא ידע להתחבב על סביבתו ולהשתמש בידיו, שהיו מוכשרות למלאכה.

בוקרשט קסמה לנער מהעיירה, אולם העולם הגדול היה אכזר ומלא ניכור מול המשפחתיות של העיירה. בתחילת שנות ה-20 והוא בן 21, נשא לאשה את אמי - **קלרה** לבית **שלייפר** ויחדיו הולידו שלוש בנות ובן. גאוותו היתה שהצליח לבנות לאשתו הצעירה בית פרטי משלהם ובו הקים את בית המלאכה שלו לרפדות.

אבי שהיה אדם תוסס, אוהב חברת אנשים ורגיש לצרכיו של הזולת, היה חבר באותן שנים באגודה שנקראה "לב טוב" (Inimă Bună), שעסקה באיסוף כספים ע"י מופעים של חובבים למען גמילות חסדים. בשנת 1938 נבחר כחבר במועצת העיר מטעם המפלגה הליברלית המקומית.

במראהו הבהיר ובמזגו העליז התחבב גם על בעלי-האחוזה הגויים, אליהם היה מוזמן לבצע את מלאכתו. התלוויתי אליו מילדותי לכל מקום וזה היה לי בית-ספר של החיים.

בפרוץ המלחמה ב-1940 התחיל גירוש היהודים מהעיירות של הסביבה. לעירנו הגיעו פליטים אשר השאירו את הכל מאחוריהם ורוכזו בעיר המחוז - דורוהוי. אבי היה פעיל בדאגה לנצרכים, סידר מיטות בבתי-כנסת כדי לשכן את חסרי הדיור, ומטבח מאולתר, שבו היו מחלקים לנצרכים צלחת מרק ולחם. דאגתו היתה נתונה במיוחד לבית-האבות, שנקרא אז בשם פחות מרשים - מושב זקנים.

כשהתחיל הגירוש לטרנסניסטריה, התכוננו גם אנו לצאת עם כל היהודים. אולם השלטונות הכריחו את אבי להישאר במקום, בתור מומחה במקצועו. הוא קיבל רישיון להסתובב גם בשעות העוצר, כדי להשיג חומרים ולעבוד. הוא ניצל הזדמנות זו כדי לעזור לבית-החולים היהודי, לבית האבות ולכל מי שהיה זקוק לו. מאוחר יותר הבנו שמקצועו הציל את המשפחה, לכן הרגיש חובה לעזור לאלה שהיו זקוקים.

באמצע המלחמה חזרו הגברים מעבודות הכפיה. משפחותיהם היו עדיין בטרנסניסטריה. אבי דאג לסדר להם מיטות ומגורים. בערב פסח ארגן ליל סדר עם מפות לבנות, מצות ויין וכל מה שאפשר היה להשיג בתנאים ששררו אז. אנחנו, אחיותי ואני, גויסנו לשרת ולהגיש למסובים.

כשחזרו היתומים מטרנסניסטריה, פעל יחד על המנהל החינוכי **יעקב שכטר** מהרצה, לסדר את הילדים בבית היתומים של הקהילה. הוא העניק לילדים את כל הדרוש, ככל שאפשר היה להשיג אז, אך בעיקר העניק להם הרבה חום ודאגה אבהית. לכן הם כינו אותו "אבא". אבל האבא של הנזקקים "שכח" שהוא אבא גם לילדיו. הוא היה חסר לנו בביתנו. אמי ז"ל נאלצה להתמודד עם הצורך להאכיל משפחה עם ארבעה ילדים ונלחמה בקשיים המרובים על הקיום היומיומי. היא גייסה אותנו הילדים שנעזור לה לפי יכולתנו.

אחרי המלחמה, בהתבגרותי, גיליתי את

הציונות והצטרפתי לתנועת "הנוער הציוני", דרכה נסעתי להכשרה. יותר מאוחר נשלחתי ללמוד בבית-הספר החקלאי "קולטורה אגריקולה" בבוקרשט, כהכנה לעלייתי ארצה. הבאתי עמי את "החיידק הציוני" הביתה. אבי נעשה פעיל במפלגת "פועלי ציון".

בשנת 1950 עלתה משפחתי ארצה וקבעה מקומה בירושלים. בגלל עיכובים של המשטר הקומוניסטי הצטרפתי רק כעבור חצי שנה. ושוב, המקצוע של אבי הציל אותנו ויכולנו להיקלט בארץ בלי עזרת המוסדות. הקמנו בית-מלאכה עצמאי. הרגשתי חובה להיות עם הורי בכל אשר יפנו. כעבור תקופה מסויימת עקרנו מירושלים לחיפה. הקליטה הנפשית בגיל מאוחר קשה ולעיתים כמעט בלתי אפשרית. השתדלתי להיות להם לגשר בין העבר וההווה, שפה, שצריך ללמוד אותה בגיל מאוחר, הקושי לתקשר עם נכדים שאינם יודעים ואינם מבינים רומנית או יידיש, ואת הסיפורים משם. מדי פעם היו להם רגעים של שמחה כאשר פגשו את בני גילם ומוצאם ויחדיו העלו זכרונות. עבדתי כתף אל כתף עם אבי. עם הזדקנותו לא הרפיתי ממנו. הוא ליווה אותי לכל המוסדות בהם הייתי מבצע עבודות. ההזדהות בינינו היתה כל כך מלאה, שבמשך הזמן הלקוחות קראו לי **הרשקו** - כשמו, וכך נשארתי עם השם במסגרת עבודתי.

הורי נפטרו בשיבה טובה, בהפרש של חצי שנה זה מזה.

הם זכו להרבה נחת מילדיהם. נכדיהם הרבים תופסים מקום בכל ענף של עשיה בארץ. בחייהם זכו גם לנינים.

והראשית היתה ב"שטעטל", העיירה הנידחת - דורוהוי.

הנהלת הקהילה היהודית בדורוהוי, 1936. **הרשקו צ'ובוטרו (טפיצרו)** ביניהם

זאב לבני (שני מימין, מאחור) ו"השבט המשפחתי" שלו

זאב שכטר

אבי, משה יעקב שכטר ז"ל

ר' משה יעקב ב"ר אברהם אריה שכטר ז"ל

אבי, ר' **משה יעקב** ב"ר **אברהם אריה** ז"ל היה איש תם וישר, תלמיד-חכם, ששימש בשו"ב ובעל-תפילה מעולה בעבודות הבורא, בדורוהוי ובסביבה, במשך קרוב ל-70 שנה.

היה נאה דורש ונאה מקיים.

בתקופת השואה גורש, יחד עם כל יהודי העיר, לטרנסניסטריה ושהה בגיטו מוגילבץ כשחזר, המשיך בפעילותו, שעיקרה עבודת הבורא.

הוא נפטר בשיבה טובה, בכ"א בתמוז תשל"א, בדורוהוי. הרב **וסרמן** טיפל בהלווייתו במסירות גדולה וחלק לו את הכבוד המגיע לו.

עצמותיו של אבי ז"ל הובאו לקבורה בארץ הקודש בט"ו באדר בי תשמ"ד.

דוד שלמה

סבתא חנה

*סבתי מצד אבי היתה סבתא **חנה**. היא נפטרה בגיל 100!*

בנעורי, בדורוהוי, הייתי פוקד את ביתה כל יום, ולפעמים אף פעמיים ביום. היא התגוררה לבדה בהיותה אלמנה משך עשרות שנים. את סבי, אבי-אבי לא הכרתי מעולם.

אמי, אשה צדקנית, היתה דואגת לה, שולחת בידי את מזונה של סבתא וצורכי מחיה אחרים. בשנותיה האחרונות היתה סבתא חולה ולא יכלה לשרת את עצמה. אבל היא התמידה לקרוא ספרי קודש, בהיותה יראת-שמים.

*בניה היו: **אבא, סטרול, זלמן, אוזיאס ומשולם** (אבי). כולם לבית דוד.*

*מוצאה של סבתא חנה מבית **פרנפס** מדאראבאן.*

*צאצאיה של סבתא **חנה** רבים ודמותה בלתי נשכחת!*

משה אופיר

אמי – שרה אייפלר ז"ל

נולדתי להורי, יוצאי דורוהוי: **שמעון ושרה אייפלר. אני עצמי נולדתי בימי** השואה בטרנסניסטריה ואת שנותי הראשונות "ביליתי" עם הורי באחד ממחנות הגירוש, בארץ הגזירה ההיא. מאותה תקופה שחורה בתולדותינו אינני זוכר מאומה, אך אמי ז"ל סיפרה לי רבות על כך. אבי ז"ל נפטר במחנה ממחלת הטיפוס. **אמי** ואני חזרנו לדורוהוי, לבית סבי וסבתי – **מרדכי ואיטה בלן**. שם חיינו כחמש שנים, עד שעלינו ארצה, בשנת 1950.

בתחילת דרכנו בארץ מצאנו את עצמנו במעברה הגדולה "שער העליה" שליד חיפה, שם שוכנו העולים, פליטי השואה ממזרח-אירופה, וכן עולים מצפון אפריקה. לאחר כחודשיים הועברנו ל"בית העולים" (למעשה, מעברה "יציבה" יותר, לעומת מחנה המעבר "שער העליה") בפרדס-חנה.

העברה זו לפרדס-חנה זכורה לי עד היום כחוויה טראומטית וקשה. באנו למעברה זו, שלוש משפחות שהתאגדו יחד וקיבלנו אוהל אחד משותף. קשה לי גם היום לתאר את יאושה ואכזבתה של אמא באותם ימים. זכור לי היטב עד כמה היתה נתונה במצב-רוח קשה למראה המקום שנקלענו אליו. היא כתבה מכתבים קשים ונואשים לסבא וסבתא וכן ליתר בני המשפחה שנשארו ברומניה והשביעה אותם שלא יעזו להרשם לעליה לארץ-ישראל.

אני התגוללתי בחולות בקיץ ובשלוליות בחורף, כי אמי לא ידעה מה לעשות אתי ולאן לשלוח אותי ללמוד. ולא היה איש שייחלץ לעזרתה, לא בסיוע חומרי ולא בעצה טובה כלשהי. אמא חיפשה עבודה ולא מצאה והדבר הגביר עוד יותר את יאושה, שגבר מיום ליום. רק לאחר מספר חודשים שלח לנו הקב"ה גואל, בדמותו של **אברהם איינהורן**, אחיה של **זהבה איינהורן**, כיום דודתי **זהבה בלן** (אשת דודי **יעקב בלן**, אחי אמי). להוריו היה קיוסק ב"בית העולים" בפרדס-חנה. הוא ראה אותי מתגולל בחולות ושאל את אמי למעשי. אמי סיפרה לו את צרותיה ויאושה והוא הבטיח לדאוג להכניס אותי למוסד לימודי כלשהו.

ואכן, הבחור קיים את הבטחתו: הוא הכניס אותי לישיבה של חב"ד בתל-אביב. אם כן, בעיה אחת נפתרה; אך עדיין נותרה בעיית התעסוקה של אמא. וגם לכך נמצא פתרון, בעזרת השם, באמצעות אחיה, **יעקב בלן**, שהקדים ועלה ארצה כחלוץ, כשלוש-ארבע שנים לפנינו. אותה עת הוא שירת בצה"ל ומדי פעם, בחופשותיו היה בא לבקרנו ומעודד את אמי ככל יכולתו. בהיותו כבר "ותיק" בארץ, הוא הכיר כמה אנשים שעבדו בסוכנות בפרדס-חנה וכך הצליח לסדר את אמי בעבודה באחד המטבחים במחנה העולים.

ואכן, מאז שהחלה לעבוד השתפר מצב-רוחה של אמא והיא התעודדה מעט. אמנם, העבודה היתה קשה מאוד ולא פעם היא התלוננה על יחסם הקשה של הממונים עליה, אך היא שמחה שיש לה עבודה והיא יכולה לפרנס את עצמה ואת בנה היחיד, היתום.

לאחר כמעט שנתיים של מגורים באוהל עברה אמי לגור בצריף ("בדון" כפי שנקרא אז) וזה היה שיפור משמעותי, ממש "לוקסוס" לעומת אוהל הבד הקודם. היא המשיכה לעבוד במטבח של המעברה.

כעבור שנים מספר הגיעו לארץ יתר בני משפחתנו - סבי וסבתי ז"ל, דודים ודודות וילדיהם ולאט לאט התלכדה שוב משפחת **בלן**.

אני המשכתי ללמוד בישיבת חב"ד במשך שנתיים ואחר-כך עברתי ללמוד בבית-ספר יסודי בחדרה.

בינתיים הצליחה אמי, במאמצים אדירים, לרכוש לנו דירה קטנה, בשכונת "הפועל המזרחי" בפרדס-חנה. כיוון שהיתה עסוקה בעבודתה מרבית שעות היום, לא היה מי שישגיח עלי בבואי מבית-הספר, ונאלצתי לגור אצל סבי וסבתי בחדרה.

אין די מלים בפי לספר בשבחיה של אמי, שהיתה לי גם אם וגם אב וכל תקוותה היתה שבנה-יחידה ילמד ויתחנך כראוי.

לאחר סיום לימודי בביה"ס היסודי בחדרה עברתי ללמוד במדרשיית "נועם" בפרדס-חנה. שכר הלימוד (כולל דמי המגורים בפנימיה) היווה עבורה עול כלכלי כבד, כמעט מעל לאפשרויותיה, אך אמי הטובה לא חסכה כל מאמץ כדי שאלמד ואשלים את חוק לימודי. ארבע שנים למדתי במדרשיית "נועם" וכל השנים הללו, אמי תמכה בי, מורלית וחומרית. אני הייתי בנה-יחידה והיא הקדישה את כל חייה למעני. היא אף נמנעה מלהנשא שנית, כדי שלא יהיה לי אב חורג. מסירותה אלי לא ידעה גבול. אולי מעט נחת היה לה כאשר ראתה אותי מתבגר, מתבסס ומקים לי משפחה משלי.

אני מורה לעברית. רעייתי **יהודית** היא מנהלת בית-ספר דתי בחיפה ויש לנו, ב"ה חמישה ילדים.

לאחר שאמא יצאה לגמלאות, היא לא באה אל המנוחה והנחלה. היא קיבלה על עצמה את עול הטיפול באביה הזקן והחולה, לאחר פטירתה של סבתא. טיפולה ומסירותה לאביה היו גם הם ללא גבול והיא עשתה זאת במסירות ובאהבה רבה.

קשים וקצרים היו ימי חייה של אמי, **שרה אייפלר** ז"ל. היא נלקחה מאתנו בשנתה ה-60. אך בלבי ובלב כל בני משפחתנו היא ממשיכה לחיות וזכרה ינון לעד.

שרה אייפלר ז"ל. אם מסורה

משה אופיר (אייפלר)

מניה הרמן

על אבי יעקב בקלו ז"ל

יעקב בקאלו ז"ל

אבי **יעקב בקאלו** נולד בשנת 1903 במחוז דורוהוי. לאחר שנישא לאמי **בטי (צילה)** ז"ל עבר להתגורר בעיר בריצ'ן שבבסרביה, שם נולדתי אני. הורי עסקו בחנוונות עד לשנת 1941, כאשר גורשנו למחנות ריכוז בטרנסניסטריה.

לאחר ארבע שנות סבל, ייסורים ותלאות השואה הגענו לדורוהוי, שם התגוררו אחיו ואחותו של אבי. הם עזרו לנו לשקם את חיינו מחדש. בדורוהוי התגוררנו כשש שנים, עד שעלינו ארצה בשנת 1951.

בארץ הופנינו למושבה פרדס-חנה. אבי, בהיותו מומחה לחקלאות, ניהל שם פרדס ומזה התפרנס בכבוד.

במרוצת השנים העתיקו הורי את מגוריהם לחיפה, כדי להיות קרובים למקום מגורי. אבא, למרות גילו המתקדם, עוד המשיך לעבוד בגננות עד שחלה במחלה קשה וחצי גופו שותק. במשך שלוש שנים הוא התענה ביסורים רבים. אני ואמי ז"ל ניסינו לעזור לו ולסעוד אותו בחוליו עד כמה שניתן. בהיותו רתוק לכסא גלגלים דרבנתי אותו שיתחיל לצייר, וכך עשה. העיסוק בציור העניק לו סיפוק רב. חלק מציוריו מכונסים בחוברת שירים שחיברתי והקדשתי לו לאחר מותו, בשנת 1986.

לאבי עוד אח ואחות בארץ: **מנדל בקאלו**, אחד ממקימי הישוב נוה ירק. גם אחותו **רוזה**, שגרה בפתח תקווה, היתה בזמנה ממקימי הישוב.

יעקב וצילה בקאלו

לזכרם של מלבינה וינקו שילר,
אנשי "מתן בסתר"

לפי המסורת היפה של היהדות, רבים מיהודי דורוהוי נהגו לסייע לנצרכים, על-ידי "מתן בסתר". כאלה היו גם **מלבינה וינקו שילר** ז"ל, יהודים דתיים, פעילים בסניף "המזרחי" בדורוהוי ואשר בצנעה ובצורה מכובדת היו עוזרים לעניים, ליתומים ולכל יהודי נצרך, לקראת שבת.

ינקו ומלבינה ז"ל מהווים סמל לרבים כמוהם, אשר לא נתנו פומביות למעשיהם הטובים, התחלקו בפרנסתם עם מי שאין להם, והרבו בעשיית חסד וצדקה. מן הראוי לציין את הסיוע שלהם לאלה שחזרו מטרנסניסטריה. יהודים כמוהם הם בלתי נשכחים!

הבן שלהם, **מרצ'ל** ז"ל, שנפטר בארץ לפני מספר שנים, עבד במשרד הבטחון והמשיך במסורת היפה של הוריו וסייע לרבים מחבריו בהלוואות, בגמילות חסד ועזרה רבה לידידים ומכרים.

מן המשפחה הזאת נותרה בארץ גב' **אנוצה לרנר**, אשר בלבה זכרונות יפים על עברה של המשפחה המיוחדת הזאת. **קופל**, בעלה של **אנוצה** הוא יליד דראוץ-פרוט.

שלמה אונגוריאנו ז"ל
- טרגדיה של משפחה

שלמה אונגוריאנו, *יליד דורוהוי, גילם בחייו הקצרים את הטרגדיה של המשפחה היהודית שנכחדה בשואה.*

הוריו, ***אברהם וז'ינט אונגוריאנו*** *גרו ברחוב קוסטיקה סטרויץ'. האב, בעל מלאכה, פירנס את שבעת ילדיו, חמש בנות ושני בנים.*

עם הגירוש לטרנסניסטריה גורשה גם משפחת ***אונגוריאנו*** *ובסוף המלחמה חזר רק הבן* ***שלמה***, *יליד שנת 1930. ילד קטן ובודד, הוא נאסף כל פעם ע"י בן-משפחה אחר, עד שעלה ארצה במסגרת עליית הנוער והגיע לקיבוץ. עם התבגרותו עזב את הקיבוץ והשתלב בעבודה בחברת "מקורות" שהיתה בראשיתה.*

בחריצותו התקדם, הצליח בעבודה והתבסס כלכלית. בגיל מאוחר נשא אשה, אבל הגורל המר רדף אותו ומחלה ממארת הכניעה אותו בגיל 48. לא נולדו לו ילדים וכך לא נשאר כל זכר למשפחה זו.

יהי זכרו ברוך.

מפי חברו **זאב לבני**

אהרן (איזק) כספו - בן 100

באחד הימים של חודש מאי 1992 חגגנו את יום הולדתו **המאה** של **אהרן כספו** במוסד קשישים בחיפה. חתן המסיבה היה עירני, עם חיוך על השפתיים, רקד עם האחיות ובני המשפחה ונהנה מן המוסיקה שהאקורדיוניסטית ניגנה לכבודו.

במסיבה השתתפו בני משפחתו ונציגי ארגון יוצאי דורוהוי.

אהרן כספו היה חייט מעולה בדורוהוי וגם עסק בענייני הקהילה היהודית וכן היה תורם לקרן הקיימת והגשים את חלומו לחיות בארץ-ישראל. הוא דאג מאוד לכשרות המיצרכים בבית האבות המקומי בדורוהוי.

בניו: **ינקו ואדולף כספו.**
נכדיו: **מיליאן, פאולה וטלי.**
נינותיו: **רויטל וצביה.**
אשתו אוטיליה נפטרה ב-1958.

חצי שנה מאוחר יותר, הלך **אהרן איזק כספו** לעולמו.

עוגת יום-הולדת לבן המאה

ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה
ת.ד. 134 - קרית ביאליק

הוקרה וחיבה

ליקירנו **כספו אהרון** (איזק)

CASAPU AHARON (IZAK)

במלאות לך **100 שנה !**

תזכה עוד שנים לבריאות טובה ונחת מן הצאצאים שלך!

כה לחי!

דוד שלמה, ד"ר קופר דורון, ינקוביץ יוסף
חברי הנהלת ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה

13/5/92

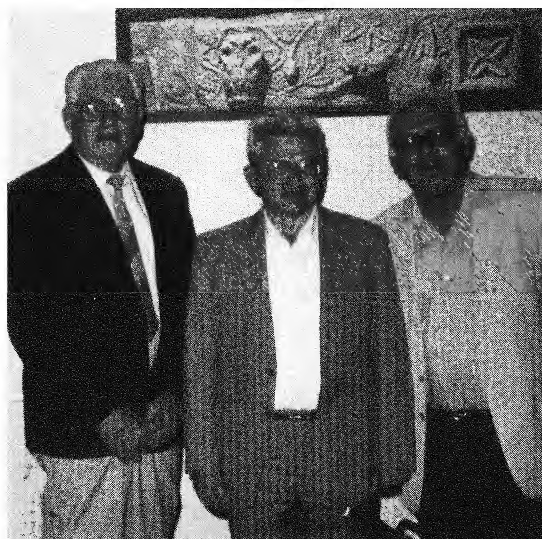
ברכת הארגון יוצאי דורוהוי והסביבה לזקן חבריו

הספר "דורוהוי"(א) הוענק למכון לחקר השואה באוניברסיטת חיפה

במסגרת יום עיון שנערך במכון **שטרוכליץ** לחקר ולימוד השואה, באוניברסיטת חיפה, ביום 30.4.1992, הגיש מר **שלמה דוד** את הספר "דורוהוי" לידי פרופ' **יואב גלבר**, ראש המכון.

שלמה דוד מגיש את הספר לידי פרופ' **יואב גלבר**, ראש המכון. יושבים: ד"ר **ז'אן אנצ'ל** (מימין) וד"ר **אפרים נתנזון**

מימין לשמאל: **שלמה דוד**, ד"ר **ז'אן אנצ'ל** מ"יד ושם", **יוסף ינקוביץ**, מראשי ארגון יוצאי דורוהוי

ספר "דורוהוי" (א) – הוענק לראש עיריית קרית-אונו

ביוזמתה של גב' **שושנה רוטנברג**, תושבת ותיקה ויקירת קרית-אונו, נפגשה קבוצה של יוצאי דורוהוי עם ראש העיריה, עו"ד **דורון קרפ** והגישו לו את הספר "דורוהוי".

בפגישה במשרדו של ראש העיריה השתתפו כמה מתושבי העיר, יוצאי דורוהוי והסביבה: גב' **שושנה רוטנברג**, (לשעבר - **רוזה מרקביץ**' מדורוהוי), גב' **ז'ני אהרונוביץ** (דורוהוי), מר **אלי ויינר** (מיכאילן), מר **יצחק אגמון** (**מרקביץ**' - דורוהוי), מר **אילן** (**איזו**) **אויירו** (דאראבאן).

הפגישה התנהלה באווירה לבבית וחמה. הבאים סיפרו לראש העיריה על העיר דורוהוי ועיירות הסביבה ועל הקהילות היהודיות שחיו בהן כ-12,000 יהודים וניהלו חיים יהודיים תוססים במשך דורות, עד שעלה הכורת הנאצי ורבים מהם גורשו על-ידי הרומנים לטרנסניסטריה ולא חזרו. כמעט כל הנותרים עלו לאחר-מכן ארצה והשתלבו בכל מערכות החיים בארץ.

ראש העיריה הודה על הספר וציין את חשיבותו כזכרון לדורות וכן התריע על גל האנטישמיות הגואה בימים אלה, בארצות שונות.

ספר זכרונות של ניצולי קהילת דורחוי רומניה הוגש לרוה"ע קרית אונו

תושבי קרית אונו, ניצולי מלחמת העולם ה-2, מהקהילה היהודית בעיר דורחוי וסביבתה ברומניה, הגישו השבוע לראש העיר, עו"ד דורון קרפ, את ספר הזכרונות של הקהילה.

בספר מביאים ניצולי הקהילה המפוארת, שמנתה 12,000 איש, ולאחר המלחמה נותרו ממנה בחיים 2500 איש בלבד, את סיפור חייהם והתלאות שעברו במחנות העבודה אליהם נשלחו על ידי הנאצים.

בפגישתם עם ראש העיר סיפרו הניצולים את שעבר עליהם בשואה.

בדבריו אל הנוכחים, ציין ראש העיר את חשיבות הספר כזכרון לדורות, על שארע ולא יישכח, והתריע על גל האנטישמיות הגואה היום בגרמניה.

בקרית אונו מתגוררים היום, עם משפחותיהם, 15 מניצולי קהילת דורחוי.

רשימה שהופיעה בעתון המקומי של קרית אונו, "יש עניין", 6.12.1992

תושבי קרית־אונו

ניצולי מלחמת העולם ה־2, מהקהילה היהודית בעיר דורחוי וסביבתה ברומניה, הגישו השבוע לראש־העיר, עו"ד דורון קרפ, את ספר הזכרונות של הקהילה. בספר מביאים ניצולי הקהילה המפוארת, שמנתה 12,000 איש ולאחר המלחמה נותרו ממנה בחיים 2,500 איש בלבד, את סיפור חייהם והתלאות שעברו במחנות העבודה, אליהם נשלחו על־ידי הנאצים.

בדבריו אל הנוכחים ציין ראש־העיר את חשיבות הספר כזיכרון לדורות על שאירע ולא יישכח, והתריע על גל האנטישמיות הגואה היום בגרמניה.

בקרית־אונו מתגוררים היום עם משפחותיהם 15 מניצולי קהילת דורחוי.

יוצאי דורוהוי והסביבה מגישים את הספר לראש עיריית קרית-אונו. מימין לשמאל: **שושנה רוטנברג**, ראש העיריה, עו"ד **דורון קרפ**, **אילן אויירו**, **אלי ויינר**, **ז'ני אהרונוביץ**

ברכות להופעת הספר
"דורות של יהדות וציונות - דורוהוי" (א')

האיגוד העולמי לתרבות של יהודים יוצאי רומניה
A.C.M.E.O.R.

רואה לעצמו חובה להנציח את חייה ופעולתה של קהילת יהודי רומניה.
ספרי זכרון של קהילות הם חלק מכובד בפעולה זו.
ברכתנו ליוזמים, לעורכים ולמוציאים-לאור של ספר דורוהוי והסביבה.
נר זכרון להולכים.. חזק ואמץ.
שלמה לייבוביץ'-ליש

הספר מהווה תוספת חדשה חשובה מאוד לספרייתנו. הוא יביא ללא ספק תועלת רבה לחוקרים ולסטודנטים המתעניינים בתולדות היהודים והתנועה הציונית ברומניה.
בשם הארכיון הציוני אני מביאה את תודתי הרבה.
***שרה פלמור**, ספרנית הארכיון הציוני המרכזי*
ההסתדרות הציונית העולמית, ירושלים

*

חלק מכובד הוקדש ליקירינו בנינו שנפלו במערכות ישראל וכן לאלה שנפלו בדרך לעלייתם ארצה כדוגמת חללי אוניית "סטרומה". המאמרים והרשימות מפי יוצאי עירנו ועיירות המחוז מהווים מעין אנתולוגיה של כל היפה וההמעניין שהתרחש בחיי היהדות השורשיים של יהודי רומניה, חיים ערים ותוססים בעיירות שרוב תושביהן יהודים והם היו מתובלים ביסודותיהם בתרבות יהודית יפה.
יישר כוחך!

יעקב בלן, חדרה

*מר **דוד שלמה** היקר והנכבד, נ"י,*
תודה על שהואלת בטובך לשלוח לי את הספר "דורוהוי". אני מעריך אותו הן בשביל תוכנו העשיר והן בשביל צורתו הנאה. תבוא עליך ברכה.
*בכבוד והוקרה, הרב **אלקסנדר שפרן***

ברכות להופעת הספר "דורוהוי". מרשים-מפואר-נאה.
בברכת חברים - **פלטיאל סגל**
ש.י.ר. שבט יהודי רומניה, מרכז לחקר יהדות רומניה בישראל מיסודה של התאחדות עולי רומניה בישראל.

אשרי הקהילה שנמצא מי שינציח אותה בצורה מכובדת. גם לזה דרוש מזל.
בידידות - י. ארצי

לפני מספר ימים קיבלתי מאבי, **סמי עדן**, את הספר על דורוהוי, לעיון.
נולדתי ברומניה, אך עליתי לארץ בהיותי בת שבע ומעולם לא ביקרתי בדורוהוי. במשך השנים שמעתי סיפורים על המקום ועל חיי משפחתי בו וכמובן, על הפוגרום שבו נהרג סבי, **אברהם קלמנוביץ** ז"ל.
קראתי את הספר בעניין רב ומתוך התרגשות רבה. הרגשתי שאני מעלעלת בין דפי ההיסטוריה של משפחתי ונוגעת בשורשים. בני הבכור, המתקרב לגיל בר-מצווה ובקרוב יתבקש בביה"ס לכתוב עבודה על אילן המשפחה, בוודאי יוכל להעזר רבות בספר זה.
ברצוני להביע בפניך את הערכתי והערכת משפחתי למפעל היפה והמבורך שנעשה על ידך.
אני בטוחה שהספר, שהושקעה בו עבודה ומחשבה רבה, יתרום להנצחת תולדותיה וקורותיה של קהילה יהודית משגשגת ברומניה בכלל ובדורוהוי בפרט, ועל כך תבוא על הברכה.
תמר גולן, כפר סבא

*

מצאתי ענין רב בספר זה. מובאים בו פרקים חשובים בתולדות יהדות רומניה. כמו כן אני רוצה לשבח את העיצוב הגרפי המרשים של עבודה זו.

*בברכה, ד"ר **ליביו רוטמן**,*
אוניברסיטת תל-אביב, המכון לחקר התפוצות

*

ב-9.4.92 התקיימה מסיבה נאה לרגל רכישת הספר שלנו עבור עשרות עובדי חברת החשמל אשר מוצאם ממחוז דורוהוי ואשר ממלאים תפקידים אחראיים בשלוחות השונות של חברת החשמל, ובינהם המהנדס הראשי של חברת החשמל מר מרדכי קרפט. להלן ציטוט מתוך מכתב של יו"ר ארגון עובדי חברת החשמל במרחב הצפון:
אנו רואים בהערכה רבה את עבודת הקודש שהושקעה על ידי העורך ועמיתיו בהוצאת הספר הנדון, "המנציח את עברן של הקהילות היהודיות במחוז דורוהוי, בהן פיעמה יהדות חמה וציונות תוססת".
אין ספק שספר זה הינו מסמך רב חשיבות, המתעד ומנציח מאורעות ואישים ומהווה תרומה נכבדה, לא רק מהבחינה הספרותית וההיסטורית, אלא גם ואולי בעיקר, מן הבחינה האנושית.
יישר כוח לאלה שעסקו במלאכה הקשה והביאו להפקתו של ספר ייחודי זה.

עמוס עדן,
יו"ר ארגון עובדי חברת החשמל, מרחב הצפון

עמוס עדן, יו"ר ארגון עובדי חברת החשמל נושא דברי ברכה

יישר כוח

*לידידי היקר **שלמה דוד**,*
אינני מכיר את חטאיך – אם יש כאלה – ולא זאת בעייתי.
אני הכרתי את פעולותיך החיוביות. לכן הנני ממשיך לשבח מכל הלב את תרומתך הבלתי-נלאית לטובת שבט יהודי רומניה, ובמיוחד לאלה מאיזור דורוהוי.
העבודה הקשה שהשקעת בגיוס כספים וגיוס אנשים, בריכוז החומר הכתוב, בדיקתו ועריכתו, הן בכרך הראשון והן בזה הנוכחי, ראויה לכל מלה טובה של שבח ותודה מקרב לבנו. בלעדיך – בכנות רבה אני כותב זאת וחותם – לא היינו זוכים להנצחה כזאת, הן של הדורות שקדמו לנו בעיירותינו, והן של דורנו אנו.
בשם "הזקנים" מבני דורנו – נכון להיום – אני מברך אותך בברכה המסורתית היהודית העתיקה, ברכה של שבח ותודה: יישר כוחך!
מרדכי קרפט
(דודל אורציקס זון, פון דאראבאן)

אני רואה חובה נעימה להביע לך בהזדמנות זו רחשי יקר על עבודתך המפוארת בעריכת הספר על דורוהוי והסביבה, על הקהילות הקדושות שנעלמו בסערת שנות האימה, על אישיה ועל כל מה שאתה מתאר בדפי הספר החשוב הזה.
וכך אני רואה אותך כאילן זה ששורשיו מרובים וענפיו מרובים וחן של רוח נעורים והדרת שיבה נסוכים על שניהם. יתן ה' ונזכה לראות עוד שנים רבות אילן זה פורח ויקויים בך דברי נעים זמירות ישראל "כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעיתו ועליהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח" – לאורך שנים טובות ונעימות.
*ביקר, **י. לבנון**,*
ראש המועצה הדתית חיפה

רואים שנעשתה מלאכה כבירה ואתה וחבריך ראויים לברכות ולהוקרה.
ח"כ אברהם פורז

לכבוד ידידי הנעלה והדגול מרבבה מר **שלמה דוד** נ"י רב שלומות.
בתודה רבה על הספר רב הכמות והאיכות שערכת והעברת לי. הנני לברכך מעומקא דליבא על מפעל ההנצחה הנפלא לקהילות דורוהוי וסביבתה שקיימת ולאחל לך שתהא משכורתך שלימה מאת ד' אלוהי ישראל, המכוון מחשבות ליבו לדור ודור.
זכות מצווה רבתי זו תעמוד לך ותזכה להמשיך בפעליך הברוכים למען הכלל מתוך הרחבת הדעת ושמחת לבב יחד על כל הנלווים אליך.
בהוקרה רבה, הרב **אפרים גוטמן**,
רב ביה"כ "בית יעקב יוסף הרב צ. גוטמן"

היום קיבלתי את הספר דורוהוי שערכת. יישר כוחך! ספר יפה מאוד! תוכו כברו! נייר משובח והדפסה נאה מאוד, עשיר בתמונות ובתעודות. במקרא כתוב: "אל יתהלל חוגר כמפתח" עכשיו באמת הנך יכול להיות גאה שלאחר שנים רבות של מאמץ, מסירות והתמדה הצלחת להקים אנדרטה לעיר ואם בישראל - דורוהוי ולעיירות המחוז. מי יתן וילמדו ממך גם עסקני קהילות אחרות - בוקרשט, יאסי, בוטושאן, גלאץ ועוד - ממך ילמדו וכך יעשו. כה לחי!
*ד"ר **יעקב גלר**, היסטוריון*

"שורשים" של קהילת יהודי מחוז דורוהוי

ב"שחרית שבת" שהתקיימה ב-21.3.92 ב"בית רוטשילד" התקיים דיון על ספר שיצא באחרונה לאור - "דורות של יהדות וציונות דורוהוי".

הסופר והמחבר מר **שלמה דוד**, יו"ר ארגון יוצאי דורוהוי ועיירות הסביבה הוא איש ציבור רב-פעלים, שכיהן שנים רבות כמנהל כוח-אדם בביה"ח רמב"ם, וגם פירסם חיבורים וספרים. הוא נרתם למשימה הקשה, ליקט וערך חומר רב לספר, שמנציח את עברה של הקהילה היהודית שבמחוז דורוהוי ברומניה.

הספר הוא אנתולוגיה דו-לשונית. שליש ממנה כתוב בשפה הרומנית למען בני "דור המדבר", אלה שספגו שם את חוויות העבר. הכתוב בעברית מיועד לבניהם ולנכדיהם, למען ילמדו את השורשים של אבותיהם.

ד"ר **שמואל בן-ציון** ריאיין את מר **שלמה דוד**. בהיותו היסטוריון באונ' חיפה, חקר ד"ר **בן-ציון** גם את שואת היהודים בטרנסניסטריה, סייע רבות בליקוט החומר הרב, שכולל מאמרים, ראיונות, זכרונות, תמונות ומסמכים אחרים שכונסו לתוך הספר וחושפים פסיפס רחב-יריעה על אותה קהילה ססגונית וייחודית.

המראיין שאל את **שלמה דוד** מה הניעו להוציא את הספר והוא השיב שבתור יליד העיר דורוהוי סיקרן גם אותו לדעת את השורשים של הקהילה ממנה צמח. דורוהוי היא עיר שהשתמרה מלפני מאות שנים והיהודים היכו שם שורשים עוד לפני כ-500 שנה, כאשר התיישבו באיזור, עסקו במלאכה ובמסחר ושמרו על הצביון הדתי והמסורתי. ידועה בעיר משפחה רבנית, ששורשיה מגיעים עד **רש"י** מצד אחד ולשושלת ה**בעש"ט** מצד שני.

בעיר היו הרבה בתי-כנסת והתרבות העברית היתה מפותחת. היה קשר הדוק לציון. פעילות ציונית החלה עוד בשנת 1893, כאשר קמו בעיר תנועות ציוניות כמו "חיבת ציון", "כיסופים לציון" וארגון "כרמל". חיי התרבות היו מפותחים, היתה עיתונות רצופה, פעלו בה אנשי רוח; התיאטרון היידי הראשון הוקם בדורוהוי עם הצגת "עקידת יצחק" של **אברהם גולדפדן**.

דורוהוי היתה גם מוקד לפרעות ביהודים, שסבלו מפוגרומים, רציחות ורדיפות. בשנת 1941 גורשו רבים מיהודי דורוהוי והסביבה ונשלחו למחנות ריכוז בטרנסניסטריה. שארית הפליטה עלתה ארצה והשתלבה בה היטב. היו שהקימו ישובים חדשים בשנות החמישים, חלקם מכהנים במשרות בכירות בכל התחומים, אחרים עוסקים בספרות ובאמנות.

יש לברך ולהודות למר **שלמה דוד** ולאלה שסייעו בידו להוציא לאור את הספר, המהווה נכס יקר ודוקומנט לקהילה כולה, שראוי להתגאות בה. הספר מהודר בעיצובו ועשיר בתוכנו ומהווה עדות לשורשיה של קהילת יהודי מחוז דורוהוי שבחבל מולדובה, רומניה.

מניה הרמן
"ידיעות חיפה", 3.4.1992

ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה הוציא לאור ספר
מונוגרפי-היסטורי בשם "דורות של יהדות וציונות במחוז
דורוהוי והסביבה וזאת בעריכתו של מר דוד שלמה.
הספר הוא ייחודי ומשקף היסטוריה של פינה יהודית בצפון
רומניה במשך כ-500 שנה.
הספר ראוי להוקרה רבה ולכן מכבדים את אירגון יוצאי
דורוהוי והסביבה בפרס ספרותי שלנו לשנת תשנ״ב -
1992.

קרן התרבות ע״ש שרה וחיים ינסולוביץ

פרס ספרותי
של הקרן לשנת תשנ״ב (1992)
מוענק לידי
אירגון יוצאי דורוהוי והסביבה
על הספר המונוגרפי
"דורות של יהדות וציונות במחוז דורוהוי והסביבה
בעריכת מר דוד שלמה

שרה ינסולוביץ ישראל לבנון וורמברנד מאיר

הכתובת למשלוח מכתבים: ת.ד. 134 קרית ביאליק 27101

סאוון

ד"ר יעקב גלד

שבחי הרב קלינגר

הרב ישעיה ראובן קלינגר – רבה של סאוון היה מראשי כוללי רומניה בארץ-ישראל

*הרב **ישעיהו ראובן קלינגר**, שכיהן כראב"ד קהילת סאוון (סיוועו לפי הכתיב במסמכי זמנו) עלה לארץ בשנת כת"ר (1860). הוא התיישב בירושלים, למד תורה ודרש ברבים מדי יום ביומו. לאחר שנים אחדות עבר לטבריה. בסוף ימיו ישב בכולל רומניה בצפת. בשנת תרל"ט (1879) פירסם בקניגסברג חיבור בן 58 עמודים ושמו "מעשה המנורה" ובו דרשות ושירי תפארת בשבחם של בני משפחת **רוטשילד**: **אנשל וליאונל**, שתרמו למען יהודי ירושלים, קנו חצר ובנו בית-חולים ובית-מרקחת והלבישו את החולים. (ראה שער הספר).*

*הרב תיאר בהתלהבות את ביקורו השישי של השר **משה מונטיפיורי** בירושלים, בליווי הגביר ר' **יוסף אסבאג ואליעזר הלוי**, שכונה ד"ר **לעווי**. הרב **קלינגר** אחד הרבנים שהקבילו את פניו של השר והלך עם פמלייתו לבתי-כנסת שונים בעיר הקודש.*

*הרב **ישעיה ראובן** הודה בספר לכל הנדבנים מרומניה, שתרמו בעין יפה למען כולל מאלדאווה (מולדובה) – ר' **ישראל חיים דניאל**, ר' **משה דוד סלאפקוויצר**, וכן ר' **משה יהודה וועקסלער** ורעיתו, כולם מיאסי. כן מזכיר הרב את הגביר ר' **יואל צבי** מדראהוי (דורוהוי).*

*כותב הרב בחיבורו: "את שלום עירי סיוועו אדרש בכל לבבי, כי כאשר היתה עבודת הקודש עלי עמוס... להורות להם הדרך אשר ילכו בם והמעשה אשר יעשון, קבלו דברי באהבה לייסד להם חברא ב"ח [ביקור חולים] ות"ת [תלמוד תורה], החזיקו אותי בכבוד. ובית ה' אברך את ר' **יוסף לאפצקער**, גבאי ארץ-ישראל ועוד אישים אחרים".*

*מחוסר פרנסה הוכרח הרב מסאוון לנדוד לחו"ל כדי לאסוף כסף לפרנסתו ולכלכלת הלומדים בישיבה. רבני ירושלים: **שמואל סלנט, מאיר אויערבך, יעקב יהודא לעווי ודב"ש** (ר' **דוד ב"ר שמעון**) מסרו בידיו המלצות לקהילות הגולה, בי"ב סיוון תרל"ז (1887) וכמו כן רבני טבריה: ר' **אברהם צבי הלוי**, הדיין **משה מישל** והדיין **זנוויל הלוי**, לשעבר דיין מראמאן (רומאן) והרבנים הספרדיים ר' **רפאל מאמאן**, ר' **יעקב בולאפי** ור' **יוסף דוד בולאפי**, גם הם מסרו לו מכתבי המלצה ואגרות שד"רים. בין הממליצים היה גם **המלבי"ם** (ר' **מאיר לייבוש בן יחיאל מיכל**), רבה של בוקרשט לשעבר, שכתב לו בשני באלול תרל"ט (1879).*

*עמוס המלצות הגיע הרב **קלינגר** לאיסטנבול ושם נתקבל בכבוד רב ע"י הרב **משה הלוי**, החכם באשי (הרב הכולל של יהודי תורכיה), שארח אותו בביתו ומינה נאמנים לאסוף כספים בין יהודי המקום, למען ארץ-ישראל.*

ספרו "מעשה המנורה" משמש מקור היסטורי לישוב היהודי בירושלים במחצית השניה של המאה הי"ט וכן לרבנים מרומניה שעלו לא"י עוד לפני העליה הראשונה.

מעשה המנורה.

נכבדות מדובר בו.
לספר במקהילות עם המנורה ואת נרותיה אשר העלו
בית מאיר פאן ראטהשילד הי"ו
בתכבי ירושלים ת"ו בב"א.
ואל מול פני המנורה יאירו הערות יקרות הדרושים לכל חפציהם.
להמשיך לבב המשתוקקים לשמוע את אשר הפליאו השרים האלה
לעשות בארץ.

כנפשי

הק' ישעיה ראובן,
אב"ד דק"ק קיווען מלפנים.
ולחסות צל הקודש באתי שנת כת"ר.

נדפס שנת

טו"ב לחסות בד' מבטוח באדם.

כן אל ד' אתחנן. אנא ד'. הצליחה נא דרכי, אנא ד'. הושיעה נא
הביאני לציון עירך חיש מהר יש"ר הנ"ל.

1860

בדפוס האדון ג. לוידיען, קעניגסבערג אין פריסטען.

שער החוברת "מעשה המנורה". שבחי בית רוטשילד והנדיבים מרומניה

פנינה ורדי לבית רוזנהאופט

בתם של שמואל רוזנהאופט ודבורה ברומברג, ילידת סאוון.

*סבא של אמה היה רבה הראשון של סאוון, הרב **נחום ברומברג**, שהגיע לסאוון מגליציה. הרב ברומברג היה גאון בדורו. היתה לו ספריה גדולה ובה מאות ספרי קודש.*

*סבא של **פנינה**, **אברהם משה ברומברג**, בנו של הרב, לא המשיך בדרכו של אביו ברבנות, אלא היה סוחר מכובד בסאוון וניהל אורח חיים דתי למהדרין.*

*בעלה של **פנינה**, **ישעיהו ורדי** היה מנהל בית-הספר התיכון "Cultura" בבוקרשט, ובה חווה שבה קיבלו הכשרה מאות ואלפי חלוצים, לקראת עלייתם ארצה.*

פנינה ורדי, בתו של **שמואל רוזנהאופט** ז"ל

פנינה ורדי (בת שמואל רוזנהאופט)

חרם על שוחט משיג-גבול

הצלחתי לגלות כמה מסמכים היסטוריים מעניינים, השופכים אור על פעילותו של אבי-סבי, הרב **נחום ברומברג**, שכיהן ברבנות בסאוון בשנות ה-80 וה-90 של המאה הקודמת. הכתבים המובאים כאן כוללים:

* גילוי-דעת המטיל חרם על שוחט חדש שבא לסיוון (כך מופיע שם העיירה במסמך האמור) והאוסר אכילת בשר משחיטתו. החרם איננו בא מטעמי פקפוק בכושרו ההלכתי או המקצועי של השוחט, אלא בשל השגת גבול וקיפוח פרנסתם של השוחט המקומי ורב העיר, כלשון האיסור האמור: "...וגם משיג גבול הרב דמתא והשו"ב דשם ומקפח פרנסתם".

המסמך חתום בידי הרב **נחום בראמבערג** (**ברומברג**) ופורסם בשלהי המאה הקודמת.

איסור חמור מהגאונים מובהקים רבנים מאוה"ג ממדינת מאלדאווע על שחיטת הטורף יצחק שבא לעיר סיווען והשיג גבול השו"ב וגוזל פרס הרב ועובר על תקה"ק ומהרס מוסדי העיר בכ"ח ובנין המרחץ והנם לפניכם כסדר בואם.

אלה דברי הרב הגאון המובהק המפורסים אבד"ק באטשאן.

יקרת מכתבו כמסר אלי וכו' בדבר השו"ב הבא לפה ושמו יצחק ועושה מעשה עשו ושלף חרבו מתערה ועומד ושוחט בלי השלומי הטחקסי שכתיסרת לטובת בנין המרחץ ובהסכמת רוב מנין ורוב בנין ובהסכמת הבר דמתא כהה"ר כ"י ועובר על תקנת הקהל וח"ל וגם השיג גבול הרב דמתא והשו"ב דשם ומקפח פרנסתם ואשר קבלו עליהם באיסור מי ששוחט בלי השלומי הטחקסי הדבר פשוט מאוד דשחיטתו **אסורה כנבילה וטרפה וכבשר השקץ**. ויש בזה כמה איסורים כפולים ומכופלים ובעבודות העבלה מעלו וכבר אמרכתי בחסוי רבות שהח"י בכח"י. וגם חלילה לתכיתו לעבור לפני התיבה כי **תפלתו תועבה**· וכל האוכל משחיטתו משחית נפשו לטמאותו במרק פיגולו ומרה תהי' באחריתו· וסופו כי אל עפר ישוב והשוב לוחתו על פניו. ויהי' לחרפה ולדראון עולם וכל החס על נפשו ושומע ונזהר מזבחו התועבה יזכה לרב טוב ומי ששמו שלום יברך את עמו בשלום ויעשו כולם לאגודה אחת לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם

כחפץ ועתירת ידידו הדו"ש באהבה.

שלום טויבש פח"ק באטשאן.

(אמר המסדר מכתבו השני של הגאון הנ"ל לא סדרתי לבית הדפוס. דלא בא אלא להקהות שיני המתהפכים דבר אלקים חיים שהוציאו דבה שחזר מהאיסור שכתב בתחלה).

כתב האיסור והחרם נגד השוחט משיג הגבול בסאוון

שום מגרעת ועיין סי' רכ"ח סעי' כ"ח. והנשבע שלא לכנוס בחקה"ק הוי שבועה שוא כמבואר שם סעי' ל"ג. ועיין ט"ז שם דתקנה למיגדר מילתא הוי דאורייתא וכבר נודע תשו' הרא"ם וקבע להלכה בש"ע ס"א סעי' י"א דאם עבר ושחט נגד הקה"ק שחיטתו אסורה מב' טעמים ע"א דהוי מומר לאו"ד ואם לא צדק ישראל כשר אא שכינו לא קודם שחיטה ולא לאחר שחיטה · אף בדיעבד שחיטתו אסורה . גם לא אמרי' בי' דמאה"מ הן ואמרי' דשחט בפסול שהיי' או שאר פסולים כמבואר בש"ע שם . וגם כתב קבלה לא מהני וכמ"ש התב"ש ס"ב ס"ג. וא"כ שחיטתו הוי נבילה וכנחירה . טעם ב' אפי' בדקו לו סכין ושחט בפני אחר עכ"ז בלי פסול אפ"ה שחיטתו פסולה מטעם המבואר שם. ובנידון דידן שעבר על התקנה הנ"ל ועל כמה הקה"ק היינו הקה"ק על פרס הרב זה כמה שנים הקה"ק על בק"ה שנהגו כן קרוב לעשרים שנים הקה"ק שנתיסדה ברוב מנין ורוב בנין העולקסי על בנין המרחץ ונעשה בתוקף ח"ל · דהסכימו הט"ז והש"ך סי' רי"ח לדעת רש"ל פ"ק דחולין דהוי דאורייתא . ולא בעינן רוב מחוך כל כמבואר בב"ח חו"מ סי' ב' . וגם מועיל בכתב כדאיתא בש"ס דמו"ק דכ"ז · וגם עובר על לפ"ע דמאכיל מזביחתו לאותם האנשים שקבלו על עצמם מרצונם הטוב בנדר ובשבועה ובח"ל וכל מיני חומרות הכתוב בקאנטראקט של הבע"ט לצורך בנין המרחץ והוא דאורייתא לכ"ע. וא"כ כל אלו איסורים רובצים עליו מלבד השגת גבול של השו"ב · ולדברי התוו"ד רסי' א' הוי נבילה מטעם כ"מ דא"ר לאתעל"מ. והאחרונים קבעו כן להלכה ועיין שו"ת כו"י מ"ת מהדו"ת סי' קכ"ט ודוק · ואף התוס' בתמורה מודים לזה והדברים ארוכים ואכמ"ל . ואף מטעם השגת גבול השו"ב יש לאסור שחיטתו מדא דחלקו עליו חכמי דורו כמבואר בשו"ת שו"מ הובא לעיל באיסור העשירי ובשו"ת דב"מ סי' ק"ג ול"ב וח"ב סי' ז"ין וכן הסכימו אחרונים · ובפרט שכן מבואר בדברי רבינו נשר הגדול מהרש"ל ז"ל בשו"ת רש"ל סי' כ' ובים"ש חולין פג"ה סי' י"ז . דאם השו"ב אינו נאסר ע"פ הדין · אע"פ שרבים או יחידים רוצים להחמיר על עצמם שלא לאכול מבדיקתו רשאים אם דעתם לש"ש ומוחזקים ביראת השם מ"מ אסור לקפח פרנסתו ומחויבים לשלם לו כל שכרו משלם עד כלות זמנו ע"ש . ובזה"ז המנהג דקבלת שו"ב הוא על כל ימי חייו אף בסתמא . כמ"ש בשו"ת מ"ח חו"מ סי' ו' ובשו"ת עטו"ד סי' י"ג ובשו"ת ב"ש ע"ז וגדולה מזה מבואר בחת"ס או"ח סי' ר"ח ר"ו ע"ש . וא"כ זכינו לדין דשייך השגת גבול גם גבי שו"ב דמיקרי רשע דמבואר בשו"ת הרב הגאון הק' בעל הכי' דלא מאלו חכמים כבודם לאיש כזה וא"כ על בדיקת סכין ויש לאסור שחיטתו וגדולה מזה מבואר באחרונים דמיקרי גזלן גמור עיין בשו"ת שו"מ ודב"מ הנ"ל ושו"ת חסל"א חו"מ סי' ל"ט ושו"ת מא"מ סי' כ' ושו"ת ב"ש סי' ע"ז י"א כ"א. ודומיא לזה עיין חת"ס י"ד סי' ר"ל עיין שו"ת העפ"ר ח"מ סי' כ"ו . עכ"פ מבואר דכיון דשו"ב שיכים זכו בכל תשלומי שחיטה כל הימים שיש לאם כח לעסוק באומנתם והשו"ב האחר הורד לאומנותם לא די דמיקרי רשע אלא דמיקרי גזלן ומיניה מתכו בדיניכים את הגזילה בע"כ . וא"כ ל"מ לשי' הרמב"ם וכ"פ השמ"ח וכ"פ הפמ"ג בשם האחרונים והכי קיי"ל דמומר לאחד משאר עבירות צריך בדיקת סכין ואף בדיעבד שחיטתו אם רה בלי בדיקת סכין וכמ"ש הש"ך שם · אלא אף לדברי

שאר הפוסקים הוי מומר לאו"ד כיון דעובר על הגזילה בענין עסק שחיטה דומיא דתשו' הרא"ם וכמ"ש הט"ז והש"ך יו"ד סי' א' ע"ש ועיין כו"י סי' א' . והרי לפניך אפי' באיסור השגת גבול של השו"ב לבד שחיטתו אסורה ומכ"ש שבנ"ד יש גם השגת גבול של הרב . והבע"ט והעניים החולים האומללים · וק"ו ב"ב של ק"ו שעובר על אלו התקנות הקהל וח"ל הנ"ל · שחיטתו נבילה וטרפה ממש הוא ואפי' אם לא הי' כאן רק השגת גבול של השו"ב לבד · ואפי' לדברי מו"ר הגאון מהרש"ק ז"ל . אין ממש בדברי הכותב המטעה ומהפך דברי אלקים חיים . דל"ד עובדא דמהרש"ק שם דכתב אם כוונתם רק לש"ש ולא לשום סיבה אחרת והלוי בראיית הב"ד דשם שרואים שהלך מתכוונים לש"ש שהשו"ב אינם נאמנים בעיניהם בעיניי שו"ב ע"ש . משא"כ בנ"ד דהלך הי' מכריחים ומפחידים השו"ב ע"י אויבינו פלילים שישחטו בלאי תשלומי העולקסי · ואלו הי' עושים רצונם בזה הי' כשרים ולדיקים בעיניהם . ועתה זה עוכר ישראל הטורף פוסל במומו לאמור שהשו"ב שיכים פסולים בעיני הלך שלו · ואם המה פסולים בעיני הלך שלך · אבל לא בעיני רבני ה' וד' . לא כן אתה אשר פסול אתה שפסלו אותך רבנים גאונים אדירי התורה לדיקי אמכינו אשר המה לנו אורות ולאורות בכל דבר הגדול וכל המבקש תורה ידרוש מהם ומהם הלא תורה ודבר ד' · ומי יצא אחרי האדירים האלה אשר המה לנו כב"ד הגדול שבירושלים ומי שלבו נאמן לד' ולתורתו ויסים לבבו לדברי הגאונים לא יתגאל עוד בזביחת התועבה הזאת · אשר כלם יגידו ויעידו דזביחה כזו כנחירה יחשב ולא מחמת חומרא בעלמא אלא איסור תורה · ויען כי מלוה לפרסם החנפים · ע"כ באתי להודיע רשעתו כי הוא מומר להכעיס ולא לתיאבון . הנה קיי"ל ביו"ד סי' קי"ט בהג"ה סוף סעי' ז"ין דמי שנוהג באיזה דבר איסור מכח שסובר שדינא הכי או מכח חומרא שמחמיר על עצמו מותר לאכול עם אחרים הנוהגין בו היתר משום דודאי לא יאכילוהו דבר שהוא נוהג איסור . מטעם דלא יעבור על לפני עור לה"ת . ועיין שם בש"ך דאף בסתם בן אדם והוא ע"ה ואינו בקי בדינים מותר לאוסר להתאכסן אצל הע"ה הנוהג היתר דאינו חשוד להאכילו דבר האסור לו ע"ש . והטורף הנ"ל בהיותו דר סמוך אצל דירת השו"ב דפה · בעת שהי' נערים קטנים מוליכים עופות דרך פתח הטורף להשו"ב ובידם קוויטלך מהבע"ט לראי' שכבר שילמו העולקסי · הי' הטורף הנ"ל קורא אותם ונוטל העופות מידם · ושוחטם למען להכשיל את הנזהרים בזביחתו התועבה בלי שום הנאה ותועלת שכר שחיטה . היש לך מומר להכעיס גדול מזה . ודינו מבואר ביו"ד סי' ב' דשחיטתו נבילה מדאו' אפי' שחט בהכשר בישראל עכ"ז שחיטתו כשחיטת עכו"ם . ואפי' עכו"ם לא חשוד להכשיל את ישראל בחנם ובלי תועלת כמבואר ביו"ד סי' קי"ח ועיין ט"ז והש"ך סי' י"ז ס"ק ח' ובנ"ש שם ס"ק ל"ח . והרשע הנ"ל גרע מהכו . הנמצא איש אשר יש בו ריח יר"ש ויערב לבו מרק פיגולו · ועתה אחי ועמי השימו הדברים האלה על לבבכם ויטו אוזן לקול השרים ומורים אדירי התורה שמעו ותחי נפשיכם ומי יתן והי' לבבם לשוב אל ד' ולשמור תורתו ואל יתגאלו עוד במרק פיגולו ויזכו לעמוד במקום שבע"ת עומדים במקום שלדיקים א"י לעמוד . ואז יודו שכל דברי הגאונים ה"ל הם אמ"ת וכל"ד לפ"ק .

הק' נחם בראמבערג

(א"ה המעתיק מכתבי איסור לא העתקתי לבית הדפוס מכמה סיבות שונות · א' איסור מהרב הגאון הגדול מ' אייזק סור אבד"ק באקרעשט שהשיב הרבני המופלג מ' יואל ד"ז · ב' ע"י הח"ב שהי' אבד"ק קאדוויישט . ג' איסור הרב המאה"ג אבד"ק דארמאני · ד' איסור המאה"ג אבד"ק דארהוואץ . חמישי המאה"ג אבד"ק דאראן . וכבר נתפרסם העתקתם תיכף בבוא הטורף לעיר : ודי בזה ע"כ) :

הסבר הטלת החרם, בחתימתו של הרב ברומברג

* המסמך השני הוא כתב ביצוע צוואה של נפטר, בצירוף כל החשבונות הנובעים מן העיזבון, והוא חתום, הבין היתר, בידי הרב **נחום בראמבערג** והוא נושא את התאריך י"ד באייר תרמ"ג (1883).

* המסמך השלישי הוא צוואת שכיב מרע (גוסס, נוטה למות), שנרשמה "בשישי בשבת, שלשה ימים לחדש אדר שנת חמשת אלפים ושש מאות ושלשים וארבע לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן עיר סיוועו" (ה'תרל"ד – 1874). אף צוואה זו חתומה בידי הרב **נחום בראמבערג**.

* שיר בשפה העברית בשם "אל התקווה הכוזבת", פרי עטו של **משה בראמבערג**, בנו של הרב, סבי.

ועתה כמה פרטים משפחתיים: הרב נחום בראמבערג (ברומברג) היה אבי-סבי מצד אמי **דבורה**. מכאן שמחבר השיר היה סבי. אף הוא הוסמך לרבנות, אך בראותו את חיי הדחקות של אביו, החליט להיות סוחר. הוא נפטר בשנת 1907, והוא בן 44 בלבד.

הרב השאיר אחריו רק ארון ספרים וכמה כתבי-יד. בצוואתו ביקש שהספרים ינתנו לאותו בן-משפחה שיידע לעיין בהם.

לאחר שאמי התחתנה, קיבל אבי את כל ספרי הרב במתנה, כי הוא היה היחיד שהתמצא ב"אותיות הקטנות". בין הספרים שעברו לרשותו של אבא היה כל הש"ס, חלקו בהוצאת וילנא וחלקו בהוצאת סלאוויטא המפורסמת (של האחים **שפירא**).

חשבון הנכסים של בעל הצוואה

זכרון עדות שהיתה לפנינו עדים החתומים מטה בשני בשבת שלשה ימים לחודש אדר שנת חמשת

אלפים ושש מאות ושלשים וארבע לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן [illegible] איך

[illegible] הה"ר נתן צבי בה"ר מנחם מענדל [illegible]

על ערש דוי [illegible] ודעתו צלולה ומיושבת עליו והיה יודע לדבר ולשאת וליתן [illegible]

[illegible]

צוואת השכיב מרע **נתן צבי ב"ר מנחם מנדל** מסאוון

שירו של **משה ברומברג**, בן הרב **נחום ברומברג** מסאוון

אריה אברהמי

הרב הסתייג מעליה; נכדו "אינו מוצא את עצמו"

רבה של סאוון בתחילת המאה, הרב **יעקב יצחק לנדמן**, שהתנגד בכל תוקף לעליית יהודי סאוון לארץ-ישראל, עזב את העיירה בשנת 1911 ועבר לקהילת יאסי, שם קראו לו הרב מסאוון. זה קרה כמה חודשים לאחר שנולדתי. הוא הספיק להיות הסנדק שלי ובעוזבו, השאיר עבורי מתנה, מחזור לימים נוראים (ראה צילום), די נדיר ברומניה בימים ההם.

בשנת 1920 עברו גם הורי לגור ביאסי. הקשרים עם הרב נשארו הדוקים (מבלי שאבא יזדקק להמלצותיו, כי הוא התקבל כש"ץ ושו"ב, בבית-כנסת, שחיכה זמן רב לאיש מתאים). בהתקרב חג הפסח הראשון קבע אבי מנהג, שעלי להביא לרב שש מצות שמורות מתוך המצות שקיבלנו ביד רחבה מהדוד **יעקב לייב** מהרלאו, מה גם שאנחנו לא השתמשנו במצות אלא לברכת המוציא. אחר כך ניערנו את המפה ואכלנו תפוחי-אדמה.

זכורני שבאחת הפעמים אחרתי במקצת. הרב חיכה בחוסר סבלנות ומשהגעתי, הצטחק ואמר ביידיש: "חשבתי שנסעת כבר לארץ-ישראל. אתם הרי ציונים ואין לכם זמן לחכות למשיח צדקנו". לא עניתי כמובן. רק ביקשתי סליחה על האיחור שנגרם עקב פגישה עם חברי לכיתה. "גם כן ציוני?" שאל הרב בבדיחות הדעת. כזו היתה האווירה בביתו.

בנו **נפתלי** היה חזן בקהילה להנאתו ודואג לפרנסתו. מלבד זה, חתנו **קופלמן**, שהובא לרומניה לשם נישואיו עם בתו **פריידה** היה גר בשכנות, והציונות אסורה בביתם. לא יפלא איפוא שהנכד – בנו של **קופלמן** – היה מפרסם בעיתונו של **מאור סאווניאנו (משה שור)** בשם **קופמן-פל**.

אחר השואה הגיעה לארץ בתו של הרב, **פריידה** והשתקעה בחיפה עם משפחתה. **קופלמן פל** בא לבקרני באחד הימים במשרדי המפלגה הפרוגרסיבית, שהייתי אז אחד מראשיה. הוא נראה לי מאוד נבוך ואמר לי: "לך טוב, קיבלת חינוך נכון ועלית על דרך נכונה. אני לא השלמתי עם חינוך הורי; נקרעתי בין שני עולמות וכעת אינני מוצא את עצמי".

לעומת הרב מסאוון, אחיו, שהיה רב באדז'וד, היה פחות קיצוני. בנו **דוד** נשא לאשה את **דבורה'לה** בת דודו, בתו של הרב **לנדמן** מבקאו, צעירה מוכשרת, המפרסמת שירים ברומנית. **דוד** עצמו עבר מהפך: לעומת אביו, שהתנגד לחסידות, הפך לאדמו"ר חסידי, כי מצד אמו הוא מצאצאי האדמו"ר הידוע **"השרף"** – ר' **אורי מסטרליסק**. כעת ר' **דוד** מנהל חצר חסידית בנתניה.

צאצאיו של רי אליעזר הכהן ויזנפלד מסאוון

בכרך הקודם, במדור סאוון (עמ' 175) פורסמה רשימה קצרה על דמותו של ר' **אליעזר הכהן ווייזנפלד** (בליווי תמונה). כאן מובאת רשימת צאצאיו:

* בנו בכורו **יעקב-לייב**, שהשתתף כציר בקונגרס הציוני בגלאץ, היה זקן השו"בים בעיירה הרלאו במחוז בוטושאן.

* ר' **אשר ויזנפלד**, שחי בעיירה סוליצה, מחוז בוטושן. תלמיד-חכם מובהק, שלא רצה להתפרנס אלא מיגיע כפיו ולהנאתו שימש כש"ץ. נפל במלחמת העולם הראשונה.

* **עטיל**, בת יחידה. הושפעה הרבה מהוריה. ידעה חומש ורש"י, מדרשים ופירושים. לצורכי ביתה למדה תפירה ולהנאתה – צרפתית וגרמנית אצל משכיל העיירה, המורה **גולדשמידט**. נישאה לתלמיד אביה, **בן-ציון אברמוביץ**.

שלושה מבניו של ר' **אליעזר** היגרו לאמריקה: **משה, דב-ברל וישעיהו**. הם לא התבלטו שם, אך שמרו בנאמנות על יהדותם.

משה הצליח יפה בפרנסתו בניו-יורק.

ברל, גם הוא בניו-יורק, עמל קשה כל שנותיו ולהשקטת רוחו היה מפרסם לעיתים מאמרים ביידיש ב"דער טאג" (היום) וב"פארווערטס" (קדימה) היוקרתי והיה שולח להורים קטעי עתונות אלה.

ישעיהו הרחיק נדוד עד לפלורידה ושם היה מפרסם דברי שירה באנגלית תחת השם **Charles Spencer**. אחיו יהיו לועגים לו בגלל שמו האנגלי, במכתביהם אל ההורים.

ביטוי לוויכוח שהתנהל אז בקרב הקהילה היהודית ברומניה בקשר לעליה לארץ או הגירה לאמריקה נותן **ישראל טלר**, המורה לעברית מפוקשאן בשירו "שיר המעלות": "**מה לנו מדינות נכר וארצות מרחקים / שובו אל ארצכם קול קורא ממעמקים / שובו אל הארץ מאז לכם שמורה / שם כל תקוותכם תקוות כל הלאום קשורה**".

אך ההגירה לאמריקה הקיפה המונים גדולים, כי העתיד ברומניה היה חסר תקווה ואילו ארץ-ישראל היתה בבחינת "חלום רק עבור משוגעים בלבד".

הבנים של ר' **אליעזר** נשארו "יהודים אמריקנים", אך אחד הנינים של בנו הבכור, ר' **יעקב לייב**, שנשאר ברומניה לצד הוריו, הצטרף בשנות השבעים למאה זו (לאחר שסיים את חוק לימודיו כעורך-דין) לרשת ישיבות "אור שמח" בירושלים והוא פעיל בשמם ברחבי העולם. שמו: **אליעזר ויזנפלד**.

מחזור
חלק ראשון
לראש השנה ויום הכפורים
עם שלשה פירושים
מטה לוי · ובית לוי · ומעשה אורג · עם עברי טייטש
ולכלם בשם הכולל יקראו
קרבן אהרן
לעמבערג.
MACHSER
Druck von B. Lorje und H. Sperlig 1863

המחזור שקיבל הכותב, **אריה אברהמי**, שי להולדתו, מסנדקו הרב **לנדמן**

שמשון ר. לבנקרון

הרב אפרים אלתר לנדאו

רבה של סאוון, ידע התלמוד בעל - פה

הרב אפרים אלתר לנדאו היה דודו של מיכאל לנדאו המנוח, מנהל מפעל הפיס לשעבר, הרב אפרים אלתר היה הצעיר במשפחה וכשרונותיו עברו על כל מה שאפשר לצפות מנער המבלה כל זמנו בלימודים בחדר, בישיבות ובעיקר אצל רבנים מפורסמים.

בגיל בר מצוה נבחן ע"י כינוס רבנים בכל הש"ס וידו היתה על העליונה בויכוחים איתם. הוא ידע את כל התלמוד עם כל המפרשים בעל-פה.

המנוח מיכאל לנדאו בספרו "מאבק חיי" ידע לספר כי שמע מפיו של עו"ד שמואל רוזנהאופט ז"ל, יליד סאוון, כי בתקופת מלחממת העולם הראשונה היה הרב אפרים לנדאו לומד בע"פ עם חברת ש"ס במקום כהונתו, מפני שלא היה לו נפט להאיר את הבית...

הרב שירת בקודש בעיר המחוז טקוצ' ולאחר מכן בסאוון.

מקורות:
*"מאבק חיי" - **מיכאל לנדאו***

אריה אברהמי

חלוצי סאוון ודורוהוי

תיקון. בכרך הקודם, ברשימה של מר **אריה אברהמי** על "תולדות הקהילה" - דמויות ומשפחות בסאוון (עמ' 8-165), נפלו כמה שיבושים והשמטות שהקשו על הבנת הנקרא. הננו מביאים פה את הקטע מחדש:

מאחת המשפחות הללו (**סלומון** – ביידיש: **מענדל אלטער שלמה'ס**) יצא החלוץ הראשון של רומניה הישנה, בתחילת שנות העשרים, **אהרן סלומון**, אשר נהיה ברבות הימים רוכש אדמות גדול עבור המוסדות הלאומיים ונרצח בשל כך ע"י הערבים.

בו-זמנית, יצאה מדורוהוי החלוצה הראשונה של רומניה הישנה – **יהודית רפפורט**. היא התאכסנה קודם בבית הורי ביאסי, כמעט שנה, כאשר היתה תלמידה בסמינר למורים של ד"ר **א. שור** ז"ל, אך לא סיימה ועלתה ארצה באמצעות תנועת "החלוץ", עם קבוצה שנשלחה לגליל אחרי מאורעות תל-חי, לא החזיקה מעמד וירדה לצרפת.

לא הייתי יודע עליה ולא כלום לולא יד המקרה. במסגרת עבודתי פגשתי עולה חדש מרומניה. שאלתי לשמו וכשענה לי: **רפפורט**, התוודעתי אליו. להפתעתי התברר לי שהוא אביה של **יהודית רפפורט**. הוא סיפר לי שעלה ארצה עם הקבוצה הראשונה שבאה להתיישב באחוזה.

אשר **ליהודית**, היא סיימה לימודי רפואה בצרפת. בזמן המלחמה העולמית היתה פעילה במחתרת הצרפתית והקשרים איתה היו רופפים מאוד.

בשנות ה-60 הגיע ארצה אדם צעיר מדורוהוי והוא התאכסן אצל חבר שלי. ממנו נודע לי שאחרי המלחמה הגיעה **יהודית רפפורט** לרומניה, לפי הזמנה של **אנה פאוקר** (שרת החוץ, מראשי השלטון באותה עת ברומניה, יהודיה, קומוניסטית ותיקה) וביקרה בדורוהוי. **יהודית רפפורט** אימצה את רוחם של הצעירים היהודים בפעילותם הקומוניסטית, בהסבירה להם כי זה הוא המחר. לא עבר הרבה זמן ויצאה שמועה, שאנה **פאוקר** שלחה את הוריה לישראל... המאורעות התגלגלו ברומניה כפי שהתגלגלו, ובסופו של דבר, גם הוא ועוד קומוניסטים נאמנים עלו ארצה.

ש. אבני

יוסף עבר־כהן ובני דורו

פרקים בתולדות הציונות ברומניה
1957–1923

סֶוֶן – תולדותיהן של עיירה ושל משפחה

יוסף עבר־כהן – "עוזי" בשם החיבה שלו – נולד בשנת 1911 בעיירה סֶוֶן (Saveni), מחוז דורוהוי, צפון מולדובה. העיירה שכנה כ־33 קילומטר צפונית־מזרחית לבּוטושן (Botoşani). היא נמנתה עם העיירות היהודיות הטיפוסיות, שׁשימשו ערש לצמיחת יהדות רומניה ולהתפתחותה, בעיקר במולדובה.

ההיסטוריון א. שוורצפלד קובע, שהקמתן של עיירות יהודיות ברומניה התחילה בסוף המאה ה־17 והתהליך נמשך לאורך כל המאה ה־18 ועד למחצית המאה ה־19.

תעודת ייסוד העיירה סאון ניתנה 24 שנים לאחר זו שניתנה למיחאילן, בשנת 1816, בימי שלטון הנסיך סקארלאט קאלימאקה. עד אז היה במקום כפר גדול. יהודים חדשים הובאו לסאון בין השנים 1822–1828, בימי שלטונו של הנסיך יוניצה סטורדזה. יהודים אלה תרמו לשגשוגו הכלכלי של המקום בפיתוח ענפי־משק נוספים, מלבד הענפים החקלאיים הטיפוסיים שעליהם התפרנסו איכרי הכפר סאון. היהודים הם שהפכו את הכפר לעיירה ולמרכז מסחרי. בשנת 1831, שמונים שנה לפני לידתו של יוסף עבר־כהן, כבר נמצאו במקום 71 יהודים, שהיוו אז כמעט 12% מן האוכלוסיה הכללית. 12 שנה לאחר מכן, ב־1843, הוקם בית־הכנסת הראשון בעיירה (הראשון בשבעת בתי־הכנסת שפעלו בסאון בימיה הטובים ביותר, שבין שתי מלחמות־העולם). כעבור חמש שנים הוקצה להם שטח־אדמה לבית־עלמין יהודי. את השטח המוקצה קיבלו לידיהם רק בשנת 1856, ואז גם קיבלו מגרשים להקמת בית־ספר ומקווה־טהרה.

חוזה חדש נחתם בין בעל־האחוזה ונציגי הקהילה היהודית, במטרה להגדיל את האוכלוסיה היהודית במקום. המטרה הושגה. אם בשנת 1860 – השנה שבה נחתם ההסכם החדש – נמנו בסאון 518 יהודים, הרי בשנת 1899 הגיע מספרם ל־803 נפשות, ובכך הגיעו לשיא מבחינת אחוז האוכלוסיה היהודית במקום: 50.1 אחוז מכלל האוכלוסיה. אמנם בשנת 1940 נמנו בסאון 2,003 יהודים – המספר הגדול ביותר בכל שנות קיומה כישוב יהודי, אבל האחוז ירד ל־26.4% מן האוכלוסיה הכללית.

גם יהודי סאוֹן ידעו ר־יפות ומצוקה אנטישמית. בשנת 1896 התחוללו פרעות ביהודי העיירה. בסופו של דבר הואשמו דווקא היהודים במעשים נגד השלכון. ראש העיירה הזעיק ז'נדרמים, בטענה שהיהודים מרדו בשלטון.. יהודים רבים נעצרו ברחוב, הובאו לקסרקטין־צבאי סמוך ועונו קשות. חלק מהם הועברו לדורוהוי – עיר המחוז – והועמדו לדין.

בשנת 1907, בימי מרד האיכרים הידוע, מרד שהתחיל במולדובה, פלשו איכרי הסביבה לסאון, היכו ביהודים, בזזו את חנויותיהם והחריבו את רכושם. ב־1911, השנה שבה נולד יוסף עבר־כהן, נמנו בקהילת סאוֹן 180 סוחרים יהודים, 131 חייטים, 54 סנדלרים, 7 פחחים, 17 נגרים ו־169 בעלי מקצועות אחרים. היו יהודים שעסקו בגידול צאן או שעבדו בשני המפעלים הגדולים, שהיו סמוכים לעיירה: בית־חרושת לסוכר בריפיצ'ן (Ripiceni) וטחנת־קמח גדולה בהאנֶשט (Hanesti).

ככל שאר העיירות בצפון מולדובה שמרה גם סאוֹן במשך השנים על אורח־חיים דתי ועל צביונה המסורתי. עבר־כהן סיפר, שבגיל שבע למד גמרא במרתף בית־הכנסת. המלמד היה סבו של אידוב כהן מיחאילן, אחד מבני דורו של יוסף עבר־כהן. החיים החברתיים־תרבותיים נעו מסביב לבית־הכנסת ומסביב לחגי ישראל ומועדיו, וכן סביב שמחות משפחתיות־מסורתיות. ברבות הימים פעלו בסאון

שבעה בתי־כנסת, כשהמתפללים מתחלקים לפי מעמדם הכלכלי החברתי. כבכל עיירות מולדובה, היו בתי־כנסת מיוחדים לבעלי־מלאכה שונים ולפי מקום מגוריהם. האווירה היתה טיפוסית לעיירות. אידוב כהן סיפר, שסבתא שלו, אשתו של אותו מלמד, שאצלו למד יוסף, נהגה לחלק חלות לשבת למעוטי היכולת. החלוקה לא היתה אישית, כדי שלא לבייש את הנצרכים. את החלות הניחה אי־שם, לא רחוק מפתח ביתה, וכל מי שנזקק בא ולקח.

הילדים למדו ב"חדר" וגם בבית־ספר יהודי שפעל בעיירה, שלא היה ממלכתי. בימים ההם טרם השיגו יהודי רומניה זכויות־אזרח, אולם תוכנית הלימודים היתה דומה לתוכנית הלימודים של בתי־הספר הממלכתיים. בית־הספר היהודי בסאון נבנה רק בשנת 1901 עשר שנים לאחר מכן, בשנת לידת יוסף, מנה בית־ספר זה 156 תלמידים.

המצב הכלכלי לא היה טוב. מלבד כמה עשירים, חיו בסאון, כבכל שאר העיירות, יהודים מדלת־העם, שפרנסתם צלעה, הן מפני שהאוכלוסיה כולה היתה דלה והכלכלה בלתי מפותחת והן בשל המגבלות המיוחדות שהיו תקפות לגבי היהודים.

בשנות העשרים של המאה שלנו, בשנים שבהן התבלט הנער עוזי עבר־כהן כנער חובב קריאה, פעלו בסאון שתי ספריות ציבוריות יהודיות, אחת שהוקמה על־ידי נשי ויצ"ו (A. C. F. E) במקום, ואחת כללית.

עוזי עבר־כהן נולד כילד ראשון במשפחתו. אביו, ר' ישראל (סרול) עבר־כהן, התפרנס מחנות למימכר נפט, מצרך נדרש מאוד בימים ההם, בעיקר למאור, כי טרם הותקנה מערכת חשמל באיזור, והבתים הוארו בעששיות נפט. אמו היתה דבורה לבית טאלמאצ'יו, מן המשפחות היהודיות החשובות במחוז. הוא נולד בכפר ראדאוץ־מולדובה, ישוב סמוך לסאון, לשם נסעה אמו ללדת את ילדה הראשון בבית הוריה, כנהוג בימים ההם.

אביו, ישראל עבר־כהן, וסבו – צבי־הירש, נולדו אף הם בסאון. עבר־כהן אמר, שאינו זוכר אם גם אביו של צבי־הירש נולד בסאון או שהוא זה שברח מרוסיה השכנה בתקופת ה"חאפערים" הידועים לשימצה.

חוק הקנטוניסטים גרם לכך, שנערים יהודים רבים נמלטו מתחום המושב ברוסיה לרומניה. בגיל צעיר למדי נפרדו מהוריהם, מתוך ידיעה ברורה, שאולי לא יחזרו להתראות לעולמי עד. יצאו בלילה מבית הוריהם, הלכו בדרכים עוקפות, שלא יפלו בידי החוטפים שארבו להם בכל מקום, חצו בסירה את נהר הפְּרוּט, ששימש גבול, הגיעו לעיירות שבהן מצאו מסתור, ולא חזרו עוד להוריהם. הסופרת סוני סולומון־מערבי, שגם אבות אבותיה הגיעו בדרך זו לביוולאר (Bivolari), אחת מעיירות מולדובה, תיארה בספרה ביידיש ("טעג פון אמאָל", "המנורה", ת"א, 1979) בצבעים עזים את קורותיהם של נמלטים אלה והשתרשותם בארץ החדשה.

גם אביו של צבי־הירש עבר־כהן הגיע בדרך זו לסאון. מכאן גם שמו. לשמו הקודם – כהן, צורפה תוספת ונקרא בשם עבר־כהן, כלומר, הכהן שהגיע מעבר לנהר (אולי כדי להבדילו מכהן אחר, בן המקום). מדהים עד כמה רבות המשפחות בעיירות רומניה, שאבות אבותיהן הגיעו לרומניה לאחר שברחו מרוסיה בשל הפחד מפני חטיפתם לצבא ל־25 שנות שירות. גם משפחת לרנר, משפחתה של הילדה לרנר, שנישאה לעוזי והיתה רעייתו הנאמנה במשך למעלה מארבעים וחמש שנות חייהם ביחד, הגיעה לדורוהוי לאחר שאביה של הילדה, אלכסנדר־זיסע לרנר, נמלט מרוסיה מפחד "החוטפים".

למרות שאלכסנדר־זיסע הגיע לדורוהוי כנער חסר־כל, הצליח תוך שנים מעטות להימנות על עשירי העיר, ויכול היה להרשות לעצמו לנסוע מדי שנה, יחד עם אשתו דינה, לקרלסבד ולווינה... זיסע היה שמו היהודי, שהוריו בחרו בו. אלכסנדר היה תוספת הכרחית. האגדה טוענת שחייבים היו לצרף לשמו של כל ילד שנולד, את השם אלכסנדר, כדי לכבד בדרך זו את שם הצאר. רק לאחר שם הצאר ניתן היה להוסיף את השם היהודי.

ד"ר פנינה מלצר

אבי, עו"ד יעקב רוזנהאופט ז"ל

עו"ד **יעקב רוזנהאופט**

אבי ז"ל, עו"ד **יעקב רוזנהאופט** (1968-1901) נולד בסאוון, חי ביאסי ובת"א.

מאז הכרתי את אבא, ידעתי כי עלי לחלוק אותו לא רק עם אמי, אחי והמשפחה, אלא עם כלל ישראל. כאב דואג היה לכל יהודי יאסי, ולא רק לנו, ילדיו. בחוכמתו, בטוב ליבו, במסירותו - תמך, עזר וסייע לכל מי שהיה זקוק לכך.

אבא נולד להוריו, **אבא** רוזנהאופט, בשנת 1901 בסאוון, הרביעי מבין שבעה בנים ובנות. המשפחה התגוררה באחוזה שנוהלה ע"י הסבא, **אבא רוזנהאופט**. הילדים למדו בבית הספר התיכון בצ'רנוביץ וחמישה מביניהם המשיכו בלימודים אוניברסיטאיים והיו לעורכי-דין, ביניהם אבי **יעקב**.

בגיל 21 נשא לאשה את **מינה** לבית **ברץ** מדאראבאן וכעבור שנה כבר היה אב לתינוק. את לימודיו באוניברסיטה של יאסי השלים, תוך כדי היותו מפרנס את משפחתו: עובד ביום ומתכונן לבחינות בלילה.

לימים תפס אבא מקום חשוב בהנהלת הקהילה היהודית ביאסי. עצותיו החכמות הצילו לא פעם את הקהילה מפורענויות. כך גם בזמן הפוגרום הידוע ביאסי: כל דרי המקלט הגדול שבו שהינו, רצו ללכת למינהל המחוז (Prefectura), לרכוש פתק "liber" (חופשי), שחילקו השלטונות ביום הפוגרום, כדי למשוך יהודים החוצה, לרחובות, כדי שיקל עליהם לתפוס ולהרוג אותם. כאשר באו להתייעץ עם אבא, הוא התנגד לכך נמרצות, באומרו כי בעוד יומיים, אם יהיה צורך בפתק כזה, אפשר יהיה לקנות אותו. בכך הוא הציל חיי רבים, אשר שמעו לעצתו ולא התייצבו אותו יום בפרפקטורה.

אבא היה ציוני משחר נעוריו. אנחנו, הילדים למדנו עברית אצל מורה פרטית, החל מגיל חמש. כבר אז ידענו כי מקומנו וביתנו האמיתי הוא ארץ-ישראל ולשם אף נגיע ביום מן הימים.

ב-1944 עזבנו את יאסי ובאומץ-לב בלתי רגיל, תוך נטילת אחריות רבה מאוד, העלה אבא את המשפחה על האוניה "קזבק", בדרכנו לארץ, דרך תורכיה וסוריה. אחרי תלאות רבות הגענו לחיפה, לבית העולים בת גלים.

על אף פעילותו הציונית ברומניה, לא התקבל כאן אבא בזרי פרחים... ושוב הוא נרתם למלאכה הקשה: הקמת בית בארץ ישראל. ושוב - כבימי נעוריו - עבד לפרנסת בני משפחתו, ולמד לקראת הבחינות להסמכתו כעורך-דין בארץ. ושוב, כהרגלו, הוא הצליח בכך ובמשרדו ברח' לילינבלום 41 בתל-אביב עבד עד יום מותו.

וכמו אז, ביאסי, גם כאן, בת"א עזר וסייע ללקוחותיו בידע הרחב שלו, בתבונתו וברוחב ליבו.

כל מי שהכיר את אבא אהב אותו. היה לו חוש הומור נדיר, אופטימיות ושמחת חיים. היה לו לב רחב והוא אהב כל אדם והיה נאמן לאלוהים.

ב-20 ביוני 1968 הכריע אותו התקף לב.

חיוכו, אור פניו ושמחת החיים שלו מלווים אותנו עד היום - ותמיד.

אמי, מינה רוזנהאופט לבית ברץ

*אמי, **מינה רוזנהאופט** נולדה בדאראבאן, להוריה **חיה ודוד ברץ**; בכורה מבין ארבעה ילדים (שלוש בנות ובן). סבא **דוד ברץ**, תלמיד-חכם, הירבה בלימודי קודש בעת שאשתו (היפה מאוד) **חיה** ניהלה את חנות הבדים.*

***מינה** בילתה את ילדותה בדאראבאן ורק ב-1922, בה'נשאה **ליעקב רוזנהאופט** עברה לגור ביאסי.*

*ביתם של **מינה ויעקב** ביאסי היה ידוע כבית חם, מכניס אורחים, ששררו בו סבר פנים יפות, אופטימיות ושמחה. כל מי שבא בצל קורתם מצא בו תמיד מלה טובה, תמיכה ועצה נבונה.*

אמא היתה עקרת בית וראתה זאת כמקצוע. חינוך הילדים והטיפול בהם, ניהול משק הבית, ארוח - כל מה שנחשב פעם תחומה הבלעדי של האשה בבית - בכל אלה היתה פרפקציוניסטית מאין כמוה.

ולמרות הזמן הרב שהקדישה לכל אלה, ביתה וליבה היו תמיד פתוחים לזולת ולצרותיו. היתה עוזרת ותומכת בהרבה משפחות נזקקות - אם בדאגה לנדוניה לבת, אם בהשגת עבודה לראש המשפחה ואם במתן בסתר. מעולם לא התפארה במעשיה הטובים. לא סיפרה למי וכיצד עזרה; ואותנו היא לימדה כי "הדבר היקר ביותר שאפשר לתרום - הוא זמן". ואכן, לסבלנותה לא היה גבול. היתה מסוגלת להקשיב למישהו המספר צרותיו, בכל המסירות וההשתתפות. ביתנו היה פתוח לכל וכולם התקבלו בו בכבוד הראוי - יהיה זה נסיך או דלפון, רופא או סנדלר. כל אדם זכה בכבוד, באשר הוא אדם.

אמא היתה יראת שמים וענווה מאין כמוה. מעולם לא שמעתי אותה מתפארת בילדיה, בבעלה או בכל דבר אחד שהיה לה.

היא היתה רגישה מאוד ליופי, בעלת חוש אסתטי מעולה. מסוגלת היתה לטפח את הבית, גם כאשר האמצעים היו מצומצמים והקשיים מרובים.

מינה רוזנהאופט

אחרי שנים יפות וטובות, ברמת חיים אמידה למדי, בהן ידעה לדאוג לחינוך מעולה לילדיה וטיפוח ביתה, היו השנים הראשונות בארץ קשות מאוד. למרות זאת, לא ויתרה על לימוד השפה העברית וחיבוריה היו ממש ספרות יפה!

גם בישראל המשיכה לקיים בית יפה ופתוח.

גם כאן ידעה למצוא את הנצרכים הזקוקים לעזרתה והיא סייעה להם באותה מידה של מסירות ולבביות.

ולא סיפרתי עדיין כמה יפה היתה! וכמה חכמה!

תמיד יכולתי לקבל ממנה עצה טובה והדרכה ואני הרביתי להתייעץ עמה. היא היתה כחברה לנו, ילדיה.

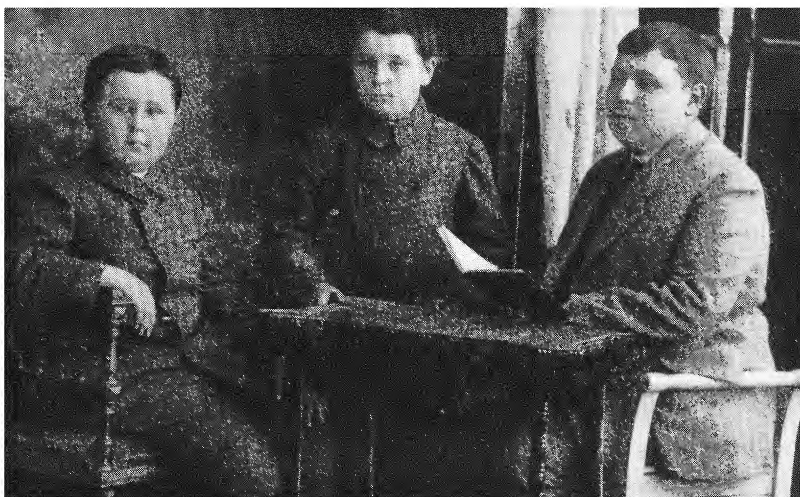
מותו של אבא, שאותו העריצה, היה בשבילה מכה שממנה לא הצליחה להתאושש. שש שנים אחריו - ב-1974 החזירה את נשמתה לבוראה.

היא הורישה לנו ערכים: התחשבות בזולת, הערכת האדם באשר הוא אדם, הכשרון לדעת להקשיב והרצון לעזור.

ד"ר פנינה מלצר

שלושה אחים – חמישים שנה

*בתמונה למעלה: צילום שנעשה בשנת 1911 בצ'רנוביץ. שלושת האחים לבית **רוזנהאופט**, מימין לשמאל: **הרמן, שמואל ויעקב**, בהיותם תלמידים בתיכון בצ'רנוביץ. בתמונה למטה: כעבור יובל שנים, שלושתם באותו סדר ישיבה. **יעקב**, משמאל, הוא אביו של השגריר לשעבר בארה"ב, ד"ר **מאיר רוזן**.*

דוד ויניצקי

שמואל רוזנהאופט – "גואל צדק", יליד סאוון

(מתוך רשימה שנתפרסמה בשלושים למותו)

היתה זו דמות אצילה, מקסימה בפשטותה. קוויה הבולטים – חן, תום ויושר; נעימות ולב פתוח להבין לזולת, לחוש את כאבו ולעמוד לימין הנצרך.

השכלתו הכללית העשירה התמזגה בהשכלתו היהודית הרבגונית, שספג מילדותו. מרובים היו שטחי פעילותו בכל תחנות חייו: כסטודנט ביאסי, כיועץ משפטי של "תרבות" בבסרביה, כנציג ההסתדרות הציונית בוועד הפועל של עיריית קישינב, כמנהל "קרן היסוד" בבוקרשט, כפעיל ומפעיל מחתרתי של "תרבות" בבוקרשט וכמארגן עליה ב' בשנות הבריחה מרומניה. תחנתו האחרונה בגולה – זמן ממושך בכלא.

עלה בזכותי לעקוב אחר מעלליו הברוכים בקישינב במשך שתי עשרות שנים, כמעט מראשית ימי ההתעוררות הלאומית שאחרי הצהרת **באלפור**. ביה"ס העברי מיסודה של "תרבות", אשר הכניס תחת כנפיו רבבות ילדי ישראל בבסרביה, קמו עליו שליטי הארץ להכריתו בעודו בחיתוליו. אז נקרא **ש. רוזנהאופט** מעבר לנהר הפרוט, משורותיה של יהדות מולדובה – להגן על העולל הרך מפני הרוחות הרעות.

שמואל רוזנהאופט

חרותים בזכרוני הימים עת עמד בגאווה לאומית לפני שרים ושליטים והוכיח להם את זכותו של הקיבוץ היהודי בבסרביה לקיים בית-ספר לילדיו בשפתו הוא. לא נרתע מפני התפרצויות השרים, אשר רצו להוקיע אותו כבלתי אוהד למדינה וכחותר תחת אושיותיה. והוא זכה לראות את חניכי ביה"ס בבגרותם, כחלוצי האומה. אלפים מהם הוכיחו את נאמנותם לאומה ולערכי תרבותה, את מסירותם – בשדות הגליל והנגב ובמערכות הקרב.

אי אפשר לפסוח על פעולתו המפוארת בוועד הפועל של עיריית קישינב, בו גילה את אומץ ליבו וגאוותו הלאומית למופת. המנוח נשלח לשם בשם ההסתדרות הציונית, כדי לעמוד בראש המחלקה להתאזרחות. בשל "מכת" ההתאזרחות, צפויים היו אלפי יהודים בבסרביה, הכבושה בידי הרומנים, ובהם רבים פליטי הפוגרומים באוקראינה, ליהפך למשוללי זכויות כלשהן, משוללי זכות לתעסוקה ולפרנסת ביתם. רבה היתה תקיפותו וסבלנותו בטפלו בשאלות הסבוכות ביותר בשטח זה. אהבתו הרבה לבריות היא שהצילה אותם מכיליון. לא בכדי הכתירהו הרב **צירלסון** זצ"ל (רבה של בסרביה) בשם "גואל צדק".

עם קום המדינה נתנסה המנוח קשות בארץ גלותו, בה נשאר מרצון לעמוד על משמרתו. אף בימים הקשים ביותר לא נשברה רוחו ולא התכחש לעברו. גם בהגיעו לארץ לא היתה בפיו כל טרוניה, כי ידע שרק מתוך סבל ועינויים יתקדשו עם וארץ. מלא התלהבות היה האיש להישגיה של המדינה, לכל מה שראו עיניו.

וכאן, בארץ, שוב נמשך ליבו לפעולה למען המוני העם – בשטח השגת פיצויים לנרדפי הנאצים.

פועלו הרב של יליד סאוון זה לא ימוש מזכרוננו. שמו יחרת בספר תולדותיה של האומה.

שרה רוזנפלד (בורשטיין) ז"ל

אבי

הרב בן-ציון בורשטיין

(25 שנים לזכרו)

כאור זרח עלי
אבי...
ברוב טוב שנתת לי
בימי ילדותי.

נפרדת ממני
אבי...
ורק ליל ידעתי
בלבי...

חלפו שנים
אבי...
ואליך תמיד הגעגועים.

כי אתה לימדתני
אבי...
לא להיות אחרת
אבי...

בכרך הקודם פורסם שירה של **שרה רוזנפלד** (בורשטיין) ז"ל "למענך". לצערנו חלו שיבושים בסדר השורות. אנו נותנים את השיר כדיוקו, מחדש

למענך

למענך האדם
נברא העולם
למענך האדם
קרן אורה
ושמחת החיים.

למענך האדם
נולדה האהבה.
ולמענך האדם
פתח את לבך
ותן עצמך
עם חדוות המתן
תדע או שר ושלווה.

שרה רוזנפלד (בורשטיין)

בתוספת לדברים שנתפרסמו בכרך הראשון (עמ' 273) על סבי הרב **בן-ציון בורשטיין** זצ"ל ומשפחתו, הנה כמה פרטים נוספים:

שלושה בני-דודים היו במשפחת **בורשטיין**:

* *הרב **בן-ציון בורשטיין** זצ"ל - רבה של סאוון;*
* *הרב **דוד בורשטיין** - הרב של רדאוץ;*
* *הרב **דב-ברל בורשטיין** מבוטושאן.*

*הנכדה - **מרים רוזנפלד***

*

מרים רוזנפלד היא נצר למשפחת **בורשטיין** מצד אמה, **שרה רוזנפלד**. היא מורה אקדמאית בכירה וגאה במסורת המשפחתית שלה.

סבה, הרב **בן-ציון בורשטיין** זצ"ל ובתו **שרה רוזנפלד** ז"ל היו דמויות אצילות, המקרינות לעד על הנכדה-הבת **מרים רוזנפלד**.

משה וקסלר

מסאוון לציפורי

תולדות המקום

השם ציפורי ניתן לעיר היהודית העתיקה, שישבה בראש ההר כציפור, כ-100 שנה לפני הספירה. בתחילת המאה השלישית לספירה, כאשר חזר השלטון בעיר לידי היהודים, עבר רבי יהודה הנשיא להתגורר בציפורי ועמו עברה גם הסנהדרין כולה. רבי יהודה חי בציפורי 17 שנה וכאן ערך את המשנה.

ברעש האדמה שפקד את הארץ בשנת 363 לספירה נחרבה ציפורי כליל. מאז לא היתה לה תקומה.

הכפר הערבי ספוריה, שישב על חורבותיה של העיר העתיקה, שימש במלחמת העצמאות מרכז לכנופיות שפעלו נגד הישובים העבריים בסביבה, עד למבצע "דקל", שבו נכבש הכפר וננטש מיושביו.

במקום מתבצעות עתה חפירות ארכיאולוגית, עבודות פיתוח הגן הלאומי ומשפצים את המצודה, התיאטרון והמנזר. בחפירות נתגלו מבני ציבור, רובע מגורי היהודים, רחוב העמודים הראשי של העיר, בית מגורים מפואר עם פסיפסים מרשימים, כולל פורטרט של אשה יפהפיה, שקיבלה את הכינוי "המונה ליזה של הגליל", ועוד.

יוצאי סאוון בין ראשוני מושב ציפורי

המושב הוקם בשנת 1949 בידי עולים מבולגריה ורומניה. בין הראשונים שהגיעו למושב, סמוך להקמתו, היו המשפחות של יוצאי סאוון הבאות: **בלומנפלד משה** ז"ל **ואוטיליה**; **גרינברג יצחק וגיזלה**; **חכמו לופו ופרידה** ז"ל; **יצקרו ברוך וחוה** ז"ל; **סטולרו הרשקו ורוזיקה**; **פרץ פרוים וקוצה**; **קרויטורו זליג.**

משפחות נוספות שהצטרפו:

אלתר סלומון וברטה; **אהרונוביץ לוזר**; **הייניק הרש ומלכה**; **הייניק יצחק ורוזליה**; **הייניק פאבל וצילי**; **וקסלר מיכאל ובילה** ז"ל (הורי הכותב); **זיסו משה**; **ליפוביץ סלומון** (מדורוהוי); **מוידלוביץ אהרון ולורה**; **מיכאלוביץ יוסף וחנה**; **מיכאלוביץ יעקב** ז"ל **וסופי**; **קוז'וקרו אברהם**; **קיטלרו אברהם**; **קרויטורו לופו.**

החברים יוצאי סאוון, **יצחק גרינברג** ו**לופו חכמו** היו יו"ר הוועד של המושב. **אברהם מיכאלוביץ** (בנו של **יוסף**) מכהן בתפקיד מזכיר המושב משנת 1975.

התקופה הראשונה במושב

בתקופה הראשונה גרו המתיישבים בצריפים, אחר-כך עברו לבתים ערביים נטושים. החיים היו קשים. הריהוט הביתי הדל – מיטות, שולחנות, ספסלים, נעשה על ידי המתיישבים עצמם, מקרשים מחוברים. כארונות שימשו ארגזי המטען שעמם עלו ארצה. את הארוחות בישלו על גבי פרימוסים או פתיליות נפט. כדי לראות סרט נסעו לנצרת וערבי ריקודים נערכו על גג הצרכניה.

הסוכנות הקציבה לכל משפחה פרה אחת, 60 עופות, סוס עם עגלה והלוואה של 50 לירות.

לכל משפחה הוקצבו חמישה דונם קרקע לגידול ירקות ובאדמת הפלחה המשותפת גידלו חיטה, אבטיחים ושחת.

הגברים עבדו במשתלה, בנטיעת עצים בסביבה, בגידול צאן ועגלים; הנשים עזרו בעבודות המשק.

רוב אנשי סאוון, שהיו בעבר סוחרים, למדו כאן מהר את מקצוע החקלאות. גידול בקר לחלב היה העיסוק והענף העיקרי במושב.

המושב כיום

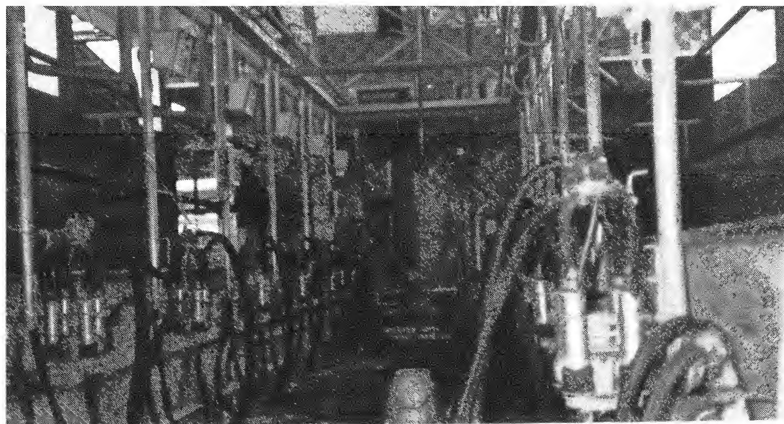
כיום מונה המושב כ־70 משפחות. בני המושב, רובם אקדמאים, עובדים בחוץ כבעלי מקצועות נדרשים. במושב ישנן רפתות מודרניות, מצויידות במכישור מתקדם, וכן לולים משוכללים לגידול עופות לבשר. יש משפחות העוסקות בגידול ירקות. ציפורי נחשב כיום לאחד המושבים המבוססים ביותר בארץ.

ה"מונה ליזה של הגליל" – יפהפיה בת 2000 מציפורי

וילה מרשימה במושב

מכון חליבה עם מיכשור משוכלל

אפרת (צ'רנה) מסינגר

שורשיה של מלכת היופי – *Miss Univers*

בשנת 1976 נבחרה הנערה הישראלית דינה מור (מסינגר), למלכת היופי העולמית – Miss Univers.
התברר ששורשיה של המלכה העולמית נעוצים בעיירה הרצה; אמה של דינה, אפרת מסינגר, היא ילידת סאוון. היא מספרת:

נולדתי בסאוון, בשנת 1932 ושמי היה **צ'רנה קרויטורו**. כיום שמי **אפרת מסינגר**. הורי היו **פייגה ושמחה קרויטורו**.

סבא וסבתא מצד אבי היו **הרש ואידס קרויטורו**. היו להם שני בנים: **שמחה** (אבי) **וברקו דסקלו**.

סבא וסבתא מצד אמי היו **שעיה ושורה** (שרה) **כהן**, לכן אמי נקראה **פייגה שורה שעי'ס**.

לאמי היה אח, **מאיר כהן** ושתי אחיות – אחת בשם **לאה** והשניה – **אידס קוז'וקרו** ולה ארבעה בנים: **אברהם, קופל, משה** ושמשון.

לאבי ואמי היו שמונה ילדים. הבכורה **אסתר** ולאחריה: **הרש, סוסי, שלמה-אהרון, צ'רנה** (אני) **ושעיה** (תאומים). אחרינו נולדו עוד **אברהם וחיה**.

אני ואחי **שעיה** למדנו באותה כיתה בבית-הספר בסאוון.

כולנו נולדנו בסאוון, חוץ מסבי מצד אמי, שהגיע לסאוון בעודו נער, מרוסיה.

אני נולדתי כאמור ב-1932. בגיל שש התחלתי ללמוד בבית-הספר המקומי ואחד ממורי היה **לייב בלומנטל**. עד כמה שאני זוכרת, הייתי ילדה שובבה מאוד. תקופה זו זכורה לי כתקופה יפה בחיי.

בהיותי בת תשע, ב-1941 פרצה המלחמה וגורשנו מבתינו בסאוון, יחד עם כל יהודי העיירה, תחילה לדורוהוי, ומשם הלאה, לטרנסניסטריה. הגענו למוגילב, השוכנת מעבר לנהר הדנייסטר. הרומנים העבירו אותנו על גבי רפסודות וילדים רבים נפלו מהן למים וטבעו. גם מבוגרים רבים הושלכו לנהר על ידי הז'נדארמים הרומנים. היהודים זעקו נואשות לעזרה ואין מושיע.

ממוגילב הצעידו אותנו ברגל, בשיירות, עד שהגענו לישוב בשם קונייבה, ספק עיירה ספק כפר. כאן הכניסו אותנו – כ-500 איש – לתוך אולם גדול, פרוץ לגשם ולקור. חיינו שם בתנאים בלתי-אנושיים. מרוב צפיפות ולכלוך פרצה שם מגיפת טיפוס וגם אבי נפטר ממחלה זו.

אמי התאלמנה, מטופלת בשמונה ילדים, בתנאים נוראים. גם אחי **שלמה-אהרן** נפטר ואמי נלחמה בחירוק שיניים על קיומנו.

בשנת 1944 הוחזרנו לרומניה. הייתי אז בת 12. חזרתי ללמוד, למרות שהלימודים לא היו סדירים. רוב הזמן עזרתי לאמי בפרנסת המשפחה.

לקראת סוף שנת 1947 החליטה אמי, לאחר לבטים קשים, לשלוח אותי ואת אחי **שעיה** לישראל. בדצמבר 47' הגענו לקונסטנצה. משם הפלגנו באוניה "פאן יורק" לכיוון ארץ-ישראל, אך הבריטים מנעו מאיתנו את ההגעה לארץ והובילו אותנו לקפריסין. שהינו שם ששה שבועות ובפברואר 1948 הגענו לחיפה. נשלחנו לקיבוץ דפנה.

בדפנה החל פרק חדש בחיי. הקיבוץ עיצב את אישיותי ותוך תקופה קצרה הפכתי לישראלית. למדתי לימודים סדירים והשלמתי את חוק לימודי, כולל בסמינר לגננות.

בשנת 1951 עלינו לקיבוץ חוקוק ונתקבלתי כחברה. שם הכרתי בחור נחמד בשם **זאב מסינגר**, טייס שקורקע עקב פציעה והחליט להיות קיבוצניק וכך הגיע לחוקוק. לאחר תקופה קצרה התחתנו. אח"כ עזבנו את הקיבוץ.

ניסינו להתערות בכמה מקומות בארץ, עד שהגענו למושב ציפורי, לשם נשלחתי להיות גננת. שם פגשתי כמה משפחות מסאוון ואלה שמחו לראות אותי מחנכת את ילדיהם.

בציפורי נולדה בתנו הבכורה **רינה**. כעבור שנתיים עברנו לגור בטבעון. כאן נולדו לנו עוד שני בנים - **רן** ו**עוזי**. שניהם עכשיו בעלי תארים אקדמיים - **רן** במתימטיקה ומחשבים, ו**עוזי** בכלכלה וראיית חשבון.

*

בתנו רינה הספיקה לעבור חוויה בלתי נשכחת, כאשר השתתפה בתחרות יופי עולמית ונבחרה כ"מיס יוניברס" לשנת 1976.

במאי '76 השתתפה רינה בתחרות למלכת היופי של ישראל ונבחרה למלכת היופי הארצית. כעבור חודש היא נטלה חלק בתחרות מלכות יופי בינלאומית בהונג-קונג, שם התחרו 72 יפהפיות מכל העולם, וביניהן רינה שלנו, שייצגה את ישראל.

רינה נבחרה למלכת היופי העולמית וזכתה בתואר "מיס יוניברס". בכך היא הביאה הרבה כבוד למדינת ישראל ונחת להוריה ולכל משפחתה. אי-שם בהיסטוריה ייכתב, שנערה יהודיה מישראל, בת להורים ניצולי שואה, נבחרה ליפהפיה עולמית.

כיום רינה נשואה לדורון גדר ויש להם שתי בנות חמודות מאוד: שרונה ודניאלה. רינה לומדת כעת משפטים ולי יש במה להתגאות.

מיכאילן

ברוך טרקטין

מגירוש ספרד – ועד מיכאילן

לדמותו של הרב הגאון ר' משה איש הורביץ זצ"ל

הרב **משה איש הורביץ** זצ"ל

בתשעה באב תשנ"ב מלאו 500 שנה לגירוש יהודי ספרד, גירוש שהשאיר פצעים עמוקים בעם היהודי, במשך דורות.

אחת המשפחות המפוארות של יהדות ספרד, שהצטיינה בין המגורשים, היא משפחת **הורביץ**, שצאצאיה התפזרו ברחבי העולם במשך הדורות.

השם **הורביץ** הוא למעשה לפי שם העיר הורוביצי שבצ'כוסלובקיה, כי משפחה זו הגיעה לשם לראשונה לאחר הגירוש.

בבית התפוצות שעל-יד אוניברסיטת תל-אביב, אורגן לא מכבר כנס עולמי של משפחת **הורביץ**, שיחוסה מגיע עד **לרש"י**. גם **השל"ה הקדוש** (הרב **ישעיהו הורביץ**, 1565–1630, בעל המחבר של ספר המוסר "שני לוחות הברית") שייך למשפחה זו. בנו של **השל"ה**, ר' **שפטיל** רשם בפתיחה למגילת היוסין של משפחתו, שחובה על כל הנותרים לאחר החורבן השלישי שפקד את עם ישראל, להעביר לדורות הבאים את אילן היוחסין של המשפחה המפוארת הזו.

אם נסתכל במגילת היוחסין כולה, נמצא את אחד הרבנים הגדולים מבני המשפחה, אשר הגיע לרומניה, לעיירה מיכאילן, וזהו הרב הגאון ר' **משה איש הורביץ** זצ"ל, ששירת בקהילה זו כאב"ד בסוף המאה הקודמת ותחילת המאה הזאת.

המתבונן בדרכי ההשגחה העליונה ומי שמתעניין בדרך החיים של העם היהודי, לא יכול שלא להיות נרגש ביותר, כאשר אחרי כל-כך הרבה שנים מזכירים את האישיות הזאת, תלמיד-חכם גדול בתורה ובעל ענווה.

ר' **משה איש הורביץ** זצ"ל היה רב העיירה מיכאילן, עיירה קטנה אמנם, אבל מלאה תלמידי חכמים, חסידים, אנשי רוח וסופרים. לעיתים רחוקות מוצאים עיירה כל כך קטנה, עם כל כך הרבה אנשי שם:

* **אידוב כהן**, שהיה חבר כנסת, נציג ומנהיג של העליה הרומנית, סופר והוגה דעות, שכולו אומר כבוד;

* ר' **ישראל לבנון**, ממנהיגי תנועת "המזרחי" ו"הפועל המזרחי" ברומניה, וכעת ראש המועצה הדתית בחיפה;

* **יעקב גרופר** ז"ל, המשורר הגדול

בשפת יידיש; המשורר **ליאון ברטיש** ז"ל ועוד.

אך נשוב אל הרב **משה איש הורוביץ** זצ"ל. מי היה האיש, מה היתה גדולתו של הרב, מדוע משך אליו תשומת-לב הציבור ואיך זה קרה שבעיירה קטנה כזו, רבנים וגדולי הדור, בין היתר האדמו"ר מגור זצ"ל, פנו אליו בשאלות והוא היה נותן תשובות בהלכה.

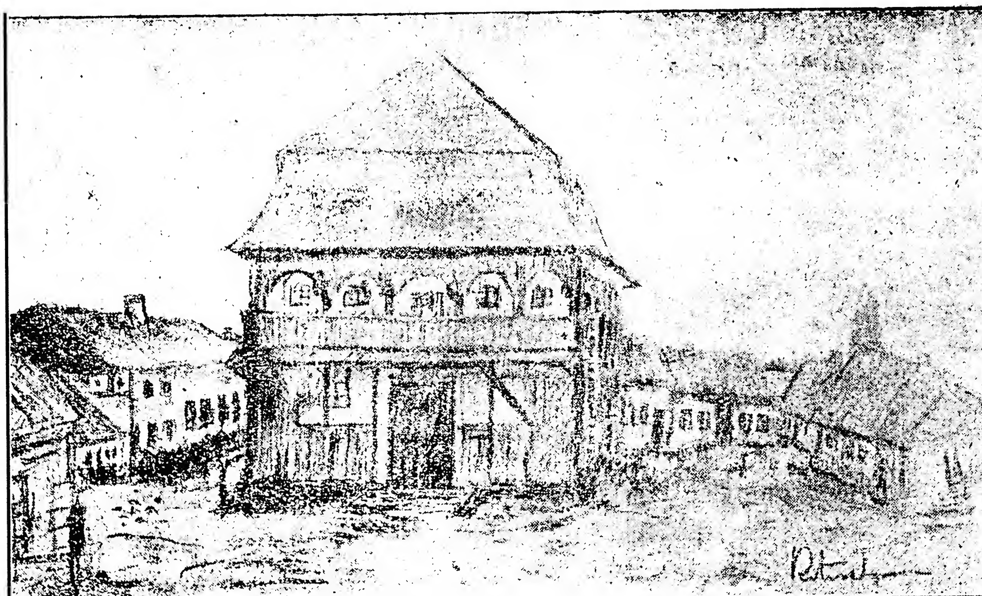
רבנו היה נצר שושלת יוחסין כפולה, מצד אביו ומצד אמו. מצד אחד, ר' **נפתלי מרופשיץ** זצ"ל ומצד שני, **השל"ה** הקדוש. הוא ירש משניהם גדולה, חוכמה ויראה. צנוע היה רבנו, מלא יראת שמים, שופע חוכמה ותפילתו היתה בדבקות רבה. כל מי שנמצא במחיצתו הושפע מגדולתו.

בחייו הסמיך שני רבנים: את הרב **מאיר שפירא** מלובלין זצ"ל ואת הרב **בן ציון כץ** זצ"ל מצ'רנוביץ. רבנו **משה** היה נוהג לומר: בעולם האמת לא אתבייש עם שני התלמידים האלה.

מגילת היוחסין.
ב"ה
זה לשון שב"ב הגאון הקדוש מוה"ר שעפטיל בן הגהק השל"ה זצל"ה :
בהיות כי ידוע החורבן השלישי שהיה בשנת ת"ח לאלף השישי שהיה הרג רב ואבדון כמש היה דומה לחורבן הראשון והשני והיה בעתם הללו תערובות רב וכו' שחכמי הדור יכלו לתקן עשו ומה שלא היה אפשר היו נשארים בתערובות ויש לחוש פן במשך השנים יעמדו אנשים ויטילו מום בקדשים לכן מהראוי שכל איש אשר הוא בימים ההם יעשה סדר יוחסין לזרעו ולזרע זרעו שיהיה לאות ולמשמרת עד ביאת המשיח" עד כאן לשונו הקדוש לכן בזה אחל בס"ד לסדר יחוס אבותי הקדושים זצוקלה"ה

הפתיחה למגילת היוחסין של משפחת **הורביץ**

מי יתן שקרן התורה והחוכמה שהיתה יסוד גדולתו של הרב **משה איש הורוביץ** זצ"ל תגן עלינו ועל כל ישראל. אמן.

Sinagoga de lemn din Mihăileni — *Desen de L. Bertisch*

לוסיאן זאב הרשקוביץ

מרדכי סטרליסקר – סופר עברי ממיכאילן

תרומתם של המשכילים היהודים מרומניה מהמחצית הראשונה של המאה הי"ט, לספרות העברית החדשה, אינה מבוטלת כלל. העיירה מיכאילן זכתה לקבל בתוכה את אחד הסופרים האלה: ר' **מרדכי בן דוד סטרליסקר**.

על **מרדכי סטרליסקר** נכתב מעט מאוד. אף-על-פי שפירסם שבעה ספרים בעברית
וכ-200 מאמרים, שירים, כתבות, פירושים למקרא, לתלמוד ולמדרש, הערות, מכתבים, ותרגומים בעתונות העברית בת-זמנו, מעטים החוקרים שדנו בדבריו והתעניינו בתולדות חייו. אלה שכן כתבו עליו, פרסמו הערות קצרות בלבד. עד עתה, **מרדכי סטרליסקר** נשאר סופר כמעט בלתי ידוע, כמו סופרים עבריים אחרים בני דורו, מרומניה.

במוצאו, **מרדכי סטרליסקר** היה יהודי גליצאי. הוא נולד בעיר ברודי שבגליציה, ביום כ"ז חשוון תקס"ז (8.11.1806). **מרדכי** – או בשמו הלועזי **מרקוס** – היה בנו בכורו של ר' **דוד** ב"ר **מרדכי סטרליסקר**, חזן וסוחר בעיר ברודי, ושל אשתו **פייגה מיזע** בת ר' **אברהם אבטשי יונס** מן העיר למברג (כעת לבוב, ברוסיה). סבו, אבי-אביו, שהילד נשא את שמו – היה ר' **מרדכי** מן העיר סטרליסק שבגליציה, שעבר לעיר ברודי ועל שמו נקראת המשפחה.

ר' **דוד** רצה ללמוד לנגן בכינור, אך אביו לא התיר לו וחיתן אותו בגיל צעיר מאוד עם הנערה פייגה הנ"ל בת 13, מן העיר למברג, שבה הוא חי כמה שנים והיה סמוך על שולחן חותנו הגביר. בשנת 1800 חזר ר' **דוד סטרליסקר** עם אשתו לברודי, שם נולד בנם הבכור **מרדכי**. בהיותו בעל קול יפה, נעשה ר' **דוד סטרליסקר** חזן.

מרדכי סטרליסקר כתב את תולדות חייו של אביו בספרו "זכר עולם", (למברג, 1849) יחד עם קינה על מותו (בפסח תר"ח – 1848).

באותה שנה, גר **מרדכי** עדיין בעיר ברודי, נשוי ואב שכול לשני בנים, שמתו בילדותם.

ר' **מרדכי סטרליסקר** ירש את כשרונו של אביו וקיבל חלק מדעותיו. היא קיבל השכלה תורנית מפי של אביו וגם השכלה כללית, בבית-ספר בשפה הגרמנית. עברית היתה שפת הכתיבה שלו. ידיעתו ביידיש ובגרמנית היתה טובה מאוד. הוא למד גם צרפתית, לטינית ומאוחר יותר גם רומנית. עוד בימי נעוריו כתב שירים בעברית ובגרמנית והקדיש אותם להוריו; אחדים מהם פורסמו ואחרים נשארו בכתב-יד.

*

מרדכי סטרליסקר עבר למיכאילן בערך בשנות ה-50 של המאה הי"ט. הוא הגיע לעיירה בתור חזן, מקצוע שבו המשיך את דרכו של אביו. אולם הוא לא התפרנס מחזנות בלבד, אלא נכנס גם לעסקים. בשנת 1863 היתה לו במיכאילן סוכנות להובלה ומשלוחים. מעמדה הגיאוגרפי של מיכאילן – בגבול בין מולדובה לבוקובינה – איפשר לו לעסוק בהובלת סחורות, משלוחים ויבוא-ייצוא בין אוסטרו-הונגריה לרומניה. כך התאפשר לו גם לפתח קשרי תרבות **וידידות עם**

משכילים שהיו עוברים דרך העיירה בדרכם לאוסטריה. כך היתה פגישתו עם ידידו הוותיק מברוד – ר' **הירש מנדל פינלס**, אביו של המנהיג הציוני **שמואל פינלס**, אף הוא סופר עברי ומשכיל, שעבר לגור בגלאץ.

מרדכי סטרליסקר עסק גם בפעילות ציבורית-יהודית: הוא כיהן כראש הסניף של חברת "כל ישראל חברים" (כי"ח) במיכאילן וביקש מראשי חברה זו (בצרפת) לפתח פעילות ענפה יותר למען יהודי רומניה.

הוא ציפה לביקורו של **משה מונטיפיורי** במיכאילן, חיבר שיר לכבודו (בעברית) והכין לו קבלת-פנים מפוארת. אולם **מונטיפיורי** שינה משום-מה את מסלולו ולא הגיע למיכאילן. הדבר גרם אכזבה רבה ל**סטרליסקר** וכן לפעילי-ציבור אחרים ברומניה. אעפי"כ, **סטרליסקר** פירסם את שיר-הכבוד לשר, בספרו "תודה וברכה" (צ'רנוביץ, 1868). בספר זה הוא פירסם גם את שירו "לכבוד שלשה מיטיבי צעד, ראשי בית הוועד לחברת כל ישראל חברים" וכן שיר-כבוד לקיסר האוסטרי "פראנץ יאזעף הראשון", אותו הגדיר כ"טוב ליהודים".

בצ'רנוביץ דיברו אז על קיומו של חוג משכילים עברים במולדובה, שהתרכז סביב **מרדכי סטרליסקר**.

מפורסמת במיוחד הידידות בין **סטרליסקר** לבין המורה המשכיל הצעיר **הלל כהנא**, שביקש את חוות-דעתו על ספרו "גלילות הארץ" – ספר גיאוגרפיה של ארץ-ישראל, שכתב אותה עת. **סטרליסקר** כתב לידידו הצעיר מכתב הערכה ושיר-כבוד (שנשמר עד ימינו במחלקת כתבי-היד של הספריה הלאומית בירושלים).

*

מרדכי סטרליסקר דבק ברעיון של שמירת ערכי היהדות, אך התנגד למיסטיקה ולחסידות, כפי שהתנגד להתבוללות, לעזיבת הדת ולעזיבת היהדות. בדבריו הסתמך – כמקובל אצל המשכילים היהודים – על **הרמב"ם**, שבו היה בקי, כפי שהיה בקי במקרא ובתלמוד.

סטרליסקר נאבק גם למען חינוך יהודי כללי – במסגרתו ילמדו הילדים היהודים מרומניה מקצועות חול וגם מקצועות קודש, תורת האדם ותורת ה' כאחד. הוא הציע תוכנית לבתי-הספר היהודיים, שעמדו לקום במולדובה, ופירסם אותה בשבועון "המגיד" (1859).

הוא גם בירך על מאמציו של השר הרומני **מיכאיל קוגלניציאנו** למען מודרניזציה של יהודי רומניה, תרגם לעברית את הצוו שפירסם השר ההוא ופירסם את התרגום עם פירוש משלו ב"המגיד" (1860).

סטרליסקר עסק גם בפעילות ציבורית-עתונאית מסוג אחר: הוא פירסם מדי פעם בעתונות העברית בת-זמנו – במיוחד ב"המגיד" – מכתבים הפונים לציבור היהודי ומבקשים סיוע לנפגעי שרפות. כך ביקש פעמים אחדות סיוע לנפגעי שרפות שהיו במיכאילן (1859, 1872), ופעם לנפגעי שרפה בברוד (1859) ופעם בעיירה בורדוז'ן
(1871).

הוא פעל גם למציאת פתרונות לעגונות. במסגרת זו ביקש סיוע למציאת יהודי, שכנראה עלה לא"י והתיישב בצפת והשאיר את אשתו עגונה במיכאילן. זאת הוא עשה בעקבות פנייתו של רבה של מיכאילן, הרב ר' **זלמן יהודה הלוי הורוביץ**, שביקש ממנו להשתמש בקשריו בעתונות העברית (1861).

*

במיכאילן חלו שינויים גם בחייו הפרטיים של **מרדכי סטרליסקר**. כנראה שכאן נולד בנו השלישי, **דוד** (שנקרא על שם סבו), בתרי"ז (1857). כעבור 13 שנה, בתר"ל היה הנער לבר מצוה ואביו הקדיש לו שיר ב"המגיד" (1870).

ל**מרדכי סטרליסקר** היתה גם בת, שנישאה ל**יואל גולדפרכט**, בנו של המלומד איש מיכאילן **דב חנוך גולדפרכט**. חתנו זה של **סטרליסקר** כתב הספד על מות חותנו, בסוכות תרל"ו (15.10.1875), שפורסם ב"המגיד" כעבור שבועיים.

ר' **מרדכי סטרליסקר** נטמן בבית העלמין היהודי במיכאילן, ליד מחותנו, ר' **דב חנוך**, שנפטר 11 שנה לפניו.

בשיריו מתאר **סטרליסקר** מאורעות מחייו, כמו מות אביו, מות שני בניו הראשונים בילדותם, הבר-מצוה של בנו השלישי. הוא כתב גם שירי הספד לאנשים שהכיר וכיבד. שיריו כתובים בסגנון המשכילים של זמנו, בלשון התנ"ך והשירה המקראית. ברוב השירים ישנם אקרוסטיכונים,

שיר-ידידות להלל כהנא. באקרוסטיכון - שמו של הלל כהנא ושמו של המחבר.
נמצא בספריה הלאומית, מחלקת כתבי-יד, אוסף פין, מס' 1327/134 4o

תודה וברכה

לכבוד

שְׁלֹשָׁה מֵיטִיבֵי צַעַר. רָאשֵׁי בֵּית הַוַּעַד ·

לחברת "כָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים" הי״ו

מנחה לראשית השנה · הבאה עלינו לטובה ·

מאתי

מרדכי בן דוד סטרעליסקער

M. STRELISKER

Mit Vorbehalt des Eigenthumsrechtes.

Gedruckt bei Rudolf Eckahrdt in Czernowitz
1868.

REMERCIMENT et BÉNÉDICTION.

POËME

MEMOIRE HONOROFIQUE
DEDIÉ

à trois hommes de merite et de bienfaisance les Presidents du Comité Central de la société l'Alliance Israelite universelle à Paris.

Par l'auteur

Marcus Strelisker.

Le fruit de cette brochure est consacré au but bienfaisante.

Czernowitz.
Imprimerie de Ekhardt
1868

שער החוברת "תודה וברכה", המתייחסת לפעילותו של **סטרליסקי** בחברת כי"ח במיכאילן

שבהם מופיע שמו של נשוא השיר וגם של המחבר.

הוא כתב גם פירושים למקרא ושירים על נושאים תנ"כיים. הוא תירגם מגרמנית לעברית וכן כתב על סופרים קלאסיים גרמנים – **שילר, לסינג** ואחרים.

*

אולם לא תמיד התמזל מזלו של **סטרליסקר** כסופר. ספרו האחרון, "שני המאורות הגדולים" (למברג, 1870) ובו שירים ומחקרים על משלים במסכת חולין שבתלמוד, לא זכה לתפוצה מספקת וחלק מן העותקים נשארו בעליית הגג של ביתו, שם נאכלו הספרים על-ידי העש. בני הדורות שאחריו שכחו את הסופר ולא הבינו את ערכו של הספר.

בשנות ה-20 של המאה הזאת – כלומר כ-45 שנה לאחר מותו של **סטרליסקר** נמצאו עותקים רבים של ספרו זה, על-ידי ילד שגר באותו הבית (הדבר מסופר על-ידי מר **אידוב כהן**, ב"ספר דורוהוי", כרך א', עמ' 189).

ספריו של **סטרליסקר לא יצאו** לאור במהדורות חדשות ואף ביבליוגרפיה של כתביו לא נערכה עד כה.

*

לסיכום ניתן לומר לגבי **מרדכי סטרליסקר**, שחשיבותו היתה משולשת: לגבי הספרות העברית החדשה – **ולגבי** עם ישראל כולו, הוא היה אחד הסופרים החשובים בספרות העברית החדשה. לגבי יהודי רומניה הוא היה אחד האנשים שנאבקו למען הפצת ההשכלה, תוך שמירת ערכי היהדות, היה מן המשכילים היהודים הראשונים במדינה זו ולוחם למען האמנציפציה של יהודי רומניה.

ואחרון אחרון חביב – ליהודי מיכאילן הוא היה סמל: האיש שהקים מרכז תרבות יהודית בעיר.

המחבר מודה למר **רפאל וייזר**, מנהל המחלקה לכתבי-יד בספריה הלאומית בירושלים, על סיועו הנדיב בהמצאת כתבי-היד וצילומם.

המערכת.

אלה קטעים ממחקר מפורט על אישיותו של הסופר המשכיל, תולדות חייו וכתביו.

מסיבות מובנות לא ניתן היה לפרסם כאן את המחקר ההיסטורי המעניין הזה כולו.

יש לקוות שהעבודה בשלמותה תראה אור במסגרת אקדמית מתאימה.

הרב שבתי סגל – מחבר שו"ת הרשבי"ד

"ברבנות מ' (מיכאילן) כיהן במשך כמה שנים ר' **שבתי סגל**, מחבר 'ספר שו"ת הרשבי"ד'" – כך נאמר בערך רבנים שב"פנקס קהילות רומניה", שהעורך צילם בפתיח לספר "דורות של יהדות וציונות בדורוהוי" (כרך א').

מי התקין את ספר **הרשבי"ד**? **ובכן היה זה הרב בן-ציון רולר, נכדו של הרב שבתי סגל. הרב רולר ישב שנתיים וחצי במחיצת זקנו וראה "כי לא מש מנגד עיניו דברי חכמינו**, שהלכה ומשנה ברורה במקום אחד אין למצוא". זקנו "**השתדל בכל עוז לברר הלכה ברורה** עד שידו מגעת". ואחרי שר' **שבתי** ראה שעדיין לא בירר, "קרע מה **שנכתב וחגר עוז** מותניו להתחיל מחדש לשנות ולשלש". **כי זה תוך-תוכו של ספרו: "ללון בעומקה של** הלכה ולעמוד על דברי רבותינו על בוריה".

הנכד ראה לנכון לקרוא לספר "ביאור הלכה", כי "כוונתו לא היתה דווקא **לחדש** ועיקר מגמתו לבאר הלכה". אלא שרצה להזכיר את שם זקנו ר' **שבתי** ושל אביו **הרב יצחק דוד**, על כֵּן קרא לספר "שו"ת הרשבי"ד" [הר' **שבתי בן יצחק דוד**]. עלות הספר, שנדפס ב-500 עותקים, היתה 60,000 ליי.

הרב **רולר** "החזיק" ישיבה בבית מדרשו, הישיבה הראשונה ברומניה לתלמוד, ש"ס, פוסקים, דרך ארץ, ידיעות וכתיבה מסחרית, מאושרת ע"י הממשלה, בשם "אור חדש ובני ציון".

ליקט: **שמשון ר. לבנקרון**

שמשון ר. לבנקרון

ולוולה זבארז'ר – הטרובדור של העיירה

*חבל שמר **אידוב כהן**, יליד מיכאילן, לא פירט ולא האריך בספרו "שיכחה ולקט", על תושב עיירתנו, המשורר והזמר **ולוולה זבארז'ר** ולא הרחיב גם ב"ספר דורוהוי" (כרך א') על דמות צבעונית זו. כי ולוולה לא היה **רק** בדרן העיירה, אלא **גם** משורר ברוך כשרון.*

אני הקטן אנסה למלא את החסר, למען הדורות הבאים, בהסתמך על מקורות שונים.

__ולוולה זבארז'ר__, או בשמו המלא __בנימין וולף אהרנקרנץ__, יליד זבאראז', עיירה בגליציה, 1819 1883. בנעוריו למד בישיבה. בהשפעתם של חוגי ההשכלה בטרנופול הסמוכה התחיל לקרוא בתנ"ך קריאה ביקורתית וכן קרא ספרי השכלה בעברית ובגרמנית. שירו העברי הראשון הודפס ב"כוכבי יצחק" בשנת 1848. בהשפעת זמרי ברודי הקרובה, נמשך ליבו אחרי זמרי העם. היה שר בעצמו את שיריו בבתי-מרזח בערי גליציה, רוסיה ורומניה.

כיוון שנרדף על-ידי החסידים, עזב את זבאראז' והשתקע בצ'רנוביץ ובערים אחרות ברומניה, ביאסי - וגם במיכאילן שהה תקופה מסויימת.

נושאי שירתו הם בחלקם הגדול הטבע והאדם, העושר והעוני, האור והחושך, ברוח ההשקפה המשכילית של ימיו. הצורות המקובלות עליו ביותר היו הפרודיה והסאטירה. לשונו חדה ושנונה ועליה נספר כאן כמה אנקדוטות המיוחסות לו:

** __ולוולה__ היה מלמד באחד הכפרים. תפסו אותו מעשן בשבת. הזמינו אחד ההורים לביתו והציע לו שכר כפול, אם יבטיח כי יחדל לעשן בשבת. השיב לו __ולוולה__: בגלל מאה גילדן אני אוותר על עונג שבת שלי?*

** הוא אהב לאכול הרבה. שאלו אותו חברים: מפני מה תיקנו להיפרד מן המלאכים בליל שבת ולומר להם "צאתכם לשלום" קודם הסעודה? החזיר __ולוולה__: ללמדך, שבשעת הסעודה, אפילו מלאך מיותר הוא.*

** __ולוולה__ יצא לתרבות רעה. הביאוהו אצל הרב. אמר לו הרב: שמעתי עליך שנסתרת עם אשה זרה. החזיר לו __ולוולה__: חלילה, רבי, אותה אשה לא זרה, היא מכאן. היא נולדה בעירנו...*

המשורר __איציק מאנגר__ מזכיר אותו בספרו "שירים ובלדות", בקובץ של 12 שירים תחת הכותרת "ולוולה זבארז'ר כותב מכתבים למלכה'לה היפה".

בגאלאטה, פרבר של קושטא, בילה __ולוולה__ את שנות חייו האחרונות.

הוא מת בשנת 1883.

בנימין וולף אהרנקרנץ - זבארז'ר
צילום דצמבר 1881

שמעיה וסרמן

בית-הספר היהודי במיכאילן

בסופה של המאה ה-18, באיזור הספר שבין הרגאט הישן לבין הגבול עם אוסטריה-הונגריה, על גדת הנחל מולניצה, ייסדו בעלי-מלאכה וסוחרים שבאו מגליציה, לפי הזמנתו של הבויאר (בעל-אחוזה) **מאריש**, את העיירה מיכאילן.

בעלי-המלאכה השונים ראו ברכה בעמלם ועם הזמן הקימו לעצמם בתי-מלאכה וסדנאות למקצועותיהם השונים ואילו הסוחרים פיתחו מסחר פורח של תבואות, פירות וירקות וכן עורות ופרוות.

האוכלוסיה היהודית של העיירה גדלה עד כדי 400 משפחות בתחילת המאה ה-20.

היהודים שבאו מגליציה הביאו עמם - יחד עם מטלטליהם - כמובן גם את ספרי הקודש - התנ"ך ופירושיו והתלמוד.

באישורם ובסיועם של השלטונות קמה גם הנהגה של הקהילה היהודית, שדאגה לצרכיה הגשמיים והרוחניים-הדתיים של האוכלוסיה היהודית. כמובן שאחד המוסדות העיקריים של כל קהילה יהודית היה בית-הכנסת. במיכאילן הוקמו במשך הזמן תשעה בתי-כנסת, כאשר הראשון בהם נבנה מעצי היער שעמד במקום, והוא בּוּרָא כדי להכשיר את .הקרקע להקמת היישוב. בית-הכנסת הזה, "די הילצערנע שול" נשרף כליל בדלקה שפרצה בליל הושענה-רבא של שנת 1934.

בתחילת העשור האחרון של המאה הקודמת, החלה הנהגת הקהילה, המושפעת מתנועת ההשכלה, לחשוב על הקמת בית-ספר כללי לילדים היהודיים של העיירה.

בעיירה פעלו שני בתי-ספר עממיים ממשלתיים - לבנים ולבנות, שבהם למדו גם הילדים היהודים.

למרות התנגדותם של חלק מההורים היהודים, הוקם בשנת 1897, בית-הספר העממי המעורב היהודי-רומני, שפעל עד פרוץ מלחמת גרמניה-רוסיה ביוני 1941, עם הפסקה בשנות מלחמת העולם הראשונה.

בשנת 1920 נפתח בית-הספר מחדש, ובו כיתה אחת של בנים, גילאי 7-10, ועם מורה אחד בלבד, **הרשקו שווארץ**, תושב המקום, יודע ספר, שידע היטב רומנית.

בשנת 1921 נתמנה גם מנהל, בעל השכלה ספציפית יותר, **אדולף גלבר**, נכה מלחמת העולם הראשונה.

הנהגת הקהילה ובראשה **שולים (שלום) רפפורט**, בעל השכלה יהודית-מסורתית עמוקה, בצד ידע והשכלה רחבה בתרבות הכללית, החליטה להנהיג בבית-הספר היהודי-רומני, לימוד השפה העברית.

עד סוף ימיו היה **ש. רפפורט** הרוח החיה בלימוד העברית ולמטרה זו הוא הקדיש את כל כוחו, מרצו ומסירותו.

בבסרביה, שזה-מקרוב סופחה לרומניה, נמצאו מורים לעברית מוכשרים וידענים גדולים. משם הובא לביה"ס במיכאילן גם המורה הראשון לעברית, **יעקב בוגרד**. לאחר מספר שנים של הוראה במקום, הוא הוזמן לבוקרשט, שם הוסיף והוכיח את כושרו וכשרונו הדידקטי, את ידענותו העמוקה בשפה העברית ואת השכלתו הכללית הנרחבת.

אחריו היו מורים נוספים לעברית: **שטרן, מרנץ, ויינשטוק, ידלין, משה לייבנדמן-לבנון**, אשר חינכו דורות של תלמידים, אשר השפה העברית היתה שגורה על פיהם - בזכותם.

בשנת 1923 כבר פעל בית-הספר בהיקף מלא, עם ארבע כיתות, שכללו כ-100 תלמידים ותלמידות. ארבע שעות ניתנו המקצועות בשפה הרומנית בהתאם לתוכנית הלימודים הרשמית ושלוש שעות נוספות התקיימה ההוראה בעברית, כלומר בשיטת "עברית בעברית".

תוכנית הלימודית של המקצועות העבריים כללה: קריאה, כתיבה, דקדוק, תולדות העם היהודי, תנ"ך, כאשר ספרי הלימוד הובאו מצ'רנוביץ ומבסרביה.

יש לציין שבית-הספר קויים כולו על-ידי הקהילה היהודית, ללא כל סיוע של ארגונים פילנטרופיים יהודיים, בארץ או בחו"ל.

בית-הספר היהודי במיכאילן, 1920. מאחור: המורה הרשקו שווארץ. שורה אחורית, עומד שלישי משמאל: ישראל לבנון
שורה קדמית, שלישי משמאל: בנימין לבנון - נרצח על-ידי חיילים רומנים בפוגרום בחוטין, 1941. לידו, רביעי משמאל: שמעיה וסרמן. שלישי מימין: משה לבנון ז"ל, נפטר בישראל

לבית-הספר לא היתה זכות להעניק תעודות סיום רשמיות, כך שבסוף שנת הלימודים חייבים היו התלמידים לעמוד בבחינות לפני ועדת מורים של בתי-הספר הממלכתיים, שנתמנתה על-ידי המפקח המחוזי של משרד החינוך, מדורוהוי.

גם במקצועות העבריים היו בחינות סוף שנה, הפעם לפני ועדה המורכבת מאנשי ההנהגה של הקהילה והורי התלמידים, שבחירתם לוועדה זו היתה להם מקור לגאווה.

בחנוכה ובסוף שנת הלימודים התקיימו מסיבות והצגות על-ידי התלמידים וזכו להצלחה רבה והערכה, לא רק אצל ההורים והמורים, אלא באוכלוסיה כולה.

אני עצמי הייתי תלמיד בכיתה א' שהחלה לפעול בשנת 1920 ואילו בשנת 1932 נתקבלתי כמורה לרומנית. בשנת 1936 נתמניתי כמנהל בית-הספר, תפקיד שנשאתי בו עד יוני 1941. המאורעות הסוערים של קיץ 1941 הביאו אותי לבקאו, שם נתקבלתי כמורה בבית-הספר העממי לבנים על-שם **פ. קליין**. בשנים 42-1941 ולאחר מכן, הייתי גם מנהלו של בית-הספר הזה, עד שנת 1946.

ביקרתי במיכאילן ב-1974. ביקור נוסטלגי במקום מולדתי ועם אשליה שאמצא את אותה עיירה אינטימית שאהבתי, מקומות ואנשים שהיכרתי, וכפי שנשארו חרוטים בזכרוני ואינם ניתנים לשיכחה.

אך מה מרה היתה האכזבה! חלק גדול מאותה עיירה כבר לא קיים כלל. הבתים נעלמו כאילו לא היו קיימים כלל. כל בתי-הכנסת נהרסו ואילו בית-הספר - לא נשאר ממנו זכר. שדה של עשבים שוטים.

אך יותר מהכל זיעזעה אותי העדרותם של האנשים. היתה לי תחושה של ריקנות, של שממה, כאשר לא פגשתי כל מכר, כל חבר, כל דמות מאלה שהייתי פוגש כמעט כל יום, שום דבר ממה שנתן לעיירה מיכאילן תחושה של חיים.

שלושה, רק שלוש יהודים נשארו במיכאילן, מתוך כמעט 2000 נפש של יהודים שחיו בה לפני הגירוש. עולם שהיה קיים ואיננו עוד ולא יהיה לעולם.

מרומנית: יג"א

סוניה וסרמן (ריזל)

משפט הפרוכת האדומה

*שמי **סוניה וסרמן** לבית **ריזל**, ילידת מיכאילן. היינו משפחה מבוססת ומכובדת בעיר. אמי **אסתר ריזל** היתה עסקנית ציונית פעילה וידועה במיכאילן. למן שנת 1932 היתה יו"ר ויצ"ו במיכאילן והשתתפה בפעולות חברתיות ותרבותיות רבות לטובת התנועה הציונית, הקרנות הלאומיות ולמען ארץ-ישראל בכלל.*

*אבי **קופל ריזל** היה תורם נדיב לכל פעולה למען הקהילה המקומית. הוא היה ציוני משחר נעוריו והיה פעיל יחד עם **אידוב כהן וליאון ברטיש**. שליחים של התנועות הציוניות שבאו למיכאילן נתקבלו בביתנו בסבר פנים יפות ואף התארחו אצלנו. קבלות פנים לתורמים למען הקרנות הלאומיות התקיימו לעתים קרובות אצלנו בבית.*

אך מה שהדהים את משפחתנו היה משפט, שבו הואשם אבי - יחד עם צעירים נוספים מאנשי מיכאילן - באהדה לקומוניזם דווקא. ומעשה שהיה, כך היה:

בשנת 1940, לאחר סיפוח בסרביה לבריה"מ, השתררה ברומניה אווירה אנטירוסית ואנטי-קומוניסטית חריפה. במסגרת זו גברו ההתנכלויות של השלטונות, ליהודים דווקא. בהיות מיכאילן סמוכה לגבול החדש, נחשדו היהודים המקומיים כמי שמקיימים קשרים עם האויב הסובייטי. יחידות צבאיות היו פורצות לבתי היהודים בעיירה כדי לערוך חיפושים. כל בד אדום או שמיכה אדומה הוחרמו מיד ודיירי הבית נחשדו כקומוניסטים.

*החיפושים לא פסחו גם על בתי-הכנסת. באחד מהם היתה תלויה פרוכת אדומה על ארון הקודש. חהיילים החרימו אותה, אסרו את רב העיירה, הרב **מרילוס**, ויחד עמו עוד כמה ממתפללי בית-הכנסת, ביניהם גם את אבי, והאשימו אותם באהדה לקומוניזם ובכוונה לתלות את הפרוכת כדגל אדום, לקבלת פני הרוסים עם כניסתם לעיר.*

הנאשמים הועברו בשיירה מאובטחת לעיר רומאן, כדי להעמידם לפני בית-דין צבאי. בסופו של דבר הם זוכו מן האשמה המגוחכת הזאת.

פרשה זו זכתה להדים ואף נרשמה ב"פנקס הקהילות של רומניה", כרך א', עמ' 181.

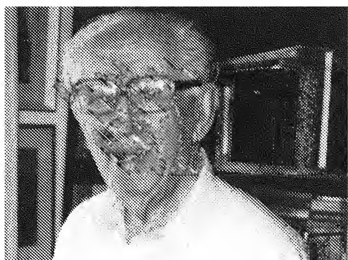
לאחר מלחמת העולם השניה עלינו ארצה, הורי ואני, בגל העליה הגדול מרומניה בשנות ה-50.

אמא עבדה בבית-החולים לחולי נפש בבת-ים, ולאחר צאתה לפנסיה עבדה בפעילויות התנדבותיות שונות. אבא ניהל חנות בדים במשך תקופה קצרה. הם נפטרו בשנים 1975/76.

אני בעלת תואר שני M.A. בהשכלתי. עבדתי בעיריית תל-אביב כעורכת שנתון סטטיסטי של העיריה וכן כעובדת רווחה של עובדי העיריה. כעת אני פנסיונרית, אך גם עכשיו אינני בטלה מתעסוקה. אני פעילה-מתנדבת בארגון הגמלאים של עיריית ת"א-יפו.

קופל ואסתר ריזל. ציונים ותיקים ומסורים

אידוב כהן - יקיר וסמל של יהודי רומניה

אידוב כהן, יליד מיכאילן, הוא מן הבכירים והבחירים של שבט יהודי רומניה.

מפעל חייו עשיר בעשיה ציונית, תרבותית וספרותית. אך עם היותו איש העולם הגדול, אישיות ישראלית מוכרת ומנהיג בציבור הגדול של יוצאי רומניה בארץ, אין הוא שוכח לרגע את שורשיו ואת מה שספג בעיירת הולדתו ועדות לכך ספרו "שכחה ולקט", המבטא את החוויה היהודית של העיירה מיכאילן. על מפעל חייו ופעילותו הספרותית קיבל **אידוב כהן** את אות הכבוד של "יקיר" מטעם קרן התרבות ע"ש **חיים ושרה ינקולוביץ**, במסגרת טקס חלוקת פרסים ספרותיים, שהתקיים ב"יום ירושלים" של שנת תשנ"ג, בעיריית חיפה.

אידוב כהן הוא סמל של כבוד לא רק לבני מיכאילן, אלא למחוז דורוהוי כולו וליוצאי רומניה בכלל. יהדות מיכאילן הוציאה מתוכה סופרים, משוררים, אנשי ציבור ואנשי רוח, שתרומתם חשובה ביותר למורשת ההיסטורית שלנו, היהודית והציונית.

כבודו של ר' משה בודנר נתגלגל אצל אידוב כהן

ר' **אהרן כהן**, אביו של **אידוב כהן**

*ר' **משה בודנר**, מאבות-אבותיו של **אידוב כהן**, הגיע כבחור צעיר למיכאילן בשנת 1830 בברחו מרוסיה הצארית ולאחר ששוטרים קטעו כמה מאצבעות ידיו.*

*ר' **משה**, למרות היותו תלמיד-חכם עם ציפיות להיות רב, עסק במיכאילן במלאכת עשיית חביות. מכאן כינויו שהפך לשם משפחתו - **באדנער** - חבתן ביידיש.*

*באחד מביקוריו אצל הרבי משטפנשט, שטח לפניו ר' **משה** את בעיותיו, בבקשו לקבל ברכתו של הרבי והתערבותו בעניין, שכבודו יוחזר לו בכך כי ישוב לעסוק בעבודות קודש בתור שוחט או רב בקהילה.*

הרבי משטפנשט אמר לו כי כבודו שלו, של ר' **משה בודנר** יתגלגל אצל אחד מצאצאיו, שיהיה איש גדול בארץ-ישראל כעבור כמה דורות. והוסיף הרבי: "אין עושים את התורה קרדום לחפור בו. תמשיך להיות בעל מלאכה טוב ואילו תורה תלמד להנאתך".

חזונו של הרבי אכן התגשם בדור הרביעי לאחר ר' **משה בודנר**: אחד מצאצאיו, **אידוב כהן**, זכה להיות חבר כנסת מכובד במדינת ישראל.

מפיה של גב' מרים אייזנטל

יעקב מיכאלי
האיש "שלנו" במערכות ההסתדרות

יעקב מיכאלי, יליד מיכאילן, הנו מן הדמויות הייחודיות, המהווה דוגמה ומופת עבורנו.

כרבים מאיתנו, בבואו לארץ ומתוך התערות והזדהות עם העם המתחדש ועם שפתו העברית, החליף **ינקו צ'ובוטארו** את שמו לשם עברי-ישראלי. אך כדי לשמור על ציון מוצאו, בחר **יעקב** את השם **מיכאלי**, כדי להדגיש את עובדת היותו יליד מיכאילן.

אביו היה **שלום מהלו** זיס [הקרוי] **צ'ובוטארו**, סנדלר במיכאילן. **יעקב**, למרות שנולד לאחר מלחמת העולם השניה ועזב את העיירה בגיל 13, זוכר כי בהיותו שייך לשבט הכוהנים, אביו היה לוקח אותו בהיותו ילד, לבית הכנסת ל"ברכת כוהנים".

הוריו עברו את השואה בטרנסניסטריה וניצלו והספיקו לעלות ארצה. כאן הם נפטרו בשנים 1986/87.

יעקב מיכאלי עלה ארצה רק בשנת 1975 ובזכות כישוריו, מסירותו ותכונותיו הייחודיות, הוא הגיע כיום להיות מנהל לשכת המס של ההסתדרות. קודם מילא תפקידים אחראיים במערכת הגזברות של ההסתדרות. הוא היה חבר קיבוץ גברעם, שירת בשריון. בשנים 1978 היה רכז "תנועת הנוער העובד והלומד" בישוב החדש וכך התקדם בחיים הציבוריים וכיום הוא מעורה מאוד גם במוסדות המרכזיים, הקשורים ליוצאי רומניה בארץ.

ליעקב לב חם לכל הקשור בהנצחת בני מיכאילן והוא מסייע ליוצאי רומניה בארץ.

אשתו, עזר כנגדו היא **דורית** ולהם שלושה ילדים: **אורי, טלי ודן**. שניים מהם כבר משרתים בצה"ל. מספר אחים שלו נספו בטרנסניסטריה ונותרה לו אחות יחידה, **יהודית הנג'ו**, גם היא ילידת מיכאילן וגרה כיום באשקלון.

בקהילה הקטנה של מיכאילן לאחר מלחמת העולם השניה, כאשר **מיכאלי** היה נער, היו שלושה חברים בשם **ינקו** - קשורי בקשרי ידידות ורעות אמיצה: **ינקו צ'ובוטארו, ינקו סטולרו וינקו פנקס**. שלושתם נמצאים בארץ.

ש. ד.

עם ראש הממשלה **יצחק רבין**

עם מזכיר ההסתדרות **חיים הברפלד**

שלום מהלו (צ'ובוטארו) עם נכדו **אורי (מיכאלי)** 1973, באשקלון

עם ההורים במיכאילן, 1957

ז'אן בלום - איש הדעות, הרוח והמעש

ז'אן בלום, יליד מיכאילן, ולמרות 82 שנות חייו, מנהל התכתבות ענפה עם הוגי דעות וסופרים ובזכות עידודו הרב למפעל ההנצחה שלנו, זכה בתעודת "יקיר כבוד" של ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה.

למעשה הוא אוטודידאקט, אך השכלתו רחבה ביותר, הוא מביע דעות מקוריות ומעניינות בנושאים רבים ומאמרים שלו פורסמו בארץ ובחו"ל.

מאמרו על "ההגרלה העולמית למען השלום" פורסם בשנת 1984 בעתון הגרמני "Die Stimme" וכן זכה לתמיכה חיובית של העתון המפורסם "Die Zeit".

אנו מביאים להלן את תוכניתו הייחודית, שפורסמה ברבים.

ז'אן בלום

ההגרלה העולמית למען השלום

התורה מלמדת אותנו, שכל בן-אדם צריך לעשות כל מה שבאפשרותו, כדי לתרום את חלקו לטובת האנושות, ועל-ידי זה להביע רגשי אהדה ואהבה כלפי הזולת.

לצערנו, יש היום מעט מדי אהבת הזולת, אבל כנגד זה, הרבה מאוד שנאה, שבאה לביטוי ביחוד בשתי מלחמות העולם האחרונות, שבהן "הצטיינו" עמים רבים. כעת מתפשט ומתגבר החימוש האטומי של המעצמות הגדולות. אך כיום אנו כולנו משוכנעים, כי הייצור והשיווק של נשק אטומי יכול לגרום אך ורק אסון עולמי, ומלחמה אטומית עתידה, פירושה לא אחר אלאאיבוד-עצמי-לדעת של האנושות כולה.

לכן אנו חייבים כולנו לעשות כל מה שבאפשרותנו, כדי להביא להפסקת ייצור נשק אטומי ולפירוק הנשק האטומי הזה. באמצעות מחאות, שיחות, אסיפות וגם הפגנות, שכבר נערכות בארצות רבות, אפשר להסביר את המצב לקהל, ואולי גם ליצור אווירה פוליטית מתאימה; אבל כל זה, ללא הצלחה רבה וללא שינוי נראה לעין. ישנו רק אמצעי אחד ויחיד, אמצעי בעל עוצמה, שבאמצעותו אפשר להשיג כמעט כל דבר. זהו הכסף. בעזרת תרומות כספיות של כל האנשים שוחרי-השלום בעולם כולו, באמצעות הגרלה עולמית למען השלום, אפשר להאט ובהמשך - להפוך בהדרגה את תעשיית הנשק המלחמתי בעולם כולו, לתעשיה לצורכי שלום, וזאת מבלי להגביר על-ידי כך את האבטלה, אלא ע"י הגברת אפשרויות השיווק של הסחורות שייצרו במקום הנשק הקטלני, וזאת באמצעותהסכמי-סחר בינלאומיים, לטובת כל הארצות העולם.

הבסיס והארגון של מפעל פיס עולמי כזה למען השלום, שיפעל באופן מתמיד, בכל מדינות העולם, צריך שמרכזו יהיה בארצות-הברית, וסניפים אחרים בארצות הגדולות של אירופה, ואחר-כך של אסיה. אך הקמתו וקיומו יהיו אפשריים רק בתנאי, של קבלת הסכמה מוקדמת וגם את סכומי הכסף הדרושים להתחלה, מצד ארצות-הברית, וגם מצד ארצות עשירות אחרות באירופה.

הגרלה עולמית [מפעל פיס] למען השלום צריכה להיות בניהול ועדה שחבריה ייבחרו בכל ארץ וארץ ורצוי שאלה יהיו מדענים ונושאי פרס נובל בינלאומיים, שידוע שהם שוחרי שלום. מפעל זה יהיה גם תחת החסות של האו"ם.

הבנקים הממשלתיים של כל ארץ וארץ יהיו רשאים למכור את אגרות הפיס תמורת דולרים, או במטבע אחר, לתושבי כל ארצות תבל, וגם לשלם את כספי הזכיות של ההגרלות החודשיות של מפעל הפיס העולמי למען השלום.

ההכנסות הגדולות הצפויות ממפעל פיס כזה ישמשו בעיקר למימון המחקר המדעי הדרוש, כדי שאפשר יהיה לבצע פירוק נשק אטומי בכל ארץ וארץ ולהפוך את תעשיית הנשק המלחמתי - לתעשיה לצורכי שלום. חלק מן הכספים יש להפריש גם לסיוע למדינות נזקקות, באמצעות הלוואות כספיות ואספקת מצרכי מזון, כדי למנוע על-ידי כך מלחמות ולהבטיח את השלום העולמי הכולל.

בזמננו, כאשר דברים כה רבים בלתי-אפשריים ואוטופיים בעבר, הפכו למציאות, הגיע הזמן, שהמנהיגים האחראים של כל המדינות יכירו סוף סוף בעובדה, שהסכומים העוקיים שמבוזבזים כעת למען החימוש האטומי, יש להשתמש בהם באופן נכון הרבה יותר, לטובת כל האנושות, באמצעות מפעל פיס עולמי למען השלום, שהם צריכים ליזום ולאפשר את ייסודו.

מתוך "הציונות", גליון מס' 22, ספטמבר 1992.

סוניה וסרמן (ריזל)

הפרס שקיבלה אמי

אמי, **אסתר ריזל** עבדה תקופה ארוכה בבית-החולים לחולי נפש "אברבנאל" בבת-ים והיתה הראשונה מבין הפרסונל המינהלי שקיבלה תעודה מיוחדת לציון יחסי אנוש טובים. על כך בכתבה הבאה, שהתפרסמה בעיתון "מעריב" ב-15.3.1968:

השבוע נתבשרנו על עוד פרוסה זעירה בעוגת הפרסים הישראלית, "פרס להליכות אנוש", בשווי של 150 לירות ישראליות, שהוענק זו הפעם הראשונה לגב' **אסתר ריזל** מתל-אביב.

את הפרס האוריגינלי הזה יסדה בצוואתה הגב' **שרה מיכאלוביץ** ז"ל, מנהלת המשק של בית-החולים לחולי נפש בבת-ים. קיבלה אותו הגב' **ריזל**, מנהלת המשק של בית החולים.

הגב' **ריזל**, ילידת רומניה וסבתא לנכדים, עם עיני תכלת ושיער שיבה, שכנראה היתה פעם יפה מאוד, הגיעה למקום עבודתה באמצעות פתק מרופא קופ"ח.

לא, לא, זה לא בדיוק מה שאפשר לחשוב. פשוט: לפני 20 שנה, כשהיתה עולה חדשה וגרה בגבעת העליה, חלתה בתה בגריפה, לא עלינו. כשהלכה איתה לקופ"ח נתן לה שם מישהו פתק שהפנה אותה למקום עבודה בבת-ים. היא הלכה שעות אחדות, הגיעה - ועובדת שם עד היום הזה. בינתיים עברה לדירה נאה בצפון תל-אביב, הבת נישאה וילדה לה שני נכדים.

בתעודת הפרס שקיבלה הגב' **ריזל** נרשם באותיות טוש שחור, על נייר צהוב: "זכתה בפרס הוקרה והערכה על גילוי למופת של רוח אנוש בעבודתה, ביחסיה עם חולים וחברים לעבודה כאחד. אשר ביחסה לאדם בכלל ולאדם הסובל במיוחד, גילתה את מלוא יופיו של רוח אנוש".

שאלנו את גב' **ריזל** איך היא עושה זאת, באשר אנו יודעים שלא תמיד קל לגלות את מלוא יופיו של רוח אנוש ביחסים עם חברים לעבודה.

הגב' **ריזל**, שיש לה קשר עם ציבור של 300 עובדים, סיפרה שצבא העובדות הנתון לפיקוחה "חי כמו משפחה אחת". היא לא מקבלת הלשנות מאף אחת וכאשר פועלת אחת חולה, היא מיד שולחת פועלת אחרת לבקרה. "יש לנו חיים טובים והפועלות לא מקנאות אחת בשניה" - הדגישה בגאווה, כשבעלה, פנסיונר חבוש מגבעת, תולה בה מבטי הערצה. "אנחנו גם אוהבים את המדינה ורוצים לעזור לעולים חדשים", הדגיש.

המשכנו ללחוץ באותו ענין של גילוי רוח אנוש וכלת הפרס אמרה: "קודם צריך שיהיו מחשבות לעשות רק טוב. לא צריך לקחת בחשבון איך מתנהג השני. בן אדם צריך לנסות לעשות רק טוב, ואפילו אם לא משלמים לו באותו מטבע".

אסתר ריזל מקבלת את הפרס "בעד רוח אנוש", 1968

מרים אייזנטל (רחמוט) – גואלת נפשות

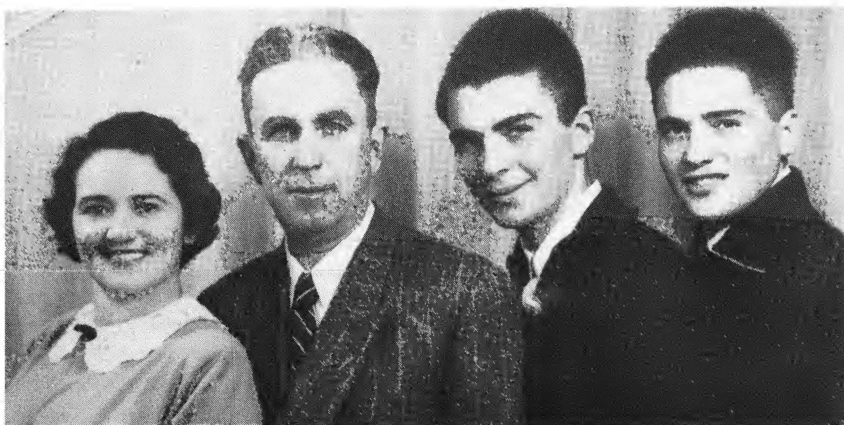
*בכרך הראשון של ספרנו (עמ' 109) ציינו את מעשיה האמיצים של **מרים אייזנטל**, כאשר במחנות המוות בטרנסניסטריה עשתה רבות להצלת בני משפחתה. כאן נוסיף עוד כמה פרטים:*

*היא נולדה בשנת 1910 במיכאילן ועוד בילדותה כבר ידעה עברית, כאשר למדה את השפה אצל המורים **ידלין** ו**בוגרד**, שהגיעו אותה עת מבסרביה.*

*אמה שלה, **גיטל רחמוט** ואמו של **אידוב כהן**, ח"כ לשעבר, היו אחיות.*

***מרים** זוכרת את אביה, **גבריאל רחמוט** ז"ל, שהיה תלמיד-חכם, נהג לתת מתן בסתר, עסק במצוות הכנסת כלה בהשיאו בנות יתומות, ובכלל, הירבה במעשים טובים. ערכים יהודיים נעלים אלה עברו בירושה לבנותיו – **מרים** ואחיותיה.*

*ל**מרים** ובעלה **יוסף** שני בנים: **חיים וגבריאל**. אחד מארבעת נכדיה הוא טייס בכיר בחיל האוויר. לאחרונה נולד לה גם נין ראשון.*

מרים אייזנטל ובעלה **יוסף**, עם בניהם **חיים וגבריאל**

קלרה (רחמוט) עם בעלה **הווישיע (אוסקר) חקיס**

מרים רחמוט כאסתר המלכה
בנשף פורים במיכאילן, בצעירותה

הדסה (שווייצר) פישל

אמי-מורתי טאובה יונה שווייצר ז"ל

*בספר הקודם "דורוהוי" (כרך א') אמנם העלה מר **ישראל לבנון** קווים לדמותה של אמי **טאובה יונה שווייצר** ז"ל ופעולותיה העסקניות במיכאילן, אך לדעתי, זה היה על קצה המזלג ואני, בתה, רוצה להרחיב מעט את הידיעה.*
ראשית, ברצוני לספר עלי ועל משפחתי.

אבי, **משה שווייצר** היה יליד מיכאילן, אך אמי ואנוכי - לא. אמי היתה ילידת מחוז סוצ'אבה, בוקובינה. כשהורי התחתנו הם גרו במקום הולדתה של אמי ושם נולדו להם תשעה ילדים, שישה בנים ושלוש בנות. אני הייתי בת הזקונים.

בשנת 1925, כשרוב הילדים היו כבר נשואים ועזבו את הבית, החליט אבי לחזור לעיר הולדתו מיכאילן, שם גרו אחיו **אברהם** ושתי אחיותיו **רחל ומרים**. כאשר עברנו למיכאילן, אחי **אברהם** ואנוכי למדנו בבית הספר העברי-רומני. כשנוסדה תנועת "תורה ועבודה מזרחי" ובראשה **ישראל לבנון**, הצטרפתי לתנועה זו. כעבור כמה שנים יצאתי להכשרה ובשנת 1936 עליתי ארצה. הייתי החלוצה הראשונה מסניף מיכאילן.

מאז אני חיה בחיפה.

בארץ הייתי פעילה ב"הגנה" וב"מגן דוד אדום". נישאתי **לנחום פישל** ז"ל, יליד טולצ'ה. הקמנו משפחה ונולדו לנו שתי בנות, **יונה ואביה**, הנשואות כיום ויש לי מהן שבעה נכדים.

כעת אני פעילה במועדון הפנסיונרים.

ועתה אתאר חלק מפעילותה של אמי למען נזקקי העיר:

אמי היתה ידועה גם במקום מגוריה הקודם כעסקנית ציבורית, הדואגת לנזקקים.

זמן קצר לאחר שעברנו למיכאילן נפטרה אשה גלמודה ועניה. איש לא חש בהעדרה. רק לאחר שריח רע החל נודף מביתה, נכנסו שכנים ומצאו את גופתה. היות ואמי היתה ידועה כמי שדואגת תמיד לגלמודים, הזעיקו אותה לטפל בענייני הקבורה של הנפטרת.

אמי לא הבינה כיצד זה, בעיר שרוב תושביה יהודים, יכול למות אדם מבלי שאף נפש חיה תדע על כך. היא היתה מזועזעת מאוד מכך. זה קרה ביום שישי. במוצאי שבת אספה את נשות העיר וביקשה מהן להצטרף לארגון לעזרה שברצונה להקים, כדי שלא יישנו מקרים כאלה. כמובן שרוב הנשים הנכבדות נענו לקריאתה: גב' **ורנר**, גב' **לייבנדמן** (אמו של **ישראל לבנון**), גב' **ארג'ינטרו**, גב' **שכטר**, גב' **ריזל** ועוד.

באותו ערב הוקם הארגון ששמו היה "עזרה". רוב נשות העיר היו חברות בארגון ושילמו דמי חבר הודשיים. אמי התרימה גם אנשים בעלי יכולת, שתרמו בעין יפה. הארגון פעל בכל הכיוונים, הן בעזרה רפואית, הן במתן צדקה לעניים, הכנסת כלה ועוד. אפשר להגיד שהעניים במיכאילן התקיימו בזכותו של ארגון זה.

העזרה הרפואית היתה מאורגנת כראוי. היה רופא יהודי בשם ד"ר **סלו מריאן**, שמינו אותו כרופא מטעם הקופה (הוא היה אחיין אמי). הוא טיפל בחולים העניים, במימון ארגון "עזרה". בעיר היה גם רופא גרמני ואחד רומני. שמו של הרופא הרומני היה ד"ר **קוסטין**. הוא היה אנטישמי חריף. חרה לו מאוד שלרופא הקופה מינו את היהודי. כמעשה נקם הוא החליט להגיש תביעה נגד אמי, שהיה ידוע שהיא נוהגת לבקר חולים. היא הואשמה על ידיו ברישום ונתינת תרופות לחולים על דעת עצמה, כלומר בסיכון בריאותי של אנשי העיר.

השופט ששפט במשפט זה הכיר את אמי וידע על פעולותיה והעזרה שהיא מגישה לעניים. הוא ידע שהיא עוזרת גם ללא-יהודים הפונים לעזרתה. חולה לא-יהודי שנזקק לעזרה, אף פעם לא חזר בידיים ריקות.

הרופא טען במשפט ש"יהודיה זו מסכנת את הציבור בכך שהיא נותנת לחולים תרופות על דעת עצמה. צריך לעשות משהו נגדה".

על כך ענה לו השופט בכעס רב: "האינך מתבייש לתבוע אשה זו, הדואגת לנזקקים וחולים, ללא הבדל בין יהודי ללא-יהודי, ומי שרק מושיט ידו, היא מוכנה לעזור לו?"

השופט קרע את כתב התביעה לעיני הרופא ואמר לו שהוא יכול לתבוע אותו לדין על מעשה זה. כמובן שהרופא ביטל את תביעתו.

כשאני אומרת שאמי עזרה, אין ברצוני לומר שהיא נתנה את כל הכספים מכיסה. היא בסך הכל עסקה באיסוף כספים ובחלוקתם הנכונה והצודקת. היא ידעה שיש אנשים המתביישים לקבל עזרה. היא דאגה שהסיוע יהיה בבחינת מתן בסתר.

הרב **מרילוס** סיפר פעם: "בוקר חורפי אחד, כשהייתי בדרכי לבית-הכנסת, ראיתי מרחוק דמות אשה צועדת ובידה חבילת עצים גדולה. הסתקרנתי לדעת מיהי אשה זו. כשהתקרבתי וזיהיתי אותה, היא פנתה מיד לכיוון אחר ורק כאשר התרחקתי היא נכנסה לביתה של יולדת, שלא היה לה במה לחמם את ביתה. הבנתי שהעצים מיועדים לאשה זו והאשה הצדקת לא רצתה לגלות את הבית שבו היא נותנת עזרה בסתר.

על אמי אפשר לספר עוד כהנה וכהנה. ביתנו היה בית ציוני ומכניס אורחים.

אמי היתה גם יושבת-ראש של "ויצו". כשהגיע זמן עלייתי ארצה, אמי נתנה לי את ברכתה, יחד עם אבי. אבי היה אדם נבון ונעים הליכות ולא הפריע לעבודתה הפילנטרופית של אמי. אצלנו התארחו גם רבנים ואדמו"רים שפקדו את העיירה. ביניהם היה גם הרב **טברסקי** מחוטין, בסרביה. הוא היה בן-בית אצלנו. הוא היה פוקד את עיירתנו פעם בשנה ומתארח אצלנו. אנשים היו באים להתייעץ אתו ולקבל את ברכתו. בזמן המלחמה הוא מת על קידוש השם יחד עם רבים מיהודי עירו. בספר הקודם הזכיר מר **לבנון** את שמו של **שמעיה הכהן**, אשר שירת את קהילת מיכאילן בתקופה הפיאודלית. הוא היה זה שהעביר את מיסי העיר לנסיך **סטורזה**. **שמעיה הכהן** היה דוד של אבי.

עם גירוש יהודי מיכאילן לטרנסניסטריה הוגלו גם הורי, יחד עם כל יהודי העיר. יחד אתם היה גם אחי **אברהם** וגיסתי **דורינה**, גיסתי **לאה**, אשת אחי **חיים צבי** עם בנם **אאורל**. בטרנסניסטריה הם פגשו את אחי **מרדכי** ורעייתו **אסתר** וילדיהם, שגרו קודם בגורה הומורולוי. הם הגיעו כמה שבועות לפני הורי וגרו בעיר מוגילב. אחי **מרדכי** לקחם אליו. אבי הגיע רצוץ ותשוש אחרי תלאות הדרך הקשה ונפטר כעבור זמן קצר, בי"ג באדר תש"ב. יהי זכרו ברוך.

צרות לא חסרו שם בטרנסניסטריה: רעב, מחלות, שכול. אמי לא ישבה גם שם בחיבוק ידיים. היא טיפלה באנשים חולים ובילדים יתומים: רחצה אותם בנהר, כיבסה את בגדיהם המעטים, שנראו יותר כסמרטוטים מאשר בגדים. אוכל קשה היה להשיג. היא הלכה קילומטרים רבים ברגל כדי להשיג מעט קמח תירס מבית-החרושת שבו עבד נכדה, הבן של **מרדכי**. בדייסה זו - ממליגה - היא האכילה את היתומים.

אחרי מספר חודשים לקח אחי **אברהם** את אמי אליו לווינדיצ'ן. גם שם המשיכה בפעילותה הפילנטרופית. אמי נדבקה במחלת הטיפוס, שממנה לא החלימה. היא נפטרה בדיוק שנה לאחר מות אבי, בי"ג אדר תש"ג. יהי זכרה ברוך.

ההורים נספו, אך יתר בני המשפחה חזרו משם הביתה בשלום. כל משפחתי עלתה במשך השנים לישראל. חלקם כבר אינם בחיים כיום. לסיכום - יש לי משפחה נהדרת ואני גאה על כך.

משה וטאובה (יונה) שווייצר, הוריה של הכותבת

אברהם ודורינה שווייצר, עם בניהם **מונדי ויוני**

אברהם ואסתר שווייצר,
דודים של הכותבת

קבוצת בנות במיכאילן. יושבות מימין לשמאל: **הדסה שווייצר, מרים רחמוט, שרה פלור**,
כורעות על הברכיים, מימין לשמאל: **קלרה רחמוט, בטי ברנדס, רחל מסינגר**

יוסף קזקו

ממיכאילן לקרית-שמונה
פועלו של ינקו קזקו

אין לתאר את תולדותיה של קהילת מיכאילן, ללא אזכורו של אחד מבניה הנאמנים, **ינקו קזקו**, אבי-מורי ז"ל, שתקצר היריעה מלמנות ולתאר את פועלו ואישיותו.

איש מעשה היה משחר נעוריו. זמן רב, עוד לפני פרוץ מלחמת העולם השניה, כאשר הציונות הרעיונית והמעשית היתה עדיין נחלתם של מעטים בלבד, עשה הוא לילות כימים לקידום הרעיון הציוני. הוא שימש כנשיא ארגון-העל של כל הפלגים הציוניים שפעלו בעיירה.

כאיש שומר מצוות היתה תורת ישראל נר לרגליו ואת מצוותיה קיים בגופו ובממונו. ביתו היה בית של צדקה וחסד ורבים מצאו בו מזור רוחני וסיוע כספי גם יחד. בית-הכנסת שבו שימש כגבאי היווה חלק בלתי נפרד מסדר יומו ומאישיותו.

הוא עסק בצורכי ציבור באמונה והקדיש מכוחו, ממרצו ומזמנו למטרה זו.

לשיאה הגיעה פעילותו זו בתקופת השואה, בעת ההגליה לווינדיצ'ן שבטרנסניסטריה. כאשר אנשים לחמו את מלחמת הקיום היומית, מלחמת השרדות, לחם הוא, בנוסף לכך, גם את מלחמתו הנוספת, לקיום כשרות ומצוות ככל הניתן, וזאת תוך סיכון-נפש ממש.

בתום המלחמה המשיך בפעילותו הציבורית והציונית ביתר שאת, תוך מתן דוגמה אישית: אותנו, ילדיו עודד לפעול בתנועות נוער ציוניות ומאוחר יותר, שלח אותנו לארץ-ישראל.

הוא עצמו עלה ארצה עם אמנו בשנת 1958 והשתקע עם בני המשפחה בקרית-שמונה, שהיתה אז עיירה קטנה ונידחת, שבה התושבים-העולים קשי-יום הוציאו את לחמם בקושי ואף סבלו מבעיות בטחון חמורות. בימים הקשים ביותר של הפגזת הקטיושות על קרית-שמונה, כאשר רבים מתושבי העיירה עזבו את המקום, משפחת **קזקו** נשארה נאמנה למקום ולא זזה. **ינקו קזקו** עבד לפרנסתו בכל עבודה מזדמנת ובכל מלאכה, תמיד שמח בחלקו.

אבא נולד בשנת 1896 במיכאילן ונפטר ב-1978, בקרית-שמונה.

אמנו ז"ל, **שרה** לבית וגנר (**אברהם סטוליער**), גם היא היתה ילידת מיכאילן (1897-1990).

אנו, ארבעת ילדיהם, **בטי**, **יוסלה** (הכותב), **אליעזר ופיצה** (**פרידה**) נולדנו גם כן, כולנו, במיכאילן.

הודות לחינוכו של אבינו, אנו כולנו ובני משפחותינו תקענו יתד נאמנה ועמוקה בארץ ישראל וממשיכים את דרכו הרעיונית.

חתונת הזהב של הזוג **ינקו ושרה קזקו** (במרכז), מוקפים בניהם ובנותיהם, בני זוגם ונכדיהם, בקרית-שמונה, 1972

ברוך טרקטין

הילדה ברנדר ע"ה

בת הרב הגאון ר' משה איש הורביץ זצ"ל

*נולדה במיכאילן, בת למשפחה אצילה ומיוחסת, ששורשיה מגיעים עד **רש"י והשל"ה** הקדוש.*

עיירה צנועה היתה עיר הולדתה, אבל מלאת פעילות: תרבותית, ציונית, חברתית, תורנית ועוד.

***הילדה** היתה אוטודידקטית, אביה לא הרשה לה ללמוד בבית-ספר, אך היא למדה בכוחות עצמה וידעה על בורין צרפתית, אנגלית וגרמנית.*

***הילדה** היתה פעילה ציונית ונואמת בחסד, בכל אסיפה שהתקיימה במיכאילן.*

למרות היותה מבית מסורתי מובהק, החינוך שלה היה ליברלי, והיא קראה ספרות - עברית ולועזית וכך רכשה ידע כללי. היא תמיד למדה והשתלמה.

*היא נישאה בצ'רנוביץ לעסקן הציוני **שלום ברנדר** ז"ל, שהיה ממייסדי ומקימי תנועת "המזרחי" בצ'רנוביץ. בשנת 1950 עלתה ארצה עם בעלה ועם בנותיהם והתיישבו בחיפה. ביתם היה בית חם,ציוני-דתי-לאומי.*

בזכות סגולותיה התרומיות, היחלצותה לעזרה לזולת ואצילות נפשה, היא היוותה לנו דמות למופת.

פרוים (אפרים) רחמוט

איש החוכמה וטוב-הלב

פרוים רחמוט ז"ל, יליד מיכאילן, (1895–1965) היה דמות ייחודית בנוף של קהילת מיכאילן.

עיסוקו היה סחר בקר, אך הוא היה מעין מוסד משפטי בקרב בני קהילתו. בשל חוכמתו, יושרו וטוב-ליבו הוא מקובל מאוד על אנשי העיירה ורבים היו באים אליו לבקש את עצתו הטובה וכן ביקשו ממנו להיות בורר בסכסוכים עסקיים או אחרים, ופסיקתו היתה מתקבלת על ידי שני הצדדים.

מתן בסתר ועזרה לנצרכים היו לחם חוקו ודרך חייו וכך גם רעייתו **רבקה**, שעסקה גם היא רבות בצדקה.

פרוים רחמוט ומשפחתו עברו את השואה וחוסנה הרוחני של המשפחה הנהדרת הזאת עמדה להם והם הצליחו לשרוד ולצאת בשלום מן המחנות בטרנסניסטריה. בשובם, הם ישבו תקופה מסויימת בדורוהוי, אחר-כך עלו ארצה.

בניו ובנותיו של **פרוים רחמוט**:

מינה, היתה נשואה **לשלמה קרביס** ז"ל;

שלה – נשואה **ליחיאל שרף**, מצאצאי **הבעל שם טוב**;

טילי – נשואה **לצבי הרשקוביץ**;

לוצי – נשואה **ליצחק מרצפרו**;

אוזי לייב – נשוי **לדורינה**;

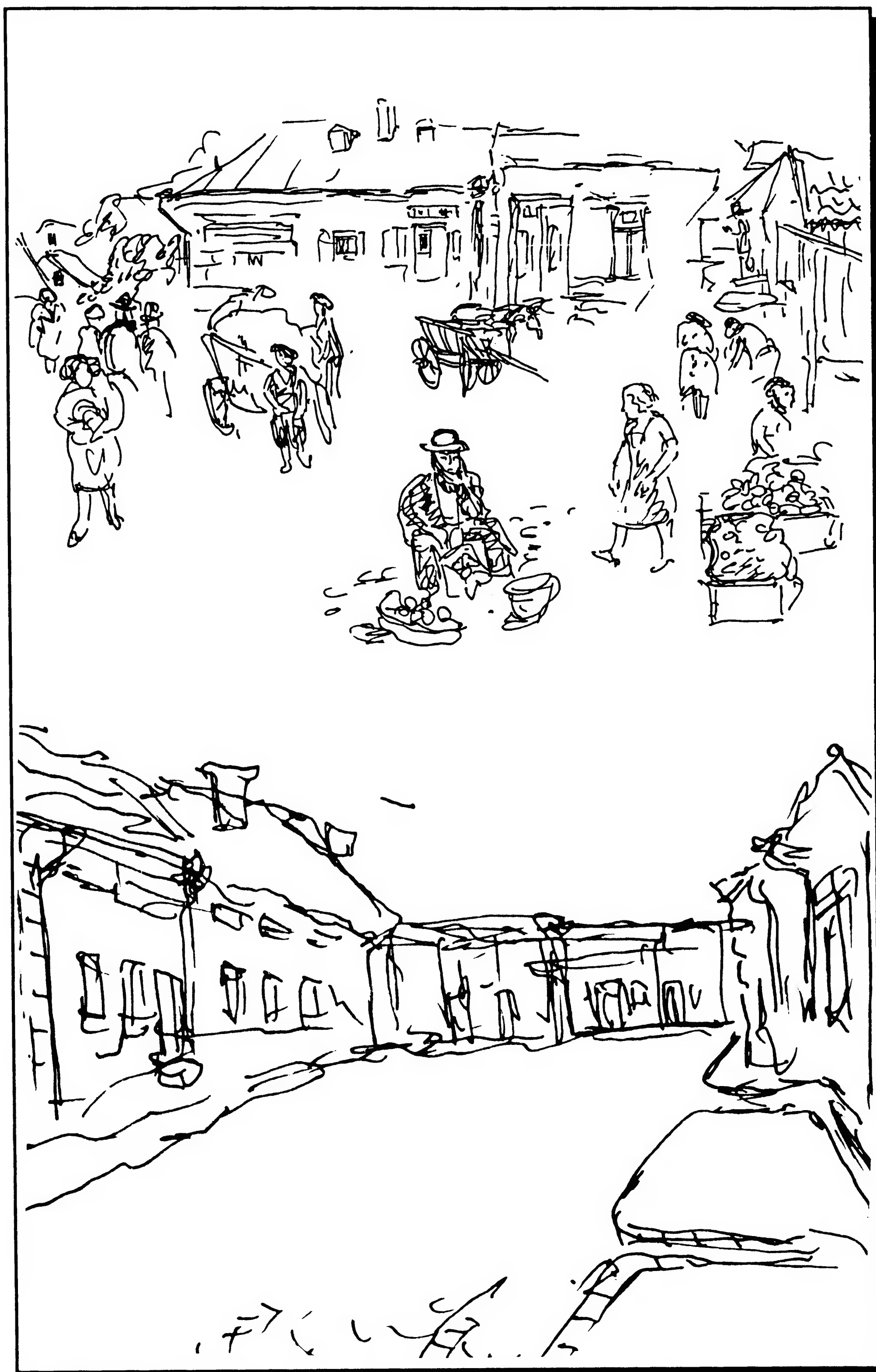
הרמן ז"ל, רעייתו **מלכה**.

לכל אחד מהם שני ילדים ולחלקם גם נכדים, המשך לתפארת למשפחת רחמוט.

ש. ד.

פרוים (אפרים) רחמוט

דאראבאן

שמעון הרן
מתוך הקובץ "דאראבאן - מבחר תעודות ורשימות"

קהילת דאראבאן
(קטע מרשימתו של מ. י. פלס, 1883)

עיירות מולדובה חייבות את קיומן ליהודים. בעלי אחוזה גדולים, על מנת לתת תנופה לעסקיהם, היו מושכים יהודים מן הסביבה ומעבר לגבול, מעניקים להם זכויות ומסייעים בידם לבנות בתיהם. כך נוצרו עיירות חדשות בעלות רוב יהודי. כך נוסדה גם העיירה דאראבאן, שלא היתה אלא כפר פשוט עד ל-1838. ברבות הימים השיגה הקהילה מהרשויות, מגילת ייסוד ואישורים אחרים.

הבעלים של האחוזה, העוצר **תיאודור באלוש** היה בעל נפש, שרכש כבוד לבני-אדם, ללא הבדל דת וגזע. הוא חיבב את היהודים בשל זריזותם וחריצותם. כיבדם על היותם מוכשרים ונבונים. אהבם בגין חייהם הפשוטים והתמימים ובשל נאמנותם. את אהבתו הפגין גם כלפי חוץ ואמר: היהודים הם בני. זכרו יקר לכל יוצאי דאראבאן. בימיו נותר בית-המשפט בלא נאשמים. כל אי-הבנה יושבה על ידו. החלטתו - קודשה בידי כל הצדדים. העיירה צמחה איפוא והתפתחה, לקנאתן של עיירות מולדובה עלית.

אולם כאשר אדון **ג. צ'ומארא** ירש את האחוזה והעיירה, ניתקה השלשלת המסורתית וביום 22 במאי 1877 פרצו פרעות ביהודים. מיום זה התדרדרה העיירה. החלו יסורי היהודים ובתיהם נשדדו. אוכל לומר במפורש, כי בבית **זליג קומיסיונר** הוכו יהודים. ימים קודרים אלה חוללו זעזוע במדינה כולה.

מרומנית: שמעון הרן

בראי העיתונות

תקרית אלימה בין יוונים ויהודים

נודע לנו כי בעיירה דאראבאן (מחוז דורוהוי) פרץ סכסוך בין יוונים (משרתי **צ'ומארא**) לבין יהודים מקומיים. הם נשדדו, בתיהם נהרסו ורבים מהם נדקרו בסכינים.

"הרומני" (עיתונו של ***אל. רוסטי****), 26.5.1877*

ממעשי השחיתות של צ'ומארא

מזה זמן רב נמצאים כלואים **חיים אידל קרפט, שמחה קרויטור ושבסא מורר.**

"פרטרניטאטיה", 18.11.1883

אסתר הצוענייה

אסתר שכטר, בתו של השוחט **שכטר** - גיבורת הרומן העצוב, אשר נחטפה בידי צוענים וחיתה בתוכם 12 שנה - נישאה בדאראבאן ביום חמישי 26.12.1902 למר **זיגמונד קרופארו**. נכחו הוריה וקרוביה.

"אגליטאטיה", 3.1.1903

מוסיף על כך מר **יצחק חכם: אסתר שכטר,** בתו של השוחט מדראוץ-פרוט, שנחטפה בידי הצוענים וחייתה בתוכם 12 שנים, נישאה בדאראבאן, כי שם גילו אותה כשבאה לקנות בדים לחתונתה בשנת 1902. אח"כ היא גרה בדורוהוי וקראו לה "די ציגייונערטע" (הצוענייה). בעלה היה **זיגמונד קרופרו** מדאראבאן והיא ילדה לו ילדים טובים. אני עוד זוכר אותה.

קרן קיימת לישראל בדאראבאן

במהלך נשף צנוע שנערך בביתו של מר **ג. ל. אדלמן** אספו הגברות **פאני שעייס ורוזה לאם**, סך של 25.20 ליי.

"אגליטאטיה", 20.1.1906

שלמה סגל הוכה
איכרים היכו באכזריות את **שלמה סגל**, כאשר עבר בפרברי דאראבאן.
"אגליטאטיה", 6.4.1907

העיירה דאראבאן עלתה באש
ביום שישי, 8 באפריל 1916 עלתה באש מחצית דאראבאן. היהודים נותרו ללו בתים, חנויות ובתי-מלאכה. הנזק מוערך בסכום העולה על 300 אלף ליי. נפגעו 146 משפחות, המונות 1600 נפש. הממונה על המחוז העניק סיוע בסך 5000 ליי. נדרשת עזרה דחופה!
"אגליטאטיה", 15.4.1916

תרומות לנפגעי הדליקה
ד"ר **מקס פישר** תרם 2000 ק"ג תפוחי-אדמה. גב' **סופיה הלפנט** מדורוהוי יצאה בקריאה לתרום בגדים ונעליים לנפגעים.
"אגליטאטיה" 22.4.1916

הפגנה בדאראבאן
לרגל ביקורו של הח' **שילקראוד**, שליח המרכז, ארגן "האיחוד" המקומי הפגנה. פתח החבר **מ. אברמוביץ**. לאחר נגינת "התקווה" דיברו: מר **ת. מוסקוביץ** (יו"ר הקהילה), הרב **הולנדר** והח' **ג'וני**.
"ההיסטוריה היהודית ספוגה בסבל ואי-צדק, התעמרויות ופרעות, אך יכולנו לאויבינו. עם ישראל חי!" כשכרזות בידיהם סובבו המפגינים בחוצות וקראו: "אנו דורשים עליה חופשית ומדינה עברית", "תחי ארץ ישראל" וכו'.
"החיים היהודיים", 20.7.1946

צו נגד היהודים מטעם עיריית דאראבאן
צו מס' 356 מ-26 בינואר 1944

אנו, ראש עיריית דאראבאן, מחוז דורוהוי, בהתייחס לסדר ולבטחון הציבורי, ובהתייחס להוראות הכלולות בחוק הבריאות הסניטריות ותקנותיו ולמען ניהול טוב של הישוב ובהתייחס לסעיף 16 של החוק האדמיניסטרטיבי

<u>הננו מצווים:</u>

עם תכולת צו זה, ניתנות ההוראות הבאות:

1. אסורה בתכלית האיסור, תנועתם של היהודים בעיר – ללא הבדל מין – לאחר השעה 19:00
2. שיטוטם של היהודים בפריפריה ובכפרים השייכים למועצה האיזורית אסור.
3. כל תושב יהודי הגר בנכס דלא ניידי, מחוייב לבנות לעצמו מיד בית-שימוש, זאת כדי לקדם אפשרות של מחלות העלולות להופיע עם בוא האביב.
4. אסור בתכלית האיסור ליהודים לנהל מסחר כלשהו, הן בעצמם והן באמצעות מתווך.
5. ליד כל נכס דלא ניידי ייחפרו תעלות-הגנה להגנה מפני הפצצות אוויריות. תעלת-ההגנה תהיה בנויה בצורה של זיגזג, בחישוב של שני אנשים למטר רץ.
6. אסור על כל תושב, ללא כל סיבה, להיות בקשר עם יהודים, הן בענייני מסחר והן בעניינים אישיים.
7. הצטיידותם של היהודים בדברי מזון בשוק המקומי תיעשה כל יום לאחר השעה 10:00 ואילו בימי הירִיד, לאחר השעה 12:00.
8. כל התושבים במרחב הישוב חייבים בהאפלה במשך כל הלילה באופן כזה, ששום קרן של אור לא תיראה מבחוץ.
9. כל תושב במרחב העיר חייב לטאטא כל יום בשעה 6 בבוקר את המדרכה וכן גם את הרחוב מפינה לפינה מימין לבתיהם והאשפה תיאסף בערימות ותובא על-ידי התושבים אל תוך בורות שייעשו בחלק האחורי של חצרותיהם לצורך זה.
10. כל הסחורות וצרכי המזון שימצאו קנויים על-ידי יהודים הן בעיבורי העיר, הן בכפרים השייכים לשלטון המקומי, מחוץ לשוק המקומי ובשעות שנקבעו לעיל – יוחרמו ויימסרו לבית-החולים או למסעדות של בתי-הספר.

העוברים על ההוראה הזאת יובאו למשפט ויוענשו על פי החוקים התקפים.

אנו קובעים שהן שלטונות המינהל, המשטרה וכמו כן שלטונות הבריאות מחוייבים להביא למילוי קפדני של הצוו הנוכחי.

מוטל על האדון מזכיר העיר, לדאוג לביצוע את הצוו הנוכחי.

ראש העיר רופא בית-החולים של דאראבאן מפקד תחנת המשטרה – מזכיר

(החתימות לא ניתנות לפיענוח) מתוך: הארכיון המרכזי לשואה ולגבורה, יד ושם, ירושלים.
ארכיון פילדרמן – P6\95(18-19)

PRIMARIA COMUNEI URBANE DARABANI
Judeţul Dorohoi

11.18

Ordonanţa Nr. 356
din 26 Ianuarie 1944.

Noi, Primarul Comunei urbane Darabani din judeţul Dorohoi

Având în vedere ordinea şi siguranţa publică

Având în vedere dispoziţiunile cuprinse în legea sanitară şi regulamentul ei şi pentru buna administraţie comunală,

Văzând dispoziţiunile art. 16 din legea administrativă

ordonăm

Cu începere dela prezentei ordonanţe, se dau următoarele dispoziţiuni :

1) Se interzice cu desăvârşire circulaţia evreilor prin oraş - de orice sex - după ora 19.

2) Vagabondajul evreilor la periferie şi satele ce compun comuna este interzis.

3) Fiecare locuitor evreu ocupant al unui imobil în care locueşte este obligat să-şi construiască imediat câte un closet, aceasta pentru preîntâmpinarea boalelor ce eventual s'ar putea ivi în preajma venirii primăverii.

4) Se interzice cu desăvârşire evreilor, de a face vre-un fel de comerţ, fie pe cont propriu, fie prin intermediar.

5) La fiecare imobil se va construi şanţuri- adăpost pentru protecţia contra bombardamentelor aeriene. Şanţul- adăpost va fi construit în forma cremalieră socotindu-se doi oameni la metru liniar.

6) Orice cetăţean nu are voie sub orice motiv să se întreţie cu evreii, fie pe chestie de comerţ, fie pe chestie personală.

7) Procurarea cu alimente a evreilor din piaţa locală, se va face în fiecare zi, după ora 10, iar în zilele de târmaroc după ora 12.

8) Toţi locuitorii din cuprinsul comunei sunt obligaţi a-şi camufla luminile în tot timpul nopţii, astfel ca nici o rază de lumină să nu se zărească din afară.

9) Fiecare locuitor din cuprinsul oraşului, este obligat ca în fiecare zi la ora 6 dimineaţa să mature trotoarul cum şi strada din rigolă în rigolă, din dreptul casei lor, iar gunoiul va fi strâns în grămezi şi cărat de locatari în gropi care le vor face în curţile de dindos în acest scop.

10) Toate mărfurile şi alimentele care se vor găsi cumpărate de evrei fie dela periferia oraşului, fie de prin satele ce compun comuna şi în afară de piaţa locală între orele fixate mai sus, vor fi confiscate şi predate fie spitalului, fie cantinelor şcolare.

Contravenienţii la prezenta ordonanţă, vor fi daţi în judecată şi pedepsiţi conform legilor în vigoare.

Dispunem ca atât organele administrative, poliţieneşti, cât şi cele sanitare sunt obligate a aduce la îndeplinire cu multă stricteţe dispoziţiunile prezentei ordonanţe.

Domnul Secretar comunal, este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a prezentei ordonanţe.

PRIMAR
ss. Indescifrabil

MEDICUL SPITALULUI DARABANI
ss. Indescifrabil

ŞEFUL DETAŞAMENTULUI DE POLIŢIE
ss. Indescifrabil

SECRETAR
ss. Indescifrabil

informaţia dată de J. Rosenkranz
15. I. 1944

ei superări grele de multe nea-
jusuri ce le pricinuesc acestea
~~Din~~ Fericire a le soartei au avut
~~odată~~ la înființarea orașelului
prin holera cea mare și au re-
ușit a se ~~unea~~ feri de relele
boalei prin tot felul de precăuți-
uni, pe cari le păzea cu exac-
titate și prin așa numiții fe-
cători, un mijloc dovedit cu totul eficace
și practicat de Evrei pe o scară
mare !.
Au suferit și prin un foc mare
cam la 1873, care a pricinuit da-
une însemnate la foarte mulți.
1883. M. I. Peles.

קטע מרשימתו של מ. י. פלס – 1883 על יהודי דאראבאן
מתוך האוסף של הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי, ירושלים.
RM-269\9

גלוייתו של הרב חיים שמואל שור מ-דארבאן, אל הרב משה נחום ירושלימסקי, רוסיה, 1890.

מתוך האוסף של מכון בוקן למחקר היהדות, ירושלים 1693

Rabbiner N. S. Schächter

DARABANI (Romania)

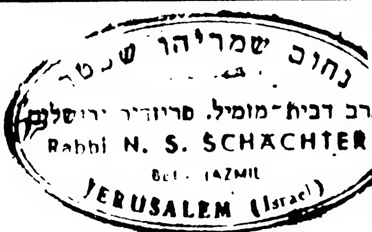
נחום שמריהו שעכטער

האבד"ק דארבאן

(רומאניען)

עמוד ראשון מתוך מכתבו של הרב **נחום שמריהו שעכטער** מ-דאראבאן על הרב **משה נחום ירושלימסקי** מ-רוסיה, בדבר מחלוקת עם אחד מרבני העיר, אשר אינו מקיים את שבועתו שלא לחזור עור בעיירה 1912.

מתוך האוסף של מכון שוקן למחקר היהדות, ירושלים 1337\55

ירושלים

22-7-954

35604

39/11 10721

אין אישורים

מכתבו של הרב **נחום שמריהו**, למשרד הדתות.
מתוך: "דאראבאן – מבחר תעודות ורשימות" מאת **שמעון הרן**.
רשומים: **גילה**, הוצ' המחבר 1992

בתי-כנסת בדראבאן

בית-הכנסת "חברי תהילים" - המפואר מכל בתי-הכנסת בדראבאן. בעלי הבתים החשובים של העיירה התפללו בו. נקרא גם "די בעל-עגלישע שול", כי התפללו בו גם כמה בעלי-עגלה

"די פאנישע שול" (ביהכ"נ הרוסי) - מבתי-הכנסת הראשונים בעיירה

"די שטרויענע שול" – "בית-הכנסת של קש" – כנראה על שום גגו שהיה מכוסה באלומות קש, כפי שהיה נהוג בימים קדומים באיזור זה של מולדובה. לאחר-מכן כוסה הגג ברעפי-עץ (שינדעל)

"די רויטע שול" – בית-הכנסת האדום – לפי צבע הלבנים האדומות שמהן נבנה

שמעון הרן

פרעות בדראבאן ומשפטם של הפורעים

מבוא

העיירה דראבאן, הנמצאת במולדובה העלית, נוסדה במחצית הראשונה של המאה ה-19. המאורעות החמורים נגד הקהילה היהודית שהתרחשו בה, ארעו בשלהי אותה מאה.

ראשון הבעלים של העיירה, העוצר **תיאודור באלוש**, חיבב וכיבד את היהודים. משירש אותו **ג. צ'ומארא** ניתקה השלשלת המסורתית של יחס אוהד לאוכלוסיה היהודית של העיירה ופרעות ביהודים פרצו ב-22 במאי 1877.

מתוך "פנקס הקהילות" של "יד ושם".

*

דראבאן נוסדה בשנת 1836 בידי הגנרל **תיאודור באלוש** על אדמת אחוזתו. הוא הטיל על החוכר שלו, **גרשון לייבא** להביא אליה יהודים. ואמנם נמשכו הללו למקום בגלל מיקומה הגיאוגרפי של העיירה, ששכנה על אם הדרך, שבה עברו עגלות המסחר ועדרי הצאן לבוקובינה. ב-1839 נחתם הסכם בין בעל האחוזה ובני העיירה, ובהתאם למגילת היסוד, לא היו היהודים חייבים במיסים.

ב-1872 ירש את האחוזה והעיירה **ג. צ'ומארא**. בתחילת 1875 פנה לבית-המשפט כדי לקבל צו גירוש נגד 607 אנשים מהעיירה, על מנת להפוך את אחוזתו לשטח חקלאי. המשפט נמשך שנתיים ובסופו הפסיד בעל האחוזה והתושבים נשארו במקום. סניגורם של התושבים, שרובם היו יהודים, היה אחד ממנהיגי המפלגה השמרנית, המשפטן והסופר הנודע **טיטו מאיורסקו**.

במהלך המשפט פרצו פרעות נגד היהודים. במיוחד הביאה לכך אשתו של בעל האחוזה, **סמרנדיצ'ה צ'ומארא**, שהסיתה את האיכרים שבאו ליום היריד, לפרוע ביהודים והיא אף חילקה להם יי"ש. האיכרים שדדו 400 בתים יהודיים ואת בית-הכנסת. כמה יהודים שנפצעו בפרעות אלו נפטרו לאחר מכן בבית-החולים.

מנהיגי הפורעים הובאו לדין בדורוהוי וזוכו מאשמה. גם במשפט זה הופיע כסניגורם של היהודים **טיטו מאיורסקו**, שהדגיש כי בין האיכרים והיהודים שררו תמיד יחסים טובים, אך בעל האחוזה השתמש בפקידיו היוונים כדי להסית את האיכרים נגד היהודים.

המשפט

בשנת 1879 פורסם בבוקרשט פרוטוקול מלא מדיוני משפט זה, המקיף את עדויותיהם של הפורעים הנאשמים, היהודים הנפגעים, דברי הקטיגוריה והסניגוריה.

נביא להלן ציטוטים ממהלך המשפט, כמו כן קטעים מהדין-וחשבון שהוגש ע"י התובע הכללי הקודם, אל שר המשפטים, בין שני המשפטים הנ"ל. דבריו של אותו תובע (**ר. אופרן**) מהווים כתב-פלסתר אנטישמי נגד יהודי דראבאן:

"...מי שבא לעיירה דראבאן, אינו יכול לחשוב עוד, כי מצוי הוא במדינה רומנית. בכל כניסה ישנו מחסום יהודי, המצביע על כך כי כאן מתחילה המדינה היהודית. אף כי בנין העיריה מוקם ברחוב הראשי, סביבו שומעים אך ורק את שפת היידיש. הכנסיה שניצבת במרכז, נראית כהיכל שומם. כל הבתים מסביב שייכים לבני דת משה. אין הם רוחשים כבוד למקום בו מיישמים את הפולחן של דת המדינה. מתחת לחצר הכנסיה, ששימשה פעם כבית-קברות, משתרעים מרתפי מסבאות היהודים, ועצמות של נפטרים נוצרים הוצאו מתוך האדמה והושלכו הצידה.

היהודים רצו לנצל את התקריות שארעו בדאראבאן, כנשק לקבלת זכויות פוליטיות. האמת היא כי אין הרומנים מדכאים את היהודים – אדרבא: היהודים הם אלה אשר מתנכלים ורודפים את הרומנים".

38 ממנהיגי הפורעים הובאו לדורוהוי והואשמו כי ביום 22 במאי 1877 היכו ופצעו יהודים ושדדו 400 בתים יהודיים. המשפט נפתח ב-1 בספטמבר 1878 ונמשך 15 יום. סניגורי הנאשמים: **אל. שנדריה, פ.גיקא, ג.צ'ימארא, מיכאלי, נ.יונסקו, אל. גיאורגה, דובאו.**

סניגורי האזרחים (היהודים): **ט. מאיורסקו** (חבר פרלמנט), **לפאדאט, אראפ, סאבינסקו.** לפני 14 המושבעים התייצבו 80 עדים: 53 מטעם פרקליטות המדינה, 21 מטעם היהודים, ו-6 עדים מטעם ההגנה.

הנאשמים צועדים זה אחר זה ורובם לבושים בתלבושות כפריות. לשאלות היו"ר: מקצועך? יענו: במעדר, בחרמש או במגל. ולשאלה: האם כבר הורשעת פעם? כולם, זה אחר זה: ישמור אלוהים, או: שמר אותי האל.

עדותו של **י. תומידה**, רומני, בן 53, מקצוע חופשי, גר ביאסי:

"ב-22 במאי הייתי בדאראבאן, התארחתי אצל ד"ר **ביבר**. שמעתי רעש חזק ויצאתי לרחוב, ראיתי אנשים שוברים דלתות וחלונות. ביניהם הבחנתי באדם לבוש בגדים אירופיים. נמסר לי כי מדובר **בפ. אוגוסטין**, משגיח האחוזה. זה אירע בצהריים. לפנות ערב יצאתי שוב לרחוב ונתקלתי ביהודי שנורה בידו".

שמיל-לייב בן **אברהם**, יהודי, בן 36, גר בדאראבאן:

"ביום ההוא עמדתי בפתח חנותי וראיתי את הכל – היוונים התקהלו ליד דלתו של **מושקו לאם**. הם היכו במוטות ושברו את הדלת. שמעתי איך גב' **צ'ומארא** צועקת: "מה אתה עומד כגולם, **פנאיט**, התפגרת? אז הוא החל לירות באקדחו. על יד **פנאיט** עמד הארמני. גב' **צ'ומארא** ישבה בכרכרה רתומה לשני סוסים. נלוו אליה ארבעה אנשים. התכולה של החנויות התגלגלה ברחוב.

סנדו גרדינר:

"בחוץ היתה התכתשות גדולה. בתוך כרכרה רתומה לשני סוסים ישבה גברת שצעקה: "**פנאיט** מה אתה עומד כגולם, האם התפגרת? הכו, הרביצו, על חשבוני, שלא יישאר זכר ליהודים!"

שמיל גרוסן:

"כאשר החפצים התגלגלו כבר בחוץ, הופיעה הגבירה **צ'ומארא** בכרכרה רתומה לארבעה סוסים. היא אחוזה במושכות. לשמאלה ישב אחיו של האדון **צ'ומארא** ומאחור שומר ראשה, חמוש ברובה. היא צעקה: 'התקיפו! על חשבוני! הרביצו! הירגו! הגיע צו מבוקרשט שלא יישאר זכר ליהודים'. הם פנו אל ביתו של **חיים נוסן**, שברו את הדלת ופרצו פנימה. הגברת ירדה מן הכרכרה ושאלה: 'האם הוא גמור? מת או חי? הרגתם אותו? הוציאוהו שאראהו'. ראתה כי גמור הוא".

היו"ר: "איך זה גמור? הלא חי הוא".

שמיל גרוסן: "מת היה. ראיתיו!"

היו"ר: "האין הוא כאן?"

שמיל גרוסן: "אולי, אך מת היה, לגמרי".

היו"ר: "איך זה מת? אולי התעלף?"

שמיל גרוסן: "אולי! אך מת היה. איני מבין כיצד קם לתחיה. הגברת חמקה בשקט. גם הפורעים הסתלקו. עצרו ליד ביתו של **הורוביץ** והשליכו החוצה את תכולתו. פתאום הגיע **ינקו טובושארו**, שהחל להכות בדלתו של **מוסקו באקאל**. משם פנו אל **מאיר בן מלכה**. הצצתי מחנותי, מבעד לסדק שבדלת, כשגיצה **פראר** היכה במוט ברזל ושבר את דלתי. נבהלתי וברחתי. עצרתי ליד ביתו של **לייבא לונגו**. כאן הם התנפלו על **זליג ליפסקן**, ששתת דם. שמעתי את הגב' **צ'ומארא**: '**פנאיט**, האם התפגרת?' ויריות של רובה. כאשר הוציאו את **מוסקו לאם** מת, צעקה: 'האם גמור הוא?' אז נפל על פחד מוות

וברחתי. ניגשתי לאורווה של יהודי, שברתי את המנעול, לקחתי סוס, עליתי על גבו ודהרתי אל העיר דורוהוי. פה נתקלתי בכבוד הממונה על המחוז ומסרתי לו את מה שראיתי ושמעתי בדאראבאן".

דברי **טיטו מאיורסקו**, סניגורם של יהודי דאראבאן:

"מושבעים נכבדים, כך מסתיים כתב-האשמה של התובע הכללי **ל. דימיטרו**: 'ב-22 במאי 1877 התנפלו הנאשמים במוטות, גרזנים ורובים. הם היכו, פצעו ושדדו את רכושם של יהודי דאראבאן'. אין הם מעניינים אותנו, ולא נסיק מסקנות נגדם, אלא נשתדל להוכיח כי מעשי ההרס, ההכאות והפציעות אכן התרחשו. תחילה נתאר סבלם של הקורבנות, ולאחר שתוציאו פסק-הדין, נפרט גם את נזקיהם. האמנם השתכנענו כי הדברים התרחשו ובוצעו בידי אנשי האדון **צ'ומארא**?

אדונים נכבדים, מזה עשרה ימים הנכם מאזינים ל-80 עדים. רבים לא דייקו, אחרים שיקרו ורק מעטים דיברו אמת. על עדותם של 32 עדים, לא אתעכב, כי לא תרמו מאומה לדיוננו, אם כי אחדים הדגישו כי ראו במו עיניהם יהודים מוכים ופצועים. על 36 עדים נוספים - איני סומך, מחמת היותם חשודים. נותרו איפוא רק 12 עדים.

אדונים נכבדים, גם מהעדים שנותרו, לא נוכל לדרוש דיוק מירבי, כיוון שחלפה שנה וחצי מיום הדמים הידוע. אתחיל בעדותו של **תומידא**. הוא עושה רושם טוב. העד ראה כיצד בוזזים, שוברים ומחריבים את בתיהם וחנויותיהם של היהודים. **תומידא** עבר ברחוב, נתקל בשודדים, ואף זיהה את **פ. אוגוסטין**, המשגיח באחוזת **צ'יומארא**.

עד נוסף - עליו אני סומך - הינו **סנדו גראדינר**, בן 50, אדם ישר וכן. הוא ראה איך נוצרי סוטר ליהודי, וכיצד חבריו עטים על הקורבן. מדבריו ניתן להסיק, כי אנשי **צ'ומארא** יזמו את ההתכתשות.

העד הבא - **ת. נגורא**, משוכנע כי הפורעים נמנים על עובדי האחוזה. גם הוא מציין כי שמע יריות. כלומר הבריונים שדדו, היכו וירו. החמישי - **דוד קרויטורו** - מאשר כל מה ששמענו.

העד השישי - **סמוקינא**, שדבריו כנים, חזר מן השדה והבחין בהתקהלות ליד ביתו של **מוסקו לאם**. הוא זיהה את **פ. אוגוסטין**, שני האחים הארמנים ואנשים נוספים מאחוזת **צ'ומארא**. לאחר שהגבירה **צ'ומארא** עצרה כרכרתה, שלף **פ. אוגוסטין** אקדח, ירה ופצע את **מ. לאם** ביד ובצלעות. גם עדים אחרים: **באז'ינר, ליפקאן, חיה-שרה**, מאששים טענתו כי ב-22 במאי 1877 הופר החוק בידי אנשי **צ'ומארא**, בראשותו של המשגיח וכי שדדו, היכו ופצעו את יהודי דאראבאן.

אדונים נכבדים, האם מאורעות דאראבאן היו או לא היו? היו! האם היהודים הוכו, נשדדו ונפצעו? כן! מי פגע בהם? אנשי **צ'ומארא**! מי אשם ומה הסיבה לכך? האם מדובר בקנאות דתית? ידוע כי בני רומניה, במיוחד תושבי הכפרים והעיירות, סובלניים הם. בטוחני כי לא מדובר באי-סובלנות דתית כלפי היהודים. אך היוונים והבולגרים סובלניים פחות. כך ניתן להסיק מכתב-ההאשמה שהוצא כנגד **פ. אוגוסטין וד. תומופולו**, ששניהם ממוצא יווני. והלא הם הציתו את פתיל אי-הסובלנות. ובכן, מה קרה?

מושבעים נכבדים, הסכסוך בין יהודי דאראבאן לבין אחוזת **צ'ומארא** קיים זה מכבר. עוד במאי 1876 דווח על העוולות המבוצעות בידי **צ'ומארא** ועובדיו. בעתון "מגן החוק" הופיע מאמר תחת הכותרת "מעשי השחיתות המבוצעים בדאראבאן בידי **צ'ומארא** ומשרתיו". הרשו לי להזכיר לכם, כי במשפט הקודם הפסיד בעל האחוזה. ברם, ממה נובעת העוינות הנוכחית? האם לא באה היא מחצרו של האדון **צ'ומארא**?

כל עוד חי המנוח **ת. באלוש**, לא היו שום אי-הבנות בין הבעלים לבין היהודים. אך כאשר עברה האחוזה לידי משפחת **צ'ומארא**, החלו היחסים להתדרדר.

מי סובל מן המצב החדש? מי הוכה? מי עונה? מי נשדד? 33 יהודים הוכו ועונו. חמישה יהודים מתו מפצעיהם.

מושבעים נכבדים, האם לא יבואו הנאשמים על עונשם? האם ייאמר מעתה כי אין

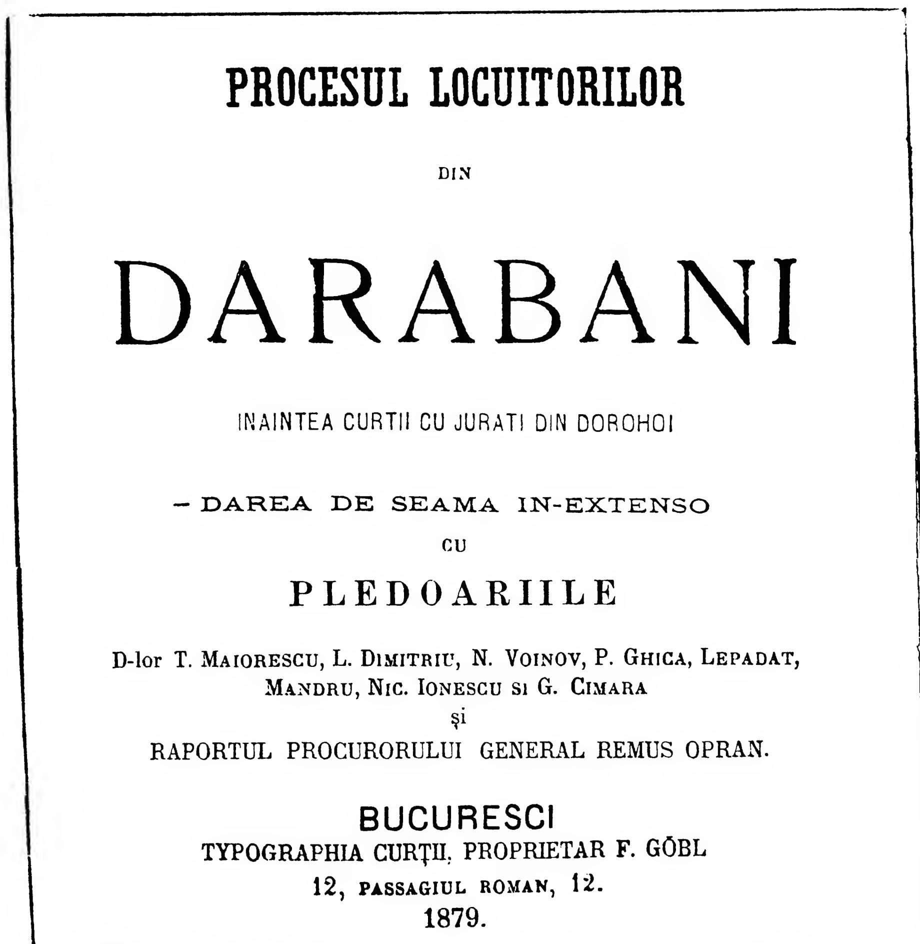
צדק ברומניה? האם צריך, חלילה, העם להתיאש ממערכת המשפט ומן המושבעים? המשפט הזה מקפל בתוכו מוסריות עליונה ולפי פסק דינכם יידע מעתה כל אזרח, אם יכול הוא עדיין להיות בטוח בכבודו, ברכושו ובחייו".

*

עם תום שמיעת העדים ונאומי הסניגוריה, החליט חבר המושבעים לזכות את הנאשמים.

למרות זיכויים, אין להתעלם מן העובדה, כי הנאשמים שהו בכל זאת במעצר שנה וחצי. המאורעות והדיונים בהם עוררו עדים גם מחוץ לגבולות רומניה ושר החוץ דאז, **מיכאיל קוגלניצ'אנו** הגיש לאחר מכן חוות-דעת לממשלה ובה נאמר, כי דבר זה השפיע על ניסוחו של הסעיף החמור בדבר זכויות ליהודים, בחוזה ברלין. יתר על כן, הפרעות כמעט וסיכנו את עצמאותה של רומניה.

מצב היהודים בדאראבאן השתנה לטובה, משעברה האחוזה לידיו של המדינאי הרומני **ואסילה לאסקאר**, שהצטיין בהתנהגותו האנושית כלפי היהודים.

PROCESUL LOCUITORILOR

DIN

DARABANI

INAINTEA CURTII CU JURATI DIN DOROHOI

— DAREA DE SEAMA IN-EXTENSO

CU

PLEDOARIILE

D-lor T. MAIORESCU, L. DIMITRIU, N. VOINOV, P. GHICA, LEPADAT, MANDRU, NIC. IONESCU SI G. CIMARA

și

RAPORTUL PROCURORULUI GENERAL REMUS OPRAN.

BUCURESCI
TYPOGRAPHIA CURȚII, PROPRIETAR F. GÖBL
12, PASSAGIUL ROMAN, 12.
1879.

שער הספר על משפטם של תושבי דאראבאן לפני חבר המושבעים בבית-המשפט בדורוהוי. תרגום: משפטם של תושבי דאראבאן / לפני חבר המושבעים בבית-המשפט בדורוהוי / חוות-דעת מקיפה / המכילה דברי ההגנה של האדונים / ט. מאיורסקו, ל. דימיטריו, נ. ווינוב, פ. גיקא, לפאדאט, מאנדרו, נ. יונסקו וג. צ'ימארא / וכן דו"ח התובע הכללי רמוס אופרן / בוקרשט [---] 1879.

אברהם פלר

מבוא

ביד אלפת – פרחים
משכבר-הימים קטפתים,
שנים נצרתים,
בין ערוגותיהם שחתי.

למעני – אספתים,
לשוחרי-זרים שמרתים,
למתענג על גונם
מבשמם משתכר.

כל פרח – אתר קסום
נוף עמוס-מלים,
עלה-כותרת – חיים מלאים,
אדם בעל-נוי וגון.

הכל היה היה...
ככתוב בספורי-האגדות.

מרומנית: שמעון הרן

מתוך "דמויות ומקומות",
תל-אביב 1985.
הוצא על-ידי הועד לפעילות
תרבותית-יהודית
בקרב יוצאי-רומניה ו"פרס גרופר".

שִׁמְעוֹן הָרָן

יוֹם יוֹם

יוֹם יוֹם עַל לִבִּי עוֹלָה דַארַבַּן עֲיָרָתִי
וִיהוּדֶיהָ
(שְׁמוֹתֵיהֶם עִם חֲלֵב־אִמִּי יָנַקְתִּי)
מִשְּׁחוֹר־הַמִּסְגָּרוֹת בְּעִתּוֹנִים לוֹעֲזִיִּים
יְבַצְבְּצוּ וְיֵצְאוּ אֵלַי
וְאֵינִי מַבְחִין בָּהֶם.

בְּיֶרַח אָב

נֶעֱצָמוֹת עֵינַי
כָּל הַיּוֹם נִים־וְלֹא־נִים
בְּיֶרַח אָב מְשַׁיְּטִים עֲנָנִים

אֵין קוֹל
וְאֵין קֶשֶׁב
עֲיָרָתִי אוֹתָהּ לָהּ חַדְרֵי לְמוֹשָׁב –
עָשִׂיתִי בָּהּ כַּמָּה שֶׁעָשִׂיתִי
וְעוֹד אֶעֱשֶׂה.

גִּינוּק

גְּנוּג אָמַר תַּחַת גִּינִיק
וְקָרָא לוֹ גִּינוּק,
שְׁמוֹ לוֹ יָדַעְתִּי מִכְּבָר שְׁכַחְתִּיו
אַךְ כִּנּוּיוֹ – שֶׁאֲנִי.

מְסַךְ הַשָּׁנִים בִּשְׁחוֹר־הַמִּסְגֶּרֶת נִפְרַץ:
חַיִּים קוֹז'וֹקָרוּ (גִּינוּק),
דָּארַבַּן – רַמְלָה
וַחֲבָל עַל אוֹבְדִים וְאֵינָם נִמְצָאִים.

מתוך "מבחר שירים", "עקד", 1988

יצחק חכם

אסתר "הצוועניה"

זהו סיפור על מסירות-נפש שבה הצילו אנשי דאראבאן נפש אחת מישראל מידי חוטפים צוענים. והסיפור אמיתי ומסופר לפרטיו מפי עדים ובני-משפחה.

המדובר באסתר שכטר, בתו של השוחט ר' מרדכי שכטר מדראוץ-פרוט, שנחטפה על ידי הצוענים בשנת 1902 ובבואה כעבור כ-10 שנים לדאראבאן, הצילו אותה יהודי העיר, החזירו אותה לחיק היהדות וחיתנו אותה עם אחד מבני העיר. המלה צועני בעברית, פירושה: נעקר ממקומו, נודד. ברומנית השם הוא Tigan וביידיש – ציגיינער. מקובל שמקורם הוא שבט בהודו, שיצא משם בערך בשנת 1000 לספירה ומאז הם נעים ונדים בחבורות ובחמולות בארצות אירופה, אסיה ואפריקה והם שומרים על מנהגיהם ומסורתם המיוחדת.

הצוענים שהיכרנו ברומניה היו רובם שחורי שיער וכהי עור. הגברים עסקו בעיקר בנפחות, עבודות נחושת, תיקון סירים ומחבתות נחושת, פמוטות וכדו' וכן מסחר בסוסים. הצוענים ידועים בכשרונם המוזיקלי, במיוחד בנגינה בכינור. הנשים הצועניות עסקו בחיזוי עתידות, בקלפים וכן בשירה וריקודים.

היות ולא היתה להם מולדת ולא מקום מושב קבוע והם נדדו מעיר לעיר ומכפר לכפר, היו חוששים מפניהם שהם גנבים וטיפוסים פליליים. חוקי המדינה הרשו להם להתעכב בכל מקום רק שלושה ימים, אבל לרוב היו מוותרים להם והם היו נשארים שבוע ימים ויותר. כאשר היו מסתובבים בעיר לקנות או למכור, היה צורך לשמור עליהם בשבע עיניים שלא יגנבו. כן התהלכו עליהם סיפורים שהם מפתים ילדים וגונבים אותם.

בשנת 1902 נחטפה הילדה אסתר, בתו של השוחט ר' מרדכי שכטר מדראוץ-פרוט. היא היתה בת שבע ויצאה לבדה לראות את הצוענים שהקימו את אוהליהם בפרברי העיר. היא היתה ילדה יפה וחכמה, אך הצוענים פיתו אותה והזמינו אותה למאהל שלהם. כיוון שהיה זה יומם האחרון לשהות בעיר, הם לקחו אותה איתם למחרת ונעלמו מן העיר יחד עם הילדה.

ההורים החלו לחפש אותה, אך לא הצליחו למצוא אותה. גם המשטרה קצרה ידה מלהושיע. ברבות הימים, ההורים עזבו את דראוץ מרוב כאב ועברו לגור בבוקרשט, שם קיבל האב משרה של שו"ב.

כעבור עשר שנים, בשנת 1912, הגיעה לדאראבאן חמולה של צוענים. הם באו לקנות בדים לחתונה לנערה צעירה ויפה, שעמדה להתחתן עם אחד הנכבדים שלהם. קבוצה גדולה מהם נכנסה לחנות של בדים והתחילו לבחור בדים מסוג קרפ-דה-שין – משי פשוט אבל צבעוני, שהיה מאוד באופנה בימים ההם. הם בחנו את הבדים, בחרו, מדדו והניחו בצד וביקשו מהמוכרת עוד כמה מטרים בד, בצבעים אחרים, מסחורה שלא נמצא או בדיוק בחנות. המוכרת, בעלת החנות, אמרה להם שהיא מוכנה להביא להם מן המלאי שיש לה בבית.

לפני שיצאה מן החנות, היא ביקשה מאמא שלה להשגיח ואמרה לה ביידיש מעורבת בעברית: "מ'דארף גוט רואה זיין כדי זיי זאלן נישט אוועקלקחנען סחורה" (יש להשגיח היטב שלא יגנבו סחורה).

כששמעה זאת הנערה הצעירה – הכלה הצוועניה – היא הגיבה, גם כן ביידיש: "מ'דארף נישט רואה זיין ווייל איך וועל אכטונג גיבן מ'זאל גארנישט נעמען" (לא צריך להשגיח כי אני עצמי אשגיח שלא יקחו מאומה). המשפט הזה שאמרה הצוועניה הצעירה ביידיש צחה עורר אצל היהודיה את התחושה והחשד כי זו הנערה החטופה מדראוץ.

לימים סיפרה לי בתה של "הצוועניה", אוטיליה, כי עוד דבר קרה שם: בעלת החנות הביאה לשם תבנית מלאה עוגיות שהוציאה זה-עתה מן התנור. הצוועניה אמרה שוב, ביידיש: "זה מריח טוב מאוד, אולי אפשר לקבל עוגיה?"

בינתיים הזעיקו היהודים את אנשי הקהילה היהודית ואלה החלו לחקור את הנערה כיצד היא הגיעה אל הצוענים. תחילה היא לא רצתה להודות ולספר את האמת, בחששה כנראה, שאיש לא ירצה להתחתן אתה אחר-כך. באותו מעמד פנתה אליה האשהביילה גיטל קרופארו ובעלה יוסף ואמרו לה, שלא תפחד ותספר את כל האמת, ושלא תחשוש שלא תמצא חתן, כי יש להם בן, זימל קרופארו, והוא ישא אותה לאשה. זימל היה בחור גבוה ויפה תואר, משכמו ומעלה. ואז הנערה אסתר פתחה את פיה וסיפרה ביידיש עסיסית את כל הסיפור.

לאחר שהתגלה הדבר, הגיעו אנשי משטרה ואסרו את כל החמולה של הצוענים והוגש נגדם

משפט. והעיר דאראבאן צהלה ושמחה.

*משפחת **קרופארו** היתה משפחה מכובדת מאוד בדאראבאן. היו להם כמה בנים מוצלחים כגון **לייב** ו**ברוך קרופארו**, וכמובן הצעיר **זימדל**.*

*אנשי דאראבאן הזעיקו מיד את אביה של אסתר, **מרדכי שכטר**, שבא מבוקרשט ולא האמין למראה עיניו. הזוג הצעיר, **זימדל** ואסתר, יחד עם הוריו עברו לגור בדורוהוי, שם פתחו חנות ועשו חיל. לאסתר וזינדל נולדו תשעה ילדים: שש בנות ושלושה בנים. כאשר היו באות הבנות לדאראבאן לביקור, היו באים כל אנשי העיר לראותן ולהתפעל מיופיין וחוכמתן והיו גאים שהצילו את אמן מידם של הצוענים. בדורוהוי היתה ידועה אסתר בשם "**די ציגיינערטע**" – הצוענייה. בימי המלחמה גורשה **אסתר** ומשפחתה לטרנסניסטריה והיא ובעלה נפטרו מטיפוס בגיטו מוגילב. ילדיהם נפטרו כולם, פרט לשתי בנות. אחת מהן היא **אוטיליה קסלמן** והיא גרה בבאר שבע. אחותה **ויקי מאגאר** חיה בעיר מרגריטה, פלורידה, בארה"ב.*

יצחק חכם

המומר שהתעניין בפרשת השבוע מהווי דאראבאן לפני 120 שנה, כפי שסיפר לי הסבא ר' ירחמיאל מוהליבר זצ"ל

אנשי דאראבאן בימים ההם היו כולם דתיים, גם המשכילים והציונים היו כמעט כולם מסורתיים וכמובן שמרו שבת בקפדנות. בשבתות וחגים החנויות היו סגורות.

אך היו גם כמה יוצאי דופן. היה ידוע בעיירה יהודי אחד שהמיר דתו כדי לזכות במשרה חשובה, כי ליהודים לא היתה זכות לעבוד כפקידי ממשלה. שם המומר היה **פוינארו** (בנו, **אמיל פוינארו** היה מורה בביה"ס היסודי וגם אני למדתי אצלו).

לפני יותר ממאה שנים, כשסבי הרב ר' **ירחמיאל** עוד היה ילד ולמד בחדר, פגש אותו המומר **פוינארו** הזקן ואמר לו: "אני רואה שאתה לומד תורה. תגיד לי בבקשה, מהי פרשת השבוע?". הילד ענה לו: "פרשת השבוע היא יתרו". שאל אותו המומר: "על הפסוק הראשון וישמע יתרו שואל רש"י: מה שמועה שמע ובא? תגיד לי, מה עונה על כך רש"י?", ענה לו סבא: "הוא שמע על קריעת ים סוף ומלחמת עמלק וזה מה שהביא אותו לביקור אצל משה חתנו".

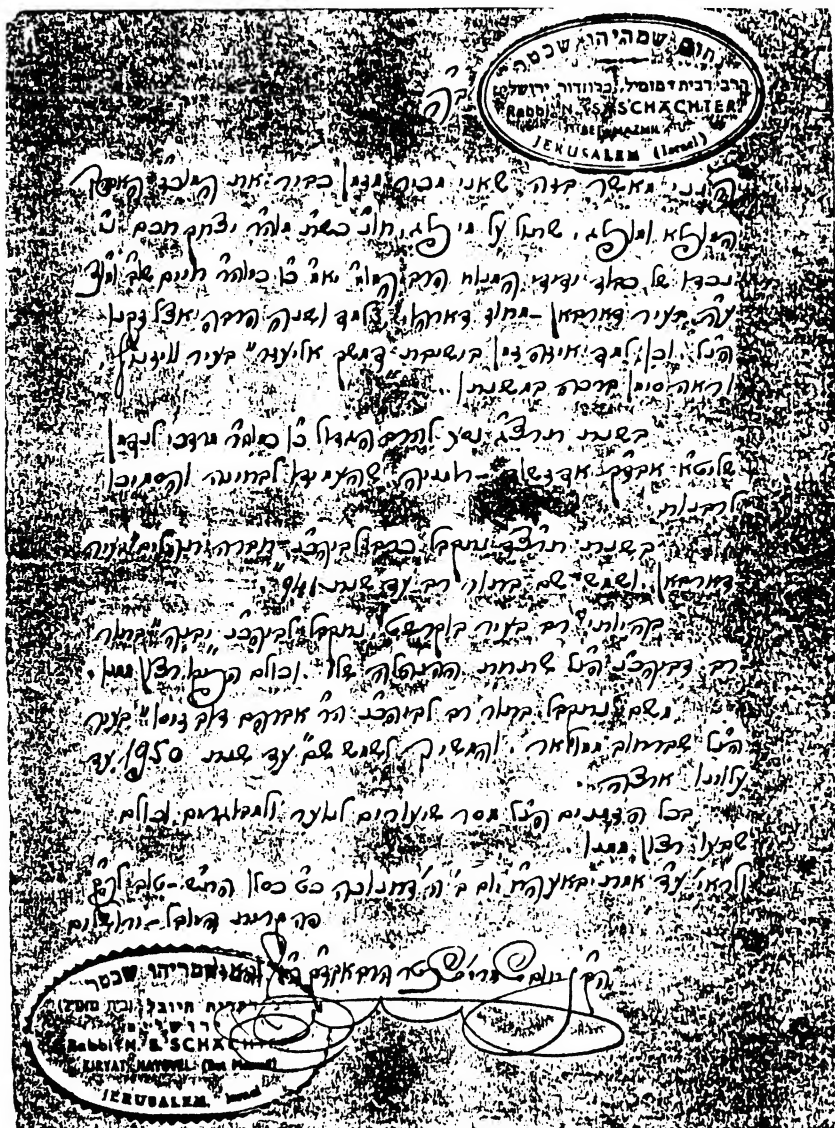
"כן, אתה יודע," הגיב המומר ונתן לו נשיקה.

יין כשר (וזול) לפסח

בעירנו דאראבאן, בחג הפסח היו שותים הרבה יין ולא רק בשני הסדרים המסורתיים. בחג זה היה היין נשפך כמים. לכן לקראת החג היתה תחרות חריפה בין מוכרי היין, שהכריזו על הוזלת מחירים (והיה ידוע שהם מוסיפים מעט מים לתוך חביות היין). הציבור ידע על כך והתמרמר.

*בעיר גר רומני גוי בשם **ואסילה ברבקוצה**. הוא היה מעורב בתוך הקהילה היהודית, דיבר יידיש שוטפת והיה בעל בית-מרזח, כמו רבים מן היהודים. יום אחד הוא הופיע לפני הרב המקומי והודיע לו שהוא מוסר את החנות שלו לחג הפסח ליהודי והוא מסכים שימונו שני משגיחים תלמידי-חכמים ויראי השם והם יסעו איתו לאודובשט להכין יין כשר לפסח למהדרין. הרב הסכים והמשגיחים נסעו והביאו את היין, שאותו איחסנו במרתף ונעלו על מנעול ובריח. והם אכן מכרו יין כשר למהדרין בחצי המחיר. הגוי רק קיבל את הכסף המגיע לו ולא התערב כלל במכירה. אמר על כך יהודי תלמיד-חכם: כתוב "ויין ישמח לבב אנוש" ובפסוק אחר: "כי בו ישמח לבנו". והרי **בו** אינו אלא ראשי תיבות של **ברבקוצה ואסילי**".*

הוקרה לר' יצחק חכם

תעודת הסמכה והוקרה לר' **יצחק חכם,** יליד דאראבאן, המכהן כיו"ר בית-הכנסת המרכזי בחולון. המכתב נכתב ע"י הרב **שמריה שכטר** זצ"ל, רבה של דאראבאן בעבר ולאחר-מכן של קרית היובל בירושלים

שמשון ר. לבנקרון

מהווי העיירה

סיפורים ששמעתי מפי אבי, ר' שמואל ז"ל

*סב-סבי, ר' **בריש פאדייצר** (הוריו והוא הגיעו מפאדהייץ שבגליציה) היה יהודי אופטימי, למרות מצבו הקשה ופרנסתו הדחוקה.*
*פעם חלה ושכנה באה לבקרו. כדי לעודדו אמרה (ביידיש): "ר' בעריש, דאס איז א זיין אונטערגאנג" (זו מגיפה חולפת). השיב לה ר' **בריש**: "כן כן, אם זה 'אונטערגאנג' כזה, מדוע זה לא קרה לך?"*

ר' **בריש** עסק בין היתר במכירת בקר. פעם מכר פרה לאחת השכנות. חלבה השכנה את הפרה – וזו לא נתנה תוצאות מקוות. התפרצה האשה בצעקות כלפי ר' **בריש**: "מה מכרת לי – פרה שבקושי נותנת חלב". שמע אותה ר' **בריש** בקרירות ואחרי ש"התקררה" גם היא, שאל אותה בנחת: "כמה ילדים יש לך?". "חמישה", השיבה השכנה. "ולמי הם דומים?". "שלושה לבעלי ושניים לי". "הנה רואה את, ציפה, שלא כל הילדים דומים לאמא שלהם. יכול להיות שהפרה הזאת שמכרתי לך, דומה דווקא לאבא שלה"...

*

אחד מתושבי העיירה התעשר, נעשה "גביר" ועבר לגור לבוקרשט. הזדמנו שניים מתושבי העיירה לעיר הבירה לרגל עיסוקם והחליטו לבקרו: הם נדהמו לראות באיזה פאר הוא גר: חשמל, (דבר יקר-מציאות בעיירתנו, אז), תמונות על הקירות, שטיחים על הרצפה.
הגביר קיבלם בסבר פנים יפות והעוזרת כיבדה אותם בקפה ובכוס מים קרים. אמר אחד לשני: "אתה רואה, הוא לא שכח שצריך לברך על הקפה ואז הוא אמר לעוזרת להביא גם כוס מים". ובעודו מדבר, נטל את כוס המים, כיוון לאצבעותיו – ונטל ידיו על גבי השטיחים היקרים.

*

אגב גבירים: על גביר אחד בעיירה, שהיה מבטיח תרומות לבית-הכנסת ולא היה מקיים הבטחתו אמרו: "ב'ברוך שאמר' הוא נמצא, אך ב'בעבור שיתן' הוא נעלם ואיננו".

*

בעיירה שלנו היתה מוכרת אחת, שנהגה לתקוע סיכה בדש מעילה. והיתה לה סיבה לכך: בנסיונה לשכנע קונה, היתה מושיטה ידה אל עבר דש בגדיה ונשבעת: "שכה יחיה הראש הזה, שהסחורה טריה"...

*

ואשה אחרת, שהיתה מוכרת סודה ("סיפון"), כשהיו באים אליה בטענה שהסודה לא קרה השיבה: "הלוואי שאהיה אני כל כך קרה כפי שהסיפון הזה קר".

*

כשדודי, **בריש** ז"ל למד בתיכון, היה איתו בכיתה חברו **ברלוצה דנילוב**. באחד הימים היה להם מבחן במתימטיקה. **בריש** סיים את המבחן במהירות ורץ הביתה. בדרך פוגשו אביו של **ברלוצה** ושאל אותו: "מה הציון שקיבלתם?". "שנינו קיבלנו שמונה", השיב **בריש**.
האב המאושר בא הביתה לבשר לאשתו על השגי הבן. אבל מה הופתע לשמוע כאשר הבן סיפר לו על הציון השלילי שקיבל – 4. "והרי **בריש** סיפר לי ששניכם קיבלתם 8, היקשה האב. "אכן, **שנינו** קיבלנו 8"...

כתובתו של **ר' חיים דב בריש** מפאדהייץ,
שנכתבה ונערכה בשנת תרכ"ב, כנאמר בכתובה – היא שנת 1863

שמשון ר. לבנקרון

הרב נחום שמריהו שכטר, רבה של דאראבאן

*הרב **נחום שמריהו שכטר** היה רבה של דאראבאן במשך 23 שנים. ב-1952 עלה ארצה ונתמנה לרבה של קרית היובל בירושלים. נפטר בחודש תמוז תשכ"ז (1967). בן 81 היה בפטירתו.*

הרב **שכטר** פירסם שלושה ספרים: הראשון – "פרח שושן" – על פרקי אבות "על פי דרך הדרש והחקירה ועל פי יסודי ההגיון" (קלוז', תרפ"ה). הספר הופיע בימי שבתו בדאראבאן. בהקדמתו הוא מביע את ההשקפה שיש ללמוד גם לימודים כלליים, בצד לימוד התורה.

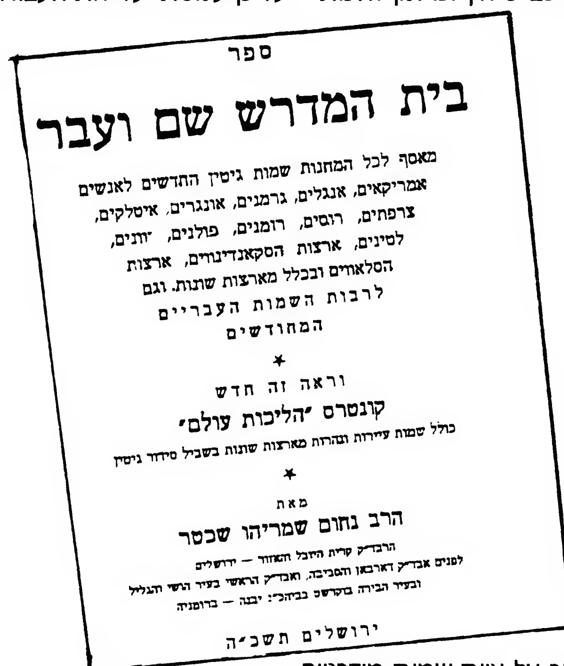
הזדהותו החסידית מוצאת ביטויה בחיבורו השני "ענית אמן" (קלוז', תרצ"ד), הספד על שני הצדיקים ממשפחת **פרידמן** משטפנשט.

ספרו השלישי והחשוב מבחינת ההלכה הוא הספר "בית המדרש שם ועבר" (ירושלים, תשכ"ה), העוסק בשמות גיטין והשמות ניתנים גם בתעתיק לועזי, ונספח לו קונטרס "הליכות עולם", הכולל נוסחי גיטין "כולל שמות עיירות ונהרות מארצות שונות בשביל סידור גיטין".

המנוח סידר גיטין אצל דודו הרב הגאון **יהושע זאב פאלק** וניהל הוראה בבית הרב **טויביש** זצ"ל, בעל המחבר שו"ת "חיים של שלום" (על הרב **טויביש** ראה בנפרד). נשא ונתן בענייני גיטין עם גאוני הדור מגליציה, הגאון הרב **אברהם מנחם הלוי שטיינברג**; הגאון **מהר"ם אריך** זצ"ל, בעהמ"ח "ספר מנחת פתים" על ד' חלקי ש"ע ושו"ת "אמרי יושר" והגאון האדיר ה**רידב"ז** זצ"ל.

אולם חלקו של המנוח לא שפר עליו: בתו, **חיה הנציא גיטל** נפטרה בנעוריה ללא בנים; בנו יחידו **אליעזר זאב** מת בנעוריו. על שמם קרא שני קונטרסים נוספים: "נפש חיה" ו"דמשק אליעזר".

מה הניע את הרב **שכטר** לכתוב את ספרו? הוא מסביר בפתיחת הספר: " הנה עוד בהיותי ברומניה רב ואב"ד וטרם בואי לארצנו הייתי בעיר הבירה בוקרשט וכמה פעמים באו לפני זוגות להתגרש. והמגרש או המתגרשת היה להם שמות חדשים מודרניים שונים, שצריכים עיון בתכסיס כתיבתם והמה אצים עלי לאמר כלו מעשיכם כי אין לנו זמן לחכות – על כן עמסתי עלי את העבודה הקשה לברר אותן השמות".

ספר

בית המדרש שם ועבר

מאסף לכל המחנות שמות גיטין החדשים לאנשים אמריקאים, אנגלים, גרמנים, אונגרים, איטלקים, צרפתים, רוסים, רומנים, פולנים, יונים, לטינים, ארצות הסקאנדינוים, ארצות הסלאווים ובכלל מארצות שונות. וגם לרבות השמות העבריים המחודשים

✶

וראה זה חדש

קונטרס "הליכות עולם"

כולל שמות עיירות ונהרות מארצות שונות בשביל סידור גיטין

✶

מאת

הרב נחום שמריהו שכטר

הרבד"ק קרית היובל המאוחד — ירושלים

לפנים אבד"ק דארבאן והסביבה, ואבד"ק הראשי בעיר הושי והגליל ובעיר הבירה בוקרשט בביהכ"נ: יבנה — ברומניה

ירושלים תשכ"ה

ספרו של הרב שכטר על איות שמות מודרניים

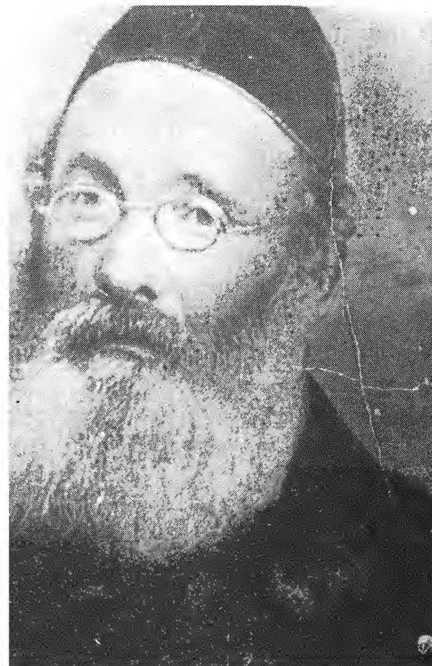
חיים ברץ

בית יוסף – השושלת של יוסף ברץ מדאראבאן

משפחת בר"ץ (ראשי תיבות של בן-רבי צבי. עם הזמן הושמטו הגרשיים מן השם) הענפה הגיעה מדרום רוסיה לצפון רומניה במחצית הראשונה של המאה ה-19, בגין רדיפות יהודים בימי הצארים אלכסנדר השני והשלישי. בזמנם, רוב היהודים ברוסיה היו משוללי זכויות, מוקפים אוכלוסיה עויינת ומוסתת על ידי הכנסיה הנוצרית.

המלכתו של הצאר אלכסנדר השלישי, אחרי רציחת קודמו, הביאה להגברת האנטישמיות. בעידוד הקיסר – שונא יהודים קיצוני – התחוללו פוגרומים ברבות מערי דרום רוסיה (אוקראינה של היום) והמשטרה אף עזרה לפורעים במלאכתם.

רבים מהיהודים הגיעו למסקנה כי אין עתיד בארץ הדמים, יש לברוח משם בהקדם ואמנם רבים היגרו לארה"ב, למערב אירופה ולארגנטינה, ואילו משפחות דלות אמצעים עברו את הגבול לרומניה, בעוד קבוצות צעירים ובודדים בחרו לעלות לארץ-ישראל.

משה מרדכי יוסף ברץ ז"ל

סבי הזקן **יוסף ברץ**, הגיע לדאראבאן מטולצ'ין שבאוקראינה (בעודו תינוק) עם הוריו וארבעה אחים ואחיות, והם התיישבו על אדמות אחוזתו של הגרול **באלוש**, שעודד יהודים להתיישב בעיר המתפתחת, היושבת על אם הדרך מצפון רומניה בואכה בסרביה ובוקובינה.

הגנרל האמין בכושרם ויכולתם של המהגרים היהודים, שבאו מגליציה ורוסיה, ותוך זמן קצר יחסית, גדלה ושגשגה העיר ויהודיה התבססו בה מבחינה כלכלית וחברתית.

במשפחתנו מתהלך סיפור מעניין: לפני שמשפחות ברץ חצו את הגבול לרומניה, התפתח ויכוח חריף בין ראש המשפחה לבין המבריח, שביקש להשליך את התינוק **יוסף** הבכיין, בחורשת העצים שליד גדות הנהר פרוט, כדי שלא יתגלו בזמן המעבר. אביו התנגד נמרצות למזימה, כי הרבי אמר לו שילד זה יתפתח לכוכב המשפחה. לבסוף הוסיף למבריח שלושה זהובים והם חצו את הגבול באפיק הרדוד של הנהר פרוט, לרומניה, בקרבת העיירה דאראבאן.

יוסף ואחיו גדלו בבית אביהם, שהיה יהודי ירא שמים, חסיד שושלת בית רוז'ין, חינך את ילדיו אצל טובי המלמדים.

יוסף, הצעיר במשפחה, בלט בתפיסתו המהירה, גילה בקיאות מפליאה במקצועות

הנלמדים והקפיד בשמירת מצוות, קלה כחמורה.

לסבי הזקן היו שלושה שמות פרטיים: **משה-מרדכי-יוסף**, שלושתם קשורים לארועי יום הולדתו - ז' באדר. קראו לו **משה**, על שם **משה רבנו**, שנולד וגם נפטר בז' באדר. ש מ ו השני היה **מרדכי** - על שם **מרדכי** היהודי ממגילת אסתר, הקשור בנס פורים, החל בחודש אדר. שמו השלישי היה **יוסף**, על שם סבו הצדיק, ובשם זה נודע במשפחתו הענפה ובין תושבי המחוז.

האיש **יוסף** גדל מאחיו בעושר, חוכמה ומעשים טובים, חכר יערות מבעלי האחוזות בסביבה ל-99 שנים, ובהיותו אדם ישר וירא שמים, התחבב על כל הציבור. ההצלחה האירה לו פנים ותוך זמן קצר היה לגביר.

על אף עושרו המופלג לא רם לבבו ולא התנשא מעל אחיו שבתוכם חי ופעל. הופעתו הפטריארכלית-היהודית (נהג ללבוש קפוטה שחורה ממשי והיה עטור זקן ופאות), השאירה רושם עז על כל רואיו, לרבות הגויים וכולם כיבדוהו, כי ראו בו יהודי גאה ביהדותו, הגון בעסקיו ומיטיב עם הבריות.

ר' **יוסף** הנדיב, כפי שכונה באיזור, סייע רבות לפיתוח מוסדות הקהילה בעיר, הרחיב את בית-הכנסת של יוצאי רוסיה (די פונישע שול) שנמנה עם מתפלליו הקבועים. הוא נהג לספק לו עצים להסקה מדי שנה, ללא כל תמורה ונהנה להשתתף בחוגי הלימוד, שהתקיימו בו בלילות הארוכים של החורף. כן עזר למשפחות יוצאי רוסיה ובמיוחד לבני משפחתו הענפה, שחצו את הגבול והגיעו לעיר מחוסרי כל. הם נהגו לכבדו כשושבין בחתונותיהם וביד נדיבה השיא את ילדיהם על חשבונו והשתתף בכל שמחותיהם. הוא נהג לומר ש"יחסי הקרבה המשפחתית מגיעים עד הדור העשירי".

עניי העיר, יתומים ואלמנות, נעזרו רבות על-ידיו. הוא חיתן רבים מהם וראה בכך מצווה גדולה ביותר. לקראת החורף דאג לחלק מאות עגלות עם עצי הסקה לנזקקים בעיר ובכפרי הסביבה.

דודתי מספרת סיפור ששמעה מפי **רינגו**, ראש הכפר טאוסה שבקרבת דאראבאן: "באחד מימי הסתיו הופיע במרכז הכפר, האדון **יוסף ברץ** בכרכרתו המהודרת. האיש היה בעל הדרת פנים, זקן יורד על מידותיו ומראהו כנביא. הוא חילק לנוצרים העניים, אישורים לקבלת עצים מיערותיו, לבניית בתים ולהסקה בחורף.

"הייתי אז ילד. רצתי מהר הביתה וסיפרתי להורי, שהנה הגיע כומר מכובד לכפר והוא מחלק עצים לנזקקים. כשהורי **יצאו** לכיכר הכפר וראו את המחזה, אמרו לי, שהמכובד הזה אינו כומר כי אם הנדיב היהודי **יוסף ברץ** מדאראבאן. כילד נוצרי התפלאתי מאוד שיהודי מחלק צדקה גם לגויים ומאז לא האמנתי יותר לכמרים שהציגו את היהודים כעלוקות, שמוצצים דמם ורכושם של הנוצרים".

כחסיד בית רוז'ין ביקר סבא **יוסף** תכופות אצל הרבי משטפנשט והשאיר תמיד פדיון מכובד למימון חצר הרבי וכשנולד בנו-בכורו קרא לו **נחום**, ע"ש ר' נוחמצ'ו - האדמו"ר הזקן משטפנשט.

לר' **יוסף ברץ** נולדו שבעה ילדים. ארבעה בנים: **נחום, דוד, שמעון ואברהם**, ושלוש בנות: **רייזל, אסתר ובײלה.** כולם למדו והתחנכו במורשת אבות.

את גיסיו וקרובי משפחתו מינה כמנהלי יערותיו. הם הסתייעו ביהודים וגויים בעלי מעמד בשיווק העצים ותרמו לשגשוג עסקיו. אחד מגיסיו, **מונס דודזון** הקים בית- זקנים ראשון בעיר.

שליחים רבים מא"י וממזרח אירופה נהגו לבוא לר' **יוסף** הגביר, לקבל תרומות נכבדות ממנו עבור ארץ הקודש ואחד מאחיו, **זעליג ברץ** עלה לא"י ומת בצפת.

חתנו **חיים לייב אורנשטיין** (שכונה **ברץ**), היה ידוע כלמדן מופלג, שחה בים התלמוד וארגן "הדרנים" בבתי-הכנסת לסיום מסכתות, אם כי אישית לא נמנה עם כלי הקודש בעיר, אלא התפרנס בכבוד ממסחר ועסקים.

לפני מותו, ב-1913, ביקרו ידידו ר' **חיים חכם** וכששמע מפי הסבא הזקן שאינו מרגיש בטוב, החל לומר איתו וידוי ובגמר הווידוי פתאום הואר החדר. העששית כבתה והוציא נשמתו ב"שמע ישראל".

הוא חי ונפטר כצדיק - נולד בז' באדר ונפטר בז' באדר, **כמשה רבנו**. רבני האיזור אמרו עליו את האמרה, כמו **לרמב"ם**: "**ממשה עד משה** לא קם **כמשה**". כלומר - **ממשה רבנו עד משה מרדכי יוסף ברץ** - לא קם **כמשה**. ואמנם, הילת המאור שהאירה את בית **יוסף ברץ** בדאראבאן נסתלקה יחד עמו לאחר שנאסף אל אבותיו.

אברהם ברץ – ממשיך השושלת

סבי **אברהם ברץ** היה צעיר הבנים של ר' **יוסף ברץ** והיחיד שהמשיך להתגורר בדאראבאן עד לאחר השואה.

כאביו, חכר יערות באיזור, רכש בית רב מידות עם 13 חדרים, שבמהודרים שבהם נהג לארח אדמו"רים שבאו לברך את חסידי העיירה, וביתר אכסן בני-משפחה וידידים, שגורשו לעתים מכפרי הסביבה בזמן מהומות אנטישמיות באיזור.

הוא נשא לאשה את **חנצה** לבית **אייזיק זבורישטיאנו** ממיכאילן, שהיה בעל אחוזה וטחנת קמח ב-Zvorîştea ומכאן שם משפחתו. הזוג הצעיר ירש מהוריהם האמידים מידות של צדקה והכנסת אורחים והם תרמו סכומים נכבדים לצורכי הציבור והקהילה.

כחסיד בית רוזין, שחצרו המרכזית היתה בשטפנשט, בנה שם סבי אגף בניינים בחצר האדמו"ר ר' **מתתיהו פרידמן** זצ"ל, ואילו בדאראבאן רכש בית מרווח לר' **ולוולה**, האדמו"ר המקומי והקים בית-כנסת לחסידיו. בשובנו מטרנסניסטריה שיקם הריסות ביהכ"נ ואילו חדרי הספח בבניין הפכו בזמני לקן תנועת "בני עקיבא" בעיר.

משפחת **ברץ** העניקה מגרש רחב-ידיים להקמת מרכז יהודי קהילתי, שיכלול בי"ס יהודי, אולם תרבות, משרדים לקהילה ולרבנות ואילו חדרי קומת הקרקע שימשו לאפיית מצות לפסח ומחסנים לצרכיה המגוונים של הקהילה. לצערנו, הבניה במרכז זה לא הושלמה, עקב קשיים כספיים בקהילה ומכשולים מצד שונאי ישראל במקום.

אשר לסבתי **חנצה** ז"ל, נדיבות לבה היתה לשם-דבר בכל העיר. היא פעלה רבות לצורכי הכלל ותרמה ביד נדיבה למפעלים ולמשפחות נזקקות.

יומיים לפני כניסת השבת הפך מטבחה למרקחה. שכנות ועוזרות הבית התרוצצו הלוך ושוב, מי לקניות ומי לבישול ואפיה. שליחים מצויידים ברשימות רצו לחלק חלות, עוגות, אוכל ודמי-כיס למשפחות עניות כדי שיעשו שבת כהלכה.

הזוג **אברהם וחנצה ברץ** אימצו בנים ממשפחת הסבתא, שגרו בכפרי הסביבה בגין עסקיהם: את האחים **אייזיק והרמן** לבית **זבורישטיאנו** (לימים **מעיין**), **אהרן וחיים** לבית **ליטמן**, שהתגוררו בביתו של סבא שנים רבות. בבקרים למדו בבתי"ס ממשלתיים ובשעות אחה"צ והערב – ב"חדר" ובתלמוד-תורה, בהתאם לגילם והתקדמותם בלימודיהם.

יצויין, שבנים אלה, לכשגדלו והתבססו כלכלית בגלאץ ובוקרשט, לא שכחו את דודם **אברהם**, הרעיפו עליו מתנות יקרות לרגל כל חג ומועד והזמינוהו לבקר בערים הגדולות על חשבונם. ביחוד סייעו לנו בשהותנו בטרנסניסטריה, הם שלחו אלינו בלדר מיוחד עם כסף, שהוציאנו מטרופובה לעיר מוגילב והשאיר לנו סכום נכבד למחיה. כך נהגו בכל הזדמנות, עד שהבלדר הרומני נתפס והושלך לבית הסוהר.

עם האדמו"רים שהתארחו בביתו המרווח של סבא, נמנו שורת אדמו"רים מגוונת, ביניהם: האדמו"ר **השיל** משטפנשט, שכיהן כאדמו"ר אחרי ר' **מתתיהו פרידמן**, האדמו"ר ר' **איצלה** מסוצ'בה, "אדמו"ר היערות" (דער וועלדער רבי) מבוקובינה, שנהג להתבודד בהרי הקרפטים וחי חיי סגפנות; האדמו"ר מהרצה; האדמו"ר מפיאטרה-ניאמץ, שנהג לבקש מר' **דוד'ל** הגבאי בעל קול טנור, ללמדני משירי הרבי, כדי שאשיר עם החסידים ב"מלווה מלכה" - "הטיש" שנערך ברוב עם והדרת מלך במוצ"ש, באולם האורחים שבביתנו.

כשהאדמו"רים הגיעו למבואות העיר, יצאו חסידיהם בשיירת כרכרות מקושטות והקבילו פני הרבי בשיר: "שאו שערים ראשיכם... ויבוא מלך הכבוד" ובשירה חסידית אדירה ובריקודים חסידיים ליוו את הרבי בצאתו מן העיר. כילד התרשמתי עמוקות מהמחזות הבלתי נשכחים של להט חסידי, ספוג שמחה והערצה לאדמו"ר, מלווה יראת שמים כנה ואמיתית.

אחרי פטירת הסבתא בגיל צעיר יחסית (כנראה משבץ לב) המשיך בית **ברץ** לארח אדמו"רים, כששתי בנותיו של סבא – **לוצה ופרידה** – מסייעות לו לכבד מסורת המשפחה, עד לגירוש יהודי העיר.

בהיותנו בדורוהוי הצליח סבא לקבל חזרה מנאמן ביתו, חלק מתכשיטי המשפחה, ובהם ענקים, צמידים, עגילים וטבעות משובצות יהלומים יקרים וכן פניניםודברי ערך שונים. לקראת גירושנו לטרנסניסטריה הכנסנו אותם בקופסאות עם ריבה וארזנו אותן בין יתר החפצים, תוך תקווה שנוכל להעזר בהם למחייתנו.

בהגיענו לאטאקי, הפרידו כידוע בין האנשים לבין החפצים, אותם העמיסו בעגלות,

שאנשים לבין החפצים, אותם העגלות שאמורות היו לבוא אחרינו בעת שעברנו רגלי את הגשר שעל הדנייסטר.

כמובן שהעגלות לא הגיעו וכך נשארנו בלי חפצים ודברי הערך, שנאספו במשך כמה דורות במשפחה. רק בבגדים שעל גופנו המשכנו בשיירה רגלית עד לכפר טרופובה והכאב והסבל היה כפול ומכופל.

אחרי שובנו מטרנסניסטריה לדאראבאן בסתיו 1943, התגוררנו בבתים פנויים של יהודים, שלא זכו לשוב מגיא ההריגה, ובינהם אמי ז"ל.

עם כניסת הרוסים לרומניה, אפשרו לנו לחזור לבתינו והסבא עם בתו **פרידה** ואנכי עברנו לגור בבתינו והמשכנו לארח בני משפחה, שבאו העירה להשתטח על קברי אבות, ושליחים של התנועה הציונית.

לאחר עלייתי ארצה בשלהי תש"ז וראשית תש"ח 1947-8, נרשמו שרידי המשפחה לעלות ארצה ופעלו רבות במסגרת תנועת "המזרחי". מחלה ממארת הכריעה את סבא **אברהם**, שנפטר בי"ז בחשוון תש"ט (1949). בן 71 היה במותו ונקבר באחוזת קבר משפחתית בדאראבאן, ליד קבר אביו.

מינקה ברץ, רעייתו של **חיים**. מזכירת מחלקת החינוך בעירית אשקלון ועזרת נאמנה של בעלה בפעילותו הציבורית.

משמאל לימין: **אברהם ברץ, פרידה ברץ, רחל**, אשת **דוד ברץ, הרמן** בנה (מזכיר קהילת יאסי), **דוד ברץ** (אחיו של אברהם)

משפחתו של **חיים ברץ**. מימין לשמאל: הבן הבכור **אברהם**, אשתו **רחל**, **חיים ברץ, מינקה** רעייתו, הבן **אריה**

הרב אפרים גוטמן
אריה שפירא – פעילות ציבורית רבת השגים

בחיים הציבוריים של העליה הרומנית בארץ בכלל ובתל אביב רבתי בפרט, בולטת דמותו של מר **אריה שפירא**, יליד דאראבאן, שגר אחרי מלחמת העולם השניה בדורוהוי – שם נולדה רעייתו מרת **יוטא (יעטי) שפירא** לבית **גריסרו**.

אריה שפירא עבר משחר נעוריו גלגולים ונדודים וטלטולים לא מעטים בחייו הסוערים, מלאי תוכן בפעילות עשירה למען הזולת ולמען הכלל.

היה בין גולי מחנה טרגו-ז'יו ועוד מחנות בשנות הארבעים, כאשר רוסיה הסובייטית השתלטה על בסרביה, בוקובינה וגם חלק קטן ממולדובה הצפונית. הוא היה אז נער. באה שנת תש"א 1941, כאשר פרצה המלחמה בין גרמניה לרוסיה והוא גלה יחד עם משפחתו לטרנסניסטריה, למוגילב, שם עברו עליו ועל משפחתו מדורי גיהנום המשטר ההיטלריסטי. עם תום המלחמה שב לרומניה והתחיל פעילות נמרצת למען ציון וירושלים. השתלב בתנועת הנוער "דור חדש", שהשתייכה לציונים הכלליים.

מטרתו היתה לעלות כמה שיותר מהר לארץ הקודש. בשנת 1949 זכה לעלות יחד עם רעייתו ובהגיעו ארצה, במקביל לעבודתו בתחום עיסוקיו, פתח בפעילות ציבורית במסגרת תנועת הציונים הכלליים. כאיש מסחר היה נתון הרבה בענייניו העסקיים, אולם התפנה גם לענייני הכלל. לימים עבר לעבוד במסגרת קופת חולים של העובדים הלאומיים, שם הצטיין בעבודה מסורה ויעילה, המביאה הרבה ברכה. כאיש מסורתי שומר מצוות, כשרקע חינוכו בבית אבותיו הוא הבסיס לזיקתו לחיי בית-הכנסת, עבר בשנות השישים להתפלל בבית-הכנסת שנוסד אז בצפון ת"א ע"י הרב ר' **צבי גוטמן**, ז"ל לזכר קדושי השואה מרומניה. עד מהרה הבחינו בו כי הוא מוכשר לעסוק בצרכי צבור והוזמן לפעול במסגרת ועד בית-הכנסת, ששכן אז בצריף עץ ישן בחצר של בית-ספר. בית-הכנסת התפתח וקמה יוזמה לבנות בנין קבע ראוי לשמו, במקום צריף העץ.

מר **אריה שפירא** הפך לאט לאט לגורם פעיל ונשוא פנים בקרב ציבור המתפללים וגם בקרב הוועדה של בניית בית-הכנסת. כשנדבן החליט לתרום סכום שיבטיח את גמר הבניה, היה מר **שפירא** איש הקשר בין התורם, לבין הוועדה לבניה וועד בית-הכנסת.

מר **שפירא** השקיע עמל עצום בפעילות לבניית בית-הכנסת. הוא עשה לילות כימים והתמסר בכל כוחותיו לבניית בית-הכנסת. בשנת 1981 נסתיימה בניית בית-הכנסת והבניין נחנך בטקס מרשים. עד היום פעיל **אריה שפירא** ומלא מסירות-נפש לבית הכנסת, בדאגתו להתפתחותו הטובה. הוא ריכז את ועדת הבנייה וכיום הוא יו"ר ועד בית-הכנסת ושל המרכז הקהילתי שפועל ע"י בית-הכנסת. על הקירות ישנם לוחות זכרון להנצחת קדושי השואה ברומניה והמקום הפך למרכז רוחני של עולי רומניה. נוסדה שם עמותה ששמה: "יד זכרון ליהדות רומניה", במקום פועל "ארגון העסקנים הציוניים מרומניה בישראל" ושם מוציאים לאור את הבטאון "הציונות". בכל הפעילות הזאת מר **אריה שפירא** הוא הרוח החיה, והודות למרצו, תושייתו ורצונו העז לסייע לכלל, מגיעים להשגים ניכרים. בקולו הערב הוא עובר לפני התיבה, לשביעות רצון הקהל, שבכלל אוהד אותו, בהעריכו את פעליו הרבים והחשובים, ואת נדיבות ליבו.

לאריה שפירא בן ובת. הבן, **רבי** (קיצור מ-**ראובן-אליעזר**) **שפירא** הוא רואה חשבון מוכשר ואב לארבעה ילדים. הבת **עדה** היא מורה ונשואה לחזן **נחמן פרידמן**. יש להם שלושה ילדים.

יוצאי דורוהוי והסביבה, ובעיקר יוצאי דאראבאן גאים בבן אזורם **אריה שפירא**.

חיים ברץ

ייסוד תנועת בני עקיבא בדאראבאן

*בחודש אלול תש"ה (1945) הגיע מגלאץ דודי **זיסו אורנשטיין** (לבית ברץ) כשליח "המזרחי". הוא התגורר אצל סבי **אברהם ברץ** ז"ל, מפעילי ה"המזרחי" במקום.*

*דודי **זיסו** נמנה עם חברי ההנהלה הארצית של "המזרחי" וממייסדי "צעירי המזרחי" ברומניה, יחד עם שני דודים אחרים שלי, **אייזיק וצבי מעיין (זבורישטיאנו)** ז"ל, שבצעירותם התחנכו אצל סבי בדאראבאן ועברו לגור בגלאץ, ומאוחר יותר עברו לבוקרשט, שם עשו חיל בהיותם בעלי מפעלים לטקסטיל.*

החינוך היהודי השורשי ששלושתם קיבלו בצעירותם בדאראבאן נשאר טבוע עמוק בליבם וליווה אותם ואת משפחותיהם כל הזמן והם תרמו רבות מהונם וממרצם לשגשוג התנועה הציונית-הדתית ברומניה.

בביקורו של הדוד **זיסו** בבית סבי, ותוך-כדי סעודת צהריים משפחתית, התפתחה שיחה ערה על עתיד הנוער היהודי בעירנו תחת המשטר הקומוניסטי והדוד שכנע אותי לזמן קבוצת נערים מבתים דתיים-מסורתיים ולייסד סניף של "בני עקיבא" במקום, שהרי לא ייתכן שבקהילה קדושה זו לא תפעל תנועת נוער ציונית-דתית, שתחנך את הצעירים היהודים ברוח מורשת אבות.

בעידוד המשפחה ורב העיר **שמואל מאיר הולנדר** זצ"ל, ששימש גם נשיא-כבוד של "המזרחי" בעירנו, הצלחתי לגייס מיד גרעין של כ-20 חברים, ביניהם **יעקב חכם** (אחיו הצעיר של **יצחק חכם**, שפעל במרכז "המזרחי" בבוקרשט), שלוש האחיות **סגל – טוצה, שלי וברונה, משה מוסקוביץ, אברהם בומי קוז'וקרו, אזוני שיוביץ, שרה ושלי קטרארו, זאב קניאק** ועוד.

בישיבת ייסוד התנועה, נבחרתי כמרכז הסניף ואני עודני נער צעיר, פחות מגיל 16, אך מלא מרץ וחדור הכרה שיש לקדם את המטרה הקדושה של ביסוס הסניף ושילוב עשרות צעירים מבתים מסורתיים בפעולותיו המגוונות, אחרת יגררו לפעולות הנוער הקומוניסטי, שמטרתו להשכיח את היהדות מליבם.

תוך מספר חודשים הצלחתי ב"ה לגייס מעל 100 חברות וחברים לתנועתנו הצעירה, הבאתי שליח מההנהלה הארצית של "בני עקיבא" והשקענו פעילות ענפה בתחום החינוכי-אידיאולוגי ובשטח החברתי-רוחני. לא אחת הוטרדתי על כך על-ידי הייבסקציה, שחבריה היהודים במקום לא ראו בעין יפה את פעילותי והזהירו אותי פעמים רבות בנידון.

עם הרחבת השורות הורגש צורך בסניף קבוע לפעילות המתמדת, כי בחודשים הראשונים לקיומנו התכנסנו כל פעם אצל חבר אחר. בחנוכה תש"ה קיימנו מסיבה גדולה באולם הגדול של ביה"ס היהודי. הזמנו את מנהיגי הקהילה, גבאי בתי-הכנסת והורי החניכים והעלינו הצגה על "גבורת המכבים", שעשתה רושם עז על הנוכחים.

ניצלתי את פגרת החנוכה לשיחות עם מורי ורבי ר' **שמואל הולנדר** (אצלו למדתי יהדות מספר שעות מדי יום ביומו) ועם סבי ז"ל, שנמנה עם זקני תנועת "המזרחי" בעיר, שהתפלל קבוע בביהכ"נ של יוצאי רוסיה (די פונישע שול), אך עזר גם בשיקום ביהכ"נ של ר' **ולוולה** ושימש כיו"ר-כבוד ב"מקדש המעט" לזכר האדמו"ר זצ"ל.

בהשפעת רב העיר הסכים סבא וחברי ועד ביה"כ של האדמו"ר, לאפשר לנו לפתוח סניף קבוע של "בני עקיבא" בחדרי הספח שליד ביה"כ ובאחד החדרים הפעלנו

גם "קן" לקבוצת בוגרים, שאח"כ צרפנו אותם לתנועת "תורה ועבודה" של "המזרחי" **ויעקב חכם** מונה כמזכיר החוג.

הפעילות בסניף הקבוע והמשופע היתה עשירה בארועים חברתיים. בכל שבת, חג ומועד אורגנו תכניות רוחניות מתאימות, שמשכו אליהן חניכים נוספים משמנו וסלתו של הנוער בעיירה ואפילו בימי חול הוכנה ע"י השליחים והמדריכים "העשרה" בתחום היהדות, הציונות ותולדות העם והארץ.

בין השליחים שהגיעו לסניף היה הח' **יוסף דויטשר** מבוטושאן, כיום מר **יוסף דור**, מנהל אגף במשרד החינוך בירושלים. הוא הפעיל בין היתר חוג לדרמה, שהעלה הצגות מקוריות מתרבות ישראל ואלה משכו קהל רב מקרב יהודי העיר וההכנסות היו קודש להרחבת הפעילות בסניף.

השליח **צבי יעקובזון** מיאסי הצטיין בתחום האירגוני, פתח סמינריונים לשבטים בסניף ויצר סגל של מדריכים שהפעילו את החניכים בכל ימות השבוע, ואילו השליח **איגו זומר** מדורוהוי פעל רבות להרחבת השכלתם היהודית-תנועתית של בני הנוער בסניפנו.

במסגרת השלמת השכלתי, שהופסקה עם גירוש היהודים לטרנסניסטריה, נסעתי מדי פעם לבוקרשט להיבחן בבחינות ממשלתיות ומאידך השתתפתי גם בסמינריונים מטעם התנועה הציונית ובד"כ חזרתי לסניף עם שליחים מוכשרים מההנהלה הארצית, כדוגמת הנזכרים לעיל, שהפיחו רוח רעננה בקרב החניכים.

אגב, שליחי תנועת "המזרחי" ובעיקר אלה של "בני עקיבא" התגוררו בביתנו המרווח שבמרכז העיר ודודתי **פרידה גרינברג-ברץ**, שכיהנה כנשיאת נשי "מזרחי" ו"הפועל המזרחי" בעיר, ארחה אותם על חשבונה ודאגה לכל מחסורם.

היו ביניהם ששהו בביתנו חודשים רבים, כי התנועה הארצית לא יכלה לממן האש"ל ויתר ההוצאות הכרוחות בפעילותם הממושכת בעיר.

משפחת **ברץ** היתה משפחה של עסקנים ציונים (שלא על מנת לקבל פרס) ואני גדלתי באווירה זו. זכורה לי פעילות ברוכה שביצענו בקליטת פליטים יהודים, שהגיעו לעירנו מבסרביה ובוקובינה, בתקווה להמשיך אח"כ לארץ-ישראל.

בין הבולטים שהצטרפו לתנועת "המזרחי" בעיר היו הרופאים **בארי וצפלר** ומשפחותיהם, שבאו מצ'רנוביץ. משפחת **צפלר** אף התגוררה באחד מבתי משפחתנו תקופה די ממושכת.

גם מעשים אלו לא נתקבלו יפה אצל השלטונות, כי ראו בהם פליטים שברחו מ"גן העדן" הקומוניסטי. על פעולותי למען ארץ-ישראל קיבלתי בארץ את אות "עלה" - עיטור "לוחמים למען המדינה". הרעיון היפה של תנועת "המזרחי" ו"בני עקיבא": "ארץ ישראל לעם ישראל על פי תורת ישראל" חדר לליבותיהם של החברים, צעירים כמבוגרים, שנתנו היתר לילדיהם לעלות לארץ, בתקווה שגם המשפחות תעלינה אח"כ, כפי שהדבר אכן קרה.

השלטונות הקומוניסטיים הכבידו על פעילים ציוניים והייבסקציה עדיין הוכיחה נאמנות בלתי מסוייגת במשימה זו. זכורה לי הזמנה וחקירה במשטרה בעקבות אסיפת עם ציונית שארגנתי בכ"ט בנובמבר 1947, לרגל החלטת עצרת האו"ם על הקמת מדינה יהודית בא"י, ובחקירה נאמר לי ולמשפחתי, שפעילותי הפומבית איננה לרוח המשטר ומוטב שאסתלק מן העיר לפני שיהיה מאוחר מדי.

בסתיו 1947 הוזמנתי לבוקרשט לקראת ארגון עליה בלתי-לגאלית לארץ ונדרשתי לציין מועמדים לעליה מן הסניף שלנו. בדצמבר 47' יצאנו, קבוצת החלוצים הראשונה של "בני עקיבא" מדאראבאן - לארץ-ישראל.

אמנם לא"י לא הגענו ישירות; שתי אוניות המעפילים, "עצמאות" ו"קיבוץ גלויות" ("פאן יורק" ו"פאן קרשצ'נט") עם 15000 עולים נתפסו ע"י הצי הבריטי בלב ים והובלו למחנות-הסגר בקפריסין. בעקבות שינויי גיל (לצעיר יותר) איפשרו לרובנו לעלות אח"כ ארצה.

הסניף בדאראבאן המשיך לפעול, עד שנאסרה הפעילות הציונית הרשמית ברומניה. עלי להדגיש כי בעקבות הפעילות הציונית שהשקענו, הוכשרו הלבבות לציון וכל יהודי העיירה - לרבות הייבסקים לשעבר - כולם עלו לישראל ודאראבאן התרוקנה לחלוטין מתושביה היהודים.

מפגש פעילי "בני עקיבא" ברומניה, 1946. **ח. ברץ** – שני משמאל בשורה השניה

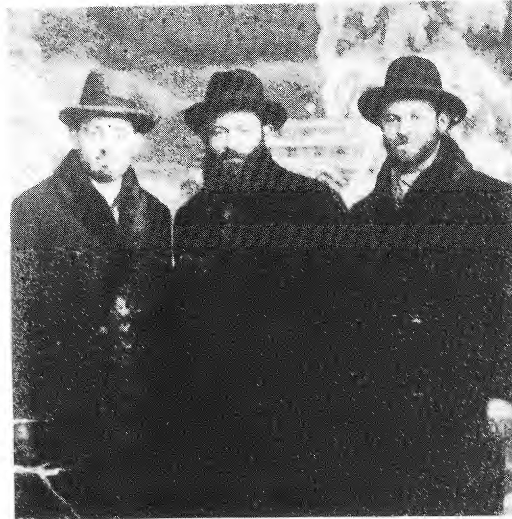

חלק ממשפחת **ברץ**. יושב: הסבא **אברהם ברץ** ז"ל. עומדים מאחוריו: **בובי ופרידה ברץ-גרינברג**, מראשי "המזרחי" והקק"ל בדראבאן

מראשוני "בני עקיבא" מדראבאן שעלו לארץ. מימין לשמאל: **ז. קניאק, ח. ברץ, מ. מוסקוביץ**

זהבו של הרב מנחם חכם
רבה של אור-עקיבא

תמונה משנת 1922 בדאראבאן. מימין: **משה לייב חכם**, אביהם של **פנינה שקולניק** ושל הרב **מנחם חכם**. באמצע: **אפרים חכם**, אביה של **יהודית דומב**. משמאל: **ישראל דוד חכם**, אביו של **יצחק**

עמ״י עש״ו. שיל״ת. כמב״א.

ספר

זָהַב־מְנַחֵם

פירושים על התורה
ויקרא

חלק ב.

חברתי וערכתי בחמלת ה׳ עלי
הק׳ **מנחם חכם**
רב ראשי אור עקיבא

בשלהי הספר קונטרס **״רפפורט״**, גימט׳ במ״ק ״זהב מנחם״.
מכתבים להנדבן הידוע, בכל קצוי תבל, אי״א, חו״ג, לב טוב.
כש״ת ר׳ **אברהם ברוך רפפורט**, נ״י ויזרח. יהי ה׳ אתו תמיד.

שער ספרו
של הרב **מנחם חכם**

מתוך הספר "זהב מנחם"

שכח **זהב** מכתבים **מנחם**

לזכר נשמות הורי אבי מו״ר סבא הרב הגאון רבי **חיים** זצ״ל, חי בעיר דאראבאן ברומניה, היה שר״ב ומר״צ, חמשים שנה. חסיד מקורב מאד, להרב הקדוש, איש אלקים, להאדמו״ר, רבי **אברהם מתתיהו** משטפינשט זי״ע. מכניס אורחים, בעל צדקה, לא פסק פומיה מגירסא. לעת זקנתו היה סגי נהור, שנלקח ממנו כוח הראיה, ושינן בעל פה כל מסכת מגילה, עם רש״י כל יום. תמיד קם באשמורת הבוקר ללמוד. בעירו היה מקובל מאד, ובכל עת צרה, היו פונים אליו, שיתפלל בעד המצוקה, שהיו נתונים. עוד נכתוב בעזה״ש, מהאיש הגדול הזה, נפטר בשם טוב בג׳ באדר תרצ״ג. רעייתו, (סבתא) הרבנית מרת רייזל בת הר׳ צבי ז״ל, נפטרה בימי עלומיה, והיא רק בת מ״ז שנים. צדקנית נפלאה, ואשת חיל למופת, נולדו להם ששה ילדים, כשאבא שלי ז״ל, היה הקטן בבית. נפטרה בשם טוב בי״ח חשון. יהיו נפשותיהם הזכות והטהורות, צרורות בצרור החיים אמן.

ואלה נשמות בניו ובנותיו של סבא הנ״ל זצ״ל.

בנו הר״ר **ישראל דוד,** ורעייתו **יענטא.**
בנו, הר״ר **אפרים פישל** שר״ב, ורעייתו **חנה בילא.**
בנו, אבי מורי הרב ר׳ **משה יהודה ליב** שר״ב, ורעייתו אמי מורתי **שלימה.**
בתו, מרת **שרה יוטא,** ובעלה ר׳ **אברהם דווידסון.**
בתו, מרת **חוה,** עם בעלה למשפחת **וויינשטיין.**
בתו, מרת **דינה,** עם בעלה למשפחת **פלאש.**

ואלה נשמות צאצאי דודי, הר״ר אפרים פישל ז״ל.

בתו **צפרה רייזל,** ובעלה **אהרן שכטר.**
בתו, **קלארה חיה רבקה** ובעלה **סאנדו רכבוך.**
בנו **יצחק מאיר,** נספה במלחמה.

ואלה נשמות צאצאי דודתי שרה יוטא ז״ל.

בנה **צבי דווידסון.**
בנה **שלמה דווידסון.**
כלתה **חוה דווידסון.**
יחי זכרם ברוך. תנצב״ה

לזכר נשמות חמי, הרב ר׳ שמחה הי״ד, בן הרב ר׳ **יהודא ליב לווינגר** ז״ל, ורעייתו חמותי מרת, **שיינדל** בת ר׳ **משולם,** ז״ל. ובתם **אסתר בלומא** הי״ד, שנספתה במלחמה. הונצחו על ידי בניהם ובנותיהם. אחייה ואחיותיה **חדות, מרדכי, רבקה, זכריה,** ורעייתי הרבנית מרת **זהבה חכם.**

על צרות טרנסניסטריא, ובו ו׳ סעיפים.

ב״ה י״ח אלול תשמ״ו.
לכבוד ידידי משה מאור נ״י ויוזרת, אמן. (כעת ז״ל).

א) קבלתי בקשתך וגליונך: והנך מבקש ממני, לכתוב ״מאמר ״טרנסניסטריא״ וקדושי ה׳, שנפלו שמה.

ב) מר לנו על הלב, בזכרנו האסון שבא עלינו, בשואה האיומה, על כ וכל ארץ, ומקום, ששם הגיע ידו של הצורר היטלר ימח שמו. בטרנסניס הייתי, אבל ממשפחתנו שהיו שם, ושמעתי מהם, סיפורי זעווע, שהתפ בקדושנו, כל הַ״תּוֹכֵחָה״, שכתובה בתורה. הילדים היו מבקשים פרוד ל... מרעב, בידי הוריהם...

ג) אמא של קרוב משפחה, גוועה בדרך הלוכם, והניחוה, בלי לקברה, מטעם הגויים הרודפים, שאיימו עליהם להרגם, אם לא ימשיכו בדרכם. היו להם ס״ת, הוכרחו לעזבה בדרך, מטעם שלא היה אפשרות לְשְׂאתָהּ. הגוים בזוז, ובִיישו את עמנו, בצורה מחפירה.

ד) מה זה צריך לתת לנו בזכרנו, את כל הסיפורים המזועזעים האלוז לא לשכוח... כְּצִיוּוּי התורה: ״זכור״... ו״אַל תשכח״... לגדל את בנינו, ברוח התורה והמצוות, בין אדם למקום, וגם בין אדם לחבירו. נזכור, שאחינו הנרדפים, והנשחטים, והנרצחים על קידוש השם, בדמם, צִוּוּ לנו החיים. ובאנו לארץ ישראל, שֶׁהֻקְנְתָה לנו ע״י יסורים, ככתוב בתלמוד (ראה מסכת ברכות ה׳.). ועדיין לא הגענו, אל המנוחה, ואל הנחלה, בהלוך יהודי על אדמת־ארצו, אשר כל כך דם שפכנו, עד להגיע אליה, עוד מעיזים, נבזים ורוצחים, חיתו־טרף, לדקור ולרצוח, בדם קַר, החפים מפשע, והרוצים לנשום אויר ארצנו הקדושה.

ה) זה נותן לנו, לחשוב, כי עדיין דם אחינו, ואחיותנו, הנשפך בטרנסניסטריא, ובכל השואה האומללה, צועק אלינו מן האדמה: אנא, לא יהיו קרבנותינו, לשוא חלילה, ובמהרה ינקום ה׳, דם כל ישראל היקרים, ששפכו דמם כמים. וכבר תתקיים נבואתם של הנביאים הקדושים: ״ישעיהו ומיכה״, שנבאו לנו: ״לא ישא גוי אל גוי חרב, ולא ילמדו עוד מלחמה״, ״כי מציון תצא תורה, ודבר ה׳ מירושלים״.

ו) נזכה לראות בנינו, ובנותינו, גדולים בתורה, ובמעשים טובים, ושלום ושלוה בארץ.

כותב ומברך בלב ונפש, מצפה לישועת ה׳, כהרף עין. הק׳ מנחם חכם.

על סבא שלו

זהב מכתבים **מנחם** שכט

מכתב א׳

דברים לזכות סבא זי״ע.

ב״ה ט״ו באב תנש״א לפ״ק.

לזכר סבא שלי, המאור הגדול לממשלת התורה, פה מפיק מרגליות,
ת״ח עצום, וירא שמים נדיר, הרב הגאון רבי חיים זצ״ל.
מורה צדק בעיר דאראבאן, ברומניה. ובו ח׳ סעיפים.

ובר כאן, על סבא, אבא של אבי, מר״ר עט״ד, רבי משה ליב זצ״ל. הרב ...י חיים חכם, מנוחתו עדן. נפטר ג׳ אדר תרצ״ג. והיו בו המדות אשר אספרם חת.

...יה ת״ח גדול וירא שמים. ונאמר בגמ׳ (שבת לא:) דברי שבח על בר אוריין פירש רש״י: בן תורה) ודחיל חטאים. והיה מתמיד עצום. למד לעצמו, מסכת ...על פה. ולעת זקנתו היה סגי נהור, ובכל יום היה אומר, ולומד, כל מסכת ...נם פירש״י. יש עדים כדבר, שבפניהם אמר זאת. ידע בע״פ, מאה פרקי כל ספר תהילים. והיה ש״ץ בימים נוראים, ובעת סמיותו, התפלל בעל פה, ...ים הנוראים, וידע את הפיוטים. ומי שהינו בקי, ידע ויבין ערך הדברים, כמה ..., וקשה מאד, לדעת הכל, בעל פה.

...ה עניו גדול, ואעפ״י שהיה בן תורה ות״ח גדול, היה נוח לבריות אהוב על הכירו בו חלילה שום התנשאות על חבירו, לב טוב ומטיב, מאין כמוהו. ... מכניס אורחים, ממש להפלא. ידעו בעיר דאראבאן, שבית פתוח לרווחה, ... של רבי חיים, ששימש גם שר״ב, אָבל מורה הלכות מצויין. ובפרט הריאה. היו בדאראבאן רבנים גדולים. והשאלה הראשונה, כשהגיע דבר ...זה: מה דעת הרב רבי חייםז וכפי דעתו היו פוסקים, הלא היה חריף ובקי פרי הפוסקים, בעלי השו״ע, ותבואות שור זצ״ל, ואחרוני אחרונים. וכל ..., שבבית הצדיק הזה, רבי חיים, שם ימצא ארוחה חמה, לינת לילה, ופנים ...סבירות. כדאיתא בבבא בתרא (דף ס:) ואמר רבי יצחק: כל הנותן פרוטה ...ברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים, מתברך בי״א ברכות. (עיין ילקוט ישעיה, רמז תצא).

ד) היה מחסידי שטפנשט המעולים, הנכנסים ראשונה במלכות, ועייל בלא בר (כבסוכה מה:). ופעם, בזמן מלחמת העולם הראשונה, העלילו הגוים עליו, ועצרו אותו בבית הסוהר. תכף שלחו שליח מיוחד, להצדיק המפורסם משטפנשט, רבי אברהם מתתיהו זי״ע. (סיפר לי בנו, אבא זצ״ל, בזה״ל ממש) הרבי בשמעו הדברים, על איש סודו המיוחד, קם מכסאו, בחרדה גדולה, עד מאד. רבונו של עולם... רבי חיים, בצרה גדולה מאד, עזור לו תכף ומיד... ממש באותה שעה, יצא מצרתו, איש החסד, סבא זצ״ל, ובא הביתה. היתה זאת תפלתו של הרבי שהצילתו, שהיה ידוע לבעל מופת גדול. ונתקיים בו דברי הגמרא: (מו״ק טז:) ומי מושל בין צדיק. שאני גוזר גזירה, והוא הצדיק מבטלה. (ועיין עוד ענין זה שבת סג. בבא מציעא פה. ותהנה).

מזכרונות טרנסניסטריה

זהב יורה דעה מנחם פט

שיר ידידות לכב׳ המחבר, זהב בגימטריא (14).

ב״ה, כ׳ מרחשון תשנ״א, קרית ביאליק

ארבעה עשר חרוזים לכ׳, כבוד הרב מנחם חכם שליט״א, גאון וחכם בדורו, הרב הראשי של אור עקיבא.

מספריך נשמע היטב מאד, **אגוד** (14) של מחשבה, כשרון, גאוניות ותורה כֵּנָה
מורגש, כי הנך ממש כזה **אוהב** (14) את הזולת, הסובב, החברה, ואת האמונָה
נרגש אני ומתפלא, ממלאכת **אָחה** (14) שאתה מאחה קרעים, וגזרים, לאחדים
נשמתך לא אומרת מספיק **די** (14) ומספיק לְשַׂמֵּחַ, בתרומת תורתך לבודדים
חייב אני להודות לך, כי **חגג** (14) לבי, עם עושר הניבים, כנפש עיפה בקרים
חָכְמַת כל מִלָּה ממך, בבחינת **זהב** (14) טהור, לגבי התוכן, האיכות וברק הספרים
םאז, שהפירוש היפה שלך, **הובא** (14) אלי, צרור הפנינים, ואבני חן היקרים
םלאה נשמתי שמחה רבה, שידו **הדה** (14) לכתוב צרופי אותיות, וכאלה יפים מאמרים
חושני להזכיר כאן בפירוש, כי **דוד** (14) שמי, אבל גם שלמה אני, רְאֵה, הודעתיך
חן חן לך, כי הרי אתה **אהוב** (14) הנך עלי, עם כל זה, שעדיין לא ראיתיך
כן, בלי להכירך בפנים, זה **בְּדֵחַ** (14) את מוחי, שעשועי לשונך, כל כך עשירים
כי מתנדנד אני, ומתנועע כמו **אוז** (14) לכאן ולכאן, לטעום מספריך, דרכיך הישרים
םאד רציתי, לשהות לידך, כמו **אטד** (14) הגדל בחול על שפת הים, ולהתעמק בדבריך
םלא תודה אני לה׳ יתברך, על **יד** (14) שלך, שהושטת לי, בקראי, במתיקות אמריך.

בכבוד ובהערצה: דוד שלמה
יו״ר, ארגון יוצאי דורוחוי והסביבה.

שיר ידידות לרב **חכם**, בסגנון עתיק, מאת **שלמה דוד**

נתן ברץ - איש רב-פעלים ומשפחת ברץ בכלל

נתן ברץ מהווה סמל ייחודי של השבט **ברץ** מדאראבאן.

כאשר משוחחים אתו, מתגלה לפנינו אישיות עם הרבה גאווה משפחתית ולאומית.

משפחת **ברץ**, מאבות-אבותיו של **נתן**, היו מן הראשונים שהיוו את הגרעין של קהילת יהודי דאראבאן.

בית הוריו, **דוד וחיה ברץ**, היה בית יהודי חם ושם ספג ערכים יהודיים, עזרה לזולת, מתן בסתר. אביו דאג ללימודי קודש וכן לימודים כללים לילדיו ולכן הוא ואחיותיו הלכו במסלולים שונים של לימודים, תוך שמירה על הגחלת היהודית והציונית.

נתן ברץ זוכר את אופיה של העיירה היהודית-הציונית, שבה השתלב בתור נער בפעילות הציונית בקן בית"ר בדאראבאן, ואחר-כך, ביאסי שם היה מפקד בית"ר בעיר וכן יו"ר ארגון הסטודנטים הציונים הרביזיוניסטים "טיומקיניה" בעיר זו.

על כיסופי ציון של משפחתו, מזכיר **נתן** את סבו של אביו, **זליג ברץ**, שבערך בשנת 1850 עלה ארצה יחד עם אשתו כדי למות בארץ הקודש והוא נקבר בבית-העלמין בצפת. דבקותו של **זליג ברץ** בארץ הקודש היתה כזאת, שדאג לרכוש אחוזת קבר גם לבנו.

נתן ברץ זוכר את לימודיו בחדר ואת פעילותו של אביו במסגרת בית-הכנסת "די רויטע שול" בדאראבאן.

סביו היו **ישעיהו ורבקה ברץ**, יהודים יראי-שמים ובעלי שורשים יהודיים עמוקים.

נתן מתגאה מאוד במשפחתו ומציין את אחותו **מינה** ז"ל, אמו של השגריר ד"ר **מאיר רוזן**, וכן את אחיותיו **חנה סנדר** (קנדה) **וסופיקה**.

נתן ברץ לימד לימודי חול בכיתה מיוחדת בישיבה של הרב **ווהרמן** ז"ל ביאסי. זה היה בשנים 1928-30. זו היתה מעין גימנסיה יהודית בין כותלי הישיבה.

לפני עלותו ארצה צורף **נתן ברץ** להנהגה הראשית של בית"ר ברומניה ובתוקף תפקידו דאג לעשות "לגיטימציה" של מאות יהודים שהגיעו לרומניה מפולין ומרוסיה ולהפוך אותם ל"יהודים ילידי רומניה", כדי לאפשר את עלייתם ארצה.

נתן מספר כי הוא עצמו עמד לעלות ארצה באוניה "סטרומה", אך לא נתנו לו אז לצאת מיאסי, בגלל רדיפות הנאצים וכך ניצל ממוות בטוח, אך עלייתו נדחתה עד 15.6.1944, באוניה "קזבק", כאשר כמעט כל משפחתו עלתה יחד עמו.

גורלה של "קזבק" עלול היה להיות אומלל. רב-החובל של האוניה רצה לסטות מן המסלול לכיוון אחר. **נתן** וחבריו השתלטו על רב-החובל ותוך איומים ושוחד הצליחו לשכנע אותו להמשיך ישר לכיוון הארץ.

נתן ברץ מציין כי כל בני משפחות **ברץ ובריל** (קרוביו) שרדו ממחנות המוות של טרנסניסטריה וחזרו משם בשלום, וזאת בזכותו של ר' **לוי בריל**, שדאג לכלכל את כל בני משפחתו ובזכות אומץ-לבו מילא שליחות של **גואל נפשות**.

עם עלייתו ארצה השתלב **נתן ברץ** באצ"ל ופעילותו העיקרית היתה בהוצאת נשק שהגיע מצרפת בשנים 1947-8 עבור האצ"ל והוברח במטעני עולים. על פעילות זו זכה ב"אות האצ"ל".

לאחר קום המדינה לא הלך **נתן ברץ** במסלול המשפטי, למרות השכלתו המשפטית שרכש לו עוד ביאסי. בשנת 1954 הקים תשתית עסקית בענף הכימיקלים והוא עוסק

בתחום זה עד היום, כאשר בנו **חיים** מסייע בעסקיו, בצד שותפו העסקי.

אשתו **רות** היתה מורה במקצועה ומשפחת **ברץ** גאה בדור ההמשך, הבת **איריס**, רופאה והבן **חיים** וארבעת הנכדים, הממשיכים במסורת המשפחתית.

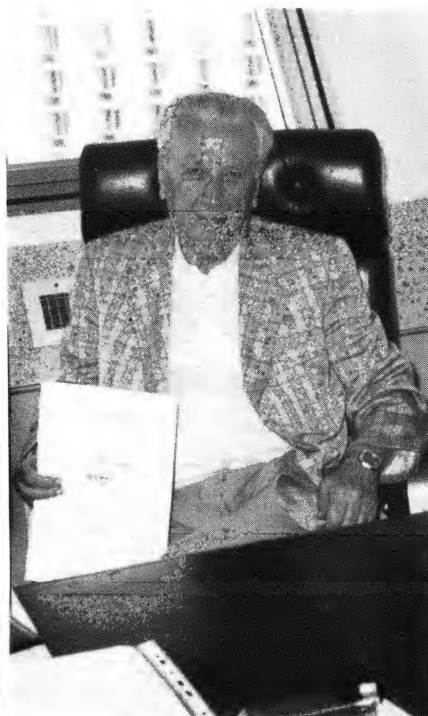
נתן מזכיר ברגשות חמים את אמו – אם **הברצים, חיה ברץ** ז"ל, שהיתה אשה צדקנית. הוא זוכר כי בהיותו בן יחיד לצד שלוש אחיותיו, אמו ציפתה ממנו כי ברבות הימים יהיה אולי רב בישראל. אמנם היא התאכזבה מכך שתקווה זו לא נתגשמה, אבל היא נטעה בו ובכל המשפחה את היהדות החמה, העוברת מדור לדור.

ולבסוף – **נתן ברץ** מדגיש, כי המסורת הציונית של המשפחה קשורה במוצאה עם משפחת **ברץ** מקישינב, משם יצא גם **יוסף ברץ**, מראשוני העליה השניה וממקימי קבוצת דגניה.

ש.ד.

חיה ברץ (1868–1954)
אמו של **נתן**

נתן ברץ הוא מיקירי ארגוננו

נתן ברץ בחברת בן-אחותו ד"ר **מאיר רוזן**

יואל קוטר - פעילות ציבורית בלתי נלאית
אביו, אהרן קוטר היה ראש קהילת דאראבאן לפני השואה; בנו - יואל עמד בראש הקהילה לאחר השואה

יואל קוטר נולד בדאראבאן, להוריו **אהרן** ו**פרידה קוטר**. אביו כיהן כראש הקהילה בדאראבאן אך לפרנסתו היה חוכר קרקעות. היתה לו חווה ויער. כל חורף חילק לעניי עירו עצים להסקה ובפסח חילק יין אדום לארבע כוסות של הסדר. איש צדיק היה, שהקפיד במצווה קלה כבחמורה ובמיוחד קיים את המצווה "ואהבת לרעך כמוך".

יואל למד בתיכון בליפקאן (מחוז חוטין). לימודי-המשך למד בדורוהוי - הנהלת חשבונות.

ב-1940 נשלח למחנה ריכוז בטרגו-ז'יו.

ב-1941 גורש לטרנסניסטריה, שם שהה שלוש שנים, במצבים קשים מאוד.

ב-1.1.1944 חזר לדורוהוי עם ההורים וב-1.5.44 שבו לדאראבאן. מתוך 5000 איש שיצאו לטרנסניסטריה, חזרו 800 בלבד ו**יואל** היה ראש הקהילה משנת 1944 עד 1948.

ב-1944 התחתן.

ב-1950 - עלה לישראל. תחילה התגורר במעברת טירה שליד חיפה. אחר כך עבר לגור בחיפה ועבד בנמל חיפה. כעבור שנה עבר ליהוד - ועבד כמנהל חשבונות בשדה התעופה בן-גוריון. כיוון שהמשכורת היתה קטנה, עזב את העבודה המשרדית ועבר לעבוד בבנין - עבודה קשה אך המשכורת הוכפלה. שלוש שנים עבד בבנין ולאחריהן - נכנס לעסקים.

1954: כניסה לפוליטיקה - במפלגת מפא"י.

ב-1955 נבחר לחבר מועצה בעיריית פ"ת, כנציג ההסתדרות והמפלגה.

ב-1965 נבחר ליושב-ראש עולי רומניה בפ"ת, תפקיד שבו הוא מכהן עד היום.

כנציג עולי רומניה הכניס לעבודה בעיריה, בהסתדרות ובמוסדות רפואיים, מאות מעולי רומניה. הכניס זקנים לבתי-אבות ללא תשלום, באמצעות העיריה וההסתדרות.

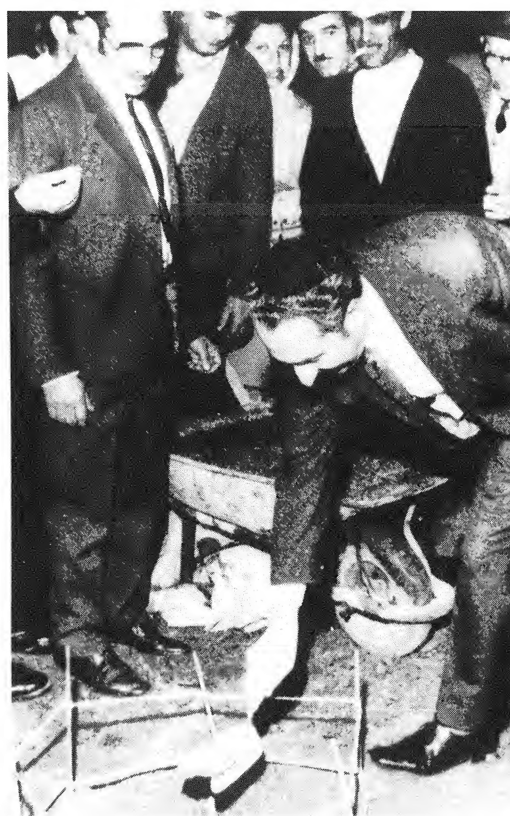

יואל קוטר בטקס הנחת אבן-הפינה לבית-הכנסת לעולי רומניה בפ"ת

ב-1968 פנו אליו מספר נציגים מעולי רומניה שקיימו מנין באחד מבתי-הספר בעיר וביקשו את עזרתו לבניית בית-כנסת לעולי רומניה בפ"ת. הוא נבחר ליו"ר בית-הכנסת - תפקיד שבו הוא מחזיק עד היום. עזר בארגון, גיוס כספים, ביצוע הבניה ומימונה להקמת ביה"כ ששמו "לזכר קדושי רומניה". בכסף שגוייס נקנה המגרש, **ויואל קוטר** הצליח לגייס מהעיריה מחצית מסכום הכסף שדרוש היה לשלד ובתום שנתיים נסתיימה הבניה של ביה"כ, שבו מתפללים כמה מאות מתפללים ומר **קוטר** ממשיך להשגיח על תקינותו של מפעל זכרון זה.

יואל קוטר ממשיך לקלוט עולים חדשים מרומניה ומרוסיה. עד היום הצליח לשבץ בעבודה יותר מ-100 עולים.

מסכם **יואל קוטר** את דרכו הציבורית: "אני ממשיך בעבודתי הציבורית ובשם 20,000 עולי רומניה בפ"ת אני מושיט עזרה בהתאם לכוחותי ולאפשרויות שבידי".

יואל קוטר מניח כף המלט הראשונה באבן-הפינה לבית-הכנסת

פינה בבית-הכנסת

יואל ויפה קוטר - מבט מחו"ל

משפחת כהן – משפחה מיוחדת

קלמן כהן. נפטר בשנת 1985

קלמן כהן ז"ל היה סוחר תבואות בדאראבאן, מן הגבאים של ה"רויטע שול" בעיירה ובארץ – גבאי של בית-הכנסת בשכונת נוה דוד בחיפה, במחיצתו של הרב **ישראל וסרמן** ז"ל.

אמו של **קלמן**, **דינה כהן-פיטארו** עלתה ארצה עם בני משפחתה ונפטרה בשנת 1954, בגיל 108.

בין יוצאי מחוז דורוהוי נחשבת **דינה כהן** לאשה שזכתה לאריכות ימים, יותר מכל אחד אחר ועד היום היא מהווה סגולה לכל צאצאיה.

אשתו של **קלמן כהן** היתה **אנוצה כהן**, שנספתה בטרנסניסטריה והשאירה אחריה יתומים קטנים; כיום כולם בארץ, בעלי משפחות, אבות ואמהות לבנים בוגרים, סבים וסבתות לנכדים.

חמשת ילדיו של **קלמן כהן** ז"ל:

גיזלה סגל, שמואל כהן, קוקה טישלר, שרה אטיאס ויעקב כהן.

הם היו פעילים בתנועות הציוניות החלוציות בחו"ל וכל אחד מהם הגיע בדרכו הוא לארץ ולהגשמה, הקימו משפחות לתפארת והם מפוזרים במקומות שונים בארץ, מכפר תבור בגליל התחתון ועד סדום שליד ים המלח.

כאן ראוי לספר מעשה של גבורה יהודית, שביצעו שתי אחיותיו של **קלמן כהן**:

אחת האחיות, **עטיל מרקוביץ**, היתה אשתו של **מרקו מרקוביץ**, גבאי של בית-הכנסת "די רויטע שול" במשך 25 שנה. **מרקוביץ** זה ניחן בכתב-יד קליגרפי יפה במיוחד והיה כותב מכתבים ל**קרול** מלך רומניה, בשם יהודי דאראבאן.

האחות השניה היתה **שפרינצה שוורץ** ז"ל.

כאשר עלו שתי האחיות ארצה, בשנת 1951, הן הביאו אתן בסתר ספר תורה מאחד מבתי הכנסת של דאראבאן. זה היה אז מעשה נועז ביותר ושתי הנשים פעלו בעניין זה בתעוזה ובחירוף נפש ממש. את ספר התורה מסרו האחיות לבית **כהן** לידיו של הרב **נפתלי שמרלר** זצ"ל, רבה של עכו ולשעבר, רב בדורוהוי.

המסורת היהודית של **דינה כהן** עברה לכל צאצאיה והיא נשמרת בידי בניה ובני בניה במדינת ישראל.

קלמן כהן (מימין) בחברת הרב **ישראל וסרמן** בבית-הכנסת בשכונת נוה דוד בחיפה

דינה כהן (באמצע) עם שתי בנותיה, **עטיל מרקוביץ ושפרינצה שוורץ**

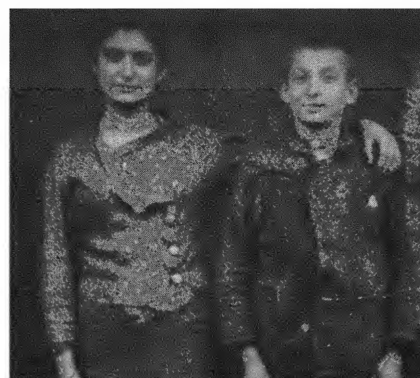
אנוצה כהן (שלישית משמאל) בחברת חברותיה, דאראבאן, 1926

קוקה טישלר: מדאראבאן לכפר תבור.
פעילה ציונית נלהבת בעבר וגם בהווה

מימין לשמאל: **קוקה טישלר, יעקב כהן, שמואל כהן ושרה אטיאס**, בהיותם ילדים בדאראבאן

שמואל כהן וגיזלה סגל, ימים ספורים
לאחר שובם מטרנסניסטריה, 1943

שמואל כהן, שוטר צבאי, 1950

ד"ר סלומיאה הרשקו (טריגר)

מדראבאן – לקרית-אתא

רופאה וסבתא ל-15 נכדים

נולדתי בדאראבאן, להורי **שפרה ובֶּרקו טריגר**.

בגיל ארבע עברו עלי רדיפות הנאצים ובעקבותיהן הגירוש מהבית, כשאני נישאת בידיהם של הורי, במסע ארוך ואינסופי ללא יעד, תחת קללות ונאצות ומכות של שומרים רומנים אכזרים נאצים, במזג אוויר סוער של רוחות, שטפונות, הליכה בגשם ובוץ ולינה תחת כיפת השמים, ללא קורת גג, ללא שתיה ומזון. לא ניתנה לנו גישה לבור מים ואם מישהו העז, הוא נורה למוות על ידי השומרים.

אך בניגוד לרצונם של הנאצים להשמיד אותנו, הצלחנו לשרוד. המסע ארך כשנתיים וחצי, תוך רעב שלא נשבר, קור אימים ומחלות קשות שהיכו בנו, בגלל תנאי היגיינה ירודה. איכשהו שרדנו ובקץ התלאות חזרנו לעירנו דאראבאן.

שם נולדו לאמא עוד שתי בנות: אחת היא **יהודית בכר**, אחות מוסמכת בביה"ח רוטשילד בחיפה, **וגילה ציגלנק**, מורה לפיזיקה ומנהלת חשבונות.

בדאראבאן התחלתי ללמוד ב"חדר" משותף לבנים ובנות וחברותי ללימודים היו **שרה כץ ומלכה יוקלי**. למדתי בבית-ספר ממשלתי והצטיינתי בלימודי וכדי להמשיך ללמוד בתיכון, עברנו לגור בדורוהוי.

בתוכנית הלימודים היתה לנו שעה אחת של לימוד שפת יידיש. אז למדנו על הסופרים היהודים הגדולים – **מנדלי מוכר ספרים, י"ל פרץ ושלום עליכם.**

חברותי ללימודים היו: **אתי גוט, לורה קוצושטיאנו וזיטה קרביס** (שמותיהן לפני הנישואין).

סיימתי (בהצטיינות) את התיכון ואחרי מבחני קונקורס הצלחתי להתקבל לביה"ס לרפואה ביאסי. בתקופה זו למד שם גם בן-דודי מדורוהוי, עכשיו ד"ר **סוחר (יששכר) אברמוביץ**, רופא נשים. הוא נמצא עד היום ברומניה. יחד אתי למדו גם **ביאנקה אידלמן ודודי לופוביץ**.

לקראת סיום לימודי נישאתי למהנדס **שלמה הרשקו** ונולדו לנו חמישה ילדים, שלוש בנות ושני בנים. עליתי ארצה בשנת 1970. עבדתי כרופאה כללית ובמשך הזמן עברתי התמחות לרופאת משפחה ומקום עבודתי בקופ"ח בקרית-אתא.

שלוש הבנות שלי בחרו באורח חיים דתי והתחתנו עם חסידי חב"ד ולכל אחת מהן ארבעה-חמישה ילדים. הבנים: אחד שירת כקצין בצבא הקבע והבן השני – לפני שירותו הסדיר בצה"ל.

בצעירותי הייתי פעילה בקן "בני עקיבא" בדאראבאן.

אבי, **ברקו טריגר**, יחד עם ד"ר **שכטר** (רופא שיניים) היו מייסדי קן "משמר" בדאראבאן ופעלו רבות להפצת הרעיון הציוני בקרב בני העיירה.

זכור לי כי למדתי מאבי על פעולה שעשה לכבוד ט"ו בשבט חג האילנות בתנועת "משמר" ופעולה זו עשיתי גם בקן "בני עקיבא".

שיעור יידיש בכיתה העשירית (י') בדורוהוי, 1955. עומד: **יוסף הירש**, המורה **ליידיש**. בין התלמידות: **אתי גוט, מרתה, רוזיקה זוננשיין, סיסי צפלר, ליזה בוריבקר, סלומיאה טריגר, פאני סטולרו** (כעת שחקנית בתיאטרון היידי), **לורה קוצושטיאנו, סוניה בקאלו**

קבוצה של יוצאי דאראבאן בעצרת-זכרון ב-1990. מימין לשמאל: **שמואל כרמלי, משה קניאק,** ד"ר **סלומיאה הרשקו (טריגר), פאני פיטרו**

שפרה טריגר – ברוכת הנינים

כבר מזמן עברה את גיל ה-80 והיא עדיין פעילה בין קשישי קרית-שמואל ליד חיפה, כותבת את זכרונותיה ומסייעת לבנותיה, נכדיה וניניה.

מוצאה מדאראבאן ובעלה היה **ברקו טריגר** ז"ל.

שפרה טריגר זוכרת היטב – ומעלה את הדברים על הכתב – כיצד היתה בין מייסדי תנועת "גורדוניה" בדאראבאן, בשנות ה 20. הקמת התנועות הציוניות בעיירה ובמיוחד "גורדוניה"

ארבעה דורות: **שפרה טריגר**, בתה **סלומיאה הרשקו** ונכדתה **ליזה וירט**.
אוחזות על ברכיהן נינים ונינות, בני הדור הרביעי לבית **טריגר**.

היתה בבחינת מהפכה באורח-חייהם של צעירי העיירה בעת ההיא. "התנועה העלתה את רמת החשיבה של הנוער בעיירה", מציינת הכותבת.

בין הפעילים הציוניים הצעירים של אותה תקופה, היא זוכרת את האחים **רוזנצוייג – מיכאל וזכריה**. אחד מהם פעל בשטח התרבותי ואילו אחיו עסק בחלק הארגוני. בין החברים-הפעילים בתנועה היתה גם אחותה **חיה רוזן, אתי פיינר** ואחותה **פאני**, וכן היא עצמה, **שפרה טריגר** ועוד.

ולמרות פעילותה הציונית האינטנסיבית בצעירותה, היא עלתה ארצה רק בגיל מבוגר יותר.

שלוש בנותיה חיות אתה בארץ: **גיזלה ציגלניק, יהודית בכר** וד"ר **סלומיאה הרשקו**.

עשרת נכדיה הם: **עופר, רוני, חיים, אריה, יעקב, משה, איתן, ליזה, נעמי ורותי**.

וגולת הכותרת הם ניניה: **יצחק, טובה, הנצי, מנדי, שלום-בר, רבקה, לוי, חנה, הרש, מלכה, דבורה, אברהם, פנחס ודב** – כן ירבו!

הסבתא של הנינים היא בתה, ד"ר **סלומיאה הרשקו**, רופאה בכירה בקופת חולים. גם היא ילידת דאראבאן.

חיים ברץ

שילוב של פעילות ציבורית וניהול בי"ס תיכון בישראל

חיים ברץ בלשכתו - מייסד ומנהל ביה"ס התיכון הדתי באשקלון

את העבודה הציבורית והעזרה לזולת, שלא על מנת לקבל פרס, ירשתי ממשפחתי בדאראבאן, אשר הקדישה מממונה ומזמנה לפעילות ציבורית ענפה למען היהדות, הציונות והקהילה בעירנו.

משחר ילדותי ב"חדר" בדאראבאן ואח"כ בתלמוד-תורה במוגילב שבטרנסניסטריה, נהגתי לסייע לתלמידים החלשים בלימודים, שיוכלו לעמוד בהצלחה לפני הרבי במבחני סוף השבוע.

עליתי ארצה בסוף שנת 1947 עם תנועת "בני עקיבא", בעליה הבלתי לגאלית דרך קפריסין, מספר חודשים לפני שהבריטים עזבו את הארץ.

בארץ למדתי ב"מקוה ישראל" והמשכתי את לימודי בסמינר "מזרחי", בראותי אתגר בעבודת הדרכה והוראה. המשכתי לעבוד שנתיים כמורה בתל-אביב, עד גיוסי לצה"ל.

בצבא שירתתי ב"בסיס הסברה והשכלה" כמרצה ומדריך בידע העם והארץ, אח"כ ריכזתי את המדור לידיעת הארץ בפיקוד הדרום והרציתי בקורסים שונים בנושא זה.

עם שחרורי מצה"ל המשכתי את לימודי באוניברסיטה "בר אילן" ובה סיימתי הפקולטות למדעי הרוח והחברה, ביה"ס לחינוך וקורס אוניברסיטאי למנהלי בתי"ס תיכוניים. בשעות הפנאי הרציתי במוסדות תרבות שונים, לרבות מטעם מרכז ההסברה של הממשלה, בישובי הארץ השונים.

ב-1956 נישאתי **למינקה נפתלוביץ**, ילידת בוקרשט, ונולדו לנו שני בנים שיח': הבכור **אברהם** (נקרא ע"ש סבי ז"ל), גר באשקלון, עובד מדינה ואב לארבעה ילדים; ואילו הבן השני, **אריה** (נקרא ע"ש אמי **לוצה** [**חיה לאה**], שנספתה בשואת טרנסניסטריה במגיפת הטיפוס שקטלה המונים בחורף 1941). אריה הוא בוגר מדרשיית "נועם" בפרדס חנה, למד כלכלה, גר בת"א, נשוי + ילדה, עצמאי ומייצג בארץ חברה בינלאומית.

בשנים הראשונות לנישואינו גרנו בשכונת רמת-אביב שבצפון ת"א, שהיתה רחוקה ממרכזי התרבות של לב העיר ולכן יסדתי חוג לתרבות ב"בית ברודצקי", בסיוע עיריית ת"א.

לאחר שנבחרתי לוועד השכונה כיו"ר ועדת התרבות, יזמתי עם הרב ד"ר **מנחם שפרן** (לשעבר רב ראשי בפלוישט) הקמת בית-כנסת ליוצאי רומניה ובין המתפללים נמנו אסירי-ציון כמו עו"ד **רוזנהאופט**, נשיא הקק"ל ברומניה, עו"ד **מאור** ומתפללים רבים יוצאי מחוז דורוהוי, כמו משפחת **קייש** מרדאוץ, דודי **לייבלה רבינוביץ** מסאוון ועוד.

בחגים פקדו את ביה"כ אישים מצמרת המדינה שגרו בשכונתנו, ובראשם **גולדה מאיר** ז"ל, ובהיותם רובם ממזרח אירופה, נהנו מאוד מתפילת חזנינו ובראשם **מוטלה** בן הרב **בורשטיין** מבוטושאן, וכן מהניגונים המסורתיים שלי, שקלטתי בצעירותי בביה"כ "די פונישע שול", מבעלי תפילה ידועים כגון השוחט ר' **חיים חכם** ור' **שלום לנדמן** ז"ל.

ב–1960 הוזמנתי ע"י משרד החינוך לייסד בי"ס תיכון עירוני-דתי באשקלון וכבעל נסיון בעבודה חינוכית עם נוער וצעירים, ראיתי בזה אתגר.

את ביה"ס פתחתי עם 17 תלמידים ותלמידות בסימן "טוב" ועקב עבודה מסורה ועקבית, עלתה רמתו של המוסד מדי שנה ומאות תלמידים נהרו אליו מכל הסביבה. ואמנם, תוך מספר שנים התחנכו בו כבר כ–1000 תלמידים בקירוב.

עם הרחבת המוסד פתחתי מגמות יוקרתיות נוספות כגון: מסלול תורני לבנות, שנבחנו גם בגמרא בבחינות הבגרות, חשטרוניקה (שילוב של לימודי חשמל ואלקטרוניקה) ומחשבים. גייסתי מורים מנוסים במקצועות אלו והפכנו למעשה לבי"ס מקיף ראשון בארץ ורק כעבור מספר שנים נפתחו בתי-ספר מקיפים נוספים בארץ, כדוגמת המוסד שלנו.

40 שנה הקדשתי לעבודה חינוכית בארץ, מהם 30 שנה בניהול בית-הספר התיכון העירוני, עיצבתי את דמותו וערכיו, המוקנים למאות התלמידים המתחנכים בין כתליו.

עם פרישתי לגמלאות, ממשיך בית-הספר להתפתח ולהקרין מאורו לתלמידים שיהיו אזרחי המחר של המדינה.

אני פוגש רבים מבוגרי בית-הספר ורואה אותם ממלאים תפקידים חשובים כקצינים בצה"ל, כמהנדסים, כלכלנים, רופאים, מורים ואפילו ראשי עירנו והח"כ **אלי דיין** נמנים עם בוגרי ביה"ס.

אין פלא איפא שהסיפוק האישי גדול לאין שעור.

*

בנוסף לניהול ביה"ס, פעלתי בעבודה ציבורית ענפה, שלא על מנת לקבל פרס. נבחרתי כחבר במזכירות הארצית של תא המנהלים בארגון המורים התיכוניים, כמרכז מנהלי בתי"ס התיכוניים-דתיים במחוז הדרום, כחבר במרכז הארצי של המפד"ל ויו"ר ועדת התרבות בסניף אשקלון.

בוועד בית-הכנסת המרכזי כיהנתי כיו"ר הוועדה לטיפוח ההווי הרוחני.

ב–1967 נבחרתי כיו"ר המועצה הדתית, ע"י כל נציגי המפלגות בעיר, בתפקיד של כבוד ולא במשכורת (כפי שהיה מקובל בערי מולדובה) והקדשתי רוב הזמן הפנוי לשיפור וקידום פעולות המועצה, לטובת כל אוכלוסיית העיר.

בשנים האחרונות נתבקשתי לסייע בהקמת בית-כנסת מרכזי בשכונת ברנע באשקלון וביכ"נ בנוסח ספרד, כפי שאבותינו התפללו.

כיו"ר ביהכ"נ החדש, שגם בני בכורי עם משפחתו נמנים עם מתפלליו, הריני מקדיש זמן רב לטיפוחו וכעת אנו בונים קומה ב', שבה יהיה אולם גדול ומפואר עם עזרת נשים, אשר יכלול מעל 600 מתפללים.

*

עם פרישתי לגמלאות אני עובד חלקית באוניברסיטת "בר אילן", בשלוחה באשקלון, ומרצה בחוגים שונים, ובמיוחד לעולים אקדמאים, כדי לסייע בהתערותם בתרבות ישראל ומורשתו.

כמובן, מעט הזמן הפנוי שנותר לי מוקדש למשפחה ולחמשת הנכדים. הרי זהו הרווח הממשי והיקר מכל, בנוסף לסיפוק מעבודתי ההתנדבותית.

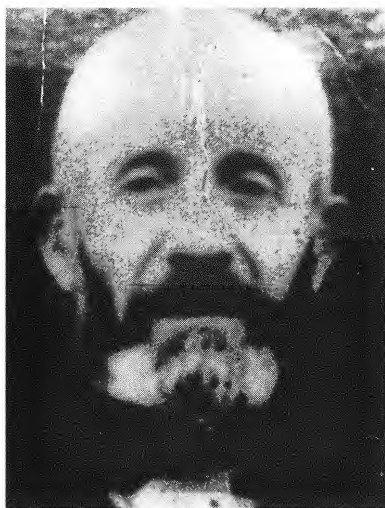

חנוכת בית-הכנסת של יוצאי רומניה ברמת-אביב, ת"א. מימין לשמאל: **ח. ברץ**, יו"ר ביהכ"נ, נואם. הרב **בורשטיין**, רב ראשי בבוטושאן לשעבר ואב"ד בתל-אביב. הרב **אונטרמן**, רבה הראשי של ת"א ואח"כ הרב הראשי לישראל

משפחת **ברץ** בטקס סיום באוניברסיטת בר-אילן. מימין לשמאל: **פרידה ברץ**, נשיאת נשי "מזרחי" בדאראבאן לשעבר, הבוגר, **חיים ברץ**, רעייתו **מינקה**

צאצאיו של ר' שמיל (שמואל) דוידסון

ר' **שמיל (שמואל) דוידסון** ז"ל

ביתו של ר' **שמיל דוידסון** היה ידוע בדראבאן בהכנסת האורחים שנהנו ממנה הבאים בשעריו, וביניהם אדמו"רים מצד אחד ונצרכים מאידך. האשה הצדקנית **רייזל** סייעה בידי בעלה במתן בסתר ועזרה לזולת.

במסורת יהודית נאה זו המשיכו וממשיכים בניהם ובנותיהם:

רבקה ברנדס ז"ל, שבעלה נספה בטרנסניסטריה;

יוסף דוידסון ז"ל, רוויזיוניסט נלהב בצעירותו;

צפורה גרינברג, החיה בארץ;

עמנואל (**מנולה**) **דוידסון** ואשתו **ז'ני** לבית **בונדוק** (אביה **ויקטור בונדוק** היה סגן ראש העיריה בדראבאן במשך תקופה מסויימת);

אווה ויז'ניצר, המתגוררת בקורסאו, אמריקה הדרומית.

בשיחה לבבית עם **עמנואל דוידסון** מורגש ההומור הנעים שלו, עם הרבה זכרונות על יהודי קהילת דראבאן. הוא נזכר בפעילותו הציונית במסגרת תנועת "גורדוניה", יחד עם **מיכאל וזכריה רוזנצווייג**, **יוסף בלן**, **פאני סוצ'ינר** ואחרים.

תקופה מסויימת שהה **מנולה דוידסון** בדורוהוי והיה שותפו של **שלמה ויטנר** בבית-החרושת למי סודה (סיפון).

גב' **אווה ויז'ניצר** לבית **דוידסון**, המתגוררת בחו"ל, ידועה במעשיה הטובים, במחיצת בעלה **סלומון**, יהודי מסורתי ובעל לב חם. בביתם הם מארחים נציגי מדינת ישראל המגיעים למקום והם גם מסייעים למדינת ישראל בתרומותיהם הנדיבות לבונדס.

רבקה ברנדס ז"ל (מימין) עם בתה **גיזלה** (**סגל**), 1952

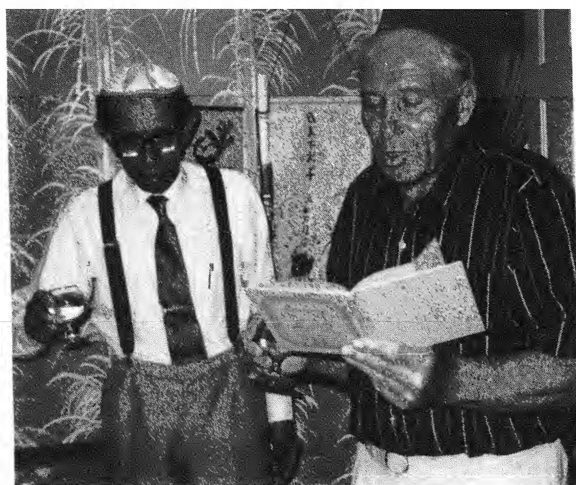
אווה וסלומון ויג'ניצר

ורה עם **קיסינג'ר**. ניו יורק 1978

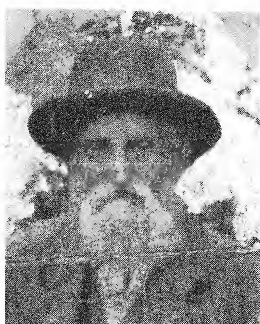

אווה ויג'ניצר (לבית **דוידסון**)
עם נכדתה **נוריאל**

הגיסים **עמנואל דוידסון** (מימין) **וסלומון ויג'ניצר** עורכים קידוש של ליל שבת

הסאגה של משפחת יוקלה

יונה יוקלה – אבי השושלת.
התמונה צולמה לפני כמאה שנה

בתחילת המאה הנוכחית חי בדאראבאן ר' **יונה יוקלה**, סוחר אמיד, ירא-שמים ומרבה במצוות, ולצידו רעייתו **צביה**.

היו להם תשעה ילדים. חמישה מביניהם - **משה, נחום, לאה, פרל ואיזידור** נסעו בצעירותם לאמריקה. ארבעה מהם כבר נפטרו ורק האחרון, **איזידור** - בן 103 כעת חי בארצות-הברית עם משפחתו וצאציו.

ילדיהם האחרים של הזוג **יוקלה** היו: **פייגה (טלמצ'ו), יטי, רוזיקה** - כולן ז"ל וכן **שלמה יוקלה**, בן 97, ייבדל לחיים ארוכים.

כמו-כן היתה להם בת נוספת, **פאיָה** ז"ל, שהיתה נשואה **למאיר יוקלה** ז"ל, בן-דודה של **פאיה**. ילדיהם הקימו משפחות בארץ וממשיכים במסורת המשפחה.

מאיר יוקלה היה חסיד נלהב של הרבי משטפנשט. היה גבאי בבית כנסת בדאראבאן והירבה במצוות ובפעילות למען הציבור. בתקופת השואה נלקח **מאיר** למחנה עבודה ואילו משפחתו גורשה לטרנסניסטריה.

ואלה צאציו של **מאיר יוקלה: שיינדלה (יפה), צילי, חיים, פני (צפורה) וקלרה (רחל).**

פעמיים שיינדלה

למאיר יוקלה היתה בת בשם **שיינדלה**, שהוגלתה לטרנסניסטריה וחזרה משם חולה ותשושה. בהיותה בדורוהוי לאחר השחרור, היא נאבקה על חייה, אך אחרי מספר חודשים היא נפטרה ונקברה בדורוהוי.

כאשר חזר **מאיר יוקלה** לדאראבאן, דאגתו העיקרית היתה להנציח את זכר בתו האהובה, **שיינדלה**. הוא רכש בכספו ספר-תורה והקדיש אותו לזכרה. בעלותו ארצה הביא עמו את ספר-התורה והוא נמצא עכשיו באחד מבתי-הכנסת בעכו.

לימים, אחר השואה הרתה אשתו **פאיה** שוב והבת שנולדה קיבלה את השם **שיינדלה**, על שם אחותה שנפטרה.

שיינדלה השניה, שנולדה בדאראבאן, עלתה ארצה. כיום שמה **יפה אפל**, עובדת בכירה בעיריית רעננה ונשואה **לרפי**, תת-אלוף במיל.

אחיותיה של **יפה (שיינדלה)** מתייחסות אליה בחיבה מיוחדת, בהיותה בת-הזקונים של המשפחה, ונושאת בשמה ובעצם אישיותה את סמל הסבל וההשרדות של משפחת **יוקלה.**

פני יוקלה (שניידר)

צילי, אחת האחיות לבית **יוקלה** היא דמות מיוחדת במינה ביניהן, אך היא מצניעה את עצמה ומעדיפה לדבר בשבחיה של אחותה **פני (צפורה)**, המתגוררת בקריות.

פני-צפורה ידועה באיזור הקריות בזכות מאכליה המיוחדים, מן המטבח היהודי של פעם, המוגשים בארועים חגיגיים ב"אולמי צפורה" בקריות.

פני הצטיינה בילדותה בלימודיה בבית-הספר המקומי בדאראבאן ובגיל 15–16 היתה כבר מדריכה בקן "דרור הבונים" בעיירה, היתה מרצה לפני הנוער היהודי המקומי ומקרבת את הנערים והנערות לציונות ולעליה.

פני יוקלה ליד מצבת אחותה **שיינדלה** ז"ל בדורוהוי

בהיותה בטרנסניסטריה, בגיטו טרופובה, היתה הילדה בת העשר "אלופת מקבצי הנדבות" בגיטו, וסיועה החיוני תרם לאפשרות של המשפחה להתקיים ולשרוד.

עכשיו, כעבור 50 שנה, "אלופת מקבצי הנדבות" היא אשה נדיבה וטובת-לב, המסייעת לרבים.

ש. ד.

המשך שלשלת הדורות: **מאיר ופאיה יוקלה** בברית-המילה של נכדם **יורם** (1961)

ר' משה קרפט משושלת הבנאים

בסמוך לשנת 1850 התגורר בדאראבאן הבנאי היהודי **גרשון לייב** למשפחת **קרפט** ואחריו, רוב בניו הלכו בדרכו והאמינו כי המלאכה חשובה כמו תלמוד תורה, ויראת שמים ואמונה אינן קרדום לחפור בו.

וכך המשיך בבנאות (או קראו למקצוע pietrar) גם הבן **אורציק (אהרון-אברהם) קרפט**, אשר חי בדאראבאן בחברת רעייתו הצדקת **איטה**. צאצאיו של ר' **אורציק** הבנאי המשיכו ברובם במלאכת הבנאות ומלאכה זו כמעט והיתה שייכת רק למשפחת **קרפט** בעיירה.

שבעה ילדים היו לאורציק: **אסתר, לזר פיטרוו, דוד קרפט, גרשון פיטררו, יעקב קרפט, סנדר פיטררו, משה קרפט**. כנהוג בימים ההם, יהודי היה מאמץ כינוי לפי מלאכתו וזה נהפך לשם משפחה וכך יוצא כי לאחדים מהם נשאר שם המשפחה **פיטררו** (Pietraru).

מכל שבעת האחים והאחיות נותרו איתנו בחיים (עד 120) ר' **משה קרפט** מפתח תקוה, איש ירא-שמים, עם הרבה הומור חסידי וחיוך על פניו, אהוב על הבריות, סמל משפחתי, לומד משניות, אומר תהילים מדי יום, וכן נושא את תפילותיו בעל-פה, בהיותו סובל מראייה לקויה.

ר' **משה קרפט** נולד לפני 77 שנים בערב חג השבועות, וזה היה להוריו מתנה מן השמים, ביום מתן תורה.

אשתו **גיטל-טובה** נפטרה בארץ לפני מספר שנים וגאוותו של ר' **משה** על בניו **יצחק בר-און ואברהם-יעקב קרפט** עם צאצאיהם.

האחיינים של ר' **משה** הם שלישיית האחים **בנו, מרדכי (מוני) ונתי קרפט**, בניו של **דוד קרפט** ז"ל וכל השושלת של **קרפט** היא לכבוד ולתפארת.

כמו כל בני משפחתו, גם ר' **משה** היה מאז ומתמיד מחסידיו של הרבי משטפנשט; עוד בגיל 16 שהה במחיצתו של הרבי ור' **משה** נושא בכליו את תמונת הרבי כסגולה לטוב עבור כל בני משפחתו.

ד. ש.

מרקו ג'מבש – אח במקצוע ואח לסייע

מרקו ג'מבש יליד דאראבאן הינו אח אחראי במחלקה הכירורגית בבית-החולים "כרמל" בחיפה.

הוריו הם **יעקב וליבה ג'מבש** מדאראבאן.

מרקו נולד עם תכונות אנושיות בלתי רגילות ולכן בחר במקצוע הסיעוד; ומלבד העיסוק הרפואי, הוא אוהב לעזור לבריות בכל תחום.

כאשר פונים אליו – זוכים ליחס לבבי בלתי רגיל וניתן לצטט את דבריו של בן- דודו **נתי קרפט**, האומר: "יוצאי דאראבאן יכולים להיות גאים ב**מרקו ג'מבש** והלוואי ורבים כמוהו בינינו".

מן הראוי לציין כי **מרקו ג'מבש** הוא אחד הנינים של המלמד המפורסם מדורוהוי, ר' **לייב מלמד סגל הלוי**, אשר בסוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20 היה מפורסם כחזן, מוהל, מתרגם מעולה מעברית, כותב כתובות, מלמד עברית ומקצועות תורניים.

מרקו ג'מבש

משפחת פרנפס

אבות-אבותיהם של משפחת **פרנפס** היו בין היהודים הראשונים שהתיישבו בדאראבאן בראשיתה. ידוע כי **חיים לייב פרנפס** ואשתו **דובריש-דבורה** הגיעו לעיירה בערך בשנת 1820.

היו להם ארבעה בנים: **יוסי**, **יצחק**, **שלמה** ו**אהרן**, וכן בת אחת, **חנה**, שנישאה אח"כ ל**אליהו דוד**.

זו השתלשלות שלשלת הדורות של משפחת **פרנפס**:

א. **יוסי פרנפס**. בתו **אסתר**, נכדתו **בת-שבע קושמרו**.

ב. **חנה (פרנפס) דוד**. בניה: **אבא**, **ישראל (סטרול)**, **אוזיאס**, **זלמן** ו**משולם**. צאצאים רבים ל**חנה דוד**.

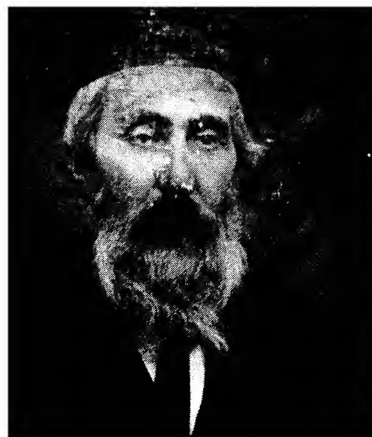
ג. **יצחק פרנפס**. בניו ובנותיו: **אברהם**, **אידל**, **אסתר-רבקה**, **חיים-לייב**, **יעקב**, **רחל**, **דובריש**, **ביילה**. גם להם צאצאים רבים.

ד. ל**שלמה פרנפס** אין צאצאים.

ה. **אהרן פרנפס**. בנותיו: **ריקי-רבקה** ו**רחל** וכן בן, **יצחק**. יש להם צאצאים.

*הנתונים נמסרו על-ידי **פישקו לדרמן**,*
*נכד של **יצחק פרנפס** ובנה של **אסתר-רבקה***

הזוג אורנשטיין

חיים אורנשטיין, יליד דאראבאן

רייזל אורנשטיין, ילידת דאראבאן
נכדם הוא **חיים אורנשטיין** ממושב עולש

שמשון ר. לבנקרון

סבי, ר' שמשון גליבטר

סבי, ר' **שמשון**, שעל שמו אני נקרא, נולד בדאראבאן. היה בנו של ר' **שלום**, שברח מרוסיה בהיותו בן 15, מאימת גיוסו לצבא הצאר, והגיע לדאראבאן.

ר' **שמשון** ("**שמשלה דאקטער**" כינו אותו בעיירה, עקב לבושו הפדנטי) נישא לסבתי **רבקה**, נכדת הרב **נחום ברומברג** מסאוון. נולדו להם שישה ילדים, ביניהם אמי **שפרה (סופיקה)** שתחי'.

שתיים מאחיותיה, **פאני** ע"ה **ותרז** תבדל"א חיפשו זיווגן מעבר לים, בפאריס, צרפת. **פאני** נישאה לתעשיין, ר' **דוד קלפיש** ז"ל, שהקים בפאריס שבע חנויות למצרכים כשרים. אחותה **תרז** נישאה לסוחר.

סבי, עליו השלום היה בעל קול ערב ובחגים עבר לפני התיבה ללא תמורה בביהכ"נ "מעזיליקלע", היה בורר וערך שלום-בית בין משפחות. קרא ושינן הרבה.

במלחמת העולם הראשונה מצא סבי את מותו כחיל בצבא הרומני. על מצבתו היה חקוק "נפל למען המולדת". בימי העצמאות של רומניה, אני נזכר, היו עולים לקברו ומתייחדים עם זכרו. סבתי הוכרה כאלמנת מלחמה, עם כל הזכויות: רשיון למכירת משקאות חריפים וטבק.

סבתי הוגלתה יחד איתנו לטרנסניסטריה ושם נפטרה. אמי שתחי' שטפלה בה, סיפרה לי שהובאה לקבר ישראל לפי כל הדינים. לא כל הנפטרים זכו לכך. ראיתי מאות גוויות קפואות בצידי הדרכים מונחות כנבלות של חיות...

שמשון ורבקה גליבטר

חיים ברץ

נסים חזיתי בשואה
נפלתי לבאר עמוקה

באביב 1942 עזבה משפחתנו המצומצמת את גיא ההריגה של הכפר טרופובה בטרנסניסטריה ועברנו לעיר מוגילב, שם הסתדרנו איכשהו, בסיוע כספי קרובים מבוקרשט, שהגיעונו באמצעות בלדר, שנתפס לבסוף, נשפט ונידון למאסר.

כילד בן 12 הוכנסתי ע"י סבי ללמוד בתלמוד-תורה מרכזי בעיר, שמלמדיו היו יוצאי צ'רנוביץ והם לימדו בשיטת "תורה עם דרך-ארץ" של **הרש"ר** זצ"ל (רבי **שמשון רפאל הירש**, מראשי היהדות האורתודוכסית בגרמניה), לפיה יש ללמד את הנוער היהודי יהדות עם לימודים כלליים, כדי שיוכל להשתלב בחיים המודרניים, ועם זאת לשמור על יהדותו בגאווה.

בשובי מהלימודים עם חברי **נחום** (מגורה הומורולוי), נתקלנו בדרך בקבוצת נערים אוקראינים, שהחלו לגדף ולהשליך לעברנו אבנים. תוך מנוסה הגענו למחנה צבאי רוסי עזוב, שם נפלתי לבאר מים בעומק עשרות מטרים ונעלמתי מעל לפני השטח, כאילו בלעה אותי האדמה.

חברי **נחום** המשיך במנוסתו, כשהנערים עזבוהו לפתע והחלו להמלט לבתיהם מפחד, בראותם אותי נבלע באדמה. והנה נס גדול קרה לי! בבאר היו קורות ברזל עבות ומסודרות שתי וערב עד לתחתית, שתמכו בדפנותיה. כשנפלתי לבאר, צנחתי ישר בין הקורות, אחרת הייתי נקרע לגזרים.

בתחתית הבאר היו אבנים ומים עד לגובה הכתפיים ואני צנחתי על אבן אחת ומסביב המים היו עמוקים יותר וחששתי פן אמעד, אפול לתוך המים ואטבע.

מהלם הנפילה ובלימת המים לא הרגשתי אז כל כאב, אך פתאום ראיתי שכובעי, ילקוטי הדק, מספר מחברות, דפי גמרא ותפילת הדרך, כולם צפים על פני המים וגופי שקוע בתוכם עד צוואר.

התאוששתי קמעה והבטתי כלפי מעלה – מצפה לרחמי שמים. הנה אני בבאר עמוקה, בנויה אבנים מסותתות כארובת ענק ודרך הלוע חודר אור השמש וקרניה מאירות ומזהירות כל חפץ בתוכה. אספתי את החפצים הרטובים בילקוט, אמרתי "שמע ישראל" והתחלתי לצעוק: הצילו!

חברי הגיע בינתיים הביתה באפיסת כוחות וסיפר אשר קרה לשנינו, מבלי להדגיש שנפלתי לבאר, רק ציין שנעלמתי בשטח ונשקפת לי סכנה מהצעירים האוקראינים.

הוריו נבהלו, רצו לחדרנו וסיפרו לסבא שנעלמתי. בבלוק שגרנו בו פרצה מהומה. עשרות צעירים ומבוגרים התארגנו ויצאו לחיפושים. דודתי **פרידה** רצה לראש הגיטו במוגילב – עו"ד **דנילוף** מדאראבאן, שהורה מיד ליחידת מיליציה לחפשני. תוך סריקות בשטח שמעו המחפשים את צריחותי. כולם רצו והתאספו סביב לבאר. סבי רץ והביא אוקראיני עם חבל ארוך, ששילשל אותו פנימה וצעק אלי ברוסית לכרוך אותו סביב צווארי. אך סבי צעק אלי ביידיש לקשור עצמי בחבל מתחת לבית השחי ולהחזיקו בשתי הידיים חזק. כך נמשיתי מן הבאר, כשרגל שמאל נפוחה וכחולה מהקרסול ומטה, ואני צולע ודורך על רגל ימין בלבד בעזרת קביים. הרופאים הכינו את המשפחה לכך באומרם שכל חיי אצלע על רגל שמאל. אולם הם לא צדקו! במשך הזמן נרפאתי וחזרתי לאיתני ובבדיקות טרום גיוס בארץ, סיווגו אותי ל"כושר קרבי" ומאוחר יותר השתתפתי ברוב מלחמות ישראל.

סיכת היהלומים שהצילתנו מרעב

בחורף 1942 הורע מצבנו הכלכלי. הכסף אזל מאחר ולא קיבלנו יותר סיוע מקרובינו מבוקרשט, עקב תפיסת הבלדר ע"י השלטונות הרומניים. בעל המכולת סרב לתת לנו יותר מצרכים בהקפה, כי חובנו תפח מאוד במחברתו. נשאר לנו רק להרתיח מעט מים עם קמח ולשתות את ה"ז'ונדרה" כדי לחמם מעט את הגוף. כמו כן מצאנו שיטה לגרש את הרעב זמנית, ע"י פיצוח גרעינים.

כמדי בוקר יצאתי ללימודים בתלמוד-תורה ושאלתי עצמי "מאין יבוא עזרנו". הראש כואב והמעיים מקרקרים. עוד מעט אנו צפויים ח"ו למות מרעב ואיננו מסוגלים לפשוט יד או לאסוף שיירי אוכל מפחי הזבל.

פתאום מתגלה הנס בצורת סיכת יהלומים גדולה, שהיתה מונחת בצידי המדרכה ליד הכיכר. אני מרימה ורץ הביתה לדודה ולסבא, היושב וקורא פרקי תהילים. הדודה ואני יוצאים למספר חנויות תכשיטים כדי לאמוד ערכה ושומעים מחירים שונים, החל מכמה מאות ועד אלפי מרקים. כמובן שחזרנו לתכשיטן שהירבה במחיר וקיבלנו עבור הסיכה 5000 מארק, סכום אגדי במצבנו, והוא אמור היה לפתור כל בעיותינו. ואמנם, בחלק מהכסף שילמנו את כל החובות, רכשנו מספר חפצים חיוניים והיתרה הספיקה לנו למחיה והוצאות שונות, עד שובנו הביתה, בסתיו 1943.

נתן קרפט

הז'נדארם ואסילה

זכרונות מטרנסניסטריה

כבר עברו 50 שנה מאז שואת טרנסניסטריה. מה שעבר עלינו אז ידוע לכולנו, לאלה אשר היו שם בתופת ההיא. אם נשארנו בחיים, היה זה אך מקרה או נס. עכשיו, מקץ יובל שנים, חובה עלינו לספר על כך לאלה שלא היו שם, לדורות אחרינו.

היה זה בקיץ 1943, לאחר תקופה די ארוכה של שהות במחנות, שבמהלכה ניספו רבים מאוד מבני קהילתנו - כמחצית מאלה שהובאו לשם - הם מתו מרעב, ממחלות, מקור, מאפיסת כוחות בעבודות פרך, וגם מיריותיהם של הרוצחים הרומנים במדי הצבא.

התגוררנו בבקתה כפרית עלובה, יחד עם אמי **רוזה** ז"ל ושני אחי, **מוני ובֶּנו**. אבי נמצא במחנה של עבודת-כפיה ברומניה. אמי ושני אחַי דאגו להשיג קצת אוכל, ואילו אני, בן 11 אז, תפקידי היה לקושש עצים וקש, כדי לחמם את עצמנו. נסיון החורף הקודם הוכיח לנו, כי בעיית החימום חשובה וחיונית לקיום ולהשרדות, אף יותר מהשגת קליפות תפוחי-אדמה, המאכל העיקרי שלנו באותם הימים.

בוקר אחד עם שחר, בעוד החושך שורר בחוץ, קמנו, אני וידידי הטוב, חברי לסבל, **אברהם גולדנברג**, אז בן 13, יחפים ולבושי סחבות, חמקנו מן הגיטו של הכפר, שהיה שמור בידי ז'נדרמים רומנים, ופנינו ללכת בין מטעים ושדות לכיוון היער בשם סוחאקי.

בהיותנו משוטטים ביער, הבחנו מרחוק בבקתה, מעין סוכה, שבה התגורר היערן.

בחצר הסתובבה פרה, שרעתה לה בנחת, לוחכת את העשבים שגדלו שם בשפע.

אברהם הציע שניכנס לביתו של היערן, בתקווה שאולי יתן לנו משהו לאכול.

בידיים רועדות לחצנו על ידית הדלת וניסינו להכנס פנימה.

לחרדתנו הרבה קפץ מעל לתנור גבר לבוש בגדים כפריים, אוחז רובה מכוון אלינו. בקול אימים, שהפתעה, יאוש ואיום חברו בו יחדיו, הוא צעק: אני יורה בכם!

משותקים מפחד קפאנו על מקומנו, מצפים לכדורי הרובה שיפגעו בנו מיד.

אך זה לא קרה.

התברר שהיה זה הז'נדרם **ואסילה** מן הכפר זבורישטיאה שליד מיכאילן. הוא היה שייך לגדוד הז'נדרמים שפעל באיזור וינדיצ'ן-מוגילב, והם היו מופקדים גם לשמור על הגיטו שלנו בעיירה טרופובה. למרבה הפלא - הוא הכיר אותנו!

מספר חודשים קודם-לכן ערק **ואסילה** מיחידתו וכל החיפושים אחריו העלו חרס. הוא מצא לו מסתור בבקתתו של היערן. דומה שאנו היינו הראשונים ש"גילינו" אותו.

- איך הגעתם לכאן, בני ז'ידנים?

כינוי זה היה נהיר לנו היטב, וידענו מה בא אחריו: ההמשך היה בדרך-כלל עינויים או יריות. כך קרה לידידי-שנפש לנו מימי הנעורים, **נתי צוליק ושעיה איציק'ס מנוטיקס** ז"ל.

אך **ואסילי** שלנו נתקף אותו רגע ב"חולשה" של רחמים והתנהגות אנושית. הוא הורה לאשת היערן להביא לנו לחם וחלב, ש"טרפנו" ברעבתנות. תוך כדי כך ציווה עלינו לא לספר על פגישה זו לאיש, אפילו לא לבני משפחתנו, אחרת יעונה רע - לנו וגם לו. כמובן שהבטחנו לו. שבעים יצאנו החוצה מן הבקתה, אך עדיין חששנו שמא יחזור הז'נדרם לסורו ויתקע בנו כדור. אך גם זה לא קרה וחזרנו לגיטו בשלום.

*

כעבור 33 שנים מאז אותו ארוע, בשנת 1976 נפגשתי עם ידידי **אברהם גולדנברג** ועם אמו, "הדודה" **פריידה**. במצב רוח טוב העלינו זכרונות על אותה תקופה אפלה ועל התלאות שעברו עלינו אז. אפילו עכשיו לא סיפרנו לה את סיפור פגישתנו עם **ואסילה**. שמרנו על הסוד עד ימינו אלה.

אבל עכשיו כבר מותר לגלות: **ואסילה מוטריה - Vasile Motrea** מן הכפר Zvorîştea לא נתפס. הוא הצליח לשוב לכפרו ללא פגע. הרבה יהודים חבים לו את חייהם ומודים לו על מעשיו הטובים.

המאורעות בטרנסניסטריה ובמיוחד יער סוחאקי הטביעו בנפשי הרבה זכרונות, שאני נושא עמי כל חיי. אחי **מוני** הצליח להמלט ממחנה המוות בטולצ'ין ואני "נתתי" גושפנקא מחבוא ביער זה. שם הוא הסתתר, יחד עם עוד כמה יהודים, אחר-כך חזר לטרופובה וכעבור כמה חודשים שוחררנו מטרנסניסטריה.

ובאשר ל"דודה" **פריידה**, אמו של **אברהם גולדנברג**: היא התאלמנה בגיל 40, כאשר בעלה, **לייב גולדנברג**, יחד עם הבן **סוכה (Suca)** נהרגו בחורף הראשון בטרנסניסטריה. "הדודה" **פריידה** דאגה לרבים בגיטו והיתה כמו אמא לנערים ונערות מוזנחים, חלקם יתומים. היא נפטרה לפני כמה שנים. יהי זכרה ברוך!

מימין לשמאל: "הדודה" **פריידה, לילי ואברהם גולדנברג, טוני ונתן קרפט**

לארי ב. מרטון

זוועות מחנה הריכוז – בזכרונותיו של ניצול

סיפורו העצוב של **שמעון בריל** חוזר ומסופר שוב ושוב, אלפי פעמים, בצורות שונות. שמות ודמויות יכולים להיות שונים בכל סיפור וסיפור, אך הזוועות הנוראות והטרגדיה השקועה בהם, אינם שונים, בכולם.

כעת, **בריל** גר במסה, אצל שני בני-דודים שלו, **סם ויעקב כהן**, שניהם אנשי עסקים מקומיים. אך מגוריו כאן הם זמניים בלבד.

הוא בא לפני זמן-מה מישראל לאמריקה, כדי לטפל בירושתו של אחיו, שנפטר בדטרויט לפני 14 שנה. עם סיום טיפולו בעניין זה ישוב **בריל** למולדתו ולמשפחתו.

המבקר בן ה-66 הוא עתה אדם חופשי – עד כמה שיכול מישהו, הלכוד בתוך המאבק הערבי ישראלי להיות חופשי באמת. אך יחד עם ההווה הנינוח-למדי של האיש, אין הוא יכול להסיר מלפני עיניו את הזוועות שהיה עד להם. וכאן טמון סיפורו המיוחד של **שמעון בריל**.

ב-1940 גר **בריל** בדאראבאן, רומניה. הוא היה אדם אמיד, בעל חנות גדולה לכלים חקלאיים ובעל נכסים ניכרים. הוא נהנה מכבוד שרחשו לו ידידיו ומכריו ומאהבתם של אשתו ושני בניו.

יושבים: **שמעון בריל** ורעייתו
עומד: בנם **סמי-שמואל**

אז הגיעה שמועה שדודו מת בדטרויט, בהשאירו נכס בעל ערך של יותר מ-300 אלף דולר, שעומד להיות מחולק בין חמישה יורשים. בינתיים עבר זמן-מה עד שיכול היה להפליג לאמריקה, ושנת 1941 הגיעה, ממש כאשר עמד לצאת לדרך.

אך אז שטפו הכנופיות הנאציות של היטלר את רומניה, בהורסם כל מה שנגעו בו, בפרץ אורגיה של חורבן.

בריל ומשפחתו, שאשמתם הגדולה היתה בעצם היותם יהודים, נושלו מכל מה שהיה להם, נתונים לאכזריות בלתי-רגילה ובסופו של דבר גורשו למחנה הריכוז הידוע לשמצה של מוגילב באיזור אוקראינה, ביחד עם 200,000 יהודים אחרים.

עד 1944, כל יום היה מאבק להצלת הנפש והישרדות. האסירים הורדו לשפל המדרגה של קיום אנושי, בגלל היחס הבלתי-אנושי מצד סוהריהם הנאצים, עד שהקיום הגיע ממש לרמה של בעל חיים.

בתקופה הזאת, כתוצאה מרעב, קור, מכות סדיסטיות ורציחות בדם קר, מתו יותר ממאה אלף מתוך קבוצה זו של מגורשים.

כולם עבדו בכפיה ללא הפסק, כולל נשים וילדים. **בריל** מציין,שהוא ומשפחתו הצליחו לשרוד במשך חודשי הזוועה הללו, רק הודות למזון שהוברח מבחוץ. הוא גם זוכר ילדים שהיו חומקים מצריפיהם, כדי לחפש אוכל בחוץ, ונורו במקום שנמצאו.

יש הרבה דברים שאינו יכול ואינו רוצה להזכר בהם ויתכן שמוטב כך.

בסופו של דבר, גלגל המלחמה התהפך והרוסים שחררו את אלה ששרדו במחנות של מוגילב.

כאשר התנאים איפשרו זאת, משפחת **בריל**, שהיו אז חלק מהמון המגורשים, חזרו לרומניה.

אבל מעט נשאר להם. כל נכסיהם נעלמו וביתם היה לעיי חורבות.

מה קרה בין 1944 עד 1949, כאשר **בריל** לקח את משפחתו אל מדינת ישראל שהוקמה זה עתה, על כך הוא אינו מספר.

לקח לו ארבע שנים ל**שמעון בריל** להשיג ויזה לאמריקה. **יעקב כהן**, בעל בית להשכרה במיין ואחיו, בעל חנות למשקאות חריפים, ערבו לבן-דודם, בהבטיחם לו את הבטחונות שנדרשו מהממשל.

אבל קשיים עדיין נותרו. הנכס איבד את ערכו עד לכדי 40,000 דולר, כתוצאה ממסים, שכר טרחה של עורכי-דין וסיבות נוספות.

בריל מספר בהתפעלות על היחס והטיפול שזכה להם בארץ זו. הוא מספר על האדיבות וההתחשבות שבהם נהגו בו פקידי הממשלה. והוא מדגיש במיוחד את יחסם הלבבי של האמריקנים כלפי הזולת, יחס שלא מצא בשום מקום אחר בעולם. "זוהי ארץ גדולה" הוא מכריז, "ששורר בה חופש נהדר, אפשרויות נרחבות ויש לו עם חם ונפלא".

(מתוך מאמר בעתון **Mesa Tribune**)
מאנגלית: יג"א

שמעון בריל ז"ל - בעל הלב הפתוח

***שמעון** היה יהודי בעל לב פתוח ודלת פתוחה לכל דכפין. כל מי שהיתה לו בעיה, מצא אצלו אוזן קשבת ורצון לעזור, הן בבעיות אישיות והן בבעיות עם השלטונות.*

הוא היה תקופה מסויימת ראש הקק"ל בעיירה.

הוא זה שיזם את בניית בית-הספר היהודי במקום. אמנם בניית בי"ס זה לא הושלמה, אך הוא שימש כל השנים להצגות, שהנוער המקומי אירגן והציג.

כאשר גרשו את היהודים למוגילב, הוא אירגן שם קנטינה לנצרכים וגם הספקת עצים להסקה למשפחות העניות.

לאחר המלחמה, כאשר נסע לארה"ב לטפל בירושה של דוד עשיר במשפחה, הוא קיבל את כל העזרה הדרושה, מהאנשים שידעו על פעולותיו בעבר.

סמי בריל

משפט חמישים הצעירים "הקומוניסטים"

בשנת 1940 נעצרו 50 צעירים וצעירות (ביניהם בנו של **שמואל בריל**) בדאראבאן ובהרצה והובאו באזיקים למשפט לפני בית-דין צבאי ביאסי, באשמה שהם קומוניסטים הפועלים במחתרת.

העד הראשי היה יהודי משומד, שהז'נדארמים אילצו אותו להעיד נגד הצעירים הללו.

מיותר לציין כי באותם הימים הם היו שרויים בסכנה נוראה.

הגן עליהם ופעל למענם עו"ד **יעקב רוזנהאופט** - יליד סאוון, שהכיר את התובע הכללי ואת הנשיא של בית-הדין, **בוראדה**.

התוצאה היתה שחקירת העד המשומד נעשתה בצורה רצינית ובביתו נמצאו שני מכתבים שהז'נדארמים כתבו לו, ובהם הוא נדרש להעיד עדות שקר.

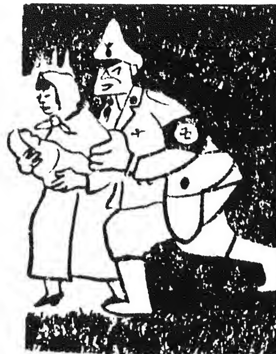
חמישים הצעירים זוכו והורשו לחזור לבתיהם.

הגירוש מדאראבאן

מיומנו של נער, המתאר את נגישות יהודי רומניה במחנות הריכוז

היה זה בחודש יוני 1941, בזמן שהממשלה הרומנית החליטה לגרש את היהודים מארצה. גזירת הגירוש לא פסחה עלינו ובחצות לילה התכוננו לצאת לדרך.

ראיתי איך שהורי לבשו בגדיהם, שכבה אחת על גבי השניה, ואף אני לא נמנעתי מן ה"שמחה" הזאת - אף אותי הלבישה אמי שכבה על גבי שכבה. זכורני שהלבישו לי שני זוגות מכנסיים, שתי חולצות ושני זוגות גרביים.

אמרתי לאמי: "אמא, אין לי כוח לסחוב את כל זה".

היא ענתה לי: "בני היקר! זה יהיה לטובתנו ולתועלתנו". ואכן נבואתה נתקיימה.

אבי שאל לשם מה אנו מתלבשים כל-כך, בעוד שפקודת הנסיעה היא לשלושה ימים. על זאת אמי ענתה לו: "אין אנו הולכים לשלושה ימים, כפי שהמשטרה אמרה, אנו נלך ליותר משלושה ימים וה' יודע מתי נשוב. ובדרך אנו נמכור או נחליף את המלבושים בפת לחם ונחייה את נפשנו".

אבי, כששמע את דברי אמי, אמר כמה מלים ולקח את התרמיל על הגב ואותי החזיק בידו הימנית, הסתכל בי ודמעות זלגו מעיניו.

בלב שבור ודווי יצאנו את העיר ברגל - הליכה של 25 ק"מ, כשכל הנשארים מסתכלים בנו כאילו היינו גנבים בלילה.

אנו היינו המגורשים הראשונים.

באותו היום התחלתי את גלותי ואני בן 4. גלותנו נמשכה עד להיותי בן 10, כשחזרנו ל"ביתנו" ברומניה.

אחרי נסיעה ארוכה, שארכה חמישה ימים, הגענו, עייפים וצמאים לתחנת הרכבת של טרגו-ז'יו. פתחו לנו את דלת הקרון והתחלנו לרדת. כל אחד החזיק את תרמילו המדולדל איתו. ברדתנו מהקרונות סידרונו הז'נדארמים בשורות כדי להביאנו למחנה.

על הרציף התאספו הגויים מכל קצות העיר לחזות במחזה שעדיין לא ראו כמותו ושמונו לצחוק.

הגענו למחנה והסתדרנו על הדשא שהיה שם. חשבנו שהנה עוד מעט ניכנס לצריפים וננוח מהנסיעה הארוכה, אך לא נתנו לנו כל רשות להיכנס לצריפים. ראינו את הצריפים מרחוק ואליהם לא באנו אלא למחרת היום. בלילה ההוא שכבנו לישון, המבוגרים והנוער, תחת כיפת השמים, ללא אוכל וללא מים...

שמשון לוונקרון
יליד דאראבאן
רח' 68, מס' 18, יפו
(מתוך עיתון "הבוקר לנוער" 28.12.52)

הזוג שכטר – בביקורם בארץ

מר **נתן** וגב' **רוזיקה שכטר** – יקירי ארגוננו – בביקורם בארץ (7.1.1992). הם התקבלו כאורחי כבוד של ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה. קבלת–הפנים נערכה בביתו של מר **יצחק חכם**, בחולון

מימין לשמאל: **נתן שכטר**, גב' **רוזיקה שכטר** (**דודזון**), גב' **חכם**, רעייתו של **יצחק חכם** (משמאל)

מימין לשמאל: **יוסף ינקוביץ'**, **יצחק חכם**, **שלמה דוד**, **נתן שכטר**

הרש רוזן - התמונות מדברות בעד עצמן

הרש רוזן, יליד דאראבאן, מתגורר כעת בוונצואלה. הוא מבקר לעתים קרובות בישראל ונפגש כאן עם משפחתו וידידים.
התמונות שנמסרו על-ידי מר **רוזן** מדברות בעד עצמן.

אהרן-יוסף רוזן (אהרן-יוסל בלעכער) מדאראבאן מתפלל בבית-הכנסת של ישיבה ברחובות. מאחוריו - בניו (מימין לשמאל): **הרשלה, דוד ואברהם**

אהרן-יוסף רוזן (אהרן יוסל בלעכער), אביו של **הרשל רוזן**, בטקס הכנסת ספר תורה בבית כנסת ברחובות

הרשל רוזן ובתו **שירל** בטקס קבלת התואר רופאת-שיניים בקאראקאס, ונצואלה (דצמבר 1989)

פנינה שקולניק (חכם)

לזכרה של אמא – שלימה חכם

אשת הרב משה לייב חכם מדאראבאן

אִמָּא...

מתוך הספר "רשפים" שהופיע בשנת 1992

שְׁחֹר תַּלְתַּלֶּיהָ מְקַשְּׁטִים אֶת פָּנֶיהָ הַיָּפוֹת
וְעֵינֶיהָ זוֹהֲרוֹת כְּמִין שׁוֹבְבוּת יַלְדוּתִית נַעֲרִית
וְחִיּוּכָהּ הַנִּפְלָא הַמְּיֻחָד רַק לָהּ וּלְיָפְיָהּ
זֹאת אִמִּי ז"ל.
שָׁבִיס צָחוֹר עַל רֹאשָׁהּ
טְהוֹרָה וּנְקִיָּה תָּמִיד
עַל הַכַּשְׁרוּת מְאֹד תַּקְפִּיד
בַּעֲבוֹדוֹת הַבַּיִת עֲסוּקָה
לְנַקּוֹת וּלְסַדֵּר תָּמִיד מוּכָנָה
וּבְבִשּׁוּל טוֹרַחַת מְאֹד
בִּכְדֵי שֶׁהָאֲרוּחָה תִּהְיֶה מוּכָנָה
וּמַגֶּשֶׁת בַּזְּמַן לְכָל הַמִּשְׁפָּחָה
בַּבְּקָרִים מַשְׁכִּימָה קוּם
מְמַהֶרֶת לִשְׁפֹּת הַקֻּמְקוּם
בִּכְדֵי שֶׁתּוּכַל לְהַשְׁקוֹת וּלְהַאֲכִיל
אֶת כָּל בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה
לִפְנֵי צֵאתָם לְבֵית־סִפְרָם.
הַכֹּל עוֹשָׂה הִיא בְּלַחַשׁ וּבְשֶׁקֶט
מְהַלֶּכֶת עַל קְצוֹת אֶצְבְּעוֹתֶיהָ
מַמָּשׁ כִּמְרַחֶפֶת, פֶּן תָּעִיר חָלִילָה
אֶת הַיְשֵׁנִים הַיְקָרִים לָהּ.
וּלְאַחַר שֶׁשָּׁלְחָה אֶת הַיְלָדִים לַלִּמּוּדִים
לוֹקַחַת הַסַּל וְלַשּׁוּק שָׂמָה פְּעָמֶיהָ
לִקְנוֹת הַמִּצְרָכִים וּלְהָכִין מַטְעַמִּים
וְהָאֹכֶל תָּמִיד טָרִי וְנָקִי
וּמוּכָן בַּזְּמַן עַל הַשֻּׁלְחָן.
מְכַבֶּסֶת, מְתַקֶּנֶת וְטוֹרַחַת
כָּל הַיּוֹם בְּלִי לֵאוּת וּבְלִי הַפְסָקָה, בִּכְדֵי
שֶׁבָּעֶרֶב תַּסְפִּיק לְבַקֵּר אֶת הוֹרֶיהָ
סַבָּא דָּוִד וְסַבְתָּא שָׂרָה...

רשפים

פנינה שקולניק חכם

הוי, כַּמָּה דְּאָגָה כְּשֶׁאֵחַר אָבִי לַחֲזֹר,
אוּלַי קָרָה לוֹ דְּבַר־מָה בַּדֶּרֶךְ?
מְצִיצָה בַּחַלּוֹן וּמְצַפָּה בְּלִי הֶרֶף
לְשׁוּבוֹ שֶׁל הַיָּחִיד שֶׁכָּל חַיֶּיהָ אֲהָבָה,
הֶעֱרִיצָה וְשֵׁרְתָה,
כְּאִלּוּ אֵין דְּבָרִים אֲחֵרִים בָּעוֹלָם.
הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת שֶׁל אִמָּא
טֶקֶס בִּפְנֵי עַצְמוֹ הָיָה
כְּאִלּוּ כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ
הָיוּ מְכֻוָּנִים לִקְדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת.
בְּיוֹם שִׁשִּׁי מְמַהֶרֶת
אֶת כָּל הַהֲכָנוֹת מְסַיֶּמֶת,
מִתְלַבֶּשֶׁת, מִתְקַשֶּׁטֶת,
וּמִטְפַּחַת יָפָה לְרֹאשָׁהּ קוֹשֶׁרֶת
יָדֶיהָ מוֹשִׁיטָה וּמְבָרֶכֶת בִּקְדֻשָּׁה
עַל שִׁבְעַת הַפָּמוֹטוֹת
נֵר כְּנֶגֶד כָּל אֶחָד מִבְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה
וְהִיא בְּעַצְמָהּ נִרְאֵית כְּמַלְכָּה
בְּקַבְּלָהּ אֶת הַשַּׁבָּת הַבְּרוּכָה
וְהַשְּׁכִינָה נִשְׁאֲרָה בְּבֵיתֵנוּ
עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת.
... כַּפָּהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי וְיָדֶיהָ שָׁלְחָה לָאֶבְיוֹן
כְּפִי שֶׁרָאֲתָה בְּבֵית הוֹרֶיהָ;
לָכֵן, מִכִּיס שׁוּלֵי שִׂמְלָתָהּ שׁוֹלֶפֶת הַפְּרוּטָה
וּמַכְנִיסָה אוֹתָהּ בִּדְבֵקוּת
לְקֻפַּת רַבִּי מֵאִיר בַּעַל הַנֵּס לִצְדָקָה.
וְגַם יָד שֶׁל אֶבְיוֹן מַשֶּׁטֶת
לֹא הִשְׁאִירָה רֵיקָה
כָּךְ דַּרְכָּהּ שֶׁל אִמָּא.
בְּרִגְעֵי מְנוּחָתָהּ הַקְּצָרִים
פּוֹתַחַת הַ"צְּאֶנָה וּרְאֶינָה"
וּמִתְיַחֶדֶת עִם בּוֹרְאָהּ בִּתְפִלָּה וּבִתְחִנָּה
וְאָז מְאֻשֶּׁרֶת הָיְתָה
כְּאִלּוּ אֶת פְּנֵי הַשְּׁכִינָה רָאֲתָה
כְּנַעֲרָה וּכְבַת שׁוֹחֵט
הִבְטִיחָה לְעַצְמָהּ בִּקְדוּשָּׁה
שֶׁלְּעוֹלָם לֹא תִּנָּשֵׂא
לְאִישׁ שֶׁמִּקְצוֹעוֹ כְּמִקְצוֹעַ אָבִיהָ,
כְּלוֹמַר שׁוֹחֵט.
אַךְ כְּשֶׁשִּׁדְּכוּ לָהּ אֶת אָבִי
יְפֵה הַתֹּאַר וַעֲדִין הַמַּרְאֶה
מַה שָּׂמְחָה בְּמַחֲשָׁבָה
שֶׁתְּפִלָּתָהּ הִתְגַּשְּׁמָה;
הֲלֹא הִיא נִשְּׂאָה לְסוֹחֵר בְּתַשְׁמִישֵׁי קְדֻשָּׁה.
עָבְרוּ שְׁנָתַיִם מֵאָז הַחֲתֻנָּה
וְאָבִי, נַפְשׁוֹ דָּבְקָה בְּלִמּוּד מִקְצוֹעַ הַשְּׁחִיטָה
מִקְצוֹעַ הַמְקֻבָּל בִּשְׁתֵּי מִשְׁפְּחוֹת הַמּוֹצָא.
וְכָךְ, לַמְרוֹת סְלִידָתָהּ מֵהַמִּקְצוֹעַ הָאַכְזָר
הָפְכָה אִמָּא בְּעַל כָּרְחָהּ, לְאֵשֶׁת שׁוֹחֵט.
אֲבָל אָבִי, שֶׁגַּם חַזָּן הָיָה
הִמְתִּיק אֶת חַיֶּיהָ בְּקוֹלוֹ הֶעָרֵב וּבְשִׂמְחַת חַיָּיו.
אִמָּא, כִּשְׁמָהּ כֵּן הָיְתָה.
שְׁלֵמָה בֶּאֱמוּנָתָהּ
שְׁלֵמָה בִּתְמִימוּתָהּ
שְׁלֵמָה בְּאַהֲבָתָהּ
כָּזֹאת הִיא שְׁלֵמָה
וְהִיא אִמָּא, אִמָּא שֶׁלִּי.

הרצה

ברונו (ברוך) זונטג

זכרונות מלפני יובל שנים

שמואל-אלי זונטג

בעירנו הרצה חיו קרוב ל-400 משפחות יהודיות.

בשנת 1940, לפני כניסת הרוסים לעיר, היה אבי, **שמואל (שמיל אלי) זונטג**, ראש הקהילה וגם סגן ראש העיריה של הרצה, יחד עם **משה גולמן**, שגם הוא נשא בתארים אלה.

ביוני 1939, אבי **ויקל בלזר** היו נציגי קהילת הרצה בבחירות לרב הראשי של רומניה, שבהן נבחר הרב **אלכסנדר שפרן**.

בעירנו היו שבעה בתי-כנסת וביניהם אחד שהיה בן כמה מאות שנים, וגם אחד חדש, שנבנה על ידי משפחת **צולר** המכובדת והאמידה. אחד מבני המשפחה גר, נדמה לי, בצרפת. לאחר מות האם **בבה צולר**, הקימו בני המשפחה בית-כנסת חדש על שמה.

והיה כמובן בית-מרחץ ציבורי של הקהילה, עם מקווה.

רב הקהילה היה ר' **מוסקוביץ**', והיה גם "רב מטעם", שהיה מוכר על ידי השלטונות, הרב **הרשקוביץ**'. כמו כן היו שני שוחטים - **בן-ציון שכטר**, שהיה גם חזן בבית-הכנסת הישן, ו-**ולוול הרשקוביץ**'.

הרופאים בעירנו היו: ד"ר **רבינוביץ**', שבשנת 1936 עלה לארץ-ישראל; ד"ר **וייסמן**, ד"ר **ברנדס**, שהיה "דוקטור פרימאר" (ראשי) ואשתו, שהיתה מנהלת בית-חולים על-יד הרצה, בכפר טרנאוקה. היה גם רופא וטרינר בשם **הנצר**.

בשנת 1940 חזרו לעירנו הרופאים ד"ר **אברהם מרקוביץ**', ד"ר **קובאליו** וד"ר **פאינארו**.

בעירנו היה משרד מינהל מחוזי, בית-משפט ובית-ספר ממלכתי. היה גם בית-ספר יהודי, שבזמני לימד בו עברית המורה **נותה (נתן) דרוקמן**. לאחר פטירתו ועד לכניסת הרוסים לעיר היה מורה אחר, **יעקב שכטר**, כיום **ראש ארגון יוצאי הרצה בישראל**. אשתו, הגב' **אידה שכטר** היתה מורה בבית-הספר ומורים אחרים היו **בריד**, **יצחק ניימר** ומורה בשם **סלי ליבוביץ**'.

בחצר בית-הספר היתה מאפיית מצות והיה גם גן-ילדים, שבו נתנו ארוחות בוקר חינם לילדים נזקקים. ילדים מהמעמד האמיד יותר היו משלמים עבור הארוחות וכולם אכלו ביחד. לגננת של הגן קראו **שייבה (בת שבע) קייש**.

בפורים הפך האולם הגדול של בית-הספר לאולם אירועים, שבו היו עורכים נשפי מסכות, שהיו מגיעים אליהם גם יהודים ילידי הרצה שהיגרו לחו"ל ובאו לבלות יחד עם משפחותיהם ותושבי העיר והיו תורמים כסף לקהילה. רוב היהודים היו מתחפשים בתחפושות וקיימו תהלוכות ברחובות. כמו כן היה נהוג כמובן משלוח מנות וכן לשיר שירים עממיים. בבית-הספר היתה ספריה ובה ספרים ברומנית, ביידיש ובעברית.

אני זוכר שבילדותי הייתי הולך עם ילדים אחרים, כשעל חזינו סרט כחול-לבן ובידינו קופסאות הקרן הקיימת והיינו אוספים תרומות למען ארץ-ישראל.

ביוני 1940, כאשר הרוסים השתלטו על בסרביה ובוקובינה, ובין היתר על הרצה, לקחו בלילה אחד כארבעים משפחות - וביניהן גם משפחתי - והגלו אותן לסיביר.

בתחילת מלחמת העולם השניה הרגו הרומנים בעירנו כ-80 יהודים על-יד טחנת הקמח וקברו אותם ליד הגדר. במאמץ רב הצליחו **אברהם זקלר** ואשתו **נטי** לקבל היתר משלטונות בריה"מ, להוציא את העצמות מהקברים ולקבור אותן בקבר אחים בבית-הקברות היהודי. הדבר נעשה בעזרת כספי ארגון יוצאי הרצה, שנשלחו מארץ ישראל.

דוד שפונד
הרצה, עיירת הולדתי והקשר שלי עם דורוהוי

הקשר שלי עם דורוהוי התחיל בתאריך 1.7.1940. ביום זה נערך הפוגרום הנורא בעיר.

הייתי אז בדרכי מבוקרשט, שם למדתי בבית-הספ ר המקצועי "Ciocanul" (הפטיש), יחד עם תלמידים אחרים מבני דורוהוי.

נודע לי כי עיר הולדתי הרצה נמצאת תחת הכיבוש הרוסי (בעקבות סיפוח בסרביה, על פי אולטימטום של בריה"מ), ורציתי להגיע לבית הורי, **יעקב וחוה שפונד** ז"ל.

הגעתי לדורוהוי בשעות הבוקר וכבר ברכבת שמעתי שזרקו יהודים דרך חלונות הרכבת החוצה. כשהחל הפוגרום נמצאתי ליד ביתם של משפחת **בירנבאום**, שהיו בעלי חנות הבדים ברחוב הראשי, פינת רחוב כרמן סילבה. נכנסתי לביתם וירדנו כולנו למרתף, שם ישבנו כל אותו יום.

כעבור מספר שבועות התארגנו בעיר כמה קבוצות של אנשים, שהיו שייכים ליישובים שהועברו לשלטון הרוסי והעבירו אותנו באופן רשמי לבסרביה.

שנה לאחר מכן, ב-1941 לקחו את הורי ועוד כ-50 משפחות, ביניהם שני דודי, **קופל ואברהם שפונד** ונשותיהם, לגלות בסיביר. כעבור 25 שנה הגיעו הורי לישראל והיום הם נחים מנוחת עולמים ליד אנדרטת הרצה בבית-העלמין בחולון.

אשתי **בטי** לבית **אהרן ורחל אייזיק**, אף היא הגיעה יחד עם משפחתה מדורוהוי וכולם נמצאים כיום בארץ.

קשר נוסף שלי עם דורוהוי, גם הוא קשר משפחתי: גיסי **שמעון חיימוביץ** ז"ל מדורוהוי היה נשוי לאחותי **שרה** ז"ל. גיסתי **אוטיליה שפירא אהרונוביץ** תבל"א היתה נשואה לאחי **יוסף שפונד** ז"ל. אף היא היתה בת דורוהוי.

בזמן כתיבת שורות אלה נפטרו גיסי **יוסף מרקוביץ** (אחיו של **יחיאל מרקוביץ** ז"ל) וחברי לספסל הלימודים **יחיאל אורן** (**רוזנצווייג**, אחיין של **מלבינה אלטרסקו** מכפר בילו).

דוד שפונד מדליק משואה לזכר קדושי הרצה, בעצרת הזכרון בחיפה, ב-28.6.1992

אייזיק סגל

בצל שואת טרנסניסטריה

*זהו קיצור סיפורו של אייזיק סגל, המספר מזכרונותיו על הרצה, בעזרת אחותו **אסתר רוזליך**. אייזיק הקליט את דבריו ברומנית, ברשמקול, ואלה פוענחו ונרשמו באותה שפה; אח"כ תורגמו לעברית בידי **בובי ומרטין ציקל**.*

***אייזיק סגל** הוא מניצולי מחנות הגירוש בטרנסניסטריה. למרות שזה לא היה מחנה "משוכלל" מסוג מחנות המוות של הגרמנים, במחנות הריכוז והגיטאות שאליהם גירשו הרומנים את יהודי בסרביה, בוקובינה ומולדובה, מצאו את מותם הנורא עשרות אלפי יהודים וביניהם מבני משפחתו של **אייזיק סגל**:*

* *אבי המשפחה – **משה-חיים סגל**;*
* *שתי בנותיהם של **אייזיק וקוקה סגל**: **נגיה ופרידה**;*
* *אחותו – **צילי טימן**;*
* *שני בניה של **צילי**: **יוליאן ואנוולה**.*

*כאן המקום להזכיר גם את יתר בני המשפחות **סגל, ציקל ורוזנצוויג**, אשר נספו אחרי השואה.*

* ***יוסף סגל**;*
* ***גוסטה סגל** (לבית הייטנר);*
* ***מתילדה ציקל** (לבית סגל);*
* ***קרל וילהלם ציקל**;*
* ***פניציה רוזנצוויג** (לבית ציקל);*
* ***מקס ודן רוזנצוויג**.*

ביוזמת כתיבת שורות אלה הנני ממלאת בקשתה של חמותי **מתילדה ציקל**, שבזמן היותה בינינו, ביקשה להמשיך במסורת הנצחת הנספים בשואה, על קידוש השם.

כיום (יוני 1986) **אייזיק סגל** נמצא בישראל, יחד עם בתו **עפרה וינגרטן**, החתן **שלמה וינגרטן** ושלוש הנכדות: **כוכבה** (בת 20), קצינה בצה"ל, **ישראלה** (16) תלמידה **ואושרית** (10) תלמידה. **אייזיק** גר ביחד עם **יוסף וינגרטן**, אביו של חתנו **שלמה**.

עפרה (בליקה) וינגרטן (לבית **סגל**) נולדה בטרנסניסטריה. למרות תנאי הקיום הקשים, היא הצליחה להתגבר ולצאת משם בחיים. המשפחה, **קוקה ואייזיק** יחד עם הבת **עפרה** יצאו את המחנה לאחר השחרור והגיעו לבוקרשט. מאוחר יותר (בשנת 1950) עלו ארצה וכאן נפטרה **קוקה** (ב-1953).

זכרונות מהרצה

הרצה היתה עיירה קטנטנה, רק כמה אלפי תושבים, רובם יהודים, לא הרחק מן העיר צ'רנוביץ, וכ-30-25 ק"מ מדורוהוי, בצפון מולדובה.

כיום השטח שבו שכנה הרצה שייך לרוסיה ואילו העיירה עצמה אינה קיימת עוד.

בהרצה היה רחוב ראשי, י.ק. ברטיאנו, שבו עבר גם הכביש הראשי שקישר בין הערים הסמוכות: צ'רנוביץ, דורוהוי והלאה – דרומה.

ברחוב זה נמצאו החנויות, רובן של יהודים.

רחוב מרכזי שני בשם "די פרינציפשע גאס" (רחוב הנסיכים) ובו גרו כל ה"מי ומי" של העיירה, במיוחד הרומנים: כאן עמדו בתיהם של בעלי האחוזות, של הכומר, של השופט, הרופא וכן אחרים. בין בעלי האחוזות שגרו ברחוב הזה זכורים לי שמותיהם של **ורונה**, **בונסקו**, הרופא **סונריו**, **מיטיצה יונסקו** ואחרים.

רחוב מקביל לרחוב זה היה "די אונטער גאס" (הרחוב האחורי), בו התגוררו בעלי המלאכה ומשפחות יהודיות מן המעמד הבינוני והנמוך.

לבעלי האחוזות **בונסקו וחסאביץ'** היו מטעי פרי והם נהגו למכור את פירותיהם לתושבי העיירה. הקונים הורשו להיכנס לשטח המטע ולקטוף להם כאוות נפשם. אחר כך היו עוברים ליד שולחן עם מאזניים וקופה, שם עמדה בדרך-כלל בעלת האחוזה, ששקלה את הפרי וגבתה את התשלום.

הרצה היתה עיירה קטנה למדי ותושביה הכירו זה את זה, מגיל רך ועד בגרות. הילדים גדלו יחד, למדו ב"חדר" ובבית-הספר המקומי. הגדולים יותר נסעו ללמוד בבתי-ספר תיכוניים ביאסי או בדורוהוי.

בהרצה היו שני בתי"ס עממיים: אחד רומני-ממשלתי, ואחד - של הקהילה היהודית. בבית-ספר זה למדו אמנם ברומנית, אך כמובן גם מקצועות יהודיים: עברית, תנ"ך, תולדות העם היהודי וכד'. זכור לי המורה לעברית **נתן דרוקמן**, אביהם של **אנה** ו**אליהו דרוקמן** מחיפה ושל **מנדל דרוקמן** מאבן יהודה.

ככל שהיתה עיירה קטנה, היו בהרצה לא פחות משמונה בתי-כנסת. ביניהם ראוי להזכיר את "די רויטע שול" (ביהכ"נ האדום). השם נובע, כנראה, מצבע הלבנים האדומות שמהן היה בנוי. בתי-כנסת נוספים: ביהכ"נ של החייטים, ביהכ"נ ע"ש ר' **זיינבלה**, ר' **יואל'ס** שול, "די גרויסע שול" (ביהכ"נ הגדול) ו"דער טעמפל" (ההיכל). והיה גם ביהכ"נ של משפחת **שפונד**.

היישוב עצמו היה נאה, מסודר, האוויר שלו נקי והחיים בו היו נעימים למדי. הבתים היו נמוכים, בני קומה אחת, מפוזרים על פני שטח נרחב. הבית היחיד בן שתי קומות היה זה של **אברהמ'ל וטוני** (לבית **קרביש** מדורוהוי) **רוזן** ז"ל, הוריהם של **אתי פרידמן** והסבים של **אריה פרידמן**, הגר כיום בחיפה.

בני משפחת **רוזן** היו בעליהם של שלושה מחסנים גדולים - לברזל, לעץ לבניה ולזכוכית. המשפחה גרה בקומה העליונה.

כמובן שבשבת היו החנויות סגורות. בתי-הכנסת מלאו מתפללים. בשעות אחר הצהריים היו רבים יוצאים לטייל בגן הציבורי, שנמצא בסמוך לחצרו של בעל-האחוזה **ורונה**. תזמורת שהיתה ישובה על במה במרכז הגן, הנעימה למטיילים בקונצרט ערב.

בקיץ היו באים הרבה מבקרים לעיירה מן הערים הסמוכות, וגם מרחוק יותר.

בעיירה היתה פעילות ציונית ערה. נערכו מסיבות ונשפים מיוחדים, שבהם היו מתרימים למען מטרות ציוניות, והכספים הועברו לקרן הקיימת ולקרן היסוד.

בנות הרצה היו ידועות ביופיין ורבות מהן נבחרו כ"מלכות" בנשפים שאירגן הנוער המקומי, ושאליהם היו באים בני-נוער וצעירים מן היישובים השכנים.

מתילדה ציקל (לבית **סגל**), שהיתה נשואה ל**קרול וילהלם ציקל (בובי)** - שניהם ז"ל (נפטרו בחיפה) - היתה הרקדנית הטובה ביותר בעיירה.

בובי ציקל היה בנם של **אידל ופאני כהן. פאני** (לבית **בירנבאום**) היתה אחת משמונה בנותיה של הסבתא **הינקה בירנבאום** (לבית **בארון**). אני יודע את שמותיהן של כל הבנות: **פאני, ברטה, קלרה, אנה, מינה, דליה, מלה ופפי.**

חופתם של **מתילדה** עם **בובי ציקל** התקיימה תחת כיפת השמים, כנהוג, וכל תושבי העיירה השתתפו בשמחתם. מסיבת החתונה עצמה התקיימה בביתה של **מינה אברמוביץ**, באולם ששימש כחנות לשעבר. כל ההכנות לחתונה נעשו על-ידי קבוצת נשים שהתמחו במיוחד בהכנות כאלה. המסיבה נמשכה עד אור הבוקר, כאשר הזוג הצעיר נפרד מבני העיירה ונסע לבוקרשט, שם נמצא ביתם החדש.

ביזה וגירוש לטרנסניסטריה

כמה שבועות לאחר פרוץ מלחמת העולם השניה נצטוו תושבי הרצה היהודים להתאסף במקום מסויים ומשם העבירו אותם למעצר בבתי-כנסת. התושבים הרומנים קיבלו רשות לבוז

את בתיהם של היהודים. משפחתי הועברה לבית-כנסת הנמצא במקרה מול ביתנו ממש וראינו במו-עינינו כיצד באו שכנינו הרומנים ובזזו את כל רכושנו.

לאחר-מכן שוחררו היהודים וכל אחד חזר לביתו ההפוך והנבוז.

כמה שבועות לאחר ארוע זה, בחודש אוגוסט 1941 נקראו היהודים שוב להתאסף, הפעם לפני בניין העיריה. מכאן החל מסע הגירוש לטרנסניטריה.

האנשים יצאו לדרך כמעט ללא ציוד וצידה, בבגדי קיץ קלים, ובהליכה ברגל. הדרך היתה ארוכה ורבים מן המגורשים לא עמדו במאמץ ההליכה ברגל ותלאות הדרך. הם כשלו ונפלו. המלווים-השומרים על שיירת היהודים הנרדפים היו ז'נדארמים מן הצבא הסדיר הרומני, וכן צעירים מתושבי האיזור, במיוחד כפריים, שגויסו במיוחד ל"משימה" פושעת זו. הם התנכלו למגורשים, צעקו, קיללו אותם ואף היכו אותם בכתות רוביהם. את המתים לא נתנו לקבור.

משפחת סגל שהוצאה לגירוש, מנתה שמונה נפשות: האב **משה-חיים סגל**, **אייזיק וקוקה סגל** ושתי הבנות, **קניה ופרידה**; האחות **צילי טימן** ושני בניה **יוליאן וזאנוולה.**

צילה טימן התמוטטה בדרך ונפטרה.

ארבעת הילדים הגיעו בסוף הדרך למקום גירושם. כאשר חילצו את נעליהם, ירד עור הרגליים יחד עם הנעליים.

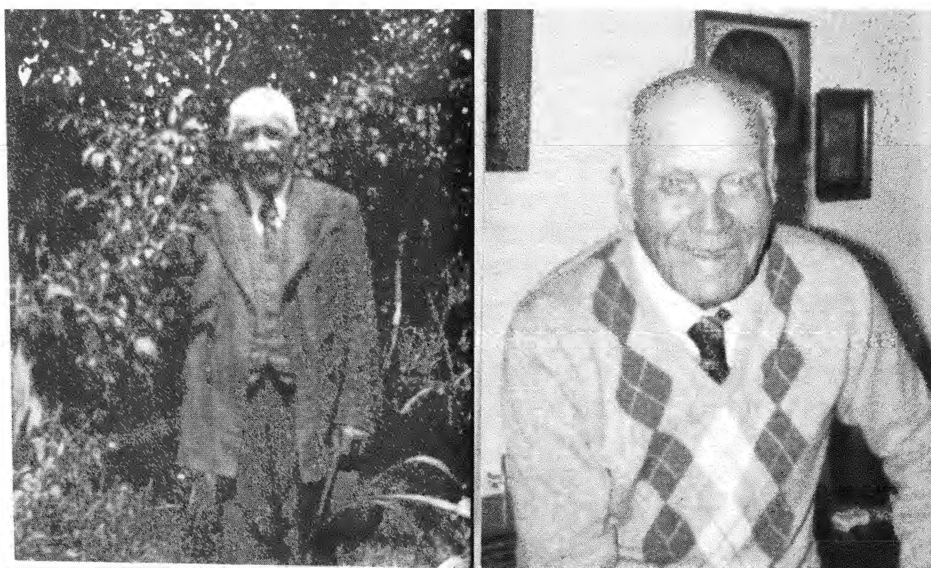
אבי המשפחה, **משה-חיים סגל** נפטר בטרנסניטריה מחוסר תזונה ומצב פיזי ירוד.

אותו יום נפטרו גם ארבעת הילדים - שתי הבנות של **אייזיק וקוקה סגל**, **קניה ופרידה** ושני בניה של אחותו - **יוליאן וזאנוולה.**

אייזיק סגל קבר את חמשת בני המשפחה במו ידיו.

רשמו ותרגמו: **בובי ומרטין ציקל**, חיפה
הביאה לדפוס: **עפרה וינגרטן**

*סיפורים וזכרונות רבים נוספים של **אייזיק סגל ואסתר דורליך** מחיי העיירה רשומים בכתב-יד, ברומנית, ויש לקוות שיוצאו לאור במועד מאוחר יותר.*

אייזיק סגל | **משה-חיים סגל** ז"ל, בהרצה

אברהם ויסמן

זכרונות מרים

*אני, **אברהם ויסמן** בן **שמאי ויסמן** מהרצה ו**שרה מנדלוביץ** מדורוהוי. חלק מנעורי עברו עלי בעיר זו. גרנו ברחוב Stefan cel mare, ליד האובור (שוק הבהמות).*
אחר כך גרתי בהרצה, שם חיתה משפחת אבי.
*לסבי מצד אבי, **מרדכי ויסמן** היו חמישה בנים:*
* ***חיים** ז"ל, שגר בדורוהוי, הוגלה לטרנסניסטריה ושם נספה.*

שאר הבנים גרו בהרצה ואלה שמותיהם:
* ***לייב ופסיה ויסמן**, בתם **חנה** ז"ל ובנם **חיים**, שגר כיום בנתניה.*
* ***יוסף ורגינה ויסמן** ולהם ארבעה בנים ושלוש בנות.*
* ***ירחמיאל ולאה ויסמן**, בתם **בטי** ובנם **הרש** ז"ל, **ויוליוס**, החי ברחובות.*
* *אבי **שמאי** ואמי **שרה** וילדיהם: **זאב, מיכאל, מרדכי, מלי, ויקי ופנינה** ז"ל.*
* *אחות אבי, **רות** ובעלה **יהושע אנצ'לוביץ** ובנם **יואל** ז"ל.*

אחרי כיבוש הרצה ע"י הרומנים התחילו הרדיפות, הרציחות והביזה בידי הצבא הרומני, שהתעמר באכזריות ביהודים בכל דרך אפשרית, שרק מוח שטני יכול להמציא.

בי' באב תש"א (1941) רוכזו כל היהודים הנותרים בשוק העירוני. מהבית הורשינו לקחת כל אחד רק תרמיל על הגב ובו רק מה שאפשר לשאת בו. בדרך-כלל לקחנו דברי ערך כדי שנוכל להחליף עם הגויים עבור ככר לחם. בכל המסע, שנמשך עד ספטמבר לא קיבלנו מזון.

הוציאו את כל התושבים למסע רגלי לנואה סוליצה. העבירו אותנו בגשר סירות מעל לנהר פרוט. אחר כך נאלצנו ללכת 40-50 ק"מ כל יום, בקשיים מרובים. הילדים הקטנים והזקנים התקשו מאוד, גם בגלל חוסר מזון ומים. אלה שכשלו בדרך נורו על-ידי החיילים הרומנים שליוו אותנו. הגוויות נותרו במקום ולא נתנו לנו לקבור אותן. המשכנו לצעוד ימים רבים, עד שהגענו לעיירה ידינץ, שם כלאו אותנו בגטו, תחת שמירה קפדנית וללא מזון.

באוקטובר צעדנו בגשם ובקור עז, דרך כפרים שאנשיהם התנפלו עלינו, גזלו מאיתנו את ציודנו וחפצינו ורבים מאתנו נשארו בלא כלום. ערב אחד, אחרי יום גשום, החליטו החיילים להכניס אותנו לחניית לילה ביער סמוך. בלילה היה כפור עז, אנשים רבים קפאו למוות ומי שגסס נזרק לקבר אחים.

למחרת המשכנו לצעוד לעיירה אטאקי, שם עברנו את נהר הדנייסטר למוגילב ומשם המשיכו לגרש אותנו דרך כפרים אוקראינים עוינים. לאורך כל הדרך, בלילות, ישנו תחת כיפת השמים. הגענו לעיירה קופייגורוד, שם נספו מטיפוס ורעב במשך שישה שבועות, כל משפחת **יוסף ויסמן**, הורי, שלושת אחי ושתי אחיותי. רק אני ואחותי **מלי** נותרנו בחיים. המתים הועמסו בעגלות ונקברו בקברי אחים, בלי להשאיר סימן וזכר מהם. בשארית

כוחותינו ברחנו, אחותי ואני מקופייגורוד, בלילה, כדי שלא ניתפס. מי שנתפס הוכה עד מוות או נרצח ביריה. ביום הסתתרנו בשדות ובלילות צעדנו. כך במשך שלושה לילות, עד שהגענו למוגילב. אחותי הוכנסה לבית-יתומים ואותי לקחו למחנה עבודה בקרוז'ופול, שם השתולל הטיפוס והרעב ומאות מתו מעבודות הפרך, מחוסר תזונה והיגיינה אלמנטרית. אחותי האחרונה נפטרה ונקברה במוגילב.

מאחר שהחזית התקרבה לאוקראינה, החזירו אותנו הרומנים לרומניה וב-24 בדצמבר 1944 הגענו לדורוהוי. הרצה נשארה בשטח רוסיה (לפי הגבול החדש).

בדורוהוי גר סבי מצד אמי, **הרש מנדלוביץ'**, שנורה בזמן הפוגרום בדורוהוי. היו לו שני בנים: **סטרול (ישראל)**, שהיה רווק, **ויצחק** ואשתו **בריינה** ושלוש בנותיהם שנשארו יתומות. הדוד **סטרול** והיתומות גורשו לטרנסניסטריה, שם נפטר הדוד מטיפוס והבנות ששרדו עלו לארץ: **מרים הראל** חיה עם משפחתה בקיבוץ ניר-עם, **יהודית הירש** גרה בירושלים, **ויונה ברקאי** חיה עם משפחתה בעומר.

נשארתי בדורוהוי עד יולי 1947. שם נשאתי לאשה את **יפה** בת **ישראל** ו**בלימה קיש** ז"ל. **ישראל קיש**, שתי בנותיו, בנו ואמו ז"ל נפטרו ברומניה.

בדורוהוי, **יפה** ואני היינו פעילים בנעורינו בהנהגת קן בית"ר בעיר.

אחרי נישואנו ברחנו, אשתי ואני להונגריה ומשם עברנו לאיטליה. ב-16 באוקטובר 1948 עלינו ארצה ומיד גוייסתי לצה"ל. שירתתי בגבעתי, גדוד 51 משך שנתיים. אחרי השחרור התחלתי לעבוד ב"תנובה" בעכו, עד שיצאתי לפנסיה ב-1988.

בארץ נולדו לנו בן ובת ומהם יש לנו חמישה נכדים.

י. קארא

רונטי רומאן Ronetti Roman
ומחזהו "מנשה"

בערבו של ה-7 בינואר 1908 מת ביאסי, בטרם זמנו, ממחלת לב, האיש אציל הנפש והסופר המחונן **רונטי רומאן**. גורלו האישי וגורל יצירתו (מחזהו "מנשה" זכה לשבחים מפי אישים בולטים בתרבות הרומנית) קשורים בנפתולי זמנו ותקופתו.

דברים רבים, אפלים ובלתי ברורים נערמו סביב דמותו ואישיותו, החל בביוגרפיה שלו עצמה. רבים ממאורעות חייו שנותרו באפלה ביוזמתו שלו, יכולים עתה להחשף לאור. מעדותו של הפטרון והתומך הראשון שלו, ד"ר **גלר** מרומאן, נודע לנו כי **משה רומאן** נולד בהרצה ב-1852*. בגיל צעיר התייתם מהוריו והשתדל בכל כוחו לשתות ממעיין התרבות החילונית האירופית.

ב-1868 בא להרלאו, לבוש עדיין בבגדים היהודיים המסורתיים ונתן שיעורים בעברית. **גלר** עזר לו להתכונן לבגרות ולנסוע לברלין. שם למד זמן-מה רפואה, אך הוא עזב פקולטה זו והחל ללמוד בלשנות. הוא חזר לרומניה מבלי שסיים את חוק לימודיו ולימד שעורים פרטיים, עבד במכון הלימודי של **ו. א. אורקה** וכן השתתף בעיתון "Timpul" (הזמן), שם התיידד עם **מיכאיל אמינסקו וי. ל. קאראג'אלה.**

קאראג'אלה אהב והעריך מאוד את **רונטי רומאן**, ניסה לסייע לו בעניין התאזרחותו, ומאוחר יותר התעניין גם בגורלו של **אלכסנדרו רונטי-רומאן**, בנו של הסופר.

בשנת 1878 מינה **מיכאי קוגלניצ'אנו** את **רונטי רומאן** למתרגם במשרד החוץ. הרב **מ. בק** נכח בעת השבעתו. דומה שגם בשנה זו הוסיף **רונטי רומאן** להשתתף בעתון העברי "המגיד".

בשנת 1882 הוא התחתן ברומאן עם **אליאונורה הרשקוביץ**', בתו של חוכר קרקעות. עכשיו יכול היה להרשות לעצמו ללמוד, וגם להרבות בנסיעות. מאוחר יותר חכר גם הוא קרקעות. נוהגו היפה כלפי האיכרים היה ידוע לכל.

הוא לא כתב הרבה, אך כל מה שכתב עורר ויכוחים נלהבים, הערכה רבה ושבחים והדים נרחבים. הפואמה "Radu", שהופיעה ב-1878 עוררה תשומת-לב כלפיו. המחזה "מנשה", שהועלה על הבמה בשנת 1902 על-ידי מיטב שחקני הבמה הרומנית, עורר לעיתים קרובות תגובות וסערות שהיו זרות לגמרי לעצם ערכו האמנותי והבעיה ההומנית שהעלה. הוא תורגם ושוחק בשפות שונות: יידיש, גרמנית, אנגלית, הונגרית, סלובנית ועוד.

הערכות חיוביות ונרגשות כתבו עליו: **י. ל. קאראג'אלה, מיכאיל סדוביאנו, ד"ר דוקסיאן, ג. קלינסקו, א. קריצמן, פ. פ. קארפ, בארבו לזוריאנו, ס. סניאלביץ'** ורבים אחרים.

הסרט "מנשה", שצולם בשנות ה-30 היה מחווה של הערכה לדמות מאירה זו, שהשתוקקה לשיווי-משקל ואשר יעודו הפנימי הטיל אותו אל תוך מערבולת של ויכוחים פנאטים ונוכח ביקורות והתקפות בלתי-מוצדקות. הוא הגיב תמיד בצורה מכובדת ובמידה של מתינות, גם כאשר היה מדובר ב"שתי-אמות-מידה", כפי שהכתיר את החוברת שלו, שבה הביע את דעתו, במאבקו למען שוויון זכויות פוליטי ליהודי רומניה.

הידידות האצילה וההערכה שנהנה מהן מצד נציגיהם הבולטים ביותר של הבמה, אנשי העט והרוח של רומניה, מוכיחות עצמן כמוצדקות, הן לגבי אישיותו והן לגבי יצירתו.

מרומנית יג"א

---

* *הערת המערכת: לפי דבריה של חוקרת הספרות **חיה תדמור** מחיפה, העוסקת במחקר היסטורי מקיף על הסופר ועל יצירתו, שמו המקורי של **רונטי רומאן** היה בכלל **אהרון בלומנפלד** והוא נולד בגליציה, בשנת 1848. למד בחדר ובישיבה ונתפס להשכלה. לימים, כאשר קיבל צו גיוס לצבא הצאר נמלט מגליציה ועבר למולדובה השכנה. בין היתר, חי תקופה מסויימת בהרצה. משם יצא והתערה בחברה ובספרות הרומנית, בשם **רונטי רומאן**.* **ראה:** חיה תדמור, "גורל המחזה 'מנשה' של רונטי רומאן", צפון (ב) - קובץ ספרותי, הוצ' אגודת הסופרים חיפה, תשנ"ג.

רדאוץ-פרוט

קלמן בר-דוד

מפגש של בני רדאוץ-פרוט

ביום 2.6.1992 התקיים בגבעתיים מפגש של יוצאי רדאוץ-פרוט. הכנס היה מרגש מאוד. נפגשו בו אנשים שלא התראו זה 50 שנה והשמחה היתה רבה.

בכנס הוחלט להקים ועד של יוצאי רדאוץ. לוועד נבחרו חמישה חברים: **קלמן בר-דוד, שושנה בן אהרן** (בתו של המורה **אידלמן**), **לוצה פדן-פולסיוק (טלמצ'ו), שרה שכטר (רוזן), סימה מאירוביץ (כהן).**

כמו כן הוחלט להנציח את העיירה ב"יד ושם" כיחידה נפרדת של העיר רדאוץ ולציין את שמות הנספים בטרנסניסטריה ובפוגרומים בזמן המלחמה.

חלק ממשתתפי המפגש של יוצאי רדאוץ-פרוט

קבוצה ממשתתפי המפגש של יוצאי רדאוץ-פרוט. מימין לשמאל: **ריזה סויקר (מוסקוביץ'), גרשון מושקוביץ', ברכה גלטר (מושקוביץ'), מלכה קויפמן (בורשטיין), חיה בר-דוד, קלמן בר-דוד.**

אליעזר בן-עמי (ברקוביץ)

לא-זכרונות

הוא אמר צריך לכתוב משהו, כך אמר, ושצריך לצאת ספר לזכר העיירה שלנו, וחשוב שיהיה כתוב שם בידי כל אחד, מה שהוא זוכר על המשפחה. כן, קודם כל על המשפחה שלך, שאין מי שיכתוב עליהם מלבדך. ואולי על הילדות? זכרונות, הרי היתה לנו ילדות כלשהי, לא? והעיירה שלנו, לא נשאר לך ממנה שום דבר? שאל. והאיש דיבר בלהט ובחמימות, כמו הכל תלוי במה שאני אכתוב, ואמר עוד פעם שזה חשוב שכל אחד יכתוב. ספר כזה לא יוצא כל שני וחמישי. ואחר כך הוא קם והלך. ואני נשארתי עם משפחה וילדות, זכרונות וחברים, ועיירה, ולא הספקתי אפילו לענות לו שלא נשארתי עם כלום.

איזה משפחה? על מה הוא דיבר? הרי הלך מישהו (יהודי מומר) והלשין על אנשים בעיירה שהם קומוניסטים והרבה גברים מגיל שש-עשרה עד שישים נאסרו. ואבא נאסר וברדיו (היה כבר רדיו בעיירה) הודיעו שנתפסה כנופייה גדולה של קומוניסטים וביניהם **שמשון**, בנו של **זיידה ברקוביץ (דרפטניק)**. לרוב בני העיירה היו שמות לוואי. לסבא שלי קראו **דרפטניק** (מלשון drept – זכות) בשל הזכויות שהיו לו לסחור במשקאות חריפים, זכוית שהוענקו לו על-ידי המלך, למי שנלחם במלחמת העולם הראשונה כחייל בצבא הרומני. סבא שלי היה סוחר, ואבא שלי, סוחר בן סוחרים, נאסר בעוון קומוניזם ואמא נשארה עם שלושה ילדים קטנים.

אמא שלי, בתו של **דוד'ל ליוונר** (על פי Liveni מקום מגוריו) הוא **דוד דודזון**, בן **יואל דודזון**, הרבי מהרצה זצ"ל. ואנחנו שהיינו שלושה אחים – **יואלישור**, **יעקובש** ואני, היינו מחכים יום-יום, שעה-שעה, שאבא ישוב. אמא היתה אומרת: "הביטו! זה העורבני עומד על הגדר" והרי ידוע שהעורבני מביא בשורות טובות "והלוואי, ריבונו של עולם" כך היתה אומרת סבתא, "הלוואי שיתנו לו לאבא שלכם לחזור".

אז מה אפשר לכתוב על משפחה שאבא איננו. אמא היתה אוספת אותנו בלילות שבת אל המיטה הגדולה ושרה לנו שירים. עצובים מאוד היו השירים של אמא, ועצובים היו חיינו והיינו בוכים הרבה. והרי לך משפחה.

ואחר כך גירשו אותנו בדרכים-לא דרכים, בקרונות משא לבקר, על פני ערים נוכריות, עד מעבר לדנייסטר. בלילה, בבוץ טובעני וכבהמות היינו בטרנסניסטריה, בעיר מוגילב, מופקרים למגיפות, לרעב, לקור הנורא, ולמוות. והמוות קצר. יום יום היתה עוברת עגלה ואוספת מתים. מי יש בו הכוח לקום ולכתוב ולקרוא לדברים משפחה? כל מה שקרה שם היה חבוי בי ולא הייתי מדבר על כך, ורק היום שרציתי לכתוב, הסתבר שאבן כבדה מונחת עלי ועליה חקוק באותיות של מצבה:

* ***יואל ויעקב***, *שני האחים שלי;*
* ***צבי ברקוביץ***, *אבי-אבי;*
* ***דוד דודזון***, *אבי-אמי;*
* ***ציביה דודזון***, *סבתי;*
* ***חוה רויזן***, *דודתי;*
* ***אסתריקה***, *בת-דודה.*

אלה שמות אנשים פשוטים וישרים, שגורשו מדראוץ-פרוט, ולא חזרו אליה לעולם. אין להם ציון של קבר ומקום קבורתם לא נודע.

רק זאת: אמי, תבדל"א, ואני, חיים בטוב בארץ וקם לנו דור חדש ובו אנו מתנחמים.

אליעזר בן-עמי (ברקוביץ)

חנות של עתיקות

הלא תבואי פעם שערי לבי
רציתי שתדעי
מתחת לְכַנֵך בלילה
השארתי לך מפתח של זהב
אולי ששים קַנֵט
אך ריקועיו ופיתוחיו ממחוז חלומותי.
רציתי שתדעי
שאין לך צורך במפתח,
שלרגליך נשמתי היא עיר פרזות.

רציתי שתדעי, שמלבדך העיר ריקה
ורק אני עומד בשער וממתין.
רציתי להראות לך כל מיני דברים
כמו, למשל, חנות של עתיקות:
מעל לדלת פעמון זכוכית
שמצלצל לכל מי שנכנס.
בפנים נערמים תִּלִּים-תלים כל חיבוקי אמי
צחוקו הרם של אבא למשובותי
וגור כלבים קטן
דחוס במפלי אהבתי וחיבוקי.

כמה שירים ביידיש תלויים מן התקרה
שכנראה לא יתייבשו כבר לעולם.
בתווך, לפניך תראי את ריבן,
הוא רִיבְּלֶה בפי אמו,
היא ביילה החולה
יתום מאב הוא והטוב בחברי.
והנה שְׂפָנָיו בשמלתה האדומה,
החום הרך נודף עוד מגופה
וממלא את כל חנות העתיקות.
רציתי להראות לך את כל האוצרות
שאין להם דורש
ואיש כבר לא יקנה
ורק למענך הדלת נפתחה בחריקה
וקחי לך כל מה שתרצי
ללא תמורה.

*מתוך הקובץ "**מה ילד יום**",*
העומד לראות אור

אליעזר בן-עמי (ברקוביץ)

אחי יעקובש

ינקלה,
בשדות טרנסניסטריה
מפשיר השלג ורותח
על קבר היחיד שלך.
חסד אחרון של אמא,
טרופה בדעתה,
חפרה בציפורניה
באדמה קפואה
את קבר בן-זקוניה
וגלגלה אבן כבדה
כגודל כח מכאובה
לזכר וציון.
ולא נכתב בה כלום.

ינקלה,
אני הייתי ילד
שלא למד לקרוא.
עברו מאז כחמישים שנה
ועד היום
איני יכול לקרוא
מה שכתב הרעב בגופך,
מבלי למות.

יעקובש ברקוביץ ז"ל

הערת המערכת. חברנו **אליעזר בן-עמי (ברקוביץ)**, יליד רדאוץ-פרוט, הוא אדם ברוך כשרונות, משורר עברי עדין-טעם ומתרגם מעולה. הוא פעיל בנושאי תרבות מגוונים ובמיוחד אמנות וספרות. זה חמש שנים הוא מנהל (בהתנדבות) מועדון "צוותא'לה" ברמת-גן, שבו נערכים מפגשי תרבות מגוונים, תוך הבלטת ריבוי הפנים של התרבות הישראלית לזרמיה, עדותיה ומקורותיה השונים, היוצרים יחד את המארג ההולך ומתהווה של התרבות הישראלית העכשווית. על כל אלה מנצח **אליעזר בן-עמי** ביד בוטחת, ברוח טובה ובנימה של הומור שובה-לב.

MIORIȚA - הרחלה

בלדה עממית רומנית

לרגלי הרים
שבילים נסתרים,
מישורים אלמים
הרוחות מכים.
שלושה עדרים
עולים ויורדים
והרבה דרכים
לשלושה רועים:
אחד מולדובן,
אחד טרנסילבן
ואחד ורנציאן.

פעם הוורנציאן
והטרנסילבן
בסתר חורשה
שחו בלחישה
כי המולדובן
זר הוא לרוחם,
כי מקנה לו רב
ומרבה חלב,
סוס לו מאולף
ועזים כלביו.

לחש ועוד לחש
סובבו בכחש,
שחו ודברו,
נמנו וגמרו
וכזאת אמרו:
כי בבוא הזמן,
העדר נדם,
הרועה נרדם
והחושך רב –
יקומו עליו,
למוות יכוהו,
בקבר יקברוהו.

חמד רחלה
את הכל שמעה
וימים שלושה
אוכל לא אבתה,
מים לא שותה
ובמר לבה
כל היום פועה,
רצה ובוכה
רועה כי ישמע.
הלך לקראתה
וחיבק אותה
ונישק ראשה:
מה לך, רחלה,
רחלה תמה,
תמה וברה?

זה ימים שלושה
אוכל לא אובה,
מים לא שותה.
שמא את חולה,
רחלה תמה?

אינני חולה
טוב לי אצלך:
המים זכים,
המרעה טעים.
הוי רועי הטוב,
אח ואב ורע
אהבתיך, זאת
אלוהים יודע.

ובעודה בוכה
ככה לו אמרה:
לך מהר ומצא
מרבץ לעדרך
בעבי חורשה
ותיקח אתך
כלב עז ורע
ונאמנך
כי שמעתי לחש,
סובבוך כחש
שניים בני בליעל
רוש ידם במעל
רדוף ירדפוך,
למוות יכוך,
בקבר יקברוך.

רחלה תמה,
תמה וברה,
אחותי כלה
אם הם יהרגוני,
בקבר יקברוני,
אמרי לוורנציאן
ולטרנסילבן
כי ביקשתי קבר
פה בין תל לגדר
בקרב העדר,
פה במכלאה.

ואת רחלה,
רחלה תמה,
תמה וברה
הוי לי, אללי
כי חשכו פני
וכבו עיני.

שימי מראשותי
שלושת חלילי:
האחד של עצם
בקולו העצב,
השני של סוף
אהבה רצוף,
השלישי קטלב
אש בנקביו.

עת תקום הרוח
בנקבים לפוח
הכבשים שלי
יתאספו כולם
ויבכו אותי
בדמעות של דם.

אך את, רחלי,
אל נא תספרי
לכבשים שלי
שהרגו אותי.
את ספרי אחרת
סיפור לתפארת
בדבר חתונה
עם ילדה יפה,
בת קיסר רמה
לי ניתנה כלה
פאר גאוותה
של האדמה,
שמש ולבנה
מתחו החופה,
כל האורנים
היו שושבינים,
בטכס, הכמרים
היו רכסי הרים
חבר נגנים –
אלף ציפורים.
אש הלפידים –
ברק הכוכבים.
ספרי, רחלי,
לכבשים שלי
שראית אותי
בבגדי כלולות
ארבעה ימים
ושלושה לילות.

אבל אם תראי
את אמא שלי
רצה בשדות
חנוקת דמעות,
לכל איש נטפלת,
ארוכות שואלת:
שמא הוא שמע,
שמא הוא ראה
עלם חמודות –
מתניים צרות,
העור על פניו
לובן החלב,
שתיים שפמותיו
שיבולי זהב,
שחור התלתלים
כנוצת עורבים
ועיניו השתיים –
פֶּטל על פלגי מים.
רחלה שלי,
אם כך תפגשי
את אמא שלי,
אם את יכולה
נחמי אותה
ותגידי לה:
בנך נשא אשה
נסיכה רמה,
רחוקה מכאן
פתח עדן-גן,
ללא שושבינים
ורכסי הרים
לא היו כמרים,
ללא ציפורים
ובלי לפידים.
ולעת משכב
דום נפל כוכב.

מרומנית: **אליעזר בן-עמי**

בנימין טלמצ'ו

משפחת טלמצ'ו - אידל וחיה-שרה

** אבא - **אידל** ז"ל;*
** אמא - **חיה-שרה** ז"ל;*
** אחות - **שלי** ז"ל;*
** אחות - **יטי** ז"ל;*
*ואני - **בנימין** - חי בישראל, מאז עלייתי ארצה.*

אבא היה סוחר, שסיפק בשר לצבא הרומני באיזור מטוק והסביבה. עקב זאת נאלצה המשפחה לעבור מרדאוץ למטוק, שם התגוררו מעט מאוד יהודים.

מצבתה של **יטי טלמצ'ו** ז"ל בבית-העלמין בדורוהוי

כשהתחילה התסיסה הנאצית, הגיע בלילה מישהו מן הכפר השכן ועמו שני ילדים קטנים והם סיפרו בבכי שהרגו את **קוטר**. אני זוכר שאמרו לאבא שצריך לברוח מה שיותר מהר, אחרת גורלנו יהיה מר. תוך זמן קצר עברנו לרדאוץ. גרנו בבית שנמצא בין בית משפחת **קוטר** לבין משפחת **בוינצ'אנו** (גויים), שאצלם היתה מרכזיית הטלפון של העיר. לא עבר זמן רב ובאחד הלילות הוציאו את כל תושבי העיר מהבתים והובילו אותם למרחק רב. לפנות ערב החזירו אותנו ולפנות בוקר שוב הודיע לנו משפחת **בוינצ'אנו** שמגרשים אותנו לקראיובה.

בתחנת הרכבת הפרידו בין הגברים, שנשלחו למחנות עבודה, לבין הנשים והילדים, שנשלחו לקראיובה. אחרי מספר חודשים החזירו את הגברים לדורוהוי. נפגשנו עם אבא. אמרו לנו שאנחנו חוזרים הביתה ובעורמה העבירו אותנו לטרנסניסטריה. במעבר הדנייסטר התנפלו שני חיילים רומנים על אבא ודרשו ממנו כסף, אחרת ישליכו אותו למים. אמא הוציאה כסף מאיזשהו מחבוא ונתנה להם, וככה ניצל אבא בפעם הזאת.

המשפחה, עם שיירת המגורשים, עברה מספר כפרים ברגל. בכפר טרופובה נמצאה משפחה אוקראינית שריחמה עלינו ונתנה לנו לישון בפינה בביתם. וזה עלה לנו ביוקר. למחרת התברר שהמעט שהיה לנו, נגנב. עברנו למוגילב. אחותי הגדולה חלתה בטיפוס, אושפזה מחוץ לעיר ונפטרה. בינתיים אמא חלתה ונפטרה גם היא. אחרי שבוע נפטר אבא. אותי ואת אחותי הקטנה **יטי** העבירו לבית יתומים. אחותי התדרדרה מבחינה בריאותית ושנינו הוחזרנו לדורוהוי, שם אושפזה ונפטרה כעבור זמן קצר.

אני עליתי ארצה עם כל בית-היתומים. שרתתי במשמר הגבול. הקמתי משפחה בארץ. יש לי אשה ושמה **חנה** ושלוש בנות: **שרית, רחל ויהודית**.

בסוף אני רוצה לציין שזכיתי בשני שירותים דתיים חשובים בחיי, מידי הרב **דוד בורשטיין**. לאחר הולדתי הוא בא במיוחד לכפר מטוק לעשות לי ברית מילה ובארץ זכיתי שוב והרב בא לקדש אותי ואת אשתי **חנה**, בבואנו בברית הנישואין.

משפחת **טלמצ'ו** בראדוץ. במדרגות, מלמעלה למטה: **פאני שוורץ, שלמה שוורץ, טוני שניידרמן** (נספתה בטרנסניסטריה), **חיה-שרה טלמצ'ו** (נספתה בטרנסניסטריה), **אידל טלמצ'ו** (נספה בטרנסניסטריה).
הילדים למטה, מימין לשמאל: **יטי טלמצ'ו** (נספתה בשובה מטרנסניסטריה), **שלי טלמצ'ו** (נספתה בטרנסניסטריה) **גיזלה שוורץ, אידל שוורץ, איזו שניידרמן** (נספה בטרנסניסטריה)

חתונה של זוג שחזרו מטרנסניסטריה. התמונה צולמה בבית-יתומים בבוקרשט. קבוצת הילדים בתחתית התמונה הם יתומים מאיזור דורוהוי, שחזרו מטרנסניסטריה בשנת 1944 ושהו בבית-היתומים שם, עד שעלו כולם לארץ-ישראל בשנים 6-1945

סיפורה של תמונה

בנימין טלמצ'ו, יליד רדאוץ-פרוט הוא דמות מיוחדת בין יוצאי קהילה זו. הוא נושא עמו זכרונות רבים מן העבר ומצליח להעביר הרבה מן המורשת המשפחתית לצאציו.

באלבום המשפחתי שנערך על-ידי נכדתו החביבה **עינת ארביב** מן הישוב אורנית, מצאתי חומר רב על העבר של משפחה זו: אילן יוחסין וכן תעודות ותמונות רבות. ביניהן מצאתי תמונה מעניינת במיוחד, שצולמה בשנת 1945.

בתמונה זו מצולמת קבוצה גדולה של ילדים יתומים, יוצאי דורוהוי והסביבה, שהוריהם ובני-משפחותיהם נספו בטרנסניסטריה. היתומים הוחזרו מטרנסניסטריה לדורוהוי ולאחר מכן הועברו לבית-יתומים בבוקרשט, לקראת עלייתם לארץ-ישראל. אותה עת הם היו בני 13-15. כולם עלו ארצה, בשנת 1946.

בתמונה מופיעים מספר מורים שליוו את קבוצת היתומים, ביניהם המורה והעסקן הציוני המסור **יעקב שכטר**, מראשי יוצאי הרצה בישראל.

בין הילדים בתמונה: **בנימין טלמצ'ו, ישעיהו מאירוביץ ז"ל, ישראל שוורץ ז"ל, מרדכי ג'מר, סימה מאירוביץ** ואחרים.

לאחר פיתוח הצילום, קיבל כל ילד תמונה אחת למזכרת ועל גבה הקדשה שכתב המורה **יעקב שכטר: אל תשכח! ארץ-ישראל, עם ישראל, עבודה ואחווה.**

ואמנם, סיסמה זו שטבע אז **יעקב שכטר** ליוותה את הילדים של אז במשך כל חייהם, וגם עכשיו, בהיותם כבר סבים ואזרחים נאמנים של מדינת ישראל, הם חיים עדיין לאור הסיסמה הנאה הזאת.

ש. ד.

שרה שכטר (סרל רויזן)

זכרונות אפלים

פישל רויזן (אביה של הכותבת)

עם הופעת הספר על מחוז דורוהוי ניצת בי ניצוץ מן העבר האפל של ילדותי המאוחרת, העשוקה, עם כל שעבר עלי ועל כל העיירה שלנו, רדאוץ-פרוט.

כל השנים מאז דחקתי את זכרונות התקופה ההיא עמוק בתת-ההכרה, ואפילו לילדי לא סיפרתי דבר על הקורות אותנו אז. תקופה זו נשמרת כאוצר כואב מאוד, יקר מכל, בתוכי, כקניין יקר-ערך, שאין לאיש רשות לגעת בו או לחשוף אותו. כי הרי איש לא יוכל לחוש את עומק הכאב וכל הכרוך בו.

לכן חשבתי לאורך כל השנים: מוטב שקניין זה ישאר טמון בתוכי כאוצר קדוש שהוא רק שלי וכך ישאר לנצח...

אבל כעת, עם הופעת הספר, דעתי השתנתה מעט וברגשות מעורבים חשבתי: אולי זו הדרך להנציח מעט מזכרונותינו לדורות שאחרינו, למען ידעו את שעבר על הדור שלנו בתקופת הגירוש, כשהיינו ילדים קטנים ונישלו אותנו מהכל: בית, בטחון, שמחה, חברה, ילדות ונעורים ובעיקר שלמות המשפחה.

תקופה זו, שנמשכה מספר שנים, השאירה חותם לכל החיים בהמשך, עד שהגענו ארצה, למקום מבטחים חדש-עתיק זה. אמנם גם כאן מאבקים יומיומיים, אך אלה מסוג אחר. זה היה שינוי חיים ביסודם, יצירת דפוסי חיים אחרים לחלוטין, סוג אחר של מלחמה ומאידך - עבודה פוריה ליצירת המשך חדש, מבטיח ובניית בית לנו ולדורות אחרינו במולדת החדשה-ישנה.

קשה לי מאוד לשטוח על יריעה של מספר דפים, תיאור תקופת חיים קצרה יחסית, אך אפלה מאוד ומשופעת ארועים מכאיבים וקשים, כפי שנספגו בזכרונה של ילדה רכה, בת תשע בלבד.

נטי ואווה דודסון
(עם צמות, אמה של הכותבת)

ביושבי היום לפני הדפים הצחורים, עולות כל התמונות והדמויות היקרות מעומק הזכרון כבסרט נע, ואני חשה כי קטונתי כיום ואין בכוחי לברור עיקר מן התפל או ארוע אחד מתוך כה רבים ולהנציחו בכתב. ועל-ידי כך להזכיר במעט את משפחתי לדורות הבאים, שירצו לחקור את השואה שפקדה אותנו ואת הסביבה שלנו, המרוחקת והשלווה בצפון רומניה, העיירה רדאוץ על גדת נהר הפרוט, שהפריד בינה לבין ליפקאן מן העבר השני, ואילו גשר רחב, יפה ונוח לטיול חיבר בין מולדובה לבסרביה.

את תלאות הדרך עם הגירוש למוגילב באוקראינה כבר תיארו רבות, לכן אתעכב אני מבראשית, איך החלו הצרות ברדאוץ. אלה זכרונות ראשונים שלי, שבעקבותיהם האסון הפרטי, אובדן אמא ואחותי.

אבא, **פישל רויזן בן אפרים**, היה אדם צנוע, שקט, נחבא אל הכלים ורך לב. מרוב טוב לא היה מסוגל לראות את המשפחות המטופלות בילדים רכים, שנותרו ללא מפרנס ודואג לצרכיהם בחורף עז ואכזר וללא כלכלה מינימלית, לאחר שהאבות גויסו לעבודות כפיה ע"י שלטון **אנטונסקו**. בהתייעצות עם ידידו הקרוב של אבא, שהיה בן-בית אצלנו, המורה **דוד אידלמן**, החליטו לגייס בנות מרשימות וצעירות למבצע התנדבות. הן עברו בין הבתים והתרימו למען

דוד'ל וצביה דודסון (ליבנר)

מימין לשמאל: נטי, אווה, אברהם (נספה ברכבת הפוגרום ביאסי) **וזלדה דודסון**

המשפחות חסרות האמצעים. וזה היה בעוכריו, כי מיד החלו ההלשנות והמאסרים ע"י המשטרה וגם הבנות הללו נפלו קורבן למעצרים.

עם כמה הפחדות ולחצים הוציאו מהן את שמותיהם של אלה ששלחו אותן לאסוף כספים, ואבא שלי בראשם. אבל הצוררים לא הסתפקו בכך והאשימוהו באיסוף כסף לקומוניסטים, כלומר הוא עצמו קומוניסט. די היה בכך כדי לבוא באישון לילה ובגסות לאסור אותו, כשאמא יושבת הלומה עם דפיקות לב קשות ואנו הילדות לידה, רועדות ובוכות, ורק דודתי **שורה רויזן**, אחותו, שגרה עם סבא וסבתא לידנו, הפכה פתאום לגיבורה היחידה והספיקה לארגן לו כמה דברים אישיים, בצאתו למאסר.

את הלילה ההוא לא אשכח לעולמים, עם החרדה והבכי שנחרטו בי. אינני זוכרת כמה ימים היה אבא אסור, אבל הוא שוחרר, ושוב נאסר. יותר לא זכה לראות את אמא ואת אחותי **אסתר**, שנספו במוגילב בקציר של הטיפוס, יחד עם כל האלפים אשר עד היום נשארו בקבר אחים אלמוני, ללא כל ציון או מצבה. אני ראיתי אותם מובלים לקבורה ברחובות העיר, זרוקים בתוך עגלה, כאשר הידיים, הרגליים והראשית תלויים ומתנדנדים מכל עבר. כך הם הובלו לקבורה. על טקס אשכבה אין בכלל מה לדבר.

תמונות אלה לא ימושו ולא יימחקו ולא יישכחו מזכרוני לעד.

עם אבא נפגשתי לאחר שחזרנו לדורוהוי והוא שוחרר ממחנה ופניארקה, שם הוחזקו החשודים כקומוניסטים. ואולי זה היה מזלנו, כי שם היתה שמירה קפדנית עליהם - אך היו להם תנאים מינימליים לחיות ולשרוד.

אנחנו הובלנו לאוקראינה דחוסים כבהמות ברכבות בקר. שם אבדו רבים מן היקרים שלנו:

* *סבא וסבתא מצד אבי -* ***אפרים*** *(פרוים)* ***ושיינדל רויזן****;*
* *אחות סבתי -* ***מלכה****;*
* *סבא וסבתא מצד אמי -* ***דוד'ל ליבנר וצביה*** *(מליבני), בשמו הרשמי -* ***דוד דודסון****, בן הרב מהרצה;*
* *אמא -* ***חוה*** *(אווה)* ***רויזן*** *לבית* ***דודסון****;*
* *אחותי הצעירה -* ***אסתריקה רויזן****;*
* *שני דודנים של אחות אמי,* ***נטי שדובדל - יואל ויעקב ברקוביץ****;*

אני נותרתי בבית-יתומים לבדי ורק הודות לאחיות אבי, **חנה רדיאנו** עם שני בניה **חיים ומשה**, **ושורה רויזן**, שלא נפרדו, הן לקחו אותי אליהם והצילו אותי, שישאר זכר ממשפחתנו ולהן אני חבה את חיי.

עוד רבות אפשר לפרוס, ספר שלם, כי הכל עולה וצף כאילו קרה זה רק אמש. נגולה האבן והכל מתפרץ וגואה, עד שקשה לעצור את השטף, הדמעות והזכרונות האיומים. אך נסתפק בזה ושוב ננעל אותם עמוק עמוק.

נעלה את זכר הקדושים האלה, שעל לא עוול בכפם שילמו ביקר מכל - בחייהם הצעירים.

יהי זכרם ברוך, עם יתר קדושי העם, שמקום קבורתם לא נודע.

ה"כתובה" מטרנסניסטריה

"כתובה" שנכתבה ע"י הרב **דוד בורשטיין** זצ"ל, רבה של רדאוץ-פרוט. "הכתובה" נכתבה לרגל נישואיהם של **לוצה טלמצ'ו**, בתו של **יצחק טלמצ'ו**, שהיה מראשי הקהילה ברדאוץ –עם בח"ל עו"ד **היינריך פולסיוק** מצ'רנוביץ, שהיה חבר בהנהלת הקהילה של יהודי בוקובינה בגטו מוגילב, שם עזר להרבה פליטים לשרוד. הכתובה נכתבה בגיטו מוגילב ביום י"א באדר א' תש"ג, 16.2.43, ביום בו השיא הרב **בורשטיין** זצ"ל את הזוג.

טלגרמה

SCOala Prim. isr. ROMANA

TALMACIU ORFEL 2 Dr. POLESIUK

Der Lehrkörper des zweiten Orfelinates wünscht dem verehrten Brautpaare eine glückliche mit Rosen bestreute Zukunft.

בשם מורי בית-הספר של בית-היתומים מספר-שנים, מאחלים אנו לכבודו ולבחירת לבו, עתיד מצלח, שתהיה דרככם, בעתיד, סוגה בשושנים.

Director H. Cernostrovschi

ציון ציון ציון

חיים של פרנסה   חיים של שלום

"מברק ברכה" שצוייר ונשלח ע"י הנהלת בית-היתומים בגיטו מוגילב, לרגל נשואי הזוג, היות ועו"ד פולסיוק עזר רבות לקיומו ואחזקתו של בית-היתומים.

לאחר עליתו ארצה לאחר המלחמה טיפל בהשגת פיצויים לנרדפי הנאצים (במיוחד לאלה שגורשו לטרנסניסטריה).

שבט דער מולד איז שבת.

א	מאנטאג	ראש חודש	19	טז	דינסטאג	[illegible]	3
ב	דינסטאג	[illegible]	20	יז	מיטוואך	[illegible]	4
ג	מיטוואך		21	יח	דאנערש		5
ד	דאנערש.		22	יט	פרייטאג		6
ה	פרייטאג	[illegible]	23	כ	שבת	פ' יתרו	7
ו	שבת	פ' בא	24	כא	זאנטאג		8
ז	זאנטאג		25	כב	מאנטאג		9
ח	מאנטאג		26	כג	דינסטאג		10
ט	דינסטאג		27	כד	מיטוואך		11
י	מיטוואך		28	כה	דאנערש.		12
יא	דאנערש		28	כו	פרייטאג		13
			30	כז	שבת	פ' משפטים פ' שקלים מברכ"ח	14
טו	מאנטאג	חמשה עשר					15

דף מלוח-שנה (שנת 1941 או 42) שנכתב ביד ושימש את תושבי הגיטאות בטרנסניסטריה. צילום הלוח נעשה והובא ע"י מר **משה מולדובי** (סגל) נכדו של ר' **אפרים איסרס** (סגל), החייט שעליו מסופר ברשימה "תבונה של חייט", בכרך דורוהוי (א)

שיינדלה נדלר

משפחת מושקוביץ

שורשיה ברדאוץ – פריחתה ועתידה בישראל

אני, **שיינדלה מושקוביץ**, היום **נדלר**, בתם של **דוד מושקוביץ** (דוגי) **וחייקה מושקוביץ**, שגרו ברדאוץ-פרוט, זוכרת את ילדותי וחיי ברדאוץ.

אבי היה נצר למשפחת כהנים והיו לו עוד שישה אחים ואחות. אבי היה חייט וגר ברחוב הראשי של העיירה, ליד משפחת **מאיר גריסרו**. היה לו בית-מלאכה ובו שוליות רבים. זכור לי בית יהודי חם ומלא כל טוב, עד שפרצה המלחמה ובגיל 16 קטעה את נעורי היפים.

אני זוכרת (בשנת 1941) שביום שבו גרשו אותנו הז'נדארמים הרומנים מרדאוץ, הפרידו אותנו מאבא שלי. אני נשארתי עם אמא ועוד ארבעה אחים: שלוש בנות ובן. אני הייתי אז בת 16, אחותי **שלי** בת 14, **מרצ'ל** אחי בן 12, **אסתריקה** אחותי בת שבע ואחותי **פרלה** בת שלוש. את כולנו שלחו לקראיובה.

את אבא שלחו עם שאר הגברים לעבודות כפיה. מקראיובה שלחו אותנו עם כל שאר הנשים והילדים לטרנסניסטריה. הלכנו ברגל קילומטרים רבים, בשיירה ארוכה. אמא שלי – עם חמישה ילדים. את **פרלה** בת השלוש החזקנו על הידיים, כל אחד בתורו. כשהתעייפנו התחלנו לזרוק כמה מהדברים שהבאנו מהבית, כדי שנוכל לשאת אותה. אמא היתה אשה בעלת תושיה ואומץ לב ולכן חשוב לספר את מעשיה, שבזכותם אנחנו חיים היום.

כך הלכנו עד שהגענו לאטאקי. שם לקחו הז'נדארמים את כל התעודות, הרכוש והתכשיטים. אמא הסתירה חלק, כדי שיהיה לנו ממה להתקיים בשעת צרה. באטאקי פגשה אמא שלי את אמה, **סרלה מנדלוביץ** מהרצה, את אחיותיה **גיזלה** ו**רוזה** ואת אחיה **שבח**. לאחר זמן מה הם נפטרו כולם ממגיפת הטיפוס שהשתוללה בכל גיטאות טרנסניסטריה.

אנחנו המשכנו עם אמא למוגילב. שם ריכזו את כל אחי, מלבדי, בבית-יתומים. לאחר כמה ימים פרצה שם מגיפת דיזנטריה והילדים היו בסכנת מוות. אמא שמעה כי **שלי** אחותי נמצאת במצב מאוד קשה והחליטה להוציא את ילדיה משם. באתי עם אמא לילה אחד, רק השם יודע איך, נכנסנו דרך כל השמירה ויצאנו עם כל אחיי וברחנו לאוזריניץ. למחרת שמענו כי כל בית היתומים נשלח למחנה ריכוז. אמא הצילה אותנו ממוות בטוח!

באוזריניץ היו הרבה יהודים מרדאוץ. אנחנו הצלחנו לקבל חדר אחד לכולם. המצב היה מאוד קשה והילדים נאלצו לחפש אוכל ברחובות. בלילה היינו הולכים לשדות ומחפשים תפוחי אדמה שנשארו בשדות וקצת סלק קפוא.

דוד וחייקה מושקוביץ

מצבנו החל להשתפר כשאבא גילה איפה אנו נמצאים והצליח לשלוח מעט כסף, עם רומנים שבאו לעבוד במוגילב. המעט שהגיע, אחרי שעבר ידיים רבות כל כך, החזיק אותנו בחיים עד לסוף המלחמה, כשחזרנו לרומניה.

קודם חזרנו לדורוהוי ואח"כ לרדאוץ. כשחזרנו, מצאנו בית ריק. הגויים בזזו הכל, אפילו דלתות וחלונות וכמובן, את כל מכונות התפירה של אבא ושאר החפצים. מצאנו רק קירות. אבא היה צריך לבנות הכל מחדש. אמא של אבא, **מלכה מושקוביץ** ואחות של אבא, **רחל** לא חזרו מטרנסניסטריה שאר האחים: **אהרן**, שעזב את רומניה לפני המלחמה לקנדה, **חיים**, **ברקו**, **שרול**, שכל משפחתו

נספתה, וכן **שלמה ויוסף** נשארו בחיים ואחרי המלחמה עלו לישראל.

אבא היה פעיל בקהילה היהודית אחרי המלחמה והמשיך בעבודתו כחייט. הורי חיו ברדאוץ עד לעלייתם לישראל בשנת 1961. אבי נפטר בשנת 1970 ואמי – בשנת 1980.

אני נישאתי בשנת 1947 **לאהרן נדלר** ובשנת 1966 עליתי עם משפחתי לישראל. בעלי נפטר בשנת 1979 ואני כיום סבתא לחמישה נכדים: לבתי **סילביה ריף** שלושה בנים, כשהבכור **דוד רן** הוא סטודנט בפקולטה למשפטים בירושלים. בני **יורם נדלר** הוא אב לשני בנים. הוא מהנדס בצבא הקבע.

אחותי **שלי** עלתה לישראל בשנת 1951 ונישאה **לעוזיאל בקלו** מדורוהוי. היא אם לשלושה בנים וסבתא לששה נכדים.

אחי **מרצ'ל** עלה לישראל בשנת 1963 ונשא לאשה את **נוצה** מבוטושן. **מרצ'ל** היה אישיות מאוד חשובה ואהודה בחייו. הוא היה בעל תפקיד בכיר ביותר במשרד החינוך במחוז הצפון, בנצרת עלית. לצערנו, הוא נפטר בשנת 1988 בטרם עת. בנו ובתו נשואים כיום ולבנו **ישראל מושקוביץ** יש שני ילדים.

אחותי **אסתריקה** עלתה לישראל בשנת 1963 ונישאה **לאייזיק רוטנר** מפלטיצ'ן. היא אם לבן ובת וסבתא לששה נכדים.

אחותי הקטנה **פרלה** עלתה לישראל בשנת 1961 ונישאה **לחיים דסקלו** מרדאוץ. היא אם לשתי בנות: **רונית ואורנה**, ושתיהן מורות לאנגלית, בוגרות אוניברסיטת חיפה. מבתה **רונית** יש לה נכד: **דוד אילון**.

ברוך השם שזכינו לראות נחת במשפחתנו, ששורשיה ברדאוץ–פרוט אך צמיחתה, פריחתה ועתידה – כאן בישראל.

Judetean Organizarii Muncii Evreilor
Colonia Ozarinti - Jud. Moghilev
Model B.

BULETIN DE IDENTITATE
№ 92

Numele: Moscovici
Pronumele: Sindla
Vârsta: 16
Profesiunea: fără
Ocupatia actuala: Imbr...
Locul evacuarii: Rădăuți - Dorohoi
Adresa actuala: Ozarinți
Apartine familiei: Moscovici Haic
Ozarinti, 9 Sept. 1943.

Seful Coloniei Ozarinti, Seful serv. populatiei,

תעודת זהות של **שיינדלה מושקוביץ**, מגטו אוזריניץ

הנצחה מכובדת ב"יד ושם" של הנספים בשואה, יוצאי רדאוץ-פרוט

YAD VASHEM יד ושם

רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority

לכבוד,
מר קלמן בר דוד

ירושלים,

YAD VASHEM יד ושם

רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

BERKOVITZ CHAIM
TALMACIU SHELI
TALMACIU YETI
TALMACIU CHAI-SURA
TALMACIU IDEL
TALMACIU BERTA
TALMACIU ROZA
TALMACIU PRAHA
TALMACIU AVRAHAM
TALMACIU YETTY
TALMACIU MARCU
MOSCOVICI MALKA
MOSCOVICI RACHEL
MENDELOVICI SURA
MENDELOVICI GHIZELA
MENDELOVICI SHEVAH
KESLER ROZA
VAISMAN MOSHE
VAISMAN AVRAM NOAH
MOSCOVICI HERSCU
MOSCOVICI MENDEL
BRIF FRIMA
BRIF TAUBA
BRIF HCNA
BRIF MOSE
RADIANU ZELDA
RADIANU NEHAMA
SEGAL IANCU
SEGAL AVRAM
BURSTEIN SHALOM
BURSTEIN PERALE
BURSTEIN FRIDEL
ROSEN ZVI HERSEL
ROSEN SARA
AVRAM IHIEL
AVRAM LEA
KATZ GITTA
KATZ EVA
KATZ CLARA
KRUBLIT SARA
KRUBLIT ITZHAK
LERNER RACHEL
GRISARU MEIR
MEIROWITZ IONA

רשימה נוספת של בני רדאוץ-פרוט שניספו בשואה בטרנסניסטריה, ואשר נרשמו ב"יד ושם":

חוה (**אווה**) **רויזן** לבית **דוידזון**;
אסתר רויזן, בת **פישל**;
אפרים רויזן;
שיינדל רויזן ואחותה **מלכה**;
יעקב ו**יואל ברקוביץ**;
דוד ו**צביה דוידזון**.

הרשימה נמסרה על-ידי **סרל רויזן**.

אליעזר בורשטיין

תחנות בחיי

אליעזר בורשטיין

נולדתי בשנת 1912, בעיירה קטנה ברומניה (רדאוץ-פרוט), החמישי מבין תשעה ילדים שנולדו להורי, **דוד ופרל בורשטיין**. אבי היה רב ושוחט העיירה. אמי נפטרה בהיותי בן שש. לאחר שנה נישא אבי בשנית. לאשתו השניה היו שני ילדים מנישואים קודמים ועוד ילד נולד לה לאחר נישואיה עם אבי.

לאחר לימודי בחדר נשלחתי ללמוד בישיבת יאסי. למדתי שם שנים אחדות ובמקביל ללימודי עסקתי בפעילות בתנועה הרוויזיוניסטית, פעילות שהיתה מחתרתית בעיקרה. במשפט פומבי שערך הסניף המקומי על יצירתו של **י. ל. פרץ** "די פארשטויסענע" (הנידחת) שימשתי כסניגור. משנודע הדבר בישיבה, נשלחתי הביתה.

עברתי ללמוד בישיבת ויז'ניץ שבמחוז בוקובינה. לאחר שנה הודיעו לי, שרק ילידי בוקובינה זכאים ללמוד בישיבה. מכיוון שאני יליד מחוז מולדובה, נאלצתי לעזוב ישיבה זו ולעבור לישיבת קישינב שבחבל בסרביה, שם למדתי עד שקיבלתי סרטיפיקט לעלות ארצה, מטעם התנועה הרוויזיוניסטית.

בפברואר 1933 עליתי ארצה. בעקבות התחייבות שהתחייבתי קודם לכן להתגייס לפעילות בתנועה, הייתי שנתיים בפלוגת בית"ר בכפר-סבא. במשך הזמן התמניתי להיות מזכיר הפלוגה. בעקבות רצח **ארלוזורוב** באותה שנה, הואשם חברנו **צבי רוזנבלט** בביצוע המעשה. מכיוון שהיה חבר הפלוגה, שימשתי כעד מטעם הסניגוריה והעדתי שביום הרצח השתתף הנאשם באסיפה שהתקיימה בפלוגה ושאני הייתי יושב-הראש שלה. הודות לעדותי זאת, שוחרר **רוזנבלט**.

את **דבורה זלצשירר** היכרתי בהיותה חברה בפלוגה. היא עזבה את הפלוגה והסתדרה בעיר בעבודת חייטות, מקצוע שלמדה לקראת עלייתה ארצה. בגמר השנתיים שהתחייבתי להן, עברתי לתל-אביב ונישאתי לדבורה, איתה ניהלתי קשר מכתבים רצוף מאז שעזבה את הפלוגה.

בעיר היה מצב של חוסר עבודה. היות שבפלוגה למדתי נגרות-אריזה, עברנו לכפר-סבא, שם היתה עבודה בנגרות-אריזה (אז היו אורזים את התפוזים לייצוא, בתיבות ברוס). משנבנתה שכונת אליעזר ליד כפר-סבא, עברנו לשם. גם בשכונה זו הייתי פעיל והגעתי להיות מזכיר השכונה. בשנת 1936 נולדה בתנו **פנינה**. ב-1942 נולד בננו **משה**.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה שוב היה מצב של חוסר עבודה בפרדסים. העולם היה סגור ולא היה לאן לשלוח את הפרי. חזרנו העירה, לנחלת יצחק. עברתי קורס באריגה, אך גם בענף הטקסטיל היתה אבטלה. היות שגרתי בנחלת יצחק, הייתי שייך ללשכת העבודה של רמת-גן. משם קיבלתי עבודה בבית-החרושת "ארגמן" וזו כבר היתה עבודה פחות או יותר קבועה.

במלחמת השחרור גוייסתי לצה"ל. לאחר הסכם רודוס שוחררתי, לפי סעיף בתקנון, שמי שיש לו שני ילדים, רשאי להשתחרר מהצבא. חזרתי לעבוד ב"ארגמן". הייתי פעיל ונבחרתי לוועד הפועלים.

בשנת 1954 שלחה ההסתדרות משלחת של פועלים ממקצועות שונים להשתלמות בארצות הברית. אני הייתי נציג מקצוע הצביעה במשלחת זו. במשך שלושה חודשים למדנו בארה"ב שיטות ייצור חדשניות ומשחזרנו, הכנסנו את החידושים הללו במערכות הייצור של התעשיה המקומית. לאחר זמן-מה הוצע לי לעבוד באיגוד המקצועי של "הנוער העובד". לפני נסיעתנו חתמנו על הסכם, שלפיו התחייבנו להיענות לדרישות של ההסתדרות לעבוד כפעילים בה, באם נידרש. לאחר עשר שנים ב"נוער העובד" העבירו אותי לסקציית המתכת למבוגרים, שם עבדתי עד שיצאתי לפנסיה, בגיל 65.

לאחר שנחתי קצת מהעבודה המאומצת, התחלתי להתעניין בעבודה חלקית. התקבלתי לעבוד בארכיון של בנק לאומי ברמת-גן, שם עבדתי במשך חמש שנים. לפי הרגשתי ויכולתי

הייתי מוכן להמשיך, אבל בבנק הוחלט שבגיל 72 צריך לפרוש. לקחתי לי חופש ונשארתי בבית.
מאחר והיתה לי חולשה לרשום דברים ולשמור אותם במגירה, החלטתי לסדר את החומר שהתרכז אצלי במשך השנים. קניתי מכונת כתיבה והתחלתי להעתיק את הדברים שנראו לי חשובים, במטרה להוציאם לאור בספר, לזכר אשתי הראשונה **דבורה**, שנפטרה בגיל צעיר ולא זכתה לראות נכדים מילדיה, ולזכר אשתי השניה **מרים**, שנפטרה לאחר 21 שנים שהיינו יחד. טרם ריכזתי את החומר ועכשיו הגיע הזמן. הילדים ונכדים יקראו ויוכלו לזכור אותנו.

מתוך הספר "תחנות בחיי"

ג'ינה בן-דוד

קורותיה של משפחת קהל

הזוג **יצחק ופרידה קהל** היו משפחה ידועה בדראוץ-פרוט. הם היו בעלי פונדק-דרכים בתקופה שבין שתי מלחמות העולם. יהודים ולא-יהודים, בדרכם מבסרביה למולדובה, ולהיפך, היו מתארחים בו ללינת לילה או שניים.
בנם **לופו** נפטר בגיל 30 והשאיר אלמנה בשם **אתי**, עם שלושה ילדים: **שעיה, קלרה ולורה** (לימים – אמי). סבא **יצחק** גידל את הנכדים-היתומים בביתו. הוא היה איש אמיד, גבאי בבית-הכנסת, עזר לנצרכים בעיירה ותרם למען ארץ ישראל.
עם פרוץ מלחמת העולם השניה, סבתא **פרידה**, שכבר היתה אשה זקנה, יחד עם כלתה **אתי** ושתי בנותיה של זו הוגלו לטרנסניסטריה. הבן **שעיה** נלקח למחנה עבודה.
סבתא **פרידה** נפטרה בטרנסניסטריה, בעקבות התעללות של שוטר אוקראיני. **אתי** והבנות, שהיו אז בגיל 17 ו-19 שרדו, למרות שסבלו מרעב, קור ותלאות אחרות.
בזמן המלחמה נהרס הפונדק בהפצצה. לאחר המלחמה הופקע השטח שעליו עמד הפונדק, על-ידי המשטר הקומוניסטי ששרר אז ברומניה.
לאחר המלחמה נישאה **קלרה** לאיש, שהתה זמן-מה בבוקובינה. לאחר-מכן עברה לברשוב ומשם עברה לפרנקפורט, גרמניה. יש לה בן, **לוציאן.**
שעיה התחתן גם הוא, התגורר בבוקרשט עד עלייתו ארצה ונפטר בשנות ה 70. הוא השאיר אחריו בן, **דני קהל**, ולו שלושה ילדים. הם גרים בכפר-סבא.
לורה, הבת הקטנה לבית **קהל** התחתנה גם היא לאחר המלחמה והתגוררה בקלוז', עד עלייתה ארצה, בשנת 1961. כיום שמה **לורה גולדשטיין** והיא גרה ברחובות, בקרבת בתה **ג'ינה בן-דוד**, אמא לשלושה ילדים, שהם הדור החמישי למשפחת **קהל**.

שמואל בן-דוד

אימצתי לי "אמא"

מיומנו של מתנדב

לפני שש שנים התגייסתי כמתנדב לתחנת יעוץ לקשיש ברמת-השרון. הציעו לי לקבל על עצמי טיפול באשה בת 68, ילידת רומניה, אלמנה בודדה, חולה במחלה ממארת, המתפקדת בקושי. אך מבחינה מנטלית היא אשה משכילה, שולטת בחמש שפות.

בתחילה לא ידעתי מה השיטה המתאימה לטיפול באשה זו, במצבה המיוחד. ואז עלה בי הרעיון ל"אמץ" אותה כ"אמא" ולהגיש לה את כל הטיפול והדאגה שבן מקדיש לאמו.

בפגישות הראשונות ביצעתי כמה תיקונים קלים בדירתה, כמו ברז דולף, מנעול מקולקל בדלת, או החלפת נורה שרופה. כן השלמתי קניות במכולת, שהשכנים לא הספיקו לקנות לה אותו יום. וכמובן – שיחה בענייני דיומא, בהיותה מעודכנת בכל המתרחש, מתוך האזנה לרדיו.

בביקורים לפני חג הייתי מביא לה צנצנת דבש או ריבה, עוגיות וכדומה, כדי לתת לה הרגשה של משפחתיות. ביום העצמאות לקחתי אותה אלי הביתה והיא צפתה במצעד הצבאי שהתקיים אותה שנה, ושודר בטלוויזיה. לה לא היתה טלוויזיה. היא היתה מאושרת אותו יום, הן מן הביקור בביתי, בחוג משפחתי, והן מעצם היציאה מביתה, למקום אחר. מראה המצעד בטלוויזיה עורר בה חוויה עזה והיא אמרה לי: "אתה יודע, הטלוויזיה מוצאת חן בעיני..." הבנתי את הרמז וכעבור זמן קצר השגתי לה מכשיר טלוויזיה משומש, שקיבלתי מחברי. אין לתאר את שמחתה ביום שהבאתי לה את הטלוויזיה. זה שינה לה את כל אורח חייה. יכלה לצפות בה כל אימת שרצתה. היא אמרה לי שעכשיו היא כבר אינה חשה כל-כך בודדה. כאילו יש מישהו אתה בבית.

בעיה אחרת היתה, שלא היה לה טלפון ובמקרה חירום לא יכלה להודיע שהיא חשה ברע. בהסכמת השכנים התקנתי לה פעמון אצל השכנים והודות למשפחות **אגבבה, סביחה ושאול** היא יכלה להיות רגועה יותר, בידעה שבמקרה חירום תוכל להזעיק עזרה.

מצבה הוחמר והיא נלקחה לביה"ח "מאיר" ומשם הועברה אחר-כך לבית לווינשטיין ברעננה. ביקרתי אותה גם שם. היא מעולם לא התלוננה ולא היו לה כל טענות. להפך: ציינה לטובה את צוות המטפלים, את האוכל, את הטיפול הרפואי.

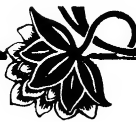
מדי שנה ביום הולדתה הייתי בא ומביא לה פרחים או מתנה צנועה, לתשומת לב. ביום ההולדת 91, כשביקרתיה, אמרה לי: "מי יודע אם עוד יהיו לי ימי הולדת..." מצבה החמיר והיא היתה מודעת לכך. באחד מימיה האחרונים קראה לי לבוא. היא היתה בהכרה מלאה. הודתה לי על מה שעשיתי למענה, והוסיפה: "לו הייתי אמא אמיתית, לא הייתי יכולה לדרוש יותר". כעבור שלושה ימים נפטרה.

מתוך רשימה במקומון של רמת-השרון, פברואר 1984.

הכותב, **שמואל בן-דוד** ז"ל, יליד רדאץ-פרוט, היה בנו של הרב **דוד בורשטיין** ז"ל.
שמואל בן-דוד קיבל פרס "גמלאי מתנדב מצטיין" לשנת 1984 מטעם קרן הגמלאות המרכזית, וכן נבחר ל"יקיר ההסתדרות" ע"י מועצת פועלי רמת השרון.

לאחר בדיקה מדוקדקת בספרי משרד הבטחון, מצאנו עוד קבוצה של בני דורוהוי והסביבה, אשר נפלו במערכות ישראל.
מחיר הדמים של בני דורוהוי והסביבה הנו כבד.
אנו מרכינים את ראשנו בפניהם!

אהרן מרדכי

בן **מיכאל ופסיה**. נולד ביום ט"ו בטבת תרפ"ט (28.12.1928) בסאוון. גמר חמש כיתות של בית-ספר יסודי בעיירת מולדתו. עלה לארץ בשנת 1951. גוייס לצה"ל במארס 1953.

ביום ה' באב תשי"ג (17.7.1953) נפל בשעת מילוי תפקידו, בדווימה. הובא למנוחת עולמים בבית-הקברות הצבאי בנהריה.

ברביירו דוד

בן **הרשקו ומלכה**. נולד ביום ח' באייר תש"ה (21.4.1945) ביאסי. את ילדותו ונעוריו חי בדאראבאן, שם סיים בית-ספר תיכון. לאחר סיום לימודיו התיכוניים המשיך לימודיו באוניברסיטה בבוקרשט.

אחר עלייתו ארצה, בשנת 1965 למד בטכניון בחיפה. לצה"ל גוייס בפברואר 1967. נמצא מתאים להיות קצין והוא נשלח לקורס קצינים. ביום העצמאות, ה' באייר תשכ"ח (3.5.1968) נפל בשעת מילוי תפקידו.

הובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות בכפר-סבא.

במכתב-תנחומים למשפחה כתב מפקדו: "**דוד** יצא לפעילותו האחרונה כדי להבטיח את שלומם של אזרחי המדינה ביום חגה העשרים, חדור הכרה ורצון למלא את משימתו כאזרח נאמן למולדתו וכלוחם ללא חת".

דוידסון אברהם

בן **אברהם ואטלה**. נולד ביום כ"ז באב תרצ"ו (15.8.1936) בדורוהוי. סיים את לימודיו בבית ספר יסודי שם.

בשנת 1949 עלה לארץ. במאי 1956 גוייס לצה"ל.

ביום י"ד בתמוז תשט"ז (23.6.56) נפל במילוי תפקידו והובא למנוחת עולמים בבית-הקברות הצבאי בקרית-שאול.

כהן אליעזר ("לולו")

בן **אשר ופסיה-רחל**. נולד ביום ל' באב תש"א (23.8.41) בדורוהוי. סיים את לימודיו בבי"ס יסודי ותיכון שם.

המשפחה עלתה לארץ בשנת 1959 ובארץ למד באוניברסיטת בר-אילן בפקולטה לביוכימיה ועבד כלבורנט.

גוייס לצה"ל באוגוסט 1960 ושירת בחיל ההנדסה. שירת בין השאר כנהגו של קצין ההנדסה הראשי. ביום ז' במרחשון תשכ"ח (10.11.67) עלה רכבו על מוקש וכך מצא את מותו. הניח אשה. הובא למנוחת עולמים בבית-הקברות הצבאי ברחובות.

כהן שמעון (יעקב)

בן **צבי וגיזלה**. נולד ביום י"ח בשבט תרפ"ד (24.1.1924) בדורוהוי. הוריו נהרגו בפוגרום בשנת 1940. סיים את לימודיו בבית-ספר יסודי בעיר מולדתו. שירת בצבא הרומני כשנה וחצי ובשנת 1951 עלה לארץ. בדצמבר 1952 גוייס לצה"ל וביום י"ד בטבת תשי"ג (1.1.53) נפל בשעת מילוי תפקידו. הובא למנוחת עולמים בבית-הקברות בזכרון יעקב. הניח אשה ושלושה ילדים.

מלר שלמה ("איזיק")

בן **פייבל וחנצה**. נולד ביום כ"ו בשבט תש"ו (28.1.46) בדורוהוי. המשפחה עלתה לארץ ו**שלמה** למד בבית-ספר תיכון מקצועי בקרית-חיים. באוגוסט 1964 גוייס לצה"ל. ביום י"ח בתמוז תשכ"א (18.7.65) נפל בשעת מילוי תפקידו. הובא למנוחת עולמים בבית-הקברות הצבאי בנהריה.

פורמן צבי

בן **מרכוס וחנה**. נולד ביום ט"ז בכסלו תרצ"ג (15.12.1932) במיכאילן. סיים שש כיתות של בית-ספר יסודי. הגיע לארץ בשנת 1951. גוייס לצה"ל במאי 1952. בפעולה קרבית בבית-גוברין, ביום י' באדר תשי"ג (25.2.53) נפל בשעת מילוי תפקידו. הובא למנוחת עולמים בבית-הקברות הצבאי בחיפה.

פשקארו יעקב

בן **ויקטור וחיה**. נולד ביום י' בסיון תרצ"ז (20.5.37) בדורוהוי. עלה לארץ בשנת 1951. גוייס לצה"ל בפברואר 1955 והוצב לחיל התותחנים. נפל בקרב במערכת סיני ביום כ"ו במרחשון תשי"ז (31.10.56). הובא למנוחת עולמים בבית-הקברות הצבאי בעפולה. זכרו הועלה בספרו של **אורי מילשטיין**, "מלחמות הצנחנים".

קליגר שמואל-צבי

בן **אבא-יעקב ואסתר**. נולד ביום כ"א בתשרי תרצ"א (3.10.1931) במיכאילן. למד שם בישיבה. עלה לארץ בשנת 1950 ועבד כפקיד במועצה הדתית של תל אביב. גוייס לצה"ל בינואר 1951. ביום ל' בניסן תשי"א (6.5.51) נפל בקרב בשפך הירדן, ליד הכינרת.

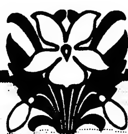
הובא למנוחת עולמים בבית-הקברות הצבאי שעל הר' הרצל בירושלים.

שכטר פנחס

בן **יוסף והינדה**. נולד בעשרה בטבת תרפ"ה (1.1.1920) במיכאילן. עלה לארץ בשנת 1949. כעבור זמן גוייס לצה"ל. ונפל בשעת מילוי תפקידו במילואים, ביום י"ז בתמוז תש"ך (12.7.60).

הובא למנוחת עולמים בבית-הקברות הצבאי בקרית-שאול. הניח אשה ושני ילדים.

פיינשטין חנוך (הניך)

בן **מרים ומרקו**. נולד ביום כ"ד בחשון תשי"ד (2.11.1953) בדאראבאן. עלה ארצה עם משפחתו בשנת 1963. למד בבית-ספר יסודי ברומניה ובארץ למד בבתי-הספר "ביאליק" בעכו, "גורדון" ו"הערבה" בחולון ובבית-הספר בקיבוץ גלעד. אח"כ המשיך את לימודיו בבית הספר התיכון איזורי בעמק המערבי. הגיע שם לסיום כיתה י"א במגמה הריאלית ונבחן בבחינות בגרות אקסטרניות במסגרת בית הספר "מישלב".

לאחר שעלתה משפחתו ארצה, התגוררה תחילה בעכו ואחרי כן בחולון. משום כך נאלץ ללמוד בבתי-ספר שונים. אחרי מות אביו נשלח לקיבוץ גלעד והתחנך שם במסגרת עליית הנוער. מבית-הספר שלחוהו להשתלם במתימטיקה ופיזיקה בחוגים למחוננים בטכניון בחיפה, בכור הגרעיני בנחל שורק ובמכון וייצמן למדע ברחובות. כשחש שלא די לו במה שהוא לומד בבית-הספר הקיבוצי, חזר למשפחתו בחולון והשלים את בחינות הבגרות. כן כתב מספר עבודות במסגרת החוגים שבהם השתתף.

חנוך גוייס לצה"ל בנובמבר 1972 והוצב לחיל השריון. לאחר הטירונות ולאחר שהשתלם בקורס לוחמי נגמ"שים הוצב כרובאי ביחידת חרמ"ש ששירתה על גדות תעלת סואץ. לדברי חברו לא הקדיש **חנוך** תשומת לב למראהו החיצוני כחייל, אך כלוחם היה תמיד בין הטובים. בתרגילי האש היה מסתער ופוגע וגם עוזר למתקשים בתרגיל ומעודדם. תמיד התנדב לכל תפקיד. לדברי חברו בפלוגה היה **לחנוך** "לב זהב". הוא היה ידיד טוב ותמיד סייע לחברו שהיה בודד בארץ, הלווה לו כספים בלי לשאול מתי יחזיר והיה עוזר לו בכל שיכול באימונים. עם זאת היה מסוגר והרבה להתבודד. בפלוגתו לא היו לו חברים רבים.

כשפרצה מלחמת יום הכיפורים היתה יחידתו במוצב "טלוויזיה" שבגזרה המרכזית של תעלת סואץ. **חנוך** השתתף בקרב הקשה להגנה על המוצב וביום י"א בתשרי תשל"ד (7.10.73) הסתער בנגמ"ש על הכוחות המצריים התוקפים. בהסתערות נפגע הנגמ"ש **וחנוך** נהרג. הוא הובא למנוחת עולמים בבית-העלמין בקרית-שאול. השאיר אחריו אם ואח.

בית-הספר "הערבה" בחולון ייחד פינת הנצחה לזכרו ולזכר עוד תלמיד לשעבר של ביה"ס. בחוברת פנימית של פלוגתו, "חרמש", מחזור נובמבר 1972 פורסמה רשימה עליו.

רגנבוגן אריה (אדוליקה)

בן **סולו ושרה**. נולד ב-30.10.1947 בסאוון. הוא זכה - בנוסף להשכלתו הכללית, גם בחינוך יהודי: אמו **שרה טקסיירו** גדלה בבית מסורתי יהודי. אביה היה מלא וגדוש תורה ויהדות ובעל הכרה ציונית. הוא היה פעיל במיוחד במסגרת הקרן הקיימת בעיירה.

ב-1965 עלתה המשפחה לארץ. הבן **אריה** סיים את האולפן לעברית והתערה במהרה בהווי הישראלי. חלומו הגדול היה לשרת בצה"ל ולקשור את גורלו בהגנה על מדינת ישראל. הוא התגייס לצה"ל והתנדב לצנחנים.

במלחמת ששת הימים ב-1967 הוא נפל בגבורה בקרב ליד רפיח. חבריו ומפקדיו סיפרו שהוא הוכיח עוז רוח, גבורה ומסירות נפש בקרב. לפני יציאתו לחזית הוא נכנס לבית הוריו ואמר לאמו: "אל תבכי, אמא, אני יוצא להגן עליכם ועל המדינה".

קורבנו של הנער בן העשרים, במלוא כוחו, בתחילת דרכו בחיים, הינה בבחינת מילוי הבטחתו: להגן על קיומה של מדינת ישראל. אך חלומותיו ותוכניותיו נקטעו והושמו לאל.

הוא היה בן אוהב ומסור ואח אהוב. על אובדנו אבלים המשפחה, חבריו ומוריו.

לייב בלומנטל

שוורץ ישראל

ישראל שוורץ נולד ברדאוץ-פרוט וגורל אכזר ליווה אותו מיום הולדתו.

בהיותו ילד הוגלה יחד עם הוריו לטרנסניסטריה, שם ניספו הוריו במחנות המוות. **ישראל** שרד והוחזר מטרנסניסטריה. הוא שהה בבית-יתומים בדורוהוי, אחר-כך בבוקרשט ומאוחר יותר עלה ארצה עם קבוצת ילדים, ועם המורה המחנך והעסקן הציוני **יעקב שכטר**, סמוך למלחמת השחרור.

זמן קצר לאחר עלותו ארצה התגייס לפלמ"ח והיה בין מלווי השיירות לירושלים במסגרת הגדוד החמישי של הפלמ"ח.

הוא נפל במארב שהציבו ערבים ליחידה שעמה יצא להלחם לשחרור ירושלים.

*הדברים נמסרו על-ידי חברו ואחיו-לנשק **משה סוליס בן-טאב וחיה**, מיוצאי הרצה.*

ליבוביץ דלי

נולד ב-25 ביוני 1954 לאמו **פאני** ואביו **יעקב ליבוביץ**, יוצאי סאוון. סיים את ביה"ס הממלכתי "אילנות" באשדוד ביוני 1967 ואת המגמה הריאלית של ביה"ס העליסודי המקיף באשדוד ביוני 1972. התגייס לצה"ל בנובמבר 1972 ושירת בחיל השריון.

נפל במלחמת יום הכיפורים ב-12.10.1973 (ט"ז תשרי תשל"ד) בחזית הדרום והוא רק בן 19.

דלי בני

אסור היה לי ללדת, אבל רציתי בן - נבון, שובב - וכזה היה **דלי**. הוא נולד ב 25.6.54 וכל כך מהר גדל. וכנער קשה היה לנו להבינו. כל-כך הרבה ידע, כל-כך הרבה התעניין בשטחי המדע השונים. מעולם לא התפאר כאשר עזר בלימודים לתלמידים אחרים.

עם תום לימודיו ביקש להתקבל לעתודה האקדמית, אך מבוקשו לא ניתן לו. הדבר הטריד אותו מאוד, אך כאשר גוייס, דרש להתקבל ליחידה הקרבית ביותר והוא הוצב לשריון. מעולם לא התלונן על קשיים. כאשר הגיע בפעם האחרונה לחופשה, ישב **דלי** לידנו ואמר לנו: "עד עתה עבדתם קשה. אחותי גמרה את האוניברסיטה והתחתנה, לי נותרו עוד שנתיים עד סיום השירות. הגיע הזמן שתתחילו להכיר את הארץ וליהנות בעצמכם. רק בקשה אחת לי מכם: כאשר אגמור צבא, עיזרו לי להמשיך באוניברסיטה. רצוני להספיק ללמוד חומר של שנתיים בשנה אחת". זה היה מנהגו תמיד.

ביום הכיפורים פרצה המלחמה. ידענו שהוא נמצא במקום מסוכן. ידענו שהוא יילחם עד הסוף. "בן אדם נורמלי" אמר פעם **דלי**, "חייב להצליח בכל מקום ובכל מצב שהוא נמצא".

חברים שנשארו בחיים מהקרב סיפרו לנו ש**דלי** הצליח להשמיד עשרות טנקים ומשאיות עם חיילים. ירה בטילים במעופם, שיבש את מהלכם, כך שלא גרמו נזק לחיילים האחרים. הוא הצליח להציל חיים של חברים-חיילים אחרים, אך לא את חייו שלו. כאשר יצא למשימת חילוץ של אנשי המעוז שבו היה לפני המלחמה, נפגע הטנק שלו בפגיעה ישירה **דלי** לא חזר יותר.

נשארו המעשים הטובים שלו, הגבורה של ימי הקרבות, נשארו הרבה תעודות יפות, ספרים, צילומים, בולים וחברים נאמנים. נשארו הורים שבורים עם כאב עמוק בליבם שלא ייפסק לעולם.

אמו

דלי אחי

מעולם לא ידעתי כמה קשה יכול להיות לכתוב "מכתב". זה שבוע ימים שאני מתחילה לכתוב יום-יום וממלאה מספר שורות, מוחקת את מחציתן, ממשיכה, ולבסוף זורקת את הדף עם כל מה שהיה כתוב עליו. קשה לכתוב מכתב המיועד לכולם ולאף אחד ואשר תוכנו הוא על אח שנפל במלחמה בהיותו בן 19.

הלב מלא צער, הראש "מתפוצץ" לפעמים מרוב מחשבות, אך קשה כל כך לבטא זאת במלים.

*עברו כבר ארבעה חודשים מאז שפסקו חייו של **דלי** בתוך טנק בסיני. חיים כה קצרים! והוא הספיק להגשים כה מעט משאיפותיו ומחלומותיו.*

מעולם לא פגשתי אדם שהיו לו שאיפות כה מרחיקות לכת, כה מרשימות. עוד לא סיים תיכון וחלם על דוקטורט באסטרונאוטיקה. הייתי מחייכת כאשר הייתי שומעת אותו מדבר על כך. כאילו מותר לבחור כמוהו לחלום כה רחוק?

אם היו מבקשים ממני לתאר אותו, אז המלה הראשונה שהייתי אומרת היתה: פיקח. פיקח מאוד ומאוד מוכשר. תמיד ניסה להשיג מעצמו את המקסימום. ולרוב הצליח. זכור לי: כאשר התחיל ללמוד בתיכון, היו לו מושגים יסודיים בשפה האנגלית (בחו"ל למד בשפה זרה – צרפתית) ואז, בלי שום עזרה, הבחור התחיל לקרוא ספרים באנגלית עם מילון לידו וכך השיג אפילו את חבריו.

*תמיד היה לו עיסוק צדדי, נוסף ללימודים הרגילים: פעם התעניין בבדיקות במיקרוסקופ, פעם בנה טיסנים, פעם ערך בבית ניסיונות בכימיה ("השגעונות של **דלי**" היינו קוראים לזה ואולי עדיין לא גילינו אז את סקרנותו ושטחי ההתעניינות הרבים שלו, בעיקר במדע).*

אינני מבינה עד עכשיו איך הספיק לחלק את זמנו הפנוי בין כל-כך הרבה חוגים ופעילויות. היה לו כאילו משהו שדחף אותו להספיק כמה שיותר... וכעת אני מרוצה שזה היה כך, היו לו לפחות חיים גדושים ומעניינים.

*אחרי שהתגייס, כאשר הגיע לחופשה, היה הבית מתעורר לחיים. תוך מספר שעות היה מתמלא חדרו חברים. מוסיקה רעשנית היתה נשמעת, הבחורים היו צוחקים, הכלב של **גבי** היה נובח ואמא היתה מגישה עוגיות ושתיה, והיה שמח...*

*ועכשיו אני נכנסת לחדרו וליבי מתכווץ: הספריה מסודרת, הטייפ עטוף בניילון, המכשיר לפיתוח תמונות ארוז, ומעל המיטה של **דלי** דולקה יום ולילה מנורת זיכרון. והבית כה שקט... **ודלי** לא יחזור לכאן לעולם. ואני אחותו של גיבור, והכאב גדול!*

כאב על שיותר אין לי אח, כאב על גורלם של הורי והכאב העמוק ביותר, על בחור כזה, שיכול היה אולי לעשות דברים נפלאים, והוא חי כה מעט...

אחותו רחיטה

שר הבטחון

גברת פני ומר יעקב ליבוביץ היקרים,

הרשו נא לי להשתתף בכל לב באבלכם בהילקח מכם דלי ז"ל.

טוראי דלי ליבוביץ ז"ל נתן את חייו למען מולדתו. הוא נפל בחזית הדרום במלחמת יום הכיפורים והובא לקבורה ביום כ' בחשון תשל"ד (15.11.1973).

דלי ז"ל שירת בחיל השריון. הוא היה חייל מצויין וחבר נאמן. דלי היה אהוב על כל מי שהכירו.

זכרו של טוראי דלי ליבוביץ הינו קודש וננצרנו בלבנו בגאון.

יהא זכרו ברוך.

ביקר,
משה דיין – רב-אלוף (מיל.)
שר הבטחון
כסלו תשל"ד, דצמבר 1973

נתן זעירי (קליין)
בן משה קליין – יליד דורוהוי

נולד ב–4 ביוני 1939 בקיבוץ נען, להוריו **שינקה ומשה קליין.** סיים את מחזור ה' של ביה"ס בנען והתקבל לחברות במשק ב–1957. התגייס לצה"ל באוגוסט 1957 לחיל השריון, וסיים את שירותו ב–1960. הקים משפחה עם חברתו **אסתר** וב–1963 נולד בנם **יריב**. בשנת 1965 עבר מנען לביה"ס החקלאי בן–שמן ועבד שם כמדריך משק. נפל ב–5 ביוני 1967 בקרב על עזה.

*

בתחילה היו החששות. אותם הבהובים קודרים, שהשתדלנו לדחקם לקרן זווית. ניסינו להתעלם מהעובדה האכזרית שלנצחון יש מחיר, מחיר מכאיב ויקר... אח"כ באה ההודעה האיומה. סיוטי הלילות וחשדות הימים נקטעו בצלצול חד ואכזר של הטלפון... ובכן, זה קרה...

ומאז – כל חמישי לחודש הוא יום זיכרון, וכל הנוגע לשריון הוא זימון לשיחה על **נתני**. והזכרונות כה בהירים, רעננים, וכה אכזריים...

חג, יום הולדת, מאורע – תדיר מסתתרת אי–בזה דמותו התמירה, בעלת החיוך הטוב. תמיד מוכן להחלץ לעזרה, לתת כתף, להבין ולעודד, לקבל כל אדם באשר הוא אדם. היה בו השילוב המקסים של איש תנועה ואיש משפחה, מאוזן ויציב. **נתן** ידע להאזין לזולת, להשיח דאגותיו ולבטיו ללא מרירות וטינה, ללא העמדת פנים או נטיה לעשיית רושם. הכנות היתה יסוד אישיותו וסלד משפת חלקלקות.

ידע למצוא פורקן בעבודה, בטיולים ובמוזיקה. את היצירות שאהב – אהב בכל ליבו. כמו שאהב את פרחי השדה, את מרחבי המולדת ואת משפחתו. הוא לא ידע אהבה לחצאין. לא ידע להתחלק. נרתע מפשרות. הוא אהב בשלמות, וחיפש שלמות וכנות.

ועד מה ידע למצוא שפה משותפת עם הכל! הבין ללב דוד זקן ודתי, ידע להדריך עולה חדש – **נתן** ניחן בסבלנות ואורך–רוח. מי יכול היה לשער כי אלו שלובים ואחוזים בקוצר ימים כה נוראי...

ידע לבקר – לא ידע לשנוא. היתה לו מהות של מדריך ומחנך. האמין תמיד בכוחה של האהבה ליישר את כל ההדורים. הוא אהב את האדם ולא האמין ביצר הרע.

והיום משחק **יריבי** ילדו בתותחים וטנקים ואין הוא יודע כי אבא **נתני** לא היה רואה צעצועים אלה בעין יפה. ונדמה לי שאני שוב רואה את עיני **נתן** מביטות בבן המשחק בצעצועי המלחמה, והן עצובות. אם היה משהו שנתן "שנא", הרי זו המלחמה. אני זוכרת שאמר: "זה רע הכרחי כנראה. אם הייתי רוצה לברך את **יריבי**, הרי זה בברכת שלום. שלא יצטרך להלחם. שיתלבט, שיעמוד בקשיים, שיצטרך להתמודד עם אתגרים. שיפול, יקום ויהנה. אך שלא יצטרך לשלוף נשק. דורנו חייב לעשות הכל כדי להבטיח יציבות ושלום **ליריבי** ולשכמותו...".

אלה היו דבריו לערך, בשובו מתרגיל חורף ארוך ומייגע. פניו היו שזופים, מאובקים ויגעים. המלחמה עדיין לא נראתה באופק והתקווה הדהדה בקולו. הוא הוסיף "מה שמריץ חייל לקרב אינה תאוות כיבוש ולא שיכרון מנצחים, אלה הן דמויות בן ואשה אהובים, הם המדרבנים והם הקמע".

חבריו מספרים על הקרב האחרון. בסיפורם אני מכירה אותו. ודאי. כי מי זה היה יכול לחשוב ברגעי קרב אכזר, כשכדורים שורקים סביב ואש תופת משתוללת, מי היה יכול לצעוק: "המפקד, תוריד את הראש", לדווח את כיוון התוקפים, לדווח ולצנוח. הוא נפגע מכדור אחד בראש וצנח. פניו נשארו כשהיו, נקיים, בהירים, שלמים ויפים. רק חולצתו הוכתמה לאיטה...

היה איש, גבר, בן מסור ואב אוהב – והכל אבד. נשאר גוף קר, לא מגיב, "יפה כמו בחיים" אמר חברו. נשארה רק מצבה דוממת וקרה – – –

דודתו – **זלפה קליין**, רעייתו של **יעקב קליין**

קטעים מתוך מאמר שהופיע בספר "חמישה בנים" בהוצאת קיבוץ נען

זכרונות על ראובן פוניה

היה זה בשנת 1945, מיד לאחר שחזותי מטרנסניסטריה, עם סיום מלחמת העולם השניה. חזרנו לדורוהוי וכאן התחלתי מחדש את חיי, את ילדותי, שהשואה קטעה וגזלה ממני, במשך כחמש שנים.

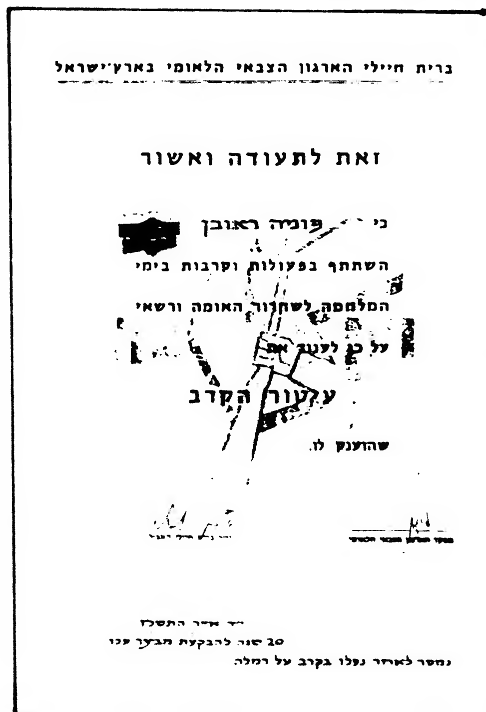
היינו שכנים למשפחת **פוניה**; האב, יהודי מבוגר, האם, בת - יפהפיה מסנוורת ביופיה, ובן קטן יותר, **ראובן**. האחות נישאה ל**מאיר הרשקוביץ'** ממפעל הרהיטים, ואילו **ראובן**, כבן 15, החל לבקר בקן בית"ר, ששכן בביתו של **שכטר**, מול משרדי מינהל הכספים בעיר.

עברו כמה חודשים וקבוצה של 14 חלוצים, ביניהם **ראובן פוניה, מאיר בריך, אלי קליין, לאה פישר**, אחיה **חיים פישר**, אני ועוד אחרים, נסענו לבוקרשט, לפלוגת הכשרה, לקראת עלייתנו ארצה.

לפני הנסיעה באה אמו של **ראובן** אלינו הביתה ובדמעות בעיניים ביקשה ממני לשמור עליו. אני הייתי אז בת 17 וחצי, הוא היה בן 16. היא ביקשה ממני "לאמץ" אותו כאח ולדאוג לו כל ימי חייו - אלה היו המלים שלה, אמו של הנער.

נסענו. עברנו דרך הונגריה, יוגוסלביה, איטליה וקפריסין והגענו לארץ-ישראל. כאן נפרדנו. הוא יצא עם קבוצת בחורים בגילו לשוני ליד בנימינה, לפלוגת הכשרה של בית"ר. אני, שכבר הייתי נשואה ואם לילד בן ששה שבועות, קיבלתי חדר בקרית-אונו ומדי שניים-שלושה שבועות היה בא אלינו לשבת. מן המעט שהיה לנו, הייתי מתחלקת אתו. בינתיים פרצה מלחמת העצמאות. בעלי גוייס ויצא לחזית, וכן גם **ראובן**. הוא כתב לי כמה שורות, שהוא יוצא להגן על המולדת.

מאז ועד שנת 1989 לא שמעתי ממנו. חיפשתי אותו במקומות שונים, עד שנאמר לי שנפל בקרב על רמלה. הוא היה בפלוגה של אצ"ל, ש-51 מלוחמיה, נערים בני 19-21 נפלו בקרב הזה.

ברית חיילי הארגון הצבאי הלאומי בארץ-ישראל

זאת לתעודה ואשור

כי פוניה ראובן [redacted]

השתתף בפעולות וקרבות בימי

המלחמה לשחרור האומה ורשאי

על כן לענוד את

עטור הקרב

שהוענק לו.

[illegible]

25 שנה להבקעת [illegible] עכו

נמסר לאחר נפלו בקרב על רמלה.

בשנת 1989 הופיע ספר זכרון לחללי האצ"ל ובו עמוד מוקדש לכל נופל, עם תמונתו, וכך נודע לי בעצם על נפילתו של **ראובן**, לפני 40 שנה.

ראובן פוניה היה בן 21 בנופלו. תחילה נקבר בבית-הקברות ברמלה. אחר-כך הועברו עצמותיו לבית-העלמין ברמת יצחק. נסעתי עם בעלי לבית-הקברות. בין מאות הקברים, המסודרים בשורות מדוייקות, מצאתי גם אותו. בקבר הרביעי בשורה האמצעית שבתחילת בית-הקברות נח הנער שבא ארצה עם תקוות רבות ונפל כה צעיר למען האידיאל שלו ולמען המולדת.

מאז אותו יום שמצאתי אותו, אני נוהגת לעלות לקברו ביום הזכרון לחללי צה"ל ומערכות ישראל. טלפנתי ל"מצודת זאב" וסיפרתי להם את כל הסיפור הזה והם העבירו לי את התעודה על עיטור הקרב שקיבל, והמובאת בזה.

שושנה רוטנברג

Marcu Geambas male nurse by proffesion and by mission - 224
Parnafes family - 225
The couple **Orenstein** - 225
My grand father Rabbi Shimshon Gelibter - **Shimshon R. Levenkron** - 226
Seeing miracles in the hollocaust - **Haim Baraz** - 227
The guard Vasile - **Nathan Kraft** - 228
The horrors of the concentration camp, the memories of a rescued - **Larry B. Marton** - 230
Sami Brill the open heart man - 231
Trial of the fifty young "communists" - **Sami Bril** - 23
The expulsion from Darabani - **Shimshon R. Levenkron** - 232
The **Schechter** couple visiting Israel - 233
Hersh Rosen - self explanatory pictures - 234
In memory of my mother - Slima Haham - **Pnina Scolnik (Haham)** - 235

HERTZA
Memories from fifty years ago - **Bruno (Baruch) Sontag** - 237
Hertza - my birth place and my connection with Dorohoi - **David Spund** - 238
In the shaddow of Transnistria's hollocaust - **Aizic Segal** - 239
Miriam's memories - **Avraham Weisman** - 242
Ronetti Roman and his play "Menashe" - **I. Kara** - 244

RADAUTZI-PRUT
Meeting of people from Radautzi-Prut - **Kalman Bar David** - 245
No - memories - **Eliezer Ben Ami (Bercovici)** - 246
Antiques shop - my brother Iacobash (poems) - **Eliezer Ben Ami (Bercovici)** - 247
Ballad "Mioritza" translation: **Eliezer Ben Ami (Bercovici)** - 248
Talmaciu family: **Idel** and **Haya-Sarah** - **Beniamin Talmaciu** - 249
The story of a picture - 251
Obscure memories - **Sara Schachter (Sarale Roisen)** - 252
The "ketuba" from Transnistria - 254
The Moscovici family - **Seindale Nadler** - 256
Memorial ceremony at Yad V'Shem in the honor of Radautzi-Prut people who died in Holocaust -258
Moments in my life - **Eliezer Burstein** - 259
The Cahal family chronicals - **Gina Ben David** - 260
I adopted a "mother" - **Shmuel Ben David** - 261

FALLEN IN ISRAEL WARS

MIHAILENI

From the expulsion from Spain to Mihaileni - **Baruch Tercatin** - 155
Mordechai Strelisker a hebrew writter from Mihaileni - **Lucian Zeev Herscovici** - 157
Rabbi **Sabetai Segal** author of Questions and Answers of the RASHBAD - 160
Velvale Zberger - troubadour of the town - **Shimshon R. Levenkron** - 161
The jewish school from Mihaileni - **Shemaia Wasserman** - 162
The trial of the red curtain - **Sonia Wasserman (Reisel)** - 164
Ydov Cohen, symbol and honorable of Romania jewry - 165
The honor of Rabbi **Moshe Bodner** has been transmitted to **Ydov Cohen** - 165
Yakov Mihaeli - our man at the Histadrout organizations - 166
Jean Blum, man of wisdom, spirit and action - 168
Mondial Lottery for peace - **Jean Blum** - 168
My mother's reward - **Sonia Wasserman (Reisel)** - 169
Miriam Eisental (Rahmut) souls rescuer - 170
My mother, my teacher - Tauba (Yona) Schweitzer z.l. - **Hadassah (Schweitzer) Fishel** - 171
From Mihaileni to Kiryat Shmona - **Iancu Cazacu**'s life achievments - **Yosef Cazacu** - 174
Hilda Bernard z.l. - **Baruch Tercatin** - 175
Froim (Efraim) Rahmut - 175

DARABANI

From the chapter "Darabani", a selection of documents and lists - **Shimon Haran** - 177
Order against the jewish people given by the municipality of Darabani - 178
Synagogues in Darabani - 184
Riots in Darabani and the rioters' trial - **Shimon Haran** - 186
Poems - **Avraham Feller** - 190
"Day after day" - Poems - **Shimon Haran** - 190
Esther the gypsi woman - **Ytzhak Haham** - 191
The convert who was interested in "Parashat Hashavua" - 192
Respects to **Rabbi Ytzhak Haham** - 193
From the daily existence of a small town - **Shimshon R. Levenkron** - 194
Rabbi Nahum Shemariah Schachter, the Rabbi of Darabani - **Shimshon R. Levenkron**- 196
The Yosef family - dinasty of **Yosef Baraz** from Darabani - **Haim Baraz** - 197
Arieh Schapira, public activity of many achievments - **Rabbi Efraim Guttman** - 201
The foundation of Bnei Akiva's organization in Darabani - **Haim Baraz** - 202
Rabbi Menahem Haham's gold - the Rabbi of Or Akiva - 205
Nathan Baraz - man of many activities - 208
Yoel Kotter - untired public activity - 210
The **Cohen** family, a special one - 212
From Darabani to Kiryat Ata - **Dr. Salomea Herscu (Triger)** - 214
Shifra Triger blessed with grandsons - 216
Combining the public activities and management of the high school in Israel - **Haim Baraz** - 217
Rabbi **Smil (Shmuel) Davidson**'s descendants - 220
Yucla's family saga - 222
Rabbi **Moshe Kraftt** from the **Banai** dinasty - 224

Rabbanit Bracha Lupovici - Tirrer - 100
Moshe Balan helped many orphans to make alyia to Erez Israel - 101
Bethar Dorohoi - headquarters and management after the Second World War - 101
Bianca Roman born Helik - 102
Looking for roots (poem) - **Mania Herman** - 102
Shemaya Messinger - man of welfare - 103
Three generations in **Shoshana's Rottenberg** family (Rosa Marcovici) - 103
Alisa Zilberberg (Schiller) born to be an educator - 104
Greetings from **Avraham Lerrer** - Canada - 105
Yosef Iancovici z.l - 106
The story of a name - 107
My mother, my teacher the Rabbitzen Sima Reizel Wasserman z.l - **Rav Yosef Wasserman** - 108
Assir Zion born in Dorohoi: Avraham (Dolfi) Hirsch z.l - **Yehoshua Cushmaru** - 110
Flower on Gilad by Ariela Marian - 114
My beloved husband Adolph Rosen z.l. - **Bella Rosen** - 115
Braha Kleinerman - zionism from all her heart - **Mordechai Dayan** - 116
My wife "skad" victim - **Yehosha Cushmaru** - 118
My father, Herscu Tapiţeru - **Zeev Livni (Ciubotaru)** - 120
My father Moshe Yakov Schehter z.l. - **Zeev Schehter** - 122
Grandmother Hanna - **Shlomo David** - 122
My mother Sarah Heifler - **Moshe Ofir** - 123
My father Yakov Bacalu - **Mania Herman** - 125
In the memory of Malvina and Iancu Schiller - 126
Shlomo Ungureanu z.l. - tragedy of a family - 126
Aharon (Isac) Casapu at the age of 100 - 127
The book "Dorohoi" (a) has been donated to the Institute of the Hollocaust Reaserch at Haifa University - 128
The book "Dorohoi" (a) have been donated to the Mayor of Kiryat Ono - 129
Congratulations for the publication of the book "Generations of jewishness and zionism - Dorohoi (a)" - 130
"Roots" of the Dorohoi jewish community - 133
Literature award for the book "Dorohoi" (a) - 134

SĂVENI

Rabbi Klinger's honors - **Dr. Yakov Geller** - 135
Boicot on the trespassing ritual slaughterer - **Pnina Vardi** - 137
The rabbi opposed to the alyia - his grandson feels "uncomfortable" - **Arieh Avrahami** - 142
Rabbi Efraim Alter Landau - **Shimshon R. Levenkron** - 144
The "Halutzim" of Saveni and Dorohoi - **Arieh Avrahami** - 144
Yosef Ebercohen and his generation - **S. Avni** - 145
My father Adv. Yakov Rosenhaupt - **Dr. Pnina Meltzer** -147
My mother Mina Rosenhaupt - **Dr. Pnina Meltzer** -148
Three brothers - fifty years - 149
Shmuel Rosenhaupt "goel zedek" born in Saveni - **David Vinitzki** - 150
For you, father (poems) - **Sarah Rosenfeld (Burstein)** z.l. - 151
From Saveni to Zipori - **Moshe Wecsler** - 152
Miss Univers roots - **Efrat (Cerna) Messinger** - 154

SUMMARY OF HEBREW PART

Introduction to volume no. 2 – **Shlomo David** – 7
Exemplary symbol for future generations – **Dr. Meir Rosenne** – 9
Reception by the President of State – 10
Minister's of religions reward to Rabbi Pinchas Wasserman – 16
All my life – fulfilment – **Yacov Klein** – 17
Dorohoi as I new it – **Avraham Lorberbaum (Daphna)** – 20
Dorohoi of my youth – **Shlomo Brid** – 35
Remembrance and nostalgia – **Hanna Solomon (Grisaru)** – 38
Day after the wedding in Dorohoi – alyia to Eretz Israel – **Arieh Carmeli** – 40
From Dorohoi to Jerusalem – **Rachela Segoli** – 41
Memories from Dorohoi – **Aharon Gazit (Cojocaru)** – 43
Rehabilitation of my childhood in Dorohoi – **Mania Herman** – 45
Hollocaust, Heroism and revival of my family – **Israel (Tuli) Avraham** – 46
Dorohoi, my little town (poem) – **Zahava Balan** – 47
Weapons hiding place at the school "Cultura Agricola" – **Reuven Carmeli** – 48
An erudite from Dorohoi – correspondant of hebrew news paper (1874)–49
Jews from Dorohoi district, making alyia in Israel in the 19th century – 51
Two rare books by the Rabbis from Dorohoi – **Dr. Yakov Geller** – 52
"Selihot" books by **Iancu Bercovici** – 53
Rabbi Haim Toibish z.l. le Tzadik – **Shimshon R. Levenkron** – 56
Rabbi Israel Aizicson – **Shimshon R. Levenkron** – 57
"Kolel" of Romania in Jerusalem donated by a couple from Dorohoi – 58
Absorbing community – 58
The ancient cementary of Dorohoi – **Shlomo David** – 59
Requests at the grave of a zadik – 62
Searching for the past–impressions from a visit at Dorohoi, july 1992 – **Shlomo David** – 63
Genealogy tree – eight generations – 65
Monography of a small town – **A.B. Yaffe** – 69
Who were the Dorohoi jews – 71
Daily existence of a small polish town like Dorohoi – 72
Memorial solemnity at the 52nd pogrom anniversary of Dorohoi – 73
Document: Dorohoi at the Second World War – 75
How I was almost be adopted by an ucrainian family – **Yona Barkai** – 76
I lost the train – **Rachel Corber (Sheli Faibis)** – 78
My life has been saved by an... egg – **Herman Davidsohn** – 80
Kaparot (seder) in labor camp with **Yakov Balan** – 82
Impressions from a journey in Transnistria 1942–1992 – **Nathan Porat** – 83
Valley of the destroied communities – **Shimon Haran** – 85
Zipori, ancient town and modern site of people from Dorohoi district – **Nathan Kraft** – 86
Yeshaiahu Leizerovici, our general at the top command of the police – 87
My family – Făgădău family – **Moshe Megido (Făgădău)** – 90
The Dorohoian origin of the Haifa University dean – 95
Dr. Rubin Copilovici, honor member of the dentists' association in Israel – 96
Dr. Milo Rosenberg – the water man –99

MIHAILENI
Mihaileni, a typical "steitl" - **I. Kara** - 301
The story of a life full of escapes - **Dan Regenstreif** - 303
Memories... - **Malvina Zelinger** - 307
The summer of 1973, Rome, Italy - **Iosub Zelinger** - 308
A special scholar - **Rabbi Meir Marilus** - 311
Jean Blum, the humanist and history researcher - 312
A zionist's life - **Hary Zvoristeanu** - 314
Leon Bertis - the poet of the jewish townlet - **Marius Mircu** - 315
The jews - my friends from a life time - **Victor Maftei** - 317
Nostalgy - **Iosef H. Andronic** - 320
From the zionist press in Romania - **Noel V.**- 322
Testimony at Yad V'Shem in 1959 - **Mendel Cocos** - 324
The search for the Regenstreich - 325

DARABANI
Darabani - **I. Kara** - 327
In Darabani 1992 - **Shlomo David** - 328
The old zionist campagner David Iosef Mihailovici - **Liuba Mihailovici** - 329
Sara Mihailovici founder of the hebrew kindergarten - 330
Iancu Oieru - **Naty Kraft** - 331
Mouving memories - **Gershin Fainaru** - 333
Adolf and **Roza Leibovici** - 334
From the zionist press - **N. Vaintraub** - 336

HERTZA
Pages of history - **I. Kara** - 339
Clara and Yhil Marcovici - **Hilda (Duta) Phillip** and **Aurel Marcovici** - 341
In Yhil Marcovici's memory - **Mihail Rinea** - 342
Carol Drimer - **Lucian Zeev-Herscovici** - 344
A pride of Hertza jewry: **F. Benjamin - B. Fundoianu** - 346
Ronetti Roman - **I. Kara** - 348
People who were, Carol Drimer - **Froim Marcus** - 349
The Holocaust of Hertza - testimony of **Haim Loker** - 350
From the zionist press - **Noel Vaintraub** - 351

RADAUTZI-Prut
From a "steitl" existence - **I. Kara - 355**
"Der steitl" Radautzi-Prut - **Fany Parnafes - Moscovici** - 357
Unforgettable time - **Leiba Hudescu** - 361

Memories... – **Etty Lober – Leibovici** – 228
In the memory of my family – **Eng. Avi (Cornel) Zoler** – 229
The destiny saved us from Transnistria – **Clara Cohn** – 230
Meir Kalmanovici died in Transnistria – **Moshe Kalmanovici** – 230
...from Beniamin's Fundoianu family – **Naty Kraft** – 231
The jews from Hudesti – **Moritz Segal (Mircea Hudescu)** – 232
They killed my parents – **Rachela Oieriu** – 233
Sad memories – **Ron Michael (Aronovici Mendel)** – 234
He tried to save his grand daughter – **Izi Davidsohn** – 235
The pen of Sasa Pana – **Liana Maxi** – 236
Born in '02 (fragments) – **Sasa Pană** – 237
Zipora's Buiumash – **Stefan Roll** – 241
Ion Calugăru – **Sasa Pana** – 242
Iosef H. Bercovici – Andronic – **Carol Pincas** – 243
Some words on "Paradise book" – **Ov.S.Crohmalniceanu** – 244
"Profile of a town" – **E. Suhor** – 245
Miron Berg, the poet of the infinite search – **Prof. M. Baraz** – 246
Last jews from Dorohoi at 20.8.1992 – 248
Meditations at the "New cementary" from Dorohoi – **D. Shlomo** – 249
Heros died for Romania! – 250
Graves of Zadikim and Rabbis – 252
Graves of renown doctors – 253
File of "yarzeit" commemorations from Dorohoi – 255
"Beith Solomon" synagogue – 256
The first pogrom – Dorohoi. Speach by **Rav.Dr. Moses Rosen** – 257
The surviver of a five persons family – **Eng. Marcu Rozen** – 259
About Kapusterno–Transnistria – **Zaharia Pitaru** – 261
Lieutenants Atanasiu and Gaia saved me – **Dr. Arc. Leon Haber** – 265
The pogrom from Dorohoi – **Ceausu Maer – Maurer** – 267
Mendel and Liza Rudich – **Schelly Leibovici – Fainaru** – 268
My trauma from Hollocaust – **Hana Hundert** – 269
Document – Confidential – General prosecutor – 270
Note – 271
Letters – 272
Dorohoi – **I. Kara** – 273
A living monument of a disappeared community – **Sh. Leibovici-Lais** – 275
Dorohoi is living – **M. Raf** – 276
Avalanche of publications – **Yoram Segal** – 276
"Dorohoi" – **Rodica Grindea** – 277
Rom-Sig News (the Jewish Association of Genelogy Researches) – 278
Some observations... some printing mistakes – 279

SAVENI
From the past of a small community – **Leib Manes** – 282
Memories and remembrances from my small town – **Leib Blumenthal** – 283
Mose Maur (Saveneanu) – **Sonia Palty** – 291
Dror Habonim at Saveni – **Eng. Hanan Wasserman (Croitoru Camil)** – 293
The Schehter family – **Schapira Efraima (Esfira)** – 294
Vigdor Croitoru – Assir Zion – **Leib Blumenthal** – 295
Some details – **I. Kara** – 296
Saveni in the zionist press in Romania, 70 years ago – **V. Noel** – 297

A group of Dorohoi people at the Liberation Day 1993 - **Nati Kraft** -143
Memories from the war - **Dr. Leon Marcovici** - 146
Fifty years ago - **Eng. Solomon Moscovici** - 148
Dorohoi jew at the 1865 - **Ioan Maximiuc** - 150
Itzhak Danilov, a real zionist - **Sidonia Cherbis (Danilov)** - 153
Born twice - **Arie Arieli (Leon Cotter)** - 155
Bernard Cotter Dov - 158
Unforgettable **Strulica Sulimovici** - 158
People and events - **Malca Cotter (Cuta Rabinovici)** - 159
Micu Bernard Cotter - 161
Roots - **Dt. Yosef Haimovici** - 162
Betti Ghemer - Woginiac - Rubin Ghemer - 164
Adv. Solomon Zalman - **Iancu Saiovici** - 165
Memories... Memories... - **Carol Stelian (Segal)** - 168
Moments of a person's life time - **Bracha Maur - Shor (Sharf)** - 176
Don't forget your roots - **Gratziela Ethel Brener-Kraft** - 179
Dorohoi people's come back - **Dorothea Peltz** - 180
Pages from a family's chronical - **Dr. Benedict Solomon** - 181
A special human being - **Eugen Luca** - 184
A hard time - **Dr. Marcel Solomon** - 185
Herman David, a humanitary boss - **Shlomo David** - 186
The Town of my life - **Reghina Cohn - Silberman** - 187
Unforgettable teacher Mina Cohn - **David Shlomo** - 188
The painter **Avner Talpalariu** - 190
Moshe Talpalariu's memories - 191
Sali Trebich, Gusta and Clara Linker - **Anuta Talpalariu (Pomîrleanu)** - 193
Moments from Rabbi's Aharon Faibis (Arn Shoihet) life - **Bercu Faibis** - 194
Other episodes... - **Martin Moscovici** - 196
Shlaiher family from Dorohoi - **Beno Shlaiher** - 200
Fischer family from Dorohoi - 201
Meditations and memories - **Asher Cohen** - 202
Haim Carol Tangiu a pious jew - 203
A few memories - **Cici Zelinger (Idelzon)** - 204
People of Dorohoi - **Yafa Moscovici** - 207
Rabbitzen Sima Reisel Wasserman - **Tzipora Klepholtz (Wasserman)** - 208
Sally Linker our predictive woman - 209
Amongst the today people of Dorohoi: Lupu Feder - **S. David** - 210
Strul Heilik family - 211
Dorohoi water-carriers town - **Iulian Maier Schwartz** - 211
Isidor Iancu - a true jew - 212
Dr. Avraham Rapaport - 212
The blue-white box - **Dina Rădeanu** - 213
Sara Morgenstern (Rapaport) and **Maya Morgenstern** - 214
Shmuel Goodrich - 37 years of theater - 215
Some memories - **Avraham Blănaru** - 217
The song "Dorohoi my town" - **Moshe Blănaru** - 219
Dr. Bitterman's "Marshall stick" - **Victor Nămolaru** - 220
Prof. Otto Scheib - **Prof. Gh. Amarandei** - 221
The jewish graduates at the high school "Grigore Ghica" - 1924-1977 - 222
Ion Halici, a true friend of the jewish people - 227

SUMMARY OF ROMANIAN VERSION

Continuation... **Shlomo David** - 9
The Dorohoi people received by the President of State - 11

DOROHOI
Testimony from ages - **I. Kara** - 15
Old sources about the community past - **Manascu Cotter** -27
Pages from the Dorohoi jewry's past - **Noel Vaintraub** - 32
The recompose of the jewish Dorohoi - **Adolf Abramovici** - 36
The historical encounter with the **Chief Rabbi Alexander Shafran** - 50
A message from the Mayor of Dorohoi - **V. Gerasim** - 51
Hundreds of years of community - **Dr. Roşca Adrian** - 52
Reception at the Romanian Ambassy - 53
Appreciation and gratitude - **Victor Bârladeanu** - 54
Testimony - document - **Michel Moscovici** - 56
People, places, faces - **Yosef Cohn** - 61
Yosale Meirovici, symbol of zionism from Dorohoi - 67
From **Reisl Davidsohn** to grand-granddaugther **Nuriel Stern** - 70
From my memories note-book - **Leon Aclipei** - 72
Three true stories - **Dr. Seli Grisaru** - 80
...From a nostalgic album - **Dr. A. Sapcaru** - 87
A few memories... **Etty Jager** - 93
Time of distress - **Aharon (Luta) Goldstein** - 96
The year-book of the romanian press and politics world (1909) - 103
Filip Chefner - **Israel Bar Avi** - 106
Stefanesti Rabbi's defender - **Henri Marcus** - 108
In the memory of a friend - **Reuven Rubin** - 109
Mordechai Procedura's grandson - **Dr. S. Bickel** - 110
Istrate Micescu's opponent - **A.F.K. Baruch Vinescu** - 111
Roots - **Tudor Chefner** - 112
Meer Herscovici - **Moni Solomon Moscovici** - 113
Dorohoi, my childhood town - **Jenita Posmantir** - 115
"Goilervarfer" - **Prof. Leon Rapaport-Ropot** - 117
Dr. Berluta Danilov - 119
The pictures of **Feredaru Yeheskel (Hotu)**, self explanatory - 120
Once upon a time - **Bianca Marcovici** - 122
Dr. Rubin Copelovici, pride of Dorohoi people, living in Israel - 125
To rediscover a martyr - **Lupu Mindirigiu** - 126
Far away Dorohoi - **Dr. Madeleine Davidzon** - 128
Dorohoi of another time - **Adv. Max Fonea** - 130
Pages from the Mosaique Cult Revue - **Eveline Fonea** - 133
The kosher canteen from Dorohoi - 137
Seeking for Dorohoi people in Bucharest - **Shlomo David** - 138
A family with jewish soul - **Nina Vadraru** - 139
Etty Marcus at the age of 101 - 140
Rabbi Leib Melamed - **Nathan Kraft** - 141

TIMPURI DE NEUITAT

de LEIBA HUDESCU

M-am născut şi am trăit cu toată familia în Rădăuţi – Prut pînă în anul 1941 cînd am fost ridicaţi de la casele noastre împreună cu toţi evreii din acest orăşel. Nu pot uita acea zi din iunie 1941 cînd jandarmii au intrat în casă şi ne-au ordonat să o încuiem că plecăm de pe frontieră sub motiv că urmează să fie aruncat în aer podul de peste Prut. Plîngînd am părăsit casa numai cu îmbrăcămintea de pe noi. După ce au adunat toţi evreii formînd un convoi ne-au dus pe jos circa 10 km. Seara ne-au întors în oraş. La întoarcere am constatat adevăratul motiv al scoaterii noastre, atît de urgente, din casă. Locuinţa a fost prădată de tot ce-am agonisit o viaţă întreagă. A doua zi jandarmii ne-au adunat din nou în convoi şi am fost mînaţi – pe jos – la gara din Ungheni. Aici am fost îngrămădiţi în vagoane, bătuţi ca să urcăm mai repede, flămînzi şi înseţaţi, eram fără apă pe o căldură caniculară. Astfel am fost transportaţi la Tg.-Jiu. Ne-au coborît din tren şi am "dormit" o noapte pe caldarîm. Dimineaţa, am fost urcaţi într-un marfar cu destinaţia Craiova, unde şcoala "**Trişcu** a fost transformată în lagăr. În acest lagăr am convieţuit, în cea mai neagră mizerie, cîteva sute de persoane. Zilnic eram duşi la munca cîmpului, măturatul străzilor etc. Salvarea noastră a fost Comunitatea evreilor din Craiova care a organizat urgent o cantină de unde primeam cîte trei mese zilnic. Evreii din Craiova şi-au manifestat solidaritatea cu noi, ocupîndu-se de toţi şi ajutînd pe fiecare în măsura posibilităţilor. În fiecare sîmbătă – prin rotaţie – eram invitaţi la masă de către evreii craioveni.

După trei luni am fost din nou îmbarcaţi în trenuri de marfă şi readuşi la Dorohoi, cu domiciul forţat.

În luna noiembrie, toţi evreii am fost din nou adunaţi, înghesuiţi în vagoane de vite, cu uşile încuiate, expediaţi în Transnistria. La Atachi (Otaci), am fost debarcaţi din vagoane sub ploaie de cravaşe şi paturi de armă şi jandarmii ne-au dus pe malul celălalt al Nistrului. Trecerea noastră în Transnistria s-a făcut pe poduri plutitoare (pontoane), unde din nou am fost înghesuiţi. Aşa am ajuns la Moghilev după o noapte de groază, în care mulţi din au pierit în apele învolburate ale Nistrului, căzînd de pe ponton. La Moghilev altă surpriză îngrozitoare. Jandarmii ne-au aşteptat şi cu lovituri de cravaşă, în convoi, ne-au cazat într-o clădire părăsită în care se găseau deja oameni decedaţi de foame şi de frig.

A doua zi dimineaţa ne-au scos şi ne-au mînat pe jos, în frig şi zăpadă pînă la genunchi, la Tropova, un sat ucrainian la circa 15 km. de Moghilev. La Tropova, în grajduri şi în diverse clădiri nefolosite, dărîmate, fără încălzire, pline cu gunoaie pe jos – rămăşite ale celor care trecuseră deja pe aci, a acelora care au fost înaintea noastră, am rămas să înoptăm. Din acest tîrg ucrainian, fiecare familie a evadat unde a putut. Familia mea, toţi împreună, am plecat într-o noapte, pe jos, de la Tropova la Lucineţ unde am rămas pînă la repatrierea în România. Sora mea **Frima**, căsătorită **Brif**, cu trei copii mici a fost ucisă de jandarmi între Tropova şi Lucineţ.

La Lucineţ,eu şi întreaga mea familie, ne-am îmbolnăvit de tifos exantematic. Au decedat mama mea **Zelda Redeanu**, 62 de ani (05.03.1942), **Lora** şi **Nehama**, fiicele fratelui meu **Iţcu Rădeanu**. Chinurile prin care am trecut, tifosul exantematic, bătăile, frigul şi foametea, au lăsat urme adînci fizice şi morale. Ca urmare au decedat: fratele meu **Iţcu**, tata **Strul Rădeanu** – în România; **Chaim** şi **Mordehai Rădeanu**, în Israel. Din zece persoane care s-au întors din iadul transnistrian şi din detaşamentele de muncă, am rămas în viaţă numai eu şi sora mea **Zlote**, căsătorită cu **I. Dărăbăneanu.**

Rădăuţi – Prut, orăşelul copilăriei şi tinereţii mele. Aici m-am născut, am învăţat primele clase de limba română şi ivrit. În familia mea se vorbea limba română şi idiş, se păstrau obiceiurile şi datinile evreieşti. Orăşelul trăia o viaţă cu adevărat evreiască. În fruntea colectivităţii evreieşti se afla rabinul **David Burştein**, un om cu un suflet mare, conducător religios şi foarte iubit de toţi evreii. Tineretul făcea parte dintr-o organizaţie sionistă sau alta, după vederile fiecăruia.

Anii au trecut, rădăuţenii s-au împrăştiat în România şi, încet, încet marea majoritate ne-am stabilit în ţara noastră – Israel. Azi, putem spune că ne aflăm,cu toţii, acasă.

săraci, oameni necăjiţi, lihniţi de foame. Cei care dirijau evacuările erau poliţişti evrei, salariaţii coordonării. Pe parcurs s-a constatat că oamenii trimişi la muncă mor pe drum. Comandamentul Legiunii a dat o dispoziţie ca toţi poliţiştii să se încoloneze şi să plece la lucru în locul celor bolnavi şi slăbiţi. În această perioadă s-a construit podul de fier şi beton de peste Nistru. Toţi evreii lucrau la pod. Pe fratele meu **Moişe** care avea atunci 13 ani, îl închiriam ca să înlocuiască pe cîte unul din aoamenii care trebuiau să lucreze la pod. Remuneraţia acestei munci o primea poliţistul şi jumătate îi dădea fratelui meu. de aceste aranjamente răspundea **Ioji Stubiner**. Ne-am dus la el să-i spunem că **Moişe** nu-i decît un copil de 13 ani şi nu trebuie să primească ordin de muncă. El ne-a răspuns: "Aşa cum munceşte pentru bani să muncească şi pentru ţară..." Ne-am adresat subofiţerului german care a avut mai multă înţelegere şi a dat dispoziţie ca nimeni să nu se mai atingă de fratele meu. Însfîrşit veni dispoziţia de repatriere a evreilor din Dorohoi.

Ajunşi în ţară, la Dorohoi se punea problema cazării. Printr-o întîmplare am găsit pe str. Vasile Lupu o casă bătrînească în curte care pentru noi era un palat. Eu am început să meditez doi copii creştini unde am avut asigurată mîncarea. Între timp l-am cunoscut pe soţul meu **Moise Parnafes** care era atunci în concediu dintr-un detaşament de muncă.

Războiul a luat sfîrşit. Trupele ruseşti au trecut prin Dorohoi. Noi ne-am căsătorit. Am locuit în Săveni şi Botoşani. Ni s-a născut fetiţa **Beatrice.**

Printre primii care au aliat în Israel împreună cu toată familia, a fost **David Moscovici**, fostul nostru vice-primar, fost ţărănist, care a avut de suferit sub regimul comunist.

Şi familia noastră a aliat, după ce **Beatrice** şi-a terminat facultatea de medicină. Ea s-a căsătorit cu dr. **Tioşanu Dov**, medic pediatru la spitalul Rambam din Haifa. **Beatrice** e medic oftalmolog la spitalul din Naharia. **Tioşanu** e născut şi el în România dar a venit în Israel la vîrsta de şase luni.

În fotografie: **Iţcu Eisenberg**, bunicul, **Haim Moscovici**, tata, **Herşcu Moscovici**, fratele cel mare ucis de nemţi, **Mendel Moscovici**, fratele mijlociu ucis de nemţi, **Moişe Moscovici**, fratele mai mic.

vagoane de pe front cu răniţi nemţi şi români. Vagoanele noastre şi-au continuat drumul pînă la Tg.-Jiu unde am fost debarcaţi pe nişte movile de prundiş. Un colonel ne-a spus: "**V-a sosit scadenţa! Fraţii voştri din Iaşi au scos baloane roşii prin hornuri!**"

Cerul se întunecase şi o ploaie torenţială ne-a pironit lîngă movilele de piatră. După ploaie ne-au îmbarcat din nou în vagoane cu direcţia Craiova, unde ne-au aşteptat autobuze şi o delegaţie din partea Comunităţii evreilor. Femeile şi copiii au fost internate la şcoala **Trişeu**, iar bărbaţii la şcoala **Obedeanu**. Foarte multe familii de evrei craioveni şi comunitatea ne-au ajutat în acele clipe. Ne-am organizat o bucătărie, ni s-a dat cîte o rogojină de familie şi chiar perniţe. Zilnic veneau la noi **Stela Hornstein, Askenazi, Rozi** şi **Hary Zelingher**, fraţii **Marton, Aronovici**, şi alţii.

După două luni de şedere în lagăr la Craiova a venit ordin de întoarcere la Dorohoi fără a avea dreptul să ne întoarcem acasă. Atunci s-au ivit alte probleme: căutări de casă cu chirie, bani pentru întreţinere. După cîteva luni a urmat deportarea în Transnistria. Înghesuiţi în vagoane de vite trenul ne ducea spre malul Nistrului, la Atachi. Vîntul sufla cu putere, Nistrul era revirsat şi un pod ponton se legăna scîrţîind. Un ostaş - probabil concentrat - deoarece nu era tînăr - fluiera o doină. Ne-a privit o clipă şi ne-a zis: "Aruncaţi-vă în bărci ca să plecaţi cît mai repede de aici! Dacă vă prinde noaptea pe malul românesc vă împuşcă". Pe marginea şoselei erau nişte case părăsite. Ne-am adăpostit în ele ca să ne încălzim, că ne spărgea vîntul de pe malul apei. Geamurile şi uşile lipseau, pe pereţi era scris cu sînge: "**aici s-au omorît jidani!**" Am coborît pe malul apei să aşteptăm trecerea peste Nistru. De-abia seara s-a pus pontonul în mişcare. Oamenii au început să se îmbulzească şi, înghesuiţi ca sardelele, în bărcile ce susţineau podul, am ajuns, peste Nistru, la Moghilev. Ne-au mînat mai departe unde se afla o cazarmă părăsită. S-a făcut foc pe duşumea să ne putem încălzi, plîngeau copiii şi în ochii tuturor se citea disperarea... Dimineaţa trebuia să se facă trierea pentru a ne trimite mai departe, la Morava. Asta însemna sfîrşitul, moartea. Singura soluţie era evadarea. Eu am ieşit din cazarmă, am studiat curtea şi am găsit în gard un loc de ieşire. Cînd m-am întors şi am comunicat a lor mei hotărîrea mea ei s-au împotrivit de frică să nu ne împuşte. Le-am explicat că oricum sîntem sortiţi pieirii dacă plecăm pe jos mai departe...

La ora 3 în zori ne-am îmbrăcat - cît am putut pune pe noi - şi în linişte, unul cîte unul, am reuşit să ieşim din curtea cazărmii şi să ne strecurăm printre dărămături. Se lumina de ziuă. Mie mi s-a dezlegat cordonul şi cămaşa de noapte lungă lunecă pînă la pantofi şi fiind prima din rînd m-a oprit un soldat dintr-o patrulă. El m-a întrebat, pe ruseşte, încotro mergem. I-am răspuns pe româneşte: "Sînt de aici!". El m-a crezut nebună şi ne-a dat voie să trecem... Era frig. Dîrdîind am intrat într-o hală mare cu mulţi oameni, deportaţi ca şi noi. Ne-am culcat pe podeaua goală unde am adormit. Dimineaţa am ieşit de acolo să căutăm o gazdă. Evrei băstinaşi nu erau mulţi, dar am găsit de dormit cu 5 ruble pe noapte pentru o persoană. Am vîndut paltonul lui tata şi ne-am asigurat pe o perioadă dormitul şi ceva bani de mîncare.

Tata a început să lucreze la diferite munci grele. Într-o zi a găsit de lucru la gară, la nemţi unde se încărcau cereale în vagoane. Mai lucrau acolo **Huva Vasiman**, văduva lui **Moişe Vaisman** cu unicul fiu (azi medic în Franţa). Neamţul care dirija munca era un om în vîrstă, de omenie. I-a dat voie tatei să-şi umple pantalonii cu orz şi să-l vîndă pentru a se face cafea, pentru a putea să hrănească familia. Cînd s-a terminat cu încărcatul la gară, iar n-a mai avut bani nici pentru gazdă, nici pentru mîncare. Eu mai ieşeam în talcioc să vînd din puţinele lucruri pe care le luasem cu noi. Într-una din zile s-a apropiat de mine **Frida Barat** şi m-a rugat să-i ajut la vînzarea mărunţişurilor ei. Imediat m-au înconjurat rusoaice şi-au cumpărat cîte ceva. **Frida Barat** mi-a dat din cîştig. Fiind cea mai tînără dintre "negustori", ceilalţi au început să mă folosească la transportat diverse mărfuri la adresele indicate de ei. Aveam acum bani pentru o mămăligă şi uneori cumpăram lapte. Tifosul exantematic l-am luat, probabil, din hainele pe care le transportam. După mine, toţi ai mei au făcut tifos. Au urmat evacuările spre lagărele Scazineţ, Piciora etc. Lîngă noi era un mic restaurant al unui cetăţean venit din Cernăuţi pe nume **Abramovici.** După ce plecau oamenii spre noile lor locuri de deportare, se încingeau chefuri şi certuri, pentru împărţeala banilor pe care-i primeau pentru a nu ridica pe cei care aveau de unde plăti, şi-n locul lor de a-i trimite în noile lagăre pe cei

Avram, Fany, Mendel şi Moişe). Fiecare avea în faţă o Hagada şi băteam în perete să-l anunţăm pe vecinul **Meileh Roigen**, ca să înceapă odată cu noi. Eu aveam locul lîngă uşă şi cînd se deschidea uşa pentru Eliahu Hanavi, îmi era frică şi fugeam lîngă mama să stau pînă se închidea uşa.

În Radăuţi a fost o bună convieţuire între populaţia evreiască şi cea românească. Tata a fost şi negustor de cereale şi lipsea mai toată ziua de acasă. El avansa ţăranilor, încă înainte de Paşti, bani şi saci pentru recolta viitoare fără să fixeze preţul. Totul se plătea la preţul zilei cînd se prelua marfa. Dimineaţa tata prelua marfa, o transporta la depozitele gării Lipcani şi cu documentele pleca la Cernăuţi de unde căpăta banii şi la ore tîrzii se întorcea acasă. Mama se ocupa de educaţia noastră. Nouă ne era mai mult frică de bunicul care ne inspira respect şi disciplină. El se ocupa şi cu administrarea pădurii care era proprietatea noastră. În preajma iernii din pădurea noastră se împărţeau lemne la săraci fără să se ceară vreodată bani.

În Rădăuţi nu erau decît patru clase primare. Ca să poată învăţa mai departe un copil trebuia să meargă la gimnaziul din Lipcani, apoi dădea admiterea pentru liceu la Cernăuţi sau la Hotin. Părinţii mei întreţineau trei copii la învăţătură la Cernăuţi, pe **Sura** (sora mea, cea mai mare dintre copii), pe **Herşcu** şi **Avram. Sura** era atunci studentă la filozofie şi litere. **Herşcu** şi **Avram** erau în ultimii ani la liceul nr. 3. Eu cu fratele **Mendel** mai învăţam la gimnaziul din Lipcani. Tata a fost bun prieten cu **Lupescu** negustor şi el. Ei erau printre puţinii cetăţeni care şi-au trimis copiii la studii şi aveau aceleaşi greutăţi. Tata şi cu **Lupescu** aveau firi asemănătoare. În 1930 - 1935 au fost aleşi viceprimari **David Moscovici** (ţărănişti) şi **Moişe Vaisman** (liberali). Totul era bine în Rădăuţi pînă cînd fascismul a început să-şi arate colţii. Ruşii au ocupat Basarabia şi Bucovina. Legionarii au venit la putere, evreii au fost scoşi din şcoli şi noi toţi fraţii am rămas acasă. Ca primar la Darabani a fost numit **Gh. Lupescu** licenţiat în drept. Tatăl său i-a atras atenţia să nu se poarte urît cu evreii deoarece el a trăit toată viaţa printre ei. Gică l-a ascultat şi într-adevăr după război evreii din Darabani au dat referinţe bune despre fostul lor primar. **Lupescu**, tatăl, a fost numit primar la Rădăuţi-Prut şi, cînd s-a cerut evreilor reînnoirea cetăţeniilor, primarul aducea actele acasă la vecini ca să nu li se facă evreilor greutăţi la primărie.

Tot în acea vreme **Ghiura** a fost numit şef de post la Rădăuţi. El a arestat 50 de tineri evrei printre care erau şi fratele meu, **Avram** şi vărul nostru **Leiba Moscovici**.

Arestarea s-a produs în baza unei Note Informative date de **Mircea Ion** (evreu botezat) care a trăit toată viaţa din şantaje.

După ce au fost arestaţi, cei 50 de tineri populaţia a fost cuprinsă de panică şi tinerii aşteptau cu bagajul făcut ca să vină jandarmii să-i aresteze. Cei 50 de tineri au fost duşi la Comandamentul de jandarmi Dorohoi. La cercetări s-au utilizat cele mai brutale metode de schingiuire ca să-i determine să recunoască că într-adevăr sînt comunişti. Imediat, tatăl meu împreună cu **Maier Grisaru** au plecat la Dorohoi unde l-au angajat pe avocatul legionar **Tomaziu** şi datorită lui s-au sistat schingiuirile şi a urmat un proces la Curtea Marţială din Iaşi. În perioada cît tata a fost la Dorohoi ni s-a făcut o percheziţie motivînd că sînt informaţi că noi am avea arme şi ne-au întrebat unde este "bătrînul stalinist". Pentru a avea cîştig de cauză la proces tata împreună cu **Maier Grisaru** şi **Roza Maiman**, au plecat la Iaşi unde au angajat un mare avocat şi ca martori la proces au plecat foştii primari din Rădăuţi: **Ştulcianu, Berinas, Cusin** care au declarat că tinerii evrei n-au fost niciodată comunişti. Numai **Lupescu** n-a plecat. Tata a fost urmărit în Iaşi şi arestat timp de o săptămînă iar **Maier Grisaru** a fost prins şi dus cu "Vagoanele Morţii". Cei 50 de tineri au fost eliberaţi şi declaraţi suspecţi. Fapt care a dus apoi la trimiterea lor în lagărul de la Tg.-Jiu.

Cînd a izbucnit războiul am fost obligaţi să părăsim casele cu cîte 5 kg. în mînă şi am fost mînaţi pe jos pînă la gara Ungureni la o distanţă de 60 de km. Era o zi călduroasă de iunie şi n-aveam voie să ne oprim la vreo fîntînă să bem puţină apă. Ne-am oprit la o baltă unde se adăpau vitele, să luăm puţină apă, să ne udăm buzele. Am ajuns în gară 500 de oameni, femei, bătrîni şi copii împreună cu bărbaţi mai tineri. Am fost aruncaţi în vagoane de vite. În vagon eram împreună cu părinţii mei, cu sora mea şi fratele **Moişe** în vîrsta de 12 ani. Fratele **Avram** era în lagăr la Tg.-Jiu, **Herşcu** şi **Mendel** nu ştiu unde se aflau. În vagoane ne sufocam de căldură. Plîngeau copiii, plîngeau bătrînii. În gara Ploieşti ne-a prins un bombardament. Veneau

"DER ŞTEITL" - Rădăuţi - Prut

de FANY PARNAFES - MOSCOVICI

AŞEZAT pe malul Prutului Rădăuţul, unde am venit pe lume, era un tîrguşor cu numai trei străzi şi nici ele mari. O stradă principală unde locuiau negustorii cu prăvălii, meseriaşi cu renume şi cîteva case particulare. Se mai afla un han cu restaurant ţinut de familia **Cahal** şi condus, cu pricepere de **Ţaţa Freida**. În curtea hanului era şi staţia de autobuze, care făceau legătura cu Darabani şi Dorohoi. Peste drum era poşta, mai sus farmacia, pretura, iar dispensarul era aproape de malul Prutului. Strada Broscăriei – pe vremuri o mlaştină cu broaşte – era mică şi locuită de cîteva familii de meseriaşi. În continuarea ei era strada care ducea spre grădina publică proprietatea lui **Cusin**. În grădină era o sală de dans înconjurată de pomi fructiferi şi la o mică distanţă iazul cu o singură barcă care mai întotdeauna era spartă.

Strada Primăriei nu era mai mare decît strada Broscăriei dar avea case mai frumoase. Acolo se afla şi sinagoga lui **Ancel**, primăria şi percepţia. Mai locuiau acolo secretarul, primarul şi inginerul agronom. Pe str. Broscăriei locuiau şi cîteva familii de evrei.

La capătul străzii principale comunitatea evreilor a construit o şcoală şi un salon pentru nunţi. Şcoala n-a mai fost dată în folosinţă din cauza legilor rasiale. Au mai fost două sinagogi, una a meseriaşilor şi sinagoga mare unde oficia rabinul **Burstein**. Baia comunală (feredeul) funcţiona de joi pînă vineri seara. Acolo era şi Mikva unde băeşiţa **Rifca Aliucăms** părea un personaj desprins dintr-o poveste de Shalom Aleihem. Cu fusta pînă în pămînt, cu basmaua trasă, de nu i se vedeau decît ochii şi nasul, conducea femeile la Mikva, după ce făcea controlul unghilor şi, cu glasul ei piţigăit striga de trei ori **cuşer** de parc-ar fi strigat **ajutor**. Mai era acolo şi un cuptor căptuşit cu piatră de rîu pentru baia de aburi.

La o distanţă de 100 m. de tîrg era satul cu biserica şi alături şcoala de 4 clase primare. Pe malul celălalt al Prutului era Lipcani. Un oraş cu gimnaziu, cinematograf, fabrici, mori, magazine mari cu tot felul de mărfuri, săli de sport, teren de sport, o mare bibliotecă idiş şi românească, hoteluri, restaurante şi gara. Autobuzele erau proprietatea fraţilor **Trau**. Cu automotorul era în 20 minute la Cernăuţi. Un frumos pod lega aceste două localităţi la o distanţa de numai 3 km., ceea ce a făcut ca noi să avem relaţii mai mult cu Lipcani - Cernăuţi, decît cu Dorohoiul capitala de judeţ. În Rădăuţi domnea o adevărată viaţă evreiască. Dacă sacagiului îi murea calul, rabinul lua legătura cu cetăţenii mai înstăriţi şi strîngea bani pentru a cumpăra lui **Mordhă** calul. Cînd trebuia să se căsătorească o fată orfană sau săracă, se strîngeau bani pentru ca nunta să fie frumoasă.

Lîngă noi locuia o familie **Malca** cu **Kisel** care se întreţinea dintr-o prăvălioară. Ei nu lipseau de la nici o nuntă. Lui **Kisel** îi plăcea să înveselească lumea. Îşi punea sub haină o pernuţă să pară ca un gheb şi se atingea mereu de cucoane: ca să aducă noroc!

De sărbători familiile căutau să fie împreună cu rudele şi vecinii. De Purim în fiecare casă se coceau tradiţionalele copturi humîntaş, fludn, torte şi prăjituri se făceau pachete şi se trimeteau la rude, la prieteni şi vecini. Seara, o orchestră ambulantă umbla să cînte din casă în casă. Copiii, tinerii şi adulţii mascaţi umblau pe străzi grăbindu-se să ajungă primii în vizită. Înainte de a se însera venea **Tuba Nehames** să strîngă bani pentru copiii săraci, şi se grăbea să plece că-i era frică de mascaţi.

De obicei în seara de Purim se spărgea gheaţa din apa Prutului. Semn că vine primăvara. Curăţenia cea mare începea cu două săptămîni înainte de Paşte. Se văruia, se spălau covoarele, perdelele. Cînd se boborau din pod vasele de Paşti, mama respira uşurată. Sederul este pentru mine cea mai frumoasă amintire a sărbătorilor. La masa mare întinsă în sufragerie şedeau bunicul cu bunica, tata şi mama şi cei şase copii (**Sura**, **Herşcu**,

În 1859 un **Strul Tălmaciu**, se judecă cu un **Nicolae Gheorghe** pentru "propivaţia" (tasalele) tîrgului.

În timpul răscoalei ţărăneşti din 1907 a fost implicat şi tîrgul Rădăuţi-Prut. O telegramă comunica: "În Rădăuţi s-au devastat locuinţele proprietarului **I. Pelat**, distrugîndu-i-se totul din casă". Se pare că devastările locuinţelor, atelierelor, prăvăliilor evreieşti au avut proporţii mult mai mici decît în alte tîrguri moldovene ca Bivolari, Podul Iloaiei, Tg. Frumos ş.a.

Viaţa spirituală era dominată de hasidism. Cei mai mulţi evrei erau sprijinitorii ţadicului **Fridman** din Ştefăneşti. Nu cunoaştem numele rabinilor, care ar fi păstorit în secolul al 19-lea. Dar între 1903-1943 a păstorit un rabin erudit, studios, dar şi implicat în viaţa obştească pe linia filantropică. Era neobosit întru ajutorarea celor în suferinţă. Este vorba de rabinul **David Burştein**, născut în 1883 în Ucraina. El a studiat la o ieşiva celebră din Lituania. A venit în România în anul 1903 şi a fost angajat ca rabin la Rădăuţi unde a păstorit timp de 40 de ani. Era un erudit remarcabil care îmbina studiul talmudic cu grija pentru enoriaşii săi. Era gata oricînd să ajute pe cei în suferinţă, chiar cu preţul unor sacrificii personale. A condus mişcarea sionistă religioasă Mizrahi. În tîrg activau însă şi alte organizaţii sioniste de toate nuanţele, care au avut rezultate remarcabile.

În afara învăţămîntului tradiţional în heder, copiii evrei au urmat cursul primar local. Din motive bine cunoscute s-au văzut nevoiţi să-şi creeze o şcoală primară proprie. Învăţătorul **Eidelman** apare pe o fotografie de clasă a şcolii "Tarbut". Ulterior avea să predea ca profesor la Darabani (1945).

Temelia unei şcoli proprii s-a pus în 1914. Un local mai adecvat s-a ridicat în 1924. Ca şi în alte comunităţi, clădirea posedă o sală mare, unde se ţineau adunări, aveau loc baluri, nunţi şi... recreaţia şcolarilor în timpul iernii.

Activitatea culturală şi sionistă era strîns legată de oraşul Lipcani, situat pe malul opus, basarabean, al Prutului. Să nu uităm că Lipcani a dat culturii evreieşti pe prozatorul ebraic **Jehuda Steinberg**, pe nepotul său, celebrul fabulist **Eliezer Şteinberg**, pe marele poet, regizor, eseist **Iacob Sternberg**, pe originalul prozator **Moşe Altman**, pe pictorul **Şlomo Lerner**. Relaţiile culturale cu Lipcani, în perioada interbelică au fost importante, ca şi cele economice şi politice.

Am încercat să schiţez cîteva momente din viaţa unui "şteitl" tipic moldovenesc, ancorat în tradiţie, dar privind spre viitor. Am urmărit să scoatem din uitare o "Kehila Kedoşa" (o comunitate sfîntă), şi o lume aparte. Sperăm că alţi cercetători vor completa tabloul nostru iniţial. Le dorim succes!..

DIN VIAŢA UNUI "ŞTEITL"

de I. KARA

Pentru a întemeia un tîrg proprietarul moşiei începea prin a cere domnitorului ţării un hrisov (document) prin care îi permitea să organizeze o zi săptămînală de tîrg (iarmaroc) şi cîteva iarmaroace pe an. Dacă schimbul de produse agrare contra unor produse meşteşugăreşti sau industriale se dovedea eficient, adică dacă veneau la ziua de tîrg ţărani, negustori, meseriaşi, erau speranţe că s-ar putea întemeia un orăşel, un tîrguşor, un "şteitl".

Proprietarul moşiei Rădăuţi-Prut a cerut şi a obţinut de la Domnie hrisov de întemeiere de tîrg atît la 7 mai 1819, cît şi la 13 septembrie 1820 şi la 10 iunie 1827. Tîrguşorul nu s-a dezvoltat suficient. Atunci a avut voie să facă zi de tîrg în fiecare marţi şi să organizeze 5 iarmaroace pe an. Rădăuţi era un punct vamal prin care se exporta păcură şi în anul 1825, există şi un căpitan de graniţa, un fel de şef grănicer, agent vamal. Cu timpul funcţia se desfiinţează şi boierul cere voie să numească dînsul un om care să ţină "rînduială" şi să fie recunoscut de "ocîrmuire". Era nevoie căci se făcea contrabandă peste Prut. Tîrgul nu figura încă ca atare în listele din 1834.

O bază durabilă pentru dezvoltarea tîrgului se face în 1845, la 11 mai cînd "...**Vigder Moizăs, Leizăr Strulovici, Moisă Argintaru, Moisă Ber Vaisman, Iosăp Moiţăs, Iţic Lupovici**, împuterniciţi din partea a mai mulţi negustori evrei... încheie un "aşezămînt" cu marele logofăt **Costache Sturza**, cu o durată de 30 de ani.

Se prevedea în contract: "Bezmînul" (chiria locului) anual va fi de 40 crăiţari argint (crăiţar în idiş "graţez").

Pentru o vadră de rachiu sau spirt ce se va consuma în tîrg se vor plăti proprietarului 40 crăiţari argint, iar pentru băutura, scoasă din tîrg cîte, 4 crăiţari argint (monedă austriacă). Pentru vadra de vin adusă se plătesc 6 crăiţari de vadră.

Taxe se dau şi pentru păcură, lumînări, pentru tăierea de vite şi de porci. Brutarul va plăti cîte doi galbeni pe an. Cîntăritul mărfurilor este monopolul proprietarului.

Se încasau taxe pentru mărfurile aduse în iarmaroc, de la harabagii, de la velniţe, de la vînzări de case etc.

Terenul pentru şcoli, case de rugăciune, baie, cimitir, era scutit de plata bezmînului. Se dădea fiecărei familii cîte 30 prăjini imaş pentru păscutul vitelor.

Contractul este semnat de boier şi este întărit de **Aharon Tauber**, din Iaşi, care pe atunci nu era încă rabin, ci numai prăvil, adică "daian" de Iaşi. La 22 decembrie **Gheorghe Trifescu**, este numit comisar al tîrgului.

Să evocăm din viaţa internă a evreilor rădăuţeni cîteva momente. În 1848 **Meer** şi **Rifca Zalman** iau cu împrumut 4089 lei şi dau ca amanet o casă şi două dugheni din tîrguşor. Valoarea presupusă a casei şi a dughenelor indică un progres al localităţii.

"Beit Sefer Tarbut – Rădăuţi. Învăţătorul **Idelman** cu elevii săi. Rîndul din faţă de la dreapta la stînga: **Calman Burştein, Moşe Radianu, Sol Ravisohn, Moşe Grisaru, Sima Meirovici, Aron Idelman, Avraham Ravisohn**.
Rîndul din mijloc: Neidentificat, neidentificat, **Reiza Moscovici**, învăţătorul **Idelman**, **Bety Lerner – Pitaru, Shlomo Aharonovici, Ghershon Moscovici**.
Rîndul de sus, al patrulea din dreapta : **Pinhas Bulbeţz**. Ceilalţi neidentificaţi.

De la dreapta la stînga, rîndul din faţă: **Avraham Sucurianu, Yoel Darabănianu**, instructorul **Meier Zilberman.** (Ultimii nu sînt identificaţi).
În rîndul din spate: **Baruch Segal, Ancel Bronstein, Iacov Bacal, Şimon Maimon, Shmuel Burstein**.

RĂDĂUŢI -Prut

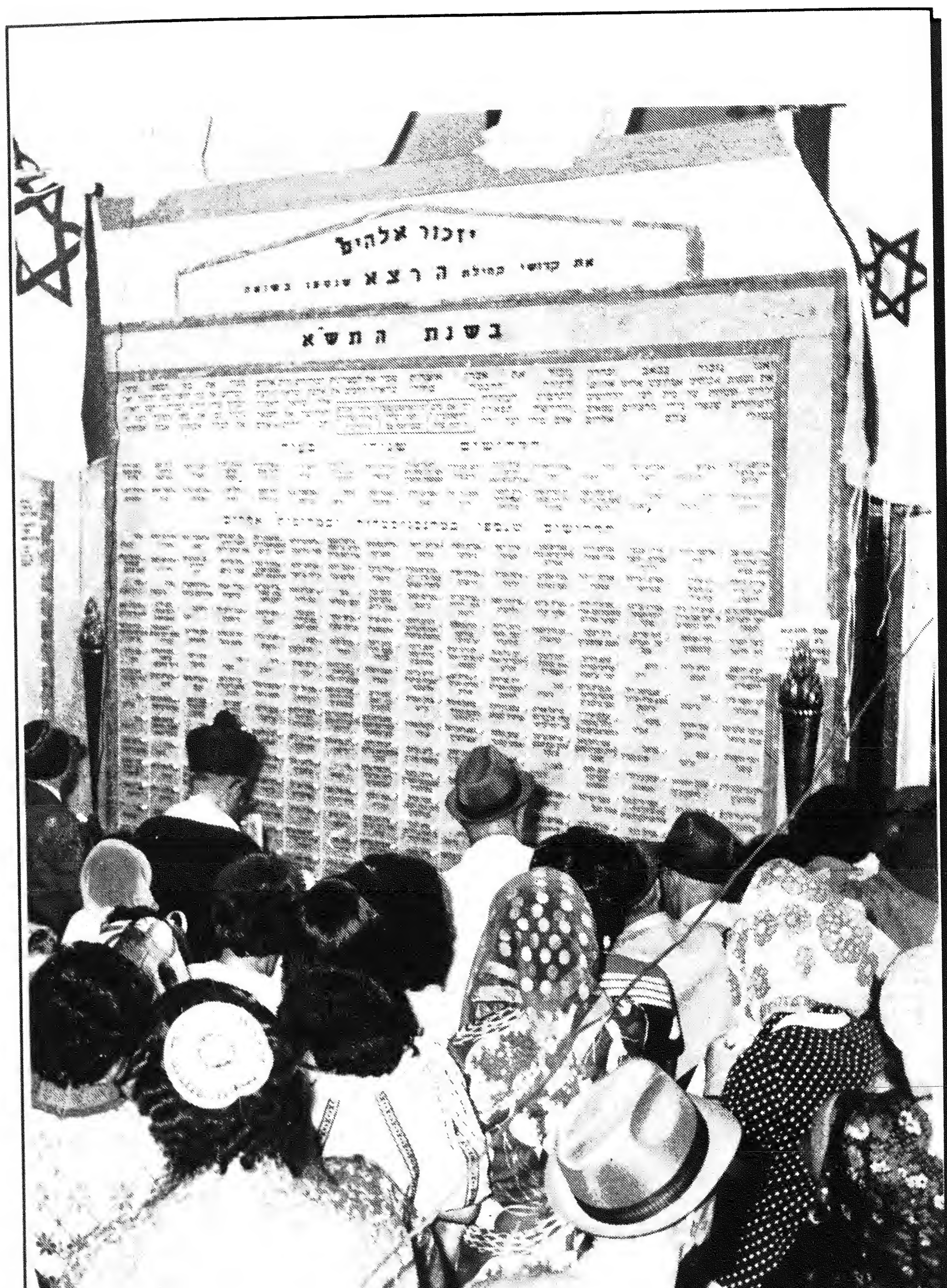
ÎN IDIŞ tîrgul situat pe malul drept al Prutului se cheamă "Radevúţ", cu accentul pe "u" pe cînd Rădăuţii din Bucovina erau denumiţi "Rádevăţ" cu accentul pe "á".

Întemeierea acestui tîrg de către proprietarul moşiei cu acelaş nume, care chema pe evrei din Basarabia, Bucovina, Galiţia, Ucraina ca să-şi facă case şi dugheni, ateliere şi uliţe şi... să-i aducă cîştig prin bezmîn, "chiria" locului pe care construiau binale.

Între 1770 şi 1850 multe tîrguri moldovene îşi datorează existenţa venirii evreilor.

În apropierea graniţei, pe teritoriul viitorului tîrg, se ridica un **ratoş**, *un fel de han, unde poposeau căruţaşii, transportînd mărfuri şi călători, încă în anul 1772. Încetul cu încetul s-au adunat acolo locuitori, viitorii tîrgoveţi. Numărul lor a crescut, mai ales după răpirea Basarabiei în 1812. Nu ne mirăm deci, că în anul 1885, locuiau la Rădăuţi 221 familii, 1089 suflete, marea lor majoritate fiind evrei. Evreii aveau 6 sinagogi, patru şcoli confesionale (belferii, heder) şi o baie. În anul 1838 locuiau în tîrg 43 familii de evrei, scutiţi de biruri.*

Prin anul 1869 cronicarul **Iaacov Psanter** *număra acolo 40 familii evreieşti. Recensămîntul din 1930 constata 780 evrei dintr-un total de 2236 locuitori. În anul 1941 numărul evreilor era de 772 din 2454 locuitori. După evacuarea forţată din anul 1941 Rădăuţi-Prut era "Judenrein".*

לוח הזכרון לזכר קדושי העיר הרצה בבית-הכנסת החדש - חולון

DIN PRESA SIONISTA

de NOEL VAINTRAUB

Evreii din Herţa, organizaţiile sioniste, au răspuns la apelul Comitetului Federaţiei Sioniste din România pentru colectarea de fonduri necesare activităţii sioniste.

Într-un document intitulat "Tabloul donatorilor de şekeli pe anii 1910-1911 se găseşte şi localitatea Herţa. Donaţia a fost realizată de secţia "Iehuda Macabeul" cu suma de 25 lei realizată de 20 de persoane. Suma colectată se încadrează în donaţia "Un leu şi douăzeci şi cinci de bani".

Organizatorul acţiunii de colectare a fost **Iosef Fundoianu**, printre donatori **Calman Fundoianu, Israel L. Kern, N. Druckman** şi alţii.

Prin stăruinţele femeilor din Herţa la 6 februarie 1916 ia fiinţă o organizaţie zionistă, cu numele de "Iudita" şi a cuprins un număr de 60 de femei. La constituirea organizaţiei, **Iosef Fundoianu** a vorbit despre scopurile sionismului. S-a ales un comitet, preşedintă **Victoria Kern**, vicepreşedinte **Roza Laufer**, secretară **Betti Fundoianu**.

Secţia "Iudita" s-a ocupat de colecte pentru "Fondul Naţional". A depus la casierul Comitetului Federaţiei sioniste în perioada 16. II - 1. III 1916 suma de 20 lei realizată la o nuntă prin stăruinţa lui **Louise Herman, Matilda Segal, Zoller** etc. Secţia "Iudita" în perioada 1. III - 20. III 1916 a depus la casierul Comitetului Federaţiei sioniste suma de 44 lei colectată de la numeroase persoane din oraşul Herţa prin **Betti Fundoianu, Elka Kern, Fani Rosen** etc.

Evreii din Herţa au desfăşurat de-a lungul anilor o interesantă activitate culturală.

Cu ocazia sărbătorilor de Pesah ale anului 1916 organizaţiile sioniste au organizat festivaluri literare la care au participat numeroşi tineri şi vîrstnici, scrie ziarul "Hatikwah" din mai 1916.

După cuvîntul unor intelectuali ca **I. Fundoianu** s-au făcut lecturi din opera lui **Şalom Alehem**, s-au citit poeziile lui **I. Gropper.**

Ca şi în alte oraşe din Moldova şi la Herţa zionişti sînt prezenţi la colectele pentru "Fondul Naţional", la realizarea lor participă un număr mare de persoane şi sînt folosite întrunirile publice din localitate, evenimentele din familiile evreieşti etc.

În cadrul acţiunii "Fondul Naţional de Purim" tineri evrei au strîns sume importante de bani de la un mare număr de donatori.

Corespondentul local al ziarului "Hatikwah" menţionează că fruntaşii vieţii evreieşti din Herţa sînt prezenţi în fruntea tuturor acţiunilor de colectare de bani pentru "Fondul Naţional", nume ca **Iacob Pisaru, Israel Aronovici** şi alţii.

Secţia "Iudita" a continuat acţiunea de colectare de fonduri şi a depus la casierul Comitetului Federaţiei Sioniste în perioada 15 mai - 24 mai 1916 suma de 20 lei. Sionistele **Roza Laufer, Dora Wexler, H. Fundoianu** etc. şi-au adus contribuţia lor.

Organizaţia zionistă din Herţa este prezentă cu acţiuni organizate pentru strîngerea de fonduri pentru "Keren Hayessod".

În "Tabloul oraşelor care au contribuit pentru Keren Hayessod pe perioada 1921 - 1924" organizaţia sionistă din Herţa figurează cu suma de 26360 lei pe anul 1924.

Organizaţia sionistă din Herţa figurează într-unul din documentele Conferinţei Zioniste prevăzută a se ţine la Bacău în luna ianuarie 1927. În proiectul de buget al "Organizaţiei Sioniste" din România pe perioada 1 XII 1926 - 30 XI 1927 la capitolul "Venituri", organizaţia sionistă din Herţa figura cu o contribuţie de 20.000 lei la "Fondul Mas Hahistadrut".

din arhiva A.C.M.E.O.R.)

HOLOCAUSTUL ORAŞULUI HERŢA
Mărturie depusă la Iad Vaşem

Odată cu declararea războiului ruso-german, în Herţa au intrat germanii. După cîteva zile, ne-au scos pe toţi locuitorii evrei din case. Trei zile am stat în sinagogă. Unii s-au ascuns în beciuri, bărbaţi, femei, copii. S-a dat ordonanţă prin satele din împrejurimile oraşului Herţa, către ţărani, care au venit cu căruţele şi au încărcat toate lucrurile găsite în casele noastre. Astfel au jefuit avutul evreilor. După aceea... au triat, au fost scoşi 150 evrei din cei mai importanţi, au fost duşi lîngă gîrlă unde au fost împuşcaţi şi aruncaţi în gîrlă. Printre cei 150 de evrei ucişi erau şi femei, şi tineri şi bărbaţi şi bătrîni. Restul evreilor a fost trimis acasă unde totul era complect golit.

După 5 săptămîni, a venit un ordin de la nemţi şi români, să ieşim toată populaţia în piaţă. Aveam voie să ne luăm cu noi cîte o legătură cu cîteva kilograme. La ora 6 dimineaţa toţi evreii din Herţa eram adunaţi în piaţă. La ora 9 a pornit tot convoiul spre Basarabia, la Edineţ. Bine înţeles că pe drum au căzut mulţi dintre noi. Cine nu putea merge era împuşcat. La Edineţ am stat 6 săptămîni. Iar ne-au adunat în convoi şi ne-au trimis peste Nistru, în Ucraina.

Deşi din Herţa am plecat 1600 de evrei, pînă la Moghilev, am ajuns numai jumătate. Restul au fost împuşcaţi de jandarmi, sau omorîţi de ţăranii din satele pe unde am trecut.

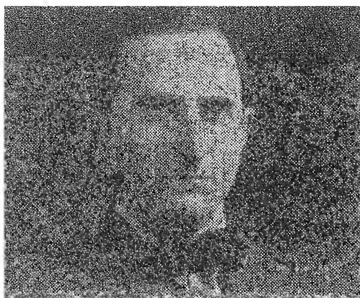
Timp de 3 ani am fost prin diferite lagăre în Transnistria. Toate erau la o depărtare de sute de kilometri de Moghilev. Într-o zi au strîns copii între 1-7 ani şi i-au aruncat într-o groapă comună. Erau copii orfani din Bucovina, Basarabia, Ucraina... La Ataki, pe Nistru aruncau copiii şi morţii direct în Nistru.

Cele îndurate de noi acolo, în Transnistria întrece orice închipuire. Ne hrăneam cu tărîţe, hainelele de pe noi erau de mult sfîşiate, umblam mai mult goi, toţi laolaltă, femei - bărbaţi.

Gemeam tot timpul de dureri, de frig, de foame. Ajutorul pe care ni-l dădeam unul altuia era de prisos. Nu făceam decît să ne prelungim agonia.

Trupurile noastre erau umbrite doar de şiraguri de păduchi. Din această cauză eram măcinaţi de tifos exantematic. Flacăra vieţii pîlpîia doar în noi şi totuşi, 25 % din cei plecaţi ne-am reîntors în 1944, după trei ani de suferinţe.

HAIM LOKER
negustor

Oameni care au fost

CAROL DRIMER

de FROIM MARCUS

Carol Drimer era un apostol naiv, dezinteresat şi pasionat al dreptăţii şi al omeniei.

Haim (ulterior Carol) **Drimer** s-a născut la Herţa, ca fiu al rabinului **Berl Drimer**, care a fost şef rabin zeci de ani la Dorohoi. În casa părintească a căpătat o educaţie tradiţională evreiască, pe care ulterior a lărgit-o prin vaste şi aprofundate lecturi şi studii. În spiritul iluminismului raţionalist al Haskalei, Carol Drimer se ocupă intens nu numai de studiul literaturii moderne ebraice şi idiş, dar şi de literatura română, germană şi franceză.

Un sentiment acut al actualităţii, nevoia de a sluji ideilor şi adevărului, l-au îndrumat de timpuriu să-şi ducă lupta în coloanele diferitelor ziare şi reviste care îi solicitau sau îi acceptau colaborarea, pe teme foarte variate.

S-a ocupat intens şi cu traduceri, traducînd în limba română din ebraică, germană şi franceză. A tradus mult din literatura română în germană, cu un deosebit succes. Într-o scrisoare, **Al. Brătescu-Voineşti** îi aduce mulţumiri pentru traducerea reuşită în limba germană a cîtorva dintre nuvelele sale.

Unele dintre numeroasele sale lucrări risipite prin ziare şi reviste le-a strîns în trei volumaşe cu titlul "Studii critice", publicate în primii ani după războiul mondial.

Sumarul din aceste volume ne arată varietatea subiectelor şi modul de tratare caracteristic pentru C. Drimer, temperament de publicist şi popularizator. Din primul său volum menţionăm "Kol Nidre", un istoric şi o apologie a acestei tragice rugăciuni.

În alte două articole discută atitudinea lui **Al. Vlahuţă** faţă de evrei.

"Patru generaţii" inspirată după **I. L. Pereţ** prezintă o rapidă schiţă istorică a vieţii unei familii evreieşti din Moldova. "Evreii în constituţia Moldovei din 1822" este unul din articolele sale de popularizare a istoriei evreilor din România. Articolul "Primul pacificator" este închinat marelui învăţat **Iohanan ben Zakai**.

Din volumul II amintim "Anatole France şi evreii". Din volumul III menţionăm "Tolstoi, iudaismul şi evreii".

C. Drimer s-a simţit, cum era şi normal, atras cu deosebire de unii dintre scriitorii români de origine evreiască: **"Steurman-Rodion, Ronetti-Roman, B. Luca, Enric Furtună, Alex. Verea** şi alţii s-au bucurat în repetate rînduri de atenţia sa.

Nu se poate trece peste articolul său: "I. L. Caragiale, Ronetti-Roman şi Ionel la o şezătoare literară în 1906".

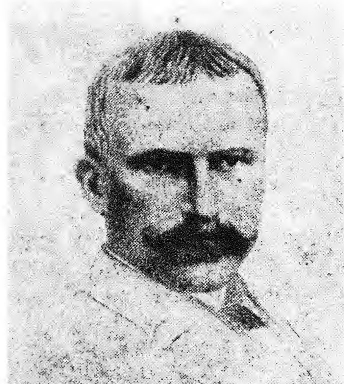
Familiei de erudiţi rabini **Taubes** îi închină un valoros articol bibliografic.

În lupta contra diversiunii antisemite şi şovine, C. Drimer aducea o bogăţie impresionantă de argumente şi imagini. Temperamant vulcanic şi combativ, C. Drimer avea o pană eficace de ziarist. Bogăţia de fapte i se pare mai însemnată decît rigoarea logică, iar focul luptei nu-i dă răgaz să-şi îngrijească fraza.

Moartea sa tragică în pogromul din iunie 1941 a răpit evreimii moldovene pe un cinstit şi devotat om de bine, un erudit publicist, un om însetat de adevăr şi dreptate.

În acest an C. Drimer ar fi împlinit 80 ani. Să-l scoatem din uitare, recitind ceea este mai valoros din scrierile sale.

(din Revista Cultului Mozaic 15.I.1970)

RONETTI ROMAN

de I.KARA

În seara zilei de 7 ian. 1908, la ora 10,30 seara, se stinge prematur la Iaşi în locuinţa sa din str. Romană Nr. 39, în urma unei boli de inimă, o figură nobilă şi demnă de scriitor şi de om: Ronetti Roman.

Destinul său şi al operei sale (drama "Manase" a fost elogiată de reprezentanţi de seamă ai culturii româneşti) sînt legate de sinuozităţile epocii sale. Multe nelămuriri şi obscurităţi s-au strîns în jurul personalităţii sale, începînd cu însăşi biografia sa. Multe din întîmplările vieţii sale, lăsate intenţionat în umbră chiar de el însuşi, pot fi acum scoase la lumină.

Din mărturiile primului său sprijinitor, d-rul **Gheler** din Roman, aflăm că **Moise Roman** s-a născut la Herţa în 1852. A pierdut de tînăr părinţii săraci şi s-a străduit din răsputeri să se adape la izvorul culturii laice europene. În 1868 veni la Hîrlău, purtînd hainele tradiţionale şi dînd lecţii de ebraică. Gheler l-a ajutat să se pregătească pentru bacalaureat şi să plece la Berlin, unde a urmat cîtva timp medicina, pe care a părăsit-o pentru filologie. Reîntors în ţară fără a fi putut termina facultatea, dă lecţii particulare, lucrează la Institutul şcolar al lui **V. A. Ureche**, colaborează la ziarul "Timpul" - unde se împrieteneşte cu **M. Eminescu** şi **I. L. Caragiale**.

Caragiale l-a iubit şi l-a apreciat mult pe Ronetti Roman, a căutat să-l ajute în problema împămîntenirii, iar, mai tîrziu, s-a interesat de **Alexandru Ronetti-Roman**, fiul scriitorului.

În 1878, **Mihail Kogălniceanu** îl numeşte pe Ronetti-Roman translator la ministerul de externe. Rabinul **M. Beck** asistă la depunerea jurămîntului. Se pare că în acest an Ronetti-Roman şi-a continuat colaborarea la ziarul ebraic "Hamagid".

În 1882, se căsătoreşte la Roman cu **Eleonora Herşcovici**, fiica unui arendaş. Acum îşi poate permite să studieze şi să călătorească mult. Ulterior va lua si el în arendă unele pămînturi. Purtarea sa bună faţă de ţărani era bine cunoscută.

Nu a scris mult, dar tot ce a scris a stîrnit vii discuţii, aprecieri elogioase şi a avut răsunet.

Poema "Radu" apărută în 1878 a atras atenţia asupra lui. Drama "Manase", jucată încă din 1902 de străluciţi reprezentanţi ai scenei româneşti, a stîrnit deseori furtuni şi agitaţii cu totul străine de problemele ei artistice şi umane. Ea a fost tradusă şi jucată în mai multe limbi: idiş, germană, engleză, ungară, slovenă etc.

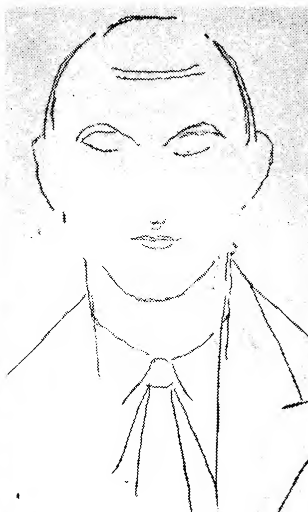
Pagini emoţionante şi de înaltă preţuire au scris despre el: **I. L. Caragiale, M. Sadoveanu, dr. Duxian, G. Călinescu, E. Kritzman, P. P. Carp, Barbu Lăzăreanu, S. Sanielievici** şi mulţi alţii.

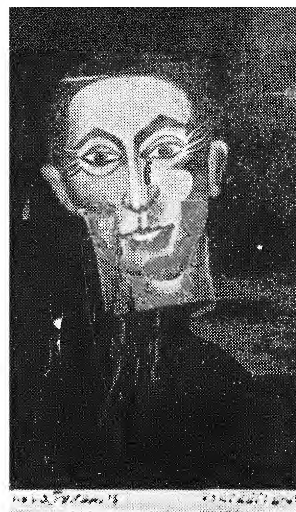
Filmul "Manase", realizat prin anii 1930, reprezintă un omagiu adus acestei figuri luminoase, care tînjea după echilibru şi pe care chemarea sa lăuntrică l-a aruncat în vîrtejul unor dispute fanatice şi a unor critici şi atacuri nedemne. El a replicat întotdeauna cu demnitate şi măsură, chiar cînd era vorba de "Două măsuri", cum îşi intitulase broşura luptînd pentru emanciparea politică a evreilor.

Nobila prietenie şi preţuire de care s-a bucurat din partea celor mai de seamă reprezentanţi ai scenei, ai scrisului şi ai gîndirii româneşti rămîne justificată atît pentru persoană, cît şi pentru opera sa.

(din "Revista Cultului Mozaic" -1.V.68)

B. Fundoianu în anul 1926

B. Fundoianu de C.Brâncuşi (1930)

B. Fundoianu de Victor Brauner (1932)

Abel, Psalmul inedit al lui David, Psalmul Sulamitei, Ruga Psalmistului, Psalmul leprosului, Monologul lui Baltazar, Super Flamina Babilonis, Tăgăduinţa lui Petru cu subtitlul **Literatură biblică**... A continuat să citească şi să preţuiască **Cartea Cărţilor (Sefer hasefarim)**...

...**Moise** a apărut în "Hatikwah" - 10 Şvat 5676 - 2 ian. 1916.

III. MOISE

Sta sus pe culmi; în marea de lumină
Privirea-i săgeta imensitatea
Şi-n juru-i, tot mai grea singurătatea
Se pogora cu liniştea-i deplină...

Ultima colaborare în nr.3 (9 Av 5676 - 26 iulie 1916) cu titlul, în latineşte **Ultima verba**, în paranteze (**Cîntarea lui Samson**), era un imn întins de inspiraţie biblică directă, cum se vede chiar din prima strofă:

Veneam,
O lume de lacrimi se împleteau-n pleoape
mă căţăram pe creste şi-notam pe ape - veneam -
şi-n sîngele-mi fierbinte, cu un torent de lavă,
imperioasa vervă a strămoşului Adam.

A fost ultima colaborare la publicaţia gălăţeană, care şi-a sistat apariţia...

...După război (în decembrie 1918), B. Fundoianu a venit la Bucureşti, urmîndu-şi steaua destinului său. L-a adăpostit în casa lui filotimă **Gala Galaction**, care l-a dus pe "veniaminul cutezător", cum l-a numit, la **Tudor Arghezi**, la penitenciarul Văcăreşti, unde era, împreună cu **Slavici** şi alţi scriitori şi ziarişti, acuzaţi şi judecaţi că au colaborat cu germanii sub ocupaţie (1916-1917)...

În octombrie 1945, cînd a aflat groaznicul sfîrşit a lui B. Fundoianu (Benjamine Fondane) în crematoriile de la Auschwitz, Gala Galaction a declarat cutremurat şi îndoliat, "nu putem să-l uităm pe acest frate de simţire şi de literatură", l-a numit "martir". Amintind de primele lor legături, cînd B. Fundoianu semna **F. Benjamin**, a continuat evocarea: "Era un mezin care ne încălzea sufletul de două ori: întîi, că ne înţelegea şi ne predica şi altora; al doilea, era el însuşi un purtător al darului de sus şi un original interpret al lumii de jos. Era un scriitor subtil, o minte ageră, unul din acei: "rari **nantes in gurgito nostro**". ("Lumea", 14.X.1945).

Nu s-a înşelat. Dar nici F. Benjamin (B. Fundoianu) nu s-a desminţit.

O mîndrie a evreimii din Herţa

F.BENJAMIN - B.FUNDOIANU

Unul dintre cei mai mari poeţi atît al României cît şi al Franţei, F. Benjamin - B. Fundoianu, s-a născut în orăşelul Herţa din Nordul Moldovei, în judeţul Dorohoi. Este arestat la Paris de oamenii Gestapoului şi trimis la Auschwitz, unde moare în cumplite suferinţe.

*În "Revista Cultului Mozaic" ianuarie 1983, a apărut un articol al **preotului Gh. Cunescu**: "Pe urmele lui B. Fundoianu - F. Benjamin - un pseudonim inedit.".*

Publicăm mai jos extrase din acest articol foarte interesant, legat de "evreul Fundoianu", fiu al orăşelului Herţa.

Se cunoaşte că B. Fundoianu a semnat cu diverse pseudonime. Dar se pare că mai sînt şi altele, necunoscute. Am găsit unul din acestea, **F. Benjamin**, în paginile revistei "Hatikwah", din 1915-1916.

Avea 17 ani (născut în 1898). Începînd să scrie versuri de la vîrsta de 8 ani, cum a destăinuit, "înnegrise" şi el multe pagini. A debutat, în 1913-14, cu versuri, proză şi articole. Se dovedea, ca orice talent veritabil, laborios şi surprinzător de productiv, ca acele izvoare de munte, bogate în apă, care irup, abundente şi nesecate, pe mai multe guri. Îşi împărţea cerneala literară în mai multe publicaţii, cu preferinţă la cele cu afinităţi sufleteşti.

"Hatikwah" apărea la Galaţi. Era un răzor înmăgurit şi înflorit în primăvara sufletească, trezită, la începutul secolului, de viziunea lui **Theodor Herzl**. S-a bucurat de colaboratori prestigioşi: **dr. Niemirower, dr. H. Brezis, dr. I. Nacht, Rabin I. Schächter, Iacob Groper, Enric Furtună, A. L. Zissu, Samson Lazăr, (Lascăr Şaraga), F. Aderca, B. Luca, I. Pribeagu, I. Botoşansky, Ariel Zahab, F. M. Aharon, R. Rubin, I. Ross** ş.a.

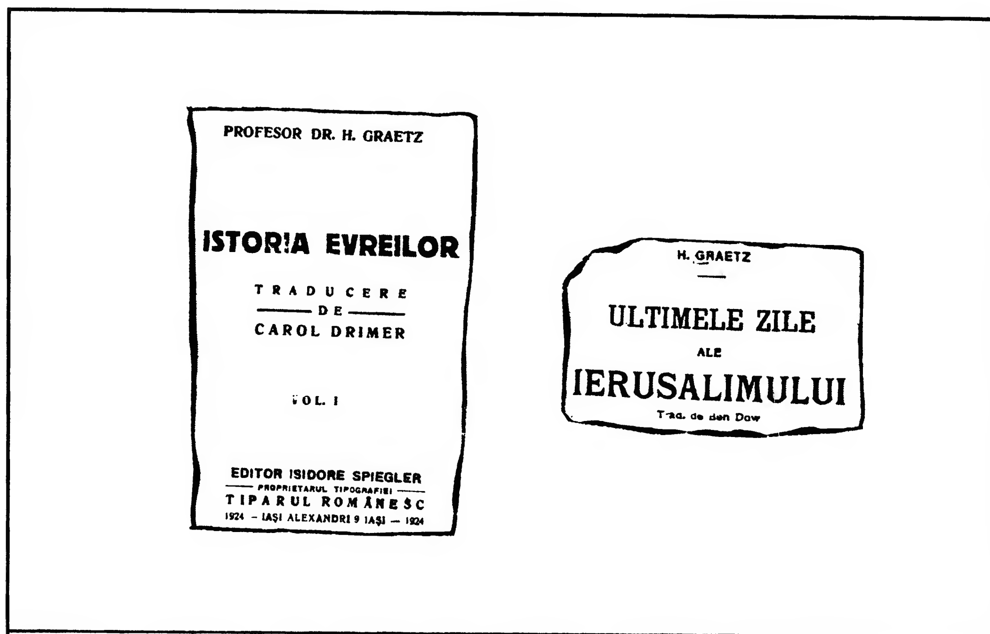
B. Fundoianu a ţinut să fie şi el între colaboratori. A început cu traduceri de versuri din **A. Reisen (Gheto, Lied,** datat 1914), **S. Flug (Ca lacrima-i limpede cerne), Iacob Groper (Nocturna proletariatului, Peste ape)**, din **H. N. Bialik, Moris Rosenfeld**. A semnat traducerile **B. Wexler** (antroponimicul patern)...

A semnat, însă în "Hatikwah" şi cu pseudonimul nou: **F. Benjamin**. Primul text semnat în acest fel a fost **Un frate al mamei**, necrolog despre dr. **E. Schartzfeld**, data Iaşi, 26 iunie 1915. A semnat **F. Benjamin** traducerea altei poezii de-a lui H. N. Bialik, **În iarbă**, datată Iaşi, 1916, ilustraţii de **Ross**.

A continuat cu poezii proprii - **Sonete Biblice** (2 ianuarie 1916). Sub acest generic, Sonete Biblice, a rămas de la poet un caiet-manuscris, cu mai multe poezii de acest fel.

Titlul Sonete Biblice nu trebuie să surprindă. B. Fundoianu fusese un fervent lector şi cunoscător al Torei. Începuse să citească Tanahul de la vîrsta de 3 ani, după regulă odată cu alef-bet, apoi la heder, în Herţa, la bunicii cărturari şi hasidim, în casa cărora s-a întîlnit, după propria-i confesiune, cu cărţile vechi şi sfinte. I-a rămas în memorie imaginea bunicului la rugăciunea (şi lecturi), "între flăcări de sfeşnice şi tavanul plin de îngeri".

Lecturile biblice i-au format un fond sufletesc şi intelectual solid şi peren, care s-a revărsat în creaţile sale literare, pline de personaje, nume, localităţi, evenimente, cuvinte şi imagini biblice. Cităm titluri, precum: **Biblie** (două poezii), **Psalm** (trei), **Psalmul lui Adam, Psalmul lui**

amănunt. În afara traducerilor din Heine (Drimer era un bun cunoscător al limbii germane, pe care a admirat-o şi care...l-a aruncat în Trenul Morţii, provocîndu-i nebunia şi moartea) Carol Drimer a tradus în limba română şi primul volum al **Istoriei Evreilor** de Heinrich Zwy Graetz (apărut la Iaşi, în anul 1924). Volumul cuprinde numai epoca biblică, pîna la perioada judecătorilor. Traducerea nu este însoţită de note, neavînd un caracter stiinţific, ci popular. Ea este însoţită însă de un studiu introductiv al lui Carol Drimmer în care traducătorul încearcă să prezinte elemente de filosofie a istoriei evreieşti vechi, scrisă de un evreu din Galut care încearcă obiectivitatea în interpretările sale teologico-filosofice. Din păcate, alte volume nu au mai apărut. Se pare că Drimer nu a urmărit să prezinte creştinilor măreţia istoriei evreieşti şi a poporului evreu, ci pur şi simplu să prezinte evreilor vorbitori de limba română propria lor istorie. De menţionat că o încercare de traducere în limba română a **Istoriei Evreilor** de H. Graetz fusese întreprinsă şi la începutul secolului (pe la 1902, mi se pare, nu deţin în prezent cartea) de către **Horia Carp** (Craiova, Editura Samitca),această traducere limitîndu-se şi ea la primul volum.

De menţionat este si faptul că la 1919, primul număr al seriei **Biblioteca Menora** editată de **A. Axelrad,** era tot o traducere din **Istoria Evreilor** de H. Graetz, respectiv o broşură intitulată **Ultimile zile ale Ierusalimului** (32 pagini). Este vorba de un fragment referitor la "zeloţi", scopul publicării - destinată cititorilor evrei - era educativ, prezentîndu-le vitejia, curajul şi demnitatea înaintaşilor. In loc de prefaţă este reprodus un articol de **Lazăr Şăineanu,** relativ apologetic apărut în **Anuarul pentru Israeliţi** vol VII. De remarcat că traducătorul a semnat cu un pseudonim "**Ben Dov**".

După părerea noastră "**Ben Dov**" nu este altul decît Carol Drimer, fiul lui Dov Drimer. Cărţile se află în colecţia Bibliotecii Naţionale din Ierusalim.

Din revista "Minimum" (1.1.93)

CAROL DRIMER
din dinastia vestitului rabin Berl (Dov) Drimer
de LUCIAN ZEEV - HERŞCOVICI

***Carol Drimer** s-a născut la Herţa în anul 1889, ca fiu al rabinului **Dov Berl Drimer** din Dorohoi si al soţiei acestuia, **Haia - Jenta**, fiica rabinului **Josef Aharon Marilus**. Bunicul său dinspre mamă (născut şi el la Herţa, la 1838) a fost admor si întemeietor al unei dinastii hasidice la Bucecea, apoi - timp de 25 de ani - rabin la Dorohoi. El era autor de predici si çomentarii hasidice la Tora în genul pericopelor fiecarei săptămîni publicate apoi de către adepţii săi după moartea sa, survenită la Burdujeni, în anul 1913 (cartea, intitulată "Yad Yosef" a apărut la Cluj în anul 1926). Era un mare învăţat în Tora, Talmud, Şulhan Aruh, un îndrăgostit de studiu. (Vedeţi biografia sa în volumul **Entziklopedyah le-hahmey Galitzia**, de Meir Wunder, vol 3, Ierusalim, 1986,col 957- 959).*

Tatăl lui **Carol Drimer**, rabinul **Dov Berl Drimer** din Dorohoi (1852- 1929), era fiul rabinului **Yeruham Drimer** (el însuşi rabin la Dorohoi) si nepotul rabinului **Shlomo Drimer**, părintele familiei rabinice -hasidice din Galiţia şi România, autor al unor volume de response rabinice. Şi tatăl - Dov Berl Drimer - a fost, pe lîngă activitatea sa rabinică, scriitor de limbă ebraică: el este autorul unui volum panegiric, scris la decesul socrului său, rabinul Yosef Aharon Marilus. Cartea intitulată **Sefer Arono şel Yosef**, a apărut la Husiatyn în Galiţia) în cunoscuta editură L. Shwanger & D. Fränkel, în anul 1913; are 64 pagini (Vedeţi în acest sens locul citat mai sus din **Entziklopedyah le-hahmei Galitzia**), precum şi - în aceiaşi enciclopedie - vol. 1 Ierusalim, 1978, coloanele 829-839; de asemenea, şi articolul rabinului **Meir Wunder** în recent publicatul volum **Dorohoi**, tot în limba ebraică. Asupra filiaţiei lui Carol Drimer, vedeţi si **Pinkas Hakehillot Rumania**, 1968, vol.1 (editat de **Theodor Lavi**)p.105. Tot în acelaşi volum la pag.171, a fost publicată şi fotografia lui Carol Drimer, din păcate strecurîndu-se o greşală: anul naşterii sale este înregistrat, greşit, ca fiind 1906, in loc de 1889. Vedem deci că scriitorul Carol Drimer s-a bucurat de un blazon familial bogat. Educaţia sa a fost tradiţionalistă. Limba sa de cultură a fost ebraica învăţată încă de la tatăl său, de la heder, de la ieşiva; ulterior, cariera sa ziaristică şi-a început-o la ziarul ebraic **Hatzfirah**. Cultura laică şi-a însuşit-o după ce fondul său iudaic fusese deja solid. El a preferat calea aşa numită laică de **maskil** profund ataşat valorilor iudaice, în locul unei cariere rabinice. In lucrările sale în limba română - care se adresează tuturor: evreilor traditionalişti, ca şi celor ce se îndepărtaseră de matcă, precum şi românilor, se resimte filosofia lui judaică. Traducerile sale din **Kohelet** (ecleziast) şi **Meghilat Esther** (Cartea Esterei) sînt însoţite de studii introductive, bogate în citate din Talmud şi Midraşim asupra acestor cărţi.

Precum vedem, din familie Carol Drimer a moştenit dragostea de iudaism, de învăţătură, de Cărţile Sfinte, de Dumnezeu, talentul literar. Cu acest capital a ieşit el în lumea largă, pe care a vrut-o mai bună, ori a crezut-o capabilă să primească şi pe evrei, şi iudaismul ca o cultură, ca o filosofie, ca un adevăr obiectiv existent. Pînă la urmă, însă aceasta lume l-a strivit...

Doresc însă să mentionez încă un

tria în scopurile amintite mai sus. Comisia urma să plece împuternicită cu un document oficial din partea Preşedintelui Consiliului de Miniştri şi însoţită de un reprezentant al preşedintelui. Acest reprezentant a fost numit în persoana lui **Iuliu Mumuianu**, fost senator de Bălţi.

Comisia era compusă din **Fred Şaraga**, ca reprezentant al comisiei de ajutorare, **Ihil Marcovici**, originar din Herţa care avea strînse legături cu evreii din Dorohoi, ing. **Schächter**, originar din Rădăuţi, ca reprezentant al evreilor din Bucovina, şi av. **Iosef Ebercohen** din partea organizaţiei sioniste.

În noaptea de 31 decembrie 1942, comisia condusă de Mumuianu, a plecat din gara de Nord cu destinaţia Odessa, unde a ajuns în seara de 1 ianuarie 1943.

...În noaptea aceea, membrii comisiei nu au avut unde dormi. Nu li s-a deschis nici o uşă, fiindcă în actele lor scria că sînt evrei. După mari insistenţe li s-a permis să rămînă pînă dimineaţa în holul hotelului "Bristol" din Odessa.

...Delegaţia pregătise un plan de vizite în mai multe lagăre, plan avînd deja aprobarea Inspectorului general al Jandarmeriei, **Iliescu**. Între aceste lagăre figurau şi cele de la Berşat, Golta, Vapniarka, Tulcin etc.

Alexianu a respins acest plan. El a restrîns vizita numai la două centre: Moghilev şi Balta. În această situaţie comisia şi-a văzut zădărnicită aproape întreaga misiune. Gravitatea situaţiei a impus o atitudine protestatară din partea membrilor comisiei.

În cele din urmă, Alexianu a acceptat ca în cele două localităţi aprobate de el (Moghilev şi Balta) să fie convocaţi conducătorii comunităţilor evreieşti din regiune, pentru a se afla, astfel, prin intermediul lor, necesităţile, şi a se putea trece la fixarea metodelor de ajutorare.

Alexianu a respins categoric cererea comisiei de a vizita Vapniarka, unde se aflau deportaţi comunişti evrei şi nu a autorizat nici măcar convocarea vreunui reprezentant al lor la una din cele două, asa zise conferinţe regionale, ce urmau a fi convocate.

A doua zi, membri comisiei – profitînd de dispoziţiile lui Alexianu – au constatat că milioanele de lei expediate din Bucureşti pentru a alina suferinţele evreilor deportaţi, rămăseseră în casa Guvernămîntului Transnistriei. Comisia a obţinut să i se puie la dispoziţie aceste sume, precum şi îmbrăcăminte şi uneltele de lucru, pentru a le împărţi conducătorilor de comunităţi din lagăre, la întîlnirea de la Moghilev şi Balta.

Au fost vizitate aşa-zisele "instituţii evreieşti" din Moghilev: turnătoria, spitalul şi orfelinatul din localitate, toate trei aflate într-o stare dezastruoasă.

Primele ajutoare au mers în aceste trei locuri pentru a alina, cît de cît, suferinţele deportaţilor. Dar comisia, deşi nu avea voie să se deplaseze liberă prin oraş, a putut acorda sprijin şi altor categorii, ai căror reprezentanţi au vizitat-o la "sediul" ei, jandarmeria locală. Astfel au venit învăţători care au cerut sprijin pentru a organiza cursuri pentru copii; au venit rabini din cîteva localităţi vecine (unde se aflau deportaţi) pentru a interveni pe lîngă autorităţi şi a obţine scutiri de muncă, respectarea Şabatului etc. De asemenea tineretul sionist a solicitat sprijin în cîteva probleme legate de regimul de muncă, de preocupări culturale, financiare etc.

...La Moghilev, av. **Ebercohen** a reuşit să se întînească cu părinţii săi, deportaţi şi ei, odată cu ceilalţi evrei din judeţul Dorohoi.

...La Templul Coral din Bucureşti, în cadrul unei adunări, a fost prezentat un raport asupra activităţii comisiei. Acţiunea întreprinsă a dus la rezultate pozitive. Ea a servit la reorganizarea sistemului de ajutorare, la strîngerea contactelor cu evreii deportaţi, la informarea diferiţilor .factori, care au avut – mai tîrziu – o puternică influenţă, în legătură cu soluţionarea problemei deportaţilor.

În acelaş timp, activitatea comisiei a deschis drum altor trei, patru comisii, care au putut vizita ulterior lagărele din Transnistria, în condiţii mai bune şi în localităţi mai numeroase.

În fine, a creiat primele perspective ale reîntoarcerii copiilor orfani şi celorlalţi supravieţuitori din lagărele Transnistriei.

Munca acestei comisii a constituit unul din primele elemente determinante ale succesului acţiunilor ulterioare, care au dus la sfîrşitul chinurilor evreilor români deportaţi în Transnistria.

Fragment din articolul:
O PAGINA DE ISTORIE de **MIHAIL RINEA** publicat în ziarul Viaţa Noastră din 29 febr. 1968

În memoria lui IHIL MARCOVICI
ÎN TRANSNISTRIA: CONGRESUL DEPORTAŢILOR

GÎNDURI... GÎNDURI...

...Eram de peste 25 de ore pe drum, în iarna geroasă, peste cîmpii fără de sfîrşit, acoperite cu zăpadă. Zgribuliţi de frig, în vagonul în care bătea vîntul îngheţat, uitasem de foame şi de sete. Ne gîndeam cu toţii la ceea ce ne aşteaptă, la posibilităţile pe care le vom avea în îndeplinirea misiunii noastre, la piedicile pe cari trebuie să le înlăturăm, sau să le evităm şi la sforţările pe care va trebui să le facem în acest scop. Şi aşteptam... ***Ozi Ebercohen****, să-şi vadă pe tatăl şi pe mama, fratele sora şi toată familia.* ***Ihil Marcovici****, surorile şi numeroşii membri ai familiei, iar prietenul* ***Schächter*** *pe sora şi cumnatul său.*

Nu ne rămăsese însă timp de gîndit, căci ajunsesem la Moghilău. În gară ne aşteptau delegaţii Prefecturii şi ai Legiunii de Jandarmi şi o camionetă care ne-a transportat pe toţi la sediul Legiunii, unde am fost primiţi de comandantul ei, maiorul ***Romeo Orăşanu****, în a cărui primire am fost daţi, pentru durata rămînerii noastre la Moghilău, în total patru zile.*

Pun frînă gîndurilor, amintirilor evocatoare şi condeiului meu. Nu pot începe să descriu, căci n-aş putea să mă opresc.

Ceeace am văzut, ceea ce am auzit, ceea ce am simţit şi suferit, au întrecut toate presupunerile noastre pesimiste. Nu scriu încă despre toate acestea.

Prefectul Judeţului era invizibil pentru noi. Factotum-ul era maiorul Orăşanu - jandarm acoperit de pojghiţa ofiţerului, salonard , fost cu serviciul mult timp la Bucureşti, voia să dea impresia pumnului de fier în mănuşă "glacé"...

... Şi astăzi mă trec fiori, cînd revăd în gînd cum l-a cravaşat cu brutalitate cîinească pe d-rul L, directorul orfelinatului No. 1, pentru că în timpul vizitei făcute orfelinatului, a îndrăznit să propuie să vizităm şi etajul clădirii. Ştia bietul doctor, dar şi bruta de maior - ce impresie ne va face acea încăpere de peste 20 m. lungime, cu uşile şi ferestrele ***fără geamuri****, în care zăceau în simulacruri de paturi, efectiv goi, sau aproape goi, acoperiţi de zdrenţe, 50-60 de copii, în frigul siberian din ianuarie 1943. Copiii nu ieşiseră de o lună de zile din camera în care li se aducea mîncarea aproape îngheţată şi în care îşi făceau şi nevoile...*

(Din articolul publicat de Fred Şaraga
în revista **Sliha** de joi 31 mai 1956.

O PAGINĂ DE ISTORIE

Despre suferintele evreilor deportaţi în lagărele morţii s-a scris mult. Cu toate acestea, au mai rămas multe aspecte inedite. Se ştie - de pildă - foarte puţin despre cea dintîi comisie specială care a acţionat pentru ajutorarea celor deportaţi în Transnistria.

...Deportările spre Transnistria au început în anul 1941. Au fost deportaţi mai întîi evreii din Bucovina şi din judeţul Dorohoi (Herţa, Darabani etc.). În decursul vremii au mai fost deportaţi numeroşi evrei din diferite alte localităţi şi, în deosebi, din Bucureşti. Transnistria era împînzită cu sute de mii de evrei deportaţi şi mereu alte mii îngroşau numărul celor existenţi. După mai bine de un an au început intervenţii şi tatonări pentru ca o comisie specială să plece în Transnistria spre a vizita lagărele şi, sub pretextul studierii problemelor la faţa locului, să găsească cele mai adecuate forme de ajutorare şi să constate din ce motiv nu au ajuns ajutoarele trimise pînă atunci.

S-au făcut o serie de intervenţii pe lîngă Mareşalul Antonescu prin diverşi prieteni ai evreilor, dintre personalităţile româneşti ale vremii: dr-ul **Lupu**, preşedintele de atunci al Curţii de Casaţie, prof. dr. **Basile Theodorescu**, prof. **Nolică Antonescu**. Intervenţile au determinat obţinerea unei aprobări de principiu, care nu putea fi însă concretizată din cauza opoziţiei categorice a prof. **G. Alexianu** (Guvernator al Transnistriei n.n.).

În cele din urmă s-a obţinut, în decembrie 1942, ca o comisie să plece în Transnis-

CLARA ŞI IHIL MARCOVICI - HERŢA

de HILDA (Duţa) PHILIP, născută MARCOVICI
AUREL A. MARCOVICI

E GREU de închipuit ca cineva originar din Herţa să nu ştie cine au fost **Ihil Marcovici** şi soţia lui, **Clara** (născută **Kalmanovici**), părinţii noştri iubiţi şi veneraţi, a căror amintire nu va păli niciodată şi a căror lipsă o vom resimţi pînă la sfîrşitul vieţii. **"UN OM CARE NU ŞI-A DESMINŢIT MENIREA, RĂPUS ÎN VÎRSTĂ DE 48 ANI, LA 24 DEC. 1946"**

Acesta este epitaful de pe monumentul funerar al tatii.

În plină vigoare şi putere creatoare, viaţa tatii s-a curmat brusc, în ultima zi de Hanuca, la Bucureşti, lăsînd în urma lui pe iubita noastră mamă, **Clara** şi pe noi, cei doi copii. Am devenit orfani, la vîrste fragede, fratele meu **Aurel**, avea opt ani şi jumătate şi eu optesprezece ani şi jumătate.

Mama noastră, văduvă la 44 ani, ne-a crescut singură, în spiritul care a animat-o pe ea şi pe tata: să ne iubim şi să fim uniţi, ataşaţi familiei şi mîndri de numele ce-l purtăm, modeşti dar răzbătători, muncitori, cinstiţi şi devotaţi.

Mama, înţelegătoare şi blîndă, modestă şi tăcută, preocupată să menajeze pe toţi din jur, s-a stins în 1980, la Paris şi este înhumată la Holon.

Activitatea tatii în rîndurile obştei herţene a fost permanentă şi diversă. Mă voi rezuma aici doar a menţiona că tata a făcut parte din delegaţia celor patru care s-au deplasat în Transnistrisa în 31 decembrie 1942 pentru a veni în ajutorul deportaţilor. Ceilalţi trei au fost: **Fred Şaraga, Av. I. Ebercohen,** şi **ing. I. Schächter**. Episodul este relatat în "Sefer Kehilat Iehudei Romania - Iad Vaşem", precum şi în primul volum al cărţii "Generaţii de iudaism şi sionism - Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi - Prut" pag. 156, apărut în anul 1992, la Tel Aviv). Deşi părinţii au părăsit Herţa în 1932 (cînd eu aveam 4 ani, şi fratele meu nu se născuse), şi în ciuda peregrinărilor care au urmat (Cernăuţi, Bucureşti şi din 1961 în Israel), ne socotim moldoveni, originari din Herţa.

Noi ne străduim necontenit să fim urmaşi demni ai părinţilor noştri, care s-au bucurat de dragostea şi respectul tuturor celor care i-au cunoscut.

Motto-ul nostru în viaţă: să ne comportăm aşa cum ar fi dorit părinţii noştri

Un gînd pios în amintirea lor.

Ihil Marcovici z.l.

Clara Marcovici z.l.

proprietarului – moşier pînă la un galben pe an. În tîrg locuieşte **Mendel Rozenştain** care face un intens comerţ cu vite de rasă. A adus în tîrg trei armăsari de rasă. În 1869 **I. Psanter** evaluează populaţia evreiască de aici la 150 gospodari. În 1872 **D. Frunzescu** consideră că ar locui la Herţa peste 1700 evrei. În 1880 se înfiinţează asociaţia "Şohrei Tav" care-şi publică statutele la Cernăuţi.

O informaţie amplă ne oferă o corespondenţă în ziarul "Fraternitatea" nr. 230/231 din 1884 în paginile 230 – 231.

Herţa a fost păstorită de patru rabini. Timp de 40 de ani a păstorit **Scaler ruv**, alţi 40 de ani a păstorit **Kovler ruv**, urmat de **Leizer Volf** căruia i-a urmat rabinul **Gartenberg**. A mai fost şi alt rabin originar din Kowel.

Hasidismul are mulţi adepţi ai ţadicului din Buczacz (Galiţia). Există şi un ţadic local. Iată şi sinagogile: Cea mai veche de lemn din secolul al XVIII-lea a fost distrusă în 1874; sinagoga mijlocie datează din 1820; Buczaczer Koaz e din 1830; Şamez a fost construită în 1882; Naie Şil e din 1878. Talmudul Tora a existat şi în secolul al XVIII-lea. Prima baie s-a construit în 1820. Vechiul cimitir s-a închis în 1864, cînd a început să fie folosit noul cimitir.

Se face intens comerţ cu cereale. Dicţionarul geografic din 1891 indica la Herţa 820 evrei dintr-un total de 1180 locuitori. Sînt 6 sinagogi şi 6 belferii (heder) precum şi o baie rituală.

Fireşte că răscoala ţărănească din 1907, deviată spre antisemitism, nu a cruţat Herţa.

Comunitatea evreilor era în centru. Existau 2 rabini şi 3 hahami. Şcoala israelito-română nu funcţiona.

În 1936 funcţionau două şcoli evreieşti. Rabin era **M. Laufer**, iar preşedinte al Comunităţii era **A. B. Rosen**.

În 1938 se constată 1 şcoală primară israelito-română, 1 societate sionistă, 7 sinagogi.

Suferinţele din timpul prigoanei, ocupaţia sovietică încheie dramatic viaţa autentică a unei comunităţi evreieşti de peste două secole.

Să-i păstrăm amintirea.

I. KARA

לוח הזכרון לזכר קדושי העיר הרצה בבית-הכנסת החדש - חולון

PAGINI DE ISTORIE

de I. KARA

EVREII JOACĂ un rol preponderent în structura tîrgului Herţa. În 1803 numărul lor este de circa 1200 de suflete. **Gh. Ghibănescu** socoteşte cam 300 birnici evrei, deci 1500 de suflete. Evreii alcătuiau 58% din totalul populaţiei. În 1820 erau 339 birnici evrei sau 1095 suflete adică 64% din populaţia totală.

După alte izvoare evreii herţeni numărau în 1838 - 1.808 suflete, în 1859 - 1.554, formînd 58,4% din total; în 1899, cei 1.939 evrei, formau 66,1% din populaţie; în 1910 numărul lor scăzuse prin emigrări şi mutări în oraşe mai mari. În anul 1930, cei 1.801 evrei formau doar 25% din populaţia comunei Herţa. Sub dominaţia sovietică au fost "secularizate" (rechiziţionate) toate clădirile comunităţii evreilor.

Era o tradiţie veche. În 1877 prefectul judeţului a dărîmat vechea sinagogă de lemn, mîndrie arhitectonică a populaţiei evreieşti.

Necazuri nu lipseau. La 13 ianuarie 1813 evreii din Herţa se plîng că vornicul **Grigore Ghica** vrea să le fure vechiul hrisov, că le urca dările, îi arestează, i-a păgubit cu 30 mii lei. Ei roagă pe Domnitor să-i apere de samavolnicie.

În timpul eteric, în 1821, mulţi evrei au fost schilodiţi sau omorîţi de către eterişti (la 5 iulie). În 1834 evreii din Herţa au conflicte cu starostele supuşilor austrieci din Herţa.

Cunoaştem semnăturile unor fruntaşi evrei din Herţa în martie 1834: **Meir**, fiul răposatului **Biniamin Moşe**, fiul lui **Aharon** care adaugă în idiş cu litere ebraice. h-hob gehert leieveni, confirmă că a auzit anunţul despre nişte iarmaroace. Ştim cine "ţinea" taxa pe carne cuşer în anul 1839: **Leiba Avram** în tovărăşie cu **Strule sin Leiba**.

Dintr-un document din 1835 se vede că negoţul de vite, exportate spre Bucovina era foarte important. Herţa era concurată de Marmoniţa, alt tîrguşor evreiesc de pe graniţa cu Bucovina.

Pentru cei ce se interesează de arta populară evreiască e bine venită informaţia din 1836 despre existenţa unei "maţeive - şleigher" săpată în piatră cu numele de **Haim Leib sîn Moscu**. Avea casă proprie şi trei copii.

Fruntaşii evrei din Herţa în 1837 sînt **Levi** fiul rabinului **Zeev Wolf, Aharon, Iţhac**, fiul răposatului **Mordehai** şi **Hirsch Gerşon**.

În acelaşi an plătesc bir evreii din Herţa şi anume 1 negustor cl. I-a; 15 - clasa II-a; 102 - clasa III-a; meşteşugari: 4 de clasa II-a şi 76 de clasa III-a; mai existau şi evrei supuşi străini.

În 1844 "obştea evreilor din Herţa" se plînge Domnitorului că o ceată de ţigani aşezaţi pe moşia Tărnăuca a lui **Alecu Sturza**, vine noaptea în tîrg şi jefuieşte casele . Lista morţilor de holeră in epidemia din anul 1848 ne arată că populaţia săracă a fost lovită mai greu; printre cei 35 decedaţi se numărau: **Bercu cercelar** (face cercei), **Nusim Cuşmariu, Meilech Tinichigiu, Faibiş Aper** (care căra apă cu căldările) **Iancu Ciubotaru, Lupu Ţimbălaru** (muzicant), **Bercu Apariu, Rubin** şi **Burăh Ciobotariu, Herşcu Păduraru, Haim Cuşmariu, Haţcal Lepţan** şi **Iţcu Velniceru**.

Lista este atestată prin trei stampile de sinagogă.

Pentru 1865 aflăm că la Herţa locuiesc 700 de evrei care plătesc

פנקס

שער של פנקס תלמוד תורה של קהילת הרצה, משנת 1764

HERŢA

*TÎRGUL HERŢA a fost înfiinţat prin hrisovul Domnitorului **Gheorghe Duca** în anul 1672. Principalii locuitori nu erau atunci evreii; după răpirea Bucovinei în 1775, Herţa devine reşedinţă de ţinut cu acelaşi nume. Pînă la începutul secolului al XVIII-lea dezvoltarea tîrgului este foarte lentă.*

*În primul sfert al secolului al XVIII-lea proprietarul terenului invită evrei din Polonia să reimpopuleze localitatea. Au venit mai ales meseriaşi: rotari, cizmari, croitori, dar şi negustori. Noii veniţi au dat dovadă de mult curaj, căci cadrul Herţei era vestit pentru jafurile făptuite de bande de tîlhari care nu se dădeau înapoi în faţa omorului. Pentru o mai bună apărare se formau caravane de zeci de harabale însoţite de oameni înarmaţi. Au fost totuşi multe cazuri de jaf şi omor. "**Bnafşo iavo lahmo**", uneori îţi cîştigi pîinea cu preţul vieţii.*

Comunitatea se constituia în tradiţia evreiască. Cunoaştem catastiful (pinkas) unei asociaţii care întreţine o şcoală pentru copiii orfani sau săraci. "Pinkas al hahevra Talmud Tora" din Herţa datează din anul 5515, deci toamna anului 1764. E cel mai vechi registru din Moldova.

I. K.

DIN PRESA SIONISTĂ

Acţiuni antisemite împotriva evreilor din Darabani la sfîrşitul secolului al XIX-lea.

Primarul din Darabani a somat pe cei 607 evrei din localitate "să părăsească oraşul, altfel va dărîma casele şi va ara terenul".

Cum evreii au refuzat să părăsească oraşul, cazul a fost înaintat tribunalului judeţean spre rezolvare.

Situaţia evreilor din Darabani a apărut în ziarul "Ivri Anochi" din Brody - Polonia, ziar în limba ebraică (Nr. 20 din 2 iulie 1875).

Informaţia a fost transmisă ziarului de către **Mendel Perchil** corespondentul de presă al ziarului polonez din Dorohoi.

Un document important "Tabelul oraşelor care au contribuit la Keren-Kayessod de la 1 mai 1921 - 30 sept. 1924".

În acest document se vorbeşte şi de contribuţia evreilor din Darabani la Keren Hayessod cu suma de 69100 lei pe anul 1924.

În proiectul de buget pe perioada 1 XII 1926 - 30 XI 1927 al Organizaţiei Zioniste din România, material pregătit pentru Congresul Zionist de la Bacău, care a fost prevăzut a se ţine în ianuarie 1927, la capitolul "Venituri" găsim şi organizaţia sionistă din Darabani prevăzută cu o contribuţie de 20.000 lei la "Fond Mas Hahistadrut".

Un alt document intitulat "Tabloul general pentru sumele intrate în fondul Organizaţiei Zioniste din România, de la 1 octombrie 1924 la 30 noiembrie 1926, Organizaţia Sionistă din Darabani figurează cu următoarele contribuţii:

- şekeli simpli 5685	2280 lei
- şekeli fără indicaţii	9500 lei
TOTAL	11780 lei

(Material pregătit pentru Congresul Zionist de la Bacău).

Un document interesant "Intrările de fonduri de la organizaţiile sioniste din ţară pentru "F.N.E. pe anul 1925-1926" şi în care Organizaţia Sionistă din Darabani figurează cu următoarele contribuţii:

Sume intrate (lei)

Total în 1925	49.339
Din cota 1926	12.985
Total 1926	47.123

Răsfoind documentele prezentate la Congresul Zionist ţinut la Bucureşti în zilele de 4,5,6 decembrie în "Tabelul general al sumelor intrate la Fondul Naţional pe perioada 1 XII 1926 - 30 X 1927, Organizaţia Sionistă din Darabani este prezentă şi figurează cu următoarele sume:

Şekeli simpli		**Mas Hahistadrut**		
1926	1927	1926	1927	
4750	-	4750		lei

Dintr-un alt document "Suplimentul" la Referatul prezentat de Organizaţia Zionistă din România la Congresul Zionist de la Bucureşti, care s-a ţinut în anul 1927, găsim "Tabloul intrărilor pe oraşe la F.N.E. pe 1927" şi în care Organizaţia Sionistă din Darabani figurează cu suma de 27. 347 lei.

N. VAINTRAUB

(din arhiva A.C.M.E.O.R.)

Puiu Leibovici şi **Zeilig Leibovici** cu mama lor **Roza Leibovici**, în 1966.

Puiu Leibovici, în anul 1944.

לשנה טובה תכתבו

בסוכות תשבו שבעת ימים

Meghilat Esther (în întregime) copiată pe o carte poştală, de un autor anonim din Darabani.

Familia lui ADOLF şi ROZA LEIBOVICI

Fiecare originar din Darabani cunoaşte şi apreciază pe **Adolf** şi **Roza Leibovici**.

Adolf era proprietarul unui magazin de textile şi un timp oarecare a fost viceprimar al orăşelului, el apărînd interesele evreilor localnici.

Roza era o mamă cu multă căldură sufletească şi aparţinea cunoscutei familii **Baratz**, fiind verişoara lui **Mina Baratz - Rozen**, mama ambasadorului Dr. **Meier Rozen**.

Din această distinsă familie provin:

- **Zeilig Leibovici**, actualmente în Argentina. El a lucrat la Banca de Credit mărunt din Dorohoi. A fost deportat în lagărul din Tg.-Jiu. El era cunoscut ca unul dintre oamenii serioşi şi a dovedit că nu-şi uită trecutul şi origina.
- **Puiu Leibovici** făcea parte dintre activiştii sionişti de frunte din Darabani şi a fost un timp conducătorul Keren Kayemet. A fost un om apreciat, cu mulţi prieteni şi rude, lăsînd în urma sa o soţie, **Malvina,** care o viaţă întreagă i-a fost devotată, şi fiul lor **Zwy Leibovici**.
- **Clara Henig**, locuieşte la Ierusalim.
- **Betty Iacobsohn**, locuieşte la Petach Tikva.

Sus - **Puiu Leibovici**.(z.l.)
La mijloc - **Heller Avraham** - activist sionist, în prezent la Tel Aviv.
Jos - **Zeilig Meirovici**, care a fost ucis în Holocaust.

Zeilig era fratele lui Iosolă Meirovici, conducător al Betar-ului din Dorohoi.

Darabani, 3 ianuarie 1936.

AMINTIRI EMOŢIONANTE

de GERŞIN FĂINARU - Ierusalim

GREU şi trist sa-ţi aminteşti de locuri şi oameni care nu mai există.

Din povestirile părinţilor mei ***Shoil Făinaru*** *şi* ***Dora Făinaru****, am aflat cîteva lucruri despre familie şi originea ei. Străbunicul meu* ***Urn-Noah*** *a fost proprietar de moară într-unul din tîrguşoarele din Nordul Moldovei, de aci numele de familie* ***Făinaru*** *pe care l-au adoptat (primit) prin anii 1850-1860.*

În familia tatălui meu au fost patru fiice şi trei fii. Două dintre fiice au emigrat în America la începutul secolului. Unul din fii a căzut în primul război mondial, iar sora cea mai mare cu soţul şi doi copii au fost ucişi în Transnistria. Din toată familia numai tatăl meu a rămas în Darabani unde şi-a întemeiat căminul.

Prin anii 1926-1927 s-a căsătorit cu ***Dora****, din familia* ***Ghelber*** *originară din Bucecea. Bunicul meu din partea mamei se trage dintr-un tîrguşor din Nordul Moldovei, unde străbunicul meu a fost* ***shohet*** *(Haham).*

Bunica, ***Hava****, din partea mamei se trage din familia* ***Pizam****, din Suceava, originea familiei ei ajungînd pînă la rabinul din "****Peremyschel****". Mama (****Dora****), este născută în Suceava unde şi-a petrecut mare parte a copilăriei şi adolescenţei.*

Amintirile mele din Darabani sînt legate de povestiri despre drumurile tatei (Shoil) la Noua-Suliţa, unde era cale ferată şi de unde tata se aproviziona cu marfă pentru depozitul de cherestea. Am auzit despre drumuri grele prin viscole sau revărsări ale Prutului. Am auzit povestiri despre incendiul care a distrus o parte din tîrg printre care casa părintească şi depozitul de cherestea.

Trei imagini, trei amintiri mi-au rămas în memorie şi-mi revin, mereu, în visurile mele...

...Un om cu o darabană (tobă) care face o gălăgie neobişnuită şi strigă ceva... oameni adunaţi în piaţa din faţa bisericii şi apoi... un drum lung pe jos... şi o noapte sub cerul liber pe un deal (Havîrna)... este alungarea noastră de acasă...

A doua amintire; o zi ploioasă... vizita de despărţire de locuri şi morminte, vizită pe care am făcut-o împreună cu tatăl meu Shoil z.l., înainte de plecarea în Israel (1974). Tata, cu lacrimi în ochi, mi-a arătat casele bunicilor şi străbunicilor mei, ruinele sinagogilor. Atunci, acolo, am încercat să descifrez numele pe pietrele funerare, nume dintr-o lume care nu mai există.

Şi o amintire din Transnsitria (Vindiceni).

...Aprinderea lumînărilor de vineri seara (fără haloturi sau mîncărurile tradiţionale) cu ***doi cartofi*** *cruzi, scobiţi, în care se punea un dram de ulei şi un fir de aţă, în chip de fitil şi la lumina cărora se făcea rugăciunea tradiţională de vineri seara. Bineînţeles că cei doi cartofi, la ieşirea din Şabat, se fierbeau şi constituiau hrana pentru patru persoane...*

copiii într-un spirit tradiţional. Tatăl nostru **David Urcik Kraft** - provenit dintr-o familie modestă, dar deosebit de religioasă (tatăl lui şi bunicul nostru **Urcic Kraft** z.l., era în stare să meargă 60 de km. pe jos, din Darabani la Ştefăneşti, să participe la ceremoniile de la curtea Rabinului din Ştefăneşti) făcea rugăciunile la aceiaşi sinagogă pomenită "Havrei Hathilim".

Tata, **David**, era în relaţii de prietenie cu **Iancu Oieru** şi erau tovarăşi de afaceri; într-un timp erau proprietari comuni ale unor parcele de păduri (anii 1946 - 1947).

Era o prietenie sinceră între **Iankel Oieru** şi **Dudl Kraft**, prietenie care a dăinuit de-a lungul anilor pînă s-au despărţit de tot...

Din familia lui **Iancu Oieru** trăiesc în ţară:
1) **Moshe Oier** - Haifa, funcţionar de Stat cu soţia, doi copii sabri şi doi nepoţi.
2) **Ghizela Oieru** - Ramat Gan, farmacistă, soţia lui **Rică Idelsohn** - farmacist, fiul celebrului Dr. **Idelsohn**, medic primar şi directorul spitalului Israelit din Dorohoi.
3) **Izu Oieru** - chimist cu familia la Kiriat Onu.
4) Soţia lui **Iancu Oieru - Raşella Oieru** - are 84 de ani, **ad mea ve-esrim** şi locuieşte la Kiriat Onu.

Oameni care merită amintiţi

- Profesorul de ebraică şi idiş **Iosef Hirsch.**
- Melamedul **Haim-Riven (Dascălu)** şi fiul lui **Aharon Haim Riven's.**
- Reb **Şulem Teioaser** - melamed celebru şi soţia lui **Feighe**, "pedagoagă" hederului.
- Melamed **Şmil Butnaru** - care ulterior a fost rabin la Galaţi.
- **Leib Goldenberg** (Rotar) - ucis în Transnistria. Era rotar de înaltă calificare, ingenios, bun gospodar. Copiii lui sînt în Israel: **Avraham Goldenberg** cu soţia **Lily**, doi copii sabri şi un nepot, **Shifra** şi soţul ei **Leibală Abramovici**, cu o fiică sabră şi nepoţi, **Sally** şi soţul ei **Israel Kniak.** Au două fete, dr. **Iosefi Iael**, cercetătoare la Tehnion - Haifa şi **Iehudith Kniak**, ingineră în Canada - şi ele născute în Darabani.
- **Haim Strul Cohn Pitaru** (brutar) cu soţia sa **Hentza Ruhel**, fiica lui **Leib Melamed Segal** din Dorohoi - împreună cu ceilalţi fraţi **Cohn - Minoteks, Calman** şi **Iţic.**
- **Marcu Marcovici** cu soţia lui **Ethel**, librar şi mare amator de cărţi.
- **Moshe Cohn (Pitaru)** z.l. - nepotul lui **Leib Melamed Segal** din Dorohoi şi secretarul Comunităţii evreilor din Darabani (între anii 1936-1941 şi apoi pînă în anul 1952).

(Naty Kraft)

IANCU OIERU

de NATY KRAFT

Iancu Oieru z.l. şi fiul său **Moshe Oieru**

Comunitatea evreilor din Darabani i-a purtat şi îi poartă recunoştinţă şi respect lui IANCU OIERU, fiul lui MOISHE OIERU.

Oierii erau mari proprietari de păduri, turme de oi şi produsele lor. Numele de Oieru este sinonim cu bunăstarea, belşugul, avuţie, dar şi mărinimie, suflet larg, gata să ajute pe cei nevoiaşi. Nu a existat o colectă (Magbit) în Darabani - în scopuri filantropice (căsătorii ale tinerilor nevoiaşi, şi alte evenimente) la care să nu fi contribuit cu mîna largă familia OIERU!

Au trecut 53 de ani şi în mintea mea dăinuie amintirea legată de tentativa de pogrom din iunie 1940. Se declarase stare de asediu şi stare de forţă majoră.

Nimeni, dintre evrei, nu circula pe stradă. Se efectau percheziţii din casă în casă, poate vor da jandarmii de vreun lucru suspect... Pînă şi o năframă de culoare roşie putea să constituie o scînteie care să încingă focul...

Atunci, soarta a fost decisă de avocatul **Capră**, primarul orăşelului - care şi-a pus hainele militare (era căpitan în rezervă) şi care în prealabil fiind bine căptuşit cu bani din colecta, la care **Iankel Oieru** a contribuit din larg, s-a înfiinţat în piaţa orăşelului, îmbîcsită de tunuri şi mitraliere ale armatei care se retrăsese din Basarabia cedată ruşilor şi s-a adresat militarilor afirmînd - cu o voce profundă de bas - ..."**Atîta timp cît eu Jenică Capră sînt primar al Darabanilor - nu se va trage nici un foc de armă**"...

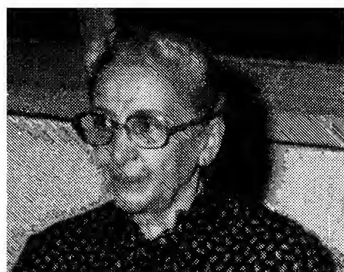
Şi nu s-au tras focuri de armă, şi am fost salvaţi temporar. Din păcate, coreligionarii noştri din Dorohoiul acelor zile au avut o soartă grea.

De asemenea îmi aduc aminte de evacuarea forţată a populaţiei evreieşti din Darabani, în iunie 1941, în decurs de **zece minute**. Ordinul autorităţilor era de evacuare a tuturor cetăţenilor, indiferent de naţionalitate, (înainte de izbucnirea ostilităţilor războiului pe malul Prutului) în aceiaşi coloană şi direcţie, dar intenţia guvernanţilor locali era să fim despărţiţi şi evacuaţi în direcţii diferite. **Schema** aceasta putea da apă la moară şi ocazia unui pogrom.

O colectă "grasă" - din care n-a lipsit contribuţia largă a lui **Iancu Oieru** - a schimbat itinerariul iniţial...

Iancu Oieru îşi făcea rugăciunile la sinagoga "Havrei Hathilim", şi-şi educa

SARA MIHALOVICI
Fondatoarea grădiniţei de copii în lb. ebraică

***Sara Mihalovici** - soţia sionistului **Mihal Mihalovici** din Darabani - era una din cele mai cunoscute ebraiste din regiune. Ea a fost "sufletul" înfiinţării uneia din puţinele grădiniţe de copii în limba ebraică, din România, şi aceasta tocmai în micul "şteitl" Darabani.*

A condus cu multă vreme această grădiniţa în care generaţii de copii evrei au primit o educaţie tradiţională, evreiască, au învăţat să fie oameni...

Mihal Mihalovici, în calitatea lui de conducători sionist din România, a organizat Keren Kaiemet şi secţia Partidului Evreiesc Român din Darabani, a participat la toate conferinţele şi congresele Partidului Evreiesc Român.

Sara Mihalovici cu copiii din grădiniţa de copii din Darabani

VETERANUL SIONIST
David Iosef Mihailovici din Darabani
de LIUBA MIHAILOVICI

Socrul meu era una din personalităţile de frunte a mişcării sioniste din acea vreme, în micul nostru orăşel Darabani. **David Mihailovici** obişnuia să strîngă fonduri pentru Keren – Kayemet şi Keren – Hayessod. Dar aceasta nu era singura lui activitate pentru cauza sionistă. El ajuta pe cei tineri să se pregătească să alieze în Eretz Israel.

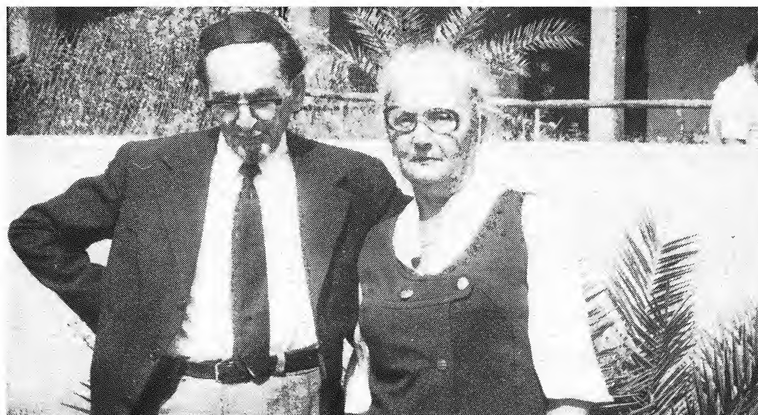
Autodidact, om plin de energie, de o inteligenţă şi cultură vastă, avea un simţ al humorului foarte dezvoltat, **David Mihailovici** era un om iubit şi stimat de toată lumea. El a fost reprezentantul mişcării sioniste din anii 1931 – 1940, în orăşelul Darabani. El a colaborat în aceşti ani, printre alţii cu dr. Sigal Mendel, care a fost preşedinte al organizaţiei sioniste din jud. Dorohoi. **David Mihailovici** a organizat festivităţi, pentru strîngerea fondurilor pentru Keren – Kayemet şi Keren – Hayesod, cît şi pentru înfiinţarea primei şcoli evreieşti din Darabani, unde copiii să poată învăţa şi limba ebraică. El organiza şi conducea întruniri ale organizaţiei sioniste din Darabani şi găzduia oaspeţii care erau invitaţi la aceste întruniri, fie că veneau din alte oraşe ale României sau chiar din străinătate.

În semn de recunoaştere a întregii sale activităţi – la sosirea în tară, în Israel i s–a înmînat lui **David Iosef Mihailovici** diploma de **Askan Sionist**.

E trist că un asemenea om a plecat prea devreme dintre noi. Dar şi mai trist e că nu s–a scris de el în cărţile apărute pînă acum, aci în Israel. Sînt convinsă că mai sînt în viaţă mulţi dintre prietenii lui care l–au cunoscut şi apreciat pentru tot ce a făcut, din anii tinereţii pînă în ultimele lui zile, atît pentru cei din Darabani cît şi pentru patria lui, Eretz Israel.

Eu sînt nora lui **David Iosef Mihailovici**, fiica lui **Avram** şi **Adela Blănaru** şi sora profesorului **Moşe Blănaru**. Sînt căsătorită cu unicul fiu al sionistului **David Iosef Mihailovici,** cu **Fişcu Mihailovici** şi avem doi copii, un băiat în armată **Alfred**, şi o fată studentă **Şarona.**

Noi, copiii lui **David** şi ai lui **Neti Mihailovici**, cît şi nepoţii lor, sîntem mîndri de activitatea sionistă dusă, în vremuri grele, în România.

David şi Neti Mihailovici.

comunității era de 700 de galbeni pe an. Comunitatea întreținea un rabin și trei hahami. Exista și un azil pentru oamenii săraci și infirmi.

Baia din 1853 a fost refăcută în anul 1879. Din veniturile băii se plătea salariul rabinului.

Precedentul rabin era sclerozat și întreținut din donații benevole.

În timpul războiului din 1877, „vitejii patrioți," care nu au luptat pe front contra turcilor, au organizat un pogrom acasă. Incendiul din 1873 a fost dezastruos. Amintim că cronologia unui tîrg era periodizată cam astfel: după primul incendiu, după a doua holeră, după a treia revărsare a Prutului, după pogromul cel mare...

În 1883 evreii din Darabani purtau costumul hasidic tradițional, unii însă trecuseră la "haine nemțești", moderne. Pe lîngă idișul de acasă se vorbea cursiv românește.

după **I. Peles** din 1883 –

din arhiva Soc. "Julius Barash" - Bucureşti.

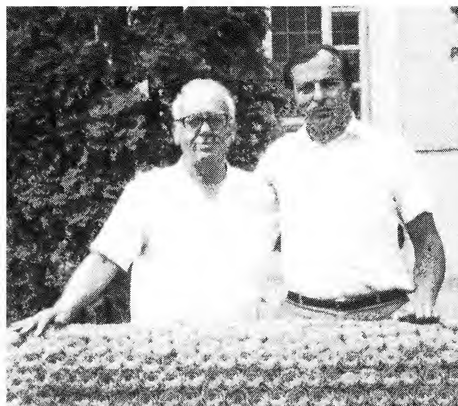
LA DARABANI ÎN 1992

Au trecut cîţiva ani de cînd a decedat ultimul evreu dărăbănean, **Moshe Tălmaciu**. Am fost la cimitirul evreiesc din Darabani şi acolo am pus o floare pe mormîntul acestui bun evreu. Numai în cimitir se mai pot vedea urmele unui "idiş steitl", care a existat în această localitate - azi fără evrei. Am părăsit cimitirul evreiesc din Darabani profund emoţionat.

În Darabani mai există doar o singură stradelă din fostul tîrg cu străzi şi uliţe populate de sute de ani de evrei.

Dl. **Dumitru Haha**, primarul orăşelului Darabani m-a primit cu căldură şi mi-a declarat că lucrează împreună cu istoriograful dărăbănean Prof. **Nicolaie Huţanu**, la o monografie despre trecutul orăşelului Darabani. Mi-a promis că va fi reliefată contribuţia covîrşitoare a locuitorilor evrei la formarea şi dezvoltarea oraşului Darabani.

Cu multă prietenie, dl. **Dumitru Haha** mi-a oferit cîteva fotografii inedite ale unor sinagogi care au existat odinioară în Darabani.

Primarul din Darabani, dl. **Dumitru Haha** (dreapta) împreuna cu dl. **Shlomo David**. (26.8.92.)

Am plecat din acest fost "idiş şteitl' cu gîndul la bunicii mei, din partea tatălui meu care au locuit în Darabani. Deci am două origini: una în Dorohoi şi a doua în Darabani...

SHLOMO DAVID

DARABANI

LA ÎNFIINȚAREA târgului Darabani au luat parte 40 familii de evrei. În 1838 proprietarul moșiei a obținut hrisov de întemeiere de la ***Mihai Sturza,*** *domnitorul Moldovei. Proprietar era logofătul* ***Balș****. Evreii au avut dreptul de a–și face un cimitir, care a fost folosit pînă în anul 1883. Dl.* ***I. Peles*** *enumără sinagogile din Darabani:*

1) ***Di ștroiene șil*** *(Sinagoga de paie), întemeiată în anul 1853;*

2) ***Di groise șil*** *(Sinagoga mare), prefăcută din clădirea vechiului ratoș, nucleul tîrgului. După incendiul din 1876 a fost rezidită;*

3) ***Di risișe șil*** *(Sinagoga rusească), probabil a evreilor veniți de peste Prut (1853), ea a fost restaurată după 1853;*

4) ***Șnaderișe șil*** *(Sinagoga croitorilor) (1853) refăcută în 1880;*

5) În urma unor certuri între enoriași s–a întemeiat sinagoga ***Ram*** *(1875);*

6) ***Sinagoga harabagiilor*** *din 1883 a trebuit să fie refăcută în anul 1880 ca și alte sinagogi din Darabani;*

În 1883 lucrau în tîrg peste 100 meșteșugari evrei: croitori, cizmari, cojocari, stoleri, măcelari, harabagii, hamali.

Transportul era o ramură economică de seamă, în acest punct de graniță. În 1874 erau 40 crîșmari evrei. S–au ivit și evrei muncitori de pămînt.

În tîrg copiii frecventau 20 de școli confesionale (heider) și o Talmud Tora pentru copii săraci. Tîrgoveții mai înstăriți tocmeau un învățător particular. Venitul

5) A large number of Regenstreifs make up the INDIANAPOLIS connection, all descendants of **Isaac** There is **Sigmund, Sam, Nathan, Helen** (could be Chaya), **Sara** and **Morris.** Notice how the same names keep turning up all the time?

6) We just heard from another "member of the family"? This is the KENTUCKY connection, because **Herbert Regenstreif** lives in Lexington. His grandfather, **Hyman** (1873-1941) begot **Max, Rae, Ceil, Jean** and **Edith.**

7) And last, but certainly not least, we can't forget the ISRAELI connection. We know there are quite a few Regenstreichs, including some mentioned in a recently published book about the Jews from the Dorohoi region who are now living in Israel.

There are others living in Portland, Oregon, New York, Los Angeles, Toronto, and elsewhere. There have been "sightings" of the family name in Berlin and Paris. A "Machmud Regenstreif" is reputed to be an optician in Cairo. Why not?

One Regenstreif changed his name to **Gates** and became the editor of the communist *Daily Worker* in the '30s. He recently died, but he left a brother and two sisters, all Regenstreifs.

There are a number of reports of a Regenstreif or Regenstreich being shot or stabbed accidentally by an assailant, either at New York's La Guardia airport or at Orly Field in Paris.

You see, there are many interesting stories to be told about this illustrious family.

If you happen to be a Regenstreich or a Regenstreif, or a descendent of one, please contact me. You may be able to add another piece to the puzzle. Who knows, you just might know of the missing link that ties together all who bear the blood of this family.

Write to me: GENE STARN, P.O. Box 520583, Longwood, FL 32752, U.S.A. Or phone me at (Area Code 407) 788-3898.

September 30, 1992

The Search for the Regenstreichs

My name is Gene Starn. My wife, Elaine, is a **Regenstreich**. Her father, **Jacob**, was born in Mihaileni, Romania, is 1893. His father, **Mendel**, was also born there in 1857, and his father, **Eliezer** (Lazar, they called him), about 1832. We don't know if he was born in Mihaileni, or he came there from someplace else.

I am a writer and a genealogist.

In the search for my wife's family, we have discovered many hundreds of people with the same last name, or a variation of it -- Regenstreif, mostly, or Regen or Regent or even Regenstaff. In fact, I have sent an inquiry world-wide for anyone who thinks they are a part of the Regenstreich family to contact me so that I can add them to the family history I intend to write about this illustrious group of people.

Where did they begin? God only knows, but I think they may have come from the Austro-Hungary empire of Joseph II. He *tolerated* Jews more fairly during his reign, but after his death, a wave of anti-semitism swept through the country, and the Regenstreich's moved onward. One branch may have gone to Italy, another to America, but most went into nearby Romania, possibly even founding the town of Rhegin in central Romania. Eventually, many of the Regenstreichs settled in Mihaileni or Dorohoi in what is now northern Romania.

In our search we have found more than 100 who are direct descendants of my wife's great grandfather, Eliezer. These are the easiest to find, because we knew many of them during our lifetime.

What is fascinating about our research is the other hundreds with the same or similar name that we have been unable, so far, to tie together.

So far, we have found at least seven other "branches" that are awaiting some deciding clue that will hook them into the main branch of the family. These are the unmatched branches:

1) The CANADA connection. They call themselves RegenSTREIF and originated in Dorohoi, Romania. Most are now living in the Montreal region. The founding father of this branch is **Shmuel Dov Regenstreif**, born in 1836. His son, **Abraham**, fathered **Aaron, Beryl, Louis, Sarah, Ettie, Ida, Max, Benjamin, Martin** and **Arthur.**

2) **Nathan Regenstreich**, born in 1840, fathered another branch with sons **Benjamin** and **Joseph**. Someone told me the family had a big restaurant in Bucharest around the time of the first World War. I call this my NEW JERSEY connection, because two of the brothers live there.

3) A remnant of the RUMANIAN connection lives in Burcharest. **Dan Regenstreif**, born in Mihaileni, says his father, **Ira**, died in 1948. His grandfather was named **Sruel**, who died in 1940. Dan's uncles, **Aaron** and **Avrum**, emigrated to Israel, but died in 1972 and 1974. **Hutsgil**, or something like that, died in Romania in 1991. He also mentioned an aunt, **Chaya Sura**.

4) We have a CATHOLIC connection, too. **Joseph Robert Regenstreif** (1898-1969) is supposed to have come from Austro-Hungary to the U.S. But maybe he stopped off in Romania first. His son, **Harry**, contacted us from Ann Arbor, Mich.

MĂRTURIE DEPUSĂ LA IAD VAŞEM ÎN 1959
de MENDEL COCOŞ

Stimate domnule doctor Th. Loewenstein - Lavi,

Subsemnatul ***Cocoş Mendel****, domiciliat în Kiriat Beniamin, Ţrif 105 A, vă expun cele petrecute cu mine din anul 1940 - 1944.*

În anul 1941 am fost evacuat din oraşul meu natal Mihăileni, jud. Dorohoi, primind ordin de la poliţia oraşului. Toţi evreii din Mihăileni au primit acelaşi ordin de evacuare, de părăsire a locuinţelor, luînd cu ei, numai ce aveau pe ei. Am fost duşi în orăşelul Bucecea. De-acolo, cîteva familii ne-am refugiat (fugind) în oraşul Botoşani. Deoarece ne-a fost frică să rămînem în acest oraş fără buletine de populaţie ne-am prezentat imediat la poliţie, unde am fost înregistraţi. De la poliţie ne-au permis să stăm într-o sinagogă, ca locuinţă. După cîteva zile am fost chemat la munca obligatorie. Nu puteam să ne cîştigăm bucata de pîine. Am fost chemat la poliţie şi repartizat într-un sat numit Leorda. În acest fel m-au despărţit de întreaga mea familie. În satul acela munceam la refacerea şoselii. Asta a durat cîteva luni, după care am fost trimis din nou la Bucecea unde am muncit timp de 5 luni. Am terminat şi acolo munca grea şi am fost trimis la Curteşti, în judeţul Botoşani, tot la repararea şoselii.

Într-o dimineaţă ne-au ridicat şi ne-au dus la Botoşani. Am aşteptat pînă s-a format un grup de cîteva sute de evrei. Ne-au ordonat ca la 6 seara să fim în gara oraşului. Am fost trimişi cu toţii la Huşi pentru muncă obligatorie.

Ajunşi în oraşul Huşi am fost puşi să lucrăm ca nişte ocnaşi de la închisori. Am muncit acolo timp de şase luni.

Între timp întreaga mea familie a fost deportată în Transnistria.

Întorcîndu-mă din Huşi spre Botoşani, m-au deportat şi pe mine în Transnistria. Acolo nenorocirea era şi mai mare. Eram pradă jandarmilor şi nemţilor. Un număr de 19 persoane din familia mea, o soră, un cumnat, cei patru copii ai lor, ambii mei părinţi, mătuşi, unchi, veri, toţi au murit de boală, frig şi foame în iadul transnistrian.

Apropiindu-se frontul, cei rămaşi în viaţa, mai puţin de jumătate dintre noi, am fost retrimişi în România unde ne-au repartizat într-un lagăr Călăraşi - Ialomiţa. Din nou suferinţe, neagră mizerie, pînă s-a ocupat România.

După eliberare am plecat imediat înapoi de unde am fost evacuaţi, la Mihăileni, în judeţul Dorohoi.

Acolo am găsit numai locul unde a fost casa noastră, averea noastră. Totul a fost distrus, prădat.

Pentru noi, evreii înapoiaţi, chinul nu s-a terminat, chiar dacă nu mai erau lagăre, muncă obligatorie sau moartea din Transnistria.

Am scăpat de chin de-abia în anul 1958, cînd am aliat în Israel cu soţia şi doi copii.

Din acea perioadă de cumplite suferinţi am rămas cu sănătatea subredă.

fost "Sionismul şi războiul mondial" conferenţiar **Sulim Mayer**.

O altă seară literară a aceleaşi organizaţii, avînd ca temă "Limba idiş", conferenţiar **I. Kapelovici**.

S-au făcut recitări din poeziile lui **I. Groper**. (**Iehuda Zissu**).

(Corespondentul local ai ziarului "Hatikwah" din anul 1916)

Nu au lipsit în Mihăileni nici preocupări pentru o mai bună organizare a secţiei zioniste locale. La începutul anului 1916 (28 februarie), zioniştii şi-au ales un nou comitet al secţiei din Mihăileni, comitet care a trecut cu mare intensitate la colecte pentru "Fondul Naţional".

Presedinta comitetului organizaţiei "Hasachar" a fost **Rosa Verner**, vicepreşedintă **Rosa Löwensohn**, secretară **Estera Groper**.

("Hatikwah" Nr. 20/21, 5 apr. 1916)

Revista "Hatikwah" a închinat în unul din numerele sale revistei idiş "Licht" care a apărut la Iaşi şi sublinia rolul important pe care l-a avut poetul **Iacob Groper** la apariţia ei şi la activitatea ei, alături de alte figuri de seamă ale evreimii din acele vremuri.

Revista "Licht" urmărea să deştepte gustul evreilor-români pentru literatura idiş.

Pe **Iacob Groper** îl vom găsi ca participant neobosit la numeroase manifestări zioniste, care au avut loc în acele vremuri.

El se va număra printre delegaţii zioniştilor la un mare eveniment al iudaismului din acea vreme, Conferinţa zionistă de la Galaţi din noiembrie 1915, alături de figuri de seamă ale evreimii din România ca **Dr. K. Lippe** şi alţii.

Iacob Groper iniţiază, participă şi sprijină organizarea a numeroase acţiuni culturale în diferite oraşe ale Moldovei, ţine conferinţe, recită din poeziile sale, e un luptător, un suflet cald al iudaismului din România, al mişcării naţional-evreieşti.

El va citi din poeziile sale la "Cercul **Dr. Max Gayer**" din Fălticeni, după cum menţionează ziarul "Hatikwah" din august 1915.

Va fi alături de tinerii idealişti din Brăila la scoaterea unui nou ziar evreiesc, a unui ziar zionist, în septembrie 1915, care s-a numit "Der Hamer". În coloanele noului ziar el publică din poeziile sale, scrie articole în care afirmă voinţa tineretului evreu de a duce o viaţă evreiască.

Numele lui **I. Groper**, poeziile lui au apărut aproape în toate numerele revistei "Hatikwah" din anii 1915 - 1916, poezii care au fost citite cu dragoste de tinerii ca şi de vîrstnicii evrei.

Intelectuali ai vremii, ziare şi reviste ale timpului îşi exprimă admiraţia pentru poetul **Groper**.

O figură de seamă a evreimii din acei ani, **I. Botoşansky** avea să scrie despre poet: **"Groper nu s-a lăsat influenţat de nici unul din cele mai diferite curente din literatura modernă, el cîntă ceea ce Dumnezeu a insuflat în sufletul lui"**.

("Hatikwah" Nr. 8/1915)

Presa vremii menţionează că evreii din Mihăileni, organizaţiile zioniste, au contribuit cu sume de bani pentru sprijinirea organizaţiei "Keren Hayessod".

În "Tabelul oraşelor care au contribuit pentru K.H" de la 1 mai 1921 la 30 septembrie 1924, Mihăilenii figurează cu suma de 63.700 lei pe anul 1924.

Organizaţia zionistă din Mihăileni figurează într-unul din documentele Conferinţei zioniste prevăzută a se ţine la Bacău în ianuarie 1927: în "Proiectul de buget" al Organizaţiei zioniste din România, pe exerciţiul financiar 1.XII.1926 - 30.XI. 1927, la capitolul "Venituri" organizaţia zionistă din Mihăileni figura cu o contribuţie de 15.000 lei la "Fondul Hahistadruth".

Într-un alt document intitulat "Tabloul general pentru sumele intrate în fondul Organizaţiei zioniste din România" de la 1.X.1924 - 30.XI.1926, Organizaţia zionistă din Mihăileni figurează cu următoarele sume:

- şekeli simplu	2.560
- pentru firma Ehaluţ	1.400
- sumă fără indicaţii	5.800
TOTAL LEI	9.760

Dintr-un alt material intitulat "Suplimentul" la "Referatul prezentat de Executiva zionistă la Congresul Zionist de la Bucureşti" găsim "Tabloul intrărilor de fonduri pe oraşe la "F.N.E." pe 1927. Organizaţia sionistă din Mihăileni figurează cu suma de 23.311 lei.

NOEL V.

(din arhiva A.C.M.E.O.R.)

DIN PRESA SIONISTĂ DIN ROMÂNIA

Documente ale vremii arată că oraşul Mihăileni a desfăşurat de-a lungul anilor o intensă viaţă naţional-evreiască, o bogată activitate cultural-evreiască.

Organizaţie zionistă condusă de intelectuali ia fiinţă încă în anul 1903. Ziarul "Hatikwah" care a apărut la Galaţi, publicaţie zionistă bilunară, aprecia iniţiativa tinerilor din Mihăileni şi-i prevedea o activitate intensă.

Comitetul Federaţiei zioniste din România a lansat un apel în anul 1912 pentru strîngerea de fonduri necesare organizaţiei zioniste.

Apelul este însoţit de date privitoare la realizările de fonduri pe anii 1910 - 1911 pe oraşe şi localităţi.

În "Tabloul donatorilor de şekeli pe 1910 - 1911" găsim oraşul Mihăileni cu o donaţie, prin **N. Rudich**, cu un număr de opt donatori, "Donaţia a un leu şi douăzeci şi cinci de bani", însumînd suma de 9,60 lei.

O nouă organizaţie zionistă denumită "Sinai" a luat fiinţă în anul 1915.

Activitatea naţional-evreiască a dus la "evreizarea unei biblioteci aproape românizată" - spune corespondentul de presă **Iacob Pisam** în ziarul "Hatikwah" Nr. 8 din 5 octombrie 1915.

Presa vremii menţiona că sufletul organizaţiei a fost poetul **Iacob Groper**, care a determinat tineretul evreu să citească şi să se intereseze de literatura evreiască, s-o sprijine şi s-o popularizeze în rîndurile evreilor din Mihăileni.

Oraşul Mihăileni se numără printre oraşele care s-au preocupat de colectarea de fonduri încă din anul 1915 pentru "Fondul Naţional Evreiesc".

La şezătoarea literară care închidea Conferinţa zionistă de la Galaţi, din octombrie 1915, eveniment de o mare importanţă în viaţa iudaismului din România, rabinul **Dr. I. Niemirower** avea să prezinte în culori deosebit de frumoase pe poetul **Iacob Groper**.

Poetul **Groper**, primit cu ovaţii şi sentimente de simpatie de participanţii la şezătoarea literară, a recitat din poeziile sale, "Al naharot Bavel", "Aheim Kemindig" etc.

O figură de seamă ca **I. Botoşansky** a declamat cu mult talent şi cu mult succes din poeziile lui **I. Groper**.

(Ziarul "Hatikwah" nr. 10, 8/XI, 1915)

Evreii din Mihăileni au participat cu sume de bani, realizate din colecte şi donaţii de la populaţie, la realizarea "Fondului **Fany** şi **David Wolfsohn**", acţiune organizată pe ţară de către organizaţiile zioniste cu ocazia comemorării morţii lui **David Wolfsohn**, "acela care a condus după moartea lui **Th. Herzl** trebile zionismului".

Acţiunea de colectare de fonduri a continuat în Mihăileni şi în anii următori.

("Hatikwah" Nr.8, oct. 1915)

Presa vremii consemnează că evreii din Mihăileni sînt prezenţi la numeroase acţiuni pentru colectarea de fonduri ca "Fondul Naţional de Purim", "Colectă cu ocazia sărbătorii de Pesah" etc.

Prin aceste acţiuni ei şi-au dat contribuţia la "Fondul Naţional" în cursul anului 1916.

Organizaţia din Mihăileni "Hasachar" a colectat şi vîrsat la casierul "C.F." suma de 40 lei, în perioada 16.II. - 1.III. 1916 prin **Iacob Pisam, I. Aronovici, L. Grünberg** etc.

O altă acţiune la care a participat organizaţia "Hasachar" a fost colectarea de fonduri prin "Cutii"; în perioada 10 aprilie - 30 aprilie 1916 s-a depus din cutii suma de 4,10 lei la casierul "C.F." prin **L. Löbensohn, A. Werner**.

("Hatikwah" aprilie 1916)

Şezători literare sînt organizate în fiecare săptămînă de către tineri zionişti.

Într-o seară literară a organizaţiei "Hasachar" din 28.II.1926, tema expunerii a

"Dar cine o să plătească bezmînul pentru sinagogi, baie, cimitir?", se îngrijeşte cineva şi află că toate cele ce ţin de nevoile credinţei nu plătesc bezmîn.

Nu la de-a gata, ci în plin cîmp, în condiţii destul de vitrege, în bătaia vînturilor, a soarelui dogoritor şi a ploilor vara, în plezniturile viscolelor şi ale gerurilor iarna, evreii chemaţi de moşierul **Mareş** să întemeieze un tîrg, un aşezămînt orăşenesc, oarecum sat, deocamdată, dar care curînd va deveni o unitate urbană, au purces la săpatul temeliilor. "De cum au ajuns, stolerii şi dulgherii s-au pus pe treabă, au tocmit ajutoare localnice şi au ridicat case şi dugheni, hambare şi grajduri, au săpat beciuri, fîntîni, au aşternut uliţe şi ulicioare. În acelaşi timp, s-au înălţat sinagoga şi baia... şi gata tîrgul!" Dar... ""Cum va fi fost truda oamenilor, lupta lor, demersul lor constructiv într-un astfel de spaţiu, pe un pămînt ce trebuia - în toată cuprinderea lui - trezit la viaţă, modificat, umanizat, ridicat la civilizaţie? Se pot închipui, în imagini dramatice, de Far-West, carele şi căruţele pionerilor, dejugînd în cîmpia goală.

Stăruind cu imagini de un emoţionant patetism, asupra acestor temerare începuturi, autorul cere: "Să ne întoarcem însă la oamenii care, în acest cadru grandios, dar sălbatic, au pornit asprul război al întemeierii, al transformării naturii, al supunerii şi umanizării ei. Au fost, precum am văzut, o mînă de negustori şi meşteşugari evrei şi, alături de ei, cei ai locului, ţărani moldoveni, truditorii pămîntului, ei înşişi cu mari iscusinţe în treburi industrioase (ca olărie, sau ca lucratul lemnului)[3], ca unii pe care solul nu-i prea îndestula cu belşug (...)".

Truda oamenilor începe să dea roade. "Tîrgul creşte. Casele stau smirnă ca soldaţii. Acoperişurile nu- de paie, ci de scîndură sau de şindrilă. Noaptea ard cîteva felinare (...). Se taie uliţe noi, se munceşte în ateliere, se vinde marfă în prăvălii, se face cărăuşie obositoare pe drumuri proaste". Pînă şi boierul Mareş îşi face, şi el, conac la marginea tîrgului. "După o generaţie, Mihalache Sturdza avea să cumpere tîrgul (...). Fiind domnitor al Moldovei, i-a dat numele său, Mihăileni, şi a încercat să-l ridice la rang de capitală de ţinut în locul Dorohoiului".

Prin vrednicia locuitorilor săi, tîrgul Mihăileni, fostul Vlădeni, se dezvoltă prosper prin truda unor oameni, evocă autorul, care "au avut, s-ar părea, o zestre de preţ, mai preţioasă decît banii, decît pămîntul, decît avuţia materială: inteligenţa. Ea a lucrat, ca expresie a obştii, ferestruind împotrivirile vremurilor, imobilizînd viclenia rapace şi crudă a celor suspuşi, a celor ce voiau să profite de truda oamenilor, denunţîndu-le infirmitatea istorică, impunînd primatul unei însuşiri umane, de care viitorul a trebuit să ţină seamă".

Evoluţia aceasta, a unui loc unde oamenii au făcut să răsară "Un tîrg - o obşte - o familie", a fost curmată de consecinţele celui de-al doilea război mondial. Evreii, urmaşii acelora care, in aspre, neasemuit de aspre condiţii, i-au pus temelia şi au clădit Mihăilenii, sînt deportaţi; în umilinţă sînt izgoniţi de pe locul agoniselii lor. "Străzile trasate geometric sub Vodă Sturdza devin, în zilele războiului, nişte rîuri de fum, de cenuşă, care, odată secate, se vor umple de iarbă, dînd locurilor o înfăţişare dezolantă, de cimitir (...). Urbea Mihăilenilor, sub apăsarea războiului şi a consecinţelor lui, se rusticizează, pierde terenul istoric, cucerit cu atîta osîrdie, se reîntoarce, practic, cu nişte veacuri în urmă, aşteptînd, cum spune poetul: "sosirea vremii noi", care să-i redea şi statutul şi înfăţişarea de urbe.

Consemnînd "**Mihăilenii de altădată**", semnată de Nicolae Zahacinschi, carte mult mai bogată în fapte şi semnificaţii decît cuprind aceste însemnări, spre a nu-i atenua calitatea, am socotit necesar să lăsăm mai mult loc autorului decît recenzentului ei.

(din "Revista Cultului Mozaic", 1.XI. 1984)

1) Nicolae Zahacinschi, **Mihăilenii de altădată**, Buc. Ed. Litera, 1982.

2) I. Kara. **A crescut un orăşel**, în R.C.M. 1.IX.1979

3) Tîrgul Mihăileni capătă cu vremea faimă pentru produsele sale de olărit, care datorită calităţii şi frumuseţii lor, aveau o largă desfacere pe cuprinsul Moldovei

NOSTALGIE

de IOSIF H. ANDRONIC

CARTEA despre care se cuvine să ne ocupăm în aceste sumare rînduri ne duce cu gîndul, ne reaminteşte de vestita mapă a pictorului polonez (?) Isasher Ber Ribac, operă de artă plastică intitulată "**Main urem şteitl a ghedehnis**", adică "**Sărmanul meu tîrguşor, o pioasă amintire**". Tot astfel, dar sub altă formă, a scrisului şi a cuvîntului şi nu a pregnant-expresivelor tuşe de creion litografic, **Nicolae Zahacinschi** - farmacist, dar şi erudit colecţionar de artă populară - scrie şi publică, într-o excelentă ţinută tipografică, dar pe a dumisale cheltuială, o carte care, asa cum ne-o spune pagina ei de deschidere, e dedicată părinţilor autorului şi minunatului pămînt al Mihăilenilor din "Ţara de Sus", o carte nostalgic - confesivă, intitulată "**Mihăilenii de altădată**". [1]

Dar, încă înainte de a enunţa cîte ceva (măcar) din cuprinsul celor 139 de pagini ale acestei elocvente cărţi, ne îngăduim să adăugăm un anume corectiv amintitei dedicaţii. Cartea este, de fapt, dedicată şi celor peste cinci sute de locuitori ai Mihăilenilor, cuprinşi în acel expresiv "Tabel nominal de evidenţă şi ocupaţiile capilor de familie înainte de cel de-al doilea război mondial (pe străzi şi numere de case)", cum, de pildă, Anea Iordache, pensionar, **Hamşie Iţic**, negustor, **Bilbă Dumitru**, lucrător olar, **Băncescu Ilie**, cîrciumar, **Silţer Iosef**, dogar, **Şfarţ Iancu**, negustor, **Beraru Iţcu**, cărămidar, **Cheaţală Şmil**, stoler, **Naftelberg Avram**, zugrav, **Roităr Avram**, căruţaş, **Şfarţ Avram**, negustor, **Butală Moişe**, prăvăliaş, ş.ă.m.d...

"**Mihăilenii de altă dată**". Cam dificil să te desprinzi de textura cărţii; nu numai de sentimentul nostalgic pe care-l comunică cuprinsul ei, mai ales celui care-şi are obîrşia în **ştetlul** moldovenesc, dar şi de rădăcinile şi încrengătura unei istorii care adesea era grosolan falsificată. Din aceste motive se cuvine a folosi, mai ales, citate directe din al ei cuprins.

"**Mihăilenii de altădată**". Naşterea acestui fost tîrg a fost consfinţită prin Actul Domnesc iscălit de Alexandru Moruzi Voievod, în 1792. Întemeiat pe indubitale documente [2], autorul ne readuce în epocă: "...avînd ca exemplu înfiinţarea Fălticenilor, pe moşia Şoldăneşti, care aducea proprietarului venituri frumoase, (moşierul C. Mareş, proprietarul moşiei Vlădeni) s-a gîndit să facă şi el un tîrg asemănător pe malul Molniţei. Pentru asta, în afară de oameni din partea locului, a crezut că ar fi bine să fie aduşi negustori din Bucovina şi Galiţia, oameni cu experienţă şi cu legături comerciale, care, de altfel, erau nelipsiţi de pe la tîrgurile şi iarmaroacele noastre".

Moşierul cheamă la el cîţiva dintre aceştia şi "...între ei s-a urmat un dialog prezentat imaginar, însă în marginile adevărului istoric. Nu mai staţi pe gînduri (i-a îndemnat moşierul). Norodul de pe aici îl cunoaşteţi de cînd tot veniţi pe la noi. E blajin, harnic şi bun la suflet. Va trage foloase de pe urma tîrgului. Iar cu voi o să închei o învoială prielnică pentru amîndouă părţile".

Discuţia, ca să nu zicem tocmeala, a fost, se pare, cam anevoioasă, dar, în cele din urmă, oamenii au ajuns la învoială. Unul din ei, de pildă, a întrebat: "Şi ce se întîmplă dacă nu ne place acolo?" La care i s-a răspuns că fiecare e liber să rămînă sau să plece oricînd doreşte. Altul voia să ştie ce folos trage proprietarul la "bezmîn" adică chirie anuală pentru locurile pe care se clădesc casele, dughenele, grajdurile, hambarele; că are venituri de la vînzarea băuturilor, a păcurii, a pîinii, a cărnii şi altele. La "altele" s-a cam strîmbat din nas, dar, observa un măcelar, carne fără oase nu se află.

ion merg greu, ne sfătuim noi şi ne hotărîm să mergem fiecare în cîte o comună cu rezultate slabe să sprijinim agenţii fiscali. Lui "Conu Iancu" îi cade comuna Zvoriştea. Se duce el acolo (era un foarte bun şi insistent lucrător de asigurări), ia agentul fiscal de la comună şi merg la cel mai mare datornic (un rău platnic, un beţiv şi scandalagiu - "calităţi" asupra cărora agentul fiscal nu-l prevenise). Intră ei în gospodăria omului, încep să adune lucrurile din "casa cea mare", să le pună în mijlocul camerei, să pregătească, cum se spunea în termeni tehnici "sechestrul cu ridicata". Datornicul se înfurie, începe să-i înjure, pune mîna pe o furcă şi o îndreaptă spre musafirii nepoftiţi. "Conu Iancu" nu-şi pierde cumpătul: "Stai omule, stai! Uite care-i treaba: dacă dai în mine iei şase ani de puşcărie fiindcă eu sînt de la raion; dacă dai în el (şi arată spre agentul fiscal) iei şase luni că el e de la comună". Cît o fi de adevărată întîmplarea nu ştiu, ea însă a fost povestită într-o şedinţă cu toţi lucrătorii financiari din raionul Dorohoi de către agentul fiscal al comunei Zvoriştea.

Un model de dăruire pentru meserie a fost pentru mine - şi pentru mulţi alţii - cazul lui **Leon Aclipei**. Era responsabil la librăria din centrul Dorohoiului. Cum unitatea la care lucram eu era la etajul I, exact deasupra acelei librării, îi "simţeam pulsul" cît era ziulica de mare. Numai ce-l auzeam de dimineaţa pe "Lică de la librărie" (mărturisesc sincer că n-am ştiut care erau numele şi prenumele adevărate vreo 3 - 4 ani de zile, după cum sînt convins că mulţi nici pînă azi nu ştiu care îi era numele adevărat a lui "Lică de la librărie", cunoscut "ca un cal breaz" cum se spune, nu numai în oraş ci în tot judeţul de la Zvoriştea la Păltiniş, de la Brăeşti la Mihăileni - mai ales de către bibliotecari, învăţători, primari - pentru osîrdia cu care oferea cartea, îl auzeam - zic - strigînd: "Dom' doctor, treceţi pe la mine, am o carte bună pentru dumneavoastră"; sau: "Dom' profesor am primit cărţile ce vă interesează. Veniţi pe la mine". Şi cei chemaţi veneau în librărie. Dar veneau şi trecătorii de pe stradă auzind că sînt cărţi noi la librărie. Nu puteai rezista insistenţelor lui Lică să nu iei măcar o carte din librărie. Mă miram tare eu, atunci, cum poate ţine minte omul ăsta sute de titluri de cărţi cu autorii lor, ba cînd le recomanda, povestea ceva şi din cuprinsul lor. Pe cîţi dintre noi, studenţi fiind la fără frecvenţă nu ne-a ajutat el să obţinem cursuri universitare, fie din librărie, fie de la "cartea prin poştă", cursuri care în vremea aceea erau o raritate.

Cît suflet a pus omul acesta în difuzarea cărţii! Era, pur şi simplu, un împătimit în privinţa asta. Librăria făcea vînzare mare, Lică era evidenţiat mereu, dat drept exemplu pentru alţii. Numai că şi aici invidia (ah, ce sentiment veninos!) a săpat, a săpat marginalizîndu-l şi obligîndu-l apoi să părăsească unitatea şi meseria pe care le-a iubit atît. L-am întîlnit mai tîrziu gestionar la un bufet pe strada ce duce spre Trestiana. Făcea eforturi vizibile să pară că e împăcat cu noua situaţie, că-i merge bine. Poate că chiar îi mergea bine. Eu însă am citit în sufletul său marea durere a nedreptăţii ce i s-a făcut de către nişte "capete pătrate" ce erau atunci la conducerea întreprinderii. A plecat apoi în Israel alături de cele două fete ale sale. Adeseori, cînd merg la Dorohoi intru în librăria nouă a oraşului cu gîndul că îl voi găsi pe Lică, acolo între cărţi, cărţi cărora le-a dăruit viaţa, o bună parte din viaţa lui.

Acum, în loc de încheiere. Se spune adesea că în România există antisemitism. Nu cred asta. Ca unul care am trăit toată viaţa împreună cu evreii, o spun cu mîna pe inimă, că manifestările de azi de antisemitism, de extremism, de xenofobie sînt cazuri izolate de răfuieli personale, de interese meschine, care au loc, mai ales între personalităţi de ranguri mai înalte care, dorind să-şi întărească poziţiile aduc în faţa celor de jos argumente contrafăcute, murdare şi josnice. Cum să fim duşmani unii cu alţii cînd toată viaţa noastră, români şi evrei am trăit împreună în înţelegere şi armonie, ne-am ajutat, am suferit şi am petrecut împreună, ne-am certat împreună dar ne-am şi împăcat, şi ne-am bucurat de bucuria fiecăruia dintre noi? Cum?

ajungem primii în tîrg ca să aprindem focurile şi lumînările în casele evreilor mai habotnici, primind în schimb bomboane, ciocolată, covrigi, parale.

Dar cît de săritori la nevoie erau evreii! Iată încrustată adînc în memoria mea o întîmplare care pune în evidenţă înţelepciunea unora dintre conaţionalii noştri. Era în 1949. Mă îmbolnăvisem de o boală gravă. Slăbeam tare şi - ce mai - îmi simţeam sfîrşitul aproape. Salvarea era una singură: procurarea unor medicamente din străinătate. Tata era negru de necăjit. Ca să procure medicamanetele - scumpe foc pe vremea aceea - trebuia să vîndă boii din gospodărie. Şi ce boi frumoşi avea! Trebuia însă să aleagă între viaţa mea şi boii din grajd. Într-o zi se întîlneşte cu un preot care îl întreabă de ce e aşa de necăjit. Tata îi povesteşte despre mine, despre boi. "Lasă dom' Mitriţă - îi spune preotul - nu vinde boii, nu te sărăci, că dac-o vrea Dumnezeu s-o face sănătos şi aşa". În aceeaşi zi se întîlneşte cu un bun prieten al său, un bătrîn evreu (îmi pare nespus de rău că tocmai lui i-am uitat numele). Îi povesteşte şi lui necazul. "Vinde boii, nu mai sta la îndoială, şi salvează-ţi copilul". Şi a venit tata acasă (Dumnezeu să-l ierte!), mi-a povestit plîngînd ca un copil ce i-a spus unul, ce i-a spus altul. A doua zi a luat boii de funie, fără să-mi spună o vorbă, şi i-a dus în obor. Tot printr-un prieten evreu, peste două săptămîni am primit medicamentele din Franţa şi iată, exist şi azi şi vă scriu această întîmplare. Astăzi, ori de cîte ori merg la casa părintească din Vlădeni, trec pe lîngă cimitirul evreiesc "din dealul tîrgului", mă opresc o clipă şi mă închin în faţa sutelor de pietre funerare. Sub una dintre ele se află rămăşiţele pămînteşti ale unui evreu bătrîn care i-a dat tatii un sfat de care a depins - ca de un fir de aţă - viaţa mea.

Am lucrat apoi mulţi ani la Dorohoi - un oraş cu o populaţie evreiască numeroasă. Parcă am urmat un destin al părinţilor mei: şi aici, cei mai buni prieteni mi-au fost tot evrei. Prima cunoştinţă - **Cici Idelsohn**, secretar de redacţie la ziarul "Lupta noastră" (unde am fost incadrat ca redactor şi subsemnatul). O fată de excepţie: bună, harnică, pasionată de munca ei, inteligentă, cuminte. Punea atîta suflet în toate! Ea conducea de fapt, întreaga muncă în redacţie. Era şi ziua şi noaptea în redacţie şi tipografie. Ea i-a ajutat pe mulţi să ne formăm ca ziarişti. Parte din "elevii" ei am ajuns chiar ziarişti la diferite gazete şi publicaţii din ţară. Îi sărutăm mîinile pentru aceasta şi îi dorim sănătate.

O tempora! Era Cicica noastră tare exigentă cu paginile ziarului! Deşi apărea săptămînal, ziarul se termina în tipografie pe la 5-6 dimineaţa. Doamne, ce muncă! Se culegea totul la zeţărie (la mînă). Cici imprimase un regim sever de corectură (O meteahnă bună a unui bun secretar de redacţie) care-i scotea din sărite pe tipografii **Ozias Davidsohn, Filip Harak, moş Lăbuş (Leiba)**. Numai sticluţa cu rachiu pe care o aduceam de fiecare dată cîte unul dintre redactori mai salva relaţiile redacţie - tipografie pentru numărul următor de ziar.

Dorohoiul acelor ani (1953 - 1968) îmi aduce în memorie figurile şi altor personalităţi şi prieteni evrei. De pildă, medicul **Bercu Danilov** (Dumnezeu să-l ţină sănătos, aud că e pe undeva prin America de Sud), cîtă conştiinciozitate, omenie, modestie şi bunăvoinţă la acest om! Oare cîţi oameni îi datorează viaţa? La uşa locuinţei lui de cum se zărea de ziuă erau zeci de suferinzi din oraş, din tot judeţul şi chiar din judeţele învecinate. Inginerul agronom **Mircea Wasserman** - un om de o cumsecădenie şi o delicateţe rar întîlnite - este şi azi, ori de cîte ori merg în comuna Dersca unde a lucrat dumnealui - adus în discuţie, cu nostalgie de către ţărani că "inginer ca domnul Mircea n-am avut şi n-om avea".

Am lucrat cu **Şloim Cuşmariu** (un contabil desăvîrşit) cu **Iancu Casapu**, cu **Marcu Cohn**, cu **Ştapler Suzi** într-o instituţie financiară. Erau oameni de o probitate şi o cinste desăvîrşită. **Iancu Casapu**! Să vă relatez o întîmplare - care a căpătat caracter de legendă prin partea locului - cu "conu Iancu", cum îi plăcea să-i spun.

Într-o noapte tîrzie, văzînd că încasările la ADAS de la populaţia din ra-

Prietenii mei de o viaţă - evreii

de VICTOR MAFTEI - România

DESTINUL mi-a hărăzit să văd lumina zilei, să trăiesc, să muncesc şi să îmbătrînesc împreună cu evreii. Mihăileni - Dorohoi - Botoşani, iată axa vieţii mele, localităţi cunoscute în România ca centre importante ale comunităţii evreieşti din această ţară. Îmi aduc bine aminte că atunci cînd mi-a căzut pentru prima dată în mînă o carte de geografie am citit cu mare interes că "Mihăilenii sînt un orăşel din nordul Moldovei cu mulţi evrei". Da, pe atunci, în anii '30, Mihăilenii erau cu adevărat un orăşel. Un orăşel înfloritor, în care evreii aveau un rol important, din care aveau de cîştigat toţi: şi ţăranii, şi meseriaşii şi negustorii şi intelectualii.

Îmi amintesc ce feeric îmi apărea orăşelul - în anii copilăriei - în preajma Anului Nou (eu trăiam într-un sătuc - Vlădeni - la doi kilometri de tîrg). În magazinele lui Iancu Zelingher, Iancu Zborver, Haim Rosemberg, Avram Margulius, tot ce era expus în vitrine şi în rafturi îţi lua ochii. Marii angrosişti de cereale - Iancu Cazacu, Avram Haikis şi alţii - erau cei mai buni parteneri de afaceri ai ţăranilor; cînd la Federala de la Dorohoi îi trimitea să arunce grîul în apa Jijiei că e "supraproducţie", Haikis şi Steiner le cumpărau grîul, le plăteau preţul convenit încă din primăvară.

Apoi marii negustori de vite: Moise Rachmuth, Iancu Frenchie, Iţcu Labici - oameni de cuvînt la care înţelegerea era înţelegere!

Ehei, dar la crîşmele lui **Schwartz Manca**, a lui **Iancu Peretz**, **Avram Wagner** sau **Avram Grünştein** ce vinuri bune se puteau bea! Dar ce croitori evrei buni, ce cizmari, ce frizeri, brutari renumiţi avea Mihăilenii! Cine se putea compara cu **Haim Goldenberg**, **Iancu Sapira**, **Munis Covaliu**, **Cojocaru Iţcu**; dar cu muzicanţii **Nadler** (**Avram** şi **Uşer**)? Ce meserie bună au învăţat şi ce pîine au mîncat oamenii mai nevoiaşi la fabrica de oale a fraţilor **Aron** şi **Avrum Reghenstreif**, acolo unde de fapt s-a perpetuat meseria de olar din tată în fiu.

Îmi vine adeseori în memorie "croitorul nostru", cum îl numeam noi în copilărie pe **Şoil Zalman** care ne cosea tot ce ne era de trebuinţă. Ce evreu bun era! Venea aproape în fiecare săptămînă, de obicei joia, la noi acasă. Tata era cam tot timpul plecat cu treburi. Rămînea, de obicei, acasă mama şi noi copiii. Zicea domnul **Şoil**: "Madam Maftei dă-mi "un guin", am nevoie pe sîmbătă". Mama: "Domnule Şoil dar găinile sînt prin grădină, cum să le prind?" "Le chemi matale şi vin". Şi mama lua o mînă de grăunţe şi le chema. "Prinde-o pe cea gris", o îndemna domnul Şoil. (Găina gri era una porumbacă, cea mai mare şi cea mai grasă). Pe aceea o prindea mama şi i-o dădea croitorului nostru.

Cum să nu-i dai cînd ne cosea - indiferent cît de aglomerat ar fi fost - haine noi la fiecare Paşte şi Crăciun, cu şliţ la polcuţă (haină) şi cu nasturi strălucitori de ne pizmuiau toţi copiii din sat.

Nu prea ştiu cum s-a făcut că tatăl meu (un ţăran bun gospodar dar cu puţină ştiinţă de carte) - şi cazul tatei nu a fost deloc singular - se împăca deosebit de bine cu evreii din tîrg (Mihăilenii - în vorbirea noastră curentă). Şi noi, copiii, la fel. Sîmbătă cînd mergeam la şcoală la Mihăileni ne grăbeam care mai de care să

Tot mai încurajat, şi-a propus să mai scrie cîteva piese. Pentru asta îi trebuia o sală. Săli de teatru nu se aflau în tîrguşor. Cu banii adunaţi din meditaţiile ce le da unor elevi, a dărâmat pereţii interiori ai unei magazii vecine, a cumpărat nişte scînduri, a construit o aşa-zisă scenă, un aşa-zis balcon, a înjghebat nişte bănci, a introdus lumină electrică...

Primul spectacol a fost cu copii şi pentru copii, cu piesa "**Piperlmuter Uriaşul**", Bertiş autor şi regizor. A avansat la gradul de impresar: a adus în tîrg renumita trupă a lui **Haim Meer Segalescu**. Încheiase contract pentru o singură reprezentaţie: au fost trei! După care Bertiş a pregătit o revistă umoristică "**Geklopt in Gebluzen**"; dar prea îi persifla pe unii onorabili concetăţeni, care au reuşit să împiedice reprezentarea. Drept care, spre a pedepsi tîrgul nerecunoscător, l-a părăsit, a plecat să se stabilească la Bucureşti, unde concetăţeanul şi modelul său, Iacob Groper, se remarcase de o vreme.

Înainte de a pleca, cu sprijinul unui comitet a ridicat un obelisc în cimitirul evreiesc: pe o placă a înscris numele eroilor din primul război mondial; aşa aflăm că, atît de mic, tîrguşorul îşi avea şi el eroii săi evrei. Pe obelisc, o gravură semnată de Leon Bertiş.

A plecat la Bucureşti împreună cu mama sa (o idolatriza, a se vedea poezia "mama" din "**Ştile Winklen**"). Cînd a reuşit să capete o slujbă (la marea societate de asigurare "Agricola", centrala din piaţa Senatului) şi-a adus la Bucureşti şi cele trei surori.

Apreciat ca funcţionar (între altele, avea o memorie surprinzătoare, ceea ce era deosebit de important, pe vremea cînd nu existau computere). A tot avansat în grad, pînă a ajuns "funcţionar superior". Pe măsură ce urca un grad, şi-a putut permite să mărite (înzestreze) cîte o soră. Şi cînd le-a măritat pe toate trei, şi-a îngăduit să se însoare şi el, prin 1947, cu **Ana Rosen** (tatăl ei, **Iţic**, era o notabilitate în tîrgul său: ţinea dugheană chiar pe Strada Mare din Hîrlău!).

În iarna anului 1942 Bertiş curăţa zăpada Bucureştiului. Acolo i-a venit ideea să reacţioneze... reprezentînd la Teatrul Baraşeum piesa sa în versuri (trei acte, nouă tablouri) în româneşte (idişul era atunci interzis), "**Esther**" (Hadasa). A citit piesa în faţa profesorilor din liceu (între care şi **Haim Schwartzman**, profesor de muzică), piesa a fost unanim apreciată. Schwartzman a compus muzica la cîteva scene principale. Bineînţeles, era necesară aprobarea Cenzurii. Cenzor principal, pentru asemnea treburi, era romancierul **Liviu Rebreanu**. Acesta l-a chemat pe autor:

– Iartă-mă, dar nu-ţi dau aprobarea!

– De ce?!

– Ţi-aş face un mare rău! Ai să ai necazuri! Prea reiese asemănarea dintre Haman şi Hitler!

Am văzut rezoluţia: "Cenzurat 3 – se refuză". Iată un caz cînd Cenzura, în acele împrejurări a salvat un evreu de la necazuri!

După război, Leon Bertiş a colaborat la revista în idiş "**Ikuf Bletter**", de asemenea la diferite antologii, la culegeri de poezii în idiş. În 1965, Editura pentru Literatură din Bucureşti i-a publicat placheta de versuri în idiş "**Fraihait**" (Libertate) în care, între altele, evocă tîrguşorul natal.

În 1947 Editura Kriterion, îi publică placheta de versuri "**Mesaj**", dedicată mamei sale. Şi în această lucrare, fireşte, evocă mediul evreiesc din tîrguşorul său (Mahzorul bunicului, Bunicul, Trei generaţii, Reb Meirl), dar şi scene din timpul prigoanei (Struma, Trenul fantomă, Porunca...). A fost remarcat cu deosebire poemul "Akşunes" (Îndărătnicie): "Aşa sînt eu/ aşa au fost tatăl şi mama/ bunicii nici vorbă/ aşişderea cele două bunicuţe/ încăpăţînaţi,/ din strămoşii strămoşilor mei/ toate generaţiile la fel/ (...) de mii de ani/ credinţa îmi e în sînge...

A pregătit o culegere de nuvele, a tradus în idiş din poeţii clasici români.

Încă în 1975 a avut gata pregătit pentru tipar volumul "**Ştram-Gram**", o originală evocare a tîrguşorului evreiesc: 3604 proverbe (în idiş). Oricît s-a zbătut el – apoi **Herman Rosen**, cumnatul său, (fratele soţiei) aflat în Israel, n-au reuşit (încă?) să convingă forurile competente de valoarea lucrării.

Leon Bertiş a avut o bătrîneţe deosebit de grea. Mult îl sîcîiseră activiştii de la Comitetul Democratic Evreiesc să şi-l apropie: s-au lovit de o stîncă (Akşunes). ("Eu am crezul meu sionist şi n-o să mi-l răpiţi"). L-a chinuit şi un parkinson...

Nici faptul că în 1980 i s-a decernat, aici în Israel, premiul "**Iacob Groper**" nu i-a atenuat durerea, durerile. A părăsit lumea în acelaşi an, în noiembrie 1980, în vîrstă de 83 de ani.

Îi cultivă memoria cumnatul său, hîrlăuan de origine, care la Tel Aviv a adunat o arhivă şi se străduieşte să-l ţină treaz în amintirea "românilor", a israelienilor în general.

LEON BERTIŞ - poetul tîrguşorului evreiesc

de MARIUS MIRCU

În anul 1939 **Leon Bertiş** publică la Bucureşti prima sa plachetă cu versuri în idiş, "STILE WINKLEN" (Colţuri liniştite), în editura "Şalom Alehem" a profesorului **Roittman**, şi la tipografia "Slova" a botoşăneanului **Abraham Feller**. Însoţindu-şi versurile cu desene proprii (era şi un pasionat pictor şi grafician), **Leon Bertiş** evoca ("pentru istorie şi literatură") şteitl-ul, "creaţiunea - cum scria **Idov Cohen** - a unor condiţiuni istorice evreieşti, emanaţii ale unor destine economice pline de rost, de cumpănită socoteală. Ele au evoluat alături şi mînă-n mînă cu viaţa economică a României; au împlinit misiuni utile în şurubăria economică a acestei ţări de agricultori în permanentă prefacere; au mijlocit schimbul între roadele pămîntului autohton şi produsele dibăciei şi meşteşugului de aiurea(...). Au avut rolul de "fată la toate" în organizaţia de... nevoi, lipsuri şi exigenţe ale economiei ţărăneşti".

În culegerea sa, poetul evoca figuri şi întîmplări specifice tîrgurilor evreieşti din Moldova: vechea sinagogă (o sută de ani!) de lemn, din Mihăileni orăşelul său natal, care a luat foc într-o zi de Simhat Tora (însă poetul apucase s-o deseneze şi a reprodus-o în carte; n-au reuşit să salveze cărţile de rugăciune din şil: "Plîng evreii cu lacrimi sfîşietoare, plîng şi morţii din morminte, plînge Cerul cu stelele lui...". Evocă Altarul, pe bătrînul rabin Meirl, casa părintească, părinţii (mama, cu deosebire), bunicul, tinichigiul Aron care în timp ce bătea tabla pe acoperişul bisericii cînta nigunuri de răsuna, cîntece religioase (Aşkiveanu, Avinu Malkenu...) încît se opreau, uimiţi, să-l asculte şi creştinii din tîrg, făcîndu-şi, încîntaţi, cruce şi oftînd... Cînta şi Fişel căruţaşul, conducîndu-şi căruţa şi căişorii lui slabi, nevoiţi să parcurgă drum lung; îi mînă cîntîndu-le în surdină... Evocă Ajun de Pesah, atmosfera şi grijile respective, curăţenia casei, coacerea Maţot-urilor...

Bunicul lui Leon Bertiş vizitase, în tinereţe, Eretz Israel; drept care nepotul scrie o poemă ("Cine îşi are ţara sa, oricît de mică, nu-şi mai ţine capul încovoiat, fie şi în Galut; îşi aduce un pumn din ţărîna sfîntă, să-i fie aşezată la căpătîi, pentru ca odihna să-i fie odihnă"). Şi în lucrările următoare **Leon Bertiş** va fixa, spre nemurire, tîrguşorul evreiesc. Acest tîrguşor era, în primul rînd, Mihăileni.

Leon Bertiş s-a născut în 1897 la Mihăileni, judeţul Dorohoi, tîrguşor care l-a dat pe **Iacob Groper**, pe **Idov Cohen**. Acelaşi minuscul Mihăileni a dat şi doi fruntaşi sionişti - în România, ulterior în ţara noastră: **Israel Levanon** şi **Iacob Maghid**. Baia de evreism din acest cel mai evreiesc tîrguşor din Moldova îl va marca pe **Bertiş** pentru toată viaţa, şi în toată activitatea. Tatăl său ţinea băcănia în tîrg, astfel că a putut să-şi trimită unicul băiat la liceu, la Dorohoi.

Mama şi-ar fi vrut băiatul băcan, parnusă sigură. A convins-o că nu parnusa e principala sa preocupare, nu aceasta îi este menirea. El de la 16 ani scria poezii (în idiş), între altele şi sub influenţa concetăţeanului său, **Iacob Groper**. Ca să le facă cunoscute, sîmbătă după-amiaza citea enoriaşilor, în sinagogă (da, cea de lemn) producţia din ultima săptămînă. Ce să zic, avea succes, doar scria despre ei, despre enoriaşi, despre tîrguşorul lor! Astfel că a compus un poem dramatic "Ben Iehuda" (Ahaşveruş), a adunat o grupă de tineri "nevinovaţi" în ale teatrului şi a organizat o reprezentaţie. A avut asemenea succes, încît a fost nevoit să reprezinte poemul şi a doua oară!

O viaţă de sionist

de HARY ZVORIŞTEANU

Bunicul meu, **Hună Zvorişteanu** s-a născut în 1862 în Mihăileni. Moşia Zvorişteanu de lîngă Mihăileni îi aparţinea lui.

Din fragedă tinereţe era sionist şi bun prieten cu cunoscutul luptător sionist **Samuel Pineles** din Galaţi.

Pineles a fost înmormîntat la Galaţi şi bunicul meu a lăsat prin testament să fie şi el înmormîntat tot la Galaţi, lîngă prietenul lui.

A murit la 62 de ani şi dorinţa i-a fost îndeplinită, în ianuarie 1924.

Hună Zvorişteanu a luat parte la primul Congres sionist din România, care a avut loc la Focşani în anul 1897, ca reprezentant al sioniştilor din Mihăileni.

Bunicul meu a avut patru copii. Tatăl meu, **Iancu Zvorişteanu,** s-a născut în 1906 la Mihăileni şi a murit la vîrsta de 44 ani îmbolnăvindu-se în deportare la Tîrgul Jiu. Fratele mai mare al tatălui meu **Aizic Zvorişteanu** a fost căsătorit cu celebra violonistă **Gabi Grubea.**

Sînt mîndru de bunicul meu, veteranul sionist **Hună Zvorişteanu,** şi de educaţia sionistă pe care a transmis-o urmaşilor lui.

Hary Zvorişteanu lîngă mormîntul lui Hună Zvorişteanu la Galaţi.

Am aliat în Israel în anul 1974, sînt profesor de educaţie fizică la Zfat, iar soţia mea este juristă.

Pentru meritele lui, **Jean Blum** a fost distins cu Diploma de Onoare a Organizației Originarilor din Județul Dorohoi.

În ultimul timp, **Jean Blum** a elaborat o interesantă lucrare: **Loteria mondială pentru pace**. Din această **Propunere-studiu** desprindem ideia:

> ..."Toți oamenii conștienți, mai ales tineretul din toate țările își văd viitorul amenințat de spectrul holocaustului nuclear (mai ales în urma vizionării filmului "The Day After") și din cauza șomajului mereu crescînd. Actuala ordine economică mondială poate fi schimbată, treptat, prin acordul comun al tuturor statelor, precum și a contribuțiilor bănești a tuturor oamenilor din lume, creîndu-se **un fond al păcii** prin intermediul unei **Loterii mondiale pentru pace.**
>
> ...Cu ajutorul acestui fond s-ar putea face cercetările și studiile descoperind modalitatea de a schimba industriile de război, în industrii de pace necesare fiecărei țări în parte...
>
> **JEAN BLUM,** Migdal-Haemek
> P.O.B. 57 - ISRAEL

El a trimis acest studiu la sute de instituții și personalități din toată lumea.

Ajutat de cîțiva prieteni entuziaști, octogenari și ei, Jean Blum lucrează la cartarea și selecționarea corespondenței primite pînă acum.

Îi dorim, din toată inima, succes deplin și... așteptăm invitația la prima decernare a acestor premii!

MARCEL BLUM

victimă a rebeliunii de la București

Nu știu dacă mai trăiesc coreligionarii care își amintesc de **Marcel Blum** z.l. Era în 1941 o figură cunoscută în cercurile jucătorilor și amatorilor de șah din București.

MARCEL BLUM

Neobținînd un serviciu, cu toate că era absolvent al școlii superioare de comerț, căuta să-și cîștige existența prin șah, jucînd cu cei care dispuneau de bani. În ziua de 21 ianuarie 1941 a plecat de acasă, din strada Florilor nr. 3 și s-a dus la cafeneaua "Corso" din Calea Victoriei. N-a stat mult acolo, plecînd la prietenul său **Iancu Feinstein** z.l., care locuia pe strada Negustori nr. 14. În locuința acestuia a jucat șah pînă la ora 10 seara, cînd s-a comunicat la radio că a izbucnit rebeliunea legionară și populația era avertizată să nu iasă pe străzi, deoarece au loc lupte. Bineînțeles că nu s-a pomenit nimic despre cartierele evreiești unde legionarii devastau magazinele și îi urcau pe evrei cu forța în autocamioane spre a fi apoi împușcați. Fratele meu, văzînd că nu poate înnopta la familia Feinstein a plecat spre casă, dar, din nefericire n-a mai ajuns acolo... N-am știut ce s-a întîmplat cu Marcel pînă cînd am aflat că la Morgă au fost aduse cadavrele a 130 de evrei uciși bestial. Acolo l-am descoperit corpul, oribil mutilat. Era numai în izmene și avea înscris pe un picior numărul 57. Cu ocazia identificării mi s-a spus că trupul lui a fost adus din pădurea Jilava, unde a fost împușcat.

JEAN BLUM

JEAN BLUM
– *umanist şi cercetător istoric*

Dorohoianul nostru din Migdal Haemek, la cei 82 de ani ai săi, ne face mereu surprize plăcute. **Jean Blum** este un om cu preocupări spirituale şi ştiinţifice.

Cu toată vîrsta sa înaintată el se ocupă de cercetări istorice – ştiinţifice în legătură cu trecutul poporului nostru.

Jean Blum, născut în Mihăileni a reuşit ca să publice o serie de materiale în care apăreau idei originale legate de istoria antică. În urmă cu cîţiva ani, prestigioasele reviste germane "Der Spiegel" şi "Die Zeit" i-au publicat cîteva studii istorice.

El ştie să aprecieze pe cei care eternizează trecutul nostru. Este prezent, întotdeauna, cu un cuvînt cald, cu o mînă de ajutor.

Familia bunicilor lui **Jean Blum** în Botoşani 1912, cu ocazia unei nunţi în familie.

Părinţii lui **Jean Blum**, într-un voiaj la Viena, 1904.

Iată o emoţionantă fotografie a familiei. În faţa casei cu cerdac. **Marcus Blum** cu cei şase fii şi şase fiice, plus o noră (mama lui **Jean Blum**), doi gineri (din Galaţi şi Botoşani) şi trei nepoţi. Dorohoi 1910.

Un cărturar deosebit Rabinul Meir Marilus

Născut la Mihăileni, într-o veche familie rabinică, **Iţhak Meir Marilus** a primit, de mic copil, o aleasă educaţie iudaică. După ce părintele său i-a pus bazele unei culturi tradiţionale, a fost trimis la Ieşiva din Dej, unde s-a distins ca fiind cel mai studios şi capabil dintre cei 150 de ieşiva-buherim (învăţăcei).

Înzestrat cu o memorie excepţională şi dovedind perseverenţă şi mare dragoste pentru învăţătură, a ajuns, în scurt timp, să fie îndrumătorul multor colegi de studiu în clarificarea unor foliante mai dificile din talmud, părerile sale fiind validate de profesorii institutului de învăţămînt pe care îl urma.

După încheierea anilor de studiu în Ieşiva, s-a prezentat, pentru verificarea cunoştinţelor, la mari cărturari ai timpului, primind atestul de rabin (Hermenes) de la cinci somităţi rabinice.

Angajat rabin al importantei Comunităţi Evreieşti din Sniatin - Polonia - a desfăşurat o bogată activitate de îndrumător al obştei sale, făcîndu-se cunoscut prin deciziile halahice de înaltă competenţă. Au urmat ani de păstorire rabinică a altor comunităţi evreieşti - Mihăileni, Dorohoi, Bacău şi Bucureşti -, la aceasta din urmă timp de aproape 20 de ani.

În aceşti ani cît a ocupat postul de rabin al comunitătea din Bucureşti, Prim-Rabinul **Marilus** a continuat să aprofundeze studiile talmudice şi a condus totodată, cursurile de Talmud în cadrul cercurilor de Hevra Şas, în care a predat el însuşi. În ultimii ani ai vieţii, cînd vederea i-a slăbit, a stăruit ca altcineva să se ocupe de curs, dar a continuat să fie prezent la fiecare şedinţă de studiu, intervenind, cu competenţă, pentru clarificarea unei idei sau aducînd în discuţie texte din alte tractate talmudice, care completau textul.

Era consultat de numeroşi cărturari evrei în probleme de Halaha, fiind totdeauna în măsură să dea răspunsuri prompte şi foarte exacte. În acest mod, a ajuns să fie cunoscut şi apreciat de cercuri largi de specialişti, fiind considerat o autoritate în materie talmudică, un Gaon.

La 8 noiembrie 1986, s-a stins din viaţă Prim-Rabinul **Iţhak Meir Marilus** ז ל al Comunităţii Evreilor din Bucureşti, fiu al oraşului Mihăileni.

Prin încetarea din viaţă a acestui Rabin - Gaon, Comunitatea Evreilor din Bucureşti a suferit o grea pierdere, resimţită de întreaga obşte evreiască din ţară.

(Din "Revista Cultului Mozaic" 15/11/86)

Registru stărei civile pentru născuţi. —

№16
Iosub
Simon
Zelingher
Mosaică
Menţiune
Căsătorit
cu Mălăina
Cojocaru
zis
Marioara
în Comuna
Dorohoi
la 19
Decembrie
1942 Actu
№117/1942
Impegat
Dumitru
Berezan

Din anul una mie nouă sute şapte luna
Februarie în opt spre zeci zile ora opt
diminiaţa. —
Act de naştere al copilului Iosub de sex
bărbătesc, religia Mosaică, născut alaltă
eri şase spre zeci Februarie anul curent
ora şase diminiaţa în urba Mihaileni la
casa părinţilor săi din strada Carol I № 31
Fiu legitim al Domnului Simon Zelingher
în etate de trei zeci şi şase ani, profesia
Braşovzan, nesupus nici unei protecţiuni
şi al Doamnei Zeita Zelingher născută
Clain în etate de trei zeci şi cinci ani
fără profesie domiciliaţi în Urba Mihaileni
După declaratiunea făcută de tatăl care
ne au înfăţişat copilul. —
Martori au fost Leivi Halamu în etate
de trei zeci şi nouă ani, fără profesie
şi Iancu Sidlaschi în etate de cinci zeci
şi cinci ani profesia muncitor, domiciliaţi
în Urba Mihaileni, care au subscris
[redacted]st act pri[redacted]propriile semnaturi cel
[redacted]i in dialec[redacted]Ebraic după ce li sau
[redacted]t împreună[redacted]u noi şi cu declarantele
[redacted]de asemin[redacted]au subscris propriu

Cimitirul din Mihăileni

în anul 1969, împreună cu alţi deţinuţi închişi din motive de aşa zis "sabotaj economic". În 1972, fiind trecut de vîrsta de 60 de ani aşi fi putut beneficia de o eliberare condiţionată. Dar... securitatea s-a opus. Trebuie să precizez că în toţi aceşti ani, am fost chemat mereu, la securitate pentru a da o declaraţie, în care să recunosc că am sabotat. De fiecare dată am fost ameninţat şi familia mea terorizată.

Continuam să susţin că sînt nevinovat.

În 1971, am prezentat un al doilea apel la Curtea Supremă. Preşedintele Curţii a aprobat apelul meu, procesul rejudecîndu-se la Botoşani.

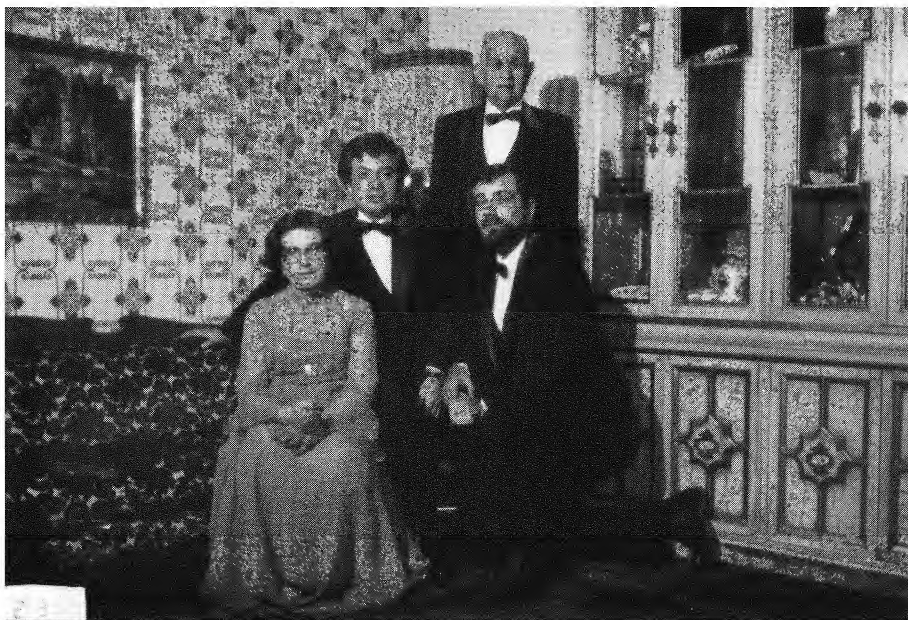
În acelaşi timp, familia mea a făcut o nouă cerere de amnistie pentru mine. Mi s-a comunicat că autorităţile sînt dispuse să mă elibereze.

În 1972, am fost eliberat şi am depus imediat actele pentru a pleca din România. Am cerut însă Tribunalului o copie a dosarului meu. **Dosarul meu dispăruse** şi nu l-am primit. În cele din urmă am cerut doar o copie a sentinţei Tribunalului Suprem. Nici aceasta nu am reuşit s-o obţin, pînă la plecarea mea din România.

Dau această declaraţie, aci, la Roma, în clădirea Ambasadei Americane, pentru a face cunoscut lumii libere condiţiile inumane ale regimului comunist din România.

Iosub şi **Malvina Zelingher.** 1980, New York.

De la stînga: **Malvina, Sulim, Iosub** (în picioare) şi **Sumer-Simon Zelingher.** Martie 1981, New York.

Dragul nostru tată, bunic şi soţ a plecat pe drumul fără întoarcere, la 29 septembrie 1988, la vîrsta de 81 de ani. El s-a născut la Mihăileni, în februarie 1907 şi a trăit cea mai mare parte a vieţii sale la Dorohoi, pînă a emigrat în Statele Unite în anul 1973, părăsind România pentru totdeauna.

Declaraţia de mai jos a fost dată de tatăl meu, la Ambasada Americană din Roma, în vara anului 1973, înainte de a fi primit în S.U.A. ca refugiat.

Vara, 1973, Roma, Italia

de IOSUB ZELINGHER

Sînt una din victimele asupririlor rasiale, din zilele celui de al doilea război mondial. Întreaga mea familie alcătuită din părinţi şi şase fraţi nu s-au mai înapoiat din Transnistria, locul deportării lor. Am rămas singurul supravieţuitor.

Cu ajutorul familiei soţiei mele **Malvina**, am deschis un magazin, la Dorohoi, de produse oleioase. În 1948, noul regim aşa zis "democrat - popular" - comunist mi-a naţionalizat prăvălia. Din 1948 am lucrat ca director la diverse magazine unde - în afara unor controale economice - totul a mers, oarecum, bine. Aşa am ajuns ca în 1960 să fiu numit conducătorul magazinului "Alimentara" din oraşul Dorohoi.

Şi acum începe povestea calvarului meu. În luna aprilie 1966 - cîteva luni înainte de a ieşi la pensie - am fost arestat şi acuzat de sabotaj economic şi fraude.

Opt luni am fost anchetat. S-a folosit împotriva mea, şantajul, bătaia, cameră frigorifică, înfometare. Eram anchetat ore, zile, fără a fi lăsat o clipă să mă odihnesc. Între timp zece ofiţeri de securitate au percheziţionat casa mea, spărgînd ziduri, demontînd mobila, evacuînd totul din pod şi pivniţă. Ei au confiscat socrilor mei toţi banii găsiţi în casă, iar bijuteriile vechi de familie au dispărut cu ocazia acestei percheziţii. Soţiei mele i-au luat chiar şi hainele.

Fiind nevinovat, nu am declarat nimic care ar fi putut să mă acuze de furt, delăsare, neglijenţă. Nici unul din captele lor de acuzare nu au fost confirmate de mine.

Au vrut să recunosc furtul unor mărfuri de 260.000 lei, care reprezentau cei 10% pierderea acceptată la o mişcare financiară la magazin de 260 milioane pe an. Deci acuzarea de bază era însuşirea acestei sume.

În decembrie 1966 dosarul meu a fost înaintat la Tribunalul din Dorohoi, biroului procurorului. Tribunalul din Dorohoi a refuzat judecarea mea din lipsă de probe suficiente. Acuzarea era susţinută numai de anchetatori, la dosar neexistînd nici o declaraţie semnată de mine. Organizaţia de partid din oraş l-a destituit pe preşedintele tribunalului şi l-a înlocuit cu un judecător din Botoşani. A fost adus şi un nou Procuror.

În ianuarie-februarie, s-a judecat procesul. Am fost condamnat la 20 de ani închisoare.

Familia mea a făcut apel la Curtea de la Suceava. Apelul mi-a fost respins. M-am adresat, atunci, personal, Procurorului General al Republicii Socialiste, direct la Bucureşti. În octombrie 1968 procuratura generală a decis rejudecarea procesului meu la tribunalul din Botoşani.

Doi experţi contabili, au avut misiunea de a cerceta toate actele contabile, a unităţii alimentare unde am fost director. Din raportul lor a reieşit că paguba la magazin a fost de 20.000 lei (pierderi admisibile) şi nu de 260.000 lei. Înainte de a semna raportul, ei au fost chemaţi la telefon de anchetatorii mei, ofiţeri ai securităţii din Dorohoi şi ameninţati. Procesul s-a rejudecat şi eu am primit în loc de 20 de ani închisoare numai... 16 ani.

Deoarece continuam să neg acuzaţiile aduse în proces, organele de pază din închisoare mă persecutau. Tot acesta este şi motivul pentru care nu am fost eliberat

Amintiri...

de MALVINA ZELINGHER - U.S.A.

M-AM NĂSCUT în oraşul Dorohoi la 9 octombrie 1922. Părinţii mei, **Aron Herş Cojocaru** şi **Enta (Moscovici)** au avut cinci copii, dintre care patru fete: **Malvina, Beica, Lili, Cuţa,** şi un băiat, **Sumer,** cel mai mic dintre copii, care a murit la vîrsta de 13 ani în urma unui tragic accident.

În anul 1973, împreună cu soţul meu, **Iosub,** (decedat în 1988) şi băieţii noştri **Simon-Sumer** şi **Şulim** am emigrat în Statele Unite şi locuim la New York. Surorile mele locuiesc împreună cu familiile lor la Beer Sheva.

...Copilăria petrecută în Dorohoi a fost foarte frumoasă şi plină de amintiri. Părinţii au avut o cîrciumă renumită şi situaţia lor era foarte bună. Am făcut clasele primare la şcoala israelită după care am urmat liceul de fete "Regina Maria". Aveam vîrsta de 18 ani cînd s-a întîmplat pogromul în oraşul nostru, la 1 iulie 1940.

În noiembrie 1941, multe familii din oraşul nostru şi din satele şi orăşelele mici ale judeţului au fost deportate în Transnistria. Evrei din Mihăileni, Dorohoi, Darabani, Săveni, Herţa, Rădăuţi-Prut au fost forţaţi să-şi părăsească casele fără a li se da vreo explicaţie. Familia noastră a rămas la Dorohoi. Trei surori din familia soţului meu, împreună cu membrii familiilor lor au supravieţuit deportării, în schimb părinţii şi un frate au pierit la Moghilev. În toată această perioadă, între ianuarie 1940 şi martie 1944, soţul meu, **Iosub Zelingher** a fost deportat în lagăre de muncă obligatorie cu mulţi alţi dorohoieni.

La începutul lui 1944 soţul meu, împreună cu alţi cîţiva, au evadat din lagărul de la Roşiorii de Vede şi s-a întors la Dorohoi unde a aflat că o parte din familia lui s-a pierdut în Transnistria...

Enta şi **Aron Herş Cojocaru.** Martie 1980 - Dorohoi.

În 1982, am trecut în funcţia de consilier al Federaţiei Comunităţilor evreieşti din România. Cercetările mele privind istoria evreilor şi mai ales Holocaustul, mă obsedau în ultimul timp şi am crezut că voi găsi acolo, climatul propice pentru a-mi aprofunda studiile. N-am găsit! În anul 1984 am plecat de la Federaţie.

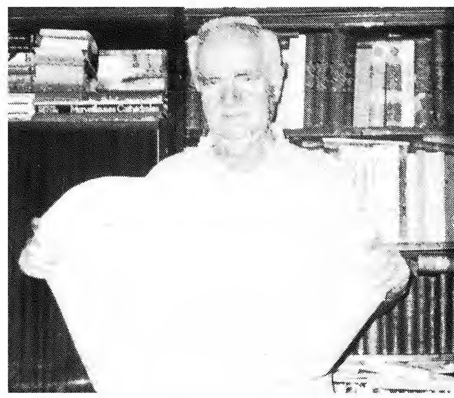
Mă aştepta o activitate bogată. Am putut să-mi continui cu succes studiile de iudaism şi, curînd, aveam să devin corespondent al unor publicaţii evreieşti din Franţa şi S.U.A. Unele din lucrările mele au fost publicate în Franţa şi în America.

Am devenit Preşedintele "Cercului de genealogie evreiască din România", afiliată la "Association of Jewish Genealogical Societies" din S.U.A., membru în comitetele de redacţie a mai multor reviste evreieşti de genealogie din lume. În 1992 am fost ales Vicepreşedinte al "Asociaţiei Evreilor din România, victime ale Holocaustului", cuprinzînd aproape 2.000 de supravieţuitori ai lagărelor de exterminare, din care 9.000 evrei rămaşi în România.

Aceasta este pe scurt povestea vieţii mele. Şi mai adaug ceva: - cu cît îmbătrînesc mă gîndesc tot mai mult la tîrguşorul în care m-am născut, şi-l văd mereu aşa cum era, cu căsuţele scoase parcă dintr-o pictură de Chagall.

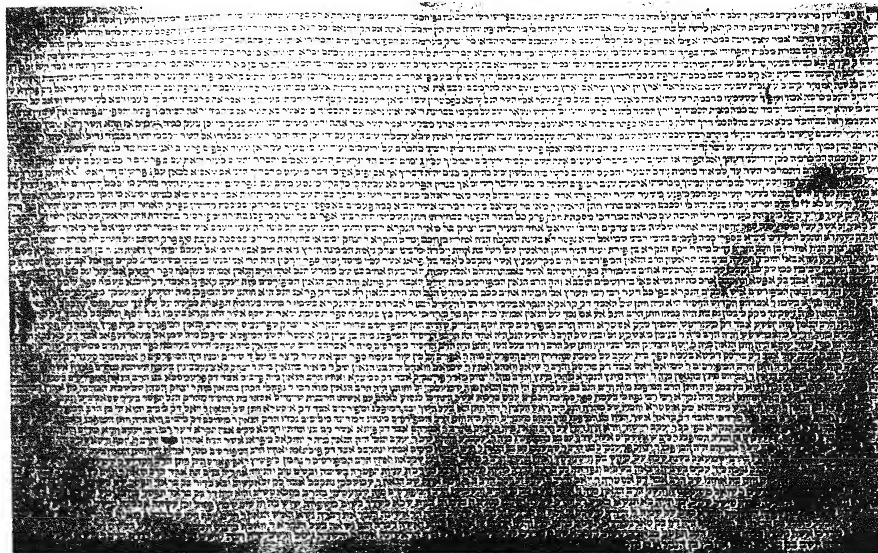
Shlomo Leibovici-Laiş, preşedinte al A.C.M.E.O.R. mi-a spus odată, în 1982: **"Locul fiecărui evreu este în Israel!"**

Îmi pare rău că nu l-am ascultat. Ultima mea "evadare" încă n-a reuşit...

Dan Regenstreif la Bucureşti cu documentul original.

Dan Regenstreif (Mihăileni), este unul dintre descendenţii lui Rachi (Raşi). O ramură a acestei familii de rabini învăţaţi a făcut parte din fondatorii tîrgului Mihăileni. Dan Regenstreif posedă un sul original, care a fost păstrat şi predat din generaţie în generaţie, prin care se atestă originea sa din familia de cărturari de seamă care provin din RACHI (RAŞI). Publicăm în facsimil acest important document.

de matematică. M-am înscris la Facultatea de Matematici şi, un an mai tîrziu am reuşit primul la examenul de admitere la Institutul politehnic. O duceam greu. Nu aveam bani. Îmi vîndusem şi cămaşa. Mîncam în fiecare zi o felie de mămăligă rece, care costa, pe atunci, 15.000 lei. Alături, în dugheana negustorului se vindea şi iaurt. Ah, cît mi-am dorit atunci să-mi pot cumpăra şi un borcan cu iaurt.

Citeam des în biblioteca templului Coral. Într-o seară, pe la orele 22, pe cînd studiam "Istoria Evreilor" de Graetz, s-a deschis uşa şi Şef rabinul României, Dr. **Alexandre Şafran**, a intrat înăuntru. M-a întrebat ce fac acolo atît de tîrziu. I-am spus tot. A tăcut o clipă şi apoi m-a rugat să vin a doua zi la el. A doua zi, de cum am intrat în biroul lui, mi-a întins un plic voluminos şi m-a binecuvîntat. Uimit, cînd am ajuns afară, am deschis plicul. Conţinea o sumă foarte mare de bani.

Nu voi uita asta niciodată.

Au trecut anii de-a lungul cărora Şef rabinul Dr. **Alexandre Şafran** m-a ajutat mereu, cu sfaturile lui înţelepte, mi-a trimis cărţile de care aveam nevoie pentru studiile mele privind iudaismul şi cabala, mi-a trimis bani atunci cînd îmi erau necesari, m-a binecuvîntat înaintea unor operaţii grele. Am o veneraţie pentru acest mare rabin, mare savant şi mare om, una din cele mai mari figuri ale iudaismului contemporan.

În 1946, am fost ales de către studenţii evrei ca administrator al cantinei Joint-ului care tocmai se înfiinţase.

În 1947, m-am căsătorit cu **Elise Leibovici**. Eram săraci, locuiam într-o cameră a Spitalului "Caritas", pe care un administrator evreu, om cu inimă, Dl. **Piker**, ne-o pusese la dispoziţie. El a murit în Australia.

În 1949, am terminat Facultatea de Matematici şi în 1950 Politehnica. Nu eram membru de U.T.C., eram considerat ca "anti-comunist" şi "anti-sovietic", aşa că, deşi reuşit al treilea, şi avînd dreptul să fiu repartizat în Bucureşti, Comitetul de partid studenţesc m-a repartizat la... Moineşti. Am făcut atunci o vizită acasa. Decanului, i-am povestit tot şi i-am cerut să mă ia sub protecţia lui. Am şi acum în minte cuvintele decanului: "Nu comitetul studenţesc decide, eu decid! Pleacă liniştit. Pleacă liniştit". I-am mulţumit şi nu l-am uitat niodată.

A doua zi am fost numit la Editura Tehnică din Bucureşti. După trei zile eram şef de redacţie.

În 1955, am plecat de la Editură, fiind numit Şeful unui sector de proiectare, iar în 1957 m-am transferat la Banca de Investiţii, unde am intrat prin concurs. Am lucrat acolo 10 ani, parcurgînd toate treptele: inspector, inspector şef, inspector general. Nu se putea mai mult, pentru cineva care nu era membru de partid şi avea un asemenea dosar. Apropo de **dosar**. În 1967, m-am transferat în postul de inginer consilier la Ministerul Transporturilor şi Telecomunicaţilor. Printr-o întîmplare, am putut să am acces la dosarul meu de "cadre", pe care toată viaţa visasem să-l văd. Mîinile au început să-mi tremure pe cînd răsfoiam dosarul şi aproape - de emoţie - nu mai vedeam. Dosarul conţinea 100 de "referinţe". Toate, în afară de trei, erau bune, foarte bune, chiar excepţionale. Trei erau groaznice. Eram caracterizat drept "anticomunist feroce", "duşman al sistemului socialist", "sionist", "fascist", "Betharist" etc. şi se propunea eliminarea mea. Şi toate trei erau semnate de trei evrei, foşti colegi, care la această dată erau deja plecaţi din România. Doi din aceşti evrei se află în Israel. Adesea mă gîndesc la ei şi îmi aduc aminte de vorbele fostului Preşedinte al Franţei, **Georges Pompidou**, în legătură cu procesul asasinului Barbie: "Timpul iartă multe, dar nu totul".

Am lucrat 18 ani în funcţia de inginer consilier la Ministerul Transporturilor şi Telecomunicaţilor. Singurul consilier evreu şi care nu era membru de partid.

În 1972 a decedat singurul meu frate, inginerul **Ludovic Regenstreif**, director al unei mari uzine din Botoşani. Avea 45 de ani. Un an mai tîrziu a decedat şi mama. Tata decedase de mult, în 1948, la vîrsta de 64 de ani.

trase. Am bătut mult la uşă. Într-un tîrziu, unchiul mi-a deschis şi s-a speriat, văzîndu-mă. Mi-a povestit tot despre înfiorătorul pogrom, petrecut cu o zi înainte şi de care nu aflasem nimic. După amiaza, cu toată împotrivirea unchiului, m-am întors cu acelaşi autobuz. În dreptul satului Văculeşti, un grup de legionari înarmaţi au oprit autobuzul. "Toţi jidanii, jos!" Cîţiva evrei au coborît. Eu nu m-am mişcat. Eram îmbrăcat în uniformă de liceu şi purtam şapcă. Un legionar s-a uitat în autobuz, dar nu mi-a dat atenţie... Pornind, am văzut cum legionarii îi duceau pe cei patru evrei spre pădure.

La Botoşani s-a introdus pentru evrei steaua galbenă. Eu n-am purtat-o. Odată m-a prins o patrulă de soldaţi şi, pe cînd mă duceau spre comandament, am fugit. Unul din soldaţi a izbutit totuşi să mă lovească cu patul armei. La liceul evreiesc din Botoşani am terminat ultimele clase de liceu.

Ruşii se apropiau de Botoşani. Într-o zi am fost scoşi din casă, de către poliţia română, eu, fratele şi unchiul meu - tata era prea bătrîn - şi duşi, de către soldaţi nemţi, la săpatul tranşeelor în jurul oraşului. În faţa şi în spatele coloanei mergeau nemţi însoţiţi de cîini lupi. Nemţii ne-au ameninţat, că pentru un om care va fugi din coloană, vor împuşca zece evrei. La întoarcere, seara, am încercat totuşi să evadăm în timp ce treceam pe lîngă o pădure, dar am fost prins de ceilalţi evrei şi bătut. Totuşi, mai tîrziu, pe cînd trecem peste un podeţ, eu şi fratele meu ne-am aruncat în apă. După ce a trecut coloana, am scos capul din apă. Atunci, deabea, am văzut că şi alţi vreo 15 evrei se aflau alături de noi, în apă...

Înainte de venirea ruşilor, toţi funcţionarii şi o parte din populaţie, au părăsit oraşul. Grupe răzleţe de soldaţi nemţi treceau prin oraş, retrăgîndu-se spre vest, ucigînd, jefuind şi violînd. Stăteam ascunşi în pod. Totuşi, într-o noapte, cu riscul vieţii, m-am dus şi am sustras un pistol din casa domnului **Manoliu**, un prieten al tatei, fugit din localitate. Cu acest pistol şi împreună cu alţi evrei, înarmaţi şi ei, am reuşit să dezarmăm cîteva grupe răzleţe de soldaţi nemţi şi să le luăm armele. La unul din ei am găsit două săpunuri cu inscripţia **R.I.F (Rein Jüdisches Fätt)**, şi un număr: **0177**. Erau săpunuri făcute din grăsimea fraţilor noştri, ucişi în lagărele de exterminare naziste.

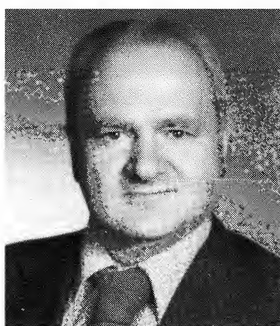

Rein Jüdisches Fätt

În aprilie 1944, ruşii au intrat în Botoşani. Multă armată, bărbaţi şi femei, în camioane, căruţe, călare sau pe jos. Am coborît din poduri, dar bucuria avea să fie de scurtă durată.

Curînd, ruşii au început să prindă oameni pe stradă, îi încărcau în camioane şi îi duceau la lucru, unde îi ţineau săptămîni întregi. Am evadat de două ori. O dată de la săpatul tranşeelor, în jurul Iaşului, altă dată, din lagărul de muncă forţată de la Ripiceni, unde ruşii demontau fabrica de zahăr, pentru a o duce în Uniunea Sovietică. Ajunşi cu camionul acolo (cîţiva săriseră pe drum din camion şi nu au putut fi prinşi), m-am dat drept miliţian din Botoşani, care am adus oamenii la Ripiceni. O rusoaică "locotenent", după ce a ţipat la mine şi m-a făcut "sabotojnic", pentru că am lăsat oamenii să fugă şi am adus prea puţini, m-a trimis înapoi, să mai aduc alţi oameni. Am pornit deci imediat înapoi, de data asta stînd în cabină. Pe o străduţă în Botoşani ne-am oprit. Le-am spus să mă aştepte să aduc alţi oameni, şi... am dispărut.

În august 1944 am plecat din Botoşani, cu un autocamion care, pînă la Bucureşti (400 km.), a făcut patru zile. În acest timp am fost opriţi şi jefuiţi tot de patru ori, de către soldaţi sovietici. Am ajuns la Bucureşti, mi-am găsit o gazdă şi am început să dau lecţii

POVESTEA UNEI VIEŢI PLINĂ DE EVADĂRI

de DAN REGENSTREIF
Bucureşti

*SÎNT UN FIU al Mihăilenului. M-am născut în anul de graţie 1925, în acest tîrguşor moldovenesc plin de farmec, pe care nu pot să-l uit niciodată. Evreii veniţi din Galiţia, printre care şi stră-străbunicul meu, au încheiat, în 1792, un contract cu boierul **Constantin Mareş**, prin care acesta, cu aprobarea "**Prea iluminatului Prinţ Constantin Moruzzi**", le permitea să se stabilească în acele locuri, să facă comerţ, să-şi construiască "o şcoală" (sinagogă) şi o baie rituală.*

*Tatăl meu **Ira Regenstreif** era fabricant de oale şi negustor de lemne. Mama, născută **Kreisel**, păstra cu sfinţenie o cutie de tablă, înăuntrul căreia era un pergament. Un "iches brief". Acest document dovedeşte că ne tragem din marele **Rachi** - ne spunea mama. Am păstrat cu aceiaşi grijă pergamentul, ferindu-l de vicisitudinile vieţii şi a întîmplărilor prin care am trecut.*

Viaţa decurgea liniştit în tîrguşorul uitat de lume, aidoma acelora din nuvelele lui Isac Bashevis Singer. Tata era preşedintele Comunităţii Evreilor, iar rabin, un tînăr înalt cu barba neagră şi privirea dură, **Itzhac Meir Marilus**. Mai tîrziu avea să devină Prim rabin al Bucureştiului. De sărbători, alături de tata, îl ascultam cu sfinţenie, în mica sinagogă pe care o văd aevea.

Am urmat primele clase de liceu la "Gimnaziul" din Siret, un burg medieval. Clasa cincea la liceul din Dorohoi. Relaţiile cu vecinii creştini erau bune. "Conu" **Leon Mînăstire**, vecinul, de multe ori primar, ne trimitea totdeauna, de Paşti, cozonaci şi ouă roşii ("scrise", cum se spune în Moldova).

M-am înscris în "Bethar".

Norii negrii ai războiului, se adunau însă asupra noastră. La noi în casă, era "încartiruit" un căpitan. Într-o zi a plecat, lăsînd un bileţel:
"Domnule Ira, trebuie să plecăm, mulţumesc pentru tot. N-avea nici o grijă, ruşii nu vor ajunge la Mihăileni".

Apoi, într-o sîmbătă, a celui groaznic an, 1940, am fost anunţati că trebuie să părăsim totul într-o oră şi să ne adunăm, avînd doar o singură valiză, la marginea oraşului.

Am lăsat totul şi am plecat. Eu ţineam într-o mînă valiza mea şi, în alta, valiza rabinului **Marilus**, care, fiind Sîmbătă, nu vroia să ţină nimic în mînă. Pe drum am fost jefuiţi de ţărani şi după multe peripeţii ne-am desprins din convoi şi am ajuns la Botoşani, fiind găzduiţi la o mătuşă, văduvă, **Sophie Blatştein**, a cărui soţ, marele negustor **Iancu Blatştein**, se împuşcase la mormîntul tatălui său, după ce îşi cheltuise toţi banii cu o actriţă de "şantan". Lăsase un singur bilet tatălui meu: "Dragă Ira, mă sinucid, pentru că am pierdut totul. Te rog să ai grijă de Sophie şi să-mi plăteşti datoriile.
Cu drag, Iancu".

Au urmat pogromurile de la Dorohoi şi Iaşi. Plecasem într-o dimineaţă, fără ştirea părinţilor, cu gîndul să mă duc cu autobuzul pînă la un unchi la Dorohoi şi să mă întorc seara. Am ajuns la Dorohoi. Străzile erau pustii, patrule armate circulau prin tot oraşul. Uşa unchiului era încuiată, cu obloanele

apel al rabinului **Iehuda Horovitz** prin care cere ajutor pentru evreii, enoriaşii săi, care au sărăcit în urma incendiului din 23 Av 5619 (1859). Primii donatori sînt publicaţi în pagina 188.

În 1882 Mihăileni avea 600 familii de evrei, un rabin, 2 hahami, 1 Talmud Tora, 12 sinagogi, una datînd din 1805, baie, cimitir, şase "belferii" (heidere).

În 1936 preşedinte al Comunităţii Evreilor din Mihăileni era **Moişe Steiner**.

Prigoana, deportările, războiul din 1941-1944 a dus la lichidarea acestei tipice comunităţi evreieşti din Moldova.

Din presa evreiască

În anii 1939-40 a apărut la Bucureşti o revistă lunară în idiş, numită "Veltspiegel" (Oglinda lumei). În numărul 9 al acestei reviste am publicat un articol despre Mihăileni. În acel articol analizam catastiful (registrul) unei bresle meşteşugăreşti "Poalei Ţedec" înfiinţată în acest tîrg în anul 1801. Tîrgul se numea pe atunci "Vlădeni".

Cei 12 membrii fondatori au acceptat statutele breslei. Era interzisă smomirea (atragerea) clienţilor altora. Meseriile nu puteau fi exercitate decît de către membrii breslei. Calfelor le era interzisă greva.

"Poalei Ţedec" ajuta pe membrii săi în caz de boală, şi judeca "pricinile" dintre diverşi. Pe linie de cult organiza praznice de sărbători şi controla chemarea la Tora a membrilor săi. Concurenţa era interzisă iar procesele urmau să se judece în faţa rabinului. Cu timpul, breasla şi-a clădit o sinagogă proprie.

După anul 1840 breasla a decăzut şi meseriaşii evrei au găsit alte forme de organizare.

Catastiful fusese achiziţionat de o societate istorică a evreilor funcţionînd la Cernăuţi "Collegium judaicum". Dintre fondatori numai doi erau regăţeni: Prematur decedata profesoara de istorie **Ana Herzog-Schwarz** (1909 - 1947) şi subsemnatul, care pînă în 1953 nu am semnat lucrările cu pseudonimul **I. Kara** ci cu numele din acte, **Iţic Svarţ**.

În 1853, voievodul Moldovei **Mihai Sturza**, preia tîrgul, numit acum Tîrgul Nou, şi îi dă numele său. Încearcă să scoată cu forţa vechiul hrisov al tîrgului de la bătrînul evreu **Marcu Zaharia**. Arestează pe fiul acestuia. Boierii îl acuză pe M. Sturza că a luat 30.000 galbeni de la contrabandiştii de rachiu. Episodul e reprodus în "Uricarul" de **T. Codrescu**, vol 8, la pag. 152.

În 1865, tîrgul este considerat de **Ion Ionescu** de la Brad ca un centru comercial important. Majoritatea celor 1200 familii din comună sînt evreieşti. Venitul tîrgului este dat în arendă cu 2000 galbeni, sumă importantă.

În 1869 **I. Psanter** număra acolo cam 300 capi de familie evrei. În 1882 "Fraternitatea" notează 600 familii de evrei, un rabin, 4 hazanim, 5 sinagogi (una datînd din anul 1805), baie, cimitir. În 1884, jumătate din cei 80 pompieri voluntari din tîrg sînt evrei.

Dicţionarul geografic al jud. Dorohoi indică alte cifre în 1885: 888 evrei, 376 creştini, 9 sinagogi, 10 şcoli confesionale (heder), certuri în comunitate, ceea ce duce la decăderea vieţei obştii.

Să ne oprim, aşadar, la sfîrşitul secolului al XIX-lea.

Mihăileni, un "şteitl" tipic

de I. KARA

Mihăileni, întemeiat în 1792 după modelul Fălticenilor, s-a bucurat de atenţia cercetătorilor, începînd mai ales cu dr. **E. Schwarzfeld**. Am publicat despre Mihăileni un articol în 1940. În acel articol m-am ocupat pe larg de breasla croitorilor evrei din Mihăileni al cărui catastif data din anul 5561, deci 1800-1801. Catastiful s-a pierdut în timpul celui de al doilea război mondial. A rămas doar analiza făcută în acel articol.

Interesant este pasajul din hrisovul datat 3 decembrie 1793 "...au tras mulţi oameni străini din alte părţi de locuri de peste hotare şi i-au aşezat la moşia sa Vlădeni de au făcut tîrg..."

Verax şi alţi "istorici" vorbesc de năvălirea jidovilor în Moldova. Hrisovul de faţă spune clar că au fost atraşi, chemaţi, oameni din alte ţări ca să întemeieze tîrgul care numit mai întîi Vlădeni, ca şi moşia lui Mareş, apoi Tîrgu Nou şi, înfine, Mihăileni, după numele Voievodului Mihai Sturza, pe care evreii îl numeau, "der roiter meileh", căci avea o impozantă barbă roşie şi era foarte activ şi în comerţ şi credit.

Şi încă o desminţire. Cămătarul tîrgului era un **Neculai Caraiman**. În 1809 **Leizer sin Moise**, ia de la el cu dobîndă, un împrumut de 100 lei. În 1811 evreul **Iancu** îi datora 600 lei, în 1812 alţi evrei împrumută de la acelaşi creştin 540 lei. Cine la cine împrumuta bani?

În 1835 Mihai Sturza a devenit proprietarul tîrgului. Ca să atragă noi locuitori el le dă scutire de dări pe 5 ani, dacă îşi construiau o casă în tîrg.

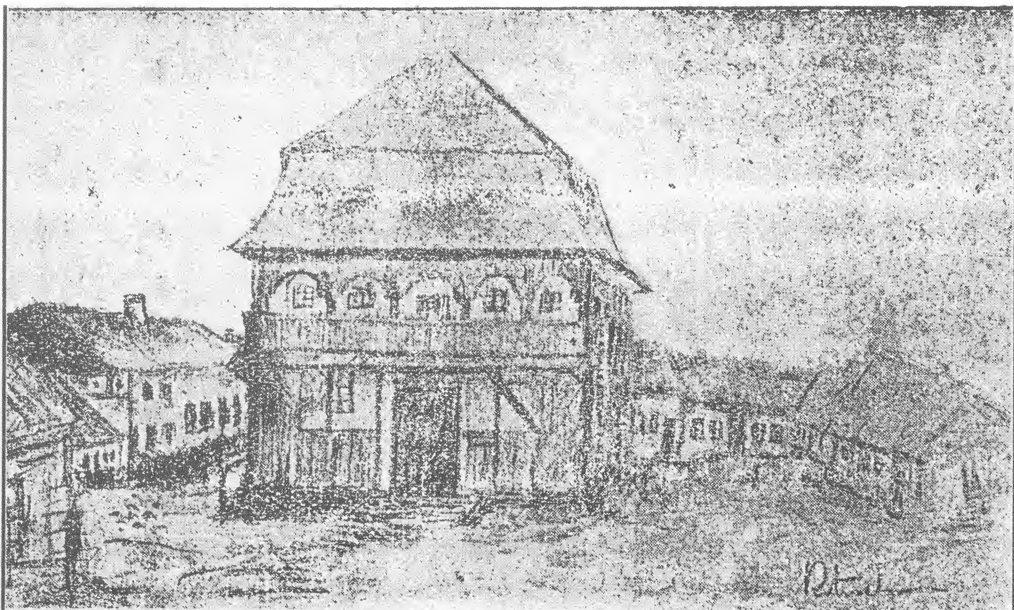
Evreii erau atraşi în 1839 de un împrumut de 1400 sorcoveţi, pe care le dădea Vodă pe 3 ani cu o dobîndă de 5%. Numele împrumutătorilor: **Froim sin Bercu, Iancu sin Baruch, Şmil sin Copel, Vigder** din Belenişteni. Erau pe atunci o sinagogă mare şi două mici. Baia şi cimitirul erau scutite de dări.

În 1847 Mihăileni era un centru vamal important cu Bucovina, de unde se aduc materiale de construcţie. Un număr de evrei roagă să li se elibereze local bilete de trecere a graniţei. Semnează cu litere ebraice următorii: **Şmuel ben Leib, Mordehai ben Moşe, Gherşon ben Menaşe, Avraham Zamoster, Mendel ben Şimon, Avraham Leib ben Nata, Israel Ţvi, Iţhac Aizic ben Zeev Volf, Iosef ben...., Avraham Iaacov ben Ishar, Haim ben Iosef, Iaacov Şmuel ben...., David ben Şmuel, Haim Litman ben Iosef, Avraham Leib**, care este ginerele hahamului, **Moşe Israel ben Mordehai, Haim Naftali ben Şimon, Leib Iţhac ben Şimon, Mordehai ben Şimon, Mihel ben Zalman, Avraham ben Pinhas, Iehuda ben Iosef, Avraham ben Iaacov, Avraham ben Şmuel Caţ, Simon ben Aharon Caţ, Avraham Dov ben Ţvi, Biniamin Aizic ben Ţvi, Aizic Caţ, Catriel ben Israel, Meier David ben Şmaia, Moşe Iţhac ben Ţvi, Eliezer ben Ţvi**.

Din alt izvor aflăm că în 1848 au murit de holeră în Mihăileni 31 evrei. Printre ei mai ales meseriaşi. Iată cîteva nume: **Marcu Croitoru, Froim sin Leiba Croitoru, Herşcu Sticlaru, Leiba Croitoru, Zeilig Croitoru, Haim Sticlaru, Haim sin Leiba** zis doftor, **Ilie Harabagiu** şi orîndaşii **Herşcu, Faivăl** şi alt **Herşcu**. Semnează raportul 20 de evrei începînd cu **Iosef**, fiul învăţătorului nostru **Iţhac, David Segal**, şi terminînd cu **Dov Ber ben Ţvi**.

În 1850 capitala judeţului se întoarce la Dorohoi. Mihai Sturza părăsise tronul în 1848. Mihăileni era centru de import din Bucovina. În 1853 activează acolo angrosistul **Şmil Şlezingher**.

În ziarul ebraic "Hamaghid" din Lejek, nr. 37 din 24 septembrie 1859, citim un

Sinagoga de lemn din Mihăileni — *Desen de L. Bertisch*

MIHĂILENI

*La 16 noiembrie 1826 adunarea obştească a Moldovei decide pentru "Vlădeni", **"Staroste de jidovi şi ceauş la acest tîrg să se orînduiască de către stăpînul moşiei cu unită socotinţă de alegere a tîrgoveţilor, rînduindu-se oameni, care vor fi vrednici şi cinstiţi..."***

*În "Buletin", foaie oficială No. 90 din 1835, sînt enumărate uliţele tîrgului Mihăileni. Printre ele şi uliţa evreiască şi cea a "feredeului" (băii). Sînt şi 24 de uliţe la mahala. În 1838 "Obştia naţiei jidovilor din Mihăileni" se plînge pe nedrept că nu li se plăteşte costul unei case. În 1839 aflăm numele fruntaşilor evrei din tîrg. **Avram sin Hascal, Josap sin Iţcu, Uşer Tălpan, David Negru, Aron sin Şmaie, Moise sin Avram Solca, Herşcu Leibovici.** Sînt sigur că mulţi din originarii din Mihăileni, acum cetăţeni israelieni sînt stră-strănepoţii acelor fruntaşi.*

*Domnitorul **M. Sturza** era şi un priceput om de afaceri. În 1839 el împrumuta 1400 sorcoveţi unor evrei ca să-şi dezvolte negoţul. Ia numai 5% pe an, cînd normal se lua cel puţin 12%*

*În 1847 un **Leib sin Suliva** furnizează uniformele tuturor funcţionarilor din ţinutul Dorohoi. Oraşul este în creştere. Se clădesc multe case noi. În holera din 1848 au murit 31 evrei din tîrg. Fiind punct de vamă spre Bucovina, Mihăileni va avea în 1850 un comisar de poliţie. Într-un conflict cu proprietarul tîrgului, obştea îl alege ca împuternicit al său pe **Lupu sin Iosap**, adică pe **Baruch Zeev ben Iosef**.*

Organizaţia "**Ibn Ezra**" s-a preocupat în permanenţă de strîngerea de fonduri pentru "**Organizaţia Zionistă din România**"; sioniştii au folosit reuniunile familiare, întrunirile, sărbătorile etc şi au vărsat suma de 6 lei la Casierul Comitetului Federaţiei sioniste în perioada 21. III - 9. IV 1916.

Sioniştii din Săveni, în cadrul acţiunii "Fondul Naţional cu ocazia sărbătorii de Purim", au adunat suma de 51 lei şi au vărsat-o la Casierul Comitetului Federaţiei în perioada 10 - 30 Aprilie 1916.

La realizarea acestei acţiuni şi-au adus contribuţia un număr de 64 de persoane (**Sami Alterovici, Herman Baratz, Ana Rosenhaupt etc**).

Este subliniată, după cum scrie corespondentul local al publicaţiei "Hatikwah" şi participarea elevilor de la şcoala israelito-română (**Rebeca Malnelbaum, Regina Helman, Rifca Wexler etc**).

Printre documentele pregătite pentru Congresul Zionist de la Bacău, un document este intitulat "**Proiectul de buget**" pe perioada 1. XII. 1926 - 30. XI. 1927; la capitolul "Venituri Fond Mass Hahistadruth" din proiectul de buget organizaţia sionistă din Săveni este înscrisă cu o contribuţie de 20.000 lei.

Un alt document, în cadrul Proiectului de buget amintit mai sus, este intitulat "Sume intrate de la 1 Octombrie 1924 - 30 Noiembrie 1926" cu următoarele prevederi pentru organizaţia sionistă Săveni: Şekeli simpli

Univ. Tel Aviv Univ. Ierusalim

5684 5685

200 6760 2000 8960

Într-un document intitulat:

"Sume intrate la F.N.K.K." pe anii 1925 şi 1926 Organizaţia zionistă

Săveni apare cu următoarele sume:

anul 1925 1926

71899 lei 63971 lei

Coperta programului Festivalului de Hanuca

PROGRAMUL
FESTIVALULUI DE HANUCA
dată în folosul
Şcoalei Israelito-Română Mixtă din Săveni
în seara zilei de 25 Decembrie 1924

Direcţiunea Şcoalei Israelito-Română Mixtă Săveni

INFORMAŢIUNE

Şcoala primară Israelito-Română Mixtă din Săveni şi-a deschis cursurile anului şcolar 1924-1925 cu următorul număr de copii înscrişi:

	cl. I		cl. II		cl. III		cl. IV	
	Băeţi	Fete	B.	F.	B.	F.	B.	F.
	29	25	25	13	15	8	15	12
Total pe clasă	54		38		23		27	
Total general				142				

Corpul didactic se compune din:

D-l Carol Moscovici, student anul III Drept, Iaşi
Director şi Institutor de l. româna cl. I şi IV

D-l Avram Ific, absolvent 6 clase liceu Inst. de l. rom. cl. II şi III
" *David Berizovschi* " " " ebr. " II şi IV
" *Alex. Helemer* " " " " " I şi III

Localul de şcoală a fost complect renovat şi îmbogăţit cu material didactic. Nu suntem subvenţionaţi nici de Stat nici de Comună, ci numai de comunitatea Israelită, Săveni.

Munca ce depunem pentru progresul şcoalei depăşeşte puterile noastre. E de datoria fiecărui bun evreu ca să ţie seamă de timpurile prin care trecem şi să-şi dea obolul său, pentru menţinerea şcoalelor Israelite.

Director, *Carol Moscovici*

Săveni Decembrie, 1924

sin Zalman, Altăr Formagiu (brutar), **Herşcu sin Leizer, Nusim Şmil sin Mihail Haim, Dughengiu din Săveni, Lupu sin Zalman, Mihel sin Pinhas, Zeilig Haim, Leiba Lipţcanu, Marcu Butnariu, Nusăm Herşcu Croitoru** şi alţii.

Iată strămoşii săvenenilor de acum 140 de ani. În holera din 1848 au murit la Săveni 12 evrei.

Urbanismul suferea din cauza nerespectării uliţelor. În 1862 mulţi locuitori din Săveni, printre care şi 30 evrei, roagă pe proprietara **Maria Moruzi**, să lase loc pentru uliţi.

În 1869 **Iaacov Psantir** număra la Săveni cam 40 de familii de evrei.

Eveniment cultural. Pînă la 1860 a fost rabin la Săveni **Ieşaia Reuven Klinger**, care a plecat la Ierusalim în acel an. În acelaşi an el a tipărit la Königsberg, în Prusia Orientală, lucrarea "Maase Menora" în cinstea familiei **Rotschild**. Autorul mulţumeşte "sponsorilor din Dorohoi şi Săveni, în special domnilor **Iosef Lapţker** şi **Şmil Pesah**".

În încheiere vreau să reproduc cîteva date din 1938: Săvenii au o şcoală primară israelito-română, 3 organizaţii sioniste, 7 sinagogi şi case de rugăciune.

În 1936 preşedinte al Comunităţii evreilor era **Butnaru,** iar rabin **A. Landau.**

SĂVENI ÎN PRESA SIONISTA
din România în urmă cu 70-90 ani
de V. NOEL

La un apel al Comitetului Federaţiei Zioniştilor din România din luna Martie 1913 adresat evreilor din ţară, cu ocazia unei noi campanii de strîngere de fonduri, găsim anexat un document intitulat **"Tabloul Sekelilor pe anii 1911-1912"** cu privire la colectările realizate şi fondurile vărsate de organizaţiile sioniste din ţară în anii respectivi.

Organizaţia sionistă din Săveni figurează în acest tabel cu donaţia a "Un leu şi douăzeci şi cinci de bani" şi cu o sumă vărsată de casierul Comitetului Federaţiei Sioniste" în valoare de 11,25 lei; donaţia este intitulată prin **Max Heller**.

În cursul anului 1915 are loc în localitatea Săveni reconstituirea organizaţiei sioniste **"Ibn Ezra"**.

Sioniştii din localitate, întruniţi într-o adunare, au ales un comitet al organizaţiei la 4 Ianuarie 1916, format din 10 membrii (**Sami Rosenhaupt, Saly Baratz, Max Heller, Fany Ebercohn etc**).

Cu ocazia alegerii noului Comitet s-au înscris 40 membrii noi în organizaţia sionistă locală.

("Hatikva" Nr. 17 din 6 II 1916)

În acţiunea intitulată "Pentru ajutorarea evreilor palestinieni" Organizaţia sionistă din Săveni figurează la donaţia "Efecte BCI" cu suma de 18,95 lei, sumă ce a fost vărsată la Casierul Comitetului Federaţiei Zioniste în perioada 4-20 August.

("Hatikva" Nr. 6/1915)

Unul din mijloacele de colectare ale "Fondului Naţional" au fost cutiile.

La Săveni s-au distribuit 15 cutii şi a fost vărsată la "Fondul Naţional" suma de 7,55 lei în cursul anului 1915.

("Hatikva" Nr. 16 din Ianuarie 1916)

CÎTEVA DATE

de I. KARA

BULETINUL oficial al Moldovei publica în nr. 59 din 27 iulie 1852, la pag. 5 şi 6 învoiala dintre tîrgoveţii din Săveni şi proprietarul tîrgului **Nicolae Negrea**. Se prevăd următoarele:

1) Parcelele pentru clădirea de case şi dugheni erau fixate la 4X20 stînjeni. Se plătea anual cîte 4 lei de stînjen la faţadă, adică spre uliţă. Venitul proprietarului era mult mai mare decît ar fi folosit terenul pentru agricultură.
2) Privilegiul feudal. Proprietarul primea o taxă de 4 fifirigi pentru fiecare vadră de rachiu adusă în tîrg pentru comercializare.
3) Pentru importul de vin taxa era de 1 leu vadra.
4) Pentru importul de păcură sau dohot se plătea un fifirig de vadră

Consumul de băuturi alcolice, dar şi cel de păcură era important şi aducea un bun venit proprietarului, care nu risca capitalul, nu aducea marfa, nu o desfăcea la clienţi, nu lupta cu concurenţă, nu dădea marfă pe datorie etc.

5) Proprietarul acorda tîrgoveţilor, gratuit, imaş pentru păscutul a 1-3 vite de locuitor (ne-sătean), pentru uzul casnic.
6) La iarmaroace ne-localnicii plăteau zilnic o taxă de 2 sorcoveţi pe zi, căci concurau pe localnici.
7) Pentru orice vită vîndută în tîrg, proprietarul încasa cîte 8 parale, asa cum prevedea în 1816 hrisovul de întemeiere a tîrgului.
8) Velniţe - care produceau rachiul urmau să fie aşezate în afara tîrgului. Taxa era de 4 "puişori" lunar de fiecare vadră - o căldare - unde se "fierbea" rachiul. Vînzarea în detaliu plătea taxă.
9) Cîntăritul mărfii în piaţă era monopolul proprietarului, care lua cîte 10 parale pentru o sută de ocă (125 kg.) marfă sau vită.
10) Pentru clădirea de case tîrgoveţii pot lua gratuit piatră şi lut pentru cărămizi. Se stimula construirea de case şi dugheni.
11) Sînt scutite de "bezmîn" (chirie) cimitirul evreiesc precum şi locul unde se va face o sinagogă şi o baie.
12) Proprietarul încasa taxe în zilele de iarmaroace şi duminica de la toţi vînzătorii de mărfuri.
13) **Măsuri urbanistice**. Se va respecta linia uliţii, se va ţine curăţenie, noaptea vor fi luminate uliţele, şi va fi pază contra incendiilor.
14) Monopolul fabricării berei şi a vînzării ei aparţine moşierului.
15) El dă aprobarea pentru înfiinţarea de ateliere şi fabrici.
16) Bezmînul anual se va plăti la Sf. Gheorghe (23 aprilie).
17) Pentru carne şi lumînări taxa obştească este de 20 galbeni pe an.
18) Tîrgul nu va avea mahalale, ci numai uliţe cu prăvălii şi ateliere.
19) Casele se vor face din cărămidă sau din vălătuce şi vor fi acoperite cu şindrilă sau scînduri.

Învoiala era valabilă pînă la 23 aprilie 1872.

Din alt izvor cunoaştem pe semnatarii evrei ai învoielii: **Şloim Burăh**

VIGDOR CROITORU - ASSIR ZION

de LEIB BLUMENTHAL

VIGDOR CROITORU,
unul dintre cei trei Assir Zion
din Săveni

Printre Assirei Zion, care-şi au obîrşia în Săveni, se numără avocatul **Iosef (Ozi) Ebercohen**, avocatul **Smuel Rosenhaut**, şi **Vigdor Croitoru**.

Despre primii doi, activişti de frunte ai mişcării sioniste din România, s-a mai scris. Eu vreau să evoc personalitatea tînărului activist din organizaţia BETHAR, **Vigdor Croitoru**.

Născut la Săveni în ianuarie 1927, decedat în Israel în 1985, **Vigdor Croitoru** a îndurat un şir lung de suferinţe pentru "vina" de a fi sionist.

În noaptea de 11 iulie 1950 a fost arestat de organele securităţii, în noaptea, cînd în întreaga ţară s-au operat asemenea arestări, pentru aceleaşi fapte "grave". În prealabil s-a efectuat o percheziţie - în căutare de armament -, care a durat toată noaptea. După ce a fost răvăşită toată casa, s-a săpat pămîntul din cămara de lemne, fără a se găsi nimic compromiţător. Au ridicat tot ce era scris cu alfabetul ebraic (Ketuba, scrisori familiare etc).

A fost deţinut timp îndelungat în beciurile securităţii din diferite oraşe şi înfine, condamnat la 4 ani închisoare din care o parte efectuată la Canalul Dunărea-Marea Neagră.

În faţa anchetatorilor **Vigdor Croitoru**, a avut o atitudine demnă, dîrză. După expirarea detenţiei, a venit acasă şi cîtva timp nu a vorbit nimic, fiindcă nu s-a putut elibera de frica ce i-a pătruns şi în oase.

S-a stabilit în oraşul Piatra-Neamţ de unde, - împreună cu familia - a aliat în Israel în anul 1969.

Aci, a fost recunoscut ca Assir Zion. Dacă a încetat din viaţă la vîrsta de 58 de ani, aceasta se datoreşte mai ales urmărilor din anii grei de detenţiune.

Soţia lui **Vigdor Croitoru, Fany**, trăieşte la Haifa iar fiul este medic-dentist la Naharia.

Sora lui, **Zelda Aharonovici**, trăieşte la Naharia.

FAMILIA SCHEHTER

de SCHAPIRA EFRAIMA (Esfira)

Sînt nepoata lui **Sloim Schehter** care a avut Fabrica de lumînări şi săpun din Săveni.

Din partea mamei sînt nepoata lui **David Scharf** care a fost ginerele lui **Avraam Zeida Rabinovici, David Scharf** a avut doi copii, pe mama mea **Ghiza** şi un fiu **Mihael**. **Mihael** a murit în ziua cînd trebuia să–şi ia doctoratul.

Şloim Schehter era hazan la sinagoga muncitorilor din Săveni. Măi tîrziu a fost hazan la sinagoga de mătase. El a avut patru copii: **Ety, Lupu, Avraam** şi **Anita**. Eu sînt fiica lui **Avraam**. Tatăl meu a fost ucis în lagărul de la Tulcin, In timpul deportării în Transnistria. Bunicul meu **Şloim Schehter** a fost mulţi ani activ la comunitatea evreiască din Săveni, la un moment dat a fost preşedintele acestei comunitaţi. Fraţii **Lupu** şi **Avraam Schehter** au avut amîndoi prăvălii de pielărie la Săveni.

Unchiul meu **Lupu Schehter** a fost şi el unul din membri activi ai comunităţii evreilor din Săveni. După ce a aliat în Israel el a fost unul dintre pionerii care au înfiinţat moşavul Ţipori din Galil.

Sînt informată de o familie de olimi din Rusia că la Tulcin există un monument în amintirea victimelor, a evreilor care au fost deportaţi din România şi nu s–au mai întors la casele lor. Aş vrea din toată inima, să aflu dacă numele tatălui meu – Z.L. – este săpat pe piatra funerară. Poate împreună cu rudele victimelor lagărului de la Tulcin să organizăm o comemorare comună.

Adresa mea: **Schapira Efraima**, Rishon Le Zion, rehov Beniamin Fein 1.

Avraam şi **Ghiza Schehter Hahamu**, părinţii mei.

DROR HABONIM LA SĂVENI

de ing. HANAN WASSERMAN
(Croitoru Camil)

Sionismul a fost îmbrăţişat timpuriu de către tineretul din orăşelul de pe malurile Băşeului – **Săveni**. Reîntorşi din Transnistria în Dorohoi apoi în Săveni, tinerii din generaţia mea, au început să se gîndească la viitor.

Cu toţii purtam stigmatul suferinţelor fizice şi morale ale Transnistriei ale lagărelor de exterminare. Războiul se terminase, dar inimile tînjeau după cei dispăruţi...

Părinţii noştri şi-au reluat, în parte, vechile îndeletniciri: care cu meseria, care cu negoţul, care cu cartea etc.

Noi, tinerii, ca un prim pas am început să învăţăm puţină "tora". Este locul să amintesc de fraţii **Wasserman**, rabini din Săveni, care, cu multă dăruire, au dat lecţii de iudaism, învăţîndu-ne tradiţionalele rugăciuni, citirea pericopelor săptămînale, puţin din Raşi, şulhan-aruh etc. Figura rabinului **Pinhas Wasserman** rămîne neştearsă în inimile noastre.

În paralel unii dintre noi şi-au continuat studiile laice. Aci este cazul să scot în evidenţă pe inimosul şi nepreţuitul **Leibolă Blumenthal** care a organizat, îndrumat şi ajutat pe toţi acei care doreau să urmeze liceul – în particular cum se spunea – cu examene semestriale la liceele din Dorohoi.

Împreună cu mine au învăţat **Ozi Ciobotaru, Debora Zissu, Malica Herşcovici, Roza Ştier, Clara Cojocaru** şi alţii care în perioada 1945-47, am absolvit cursul inferior de liceu.

În 1945-46, soseşte în Săveni un trimis din Bucureşti şi împreună cu un grup restrîns de tineri, punem bazele înfiinţării în orăşelul nostru al organizaţiei sioniste de tineret **DROR-HABONIM** al cărui secretar (MAZKIR) am fost pînă în toamna anului 1947.

Majoritatea tineretului între 12-18 ani, a aderat la Dror-Habonim şi a activat pînă la interzicerea organizaţilor sioniste în România. Cea mai mare parte din "haverimi" s-au pregătit şi au făcut "alia" în următorii cîţiva ani, după posibilităţile de atunci. Mulţi dintre ei, azi, ocupă poziţii importante în Israel.

Sediul lui Dror-Habonim în Săveni, a fost sinagoga de vis-a-vis de piaţă, unde aveam disponibil şilul mic, balconul şi curtea sinagogii, destul de mare pentru practicarea a tot felul de jocuri, exerciţii şi antrenamente menite să dezvolte curajul, bărbăţia şi călirea organismului. Ne-au ajutat în acest sens şlihimii ca **Rubin, Moscu** (Botoşani), **Fauerstein** (Iaşi) şi alţii.

Pregătirea noastră ca viitori haluţimi, a fost multilaterală. De la doctrina lui Berl Borohov pe latura ideologică, noţiuni de cultură generală prin studierea istoriei poporului nostru (Dubnov), evoluţia şi dezvoltarea naturii, istoria dezvoltării societăţii omeneşti şi pînă la alfabetul Morse, semnalizările cu braţele şi cu fluierul, orientarea în cîmp deschis şi în pădure după umbra copacilor etc. Rezultatul acestor pregătiri s-a confirmat la întîlnirea (peghişa) din munţii de lîngă Piatra Neamţ (1946) şi tabăra din munţii Rodnei (1947), lîngă Bistriţa-Năsăud, cînd organizaţia din Săveni a fost premiată.

Învăţasem instrucţia de tip PALMAH şi mărşăluiam atît de disciplinat prin oraş, încît – îmi amintesc – la una din sărbătorile naţionale ale României, autorităţile locale ne-au invitat să deschidem defilarea, lucru pe care l-am făcut, purtînd în faţă, cu mîndrie, drapelul alb-albastru şi mărşăluind în ritmul ritmul muzicii unei fanfare dintr-un sat învecinat (Podriga).

Aş putea scrie multe despre tineretul sionist din Săveni, dar mă opresc aci, nu înainte de a reaminti cîteva nume dragi ale unor "haverimi" din Dror-Habonim Săveni ca: **Mendolă Rosen, Marcel Rosen, Iţu** şi **Fănel Zissu, Seindolă** şi **Berl Şiretu, Becuţa Cojocaru, Anuţa** şi **Lică Cojocaru, Hana Croitoru (Wasserman), Haia** şi **David Cojocaru, Carol Vigder, Marcu** şi **Ely Segal, Mehală Stoleru, Ghedale Brutaru, Saly Segal, Bety Croitoru, Puşa** şi **Inda Cohn, Cerna Schwartz Rubin, Aizic** şi **Herşolă Ciuraru, Haim Cojocaru, Şmaie Croitoru** şi mulţi alţii.

La spitalul Belinsohn, cu cîteva ore înainte de a pleca definitiv dintre noi, Moşe Maur ne-a spus: "Să luaţi de la Braha manuscrisul "Ei au fost cei dintîi". O să facem noi rost de bani. Nu vreau drepturi de autor. Vreau ca fiecare ole din România să primească o carte pentru a fi mîndru că e născut în România, că face parte din această alia".

Omul care i-a luminat lui Moşe Maur ultimii ani de viaţa, a fost soţia lui. Braha Maur i-a fost iubită, secretară (zi de zi, cînd Maur se deplasa foarte greu, Braha pleca dimineaţa la ziar cu articolul de fond pentru publicaţiile din strada Harakevet), infirmieră (cine nu-şi aduce aminte de grija ei pentru Moişicu, pentru sănătatea lui atît de subredă în ultimii ani). Iar acum, cînd Moişicu nu mai e, această fiinţă plăpîndă, ea însăsi cu sănătatea şubredă, s-a transformat într-o luptătoare, într-o adevărată leoaică.

Cartea despre **Moişicu** al ei este un monument ridicat de femeia iubită în memoria unui soţ, a unui bărbat deosebit, care nu trebuie să fie uitat de nici unul dintre noi.

A bătut la uşi... multe. A făcut anticameră. A ştiut să aştepte, a ştiut să insiste pentru ca memoria lui Moşe al ei să nu fie uitată. Nu a lăsat şi nici nu va lăsa să se aştearnă praful pe această amintire, atît de vie pentru ea.

Şi azi suferă cînd vine de la sinagoga Rav Gutman, unde slujeşte prietenul lui Moşe Maur, domnul rabin **Efraim Gutman**. Moşe Maur a fost unul dintre realizatorii proiectului construirii unei sinagogi pe locul unde rabinul **Zwi Gutman** z.l. îşi ridicase un ţrif-sinagogă. Moşe Maur a luptat, a muncit, a vorbit, a scris, a pledat şi a învins!. Braha, la balconul sinagogii, are mereu impresia că acolo, jos, pe unul din fotoliile de onoare, se află Moişicu şi, ca întotdeauna, va ridica spre ea capul, zîmbind...

Şi noi, cei care l-am iubit, avem uneori impresia că Moşe Maur e cu noi. Şi aşa cum a fost alături de noi, cu sfatul, cu căldura lui omenească, bucurîndu-se de bucuriile noastre, fiind mîndru de copiii noştri ca şi cum le-ar fi fost un bunic bun, Maur va fi mereu cu noi.

Amintirea lui va dăinui veşnic în inimile noastre.

Din revista "Hazionut", aprilie 1992.

Moşe Maur (z.l.)la o întîlnire cu Ministrul Igal Alon (z.l.)

Moşe Maur (z.l.) în ţinută de Venerabil-Maestru mason

MOŞE MAUR (Săveneanu)

de SONIA PALTY

Cuvînt rostit de Sonia Palty în cadrul serii literare – din 5 ianuarie 1992 – eveniment care a avut loc la H.O.R. – Tel Aviv, cu ocazia apariţiei cărţii "Moşe Maur din România".

În 1910, în ziua de 5 ianuarie, în urmă cu 82 de ani, în casa **Hanei** şi a lui **Şalom Şor** din Săveni s-a născut **Moşe**, cel care îşi va schimba numele de familie în **Maur-Săveneanu**, pentru a putea scrie în presa românească, iar aici în Israel va semna cu numele de **Moşe Maur**.

Urzitoarele s-au aplecat asupra leagănului noului născut:

- Să fie frumos, cuceritor...
- Să fie deştept, înzestrat cu har divin...
- Să iubească viaţa şi să sufere pentru păstrarea ei...

Cea de a treia urzitoare le privi cu dispreţ pe celelate două surate:

– Prea l-aţi răsfăţat... Dar ştiu că va fi o stea în lumea lui. Ştiu că va străluci... Dar va munci, va munci mult...

Şi destinul s-a împlinit. Moşe a muncit mult, a scris mult, a fost un ziarist desăvîrşit, prinzînd esenţa faptelor pe vîrf de pană, scriind pe înţelesul tuturor, într-o limbă frumoasă.

A scris cărţi, romane desprinse din viaţa, din istoria poporului nostru, legende, fabule, pentru cei mari, pentru cei mici. Dar ceea ce a fost cel mai important în lunga lui carieră de ziarist-scriitor, a fost editarea cărţilor de geografie şi istorie a Israelului, un dicţionar pentru contabili, lexicon etc., dovedind prin aceasta nu numai cunoştinte vaste dar şi spirit de sionist autentic.

Maur a ştiut să ne apropie noua noastră patrie atît prin scrisul lui, cît şi prin referatele pe care ni le prezenta în diferite ocazii de la care eram nelipsiţi. Moşe Maur era legat de aliaua română, de cei veniţi acasă, în patria străbună.

A făcut parte din conducerea Bnei Brith din Israel. A deţinut demnităţi în cadrul Ordinului Francmasonic. Moşe Maur era deci şi un activist strălucit. Şi-a dăruit tot timpul liber seminarelor de olimi, vorbitorilor de limba română, fie că adunările erau organizate de Histadrut, fie de H.O.R. Şi dacă ne aflăm astă-seară aici, în casa olimilor veniţi din România în Israel, H.O.R.-ul îşi plăteşte o datorie de onoare faţa de omul care pînă în ultimele sale zile, însoţit de **Braha**, soţia sa, pleca, fie cu autobuzul, fie cu taxiul, la Lod, la Ramle, la Ramat Hasharon, oriunde era chemat.

Şi cred că nu întîmplător cartea închinată lui, apărută recent, se numeşte **MOŞE MAUR din ROMÂNIA**.. El a fost legat de tîrgul moldovenesc, de oamenii care veneau de pe plaiurile româneşti, de problemele acestei aliale, pe care ar fi vrut-o la locul de cinste pe care-l merită aici, în Israel.

Moşe Maur îi preţuia pe evreii români. De aceea, pînă în ultimele sale zile a avut la sediul Partidului Muncii un birou. Avea intrarea liberă la **Şimon Peres**. Era apreciat de fruntaşii Partidului Muncii, fiind cunoscut ca un israelian mîndru de tribul din care face parte.

Printre lucrările pe care voia să le tipărească în anii viitori era cartea "Ei au fost cei dintîi". Şi aici trebuie să subliniez un alt aspect al caracterului lui Moşe Maur. Era bolnav, dializele îl distrugeau, aproape că nu mai putea să se mişte, dar avea planuri de viitor.

Privind retrospectiv, retrăiesc clipe de bucurie, fericire, dar, din nefericire şi unele de oroare, de umilinţă, ce nu se pot şi nu trebuie uitate.

Se poate uita uciderea nemiloasă a fostei mele eleve, Lucia Peretz, care a dorit să salveze viaţa tatălui ei... Crima a fost săvîrşită de **Prodan**, care a învăţat meseria de cizmar de la un evreu, a trăit printre evrei, vorbea idiş. Sau scena cînd **Bojet**, un tînăr de 15-16 ani, a fost legat de un copac la Bumbeşti, de către călăul locotenentul **Trepăduş**, şi ţinut acolo o noapte întreagă, şi de atîtea alte întîmplări groaznice?

Nu consider vinovaţi pe toţi românii. Marea majoritate au fost oameni, care în oricare împrejurare, au avut o atitudine umană faţă de evrei, demnă de toată recunoştinţa. Îmi permit să amintesc doar cîţiva oameni care s-au remarcat în comportarea lor. Av. **Panait Panaitescu**, în cadrul Ateneului a ţinut conferinţe cu scopul evidenţierii calităţilor poporului evreu, printre care una cu tema: "Solidaritatea evreilor". A adoptat o atitudine filosemită, în anii fascizării României.

Ca ofiţer - în rezervă - a trecut Nistrul, ca să ducă bani şi medicamente unor evrei care se aflau în ghetoul din Moghilev. În calitate de comandant al gării din Iaşi, a salvat viaţa a 60 de evrei care lucrau la o moară. După încetarea războiului, conducerea Comunităţii evreilor din Iaşi i-a acordat o pensie lunară, alimente, medicamente pe tot timpul vieţii sale.

Nae Nemţeanu l-a secondat pe av. Panaitescu în toată activitatea sa. În plus a cerut şi a obţinut să fie învăţător la şcoala israelită.

Iacobaş Dudac, fost şef al administraţiei financiare din Dorohoi, a fost o vreme trimis ca primar la Săveni. El a luat apărarea evreilor din oraş. A fost primar şi după anul 1945.

Foştii directori ai şcolii primare **Vasile Lăscărescu, Constantin Lungu, Visarion Piciuc**, au salvat arhiva şcolii israelite în timpul deportării.

Exemple de oameni de omenie români sînt multe, nenumărate. **Dixi et salvavi animam meam.**

Şcoala israelită-română din Săveni în ultimul an de existenţă. În primul rînd: Rav **Mihael Wasserman, Blumenthal Leib** directorul şcolii şi şaliahul din Israel.

acestei sărbători de-a lungul anilor.

În 1968, am fost primul turist din județul Botoșani care a vizitat Israelul. Vărul meu **Haim (Carol) Lindenboim**, m-a așteptat la aeroport. Mulțumită lui mi-am revăzut prietenii și foștii elevi. Am fost profund impresionat de sǎvenenii locuitori ai două moșavuri.

Am fost primit la Newe - Yerek, cu multă căldură. În prima seară s-a organizat o întîlnire a săvenenilor, soți, soții, copii. Fiecare a evocat amintiri despre școală, plecarea în Israel și au cîntat cîntece ebraice dintre care nu a lipsit cîntecul pe care-l cîntau la prima oră de clasă.

Fostul meu elev **Iosef Zamosteanu**, fost director la Hamașbir, a știut că pe mine mă interesează istoria poporului nostru, monumentele care atestă existența noastră, de milenii, pe acest pămînt strămoșesc, m-a condus în tot Ierusalimul. Fotografia de mai jos reprezintă vizita la Kotel Hamaaravi, 1968.

Îi am în fața ochilor pe **Izu Aizic** și **Haim Sanilevici** recoltînd bumbacul cu mașini moderne, sau pe **Haim Aizic** cu o pălărie mare de paie pe cap, veghiind lucrările de pe tarlale, de dimineața pînă seara.

Cînd am intrat în moșavul Zipori, am avut impresia că mă aflu la Săveni. Primele case construite în moșav aparțin săvenenilor **Moșe** și **Otilia Blumenfeld, Heinik Ițhac, Alter Solomon, Lupu Hahamu (Sehter), Ițhac Grimberg, Aron Moidelovici** și alții. M-am oprit în casa lui **Hahamu (Șehter)**, care a condus acest moșav și datorită căruia, după întoarcerea din Transnistria, școala israelită a avut fonduri pentru funcționare. În acest moșav a locuit cîțiva ani **Cirna Croitoru**, născută la Săveni în anul 1932, din părinții **Simha** și **Feigha-Sura Șaies**, care a crescut opt copii. Cerna a fost eleva mea la școala israelită - Săveni. A împărtășit soarta tuturor evreilor care au fost alungați din casele lor și deportați în Transnistria, urmîndu-mă pe mine la Coneva, lîngă Moghilev. După întoarcerea din Transnistria a continuat să învețe și, în 1947, după multe insistente, mama i-a îngăduit să plece în Israel. A plecat cu un vapor din portul Constanța și a ajuns în Cipru, iar în 1948 și-a realizat visul de a călca pe pămîntul Israelului. S-a pregătit să fie educatoare la grădinița de copii. În anul 1951 în chibuț a cunoscut pe tînărul **Messinger**, cu care s-a căsătorit. Ministerul Educației a numit-o "ganenet" (educatoare) în moșavul Zipori, unde a educat pe copiii originarilor din Săveni, cu multă dăruire. Acolo a născut-o pe **Rina** în 1956. În 1976, Rina a fost aleasă **Miss Israel - Rina Mohr**. După un an a concurat la Hong Kong la alegerea celei mai frumoase femei din lume și, din 72 de reprezentante ea a fost aleasă **Miss Univers**. A cutreierat toată lumea, aducînd faimă Israelului. Rina este căsătorită, are două fetițe. În prezent studiază dreptul.

Zămoșteanu Iosolă, născut la Săveni, din moșavul Neve-Yerek, împreună cu **Leib Blumenthal**, la Zidul Plîngerii din Ierusalim în 1968.

Surală Baratz, stabilită la Haifa, a fost prima care a plecat în Palestina, în mod legal, în anul 1944.

Aproape toate curentele existente în mişcarea sionistă din ţară, au avut aderenţi. Pe lîngă vechii sionişti, s-au ridicat şi conducători tineri.

În Săveni, comunicările primăriei se făceau prin bătaie de tobă. în 1951, dacă nu mă înşel, **Băltoi** – toboşarul – a adunat mulţimea şi a spus: "Începînd de mîine, toţi evreii să meargă la miliţie să se înscrie pentru plecarea în Palestina". El era analfabet şi nu a redat exact comunicarea primită, dar a exprimat simţămintele generale ale evreilor.

Am ascultat şi eu această comunicare, în spatele meu, pe stradă, aflîndu-se mama rabinului **M. Wasserman**, care adresîndu-mi-se mi-a spus: "V-am spus eu, că într-o bună zi se vor anunţa prin surle , trîmbiţe etc. (în ivrit), ca evreii să se întoarcă în Ţara Făgăduinţei". Am fost profund impresionat de citatul biblic.

A doua zi au început înscrierile masive pentru Alia. Îmi amintesc de un fapt semnificativ. Într-una din zile **Oişie Aronovici** (z.l.), întrebat de un funcţionar de la Miliţie, foarte mirat că şi el a venit să se înscrie pentru plecare, acesta a răspuns prompt: "Ce să fac, dacă mă cheamă **acasă!**"

În Săveni au funcţionat patru sinagogi. În înţelegere cu rabinul **Wasserman,** acesta ţinea predica de Roş Haşana, iar subsemnatul vorbeam de Iom Kipur, luam cuvîntul înainte de Izkor, amintind jertfele aduse de populaţia noastră în timpul deportării, şi-apoi, prezentam un tablou al vieţii evreieşti de pretutindeni. La una din aceste cuvîntări, a asistat şi rav **Pinchas Wasserman**, care ştia că voi rămîne pînă la sfîrşitul rugăciunii şi mi-a corectat o expresie pe care o ţin minte şi astăzi. Sinagoga **Mittelste** era arhiplină, deoarece veneau aci enoriaşi de la toate celelalte sinagogi. După plecare în Israel a rabinului **Mihael Wasserman** şi a altor evrei, s-a redus numărul sinagogilor. Evreii au respectat caşrutul, tradiţiile. Rav **Pinhas Wasserman** vizita săptămînal orăşelul pentru tăiatul păsărilor. Pînă la plecarea în Israel, **Aizic Spund** a îndeplinit funcţia de **Bal Kore**. În ultimii ani, doi enoriaşi au susţinut buna funcţionare a sinagogii: **Favel Ceauşu** (z.l.), înzestrat cu voce, a fost **Bal Tfila**, fiind apreciat de oameni competenţi care asistau la oficierea rugăciunilor. Conştient de faptul că îndeplineşte o misiune sacră, a muncit cu tragere de inimă, fără nici o plată.

Carol Aronovici (z.l.), cu o voinţă fermă, a reuşit să renoveze sinagoga, neprecupeţind nici un efort fizic şi suportînd toate cheltuielile, a reuşit să facă o operă demnă de admirat. După multe demersuri, a reuşit să obţină fonduri pentru împrejmuirea cimitirului, cu zid înalt.

Din nefericire moartea nemiloasă le-a curmat firul vieţii, în plină putere de muncă, lăsînd un gol greu de înlocuit.

Favel Ceauşu nu a reuşit să ajungă, cum dorea, în Israel. Datorită efortului familiei sale, rămăşiţele sale pămînteşti au fost aduse în Israel şi reînhumate în cimitirul din Beer - Sheva. De curînd a avut loc sfinţirea pietrei funerare.

Stabilit la Botoşani în 1953, nu am rupt legătura cu obştea evreiască din oraşul meu natal. Însoţindu-l pe rav **Pinchas Wasserman**, am participat la funerariile celor doi enoriaşi amintiţi. Au participat toţi evreii din tîrg, dar şi cîteva sute de neevrei din oraş şi din împrejurimi, care i-au cunoscut şi apreciat pe defuncţi. În faţa sinagogii, rabinul a vorbit în idiş, iar eu, pentru a mă face înţeles de neevrei, am vorbit în româneşte.

Asistam uneori şi la unele sărbători religioase.

Într-un an, împreună cu **Kiva (Chiţu) Summer**, preşedintele comunităţii din Botoşani şi cu soţiile noastre **Sally** şi **Niusea**, am petrecut sărbătoarea de Simhat Tora în mijlocul micii comunităţi. Fiind rugat de enoriaşi, am evocat desfăşurarea

deschiderea unei cantine, unde se servea masa de dimineaţa la cei care nu-şi puteau permite nici măcar o masă pe zi. De acest ajutor au beneficiat evrei şi neevrei, şi asta în anii grei de criză economică. Cantina funcţiona în casa lui **Raşela Segall**, sora traducătorului idişist: **Solomon Segall**.

HĂNEŞTI era un sat situat la 9-10 km. de Săveni şi unde locuiau 10-12 familii evreieşti. Într-o perioadă au fost angajat şi un haham. Satul era renumit pentru moara de făină, proprietatea lui **Moşe Tălmaciu**. Săveni şi alte localităţi erau aprovizionate cu făină extrafină, care pentru calitatea ei era exportată, bucurîndu-se de un renume binemeritat. La obţinerea acestui succes, un merit important îi revine lui **Broida**, un evreu originar din Lituania, un om inteligent, care, îndeplinea funcţia de morar, cu multă dibăcie. După revenirea din deportare, moara a fost administrată de către **Avram Cojocaru** şi cumnatul său **Iosef Strul** cu multă pricepere. Făina era de calitate bună şi făcea concurenţă altor mori din regiune. Moara a fost naţionalizată în anul 1948.

Prin Hăneşti treceau evreii care plecau la ţadikul din Ştefăneşti, şi poposeau la **Şulim Segall**, care avea o dugheană şi era un om ospitalier.

Cine nu-şi aduce aminte de **Iancală Ştefăneşter**, harabagiu, care venea la Săveni de cîteva ori pe săptămînă ca să desfacă nişte produse. La întoarcere lua cu el, hasidimii din Săveni în drum spre ţadik. Am călătorit şi eu, uneori, cu el, şi am ascultat rugăciunile ce le făcea aidoma lui Tevie Lăptarul.

Aş dori să mă refer şi la Partidul evreiesc, pentru a aminti de un moment important în perioada interbelică şi anume, alegerile parlamentare cînd P.E. a obţinut cîteva locuri în Camera Deputaţilor. În orăşelul nostru se desfăşura o activitate intensă de către conducătorii sionişti, susţinută cu entuziasm de avocatul **Iosef (Ozi) Ebercohen**, care se afla la Bucureşti. În această campanie, activişti de frunte din ţară, au vizitat orăşelul nostru, semnalizînd importanţa reprezentării populaţiei evreieşti în organele legislative ale ţarii.

În ultima zi a campaniei electorale, a fost convocată o întrunire pentru ora 18,00, în sinagoga **Mittelste**. Participarea a fost masivă, însă vorbitorii care veneau din alte localităţi unde au avut loc adunări asemănătoare cu cea din orăşelul nostru, au întîrziat, ajungînd la Săveni la ora 22,00. Nimeni n-a părăsit localul. Luînd cuvîntul - printre alţii - dr. **Walter Abeles** din Botoşani, a spus: "Am ajuns la **Neila** la voi, şi sînt încredinţat că Cel de Sus ne va ajuta să obţinem o "hatima tova" care să ne asigure victoria în alegeri".

Toţi alegătorii evrei - cu unele excepţii - au votat Lista Partidului Evreiesc.

Blumenthal Herş Beer,
a murit la 96 ani,în 1980.

În ziua procesului - nici că se putea altfel - bunica m-a luat de mînă şi am plecat la rabinul din Ştefăneşti, care a ascultat cu atenţie plîngerea bunicii, şi i-a spus să nu mai verse atîtea lacrimi, că, cu ajutorul lui Dumnezeu, tatăl se va întoarce la soţia şi copiii lui. Bunica nu s-a lăsat şi a intrat de cîteva ori la rabin, căci după "concepţia" ei, rabinul "trebuia necăjit" pînă va rosti cu fermitate că tata va fi liber.

Tata a fost decorat cu "Virtutea Militară", pentru acte de bravură în cele mai crîncene bătălii. A fost vizitat de cîteva ori de istorici care cercetau evenimentele din 1916-1918, şi de către profesori localnici care alcătuiau monografia oraşului Săveni.

Bunica tatălui meu şi-a realizat visul plecînd în Palestina la sfîrşitul secolului trecut, la o vîrstă înaintată, ca să moară în Ţara Făgăduinţei.

Fratele meu, **Fişel**, în 1934, a fost halutz, făcîndu-şi pregătirea la Poeniţa-Suliţa, şi la fabrica de cherestea, fiind vizitat aproape săptămînal de către tata. După terminarea perioadei de hahşara, fratele meu nu a mai putut pleca în Palestina, fiind încorporat în armată în anul 1936.

Voiajorului **Şalom Şor** îi vom păstra o amintire de neşters. L-am cunoscut bine, pentru că vizita deseori orăşelul nostru. Era cunoscut ca un om vesel, înzestrat cu un humor specific evreiesc. Glumele lui făceau înconjurul tîrgului nostru. De la el, **Moşe Maur**, fiul său, a moştenit simţul umorului care se revărsa din belşug în opera lui beletristică. Vorbind despre umorul lui Moşe Maur, **Lucian Zeev Herşcovici**, cercetător istoriograf a scris:

"Am spus unor prieteni israelieni că acum şi originarii din România au un Şalom Alehem al lor..." (Din volumul "Moşe Maur din România", pag. 105).

Evreii din Săveni citeau ziarul "Opinia" şi apoi "Ziua" unde semna sub pseudonimul **Maur Săveneanu**, ceea ce constituia o mîndrie pentru săveneni.

Din literatura în limba idiş, îmi amintesc de **Heller**, care era ebraist, dar şi un idişist desăvîrşit, de tîmplarul **Simon Cojocarul (Leibovici)**, care citea cu nesaţ tot ce apărea în limba idiş (cărţi, publicaţii) şi îi plăcea să recite la diferite ocazii din clasicii noştri, continuînd această preocupare şi în Israel, la Clubul pensionarilor din Aşhdod. Datorită faptului că unchiul meu, **Meier Blumenthal** - tîmplar - era abonat la ziarul "Unser Zeit", am avut şi eu prilejul să cunosc literatura în idiş.

Şi în sfîrşit - dar şi în ordinea importanţei - amintesc de avocatul **Iulius Hecht**, care recita cu un deosebit talent, din scrierile lui Shalom Alehem.

Într-un an s-au organizat alegeri pentru conducerea comunităţii. S-au confruntat două liste de candidaţi: lista nr. 1, în frunte cu **Lazăr Stubiener**, **Ştrul Ebercohen**, **Şmil Kotter**, **Lupu Vigder** (tatăl lui **Vigder** - croitorul, Assir Zion), **M. Blumenthal** şi alţii; lista nr. 2 alcătuită din **Iacob Siegler**, **Iosef Mihalovici**, **Aizic Segal**, reprezentanţi ai meseriaşilor.

Campania electorală a durat cîteva luni. A fost o lupta acerbă. Fiecare evreu era vizitat acasă. În fine, lista nr. 1 a obţinut succesul, de pe lista nr.2 a intrat numai **Iosef Mihalovici**, sionist de frunte, simpatizat de populaţie. **Iosef (Ozi) Ebercohen**, deşi era la Bucureşti, a urmărit cu mult interes desfăşurarea alegerilor, întreţinînd cu mine o corespondenţă permanentă. El era legat sufleteşte de oraşul său natal.

Comisia pentru asistenţă socială a Comunităţii era activă. În mod deosebit s-a remarcat în activitatea de ajutorare a nevoiaşilor **Şlomo Orenştein**. De asemenea, el a condus societatea "Bikur Holim", pentru aducerea de medicamente destinate nevoiaşilor.

În domeniul filantropiei merită a fi evidenţiată contribuţia lui **Iulius Iosipovici**, fostul director al fabricii de zahăr din Ripiceni. Cunosc cazuri cînd a acordat sume importante pentru a înlesni căsătoria unor tinere nevoiaşe, sau pentru repararea unor locuinţe. A întreţinut la studii în străinătate studenţi evrei, printre care era şi **Sulim Iosipovici** (z.l.), prietenul meu care a studiat la Grenoble. Un gest frumos, apreciat de populaţia oraşului, a fost

"Prin anii 1923-1924, la Iaşi un negustor cu numele de **Iankel Casapu**, originar din Săveni, era îngrijorat de insuficienţa educaţiei iudaice a tinerilor ieşeni după ce au avut Bar-Mitzva. **Casapu** (mai corect **Katzev**), a depus eforturi (şi a cheltuit sume serioase) pentru menţinerea unei "catedre" de ebraică la un "Talmud Tora" ieşean, numit T.T. de la Podul Roşu. În acel cadru s-a înjghebat un "trio" de elevi visători, poeţi, toţi cu rădăcini săveniene: **Haim, Moşe** şi **Isaya - Beri**. (Din cartea "**Moşe Maur din România**"). Este vorba despre scriitorul şi publicistul **Moşe Maur (Maur Săveneanu - Moşe Şor)**, poetul **Haim Rabinsohn**, scriitorul, fost haver Knesset **Idov Cohen**.

Nu pot încheia acest capitol fără a pomeni despre **Simha Leib Gantz**, ceauşul sinagogii Mittelste, care şi-a îndeplinit sarcinile cu mult devotament. El era prezent la toate evenimentele din oraş, împărţea invitaţiile pentru nunţi aducea hupaua. Ceauşul nostru era prezent la toate înmormîntările din oraş cinstind memoria celor care nu mai erau printre noi.

ŞI ALTE AMINTIRI...

Este cunoscut faptul că după încheierea primului război mondial, mulţi evrei căzuţi prizonieri la germani, au fost judecaţi de Curtea Marţială. Printre aceştia, era şi tatăl meu. Neavînd martori, nu s-a prezentat la primul proces şi, în contumacie, a fost condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru "înaltă trădare".

Odată cu el au căzut prizonieri şi cîţiva români din plutonul lui, care însă nu au fost judecaţi.

Cînd a aflat tata de sentinţa Curţii Marţiale, a plecat la Botoşani unde s-a ascuns o bună bucată de timp. Printr-un avocat a reuşit să deschidă procesul şi să obţină mai multe amînări, în care timp ışi exercita profesia.

Citat ca martor într-un proces, sergentul **Pricop** a atras atenţia judecătorilor că evreul **Blumenthal**, deşi condamnat, se plimbă liber în Săveni.

Coincidenţa a făcut ca după acest denunţ, Comisarul regal al Curţii Marţiale şi un judecător să asiste la un spectacol teatral, şi să discute în pauză despre punerea sub urmărire a tatălui meu.

În spatele lor se afla **Şalom Şor** cu soţia şi fiul lor... **Moşe Maur**. Cînd a auzit că e vorba de Blumenthal din Săveni, el, care-l cunoştea pe tata, a luat imediat o hotărîre. A doua zi, la ora cinci, a plecat la gară şi a găsit un evreu care pleca la Săveni, şi căruia i-a spus să-i comunice tatei despre cele auzite în pauza spectacolului de teatru.

În aceeaşi zi, tata a luat drumul pribegiei în căutarea unor martori. A străbătut ţara în lung şi în lat, şi a ajuns la Rm. Vîlcea unde a găsit un ceasornicar evreu cu numele de **Schächter**, căruia i-a relatat necazul lui, rugîndu-l să-l ajute ca să-l descopere pe **Bădiţa**, fostul lui caporal, despre care îşi amintea că locuieşte în judeţul Vîlcea. Inimos, ospitalier, Schächter l-a adăpostit pe tata, şi cu relaţiile ce le avea, după două săptămîni de cercetări, a aflat satul unde locuieşte cel căutat.

Tata a luat imediat legătura cu el, şi acesta, un **OM** în adevăratul sens al cuvîntului, a rămas profund impresionat cînd a aflat că tata este învinuit de trădare, el, care cunoştea bine adevărul. I-a dat adresa lui şi a rugat să fie citat ca martor. Tata a angajat ca apărător pe avocatul **Schreiber**, un as al baroului din Iaşi.

Cu ajutorul mărturiei de nepreţuit al lui Bădiţa, care, pe tabla din sala de judecată, a desenat poziţia sectorului de luptă, influenţa ceţei dese, a demonstrat convingător că nu poate fi vorba de trădare.

A luat apoi cuvîntul avocatul care a pledat circa trei ore, utilizînd argumente de necontestat. În unanimitate de voturi, tatăl meu a fost achitat.

În 1968 l-am vizitat la Sinagoga din Holon. A fost foarte impresionat şi m-a îmbrăţişat, sărutîndu-mă. Enoriaşii din jurul nostru erau foarte miraţi, deoarece nu l-au mai văzut pe rabinul lor în această postură. L-am vizitat apoi, în mai multe rînduri la locuinţa sa din str. Prof. Shor în Holon. Întotdeauna s-a interesat de săvenieni. În primul an cînd m-am stabilit în Israel am asistat la Askaraua Rabinului.

Voi povesti de cîţiva enoriaşi din sinagoga noastră "Mittelste".

Parcă-l văd înaintea ochilor pe **Iosel der Rişişeher**, bunicul lui **Marcu Ornstein**, un om înalt cu o barbă mare albă (despre care circula o zicală în tîrgul nostru). Ori de cîte ori rostea "Al taşliheinu..." vărsa lacrimi amare. A avut un sfîrşit tragic. A murit pe malul Nistrului, înainte de a ajunge la Moghilev.

Un alt enoriaşi de frunte era **Iacov Mittelman**, un om de o vastă cultură care şi-a educat copiii în spiritul cunoaşterii învăţăturii iudaice, istoriei evreilor, a limbii ebraice, literaturii universale şi a dragostei faţă de Sion.

El era Bal-Tokea sinagogii, ani în şir. Parcă-l aud şi acum citind cu o voce tremurîndă rugăciunea înainte de şofar. Întotdeauna la terminarea rugăciunii de כ ת ר , se auzea vocea lui rostind "Pentru Slava lui Dumnezeu".

Nu departe de el şedea Cohenul **Israel Ebercohen**, tatăl lui **Iosef (Ozi**, Assir Zion). Soţia lui **Debora** născută **Tălmaciu**, era o femeie inteligentă, cultă. Casa lor era un loc de întîlnire a evreilor care cunoşteau cultura ebraică, şi din care nu lipsea aproape niciodată scriitorul **Pinschi**.

Îmi mai amintesc de enoriaşii **Marcu Laxer**, fost preşedinte al Organizaţiei sioniste locale, **Iosolă Peisăs, Avram** şi **Leib Mihalovici**.

De Roş Haşana s-a iscat o neînţelegere între femei, fiecare revendicînd acelaş loc.

S-a ajuns la proces. Sala judecătoriei era neîncăpătoare pentru numărul mare de evrei care au venit să asiste.

La acest proces a fost citat ca martor **Srul Şoihet**. Fiind întrebat de judecător ce s-a întîmplat, el a început prin a răspunde: "Era tocmai cînd se suna din şofar". Judecătorul îl întreabă ce înseamnă şofar. El îi răspunde că asta nu se poate spune!

Ameninţat, el a răspuns că şofarul e o trompetă, negăsind alt termen de comparaţie. În acelaşi timp, el care ştia sensul sunetelor şofarului - semnificaţia lui - se întoarce spre asistenţă spunînd: "Şofarul e şofar, nu e trompetă".

Aş dori să amintesc despre cîţiva evrei, mici negustori şi meseriaşi, al căror numitor comun era cunoaşterea temeinică a învăţăturii iudaice, respectarea tradiţiei evreieşti, oameni care îndeplineau funcţia de hazan, Bal-Kora, fiecare la o altă sinagogă. Hazani au fost apreciaţii **Marcu Gall, Zisu Gall, Iţic Iosipovici**, şi învăţătorul meu **Berezovschi**, un om deosebit, pe care-l acompaniam uneori.

Conducerea sinagogii Mittelste angaja cantori renumiţi pentru sfintele sărbători. De pildă cantorul **Fussman** a oficiat de Iom Hakipurim cîţiva ani. Rav **Pinchas Wasserman**, a oficiat numai un an.

Iţic Kitter şi **Zalman Zeilingher**, oameni respectaţi pentru înţelepciunea lor, arbitrau adesea neînţelegerile ivite între evrei.

Avrum Zeides, bunicul lui **Moşe Maur** era un om respectat de întreaga obşte.

De Simhat Tora, **Hersolă Cohen** şi **Ianchel Ornstein**, care altă dată treceau neobservaţi, erau, cu această ocazie, în centrul atenţiei evreimii locale. Din două puncte opuse ale tîrgului, ei porneau spre sinagogile lor urmaţi de un alai de copii, tineri şi chiar vîrstnici, traversînd tot oraşul cîntînd şi dansînd.

De **Şmil Koţev** mă leagă unele amintiri. Practica meseria de măcelar şi cunoştea profund talmudul.

Tatăl meu - z.l. - a învăţat meseria de la el.

Pînă la Bar-Mitzva mea, sîmbătă după masă, bunicul mă lua de mînă şi mergeam la el ca să mă examineze. Avea un fiu stabilit la Iaşi despre care **Idov Cohen** povesteşte:

EVOCĂRI ŞI AMINTIRI DIN ORĂŞELUL MEU NATAL

de LEIB BLUMENTHAL

De sinagoga "MITTELSTE", unde îl însoţeam pe bunicul meu în anii copilăriei, mă leagă multe amintiri. Şedeam pe o bancă, în spatele bunicului meu, avînd ca vecin pe bunul şi neuitatul meu prieten, **Shlomo Mihailovici.** Eram oarecum privilegiat, pentru că unchiul meu, **Leivy Chitlaru**, era gabai de mulţi ani, şi eu primeam de Simhat Tora o bucată respectabilă de leicheh.

Figura centrală era Rav **Michael Wasserman**, care a păstorit obştea evreiască din Săveni, pînă la deportarea în Transnistria, de unde a revenit tot în Săveni, deşi i se oferiseră mari avantaje materiale în alte localităţi. El era legat sufleteşte de enoriaşii sinagogii şi de întreaga comunitatea evreiască din orăşelul nostru. Din nefericire s-au înapoiat în localitate o jumătate din numărul celor deportaţi. Nu este de competenţa mea să apreciez pregătirea sa rabinică, dar cunosc părerile unor vestiţi rabini, care l-au cunoscut la Moghilev (aşezare în Transnistria unde au fost deportaţi evreii din Bucovina şi Moldova de Nord). Mă refer la Ţadikimii din Vijniţa, Cernăuţi, Sadagura, Gura Humorului etc., care l-au apreciat ca un profund cunoscător al Torei, un erudit, un adevărat gaon, în strictul înţeles al cuvîntului. Era o cinste pentru orăşelul nostru de a fi păstorit de un astfel de om, în care se îmbinau atîtea calităţi. Cine nu l-a cunoscut, nu ştie ce înseamnă înţelepciunea, blîndeţea, înţelegerea, şi tactul dovedit în cele mai delicate probleme, dragostea şi respectul faţa de oamenii cei mai umili, şi în cele din urmă - dar nu şi în ordinea importanţei - grija pentru educaţia iudaică a copiilor de şcoală şi a tineretului. Nimeni nu l-a văzut vreodată enervîndu-se. Ajuns în Israel a ocupat funcţia de Rabin Şef a oraşului Holon. Nici atunci n-a rupt relaţiile cu săvenenii, răspunzînd la toate invitaţiile. Nu a lipsit de la nici un eveniment familiar.

De multe ori parcurgea zeci de kilometri pe jos ca să oficieze la o nuntă, bar-mitzva, din nefericire şi la o înmormîntare, şi la o sfinţire de piatră funerară. Am văzut multe fotografii unde Rav **Mihael Wasserman** era prezent. Săvenienii nu l-au uitat. Fotografia de mai jos - datînd din anul 1970 - îl înfăţişează participînd - la o vîrstă înaintată - la o sărbătorire familiară, avîndu-l alături pe **Meier Blumenthal**, vecinul lui din Săveni.

Din trecutul unei mici comunităţi

de LEIB MANES

INIŢIATIVA înfiinţării tîrgului Săveni a avut-o domniţa Eufrosina Mavrodin.

Embrioanele localităţii, ca şi ale altor tîrguri din această parte a ţării, au fost iarmaroacele sau "adunările de tîrg". Din hrisovul domnesc din 4 august 1818, semnat de Scarlat Calimachi reiese clar acest lucru:

"Domnia mea, luînd aminte asupra arătării ce mi-au făcut-o luminata Domniţă Eufrosina Mavrodin, că la moşia Săveni de la ţinutul Dorohoiului ce o are luminarea sa cumpărată veşnică prin mezat, iaşte loc cu toate îndămănările cuviincioase pentru adunarea de iarmaroace, spre a-şi săvîrşi trebuincioasele alişverişuri, am socotit şi găsim cererea aceasta a luminării sale nu numai cu cale şi cu cuviinţă, dar şi de trebuinţă pentru înlesnirea de obştie alişverişului locuitorilor..."

Din pasajul de mai sus se vede destul de clar interesul domnitorului în desvoltarea comerţului şi a vieţii economice. El autoriză şi stabileşte un număr de 12 iarmaroace, precum şi o zi de tîrg, săptămînal, duminica.

Într-o statistică incompletă din anul 1839 (registrul contribuabililor) se indică un număr de 23 negustori şi meşteşugari evrei, ceea ce ni se pare puţin în comparaţie cu numărul de suflete menţionat în statistica din 1838. După aprecierea noastră, numărul acestora trebuie să fi fost între 55-60.

Astfel prin învoiala de la 26 februarie 1856 cu "Cucoana Marghioliţa Moruzi născută Negre", sora şi împuternicita proprietarului Neculai Negre, învoiala a cărui scop era "a se întinde populaţia acestui tîrg prin înflorirea unui comerţ mai însămănătoriu", reprezentanţii obştei obţin ca **"lotul cel vechi al ţintirimului cuprins de noi în anul 1848, să rămînă spre întrebuinţare şi îngropăciunea morţilor noştri jidovi"**. Locul cu pricina a fost dat gratuit de proprietăreasă. În acelaşi mod s-a dat loc pentru feredeu şi şcoală. Procedeul acesta a fost de altfel generalizat în tîrguşoarele Moldovei care au luat fiinţă la începutul secolului al XIX-lea.

Acum se simte nevoia unei transformări edilitare, care să schimbe vechiul aspect al tîrgului. Ca atare se stabileşte că dughenele vor fi **"pe linie după plan, cu pereţii de cărămidă sau vălătuci, acoperiţi numai cu şindrilă sau scînduri, avînd fiecare act personal de bezmănire, cu condiţia ca în decurs de trei ani să fie executat'**. In acest scop, negustorii vor putea întrebuinţa piatra şi cărămida ce eventual s-ar găsi pe moşie **"numai pentru temeliile dughenilor"**. Nu se admit dughene în mahala. Străzile vor trebui să rămînă destul de largi, iar locuitorii avînd a păstra **"buna rînduială şi linişte, curăţirea tîrgului, pază de foc şi luminarea tîrgului"**.

Toate aceste înnoiri aduse prin învoială trebuiesc puse în legătură cu etapa de dezvoltare comercială a localităţii, care trece de la mica aşezare rurală la înfăţişarea de tîrg. Aceasta a dus cu sine şi stabilirea ulterioară a unui centru administrativ.

SĂVENI

*PRIMUL HRISOV de întemeiere al unui tîrguşor pe teritoriul moşiei datează din anul 1816. Ceva mai tîrziu moşia a fost luată în arendă pe 7 ani de un evreu, **Şmil Focşăneanu** din Fălticeni. Această familie era foarte întreprinzătoare căci pe lîngă arenzi şi prăvălii importa şi exporta marfa pe care o vindea apoi micilor negustori.*

Recensămîntul oficial din anul 1831 înregistra la Săveni 71 evrei, cei 531 creştini, locuind în satele comunei, fiind agricultori.

Recensămîntul din 1838 nota 54 capi de familie evrei, 270 suflete. În tîrg activau 23 negustori şi meşteşugari evrei şi nici un negustor sau meşter neevreu.

În 1860 trăiau la Săveni 518 evrei. În 1886 ei formau jumătate din populaţie cu 1413 suflete. Aceiaşi proporţie o alcătuiau şi în 1899 cu 1803 suflete.

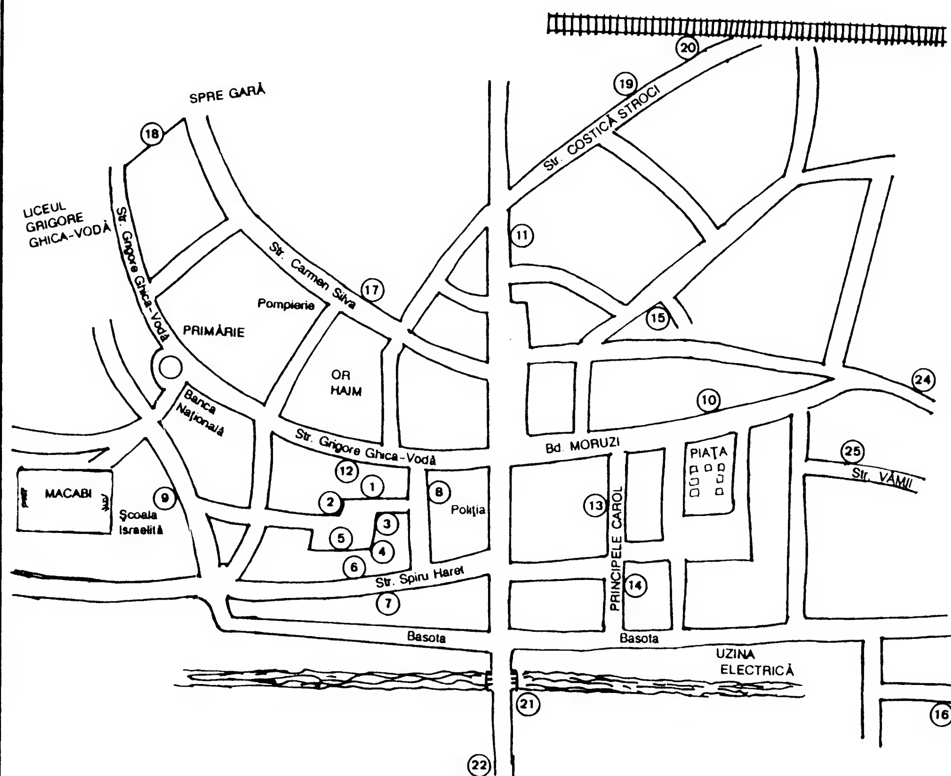
Discriminările, crizele economice, emigrarea fac să descrească numărul de evrei din Săveni atît în cifre absolute, cît şi procentual: 1730 suflete la recesămîntul din 1910, 1734 în 1930, cînd nu mai formează decît 27,5% din totalul populaţiei. În 1940 erau 2000 evrei la Săveni constituind 26,4% din total.

Evacuarea, prigoana, şi-au spus cuvîntul. În 1947 mai existau acolo cam 1200 evrei...

Prima sinagogă a fost zidită în 1843. Anterior se foloseau case închiriate. În 1848 se cumpără loc pentru cimitir. În 1901 se deschidea şcoala primară israelito-română care avea în 1910, 150 elevi.

Cele 25 sinagogi existente în Dorohoi pînă în anul 1948

Harta cu localizarea sinagogilor, realizată – după memorie – de ***Saşa – Iosef Iancovici,*** din conducerea Irgun Iotzei Dorohoi

1. Sinagoga mare
2. Sinagoga "Beit Solomon"
3. Sinagoga "Fonisher"
4. Sinagoga Croitorilor
5. Sinagoga Rîndarilor
6. Sinagoga Cizmarilor
7. Sinagoga "Klaus"
8. Sinagoga "Tzoller"
9. Sinagoga Şcoala israelită
10. Sinagoga vis-avis de Piaţă
11. Sinagoga Cojocarilor
12. Sinagoga Rabinului Frenkel
13. Sinagoga rabinului Shmerler
14. Sinagoga "Sobel"
15. Sinagoga "Maarath Hamachpela"
16. Sinagoga Tălpălarilor
17. Sinagoga Rabinului Rabinzon Haim
18. Sinagoga din Podul Buhai
19. Sinagoga "Leiss"
20. Sinagoga "Tirer"
21. Sinagoga "Găveronă"
22. Sinagoga Cotiugarilor
23. Sinagoga "Grünberg"
24. Sinagoga "Vijniţer Rebe"
25. Sinagoga din strada Vămii

Iată cîteva observaţii juste remarcate de d-na doctor Grisaru în legătură cu primul volum "Dorohoi":

– La pag. 34. În fotografie este menţionat **Saul Segal** (tatăl dr. Şely Grisaru). **Nu este Saul Segal** ci fratele său **Sigmund Segal**.
– La pag. 67, printre medicii citaţi **nu este Clara Grimberg**. Este vorba de sora ei, **Maricica**.
– La pag. 68, o fotografie cu **absolvenţi ai şcolii pedagogice din Dorohoi**. În fotografie sînt şi **profesori şi elevi ai liceului evreiesc din Dorohoi**.

Şi acum cîteva nume de dorohoieni omişi în volumul I.

– Ing. **Ieheskel Grisaru (Hoină)** – activist de frunte a mişcării "Hanoar Haţioni" din Dorohoi, actualmente în Ierusalim
– Medici: dr. **Idelsohn**, dr. **Leonaş Pompan**, dr. **Simon Kerbis**, dr. **Nina Vădraru**, dr. **Marcel Zalman**, dr. **Leon Grisaru** şi dr. **Laurian Segal-Băluş** care este profesor universitar la Facultatea de medicină din Roma şi totodată secretarul Societăţii Internaţionale de Dermatologie.
– Dr. **Leon Grisaru**, soţul d-nei dr. **Şely Grisaru**, este unul dintre pediatrii de frunte la Ierusalim. În România a fost cadru didactic la Facultatea de medicină din Iaşi. (nota red.)
– Avocaţi omişi: av. **Zalman, Carol Segal – Băluş** (tatăl medicului **Laurian Băluş**), av. **Adolf (Dolfi) Marcovici** etc.
– Ingineri: **René Şufăru – Pompan** (Roma), Titi **Rapaport** (Germania), **Nica** şi **Rodi Löbel** din Haifa (**Rody** este sora artistului **Zighi Munte**), **Armand Segal** care a lucrat la Institutul de Fizică Atomică din Bucureşti.
– Economist **Iancu Linsker**, farmaciştii **Tuţa (Rebeca) Schifter (Löbel)**, soţii **Ricu** şi **Tuţa Idelsohn**, agronomii **Mitty – Şulamit Naiman (Zelig)** şi **Mina Solomon**, chimiştii: **Raşelica Hirsh** de la Universitatea din Ierusalim.
– O altă figură frumoasă a oraşului Dorohoi a fost şi **Solomon Witner** care a avut fabrica de sifoane din oraş şi copiii săi **Rozica Marcovici** şi **Ricu Witner** care se află în Israel.

şi cîteva greşeli de tipar găsite de prietenul şi colaboratorul nostru NATY KRAFT:

Pagina 13, rîndul 6 de sus, apare hederimi – trebuie citit **hederi**.

Pag. 15, r. 5 de jos esactitate – trebuie citit **exactitate**.

Pag. 19, r.12 de sus, în un fel – **într-un fel**.

Pag. 46, r. 16 de jos, HELLER – **HALLER**.

Pag. 47, r. 3 de jos, ...Bercovici a apărut fără ghilimele, ...**Bercovici"**.

Pag. 49, r.9 de sus, Craft, corect este **Kraft**.

Pag. 57, r. 12 de sus, ...ca, ...**că**.

Pag. 58, r. 8 de jos, şa, **să**.

Pag. 60, r.6 de sus, tac-tu, **taică-tu**.

Pag. 67, r. 3 de jos, Dr. H. Blumen, **Dr. H. Blumer**.

Pag. 75, r. 5 de jos, Kraff, **Marcu Kraft**.

Pag. 79, r. 19 de sus, solsides, **sloşides**.,

Pag. 85, r. 2 de jos, Afatz Ozi, **Şfartz Ozi**.

Pag. 99, r. 9 de sus, Marcel Pompon, **Marcel Pompan**.

Pag. 100, r. 3 de jos, Sighi, **Zighi Munte**.

Pag. 101, r. 10 de sus, a-l ascult, **a-l asculta**.

Pag. 101, r.2 de jos, a hotărît a,**a hotărît ca**.

Pag. 104, r. 6 de sus, actualmente... copilul de 13 ani..., **actualmente... 63 de ani**.

Pag. 104, r. 16 de sus, ...(decedată) la Dorohoi, **decedat**.

Pag. 143, r. 1 de jos, oraci, **otaci**.

Pag. 252, r. 1 de jos, Topaua, **Tropova**.

Pag. 183, r. 10 de sus, Darababi, **Darabani**.

Pag. 183, r. 19 de jos – "a", Rabinul din Ştefăneşti se va omite, se va citi **sfîrşitul frazei**.

Pag. 183, r. 19 de jos "c", bunicul, la începutul frazei **Bunicul**.

Pag. 183, r. 10 de jos, zece minute, **zeci de minute**.

Pag. 183, r. 6 de jos, este minată, se închid ghilimelele **...este minată"**.

Pag. 184, r. 1 de sus, cînd circulau, se va citi: **circulau**, fără cuvîntul cînd.

Pag. 184, r. 19 de sus, ...doctor în medicină, **Sorin Brener, doctor în medicină**.

Pag. 184, r. 5 de jos, ...soarta familiei noastre, **soarta familiei mamei noastre**.

ROM - SIG NEWS

Societate evreiască de cercetare genealogică a celor originari din România.

Buletinul acestei societăţi apare în Canada la Toronto-Ontario bilingvă, în limba engleză şi limba română. Cei care doresc a-şi forma şi completa arborele genealogic, dorind să afle rădăcinile familiei, pot fi sprijiniţi în acest domeniu de :

PAUL PASCAL 184 Strathearn Road
Toronto, Ontario M6C 1S4
CANADA

ROM-SIG WAS FORMED as a Romanian Birds-of-a-Feathemeeting at the Eleventh Summer Seminar on Jewish Genealogy in New York City, July, 1992.

EVERYONE SEEKING ROMANIAN MISHPOCHE is invited to join. Dues are $ 15 USA a year, effective 01 Jan - 31 Dec, 1993. Dues include four annual issues of the ROM-SIG NEWS. Subscriptions available by membership only.

YOUR HELP IS NEEDED, if ROM-SIG is to succeded. **Paul Pascal** of Toronto has volunteered to coordinate activities.

Gertrude Singer Ogushwitz has been acting - editor of this premier issue.

Volunteers work at home - nop meetings! ROM-SIG needs you, and will cease to exist without your cooperation. Say "da da da" to becoming: treasures - editor(s) - reporters - corresponding secretary - newsletters crew (photocopying and mailing) - all kinds mavens! Mulţumesc! Thanks!

MAILING INFORMATION

Send dues and your family names and towns; corrections, additions, deletions; articles in your own words about research successes and disappointments; praises, news, suggestions, complaints, questions, etc., to:

IN THIS ISSUE

Death Record Received - 2
Vital Records, Censuses - 3
Jewish Community Offices - 4
JCC LOCATION MAP - 5
ROM-Sig Familly Finder - 6, 7
List ROM-SIG Researchers - 8
Language: Accent Marks - 8
Language: Word List -9;
FHL 1992 Location Catalog - 9
Language Pronunciation - 10, 11.

TRADUCEREA LIBERĂ A TEXTULUI ENGLEZ:

Buletinul "ROM-SIG NEWS" a apărut cu ocazia celui de-al 11-lea Seminar de vară cu tema "Genealogia iudaică", care a avut loc în New-York City, iulie, 1992

Fiecare evreu care îşi caută rădăcinile familiei din România, este invitat să ni se alăture. Taxa este de 15$ USA pe an, de la 1 ian. 1993 - 31. dec. 1993.

Această taxă include costul buletinului. Taxa este primită numai de la membri.

Trimiteţi datele familiei dv.: oraşul, articole asupra cercetărilor făcute, întrebări, sugestii etc către: **Paul Pascal**, 184 Strathearn Road, Totonti, Ontario M6C 1S4 CANADA

ROM-SIG A GĂSIT URMĂTOARELE FAMILII:
ROM-SIG FAMILY FINDER:

Abramovitz - Bucecea
Davigner - Bucecea
Lustgarten - Bucecea
Moscovici Bucecea
Moscovitz - Bucecea
Moscovitz - Dorohoi

ROM-SIG RESEARCHERS
CERCETATORI AI ROM-SIG

Elpern Sam & Joy L. (descendenţi din Dorohoi);
Ogushwitz Gertrude Singer (descendentă din Dorohoi)

EDITAT DE "ORGANIZAŢIA ISRAELIENILOR ORIGINARI DIN JUDEŢUL DOROHOI"

de RODICA GRINDEA

În ultimii ani, au apărut o serie de cărţi - monografii legate de comunităţile evreieşti din România. De curînd, ne-a parvenit la redacţie încă o asemenea monografie, sub forma unei cărţi deosebit de elegante, chiar luxoase ca formă şi deosebit de interesantă în conţinut.

Te întrebi, la începutul lecturii cărţii, dacă într-adevăr au fost atît de mulţi evrei originari din Dorohoi - mai ales după pogromul din iunie 1940, uvertură funebră a prigoanei care a urmat în timpul războiului - încît au alcătuit o organizaţie care-şi face tot mai mult - şi mai frumos - afirmată prezenţa. La lectura cărţii, în română sau în ebraică, înţelegi însă cu rapiditate că acesta este adevărul. Şi dacă n-ai cunoaşte legenda păsării Phoenix, probabil ai inventa-o, sau o altă legendă similară, atunci cînd prin intermediul cărţii "Dorohoi" ai face cunoştinţă cu această comunitate atît de încercată şi de tenace într-o existenţă demnă, pe care nimic nu o poate face uitată.

Cartea este o vastă monografie alcătuită şi redactată de dl. **Shlomo David**, preşedintele unei organizaţii care-i reuneşte pe israelienii originari din oraşul şi judeţul Dorohoi, această a doua precizare desemnînd micile aşezări cu o mare densitate a populaţiei evreieşti, precum Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut.

Nu de mult, vă dovedeam, vorbindu-vă despre **Shimon Haran**, faptul că fiecare din aceste tîrguşoare îşi merită un loc "la scară mare" pe harta iudaismului românesc.

Iar monografia "Dorohoi" le şi conferă locul binemeritat. Conform unei afirmaţii devenit loc comun pentru istoricii culturii, de veacuri, cine spune tradiţie religioasă - spune în mare măsură cultură; iudaismul dezvoltat pe sol românesc reactualizează poate, mai mult ca orice alt fenomen cultural, această afirmaţie.

Din paginile cărţii se desprind figuri de rabini, strălucind în lumina spiritualităţii iudaice. Aceştia alcătuiesc poate trunchiul unui arbore a cărui coroană parcă umbreşte o lume: rînd pe rînd, se desprind figuri de oameni de ştiinţă, "dinastii" de medici, istorici, scriitori, ca **Ion Călugăru** şi **Saşa Pană**, sau - cum să-l uităm pe admirabilul portretist - gazetar - scriitor **Marius Mircu** - sau artişti ca **Al. Munte** ("de-acasă" **Sigi Goldenberg**)- sau pur şi simplu, oameni de omenie, cum sînt adunaţi într-un capitol al cărţii. Am spicuit la întîmplare cîteva nume - fără intenţia de a nedreptăţi pe cineva - pentru a-i cita pe toţi cîţi se perindă prin paginile acestei interesante evocări, ar însemna pur si simplu să retranscriem cartea.

Şi cine să fi fost păstrătoarele mai puţin "în avanscenă" ale acestei tradiţii, dacă nu femei de o mare frumuseţe sufletească, rezumîndu-ne să vorbim despre **Ghitl Bender**, una din "primele coloniste de la Rosh Pina", sau despre **Malca Segenreich-Făgădău**, supranumită "mama oraşului". Figuri despre care obişnuieşti să le povesteşti copiilor, în dorinţa atît de naturală, de omenească, de a-i face, prin pilda altora, tot... oameni de omenie. Poate mai mult decît vlăstarele altor comunităţi, tocmai prin faptul că cea dorohoiană a fost atît de greu încercată de vitregiile prigoanei, se arată mai strîns prinse de acest trunchi iudaic vlăstarele mai tinere ale acestei obşti evreieşti: am avut surpriza să regăsesc, în paginile aceleaşi cărţi, pe tînărul student la Conservatorul ieşean, pe la sfîrşitul anilor '60 părînd mai mult preocupat de muzica uşoară, ca pe iniţiatorul unui cor al comunităţii dorohoiene, căruia a făcut să-i meargă faima în toată lumea: profesorul de muzică **Moşe Bălan**.

"Continuăm, spuneam, să existăm", pare a se desprinde din întreaga monografie. Avertisment exprimat cu eleganţă, cu o mîndră distincţie, demn de această alia românească de aici, ţara veche-nouă. **(În "REVISTA MEA" 4, mai 1992)**

Dorohoiul trăieşte

de M. RAF.

DOROHOI (Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut, România): alcătuire şi redactare de Shlomo David; editat de "Organizaţia israelienilor originari din oraşul şi judeţul Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut, România"; ediţie bilingvă (română şi ebraică), Israel, 1992.

Dorohoiul *(ca să vorbim pe scurt despre titlul cărţii, cel mai lung dintre toate titlurille de carte publicate în Orientul Mijlociu) nu este o monografie, ci, aşa cum corect se precizează pe copertă, o* ***alcătuire****. De fapt, un almanah sui generis, construit din texte despre trecutul locuitorilor şi despre prezentul acestora, despre instituţiile evreieşti şi despre personalităţile cu care se mîndreşte regiunea, despre familiile reprezentative sau figuri pur şi simplu pitoreşti, despre dramele (nu puţine, nu puţine) şi despre comedia umană a aşezărilor înfăţişate în carte. Paleta e bogată: facem cunoştinţă cu* ***Saşa Pană****, cu* ***Ion Călugăru*** *şi cu* ***Ştefan Antim*** *(fruntaşii creativităţii evreieşti din Dorohoi şi...), cu* ***Moki Fischer****, celebrul,* ***miticul*** *moşier, cu* ***Malca Segenreich****, "mama oraşului", cu* ***Herman Saltman****, redactorul foii sufletist-sioniste "Hazair", cu avocatul* ***Ebercon****, Assir Zion, chinuit după '44 prin închisori, cu* ***Jean Blum****, simpaticul octogenar din Migdal Haemek (fost în Mihăileni). Întîlnim de asemenea semnături multe (nu le putem aminti pe toate, că ne-ar lua o pagină de* ***Minimum****):* ***I. Artzi*** *şi* ***Idov Cohen, Ov. Crohmălniceanu*** *şi* ***Al. Mirodan****, profesorul român* ***Octav Guţic, I. Voledi*** *şi* ***M. Mircu, Mordehai Rabinovici, Jean Ancel*** *şi dr.* ***Idel Lazarovici****.*

Bogat (ba chiar foarte bogat) ilustrată (de unde se vede că editorul cărţii ***Shlomo David****, înţelege rostul şi puterea* ***imaginii****), cartea este şi interesantă, şi necesară, şi utilă, şi preţioasă. Dorohoienii şi-au spus cuvîntul. Cine urmează? Focşanii fraţilor* ***Radu*** *şi* ***G. Mănescu****? Aud? Vorbiţi mai tare! Moineştii lui* ***Uri Adar*** *(aud? vorbeşte mai tare!)? Galaţii, Satu Mare, Braşovul?*

(În revista "Minimum" - aprilie 1992)

Avalanşă de apariţii editoriale

de YORAM SEGAL

O carte de-a dreptul impresionantă prin volumul ei (560 de pagini) în format mare se intitulează: "Generaţii de iudaism şi sionism: Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut (România)" fiind alcătuită şi redactată de Shlomo David. Lucrarea cuprinde în două părţi, în limbile română şi ebraică şi conţine fără îndoială cea mai cuprinzătoare colecţie de documente consacrate unei comunităţi evreieşti din România care a apărut pînă acum în Israel. Ea prezintă multe documente oficiale, prezentări ale vieţii evreieşti şi ale unor personalităţi marcante ale evreilor din Dorohoi şi localităţile învecinate şi oferă un preţios material de referinţă ca şi de nostalgie pentru cei care au trăit sau au avut strămoşi în acele locuri.

(În ziarul "VIAŢA NOASTRĂ", 28. februarie 1992)

PRIMUL NOSTRU VOLUM REFLECTAT ÎN PRESA DE LIMBĂ ROMÂNĂ DIN ISRAEL

Un monument viu al unor comunităţi dispărute

de **ŞLOMO LEIBOVICI-LAIŞ**

VIAŢA EVREILOR din România a decurs timp de sute de ani, în cadrul comunităţilor în care au trăit. O viaţă trepidantă, activă atît în ceea ce priveşte aportul lor la urbea şi ţara în care au trăit, cît şi cel adus propriului lor popor şi ţării străbune.

Din păcate, consemnarea acestor trăiri lasă de dorit. A venit timpul ca fiecare comunitate să-şi monografieze existenţa, pentru a o salva din abisul uitării.

Originarii din Dorohoi şi din comunităţile din întregul judeţ au făcut un prim pas, care poate servi de model şi altora: au editat, în condiţii excelente, o carte dedicată vieţii evreieşti de pe acele meleaguri. Redactarea lui **Şlomo David** merită toate felicitările pentru perseverenţa dovedită în adunarea materialului, stimularea concetăţenilor de a-şi depăna memoriile, accentul pe documente autentice şi căutarea fotografiilor ce ilustrează o viaţă evreiască bogată pe toate tărîmurile.

Cercetarea presei evreieşti din România, care se face în cadrul ACMEOR-ului, s-a îmbogăţit prin datele găsite în această monografie, ce se referă la patru publicaţii evreieşti apărute la Dorohoi, una la Darabani şi una la Săveni, martori autentici ai timpului, dar şi dovada că aceste comunităţi au avut mînuitori de condei talentaţi. Bogata viaţă sionistă a locurilor e prezentată prin fotografii şi descrieri, dar mai ales prin documente, unele din ele inedite.

Cultura evreiască cu exponenţii ei atît de cunoscuţi tuturor evreilor din România, Iacob Gropper, Leon Bertiş, Idov Cohen, ca şi aportul adus de evreii din regiune culturii generale româneşti prin Saşa Pană şi B. Fundoianu, sînt descrise de cele mai bune condeie pe care evreii originari din România le au astăzi în Israel. Viaţa religioasă, atît de importantă în "şteit"-ul din România, cu dinastiile rabinice renumite, curţile hasidice, dar în mod deosebit sinagogile, îşi găsesc oglindirea mai ales într-un grafic devenit document: harta sinagogilor, reconstituită de **Saşa Iosef Iancovici**.

Dar generaţia Holocaustului nu putea redacta o carte a comunităţii, a oricărei comunităţi, fără consemnarea martiriului evreiesc. Regiunea aceea greu încercată prin deportări în Transnistria, şi mai ales greu lovitul Dorohoi, cu pogromul care a deschis din păcate urgiile Holocaustului în România, au în această carte un monument.

Dorohoiul şi comunităţile din judeţ se mîndresc pe bună dreptate cu personalitaţile pe care le-au dat neamului şi ţării fraţii **Klein**, dintre fondatorii kibuţurilor Dalia şi Naan, **Israel Levanon**, dintre conducătorii sionismului religios şi preşedintele Consiliului religios la Haifa, publicistul **Idov Cohen**, fost deputat, poetul **Dov Haran** de la Ierusalim, **Şlomo David**, membru activ în viaţa cultural socială a Haifei, inginerii **Kraft** cu posturile lor importante, avocatul **Mordechai Horovitz** etc. Şi, bineînţeles, nu lipsesc cei ce au fost şi nu mai sînt: **Iacob Maghid**, primul sol al Universităţii din Ierusalim, ziaristul şi scriitorul **Moşe Maur** şi atîţia alţii.

E greu de cuprins într-o scurtă recenzie bogăţia materialului publicat într-o carte de 560 de pagini (256 în româneşte şi 304 în ebraică), dar nu pot să închei fără a elogia tehnoredactarea şi grafica, care dau cărţii aspectul unui veritabil volum.

Promisiunea că volumul doi este în pregătire ne bucură. Îl aşteptăm.

(Ziarul "VIAŢA NOASTRĂ" 3 aprilie 1991)

rohoiul dispărut. M-a amuzat întrebarea unui orator festiv care uitase numele Marelui Voievod de Alba Iulia "Vi rift men deim şeigheţ finem Keinig?" Ce familiaritate!

Să trecem la comunităţile din judeţ.

Istoria comunităţii evreieşti din Săveni este schiţată de Arie Avrahami. Interesante biografiile de rabini, de activişti obşteşti, ca şi necrologul lui Maur Săveneanu.

Mihăileni l-a dat pe Gropper, pe Bertiş, cărora volumul le închină articole substanţiale. Israel Levanon evocă pe rabinii obştii. Levanon este autorul cărţii "Maţahen bamidbar". Idov Cohen portretizează pe ultimul evreu din Mihăileni. Un extras e închinat eruditului Mordehai Strelitker din secolul trecut. Voledi-Vardi evocă pe Iaacov Maghid. Idov Cohen este salutat la octogenariat. Ben şemonim leghevura!

Şi despre rabinii din Darabani volumul aduce ştiri esenţiale. Cercetate de scriitorul Iţhac Haham, sînt sinagogile din tîrg. Mişcarea sionistă, prigoana sînt evocate în pagini pline de culoare. Influenţa ţadicului din Ştefăneşti este bine pusă în evidenţă.Contribuţia cunoscutului tipograf şi animator A. Feller, ca şi acea a scriitorului Haran, Penina Haham aduce variaţie. Să amintim că editorul revistei "Haşahar" S. B. Vainştain a scris ulterior sub pseudonimul A. Ebion şi a publicat versuri "Mobilizatoare" în trei volume editate de "Kriterion".

Din documentele Herţei s-a păstrat catastiful (pincas) frăţiei de înmormîntare "Hevra Kadoşa", datat 1764, a cărui copertă este reprodusă în volum. Fireşte că herţanii se fălescu cu Benjamin Fundoianu şi cu celebrul regizor Moşe Goldblat.

Tîrguşorul Rădăuţi pe Prut, care în idiş se chema Radevuţ, apre deosebire de Rădăuţii Bucovinei, numiţi Radeviţ, e descris de cîţiva autori. Se evocă rabinii, mişcarea sionistă şi multe cronici de familie. Impresionante sînt necrologurile închinate unor eroi israelieni, tineri originari din judeţul Dorohoi, căzuţi la datorie. Zihrono levraha!

Personal mă simt mişcat de amintirea despre idiş în judeţul Dorohoi şi de reuşita culegere de fotografii documentare, care redau atmosfera de "şteitl" moldovenesc, pe care l-am evocat şi eu în trei volume, editate de "Kriterion", Bucureşti: "A moldeviş iingl", Iinghe iurn... in veiniker iinghe" şi Iurn fin Hofenung".

Volumul este tipărit cu grijă, pe hîrtie fină, frumos ilustrat ceea ce ne introduce în atmosfera epocii.

Sperăm că volumul următor va fi mai exigent, mai selectiv, mai eficient. Va merita şi mai mult recunoştinţa istoricilor, a presei, a activiştilor obşteşti şi a tuturor cititorilor. Va fi un îndemn şi pentru evreii originari din alte comunităţi moldovene să nu se lase mai prejos spre satisfacţia noastră. deocamdată, un "Iaşar Coah" tuturor celor ce au contribuit la această Miţva: Monografia comunităţilor din oraşul şi judeţul Dorohoi.

de I. KARA

Călduroase mulţumiri lui I. KARA!

Prof. I. Kara a răspuns apelului nostru şi - cu toţi cei 86 ani ai lui (Ad mea v'esrim) - a lăsat multiplele sale preocupări şi a lucrat luni de zile la pregătirea studiilor despre trecutul iudaismului din judeţul Dorohoi.

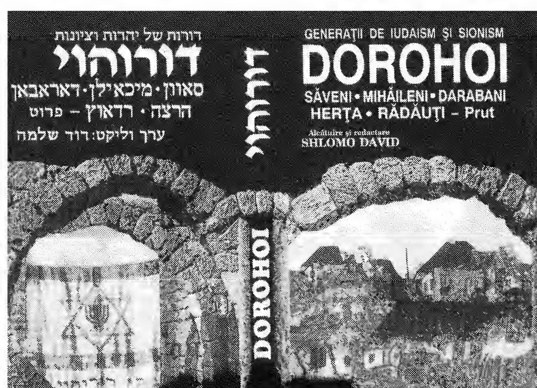
Preţioasele sale articole, documente şi fotografii începînd din secolul al XVII-lea şi pînă aproape de zilele noastre, se află în toate capitolele acestei lucrări.

Pentru neobosita lui activitate de cercetare a istoriei iudaismului din România, profesorului I. Kara, s-a decernat, de curînd, premiul "Fundaţiei Haim şi Sara Ianculovici" din Haifa.

De aci, din Israel, îi transmitem recunoştinţa noastră, călduroase mulţumiri şi îl rugăm să-şi continue preţioasa lui activitate încă mulţi ani, pentru a reconstitui trecutul iudaismului de sute de ani din România.

כל הכבוד ויישר כח!

DAVID SHLOMO

DOROHOI

Editat de Organizaţia Israelienilor originari din oraşul şi judeţul Dorohoi.
Kiriat Bialik, Israel.
Ianuarie 1992

ÎN DECENIILE de după Holocaust, supravieţuitorii s-au străduit să adune şi să publice materiale şi studii privitoare la locurile natale părăsite. Se publicau cărţi memoriale în ivrit, idiş, engleză, în limba locului de naştere. Originari din România au publicat memorii şi amintiri în presa în româneşte, idiş, ivrit. Aş cita pe Haim Zilber, pe deputatul Landau şi desigur lucrările lui I. Voledi-Vardi despre Bacău, ale lui Marius Mircu, maestru în materie ş.a.

Chiar dacă avem reticenţe faţă de unele materiale publicate în cărţi memoriale, "sifrei zicaron", dacă caracterul subiectiv, impresionist, substratul sponsorial, unele neglijenţe de stil şi limbă sînt pe alocuri prea stridente, apariţia acestor lucrări este, evident, un fenomen pozitiv, lăudabil şi... demn de urmat. Putem spera că redactorii şi sprijinitorii vor deveni mai exigenţi şi noi le vom fi recunoscători pentru devotamentul, strădania şi sacrificiile lor.

Monografia dorohoienilor este materializată prin neobosita activitate a grupului condus de Shlomo David, cu texte în româneşte şi ivrit, cu ceva materiale în engleză şi idiş. Volumul cuprinde 258 de pagini în româneşte şi 304 pagini în ivrit, precum şi numeroase fotografii, unele de un interes deosebit.

Un loc predominant e ocupat de amintiri şi meditaţii personale, închinate epocii deportării, pogrom şi prigoană. Oricît de diferite ar fi, în conţinut şi expunere ele, constituie un izvor de seamă pentru cercetători. Deosebit de interesante sînt bio-bibliografiile de rabini şi personalităţi ca şi unele articole de popularizare, ca acel al răposatului amator de istorie Manaşcu Cotter. Un loc însemnat este acordat reproducerii unor lucrări valoroase de O. Crohmălniceanu, Al. Mirodan, O. Guţic, Saşa Pană, Ion Călugăru ş.a.

Contribuţii de Marius Mircu, I. Voledi - Vardi, răposatul Maur Săveneanu, Victor Rusu, octogenarul Idov Cohen şi de istoricii Zeev Lucian Herşcovici, I. Kara, O. Guţic, îmbogăţesc substanţial conţinutul monografiei.

Cum era şi firesc trăirile, amintirile, evocările ororilor prigoanei ocupă un loc de seamă. Semnificativ este studiul cunoscutului istoric dr. Jean Ancel.

Textul ebraic reproduce numai o parte din textul românesc. Aduce în schimb materiale şi studii de nivel. Notăm traducerea unui raport din 1899 al inspectorului societăţii ICA din Paris, privind viaţa comunităţilor evreieşti, studii de Zev Lucian Herşcovici, de dr. Iaacov Geller, de prof. Elian Feldman, inscripţii funerare de I. Kara. Poeţii Iacob Gropper şi Leon Bertiş sînt evocaţi ca glorii locale. Marele număr de fotografii de epocă sînt un merit al lucrării. Dintre colaborări notăm cele ale d-lor Moşe Meghido - Făgădău, despre şcoala evreiască, despre sport, dar mai ales despre mişcarea sionistă, evocată de veteranii ei. Shlomo David aduce din studiile sale publicate în reviste. Alţii evocă figuri de medici, ca şi activitatea unor personalităţi israeliene, originare din Jud. Dorohoi. Personal, ca autor a 5 volume în idiş, am fost mişcat de vitalitatea idişului în Do-

SCRISORI

S-au primit zeci de ecouri, aprecieri de la cititori, instituţii etc., în legătură cu primul volum "Dorohoi - Generaţii de iudaism şi sionism". Aceasta ne-a îndemnat să continuăm cu cel de al doilea volum, mai complet, mai amplu.

Bat Yam, 26.II.1992

Stimate şi dragă d-le David Shlomo,

Mulţumesc nespus pentru lucrarea d-tale Dorohoi.
O lucrare monumentală, un adevărat monument! Amintirile unui grup compact de dorohoieni, contopite într-o întreagă epopee!
Nu sînt dorohoian (tatăl meu a fost originar din apropiere - Botoşani) dar m-am simţit şi eu, pe parcursul lecturii, tot mai dorohoian, pentru că şi celelalte localităţi moldovene (de pildă Bacăul meu) se confundă, în multe privinţe, cu pitorescul, evlaviosul, sionistul, harnicul, culturalul Dorohoi.
Sînt mîndru că am colaborat la o asemenea realizare, model incontestabil după care ar trebui construite monografiile tuturor localităţilor cu evrei, din România.
Toată cinstea, stimate David Shlomo, sufletul acestei lucrări!

Marius Mircu

12 martie, 1992

Simate Domnule Shlomo David,

Felicitări pentru volum. De la prima vedere impresionează condiţiile grafice excelente: hîrtie cromo, legătură solidă.
Îmi dau seama cîtă energie, perseverenţă şi muncă au fost necesare spre a duce la bun sfîrşit acest proiect. Şi totul de către un singur om. Bravo!
Cu sentimente cordiale şi cu urări de succes la difuzare.

Victor Rusu

DOCUMENT

NOTĂ

La 1 iulie 1940 a avut loc la Dorohoi un pogrom organizat şi săvîrşit de unităţi din Reg. 3 Grăniceri şi 8 Artilerie, aflate în retragere prin Dorohoi.

Victime: 53 evrei.

Această crimă nu a fost pedepsită pînă în prezent.

În 1945, acuzatorul public C. Mocanu (de la Tribunalul Poporului), a început cercetări, care au fost clasate cu motivarea că fapta nu poate fi cuprinsă în legea pentru sancţionarea criminalilor de război (din 1945), deoarece legea are aplicare numai pentru faptele consumate dupa 6 septembrie 1940 (pogromul avusese loc la 1 iulie 1940). După modificarea legii din 1947 sancţionarea este posibilă.

Pogromul a fost constatat în doua documente oficiale:

1) Procesul-verbal nr. 462/din 4 iulie 1940[1] încheiat la Curtea Marţială a Comandamentului Corpului 8 Armată (indicativul "Garoafa"). Un exemplar din acest proces verbal a fost depus Oficiului Stării Civile al oraşului Dorohoi pentru îndeplinirea formalităţilor de înmormîntare a celor 50 de victime (cîte au decedat în prima zi).

2) Raportul confidenţial făcut de Parchetul Tribunalului Dorohoi către Parchetul General al Curţii de Apel Suceava.

Acest al doilea act a fost găsit în copie, în arhiva Parchetului Tribunalului Dorohoi, în martie 1944. Comisia pentru constatarea atrocităţilor de război, ataşată Armatei Roşii care a luptat pe frontul Iaşi (în trecere prin Dorohoi) a luat cunoştinţă de faptul pogromului de la 1 iulie 1940, a înregistrat mărturii şi textul celor două acte arătate mai sus.

Probe: 1) Dosarele cuprinzînd cercetările făcute în iulie 1940 de:

a) Corpul 8 Armată (comandat de generalul Sănătescu) care avea comandamentul stabilit în Dorohoi la acea dată.

b) Reg. 3 Grăniceri, 8 Artilerie, 8 Vînători, 16 Artilerie, dosarele cuprind anchetele făcute de fiecare unitate în parte pentru a stabili răspunderile fiecărui soldat sau ofiţer în parte.

c) Procesul verbal încheiat de Curtea Marţială a Corpului 8 Armată (indicativul "Garoafa").

d) Raportul confidenţial al Parchetului Tribunalului Dorohoi înaintat Parchetului Curţii de Apel Suceava.

2) Martorii:

a) Maior C. Stino, domiciliat în Bucureşti, str. Ionescu Gion 7 (a fost comandantul adjunct al Regimentului 29 Infanterie din Dorohoi la acea dată. Cunoaşte evenimentele. A împiedicat Reg. 29 Infanterie să ia parte la pogrom, a interzis soldaţilor să aibă muniţii asupra lor.

b) Procurorul Filaret Sihleanu este cel care a întocmit raportul Parchetului Dorohoi. (Fost în cadrele magistraturii pînă în 1947. Domiciliul actual poate fi aflat din evidenţele Ministerului Justiţiei.

c) Procurorul Alexandru Scripcă. Este cel care a făcut primele cercetări. A fost în cadrele magistraturii (la Tribunalul Dîmboviţa, Tîrgovişte, prin anii 1946-1947). Domiciliul actual poate fi aflat din evidenţele Ministerului Justiţiei).

d) Cei trei supravieţuitori ai măcelului (prima fază a pogromului) de la Cimitirul Evreiesc:

- Şloim Alter Schwartz, ultimul domiciliu cunoscut în 1946: Bucureşti, Bd. 1848 nr. 6.
- Herşcovici Iancu, domiciliat în Buhuşi.
- Lager Avram, domiciliat In Bacău (a fost administrator la ziarul "Bacăul").

e) Strul Sulimovici, fost secretar al Comunităţii Evreieşti din Dorohoi, domiciliat în Dorohoi, str. Petru Rareş 3 (martor ocular la măcelul de la cimitir, rănit prin împuşcare în braţ).

f) Iosif Davidovici, oficiant religios al Comunităţii Evreieşti din Dorohoi, domiciliat în Dorohoi (martor ocular la măcelul de la cimitir).

g) Gh. Pamfil, şef al Poliţiei Dorohoi, la acea dată, astăzi se află la închisoare, condamnat ca criminal de război la Curtea Bucureşti.

(Din Arhiva Iad Vaşem - Ierusalim

---

[1] Publicat în **Dorohoi, vol.I**, p.219-220

DOCUMENT

CONFIDENŢIAL

PROCUROR GENERAL

La ordinul Domniei Voastre Nr. 93/1940, am onoarea a raporta următoarele în legătură cu evenimentele de la 1 iulie 1940.

Din investigaţiile făcute de mine personal, precum şi din informaţiunile primite de la Garnizoană şi registrele Stării Civile, rezultă că în ziua de 1 iulie 1940, au fost împuşcaţi 52 de Evrei.

Faptul s-a petrecut în împrejurările următoare:

În ziua de 1 Iulie 1940 se făcea la cimitirul creştinesc înmormîntarea rămăşitelor pămînteşti ale Căpitanului Boroş, iar evreii erau la cimitirul lor şi înmormîntau pe un ostaş evreu.

La un moment dat s-a auzit o detunătură de armă, urmată de o salvă. Asistenţa, fiind la înmormîntarea unui ofiţer, a crezut că este salva de onoare dată ofiţerului căzut la datorie, dar focurile începuseră să se înmulţească şi atunci dîndu-se seama ca nu este o simplă salvă, s-a produs o panică de nedescris, lumea crezînd că au venit ruşii.

Nimeni, atît ofiţerii cît şi civilii nu cunoşteau motivul acestei acţiuni, deoarece unii, speriaţi de primele detunături, trăgeau în vînt, pentru intimidare, crezînd ca celelelate împuşcături vin de la ruşi. Toată lumea s-a împrăştiat, lăsînd sarcofagul în mijlocul cimitirului. Mai tîrziu s-a observat că în realitate focul fusese deschis de nişte soldaţi din Grupul 3 Grăniceri şi 8 Artilerie, care se retrăgeau din regiunea Herţei, umiliţi şi batjocoriţi de evreii din Herţa şi ca răzbunare au început să tragă în evreii de la cimitirul evreiesc. Probabil că fusese oarecare înţelegere între soldaţi, deoarece focul s-a întins imediat la periferia de N.V. a oraşului, soldaţii pătrunzînd prin casele evreieşti şi împuşcînd tot ce erau prin ele.

Semnificativ este faptul că unele case creştineşti aveau în geamuri icoane creştine, sau aveau pe pereţi Cruci făcute din diferite boeli, aceasta ca indiciu că acolo locuiesc creştini şi în consecinţă să nu se tragă. Probabil că au venit înainte vreo cîţiva soldaţi şi au anunţat ce se va întîmpla. Ne lipsesc date precise pentru această împrejurare deoarece primele cercetări au fost făcute de către Comandantul militar prin preşedintele Curţii Marţiale, care a fost însoţit la această cercetare numai de către domnul procuror Alexandru Scripcă şi organele poliţiei.

În urma acestei cercetări, constatîndu-se că învinuiţii erau militari, cercetările au rămas în sarcina organelor militare.

S-au identificat de către această comisie vreo 47 cadavre şi cîţiva răniţi.

Cadavrele erau răspîndite, vreo 15 la Cimitirul evreiesc, iar mai sus de cimitir, spre barieră, un grup de 5 militari evrei, restul răspîndiţi prin case şi străzi.

Înhumarea cadavrelor s-a făcut în ziua de 3 iulie a.c.

La ofiţerul Stării civile am găsit înregistrat un număr de decedaţi, dintre care 6 soldaţi neidentificaţi.

Actele în cauză au fost încheiate de către organele militare.

Aducîndu-vă la cunoştinţă Domniei Voastre cele de mai sus, cu onoare va rugăm să binevoiţi a dispune cele legale.

Procuror-delegat, ss **Filaret Săhleanu**

Secretar, ss **Const. Grigorescu**

TRAUMA MEA DIN HOLOCAUST

de HANA HUNDERT

*Sînt născută în Dorohoi în anul 1928, în casa lui **Naftuli**, cizmar cunoscut şi **Riva Cojocaru.***

Am fost trimişi în Transnistria după ce **Bercu Ciubotaru (Berl Cărnă)**, rudă a familiei noastre, ne-a sfătuit să plecăm de bună voie, căci plecăm la **viaţă nouă**!

Deportaţi în luna septembrie 1941, după ce ni s-a luat totul ce am adus cu noi, la coborîrea din vagoane, la trecerea Nistrului, am ajuns după multe necazuri în oraşul Tivrov, aproape de Bug. Am plecat cu părinţii şi cu sora mea **Golda** (acum locuieşte în Canada).

După prima dramă a drumului, ne-am trezit într-o cameră cu circa 25 de persoane într-o casă de evrei localnici care au fost ucişi înainte de am ajuns noi. Tatăl nostru prins afară din casă, în ore inter-zise, a fost bătut crîncen, din care cauză a murit. Noi am fost luaţi la lucru, de către armata română, la cules tutun. În zilele cînd puteam să ne eschivăm de la lucru, plecam în zori de zi prin satele apropiate, unde lucram croitorie pentru o mîncare şi pentru un pumn de alimente.

Am fost bolnavă de tifos, boală care şi-a lăsat amprentele pînă azi! Chinurile şi umilinţa au fost practicate de soldaţii români, pînă în ultima zi. Am fost luaţi noaptea şi duşi pe un cîmp lîngă gară, am fost dezbrăcaţi în hohotele de rîs ale soldaţilor şi ofiţerilor români, şi ţinuţi astfel pînă cînd "hainele" au fost scoase de la etuvă unde se deparazitau.

Reveniţi la Dorohoi în decembrie 1943, bolnavi fizic şi moral, am fost cazaţi în case de evrei, căci casele noastre erau ocupate. Din cauza situaţiei grele din oraş, am plecat la Bucureşti după 6 luni, unde am locuit pînă în iunie 1950, cînd am reuşit să aliem, întorcîndu-ne acasă, în Israel.

Am doi fii şi din nefericire sînt văduvă de zece ani.

Tatăl meu **Naftali Cojocaru** z.l., ucis în bătăi în Transnistria.

Mama mea **Riva Cojocaru** z.l., a murit în ţară.

Ne-au îndreptat spre peretele unei case înalte care străjuia o parte a curţii. Ne-au ordonat să ne aşezăm cîte unul cu faţa la perete şi cu mîinile ridicate. Nu toţi şi-au dat seama de intenţiile lor. Pentru cei vîrstnici intenţia lor era clară! Dar, s-a produs o minune, pentru că în clipa următoare a apărut pe stradă, călare pe un cal alb (să nu vă închipuiţi că inventez), un ofiţer superior care, înţelegînd situaţia, s-a oprit, chemînd la el pe comandantul patrulei. Ce au discutat nu am auzit, dar la revenirea lui, a ordonat încolonarea soldaţilor şi pornirea spre unitate, iar nouă ne-a spus să ne întoarcem la casele noastre. În felul acesta am scăpat cu viaţă din pogromul dorohoian.

La reîntoarcere nu l-am mai găsit pe domnul Rosenberg. Plecase demult, îşi luase şi bagajul cu el. Nici pînă în ziua de azi nu ştim încotro a luat-o...

Şi cîteva cuvinte despre modul în care a fost ucisă mătuşa mea, **Ceauşu Malca**, fosta soţie a lui **Ceauşu Idel**, azi în vîrstă de 90 de ani, care locuieşte în Kiriat Tivon, strada Moşe Şaret 12. Ea a avut trei copii: **Meier** care locuieşte în Kiriat Ata şi **Rubin**, în Haifa. **Ceauşu Haia Sura** a murit în anul 1944.

Mătuşa mea, Ceauşu Malca, o femeie robustă, împreună cu trei copii mici, erau singuri în casă (unchiul era concentrat la Tiraspol), aflînd de la o vecină că se "împuşcă jidani", a închis uşa casei. Ei locuiau lîngă podul Trestieni şi, împreună cu cei trei copii, s-a ascuns în pod.

La un moment dat s-au făcut auzite bătăi în uşă din ce în ce mai puternice. Mătuşa mea nu a răspuns. Mare lucru nu a fost pentru soldaţii patrulei să pătrundă în casă, uşa fiind destul de şubredă. In casă nu era nimeni. Un sublocotenent, văzînd scara spre pod, a urcat şi a dat de cele patru suflete. El a ordonat mătuşii să coboare, asigurînd-o ca nu i se va întîmpla nimic rău. Ea a coborît pe scara ce avea s-o ducă în lumea celor drepţi.

Copiii rămaşi în pod au auzit un strigăt urmat de o împuşcătură. Cînd au coborît din pod au găsit-o pe mama lor fără viaţă, trîntită la pămînt, acoperită cu o pernă găurită de gloanţe, iar camera plină de pene. Probabil că în clipa cînd criminalul a îndreptat revolverul spre ea, dintr-un instinct de apărare, a apucat perna ce se găsea în apropierea ei.

Copiii, scăpaţi ca prin minune, au ieşit prin uşa din spate, sărind gardul ce despărţea curtea lor de depozitul de scînduri de alături, adăpostindu-se, toată noaptea următoare, în spatele unei stive de scînduri. În felul acesta au scăpat cu viaţă.

Mendel şi Liza Rudich

de SHELLY LEIBOVICI - FĂINARU
Ierusalim

A ajuta oameni la nevoie în special bătrîni, era una din devizele părinţilor mei. De aceea uneori asigurau masa de prînz la Azilul de bătrîni, mîncarea fiind făcută de mama mea **Liza**, iar eu fiica ei, **Shelly**, o însoţeam şi o ajutam la servit.

De asemenea aveam grijă de cîţiva bătrîni sărmani din oraş, să le fie asigurată hrana de Shabat. Ei primeau Halot (pîine albă), peşte, Iuch (supă) carne, chighel (budincă dulce), in aşa fel încît masa lor de sîmbătă să fie identică - la fel cantitativ şi calitativ (feluri de mîncare tradiţională) ca la masa noastră.

În timpul vacanţelor sau cînd eram liberă - vineri - în jurul orei prînzului eu trebuia să duc mîncarea la aceşti oameni vîrstnici.

De fiecare dată mama îmi atrăgea atenţia să fiu atentă dacă sînt musafiri străini la cei cărora le duceam mîncarea, să nu o scot din coşul în care făceam transportul, s-o las intr-un colţ ca nimeni să nu vadă şi să nu-i umilesc pe ce-i pe care îi ajutam.

Totul trebuia făcut cu discreţie ca nimeni să nu afle.

POGROMUL DE LA DOROHOI

de CEAUŞU MAER - MAURER
Moşav Nordia

SÎNT NĂSCUT în Dorohoi, la 23 martie 1929 din părinţii: Frida şi Moşcu Ceauşu. Tata era cizmar şi a decedat în anul 1935 la vîrsta de 35 de ani.

Eu am învăţat croitoria şi o viaţă întreagă mi-am cîştigat existenţa cu această meserie minunată.

Sînt căsătorit cu Sura Ceauşu din 1960 şi avem un fiu, Bruno Ceauşu, care e medic şi lucrează la Spitalul Meir din Kflar Saba.

Soţia mea a lucrat la O.C.L. fiind contabil principal timp de 32 de ani.

Am aliat în Israel la 7 februarie 1990. Locuim într-o caravană şi eu mă ocup cu reparaţii de croitorie la magazinul Polgat, iar soţia mea împachetează... stropitori.

În rîndurile de mai jos voi povesti cum s-a desfăşurat primul pogrom din România: pogromul din oraşul meu de baştină Dorohoi.

În după-amiaza zilei de 1 iulie 1940 rămăsesem acasă, împreună cu domnul **Rosenberg**, un evreu, locuitor al oraşului Cernăuţi, concentrat la Dorohoi, în Regimentul 29 Infanterie, care locuia în gazdă la noi, la fel ca mulţi alţi evrei concentraţi, care erau găzduiţi de diferite familii.

Mama se dusese să facă o probă la locuinţa unei cliente ce locuia pe strada Costică Stroici, aproape de calea ferată. Ţin să menţionez că locuiam pe strada Regele Ferdinand nr. 26, în curte la **Meer Danscher**, curte locuită de circa zece familii de evrei. Fratele meu mai mare, în vîrstă de 15 ani, se afla la lucru în prăvălia de încălţăminte a domnului Tangiu.

Deodată s-au auzit împuşcături neobişnuite în orăşelul nostru. Încă nu ştiam nimic din cele ce aveau să se întîmple în cimitirul evreiesc de unde a început de fapt pogromul şi nici nu ştiam încă ce se întîmplă prin casele evreieşti ale acestui orăşel de provincie, Dorohoi. Am respirat mai uşurat cînd a venit mama. Informată de cele ce se întîmplă, şi-a riscat viaţa, parcurgînd cale lungă prin străzile dosnice, pentru a ajunge acasă.

Prea mult nu am avut de aşteptat. Puţin mai tîrziu şi-au făcut apariţia cîţiva militari care ne-au cerut să deschidem uşile pentru a percheziţiona casa, să verifice dacă nu posedăm arme.

Prezenţa domnului Rosenberg, cu buna ştire a comandantului regimentului, şi faptul că poseda o armă de care ei se puteau lega ar fi determinat lichidarea noastră şi chiar a tuturor celor ce locuiau în acea curte.

Sesizînd pericolul, d. Rosenberg s-a ascuns sub divanul din bucătărie. Mama a deschis uşa militarilor care au pătruns în casă şi au început percheziţia, distrugînd totul în calea lor. Trecînd apoi în bucătărie, au dat peste o lădiţă cu rufe, sub o banchetă situată în partea opusă divanului, sub care îşi aştepta sfîrşitul chiriaşul nostru. În clipa cînd au tras lădiţa spre verificare, mama care se afla în prima cameră, crezînd că îl scot pe Rosenberg, de frică, s-a prăbuşit la podea, fără cunoştinţă. Dar, după cîteva minute mama şi-a revenit şi militarii au continuat cercetările. Ca prin minune nu au mai căutat sub divanul cu pricina.

După terminarea percheziţionării tuturor caselor, au ordonat să ieşim cu toţii în stradă pentru unele comunicări.

tot ceea ce întîlneau în cale!

Autorul, organizatorul şi instigatorul acestui măcel a fost Regimentul 3 Grăniceri, care în retragere, s-a răzbunat pe populaţia nevinovată evreiască pentru cedările teritoriale. În acest pogrom, de sfîrşit de iunie, au fost asasinaţi soldaţi, femei, copii, aproape toţi în incinta cimitirului evreiesc, şi zeci de răniţi.

Eu eram în flanc, în cadrul unităţii brigăzii, în drum spre cimitir, şi am văzut cu groază cele ce se întîmplau în jurul meu! Locotenenţii Atanasiu şi Gaia împreună cu sergentul Olteanu, văzînd cum se scot din rînduri soldaţii evrei şi sînt împuşcaţi, înjunghiaţi sau maltrataţi, considerînd ca şi eu sînt în pericol, m-au înconjurat, m-au scos din rînd şi m-au dus imediat la cantonament unde toată noaptea am fost păzit de sergentul Olteanu.

Am trăit stări sufleteşti complexe, frică, oroare, indignare, emoţii puternice şi sentimente de recunoştinţă pentru salvatorii mei, care datorită spiritului lor uman şi de prietenie şi-au riscat viaţa şi poziţia lor în cadrul armatei, salvîndu-mi viaţa.

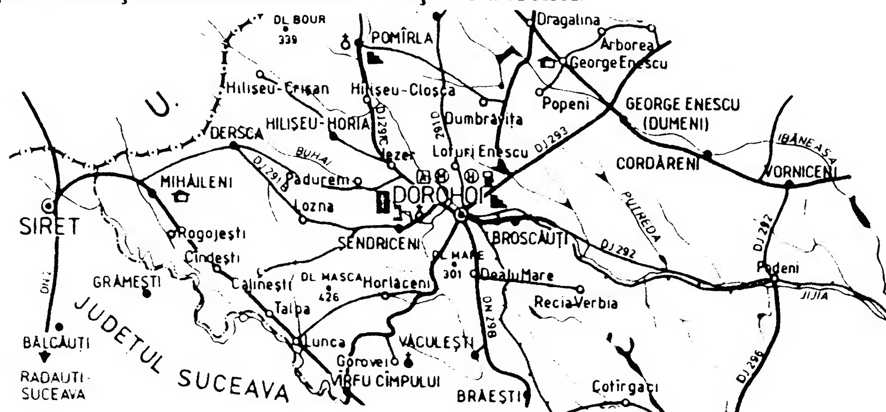
Imediat ce s-a asigurat că sînt în siguranţă, locotenentul Atanasiu însoţit fiind de sanitarul brigăzii, a intrat în fiecare casă din zona cantonamentului unde erau răniţi, dîndu-le primele ajutoare, pansîndu-i şi liniştind spiritele. Pentru acest gest umanitar a primit din partea Comenduirii Pieţii o... săptămînă de arest de cameră.

După cîte îmi amintesc, cei doi subofiţeri evrei Holingher şi Garfinkel, spre norocul lor, erau plecaţi în delegaţie. Trebuie să menţionez că puţini din localnici au avut parte activă la pogrom: legionari şi pleava mahalalelor. Majoritatea populaţiei neevreieşti a fost uimită, nedumerită, chiar şocată. Mulţi din ei au ajutat victimele, îmbrăţişîndu-le şi liniştindu-le.

Cred ca unii dintre supravieţuitorii care se află în Israel îşi mai amintesc de frumosul locotenent, brunet, cu o mustaţă a la Clark Gable, bun şi blînd care le-a oblojit rănile fizice şi sufleteşti. La o săptămînă după progrom, am fost scos din armată şi trimis acasă, la Bacău.

Ing. Atanasiu, avînd idei democrate şi neîncadrîndu-se partinic, a fost îndepărtat de la cariera universitară. A lucrat ca specialist la revista "Agronomul". Mulţi ani după 23 August 1944, m-am revăzut cu prietenii şi salvatorii mei, ing. Atanasiu şi Olteanu (care a devenit director în Ministerul Comerţului Interior), relaţiile de prietenie s-au intensificat. Cu Atanasiu am avut relaţii de corespondenţă şi după imigrarea mea în Israel pînă prin anul 1973, cînd a încetat să-mi mai răspundă.

Atitudinea în general umană a populaţiei faţa de pogrom şi victimele pogromului, m-a determinat să revin la Dorohoi în 1956 şi să accept în cadrul Institutului de proiectări orăşenesc (ISPROR) ca şef de proiect complex, să elaborez împreună cu un colectiv de specialişti, primul plan de construcţie şi refacere a oraşului: Schiţa de sistematizare a oraşului Dorohoi.

LOCOTENENŢII ATANASIU ŞI GAIA ŞI SERGENTUL OLTEANU M-AU SALVAT DE LA POGROM

de Dr. Arh. LEON HABER

ÎN ANUL 1940 mă găseam la Mihăileni. Îmi satisfăceam stagiul militar în cadrul Brigăzii a IV-a artilerie. Eram fruntaş T.R. Brigada avea o funcţie operativă, cu un general comandant şi cîţiva ofiţeri rezervişti concentraţi şi un număr redus de soldaţi, fiind dotată cu armament uşor, puşti, baionete, respectivele muniţii, mijloace de transport rutier, căruţe şi cai. Comandant era generalul **Tomaide** (fost elev la Saint-Gyr) iar adjunct, căpitanul **Ion Stavilă**. Atmosfera imprimată de comandant, filo-francez, şi adversar convins al nazismului, era democrat-liberală. Între ofiţeri şi trupă domnea o disciplină respectuoasă şi plină de înţelegere. Exista libertate de gîndire, fără exprimări naţionalist-xenofobe.

În afară de adjunctul comandantului, erau trei ofiţeri şi doi subofiţeri: locotenenţii **Atanasiu Alexandru** (în viaţa civilă inginer agronom - asistent universitar al acad. prof. **Traian Săvulescu**), **Ion Gaia** (director al Băncii Naţionale din Constanţa) şi sublocotenentul **Romaşcanu** (avocat), singurul legionar din unitate, care însă, din cauza atmosferei din brigadă nu s-a putut manifesta. Subofiţeri erau: **Holingher, Garfinkel**.

Printre sergenţii trupei se găsea şi un concetăţean de-al meu: **Gheorghe Olteanu** (absolvent al Academiei Comerciale), care îşi satisfăcea stagiul militar. În cadrul Brigăzii, munca mea consta în a face hărţi, pe care comandantul îşi trasa planurile sale operativ-strategice. Pentru această muncă, fusesem transferat de la regimentul 16 Artilerie, cu baza la Herţa, la Brigada a IV-a. Din primele contacte între subsemnatul şi conducere, s-au creat relaţii de colaborare, care cu timpul au devenit de prietenie.

Atît grupul de comandă cît şi trupa, eram cazaţi în orăşelul Mihăileni, unde majoritatea locuitorilor erau evrei. Între trupă şi populaţie au existat relaţii de convieţire prietenească.

În acea perioadă, iunie 1940, evenimentele precipitîndu-se, în urma pactului Molotov - Ribbentrop, România a cedat Basarabia URSS-ului. Această operaţie a degenerat într-o retragere a întregii armate române de pe respectivele teritorii, şi ca atare şi Brigada a IV-a a fost constrînsă să se replieze în cadrul oraşului Dorohoi, unde am fost cazaţi, în casele locuitorilor evrei.

Cu ocazia cedării zonei părăsite, la Herţa, a avut loc un incident grav ruso-român, în care şi-au pierdut viaţa un ofiţer român, căpitanul Boroş, din regimentul 1 Artilerie şi un sergent evreu. Înmormîntările cu respectivele onoruri, urmau să aibă loc în cimitirul militar din Dorohoi şi în cel evreiesc, toate unităţile militare din oraş trebuind să participe. Desigur că această onoare revenea şi brigăzii noastre. Pe străzile oraşului au început defilările trupelor care se îndreptau spre cimitire. Dintr-odată, dinspre cimitirul evreiesc au început să se audă numeroase împuşcături, explozii, ţipete, urlete şi strigăte; "Jidanii atacă armata"!

Ca la un semnal, s-a dezlănţuit o agresivitate şi o violenţă crîncenă, contra evreilor de pe străzi şi din rîndurile unităţilor militare. Soldaţii au năvălit în casele evreilor, omorînd şi rănind femei, bătrîni şi copii, violînd femei, jefuind şi distrugînd

cîndu-se în grabă.

I-a adunat pe toţi în cancelarie, unde m-a chemat şi pe mine, cerîndu-mi să-i dau cererea pe care i-o prezentasem. I-a dat-o şefului de post să o citească şi l-a întrebat dacă recunoaşte cele ce am scris. A confirmat, dar nu se crede vinovat, căci de fapt de vină este un soldat dement, cu numele de Costică. El fiind acela care ne maltrata.

Maiorul i-a spus că nu trebuia să îngăduie să aibă în serviciu un dement, capabil de orice act periculos, chiar pentru postul local şi de ce a lăsat să fie schingiuiţi oameni nevinovaţi, care sînt şi ele fiinţe ca şi ceilalţi.

A ordonat ca imediat evreii care se aflau în pădure să fie aduşi şi cantonaţi în casele din sat, urmînd ca ei să-şi cîştige prin muncă existenţa lor şi a familiilor lor, practicînd meseriile pe care le cunosc şi pe care au voie să le exercite în localitate. A atras atenţia că dacă, din răzbunare, cineva se va atinge pe viitor de aceşti evrei, va considera ca o lezare personală.

Înclinîndu-mă cu respect şi recunoştinţă în faţa lui am rămas pe loc, în faţa Postului de jandarmi, pîna la plecarea maiorului... În gîndul meu m-am rugat lui Dumnezeu să mă ţină în viaţa, spre a ne putea arăta recunoştinţă maiorului **Orăşeanu**.

Totuşi a doua zi dimineaţă am fost adus la Jandarmerie, unde, sub motivul că aş fi dat drumul unor oameni, fără a avea competinţa (motiv inventat), am fost bătut îngrozitor. Am decis ca noaptea să fug din nou la Moghilev. Un evreu, ahtiat după un blid de linte, m-a denunţat. Şeful de miliţie a venit la mine şi i-am confirmat că vreau să plec din nou la Maior. La miezul nopţii au venit din nou jandarmii la mine, m-au sculat din somn şi sub ameninţări am fost scos afară, bătut şi schingiuit. Am spus atunci că prefer să fiu împuşcat. Seful de post m-a sfătuit atunci să vorbesc cu evreul **Morowitz**, tălmaciul lor, un evreu de fel din Cernăuţi.

Acesta mi-a spus că şeful de post vrea să-i cer iertare pentru obrăznicia mea de a-l fi adus pe Maior în lagăr, din care cauză Costică a fost trimis pe front, iar postul de jandarmi a fost mutat la Irosinco (o staţie de cale ferată din Ucraina). El trebuia să execute ordinul. Dar s-a răzbunat. Am fost sfatuit că în interesul evreilor din lagăr este mai bine să-i cer iertare.

I-am cerut iertare şefului de post. Jandarmii au scos sticle de rachiu pe care au început să le împartă în lagăr. Au adus salam şi pîine, au mai adus şi lăutari şi au voit să invităm la dans şi pe fetele noastre, lucru pe care l-am refuzat categoric.

DESFIINŢAREA LAGĂRULUI DIN PĂDURE

A doua zi, din ordinul autorităţilor, lagărul din pădure în care am fost ţinuţi într-o stare jalnică, a fost abandonat şi evreii deţinuţi au fost transferaţi în localitatea Kapuşterno. Era un sat mare, avînd o populaţie de 12000 de locuitori şi trei colhozuri. Localitatea era îmbelşugată şi starea locuitorilor ei era înfloritoare. Jandarmii s-au retras din localitate. In locul acestora a rămas în localitate numai miliţia locală ucraineană, al cărui şef era un tînar basarabean cu numele de **Miron**.

Pe lîngă această miliţie, am fost obligaţi şi noi evreii din localitate să constituim miliţia noastră proprie, care avea răspunderea asupra tuturor evreilor deportaţi din cantonament.

În localitatea Kapuşterno se mai aflau – dinainte – încă 13 familii de evrei băştinaşi, oameni foarte sărmani, care se arătau foarte prietenoşi faţă de noi. Am avut şi mult noroc cu primarul satului Kapuşterno, un om de treabă şi înţelegător al nevoilor noastre. Din primul moment a dispus să ni se dea de lucru în colhoz, în fiece zi la cîte 50 de oameni. În schimb, ne prepara mîncare din belşug...

La început, după transferarea noastră în Cantonament am primit de la Moghilev, prin Morafa, 600 mărci germane, 600 kg. mazăre şi o ladă mare cu diferite medicamente, pe care le-am folosit numai sub controlul medicului din lagăr, dr. **Miron Axler**, originar din Dorohoi. Odată stabiliţi în cantonament, şi avînd asigurate posibilităţile de trai, am pornit la o organizare mai temeinică, constituind un Comitet el avreilor din lagăr sub preşedinţia lui **Avram Fonio**, care, deşi un om cinstit nu a fost corespunzător. Am fost siliţi să-i predăm preşedinţia lui **Simcha Calmanovici**, fost comerciant în Dorohoi.

Am trăit astfel în satul Kapusterno, în bună înţelegere cu populaţia de acolo, pînă ce a venit ordinul de repatriere spre ţară, în luna decembrie 1943.

(Fragmente din declaraţia făcută la **Yad Vaşem**. 10 iulie 1963)

Moghilev, spre a supune cererea noastră maiorului Orăşanu, comandantul Legiunii de jandarmi de acolo.

Indignat de faptul că nu am fost ajutaţi, l-am apostrofat pe **Teich**, spunîndu-i că şi lui i se poate întîmpla ca lui Petliura la Paris. **Teich** m-a reclamat locotenentului **Grama** care, scoţînd revolverul şi îndreptîndu-l spre mine, mi-a spus ca dacă nu mă înapoiez în zece minute de unde am venit, mă va împuşca. M-am prefăcut că mă înapoiez, însă am decis să plec cu mijloacele mele la Moghilev, spre a raporta cazul maiorului **Orăşanu**.

Nu aveam însă nici un fel de mijloc ca să ajung mai departe: nu aveam nici bani, nici obiecte pe care le-aş fi putut valorifica. Un evreu localnic mi-a oferit o cutie de chibrituri şi m-a pus în legătură cu un ţăran ucrainean, care trebuia să plece în acea noapte spre Moghilev. Ajungînd la miezul nopţii la casa acelui ţăran, care locuia în comuna Rodanca, am avut parte de împotrivirea soţiei acestuia, care nici nu a vrut să mă lase în casă.

Ţăranul, un suflet bun, m-a lăsat să dorm pe o bancă lîngă uşa de la intrare. În zorii zilei m-a deşteptat, mi-a dat o bucată de pîine şi mi-a explicat cum pot să ies la o încrucişare, spre drumul Moghilevului.

Ajungînd la încrucişare, mi-am amintit că mi se spusese că în satul acela se afla un lagăr de deportaţi cernăuţeni. În lagăr am găsit doi tineri care tocmai se îmbrăcau cu scopul de a pleca şi ei la Moghilev. Unul din cei doi tineri avea o soră care locuia la şeful fostului colhozului local. Am bătut la geam si acea femeie ne-a dat resturi de pîine, mere acre...

După multe peripeţii am ajuns în curtea Comandamentului. Aici am întîlnit un cizmar din Dorohoi. Fiindu-ne teamă că vom fi trimişi în lagăre de exterminare, l-am rugat să ne ajute. El a încunoştiinţat Comunitatea evreiască din Moghilev. Imediat a sosit la faţa locului şeful miliţiei evreieşti din Moghilev, avocatul Kapiza, care ne-a promis mîncare. Pe la orele 11 a.m. a sosit un locotenent care ne-a interogat şi ne-a trimis la Comunitatea din Moghilev, unde am fost puşi în libertate. Am fost adus în faţa Comitetului de conducere al lagărului din Moghilev, cred că pe conducător îl chema dr. **Schauer**. Acesta mi-a spus că ştie ce se petrece la Kapuşterno, graţie corespondenţei unui tînăr din Dorohoi, pe nume **Julian**, care îi scria din Sargorod. Ne-a oferit pentru lagărul din Kapusterno o sumă de 600 mărci germane şi o ladă plină cu medicamente. I-am mulţumit, dar i-am spus că pentru moment unicul nostru gînd este scoaterea din pădurea din Kapuşterno, unde sîntem hărăziţi unei exterminări rapide.

Avocatul **Danilov**, şeful coordonării evreilor din Moghilev, a spus Comitetului că e mîndru că un evreu din oraşul său are puterea de a lupta contra tuturor greutăţilor, fără a pierde nădejdea şi a oferit pentru lagărul nostru un ajutor de 600 kg de mazăre. Am întocmit o cerere detailată asupra situaţiei şi suferinţelor celor din pădurea Kapusterno, implorînd clemenţa maiorului **Orăşanu**, personaj cu puteri excepţionale în întreaga regiune. Abia după o stăruinţă de patru zile, am reuşit să fiu introdus la acest om important...

Abia după ce ofiţerul de serviciu i-a spus că are garanţii sigure despre persoana mea, a lăsat revolverul ce-l avea în mînă şi m-a lăsat să vorbesc. M-am apropiat de el în genunchi şi, plîngînd în hohote, i-am predat cererea. Am văzut că a fost impresionat. S-a uitat pe o hartă, ce se afla pe perete, în spatele său, şi m-a întrebat dacă cunosc ordonanţa care opreşte părăsirea lagărului sub pedeapsa cu împuşcarea. Am confirmat dar i-am spus că a trebuit să risc acest sacrificiu, spre a mai salva cele 347 suflete ce se mai aflau în viaţă în lagăr, şi că ultima noastre speranţă era obţinerea clemenţei sale. M-a întrebat cum am ajuns la Moghilev. – Pe jos, i-am răspuns eu.

– Atunci nu vei mai merge pe jos şi mîine vei veni cu mine la Kapuşterno. Du-te la Comunitate să te ajute cu tot ce se poate şi la orele opt dimineaţa să fii în faţa Comandamentului.

Această atitudine a surprins pe toţi de acolo. Orăşanu nu era cunoscut ca un om milos. Ci dimpotrivă!

La Comunitate mi s-au dat toate dovezile pentru ridicarea ajutoarelor necesare de la lagărul din Morafa, care era cel mai apropiat centru de Kapuşterno. După o oră am plecat la Kapuşterno, maiorul luînd cu el şi pe locotenentul Grama, seful Sectorului Şargorod. Ajunşi la Kapuşterno, ne-am oprit în faţă postului de jandarmi, unde nu a găsit pe nimeni, nici măcar o sentinelă. Maiorul a înteles ce regulă era acolo, văzînd pe jandarmi cum ieşeau fugind din dormitoare şi îmbră-

atacaţi de bandiţi ucraineni, care ne jefuiau de bani, haine etc. Cei care nu puteau îndura chinurile acelui drum şi cădeau, sau rămîneau în urmă, erau executaţi de către jandarmii însoţitori, care spuneau că-i ucid din milă, ca să nu fie mîncaţi de cîinii flămînzi. Aşa am ajuns, după a treia zi de mers, spre sfîrşitul zilei, în oraşul Şargorod.

INTERNAREA PROVIZORIE ÎN ŞARGOROD

Deşi Şargorod era o localitate mare, abandonată în bună parte de către locuitorii ei, şi cu posibilităţi îndestulătoare de încartiruire, nu am fost duşi în oraş, ci ţinuţi numai în magaziile si grajdurile din mahalalele oraşului. Nu ni se permitea să intrăm în oraş, deşi s-ar fi găsit loc pentru noi. A doua zi am fost înconjuraţi de către jandarmi, care au căutat să ne silească a forma un convoi, spre a fi trimişi în localităţile Crasna şi Voroşilov. Un grup de 500 de persoane a fost smuls din mijlocul nostru şi trimis în acele localităţi. Restul de 1500 de oameni ne-am opus cu îndîrjire la această trimitere, spunînd că preferam să fim imediat executaţi decît să fim duşi mai departe în necunoscut.

În Şargorod se aflau mulţi evrei băştinaşi, rămaşi pe loc. Ei s-au arătat binevoitori faţă de noi. Au preparat pentru noi cazane cu supă de cartofi şi s-au ocupat de nevoile noastre.

Alţii sosiseră acolo cu bani, obiecte, bijuterii şi, mai ales, izbutiseră să se organizeze în aşa fel, încît îşi făcuseră bune relaţii cu autorităţile locale şi mai ales cu locotenentul **Grama**, şeful sectorului local de jandarmi. Aveau relaţii amicale cu aceste autorităţi şi ar fi putut să ne fie de folos dacă ar fi voit. Ei s-au temut că vom şi noi incartiruiţi alături de ei în oraş si astfel, în loc să ocupe trei-patru camere pentru o familie, vor trebui să se restringă, spre a ne oferi şi nouă adăpost. Populaţia rusească fusese evacuată de autorităţile ruseşti în retragere şi exista un surplus de locuinţe.

Preşedintele Comitetului evreiesc din Şargorod murise de curînd şi în locul său a fost numit, ca preşedinte, Teich. Bucovinenii aveau un comitet compus din intelectuali, care s-au organizat, apărîndu-şi cu îndîrjire interesele lor. Trebuie să menţionez că la Şargorod, existau pe lîngă Comunitate, diferite cooperative care foloseau deportaţii evrei la diferite munci, exista manutanţă, o infirmerie etc.

Între timp, vremea s-a înrăutăţit. Frigul devenea din ce în ce mai puternic şi noi am continuat să locuim în condiţii neomeneşti. Din cauza frigului, a lipsurilor de tot felul, a mizeriilor îndurate continuam să dăm contribuţia noastră de jertfe. În fiecare dimineaţă scoteam, din ruinele în care eram adăpostiţi, cîte 50-60 morţi. Aceştia erau aruncaţi afară, goi, şi zăceau astfel în faţa caselor şi a sinagogilor.

În felul acesta, din mijlocul celor evacuaţi din Dorohoi în cursul iernii 1941 - 1942 am pierdut peste 800 de persoane (bărbaţi, femei şi copii), aşa că numărul celor rămaşi a fost redus la mai puţin de jumătate.

La începutul verii lui 1942 autorităţile româneşti au decis să construiască o şosea strategică, în lungime de opt kilometri, între localităţile **Roşinca** şi **Morafa**.

LA KAPUŞTERNO

Comitetului evreilor bucovineni din Şargorod li s-au cerut să trimită oameni la muncă. Comitetul a aranjat în aşa fel încît s-a format un detaşament din nenorociţii rămaşi în viaţă din grupul celor care locuiau în sinagogi şi barăci. Acest detaşament a fost pus sub conducerea inginerului **Koenig**, un om de treaba şi cu bunăvoinţă faţă de noi. Dar el nu putea decît să execute ordinele pe care le primea, îndulcindu-le pe cît posibil.

În felul acesta s-a format detaşamentul de exterminare de la Kapuşterno care se afla la o distanţă de 13 km de Şargorod. Am fost duşi într-o pădure, la marginea oraşului şi băgaţi în nişte cocine de porci, aproape dărîmate, fără acoperişuri, pline de murdării şi de păduchi. Am fost duşi acolo vreo 500 de suflete, majoritatea băieţi şi femei, căci numărul bărbaţilor dintre noi se redusese... Paza lagărului era făcută de jandarmi, de miliţia ucraineană şi de paznici responsabili, aleşi dintre evrei).

Văzînd la faţa locului situaţia groaznică a deportaţilor, am redactat împreuna o cerere lămuritoare către locotenentul **Grama**, comandantul Sectorului din Şargorod, şi i-am trimis-o prin nişte femei. Acesta a reţinut-o, dar nu a dat nici un răspuns. Am plecat atunci eu la Şargorod şi am luat contact cu dr. **Dr. Teich**, pe care l-am rugat să ne sprijine în acţiunea noastră, înlesnindu-mi să ajung la

Despre KAPUSTERNO - TRANSNISTRIA
de ZAHARIA PITARU

Sînt născut în orașul Dorohoi, din România, în anul 1901, din părinții: Dov și Malca Pitaru. Am urmat școala primară comunală în orașul meu natal și apoi am învățat meseria de cizmar. Din anul 1927 am lucrat ca meseriaș pe cont propriu.

În anul 1926 m-am căsătorit cu Haia Ester Aronovici, căsătorie din care au rezultat trei fii și o fiică. Unul din fii a decedat în timpul deportării în Kapusterno și a fost înmormîntat chiar acolo. Ceilalți trei copii au aliat, cu mine și cu soția mea în Israel. În Israel am sosit la 20 februarie 1950.

Deportarea în Transnistria

Războiul se declarase. Noi locuiam încă în orașul Dorohoi. În vara anului 1941 ne-am pomenit într-o zi cu armata germană și cea română în oraș. Trupele umpleau străzile și curțile orașului. Cîteva zile de la sosirea lor, am fost consemnați, toți evreii, în casele noastre, pe care nu aveam dreptul să le părăsim mai mult de o jumătate oră pe zi pentru a ne procura de mîncare. Am aflat de trecerea Prutului de către trupele germano-române. Au sosit apoi în localitate ordine de evacuare a populației evreiești spre Transnistria. Eram un convoi de circa 2000 de evrei din localitatea Dorohoi.

Pe la orele 12 din noapte am fost împinși și înghesuiți în vagoane de marfă și duși în condiții grele la Atachi. În timpul acestei evacuări ni s-a aplicat regimul cel mai barbar. Bătuți, schingiuiți, supuși la chinuri, spre a stoarce bani și obiecte de la noi. Unii chiar au fost uciși de către jandarmi spre a fi mai ușor jefuiți.

Ajunși la Atachi, am fost vîrîți într-o sinagogă mare, care nu avea nici măcar ferestre. Aici am fost ținuți pînă în dimineața următoare, cînd am pornit, în convoi, spre malul Nistrului. Aici am fost împinși și înghesuiți pe niște plute, formate din bărci. Înghesuiala era de nedescris și eram tratați cu brutalitate extremă, astfel că foarte mulți din cei deportați au căzut, în apele Nistrului, unde s-au înecat. Am fost duși pe celălalt mal al Nistrului, la Moghilev. Acolo, ne-au bagat într-o cazarmă părăsită și aproape ruinată (fără uși și ferestre, fara instalații sanitare etc.), unde am rămas timp de opt zile. Condițiile igienice erau îngrozitoare. Plini de murdării și de insecte, aproape fără hrană și apă, maltratați și chiar omorîți. Mulți dintre morții noștri au fost îngropați de către jardarmi, chiar în curtea cazarmei. Legătura cu lumea exterioară era inexistentă.

După aceste opt zile groaznice am pornit mai departe, tot drumul l-am făcut mergînd pe jos. Am mers așa timp de trei zile și două nopți. In tot timpul acestui drum am fost maltratați de către jandarmi, care nu aveau nici o milă față de noi. În același timp, eram

adăugat mii de evrei aduşi din Basarabia şi Bucovina de nord, precum şi o parte din evreii dorohoieni.

Acest orăşel, transformat în ghetou de autorităţile antonesciene ale vremii, a fost, alături de alte orăşele şi lagăre ale Transnistriei, loc de calvar şi moarte pentru multe mii de evrei deportaţi din locurile lor de baştină. Iarna anului 1941/42 a fost deosebit de grea. Frigul, foametea, bolile de tot felul, mizeria morală şi fizică au cuprins întreaga comunitate a evreilor din ghetou, fără nici un ajutor, aruncaţi în braţele deznadejdii. Moartea îşi arăta faţa hîdă şi căpăta forme şi dimensiuni din ce în ce mai mari.

O sanie trasă de o mîrţoagă lihnită de foame făcea în fiecare dimineaţă înconjurul ghetoului, încărcînd cadavrele celor care n-au putut supravieţui suferinţelor şi mizeriei.

Cîţi au murit? Mulţi, foarte mulţi. Nu ştiu numărul lor exact. Ştiu sigur doar atît, că în acea iarnă cumplită mi-au murit ambii părinţi şi bunica, iar eu, în vîrstă de numai 11 ani, împreună cu un frate mai mic, de şase ani, am rămas singuri, la discreţia tuturor vicisitudinilor timpurilor amare.

Ne-a luat o mătuşă, şi ea în grea suferinţă, şi-am căutat împreună să supravieţuim.

În iunie 1942, am scris unchiului meu din Bucureşti o carte poştală, disperată, în care-l anunţam despre tragedia familiei noaastre şi-i ceream sprijin. (După război, cînd m-am întîlnit cu unchiul meu, acesta mi-a returnat cartea poştală - precum şi copii ale intervenţiilor făcute la guvern pentru a ne salva, dar care au rămas fără ecou).

În toamna anului 1942, mi-a murit şi fratele mai mic şi am rămas singur, dintr-o familie de cinci persoane. Am supravieţuit în condiţii grele, la un orfelinat înjghebat de comunitatea evreilor din ghetoul Şargorod, cu posibilităţile precare de care dispunea.

După doi ani de la deportare, în toamna anului 1943, cînd frontul se apropia de Transnistria, guvernul Antonescu, poate din necesitatea de a amelioara imaginea negativă de pe urma fărădelegilor sale, recunoaşte că a făcut o greşeală deportînd evreii din Vechiul Regat (inclusiv din Dorohoi) şi dă dispoziţie ca cei rămaşi în viaţă să fie readuşi acasă. Această măsură a venit tîrziu, mult prea tîrziu, după ce cimitirele evreieşti ale Transnistriei au fost presărate cu gropi comune în care au fost înmormîntate mii de victime, fără ritualul tradiţional religios, fără să li se treacă numele, fără ca urmaşii să le cunoască vreodată mormintele.

Astfel, după peste doi ani de la deportare, din două trenuri mari, înghesuite cu sute de oameni nevinovaţi, se întoarce la Dorohoi, la sfîrşitul anului 1943, un tren cu doar cîteva vagoane, în care ne aflam noi, puţinii supravieţuitori ai acestui Holocaust care s-a numit Transnistria.

În aceste zile, cînd la peste o jumătate de veac de la începutul calvarului evreiesc din Dorohoi, anumite forţe obscure caută să minimalizeze sau să nege că ar fi existat un Holocaust în această ţară şi aţîţă din nou ura împotriva evreilor, cu articole rău prevestitoare, care amintesc de anii premergători Holocaustului, este imperios necesar ca ***fiecare evreu, fiecare cetăţean cinstit să nu uite niciodată erorile celui de-al doilea război mondial****.*

O spun nu numai ca victimă, dar şi ca unul dintre cetăţenii României, ţară în care am trăit şi muncit alături de cetătenii majoritari, de naţionalitate română, pe care-i cunosc şi-i preţuiesc ca oameni cinstiţi, toleranţi şi drepţi.

(Din "Revista Cultului Mozaic", nr.750-751, ianuarie 1993, Bucureşti)

SINGURUL SUPRAVIEŢUITOR AL UNEI FAMILII DE CINCI PERSOANE SE CONFESEAZĂ

Ing. MARCU ROZEN
membru al Asociaţiei Evreilor din România, Victime ale Holocaustului

Acum, după mai bine de o jumătate de secol de la tragedia evreilor din Dorohoi, cînd unii contestă deportările si Holocaustul, încerc să redau, în cuvinte simple, unele amintiri triste pe care le-am trăit în calitate de victimă, supra- vieţuitor şi martor ocular.

Noiembrie 1941: nori negri, ame-ninţători, coboară asupra obştii evreieşti din orăşelul Dorohoi. Nu-mi amintesc data exactă a începerii deportării. Aveam doar 11 ani. Îmi aduc însă bine aminte de pogromul care a avut loc în vara anului 1940. Un adevărat măcel, în care au căzut primele victime din rîndul populaţiei evreieşti din acest oraş. În acelaşi an, am fost dat afară de la şcoala primară românească şi am urmat clasa a IV-a primară la Şcoala israelită din localitate. Nu pot uita că, într-o noapte din toamna anului 1940, directorul Şcolii israelite a fost bătut crunt de către legionari şi o bună bucată de timp nu a mai predat la şcoală.

Ameninţările, teroarea, teama căpătau zi cu zi forme din ce în ce mai diabolice.

În vara anului 1941, începe război- boiul, care a adus cu sine un nou val de persecuţii. Curînd, începu să se zvonească despre o iminenta evacuare a evreilor într-o regiune total necunoscută de noi pînă atunci, denumită Transnistria.

În cursul lunii noiembrie 1941, zvonul devine realitate. Populaţia evreiască a oraşului este programată după străzi, şi se stabileşte de către autorităţi data deportării.

În două zile consecutive, au plecat două trenuri mari cu vagoane de marfă, în care au fost înghesuiţi evreii, fiecare cu bagajele pe care le putea duce cu sine.

Familia mea, compusă din cinci persoane - părinţii, bunica, un frate mai mic şi subsemnatul -, am plecat în ziua a doua.

Astfel a început infernul, drumul spre Holocaust.

Transportul în vagoanele de marfă, în condiţiile unei ierni timpurii şi reci, a fost un adevărat calvar. Am ajuns pe malul Nistrului, lîngă un pod complet distrus. Am fost daţi jos din vagoane şi apoi, în grupuri, am traversat Nistrul, cu un bac.

Dincolo de Nistru era oraşul Moghilev. Aci am fost cazaţi într-un lagăr şi urma să plecăm mai departe, pe meleagurile îndepărtate ale Transnistriei.

Obosiţi, îngheţaţi, înfometaţi, am pornit a doua zi în coloană, pe jos, pe un drum care, pentru cei mai mulţi, avea să fie fără întoarcere. Pe parcurs, s-au prăpădit primii oameni, primele victime ale deportării. După trei zile de mers, am ajuns în orăşelul Şargorod. Întreaga mea familie era epuizată. Împreună cu alţi evrei, ne-am ascuns şi nu am plecat mai departe. Coloana şi-a continuat însă drumul spre satele ucrainene, spre Bug.

Şargorod era un mic orăşel ucrainean, cu o comunitate compactă de evrei autohtoni, la care s-au

abdomenului, afară de un singur bătrîn, care avea fracturată baza craniului printr-o lovitură puternică".

După 1 iulie 1940, deci după pogromul de la Dorohoi, au urmat, în ianuarie 1941, pogromul de la Bucureşti, cu 120 de victime şi, în iunie – iulie 1941, pogromul de la Iaşi, cu 12 000 de martiri. Iar apoi pogromul din Basarabia, cu mii şi mii de evrei ucişi bestial, închişi în sinagogi şi arşi de vii acolo, împuşcaţi, strangulaţi, înecaţi la trecerea peste Nistru. Cine le mai ştie numărul?

Vaietele lor au urcat la cer şi Dumnezeu nu uită vaietele celor umiliţi, spunem în cutremurătoarea rugă "Părinte al îndurării", în care evocăm şi alte suferinţe.

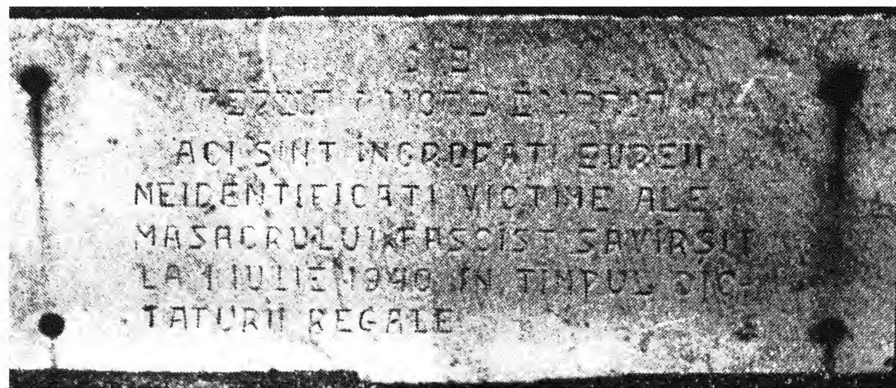
Putem noi să-i uităm pe sfinţii noştri martiri, cei iubiţi şi dragi şi care nici în moarte nu s-au despărţit? Putem oare uita că, la 11 noiembrie 1941, au fost deportaţi din Dorohoi, Săveni, Darabani, Mihăileni, Rădăuţi-Prut, Herţa peste 10000 de evrei izgoniţi în Transnistria, dintre care s-au întors mai puţin de jumătate, mii de evrei din Dorohoi fiind răpuşi în deportare de foame, de frig, de boli şi de gloanţe, de mizerie cruntă şi munci istovitoare?

Este adevărat că în acele vremuri de neomenie au fost şi oameni de omenie. A fost pomenit aici numele locotenentului Nimereanu, fiul preotului din Trestiana, care a apărat o familie de evrei. Noi nu uităm numele binefăcătorilor noştri şi le purtăm recunoştinţă. Am publicat în revista noastră numele acelor nobile exemplare ale poporului român care s-au distins prin omenia lor şi au apărat evrei năpăstuiţi, riscîndu-şi adesea propria lor viaţă şi cărora Federaţia Comunităţilor Evreieşti le va păstra o veşnică recunoştinţă, căutînd să dea expresie, în diferite forme, acestor sentimente de binemeritată gratitudine.

Dar, tot astfel cum nu-i uităm pe binefăcători, n-avem noie să-i uităm pe cei care au aţîţat ani de-a rîndul la ură, au înveninat atmosfera şi au devenit, prin aceasta, autorii morali ai crimelor care au urmat. Pogromurile aşa au început: cu insulte, cu ameninţări, cu articole aţîţătoare.

Evocînd evenimentele triste din iulie 1940, de acum 50 de ani, trebuie să privim cu maximă răspundere viitorul. Dacă vor continua să apară articole aţîţătoare la ură şi, din păcate, apar), consecinţele ar putea fi cît se poate de grave. Dorim pacea şi progresul României şi ne-am adus permanent contribuţia la aceasta în cele mai diferite feluri.

Rugîndu-ne pentru odihna scumpilor noştri martiri, noi ne rugăm, totodată, pentru pacea şi progresul României, pentru pacea şi progresul statului Israel, în care trăiesc şi 400000 de evrei originari din România, pentru pacea lumii întregi.

Dorohoi. Morminte ale victimelor pogromului din iulie 1940

Inscripţia de pe placa memorială: **Aici sînt îngropaţi evreii neindentificaţi, victime ale masacrului fascist săvîrşit la 1 iulie 1940, în timpul dictaturii regale.**

Pogromul cel dintîi - Dorohoi
O comemorare care a întîrziat o jumătate de secol (iulie 1990)

Discurs rostit la cimitirul din Dorohoi de Dr. Moses Rozen, şef rabin al cultului mozaic din România.

(Extras din cartea **"Eseuri biblice"** de Rabin **Moses Rozen,** care a apărut în Editura "Hasefer" din Bucureşti, în anul 1992)

NE-AM ADUNAT aici pentru o tristă comemorare. Pe toţi ne unesc durerea - pe care timpul nu o şterge - şi hotărîrea de a nu uita, căci uitarea ar însemna a doua ucidere a martirilor şi pericolul de proliferare a martirajului.

Comemorăm sub imperativul a două comandamente: să ţinem minte şi să reamintim şi altora.

1 iulie 1940. Sub pretextul că evreii "complotează", 70 de evrei sînt asasinaţi mişeleşte la Dorohoi. Cine erau "complotiştii"? Nişte bătrîni neputincioşi (Ionaş Herşcu, de 94 de ani, Cherbis Iosub, de 80 de ani etc.). Nişte copii nevinovaţi în braţele mamelor lor (Cohn Simon - de 2 ani, Rotaru Seindla - tot de 2 ani, Rudich Moise - 3 ani, Rudich Fani - 7 ani... şi lista "complotiştilor" continuă. Reţineţi bine: 70 de"complotişti" între 2 şi 94 de ani au fost mitraliaţi sau spintecaţi cu baioneta. Unii, la cimitir, pe cînd asistau la înmormîntarea soldatului evreu care îşi dăduse viaţa în încercarea de a apăra viaţa comandantului său, căpitanul român Boroş (eroismul unui soldat evreu a fost răplătit prin asasinarea a 70 de conaţionali ai săi), alţii au fost împuşcaţi sau mutilaţi în aceeaşi zi în oraş (Isac Rabinovici, împuşcat în gură, a mai trăit cîteva zile cu limba spînzurîndu-i afară; tînărul Moscovici a fost tăiat în stradă, cu baioneta, Hary Gelber - ucis într-un şanţ... Şi cîte asemenea crime s-au consumat atunci!)

Şi, totuşi, timp de 50 de ani nu s-a putut scrie despre acest pogrom! Prin procesul verbal nr. 462 din 4 iulie 1940, primăria oraşului Dorohoi confirma morţile martirilor, dar cenzura ne punea pumnul în gură. Eram îndemnaţi să vorbim şi să scriem despre "lucruri mai vesele", să nu indispunem oamenii.

Acelaşi proces verbal precizează, e un act oficial şi consider că e mai bine să-l citez:

"Printre cadavre se găseşte şi sergentul TR Bercovici Emil din Reg. 29, precum şi 6 soldaţi evrei, dintre care am putut identifica, după spusele populaţiei, pe soldatul Broinstein din Reg. 6 Vînători şi alt soldat din Reg. 16 Artilerie, după cum arată semnul matricol de la betelia pantalonilor.

În ceea ce priveşte numele şi unitatea precisă a celor şase soldaţi evrei arătaţi mai sus, nu s-au putut face constatări precise, deşi aceste cadavre au fost examinate cu de-amănuntul.

Soldaţii aveau îmbrăcămintea ruptă, murdară şi infiltrată cu sînge.

Am ridicat de la cadavrele soldaţilor una pereche cizme şi 2 perechi bocanci cît s-au găsit asupra lor, pentru a se vărsa locului în drept.

Din examinarea cadavrelor, am putut constata că moartea tuturor a fost provocată prin plăgi produse de armă de foc, asupra craniului, toracelui şi

Sinagoga Beith Solomon din Dorohoi.

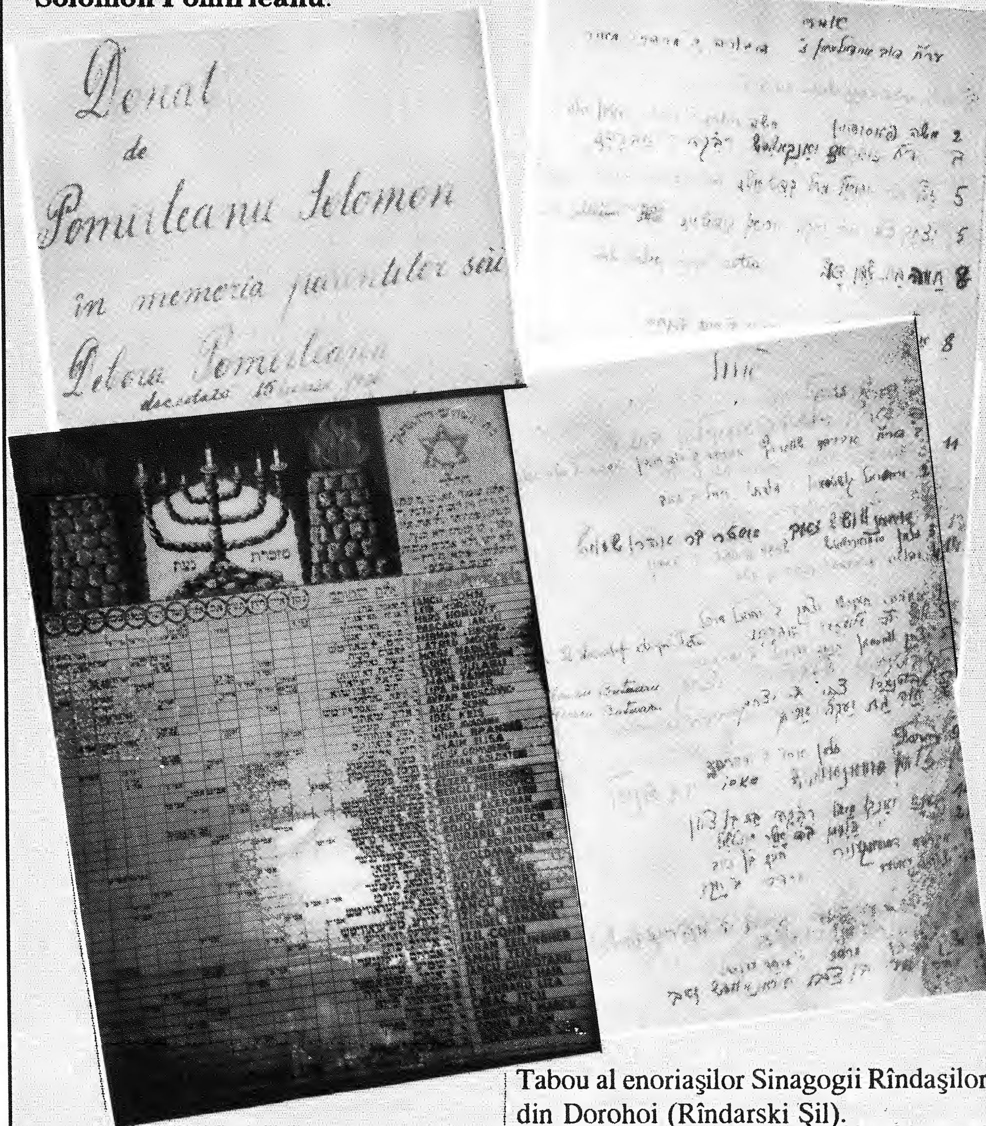

Dorohoi, 1975. La Sinagoga Beith Solomon, Rav **Pinchas Wasserman**, oficiază Kiduş Levana (Rugăciunea de apariţie a lunii pe cer, sîmbătă seara). Conducerea sinagogii: **Leizerovici Avram**.

Dosarul comemorărilor (Jahrzeit-elor) din Dorohoi

Vizitînd Şilul cel Mare din Dorohoi, în vara anului 1992, unicul şil unde mai este un minian de enoriaşi, am găsit un caiet mare de sute de pagini, pe luni şi ani, după calendarul ebraic, în care sînt înregistrate datele celor decedaţi în Dorohoi începînd din 15 iunie 1936.

Acest caiet special a fost donat şi iniţiat de cunoscutul evreu dorohoian **Solomon Pomîrleanu**.

Tabou al enoriaşilor Sinagogii Rîndaşilor din Dorohoi (Rîndarski Şil).

Morminte de medici renumiţi

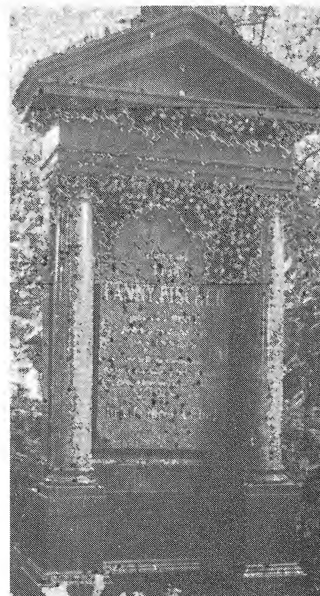

În toate generaţiile au existat la Dorohoi oameni de spirit care prin poveştile lor hazlii si anecdotele inspirate de mediul evreiesc îi amuzau pe oameni. Unul din ei a fost şi **Şmaie Gropper**.

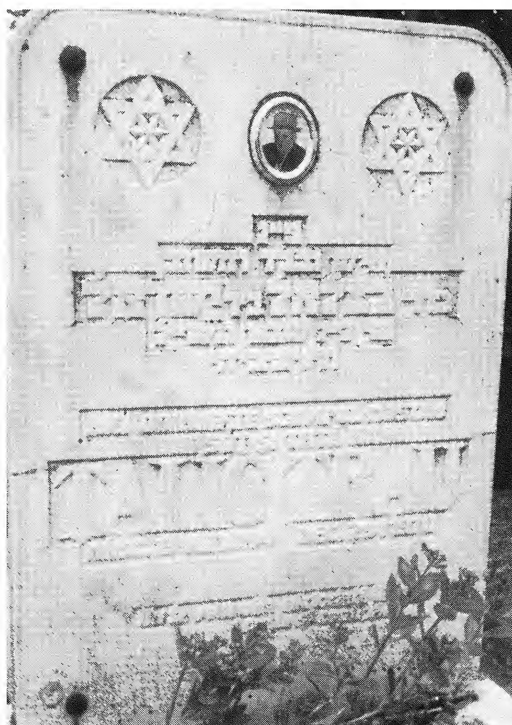

Din epitropii renumiţi de odinioară

Fany Fişer din vestita familie a lui **Moky Fişer**.

Ţalik Trau, iniţiatorul şi fondatorul primelor linii de autobuze din judeţul Dorohoi

Şoşana Bojet din cunoscuta familie **Bojet**.

MORMINTE DE ŢADIKIMI ŞI RABINI

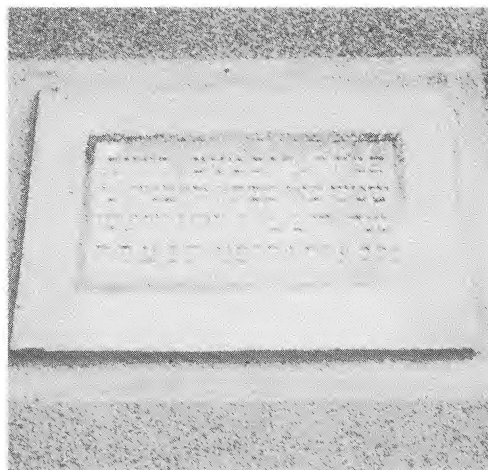
Mormîntul unui vestit Ţadik

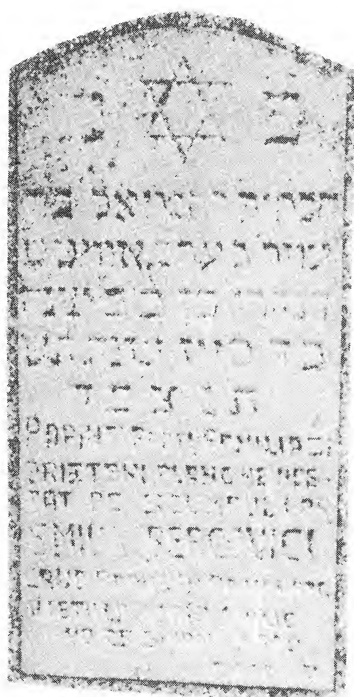

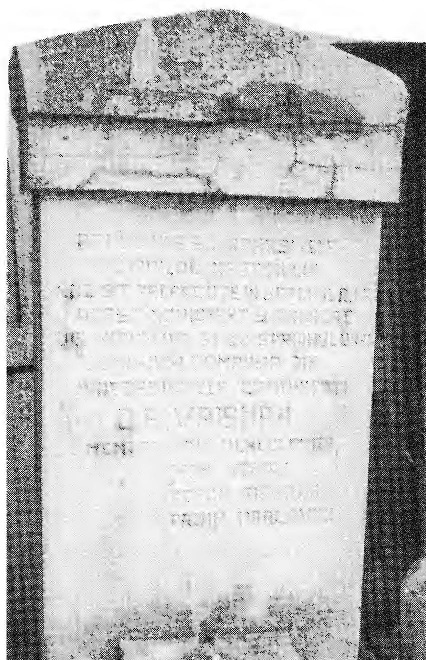

Mormîntul ţadikului **Reb Iehiel ben Iacob Iosef!**

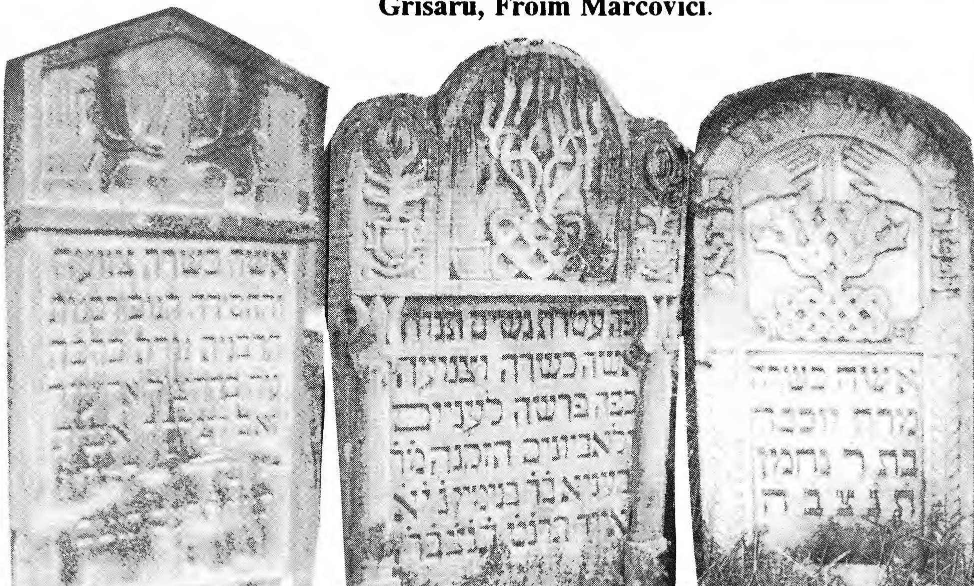
Placa comemorativă pe mormîntul venerabilului rabin **Dov Berl Drimer**.

Aci odihnesc rămăşiţele victimelor războiului nazist prefăcute în săpunul R.I.F. Acest monument s-a ridicat din iniţiativa şi cu sprijinul Comisiunii compusă din preşedintele Comunităţii dr. **Vaisman** şi membrrii **Haim Mendelovici, Jean Segal, Bercu Grisaru, Froim Marcovici**.

Trei morminte de femei de acum aproximativ 100 de ani. Inscripţiile de pe pietrele funerare exprimă multele binefaceri pentru cei în suferinţă. De menţionat că inscripţiile de pe morminte erau numai în limba ebraică.

Eroi evrei căzuţi pentru Patria Română!

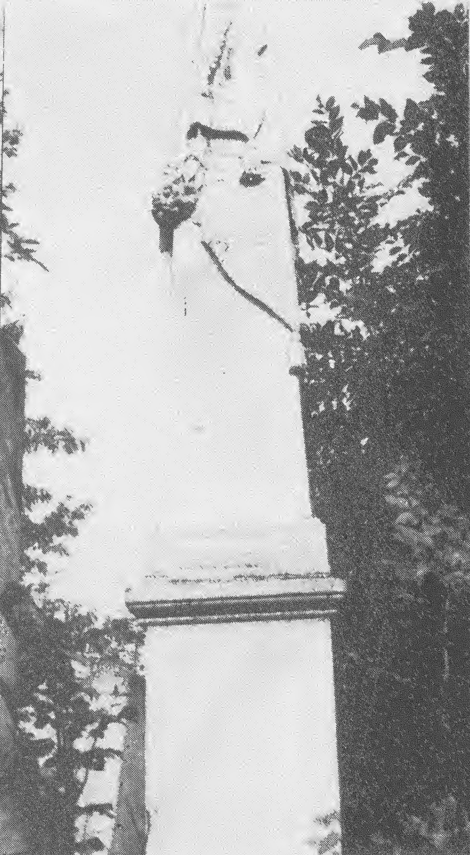
La cimitirul din Dorohoi se află o parcelă cu multe morminte de ofiţeri şi soldaţi evrei care au căzut la datorie în războiul din 1914–1918.

Soldaţii evrei au luptat, cot la cot cu soldaţii români, cu aceiaşi vitejie şi eroism, pînă la supremul sacrificiu...

*Printre cei inhumaţi în parcela eroilor evrei din Dorohoi sînt: Dr. **Iosef Glanzton, Dr. Avram Limer, Benedict Poplicher, Meilech Segal** şi alţii.*

Monumentul sublocotenentului **Benedict Poplicher**

Monumentul ridicat în memoria eroilor evrei din Dorohoi

SĂ NE RECULEGEM LA "CIMITIRUL NOU" DIN DOROHOI

Cînd am fost la Dorohoi în vara anului trecut, am vizitat "Cimitirul nou" care datează de peste... 100 de ani. De fapt, oricine vrea să revadă Dorohoiul evreiesc, oraşul natal de odinioară, trebuie să viziteze cimitirul evreiesc.

Nu mai sînt străzi pline de evrei, zeci de sinagogi, şcoli evreieşti şi diverse instituţii. La Dorohoi mai există încă o oază mică, alcătuită din cîteva zeci de evrei, care păstrează cu evlavie acest cimitir care ne evocă amintiri despre părinţi, bunici, rude şi prieteni.

În fiecare an mulţi evrei din Israel şi din alte ţări revin la Dorohoi, chiar daca numai pentru cîteva ore. Vin să se reculeagă la mormintele celor dragi, depun o lumînare şi flori proaspete pe mormintele ţadikimilor, ceea ce demonstrează ca cei ce-şi dorm aici somnul de veci nu au fost uitaţi.

Noi avem datoria morala ca sfinţenia acestui cimitir să fie păstrată pe veci.

Aceste pagini sînt şi ele, de fapt, un monument...

D. SHLOMO

Intrarea la Cimitirul evreiesc din Dorohoi

Ultimii evrei din Dorohoi la data de 20.VIII.1992

Zelingher Isac – 2 persoane;
Zelingher Herman – 3 persoane;
Feder Lupu – 1 persoană;
Goldenberg Hari – 2 persoane;
Şmilovici Ozias – 2 persoane;
Simon Meier – 2 persoane;
Fiterman Leizer – 2 persoane;
Boxer Marcu – 3 persoane;
Schechter Avram – 3 persoane;
Cohn Froim – 2 persoane;
Argintaru Mihael – 2 persoane;
Cojocaru Ozias – 1 persoană;
Iancu Izidor – 1 persoană;
Goldenberg Izidor – 3 persoane;
Grünberg Malvina – 2 persoane;
Grünberg Moişe – 2 persoane;
Rolich Elias – 2 persoane;
Berenstein Solo – 4 persoane;
Tauberg Gilu – 2 persoane;
Dr. Tauberg A. – 2 persoane;
Dr. Sacagiu Joji – 1 persoană;
Nehemi Rubin – 2 persoane;
Mendelovici Iulius – 4 persoane;
Ing. Mendelovici – 2 persoane;
Mendelovici Herman – 1 persoană;
Rozen Şloim – 2 persoane;
Farm. Rozen Luis – 2 persoane;
Gartenberg Sumăr – 2 persoane;
Lipovici Ionas – 2 persoane;
Jäger Carol – 3 persoane;
Şaia Moisă – 3 persoane;
Bucă Aron – 3 persoane;
Bucă Mina – 1 persoană;
Moisă Leib – 2 persoane;
Ciubotaru Avram – 1 persoană;
Balan Aron – 2 persoane;
Cojocaru Malca – 1 persoană;
Cojocaru Fani – 1 persoană;
David Benu – 1 peresoană;
Ursulescu Silvica – 1 persoană;
Chebis Iuliana – 1 persoană;
Haller Fani – 1 persoană;
Segal Lică – 1 persoană;
Leibovici Paul – 2 persoane;
Croitoru Fany – 1 persoană;
Ing. Ciuraru Froim – 4 persoane;
Murariu Carol – 5 persoane;
Marcovici Carolina – 1 persoană;
Dascălu Sara – 1 persoană.

Din datele prezentate mai sus reiese că în oraşul Dorohoi se mai află 98 de evrei. Dintre familiile enumerate mai sus sînt cinci familii mixte.

La sinagoga din Dorohoi, 1986. De la stînga: **Iţcu Croitoru, Avrum Poplingher, Isac Zelingher, Baruch Casapu, Ozias Şmilovici** şi **Haim Faibiş**, melamed la Talmud Tora.

Aceste cuvinte devin deosebit de turburătoare cînd ne gîndim că le rosteşte un om ce se ştie condamnat. Citim mai departe în acelaşi poem:

"Şi totuşi şi totuşi ştiu: tulburate vor fi aceste - omeneşti rînduieli; poate chiar mîine... Ei şi? Fi-va timpul să mă-ntorc şi la ele - şi, de n-oi fi, fi-va altul!

În 1942, cînd nihilismul părea multor intelectuali a fi singura atitudine în acord cu realitatea, Miron Berg a avut forţa interioară de a trăi gîndirea ca realitate eternă: "...gîndirea e fără de moarte şi are atîţia soldaţi!".

Cuvintele astea le-a scris puţin timp înainte de a cădea victimă nihilismului hitlerist. La 15 Mai 1942, majoritatea bărbaţilor evrei din Moldova fură trimişi în lagărele de muncă obligatorie din Basarabia. Miron fu găsit apt de muncă, deşi prezentase comisiei medicale buletine de analiză eliberate chiar de spitalul militar local şi din care gravitatea bolii lui rezulta cu evidenţă perfectă. Era o condamnare la moarte, hotărîtă cu sînge rece şi probabil cu plăcere sadică de oameni ce-şi ziceau medici.

Fu trimis în lagărul de muncă pentru evrei de la Paladia (Hotin), la o carieră de piatră. Hrana consta acolo aproape exclusiv din pîine şi mămăligă - pe care un diabetic le poate consuma numai în cantităţi foarte limitate. Norma zilnică era de un metru cub de om, ceea ce însemna, pentru un bărbat robust şi deprins cu munca fizică, cel puţin zece ore de chin; or, Berg era un adolescent firav, mic de statură, pe care boala şi setea de cunoştere îl împiedicaseră să se dezvolte fiziceşte. Comandantul îl persecuta mai crud decît pe alţii, căci i se adusese la cunoştinţă că ar avea părinţi bogaţi.

După trei săptămîni, starea sănătăţii lui Berg se înrăutăţise într-atît, încît medicul lagărului fu nevoit să-l trimită acasă. Era prea tîrziu. "Începu să tuşească şi să febriciteze, scrie mama poetului. Radiografia arăta o cavernă la plămînul stîng. Medicii i-au recomandat odihnă, cît mai multă odihnă. Ce puteau altceva să-i recomande? Un sanatoriu? Pentru asta n-aveau părinţii mijloacele necesare şi nici nu le era evreilor permis să părăsească oraşul".

Boala i s-a agravat brusc în primăvara lui 1943. "Era perfect conştient, scrie mama lui, că moartea de data asta nu-i mai acordă nici o păsuire... În cele unsprezece zile cît a mai avut de trăit a suportat marile dureri cu blîndeţe şi resemnare, zîmbind mamei de cîte ori se apleca asupră-i. ... Durerile de cap din ultimele zile erau atît de insuportabile încît nici morfina nu-i mai ajuta. Se crispa să nu geamă, dar ochii îi erau plini de lacrimi, care se prelingeau pe obrazu-i slăbit. Marea lui suferinţă luă sfîrşit sîmbătă la ora 12 în ziua de 15 Mai 1943, exact după un an de la trimiterea lui în detaşamentul de muncă din Paladia. I-a fost dat să se întoarcă în casa în care s-a născut în urmă cu 22 de ani şi să moară în aceeaşi cameră şi la aceeaşi oră la care a venit pe lume".

Opera poetică a lui Berg e atît de profundă, încît pare neverosimil că a fost scrisă între 17 şi 22 de ani. "Sînt uimit si zguduit", scrie Gala Galaction despre Berg. "E un începător sau este un meşteşugar pe care eu nu l-am cunoscut pînă acum?... Dar e vorba de un copil, care a închis ochii la 22 de ani!... Sau mă înşel amarnic, sau băiatul acesta avea un grăunte de geniu". ("Maeştrii de mîine", în "Jurnalul de dimineaţă, 1. 1.1946). Unitatea şi originalitatea acestei opere trebuie căutate mai ales în faptul că traduce experienţa unui tînăr care se ştie condamnat la moarte. Ca atare, e un document uman tot atît de sfîşietor şi tot atît de preţios ca şi "Jurnalul Annei Frank". Dar e mai mult decît atît: este totodată o operă literară de incontestabilă valoare şi, ceea ce-i mai important, e mărturia unei puteri excepţionale de a transfigura suferinţa şi sentimentul morţii, de a le transforma în fervoare şi plenitudine; experienţă exemplară şi infinit de preţioasă mai ales pentru epoca noastră, în care atîţia gînditori şi scriitori exprimă tocmai neputinţa de a transfigura suferinţa şi moartea, - neputinţă care-i împinge spre nihilism...

MIRON BERG
poetul nesfîrşitei căutări
de Prof. M. BARAZ

MIRON BERG era fiul lui Flora Grünberg (născută Făinaru) fiica lui Nina Făinaru, care avea o librărie la Dorohoi.

Flora era soră cu Betty Marcovici, mama doctorului Leon Marcovici şi soţia ziaristului Bruno Marcovici, directorul "Gazetei Dorohoiului".

Amintirile mamei lui Miron (Flora Grünberg) sînt depuse de Prof. Baraz la Biblioteca Universităţii Ebraice din Ierusalim.

În anul 1968 a apărut în Israel volumul "Poemele nesfîrşitei căutări" de Miron Berg. Din prefaţa volumului, scrisă de prof. M. Baraz, publicăm un fragment.

MIRON BERG (pseudonimul literar al lui **Miron Grünberg**) a murit la vîrsta de 22 de ani, în împrejurări tragice, lăsînd cîteva caiete de versuri de o mare originalitate şi care constituie totodată unul din documentele umane cele mai zguduitoare ale vremii noastre.

S-a născut la 26 Martie 1921. Încă din copilărie a trăit cu gîndul morţii; de la vîrsta de nouă ani suferea de diabet, boală gravă la copii şi adolescenţ; orice şoc, orice complicaţie, orice înăsprire a condiţiilor de trai puteau fi fatale unui organism atît de delicat şi care era mereu aproape de limita puterii de rezistenţă.

Nu s-a plîns niciodată, nici celor mai buni prieteni. Doar cîteva cuvinte, ce i-au scăpat faţă de mama lui - avea cam unsprezece ani - vădesc că ştia că va muri tînăr. Mai tîrziu avea să scrie: "Aş vrea să fiu pe moarte şi nimeni să nu ştie;
Să strîng la piept genunchii, dar să nu scot un geamăt:
Să mîngîi voluptatea de-a şti să sufăr singur".

Presimţirea morţii îl transformase profund. Calmul cîştigat printr-o severă disciplină interioară ascundea o sete mistuitoare de viaţă şi o tensiune sufletească uriaşă. Neputîndu-se încrede în durată, căuta să smulgă clipei prezente tot ce putea da: a iubit cu intensitate febrilă (cele mai multe dintre poemele sale le-a scris pentru prietena lui); a vrut să cuprindă tot ce puteau oferi cărţile. A învăţat în scurtă vreme principalele limbi europene, iar în penultimul an al vieţii începuse să se ocupe şi de cele orientale.

Îmi amintesc că-i împrumutasem odată un manual de spaniolă; peste zece zile mi l-a înapoiat: îl terminase; puţin timp după aceea citea în original "Don Quijote" (singura carte spaniolă ce se putea procura atunci la Botoşani). Unul din ultimele lui poeme cîntă setea nesfîrşită de cunoştere:

"Să nu privesc decît înainte, chiar dacă viaţa şi ştiinţa-s o mare fără sfîrşit şi tot sorb...şi încă mi-e sete). ...să învăţ liniştit, de pildă greceşte - să pătrund pînă în miezul lui Plato, pe urmă să-nvăţ limba cea minunată de semne - algebra... şi-n toate să nu uit că-mi place cotit să lungesc drumul acesta prin selvas, acolo unde se-ntinde misterul."

"ORAŞ ÎN PROFIL"

de E. Suhor

După ce, în 1978, neobositul, entuziastul, dăruitul om de condei **IOSIF H. ANDRONIC** ne-a familiarizat cu proza lui **Iţic Manger** ("Cartea raiului"), coborînd punţi de comunicare între idiş şi română, iată că în anul 1983, prin acelaşi intermediu al Editurii Kriterion, într-o excelentă prezentare grafică, **Iosif H. Andronic**, ajutat de **Andrei Roman**, redistilează în retortele propriei sensibilităţi poezia lui **Iacob Sternberg**.

Goethe găsea ridicol să uneşti într-un termen şi într-o teorie lucruri atît de diferite cum sînt literatura şi arta. Şi Iacob Sternberg încercînd să ne iniţieze în atît de abstracta şi dificila întrebare "Ce înseamnă poezia?", se apropie de ideea lui Goethe. Poezia nu e literatură ("silabe aruncate pe-o balanţă de-argint"), e timpul care trece, transformat în fiinţa însăşi a poetului, scrisul însoţindu-i viaţa şi substituindu-i-se pînă la urmă, e retrăire potenţată.

"Ce înseamnă a fi evreu?" întrebare tot atît de spinoasă ca şi cea referitoare la poezie. Sternberg întelege că "evreul" se "simte evreu" în sens de străin, paria, supus discriminărilor dacă e tratat astfel. **Toată truda milenară a evreului constă, sugerează Sternberg, în a lupta, a-şi stăpîni lacrima şi a-şi demonstra "îndîrjit" dreptul la existenţă. A fi om şi evreu înseamnă a alcătui o entitate; a fi demn de metamorfozele pe care munca le-a operat în maimuţă şi de cele pe care libertatea le-a operat în rob.** ("Potrivit lui Darwin").

Ca pentru mai toţi poeţii evrei ai secolului XX, fie că au scris în idiş şi ebraică, fie în atîtea limbi ale Diasporei, motivele biblice sînt regîndite, redimensionate în opera lui Sternberg prin prismă contemporană. Istoria devine metaforă. Iona profetul, în pîntecul balenei - eul autodevorator al poetului, şofarul ("cornul de argint, memento şi ghid pentru găsirea drumului poporului evreu; Solomon, regina din Saba, Şulamita - expresii ale propriului univers erotic. "Cîntarea cîntărilor nu e trimitere livrescă, ci izvor din care descinde propria-i afectivitate; o lume gingaş-pătimaşă, în care e ţesut şi firul, ulterior adăugat în opera înaintaşului, al "deşertăciunii deşertăciunilor", conferindu-i detaşarea, dar şi tristeţea, care lipsesc "Cîntării".

Faptul că acest volum antologic, tradus în română de **Andronic** şi **Roman**, dovedeşte perenitatea creaţiei lui **Iacob Sternberg** nu este o concluzie de circumstanţă. Funcţia temporală rămîne totdeauna de partea celui care receptează. Ceea ce contează este sensul dialectic, simbolul destinului uman în afara timpului. Căutarea continuă a poetului de limbă idiş Iacob Sternberg, efortul de a surprinde în noi alcătuiri ale cuvîntului cîte ceva din tumultul, numai de sine auzit, al vieţii interioare a sa şi a atîtor oameni pe lîngă care a trecut şi timpuri pe care le-a parcurs n-au fost în zadar. Arta nu suportă diviziuni, merge direct spre sinteză şi a spune o parte de adevăr înseamnă, în artă, a nu spune nimic. Iacob Sternberg face dovada asumării acestei misiuni şi a împlinirii ei.

P.S. Dl Iosif Andronic a primit din partea maestrului Geo Bogza o telegramă, din care extragem:

"...Multe mulţumiri pentru minunatele traduceri din marele poet, primite cu întîrziere".

Acad. GEO BOGZA
Snagov

CÎTEVA GLOSE LA "CARTEA RAIULUI"

de OV.S.CROHMĂLNICEANU

O plăcută surpriză ne face editura "Kriterion", tipărind într-o traducere românească izbutită a lui Iosif Andronic şi sub o copertă inspirată, "Cartea Raiului" de Iţic Mangher. Publicul larg cititor poate astfel să înceapă a-l cunoaşte pe Rimbaud-ul literaturii idiş, aşa cum a fost numit poetul acesta mistic răzvrătit şi sarcastic. Mangher şi-a cîştigat o reputaţie mondială şi se numără printre marii lirici ai poeziei idiş moderne, asociind vizionarismul cu grotescul şi ridicînd accente de ironie crudă şi protest social la o tensiune dureroasă metafizică.

"Cartea Raiului" poate fi luată şi drept un divertisment. E o interpretare glumeaţă, în tradiţia franciană (La revolte des Anges) a mitologiei textelor sacre şi tradiţiilor spirituale iudaice. Copiii s-ar naşte din îngeraşi trimişi pe Pămînt, unde - odată ajunşi - uită existenţa lor anterioara celestă. Povestitorul însă, Şmul Abe Abervo, înfrînge această lege printr-o şiretenie şi - imediat ce vede lumina zilei în casa unui evreu calic, dar pios - descrie rabinului, daienului şi bogătaşului din tîrg, invitaţi anume, cum arată raiul şi viaţa de acolo. Istorisirea îşi trage o bună parte a substanţei comice din accentele puse pe partea satirica lumească în evocarea lumii de dincolo. Inţeleptul Solomon îşi vădeşte priceperea diplomatică tratînd restituirea Şor Haborului, fugit în raiul creştin; profetul Eliahu Hanavi are o curiozitate neastîmpărată şi azvîrle reflecţii acre la adresa "ţoţaliştilor"; Reb Şimen Ber, însărcinatul cu expedierea îngeraşilor pe pămînt, iubeşte peste măsură rodul viei şi obţine efectul suprimării memoriei printr-un bobirnac teribil, aplicat in nas celor destinaţi să părăsească raiul.

Sensurile cărţii depăşesc însă simplul divertisment şi chiar parafraza satirică evidentă. Ele pot fi descoperite totuşi, la o lectură mai aprofundată.

După mine, miezul cărţii rezidă intr-un realism al ei, care debordează cadrul vădit fabulistic. Autorul vorbeşte de rai, ne face cunoştinţă cu personagiile biblice şi diverşi îngeri mari şi mici; totul e, însă, o convenţie: în fond, ni se descrie un tirguşor evreiesc şi-i regăsim, sub nume ilustre, fauna umană obişnuită...

Iţic Mangher

Cartea Raiului

Traducere şi note de Iosif Andronic

neasemuita descriere a vieţii lui Şmul Abe Abervo

CONSILIUL DE CONDUCERE AL UNIUNII SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

ACORDĂ

PREMIUL UNIUNII SCRIITORILOR

pentru Traduceri din literatura naţionalităţilor
pe anul 1977
Iosif Andronic
pentru lucrarea Cartea Raiului (Iţic Mangher)

11.XI.1978

EDITURA KRITERION

Bucureşti, 1978

Scriitorul şi traducătorul IOSIF H. BERCOVICI - ANDRONIC

(1897 - 1991)

de CAROL PINCAS - Haifa

IOSEF BERCOVICI s-a născut în anul 1897 la Suhărău, judeţul Dorohoi, ca fiu al lui **Leib** şi **Mali Bercovici**. A avut o soră, pe **Adela** (căsătorită **Pincas**), mama mea.

De mic a rămas orfan de tată şi a avut o copilărie grea. În timpul răscoalei ţăranilor s-a refugiat, împreună cu toată familia, la Herţa, unde şi-a încheiat "studiile" - patru clase primare. Era dornic de învăţătură însă din cauza situaţiei materiale grele nu a putut să-şi continue şcoala. A fost un autodidact şi a profesat apoi ca ziarist, publicist, scenarist de programe radiofonice, traducător etc.

Are o fiică, **Nuţi**, care se află în România.

Discret, simplu, hotărît şi firesc, cum a fost el însuşi toată viaţa, scriitorul şi publicistul **IOSIF H. BERCOVICI-ANDRONIC** a trecut, într-un singur pas, la aproape 94 de ani, în lumea amintirilor. A cunoscut prietenia unor mari oameni de cultură ai României interbelice. A pus cărămizi de temelie la "Flacăra", "Viaţa Românească" din primii ani de după război. A scris la "România liberă"; i s-au difuzat şi jucat scenarii radiofonice, iar ultimele decenii ale vieţii le-a închinat cu trudă şi devotament, cunoaşterii de către poporul român a operei unor mari scriitori de limbă idiş care s-au născut şi au creat pe meleagurile noastre: Iţic Manger ("Cartea Raiului", Ed.Kriterion 1971, pentru a cărei traducere din idiş, Iosif Andronic primeşte în 1977, premiul Uniunii Scriitorilor), Iacob Sternberg ("Oraş în profil", Ed.Kriterion 1983. Versuri în româneşte de Andrei Roman). A făcut cunoscute generaţiilor de astăzi, în conferinţe publice şi în scrieri, începuturile culturii şi în special ale teatrului idiş, în România, operele şi viaţa făuritorilor acestei culturi.

Iosef H. Andronic la nunta **Irinei**.
23 decembrie 1975

ION CĂLUGĂRU

de SAŞA PANĂ

*PRIMĂVARA, nu mai pot despărţi florile de stînjenel, de ultima imagine a lui **Ion Călugăru**, asa cum l-am văzut, în dimineaţa amară de 22 mai 1965, culcat într-un chenar din azurul lor, închipuit de mîna tremurîndă a Titinei, preţuita şi iubita lui Titină. Ochii cei iscoditori şi mobili de veveriţă erau şi ei deja o amintire. În amintire trecea aproape o jumătate de veac de prietenie fără hopuri. L-am iubit, l-am stimat, l-am preţuit.*

Eram în liceu, (la Dorohoi n.r) pe timpul primului război mondial, cînd într-o pauză îmi recită cîteva versuri. Apoi, cu privirea şugubeaţă şi misterioasă, adăogă: "Într-o zi ai să auzi de Barbu Călin!..." Aşa erau iscălite peticele de hîrtie din care îmi citea uneori. Pe Barbu îl luase de la Nemţeanu - ale cărui versuri, din cărticica "Stropi de soare" pe atunci apărută, le ştia pe de rost - iar pe Călin, poate de la numele arbustului cu fructe roşietice şi acrişoare care creştea sălbatic prin curţiele de la mahala.

Dar Barbu Călin n-a existat în literatură. Peste cîţiva ani, prin 1920, un critic literar, care îi era şi profesor la liceul "Matei Basarab", l-a metamorfozat în Ion Călugăru, şi l-a adus să robotească la revista ce redacta, **Sburătorul**.

Din Dorohoi, împreună am venit să continuăm liceul la Bucureşti. Eram pe atunci elevi la "Matei Basarab". Din timp, numărul de pe mînecă trebuia desprins discret şi şapca ghemuită sub haină... Împreună colindam librăriile Socec, **Alcalay, Carol P. Segal** (proprietarul avea leit chipul lui **Max Nordau**, ceea ce ne impunea...) Apoi nu era conferinţă, spectacol la care să nu se strecoare (fără bilet); audiam cursurile unei universităţi populare serale de pe str. Mircea Vodă, unde, prin anii 1919-1921, ţineau prelegeri **Gala Galaction, H. Sanielevici, Barbu Lăzăreanu** şi alţi cîţiva intelectuali de prestigiu.

Din liceu începuse să scrie, să publice. Cum scria? Aici îmi amintesc de o fabulă a marelui Caragiale, pe care fabricanţii de maculatură l-au învinuit că a scris puţin, că era leneş şi de aceea nu cîştigă nimic. Printre fabulele pe care le-a publicat, în 1907, sub semnătura "Un mare anonim", e una în chip de dialog. Ştrul îl apostrofează oe Smul că-i leneş şi de aceea nu cîştigă nimic. De vreun an migăleşte o iconiţă şi tot n-o isprăveşte. În schimb el, Ştrul, doar în cîteva luni, a învelit şi a vopsit o mînăstire şi un schit.

Iar Şmul răspunde trist: "hei! ştiu...
Dar... tu - tu eşti tinichigiu,
Şi eu - eu sînt giuvaergiu"...

Prima culegere de schiţe "Caii lui Cibicioc", semnala pe posesorul unui stil personal, pe un literator forte în evocarea cîtorva cioburi de viaţă evreiască, prin sugestive incursiuni de analiză psihologică şi mult pitoresc local. Lectura te duce cu gîndul la proza cu frumuseţi de atîtea ori noduroase şi stranii a lui **Gala Galaction**.

Călugăru abia împlinise 20 de ani. Ce explozie de bucurie printre prietenii care formau pe atunci un grup de iconoclaşti (**Fundoianu, Ilarie Voronca, H. Gad, Lotar, Armand Pascal, Luca Gridu-cenuşă**, umbre, amintiri cu toţii - **Ştefan Roll, Brunea-Fox, M. Cosma, Ross** şi poate încă doi-trei, absenţi în clipa asta de la apelul memoriei), cînd au pipăit exemplarele încă mirosind a cerneală, aduse de prietenul David, care sprijinise băneşte tipărirea plachetei.

La apariţia broşurii, B. Fundoianu nota: "M-a uimit apariţia cuiva care aduce cu el altceva decît talent: o sensibilitate nouă, o viziune nouă".

Ceea ce s-a adeverit peste ani...

(din "Revista Cultului Mozaic" 1.XI. 1967)

Buiumaş al Ţiprei

de ŞTEFAN ROLL

ION CĂLUGĂRU a descins în Capitală din Dorohoiul lui, în anul 1919. Avea 17 ani. Nici nu răbdase să termine liceul. Mai purta şapca lui de şcolar. Venise la Bucureşti. Voia să scrie. Îi trebuia un orizont mai larg unde să facă cunoscută, mai amplu, lumea lui ahaşverică, înţepenită într-un tîrg moldovenesc. Cu misterele ei, cu viaţa lor nu prea fericită, dar stoici, perseverenţi.

Chemarea de a scrie, de a arăta acest univers îl frămînta. Şi a scris. Despre oameni necăjiţi dar febrili, străbătuţi de meandre mistice, trăind promiscuu dacă vreţi, dar cu ritmul unei simetrii atavice, de tradiţie confesională. Mici meşteşugari, negustoraşi, slujbaşi prin prăvălioarele orăşelului.

Şi va continua să scrie mereu despre acest univers autobiografic. Lumea în care se reflecta şi care continua s-o trăiască în clocotul lui lăuntric. Nu se acomodase, şi nici nu voia, vieţii infatuate citadine de metropolă, a oraşului mare.

Dar el se simţea cărturar, avea de spus atîtea lucruri care-i impuneau să le exprime. Şi a scris. "Caii lui Cibicioc" erau în gestaţie. Un univers întreg literar pe care avea să-l desfăşoare în prea puţinii ani pe care avea să-i mai trăiască. Dar a pornit, şi a izbutit de la început.

Ion Călugăru a mers cu noi prin toate revistele pe care le-am editat: "75 H.P.", "Integral", "Urmuz", "Unu", el însuşi editînd o revistă "Opinia Publică" din care au apărut numai trei numere şi care va trebui să fie odată cercetată. Talentul lui ne tulbura, prin conţinutul acelei lumi pe care el a trăit-o şi o intuia mult mai adînc decît aşa cum putea fi ea văzută în telurica ei trecere, a tîrgului moldovenesc de evrei, evocat penetrant, cu o filozofie a preciziunii psihologice.

Despre el însemnam în anul 1929:

"Se ascunde în figura lui mică, în corpul lui mărunt, o diavolească pîndă: un om care surîde cum un altul ar mîrîi; cineva care-şi pune în priviri şi piper şi zahăr şi, aş spune, de sufletul lui, că e un porumbel sfîşiat de propria lui pisică... După fiecare virgulă ascunde un ţipăt de groază, fiecare punct este un rictus, un spasm repercutat înăuntru. O umbră îi fuge ca un guşter prin mersul ei pisat; un susur îl inundă de o sudoare de cerneală, cu o chiciură neagră de strălucire. Îi iubesc verbul ca pe o scorpie pe al cărei dumicat îl ştiu muiat în veşnicie; îmi place zig-zagul drept din durerea lui şi i-aş spune că e o oglindă de cocliri - cu o coclire definitiv terapeutică, cum e stricnina".

Cît l-am cunoscut, rămăsese boem, locuind în obscure camere mobilate, în care sta să scrie toată ziua şi să apară seara printre prieteni de care să se despartă, întorcîndu-se în coşmelia lui să continue scrisul celor vreo zece cărţi care ni le-a lăsat: "Abecedar de povestiri populare", "Omul de după uşă", "Don Juan Cocoşatul", "De la cinci la cinci", "Paradisul statistic", "Casa şoarecilor"... O literatură autentică, cu o limbă de mare povestitor, din filiera unui Creangă, Sadoveanu, dar cu personalitatea lui, cu spasmele ei.

Nu ştiu de ce eu, în sinea mea, îl identificam cu genialul şi pe atît de umanul Charlot, despre care Ion Călugăru a scris o carte ca şi cum ar fi scris o introspecţie autobiografică. Da. Ilustrul comedian se identifica cu el. Acelaşi vagabond romantic, un Charlot al literaturii noastre, unic. Un vagabond romantic şi tragic în acelaşi timp, permanentul personaj din filmele lui Chaplin care nu erau decît o explozie înăbuşită a omului din el.

Ion Călugăru şi-a purtat prin scrisul lui destinul, elanul, suferinţa de miere cu venin pe care a împărţit-o fidel cu fiecare erou al său, cu fiecare rînd al paginilor sale.

("Revista Cultului Mozaic", 1 martie 1972)

timpii liberi pentru studii şi repetiţii. În una din acele zile, într-o convorbire cu Taingiu, criticam atitudinea eclectică a **Contimporanului** din ultimii doi ani mai ales şi apariţiile tot mai sporadice ale **Integralului**, ne-am pomenit punîndu-ne o întrebare care în anunţul ei cuprindea şi răspunsul: "Ce-ar fi să scoatem noi o revistă? O revistă care să nu facă concesii bunului gust, care să publice numai pe cîţiva scriitori şi anume pe cei pe care îi întîlneam în paginile revistelor de avangardă din acei ani şi care se numeau Voronca, Roll, Călugăru, Bogza". Ion Călugăru, care cunoştea, ne-art putea fi de mult folos.

La proiectata noastră manifestare "revoluţionară" atrăsesem şi pe doi tineri intelectuali din localitate, avocatul Carol Segal şi Mimi Vasiliu, interesaţi aceste curentele literare cărora le ziceau "moderniste". Urma să le dăm spre traducere operele unor Eluard, Tzara, Desnos, mai ales.

Curînd, într-una din zilele cînd mă aflam în trenul care mă ducea din Iaşi la Dorohoi - cam pe la mijlocul lui martie - (1928), în hurducăturile vagonului am redactat un text cu care gîndeam să deschidem proiectatul festival de artă nouă. Acest text, fără vreo modificare, a devenit manifestul cu care se va deschide revista proiectată. Nu-mi amintesc ce bolovani s-au pus în calea serii de literatură, care vroia să fie şi un tineresc protest pentru ceea ce consideram anchiloză şi şablon; acel festival sau şezătoare, sau seară literară n-a avut (atunci) loc...

Acum eram hotărîţi. Vom scoate o revistă, deocamdată în formatul Biletelor de papagal. Îi vom zice **Avangarda literară**. Dar aceste cuvinte să fie culese cu un corp de literă obişnuit. În schimb, pentru numărul revistei, **unu**, să se folosească litere de afiş şi să simuleze că acesta ar fi capul revistei. Dar luna următoare vom culege cu aceleaşi caractere vocabula **doi** ş.a.m.d., o mică mistificare, o glumă. Dar cînd, cu primul număr şi cu recomandaţia lui Ion Călugăru, m-am prezentat (era în primele zile ale lunii aprilie, revista apăruse in 4) la lăptăria din Bărăţiei 37, Roll m-a sfătuit să păstrăm ca nume al revistei cuvîntul **unu**. "E bine să avem o firmă şi să putem fi găsiţi mi-a spus. Titlu care nici mie nu-mi era neplăcut, doar eram, de cîteva luni, la 1 C.F. L-am ascultat.

Festivalul plănuit l-am dat mai tîrziu, după ce cîteva numere din **unu** apăruseră, urmate de oarecare scandal. Într-adevăr, apariţia fiecărui nou număr suscita valuri de invective, glume şi pseudoglume şi rareori cîte un cuvînt înţelegător. Ostilitatea era explicabilă. In primul rînd inerţia, opunerea la înnoire, ghiuleaua care trage înapoi, într-un cuvînt conservatorismul, marele duşman al mersului înainte. Dar şi conţinutul era provocator. Iată ce comunica Ion Călugăru într-un "Mesaj" adresat concetăţenilor săi dorohoieni şi dat în "reşedinţa (sa) de vară, la 30 mai 1928": "Sînteţi raci" - aluzie la stema judeţului Dorohoi, un rac. "Sînteţi guşaţi" etc.

ÎN TOT ANUL 1928, **unu** s-a tipărit la Dorohoi, în tipografia **Gazetei Dorohoiului**. Formatul a crescut repede la patru pagini mari. Culesul de mînă dura aproape trei săptămîni. Se culegea pe măsură ce aduceam materialele. Caracterele tipografice şi paginaţia le alegeam şi o făceam împreună cu Moldov. Aspectul revistei era reuşit, interesant, oarecum inedit. Transportam coletul cu cele cîteva sute de foi la Bucureşti. Fără nici o abatere, în prima duminică a fiecărei luni, revista se afla la principalele chioşcuri. O distribuiam singur, pornind din zorii zilei de-a lungul căii Victoriei, a bulevardelor din centru (din Obor pînă-n Cotroceni) şi mă mai repezeam în cîteva străzi mărginaşe. Numărul exemplarelor ce se vindeau creştea lunar. De la cîteva zeci ajunsesem la cîteva sute. Desigur, cheltuielile cu hîrtia, imprimatul şi clişeele, nu se acopereau niciodată din vînzare. Mai ales începusem să public mai multe desene. Din ţară îmi ofereau Victor Brauner şi M. H. Maxy. Dar primeam şi din străinătate desene sau reproduceri: de la argentinianul Jose Robles, de la cehul Zadkine, care trăia la Paris, şi de la alţii.

companie de vieţi. A expus cu căldură principiile doctrinei umanitariste, a arătat cum muncitorii intelectuali trebuie să se unească şi să revendice alături de muncitorii manuali, să fie răsplătiti materialiceşte cum se cuvine, să fie încurajaţi în cercetările lor. Erau vreo 15 puncte. Urma să devenim membri ai Federaţiei internaţionale a artelor, literelor şi ştiinţelor (F.I.A.L.S.) cu sediul la Paris. Din România aderaseră profesorii universitari N. Leon, C. I. Parhon, P. Andrei, scriitorii Enric Furtună, Ionel Teodoreanu, Demostene Botez, C. R. Ghiulea, dr. Stocker şi alţii. Aderaseră scriitori, savanţi din ţările Europei, ale Americii latine. Am devenit membru al F.I.A.L.S. Primeam revista **Esope**, organul acestei asociaţii. Primisem cartea de legitimaţie semnată de poetul francez Banville d'Hostel, care era administratorul general al Federaţiei. Mi-am procurat cărţile iluştrilor gînditori şi poeţi Han Ryner, Maeterlinck, P. N. Roinard. Mă regăsesc în paginile revistei printre cotizanţi, în anii 1923-1924, alături de numele unor oameni cu care m-am întîlnit de-a lungul vieţii F. Aderca, Ion Pas, Ion Călugăru, George Silviu, ing. Soru, dr. Spirt, Horia Verzeanu, Alexandru Westfried, G. M. Zamfirescu, Mihail Straje şi mulţi alţii. Una din campanile susţinute ale Federaţiei a fost recunoaşterea obiectorilor de conştiinţă. Din acea epocă datează articolul **O lume bună** şi profilul **Ion Călugăru** publicate în **Gazeta Dorohoiului**.

Dar să sar peste cinci ani de viaţă... În acele luni de vacanţă prelungită am organizat un proces-literar în jurul celei mai discutate cărţi în acea vreme: **La Garçonne** de Victor Margueritte. Am avut "rolul" acuzatorului. A doua zi, în localul şcolii israelito-române, în toiul balului de Purim, a sosit din tipografie ediţia mirosind a cerneală proaspătă a unei publicaţii umoristice ocazionale, pe care am scos-o împreună cu alţi doi studenţi, **Gragărul**. Numele participanţilor a fost cules chiar în noaptea petrecerii. Apăream cu o cronică rimată şi cu o parodie după Minulescu, **Romanţă abracadabrantă**, pe care, după doi ani am republicat-o sub alt titlu în **Adevărul literar şi artistic**.

PERMISUL PE CALE FERATĂ ce posedam, îmi dădu posibilitatea, cînd mă aflam în interes de serviciu prin nordul Moldovei, să mă reped, fie numai pentru cîteva ore în Dorohoiul copilăriei unde locuiau părinţii şi sora mea. Acolo aveam şi un prieten de idei literare şi revolte, un entuziast al ineditului, un subtil ironist. Acest autodidact, cultivat prin bogate şi substanţiale lecturi, avea şi un dar, adică un har, al justei intuiţii. Se numea Marcu Taingiu.* Aceste nume cu rezonanţe chinezeşti - Ta-in-giu - mă intriga în anumită măsură. În scurtele popasuri, discutam ultimele noutăţi literare, ultimele numere ale revistelor **Contimporanul** şi **Integral**. Nu ştiu cum ne-am pomenit de acord să organizăm la Dorohoi o şezătoare de artă şi literatură nouă. Taingiu avea şi talente actoriceşti**. Mobilitatea şi expresivitatea chipului său erau, printre cunoscuţi, notorii. Unul din chipurile pe care le mima la superlativ era al actorului de film John Barimore. Ne mai gîndirăm să apelăm la un elev al Agatei Bîrsescu, M. Cherbis, care studia la conservatorul ieşan. Nu va lipsi nici orchestra dirijată de Dady Polak, nici Boleroul lui Ravel. Am perfectat programul în proximele săptămîni: o scurtă privire asupra literaturii noi române şi franceze, îmi revenea. Recitări şi lecturi din T.Arghezi (**Testament, Sfîrşitul toamnei, Peştele roşu**), din Ion Vinea (**Aliluia** şi poemele **Tuzla I, II**), Ion Barbu (**Domnişoara Hus**), poate şi

---

* Nota redacţiei: **Moldov** (Marcu Taingiu). Prozator, născut la 16.10.1907, Dorohoi - decedat 20.12.1966, Baltimore S.U.A. Este împreună cu Saşa Pană fondatorul revistei **unu**, la Dorohoi în 1929.

** Neuitatul **Armand Pascal**, înnoitor al spectacolului de teatru, inima grupării "falimentare" **Insula**, îi oferise un program al unui spectacol de el regizat, pe care scrisese: "Domnului Taingiu, căruia îi urez în artă cinste şi curaj, acest program al unei arte care a vrut să fie de curaj, de cinste.

noi". Regăsesc în arhiva mea şi revăd felurite chitanţe, adrese şi mă învăluie o tristeţe la cîte nume sînt azi doar umbre: Barîşnicu, Şapcaru, fraţii Polac, Făgădău... Despre mulţi alţii nu mai ştiu nimic. Imaginea fetelor din comitet s-a şters cu totul. Cine era Clairette M.? Dar Cecilia? Clara Taingiu mai trăieşte. Trebuie să aibe copii şi nepoţi de vîrsta ei de atunci. Cîte unii îşi mai plimbă trupul pe această vale, care nu este chiar a plîngerii. Nu uit nici participarea la altă societate, "Dezvoltarea". Aceasta era de binefacere. Aici eram doar cotizant si un vot la adunările generale.

Şezători, reuniuni artistice, - erau doar printre noi şi elemente talentate în mînuirea arcuşului sau recitarea poeziei **În jurul unui divorţ şi Regina Ostrogoţilor**.

UNUL DIN ELEVII cu care începuse să-mi placă să stau de vorbă în minutele de pauză, era cu o clasă în urma mea. Dar de aceeaşi vîrstă. El era chiar mai mare cu vreo jumătate de an. Mărunţel de statură şi firav, numai nasul era cam exagerat, ochişori foarte mobili şi iscoditori de veveriţă. Îi zicea Croitoru Buium. Colegii îl strigau Buiumaş sau A Ţiprei. Învăţase primele patru clase la şcoala izraelito-română (tot şcoală românească era, se învăţa după programa de stat, numai că se susţinea băneşte prin contribuţia localnicilor). Buiumaş era întreînut de comunitatea evreiască, părinţii săi fiind oameni foarte nevoiaşi şi o casă cu multe suflete. Tatăl era croitor de haine ţărăneşti. Locuia într-o bojdeucă proptită de dîmbul unei uliţe veşnic gloduroase, pe unde curgea agale o apă murdară şi puturoasă, Cacaina. Soarele nu o vizita, dar străduţa avea frumosul nume Progresul. Ne cunoşteam de aproape trei ani: era în toamna anului 1914, curînd după deschiderea şcolilor. Chiar în dreptul porţii gimnaziului, unui elev, care trecea în faţa mea, i se desfăcuse catarama, care-i susţinea ghiozdanul pe umeri. Îl purta în chip de raniţă şi chiar era o aproximativă raniţă verzuie, petecită, peste care un nume era desenat cu litere mari şi strîmbe. L-am ajutat să şi-o prindă şi ne-am dat mîna fără să bănuim că trăiam începutul unei prietenii, care va creşte şi se va adînci continuu vreme de peste patru decenii. Prichindelul era viitorul prozator şi ziarist Ion Călugăru pentru că aşa a vrut E. Lovinescu să se numească). În gimnaziu, tot comunitatea îi plătea taxele şcolare. Le mai plătea şi pe ale altui coleg, Mindirigiu, pentru că amîndoi nu erau numai dintre cei mai nevoiaşi, dar fuseseră fala şcolii la învăţătură şi la purtare. Ceea ce mă apropiase de Buiumaş era pasiunea noastră comună pentru citit. Buzunarele lăbărţate ale hainei lui erau totdeauna îndesate cu felurite căţi, cărticele, ziare. Schimbam păreri, impresii despre cele citite. În ultima vreme, el îmi povestea nişte întîmplări cu militari ruşi, care erau cantonaţi prin casele oamenilor de pe calea Botoşanilor. Îmi păreau cam năstruşnice. Nu-mi amintesc despre ce anume era vorba, dar totul era trunchiat, misterios şi unele îmi păreau invenţii sau, mai pe şleau, minciuni.

LA DOROHOI SE PUNEAU bazele unui Cerc umanitarist. Un număr de tineri am fost convocaţi de magistratul - şi el tînăr - G. G. Joanescu. S-a expus rostul asociaţiei, principiile. Cercul dorohoian urma să fie una din filialele asociaţiei centrale pe care o încropise, la Bucureşti, publicistul Eugen Relgis, autor si traducător de cărţi, care făcuseră vîlvă în anii de imediat după război, **Biologia războiului** de Georg Fr. Nicolai şi **Oameni in război** de Andreas Latzko. Mai apăruse şi traducerea cărtii **Focul** de H. Barbusse. Se intitula **Prăpădul**, traducător era un tînăr, original poet si vajnic polemist, F. Aderca. El combătuse, de pe poziţii înaintate, chiar pe Dobrogeanu-Gherea, dascălul său spiritual, în ultimul an al vieţii, arătîndu-i limitele, timorările.

Cel ce ne convocase ne vorbea molcom, argumentat. Avea fiecăruia ceva să-i spună.

- Dumneata - mi se adresă el - te pregăteşti să devii medic, adică alinător al suferinţelor. Ca să salvezi viaţa unui om te vei zbate uneori zile şi săptămîni. În război o ghiulea de tun ucide sute de oameni, o mitralieră seceră repede o

NĂSCUT ÎN '02 (fragmente)

de SAŞA PANĂ

DA, A-ŢI SCRIE memoriile înseamnă a te instala pentru o bună bucată de timp într-un cimitir. Părinţii, bunicii, rude mai mult sau mai puţin apropiate, plecaţi sînt pe drumul barierii oarbe. Prieteni, iubitele imaginare şi cele concrete, tovarăşii de idealuri împărtăşite şi de lupte, plecaţi sînt cu toţii. Tu îi strigi la catalog şi ei răspund, din inima ta, prezent. Da, vă port, umbre lipite de umbra mea, ca într-o oglindă magică, nealteraţi în frumuseţea voastră. Nici voi, umbre urîte, nu lipsiţi la apel pentru că şi cicatricele lăsate sînt indelibile. ...Şi meleagurile toate străbătute prin ani, şi mai întîi dealul Polonicului dintr-o margine a Dorohoiului unde mă duceam cu Muiu să ne jucăm. Dealul era mai curînd o movilă. Dar cîtă nespusă bucurie în acele zile de vară cînd plecam în "excursie" la o aruncătură de băţ de bariera dinspre cimitirul Reînvierea. Dorohoiul copilăriei nu mai există. Il voi reconstitui din cioburile oglinzii minţii. Iată grădina publică (Parcul Aurora), ce imensă e şi ce misterioase alei. A fost odată... După 50 de ani trecuţi, într-o dimineaţă aflîndu-mă în oraşul copilăriei am împins portiţa parcului pustiu la ora aceea. L-am străbătut şi ocolit în cinci minute de două ori. N-am mai găsit aleile pline de mistere. Si totuşi, pot jura, ele au fost. Aveam nouă ani, era o serbare, plimbăreţii îşi aruncau în faţă hîrtiuţe multicolore - confeti -, muzica militară cînta Barca pe valuri şi o lume veselă, surîzătoare urmărea bagheta capelmaistrului. Am urcat în chioşcul păzit de doi pitici. Nemaipomenit de frumos era chioşcul cu trepte pe o parte şi o simplă pantă de cealaltă. Cei ce urcau, cei ce coborau, aruncau cu confeti şi rîdeau. Parcă se cunoşteau de cînd lumea.

Toate acestea au fost, nu sînt închipuiri, nici poveşti.

EXISTĂ LA ADOLESCENŢA elevi care să nu fi înfiinţat societăţi culturale, literare? Sau măcar să nu fi participat la atare manifestări Sau să nu dea baluri şi serbări în scop de binefacere pentru ajutorarea bătrînilor din azil, sau sporirea fondului necesar procurării de cărţi pentru biblioteca de împrumut? Pe vremea mea... - cînd scrii amintiri e greu să eviţi situarea în acest mod a întîmplărilor - n-au existat decît cu microscopice excepţii. Cercul cultural din care am fost invitat să fac parte, a luat fiinţă în februarie 1919. Primul lui preşedinte a fost un tînar avocat, cultivat şi cu un apreciabil dar al vorbirii. Era şi frumos, şi prezentabil. Secretar, un coleg de şcoală Marcovici, care colaborase, sub pseudonimul Cronicarul Jijiei, la **Prietenul clasei a VI-a**. Au fost şedinţe lungi şi dezbateri furtunoase atît la votarea statutului cît şi la alegerea membrilor comitetului. Reuniunile se anunţau prin adrese tipărite, deoarece secretarul cercului era cumnat cu fiica mai mare a librarului tipograf N. Fainar. Am fost ales bibliotecarul cercului. Din cărţile bibliotecii "Lumina", care atunci şi-a încetat existenţa, am ales vreo 50 şi ceva de exemplare şi le-am donat noii biblioteci. Recitesc (şi zîmbesc) adresa redactată cu acel prilej, prin care invitam să se contribuie "prin orice fel de cărţi literare, fie prin numerar, la clădirea frumoasei opere culturale întreprinse de

PANA LUI SAŞA PANĂ

de LIANA MAXY

*În cartea intitulată "**NASCUT ÎN '02**" şi în care eroul principal îşi repovestea trăirile. Autorul a înţeles - aşa cum singur o mărturiseşte - că: "A-ţi scrie amintirile înseamnă a te instala pentru o bună bucată de vreme într-un cimitir. Cei strigaţi la catalog răspund prezent din inima ta". Dar ce reprezintă aceste amintiri? Doar un colorat evantai de fapte, literar descrise pentru a stîrni hazul ori a înduioşa lacrima să se prelingă pe obraz? Un album de familie ingenios ilustrat. O romantică poveste de dragoste? Nicidecum. Iar dacă viaţa şi moartea, rîsul si plînsul, lupta şi visul (mai ales visul) străbat şi luminează paginile cărţii, este pentru a le conferi identitate de autentic document al epocii.*

Participant activ şi totodată martor al unor vremi în care s-a născut şi s-a impus mişcarea de avangardă artistică din România, cel "Născut în '02" a cunoscut o lume atît de variată, a peregrinat prin medii atît de opuse unul faţă de celălalt, încît din materialul uman cu care a venit în contact, nu i-a fost deloc greu să-şi aleagă personajele cărţii. Iar el, beneficiind de faptul că soarta i-a hărăzit să trăiască în mod concomitent trei vieţi, cu trei identităţi şi două nume, cînd a trebuit să analizeze situaţii şi caractere, a avut la îndemîna propriile sale experienţe cu care putea opera comparaţii şi contabilităţi:

- Crescut la Dorohoi, în casă de intelectuali, a deprins de mic copil gustul cuvîntului tipărit, al bibliotecii, al nevoii cotidiene de informare prin presă.

- Fiu de medic, a studiat el însuşi medicina, curiozitatea ştiinţifică suprapunîndu-se firesc peste cea literar-artistică.

- Învăţat cu disciplina muncii, nu i-a fost străină nici cea militară.

*Iată, deci, cum s-au altoit pe un singur trunchi, trei ramuri. Iar dacă, la origine, vlăstarul s-a numit **Alexandru Binder**, în publicaţiile literare şi pe cărţile pe care le-a scris figurează pseudonimul **SAŞA PANĂ**. Autorul însuşi remarcă: "Au trecut decenii fără să se pună semnul identităţii, de către cei care mă cunoşteau, între cele două nume, unul fiind al celui care pornind de la elev de şcoală militară a urcat prin ani (aproape 40) toată ierarhia medicului militar pîna la epoletul de colonel, iar celălalt al poetului şi scriitorului neconformist, iconoclast".*

*Din toată această multiplă activitate, cea care a lăsat importante urme materiale şi după săvîrşirea sa din viaţă (1981), a fost, fără îndoială, pana lui **SAŞA PANA**. La ea ne vom referi. Scrise în versuri ori în proză, poemele au apărut în cîteva volume intitulate, rînd pe rînd, "Diagrame" (1930), "Echinox arbitrar" (1931). "Viaţa romanţată a lui Dumnezeu" (1932), - acestea trei fiind retipărite în 1971, în acelaşi volum, denumit "Prozopoeme"; "Cuvîntul talisman" (1933), "Calătorie cu funicularul" (1934), "Sadismul adevărului" (1936), "Iarba fiarelor" (1937), "Munţi, noaptea, neliniştea" (1940) şi, mult mai tîrziu, Cartea de memorii, file de jurnal şi evocări "Născut în '02" (1973).*

*Vorbind, mai înainte, despre trăsături ale caracterului său, care i-au condus paşii către domenii diferite de activitate, am pomenit de curiozitate şi de disciplină. Una îl determina să caute, să descopere, cealaltă să adune, să aşeze valorile în compartimente sistematic ordonate. Ce bine i-au prins ele animatorului şi editorului propriei sale reviste de avangardă denumită "**unu**" , cu paginile deschise ca nişte imense porţi tuturor celor care aveau un cuvînt de spus în saloanele rubricilor sale. Au intrat acolo scriitori ca Geo Bogza, Gheorghe Dinu (cu pseudonimul Ştefan Roll), Ilarie Voronca, Ion Călugăru, F. Brunea-Fox şi pictorii Victor Brauner, M. H. Maxy, J. Perahim, Marcel Iancu, Mattis Teutsch - să pună piatră de temelie noilor curente artistice şi literare, menite să dărîme idolii vetuşti, secaţi de vlagă şi să pregătească spiritele să înţeleagă noile viteze ale veacului.*

Înfiinţată în 1928, revista "unu" a sucombat în 1932, după apariţia a 50 de numere.

zut în sat, pentru prima dată, un film proiectat pe un perete la şcoală, cu răstignirea lui Isus Cristos, la care mulţi copii şi oameni în vîrstă s-au speriat şi au fugit, făcîndu-şi semnul crucii.

În iunie 1940, cînd armata română se retrăgea din Basarabia şi Bucovina, cîţiva soldaţi s-au abătut de la şoseaua principală (Dorohoi Darabani), au venit în sat, ne-au jefuit şi bătut, ducîndu-ne împreună cu mai multe familii de evrei în pădurea Conceşti cu intenţia de a ne împuşca.

Acolo, un ofiţer ne-a spus că avem un mare noroc, căci ordinul de împuşcare s-a anulat şi că ne putem întoarce la casele noastre. Locuinţa noastră din sat a fost devastată şi prădată, dar unii ţărani, mai cumsecade, ne-au înapoiat o parte din obiectele casnice.

Tata a vîndut casa din sat la un preţ derizoriu şi ne-am mutat la Darabani unde erau mai mulţi evrei.

În luna iunie 1941 şi-a făcut apariţia în oraşul Darabani o motocicletă cu doi ofiţeri germani, iar după cîteva ore a început să bată "darabanaua" pe stradă (toboşarul), însoţit de un poliţist care anunţa că aşezarea va fi bombardată de ruşi şi că în cel mai scurt timp toată populaţia oraşului trebuie să părăsească oraşul, indiferent de vîrstă şi naţionalitate. Ni se recomanda să nu luăm cu noi nimic în afară de mîncare pentru două zile.

Toată populaţia a părăsit localitatea, dar odată ajunşi în afara oraşului, poliţiştii şi jandarmii, veniţi călare, au ordonat: "Jidanii în stînga, marş! Creştinii în dreapta!" şi au continuat cu "Creştinii înapoi! Jidanii înainte!".

Creştinii s-au întors şi au jefuit casele evreilor şi de atunci nu ne-am mai văzut casele noastre din Darabani. Pe noi ne-au dus la gara Vorniceni, ne-au îmbarcat în vagoane de vite. Ajunşi în lagărul de la Tg.Jiu, am fost repartizaţi la munci forţate, în diferite locuri.

A urmat lanţul tragediilor evreilor din judeţul Dorohoi, deportarea în Transnistria a mamei cu cei patru copii, tata rămânînd în ţară la muncă forţată).

În luna decembrie 1943 mama s-a întors cu un singur copil, **Riga (astăzi Moscovici)** şi care trăieşte în Israel. Ceilalţi doi copii, **Iţcu** şi **Mina** au murit de inaniţie în Transnistria. Iar eu m-am întors dintr-un lagăr nemţesc (Varvorofka, pe malul Bugului) în luna mai 1944 cînd frontul ajunsese la Iaşi - Nămoloasa.

A vrut să-şi salveze o nepoţică şi a fost lovit mortal

*Tata, **Faibiş Davidsohn**, în vîrstă de 62 de ani, a fost deportat din Dorohoi în Transnistria. Era una dintre primele victime ale marelui grup de evrei care au mărşăluit spre Moghilev. Acolo a vrut să-şi salveze o nepoţică de la moarte, dar un soldat român l-a lovit atît de puternic cu patul armei în piept încît a decedat puţin timp după aceea.*

Izi Davidsohn - Beer Sheva

TRISTE AMINTIRI

de RON MICHAEL (ARONOVICI MENDEL)

***Mendel** s-a născut în satul Vatra, la 25 decembrie 1926 din părinţii **Froim** şi **Sura-Perl Aronovici**.*

*Tatăl lui, **Froim** s-a născut în comuna Ibăneşti, judeţul Dorohoi, iar mama în oraşul Darabani.*

*În anul 1940, cînd au început persecuţiile împotriva evreilor **Mendel Aronovici** avea 14 ani. În fiecare din satele de mai sus au trăit cîteva familii de evrei...*

*După o viaţă zbuciumată, **Michael (Mendel) Ron** a aliat în anul 1985. Avea 59 de ani... Astăzi este pensionar şi locuieşte la Petach Tikva.*

Froim Aronovici

Comuna Hudeşti din judeţul Dorohoi, era formată din şase sate şi anume: Vatra, Lupeni (capitala comunei), Başeu, Manolea, Alba şi Baranca.

- În satul Vatra, familia noastră **Froim Aronovici** compusă din şase persoane (părinţi şi patru copii), familia **Calmanovici**, compusă din părinţi şi doi copii şi familia lui **Moişe Baratz** şi cei trei copii ai lor.

- În satul Lupeni, familia lui **Avrum Segal** cu cei patru copii ai lor. În satul Manolea, familia **Aronovici** compusă din mamă şi cei patru copii. Capul familiei a decedat pe front în primul război mondial.

- În satul Alba, familia lui **Moişă Iţkaru** şi cei patru copii, familia lui **Moişă Răfuli** cu trei copii etc.

În comuna Hudeşti trăiau aproximativ 20 de familii de evrei care se îndeletniceau cu comerţul (prăvălii, dughene cu cele strict necesare ţăranilor) şi diverse meserii: cojocari, căciulari, croitori etc.).

N-a existat propriu-zis o sinagogă şi la fiecare sărbătoare ne adunam în locuinţa lui **Avrum Segal**, din Lupeni, unde ne punea la dispoziţie două camere, separat pentru bărbaţi şi femei, cu un sefer Tora pentru a ne putea ruga. Nu voi uita niciodată cum de Iom Kipur, fiecare familie îşi aducea cîte o gutuie împînată cu cuişoare mirositoare care atenuau senzaţia de foame, iar seara, la încheierea postului, sleiţi de puteri, veneau căruţele cu cai (conduse de ţărani angajaţi dinainte) care ne duceau la casele noastre pentru "aufostn".

Pentru tăierea rituală a păsărilor exista în satul Lupeni **"Iţikil der şoihet"**, la care se adresau toţi enoriaşii din comună.

Acestea au fost timpurile "bune", deşi noi evreii eram tot timpul confruntaţi cu probleme de antisemitism (bătăi, spargeri de geamuri, ameninţări etc.). Ţin minte că de Anul Nou (31 decembrie) se umbla cu pluguşorul iar la noi erau trimişi copiii cuziştilor cu următoarea "urare", printre altele: "Jidovii se sfătuiesc/Numa-n tîlhării trăiesc/ Marfa lor o tot scumpeşte/ Şi pe-a noastră o ieftineşte,/ după care primeau un leu plus bomboane, pentru ... frumoasa urare.

În anul 1939 am vă-

ştiu ce s-a mai întîmplat la Tropova.

La Moghilev am fost primiţi de o familie de evrei ucraineni într-o casă ce fusese anterior prădată de către jandarmii români. Am primit cîte o cameră la zece persoane, fără paturi, dormeam direct pe pardoseală în cea mai neagră mizerie. Ne-am umplut de paraziţi. După numai o lună, în familia mea eram şapte bolnavi de tifost exantematic. Singură mama mea (z.l.) n-a fost contaminată.

Trebuie să arăt că mulţi am scăpat datorită spiritului de sacrificiu, devotamentului şi omeniei cu adevărat de înger a dr. **Berluţă Danilof**. Acest medic vizita bolnavii de la ora cinci dimineaţa pînă la 12-1 noaptea. Nu ştiu unde se găseşte în prezent.

Mizeria, bolile, subnutriţia a ucis zilnic zeci şi zeci de evrei. Cadavrele lor erau transportate, cîte patru-şase, cu o căruţă, la Cimitirul evreiesc unde majoritatea erau îngropaţi în gropi comune.

Din familia mea au decedat:

Avram Segal, tatăl meu, născut în 1883, domiciliat pînă în 1941 în comuna Hudeşti - satul Lupeni.

Iancu Segal, fiul lui **Avram**, născut în 1908 la Lupeni. A locuit la Darabani.

Au mai decedat: **Mendel Lerner** cu soţia, **Castriel Lerner** în vîrstă de 18 ani, **Iţic Şohter** cu soţia şi fiica **Raşelica**, familia **Calmanovici** - 3 persoane, familia **Nisim** - 3 persoane, văduva **Cohn** cu fiul **Avram**.

În luna decembrie a anului 1943 am fost readuşi la Dorohoi, cei care am mai rămas în viaţă.

COMUNITATEA EVREIASCĂ DIN COMUNA HUDEŞTI

69 persoane de rit mozaic-aschenazit.

Sinagoga improvizată într-o cameră de circa 50 mp, în casa părinţilor mei (**Avram Segal**), înzestrată cu un sul sfînt (Tora) donat de către Comunitatea din Darabani. Avea angajat un şoihăt, pe **Iţic Şohter**, care se ocupa cu tăiatul păsărilor şi altor animale (oi, viţei), supraveghind caşrutul.

Această mică comunitate evreiască a păstrat şi transmis din generaţie în generaţie obiceiurile şi tradiţiile iudaice.

Sărbătorile erau păstrate şi respectate cu toată stricteţea. La fiecare sărbătoare era angajat un hazan din Darabani şi sîmbătă ne adunam la sinagogă.

Circumciziile, bar mitzvele şi nunţile se oficiau la locuinţa fiecăruia de către o persoană din Darabani. În comună nu exista un cimitir evreiesc. Cei decedaţi erau înmormîntaţi după ceremonialul evreiesc la cimitirul din Darabani.

Nu exista şcoală israelită. A fost angajat un melamed din Basarabia care a predat ivritul timp de doi ani, după care s-a îmbolnăvit şi a plecat.

Tatăl meu deţinea şi cutia pentru Keren Kayemet cu care pleca o dată pe lună la Dorohoi unde preda banii adunaţi.

Mica noastră comunitate era vizitată anual de marele rabin din Ştefăneşti. Tatăl meu era un mare adept al acestui sfînt.

La 27 aprilie 1944 m-am căsătorit cu **Liuba Rădeanu** din Rădăuţi-Prut. A fost prima căsătorie religioasă din Dorohoi de după holocaust. La 27 octombrie 1947 s-a născut fiica noastră, **Suzana**, care la 16 august 1970 s-a căsătorit cu **Sumer David** şi la 1 noiembrie 1971 s-a născut fiica lor, **Lora**.

La 17 octombrie 1985, împreună cu toată familia am ajuns în Israel, revenind astfel în ţara sfîntă a strămoşilor noştri.

Am descris cele de mai sus considerînd că unele evenimente interesează pe cei ce se ocupă de aliaua din România şi în special despre micile comunităţi din fostul judeţ Dorohoi.

Mi-au omorît părinţii

*Tatăl meu, **Leiba Zelingher**, a domiciliat în Dorohoi pe strada Logofătul Tăutu. În ziua pogromului din iunie 1941, a fost scos din casă şi împuşcat mortal, iar mama, **Ţili Zeilingher**, a fost deportată în Transnistria, unde a decedat.*

Raşela Oeriu - Kiriat Ono

EVREII DIN HUDEŞTI

de MORITZ SEGAL (Mircea Hudescu)

COMUNA HUDEŞTI, judeţul Dorohoi, este situată pe şoseaua Rădăuţi-Prut - Dorohoi, la 10 km. de Darabani şi 24 km. de Dorohoi, compusă din satele Lupeni, Vatra, Alba, Başeu, Melnăuţi şi Baranca.

Populaţia - 5500 - 6000 locuitori, din care 69 evrei, circa 300 ţigani, 20 germani, polonezi şi ucraineni, iar restul români.

Relaţiile dintre toţi locuitorii şi în special cu evreii au fost de bună vecinătate şi de ajutor reciproc.

Dovada cea mai bună este că în răscoala din 1907 n-a fost lovit nici un evreu. Evreii şi creştinii au trăit în cele mai bune relaţii pînă în 1941 cînd toţi evreii am fost arestaţi şi trimişi sub escortă, păziţi de jandarmi, pe jos, la Legiunea de jandarmi Dorohoi. La intervenţia populaţiei, jandarmii au aprobat ca bătrînii şi copiii să fie transportaţi cu căruţele oferite de vecinii evreilor.

De la Dorohoi bărbaţii au fost expediaţi la Tg.Jiu, iar femeile la Craiova. În lagărul Tg.Jiu am fost repartizaţi în barăci cu paturi suprapuse. Am fost trimişi la lucru în defileul Jiului, Cotul Livezeni. Aici, la spartul pietrei, loviţi de cravaşa lt. Trepăduş, schingiuiţi şi terorizaţi - zi şi noapte, bolnavi şi flămînziţi, am stat circa două luni, după care am fost retrimişi la Dorohoi, cu domiciliu forţat. După o lună, bărbaţii am fost trimişi în diferite detaşamente de muncă forţată.

Unul din detaşamente era cel din Rădăuţi-Prut. Munceam la refacerea podului de peste rîul Prut, pe care se trecea din Rădăuţi la Lipcani. Îngrămădiţi în două cladiri, cu mîncare mizerabilă, lucram în ploaie, vînt şi burniţă. Îmbrăcămintea ruptă şi încălţămintea spartă era un fel de acoperiş a scheletelor în mişcare. La intervenţia Comunităţii evreilor din Dorohoi, Cercul de recrutare a aprobat ca o delegaţie de doi evrei din detaşament să plece la Dorohoi pentru a prelua şi aduce la detaşament îmbrăcăminte. Am fost ales eu, **Moritz Segal**, şi **Herşcu Boiangiu** (z.l.). Pe drum am fost arestaţi ca dezertori, predaţi la Cercul de recrutare (militar) din Dorohoi. Aici am dat peste un maior, pe nume **Frank**, cunoscut ca prieten al evreilor. După doua zile el ne-a eliberat, tocmai cînd se formase un tren spre Moghilev - Transnistria, în care erau încărcaţi evreii adunaţi din judeţul Dorohoi. Între aceştia era şi familia mea, şi a lui Herşcu. Ne-am urcat în acest tren de vite cu care am "călătorit" pînă la Atachi, de unde am fost trecuţi noaptea pe bacuri, peste Nistru, la Moghilev, în noiembrie 1941. Din Moghilev ne-au dus pe jos la Tropova, un sat la peste 15 km. Pe drum au murit circa 20 de persoane, fiind lăsate pe drum. La Tropova a început să bîntuie tifosul exantematic. Au decedat zeci de persoane. Cadavrele ingheţate, erau depozitate în casa de cultură. În luna ianuarie 1942 am fugit noaptea, împreună cu încă 35-40 persoane, la Moghilev. Nu

Benjamin Fundoianu-Fondaine - celebrul poet, scriitor, om de litere, nu mai este printre noi de o jumătate de veac. Soarta herţanului - iubitor al gliei strămoşesti, pe care a cîntat-o în operele sale, precum şi ataşamentul lui la tradiţia noastră iudaică, - a fost tragică. A fost unul dintre cei 6 milioane de evrei nimiciţi în Holocaust. Herţa - Dorohoi - Bucureşti - Paris - Auschwitz... Dar rude apropiate din familia Fundoianu trăiesc şi în Israel.

...din familia lui BENIAMIN FUNDOIANU

David Fundoianu - haluţ în Dror Habonim, vechi salariat al societăţii israeliene de navigaţie "ZIM" - din anii '50, împreună cu soţia lui **Aliza** (născută **Wechsler**), funcţionară superioară la Municipiul Haifa, cu două fiice şi patru nepoţi, trăiesc în Haifa şi sînt rude ale cunoscutului poet.

Tatăl lui **David Fundoianu - Şmil Elly Fundoianu** din Dorohoi - în vîrstă de 91 ani - ad mea vesrim - este o rudă directă a lui **Fondaine**. Soţia lui Şmil, Elly şi mama lui David, **Frima** z.l., a intrat în istoria familiei şi a comunităţii evreilor din Dorohoi, ca **femeia eroină**, care deghizată ca ţărancă ucraineană, a salvat zeci şi zeci de evrei sortiţi morţii, facilitîndu-le evadarea din lagărul morţii Scazineţ şi transferîndu-i la Moghilev (Transnistria).

Este interesant un amănunt. Familia lui **Fundoianu - Fondaine** s-a numit înainte **Wechsler**, iar familia soţiei lui **David Fundoianu - Aliza** este din aceiaşi familie Wechsler. Cum s-ar spune, circuitul s-a închis.

Părinţii lui **Aliza** - soţia lui David Fundoianu, familia Wechsler, tata **Simcu Wechsler** şi **Tony**, mama din familia **Schwartz**, din Dorohoi, sînt printre fondatorii sinagogii "Tiferet Iacob" din Kiriat Ata.

Fratele Alizei, **Iosef Wechsler (Sică)** lucrează la El-Al. Soţia lui este profesoară şi au doi copii.

În Israel trăiesc încă cîţiva **Fundoianu**, care sînt înrudiţi între ei:

Ozias Fundoianu, celebrul jucător de fotbal din echipa Dorohoiului după război; **Marcu Fundoianu** şi alţii.

David Fundoianu, Samy Marcus şi **Jula (Jehuda) Scharf** erau prieteni nedespărţiţi.

David cu **Jula (Iehuda)** au fost la Bucureşti împreună la un seminar de instructori - Dror Habonim.

NATY KRAFT

David Fundoianu cu soţia şi părinţii lor.

Soarta ne-a salvat din Transnistria

de CLARA COHN

De la dreapta la stînga: **Clara, Nută, Iosif, Elca, Carol** la repatrierea din Transnistria în 1943

LA 11 NOIEMBRIE 1941 am fost deportată în Transnistria împreună cu fiul meu **Carol** care avea doar 10 luni. Soţul meu **Nută Cohn** se afla la muncă obligatorie la Brăila. Împreună cu mine au fost deportaţi cumnatul meu **Iosif Cohn** şi sora mea **Elca** (în prezent căsătorită **Herşcovici**). Venise din Botoşani, la mine în vizită. Nu avea mai mult de 16 ani.

Am trăit timpuri grele la Atachi, am trecut Nistrul şi ne-am stabilit la Vindriceni.

Cu toţii am suferit de boli grele, totuşi soarta a fost miloasă cu noi şi ne-am repatriat acasă la Dorohoi în 1943.

Soţul meu, **Nută Cohn**, a decedat în Israel în 1978. Fiul meu **Carol Cohn**, este acum economist, lucrează în Anglia, iar fiica mea **Paula Weissbuch** lucrează într-un post de răspundere la spitalul Rotschild din Haifa.

Meier Kalmanovici a murit în Transnistria.

*Cînd au intrat trupele române în orăşelul Herţa din nordul Moldovei, unde locuiam, ne-au deportat pe toţi evreii, în Transnistria. Familia mea era compusă din părinţi şi trei copii, dintre care eu eram cel mai mare. După zece zile de marş forţat pe jos am ajuns la Edineţ, în Basarabia. Acolo am stat vreo patru-cinci săptămîni, după care ne-au trimnis spre malul Nistrului la Atachi, localitate situată în faţa oraşului Moghilev. Am trecut dincolo pe un bac (un pod improvizat din bărci) şi la Moghilev am fost cazaţi într-o fostă cazarmă rusească. Eram cîteva mii de evrei. Peste cîteva zile gardienii au primit ordin să ne trimită mai departe. Cei gravi bolnavi au fost opriţi acolo, spunîndu-ni-se că vor fi trimişi după aceea cu căruţele. Aşa mi-a declarat un căpitan, pe care l-am întrebat ce se va întîmpla cu tata, care după sutele de kilometri parcurşi nu se mai putea ţine pe picioare. După aproximativ 60 km. de mers pe jos, am ajuns la orăşelul Lucineţ, unde am fost cazaţi. Observînd că au trecut mai multe zile şi tata nu mai vine eram foarte îngrijorat. În cele din urmă m-am hotărît să mă întorc la Moghilev, fără a cere vreo aprobare. Mă deplasam numai noaptea, temîndu-mă să nu fiu prins de soldaţii care mişunau pe şosea. Ajungînd acolo, după trei zile, am aflat că dragul meu părinte -**Meier Kalmanovici** - a murit puţin timp după plecarea noastră. A decedat fără să aibă lîngă el pe niciunul din cei dragi şi corpul lui a fost aruncat într-o groapă comună...*

Sărmanul meu tată, nu avea decît 54 de ani şi ce soartă tristă a avut!

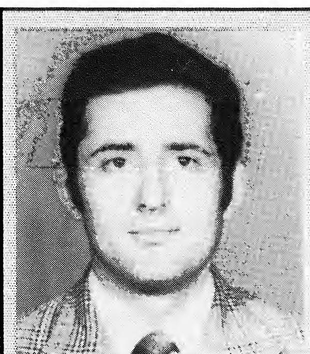
Fie-i memoria binecuvîntată!

Nici măcar n-am aflat unde-i zac oasele, peste care nu s-a pus vreo piatră mormîntală...

MOŞE KALMANOVICI - Haifa

ÎN AMINTIREA FAMILIEI MELE

de Ing. AVI (CORNEL) ZOLLER

Provin dintr-o familie Dorohoiană, familia Zoller. Tata - Leon - s-a născut în comuna Ibăneşti, fiul lui David şi Berta. A mai avut trei fraţi şi trei surori. Un frate, Nahman, a murit pe front în primul război mondial. Alt frate mai mare, Solomon, e căsătorit cu Marica Zoller, sora profesorului de matematică Leon Zoller, şi fratele mai mic, David Zoller e căsătorit cu Marica Senchi.

*Surorile au fost **Liza,** căsătorită **Catz**. Ea a locuit la Bacău. **Ety** căsătorită cu **Leib Horowitz,** care a avut spălătorie chimică şi **Maria** căsătorită cu **Carol Roitman,** fost casier al Comunităţii Evreilor. După primul război mondial familia tatei se stabileşte în satul Pomîrla de lîngă Dorohoi. Tata face avere din comerţul cu utilaj agricol şi cumpără o casă mare şi o moară de cereale.*

*Casa era deschisă tuturor celor care erau în trecere prin sat şi era vestită prin petrecerile care se dădeau. Unchiul tatei, **Eli Herş Zoller,** a avut mai multe case în Dorohoi şi a clădit sinagoga care a purtat numele familiei şi în care se rugau părinţii de sărbători.*

*Familia mamei provine din Săveni, cînd bunicul **Haim Dughin sin Şaie** semnează în anul 1916 pe documentul de fondare a orăşelului. El a avut trei fii **Avram Bacalu, Şaie** şi **Ghidali Baratz** care au fost toţi hasidimii rabinului din Ştefăneşti pe care îl vizitau şi îl găzduiau cînd venea în vizită.*

***Avram Bacalu,** bunicul meu, se stabileşte la Truşeşti unde se ocupă cu negoţul, avînd o băcănie şi făcînd comerţ cu cereale. Din căsătoria lui cu Rivca se nasc nouă fete şi un băiat. Cea mai mică dintre surori - **Basia** - fiind mama mea.*

*Fratele **Hary** şi surorile **Eva, Ţili** şi **Ety** emigrează în S.U.A. de unde îşi ajută familia rămasă în ţară, iar celelalte surori **Betty, Debora, Tuţa, Beluca** şi **Rashela** se căsătoresc în Dorohoi.*

*Războiul, venirea la putere a regimului comunist, naţionalizarea, l-au obligat pe tata să lucreze ca mecanic însă nu l-au putut opri să ajute pe cei în nevoie. După multe greutăţi, împreună cu soţia **Nesa,** copiii **Menashe** şi **Moshe Slomo** şi părinţii ne-am stabilit în Israel în anul 1980.*

Oraşul natal Dorohoi, unde cunoşteam fiecare casă, unde am copilărit şi am învăţat a rămas numai în amintirea celor care au trăit acolo. Tăvălugul comunist a şters aproape totul de pe faţa pămîntului lăsînd doar pietrele albe din cimitir, loc de reculegere şi amintire.

AMINTIRI...

de ETY LIEBER - LEIBOVICI

M-am născut la Dorohoi. Cînd eram de 4-5 ani, părinţii au hotărît să-şi încerce norocul într-un sat, Cordăreni, la 25 km. depărtare de Dorohoi.

Acolo au deschis o prăvălie, un fel de "Col-Bo", adică o băcănie în care se găsea de toate chiar şi... gaz.

Eram cinci copii, cel mai mare de 11 ani şi cel mai mic de un an; patru băieţi şi eu, singura fată, la mijloc.

Cei doi fraţi mai mari, **Sumăr** şi **Moişe** (z.l.), au rămas în oraş la gazdă, ca să meargă la şcoala primară.

Tata (z.l.) urma să-i viziteze în fiecare săptămînă şi cu ocazia aceasta să aprovizioneze şi prăvălia cu marfă.

Era o iarnă grea cu minus 15-20 grade şi într-una din săptămîni tata nu a putut părăsi satul Cordăreni ca să-i viziteze pe cei doi fraţi mai mari.

Cînd fratele mai mare, Sumăr, a văzut vineri dimineaţa că nu vine nimeni de acasă, l-a îmbrăcat pe fratele mai mic, pe Moişe, l-a luat de mînă şi au pornit să meargă pe jos spre satul în care locuiam noi. Şoseaua era îngheţată. Frig de crăpau pietrele. Cei doi, încotoşmăniţi, înfruntau cumplitul ger. Spre norocul lor, pe drum a trecut un ţăran din Cordăreni, care se înapoia de la tîrg cu căruţa. El i-a recunoscut pe băieţii domnului **Leiba**. Şi-a făcut cruce cînd i-a văzut pe "cei doi eroi" şi i-a luat lîngă el în căruţă.

Noi, cei trei copii mai mici, şedeam cocoţaţi pe cuptor, mama (z.l.) cocea pîine şi tata era în prăvălie. Deodată auzim zgomot în curte şi ţăranul intră în casă aducînd gerul de afară. Dar el nu aducea numai frigul ci şi oaspeţi.

- Coană Marie (pe mama o chema **Miriam** z.l.), ţi-am adus băieţii. Sînt puţin îngheţati, aruncă-i printre perne să se dezgheţe, dar să fie departe de foc, că altfel rămîn fără degete.

Am avut o sîmbătă veselă...

Duminică, fratele cel mare a plecat la oraş, la învăţătură, al doilea, Moişe, a rămas să înveţe în sat, fiind în toată şcoala singurul copil evreu. În sat nu mai erau alţi evrei decît familia noastră.

Noi, cei trei mai mici, liberi deocamdată, neavînd vîrsta şcolară, ne jucam cu copiii ţăranilor, ne bălăceam împreună cu ei şi cu porcii pe care îi păzeau.

N-am rămas decît un an la Cordăreni. Într-o noapte ni s-a furat marfa din prăvălie şi n-am avut încotro, ne-am întors la oraş, tata căutîndu-şi altă parnusă.

Şi-au trecut anii...

Cînd eram în clasa III-a de liceu am intrat în kenul "Haşomer Haţair" din oraşul nostru, împreună cu cele mai bune prietene de la şcoală.

Era în anii 1928 - 1930. "Gordonia", "Haşomer Haţair" şi "Betar", aveau sediul în curtea Comunităţii Israelite. Fiecare organizaţie a căpătat două încăperi. Clădirea unde era sediul nostru era înconjurată de o grădină frumoasă, mulţi copaci şi un teren mare viran pe care jucau fotbal "Vulturii" (echipa de fotbal a tineretului creştin din Dorohoi) şi "Macabi" (echipa tineretului evreu). Cînd cîştiga Macabi, spectatorii şi jucătorii evrei trebuiau să fugă ca să nu mănînce bătaie de la "Vulturii" din tribună.

Activitatea sionistă din cadrul lui "Haşomer Haţair" a continuat mulţi ani în mod legal pînă în 1938, cînd a fost interzisă de guvernul României.

Activitatea noastră la "Haşomer Haţair" era pentru tineretul evreu din Dorohoi, un vis care ne aducea în faţa ochilor o lume nouă cu perspective.

Înainte de a izbucni războiul, au plecat la ahşara mulţi din kenul nostru: fraţii **Klein, Clara Leibovici**, fraţii **Rapaport, Moişe Leibovici** (z.l.). Din păcate, nu toţi au căpătat certificate ca să plece în Eretz Israel. În ken activam intens. Aveau loc conferinţe care tratau despre ideologia mişcării; vara plecam în "moşavot kaiţ"; se pleca în Basarabia, ca să-i vedem şi să-i auzim vorbind pe "şlihimii" din Ereţ Israel.

Pentru noi, adolescenţii evrei, de 15-16 ani, activitatea la ken ne îmbogăţea viaţa. Jucam diverse jocuri, care urmăreau închegarea de prietenii, cunoaşterea patriei străbune, a vieţii - în general.

A izbucnit războiul. Prieteniile, chiar fără organizaţia sionistă au rămas. Groaznicele zile de persecuţii rasiale, de deportare, de luptă pentru viaţă, pentru existenţă, nu se pot uita, nu trebuie uitate, dar, şi zilele frumoase ale tinereţii ne rămîn întipărite în minte, în suflet...

Solomon Ana
Stern Pincas

1947-1948
Dragonişteanu N. Beno

1948-1949
Calman I. Hana
Halpern H. Carol
Naiman A. Sulamita

1949-1950
David M. Shlomo
Kraft D. Nathan
Croitoru M. Camil
Foni R. Osias
Grisaru C. Eheskel

1950-1951
Solomon M. Izu
Brahă O. Aurelian
Hnat I. Iosif
Leizerovici I. FIcu

1951-1952
Cherbis L. Solomon
Oeriu I. Moişe
Grisaru Feiga-Roza

1952-1953
Rozin M. Doriana

1953-1954
Schor B. Sarina

1954-1955
Leiş I. Cecilia
Oeru I. Sara

1955-1956
Sufăru L. Iancu
Zeiler l. Sami

1957-1958
Iţco Gh. Virginia

1963-1964
Meer F. Simon
Şaia B. Oscar

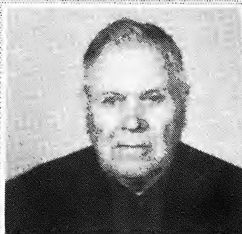
1964-1965
Fonea R. Rebeca
Sacagiu A. Şloim
Ciuraru I. Mişu

1965-1966
Goldemberg S. Perla
Şechter H. Şail-Leizer
Şechter H. Avram

1966-1967
Goldemberg A. Pincu
Vogel Isac

1976-1977
Croitoru M. Nesa
Lozneanu C. Aurel

ION HALICI
Un prieten sincer al evreilor

În ultimii 40 de ani, din 1952 şi pînă la scrierea acestor rînduri, d-l Halici Ion serveşte colectivitatea evreiască din Dorohoi. Este "Şabes Goi". El are grijă de întreţinerea tehnică a sinagogilor, pregăteşte tot ce este necesar pentru slujbele religioase, ajută la înmormîntările evreieşti şi sprijină - din toată inima - activitatea evreilor din Dorohoi.

Evreii îi spun "Ion al nostru" şi, cînd am vizitat Dorohoiul m-am convins de sufletul cald al acestui devotat prieten.

Domnul Ion Halici din Dorohoi merită, cu prisosinţă recunoştinţa noastră a tuturor.

D.S.

1977-1978
CLASA A XII-a A
Croitoru M. Sonel
Faibiş B. Didy
Grimberg C. Ady
Lupu I. Sorin

CLASA A XII-a B
David R. Elias
Şaia M. Hari

1978-1979
CLASA A XII-a A
Cohn P. Eugen
Ţărnăuceaunu Gh. Cornelia

CLASA A XII-a B
Cherbes C. Bianca
Eşanu I. Laura-Tamara
Marcovici Mirel
Moscovici H. Sidi
Sacagiu L. Iulius

CLASA A XII-a C
Zaharia V. Lidia

CLASA A XII-a D
Cohn M. Andu

LISTA
cu absolvenţii liceului, cursuri serale
1961-1962
Araţei D. Litman
Harak A. Fişel
Iancu M. Iulius

1977-1978
CLASA A XIII-a
Zamosteanu C. Marcel

1978-1979
CLASA A XIII-a
Morghenştern D. Irvin

LISTA
Absolvenţilor liceului de la cursurile particulare şi fără frecvenţă
1920-1921
Căruceriu M. Iancu
Ţoler S. Leon
Zaharia M. David
Rozenfeld L. Ida-Leib

1921-1922
Matasam H. Morit
Sigal C. Mendel

1922-1923 (7 clase)
Adam D. Marcel
Alnamovici Sin.
Z. Avram
Cuten N. Arnold
Goldştein S. Carol
Iancu E. Haim
Segal M. Rachela

1922-1923 (8 clase)
Abramovici Moriţ
Bercovici I. Herşcu
Cohn Ş. Pancu
Făgădău H. Mochi
Lipovici A. Moscu
Vainer A. Strul
Zelţer M. Benedict

1923-1924 (7 clase)
Segall S. David
Melichsohn I. Jean
Barasch I. Bernhard
Roitman S. Moise

1923-1924 (8 clase)
Charas N.Sigismund
Cotter A. Aneta
Finkelştein M. Bianca
Fundoianu M. Strul
Glüch C. Büry
Marcus I. Froim
Pomîrleanu Ţ. Isidor

1924-1925
Vaisman L. Iancu
Cotter M. Burăh

1925-1926
Nathansohn I. Nuţă

1926-1927
Bercovici David
Fundoianu I. Ita
Iacobsohn S. Lucian
Mülştein Jak
Rozen L. Mihal

1927-1928
Gal Z. Moise

1928-1929
Uhrinoschi E. Vilhem

1929-1930
Alterovici Ş. Isidor

1931-1932
Bercovici I. Aron
Frenchel B. Marcel
Sportheim R. Beno
Flaişer Ed. Gheorghe

1932-1933
Cohn Sl. Aizic
Rozman S. Adolf

1933-1934
Haimovici S. Leiba
Heller I. Avram
Laxer M. Isac
Calmanovici L. David

1934-1935
Aranovici H. Jean
Cherbis A. Luis

1938-1939
Barash B. Iancu
Leibovici P.D. Dudi

1941-1942
Lipovici L. Milian
Sapcaru P. Avram
Zaidler A. Zigmund
Rapaport I. Isac
Segal F.S. Carol
Stein A. Bronia
Balan L. Aurora

1944-1945
(Liceul judeţean)
Berman Iancu
Cveczer Zigu
Dimuer Myriam
Gabor Jaqnese
Goldschläger Seigrid
Goldemberg Meyer
Kraft Rica
Hollenger Bernhard
Marţapariu Irma
Manes Leib

Iosub I. Maria
Pitaru M. Janeta

CLASA A XI-a B
Cotter M. Nesa

CLASA A XI-a D
Zamosteanu V. Iulieta

1966-1967
CLASA A XI-a B
Lazarovici M. Ionel

CLASA A XI-a C
Stern A. Marcu
Vaserman P. Feiga

CLASA A XI-a D
Aizic E. Pesa
Lerner H. Sura
Wolf N. Eti

CLASA A XI-a E
Feldman A. Anuţa

1968-1969
CLASA A XII-a A
Marcovici C. Dorina
Morghenştern Ludmila
Svartz L. Ozi
Zelingher I. Sulim

CLASA A XII-a B
Bercovici M. Fani
Căruceru I. Dina
Coler I. Bela
Croitoru S. Sidi
Livadaru I. Laurenţa
Lozneanu P. Stelian

CLASA A XII-a C
Aronovici M. Izu
Căruceru H. Dan
Cherbis S. Bianca
Iancu B. Marcel

CLASA A XII-a D
Ciubotariu A. Etty

CLASA A XII-a E
Şapcaru A. Consuela

1969-1970
ANUL IV A
Ceauşu S. Marcu
Ciurariu H. Froim
Ciurariu I. Zizica
Curelaru Gh. Maricel
Isac N. Dan
Lerner M. FRidica
Meer S. Fabian
Meerovici I. Libi
Sacagiu I. Ioji
Talpalariu M. Mariana

ANUL IV E
Feldman A. Bianca
Kneac I. Fani

1970-1971
ANUL IV A
Carp C. Clara Monica
Gherman N. Willy
Herşcovici A. Ghizela
Tauberg Z. Ada

ANUL IV E
Harabagiu M. Gabriela

1971-1972
ANUL IV B
Aclipei L. Beatrice
Brif I. Henriette
Casapu A. Paula
Croitoru I. Moritz
Marcovici L. Floreta
Poplingher I. Fani
Segal A. David
Solomon D. Sarah
Vogel I. Ady

ANUL IV D
Danielevici Vl. Mariana
Sufaru M. Margareta

1972-1973
ANUL IV A
Abramovici H. Rutmila
Lupu I. Merica

ANUL IV C
Coler I. Dorinel
Leizarovici A. Lăzărică
Poplingher C. Hari

ANUL IV D
Mihailovici Doina-Elena
Prelipceanu I. Felicia
Simion I. Gabriela

ANUL IV E
Ciuraru I. SIlvia
Müller M. Cornelia

1973-1974
ANUL IV A
Kneac I. Filiano
Leibovici A. Tica

ANUL IV B
Brif I. Heinrich
Croitoru M. Milian
Davidzohn S. Bercu

ANUL IV C
Iacob C. Dorin

1974-1975
ANUL IV C
Blumenthal Fr. Camelia
Tauberg Z. Lucian

ANUL IV D
Pomîrleanu I. Marietta
Şcheib O. Lidia

1975-1976
ANUL IV A
Ceauşu El. Miky
Lerner M. Iosilică

ANUL IV B
Cohn Ar. Renata
Iancu B. Fredi

ANUL IV D
Mihailovici P. Elena

1976-1977
ANUL IV A
Aclipei L. Revelina
Livadaru I. Carmen
Meirovici B. Felicia

ANUL IV C
Moisa D. Maria

CLASA A X-a B
Coter H. Iancu
Croitoru Z. Ionas
Grimberg S. Simon
Groper M. Nahman
Haivas I. Emilian
Iţicovici S. Zelu
Nuţă I. Filip
Peritz R. Mauriciu
Segal M. Ţalic
Schiller F. Marcel

1955-1956
CLASA A X-a A
Aizic I. Dav
Blumer Av. Haim
Ciubotaru N. Avram
Cojocariu S. Ozias
Herşcovici V. Iosef
Leizerovici H. Leiba
Moişe B. Berşcu
Sacagiu Av. Toivie

CLASA A X-a B
Coter M. Armand
Leahu M. Mihai-Dorel
Lupu J. Lică
Rabinschon L. Haim
Scorţaru L. Paul

CLASA A X-a C
Araţei S. Litman-Strul
Croitoriu A. Iosef
Grisariu M. Haim
Liebmann B. David

1956-1957
CLASA A X-a A
Budnaru H. Herşcu
Kleiner U. Avram
Haivas I. Corneliu
Meirovici I. Herman
Wextler M. Uşer

CLASA A X-a B
Boingiu I. Haim
Casapu A. Iancu
Ciurariu P. Iţcu
Cohn N. Carol

1958-1959
CLASA A XI-a A
Făinaru H. Maricel
Segal M. Zisu-Haim

CLASA A XI-a B
Sacagiu A. Lică

1959-1960
CLASA A XI-a A
Leizerovici M. Rudolf
Rachmil M. Moişe-Avram
Scorţaru M. Leon

CLASA A XI-a B
Groper S. Matilda
Nadler B. Pesa

CLASA A XI-a B
Cohn H. Pia
Davidsohn D. Iulia
Goldmann N. Maria
Haifler S. Dida
Rozen M. Madelaina
Rotaru A. Iulieta
Saea B. Frida

1961-1962
CLASA A XI-a
Bojocariu I. Liviu
Fruct I. Frida

CLASA A XI-a B
Herşcovici A. GOlda
Vaserman P. Perla

CLASA A XI-a C
Avram S. Rene
Butnariu A. Bertina
Hoişie I. Leon
Sacagiu F. Hana Malca
Schwartz R. Bianca
Segal S. Hana

1962-1963
CLASA A XI-a A
Birjariu I. Moise
Goldştariu A. Didi
Lupovici S. Marcel
Wasserman P. Etta
Zelingher I. Simon Sumer

CLASA A XI-a B
Cusin V. Aurel

CLASA A XI-a C
Aizic E. Dora
Hahamu H. Enta
Moscovici H. Marinel
Pitaru M. Estera

1961-1964
CLASA A XI-a A
Blănaru A. Moişe Meir
Ciubotaru H. Bercu
Cohn I. Raşela
Isac I. Lăzărică
Marcovici L. Berhold

CLASA A XI-a B
Butnariu Avram Sloim
Gotesman S. Adolf
Livadaru C. Ana
Meram M. Iancu-Idel
Pascariu S. Moişe
Scorţaru L. Rubin
Schachter St. Isabela
Sechter M. Herman

CLASA A XI-a C
David C. Sumăr
Grisariu L. Dida
Haler A. Zuzi
Pitaru F. Paulina
Svartz L. Erna

1964-1965
CLASA A XI-a
Cherbis S. Marian
Ciubotariu M. Idel
Smilovici H. Estera

CLASA A XI-a B
Cohn I. Rebeca
Leibovici A. Marcel
Săculeţ N. Nathan
Sauciuc Gh. Marcel
Segall J. Milian
Schvartz M. Anuţa

CLASA A XI-a C
Cohn N.Paula
Lazarovici M. Maria

CLASA A XI-a D
Wasserman P. Debora

1965-1966
CLASA A XI-a A
Aizic E. Iosif

Făgădău H. Moise
Gropper R. Herbert
Menas M. Borel
Poplicher I. Ioan
Rabinovici C. Zalo

1939–1940
CLASA A VIII-a
Creisel I. Marcu
Lichtemberg M. Max
Lipovici L. Paul
Poplincher M. Martin
Talpalaru N. Avram
Vainer A. Lupu

1940–1944
Din lista de absolvenţi ai liceului lipsesc evreii...
În această perioadă evreii au învăţat la liceul evreiesc, creiat din iniţiativa Comunităţii evreilor.

1944–1945
CLASA A VIII-a
Grisaru C. Leon
Kreisel I. Naţiu
Mihalovici L. Iosif
Sigal I. Iosef
Solomon L. Marcel
Talpalaru M. Emil

1945–1946
CLASA A VIII-a
Haller I. Lupu
Lazarovici Gh. Traian

1946–1947
CLASA A VIII-a
Arie H. Siegfried
Croitoru I. Simon
Kleinerman B. Manasse
Meirovici A. Marcu
Slaicher H. Sigismund
Sleifer I. Nelu
Stein G. Iosef

1947–1948
CLASA A VIII-a
Buiumovici H. Beno
Hecht Z. Adolf
Lazarovici Gh. Eugen
Linscher L. Iancu
Pitaru I. Ghersin
Segal S. Armand
Segal D. Mauricen

L I S T A
cu absolvenţii Liceului Nr. 1 Dorohoi din perioada 1948–1949 cursuri de zi

CLASA A XI-a
Braun N. Solomon
Făinaru C. Marcu
Goldenberg A. Zighi
Haimovici H. Rudolf
Haivas D. Mircea

1949–1950
CLASA A XI-a A
Bitterman A. Vilhelm
Marîm A. Iosub
Segal A. Iosub

CLASA A XI-a B
Hafner T. Herman
Klein L. Marcel
Rozemberg I. Milu
Sigal M. Willi

1950–1951
CLASA A XI-a
Buţincu D. Pincu
Croitoru S. Rubin
Marcus S. Samy
Scharf A. Iuliu
Vataru A. Froim

1951–1952
CLASA A XI-a A
Cohn C. Paul
Grimberg D. Marcel
Nagler E. Carol

CLASA A XI-a B
Abramovici S. Suhăr
Araţei D. Heinrich
Avram A. Lupu
Cheiş I. Aron
Groper L. Leib
Habot S. Saul
Naiman A. Jean
Oeriu I. Izu
Reicher H. Michel
Strul U. Armand

1952–1953
CLASA A XI-a A
Butnaru N. Emilian
Pomîrleanu M. Herold
Solomon Z. Borel

CLASA A XI-a B
Butnaru S. Calman
Ceauşu H. Moriţ
Dines S. Eugeniu
Solomon M. Simon
Schifter I. Leo
Şufăru A. Iancu

1953–1954
CLASA A X-a A
Blănaru S. Strul
Parnafes I. Sulim
Sacagiu M. Ghitman
Sigal M. Carol

CLASA A X-a B
Birjar I. Bercu
Ciubotaru N. Emil
Cohn H. Leiba
Croitoru S. Simcu
Marăm S. Herşcu
Marăm S. Lazăr
Pascariu S. Benu
Şufăru A. Lazăr
Taingiu A. Marcel

CLASA A XI-a
Achirei I. Talic
Avram H. Iulius
Haimberg E. Solomon
Kastner H. Marcel
Lift Gh. Marcel
Lewencron B. Sulim
Pînzariu D. David
Roizen V. Octavian
Roizen Tr. Aronel
Rozenbrim G. Sloim
Stoleru Th. Marcel
Stoleru M. Moritz
Schachter Gh. Alfred
Sconfeld M. Dorian

1954–1955
CLASA A X-a
Ceauşu M. Sami
Davidzohn S. Herman
Kastner H. Iosef
Sacagiu A. Izu

Absolvenţii evrei la liceul "Grigore Ghica" din Dorohoi anul 1924 - 1977

Continuarea listei din volumul I:

1924-1925
CLASA A VIII-a
Aronovici M. Elias
Beraru I. Lupu
Cherbis S. Moritz
Cohn M. Şloim
Haifler D. Solom
Hecht Sigmund
Marcovici H. Moisă
Marcovici M.Natan
Mitelman I. David
Mitelman I. Moişe
Rapaport M Aron
Rapaport H.Nathan
Segal I. Leo
Solomon L. Carol
Segal A. Moritz
Vasman I. Avram
Vagner M. Elias

1925-1926
CLASA A VIII-a
Abramovici I. Isidor
Lincker I. Adolf
Pomîrleanu I. Marcu
Poplicher M. Iancu
Rabinovici P. Iancu
Rapaport B. Avram
Segal L. Buium
Segal I. Cezar
Sechter A. Strul
Tecucianu D. Moise
Saltzberg S. Beno

1926-1927
Herşcovici I. Şmil
Meer I.Mendel
Roisenthul Machis

1927-1928
Baratz M. Herşcu
Hecht I. Vilhelm
Mühlştain M. Jack
Polac P. Leonida
Rohrlich Sneer S. Ernest
Rozen S. Burăh Iosub
Solomon I.M. Burăh
Şmilovici A. Leiba

1927-1928
CLASA A VII-a
Axler S. Miron
Iancu Iţic sin Meer
Iancu Iţic Lupu
Leibovici I. Şulem
Rabinovici A. Marcu
Rozenberg L. Simon
Segal I. David
Schlaichter B. Mendel
Schmidt R. Vilhelm

1928-1929
CLASA A II-a
Abramovici M. Haim
Aneibach M. Isidor
Danilov Iosub Bercu
Lazarovici I. Idel
Leizerovici L. S. Leizer
Moscovici D. Liviu
Weismann Iţcu

1929-1930
CLASA A VII-a
Aranovici A. Ghidale
Grümberg B. Pincu
Latzires M. Moritz
Leibovici H. Samuel
Leizerovici H. Marcu
Marcovici I. Adolf
Moscovici D. Heinrich
Răihman H. Iţic
Sulimsohn H. Iulius
Tirnăuceanu M. Iacob

1930-1931
CLASA A VII-a
Calmanovici A. Leon
Cojocaru Aron Iţcu
Jäger L. Jack
Landman Leon Gabriel
Leibovici A. Leon
Marcovici M. Froim

1931-1932
CLASA A VII-a
Aronovici H. Didi
Avram I. Jack
Beraru I. Nathan
Făgădău H. Hainrich
Jäger L. Moritz
Marcovici I. Leon
Raff H. L. Ţalic
Sengenreich F. Leon
Waisman A. Haim

1932-1933
CLASA A VII-a
Cohn R. Solomon
Lincher M. Rubin
Moscovici C. Carol
Moscovici N. Solomon
Saiovici F. Sm. Iancu

1933-1934
CLASA A VII-a
Calmanovici L. David
Segal I. Lazar
Segal I. Solomon
Werner M. Siegfried

1935-1936
CLASA A VIII-a
Bercovici I. Emil
Cohn I. Herşcu
Granich Z. Michel

1937-1938
CLASA A VIII-a
Bercovici I. Bruno
Calmanovici A. Sami
Cherbis A. Simon
Cremer Solomon David
Croitoru M. Adolf
Hecht S. Beniamin
Iäger I. Isidor
Sigal L. Carol

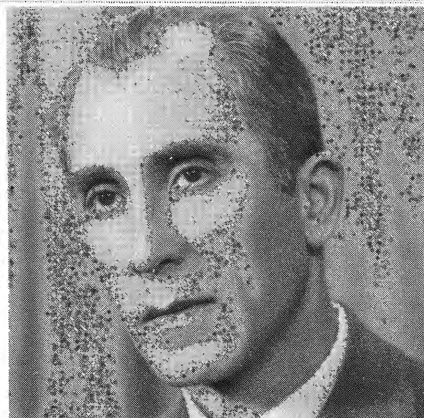
1938-1939
CLASA A VIII-a
Axler S. Henry

Profesorul OTTO SCHEIB

de Prof. GH. AMARANDEI
(fost director al liceului Grigore Ghica - Dorohoi

PRINTRE CADRELE didactice de prestigiu ale Liceului Teoretic "Grigore Ghica Voievod" - Dorohoi, liceu la care au învăţat reprezentanţi de seamă ai ştiinţei, culturii şi artei româneşti, numeroşi specialişti în diferite domenii de activitate, se numără şi distinsul profesor SCHEIB OTTO.

El s-a născut la 20 februarie 1910. Bacalaureatul l-a susţinut la Cernăuţi în anul 1930.

Tot în capitala Bucovinei a absolvit Facultatea de Filozofie şi Litere. I s-a eliberat Diploma de licenţă în Limba şi literatura latină şi elină cu menţiunea "Foarte bine". De asemenea, a absolvit Seminarul Pedagogic Universitar din Cernăuţi, în 1936, avînd ca obiect principal "limba latină" şi ca obiect secundar "limba elină". Efectuează stagiul militar, ca ostaş T.R. la infanteria uşoară. A trecut examenul de capacitate, în sesiunea iulie 1946, la limba latină, ca materie principală, cu media 7,92 şi la limba elină, ca materie secundară, cu media 9,25, date confirmate de Decizia ministerială nr. 36.271, publicată în Monitorul Oficial nr. 27/1946. Pe lingă latină şi elină, cunoştea perfect limbile germană, franceză, română şi se descurca mulţumitor în limba ucraineană.

S-a căsătorit la 19 iulie 1946, în oraşul Dorohoi cu domnişoara **Leizerovici Miriam - Blima**, căsătorie din care au rezultat doi copii care au fost crescuţi şi educaţi în cultul muncii, cinstei şi devotamentului pentru profesia aleasă. După moartea soţiei, s-a recăsătorit cu doamna **Nicuţă Georgeta** cu care a împărţit bucuriile şi necazurile zilnice din ultimii ani ai vieţii.

Încadrat la Liceul Teoretic Evreiesc din Dorohoi la 13 noiembrie 1940, profesorul **Otto Scheib** se afirmă chiar din primul an de învăţămînt ca un adevărat dascăl, cu o pregătire temeinică de specialitate şi metodică - pedagogică, fiind apreciat şi stimat de elevi, părinţi şi colegi. Însă cariera didactică a distinsului profesor este întreruptă brutal, în condiţiile dramatice ale celui de-al doilea război mondial, cînd naziştii au trecut la exterminarea populaţiei evreieşti - pe motive rasiale - din ţările ocupate sau satelite Germaniei lui Hitler. Profesorul Otto Scheib este deportat, începînd cu data de 13. XI. 1941, în ghetoul de la Moghilev (belarus), unde a suportat cu greu un regim de viaţă umilitor, pînă la 22 decembrie 1943. Reîntors în Dorohoi, funcţionează ca profesor, cu rezultate remarcabile, predînd latina, elina şi germana, în cîte 15-20 ore pe săptămînă, la Liceul Teoretic Evreiesc (23.XII.1943 - 31.X.1944), Liceul Judeţean - Dorohoi (1.XI.1944 - 15 IV.1945) şi Liceul de Fete "Regina Maria" (16.IV - 31.X.1945.)

Dar, numele profesorului Otto Scheib va fi legat pentru totdeauna de Liceul teoretic "Grigore Ghica Voievod" Dorohoi, unde a funcţionat fără întrerupere de la 1.XI.1945 şi pînă la 1.IX.1973, cînd iese la pensie.

Profesor şi director în anii 1969-1978, distinsul profesor, realiza ore de clasă model. Ca diriginte, s-a îngrijit în permanenţă ca elevii din clasele ce le conducea să fie disciplinaţi, corecţi, respectuoşi fată de profesori şi părinţi.

A încetat din viaţă la 31 mai 1983, în urma unei boli necruţătoare, fiind condus pe ultimul drum de toţi cei care l-au iubit şi stimat din oraş. Figura distinsă a dascălului Scheib Otto va dăinui mereu în memoria dorohoienilor.

"Bastonul de Mareşal" al doctorului BITTERMAN

de VICTOR NĂMOLARU

CEEA CE TE IZBEŞTE, în primul rînd, cînd intri în camera şefului departamentului de la etajul trei al spitalului de stat din Naharia, este numărul mare de diplome atîrnate pe peretele biroului său. Avînd în fruntea lor numele celor mai prestigioase institute medicale din Israel şi Statele Unite ale Americii, ele marchează itinerariul unei personalităţi care, ferindu-se să umble pe căi bătătorite, a pus în valoare, în folosul semenilor săi, practici neuzitate, mult mai perfecţionate şi mai sigure. Venit în ţară din Dorohoi, odată cu cei 120.000 de evrei români sosiţi în perioada anilor 1950 - 1952, tînărul Bitterman a cunoscut împreună cu părinţii săi întregul lanţ de vicisitudini ale acelor timpuri. Locuinţa: un cort amenajat pe nisip la Holon; lipsa de alimente (produsele de bază se distribuiau cetăţenilor pe bază de cartele); mari dificultăţi în asigurarea traiului de zi cu zi. Din România natală adusese cu el o pasiune: îi plăcea să cînte la acordeon. Dar cum să-ţi faci rost, în aceste împrejurări vitrege, de respectivul instrument? A muncit din greu în construcţii pînă a strîns suma necesară achiziţionării lui. A început să cînte şi cu puţinii bani pe care îi avea în buzunar a plecat la Ierusalim, să urmeze cursurile facultăţii de medicină, la Hadasa. Anii de studiu n-au fost deloc uşori pentru Wilhelm Bitterman. Învaţă şi, pentru a mai scăpa de necazuri, cîntă. După absolvirea facultăţii de medicină s-a specializat în chirurgie generală şi urologie. Anii '960, cînd a devenit medic au coincis cu perioada primelor transplanturi de organe umane. Dr. Bitterman, fascinat de această nouă problematică, a intuit marea ei însemnătate, a început s-o studieze şi, paralel cu practica chirurgicală, realizează lucrări ştiinţifice în acest domeniu de vîrf. Ele vor constitui de altfel "cheile" care îi vor deschide porţile celor mai prestigioase institute medicale din America: secţia de chirurgie a universităţii Harvard, spitalul Johns Hopkins, vatra şefilor departamentelor urologice ale marilor spitale americane, clinica Mayo, cel mai valoros centru medical al lumii, în opinia specialiştilor, unde va lucra alături de prof. Hallenbeck, şeful secţiilor de chirurgie ale clinicii, (un detaliu nostim, va face cunoştinţă cu prof. Hallenbek după ce acesta îl operase pe L. Johnson, preşedintele de atunci al Americii) periplul său pe Noul Continent incluzînd şi o specializare în transplanturi chirurgicale la "memorialul Sloan - Kettering Cancer Center" din New-York.

Întors în ţară în 1970 la chemarea colegului său Cervadio, pe atunci director al spitalului "Belinsohn" - Petach Tikva, dr. W. Bitterman va înfiinţa, conducîndu-l neîntrerupt, departamentul de urologie al spitalului din Naharia. Împreună cu colectivul său depăşind greutăţile inerente oricărui început de drum, el va realiza aici cîteva "premiere" pe plan naţional. La spitalul din Naharia, se efectuiază, nu de azi, de ieri, ci de două decenii, extirparea prostatei cu ajutorul laserului, (fără deschiderea abdomenului), metodă care se foloseşte în proporţie de 90% în clinicile americane, aici dr. W. Bitterman va face primele endourologii şi cele dintîi teste endodinamice.

Dr. W. Bitterman ilustrează - fireşte, nu pe plan militar - adevărul acestor cuvinte. Nimeni nu ştie cum arată "bastonul de mareşal" pe care l-a cucerit în domeniul urologiei. Că-i în posesia lui însă, nu încape nici o îndoială. Încolo, doctorul Bitterman îşi vede zilnic bolnavii operaţi în departamentul pe care-l conduce şi, puţinul timp liber pe care-l poate smulge, îl consacră fotografiei artistice, copiilor - un băiat şi o fetiţă -"pe care i-aş sfătui să nu aleagă profesia de medic..."

Doctorul Bitterman nu regretă nici un moment că în urmă cu 22 de ani, a decis să se stabilească în partea de nord a ţării, pe malul Mediteranei.

Cîntecul "DOROHOI, ORAŞUL MEU"
de MOŞE BLĂNARU

A fost compus în anul 1973, cu ocazia unui concurs pe ţară a tinerilor compozitori, concurs care a avut loc la Rîmnicul Vîlcea.

Cîntecul, închinat oraşului meu natal, a primit premiul II şi a devenit şlagărul oraşului Dorohoi.

După ce am venit în Israel, în 1978, nu odată mi s-a întîmplat ca la tot felul de întîlniri - unde era cineva din Dorohoi - să fiu solicitat să cînt acest cîntec. Chiar şi la întîlnirea dorohoienilor din anul 1980, la Haifa, am interpretat pe scenă această melodie, care a fost, pentru toată lumea, ca o mică întîlnire cu oraşul natal.

Eu am fost primul care pe lîngă corul comunităţii am infiinţat şi un grup instrumental, care acompania corul format numai din copiii evrei din Dorohoi.

Trebuie să recunosc că tot ce am realizat în viaţa mea nu ar fi fost posibil fără sprijinul enorm primit de la părinţii mei. Ei au stat alături de mine tot timpul. Ei au fost cei care mi-au călăuzit paşii în viaţă, de cînd m-am născut şi pînă în ziua de azi. Ei sînt părinţi din a "idişer steitl".

Ca omagiu şi recunoştinţă celor doi oameni, cei mai scumpi pentru mine am scris şi o poezie din care public un fragment.

Prin aceste rînduri calde
Un omagiu vreau s-aduc
Celor doi care pe lume
M-au născut şi m-au crescut

Celor doi părinţi ai mei
*Mama - **Udl** şi **Avrum**,*
Ce din malul Jijiei,
Mi-au croit, în viaţă, drum!

DOROHOI, ORAŞUL MEU"
de MOŞE BLĂNARU

I. Trocuta-au peste tine anii,
Oraşul meu, bătrin şi drag,
Şi frunze-au scuturat castanii
Pe case cu cerdac de fag.
Doar Jijia incet mai duce
Povestea unui vechi oraş
Şi-n drumul ei pe unde curge
Ea cintă-al vieţii nou făgaş.

REFREN

Dorohoi, Dorohoi,
Oraşul meu bătrin şi drag,
Dorohoi, Dorohoi,
Zori noi astăzi iţi surid
in prag.

Se recită :

II. Aici am avut prima iubire
Şi multe vise-am făurit,
Dar astăzi totu-i amintire
Bătrin oraş intinerit.
Oraş al florilor şi-al vieţii
Oraşul meu **drag, Dorohoi,**
Păşitu-ai pragul tinereţii
Cu oameni noi, cu vise noi.

REFREN

Dorohoi, Dorohoi,
Oraşul meu iubit şi drag,
Dorohoi, Dorohoi,
Păşeşti pe-al tinereţii prag.

III. Iar cel ce-acum te revede
Stă locului privind mirat
Se uită şi nu-i vine-a crede
Ce mult, bătrine, te-ai schimbat.

REFREN

Dorohoi, Dorohoi,
In pas cu noi intinereşti,
Dorohoi, Dorohoi,
Bătrin oraş să ne trăieşti.

FINE :

Dorohoi,
Dorohoi,
Dorohoi.

teva zile, declarînd că sînt frizer şi **Ilie Abramovici**, că e croitor, am fost duşi, cu familiile într-o cameră la o femeie care locuia cu fetiţa ei în două cămăruțe mici. Doamna **Katz**, era bucătăreasa Postului de jandarmi. Tot la acest Post am lucrat şi eu ca frizer.

Într-una din zile am fost chemat urgent la Post. Primiseră ordin să trimită evrei la lucru, la nemţi. Ne-au trimis întîi la Murafa - Şargorod, apoi la Moghilev. Aci am fost despărţiti unii de alţii. Unii au plecat spre Odesa. Eu am fost trimis cu un grup spre Colosovca unde ne-au selecţionat. 21 de oameni, doi din Dorohoi, eu şi cu **David Chetaru**, ceilalţi bucovineni am fost trimişi la Odesa, la lucru, la Comandamentul German. În gară ni s-a dat cîte o porţie de mîncare caldă, apoi din nou în vagoanele de vite. Am plecat mai departe la Şmerinca, nod de cale ferată. Trenul a rămas pe loc. Ni s-a dat voie să ne dăm jos pentru o oră. Am auzit acolo un zvon. Că ne duce înapoi în ţară. Nici unul dintre noi nu a crezut! Am fost transferaţi într-un vagon de călători. O femeie a venit cu o căldare plină de mîncare caldă şi una cu apă. Ea ne-a spus încă odată că ne întoarcem acasă.

Pînă una alta, trenul ne-a lăsat în gară la Moghilev. Jandarmii ne aşteptau. Ne-au dus la închisoarea oraşului. Nu mai ştiam ce să mai credem. Totuşi, peste cîteva ore ni s-au dat dovezi că fiecare e liber să plece unde vrea.

Era iarnă, sfîrşit de an. Ger, zăpadă, vifor. Nu departe locuia un unchi al meu. Am stat la el cîteva ore, am mîncat pe săturate, m-am odihnit, m-am spălat... Spre seară am pornit la drum, singurel, pe jos, în neştire. Am ajuns în localitatea Tropova unde erau cantonaţi cei din Darabani printre care doi fraţi şi o soră a soţiei. Erau în plină petrecere, mîncau varenichăs... Am înoptat la ei. Dimineaţa, mînat de crivăţul care-mi trecea prin toate oasele am ajuns în sat. În faţa uşei casei în care am locuit, aştepta o sanie încărcată cu puţinele noastre bagaje. Soţia mea vroia tocmai să plece să mă caute la Moghilev. Era deci adevărat: urma să fim repatriaţi. De emoţie am leşinat. Nu mi-am revenit decît în gara Moghilev. M-am trezit pe o bancă în trenul personal. Eram buimac. Nu-mi venea să cred că am scăpat de iadul Transnistriei, Ucrainei, unde am plătit atît de scump cu viaţa tatălui meu, un om încă în putere, cu copilul meu care nu avea mai mult de patru ani şi jumătate, cu viaţa fratelui meu, singurul meu frate, cu viaţa socrului meu şi a atîtor alte rude dragi.

Cum am sosit în România, la Dorohoi, am început să fac cereri de plecare în Israel. După multe "negative" ne-a ajutat Dumnezeu şi în anul 1979 am primit aprobarea. Ne-am întors - înfine - acasă!

Patru ani şi jumătate am locuit în "caravane" la Kfar Gvirol.

Azi, locuim în Bat Yam, în apropierea copiilor noştri. Acele zile de iad nu le vom uita, însă, niciodată!

Avrum şi **Udl Blănaru**

CÎTEVA AMINTIRI

de AVRAM BLĂNARU

Mă străduiesc de mulţi ani să aştern pe hîrtie amintiri din perioada anilor grei, ai Holocaustului.

În ziua aceea, de sfîrşit de iunie, 1940, am deschis atelierul de frizerie, ca de obicei. Am lucrat cîţiva clienţi civili şi cîţiva soldaţi. La un moment dat, cînd nimeni nu mai era în atelier vreo 8-10 ostaşi, grăniceri, au năvălit în casă şi au început să jefuiască bani, scule, şervete. Stăteam într-un colţ, îngrozit, dar nu mă mişcam.

După plecarea lor am pus repede obloanele şi m-am ascuns în cămăruţa din fund. Puţin mai tîrziu au început să se audă împuşcături. Soldaţi români îi împuşcau pe evreii dorohoieni.

Negustorii, care nu ştiau despre ce era vorba şi stăteau în pragul prăvăliei lor au căzut primele victime. Primul care a fost împuşcat a fost un copil, băiatul lui Herşcu. Mai jos, tot în Trestiana, la 2-3 paşi de intrarea în oraş a căzut a doua victimă, tot un copil, fiul cizmarului Ceauşu. În spatele casei mele, care corespunde cu o străduţă laterală a căzut a treia victimă.

Aşa a început măcelul din Dorohoi...

O parte din evrei au fost arestaţi. Tatăl meu a fost printre cei adunaţi de pe stradă. Două zile n-am ştiut nimic de el. Cînd a venit acasă, speriat, bătut nu a vrut să ne povestească nimic.

În plină toamnă a venit deportarea. În gară am fost îmbarcaţi în vagoane de vită cîte 60-70 de inşi într-un vagon. Eram escortaţi de jandarmi agricoli.

Noaptea, în gara Atachi, pe întuneric am coborît din vagoane, fiecare cu cît putea duce în mîini sau pe spate. O mare parte din lucrurile pe care le-am luat cu noi au rămas în tren. Am luat cu noi numai ce credeam că este de strictă necesitate.

Pe drum, jandarmii cît şi sătenii ne... ajutau. Ne luau bagajele şi ne dădeau în schimb... ciomege, ne loveau pe unde ne nimereau. Şi aşa, bătuţi, rupţi de foame, sleiţi de puteri, ne-au băgat într-o sinagogă, fără uşi, fără geamuri, cu pereţii împroşcaţi de sînge, de iscălituri a victimelor care au trecut înaintea noastră pe acolo.

A doua zi ne-au mînat spre Nistru, unde, pe un pod plutitor am trecut dincolo, în Ucraina, botezată de români Transnistria. Grăniceri, cu baioneta la armă ne-au jefuit de tot ce aveam mai bun la noi, aur, haine, încălţăminte.

Am intrat în Moghilev unde am fost încartiruiţi într-o şcoală distrusă de bombardamente. Pe drum, cei mai îndrăzneţi au fugit, ceilalţi, care nu am putut fugi din cauză că eram cu familiile, părinţi bătrîni, copii mici, am rămas, am fost bătuţi, torturaţi. De exemplu, d-rul Cohn, a fost pedepsit: 25 de vergele la fund. La a 20-a lovitură a leşinat.

A doua zi ne-au scos din şcoală în convoi am pornit-o pe frig, vînt, zăpadă. Mulţi dintre noi cădeau pe drum, şi acolo rămîneau de frig, de slăbiciune.

Am ajuns în orăşelul Şargorod la miezul nopţii. Spre norocul nostru am bătut la uşa unui evreu habotnic, **Nuhăm Clezmer**, care ne-a primit pentru o noapte. Ne-a făcut cîte un ceai.

A doua zi în zori ne-am trezit afară, pe uliţă cam 20-30 de familii, cam 70 de oameni. Am fortat uşa unei foste librării şi ne-am făcut culcuşul acolo - unii peste alţii, la grămadă. Ne-am adus nişte paie de afară şi le-am aşternut pe jos. A doua zi ne-am pornit unii la cerşit, alţii la adunat de prin gunoaie coji de cartofi. Păduchii ne năpădiseră. S-a declarat printre noi epidemia de tifos. Foamea, boala, frigul secerau oamenii. Într-o zi mi-a murit copilul. După opt zile a murit şi tatăl meu.

Nici nu ne-au lăsat să ne plîngem morţii dragi că ne-au dus din nou în alt loc. De data aceasta era în apropiere de Murafa, unde un plutonier major **Krainic** ne-a "cazat" în cocine de porci. După cî-

Iată o cronică dramatică apărută în ziarul **LUPTA NOASTRĂ**, (nr. 357, 8 sept. 1956) organ al Sfatului Popular raionul Dorohoi.

Pe marginea spectacolului „HASE DIE ESOIME"

Cercul dramatic al Casei raionale de cultură Dorohoi a prezentat în zilele de 1 şi 2 septembrie a.c. pe scena teatrului liceului spectacolul în limba idiş „Hase die esoime" (Hase orfana) de I. Gordin.

Acţiunea piesei se petrece într-unul din oraşele Rusiei ţariste. În casa marelui comerciant Trahtenberg este adusă Hase, o nepoată a acestuia, care îndeplineşte funcţia de servitoare. Hase, în calitate de rudă, socoteşte că i se va aplica aici un tratament uman. Dar în casa Trahtenbergilor, Hase, orfana este supusă unor chinuri şi umilinţe fără şir. Vladimir, fiul lui Trahtenberg, un om de nimic se îndrăgosteşte de Hase şi dintr-o pornire de moment părăseşte împreună cu ea casa părintească. După cîtva timp, în casa sărăcăcioasă în care locuieşte cu Vladimir, Hase naşte un copil. Sărăcia şi lipsurile îşi fac din ce în ce mai mult loc în casa tinerilor. Vladimir se dă pradă beţiei şi în cele din urmă caută o împăcare cu părinţii săi bogaţi. Fiind pus în situaţia de a alege între părinţi şi Hase, Vladimir, suflet josnic şi uşuratic, alege traiul de trîndăvie din casa părinţilor. El o sfătuieşte pe Hase să plece la ţară la bătrîul şi săracul ei tată, pentru un scurt timp. Dar Hase îşi dă seama că Vladimir nu se va mai întoarce la ea şi pradă disperării se sinucide, plătindu-şi astfel cu preţul vieţii „îndrăzneala" de a fi iubit un fiu de bogătaş.

Este demn de remarcat faptul că întregul colectiv al cercului dramatic s-a străduit, şi într-o mare măsură a reuşit, să se achite de sarcina de a prezenta un spectacol de bună calitate. Astfel Estera Zissu, în rolul Hasei, a avut de facut faţă unui rol deosebit de greu. Ea a reuşit, mai ales în ultima parte a piesei, să prezinte în faţa spectatorilor o Hase naturală, cuprinsă de îndoială şi desnădejde.

Marcel Rabinovici, în rolul tatălui lui Hase, ne-a prezentat cu mult succes figura unui evreu bătrîn, sărac şi necăjit, dar cu sufletul şi caracterul mai curat decît al „strălucitorului Trahtenberg".

Tînărul Godrich a însemnat, în rolul comerciantului Trahtenberg, o adevărată surpriză pentru publicul spectator. Jucînd cu multă vervă, el a reuşit să redea un Trahtenberg veridic, cu toate caracteristicile proprii acestuia: ipocrizie, şiretenie şi credinţă oarbă în puterea banului.

Au muncit de asemenea pentru realizarea rolului Maurel Ceauşu, Fani Stoleru şi N. Segal.

Jocul artiştilor amatori a fost cu succes susţinut de decorurile adecvate, de toaletele bine puse la punct, care au ajutat mai ales la redarea atmosferei din casa Trahtenberg.

Piesa a fost prezentată într-o limbă curată, lipsită de expresii încîlcite, ceea ce a ajutat la buna ei înţelegere.

Spectacolul „Hase die esoime" reprezintă un succes al cercului dramatic al Casei de Cultură din Dorohoi (director Gh. Popovici). El ajută la cunoaşterea scriitorilor clasici de limba idiş şi în acelaşi timp contribuie la ridicarea nivelului cultural al cetăţenilor din oraşul nostru.

F. HAGIESCU

SAMY GODRICH cu **LENA MORARU** în "HASIA ORFANA"

ŞMUEL GOODRICH: 37 de ani de teatru idiş

NĂSCUT la Dorohoi, Şmuel Goodrich a început să joace în oraşul natal, la Cercul de cultură, - secţia idiş.

În 1956 Teatrul Evreiesc de Stat din Bucureşti (TES) a selecţionat tineri actori, cu prilejul unui turneu, pentru un concurs în limba idiş ce urma să aibă loc la Bucureşti. Şmuel Goodrich a fost selecţionat şi a rămas la Bucureşti. La TES a jucat timp de 26 de ani şi a făcut şi turnee în străinătate, în Israel, în 1968, în Statele Unite, în 1970, în Canada, Austria şi în 1982 în Germania Federală.

"Şcoala" făcută cu actori de prima mărime a teatrului idiş - Dina Koenig, Sevila Pastor, Sidi Glick, Mauriciu Sekler, Isac Havis, Mano Rippel, Fişler şi alţii, mai tineri pe atunci - Lya Koenig şi Iancale Alperin, care au fost asistenţi la clasa lui Alexandru Finţi şi Beate Fredanov, - nu o poate uita.

"Îi urmăream pe scenă, pe cei care mi-au îndrumat primii paşi pe scenă. Acesta este nucleul de aur al teatrului idiş din România post-belică" - ne spune Şmuel Goodrich, despre marii actori cu care a avut prilejul să joace împreună.

În ţară a venit în 1983. "În lăzile la care aveam dreptul nu am adus mobilier, ci cărţi... Multe cărţi ale lui Şalom Alehem, Mendele Moher Sfarim, I. Peretz, Beşevis Singer şi alţii. Nu trebuie să uităm că teatrul idiş a luat fiinţă la Iaşi, la "Pomul verde", datorită lui Goldfaden. Asta uită lumea..."

Cum se împacă activitatea în altă profesie cu aceea de actor de teatru idiş? "Tot răul spre bine" - spune Goodrich. Cît timp a stat la Beit Brodetzki s-a calificat, ca să aibă o sursă de venituri sigură, copiii au învăţat şi familia se simte bine cît se poate de bine în Bat Yam, unde s-au stabilit.

"Majoritatea tinerilor selecţionaţi la concursul despre care am vorbit la început se află de 20 de ani în ţară şi sînt actori cu renume", spune Goodrich, care ne dă şi nume, dar poate că a omis vreunul şi n-am vrea să stîrnim un "război al stelelor" de pe scenă.

"Cu Herşală a lui Iancală am trăit, cu Ana Frank a lui Lya am respirat! Le mulţumesc" - subliniază el.

Goodrich a jucat o vreme şi în ebraică la Teatrul din Haifa, imediat după ce a venit în ţară, în piesa "Şeidim be martef" (Diavolii în pivniţă) dar şi-a dat seama că trebuie să revină la vechea sa pasiune, - teatrul idiş.

În Israel a jucat în cîteva piese - Herşală Ostropoler, Main Zins Barmitzva, alături de Monica şi de Carol Feldman - şi cu Mike Burstein piesa în idiş "A Hasănă in Şteitl".

Teatrul idiş nu mai este ruda săracă a artei teatrale, de vreme ce Teatrul Naţional Habima a înscris în repertoriu piesa "Mirele Efros", în versiune ebraică, rolurile principale fiind deţinute de marele actriţe din aliaua noastră Lya Koenig şi Miriam Zohar. Să nu uităm că dulceaţa limbii idiş este unică, unele expresii fiind intraductibile prin savoarea lor, drept care sînt folosite în original în acest spectacol în ivrit.

Şi să nu uităm că limba idiş este a evreilor din toată lumea. Cînd te afli departe de casă şi găseşti un evreu care îngînă măcar cîteva cuvinte în idiş, capeţi imediat încredere în el...

Este ceva care face parte din sufletul evreiesc şi nu degeaba se spune "a pintale id". Şmuel Goodrich şi Teatrul idiş sînt nedespărţiţi.

Cu **Mike Burstein** în "A hasănă în şteitl" (Nuntă în orăşel)

SARA MORGENSTERN (Rapaport) şi MAIA MORGENSTERN

Sara Morgenstern – fostă **Suia Rapaport** din Dorohoi, soră cu **Ienta Rapaport (Şleifer)** din Ierusalim, locuieşte la Bucureşti, în apartamentul ei din Şoseaua Iancului, unde este şi sediul editurii "**ARA**" (prescurtare a numelui ei – Sara). Ea editează cărţi de natură didactică şi a devenit, imediat după înfiinţare o instituţie de vază la Bucureşti. În editura **ARA** au apărut cîteva lucrări de prestigiu: **Basarabia, ţară de pămînt** de **Geo Bogza** şi un roman – aproape necunoscut – **Farsă tragică** de **Şalom Alehem**, în condiţii grafice excepţionale.

Ziarul "**Cotidianul**" din Bucureşti, 2 febr. 1993, notează prezenţa Maiei Morgenstern la:

O MINIGALĂ DE POEZIE EVREIASCĂ ŞI ISRAELIANĂ LA BUCUREŞTI

Ieri, sub auspiciile Asociaţiei Culturale de Prietenie România-Israel, a avut loc la Muzeul Colecţiilor, o minigală de poezie şi muzică evreiască şi israeliană, în prezenţa Excelenţei sale dl Avshalom Meggidon, ambasadorul Israelului la Bucureşti, şi a dnei consilier Lilli Hahami, precum şi a unui numeros public. Şi-au dat concursul Maia Morgenstern, Violeta Berbiuc, Ion Arcudeanu, care au citit din recentele apariţii editoriale din opera lui Salom Alehem, Sonia Palti şi din poeţi israelieni contemporani. Pianistul Iosif Ion Prunner şi soprana Rodica Crevicean au interpretat lucrări de Ravel şi Gershwin. *(M.B.)*

Maia Morgenstern, fiica Sarei, este o renumită actriţă.

Maia Morgenstern îşi dă concursul, la Bucureşti, la unele festivităţi legate de Israel conform educaţiei şi tradiţiei transmisă din generaţie în generaţie prin Sara Morgenstern. Copilul ei învaţă, de cîţiva ani slova evreiască la Talmud Tora. Iar de Purim, de fiecare Purim, Maia vine de la Teatrul Naţional la sala din Popa Soare, pentru ca să se afle între fraţii şi surorile sale, să le cînte cîntece evreieşti.

La Festivalul Filmului de la Paris, a primit distincţia: **Marea speranţă a cinematografiei Europene**.

O corespondenţă din Geneva ne informează:

MAIA MORGENSTERN laureată a Festivalului Internaţional al Filmului de la Geneva

La Festivalul Internaţional al Filmului de la Geneva, Maia Morgenstern i-a entuziasmat pe criticii de specialitate ai ziarelor elveţiene.

Ziarul "La Suisse" a dat-o favorită pentru premiul de interpretare feminină în "Le chêne" – "Stejarul", titlul francez al filmului "Balanţa" regizat de Lucian Pintilie – încă din prima zi, iar ziarul "Le Courrier" observa, după decernarea premiilor: "Maia Morgenstern i-a cucerit pe membrii juriului".

În prima seară a reprezentării filmului, Maia era vizibil emoţionată de sala arhiplină şi de ovaţii. "Sînt bucuroasă pentru România şi pentru regizorul Ilie Pintilie", a spus Maia, la încheierea vizionării. Dar lănţişorul cu Maghen David, pe care-l purta în acele momente, dovedea că că nici orginea ei etnică nu-i era indiferentă... Iar în interviul acordat prestigiosului cotidian "Journal de Gèneve", tînăra artistă n-a ezitat să relateze că a jucat în idiş la Teatrul Evreiesc din Bucureşti, înainte de a urca pe scena Teatrului Naţional.

Modestă, mîndră de ţara pe care o reprezintă şi de originea ei.

Bravo, Maia!

IOSEF ALPERN – Geneva

CUTIUŢA ALB-ALBASTRA

de DINA RĂDEANU
Ramat Gan

Răscolind amintiri din anii adolescenţei, îmi vine în minte după amiaza acelei zile a anului 1940, cînd mă aflam în magazinul de manufactura şi galanterie al părinţilor mei din Dorohoi. Tata lipsea din oraş, iar mama era ocupată cu treburile casnice. Era perioada "cămăşilor verzi", a zvasticilor purtate la rever, a "gărzii de fier" de tristă amintire. În Dorohoi (ca în multe alte aşezări de pe întreg cuprinsul României unde domnea oarecare "armonie" în relaţiile dintre populaţia creştină şi cea evreiască), începea să se sape parcă o "prăpastie": elevii evrei erau daţi afară din şcolile de stat (numerus nullus) si domnia antonesciană îsi arăta "colţii", din plin. În acea după-amiază a intrat în prăvălia noastră un bărbat tînăr, bine îmbrăcat, care făcea impresia de om cumsecade. După ce şi-a ales cele necesare a început să amenințe că nu va plăti şi, printre altele, mi-a spus că este legionar şi a adăugat:

"Ovreicuţo, nu e departe ziua în care tu şi întregul tău neam veţi fi nimiciţi. Destul aţi supt sîngele nostru, al românilor. N-aţi avut, nu aveţi şi în vecii vecilor nu veţi avea ţara voastră! În cel mai bun caz veţi fi trimişi în Madagascar, unde este o climă insuportabilă".

Înfricosată, am chemat-o pe mama, în timp ce acel ticălos continua să vocifereze. Mamei i-a spus ca toate prăvăliile "jidanilor", casele si celelalte avuţii vor intra în posesia creştinilor. Deodată, în disperarea care mă cuprinsese, mi se opriră privirile pe cutiuţa de tablă vopsita în alb-albastru, a lui Keren Kaiemet le'Israel, care atîrna într-un colţ al magazinului nostru. Priveam fascinată acea cutie si aveam impresia că o văd parcă pentru întîia oară în viaţa mea. Cei doi palmieri desenaţi pe ea prindeau viată sub ochii mei, parcă se unduiau la adierea brizei şi acel "Maghen David" încadrat de ei, arăta în imaginaţia mea mai strălucitor, mai luminos. Simţii deodată o căldura binefăcătoare şi nu-mi mai păsa de cuvintele acelui legionar. A plecat cu marfa neplătita. Mi-am rezemat capul de umărul măicuţei mele dragi şi am plîns cu lacrimi de amărăciune, dar şi de bucurie, de speranţă...

- Ştii mamă, i-am spus, Eretz -Israel există şi va exista, de-a pururi. Nimic şi nimeni în lumea asta nu-l va distruge! (Repetam cuvintele profesorului nostru de religie, Levi Robinson, fiul rabinului Haim Robinson, fie-le amintirea binecuvîntată!).

- Ah, mama care te-ai pierdut "Al Kiduş Haşem" pe cîmpiile Transnistriei! Vreau să-ţi povestesc că azi avem o patrie, cîştigată cu mii de jertfe, dar figurăm pe harta lumii, sîntem un popor. Şi tu, netrebnic legionar, dacă te mai ţine pămîntul, tare aş vrea să te mai întîlnesc o dată, o singură dată!

(Din "Revista Mea". 25.5. 1992)

ISIDOR IANCU DIN DOROHOI
un om cu inima evreiască

Unchiul lui **Isidor Iancu**, **Rudich Iacov** a fost ucis în pogromul de la Dorohoi. Tatăl lui **Moshe Iancu**, a fost omorît de legionari în 1944. Încă din copilărie, sub influenţa rabinului **Schechter David**, care era prim rabin în Dorohoi, Isidor s-a apropiat de hasidism, a învăţat şi studiat diverse domenii iudaice. În afară de domeniul didactic pe care îl profesează, fiind absolvent al Facultăţii de filologie din Bucureşti, din anul 1980 este melamed şi hazan la Dorohoi. Se poate spune că **Isidor Iancu** este ultimul melamed al Dorohoiului din întreaga pleiadă de "melamdim" cu renume în acest orăşel cu tradiţie evreiască.

Isidor s-a entuziasmat de ideea realizării volumului doi al Monografiei Dorohoiului şi s-a oferit să ne ajute voluntar în încercarea noastră de a eterniza aportul iudaismului dorohoian. Avem la Dorohoi un **Isidor Iancu** care ţine vie ultima suflare evreiască şi sperăm că va fi cu noi, aici, în Israel, împreună cu cei care vor încheia ultimul capitol al iudaismului dorohoian!

Dr. AVRAHAM RAPAPORT

DOCTORUL Avraham Rapaport s-a născut în oraşul Herţa.

A fost coleg de şcoală cu Saşa Pană (Binder), Ion Călugăru (Buiumaş al Ţiprei) şi Benjamin Fundoianu.

Doctorul Avraham Rapaport a practicat medicina în Dorohoi în anii 1930-1940.

El a îndeplinit funcţia de epitrop al Comunităţii evreilor din Dorohoi.

Înaintea celui de al doilea război mondial a părăsit România şi s-a stabilit în Franţa unde a decedat în anul 1990.

Doctorul Avram Rapaport era cunoscut ca un om cinstit, inimos, bun evreu şi un doctor foarte talentat.

FAMILIA STRUL HEILIC

DOROHOIENII îşi amintesc cu nostalgie de cîrciuma lui Strul Heilic care împreună cu soţia sa, Leia făceau parte, dintre oamenii care ajută pe cei în nevoie. Fiica lor, Bianca Roman, în Bat Yam este o continuatoare fidelă a educaţiei primite în casa părintească. Cei care se adresează farmacistei Bianca de la farmacia "Balfour" din Bat Yam, găsesc în ea un om care îi îndrumează şi îi ajută cu un cuvînt cald.

Familia **Heilic. Strul, Leia** şi **Bianca** azi căsătorită **Roman**

Dorohoi, oraşul sacagiilor

de IULIAN MAIER SCHWARTZ

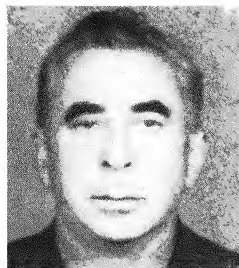
În Dorohoi au locuit numeroşi evrei din toate păturile sociale.

Comercianţii locuiau în centrul oraşului. Aveau băcănii, magazine cu materiale de construcţii, ţesături textile, încălţăminte, sticlărie, articole casnice şi de menaj, libarii. Nu au lipsit nici unităţile de alimentaţie publică: bufete, restaurante, cofetării, chioşcuri cu băuturi răcoritoare şi altele...

Prefecţii şi primarii nu prea se sinchiseau de îmbunătăţirea traiului locuitorilor oraşului. În primul rînd nu se ocupau de canalizarea oraşului. Acest fapt a determinat apariţia sacagiilor, care aduceau la casele locuitorilor apă din fîntîni. Sacagiii vindeau apa cu cofa, 0,50 lei o măsură de apă.

În Dorohoi erau cam 40 de sacagii, majoritatea evrei.

Ne amintim, cu nostalgie, de căruţele, trase de un măgar, sau în cel mai fericit caz, de un cal, pe care trona un butoi mare, din care sacagiul vindea apa, atît de preţioasă. Ei îşi anunţau apariţia printr-un strigăt lung, puternic: "Sacagiu-u-ul", "Apa-a-a", "A sosit sacagiul!", şi toate gospodinele ieşeau în uliţă, cu găleţi mari, curate, să cumpere apa.

PRINTRE OAMENII DE AZI AI ORAŞULUI DOROHOI: LUPU FEDER

LUPU FEDER s-a născut la Dorohoi în anul 1930 ca fiu al lui **Aizic** şi **Raşela Feder**, fost comerciant, cu magazin de coloniale, pe strada D. P. Moruzi, lîngă cîrciuma lui **Făgădău**. Fratele său, **Bum Feder**, care s-a pierdut în anul 1975, a fost ginerele lui **Talic Trau** (cu hanul de la podul Trestiana).

Lupu Feder a fost deportat în Transnistria cu mama lui, în timp ce tatăl său cu fratele mai mare erau concentraţi la muncă obligatorie. Reîntorşi din Transnistria, familia a luat viaţa de la început.

Greutăţile nu i-au dezarmat. În anul 1951 Lupu termină liceul industrial, cu bogate cunoştinţe tehnice, după care se înscrie la Academia de ştiinţe economice din Iaşi şi din 1955 pînă în prezent lucrează în funcţia de director de unitate economică. Se căsătoreşte în anul 1960 cu **Miry Witting** din Botoşani, cu care are două fiice: cea mare, **Şely**, de profesie medic, căsătorită cu **Butensky Moshe**, stomatolog (locuiesc în Israel- Kiriat Ono). Nunta civilă şi religioasă a avut loc la Iaşi. Am avut privilegiul de a asista personal la nunta celei de a doua fiice, **Paula**, ingineră electronistă, căsătorită cu **Goldemberg Hary**, inginer chimist din Dorohoi, în luna august 1992. Nu aş fi putut crede că în România, la Dorohoi, în aceşti ani se mai poate face o nuntă cu respectarea tuturor tradiţiilor religioase şi o participare numeroasă, de necrezut.

Dar Lupu Feder, se bucură în oraşul Dorohoi de stimă şi respect. El este acela care ajută, la orice oră din zi sau noapte, pe cei aflaţi în suferinţă sau nevoie, nu precupeţeşte nici un efort în rezolvarea solicitărilor de ajutorare.

În vizita scurta făcută în Israel, în ianuarie 1993, ne-a promis o colaborare mai strînsă între evreii rămaşi în Dorohoi şi cei din Israel.

S.DAVID

La oficierea cununiei religioase a tinerilor **Feder Paula - Goldemberg Hary**. Dorohoi, august 1992

SALI LINKER – prezicătoarea noastră

*ÎN ANII '60, a făcut senzaţie în Israel şi în lume o bătrînică din Dorohoi – **Sali Linker**, ghicitoarea. Nu era însă propriu-zis ghicitoare, nu citea viitorul în cărţi de joc sau în cafea. Era, cum spun psihologii, un mediu – "vedea idei", intuia fenomene ce urmau să se producă peste ani şi ani. Se spune că a prevăzut prăbuşirea comunismului şi războiul de Yom Kipur.*

Locuia într-o cameră închiriată, în strada Gotlieb din Tel Aviv. Trăia din alocaţia de Bituah Leumi, mînca la vecini şi picta. O singură dată s-au vîndut picturile ei, dar banii i-a donat spitalului de la Tel Haşomer. Vorbea numai româneşte, idiş şi franţuzeşte.

*I s-a dus vestea datorită unei vecine, **Hana Lamdan**, deputată din Mapai, care l-a convins şi pe Ben Gurion să se ducă la ea. Pînă atunci o vizitase toată elita intelectuală – de la filozoful **Shmuel Hugo Bergman** pînă la romancierul **Aharon Meged**, căruia **Sali Linker** i-a spus să modifice cîteva lucruri în romanul la care lucra. "A avut dreptate, a spus recent scriitorul. Corpul ei era o antenă care recepţiona din cosmos şi din înălţimile cerului informaţiile pe care le transmitea. Avea o legătură nemijlocită cu natura, cu bazele existenţei. Mi-a recomandat să trec de la ziarul "Davar" la "Iediot Aharonot". Dacă aş fi ascultat-o, aveam astăzi o pensie mare".*

***Sali Linker** a fost invitată în Statele Unite, să-şi dovedească însuşirile speciale la televiziunea americană. A participat acolo şi la un congres al psihologilor. A impresionat întreaga Americă.*

*Anul 1960 a fost "un an bun" pentru **Ben Gurion**. Era anul cînd el a anunţat construirea reactorului atomic de la Dimona şi prinderea lui **Adolf Eichman**. Tot atunci a început procesul lui **Aharon Cohen** şi a fost arestat **Kurt Sitta** – ambii acuzaţi de spionaj. În acel an, **Ben Gurion** i-a vizitat pe preşedinţii Eisenhower şi De Gaulle, şi a avut convorbirea istorică cu cancelarul Konrad Adenaur, care a dus la stabilirea relaţiilor dintre Germania şi Israel. Şi tot în acel an, la insistenţele deputatei **Hana Lamdan**, primul ministru şi-a făcut timp s-o viziteze pe **Sali Linker**. A fost atît de impresionat, încît în două rînduri, în februarie şi iulie, s-a dus să se sfătuiască cu ea. El i-a pus întrebări şi şi-a notat răspunsurile. Aceste conversaţii sînt reproduse în jurnalul ţinut de Ben Gurion şi dat publicităţii lunile trecute.*

"Nu trebuie să fii îngrijorat, ţara şi poporul nostru vor avea parte de zile bune. Sînt numai cîţiva evrei cu care trebuie să fii aspru. Au ambiţii mari." Am întrebat-o: Ei sînt agenţii unei ţări străine? Ea mi-a răspuns: Nu. Au doar ambiţii. Acţionează contra noastră. Să nu le cedezi... Am întrebat: Ei deţin vreo poziţie politică în Israel? Mi-a răspuns: Da."

*"Avem apă în Neghev. În centrul Neghevului. Avem şi petrol ca arabii, dar nu avem destui evrei pentru a descoperi petrolul. Pînă ce nu vom avea patru-cinci milioane de evrei, nu vom găsi petrol", i-a spus **Sali Linker**.*

***Sali Linker** a murit în 1978, la vîrsta de 81 de ani. Era verişoară de gradul doi cu **Samy Eden (Calmanovici)**, unchiul deputatului **Avraham Poraz**.*

IN MEMORIAM
Rabanit SIMA REIZEL WASSERMAN ז״ל

de ŢIPORA KLEPHOLŢ

LA 11 IANUARIE 1993 s-a stins din viaţă rabanit Sima Reizel Wasserman la vîrsta de 72 de ani. Era descendentă dintr-o distinsă şi cunoscută familie rabinică, tatăl ei a fost rabinul Hanoch Heinoch Frenkel, fiul rabinului Iosef Aron Frenkel din Bucecea, cu ramificaţii rabinice pînă la Bal Şem Tov. A fost o femeie deosebită, frumoasă, delicată, înţeleaptă, o fire luminoasă, prietenoasă, o inimă generoasă. Vorbea perfect cîteva limbi: poloneză germană, idiş, română şi puţin ivrit.

A ajuns la Dorohoi, în timpul prigoanei naziste, venind din Polonia. Aici l-a cunoscut pe rabinul Pinhas Wasserman, şi el descendentul unei binecunoscute familii rabinice.

S-au căsătorit şi au avut şase copii.

În condiţii social-economice grele, într-un regim comunist-ateist, au reuşit să crească şi să educe copiii în spiritul religiei, al dragostei de Ţora şi de sionism.

E o adevărată minune, un adevărat miracol, fiindcă, după cum probabil fiecare îşi aminteşte, în Dorohoiul de după război rămăseseră doar cîteva familii religioase şi cu anii aveam să fim singura (mă refer la familii profund religioase şi nu la cele tradiţionale). Pentru a asigura serviciile religioase; tăierea rituală, brit mila, bar mitzve, nunţi şi înmormîntări, în toate oraşele din regiune tata a fost nevoit să cutreiere din zorii zilei pînă-n noapte, în condiţii de transport dificile (căruţe, sănii). Din această cauză toată povara casei, precum şi educaţia copiilor i-au revenit, aproape în întregime mamei.

Se poate imagina cît de mare a fost sacrificiul lor şi, în special al mamei, cînd au hotărît să trimită copiii în Israel pentru a ne asigura un viitor religios. Ajunşi în ţară, am continuat tradiţia părinţilor, bunicilor şi străbunicilor. Spre bucuria şi mîndria lor, părinţii au putut să vadă că şi copiii, precum şi cei 25 de nepoţi, continuă pe acelaşi drum.

Rabanit Sima Wasserman a fost o soţie devotată, o tovarăşă de viaţă excepţională, o mamă perfectă pentru copiii ei. A iubit oamenii şi s-a interesat de problemele lor, avînd pentru fiecare o vorbă bună, o încurajare, un zîmbet. A fost un "OM".

Fie-i memoria binecuvîntată.

Dorohoiul, oamenii de acolo nu pot fi uitaţi!

de IAFA MOSCOVICI - (JEANETA SEGAL)

Cînd încep să-mi amintesc de zilele copilăriei, ale adolescenţei, petrecute la Dorohoi, mă cuprinde un val plăcut de căldură. Trăiesc în Israel de peste 40 de ani. Aci m-am căsătorit cu un evreu ardelean, fiul lui Reb **Mehel Soihet Moscovici** din Satu Mare, **Avram Moscovici**, am făcut trei fete şi un băiat, am nepoţi... dar inima mea a rămas acolo, legată de amintirea bunicilor mei **Inde** şi **Strul Kraft**, blănar, cu prăvălie-atelier pe str. I.C.Brătianu. Ei erau părinţii mamei mele, **Ruhală.** Tata - **Iţcu**, era din Darabani, fiul lui **Meir Solman**. În 1920, părinţii mei s-au căsătorit, şi tata a devenit şi el blănar. Firma lui era "La I. Cojocaru" (litera **I.** venea de la **Iţcu**, dar negustorii credeau că-l chiamă **ION**, iar porecla de **Cojocaru**, i-a prins bine neavînd de suferit de la legionari, sau ostaşii care se dedau la furturi şi samavolnicii în timpul războiului.

Am fost elevă la şcoala israelito-română şi le-am avut profesoare pe dna **Trebici** şi dna **Linker**. Am fost membră activă la Bnei Akiba, am ajuns chiar şi în conducerea Ken-ului cu **Iţhak Somer, Iuta Rapaport, Şlomci Şmerler** (fiica rabinului **Şmerler) Raşela Hirsch**.

Am rămas însă impresionată pentru toată viaţa de pogromul care a avut loc în orăşelul nostru Dorohoi. Era sfîrşitul lunii iunie 1940. Tatăl plecat pentru două zile la Vlădeni să ridice nişte marfă. Cînd a intrat în sat, că şi-a dat seama că atmosfera e alta. Ţăranii, prietenii lui, umblau cu capul în pămînt şi nu-i dădeau bineţe. A fost sfătuit să se înapoieze de urgenţă la Dorohoi "că acolo nu-i de bine!".

Pe drum un sătean înarmat i-a luat docarul, haina şi căciula. Tata l-a implorat să-i lase viaţa. In orele dimineţii tata a intrat în Dorohoi. Şi-a dat seama că se întîmplase ceva. Străzile erau pustii, porţile ferecate, curţile goale.

A bătut la uşa noastră. Nu i s-a deschis. A intrat prin curte, prin pivniţă. Ajuns în casă a căzut leşinat. Două zile nu a vorbit. I-am povestit ce s-a întîmplat la cimitir, în oraş, de moartea unor oameni cunoscuţi, de teama noastră...

Eu nu aveam decît 9 ani dar eram perfect conştientă de tot ce văd în jurul meu. După cîteva zile un curier de la prefectură i-a adus tatei autorizaţia de rămîne în Dorohoi. Tata lucra pentru prefect şi acesta nu a vrut să rămînă cu lucrările neterminate. Tot tata a obţinut autorizaţia de a rămîne în oraş pentru rabinul **Şmerler**.

Restul familiei noastre a fost deportat în Transnistria. S-au înapoiat de acolo cei doi fraţi ai tatei si sora lui - căsătorită cu **Teuşeanu** - care fusese deportată din Darabani. Unuia din unchii mei i-a murit soţia şi o fiică în deportare. Tata, împreună cu cumnatul său - fratele cel mare al mamei - **Marcu Iancu Kraft (Balan)** - a organizat imediat ca la Baia Comunală să se împartă haine şi mîncare celor care s-au înapoiat din iadul Transnistrian.

Copilăria mi-a fost luminată de o sfîntă îndeletnicire a tatălui meu. Era hazan. Era unul din cîntăreţii cei mai buni din regiune. Nu cînta numai la şilul nostru a lui **Rebe Haim** ci şi la şilul rabinului **Frenkel**.

In anul 1950 tata, mama şi fratele cel mic au aliat. După o lună am sosit şi noi, fratele meu mai mare şi cu mine.

Azi, prin acest volum sfînt închinat Dorohoiului şi orăşelelor din împrejurimi îmi permit să fac un apel. Poate ştie cineva unde se află cele 14 cărţi sfinte, semnate de Mihăilener Ruf. Aş vrea şă ştiu pentru a-mi pleca - cu pioşie - fruntea pe ele. Sînt cărţile păstrate cu evlavie de toţi membri familiei mele, moşi, strămoşi, bunici, părinţi...

A scris, interesîndu-se de copiii ei la Comunitatea Evreilor din Iaşi. Răspunsul a fost îngrozitor:

– Din nefericire numele copiilor dv. se află pe lista victimelor îngropate la Podul Iloaiei...

La citirea cumplitei veşti nefericita mamă a leşinat. Zile întregi a stat cu ochii larg deschişi, privirea fixă, hohotind de plîns pînă la istovire...

În cimitirul evreiesc din Dorohoi, un monument modest, cu o fotografie a unei femei ce a fost nespus de frumoasă în viaţa ei, are încrustat numele **Dora Cohn**. În partea de jos a plăcii de marmură o menţiune: "Amintim pe copiii ei **Sura Reiza** şi **Albrecht Sand**, omorîţi la Iaşi în 1941.

Cici Idelzon (Zelingher), Ety Grisaru (Shapira) într-un grup de prieteni. 1941.

August 1939.
Tineri evrei din Dorohoi, după examenul de capacitate. Petrecerea a avut loc la **Zamfel (Sigmund) Segal**, fiul lui **Carol Segal**.
De la stînga la dreapta în rîndul de jos: **Rapaport Herman, Segal Şeli, Şapira Izu**
In rîndul I în picioare: **Iţicovici Marcel, Pomîrleanu Erika, Vald Renée, Bojet Beatrice, Simionovici Ghizela, Şapira Ifti, Idelzon Cici, Mindirigiu Pepi.**
Rîndul al doilea: **Segal Carol, Pompan Leon, Abramovici Jan, Moscovici Martin, Segal Laurian.**

Tica din Dorohoi ucisă în pogromul de la Iaşi

*ERA ÎN anul 1916. Pe strada regele Ferdinand nr. 8, într-o casă modestă locuiau **Calman Cohn** cu soţia, **Dora** şi fetiţa lor **Sura-Reiza**, în vîrstă atunci de cinci anişori. O dezmierdau numind-o **Tica**.*

Calman era măcelar. Muncea mult şi greu. Într-o zi venind acasă îi spuse nevestei:

*- Am trecut pe la farmacia **Roşu**. E atît de curat şi frumos în farmacie. Şi doamnele cu halate albe, parcă ar fi zîne. Şti ce-mi doresc eu? Doresc ca Tica, cînd va fi mare, să se facă farmacistă.*

Curînd a început războiul. Calman a fost mobilizat în armată. Acolo, lîngă Ploieşti i-a fost curmat firul vieţii. În urma sa a rămas soţia tînără şi fetiţa orfană.

Dora a început lupta cu viaţa aspră de văduvă. I s-a aprobat deschiderea unui debit de tutun. Nu-şi cruţa forţele pentru a-şi atrage clientelă, pentru a putea asigura minimul necesar pentru ea şi copil.

Fetiţa creştea şi se făcea din ce în ce mai frumoasă. Mama i-a insuflat voinţa de a fi printre fruntaşele clasei la învăţătură, exemplu de comportare şi bunăvoinţă în societate.

Şi Tica a terminat cu bine şcoala primară, cursurile liceului "Regina Maria" şi nu s-a oprit aici. Trebuia împlinită dorinţa tatălui: Tica să se facă farmacistă. Greu, foarte greu pentru văduva Cohn Dora să-şi ţină fata la Facultate. A strîns din dinţi, a înfruntat curajos toate piedicele şi Tica a absolvit Facultatea, a devenit, aşa cum şi-a dorit-o tatăl ei - farmacistă.

S-a măritat apoi, tot cu un farmacist **Albrecht Sand**.

Pentru a fi mai aproape de mama, de Dorohoi, s-au mutat cu serviciile din Bucureşti la Iaşi.

Abia îşi aduseseră puţinele bagaje cînd, într-o blestemată zi, s-a dezlănţuit pogrom din luna iulie 1941.

Tica şi Albrecht au fost scoşi cu forţa din casă sub ameninţarea baionetelor.

Glasul ei melodios a sunat sfîşietor:

- Nu se poate! Eu sînt orfană de război. Tatăl meu şi-a dat viaţa pentru ţară. Nu se poate...!

O lovitură cu patul puştii peste frumoasa-i faţă i-a umplut gura de sînge. Tica a tăcut.

Au fost îmbarcaţi în gara Iaşi în înfricoşătorul tren al morţii.

Tanti Dora, era sora tatălui meu. Ea a venit îngrozită la noi acasă:

- Ce-o fi cu copiii mei? Oare unde sînt ei acum?

Cine putea să ştie tragedia lor cînd nu puteai să te deplasezi - ca evreu - dintr-un oraş într-altul, cînd nu aveai nici un fel de posibilitate de comunicare.

Nu s-a lăsat amăgită de vorbele noastre care încercau să o liniştească, să o facă să aibă răbdare, să aştepte.

Tica şi **Albrecht Sand**

CÎTEVA AMINTIRI

de CICI ZELINGHER (Idelzon)
- Dorohoi -

Părinţii mei credincioşi

Timp de peste 25 de ani, tatăl meu Iulius Idelzon - a fost hazan. Pe ploaie sau vînt, pe viscol sau arşiţă era prezent la sinagogă dimineaţa şi seara slujind cu credinţă la altar, mobilizînd enoriaşii prin exemplul său, prin credinţa sa fierbinte în Dumnezeu. După terminarea rugăciunii, pentru cei ce vroiau să asculte, şi vroiau mulţi, tălmăcea slova pericopei, insufleţea flacăra credinţei în Tora, în nemărginita putere a Celui de Sus.

Înţelegere deplină, sprijin de nădejde îi asigura buna mea mamă, **Clara Idelzon**. Fiinţă nespus de bună şi blîndă, credincioasă pînă în adîncul inimii păzea cu străşnicie kaşrutul, găsea totdeauna resursele morale şi materiale pentru a întîmpina cum se cuvine Şabatul, pentru a da strălucirea cuvenită fiecărei sărbători evreieşti, după specificul ei.

Tata împlinise tocmai 75 de ani cînd într-o zi, după ce s-a întors de la sinagogă a leşinat. Chemat în grabă dr. **Marcu Pomîrleanu** a pus diagnosticul "atac de cord". I-a prescris tratamentul ce se impunea şi l-a sfătuit:

- Domnule Idelzon, la vîrsta dumitale nu mai este cazul să mergi în zori la sinagogă, să faci efortul de a citi la altar...

Tatăl meu i-a răspuns clătinînd din cap: - Domnule doctor, nu voi părăsi sinagoga pînă la ultima mea suflare. Dumnezeu să mă ajute!

In anul 1976, cumplita şi necruţătoarea boală a secolului mi-a răpit mama. Răpus de durere, văzîndu-se singur, după 53 de ani de convieţuire armonioasă, tatăl meu a început să slăbească, s-a îmbolnăvit din ce în ce mai rău şi numai după un an de zile după ce a murit mama, şi-a urmat tovarăşa de viaţă.

Binecuvîntată fie-le amintirea!

În ultimii ani la Sinagoga Mare, singura în funcţiune în prezent în oraşul nostru, slujeşte la altar soţul meu - **Isac Zelingher**. Mă mîndresc cu acest fapt. Se confirmă o veche zicală evreiască: "A eidăm ăz a şticlă şver" - "Ginerele este o părticică a socrului".

Iulius şi Clara Idelzon

Cici şi Isac Zelingher.

sătorită şi ea. **Titina (Coca)** căsătorită cu **Jean Moscovici**, locuieşte la Bat Yam. Ei au o fiică **Şlomit** căsătorită cu **David Marom**.

Cel de al treilea copil este **Hessa**, căsătorită cu **Castril Zisman** z.l., ea locuind la fiica ei **Miriam (Mely)** în Holon, căsătorită **Friedman**. Miriam are un fiu şi o fiică, căsătoriţi la rîndul lor, fiul are trei copii, fiica doi copii.

Cea de a patra, în familia **Şmil Cohn Uşerovici**, este **Clara**, căsătorită **Sonenreich**. Ambii au decedat. Ei au lăsat un fiu **Moşe Sonenreich**, căsătorit, are trei copii şi locuieşte la Aşdod.

Liza, plecată haluţa în 1934-35, a decedat în anul 1941 la Tel Aviv.

Rifca (Beca) căsătorită cu **Oscar Strulovici - Stroe**, locuiesc în Holon. Ei au o fiică **Silvia** căsătorită la rîndul ei cu **Zisman**. Familia Zisman a locuit la Neve-Yerek. Silvia şi Zwi Zisman locuiesc azi la Holon şi ei au o fiică căsătorită.

Cel de al şaptealea copil este **Wilhelmina (Mina)**. Ea a fost căsătorită cu **W. Mendelsohn** z.l. din Ploieşti. Ea locuieşte azi la Aşdod. Iar eu, **Ozias Cohn**, azi **Cohen Aşer**, sînt căsătorit fără să am copii.

Haim Carol Tangiu ז"ל
un dorohoian evlavios

În ziua de 19 iulie 1988, Carol Tangiu, a plecat dintre cei dragi.

În fiecare an, se oficiază o askara la mormîntul regretatului, cu participarea familiei şi a prietenilor.

Defunctul a fost un om corect, evlavios, un intelectual, bun cunoscător al scrierilor religioase din limbile română, idiş şi ivrit, apreciat de toţi cei ce l-au cunoscut.

Soţia defunctului, doamna Rebeca Tangiu, a făcut o donaţie, în memoria sa, o donaţie Universităţii Bar-Ilan, pentru care a primit alăturata confirmare, împreună cu o scrisoare de mulţumire.

De asemenea, a oferit, în memoria defunctului ei soţ, un kiduş în cadrul Sinagogii "Beit Iacov-Iosef rav Zwi Gutman" din Tel Aviv.

Din "Hazionut" nr.9, sept. 1990.

RECULEGERI ŞI AMINTIRI!

de AŞER COHEN
Rishon Le Zion

Sînt născut la Dorohoi în 27 iunie 1919 în strada I.C.Brătianu nr. 100.

Tatăl meu z.l. avea magazin şi croitorie. Cine nu l-a cunoscut pe **Şmil Cohn** zis **Uşerovici**?

Ceilalţi fraţi şi surori s-au născut după ce părinţii mei s-au mutat din vechea casă: **Iancu** (dr. **Iancu Cohn**), **Jeanette, Hessa, Clara, Liza, Beca, Mina**. Întreaga familie în afară de **Jeanette** şi **Hessa**, măritată cu **Castril Zisman**, au rămas în Dorohoi. Noi ne-am mutat la Bucureşti în anul 1933.

Înainte de a ne muta din Dorohoi, copil fiind, am asistat la un meci de fotbal - care a avut loc pe noul teren construit în spatele şcolii israelito-române, între echipele Macabi Bucureşti şi Macabi Dorohoi. Nici pînă azi nu pot uita de faimoasa lovitură trasă în minge de bec-ul **Şimşinovici** de la poarta lui Macabi Bucureşti, care, aproape că a scos din pămînt stîlpii porţii lui Macabi Dorohoi. Fratele meu, dr. Iancu Cohn z.l. a adus echipa bucureşteană la Dorohoi, fiind medicul ei.

Îmi revine mereu în minte incendiul care a izbucnit în parfumeria lui **Bojet** şi a distrus multe case şi prăvălii de la farmacia lui **Timuş** pînă la fundătura care ducea la grădina cinematografului "Lux". Eram elev la liceul comercial cînd am aflat că arde strada noastră. Am fugit într-un suflet acasă. Spre norocul nostru, dar ghinionul vecinilor de peste drum ardea partea de vis-a-vis a străzii. Prietenul meu **Idelson**, a rămas, atunci, fără acoperiş.

Pe cînd locuiam la Bucureşti, sora mea **Jeanette Şufăr** mi-a scris, că la Dorohoi lipsesc săpunuri fine şi mi-a cerut să-i trimit săpunuri Legrain pentru vînzare. Eu fiind voiajor la o firmă mare din Bucureşti, aveam abonament pe calea ferată. M-am gîndit să-i duc eu personal marfa cerută. Am cumpărat săpunuri şi iată-mă în drum spre Dorohoi. Dar la transbordare trenul a întîrziat şi am ajuns la Dorohoi după miezul nopţii. În gară am fost singurul călător care a coborît din tren. Doi poliţişti m-au luat la ochi.

- Stai! Ce ai în valiză? Ce carte e asta?

Întrebări fără rost. Regele Carol al II-lea mai era în ţară. Basarabia mai era românească şi cartea suspectă avea coperte stacojii şi se numea "Munca" de Emile Zola, motiv de a fi dus la secţia de poliţie de pe strada I.C.Brătianu.

Nu ştiu cît a dat şperţ cumnatul meu **Sandu Şufăr**... dar ştiu că birjarul care m-a condus la poliţie l-a sculat în miez de noapte şi i-a spus ce mi s-a întîmplat. A doua zi am fost eliberat. Cu primul tren am părăsit Dorohoiul...

Cartea de vizită a familiei noastre

Familia mea numără 10 membrii, părinţii şi opt copii. Tata, **Şmil Cohen Uşerovici**, mama **Ţirla**. Tata a decedat in anul 1945 iar mama a murit şi ea în anul 1965. Ambii sînt inhumaţi la Bucureşti.

Primul născut in familia noastră a fost Dr. **Iancu Cohn**, decedat la Bucureşti in urmă cu 10-12 ani. Nu a lăsat urmaşi. Urmează **Şeidla - Jeanette**, decedată in Israel in anul 1989. A fost căsătorită cu **Sandu Şufăr**, mort la Bucureşti, inghetat. Sărmanul, a făcut un infarct, a căzut pe stradă într-o zi de viscol cumplit şi a fost găsit a doua zi, fără viaţă. Ei au avut două fiice. **Rene**, căsătorită cu dr. **Pompan**, locuieşte la Roma şi au la rindul lor o fetiţă că-

cident de muncă. În prezent este căsătorit cu **Lilly Simion**, avînd un fiu **Sandu**, căsătorit cu **Mihaela** (ambii ingineri), din a căror căsătorie s-a născut, în anul 1980 **Andrei**.

Beno şi **Mundi Şlaiher**, în copilărie, în faţa casei lor din Dorohoi.

Beno a fost activ în mişcarea sionistă Hanoar Haţioni.

MARCU, absolvent al Facultăţii de Ştiinţe Economice, plecat în Franţa în anul 1930 şi decedat la Grenoble (2. 07. 1982). Din căsătoria sa cu **Ginette Royer** (decedată la 16. 04. 1976) au rezultat patru fii şi trei fiice: **Guy, Michel, Jack, Jean Mark, Monique, Francoise** şi **Jacqueline.**

ETI, căsătorită cu **Simon Byck** şi decedată la 16. 09. 1968, a avut un fiu **Şilu**, şi o fiică **Mina.**

BUBI (BENIAMIN), absolvent al Şcolii de arte şi meserii din Bucureşti, s-a căsătorit cu **Ghizela (Ghitla) FINCHELSTEIN**, rezultînd un fiu **Diky**, absolvent al Facultăţii de mecanică din Petroşani şi apoi inginer proiectant principal la Institutul de Proiectări Chimice din Bucureşti.

Bubi a încetat din viaţă în anul 1986 şi este îngropat la Cimitirul sefard din Şoseaua Giurgiului - Bucureşti.

În prezent, **Diky Slaiher**, căsătorit cu **Nully Polack**, se găsesc în Canada (Montreal) iar copiii lor se numesc **Anda** şi **Bobi**, amîndoi fiind medici.

MIŞU (MENDEL) ARDELEANU a studiat medicina în Franţa şi în Italia. A profesat la Bucureşti în calitate de medic generalist şi la Vatra Dornei în calitate de balneolog. În prezent are aproape 80 de ani şi se află în Israel.

FAMILIA FISCHER DIN DOROHOI

Ramura dorohoiană a familiei **Fischer**, care avea în proprietate moara de cereale din oraşul Dorohoi, se compunea din următorii membri:

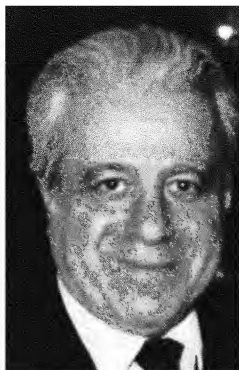
IULIUS, capul familiei, era un mare filantrop şi binefăcător al populaţiei oraşului Dorohoi. A fost însă nevoit să plece la începutul celui de-al doilea război mondial la Cernăuţi, de unde a fost ridicat de noua orînduire sovietică, împreună cu întreaga familie şi trimis într-un lagăr de muncă. În primă instantă a tăiat lemne în pădurile Herţei iar apoi a fost trimis în Siberia, unde după înjosiri şi munci grele a decedat, în nişte chinuri groaznice, de frig şi de foame.

COCA, soţia lui Iulius, membră a diverselor comitete de ajutorare a copiilor, bătrînilor şi săracilor din oraşul Dorohoi, a împărtăşit împreună cu soţul ei calvarul si umilinţele Siberiei, decedînd în condiţii îngrozitoare, de foame şi de frig.

Coca Fischer

Din căsătoria lor s-a născut la Dorohoi o fiică, surdo-mută, care s-a întors în România din Siberia, în timpul lui Hruşciov, cu primul lot de evrei repatriaţi. După scurtă vreme a imigrat în Israel.

Noi, dorohoienii...
FAMILIA ŞLAIHER DIN DOROHOI

de BENO ŞLAIHER
- Bucureşti

BUNICUL MEU din partea mamei pe nume **Ficher Adolf**, cu ultimul domiciliu în oraşul Cernăuţi, a fost evacuat în anul 1939-40 în Transnistria unde a decedat.

În clasa a treia primară, în anul 1940, am fost silit să părăsesc şcoala nr.1 din Dorohoi, situată vis-a-vis de prefectura oraşului, şi să urmez clasa a treia şi a patra la şcoala primară evreiască din localitate în condiţii cu totul necorespunzătoare (în clase era frig iarna, prea cald vara, nu erau condiţii sanitare etc). Toată populaţia aveam obligaţia, la ieşirea pe stradă, o singură oră pe zi, să purtam steaua galbenă.

De la Dorohoi am fost deportat cu întreaga familie în Transnistria şi numai printr-o minune Dumnezeiască am scăpat.

Originară din Galiţia şi stabilită pe meleagurile dorohoiene în secolele 18 şi 19, îşi începe arborele genealogic prin căsătoria lui **Burăh Şlaiher** cu **Rifca Solomon** (1869-1950). Din această căsătorie au rezultat cinci fii şi o fiică, după cum urmează:

AIZIC (medic) radiolog-mamoş, îşi face studiile la Facultatea din Viena, după care revine în Dorohoi, avînd o prodigioasă şi laborioasă activitate medicală şi umanitară. Datorită persecuţiilor rasiale, la începutul celui de-al doilea război mondial, este nevoit să se refugieze în Bucureşti, unde deschide un cabinet medical pe Şoseaua Olteniţei, consultînd şi alinînd suferinţele bolnavilor din cartier în mod voluntar şi aproape gratuit. Se stinge din viaţă în anul 1955, la vîrsta de 64 de ani, ca urmare a unei boli necruţătoare, contactate probabil din cauza specialităţii în care lucrase - radiologia.

Herşcu, născut la 27 octombrie 1895 şi decedat în luna iulie 1976, căsătorit cu **Fischer Reghina**, născută în decembrie 1894, fiica lui **Fischer Abraham-Hersch** şi a **Rozaliei** (decedată la sfîrşitul lunii mai 1975, ambii îngropaţi la Cimitirul evreiesc "Filantropia"; avînd ocupaţia de comerciant de materiale (lucruri de mînă) în oraşul Dorohoi, pînă la începutul celui de-al doilea război mondial.

Din această căsătorie au rezultat doi fii:

MUNDY (SIGISMUND), născut la data de 7 ianuarie 1929 la Dorohoi, absolvent al Facultăţii de Electrotehnică a Institutului Politehnic din Bucureşti. A avut iniţial activităţi didactice la catedra de "maşini electrice" a aceluiaşi institut, ulterior a fost cercetător principal şi şef de laborator la Institutul de Cercetări şi Proiectări Electrotehnice din Bucureşti. În prezent este pensionar. Are o fiica, **Anita**, care s-a repatriat în Israel, în 1984, de unde a plecat cu soţul ei în Canada (Montreal), avînd două fiice.

BENO (BENEDICT), născut la data de 3 iulie 1930, absolvent al Facultăţii de Electroenergetică de la Institutul Politehnic din Bucureşti, a fost timp de 37 ani inginer proiectant principal la Secţia de proiectare a Intreprinderii de distribuţie a energiei electrice Bucureşti.

Căsătorit prima oară cu **Ruth Wiesel**, decedată în 1961 într-un ac-

Nu după mult timp am fost opriţi pe drum de către soldaţi ai armatei ruseşti, care conduceau o coloană de prizonieri români spre o destinaţie necunoscută. Le-am explicat că sîntem civili evrei, care am fost în lagăre de muncă forţată şi că vrem să ajungem acasă. Ne-au ordonat să intrăm în coloană, urmînd ca la primul comandament să primim documente cu care să plecăm acasă.

Aşteptam de atîţia ani asceastă zi a eliberării încît ne-am gîndit că e mai bine să primim acte, care ne vor feri de neplăceri pe drum. Am mers în coloană zeci de kilometri. Am trecut Prutul ajungînd la Bălţi, flămînzi şi sleiţi de puteri. Aici am reuşit să vorbim cu un maior sovietic care, după ce ne-a ascultat relatarea tragediei noastre, a spus că evreii sînt speculanţi şi paraziţi şi că mai bine ne-ar spînzura. După vreo 10 zile am fost îmbarcaţi într-o garnitură de 60 de vagoane închise cu sîrmă ghimpată. Eram cu toţi în şoc. Trenul a pornit spre răsărit şi fără oprire, zi şi noapte ne ducea în Rusia. Hrană şi apă căpătam odată la două zile, iar necesităţile ni le făcem printr-un orificiu la colţul vagonului. Astfel am trecut Nistrul, Bugul, Donul şi trenul nu se mai oprea. Trenul a oprit la Stalingrad. Oraşul era complet distrus de luptele care au avut loc.

De la gară pînă în lagărul unde am fost încartiruiţi, pe drum populaţia ne scuipa şi ne striga "ucigaşi, ticăloşi...". În lagărul în care eram 10.000 de prizonieri am fost împărţiti pe brigăzi de lucru. Munceam greu la refacerea oraşului Stalingrad, alături de prizonierii de război nemţi şi români, avînd acelaşi regim ca şi ei. Noi evreii! Noi victimele... Era de neînţeles pentru noi. Iarna grea a anului 1944-1945 a lăsat urme grele asupra prizonierilor. Oamenii se îmbolnăveau şi mureau ca muştele... Noi evreii eram strîns uniţi, nu ne despărţeam unul de altul. Şi cu toate acestea nu am putut cu nimic ajuta pe acei dintre corelegionarii noştri care au pierit in acel an, acolo în lagărul de la Stalingrad: **Lerner** (Dorohoi), **Roizen** (Darabani), **Cuşmaru** (Săveni), şi alţii. Alarmaţi de indiferenţa ruşilor faţa de cazul nostru, ieşeam mereu la raport la ofiţerul N.K.V.D...

La 3 mai 1948, a venit ordinul de repatriere a tuturor românilor din lagăr şi, odată cu ultimii prizonieri români, am fost şi noi repatriaţi..."

Elevi ai clasei a VI-a de la Liceul Evreiesc. Dorohoi 1941. De la stînga: **Carol Segal, prof. Haller, Laurian Segal-Băluş, Titi Rapaport**, prof de latină **Scheib, Martin Moscovici** şi **Dan Regenstreich.**

După agitaţia care domnea, după nervozitatea comandanţilor ne-am dat seama că ofensiva rusească a început. O aşteptam, sperînd că ea va aduce eliberarea noastră, reîntoarcerea la casele noastre, revederea cu familiile noastre. Într-adevăr după un bombardament îngrozitor asupra Iaşului şi a întregului front, trupele române au început retragerea, iar noi - cu sufletul la gură - aşteptam ordine de la comandanţii noştri. În dimineaţa lui 20 august am descoperit că toţi militarii români au fugit, lăsîndu-ne în voia soartei, complet dezorientaţi şi în mare dilemă: dacă plecăm după români, riscăm să fim omorîţi de ei pe drum, dacă ne prind nemţii ne omoară pe loc. Ne-am ascuns într-o pădurice din apropiere, sperînd că vom putea şi noi fugi spre Iaşi. Din păduricea situată pe un deal am asistat la retragerea în debandadă a trupelor române şi germane. Toată noaptea am auzit zgomot de motoare pe şosea. În zorii zilei am văzut tancurile, camioanele care se scurgeau spre Sud. Nu puteau fi decît tancurile ruseşti. De bucurie, de fericire ne-am îmbrăţişat, şi ca la comandă am început să fugim în direcţia lor.

Ne-am înşirat de-a lungul şoselii făcînd tot timpul semne de bucurie cu mîinile. Tanchiştii, negri de fum, de ulei, nu aveau timp nici măcar să se uite la noi. După cîteva ore au început să treacă camioane cu soldaţi. Din cînd în cînd se oprea cîte un camion din care coborau soldaţi care ne ameninţau cu armele strigînd: "Davai ceas!. negăsind ceasuri ne deschideau rucksacurile, ne percheziţionau şi luau ceea ce-i interesa.

Entuziasmul ne-a dispărut, de ce să nu recunosc. Am fost foarte prost impresionaţi de prima întîlnire cu Armata Roşie. Le găseam o scuză: e război, sînt într-o ţară inamică...

Ne-am decis cu toţii să plecăm cît mai repede de pe şosea şi să o pornim pe drumuri mai lăturalnice pentru a nu mai întîlni "victorioasa" armată sovietică, ci cu soldaţi români, care, ca şi noi căutau un drum spre "acasă". După indicaţii date de sătenii de prin cătune am pornit în direcţia oraşului Iaşi. Unii dintre noi, dorohoieni, botoşăneni, au pornit-o direct spre oraşele lor.

În fine am ajuns la Iaşi. Oraşul, după bombardamente serioase, ducea lipsă de alimente şi cu greu am găsit unde să ne adăpostim. După două zile am pornit-o spre Botoşani. Am trecut prin sate pustii... Deodată, după o cotitură, la cîteva sute de metri de noi am zărit cîţiva oameni. **Sami Şfartz**, mai iute de picior a fugit spre ei spre a căpăta ceva informaţii. Cînd a ajuns la grupul de oameni, a văzut că erau soldaţi fugiţi. Aceştia i-au spus: "Mă, băiatule, închină-te lui Dumnezeu că n-ai intrat în cîmpul ăsta. Aici totul e minat. Am privit apoi cu atenţie. marginea drumului era împînzită de fire. Mai mult tărîndu-ne decît mergînd am ajuns în orăşelul Frumuşica, unde am primit - în fine - de mîncare: prune, lapte, pîine. Cu puterile refăcute am pornit-o spre Botoşani, unde mulţi dintre noi aveau rude, prieteni, cunoştinţe. Ajutaţi de ei am pornit cu nişte căruţe spre oraşul natal Dorohoi. După cîteva ore am fost în mijlocul familiilor noastre într-o bucurie de nedescris. vestea sosirii noastre s-a rîspindit, cu viteza fulgerului, prin oraş. Au început să vie la noi rudele celor de care ne-am despărţit în urmă cu cîteva zile, care s-au îndreptat direct spre Dorohoi - şi, care, după toate socotelile noastre trebuiau să fie acasă. Nu ştiam unde sînt? Unde au rămas? Nu ştiam decît că i-am văzut în urmă cu cîteva zile, sănătoşi. Îi încurajam pe toţi spunîndu-le că vor ajunge şi ei, într-o zi-două, acasă.

Partea doua

Ce s-a întîmplat? Iată relatările lui **Fredi Glück**, şeful detaşamentului de botoşăneni.

"Am pornit-o spre nord pentru a ajunge în orăşelele noastre. Eram patruzeci de evrei din detaşamentul nostru şi încă vreo zece din alte detaşamente de muncă.

tilor. El era operator şi om de serviciu. Cîte odată se strecurau unele greşeli de ortografie care stîrneau rîsul celor care citeau afişele. Astfel, pe afiş a apărut odată: "**Un film cu GHERI KUPĂR**" sau "**ELVII şi ELVELE au voie la ARSENELUPIN**".

Proprietarul cinematografului LUX era **Izac Segal**, un om de o bunătate rară, din care cauză toată lumea îl ştia şi-l striga: **Nene Izac**. El stătea seara la intrare şi rupea biletele pe care le vindea soţia lui, iar la începerea filmului le dădea drumul în sală celor care nu aveau bani să-şi plătească biletul de intrare.

Nene Izac ţinea şi un mic restaurant cu grătar în grădina de lîngă cinema, aşa ca cei ce vizionau filmul aveau în nas mirosul înnebunitor de mititei cu usturoi iar cei ce mîncau în grădină auzeau muzica şi zgomotele din sala de proecţie. Era o simbioză foarte reuşită.

Întreruperile de film erau ceva obişnuit fiind provocate din diverse cauze: sau o defecţiune la uzina electrică, sau se strica aparatul de proiecţie, sau se rupea filmul, sau se ardea siguranţa de la stîlp, aşa că nimeni nu se mira dacă filmul se întrerupea de două, trei ori. Într-o seară însă întreruperile au fost mai lungi şi publicul şi-a pierdut răbdarea şi s-a stîrnit o hărmălaie de nedescris. Spectatorii au început să bată din picioare de se scuturau pereţii, iar strigătele nu mai încetau. Atunci a apărut **Nene Izac** care s-a urcat pe un scaun şi, după ce a liniştit lumea prin gesturi, a început să vorbească: "Dorohoer Beheimes, vus cliopter azoi mit di Fis? ("Animale dorohoiene, ce bateţi aşa din picioare. N. red.) La Botoşani nu se rupe filmul? La Iaşi nu se stinge lumina? Şi lumea bate aşa din picioare??! A BIŞE A BIŞE. A coborît de pe scaun şi a părăsit sala vădit supărat.

Cinema LUX a funcţionat zeci de ani sub conducerea lui **Nene Izac** pînă la prigoana legionară, cînd cîţiva golani l-au romanizat şi l-au distrus în cîteva săptămîni furînd tot ce se putea fura.

Drama evreilor prizonieri de război

ERA ÎN VARA anului 1944 şi eram un grup de evrei din Dorohoi şi din oraşele din apropiere, trimişi la munca obligatorie în judeţul Teleorman. Din cei cam o sută de oameni voi cita numai cîţiva de care îmi aduc aminte: **Jenică Avramovici, Izu Abramovici, Sami Şfartz, Herman Rappaport, Carol Segal, Avram Lerner, Roizen** (Darabani), **Cuşmaru** (Săveni), şi subsemnatul **Martin Moscovici**. În luna iunie ni s-a alătura încă un grup de evrei din judeţul Botoşani printre care: **Fredi Glück, Marcu Roşu, Max Lazarovici, Sandu Lazarovici**, fraţii **Friedman** şi mulţi alţii. Starea noastră fizică şi morala era deplorabilă. O parte dintre noi eram după trei ani de muncă istovitoare la carierele de piatră din Basarabia, iar legăturile cu familiile noastre erau întrerupte de cîteva luni, de cînd ruşii ocupaseră Nordul Moldovei stabilindu-şi linia frontului la Nord de Iaşi.

Mulţi dintre noi aveam familiile deportate în Transnistria şi nu ştiam nimic de soarta lor.

Într-o noapte am fost îmbarcaţi în cîteva vagoane şi trimişi la săpat şanţuri antitanc pe şoseaua Iaşi-Vaslui. Făceam parte din "Batalionul 8 Drumuri". Eram cazaţi în condiţii mizere în satele Ţibana, Ţigăneşti şi munceam păziţi de soldaţi înarmaţi, sub comanda unui ofiţer şi a cîtorva plutonieri care erau mereu beţi şi storceau din noi ultimele puteri dar şi ultimii noştri bani.

ALTE EPISOADE...

de MARTIN MOSCOVICI

DISCUŢIE CULINARĂ!

Ne-am întîlnit la o nuntă cîţiva dorohoieni şi din vorbă în vorbă, discuţia a pornit pe făgaşul mîncării: dacă n-ai mîncat un grătar la **Făgădău** nu şti ce înseamnă mici usturoiaţi şi mustoşi, momiţe care se topeau în gură, fleica în sînge, moale şi zemoasă unsă cu mujdei de usturoi, care aluneca pe gît şi apoi în burtă, bineînţeles udată cu un vin bun sau cu bere Luther. Dar o mîncare "ca la mama acasă" dacă vroiai, intrai la **Tanti Lea**, unde se servea borş rusesc şi o farfurie cu vareneches umpluţi cu cartofi şi ceapă prăjită ce înotau în untură de gîscă. Dar **Tanti Lea** era renumită şi pentru vinul pe care-l servea, vin adus de la Odobeşti sau Cotnari sau din fundul depozitului lui **Mendelă Schvartz**; un secret bine păstrat, dar important era că vinul era bun căci nu degeaba veneau avocaţii să-şi clătească gîtlejul cu vinul ales, pentru a căpăta voce şi curaj, înainte de a merge la tribunal. Dar de pastrama caldă de la **Cornişteanu** vă mai aduceţi aminte? Dar mezelurile şi şunca de Praga cu coaja aurie ca la Moraschi? Jambonul şi cărnăciorii piperaţi erau renumiţi în toată regiunea.

Am fost şi prin alte oraşe, dar cremşnituri, cataifuri, sarailii, baclavale şi îngheţată ca la **Pitaru** şu **Linscher** nu am mîncat nicăieri. Dar mere murate? Vara cînd arşiţa îţi usca gura auzeai deodată un strigăt: "MERE MURATEEE! MURATELE MEREEE!" - după care apărea **Avreimală** (care dimineaţa vindea "Varămă Beigalăh!" şi sîmburi prăjiţi) cu două cofe pline cu mere murate, toate de aceeaşi mărime, de culoarea fildeşului, ce înotau într-o zeamă de aceeaşi culoare. Cît despre gust, ce să vă spun? Cînd muşcai dintr-un măr, gura se umplea de un gust acrişor, care îţi răcorea gîtul şi apoi tot corpul. Apoi muşcai din miezul moale şi dulce. Închipuiţi-vă ce bun era dacă după atîţia ani îi mai simt gustul în gură. Cum se făceau? Probabil că era un secret de familie bine păstrat.

Nu se poate să uităm cîrciuma lui **Nusen**, unde veneau dimineaţa cei ce chefuiseră toată noaptea, abia ţinîndu-se pe picioare, dar după ce mîncau tuslama regală şi ciorba de burtă acră de trezea şi morţii, plecau direct la servici de parcă nu se întîmplase nimic

CONCLUZIA. Cine nu a fost pe la Dorohoi, POATE SĂ-I PARĂ RĂU!

CINEMA LUX DIN DOROHOI

Situat în plin centrul oraşului, pe strada Grigore Ghica, cinematograful LUX, era una din clădirile cele mai frumoase din Dorohoi.

Între prăvălia cu pălării Borsalino a lui **Kantar** şi salonul de "Coafură de Dame" a lui **Tărnăuceanu**, frumoasa terasă rotundă din faţa cinematografului te invita parcă să urci cele cîteva trepte care duceau în vechea, dar masiva, clădire, în interiorul căreia era sala unde se proiectau filmele. Şi ce filme şi ce artişti, şi ce artiste... şi astăzi oftăm cind ne amintim de ei şi ele.

În faţă, la stradă, era un panou mare pe care era scris de mîna lui **Victor**, titlul filmului şi numele artiş-

din oraş la sediul regimentului.

Colonelul Bojet m-a văzut aşteptînd la poartă. Am fost chemat, am spus despre ce este vorba. Inimosul ofiţer nici măcar nu ştia despre ce este vorba. Mi-a cerut să aştept în curte. După o jumătate de oră a apărut şi tata. Eliberat.

Seara la şil, şolăşidisul a fost vesel, toţi enoriaşii, în frunte cu tata, cîntau bucuroşi.

Toţi dorohoienii ştiu că unchiul meu, **David Schechter** era şef rabinul oraşului, iar tata era în afară de şoihăt, moel şi rabinul garnizoanei regimentului 29 infanterie, deoarece vorbea la perfecţie limba română. Recruţii evrei depuneau jurămîntul în faţa rabinului, iar ceilalţi soldaţi creştini în faţa unui preot.

Despre pogromul din Dorohoi s-a scris mult. Vreau să vin numai cu un amănunt despre care nu s-a scris pînă acum.

Tata şi unchiul meu au fost chemaţi la comenduirea oraşului şi au fost anunţatî că a doua zi va fi adus soldatul Aroneanu şi un ofiţer român, ucişi într-un incident cu un ofiţer rus, în retragerea din tîrgul Herţa, pentru a fi înmormîntaţi la Dorohoi. Aroneanu era originar din oraşul Bacău.

Doctorul **Axler**, pe atunci preşedinte al Comunităţii Evreilor a cerut garnizoanei militare o gardă de onoare, pentru a da onorul soldatului căzut la datorie.

În ziua înmormîntării soldatului Aroneanu, dr. Axler, unchiul meu David Schechter, şef rabinul oraşului şi tatăl meu au plecat cu o birjă la cimitir. In cimitir se afla o gardă militară condusă de sergentul T.R. **Emil Bercovici**, fiul librarului, vecinii noştri. De îndată ce a început ceremonia s-au auzit împuşcături din oraş. Tata a urgentat servicul divin. Cînd l-a terminat s-au urcat toţi trei în trăsura, cu care au venit la cimitir, plecînd spre oraş. Nu au reuşit să coboare dealul că au fost întîmpinaţi de militari aparţinînd regimentului 9 Vînători în retragere. I-au dat jos din birjă pe toţi trei ducîndu-i la Curtea Marţială, care se afla la Liceul de băieţi - Dorohoi. Ajungînd acolo, militarii raportează căpitanului **Duca**, şeful Curţii Marţiale că "Aceştia trei au tras în armată!" Căpitanul, fără să gîndească prea mult, a dat ordin să fie puşi la zid şi împuşcaţi.

Pînă la sosirea plutonului de execuţie, pe şoseaua care cobora de la Prefectură, mergea domol un om, mic de staură, îmbrăcat civil. Era colonelul **Barcan**, prefectul judeţului Dorohoi.

Văzînd o mişcare neobişnuită, el intră în curte să vadă ce se întîmplă. Văzîndu-i pe cei trei condamnaţi la moarte, a trimis un militar să-l cheme pe comandant. Prefectul îl întrebă pe căpitan despre ce este vorba. "Aceşti jidani au tras în armata română!". Prefectul îl întrebă: "**Şti cine sînt aceştia trei?**" Căpitanul a răspuns negativ. "**Atunci să-ţi spun eu cine sînt ăştia: Primul e doctorul Axler, colonel în rezervă, decorat cu Crucea de Fier, reprezentantul evreilor din Dorohoi; al doilea este rabinul Aron Faibiş, rabinul garnizoanei Dorohoi şi al treilea este David Schechter, rabinul şef al acestui oraş. Dacă vrei să-i execuţi pe ei, atunci execută-mă şi pe mine! Aceştia nu au tras şi nu vor trage în armata română!**"

Căpitanul a anulat pe loc ordinul şi a chemat trei ostaşi dîndu-le ordin să conducă pe fiecare din cei trei acasă, păzindu-i bine pe drum!

După tragedia pogromului de la 1 iulie 1940, după două, trei zile, tata, unchiul meu şi dr. Axler s-au dus la Prefectură mulţumindu-i colonelului Barcan pentru că le-a salvat viaţa.

Momente din viaţa lui Reb ARON FAIBIŞ (Arn Şoihet)

de BERCU FAIBIŞ

Am crescut într-o casă plină de forfotă, de mişcare. Uşa de la intrare nu stătea nici o clipă. De cum se făcea ziuă, unii intrau, alţii ieşeau. Toţi cei care veneau la noi acasă, erau evrei care îi cereau tatălui meu sfaturi, colaborau cu el în diverse acţiuni legate de orăşelul nostru, de viaţa evreiască.

Tata, Reb Aron Faibiş, era preşedintele organizaţiei sioniste "Mizrahi" din Dorohoi. El conducea şi comitetul de ajutorare a celor săraci, se ocupa cu strîngerea fondurilor pentru K.K.L., era veşnic preocupat de atragerea tineretului evreu să înveţe să citească în sidur şi himus, deci să înveţe limba ivrit. Tata a condus multă vreme hederul, avînd grijă ca melamedul să fie un om bine pregătit pentru a putea preda copiiilor primele noţiuni de ebraică şi de iudaism.

În cadrul organizaţiei "Or Ahaim", al cărui preşedinte era tata, se organizau serbări, nunţi (fără plată pentru cei nevoiaşi), barmitzve. Viaţa evreiască era în plină înflorire, şi cei 7-8000 de evrei, cîţi număra - atunci -oraşul trăiau o viaţă plină de "idişkeit".

SE ANUNŢAU zile grele pentru întreaga Românie, dar în special pentru evreii din ţară.

Sala "Or Haim" a fost rechiziţionată de armată, fiind transformată într-un depozit de arme. Hederul de alături a fost închis. Începuseră interdicţiile pentru populaţia evreiască din oraş. Singurul loc unde evreii se puteau întîlni erau şilurile care continuau să funcţioneze în Dorohoi. După cîteva luni muniţiile din sala "Or Haim" sînt scoase de armată şi tata e chemat să preia sala. Era o vineri după-amiază. Toată suflarea evreiască se pregătea să intre în Şabat. tata a luat-o cu el pe surioara mea mai mică **Şely**, şi s-a dus să puie numai un lacăt pe poarta sălii de festivităţi. Sîmbătă dimineaţa, surioara mea s-a dus însoţită de cîteva prietene să se joace în curtea sălii "Or Haim". Pe jos, peste tot, erau împrăştiate cartuşe goale cu care copiii s-au jucat. Cineva, dintre vecini a anunţat poliţia: "Copiii evrei au furat cartuşe din depozitele armatei!"

La ora 11, cînd tata se înapoia acasă de la şil, o patrulă de jandarmi înarmaţi a venit să-l aresteze. Sub escortă, trecînd pe jos prin tot oraşul tata a fost dus la regimentul 29 Infanterie.

Eu lucram atunci în parfumeria Bojet. Mama a trimis după mine. Eram cu toţi foarte speriaţi. Patronul meu m-a trimis imediat la doamna colonel **Marino**. Soţul ei era comandantul Regimentului unde tata a fost dus sub stare de arest. Familia Bojet era în relaţii de prietenie cu familia colonelului. Am fost trimis imediat afară

În amintirea unor pedagogi deosebiţi:
SALI TREBICI, GUSTA şi CLARA LINKER

de ANUŢA TĂLPĂLARIU
(născută Pomîrleanu)

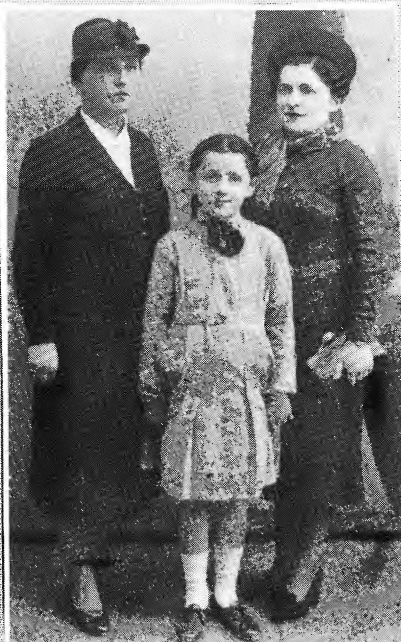
Din clasele primare păstrez în suflet amintirea doamnei Sali Trebici. Ea era cunoscută ca o învăţătoare severă, dar se comporta cu corectitudine şi aprecia străduinţele elevelor ei.

În perioada cînd doamna Trebici mi-a fost învăţătoare, în familia noastră împovărată de griji, s-a petrecut prima mare nenorocire. Mi-a murit tatăl! Poate şi pentru că eram o elevă bună, învăţătoarea mea, doamna Sali Trebici s-a apropiat de mine cu grijă maternă, am simţit dragostea ei faţa de copilul rămas orfan. Niciodată nu voi uita această femeie deosebită căruia îi datorăm, toate elevele ei, atît de mult.

Cu toată copilăria mea lipsită de bucurii, pot spune că în ceea ce priveşte învăţătoarele mele am avut noroc.

În clasa III-a am învăţat cu domnişoara Gusta Linker iar în clasa IV-a cu sora ei Clara Linker, ambele profesoare, pedagogi minunaţi, apropiate de elevele lor, dîndu-le nu numai ştiinţa de carte ci şi dragostea de adevăr, de om. Cine a avut norocul să treacă "prin mîinile" acestor femei, chiar dacă toată educaţia şcolară se rezumă la patru clase primare, a pornit în viaţă cu un bagaj de cunoştinţe pe care nu le-a uitat niciodată.

Fie-le amintirea binecuvîntată.

Trebici Saly, Lozneanu (fostă **Rozen**), la mijloc **Clara** – fiica lui **Saly Trebici**. 1939.

Un grup de eleve de la Liceul evreiesc, de la stînga: **Calman Hana, Schiller Mella, Trebici Clara, Sufăr Rene, Rene Calmanovici, Silvi Matias.**

Meier Pomîrleanu era unul din brutarii cunoscuţi în oraşul Dorohoi. Era un autodidact. Îi plăcea foarte mult să citească, şi era cunoscut ca un om cu idei progresiste şi mintea deschisă, dornic să cunoască cît mai multe, să-şi îmbogăţească în permanenţă cunoştinţele. A fost vicepreşedintele Uniunii brutarilor din localitate.

Din partea mamei ei, Anuţa este nepoata unui alt meseriaş foarte cunoscut pe vremuri în Dorohoi şi împrejurimi, **Burăh Zisman**, un curelar vestit.

Cea mai mare parte a familiei soţiei mele şi-a pierdut viaţa în Transnistria. S-au repatriat doar ea şi sora ei **Sali**, căsătorită **Croitoru**.

Salariaţii Căminului Comunităţii, 1948. În centru se află preşedintele, **Efraim Pomîrleanu, Ghizela Davidzon, Liza Groper** şi Anuţa Tălpălariu (cu ochelari).

Tălpălariu Anuţa şi Moşe, Groper Mariana.

Pomîrleanu Meier vice-preşedintele Uniunii brutarilor (cu un semn alb), lîngă preşedinte, **Bubi Finkelstein** (în centru cu pălărie). În comitetul de conducere a Uniunii brutarilor din judeţul Dorohoi erau, atunci, opt evrei.

MOŞE TĂLPĂLARIU ÎŞI DEAPĂNĂ AMINTIRI

MOŞE TĂLPĂLARIU este fiul mai mare a lui Avner şi Hanţa. Sora mai mică Pesa este căsătorită Haimovici. Moşe Tălpălariu a studiat Comerţul Superior. Toată viaţa a lucrat pe post de contabil.

El este căsătorit cu Anuţa, născută Pomîrleanu, tot din Dorohoi.

Fiica lor, Mariana, a studiat la Iaşi chimia. Ea este căsătorită cu inginerul Mircea Gropper, craiovean, dar după mamă, originar tot din Dorohoi. Cei doi tineri au locuit - după căsătorie - la Bucureşti. În anul 1982 au aliat în Israel. Moşe şi Anuţa au aliat un an mai tîrziu, în 1983.

Mariana, fiica lor, lucrează la Institutul pentru cercetări agricole Volcani, are doi copii în vîrstă de 15 şi 16 ani, care învaţă, fac sport şi se bucură de o adolescenţă frumoasă.

Moşe Tălpălariu şi-a respectat tatăl. El reuşeşte să ne înfăţişeze, un om de o mare valoare, un artist şi un tată de familie deosebit: Avner Tălpălariu.

Mă întorc la rădăcinile mele şi ale soţiei mele, la orăşelul copilăriei noastre, Dorohoi. Tatăl meu, Avner, datorită meseriei lui şi mai ales modului în care a practicat-o era cunoscut de toţi evreii şi neevreii din Dorohoi...

Tata a învăţat meseria de zugrav la un mare maestru, **Grünberg** din Iaşi, care în afară de zugrav era şi pictor.

La început tata a lucrat împreună cu maestrul lui la Iaşi, dar avînd o familie numeroasă, greu de întreţinut a preferat să rămînă în Dorohoi. În acest fel a devenit cunoscut, chiar renumit, nu numai în oraşul nostru ci în toată regiunea nordului Moldovei. Pe lîngă arta combinării culorilor care ţineau o veşnicie, Avner Tălpălariu avea şi talentul de a crea singur modele. Iarna, cînd era mort sezon stătea ore în şir cu diverse cataloage în faţă combinînd, stilizînd, creînd în acest fel modelele lui.

Cînd începea lucrul potrivea modelul, culorile într-un fel armonios, ţinînd întotdeauna seama de particularităţile locuinţei pe care trebuie să o zugrăvească.

Era cunoscut, renumit pentru acest talent. Din această cauză era chemat la lucrări mari (lucrări care ţineau săptămîni de zile), conace, case boiereşti, vile.

Unul din clienţii lui a fost compozitorul, marele muzician George Enescu.

Dar cea mai serioasă lucrare a tatii a fost "Sinagoga Beith Solomon", în urmă cu 58 de ani. A lucrat o iarnă întreagă, în frig, pe schele, mai mult pictînd decît zugrăvind. A dăruit lucrarea Comunităţii, fără a primi nici o remuneraţie pentru această lucrare de artist autentic. Lui Avner Tălpălariu i-a plăcut meseria, era plin de energie şi a lucrat cu pasiune pînă în ultimele lui luni de viaţă. A fost răpus, la vîrsta de 74 de ani, de o boală necruţătoare.

Sora mea **Pesa** a fost şi ea o personalitate în Dorohoi, datorită capacităţii ei deosebite la învăţătură. A absolvit liceul "Regina Maria" din localitate ca premianta întîia, cu cunună, într-o promoţie cu marea majoritate creştine.

Pesa a aliat în Israel, împreună cu soţul ei, în anul 1965 şi de atunci locuieşte în oraşul Haifa.

Soţia mea **Anuţa** a rămas de timpuriu orfană, la vîrsta de nouă ani i-a murit tatăl, iar la vîrsta de 14 ani i-a murit mama în deportarea din Transnistria. Tatăl soţiei mele,

PICTORUL AVNER TĂLPĂLARIU

Pe unul din pereţii templului "Beith Shlomo" (Beith Solomon) din Dorohoi se află o placă comemorativă dedicată defunctului pictor Avner Tălpălariu, care a pictat tot interiorul acestui lăcaş sfînt.

În timpul verii, Avner Tălpălariu se ocupa de meseria lui de zugrav, iar iarna şi-o dedica pasiunii lui: pictura.

Bătrînii povestesc că Avner Tălpălariu a realizat multe tablouri, care au împodobit casele locuitorilor din oraşul Dorohoi. Chiar şi renumitul muzician George Enescu se mîndrea cu una din picturile lui Tălpălariu. Pictorul dorohoian aborda subiecte diferite, dar cele mai apropiate inimii lui era figuri de evrei, imagini din Eretz Israel, obiecte sfinte...

Fiul şi fiica lui Avner Tălpălariu, Moşe şi Pesa, au împlinit visul tatălui venind în Israel cu întreaga familie şi trăind "în peisajele" pictate din imaginaţie de tatăl lor.

Picturi în ulei, realizate de **Avner Tălpălariu,** expuse pe pereţii Sinagogii "Beith Solomon" din Dorohoi. Ele reprezintă "Zidul de Apus" – în viziunea pictorului.

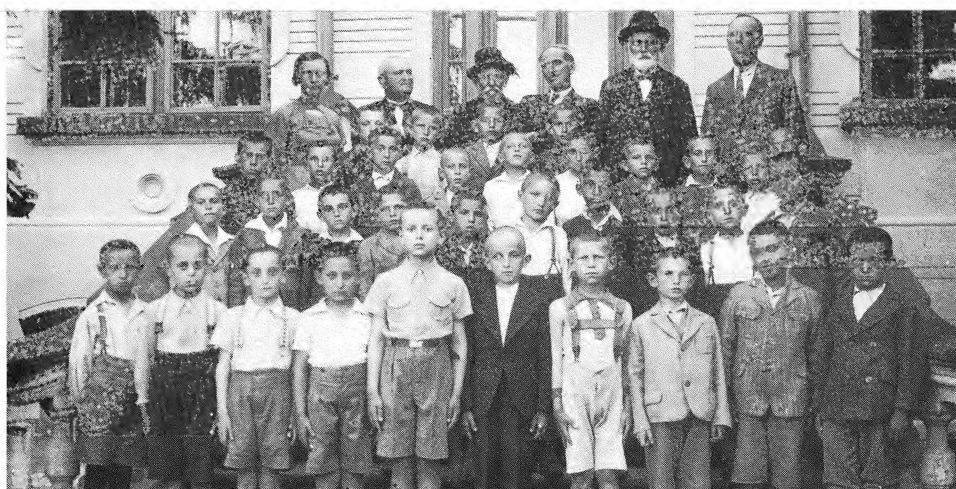

Avner, Hanţa, Moşe şi Pesa Tălpălariu.

Şcoala israelito–română de băieţi, an şcolar 1934–35, clasa I–a. Învăţătoare de limba română: **Solomon Mina (Cohn), Segal M, Fichman Saul, Ionaş Herş** (epitrop) şi **Herşcovici Maier** (directorul şcolii).

Clasa I–a, şcoala israelito–române băieţi, an şcolar 1933–1934. **Solomon Mina (Cohn), Cuperstein Gherş, Herşcovici Maier** directorul şcolii.

Corpul didactic al şcolii israelito–române de băieţi, an şcolar 1937–1938. **Cuperştein Gherş**, ebraică; **Păun Maria**, română; **Cohn Reghina**, romînă; **Herşcovici Maier**, director; **Mina Cohn**, română; **Maranţ Şulim**, ebraică.

Neuitata profesoară MINA COHN

de DAVID SHLOMO

MULTE GENERAŢII de elevi din oraşul Dorohoi îşi amintesc cu nostalgie şi dragoste de profesoara **Mina Cohn.**

În vizita mea din vara trecută în România, am vizitat-o pe excepţionala Mina Cohn, o doamnă octogenară, emoţionată, copleşită de amintiri.

Ea îşi trăieşte bătrîneţea cu soţul ei **Aizic Cohn**, fratele lui **Iosef Cohn**. Mulţi dintre elevii Minei Cohn nu o uită şi ea povesteşte de gestul uman al d-rului **Willy Bitterman**, fostul ei elev, gest care exprimă bunătatea şi recunoştinţa multor Dorohoieni.

Cele două ore petrecute cu ei au fost stropite de multe lacrimi, amintirile triste, vesele, despre şcolile unde a fost profesoară, despre elevii pe care i-a educat în oraşul ei natal, Dorohoi.

N-am putut vorbi prea mult, dar, la plecare i-am promis că fotografiile pe care mi le-a predat pentru acest volum vor apare şi astfel va fi eternizată o perioadă de mulţi ani...

Corpul didactic al şcolii israelito-române de băieţi, în cancelarie: **Cuperstein Gherş** (învăţător de limba ebraică); **Herşcovici Maier** (director); **Solomon Mina** (**Cohn**) (învăţătoare de limba română); **Marcus Estera** (învăţătoare de limba română); **Maranţ Şulim** (învăţător de limba ebraică). Dorohoi, iunie 1933.

Corpul didactic al şcolii israelito-române din Dorohoi (băieţi şi fete) an şcolar 1931-32. Pe scaune de la stînga: **Birman Tica, Marcus Estera, Herşcovici Maier** (directorul şcolii de băieţi), un inspector şcolar, **Lincher Clara** (directoarea şcolii de fete), **Trebici Sali**. În picioare: **Rabinsohn Levi, Ziter H., Maranţ Şulim, Solomon Mina** (**Cohn**), **Dorfman I. Cuperstein Gherş**.

ORAŞUL VIEŢII MELE

de REGHINA COHN - SIELBERMAN

ÎN CASA părinţilor mei, **Anetta** şi **Iancu Sigal** am fost şapte copii, patru băieţi şi trei fete. Mama noastră, o femeie bună, blîndă, deşteaptă şi harnică a căutat să ne insufle cinstea şi dragostea de oameni. Mama – în afară de familia ei, destul de numeroasă – trimitea de trei ori pe zi mîncare şi părinţilor tatălui meu, care erau în întreţinerea tatei.

Soră cea mare, **Sali Sigal** farmacistă, locuieşte la Rişon Le Zion. Ea a fost căsătorită cu **Jean Segal**. Au un fiu **Milian Segal**, inginer căsătorit cu **Clara Zeilingher** tot ingineră. Ei au două fiice reuşite.

Iulius Sigal (z.l.), fost inspector financiar, căsătorit cu **Ghizela Schwartz** din Rădăuţi. Ea a fost o soţie bună şi devotată, care l-a îngrijit pe fratele meu pînă în ultima clipă a vieţii, cu multă abnegaţie şi devotament. Ei au o fiică **Sorana Sigal**, medic stomatolog, căsătorită cu **Oswald Schächter**, avocat; au un băiat **Pinchas Schächhter**, medic chirurg la spitalul Tel Hashomer, căsătorit cu **Leia**, farmacistă. Şi ei au doi fii minunaţi.

Monică (Solomon) Sigal medic O.R.L., colonel, a lucrat la spitalul militar din Bucureşti. Este căsătorit cu **Aura Iancu**, profesoară de engleză şi rusă. Ei au o fiică **Rolanda**, studentă la medicină în anul III.

Marcel Sigal, contabil, căsătorit cu **Silvia Pinhas**, profesoară de matematică. Au o fiică **Alina**, medic stomatolog, căsătorită cu **Israel Levi**, medic stomatolog. Au doi copii reuşiţi.

Iosilică (José) Sigal, medic ginecolog, a lucrat ca director la Centrul de transfuzie – Iaşi, apoi ca asistent universitar la spitalul Parhon. Este căsătorit cu **Liana**, farmacistă şi au o fiică **Mona**, căsătorită cu **Ginu Weissman**, tot medic.

Subsemnata **Ghina Cohn**, am lucrat 35 de ani ca învăţătoare la şcoala israelito-română de fete şi băieţi, apoi la şcolile nr. 2 – fete şi băieţi. Am fost căsătorită cu **Iosub Cohn**, care a murit în 1956, apoi recăsătorită cu **Haim Cohn**, decedat în anul 1982. În 1984 am aliat în Israel. În 1988 l-am cunoscut pe actualul meu soţ **Zoltan Sielberman**, avocat.

Sufleteşte am rămas o fiică a Dorohoiului, oraş în care evreimea a păstrat imaginea culturală şi morală a neamului nostru.

Tata şi cei patru fraţi

Reghina Cohn, cu surorile şi fraţii ei, **Marcel** şi **Iulius.** În spate: **Iosub Cohn** şi **Sandu Malcaş.** 12.XI.1941

HERMAN DAVID, un "boss" uman

de DAVID SHLOMO

MULŢI BUCUREŞTENI îşi amintesc de **Herman David** directorul general al marilor magazine "Galleries Lafayette" - "Socec" din Bucureşti, care a colaborat zeci de ani cu **S. Schwartz**.

Herman David este originar din oraşul Dorohoi. În tinereţe el a fost foarte activ în diverse domenii. A colaborat cu scriitorul **Ion Călugăru** şi alţi oameni de litere în organizarea unor seri literare, festivaluri culturale.

Herman David a lucrat la bătrînul librar **Bercovici**. Avea doar 12 ani cînd şi-a început ucenicia şi la 14 ani a trecut să lucreze la Banca "Moldova" din Dorohoi. La vîrsta de 16 ani era contabil la depozitul de alimente al Spitalelor militare din judeţul Dorohoi.

În anii 1916-1920 Herman David era prezent la toate activităţile tineretului evreu din Dorohoi, mai ales în cercul tinerilor sionişti din localitate.

Cu acest bogat bagaj de experienţe profesionale îşi ia zborul spre Capitală, spre Bucureşti şi este angajat la renumita firmă "Galleries Lafayette" devenind director general, după cîţiva ani, datorită calităţilor sale profesionale şi mai ales umane. Herman David, a ajutat foarte mulţi oameni, în primul rînd pe dorohoienii care apelau la el pentru un servici, sau un ajutor. El era cunoscut în întreprindere ca un "boss" uman, un om gata oricînd să sprijine, să ajute.

După cel de al doilea război mondial, centrala europeană a lui "Galleries Lafayette" nu a renunţat la serviciile sale. El este invitat la Bruxelles unde îşi continuă activitatea pînă la adînci bătrîneţi - fiind foarte apreciat.

Herman David a plecat definitiv dintre cei dragi, în urmă cu cîţiva ani, la Bruxelles. A fost - pînă în ultimele lui zile - un om deosebit.

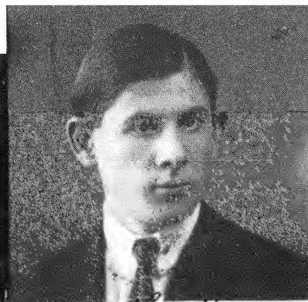
Elly şi **Mica**, copiii lui Herman David, sînt demni urmaşi ai tatălui lor. Ei sînt - ca şi Herman David - oameni cu suflet, evrei buni. Exemplul tatălui lor

1926. **Herman David**, la nunta sa.

Dr. **Mica Giurgea**, fiica lui **Herman David**.

Ion Călugăru, cu dedicaţie.

DIN ACELE ZILE NEGRE...

de Dr. MARCEL SOLOMON - Haifa

În relaţiile evreilor cu populaţia creştină, în orăşelul Dorohoi, au existat perioade mai bune, şi mai dificile, dar, în general, nivelul relaţiilor a fost satisfăcător.

Situaţia evreilor s-a degradat complet, începînd cu pogromul de la 1 iulie 1940. În perioada legionară şi antonesciană şi, mai ales, după izbucnirea războiului împotriva Uniunii Sovietice, prigoana împotriva evreilor s-a exacerbat. Evreii din orăşelele judeţului (Săveni, Darabani, Mihăileni, Rădăuţi - Prut) au fost concentraţi, în condiţii deosebit de grele, iar unii dintre ei au fost trimişi în lagărele Tg.Jiu şi Călăraşi, pe baza unor acuzaţii imaginare.

Evreii au fost obligaţi să poarte "Steaua galbenă", fiind, astfel, la cheremul bătăuşilor şi huliganilor. Circulaţia evreilor era limitată la una-două ore pe zi, pe unele străzi era interzis accesul evreilor, în zilele de duminică şi sărbători; iar părăsirea oraşului era interzisă. Prăvăliile şi întreprinderile evreieşti au fost treptat "romanizate", existenţa zilnică devenind problematică.

Deportările din noiembrie 1941, cît şi deportările din iulie 1942, s-au datorat alipirii administrative a judeţului Dorohoi la guvernămîntul Bucovinei, dar, mai ales insistenţelor notabilităţilor locale, la autorităţile centrale, pentru aprobarea deportărilor. Între cei ce au insistat - în mod deosebit - pentru trimiterea la moarte a evreilor, au fost colonelul Barcan, prefectul judeţului, dr. **Felix Nădejde**, medicul şef al judeţului, primarul oraşului, ing. **Jean Pascu**, farmacistul **Gh.Timuş**, avocatul **Adam** şi mulţi alţii. În iulie 1942, cînd trupele fasciste au înregistrat succese deosebite pe front, s-a hotărît deportarea în Transnistria, a încă 777 evrei, dintre cei 2500-3000, cîţi mai rămăseseră. Familia noastră nu primise autorizaţia de rămînere, aşa că ne pregăteam să plecăm la gară. Tatăl meu, **Leon Solomon**, a apelat, fără rezultat, la nenumăraţi "prieteni" influenţi, pe care, în trecut, îi ajutase. Salvarea ne-a venit de la un vechi prieten al tatei, dr. **Vereanu**, directorul spitalului judeţean, care a obţinut, în cîteva minute, autorizaţia de rămînere şi nu a acceptat cea mai mică recompensă. Întrucît nu s-a completat numărul de evrei programat pentru deportare, lt.col. **Ionescu**, comandantul regimentului 29 infanterie, a propus să se ridice toţi evreii, de pe două străzi, pentru a se ajunge la numărul programat. S-a opus, categoric, acestei propuneri criminale, colonelul **Constantinescu**, comandantul garnizoanei şi a Cercului teritorial de recrutare, care, în plus, a şi adăpostit, la cercul de recrutare, cîteva familii (femei şi copii), ai căror capi de familie se aflau la muncă obligatorie. După intrarea trupelor sovietice, lt.colonelul Ionescu s-a înapoiat cu divizia de voluntari "Horia, Cloşca şi Crişan", cu gradul de general de brigadă şi a avut impertinenţa de a solicita Comunităţii Evreilor din Dorohoi, un certificat de bună purtare, dar... a fost refuzat. Ulterior, a fost condamnat de către Tribunalul poporului şi pentru alte crime de război.

În iulie 1942 au fost deportaţi 452 evrei, dintre care au scăpat cu viaţa doar 50!

Deportările, cît şi celelalte măsuri antievreieşti, au fost efectuate cu colaborarea activă şi entuziastă a populaţiei locale. Dar, pe lîngă cei mulţi, ce şi-au pierdut prin comportarea activă sau pasivă, demnitatea umană, au fost şi unii, care, în aceste zile crunte, au dovedit o putere şi o conduită morală deosebită, ajutînd, în limita posibilităţilor, pe concetăţenii evrei persecutaţi.

Trebuie reliefată comportarea demnă şi umană, între alţii, a următorilor: avocaţii **Mihai (Mimi) Vasiliu** şi **Lovinescu, dr. Vereanu**, inginerul **Tunaru**, colonelul **Constantinescu**, maiorul **Drăguş**, căpitanul **Stino**, profesorii **Colban, Botezatu, Soroceanu** etc.

Spre sfîrşitul anului 1943 au revenit, din Transnistria, evreii dorohoieni rămaşi în viaţă - mai puţin de jumătate din cei deportaţi - restul decedînd sau fiind asasinaţi în Transnistria...

Condiţiile de viaţă, în perioada descrisă, au fost deosebit de grele şi pentru evreii rămaşi în Dorohoi. S-au făcut eforturi deosebite, de către Comunitatea Evreilor, pentru supravieţuire, întrajutorare şi o oarecare "normalizare". Evreii rămăseseră la bunul plac al oricărui huligan şi au fost unii, mai ales poliţişti, care s-au remarcat prin cruzime (comisarii **Mercur, Gavagiuc, Costea** etc.).

La 5 aprilie 1944 au intrat în Dorohoi trupele sovietice şi astfel s-a încheiat cel mai dureros şi mai sîngeros capitol din istoria evreilor din Dorohoi.

O dorohoiancă - UN OM DEOSEBIT

de EUGEN LUCA

N-a elaborat o nouă, revoluţionară teorie ştiinţifică. Şi nici vreo doctrină economică, sociologică sau juridică. N-a fost, iarăşi, autoarea unei invenţii capitale. N-a scris o carte de căpătîi, nici un vers în albumul ei de liceană. N-a pictat tablouri superbe, n-a cioplit statui, n-a compus simfonii. N-a fost nici protagonista vreunei acţiuni spectaculare pe care, evocînd-o, istorici dintre cei mai obiectivi sfîrşesc prin a deveni patetici iar rapsozii le slăvesc in stihuri. A fost, într-un anume sens, o femeie obişnuită.

O femeie obişnuită, dar care a trăit cu o intensitate aparte, evreiască aş spune, suferinţa.

Orfană de tată, din prima pruncie încă, crescută şi educată de o mamă vitează care ştia să înfrunte adversităţile pentru a-i asigura o existenţă precară, la vîrsta adolescenţei, cînd se deschidea ca un boboc de trandafir - era, îmi spunea scriitorul dorohoian Ion Istrate, cea mai frumoasă fată din tîrg - a fost smulsă iluziilor, visurilor, mediului ei şi aruncată în plin infern, într-un sinistru ghettou din Transnistria. Unde, dezarmată cum era, avea să lupte totuşi pentru a supravieţui, cu frigul şi cu foamea, cu murdăria, cu păduchii vehiculînd tifosul.

O femeie obişnuită a fost, dar care a trăit cu o intensitate aparte suferinţa, iar suferinţa, departe de a o doborî, a înnobilat-o. Şi care, ca una ce a suferit atît, un singur scop şi-a propus: să combată cu toate forţele ei suferinţa, să uşureze, să îmbogăţească şi să înfrumuseţeze viaţa semenilor.

De aceea, a şi studiat medicina şi, ca elevă a profesorilor Nicolau şi Burghelea, s-a realizat ca un excelent specialist, dăruită cu totul profesiei sale pe care o exercita din vocaţie, nu din interes. A salvat bolilor, morţii adesea, sute, mii de copii.

N-a fost, e drept, o creatoare şi nici o celebritate. Dar a ştiut să lupte fără odihnă cu boala şi cu moartea. Şi a dobîndit nu puţine satisfacţii: zîmbetul de fericire al unei mame care şi-a văzut, în sfîrşit, copilul sănătos; binecuvîntarea unui tată pînă mai ieri disperat. N-a fost o creatoare, dar a fost un om, într-o vreme cînd oamenii adevăraţi se împuţinează în mod îngrijorător.

A fost un om care s-a împotrivit nu doar bolilor fizice şi morţii, ci, deopotrivă, şi celor morale: egoismului desigur, dar şi indiferenţei şi comodităţii, care sînt tot atîtea forme ale laşităţii. Un om la care nu erai obligat să apelezi cînd te aflai în nevoie, căci de cele mai multe ori venea el la tine să te ajute de cîte ori te aflai la ananghie sau cînd te păştea vreun necaz.

N-a fost dintre olimii pe care i-a cunoscut, oricît de vag, unul, unul singur pe care să nu-l fi întîmpinat la aeroport cu un zîmbet pe buze, cu o sacoşă de alimente şi cu bani. Şi n-a fost dintre olimii pe care i-a cunoscut oricît de vag, unul, unul singur pentru care să nu se fi zbătut, cum numai ea ştia să se zbată, pentru a-i uşura situaţia, pentru a-i obţine un loc de muncă, o locuinţă, căruia să nu-i fi girat împrumuturi. Nu precupeţea nici energie, nici timp şi nici bani pentru a-i ajuta pe olimi, ea, căreia, ca ola hadaşa, nimeni nu i-a întins o mînă, nimeni nu i-a dat un sfat măcar.

N-o descurajau nici refuzul unuia, bădărănia, jignirile altora. Chestiunile de prestigiu, de onoare le nesocotea cînd ştia că are o datorie omenească de împlinit. Şi nu se dădea bătută pînă n-o împlinea, chiar dacă o tristă experienţă o învăţase că atîţia dintre cei care-i erau obligaţi se refuzau nu numai recunoştinţei dar pînă şi celei mai elementare politeţi.

A contribuit la clitarea olimilor din România, a medicilor mai ales. Şi ajuta pe olimi, şi menţinea legătura cu prietenii rămaşi în România, a căror soartă, de aici, căuta s-o aline, expediindu-le medicamente costisitoare, alimente, îmbrăcăminte, bani chiar.

N-a fost o creatoare, o celebritate, dar a fost un om. Nu un om obişnuit chiar, ci unul cu totul aparte, deosebit. A fost întruchiparea omeniei însăşi. De aceea, cînd ni s-a anunţat vestea că ne-a părăsit pentru totdeauna, un frig mi-a trecut prin oase. Şi m-am simţit mai singur încă. Şi mai neajutorat. Şi mai sărac. Şi mi s-a părut că e mai puţină lumină în lume şi mult mai rece şi umed.

A fost un om adevărat - generozitate numai şi energie.

O chema: ERNESTINA-ROZICA SOLOMON. Să-i binecuvîntăm amintirea!

O vorbă şoptită.

Sfinţii mor şi dînşii
Şi-aţi plecat acolo
Unde vom fi toţi:
Una şi-încă una
Şi-iarăşi încă una,
Aţi plecat pe rînd...
În al morţii giulgiu,
În odăjdii sfinte,
Îmbrăcate-n moarte
Aţi plecat tăcute...
Sfinţii mor şi dînşii
Şi-n şirag de moarte
Aţi murit şi voi.

(Poezia "Şi sfinţii mor" e dedicata memoriei soţiei mele, dr. **Ernestina Solomon**, mamei mele, **Clara Solomon**, şi surorii mele, ing. **Mina Leibovici**, care au murit la scurt interval, una după alta.)

ARBORELE ÎNŢELEPCIUNII

Din negura veacurilor
Mi-am strecurat firavele fire
În mîlul pămîntului
Şi-am prins rădăcini în adîncul istoriei.
Şi zi de zi, mai puternic
M-am înfipt în ţărînă,
Sugînd din seva legendelor.

Spre cer m-am înălţat,
Crescînd bogata coroană de frunze.
Şi fiecare frunză o slovă era.
În vîrf lucea a-Înţelepciunii Carte
Şi alte cărţi în jurul ei sclipeau.
Şi nu o dată focul urii
Mi-a ars ars tulpina
şi frunzele le-a ars.
Dar, nemuritor ca slova,
Din nou mugurеam din cenuşă
Şi iar coroana de cărţi
Răcoritoare umbră pămîntului dădea
...Şi din nisip au răsărit izvoare
si păduri
Şi grîne şi iubire şi dreptate
Şi palide vlăstare de pace şi speranţa.
Şi umbra mea se întindea mereu
Mai largă, mai de viaţă dătătoare.
Din frunzele-mi, popoarele-nsetate
Speranţa o sorbeau şi-nţelepciunea,
Mi se zicea poporul cărţii şi
Poporul păcii şi dreptăţii,
Şi-al libertăţii rob eram

Dar cărţile au început să-mi cadă...
Azi una şi înc-o frunză mîine.
Mi s-a rărit coroana...
Şi parcă şi tulpina s-a-ncovoiat puţin
Şi parcă ş-omenirii
N-am slove să-i mai dau.

Nu va găsi, poporul cărţii
Puterea, frunze noi să crească?

Dr. **VLAD SOLOMON**

OPINIA PUBLICĂ

Am fost arestat în plină stradă,
Şi închis.
La întrebările mele
Nu mi s-a răspuns nimic,
Deoarece, cum spunea întreaga
OPINIE PUBLICA,

Ştiam şi singur care-mi sînt păcatele.
Curînd am fost judecat
Şi, în virtutea numeroaselor capete de
acuzare,
Am fost condamnat la moarte pe viaţă.
Am protestat, am strigat,
Dar juriul a rămas neclintit.
Doar un zîmbet surprins
le-a apărut pe buze:
Cum am îndrăznit să mă opun lor,
Lor, OPINIEI PUBLICE ?

În închisoare am reflectat adînc
la cele ce făcusem.
Şi, curînd, am dat dreptate celorlalţi,
Pentru că erau mulţi şi, apoi,
Pentru că erau alţii.
Atunci mi-au comutat pedeapsa,
Apoi m-au amnistiat.
Am fost numit în juriul
OPINIEI PUBLICE,

Urmînd să judec un inculpat,
Care, bătîndu-şi joc de noi,
De noi, OPINIA PUBLICĂ,
Protesta şi striga ca un nebun,
Prefăcîndu-se că nu ştie
De ce a fost condamnat
La moarte pe viaţă.

Ana (căsătorită Aronovici), locuieşte la Haifa. Fiica ei, **Ariela Vraneţcki**, e arhitectă la Tehnionul din Haifa.

Dr. **Marcel Solomon**, medic oftalmolog la Haifa, căsătorit cu **Beatrice**, are un fiu, **Amnon**, militar în termen.

Dr. **Benedict Solomon**, medic, chirurgie generală şi urologie, locuieşte în Holon. Este membru în Asociaţia Scriitorilor din Israel. A fost căsătorit cu **Ernestina Solomon**, şi ea din Dorohoi, fiica lui **Sura Kaner** (născută **Pitaru**), medic pediatru, care a decedat la Holon. Dr. Ernestina Solomon a publicat peste 40 de lucrări medicale în România, Franţa, Austria, Germania. În timpul războiului a fost trimisă în lagăr împreună cu mama ei, **Sara Kaner**, şi cu familia **Pitaru**.

Dr. **B. Solomon** are un fiu, **Vlad,** medic stomatolog la Kiriat Onu. E membru în Asociaţia Franceză de Stomatologie Psihosomatică.

În timpul celui de-al doilea război mondial, dr. **B. Solomon** a fost în diferite lagăre de muncă, iar spre sfîrşitul războiului a fost condamnat la moarte de către Curtea Marţială a României fasciste. Dar această sentinţă n-a mai fost pusă în aplicare deoarece s-a ascuns la Dorohoi pînă la venirea ruşilor.

Publicăm cîteva din poeziile Dr. **Benedict** şi dr. **Vlad Solomon**, fiul său. Poeziile lui **Benedict Solomon** se traduc, în prezent, în franceză, germană şi engleză.

Vlad Solomon, şi el membru în Asociaţia Scriitorilor din Israel, a publicat cartea de poezii "În noi e un cer mai adevărat". I s-au publicat poezii intr-o antologie editată in Olanda (împreună cu poezii de Brodski, Heine, Lermontov, Majokovsky, Mandelstein, Pasolini, Pasternak, Ronsard, Shakespeare). Antologia poeţilor de limbă română din Israel, apărută recent la Bucureşti, cuprinde de asemenea şi poeziile lui Vlad Solomon, intitulate "În noi e un cer mai adevărat". Acualmente i se traduc poeziile in ebraică.

Dr. **BENEDICT SOLOMON**

ŢII MINTE STEAUA NOASTRĂ

Ţii minte steaua noastră
Ce ne privea de sus
Cînd ne uitam la dînsa
În nopţile de groază
În nopţile de smoală?

Ţii minte steaua noastră
Pe care se-ntîlneau
Şi dorurile noastre
Şi visele, speranţe
Că iar ne vom vedea

Ţii minte steaua noastră?
Din cînd în cînd plîngea
Lăsînd să-i lăcrămeze
Steluţe mici de dor,
O stea şi înc-o stea...

Erau atîtea stele
Stropind cu aur bolta
De neagră catifea!
Şi, printre-atîtea stele,
Aveam şi noi o stea.

Şi la aceeaşi oră
Ne îndreptam privirea
Spre ea, cum ne jurasem
Cînd oamenii satanei
Ne-au despicat în două.

Ţii minte,
Ţii minte steaua noastră?
Ea nu mai străluceşte
Şi nu mai e a noastră!
A fost cîndva a noastră!

ŞI SFINŢII MOR

Aţi plecat capul,
Aţi inchis ochii
Şi v-aţi dus, tăcute,
Una după alta.
Una
Şi încă una
Şi încă una...
Aţi plecat în lumea
Liniştii eterne,
S-aduceţi şi-acolo
Cite-o vorbă bună,
Cite-o mingîiere
În tăcerea-adincă

SPICUIRI DIN CRONICA UNEI FAMILII

de dr. BENEDICT SOLOMON

Leon Solomon a fost unul din cei mai iubiţi şi mai respectaţi locuitori din Dorohoi. Cunoscut prin cinstea, modestia şi bunătatea sa veneau la el numeroşi oameni din depărtări pentru a le arbitra diferendele şi a le rezolva neînţelegerile.

A fost, împreună cu fratele său, **Iosub** (decedat în Israel), proprietarul depozitului de produse petrolifere "Vegus". Timp îndelungat a fost preşedintele Fondului Naţional Evreiesc din Dorohoi, precum şi membru în conducerea Comunităţii Evreiesti.

O rudă a sa, colonelul **Zelniceanu**, a fost aghiotantul reginei Maria. Fratele mai mare al lui **Leon Solomon, Lupu**, originar, ca şi Leon, din Herţa, a fost unul din apropiaţii reginei şi adesea, datorită intervenţiilor sale la regina Maria s-au rezolvat necazuri diferite ale evreilor din regiune.

Carol Solomon, unul din fiii lui **Lupu** (frate cu **Leiba** şi **Herman**) şi-a făcut studiile universitare în Franţa, înaintea ultimului război mondial şi s-a stabilit la Grenoble şi apoi la Valence-Drome. **Carol Solomon** a fost unul din conducătorii Maquis-ului (mişcarea de rezistenţă antihitleristă) din sudul Franţei, a fost urmărit cu înverşunare de către poliţia Vichy-ului şi Gestapo, care n-au reuşit să-l prindă. A fost decorat cu numeroase ordine şi medalii şi a primit **cetăţenia de onoare** a Franţei. A murit acum doi ani, la Valence.

Leon Solomon s-a căsătorit cu **Clara Latzres** din Ştefăneşti, judeţul Botoşani. Tatăl lui Clara, **Ozias**, a fost unul din prietenii marelui rabin din Ştefăneşti, iar fiul lui Ozias, avocatul **Itzhak Latzres**, a fost prietenul tînărului rabin **Ithak** şi împreună cu avocatul **Moşe Latzres** au fost conducători ai organizaţiei sioniste din România.

În noiembrie 1983, lui **Moşe Latzres** i s-a acordat recunoaşterea ca "ascan sionist" de către conducerea Federaţiei Sioniste Mondiale pentru "bogata sa activitate în Mişcarea Sionista din Diaspora".

În istoria relativ recentă a poporului evreu, familia **Latzres** e menţionată adesea. Între precursorii acestei familii a fost vestitul mare rabin din Italia, **Lazarus (Latarus)**. Altă rudă, **Moritz Lazarus (Laţarus)**, a fost profesor de filozofie la universităţile din Berna şi Berlin, la sfîrşitul secolului trecut şi a scris numeroase lucrări referitoare la tradiţia evreiască şi altele.

Meir Leteris, poet, filozof si editor din Galiţia (familia originară din Olanda), s-a mutat apoi la Praga şi a fost apoi bibliotecarul Bibliotecii Imperiale din Viena. În scrierile sale s-a ridicat, între altele, în apărarea lui **Spinoza**.

Erna Laţarus, poeta din a doua jumătate a secolului trecut în Statele Unite, ale cărei versuri au fost sculptate pe soclul Statuii Libertăţii din portul New York.

În timpul războiului (1940-1944), lui **Leon Solomon** i s-a confiscat averea, a fost internat în lagăr şi apoi condamnat la închisoare pe care a executat-o la Cernăuţi. Tot în acea perioadă a fost călcat, în mod intenţionat, de maşina comisarului de poliţie Costea, şi a rămas invalid.

Aproape întreaga sa familie din Herţa şi alte locuri, în majoritate copii, (între 1-3 ani), a fost omorîtă (peste 60 persoane), de ucigaşii din subordinea criminalului Mareşal Antonescu.

Leon si **Clara Solomon** au avut patru copii:

Din păcate, cu trecerea timpului, amănuntele se şterg şi devine greu a dezlănţui amintirile părinţilor. Mai mult decît atît. Dacă nostalgia mă va aduce vreodată în Dorohoi, nimic nu-mi va putea reaminti de strada 30 Decembrie - Honceru; casa bunicilor, zgomotul căruţelor spre piaţă, magazinul lui **Isuţă Brif**, casa familiei Taub, mirosul de cheralăh - dăinuiesc în memoria mea. Strada Honceru nu mai există.

În fiecare an de Pesah îmi sare în ochi dedicaţia scrisă de tatăl meu, pe prima pagină din "Hagada":

"**Mai bine să ne amintim de tradiţiile noastre milenare, într-un mod festiv, în bucurie şi libertate, decît să ne amintească de ele duşmanii noştri, într-un mod rebel! Niciodată, scumpii noştri, să nu uitaţi de unde aţi plecat!**"

Cartea Dorohoi, pe care am citit-o cu mult interes îmi uşurează în mod considerabil obiectivul - **a nu uita de unde am venit!**

Actele, fotografiile şi amintirile repetate de atîţi foşti Dorohoieni, supravieţuitori ai Holocaustului, o transformă într-un adevărat document!

Faptul că recunosc în paginile cărţii caractere şi poveşti cunoscute, care mai amuzante, care mai triste, şi numele familiei mele împletit în ele, mă face foarte mîndră de rădăcini, de locul de unde am plecat!

Vă sînt recunoscătoare dumneavoastră şi colaboratorilor, vă mulţumesc!

O amintire impresionantă: ÎNTOARCEREA DOROHOIENILOR

de DOROTHEA PELTZ

Tatăl meu, **Iancu Haller** (fiul lui **Volf Haller**), s-a născut în Dorohoi în anul 1886 şi a absolvit "Gimnaziul Gr. Ghica" în 1903.

În perioada celui de-al doilea război mondial, a fost unul din fruntaşii Comunităţii evreilor din Dorohoi. Datorită legăturilor de prietenie cu factori de răspundere din autorităţile locale (prefectul Barean, colonelul Marino, căpitanul Stino, avocat Scriban, prof. Botezatu şi alţii), tata a reuşit să ajute şi să salveze mulţi evrei. Tata însă nu a putut să se salveze pe el şi a fost luat ca ostatec - cîteva luni - în lagărul de la Craiova.

Una din amintirile cele mai impresionante ale copilăriei mele: gara Dorohoi în ziua repatrierii evreilor deportaţi în Transnistria. Tata ne-a luat cu el, pe mine (aveam 14 ani) şi pe fratele meu (el avea 11 ani). Îmi răsună şi acum în minte cuvintele tatii "Copii, vă iau ca să vedeţi, şi să nu uitaţi ca să povestiţi mai tîrziu cele văzute".

Unul dintre evrei care se aflau în vagoane, a coborît înainte de a se da semnalul. El a fost împuşcat în faţa ochilor mei. Călătorii, apariţii din iad, goi, înveliţi în zdrenţe, slabi, scheletici. Fosta mea profesoară, domnişoara **Hecht** a coborît aproape goală. I-am întîmpinat cu cazane de mîncare, îmbrăcăminte. Trei familii, dintre supravieţuitori, au fost găzduite la noi acasă: familia arhitect **Hütner, Fischman şi Gorenştein** - stabiliţi acum în America.

"SĂ NU UITAŢI DE UNDE AŢI VENIT!"

de GRATZIELLA Ethel BRENER - Kraft
U.S.A.

ÎN PRIMĂVARA anului 1992 am primit un cadou deosebit de la părinţii mei - "Cartea DOROHOI". Deşi nu sînt născută la Dorohoi, mă consider venită de acolo, şi mai bine zis din regiunea Dorohoi, căci mama - Tony Kraft (Ciuraru) e dorohoiancă get-beget, tata - Naty Kraft e din Darabani şi a ajuns în "capitală" numai după război.

La Dorohoi m-am perindat aproape în fiecare an, în anii '60, vizitînd pe bunicii mei, Ghiza şi Oişie Ciuraru. Atunci am avut ocazia să gust viaţa tîrgului evreiesc sau ceea ce a mai rămas din el.

În timpul războiului, bunicul meu a fost recrutat la munca obligatorie de la care s-a întors într-o stare deplorabilă. Bunicii mei au participat la ajutorul bănesc pe care Comunitatea Evreilor din Dorohoi l-a trimis în lagăre, iar bunica **Ghiza** (născută **Rozenblum** - originară din Herţa) a găzduit în mica lor casă serii de zeci şi zeci de dorohoinei care s-au întors din lagăre flămînzi şi suferinzi şi fără un acoperiş, cu generozitatea şi sfinţenia care o caracterizau.

Îmi aduc aminte de bunica din partea tatălui - **Roza Kraft** (fiica lui **Iţic Caras Arbitman** din Lipcani), povestind micului meu tape-recorder, povestea anilor crînceni ai războiului. Deportarea din Darabani, drumul spre Vorniceni, vagonul spre Tg. Jiu şi apoi... Transnistria.

Am vrut să reconstitui calvarul tatălui meu. Am fost la Turnu-Severin în casa familiei care l-a găzduit, am căutat împreună ceasul de soare din lagărul Tg. Jiu, şi l-am găsit. Am sărutat împreună mezuza şilului în care s-a rugat bunicul meu **Dudl Urchick David Kraft** în Darabani şi am privit împreună în zare, peste Prut, încercînd să recunoaştem un semn, o imagine, care să reamintească de zilele copilăriei petrecute la Lipcani.

Despre TREN, TROPOVA, TULCIN, TIFOS EXANTEMATIC, într-un cuvînt TRANSNISTRIA am aflat în copilărie. Tot atunci, despre foamete, despre jandarmi cu armele în mîini, despre curajosul meu unchi **Moni**, care a scăpat din lagărul de la Tulcin, despre meşteşugul tatălui meu în a meşteri inele din monezi şi cît de aproape au fost cu toţii de soluţia finală.

Disperată, am urcat la etajul cinci unde se afla "Şeful" la care nu reuşisem să ajung niciodată.

Am bătut la uşă. N-am aşteptat să fiu poftită, am intrat. M-am speriat, era întuneric, doar un bec dintr-o lampă de masă lumina nişte mîini care se aflau pe birou. Într-un suflet mi-am expus durerea. O voce aspră a spus: "Nu se poate!" O altă voce, la fel de aspră a ripostat: "Ba da, se poate. Eu o cunosc pe dumneaei."
Am zărit în semiîntunericul camerii un om care se îndrepta spre mine. A deschis uşa şi am ieşit cu el din camera întunecoasă. Era Catz, preşedintele comitetului evreiesc din Moghilev, care, la cererea mea, acolo în Transnistria, l-a salvat de la moarte pe un vecin care urma să fie trimis la Peciora "Lagărul morţii".

După cîteva zile am căpătat buletin de Bucureşti. Imediat după aceea am început să lucrez ca învăţătoare la şcoala evreiască nr. 77 (fost Malbim). L-am avut director pe prof. **Hugo Nadler**. În 1946 el a trecut fraudulos frontiera emigrînd în Israel. Eu am rămas cu toată şcoala, răspunzînd de toate problemele administrative şi pedagogice.

După aliaua noastră în Israel, în anul 1963, am locuit la Ţfat. Am cerut ulpan intensiv dar... am făcut un ulpan "particular". Soţul meu care era contabil a lucrat la soc. Amigur - Ţfat. Dintr-o supărare soţul meu a făcut primul atac de cord.

Ne-am mutat în Kiriat Haim. A lucrat din cînd în cînd la birourile Kupat Holimului - Haifa. Un nou atac de cord şi a fost internat la Spitalul Rambam, unde am stat cu el 48 de zile. A murit lăsîndu-mă singură şi profund îndurerată.

După un an, sau poate mai mult, fiind în depresie, doctoriţa mea m-a sfătuit să schimb locul unde am trăit împreună cu el. Am plecat la Tel Aviv, unde am încercat să-mi găsesc un rost în viaţă. Şi l-am găsit. Rostul meu în viaţă avea un nume: **Moşe Maur - Şor**, din Săveni, ziarist, scriitor, un om deosebit.

Dar aceasta este o altă fila din povestea vieţii mele, povestea unei fiice a Dorohoiului.

Şifra Şarf (Tirer)

Bruha Şarf, tînără învăţătoare.

Braha Maur - Şor (Şarf), la seara literară care a avut loc la H.O.R. Tel Aviv, cu ocazia apariţiei volumului editat de ea în amintirea soţului ei "**Moşe Maur, din România**", Tel Aviv, 1991

împreună spre fericirea mamei mele, Şifra, care s-a văzut înconjurată de puii ei dragi: fraţii Juju şi Ihiel, sora Hantza şi soţul ei prof. Levi Rabinsohn, cu băieţelul lor de un an şi jumătate - Haimală - (azi profesor la Ramat Aviv) pe care-l adoram.

Nu am fost scutiţi de transferurile, dintr-un gheto în altul, dintr-un lagăr în altul. Am dormit în magazii părăsite, fără uşi, fără ferestre. Am dormit pe jos, am fost flămînzi, plini de păduchi...

Ca să pot trăi, eu şi familia mea, am încercat să fac negoţ cu lucrurile noastre şi ale prietenilor noştri. "Afacerile" nu-mi mergeau. În plus aveam o furunculoză - din cauza lipsei de vitamine din alimentaţie, din cauza lipsei de apă şi săpun.

La un moment dat am fost angajată la un magazin al comunităţii evreilor din Moghilev, fiind răspunzătoare de vînzarea fasolei. Fără să-mi dau seama am spus unor bucovineni, care lucrau cu mine, că n-ar fi o idee rea dacă aşi lua jos din fiecare kilogram de fasole vîndută, cîteva boabe. Seara, acasă i-aşi face fratelui meu o supă. Nici nu am terminat bine de vorbit - de fapt nu pusesem încă în aplicare această idee - că am şi fost chemată la birou (ce miros minunat de mîncare bună era în acea cameră!!), unde mi s-au făcut observaţii dure. Am fost expediată acasă cu două kg. de mălai. Doamne, cît am mai plîns... Stăteam pe o piatră pe drum şi cu mîinile pe faţă ca să nu mi se vadă lacrimile, am plîns...

Deodată am auzit o voce caldă. Era a doctoriţei **Bolboroceanu**, care impresionată de furunculele mele de pe picioare m-a luat la spital pentru un tratament...

Primul care a făcut tifos, dintre membri familiei mele a fost fratele meu cel mare. De unde bani pentru medicamente, de unde o mîncare caldă? L-am căutat pe **Mişu Reghenstreif**, o cunoştinţă din Dorohoi care mi-a împrumutat bani. Reţetele le aveam de la un doctor **Cohn**. Eu am falsificat cantitatea de pe ele. Am sărit gardul ghetoului, spre farmacie. Îmi era frică. Dacă mă prindeau pe stradă m-ar fi despărţit de ai mei trimiţindu-mă disciplinar în alt gheto sau lagăr. Am ajuns la farmacie şi am cumpărat tot ce aveam scris pe reţetă. Înapoiată printre ai mei, am vîndut o parte din medicamente ca să pot achita datoria, să pot cumpăra un pic de mîncare pentru fratele meu. Cîteva zile mai tîrziu, m-am îmbolnăvit eu, fratele Ihiel şi mama mea. Ea era perfect conştientă. Se simţea foarte rău. Nu avea mai mult de 63 de ani, dar boala era cumplită.

Marţi, după Pesah, mama ne-a părăsit. Ultimele ei cuvinte mi-au fost adresate mie, care reuşeam să am grijă de ea, de fratele meu, mai greu loviţi de tifos decît mine. "Meine liebe, a bisel wasser, es brent măch..."

Durerea îmi era mare, nespus de mare. Mi-am vîndut paltonul, şi i-am ridicat mamei, pe mormîntul proaspăt, un monument.

Nici nu începusem încă să mă ţiu bine pe picioare cînd sora, cumnatul şi copilul lor s-au îmbolnăvit de tifos. M-am specializat în scrierea unor scrisori de dragoste pentru rusoaicele de prin împrejurimi, pentru o felie de pîine, o cană de mălai, sau un pumn de boabe de fasole. Ce nu făceam ca să cîştig un pic de aici, de colea, ca să le pot da bolnavilor mei ceva de mîncare, să le pot cumpăra medicamente.

Am vîndut povidlă... Aveam nişte vecine care o "fabricau". Ce îmi rămînea păstram pentru noi. Fratele meu şi cu mine făceam haz de necaz. Ne mîncam "marfa".

În 1943, în noiembrie am fost repatriaţi. Cum am ajuns la Dorohoi, preocuparea principală a fost munca. Să-mi reiau vechea mea meserie de învăţătoare! Am făcut curăţenie la şcoala din Carmen Sylva, şcoală unde era director av. **Leon Auerbach** (azi la Petach Tikva) - pregătind-o pentru copiii reîntorşi acasă din Transnistria. Am predat acolo aproape doi ani.

În anul 1945 am plecat la Bucureşti. Fiind în mijloc de an şcolar nu am putut fii încadrată ca învăţătoare şi am lucrat ca secretară la cantina profesorilor din strada Dudeşti. În aceste împrejurări l-am cunoscut pe soţul meu Iosef (Zigu) Nathan. El era contabil la Comunitatea evreilor.

Aveam însă o problemă. Nu aveam buletin de Bucureşti şi **trebuia** să-l obţin! Zile în şir mă duceam în audienţă, mă trimeteau de la Ana la Caiafa, la Prefectură.

O frîntură din viaţa unui om

de BRAHA MAUR - ŞOR (Şarf)

UN AN DUPĂ ce m-am născut eu, **Bruha Şarf**, al şaptelea copil al unei familii sărace, dar fericite, tatăl meu a murit. Era anul 1918. Deci se poate spune că nu mi-am cunoscut tatăl. Mama mea, **Şifra** (**născută Tirer**), a crescut şapte copii.

Roza, cea mai mare dintre surori, a fost căsătorită cu **Iosef Tirer**, vărul ei. Tatăl lui **Iosef**, **Velvel Tirer** din Botoşani, era văr primar cu mama mea. Roza a emigrat în Canada cu cei patru copii, trei fete şi un băiat, nepoţii mei. Ea a decedat departe de noi, la Montreal.

Juju (Haim Iosef), fratele meu cel mare, nu mai e nici el printre noi.

Kalman Şarf, trăieşte în Israel la Neve Şaanan.

Hanţza - sora mijlocie a fost căsătorită cu prof. **Levi Rabinsohn**, din Dorohoi. Ei au doi fii, ambii profesori în Israel.

Ihiel, locuieşte cu familia sa la Haifa şi este unul dintre fondatorii Irgun Iotzei Dorohoi.

Şrul (Israel), a decedat la Dorohoi, la vîrsta de şase ani.

În ordinea vîrstei, mă aflu eu, **Bruha**, pe care primul meu soţ meu **Nathan Iosef (Zigu)**, obişnuia să mă strige **Bruşila** (**Bru** - de la Bruha - şi **şila** de la Şarf).

Eu am învăţat la şcoala israelito-română, primele patru clase primare şi apoi am absolvit la Dorohoi şi liceul teoretic. În anul 1935 am fost angajată ca învăţătoare la şcoala primară evreiească din Dorohoi.

În Dorohoi, am activat în cadrul organizaţiei sioniste locale. În vara anului 1941, împreună cu fratele meu mai mare Juju şi cu alţi dorohoieni, am fost deportaţi în lagărul din Tirgu-Jiu.

S-a scris despre felul în care am fost transportaţi, despre locul unde am fost cazaţi (nişte barăci cu priciuri suprapuse) despre mîncarea pe care mai mult nu o căpătam... În faţa cabanelor noastre se aflau cele ale huşenilor. Ei ne-au fost de un real ajutor şi s-au purtat cu grupul nostru de fete, excepţional. La început am lucrat la birou, la întocmirea dosarelor celor prezenţi la Tg.Jiu. Apoi am fost folosită la curăţenia lagărului, la bucătărie...

La un moment dat, toate femeile din grupul nostru am fost trimise cu un tren special la Lugoj, "domiciu forţat". Evreii din acest oraş s-au ocupat de noi. Am fost cazate la şcoala evreiască din localitate şi în casele unor locuitori evrei din Lugoj. Nu aveam voie să ne plimbăm, nici să ieşim din casă la cumpărături. Zilnic ne duceam la şcoală, unde mă ocupam de copii. Făceam cu ei gimnastică, le spuneam poveşti. La 20 august am fost readuşi acasă. Nu pot uita şocul pe care l-am avut cînd l-am văzut pe fratele meu Ihiel, în gară, cu pata galbenă - maghen david - cusută pe haină. Am fost fost emoţionată, speriată.

În luna noiembrie 1942, Intr-o zi de joi, am fost deportaţi... Noi ne aflam pe drum, spre Tansnistria, şi oamenii mai sperau într-o anulare a deportărilor. Cred că toţi cei care au făcut parte din lotul nostru, s-au îmbrăcat cu cîteva rînduri de haine, unele peste altele, aveau cîte un geamantan în mînă, şi o îngrozitoare teamă pentru ziua de mîine. La Atachi, înainte de trecerea Nistrului o localnică s-a apropiat de noi şi ne-a dat fiecăruia cîte o cană cu supă fierbinte. Nici pînă azi nu pot uita gustul acestei supe...

Trecerea Nistrului, "primirea" pe care ne-au făcut-o jandarmii, jefuind ce aveam mai bun în geamantan, înjurăturile, loviturile cu patul armei, nu au fost nimic faţă de clipele prin care am trecut ajungînd la Moghilev, şi descoperind că ne-am rătăcit unii de ceilalţi. Dar, după spaimă şi panică, am avut bucuria să ne regăsim. Eram cu toţii

Carol Stelian (Segal): La nunta fiicei mele la Templul din Staten – Island N.Y. – S.U.A.

Carol Stelian cu cei doi nepoţi americani.

Carol Stelian (Segal): Cu nepoţii mei în Belgia, vara anului 1990

Era **Costache**, unul din servitorii noştri credincioşi, pe care tata l-a căsătorit cu **Ileana**, o altă servitoare a noastră, şi i-a ajutat să devină mici agricultori, pe cont propriu, undeva în jurul oraşului.

Cred că familia mea, fiica, ginerele si nepoţii vor ajunge într-o zi acolo, spre a-şi cunoaşte originile. Ei nu riscă şocul suprapunerii imaginilor. Ginerele meu a cărei origine se situează undeva în nişte şteitlels galiţiene şi lituaniene, în dorinţa de a-şi cunoaşte arborele genealogic sigur o va face. Aş vrea ca rîndurile acestea care îi vor parveni, chiar dacă nu vor apărea, completate cu unele detalii familiare care am considerat că nu interesează pe acei care vor citi cărţile despre Dorohoi, să fie un mesaj şi un îndemn pentru urmaşii mei de a vizita aceste locuri în speranţa că pînă atunci măcar o parte din ele vor mai rezista timpului, ca de exemplu şcoala primară, liceul, primăria, cu monumentul eroului, catedrala, grădina publică şi mai ales cimitirul, sper, neprofanat. Casa părintească, în starea care mi-o închipui că va fi atunci, ei o vor putea compara cu o fotografie luată cînd era a noastră şi le va da poate o imagine despre unele evenimente care au urmat.

Pentru restul oraşului, ei neavînd imaginile de comparaţie, nu vor suferi şocul pe care l-aş simţi eu...

După Dorohoi însă au urmat o serie de evenimente majore ca: studii întrerupte, războiul Galaţi-ul şi căsătoria, Bucureşti şi comunismul şi, înfine, emigrarea.

Astăzi, dacă mă gîndesc care-mi este patria, răspunsul începe să se complice.

România şi Dorohoiul, deşi departe, nu pot fi şterse din memorie, dar mai apar şi altele. Mai întîi Belgia, care m-a primit cu braţele deschise, mi-a permis să fac o carieră şi să am o cetăţenie valabilă în locul aceleia care mi-a fost ridicată de Consiliul de Stat al R.P.R.. Apoi, de ce nu, America, care a primit şi integrat pe fiica mea şi unde au apărut cei doi nepoţi, trecînd astfel şi eu în rol de zeidă.

Şi, în fine, Israelul, ca pentru toţi evreii din lume, unde am un rest de familie şi prieteni, şi unde m-am simţit totdeauna **acasă**...

Iată-mă deci că mă simt astăzi un om cu patru patrii, dar poate, că, în fine, nu un jidov rătăcitor.

În curtea casei noastre din str. Ştefan Cel Mare, în anul 1937, la una din reuniunile grupului de prieteni: De la dreapta, în picioare: **Moişe Făgădău, Bum Nadler-Croitoru**, răposatul **Dolciu Lerner, Menas Borel**, un musafir, **Samy Calmanovici, Buby Stoifer**, venit în vizită din Bucureşti care a fost una din victimele de pe vasul Struma, **Carol Segal**. Fetele de la stînga: **Renuţa Segal, Liza Mihăilişteanu, Trudy Zelţer, Lola Lerner, Duţa Zalman**.

dele grele prin care au trecut orăşul şi evreimea de acolo, în perioada războiului, pogromului, deportărilor şi comunismului postbelic.

Fără îndoială, că această lungă perioada de "ochii care nu se văd se uită" a contribuit, ca şi mulţi care m-au cunoscut, mai de aproape sau mai de departe, să nu-şi amintească de mine. Mai mult, amintirile din perioade grele şi dureroase rămîn mai adînc impregnate în memorie.

Cîţiva ani după întoarcerea familiei mele din deportare am mai fost la Dorohoi şi încă am mai recunoscut oraşul, nu şi casa părintească care sub administrarea grijulie a unei cooperative comuniste, era complet ruinată.

Mi-a făcut plăcere să găsesc liceul aproape intact şi cu emoţie m-am aşezat pe o bancă, în amfiteatru, în care am petrecut atîtea ore, mai ales cele de fizică şi chimie cu profesorul **Dumitraşcu**. Acesta, socialist cu lavalieră, era prieten al evreilor în general şi a celor cu copii ameninţaţi de corigenţe în special. Îmi amintesc cum intra în sală, la teze, cerîndu-ne să depunem într-un colţ toate cărţile şi notiţele, nu şi fiţuicile şi rîzînd în hohote ne spunea: "dacă nu aţi avea fiţuici eu nu mai am nici un rol".

Cînd în 1975, venind din străinătate am vizitat din nou Dorohoiul - unde mai aveam un rest de familie -, din colegii şi prietenii mei nu mai rămăsese decît **Kerbis Solomon** - devenit funcţionar de stat. În afară de partea de sus a oraşului nu am mai recunoscut nimic.

Tot atunci am trăit un moment de mare emoţie. Făcînd tradiţională vizită a cimitirului, la mormîntul bunicilor, unchilor şi mătuşelor, al lui Bercu Aclipei şi al lui Emil Bercovici, rămînînd singur un moment, s-a apropiat de mine un bătrîn, îngrijitorul cimitirului, şi mi-a spus tremurînd : "Ce mai faceţi domnişorul **Cărluţă**?"; nimeni nu m-a mai numit aşa de peste 50 de ani.

Grupul de prieteni, în dormitorul părinţilor noştri, unde fiind parchet se ridica covorul şi se dansa. Anul 1936. De la dreapta în picioare: **Harry Axler, Samy Calmanovici, Buiu Croitoru, Carol Segal, Puiu Dumitrescu** (creştin), **Bruno Bercovici, Hecht, Izu Jäger, Borel Menas**. Jos de la stînga, şezînd: **Lică Aclipei, Irma Merţapon, Trudy Zelţer, Jeny Ţăbărusc**, colegă creştină, **Renuţa Segal, Tella Malcaş, Liza Mihăileşteanu** şi **Lenny Ţăbărnac**. Pe jos: **Ionel Pausenberg**.

grafia care am făcut-o, îmbrăcat şi cu zece centimetri de picior în apă, nu i-am arătat-o niciodată.

Fără să mă mîndresc, dar şi fără să mă ruşinez, pot să mărturisesc ca pînă la 18 ani nu am ieşit din curte, fără să-i spun, chiar dacă mergeam pînă la regia din colţ a doamnei **Marcus** ca să cumpăr fasciolele Mihu - inimă de leu" sau "Vulturul Carpaţilor".

Fără îndoială că începînd cu generaţia noastră, fotbalul era sportul cel mai popular. Probabil că tot de frică, am ales postul de portar pentru că mă consideram mai protejat de lovituri; apăram destul de bine, mai ales mingile de sus, nu şi cele joase, căci nu aveam curajul să "mă arunc".

La un moment dat, **Daviduţă**, devenit portarul oficial al lui "Macabi", a organizat o echipă de juniori avînd bineînţeles ca factor motor pe Moişe, şi el titular la "Macabi" şi chiar la "Vulturii". Echipele dorohoiene erau dominate de către cele două familii de Cohni. Echipa noastră se chema "Gloria" şi foarte repede i s-a adăugat în titlul "in ştol mit de chies", fiindcă reuniunile aveau loc la noi într-un grajd unde erau depozitate impresionante catedre şi fotolii (şi chiar ciocanul preşedintelui ale fostei loje Bnei Brith.

Eu eram portarul titular şi mare organizator. Cred că Moişe îşi aduce aminte că am făcut şi o deplasare la Botoşani, înghesuiţi toţi în cele două rînduri de scaune din fundul unui autobuz al lui **Trau**, ca să jucăm cu o echipă de juniori a lui "Macabi" de acolo.

Atunci, eu am suferit o mare ruşine. Promiţînd mamei că voi face tot posibilul ca să nu răcesc şi cum pe la mijlocul meciului a început să picure, am părăsit poarta fără să anunţ pe nimeni şi fără a avea o rezervă.

Fiica mea, careia, ca exemplu de ascultare, i-am povestit această peripeţie, nu mă iartă nici astăzi, cît despre cei doi nepoţi ai mei, cinci şi şapte ani - mari sportivi - rîd de mine neavînd nici un fel de dorinţă să-mi urmeze exemplul.

...Desigur amintirile şi evenimentele se întrepătrund şi deşi am încercat o sistematizarea cronologică, să-mi fie iertat că nu am reuşit. Ba mai mult, există riscul ca cele amintite de mine şi cu interpretările care le dau să fie cu totul personale şi să nu întrunească acordul unora din foştii mei concetăţeni; îi rog pe aceia să puie acestea pe seama uitării, ai celor peste 50 de ani care au trecut departe de Dorohoi şi, mai ales, să ţină seama că eu am avut şansa să nu fiu la Dorohoi în perioa-

La plimbare pe strada Mare (Grigore Ghica) in anul 1936. De la dreapta: **Izu Jäger, Duţa Zalman, Renuţa Segal**, musafiră venită in vizită la Dorohoi, **Moişe Făgădău, Carol Segal**.

am ales secţia reală, considerată fără nici un motiv ca "mai" superioară, i-a dat un complex de inferioritate lui **Bruno Bercovici**. Acesta, care era printre primii din clasă, la toate celelalte obiecte, ar fi vrut să urmeze cu orice preţ această secţie; faptul că a urmat pe aceea modernă nu l-a împiedicat să devină doctor şi profesor de frunte la "Hadassa".

Sper că Bruno, pe care nu l-am mai întîlnit din anii Dorohoiului, nu se va supăra dacă mai pomenesc şi de un jur, la **Ionel Pausenberger**, cînd cu toţi ceilalţi, am făcut un mic complot şi l-am încurajat să bea cîteva pahare în plus faţă de normal. Ca consecinţă a trebuit să-l ducem cu greu acasă şi să-l predăm d-nei **Bercovici**, în braţe cu o păpuşă de a surorii lui **Ionel**, de care nu a vrut să se despartă cu nici un preţ; incidentul cu păpuşa fusese prevăzut în complotul nostru.

Bacalaureatul, care s-a dat atunci pentru prima oară la Dorohoi, şi cu care ocazie am cunoscut un grup întreg de evrei basarabeni cu care am rămas prieteni şi în facultate, a fost pentru tot grupul un fel de plimbare de sănătate, care de altfel s-a terminat cu un banchet monstru în grădina Grigorescu.

Masa a început pe la ora şapte seara, iar pe la ora zece, cînd unii profesori şi colegi dădeau semne de veselie suspectă, directorul **Botezatu** (foarte serios, drept şi bun profesor de franceză) s-a ridicat şi şi-a încheiat discursul tradiţional cu fraza:

"...şi acum, ca să rămînem cu o impresie bună despre această seară, să plecăm cu toţii acasă...".

Carol Stelian - Segal cu soţia

Ne-am conformat cu toţii, dar după ce el s-a îndepărtat, ne-am întors şi, sub conducerea lui King-Kong, profesor de muzică şi mare "şiker", am continuat banchetul.

Cred că atunci, deşi nepot de cîrciumar, m-am îmbătat pentru prima oară în viaţă si sper că **Sami Calmanovici**, care era cam în aceeaşi stare, îşi aduce aminte că plecînd în aceeaşi direcţie - pe la ora unu noaptea - am comis un mare act de curaj şi cîntînd ne-am golit băşicile în mijlocul străzii mari, ce e drept, pustie la ora aceea.

Relaţiile cu colegii creştini erau destul de bune. Fără îndoială că în clasele superioare ale liceului politica începea să-şi facă intrarea şi să influenţeze relaţiile cu aceşti colegi. Cu **Ionel Pausenberger, Mişu Tomaziu, Milucă Andreescu** şi alţii aveam relaţii chiar de prietenie cu vizite reciproce, ei aparţinînd familiilor ţărăniste sau liberale din care făceau parte şi evreii; uneori ei purtau discuţii aprinse şi net contradictorii cu cuziştii şi legionarii; cu aceştia din urmă relaţiile noastre erau mai reci, dar nu încă agresive, cu maximum un "măi jidane" sau un "jidanii la Palestina". La toate acestea eram aproape indiferenţi.

Sportul ocupa şi el un loc important în timpul liber, al meu şi al altor prieteni din grupul nostru. În afară de **Moişe Făgădău** (cu care după o supărare de cîţiva ani, a cărei cauză nu am cunoscut-o niciodată, am devenit buni prieteni), care făcea parte din elita oficială a fotbalului dorohoian, toţi ceilalţi practicam toate sporturile cu mai mult sau mai puţin talent sau voinţă. Cred că toţi jucam ping-pong, dar exista o rivalitate între mine si Moişe, care amîndoi ne consideram fruntaşi; cît despre Bruno, pe care-l băteau regulat jucători mai slabi decît mine, eu nu am reuşit să-l înving niciodată căci nu mă acomodam cu stînga lui.

În curte la noi se mai juca volei (la care eu, fiind înalt, eram un "as"), fotbal, oină, săniuţă, criket etc. Eu am învăţat sa rulez pe bicicletă tot numai în curte şi pe bicicletele altora.

Din "grija mamei" nu am excelat la patinaj şi nici n-am învăţat să înot, căci aceste sporturi se practicau la Jijia, deci departe de ochii ei. Chiar cînd am avut o dată permisiunea să plec la Stefăneşti la **Moritaş Facler**, a trebuit să jur că nu pun piciorul în Prut. Nu numai că am respectat promisiunea, dar foto-

erau rude între ei; acelaşi fenomen era valabil şi cu alţi 30% din **Cohni**.

Cred că eu, fiind şi primul, am fost nepotul favorit al lui Bunelu. Printre altele, el decidea cînd trebuia să mă tund. Părăsea tejgheaua, mă lua de mînă, mă ducea la frizer, trei case de la cîrciumă şi se aşeza alături de mine, în timp ce **Faibiş Davidson**, patronul însuşi, avea dreptul să mă tundă. Ceea ce îl preocupa în special erau perciunii (nu peis) despre forma cărora avea ideea lui şi tot timpul spunea: "domnule Faibiş, nu-i destul de rătund". Nu plecam pînă nu se aduceau perciunii la linia care o vroia el. N-am să uit niciodată - şi de fiecare dată îmi dă lacrimi - scena care am trăit-o înainte de moartea lui.

Bolnav, pe patul de moarte mi-a făcut un semn cu ochii lui plini de lacrimi dar şi de certitudinea că va muri, să mă apropii de el şi m-a strîns din toate puterile care i-au mai rămas: fără să mai poată vorbi încerca să-mi transmită un mesaj desigur plin de urări, sfaturi sau chiar ordine pentru viaţa mea. Zeida Iosel a murit în pat în aşteptarea unui ceai pe care i l-a adus, prea tîrziu, babă Leia; despre moartea ei nu-mi mai aduc aminte. Treizeci de ani mai tîrziu tata a fost găsit mort, stînd la masă, în faţa unui ceai nebăut.

Îmi aduc aminte de moartea lui nenea **Zisu**, fratele mai mic al tatei, care suferea de inimă şi pentru care, avînd doar şapte-opt ani, am fost trimis de urgenţă, singur, la Botoşani, la o farmacie de unde să cumpăr un medicament ce nu se găsea la Dorohoi; cînd m-am întors era prea tîrziu. La înmormîntările bunicului, a rudelor sau ale unor cunoştinţe nu am participat niciodată, avînd părinţii în viaţă. Spuneam însă o bruhă la mormintele lor cu ocazia zilei eroilor, cînd - cu şcoala - vizitam amîndouă cimitirele: evreiesc si creştin.

Spre marea mea ruşine, cu toate insistenţele copiilor mei, şi cu toate cercetările mele, nu am reuşit să-mi completez "arborele genealogic" - foarte la modă acum, cu elemente de familie dinaintea bunicilor mei, despre care nu am aproape nici o amintire. Îmi amintesc vag de un străbunic (care îşi trăia ultimele zile la **Feiga Harak**, sora buninei) şi ştiu că bunelu a avut mai înainte o cîrciumă la Brăieşti.

Nu ştiu şi nici nu am putut afla nimic despre ascendenţii bunicilor, de unde şi cînd s-au stabilit in România.

...Ca şi acela, care foarte mirat, a descoperit că ştie să vorbească în "proză", după mulţi ani şi eu mi-am dat seama că la Dorohoi am trăit o autentică viaţă de "şteitel", aşa cum citeam din Shalom Alechem şi din puţinele cărţi similare disponibile în româneşte. Ştiam ceva despre **Saşa Pană**, fiindca era feciorul doctorului **Binder**, doctorul familiei.

Părinţii, **Clara Alterescu** şi **Lazer Segal**, ca logodnici, în timpul primului război mondial.

Dosarul Dorohoiului îşi are un loc de bază în memoria mea, inclusiv lista celor ucişi la pogromul din 1940, listă care începe cu **Bercu Aclipei** - unchiul meu şi cu **Emil Bercovici**, fratele prietenului meu **Bruno**.

În şcoala primară am fost un mic geniu la aritmetică fiind mîndria profesorului **Grosu**, care la examenele de fine de an, în prezenţă părinţilor, la oralul public mă făcea să dau rezultatele împărţirilor cu două zecimale, în timp ce ceilalţi colegi abia se descurcau cu numerele întregi. Ca recompensă, eram invitat la d. Grosu acasă, să-l ajut la grădină, ocazie cu care tata îi trimitea un plic al cărui conţinut era "sugerat" dinainte.

Pe **Simon Kerbis**, însă, nici eu şi nici ceilalţi colegi nu puteau să-l întreacă la caligrafie, unde avea totdeauna 10, iar noi, ceilalţi, cu toate eforturile nu atingeam nici nouă. În liceu, şi mai ales în cursul superior, supremaţia mea la matematici a fost egalată şi chiar depăşită de **Hecht Benjamin**, un membru puţin izolat de grupul nostru, datorită unui complex familiar.

Cred că întrecerea de nivel înalt la matematică intre mine şi Hecht, care amîndoi

Bruxelles, unde sînt şi astăzi, căci am găsit de lucru la un patron evreu, în prima zi a sosirii. Patronul meu - Lipski - era un inginer binecunoscut şi o mare personalitate în lumea evreiască, şi care, de altfel, a ajutat integrarea multor români. Bineînţeles că cererea mea de refugiat politic a fost refuzată şi am primit o somaţie de a părăsi Belgia în 48 de ore. Patronul meu a telefonat lui Madame Perlman şi a doua zi poliţia a venit la hotel să-mi aducă aprobarea.

Primul meu voiaj în străinătate a fost în Israel, încurajat de patronul meu care era autorul proiectului staţiei de autobuze din Tel Aviv.

Familia mea dorohoiană făcea parte din ceea ce se putea numi mica burghezie a unui orăşel evreiesc. Bunicii din partea mamei, Bunelu şi Bunina ţineau o cîrciumă pe Calea Dorobanţilor, ca multe altele în oraş, unde se serveau şi gustări, dar departe de nivelul grătarului lui **Făgădău**, sau la pretenţiile restaurantului "Cooperativa Deşteptarea", rezervat aproape exclusiv goilor cît şi clasei superioare, ca de altfel şi cofetăria "**Mueller**" din faţă.

Această cîrciumă, care îşi datora buna stare muncii de dimineaţă pînă noaptea tîrziu a bunicilor mei, a fost preluată după moartea lui Bunelu, de către tanti **Roza**, sora mai mică a mamei, cu soţul ei, nenea **Bercu Aclipei**, ucis la pogrom; nu ştiu ce s-a întîmplat, în timpul războiului şi în timpul deportării, bunicii mele, a lui tanti **Roza** şi a lui **Lică**, dar după întoarcerea din deportare a tuturor, plus **Dora**, ea a luat conducerea şi a ţinut-o, ca bufet, pînă la plecarea lor în Israel.

Bunicii mei din partea mamei

Figura centrală a familiei din partea mamei, un adevărat "pater familis" era Bunelu, **Mehăl Alterescu**, care o dirija cu mînă forte şi avea un cuvînt de spus în toate activităţile ei, pînă şi în cumpărarea jucăriilor şi cadourilor pentru nepoţi. El era acela care le distribuia, indiferent de cine erau cumpărate, făcînd turul nepoţi-lor, cu un mare zîmbet pe buze şi cu un mare coş de papură la a cărui vedere cu toţii tremuram de bucurie şi curiozitate. Din cauza lui nici unul din nepoţi nu a avut bicicletă căci el văzuse un accident la o bordură în faţa cîrciumii.

Nimeni, nici chiar nene **Milu**, fratele mamei, devenit doctor militar - fala familiei -, nu îndrăznea să-i iasă din vorbă. Prin întelepciunea lui Bunelu, care atunci cînd a fost posibil (nu ştiu cînd!) şi-a ales numele de **Alterescu**, nene Milu a avut uşurinţa de a ajunge medic militar, lucru foarte rar la vremea aceea pentru un evreu. (E adevărat că a ajuns foarte repede căpitan, dar n-a depăşit niciodata acest grad).

Acelaşi nume de familie pe care l-am declarat la Joint, la Viena, prima etapă a emigrării, mi-a creat unele greutăţi la recunoşterea calităţii de evreu în faţă "legii returului", deoarece pe mama o chema **Alterescu**; noroc că în acte ea figura cu numele de botez **Haia**. Familia tatei era mai puţin vizibilă. **Zeida Iosel** era mai sters, iar figura centrala a familiei tatei fiind baba **Leia**, impozantă şi prin statura ei. După moartea ei conducerea familiei a fost preluată de tanti Peşă, singura intelectuală din familie.

Zeida, cu cei trei fii ai săi, avea un comerţ de măcelărie, care în funcţie de conjunctură, varia de la mica prăvălioară "cuşer" din piaţă, pînă, prin tata, la comerţul internaţional de vite cu Cehoslovacia.

Mai îmi aduc aminte vag de o mulţime de veri şi unchi ai părinţilor şi bunicilor, din Dorohoi sau împrejurimi, aparent destul de numeroşi. Deşi **Segalii** reprezentau 30% din populaţia evreiască a oraşului, foarte puţini

AMINTIRI... AMINTIRI...

de CAROL STELIAN (Segal)
- Belgia

RÎNDURILE care urmează reprezintă un extras dintr-o scriere mai completă pe care am început-o mai demult, la îndemnul fiicei mele şi a ginerelui meu, dornici să cunoască originile familiei.

Desigur, în viaţa mea, Dorohoiul şi anii petrecuţi în acest oraş reprezintă un capitol foarte important.

M-am născut şi am crescut în oraşul Dorohoi unde mi-am petrecut copilăria cu "heidărul", grădiniţa şi şcoala primară, cît şi adolescenţa cu liceul, bacalaureatul şi chiar vacanţa primului an de facultate. În 1940, la începutul războiului, cînd am fost scos din Politehnică pe motive "rasiale", m-am trezit la Galaţi, unde părinţii mei se stabiliseră de circa doi ani şi unde m-am căsătorit, am trecut războiul şi munca obligatorie.

Dorohoiul reprezintă pentru mine copilăria, nu fără griji, dar fericită, cu cei şapte ani de acasă, cît şi întreaga formare de bază a ceea ce am fost şi sînt.

Familia, viaţa de toate zilele, lupta părinţilor pentru existenţă şi pentru formarea viitorului copiilor, şcoala, prietenii, religia, idişul, limba română cu accentul moldovenesc, sportul, prima dragoste, primele decepţii, cimitirul, sionismul - fără fanatism, antisemitismul - nu prea virulent, politica timpului, şi atîtea altele, îmi sînt prezente în minte, cu foarte mare intensitate şi colorit.

Pe măsură ce încerc să le pun pe hîrtie, volumul amintirilor ca şi al învăţămintelor, creşte de necrezut şi mi-am dat seama că subconştientul poate acumula şi păstra intacte atîtea suveniruri.

După terminarea studiilor la Bucureşti a urmat o carieră de inginer la calea ferată de aproape 25 de ani. În ultimii 12 ani ai acestei cariere, după ce am ocupat posturi de răspundere în ierarhia tehnică, ca urmare a faptului că am făcut cerere de "întregire a familiei", am fost retrogradat pe primele trepte ale meseriei şi am trăit la Bucureşti negativele, speranţele, refuzul de paşaport chiar pentru Bulgaria, dă paşaportul, ia paşaportul şi altele, binecunoscute tuturor evreilor care au incercat să plece din ţară.

În fine, la sfîrşitul lui 1969 am obţinut paşaportul de "persoană fără cetăţenie" pentru Brazilia, ţară pentru care, in 1958, făcusem o cerere şi pentru care aveam atunci viza de intrare şi bilete de vapor, procurate de un unchi cu o viză, al soţiei mele, dispărut ulterior.

Iată-mă, deci, plecînd din România, cu soţia şi o fată de 15 ani, cu un paşaport pentru Brazilia unde nu mai aveam viză de intrare, - obţinută cu greu - lung sejour Franţa (pentru care am semnat că nu voi lucra, deşi aveam în buzunar o promisiune de contract), cu un avion austriac pentru a nu călători cu TAROM-ul căci exista riscul de a te reţine chiar la destinaţie.

La Viena am obţinut cu greu o viză de 24 ore pentru Germania, unde am stat trei săptămini, şi am găsit chiar de lucru, dar fiica şi soţia mea nu au suportat pe nemţi, aşa că am plecat spre Paris ca destinaţie finală şi dorită, cu un tranzit de 48 ore la

apoi în cel din Craiova. După o perioadă, i s-a dat domiciliu forţat la Piteşti.

Familia dezmembrată, parte în Bucureşti, parte în Piteşti, a avut timpuri foarte grele, atît din punct de vedere moral cît şi material. Eu am lucrat - în cadrul muncii obligatorii - patru ani şi jumătate la vestitul "Poligon" din Bucureşti. "Eliberarea" de către ruşi l-a prins pe tata în Piteşti. Curînd după aceea s-a reîntors la Dorohoi, avocat şi preşedinte al Comunităţii evreieşti. A organizat numeroase cantine pe timpul foametei post belice, distribuind alimente trimise de Joint-ul american. Fruntaşii comunişti ai Dorohoiului, ing. **Carol Abramovici** şi avocatul **Levenson** l-au sfătuit să devină comunist. Tatăl meu a refuzat categoric şi a fost mutat disciplinar la Săveni. După o perioadă de unu-doi ani, a părăsit pentru totdeauna Dorohoiul şi nu s-a mai reîntors să-l vadă. Stabilit la Bucureşti, a fost jurist-consult la o întreprindere de construcţii.

Sora mea, **Dorothea (Duţa)**, devenită doctoriţă la Bucureşti, s-a căsătorit cu dr. **Mauriciu (Rodrig) Rodescu** şi el doctor de nas, gît şi urechi, care s-a prăpădit acum trei ani la New York.

Eu am devenit, de asemenea, doctor de copii şi m-am căsătorit cu **Mary Linscher**, fiica d-nei **Etty Linscher**. D-na Linscher a funcţionat ca profesoară de muzică la Liceul de fete din Dorohoi pînă prin 1961-62 cînd s-a transferat la Constanţa. Acolo se afla adunată familia ei: două fete măritate şi patru nepoţi. În 1964, familia mea, **Mary, Monica, Alexandru** şi subsemnatul, împreună cu părinţii mei şi sora mea cu familia am părăsit România în ziua în care tatăl meu a împlinit 70 de ani: 13 ianuarie 1964. Am fost scoşi de familia unui unchi de-al meu din America, cu zece mii de dolari, cum s-ar spune o mie de dolari de cap. Am părăsit ţara cu nişte certificate de călătorie cu viza austriacă. Ajunşi la Viena, ne-a preluat H.I.A.S.-ul, care ne-a ajutat să ajungem în America. D-na Linscher s-a prăpădit de cancer la Constanţa în 1969, unde locuia cu cealaltă fiica a ei, **Ruthi**, ingineră chimistă, care şi ea se găseşte în Statele Unite.

Părinţii mei s-au prăpădit de bătrîneţe, iar acum ne aşteptăm şi noi rîndul. Copiii mei s-au căsătorit şi de la fată avem doi nepoţi.

Epitropii Comunităţii evreilor din Dorohoi în anii 1933-34.
Avocat Zalman Solomon, preşedinte (la mijloc, şezînd); Segal Saul, Chitlaru Moshe, Av. Izu Abramovici, Jenică Polack, David Segal, Messingher, Aizic, Srulică Şulimovici, Dr. Marcu Pomîrleanu.

refăcînd fondul de cărţi în limbile română, franceză, engleză şi idiş. În felul acesta, s-a venit în întîmpinarea aspiraţiilor şi necesităţilor culturale ale populaţiei de toate vîrstele şi de toate credinţele, dar în special ale elevilor şcolilor secundare, care găseau în această bibliotecă toate cărţile de literatura recomandate de programa analitică a acestor şcoli.

Probabil că, pentru a fi alături de Duţa care studia la Bucureşti, familia Zalman s-a mutat în capitală. Ne-am reîntîlnit acolo în 1948, cînd am fost chemat în Ministerul Afacerilor Interne ca referent titular la Oficiul de studii şi cercetări administrative.

Întîmplarea a făcut să locuim în apropiere şi datorită acestui fapt legăturile cu familia Zalman s-au strîns şi mai mult.

Am considerat necesar să scriu aceste rînduri ca un omagiu tardiv pentru un dorohoian care a activat spre binele întregii obştii evreieşti din Dorohoi.

DESPRE TATĂL MEU ŞI CEI DIN JUR...

de MARCEL BRATU (S.U.A.)

*FAMILA **ZALMAN** s-a mutat, din Bîrlad la Dorohoi înaintea primului război mondial. Un unchi de-al meu, fratele bunicii mele, un doctor **Rabinovici**, licenţiat la Sorbona în teologie şi filozofie, cu studii rabinice la Lubavich a fost trimis de o societate evreiască din Paris "Alliance Francaise" să devină primul director al Şcolii israelite din Dorohoi. El avea nevoie de o profesoară pentru Şcoala de fete şi s-a gîndit la d-ra **Frieda Zalman**, sora tatălui meu... Aşa a ajuns familia tatălui meu la Dorohoi. Dr. Rabinovici a devenit mai tîrziu şef rabin al Iaşului, iar mătuşa mea, devenită d-na **Frieda Blumenfeld** a fost transferată la Şcoala israelită din Iaşi, unde a fost profesoară şi directoare mai mult de 40 de ani. Soţul ei, **Elias Blumenfeld**, s-a prăpădit în "Trenul morţii". Un alt frate de-al tatălui meu, care lucra cu Elias, **Buium Zalman**, cu un fiu de opt ani au fost împuşcaţi, în Piaţa Unirii, în Pogromul de la Iaşi.*

Ca student la Drept şi ca avocat, tatăl meu era mai legat de populaţia şi viaţa evreiască din Dorohoi mult mai mult decît alţii care au fost încoronaţi la deschiderea Bibliotecii Comunităţii. Tatăl meu a organizat reprezentaţii de teatru şi concerte în care îşi dădea concursul d-ra **Etti Segal**, devenită **Linscher**, viitoarea mea soacră, pe vremea aceea studentă la un conservator de pian din Bucureşti. S-au strîns ceva bani cu care s-au cumpărat cîteva sute de cărţi. La venirea naziştilor, biblioteca număra peste 32.000 de volume.

Ca ajutor de primar, prin anii '26 - '28 - '29 a contribuit la obţinerea fondurilor şi deschiderea Spitalului israelit şi a Azilului de bătrîni. Era de fapt purtătorul de cuvînt al populaţiei evreieşti pe lîngă oficialităţile guvernamentale locale. A devenit unul din iniţiatorii Băncii de Credit Mărunt din Dorohoi, care împrumuta bani cu o dobîndă mică la negustorii şi meseriaşii evrei.

Tatăl meu a fost preşedintele Organizaţiei sportive "Macabi" pe vremea "meciurilor amicale" cu "Macabi"-Viena şi "Macabi"-Cernăuţi.

Au venit timpuri grele... Un frate de-al tatălui meu a fost prins la Viena şi trimis în lagărul din Saxenhausen. Acolo a murit. Un alt frate, **Artur**, care era telefonist în faimosul orăşel Atachi, a fost împuşcat de nazişti.

Tata, dat afară din barou a fost trimis ca "ostatic" în lagărul de la Tg.Jiu şi

Avocatul SOLOMON ZALMAN

de IANCU ŞAIOVICI

CA STUDENT, am văzut la Teatrul Naţional din Iaşi o comedie italiană de o vervă sclipitoare, intitulată "Oraşul fără avocaţi".

Despre Dorohoi nu s-ar putea afirma că a fost un oraş fără avocaţi. Dimpotrivă, erau destul de mulţi profesionişti ai barei, creştini şi evrei, unii dintre ei erudiţi şi talentaţi, cu care s-ar fi putut mîndri orice barou de avocaţi.

Personal, deşi am terminat studiile juridice în 1938, nu m-am putut înscrie în barou decît după 23 August 1944 şi am început să practic avocatura în a doua jumătate a anului 1946, după ce m-am căsătorit.

Dintre avocaţii mai în vîrstă, cel de care m-am simţit mai apropiat a fost avocatul **Solomon Zalman**. Ce a determinat această apropiere nu aş putea explica, dar poate ca într-adevăr Agar Shila, eroina romanului "Domnul Mani" de **A. B. Iehoshua** a intuit just cînd a vorbit de "psihologia orfanilor, care se leagă de un om matur pentru a găsi un tată".

Solomon Zalman începuse să studieze medicina, iar în anul 1916, cînd România a intrat în război împotriva Germaniei, alături de puterile Marei Antante, a fost mobilizat în cadrul serviciului sanitar al armatei, asimilat cu gradul de locotenent. După război, n-a mai continuat studiile medicale şi a urmat Dreptul.

Ca mai toti avocaţii, a făcut politică, înscriindu-se in partidul naţional-liberal. Cam prin anii '30, a candidat la alegerile comunale şi a fost ales în consiliul orăşenesc în funcţia de ajutor de primar al "comunei urbane" Dorohoi.

Îmi amintesc de el ca de un om jovial şi cumsecade, precum şi un bun tată de familie. Cei doi copii ai săi, **Duţa** şi **Marcel**, ambii medici, locuiesc în prezent în Statele Unite.

Duţa a fost elevă în clasa a opta a Liceului evreiesc din Dorohoi, iar Marcel care în acel timp, 1940, se afla la Bucureşti, a fost elev la liceul "Cultura".După obţinerea titlului de doctor în medicină, Duţa a fost asistenta reputatului dr. **Popper**, iar Marcel a fost asistent la catedra de pediatrie a Facultăţii de medicină de la Timişoara.

Marcel Zalman (Bratu) s-a căsătorit cu o altă elevă a mea, **Mary Linscher**, fiica doamnei **Etti Linscher**. pianistă talentată şi profesoară de muzică la Liceul evreiesc din Dorohoi.

Revenind la avocatul Zalman, trebuie subliniat faptul că a avut şi o activitate intensă în cadrul obştii evreieşti din Dorohoi. După ce avocatul **Jean Cuizes** şi-a încetat activitatea la Banca de Credit Mărunt, care sprijinea cu împrumuturi ieftine pe micii meseriaşi evrei, i-a urmat domnul Zalman.

În anii de secetă dintre 1945-1947, cînd a fost lovit, în special, nordul Moldovei, domnul Zalman, sprijinit de Joint, care i-a pus la dispoziţie fonduri, a deschis o cantină la care luau masa de prînz, gratuit sau la un preţ simbolic, locuitorii evrei şi creştini din oraş.

Pîna la intrarea României în războiul antisovietic, funcţionase la Dorohoi o bibliotecă a "Cercului cultural al tineretului evreu". Această bibliotecă fusese adăpostită în clădirea şcolii israelite. În timpul războiului clădirea a fost ocupată de un comandament militar, care n-a permis evacuarea bibliotecii, care a fost distrusă şi jefuită.

După 23 august 1944, avocatul Zalman, tot cu sprijinul bănesc generos al "Joint"-ului, s-a îngrijit de redeschiderea bibliotecii, procurînd mobilierul necesar în locul celui distrus, şi

BETTY GEMER - WOGINIAK

BETTY GEMER din Dorohoi, actualmente la Caracas - Venezuela este o dorohoiancă care duce cu ea tradiţia evreiască. Ea are o rodnică activitate pentru sprijinirea diverselor instituţii şi aşezăminte din Israel, printre care: Spitalul Şarei Zedek din Ierusalim, Wizo, ILAN (copii handicapaţi), B'nei Brith, Magbit etc.

Vom cita exact ceea ce ne scrie Betty:

"...Înţeleg că aceasta este obligaţia noastră pentru ţara pe care o avem: Israel..."

Copiii ei, **Roli - Ernestino** şi **Daniel**, căsătoriţi, cu copii, continuă cu abnegaţie operele de binefacere începute de Betty, mama şi bunica.

Betty Gemer - Woginiak, e un sol demn al Israelului şi al evreilor originari din Dorohoi. Sîntem bucuroşi să consemnăm activitatea prietenei noastre Betty şi să-i oferim locul de cinste, ce i se cuvine, printre personalităţile originare din Dorohoi.

RUBIN GEMER

FRATELE lui Betty nu-şi uită originea de dorohoian.

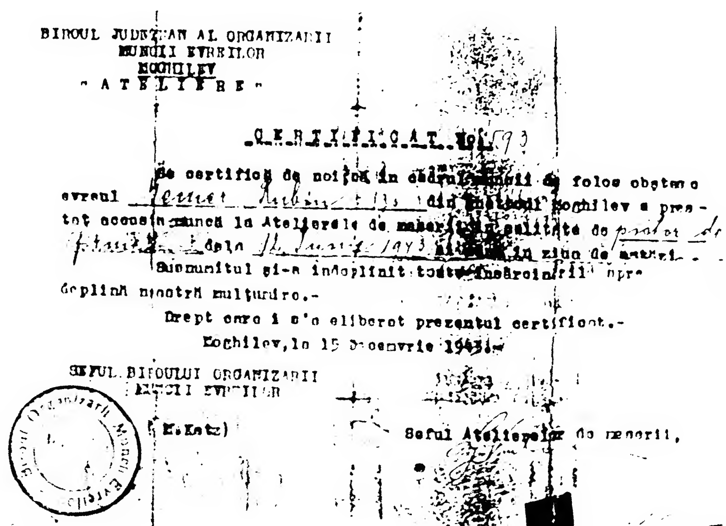
În timpul Holocaustului el a fost deportat în Transnistria şi a trăit multă vreme în chinurile ghetoului din Mogilev.

Rubin Gemer este un evreu cu o inimă caldă, el ne scrie şi în ebraică iar nostalgia sa pentru trecutul lui, pentru anii petrecuţi în Dorohoiul lui natal, se reflectă în fiecare cuvînt, în fiecare idee.

El este un fiu al familiei **Gemer**, care are numeroase ramificaţii în Israel şi în Venezuela, unde locuieşte cu familia sa.

Rubin Gemer, este un sprijinitor al Statului Israel, întotdeauna gata să sprijine o acţiune în folosul statului nostru.

Rubin ca şi sora lui **Betty**, fac cinste Dorohoiului nostru natal, marei familii evreieşti din acest **idisch steitl**.

BIROUL JUDEŢEAN AL ORGANIZARII
MUNCII EVREILOR
MOGHILEV
" A T E L I E R E "

CERTIFICAT No. [illegible]

Se certifică de noi [illegible] de folos obştesc evreul [illegible] din [illegible] Moghilev a prestat [illegible] la Atelierele de [illegible] calitate de [illegible] dela [illegible] 1943 [illegible] în ziua de astăzi.

Susnumitul şi-a îndeplinit [illegible] deplină noastră mulţumire.-

Drept care i s'a eliberat prezentul certificat.-

Moghilev, la 15 Decemvrie 1943.-

ŞEFUL BIROULUI ORGANIZARII MUNCII EVREILOR

(M. Katz)

Şeful Atelierelor de reparaţii,

intea confruntărilor sportive...

În peisajul oraşului, la fotbal, "Gloria" si "Vointa", ca pe vremuri "Macabi", au stîrnit animaţia şi tensiunea locuitorilor. Începînd cu "Macabi" destinul îşi urmează firul. Cine poate uita fazele create cu măiestrie, emoţiile ce ridicau în picioare spectatorii ce umpleau pînă la refuz stadionul oraşului de la "Brazi". Îmi sînt vii în memorie figurile celor trei fraţi **Aizic** din care reţin doar pe **Iulius** si **Froim**. Apoi, **Cotter Lică, Fundoianu, Rappaport (Balena), Katz Izu, Cohn Marcel, Costică (Croitoru Herşcu)** sau mai tîrziu fraţii **Fonea, Blumer Herman**, fraţii **Godrich** şi mulţi alţi evrei ce alcătuiau fotbalul de elită a oraşului.

Alte manifestări sportive de asemeni apreciate şi mult gustate de dorohoieni au fost: jocurile de tenis de masă (Ping-Pong). Îmi amintesc cu plăcere de frumoasele demonstraţii şi întîlniri la care asistam cînd "studenţii" **Linscher** sau fraţii **Sifter (Marcel** şi **Dolfi)** veneau în vacanţe. Dorohoiul îşi avea aşii lui la acest sport: **Butnaru Calman, Briff Mandy, Haimovici Ioju, Godrich Haim, Hoişie Lică** cucereau publicul din sălile "Progresul", "Voinţa" sau C.F.R. prin graţia, supleţea şi frumuseţea jocului practicat. Erai îcîntat să priveşti asemenea jocuri. Şi nu trebuie uitat marele jucător de şah, inimosul profesor de ivrit şi idiş **Rabinsohn Levy** - un adevărat promotor şi campion al acestui sport. Concursurile populare, diversele jocuri pe echipe şi individuale, marile simultane organizate în sălile "Liceului" sau "Progresul", au fost iniţiate şi conduse de el. Iar alături de el amintim jucătorii de categoria "I": maeştrii **Hirsch Moşe** (fiul profesorului de ivrit **Hirsch**) şi **Şeinfeld Dorian**. Dar, eram să-l uit pe profesorul de sport **Rabinovici Carol** - atlet şi sportiv complet - mare campion la aruncarea greutăţii şi discului sau pe "studenta" şi mai apoi doctoriţa **Pitaru Rene**, care pur şi simplu ne delecta prin jocul ei fermecător la tenis de masă, care a ajuns, dacă memoria nu mă înşeală şi campioana regională. Din cele relatate, evreii dorohoieni au toate motivele să fie mîndri de activitatea sportivă practicată, pentru că alături de celelalte activităti cotidiene "EI" au existat şi "AICI". "Mărul nu cade departe de pom" spune un vechi şi deştept proverb. Aici, în ţară , fiul lui Grisariu, merge pe urmele tatălui său. Face parte din conducerea sportului israelian. El este preşedintele lui "Betar" din oraşul Rishon Le Zion, remarcîndu-se ca un bun organizator al mişcării sportive din localitatea în care locuieşte. Betariştii din Rishon la tenis de masă sînt printre cei mai buni din ţară, echipa lor participă cu mult succes la Cupele şi Campionatele Europene. Nepoţii lui **Grisariu**, fiii lui **Marian** continuă tradiţia sportivă a familiei, fiind la ora actuală speranţe ale sportului local la tenis de masă. Şi sînt sigur că în viitorul apropiat vom auzi de ei.

Si ca să închei, amintesc că mulţi, foarte mulţi dorohoieni îsi continuă tradiţia sportivă aici, în Israel, prin fiii şi nepoţii lor sau chiar... personal.

Marcel Cohn - una din fostele vedete ale sportului dorohoian este în prezent foarte activ în mişcarea sportivă din Ashkelon, fiind şi unul din conducătorii echipei de fotbal din localitate - "Hapoel", care activează în divizia secundă a ţării.

Fiul lui, **Avi Cohen** şi ginerele **Ely Levy** au fost şi sînt jucători de elită în fotbalul israelian. Amîndoi sînt jucători remarcaţi în cadrul Campionatului Diviziei Naţionale şi chiar componenţi ai lotului naţional, avîndu-i ca coechipieri pe celebrii **Ohana, Rozenthal, Moti Ivanir** etc. Şi aceasta spune totul.

De la dreapta: **Marcel Cohen**, cu fiul **Avi Cohen** si ginerele **Ely Levy.**

RĂDĂCINI- ŞORAŞIM

de DT. IOSEF HAIMOVICI

De ani de zile mă duce gîndul să scriu ceva mai amplu - chiar un fel de monografie - despre sportul dorohoian şi bineînţeles despre contribuţia evreilor la dezvoltarea lui. Dar, din păcate, totul a rămas un simplu proeict. Dar ocazia "creiată" în prezent nu vreau în nici un caz să o "ratez"...

Multe şi de toate mi se perindă prin cap şi, nu ştiu cu ce să încep - cu toate că mă consideram cîndva şi ziarist - bineînţeles neprofesionist. Şi pentru cei ce nu ştiu sau probabil au uitat, am scris mult la presa sportivă - centrală, regională şi bineînţeles locală, fiind şi colaborator la "Urzica".

Dacă sub numele meu autentic îşi mai aduce poate cineva aminte, cred că nimeni nu ştia sau nu-i venea prin gînd - şi mă refer chiar la apropiaţii mei prieteni şi colegi - că I. Herestrău, Doina Melinte sau M. Doina - este una şi aceeaşi persoană cu subsemnatul.

Dar, dat faptului că am fost şi redactorul ştirilor sportive ale Staţiei locale de Radioficare, avîndu-l coleg de rubrică pe M. Crişan - pe adevăratul lui nume Grisariu Moritz (da, una şi aceeaşi persoană cu animatorul sportului dorohoian), - mi-a venit ideia...

Şi din toată "introducerea" - care poate plictiseşte - tocmai aici am vrut să ajung. La "Şoraşim", sau cum îi mai spunem noi "Rădăcini".

Dacă înaintea ultimului război, "Macabi" la fotbal îngloba toată activitatea sportivă a evreilor din Dorohoi, după război şi, înaintînd în timp pînă la marile plecări spre ţară - sportul şi aici mă refer la sportul de performanţă, cuprindea foarte mulţi sportivi evrei. Eram prezent la mai toate manifestaţiile sportive, ca elev de liceu, şi începusem "să văd şi să simt sportul în oase". In această primă perioadă, întîlnim la fotbal alături de "Gloria" si "Macabi", echipe fără sonoritate, echipe de "pitici", de tineret - "Betar", "Haşomer Haţair", "Hanoar Haţioni", "Bnei Akiva", echipe de liceu etc.

Sportul cunoaşte pe zi ce trece o dezvoltare tot mai mare şi o contribuţie esenţială şi radicală în acest sens o aduc locuitorii evrei ai oraşului. Participarea lor efectivă cît si capacitatea lor organizatorică contribuie in acest sens. Zilberstein, fraţii Rappaport, Segal Ioina, veşnicul tinar domn Scharf, Moscovici Mişa sau Grisariu Moritz - ultimul ca preşedinte al O.S.P. sau mai tîrziu C.C.F.S. local - au condus sportul dorohoian pe toate treptele de dezvoltare.

Şi ce n-au făcut unul ca **Zilberştein** sau fraţii **Rappaport** pentru sportul din oraşul din care s-au ridicat, mai ales cînd au ajuns în vîrful piramidei conducerii sportului din România, găsindu-se în funcţii de răspundere la Bucureşti.

Dar cine erau "şlihimii" sportului dorohoian care plecau la Bucureşti pentru întărirea şi dezvoltarea continuă a lui (subvenţii băneşti, achiziţionarea de echipament sau material sportiv, transferări de jucători etc.) - dacă nu un **Haim** sau **Iosef Cohn** - cunoscuţi în special ca maeştrii ai arbitrajului la fotbal. Şi, fiind vorba de "cavaleri ai fluierului" la fotbal, ţin să amintesc cu plăcere de **Cuşmaru Haim, Davidsohn Ozias** sau **Grimberg Lică** - competenţi, cinstiţi, echilibraţi - remarcîndu-se şi ca arbitri divizionari în afara "hotarelor" oraşului. Cine poate uita animaţia sărbătorească şi tensiunea ce domnea în oraş în preajma unei întîlniri sportive. Oraşul împodobit cu afişe multicolore, pictate de profesioniştii Aizic sau Vily, de "amatorii" **Ioju** şi **Hermanică**, freamătul ce cuprindea toată populaţia urbei, de la mic la mare iar Staţia de Radioficare locală transmitea pe străzi şi în casele oamenilor - ultimele ştiri ina-

un experiment făcut în şcoala noastră şi anume: predarea pe obiecte începînd de la clasa a doua. S-au ales două clase, una experimentală unde predau profesori şi una de control la care a predat învăţătoarea ***Alexandru Ana****. La clasa experimentală limba română a predat prof.* ***Tofan Orest*** *şi matematica subsemnata. Îmi amintesc că printre elevii de la clasa experimentală a fost şi dr.* ***Dorin Coller*** *care face parte din conducerea Asociaţiei originarilor din Dorohoi. Menţionez acest experiment deoarece îmi amintesc ce efort s-a depus din partea tuturor, cîte ore suplimentare se făceau şi toate fără a fi remunerate.*

Dorohoiul a dat ţării de origine cît şi patriei noastre străbune Israelul, oameni bine pregătiţi care fac cinste educatorilor lor.

În încheiere vreau să menţionez aportul adus de soţul meu ***Manaşcu Cotter*** *în cunoaşterea istoriei evreilor din România, prin articolele scrise în Revista Cultului Mozaic din România şi ale cărui articole sînt menţionate şi în multe lucrări apărute în străinătate. Manaşcu împreună cu fratele său* ***Bernard****, colindau cimitirele în căutare de pietre vechi pentru descifrarea scrisului de pe pietrele tombale cele mai vechi. Bernard cu memoria lui excepţională, cunoştea şi îţi putea da relaţii despre toate pietrele funerare vechi din cimitir.*

Şi acum despre dorohoienii cei mai apropiaţi: fiica noastră dr. ***Zoller Nesa*** *căsătorită cu ing.* ***Zoller Avi (Cornel)*** *şi scumpii nepoţi* ***Menaşe*** *şi* ***Moşe****, veniţi în patria străbună pentru a contribui la înflorirea ei.*

MICU - BERNARD COTTER

MICU COTTER a fost fratele cronicarului Manaşcu Cotter.

Ca şi fratele său, Manaşcu, Micu Cotter s-a ocupat de cercetări legate de iudaismul din România, inclusiv viaţa evreiască din Dorohoi.

A lucrat la librăria Bercovici din Dorohoi, după care a lucrat ca independent. Avea o minte ageră şi un creier "electronic". Se ocupa de ajutorarea celor în nevoie şi aceasta o făcea cu multă discreţie, dar cu multă tragere de inimă.

A fost una din cele mai luminoase figuri ale iudaismului dorohoian!

Vineri 21 mai 1993 a avut loc reînhumarea osemintelor lui **Aclipei Bercu** z.l. la cimitirul din Haifa.

Aclipei Bercu z.l. este prima victimă a Holocaustului din România a cărui oseminte au fost aduse în Israel după 53 de ani de la pogromul din Dorohoi în 1940.

calitate. ***Liza Cohn*** *căsătorită cu* ***Mendel Rudich*** *şi a cărui fiică* ***Şeli*** *a fost căsătorită cu regretatul* ***Milu Leibovici*** *care a fost preşedintele comunităţii evreieşti din Braşov.*

Familiile ***Linscher*** *din care a făcut parte şi prietena mea bună, învăţătoarea* ***Şluzingher Suzanna****, ca şi profesoara de muzică* ***Linscher Etty****, care a predat ani îndelungaţi muzica la liceu, a organizat şi condus orchestrele şcolii şi a predat pianul multor copii. Una din elevele doamnei prof. Linscher a fost şi fiica mea care îşi aminteşte cu nostalgie despre felul cum se ocupa de copii şi le insufla dragoste şi interes pentru muzică.*

Anuţa *şi* ***Etty Schönfeld*** *fetele băcanului care avea de vînzare delicatese şi surorile lui* ***Carol Schönfeld, Aneta*** *şi* ***Sali Bartfeld*** *ai căror părinţi aveau o fabrică de perii unde ne plăcea mult să ne jucăm.* ***Minca Mişilim*** *David - sora lui* ***Şlomo David*** *- de a căror casă îmi amintesc cu plăcere.*

Prin anii 1938-39 am fost cooptaţi mai mulţi tineri absolvenţi de liceu în organizaţia de tineret "Betar". Venise un trimis special pe nume ***Reznic*** *care se ocupa de educaţia tinerilor în spirit sionist. Conduceau organizaţia fraţii* ***Bercovici, Simon Ben Simon, Malcaş, Idel Leib Segal*** *şi alţii.* ***Ionas Bercovici*** *şi* ***Simon Ben Simon*** *cu soţia au murit pe vasul Struma în drum spre Eretz Israel.*

De Hanuca se organizau petreceri tradiţionale, cu aprinderea lumînărelelor, mese tradiţionale şi la una din aceste serbări mi s-a cerut şi mie să vorbesc despre Trumpeldor. Am copiat dintr-o broşură materialul şi l-am învăţat pe dinafară ca să expun liber. În acea perioadă au fost trimişi tineri pe cale ilegală în Israel. Îmi aduc aminte de ***Isidor Segal*** *şi* ***Herman Säger****.*

Din cauza persecuţiilor rasiale cei mai mulţi din tineri n-au putut urma şcoli superioare, o mare parte au fost trimişi în Transnistria - perioadă grea de care trebuie să ne amintim mereu şi să arătăm generaţiilor tinere ce s-a făcut, ca aşa ceva să nu se mai repete în viitor.

Mare parte din familia noastră a murit în ghetoul de la Moghilev: bunica, două mătuşi, un unchi şi ***Tuţa Wittner*** *căsătorită* ***Dines*** *în vîrstă de 27 de ani, mama avocatului* ***Dines*** *din Beer Sheva.*

La întoarcerea din Transnistria împreună cu mama, tata şi sora mea ***Mica*** *am lucrat ca învăţătoare la şcoala repatriaţilor transnistrieni. La aceiaşi şcoală au mai predat* ***Bracha Schärf (Maur)****, soţii* ***Encel****, avocat* ***Auerbach****, care a fost director,* ***Regenstreif*** *care a fost secretar şi mulţi alţii. Elevi erau copiii care pierduseră mulţi ani de şcoală fiind în deportare. La şcolile Trestiana, nr. 1 de lîngă prefectură şi fosta şcoală israelită pe care regimul comunist a transformat-o în şcoala generală nr. 5 am fost mulţi profesori şi învăţători evrei.*

Voi aminti de ***Reghina Cohn, Suzanna Şluzingher, Rabinsohn Levy*** *profesor de religie,* ***Sabina Lozneanu, Scheib Otto*** *profesor de latină,* ***Erna Hecht*** *profesoară de matematică,* ***Sali Trebici*** *învăţătoare, soţii* ***Marcel*** *şi* ***Muia Ancel. Marcel*** *a fost mai tîrziu şi inspector şcolar.*

La şcoala generală nr. 3 de pe strada Ştefan cel Mare unde am predat timp de 25 de ani matematica au fost de asemenea profesori şi învăţători evrei care au pregătit generaţii de elevi, bineînţeles alături de colegii creştini...

Dintre profesori şi învăţători voi menţiona mai întîi directori pricepuţi ca ***Elena Vasiliu, Maria Hodoroabă, Cronţ Constantin, Zastevneţchi Mihai****.*

Dintre învăţători, pe minunaţii oameni care nu precupeţeau nici un efort în educaţia şi buna pregătire a copiiilor cum au fost: ***Alexandru Ana, Ştefan Lucia****, soţii* ***Florica*** *şi* ***Gheorghe Borcea, Cohn Reghina, Şluzingher Suzanna*** *iar profesorii soţii* ***Elena*** *şi* ***Orest Tofan, Ioli Valeria, Ariton Veronica, Botezatu Dumitru, Cirimpei Alexandrina, Cohn Otilia, Wintter Manea*** *şi mulţi alţii mai tineri care predau şi azi în aceiaşi şcoală.*

Elevi de ai noştri se află pe tot cuprinsul Israelului şi sînt mai toţi oameni cu diplome universitare, care se adaptează minunat la locurile lor de muncă.

Nu vreau să-i enumăr că nu aş fi în stare şi nu vreau să uit pe unii din ei, deoarece de toţi îmi amintesc cu drag.

Vreau numai să mai amintesc despre

Despre oameni şi locuri din oraşul Dorohoi

de MALCA COTTER (Cuţa Rabinovici)

ORAŞUL DOROHOI a fost pentru mine locul unde mi-am petrecut cea mai mare parte a vieţii - primii 60 de ani - despre următorii cum o vrea Domnul...

Copilăria mi-am petrecut-o printre copii şi oameni minunaţi, despre care îmi amintesc cu mare plăcere. Ca în toate orăşelele mici, vecinii ieşeau seara în faţa casei, se discuta cîte în lună şi în stele cu multă răbdare şi bunăvoinţă. Se cunoşteau cu toţii şi se întreceau în a face fapte bune şi a ajuta pe semenii lor. Viaţa nu era uşoară, apa se aducea cu sacaua, copiii în multe case învăţau la lumina lămpii de gaz, mijloacele de transport erau trăsurile trase de cai proprietatea unor evrei necăjiţi care cu greu îşi cîştigau existenţa din meseria de birjar.

Locuia lîngă noi, pe strada I. C. Brătianu, mai tîrziu sub comunişti strada Trandafirilor, familia ***Lupu Sägenreich****, care avea un depozit de ouă la subsol unde le plăcea copiilor să se joace, să se ascundă şi să facă ghiduşii.*

Mai tîrziu a plecat Lupu cu familia şi a rămas ***Heilich Sägenreich*** *cu soţia şi fiica* ***Erna.***

Tot alături de noi locuia familia ***Herşcovici*** *care confecţiona cufere şi le aşeza în faţa casei pentru vînzare. Erau cufere de zestre cu flori şi desene. Familia avea mai mulţi băieţi, dintre care unul a ajuns farmacist la Iaşi.*

Mai era familia ***Zigmund Segal*** *care avea o mare prăvălie en-gros de coloniale.* ***Roza Segal*** *se întrecea cu doamnele din oraş în organizarea de baluri, petreceri şi donaţii în scopuri de binefacere. Familia* ***Bojet*** *cu o mare prăvălie de drogherie cu cele trei fiice* ***Lola, Tica*** *şi* ***Marcela****, pe care le priveam cu admiraţie deoarece locuiau la etaj.*

Familia ***David Cohn*** *al cărui fiu* ***Froim Cohn*** *se află şi acum la Dorohoi. David era voiajor şi aducea mărfuri pe la prăvălii chiar şi tatălui meu* ***Marcel Rabinovici*** *care pînă în anii 1930 cînd a început criza în România avea o prăvălie mare de galanterie "La Ruleta", dar mai tîrziu i-au luat locul fraţii* ***Gropper, Zalman Simionovici*** *şi alţii.*

David Cohn *era un hîtru bun de glume şi îmi aduc aminte de una din glumele lui: "cumpără, cumpără găina, că un kilogram de supă tot o să ai de la ea".*

Mai era familia ***Bălan*** *(****Craft****) cu mulţi copii cu care ne jucam şi ne întreceam în pozne.*

Vecinii noştri de mai tîrziu au fost familiile ***Avram Croitoru, Soil Araţei*** *care făcea parte din echipa de fotbal a Dorohoiului, familia rabin* ***Wasserman*** *cu fetele şi băieţii care plecaţi singuri în Israel la o vîrstă destul de fragedă au reuşit să devină oameni folositori prin talentul şi priceperea lor.*

Cu drag îmi aduc aminte de colegele de şcoală şi voi aminti de ***Cuţa Kreisel*** *al cărui tată* ***Isidor Kreisel*** *a construit împreună cu alţii clădirea halei din Dorohoi, care mai există şi azi în forma de la început. Băieţii familiei,* ***Marcu*** *şi* ***Naţiu Kreisel*** *au ajuns medici valoroşi. Naţiu Kreisel chirurg a lucrat mult timp în Dorohoi şi a ajutat pe toţi cei care îl solicitau de multe ori complet dezinteresat materialiceşte. Cuţa a plecat ilegal spre Israel, a stat un timp în Cipru şi apoi a ajuns să-şi vadă visul împlinit.*

Lifşa Gropper *care după ce a ajuns în Israel a fost salvată împreună cu fiica ei în acţiunea de la Enttebe.*

Anuţa Reinhorn *al cărui tată avea o librărie mare pe strada principală.* ***Carolina Cohn*** *(Croci) la părinţii căreia puteai cumpăra peşte de cea mai bună*

Neuitatul Srulică Şulimovici

Nu se poate concepe încă un volum care eternizează iudaismul dorohoian fără a-l reaminti pe unul din "cei doi" care au visat şi au iniţiat această monografie.

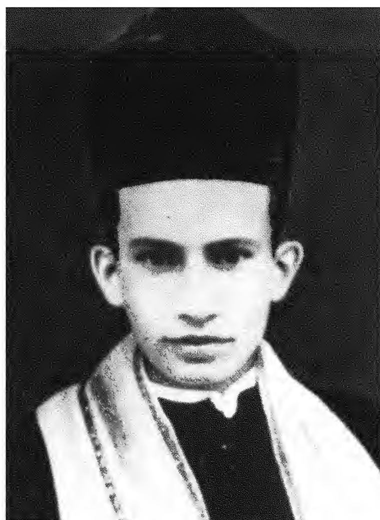
Dacă Srulică Şulimovici mai era cu noi, desigur că lucrarea ar fi fost mai bogată, mai completă, pentru că el a fost zeci de ani în centrul vieţii evreieşti din Dorohoi, a fost cu noi...

Strulică este prezent în inimile noastre!

"Cei doi": **Srulică Şulimovici** z.l. şi **David Shlomo**, la una din întrunirile asociaţiei israelienilor originari din judeţul Dorohoi.

BERNARD COTTER (Dov)
1930 - 1953

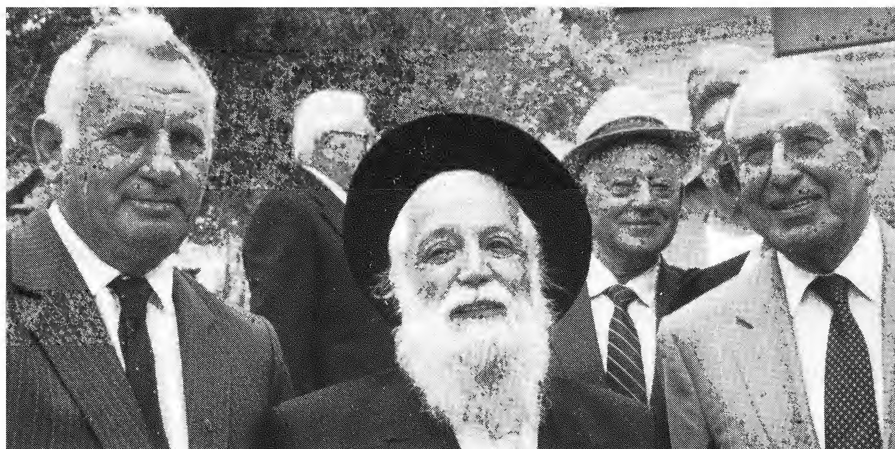
A FOST fiul lui **Moshe Marcu** şi al lui **Rebeca Cotter**. Toată viaţa sa - doar copilărie şi tinereţe! Dar a pulsat în el o inimă caldă de evreu erudit. S-a evidenţiat în limba ebraică, era înzestrat cu o voce minunată, fusese cantor hazan, adorat şi toţi îi preziceau un viitor strălucit.

Avea o minte ageră, o dragoste fierbinte pentru Eretz Israel, urmare a educaţiei primite în casa părintească, o familie de activişti sionişti.

Fratele lui, **Arie Arieli** (**Cotter**), îl eternizează şi îl aminteşte mereu din ziua de cînd a decedat: 5/I/1953 (Iud Tet Luna Teveth).

Osemintele sale se mai află la Dorohoi şi inscripţia de pe piatra sa tombală este următoarea:

Inima mea este spre Răsărit (ISRAEL) şi eu mă aflu în Apus!
(Citat dintr-o poezie a vestitului Iehuda Halevi)

De la dreapta: Preşedintele Statului Israel, **Chaim Herzog**, rabinul **Pinchas Wasserman** şi **Arie Arieli** (**L. Cotter**).

iau loc şi uitîndu-se lung la mine mă întreabă: "Bă, Cotter, nu mă cunoşti?"

Îmi trec prin minte cele mai sumbre gînduri. "N-ai făcut armata la regimentul de grăniceri?"... Fusesem vreo zece luni în aceeaşi unitate şi acum vroia să-mi amintească performanţele sportive. "Ia-ţi paşaportul".

Cînd avionul şi-a luat zborul am început să îngîn toate cîntecele pe care le ştiam şi cred că pînă la Roma am cîntat incontinu. Din Italia, cu vaporul "Moledet", am pornit spre ţară, unde, la 36 ani aveam să mă nasc pentru a doua oară...

Sosit aici, eram prezent, după trei luni, la funerariile naţionale ale lui Zeev Jabotinski, omul pe care-l ţineam minte de cînd aveam 8 ani şi, ale cărui idei mi-au călăuzit paşii toată viaţa.

Echipa de fotbal "Voinţa", în anii 1954–56. În picioare, de la stînga: **Marcel Cohn, Haim Cuşmaru** (antrenor), **J. Eisenkraft, Lică Cotter**, ultimul în picioare **Şlomo Meier** (vestitul **Mitică**). Din grupul de jos de la stînga spre dreapta: **S. Godreich, Izu Katz**, iar cu banderola de căpitan al echipei, **Herşcu Croitoru (Costică)**.

Echipa de fotbal "Betar" (juniori) din Dorohoi, la o defilare.

după desfinţarea clubului, în 1948 (odată cu interzicerea activităţii legale a mişcării sioniste), am îmbrăcat tricourile altor echipe dorohoiene: "CFR - Gloria", "Spartak", pentru ca în ultimii 10 ani să îi consacru asociaţiei sportive "Voinţa". Mulţi tineri evrei au purtat culorile "Voinţei" şi dintre toţi aceştia îi voi aminti pe: **Marcel Cohn, Izu Katz,** fraţii **Godrich, J. Eisenkraft**, care au fost prezenţi la competiţiile finale pe ţară, la diverse discipline sportive (atletism, volei, tenis de masă etc.).

Activitatea sportivă, de care am amintit pe scurt, era numai o parte, cum se zice, numai o bucată vizibilă din întreg gheţarul, din viaţa pe care o duceam. Fiindcă, de fapt, aveam o viaţă dublă. Una, la lumina zilei, cei din jur cunoscîndu-mă ca legător de cărţi şi sportiv de performanţă şi, alta secretă, ascunsă de ochii lumii, cînd, credincios idealurilor mele sioniste, recrutam noi membrii în "Betar" şi-i pregăteam, şi din punct de vedere militar, în vederea emigrării în Israel.

În martie 1949, am participat la o şedinţă ilegală a tuturor organizaţiilor noastre din ţară unde s-a decis să ne continuăm activitatea. Aşa am procedat şi noi, tinerii dorohoieni. Deşi organele securităţii m-au anchetat în mai multe rînduri - cel puţin de cinci ori - noi nu am oprit acţiunile noastre. La sfîrşitul lui 1949, mi s-a "pierdut" niţel urma fiind încorporat, împreună cu **Simon Iancovici** şi **Rubin Croitoru**, la grăniceri, în acelaşi regiment care, în 1940, măcelărise evreii din Dorohoi, în groaznicul pogrom. Cum părintele meu făcuse în august 1950 formele de plecare pentru întreaga familie, am fost trimis "la vatră" unde mi-a reluat viaţa dublă de care am vorbit mai înainte.

Părinţii mei au emigrat în Israel în 1951, iar noi, copiii lor, **Bernard Cotter (Dov)** şi cu mine, am fost reţinuţi în România. La mai puţin de doi ani după plecare, tatăl meu s-a prăpădit; fratele meu **Dov** s-a stins din viaţă în 1953 la Dorohoi.

Am făcut cerere de emigrare în Israel în 1951, 1956 şi 1958. Toate au fost respinse. Nici nu-i de mirare. Pe dosarul meu stătea scris: "Caz periculos. A nu se permite ieşirea din ţară". Un binevoitor mi-a spus acest lucru. La 1 aprilie 1964, în sfîrşit, mi s-a comunicat vestea cea mare: Căpătasem aprobarea să emigrăm!

Am crezut mai întîi, că-i vorba de o glumă, cum se fac de 1 aprilie, dar nu, aveam răspuns pozitiv la o cerere făcută în 1961. În aceeaşi lună, soţia mea, **Hana**, copiii noştri **Miriam** şi **Dov** ca şi părinţii soţiei, ne aflam pe aeroportul bucureştean, în drum spre Israel. După controlul vamal, toţi pasagerii au primit paşapoartele; eram singura persoană căreia i se reţinuse documentul. Sînt chemat la comandantul grănicerilor de pe aeroport. Un căpitan mă pofteşte să

NĂSCUT PENTRU A DOUA OARĂ

de ARIE ARIELY (Leon Cotter)

AM VĂZUT lumina zilei în anul 1928. Din anii copilăriei, nu-mi amintesc multe lucruri; ştiu însă că, după ce am împlinit trei ani tatăl meu Moise Marcu Cotter, mi-a luat ca profesor un evreu lituanian, şi, împreună cu el, am buchisit alfabetul ebraic. Cînd am împlinit şapte ani, am păşit pe poarta şcolii israelito-române din localitate, dascălii mei fiind Ghina Segal şi prof. Kuperstein, cu acesta din urmă avînd, peste două decenii, nesfîrşite dispute ideologice. În 1936, împreună cu părintele meu, plecam la Cernăuţi să ascultăm o conferinţă a lui Zeev Jabotinschi. Şi azi îmi mai răsună în urechi cuvintele auzite atunci: "Lichidaţi Diaspora, altfel vă va lichida ea pe voi". Clarviziunea marelui fruntaş sionist m-au impresionat profund, punîndu-şi amprenta asupra destinului meu politic.

Cînd am împlinit 11 ani şi evreii au fost eliminaţi din toate şcolile statului, tata m-a luat să-l ajut în atelierul său. Şi cum el era unul din membrii marcanţi ai partidului revizionist, firesc, paşii mei s-au îndreptat către organizaţia de tineret "Betar". Eram cel mai tînăr membru al organizaţiei, dar discutam de la egal la egal, cu **Ionas Bercovici**, şeful organizaţiei, ulterior conducătorul politic al celor care au emigrat ilegal cu vasul "Struma", scufundat în anul 1942 în apele Mării Negre, **Iosif Meirovici, Bum Pînzaru, Bernard Kurs** şi alţii.

Îmi făceam ucenicia ca legător de cărţi (după un an, doi, cînd tatăl meu va fi trimis în lagăr, la Edineţi, în Transnistria, voi întreţine familia din această meserie), citeam multe lucrări sioniste şi aşteptam momentul să pun şi eu umărul la clădirea statului naţional al evreilor. Odată cu izgonirea fasciştilor, în primăvara lui 1944, am început să activez în organizaţia de tineret şi, după ce am urmat în 1946, cursurile unui seminar la Rădăuţi (Bucovina) - nu aveam nici 18 ani - am fost numit conducătorul Betarului din Dorohoi. Pregăteam tineri să emigreze în Israel în lumina teoriei mentorului nostru, care prevedea, între altele şi lupta armată împotriva ocupantului englez. Pentru aceasta, tinerii erau instruiţi în cadrul "Organizaţiei militare naţionale" (Irgun Zwei Leumi), care activa ilegal în cadrul Betarului, eu fiind şeful ambelor organizaţii. Am activat în acest mod aproape doi ani. În decembrie 1947, o parte din tovarăşii mei, în frunte cu **Iancu Malcaş** şi **Iuliu Segal** au emigrat în Israel. Cînd i-am condus la Bucureşti, conducătorul pe ţară al Betarului, **Şlomo Shitnovitzer**, mi-a promis că peste cîteva luni voi pleca cu familia mea în Ţara Sfîntă. Din păcate, am mai rămas în România nu un an sau doi, ci 16 ani...

În paralel cu activitatea sionistă, care mă făcuse cunoscut printre evreii din oraş, eram prezent în viaţa sportivă, dorohoienii ştiindu-mă ca fotbalist, atlet, jucător de tenis de masă. Am activat, mai întîi, la echipa de fotbal "Betar" (juniori) din Dorohoi, apoi la "Macabi" şi

primite din partea Joint-ului, a organizat în colaborare cu alţi negustori dorohoieni, împărţirea pachetelor de îmbrăcăminte, alimente şi bani, tuturor celor care au supravieţuit deportărilor în Transnistria.

Itzhak Danilof, în fruntea unei manifestaţii contra fasciştilor.

Itzhak Danilof a fost un om cu vederi democrate şi - în acelaşi timp - un sionist activ. La el veneau tinerii să-i ceară un sfat, la el veneau evreii care aveau nevoie de un ajutor.

De asemenea a sprijinit (bineînţeles împreună cu toţi evreii înstăriţi din oraş) toate căsătoriile tinerilor din familiile nevoiaşe.

Mulţi dorohoieni au rezistat martiriului şi persecuţiilor rasiale datorită sprijinului moral şi material oferit, cu generozitate de **Iţcu Danilof**.

Tata a fost un sionist adevărat, convins de misiunea lui, care a donat mereu la Keren Kayemet şi a luptat să ajungă în Israel, unde, din păcate, nu a trăit mai mult de cinci ani.

Amintirea lui va dăinui, veşnic, în sufletele noastre, ale celor ce l-au cunoscut şi l-au iubit.

"De întotdeauna am gîndit că trebuie să facem cunoscută comoara spirituală a iudaismului din România.

Acolo a fost leagănul evreiesc, în Moldova ca şi în Basarabia atît de bogată în ***"idiskeit"****.*

Acolo au fost izvoarele spiritului evreiesc al acestui ***"shevet"*** *- trib.*

Acolo s-a auzit cîntecul specific ***"shevetului"****. De ce să-l aducem la tăcere?*

Trebuie să facem ceva!" **YACOV GROPER**

ITZHAK DANILOF un sionist adevărat

de SIDONYA CHERBIS (Danilof)

TATĂL meu, **Itzhak Danilof** ז ל , născut în anul 1902 şi decedat în Israel în anul 1968 a fost unul din negustorii renumiţi al oraşului Dorohoi. În tot cursul vieţii a activat pentru obştea evreiască, încercînd să îmbunătăţească condiţiile de trai ale celor ce aveau nevoie de ajutor.

Fiind preşedintele Camerei de Comerţ şi Industrie din oraş, a sprijinit negustorii evrei încurajîndu-i să nu abandoneze activitatea lor.

Dar principala sa activitate a fost în domeniul obştesc. Astfel, împreună cu rabinul **Seltzer Schechter** ז ל şi cu **Moşe Bacalu** au înfiinţat Mosadul Talmud Tora pentru toţi copiii care s-au întors din Transnistria.

Copiii orfani au primit – în afară de educaţie sionistă şi pregătirea pentru alia – un cămin cald, o mîncare bună şi o inimă evreiască. Bineînţeles că fondurile au fost obţinute după o muncă intensă a lui **Iţcu Danilof**, muncă dusă împreună cu ceilalţi negustori din oraş.

Cînd s-au anunţat reîntoarcerile din lagărele Transnistriei şi din cele de pe întinsul României, tata a umblat zi de zi, din casă în casă pentru a obţine donaţii de la familiile evreieşti din oraş. Împreună cu ajutoarele

Talmud Tora din Dorohoi. **Itzhak Danilof** – dintre fondatorii principali.

care, la mijlocul secolului trecut, făcea comerţ prosper de cai, cumpărînd armăsari de rasă la Constantinopol în schimbul cailor de povară duşi spre vînzare din Bucovina, negustor care a murit în drum spre casă, într-un han din Brăila. Negoţul incorect cu cai de lux avea să atragă necazurile şi asupra soţiei sale, care în locul unei moşteniri ce i-ar fi garantat o existenţă prosperă s-a pomenit trasă prin judecăţi şi deposedată şi de bruma de avut agonisit prin muncă cinstită.

...File de istorie! Părintele agriculturii româneşti mai pomeneşte în lucrarea sa de alţi fermieri evrei, cu noroc şi succese în practicarea agriculturii. Între "fermierii cei mai mari ai judeţului" sînt pomeniţi Leiba Vorniceanu şi Lupu Zarafu din Tîrnăuca. "D. Leiba Vorniceanu ţine cu arenda mai multe moşii şi anual cumpără, îngraşă şi exportă peste 1000 boi şi de atîţia ani de cînd se ocupă cu agricultura şi comerţul nu s-a pomenit să fi avut vreun proces cu cineva. Lupu Zarafu face negoţul cel mai întins cu rachiu, este foarte îndatoritor şi onest în tranzacţiunile şi afacerile lui".

La Pîrîul Negru-Mihăileni lucra un alt distins arendaş evreu - anume, Moscu Spotheim. El "şi-a făcut pămîntul cultivabil suhat (n.n. păşune), pe care ţine la peste 600 de boi. Cu această investiţie a izbutit sa îngraşe pămîntul şi să scoată renta... În anul următor - notează cu interes ştiinţific I.I. de la Brad - păpuşoii lui au fost cei mai frumoşi din judeţ. El este şi între cei mai mari producători de rachiu din judeţ.

Cînd cu admiraţie, cînd cu ochi critic, savantul român ne-a lăsat astfel amintirea unor oameni care au trăit, au înnobilat şi au iubit aceste locuri. Mie personal, cînd vine vorba despre evrei îmi revine în minte figura stimatului meu coleg Mircea Wasserman, cu care în urmă cu 32 de ani (în 1961) am terminat Facultatea de agronomie la Iaşi şi pe care îl ştiu un statornic îndrăgostit de obîrşie, de ţarinile de la Dersca şi Mihăileni, pe unde a ucenicit şi care acum lucrează într-un institut de cercetări din Israel. Nu m-ar mira dacă nişte amintiri atît de vechi ar naşte o iubire nouă faţă de judeţul Dorohoi, al cărui fiu e si autorul acestor rînduri, născut la Vlăsineşti, lîngă Săveni.

Preotul
DUMITRU FURTUNĂ
1890 - 1965

- Preot, folclorist, profesor, director al seminarului din Dorohoi 1923-1933.
- Un prieten al evreilor din oraşul Dorohoi.
- Bustul ridicat în 1991 de primăria oraşului Dorohoi.
- Nu de mult, o stradă din oraşul Dorohoi a primit numele de DUMITRU FURTUNĂ

sfeşnice de argint.

E adevărat, populaţia evreiască era implicată şi în unele acte de contrabandă (Op.cit.pg. 511) făcînd un comerţ prosper amestecînd tutunul turcesc cu cel românesc, în urma cărei activităţi se alegeau "cu 11 lei cîştig curat la oca de tutun". Dar cele mai bune afaceri se făceau cu vinul de Odobeşti, preferat în Bucovina celui unguresc, pe care îl admitea administraţia austriacă pe piaţă.

Ion Ionescu de la Brad, observînd că "evreii sînt cei mai numeroşi după români" constata că ei "se aplică mai cu osebire la comerţul de toate felurile şi mai cu seamă la acela cu băuturi" (Op. cit. pg. 77).

El obiectează evreilor această îndeletnicire ce întreţine beţia. Astfel, în paginile amintite constată ca "Văzîndu-ne cineva tîrgurile Dorohoi, Herţa, Mihăileni, Darabani, Săveni, Rădăuţi (pe Prut) în care locuitorii cei mai numeroşi sînt evreii şi văzîndu-i pe cei mai mulţi dintre ei ocupaţi cu comerţul băuturilor, al vinului şi al rachiului mai cu seamă, ar zice că această mulţime de debite de băutură arată ca o rană mare în societatea noastră, beţia bîntuind în gradul cel mai trist populaţiunea".

Însă Ion Ionescu de la Brad observă şi rolul lor pozitiv, subliniind calitatea de "factori ai comerţului, cu influenţe benefice asupra dezvoltării localităţilor." Obiectiv, el constată că "evreii se ocupă şi cu artele, cu croitoria, ciubotăria, tinichigeria etc. neavînd concurenţi decît pe nemţi, care sînt prea puţini în judeţ".

Pînă la urmă însă, comercianţii de băuturi nu prea s-au ales cu cîştiguri mari în urma acestei activităţi. Aceasta pentru că s-a introdus din 1865 Legea comunală prin care, cum aflăm din aceeaşi sursă, a treia parte din venitul ce îl aveau de la crîşme, prin taxa asupra rachiului, trecea direct în bugetul comunei. Aşa se face că în 1865, taxa asupra rachiului a reprezentat 20 % din veniturile bugetului judeţului Dorohoi. Aceeaşi pondere au avut aceste taxe ca venit şi în bugetul plăşilor Coşula, Herţa, Berhomete etc. Cu alte cuvinte, deşi în totalul populaţiei, evreii reprezentau numai 10 %, în ceea ce priveşte volumul veniturilor, prin sursele ce ştiau să le atragă, contribuiau cu 20 %.

E de menţionat că evreii nepămînteni, rezidenţi în judeţ, nu plăteau dări statului român.

Dezvoltarea producţiei de rachiu, prin fabricile realizate mai în fiecare sat, în epoca respectivă, a avut o motivaţie economică, asigurîndu-se astfel industrializarea producţiei de cereale, de volum, mai greu de transportat, într-un produs căutat, cu volum mic şi valoare mare, uşor de dus peste graniţă (Op. cit. pg. 133): "Cu prefacerea productelor în rachiu - nota I.I. de la Brad - se dobîndeşte un preţ îndoit şi întreit pe o chilă de bucate decît acela ce-l are în natură şi în care stare nici că se întreabă (de) cineva". În plus că, folosind borhotul rezultat în urma producerii rachiului "se îngraşă bine boii", care ajungeau la greutatea de 800 kg unul, carne curată, bine plătită peste graniţă.

Din multitudinea de date şi descrieri care privesc şi populaţia evreiască din epocă ne oprim asupra tîrgului Herţa. Despre aceasta, I.I. de la Brad notează: "Herţa are două comune sub această denumire: una urbană, tîrgul, cu 600 familii israilite, şi alta rurală, cu locuitori ce s-au împropietărit." Între agricultorii din Herţa se afla şi d. Leizer, care scotea un profit bun - îndoit decît se plătea arenda, savantul agronom lăudîndu-i priceperea.

Herţa i-a plăcut mult lui Ion Ionescu de la Brad: "Moşia Herţa şi tîrgul, scrie el, este tăiat în două de apa Herţa, ce vine din dealurile cu pădure ale cătunei Fundu Herţei, trece prin marginea de sus a tîrgului şi se varsă în Prut la un sfert de oră de tîrg. O parte din mahalalele tîrgului Herţa rămîn dincolo de pîrîul Herţa, pe costişă, şi restul, cu uliţa cea mare şi lungă, se întind pe o frumoasă aşezătură în pantă".

...Din pagini îngălbenite de vreme străbat către noi mici tragedii ale comercianţilor evrei, veşnic pe drumuri între Istanbul şi Viena, cu scurte popasuri pe acasă, la Herţa ori la Mihăileni, în căutarea unor cîştiguri sigure.

Rămîi profund mişcat urmărind tragedia unui anume Rosenstein din Herţa,

EVREII DOROHOIENI LA 1865

aşa cum au fost văzuţi ei de marele agronom român Ion Ionescu de la Brad

de IOAN MAXIMIUC
redactor şef la TRIBUNA DOROHOIULUI

INTEMEIETORUL ştiinţei agricole româneşti, Ion Ionescu de la Brad (1818-1891), membru de onoare al Academiei Române, în baza Ordonanţei Domneşti din 28 noiembrie 1864, date de Al. I. Cuza, domnitorul Unirii Principatelor Române, a avut ocazia unei investigaţii de mare profunzime în judeţul Dorohoi, în anul 1865. Concluziile sale le-a făcut publice în lucrarea "Agricultura română din judeţul Dorohoi", apărută în anul 1866 la Bucureşti, în Imprimeria Statului, lucrare ce nu a mai fost reeditată şi devenită acum extrem de rară.

Ca inspector general pentru agricultură, renumitul savant face largi investigaţii privitoare la structura şi ocupaţia populaţiei în zonă, inclusiv privitoare la populaţia evreiască, prezentă în aceasta parte a României încă din secolul al XVII-lea, cînd s-a produs acel cumplit măcel în Polonia (vezi şi Octav Guţic "Evreii în viaţa oraşului nostru", în Tribuna Dorohoiului nr. 5/1991).

Potrivit datelor publicate de Ion Ionescu de la Brad, in 1865, populaţia judeţului Dorohoi avea următoarea structură:

Totalul populaţiei era de 103.671 suflete, din care: români - 91.827; evrei - 11.052; germani - 339; slavi - 123; armeni - 75; greci - 27; alţii - 328.

Privitor la evrei se face menţiunea că numai 10.318 dintre aceştia erau pămînteni, adica localnici, iar 697 erau supuşi străini, rezidenţi in zonă.

Constituiţi intr-o comunitate temeinică, ei dispuneau de 19 sinagogi, revenind una la 582 locuitori; pentru ortodocşi existau 165 biserici, respectiv una la 562 persoane, deci practic ambele confesiuni se aflau intr-o situaţie aproximativ egală sub acest aspect.

Din lectura lucrării menţionate se degajă un tablou semnificativ asupra participării populaţiei evreieşti din judeţ la viaţa economică a zonei.

In partea a IV-a a lucrării, in capitolul "Comerţul judeţului", sînt prezentate referiri la populaţia evreiască implicată in dezvoltarea importantă a acestei indeletniciri. In Mihăileni, centru evreiesc important in epocă, potrivit unei statistici pe luna septembrie 1865, au intrat ca mărfuri importate:

- Din Anglia, marfă in valoare de 34.381 lei;
- Din Lipsca (Leipzig-Germania) - de 85.401 lei;
- Din Viena - de 98.668 lei;
- Din Galiţia - de 65.499 lei.

Anual, negustorii din Mihăileni, în principal evrei, rulau mărfuri străine de 3-4 milioane de lei, ceea ce reprezintă o sumă importantă şi pentru zilele de astăzi. Se importa, in principal, lemnărie (de 12.633 lei in septembrie 1865), fierărie dar si crupe de hrişcă (din care se preparau specialităţi culinare, schija (articole din fontă), pietre pentru monumente evreieşti, coarne (pentru şofaruri evreieşti), cărţi evreieşti (Op.cit.pg. 509),

o intensificare a activităţii organizaţiilor legionare din oraş, culminînd cu o manifestare desfăşurată pe fostul teren sportiv "Macabi", aflat în imediata vecinătate a şcolii primare israelito-române.

Întîmplător, în după amiaza aceleiaşi zile era prevăzută nunta (autorizată de poliţie) a unui tînăr vînzător evreu din oraş (**Sacagiu Marcu**) – pentru care familia acestuia solicitase Comunităţii evreieşti să i se acorde o sală de clasă din localul şcolii israelite.

Toate insistenţele directorului şcolii (tatăl meu) pe lîngă eforii Comunităţii de a se renunţa la folosirea unei clase a şcolii ca local pentru nuntă – întrucît în atmosfera incendiară din oraş se putea oferi legionarilor un pretext pentru atacarea şcolii – au rămas fără efect.

...Şi ceea ce era de prevăzut, s-a întîmplat! Către ora 18, un grup de legionari înarmaţi, însoţiţi de membri ai poliţiei legionare, au năvălit în localul şcolii, spărgînd uşi şi geamuri şi arestîndu-i pe toţi nuntaşii, pe care i-au transportat la sediul poliţiei.

La auzul vacarmului, părinţii mei – aflaţi în locuinţa de serviciu din incinta şcolii – împreună cu subsemnatul (venit temporar la Dorohoi), am stins luminile şi ne-am baricadat, sperînd că vom fi cruţaţi. Zadarnic însă! La scurt timp, un grup format dintr-un comisar de poliţie şi doi membri ai poliţiei legionare au forţat uşile locuinţei şi – sub ameninţarea revolverelor – ne-au silit să-i urmăm la sediul poliţiei. În drum am întîlnit şi alte grupuri de evrei – meseriaşi, comercianţi, intelectuali – ridicaţi din locuinţele lor şi aduşi la poliţie.

Ajunşi aici, eram trecuţi printr-un "filtru" format în principal din elevi din ultimele clase de liceu, membri ai "Frăţiilor de Cruce", care ne reţineau ceasurile şi conţinutul buzunarelor. Apoi, eram înşfăcaţi pe rînd de poliţişti în uniformă şi în civil şi aruncaţi de-a rostogolul pe scara "beciului" poliţiei. La piciorul scării, un grup de bătăuşi îl luau în primire pe cel aruncat şi-l loveau sălbatic cu ciomegile şi cu picioarele, pînă oboseau, după care victima era azvîrlită în "beci" (un subsol neluminat, cu pămînt pe jos, plin de murdărie şi cu geamurile sparte (temperatura exterioară era de minus 20 grade).

Cei aflaţi încă sus, la "filtru, puteau auzi ţipetele disperate ale celor schingiuiţi, în rînjetele de satisfacţie ale celor ce-i păzeau. (Între timp, cele cîteva femei din grup, printre care şi mama, erau ţinute arestate într-o încăpere a poliţiei).

Mie mi-a venit rîndul după tata, pe care – după ce m-am dezmeticit – l-am găsit, prin întunericul din beci, aproape în nesimţire, cu contuzii grave pe corp şi la picioare şi cu o rană sîngerîndă la cap.

În orele ce au urmat, ne "vizitau" din cînd în cînd echipe de doi-trei legionari, care îşi plimbau luminile lanterenelor peste noi, ameninţîndu-ne cu revolverele şi lovind la întîmplare cu ciomege şi bastoane de cauciuc.

Cînd s-a luminat de zi, am putut cu greu să ne recunoaştem, aşa cum eram, grav contuzionaţi şi desfiguraţi de lovituri.

Numai spre sfîrşitul zilei s-a permis rudelor – în schimbul unor bacşişuri substanţiale – să ne aducă puţină pîine şi apă de băut.

Am mai petrecut astfel încă o noapte de coşmar, pentru ca abia spre sfîrşitul zilei de 21 ianuarie 1941 să fim eliberaţi de către o unitate militară venită din Botoşani în cadrul acţiunii de reprimare a rebeliunii legionare din 20-21 ianuarie 1941.

Ca urmare a schingiuirilor suferite şi a infectării plăgii deschise de la cap, tatăl meu – respectatul director de zeci de ani al şcolii israelito-române din Dorohoi, **Mayer Herşcovici**, a zăcut complet imobilizat la pat, între viaţă şi moarte, timp de cinci luni, rămînînd apoi cu o infirmitate la ambele picioare pînă la sfîrşitul vieţii.

ACUM 50 DE ANI

de Ing. SOLOMON MOSCOVICI

Născut în 1916, am urmat cursurile Şcolii primare israelite române şi ale Liceului "Grigore Ghica" din Dorohoi. De la vîrsta de 11 ani pînă în ultimii ani ai liceului am făcut parte din organizaţia "Hashomer Haţair" am activat la biblioteca Cercului cultural al tineretului evreu din Dorohoi.

După absolvirea liceului am urmat cursurile Politehnicii din Bucureşti, obţinînd diploma de inginer constructor în noiembrie 1940.

Neputînd găsi de lucru am revenit, temporar la Dorohoi. În mai 1941 am reuşit să obţin un angajament la un şantier de drumuri din judeţul Ialomiţa, însă după scurt timp, la începerea războiului, am fost rechiziţionat la muncă obligatorie pe acelaşi şantier. Din anul 1942 am lucrat, tot în cadrul muncii obligatorii la C.F.R., pe Valea Jiului (construcţia liniei Bumbeşti-Livezeni).

După 23 August 1944 am rămas ca inginer în cadrul C.F.R., parcurgînd toate treptele ierarhice - de la inginer proiectant, şef de şantier, inspector, director de întreprindere de construcţii căi ferate, pînă la cea de director general adjunct în cadrul Direcţiei Generale a Construcţiilor din Ministerul Transporturilor.

Între 1952-1956 am funcţionat ca şef de secţie în aparatul Consiliului de Miniştri, iar din 1956 am fost transferat la Comitetul de Stat al Planificării, unde am lucrat - ocupînd funcţii de conducere în diferite compartimente ale acestei instituţii - pînă la pensionare (în anul 1976).

În nr. 695/iunie 1990 al Revistei Cultului Mozaic, în nota "Exerciţiu pentru genocid - 50 de ani de la pogromul din Dorohoi, iunie 1940" se include şi următoarea informaţie:

"Un martor ocular din Dorohoi ne relatează, ca o ilustrare a tensiunii antisemite în creştere începînd din martie 1940, spargerea - de către agenţii poliţiei - a unei nunţi evreieşti, celebrată în localul Şcolii israelite, în mai, preludiu al maltratării şi arestării de suspecţi." ("Mărturia localnicului G.Brăilescu - Gotlieb, Arhiva Centrului de istorie al F.C.E.)

În realitate, acest trist eveniment nu a avut loc in mai 1940 (cum relatează "martorul ocular" citat), ci în seara de 19 ianuarie 1941, în ajunul rebeliunii legionare.

În calitate de participant direct (fiind unul din cei arestaţi şi maltrataţi atunci), consider necesară rememorarea corectă a celor petrecute (inclusiv rectificarea în consecinţă a documentului respectiv aflat în arhiva Centrului de istorie al F.C.E.)

Ziua de duminică 19 ianuarie 1941 a fost marcată în oraşul Dorohoi printr-

construirea de şanţuri de apărare.

Într-o zi se prezintă la infirmerie, venind în goană, unul din tinerii evrei şi îmi comunică ordinul căpitanului **Cojocaru**, comandantul detaşamentului, să internez în infirmerie pe orice tînăr care mi se va prezenta bolnav. Ce se întîmplase? Ofiţerii detaşamentului printre care căpitanii **Cojocaru**, **Ingeanu** şi locotenentul **Merfea**, îşi aveau protejaţii lor care erau uneori învoiţi de la muncă.

În dimineata respectivă a apărut în apropierea locului de muncă un ofiţer superior care a cerut comandantului să-i prezinte lista de prezenţă la lucru. Acesta era vestitul general Cepleanu, inspector al detaşamentelor de muncă din România.

Căpitanul Cojocaru, intrat în panică, a găsit un moment propice de a trimite la mine un sol, pentru a mă pune în gardă şi în acest fel de a diminua proporţiile dezastrului. Sub presiunea momentului am băgat urgent în paturi pe cei care s-au prezentat la infirmerie, iar eu, cînd s-a prezentat generalul cu suita lui, am dat raportul, susţinînd că toţi sînt bolnavi. Generalul a ascultat raportul şi mi-a atras atenţia că dacă cele relatate de mine nu corespund realitaţii, mă va deporta în Transnistria.

Astfel, cîţiva din tinerii evrei care s-au sustras de la muncă au reuşit să scape de pedeapsa deportării peste Nistru. Este inutil să adaug că din această întîmplare eu am fost cel mai şocat. Mult timp am trăit cu o teamă permanentă cu toate că eram "vinovat fără vină".

În luna aprilie 1943, Serviciul Sanitar din Odesa a repartizat 30 de medici evrei să lucreze în Transnistria. Din Dorohoi am plecat eu şi dr. **Leizer Leizerovici**. Eu am lucrat la un spital cu bolnavi de tifos exantematic în localitatea Golta, pe Bug, iar dr. Leizerovici într-o localitate vecină. Cînd aveam cîte o seară liberă, ne întîlneam şi stăteam de vorbă.

Într-o zi am aflat că întîlnirile noastre au fost considerate subversive şi că ni s-au întocmit dosare de dare în judecată. Necunoscînd pe nimeni acolo, ne-am adresat preşedintelui Comunităţii Evreilor din Golta, care a acceptat să intervină pe lîngă Comandantul Legiunii de Jandarmi şi după cîteva săptămîni ne-a comunicat că a reuşit închiderea dosarului, găsindu-se că acuzaţiile erau neîntemeiate...

În ianuarie 1944 am fost trimis de către Inspectoratul Sanitar Iaşi, în comuna Corlăteni din judeţul Botoşani, pentru combaterea epidemiilor. La începutul lunii martie, în acelaşi an, am primit un telefon de la medicul oraşului Dorohoi, dr. **Zoe Vereanu**, să revin de urgenţă la Dorohoi, fiindcă mama este grav bolnavă. Cînd am ajuns acasă, mama nu mai era în viaţă. Am fost doar la înmormîntare. A murit de un atac de inimă.

HUMOR DOROHOIAN

În autogara Dorohoi, Idolă avea un chioşc cu răcoritoare. Vorba vine "răcoritoare", căci apa era caldă, tubul cu acid doar de reclamă iar siropul era doar apă puţin îndulcită şi uşor colorată.

La un moment dat se apropie de chioşc doi tineri. Se vedea după ţinută că nu erau din localitate ci doar în trecere. I se adresează lui Idolă

- Daţi-ne două siropuri...

Idolă încasează banii, îi pune în sertar şi apoi îi serveşte cu două pahare cu "sirop".

Primul care gustă din băutură i se adresează supărat:

- Dar bine, domnule, asta-i apă chioară.

La care Idolă răspunde prompt:

- Hai, nu fi antisămit!

Culeş de ISAC ZELINGHER

Amintiri din timpul războiului

de Dr. LEON MARCOVICI

SÎNT NĂSCUT la Dorohoi, din părinţii Iosef şi Betty Marcovici, în anul 1914. Tatăl meu a fost secretar de avocat şi ziarist în presa democratică (Adevărul şi Dimineaţa), fapt pentru care a şi fost victima unui atentat grav în anul 1925.

Am avut un frate, Adolf, licenţiat în drept şi ziarist, care a aliat şi el în Israel şi a decedat în anul 1988.

Sînt căsătorit din anul 1941 cu Renée, fiica lui Bertha şi David Wald (dentist diplomat la Dorohoi).

Avem doi copii: un fiu Berthold (Tedi), inginer chimist şi profesor de chimie şi o fiică, Floreta, medic stomatolog, ambii stabiliţi în Israel.

După studii elementare şi medii făcute la Dorohoi, am urmat Facultatea de medicină la Iaşi şi în timpul studiilor am fost intern la Spitalul Israelit din Iaşi.

În anul 1940 m-am stabilit la Dorohoi, iar la intrarea trupelor ruseşti la Dorohoi (în aprilie 1944), am fost numit medic la spitalul judeţean Dorohoi, (unde am lucrat neintrerupt timp de 30 de ani), pînă în 1974, cînd am aliat în Israel. Concomitent am fost şi medic al Comunităţii Evreilor din Dorohoi.

În Israel am lucrat pînă la pensionare la Kupat Holim Histadrut, şi am colaborat în presa israeliană de limba română cu articole legate de memorialistică.

În anul 1940 am primit un ordin de chemare să mă prezint la compania 4 sanitară Roman. Mi-am făcut bagajul şi, însoţit de părinţii mei ne-am dus la gară în ziua de 1 iulie 1940, ca să iau trenul spre Roman. Pe peron am observat forfotă, agitaţie; trupele române se retrăgeau din Basarabia, în urma ultimatumului dat de ruşi, cu trei zile înainte.

Ne-a observat "Conu" **Costică Cisin**, proprietar de moară şi fost administrator financiar şi l-a intrebat pe tata care este motivul prezenţei noastre in gară. Cînd a auzit că vreau să iau trenul, ne-a intrebat: "Ce e cu voi? Nu sînteţi in toate minţile? Nu vedeţi în ce stare de spirit sint soldaţii? Fugiţi repede acasă!"

Aşa am şi făcut - şi am scăpat cu viaţa din pogromul care se declanşase la cimitirul evreiesc şi în oraş...

În anul următor (1941) m-am căsătorit cu **Renée**, fiica dentistului **David Wald** din Dorohoi. Din cauza vremurilor tulburi, am decis să facem căsătoria religioasă în altă localitate şi de aceea am angajat un autobuz, cu care ne-am deplasat, împreună cu rude şi cîţiva prieteni la Botoşani, unde rabinul **Burstein** a oficiat căsătoria. După cîteva zile am plecat cu soţia la Iaşi, ca să petrecem "luna de miere", care s-a rezumat la trei sau patru zile. Ne-am intors acasă şi după trei săptămîni a început războiul cu ruşii. Cînd am fost data următoare la Iaşi şi am vrut să scoatem fotografiile făcute cu ocazia scurtei noastre vizite acolo, nu l-am mai găsit pe fotograful **Pereţ**, fusese "lichidat" în Duminica aceea singeroasă a pogromului de la Iaşi.

În anul 1943 am fost "rechiziţionat" ca medic evreu la detaşamentul de lucru Oglinzi (lingă Tg. Neamţ). Aci munceau din greu peste 500 de tineri evrei, la

născut ulterior un **Gotescu (Iţic)** cu renume, şi desigur copilul minune (la vioară) **Izu Cohn (Vascoboinic)** de origină mihăileană şi **copil de trupă - evreu** la regimentul "29 Infanterie" şi... şi...

Mai trebuie să-l amintim pe **Dolfi Perl**, dirijorul şi **Culi (Camil) Croitoru - Wasserman**. Ei formau un "duo" şi executau la vioară cu deosebit talent bucăţi orchestrale atractive... După un asemenea concert reuşit, profesorul de matematică şi directorul Liceului de Băieţi Grigore Ghica - Dorohoi, **Ghenghea Dumitru** - impresionat de execuţia la vioară a duetului de mai sus a spus în clasă (căci era în clasa noastră) ..."Mă simt impresionat şi acum de execuţia voastră la vioară. **Mînuiţi arcuşul şi strunele cu o precizie... matematică!**"...

Echipa teatrală, al treilea component şi ultimul al ansamblului **Ikuv** era însufleţită de prezenţa activă şi plină de iniţiativă a lui **Samy Lungu** (z.l.). "Promitea" să devie în viitor un excepţional regizor, dar pînă în cele din urmă a preferat meseria "dreptăţii lui Solomon! (juridică).

Şi **Zigy Munte (Goldenberg)** artistul cunoscut al teatrului Municipal din Haifa şi-a început cariera la ansamblul **Ikuv** - Dorohoi.

La formaţia de teatru trebuie să menţionăm în plus pe: **Maurel Ceauşu, Amy Ciubotaru, Shlomo Marâm.**

Ansamblul **Ikuv** - Idische Kultur Verband ne-a lăsat un iz dulce, nostalgic pînă în zilele de astăzi. Frumosul cuvînt al idischului suna bogat şi nobil, chiar cînd în alte părţi limba maternă a lui Schalom Aleichem era în declin...

Activitatea artistică a colegului nostru **Dolfi Perl** a continuat şi în Bucureşti la **IKUV - Bucureşti**, alături de regretatul şi talentatul dirijor şi compozitor **Hayim Schwartzman**.

Ar fi multe de menţionat de aspectele artistice-amatoare ale dorohoienilor... poate **da** e o întîmplare şi poate **nu**, că celebrul **Goldfaden**, întemeitorul Teatrului Idisch - pe plan mondial, a scris şi regizat (şi s-a jucat pentru prima oară)... în idisch în micul Dorohoi...

Orchestra tinerilor evrei din Dorohoi (1948).
De la dreapta: **Delu Segal, Mely Zisman, Dolfi Perl, Silvia Segal, Hary Matus** şi... "copilul minune" **Izu Cohn** (şezînd).

DOLFI PERL şi "IKUV" -Dorohoi

Spiritul sănătos al tinerelor talente dorohoiene încălzea sufletele semenilor noştri, într-o perioadă cînd geamandanele, la unii, erau făcute, iar la cei care încă nu se grăbeau viitorul era nestabil şi sumbru şi nu întotdeauna sigur pentru toţi...

În zilele acelea ale anilor '50 – '60 regretatul profesor **Levi Rabinsohn**, flancat în dreapta de **Dolfi Perl** (cor şi orchestră) şi **Samy Lungu** (z.l.), în stînga (echipa de teatru), au pus bazele **Ansamblului Artistic** (cor, orchestră şi echipă teatrală), denumite toate "**Idische Kultur Verband**" = Uniune sau Asociaţia Culturală Idisch, cunoscut sub numele prescurtat "**Ikuv**".

Regretatul **Levi Rabinsohn** era profesor de religie mozaică, de la care mulţi copii au sorbit cu nesaţ primele cunoştinţe de Thora (Tanach), intr-o formă didactică modernă, cu referire specială la istoria milenară a neamului lui Israel, cu amănunte picante şi adevăruri de necontestat al dreptului nostru de a trăi precum toate popoarele planetei – idei care erau în curs de recristalizare şi creierea statului.

Levi Rabinsohn era sufletul ansamblului (organizator, interpret, traducerea textelor). Repertoriul orchestrei, corului, echipei artistico-dramatice era divers şi atractiv şi ceea ce era mai interesant în idisch şi desigur în româneşte; iar spectacolele aveau loc nu numai în "capitală" adică la Dorohoi mai evoluat, ci şi prin împrejurimi: Rădăuţi-Prut, Darabani, Mihăileni, Săveni.

Uneori ansamblul trecea "hotarele" convenţionale ale Dorohoiului şi împrejurimi şi pleca în turneu, ajungînd în frumoasa Bucovină vecină şi chiar printre botoşăneni, care aveau un teatru stabil şi pretenţii culturale mai selecte.

Era în anii 60... în timpurile avîntului iniţial după război. Dr. **Avram Şapcaru** a transmis bagheta unei noi generaţii, care s-a străduit să ducă, cu cinste mai departe flacăra culturii din Dorohoi.

Corul era compus din zeci de tineri entuziaşti printre care trebuie să menţionăm pe: **Rita Weiner, Aurel Schweitzer, Delu Segal, Herşcu Popligher, Zigu Frucht, Erica Ciobotaru, Jenny Kösler** şi desigur, **Dolfi Perl** cu bagheta-i de dirijor.

Jenny Kösler, cunoscuta artistă de operetă a ţării, originară din tribul nostru, şi-a incercat pentru prima oară talentul in cadrul ansamblului: **Idische Kultur Verband (Ikuv)** din Dorohoi, apoi a urmat cariera strălucită la T.E.S. - Iaşi, care a ajutat-o să facă o reuşită carieră artistică, continuată şi în Israel.

Corul a atins apogeul, cînd la concursul formaţiilor similare din Suceava, a primit premiul II (doi).

Corul Sfatului Popular Dorohoi, care avea posibilităţi de selecţie mai largi s-a clasat pe locul III! (trei).

Din orchestra **Ikuv** - Dorohoi, am vrea să menţionam pe tinerii plini de abnegaţie, voinţă şi talent - astăzi bunici cu mulţi nepoţi: **Camil Croitoru (Hanan Wasserman** in Israel), **Ficu Leizerovici, Ozy Ciubotaru,** Fraţii **Got**, de unde s-a

Grupul de "dorohoieni" la picnicul de Iom Hatzmaut (1993)

de NATY KRAFT

Ziua Independenţei – Iom Hatzmaut din 1933 a fost un prilej pentru cîţiva dorohoieni să-şi amintească de Dorohoiul de odinioară...

Şi-au depănat amintiri şi au constatat că sînt fericiţi că se află acum în Israel. Trecutul lor face parte dintr-o "istorie" care merită şi trebuie eternizată pentru generaţiile viitoare.

De la dreapta: Dr. Samy Marcus, Dolfi Perl, Naty Kraft, David Fundoianu şi Moshe Oieru.

7 prieteni nedespărţiţi!

Din copilărie, la Dorohoi, au parcurs împreună drumurile vieţii, legaţi de idealuri comune şi de o prietenie sinceră. Astăzi toţi şapte se află în Israel şi sînt bunici!

Băieţi inteligenţi, modeşti, cu profesii frumoase, şi-au adus contribuţia la progresul ţării.

Să le divulgăm numele: **Saul Habot, Paul Cohn, Marcel Grinberg, Dolfi Perl, Marcel Faibiş, Puiu Cherbis, Iulius Aizic, şi Delu Segal.**

"Patru" din cei şapte în tinereţe (1952). De la stînga la dreapta: **Marcel Grinberg, Dolfi Perl, Paul Cohn** şi **Saul Habot.**

Reb Leib Segal Halevi (Melamed) avea o memorie proverbială. Ţinea minte datele – zeci de date, cu lux de amănunte, legate de circumciziile multiple efectuate, Hupot Kdoşa şi Iurzeit-urile oamenilor nevoiaşi. Reb leib repeta cu mîndrie în crezul nostru monoteist "amănuntul" legat de numărul de circumcişi de el (!), care era de 3868! Dacă ne gîndim la numărul de evrei în general existenţi la Dorohoi, la răspîntia secolului, ne putem da seama de activitatea prodigioasă a lui Reb Leib...

Scria Kituvot cu mîna lui proprie. Parcă erau nişte texte tipărite, cu o ornamentaţie originală – de-a dreptul lucrări de artă. Şi culmea, ţinea minte datele (după calendarul nostru ebraic) legate de Hupat Kduşa. Deseori veneau la el "căpătuiţii" să-i solicite amănunte legate de evenimentele căsătoriei (nu ştiau să descifreze cele scrise în Ktuba). Şi... Reb Leib, cu răbdare, blîndeţe şi cu o precizie de invidiat – înşiruia din memorie datele solicitate. Era, cum s-ar spune astăzi, o **arhivă ambulantă**.

Era Reb Leib, un om cu suflet larg şi gata să sară în ajutor, să facă Mitzvot, în special aceasta se manifesta cînd redacta scrisorile în idiş – "A brivolă der mame" şi răspunsurile... dacă mai veneau de la cei dragi, care au părăsit meleagurile, în căutarea unei lumi mai bune... Era singurul mijloc de comunicaţie pe atunci: **dus brivolă**...

Ştia Reb Leib să întocmească calendarele noastre cu toate sărbătorile şi amănuntele de rigoare, în avans pentru următorii... 150 de ani. Da, 150 de ani, nu-i nici o greşeală. Dacă s-ar găsi azi vreun exemplar din **Luah**-urile lui Reb Leib ar mai fi valabil pentru zeci de ani, de acum încolo...

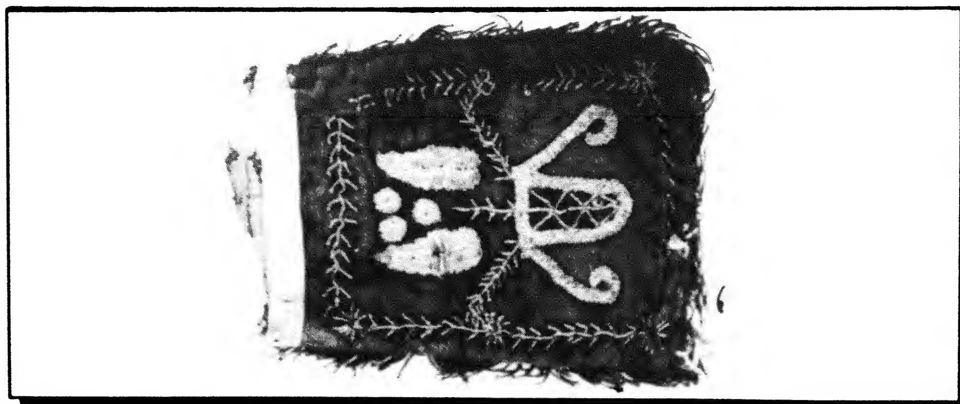
Pe la sfîrşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru, se folosea încă – pe cale de dispariţie – limba slavonă – în special la întocmirea documentelor mai vechi. Reb Leib era un traducător expert-oficial din slavonă în română şi în idiş.

Aşa cum am mai spus la început, membri comunităţilor evreieşti din Dorohoi şi împrejurimi, îl ştiau şi îi simţeau prezenţa lui Reb Leib de la naştere şi pînă la... ceremoniile funebre, inclusiv pomenirea celor dragi...

Reb Leib (Melamed) Segal z.l. a plecat dintre cei vii în 1923, spre regretul şi durerea întregii comunităţi a evreilor din Dorohoi, şi tîrgurile din vecinătate.

Generaţiile următoare de evrei îl pomeneau şi-l pomenesc cu evlavie, ca o fiinţă pură, erudită în ale tradiţiilor noastre, care a avut darul de a transmite tradiţia noastră moştenită de milenii generaţiilor mai tinere.

Un nepot al acestui om sfînt, erudit, a lui Reb Leib Segal (Melamed), pe nume **Moshe Cohen** zis **Pitaru** (z.l.), locuia la Kiriat Iam – şi avea numeroase amintiri legate de comunităţile evreilor din Dorohoi. **Moshe Cohen Pitaru**, a urmat tradiţia bunicului său, Reb Leib şi în perioada 1936–1952 a fost secretar al Comunităţii evreilor din Darabani.

REB LEIB MELAMED

Un mohel (circumcizator), un melamed erudit, un hazan îndrăgit, un suflet bun din Dorohoi.

de NATHAN KRAFT

ESTE VORBA de **Reb Leib Melamed**, pe numele oficial **Reb Leib Segal Halevi**. Timp de multe decenii, Comunitatea Evreilor din Dorohoi şi împrejurimi a profitat, în adevăratul sens al cuvîntului, de cunoştinţele adînci în slova noastră, începînd cu **ivră** şi terminînd cu **gmara**, a lui Reb Leib.

Om cu o bogată erudiţie în domeniul tradiţiei noastre – absolvent al unor Ieşivot renumite din Moldova secolului trecut – a avut o influenţă deosebit de rodnică asupra generaţilor de tineri evrei şi a comunităţilor evreieşti de la sfîrşitul secolului trecut şi începutul secolului douăzeci. După ce îi lega pe veci de **Brith Avraham (Britmila**, adică circumciziunea) – doar era un Mohel (circumcizator) celebru, îi însoţea cu drag şi dăruire de sine pe tinerii lui Israel din Heider şi pînă la Bar–Mitzva, apoi la Hupot Kduşa, şi din păcate şi la ceremoniile tragice de despărţire pe vecii vecilor, de cei dragi...

Era un hazan îndrăgit la sinagoga Mearat Hamachpela şi la altă sinagogă din Dorohoi, unde vocea–i tremurîndă şi plină de evlavie aducea cuvîntul Domnului Dumnezeului nostru printre semenii noştri.

Leib Melamed (Leib Segal Halevi), şi soţia sa

rupte şi a fost îngrijit de doctorul **Mendel Sigal**. Mama îi mulţumea Domnului, că tata a scăpat cu viaţă.

Cînd evreii din Dorohoi s-au întors din Transnistria, tata era activ în Comunitate şi în această calitate i-a aşteptat pe cei repatriaţi în gară. El a adus acasă patru copii, doi fraţi şi două surori, fraţii **Segal** originari din Herţa, ai căror părinţi au murit în deportatrea din Transnistria. (Azi, toţi patru se află la Beer-Sheva). Odată cu aceşti copii tata a adus şi o doamnă **Dora Saltzberger**. Copiii aveau rîie şi păduchi. Mama i-a spălat seară de seară, îi ungea cu alifie de sulf. Toată casa mirosea urît, dar nici unul din noi nu spunea nimic... Doamna Saltzberger a stat la noi un an şi jumătate, pînă a reuşit să plece la Bucureşti.

Copiii Segal au rămas la noi, mama avînd grijă de ei, ca de proprii ei copii. Ei s-au căsătorit fericiţi.

Trebuie să-l menţionez pe fratele meu **Iacob (Buţă) Vardi - Vădraru**, expert contabil cu renume la Tel Aviv.

Ety Marcus la 101 ani

Am stat de vorbă cu Ety Marcus, după ce a împlinit în ziua de 27 ianuarie 1993, respectabila vîrstă de 101 ani. Mulţi înainte!

Această "tînără" şi simpatică dorohoiancă ne-a primit bucuroasă, ca şi în alte dăţi. Foarte lucidă, plină de umor, frumuseţe spirituală, a depănat, ca deobicei, amintiri...

Dr. Samy Marcus şi Naţiu Marcus, fiii ei pot fi mîndri cu o astfel de mamă, cu care şi noi, ceilalţi dorohoieni, ne mîndrim şi ne bucurăm.

minimum:

Intrebat-o de ce continuă să locuiască singură, cînd are un fiu şi o noră care nu locuiesc prea departe. "Din obişnuinţă, mi-a răspuns. Toată viaţa mi-am administrat singură gospodăria, care nu era mică, la Dorohoi".

Am rugat-o să-mi depene vreo amintire despre un om deosebit pe care l-a intilnit intr-o viaţă atit de indelungată. S-a oprit asupra vărului ei, poetul Iacob Gropper şi l-a infăţişat de parcă s-ar fi despărţit ieri, şi nu acum vreo jumătate de secol, cînd s-au văzut pentru cea din urmă oară.

Vioiciunea ei fizică şi intelectuală sint surprinzătoare şi am avut impresia că stau de vorbă cu o persoană care simte şi inţelege societatea aşa cum se infăţişează ea acum.

Ing. SILVIUS ECKSTEIN

הד הקריות

"אני כבר לא בלרינה, אבל מרגישה די טוב"

אטי מרקוס מקרית חיים חגגה השבוע את יום הולדתה המאה. הספיקה לחזות בעליית הקומוניזם וגם בנפילתו

O familie cu suflet evreiesc

de NINA VĂDRARU

CLARUŢA, NINA, Torica şi **Iacob** sînt copiii lui **Simon** şi **Rebeca Vădraru**. Tatăl nostru, **Simon Vădraru**, a avut magazin de manufactură, întîi în I. C .Brătianu şi apoi în strada Principele Carol no. 5.

Mama noastră, era o femeie religioasă modernă. Păstra caşrutul, ajuta fete sărace să se mărite şi în fiecare sîmbătă dimineaţă ne trimetea, pe noi copiii, să ducem chihălăh la azilul de bătrîni.

În casa noastră se reuneau prietenii noştri, tinerii din vremea aceea să citească poeziile lui **Claruţa**, care scria de la vîrsta de 13 ani, şi a lui **Benu Solomon**. Se discuta literatură, se comenta situaţia evreilor în România, în străinătate etc...

Îmi amintesc la aniversarea unei zile onomastice a lui Claruţa, cînd pe textul unei poezii scrise de ea, **Mendelică Cohn** i-a luat-o, fără ştirea ei, a pus-o pe note şi au venit - el cu vioara şi **Bum Nadler** cu acordeonul şi au cîntat-o.

În 1940 s-a organizat la Comunitatea evreiască din Dorohoi o cantină pentru evreii concentraţi la regimentul 29 infanterie, ca soldaţii de religie mozaică să nu trebuie să mănînce "humăţ" de paşte.

Fetele din fotografie, au servit toate opt zile de pesah în cantina Comunităţii. De la stînga: **Surica Pomîrleanu, Ita Rapaport, C. Finkelstein, Numa Solomon, Torica Vădraru, Ifti Şapira, Claruţa Edelman, Sidi Calmanovici, Cameliţa Rotenberg, Claruţa Vădraru** şi **Rozica Kauer**. Numele de familie ale fetelor, este cel dinainte de căsătorie. Din păcate, o parte din ele nu mai sînt...

În anul 1941, au trecut prin Dorohoi, convoaie de evrei din Bucovina spre Transnistria. Strigau, înfometaţi, să li se dea pîine. Tata, care din întîmplare se afla în faţa brutăriei Veisman, le-a aruncat franzele. Cînd soldaţii români, care însoţeau convoiul au văzut aceasta, l-au fugărit pe tata şi l-au prins în curte la **Blumer**, unde se ascunsese.

L-au bătut cu patul armei pînă cînd a leşinat. Tata a fost adus acasă cu trei coaste

Căutînd "dorohoieni" la Bucureşti

Pe urmele vizitei din vara anului 1992

de DAVID SHLOMO

*În misiunea mea după "trecut", am avut ocazia să mă întîlnesc la Bucureşti cu cîţiva dorohoieni **de-ai noştri.***

*L-am regăsit pe veşnic tînărul **Dan Reghenstreif**, ultimul descendent al familiei Reghenstreif, dintre pionerii care au format Mihăilenii de odinioară ca tîrg evreiesc. Dan reprezintă un izvor nesecat de amintiri, documente.*

*La sediul Asociaţiei de prietenie româno-israeliene, - în prezenţa d-lui **Victor Bârlădeanu**, secretar general al acestui for - a avut loc înmînarea Diplomei de onoare a Organizaţiei israelienilor originari din Dorohoi şi împrejurimi, d-lui **Mircea Bantaş**, a cărui familie a ajutat pe mulţi evrei, salvîndu-i de la moarte.*

*Dl. **Mony Moscovici**, fiul neuitatului director al şcolii israelito-române din Dorohoi - **Mayer Herşcovici** z.l. - mi-a dat prilejul să cunosc şi alţi dorohoieni.*

***Beno Şleicher**, colegul meu de şcoală mi-a răscolit amintiri din copilăria noastră comună.*

*Am fost primit oficial de dl. **Prof. Haim Rimer** la redacţia "Revistei Cultului Mozaic". Vizita s-a dovedit interesantă, cordială şi a deschis cîteva "uşi". O descoperire plăcută a fost d-na **Eveline Fonea**, redactoarea tehnică a revistei, soţia dorohoianului - **Max Fonea**.*

***Sara Rapaport - Morgenstern**, o mîndră fiică a iudaismului dorohoian, m-a impresionat prin personalitatea ei. Ea este în prezent un editor cunoscut.*

*Să-l întîlneşti pe nepotul lui **Goirălwarfer**, adică pe **Leon Rapaport**, tocmai la Bucureşti şi încă sprijinit de bastonul bunicului său - a fost mai mult decît impresionant.*

***Lazăr Segal**, cumnatul doctorului **Berluţă Danilof**, mi-a vorbit de figura plină de umanism a medicului, simbol al iudaismului dorohoian. Acest medic renumit a locuit la părinţii mei în Dorohoi, după calvarul transnistrian.*

***Clara Trebici**, fiica profesoarei **Saly Trebici**, mi-a produs durere în suflet de suferinţele prin care trece, însă cu multă tărie sufletească.*

*M-au îndurerat de asemeni lacrimile amare vărsate de către fosta profesoară **Mina Cohn**. Am vizitat-o la locuinţa ei, iar soţul ei m-a înduioşat prin povestirile lui din trecut. **Mina Cohn**, mi-a vorbit cu multă căldură de prietenul nostru din Naharia doctorul **Willy Bitterman**, care nu-i uită.*

Şi au mai fost mulţi dorohoieni, azi locuitori ai oraşului Bucureşti, care - plini de emoţie - au povestit întîmplări din copilăria, tinereţea lor.

*Primirea la dl. Şef Rabin dr. **Mozes Rosen** a fost, din păcate, o întîlnire fără rezultate concrete. Documentele Comunităţii nu sînt la dispoziţia cercetătorilor.*

David Shlomo în vizită la Prof. **Haim Rimer**, redactorul şef al "Revistei Cultului Mozaic" din Bucureşti

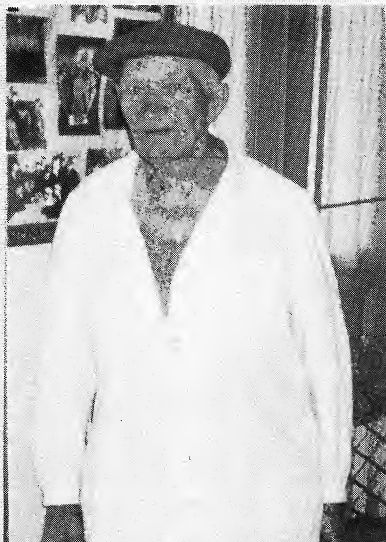
Faptul că evenimentele tragice de la Dorohoi – Pogromul din 1940 ca şi deportarea evreilor din nordul Moldovei şi din Bucovina în Transnistria – nu au fost pe larg comentate sau reflectate în "Revista Cultului Mozaic" se explică prin acea că autorităţile comuniste au interzis cu desăvîrşire amintirea acestor evenimente. Pentru tristul episod din istoria obştii evreieşti – "Pogromul din Dorohoi, iunie 1940" – ne vom opri doar la cîteva numere recente ale revistei care-l reflectă: "Pe aceştia-i plîngem. Anul 50 de la Holocaust" (R.C.M. nr. 696, 15 iul. 1990), articolul descrie cutremurătoarea solemnitate care a avut loc la Dorohoi sub semnul a două comandamente: să ţinem minte şi să reamintim şi altora. Nu pot fi şi nu trebuie uitate cele 70 de victime, 70 de evrei – între 2 şi 94 de ani – asasinaţi mişeleşte la Dorohoi. S-a oficiat serviciul religios şi s-a spus kadiş. **"Exerciţiu pentru genocid" – 50 de ani de la pogromul de la Dorohoi, iunie 1940. Comemorarea unor tragice evenimente"** este titlul studiului făcut de dl. **Sergiu Stanciu** – directorul Editurii "Hasefer" şi al "Centrului de istorie a Comunităţii Evreieşti din România" - (R.C.M. nr. 695, 1 iul. 1990) – asupra masacrului săvîrşit la 1 iulie 1940, fragmente din perioada tensionată a verii anului 1940 la Dorohoi. Ilustraţiile – "Evocînd pogromul din Dorohoi", "În memoria martirilor noştri" – semnalări a unor adunări comemorative sînt inserate şi în R.C.M. nr. 739, iul. 1992, precizîndu-se că: "ceremonia de la Dorohoi s-a desfăşurat la Monumentul ridicat la Cimitirul Evreiesc în memoria Martirilor pogromului din iunie 1940".

Predica a fost rostită de Şef Rabinul Cultului Mozaic în România, dr. **Moses Rosen**, care a cerut evreilor să nu uite niciodată kedoşimii Holocaustului din România, să-i reamintim mereu.

Cantina rituală din Dorohoi

În anul 1967, conducerea Comunităţii evreilor din Dorohoi a luat iniţiativa deschiderii unei cantine rituale pentru credincioşii mozaici din localitate. La această cantină iau zilnic masa, cu sau fără plată, un număr de peste 40 de credincioşi. În zilele de sărbătoare, se serveşte aici şi masa de seară.

În jurul meselor împodobite cu flori a avut loc o scurtă festivitate inaugurală. Au fost prezenţi credincioşii care mănîncă aici, precum şi domnii: **Pinhas Vaserman, Iancu Reichbach**, preşedinte, consilieri, efori de sinagogi etc.

Tradiţionalul **kiduş** a fost rostit de **I. Reichbach**. S-a subliniat că această realizare a fost cu putinţă datorită sprijinului moral şi material primit din partea conducerii F.C.E.. Noua instituţie din cadrul comunităţii este menită să contribuie la îmbunătăţirea asistenţei acordate unora dintre credincioşii din localitate. În vizita făcută de dl. **Shlomo David**, la Dorohoi în vara anului 1992, a constatat că mai sînt zece evrei dorohoieni care vin regulat la cantina rituală. Alţi zece evrei dorohoieni primesc acasă mîncarea, deoarece nu se pot deplasa pînă la cantină.

Dl **Rozin** (în fotografie), are grijă, cu toată căldura evreiască, ca această cantină să mai existe...

Volumul **Mihăilenii** de altă dată" de **Nicolae Zahacinschi** este recenzat în R.C.M. nr. 563, 1 noemb. 1984, de regretatul **Iosef H. Andronic** şi el născut într-unul din satele dorohoiene. Naşterea acestui tîrg, diversele meserii îmbrăţişate de evrei (**Silter Iosef** – dogar; **Hansie Iţic** – negustor; **Bercu Iţcu** – cărămidar; **Cheaţală Şmil** – stoler; **Naftelberg Avram** – zugrav; **Roiter Avram** – căruţaş ş.a.), eforturile depuse de ei, alături de ceilalţi consăteni, în lupta dusă cu pămîntul. "Truda oamenilor... demersul lor constructiv într-un astfel de spaţiu, pe un pămînt ce trebuie – în toată cuprinderea lui – trezit la viaţă, modificat, ridicat la civilizaţie". Acest tîrg, care s-a voit "capitală de ţinut în locul Dorohoiului", a fost desvoltat şi a devenit prosper: "De cum au ajuns stolerii şi dulgherii, s-au pus pe treabă, au tocmit ajutoare localnice şi au ridicat case şi dugheni, hambare şi grajduri, au săpat beciuri, fîntîni au aşternut uliţe şi ulicioare. În acelaşi timp s-au înălţat sinagoga şi baia... şi gata tîrgul!".

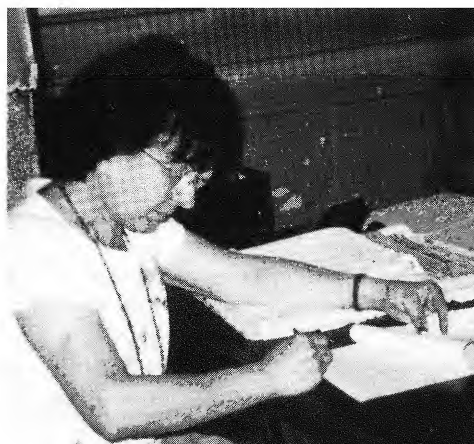
Iacob Gropper, prieten cu **B. Fundoianu**, a fost poetul plaiurilor moldovene (R.C.M. nr. 616, 1 feb. 1987). Poet de limbă idiş, el este conturat cu sensibilitate in studiul lui **Marcel Marcian** "Adîncurile vieţii sufleteşti" (R.C.M. nr. 451-452, 1-15 ian. 1980), punîndu-se accent pe "Biblicele" sale. "Aduceri aminte despre **Iacob Gropper**" (R.C.M. nr. 273, 1 aug. 1976; nr. 165, 1 iul. 1967; nr. 623, 15 mai 1987), studiu semnat de **Camil Baltazar**, sînt pagini de înaltă preţuire pentru poetul pus de **Gala Galaction** alături de **Al. Vlahuţă** şi pe care – spunea **Camil Baltazar** – marele **Sadoveanu** l-a întîmpinat cu cuvîntul "şalom".

Despre perioada ieşană a activităţii sale putem afla date în studiul regretatului **M. Şorar** intitulat "La Iaşi acum 75 de ani", apărut în R.C.M. nr. 706-707, 1-15 ian. 1991, întîlnindu-se în aprecieri cu criticul **P. Almoni**, care a descris această perioadă în monografia "Epoca <<Licht>>. Istoria unei epoci de lumină în trecutul evreilor din România". El scria: "**Iacob Gropper** a fost crainicul poeziei idiş, care a turburat sensibilitatea". Şi, tot aici, găsim şi caracterizarea dată de publicistul **S. Bieckel** poetului **Gropper**: "În creaţia evreiască **Iacob Gropper** este răsăritul; ca intelectual evreu el este zenitul; ca personalitate spirituală ziua toată a colectivităţii evreieşti din Vechiul Regat".

Poetul **Leon Bertiş** – scriitor reprezentativ de limbă idiş – este amintit în R.C.M. nr. 457, 1 apr. 1980, cu ocazia decernării premiului "**Iacob Gropper**" pe anul 1980. Din juriu au făcut parte **Idov Cohen, Iţhac Artzi** şi **Eliezer Frenkel**. În R.C.M. nr. 472, 1 dec. 1980 – cu durere, s-a anunţat încetarea din viaţă a poetului **Leon Bertiş** (1897 -1980), născut la Mihăileni, într-o familie în care tradiţia iudaică a fost respectată şi ţinută la mare cinste. (R.C.M. nr. 538, 1 oct. 1983; nr. 589, 1 dec. 1985 ş.a.) Opera puternică şi-a ilustrat-o cu o grafică remarcabilă, realizată de el. Pentru că s-a amintit de premiul israelian pentru literatură "**Iacob Gropper**" relatăm că în numerele 433 (1979), 457 (1980) 484 (1981) ş. a., găsim numele altor premiaţi, precum şi motivaţiile pentru care au fost omagiaţi.

Semnalăm un studiu interesant despre "Evreii din **Rădăuţi**", datorat prof. **Kamil Iacob** (R.C.M. 439, 15 ian. 1979) în care se atestă faptul că evreii s-au stabilit aici, ca un factor pozitiv, răspunzînd necesităţilor locului şi timpului. Ilustraţia care însoţeşte articolul – "Templul centenar din Rădăuţi" – confirmă activitatea iudaică a populaţiei.

Revista cuprinde şi multe alte articole, care au darul de a relata multe evenimente petrecute cîndva în uliţa evreiască, momente culturale petrecute atunci şi în zilele noastre. Spaţiul, necesitatea unei adînci şi îndelungate cercetări a "Revistei Cultului Mozaic" ne determină – aşa cum am mai subliniat – să ne oprim doar la unele momente.

Evelin Fonea, soţia lui **Max Fonea**, jurist, dorohoian, redactoare la "Revista Cultului Mozaic" din Bucureşti.

vreu. Credinţe, datini şi superstiţii" (1927) şi volumul de creaţii originale (1938) îl impun în lumea literelor.

Herţa este pomenit de poetul **B. Fundoianu (Benjamin Wechsler)** ca locul de baştină al bunicilor dinspre tată, atît în unele scrisori trimise lui **F. Aderca** şi **I. Ludo**, cît şi în unele dintre creaţiile sale.

Acest îndrăgostit de tîrgul Herţa îşi amintea cu emoţie de diligenţele care se îndreptau dinspre Dorohoi spre Herţa unde "în case oameni simpli vorbesc pe evreieşte" iar sărbătorile aruncă asupra acestor chipuri neliniştite şi obosite o boare de lumină, o transfigurare. "În Herţa / – cum spunea **Fundoianu** – / trec cirezile în sunetul talangii / în vreme ce evreul bătrîn între flăcările lumînărilor – remarca criticul **G. Călinescu** – / se roagă invocînd neuitarea Ierusalimului.

"Să-mi cadă dreapta, limba să se
usuce-n mine
de te-oi lua vreodată în deşert Ierusalime",

spunea poetul, gazat la Auschwitz, în acele momente de tristă amintire.

Sfîrşitul tragic al acestui mare poet este evocat în articolul "Fundoianu la Auschwitz – Din mărturisirile unui supravieţuitor", de dr. **Lazăr Moscovici** (R.C.M. nr. 515, 1 oct. 1982). Mai semnalăm R.C.M. nr. 600, 15 mai 1986; nr. 535, 1 aug. 1983; nr. 669, 15 mai 1989 ş.a.m.d.

Spirite exigente au poposit asupra vieţii şi activităţii acestui poet autentic: "Destinul lui **Benjamine Fondane**", textul prof. **Carol Iancu** de la Universitatea "Paul Valéry" Montpellier, a apărut în R.C.M. nr. 515, 1 oct. 1982 iar în R.C.M. nr. 521, 1 ian. 1982 preotul **Gh. Cunescu** publică articolul "Pe urmele lui **B. Fundoianu. F. Benjamin** – un pseudonim inedit"

Studiul lui **Ov. S. Crohmălniceanu** ne prezintă "O piesă inedită a lui **B. Fundoianu**", este vorba de "Le Festin de Balthazar", studiu complex apărut în R.C.M. nr. 590, 15 dec. 1085.

Carol Drimer, s-a născut la Herţa, în familia rabinului **Berl Drimer**, şi a murit în pogromul din iunie-iulie 1941 de la Iaşi. Moartea sa tragică a răpit evreimii moldovene încă un cinstit şi devotat "om de bine, un erudit publicist, un om însetat de adevăr şi dreptate". (R.C.M. nr. 222, ian. 1970 "**Carol Drimer**", de **Froim Marcus**, articol apărut la rubrica "Oameni care au fost"). Un număr însemnat de articole – apărute în R.C.M. – prezintă opera scriitorilor evrei, poposind, de fiecare dată, cu aceeaşi emoţie.

În articolul "Un polemist redutabil", semnat de **Mircea Coloşenco** (R.C.M. nr. 669, 15 mai 1989) pe lîngă activitatea lui **Carol Drimer** autorul insistă asupra unor date privind contribuţia lui **Salomon Segall** "la popularizarea poeziei române, prin acele traduceri ale sale în limba idiş". Autorul articolului derulează activitatea critică a lui **Carol Drimer**, unul dintre reprezentanţii comparatismului literar – de la care au rămas acele interesante "Studii critice" – a traducătorului şi a lingvistului, care a proiectat un dicţionar ebraic-român, un lexicon didactic şi a publicat diverse materiale cu caracter cultural dispersate în unele reviste ale vremei.

Nici acest subiect nu este epuizat. În "Revista Cultului Mozaic" despre el şi despre alţi confraţi din aceste orăşele s-au scris numeroase articole valoroase, însă spaţiul ne determină să spicuim doar – aşa cum s-a mai menţionat.

I. Kara (Iţic Şvarţ) în articolul său "**Ronetti Roman**", apărut în R.C.M. nr. 176 din ian. 1968 insistă asupra faptului că dramaturgul evreu s-a născut la Herţa – "**Moise Roman** s-a născut la Herţa în 1852" – iar în 1878 **Mihai Kogălniceanu** l-a numit translator la Ministerul de Externe. Rabinul **M. Beck**, subliniază **I. Kara**, a asistat la depunerea jurămîntului. Despre drama sa "Manasse", "una din cele mai nobile opere ce au onorat literatura română", aflăm în extenso dintr-un număr de articole publicate în "Revista Cultului Mozaic". Insistăm în acest context doar asupra articolelor: "Bătălia pentru Manasse", de **Dumitru Micu** (R.C.M. nr. 443, 1 sept. 1979) şi "Pe marginea lui Manasse", de **Mihail Sadoveanu** (R.C.M. nr. 577-578, 1-5 iunie 1985) care a considerat această operă drept "Cea mai bună dramă scrisă în româneşte". **Saşa Pană** scria (R.C.M. nr. 292, 1 febr. 1973) despre **Ronetti Roman** şi întreaga sa creaţie care, aşa cum spune **Al. Mirodan** într-unul din studiile sale "a reuşit, prin Manasse, performanţa rară în lumea teatrului, de a coaliza împotriva-i pe plan ideologic atît duşmanii cît şi prietenii". Controverse în jurul valorii literare şi dramatice sînt cuprinse în articolul "În jurul cazului lui "Manasse". (R.C.M. nr. 387, 1 noemb. 1976; nr. 283, 15 sept. 1972, **Eugen Luca; Radu Ţiulescu** "Moştenirea lui Ronetti Roman" nr. 638, 15 ian. 1988 ş.a.)

scos în evidenţă "viaţa şi faptele ţadicului din Bucecea".

Aşa cum s-a enunţat în titlu, spicuim în continuare doar unele momente - adunări, manifestări culturale sau tradiţionale, studii privind personalităţi culturale - care şi-au găsit loc în paginile "Revistei Cultului Mozaic": sedere tradiţionale şi colective, sedere la azilul de bătrîni din Dorohoi (R.C.M. nr. 508 iun. 1982; nr. 599, 1 mai 1986; nr. 644, 15 apr. 1988; nr. 668, 1 mai 1989 ş. ă.); Purim în Dorohoi şi alte comunităţi (R.C.M. nr. 689, 1 apr. 1990; nr. 732-733, martie 1992) la Sinagoga Mare; Bar-Mitzva (R.C.M. nr. 487, 15 iul. 1981 ş.ă.); Hanuca (R.C.M. nr. 662, 1 febr. 1989) ştire din care aflăm, de la o cursantă de la Talmud Tora, că la Dorohoi "Menora nu s-a stins... flacăra ei va arde atîta timp cît pe acest plai moldav va mai trăi un singur copil evreu". În R.C.M. nr. 511-512 din 15 iulie, 1 aug. 1982 sînt publicate cîteva ilustraţii cu ocazia celei de a 70-a aniversări a Şef Rabin Dr. **Moses Rosen**: "La Talmud Tora din Dorohoi, "In Şteitl la Dorohoi". În nr. 613 din decembrie 1986 revista semnalează aniversarea preşedintelui Comunităţii Evreilor din Dorohoi, av. **Peter Lozneanu**, preşedinte al acestei comunităţi din anul 1972, născut şi crescut într-o familie cu o frumoasă tradiţie evreiască.

Poate ar trebui să mai insistăm asupra unor aspecte de acest gen deoarece în paginile revistei, în cei peste 35 de ani de apariţie, s-au consemnat mult mai multe evenimente totuşi ne oprim aici pentru a putea aborda şi alte aspecte.

Informaţii despre oamenii de cultură ai Dorohoiului şi ai tîrgurilor (ştetl) din împrejurimi ocupă pagini de întindere şi adîncime în R.C.M. Publicarea unui interviu luat lui **Saşa Pană (Alexandru Binder)** aduce în memoria noastră "pe neuitatul admirabilul Moldov - în viaţa de fiecare zi - **Marcu Taingiu**". Împreună au condus revista "Unu", apărută la Dorohoi în aprilie 1928 şi transferată apoi la Bucureşti.

O pitorească şi mult deosebită personalitate culturală a Dorohoiului, despre care acelaşi **Saşa Pană** avea să spună "L-am iubit, l-am stimat, l-am preţuit" (R.C.M. nr.172,7, nov. 1967) a fost **Ion Călugăru (I. Croitoru)**.

Ştetlul - cu lumea sa de cotiugari, morari, hamali, birjari, sacagii, oieri, hahami, ceauşi de sinagogi, croitori, bătrîne limbute - este zugrăvit obiectiv, cu un pitoresc de situaţie şi limbaj (R.C.M. nr. 271, 1 mar. 1972, **Ştefan Roll, Ov. Crohmălniceanu** nr. 577-578, 1-15 iunie 1985; nr. 616, 1 febr. 1987). Pline de sensibilitate sînt paginile lor închinate tîrgului evreiesc, evocat penetrant cu o filozofie a preciziunii psihologice.

Micii comunităţi din **Săveni** "Revista Cultului Mozaic i-a acordat, ca şi altor comunităţi, un spaţiu major, demonstrînd că trecutul acestui tîrg din nordul Moldovei este adînc în timp, iar primii evrei "se vor fi aşezat în număr mic în acest tîrg între anii 1816-1820. Ocupaţia lor era comerţul şi meşteşugurile. Astfel fabricarea pîinii (pităriile), scaunele pentru căsăpie, velniţele, croitoriile, cojocăriile, cizmăriile şi chiar spiţerii, au fost ocupaţiile lor" (**I. Mann**, "Din trecutul unei comunităţi: Săvenii" R.C.M. nr. 178, 1 febr. 1968). Tot în articolul amintit se semnalează faptul că prima sinagogă a fost înfiinţată aici în anul 1843, iar la începutul secolului al XX-lea s-a înfiinţat prima şcoală primară. Articolul este completat cu un număr de ilustraţii.

Prin corespondenţi ai comunităţii aflăm despre modul în care enoriaşii primesc sărbătorile, despre evenimente importante din viaţa comunităţii. Astfel în R.C.M. nr. 586, din 15 oct. 1985 se scrie despre sărbătorirea de Simhat Tora 5746. (R.C.M. nr. 602, 15 iun. 1986) un Brit-Mila şi alte evenimente petrecute în această obşte, atunci numărînd doar 25 de membrii.

Revista inserează un număr însemnat de articole despre **Salomon Segall**, poet, traducător şi publicist, ai căror părinţi s-au strămutat la Săveni, localitate după care şi-a luat pseudonimul **Săveanul.** Născut la Ştefăneşti - Botoşani, el s-a remarcat ca traducător şi critic iar volumul "Poeţi români traduşi în idiş" (1922), tipărit de "Reprezentanţa Uniunii Evreilor Pămînteni din România" înmănuchiază personalităţi de seamă ale culturii româneşti (R.C.M. nr. 665, 15 mar. 1989. **Mircea Coloşencu**. "Un mare nedreptăţit: Salomon Segall"). Referindu-se la modul de organizare a antologiei autorul remarcă împărţirea în două mari diviziuni: o parte rezervată poeziei şi una rezervată prozei. Cu excepţia lui Eminescu şi Coşbuc, "care deschid antologia", ceilalţi scriitori sînt dispuşi în ordine alfabetică. O altă antologie în limba română "Din folclorul poporului e-

DESPRE OBŞTEA EVREIASCĂ DIN DOROHOI ŞI ÎMPREJURIMI

Spicuiri din Revista Cultului Mozaic (1956–1992)

- Publicaţie bilunară a Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România -

de EVELIN FONEA

AM GĂSIT necesar să semnalăm faptul că încă de la primele apariţii ale "Revistei Cultului Mozaic" (R.C.M.) - 1956 - activitatea din spaţiul dorohoian a fost reflectată în paginile revistei, înscriind aspecte din viaţa comunitară (sărbători, conferinţe, vizite etc.), dar şi aspecte din viaţa şi activitatea cărturarilor evrei născuţi pe aceste meleaguri moldave - Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Rădăuţi, Herţa - cunoscuţi în cercurile largi din România; consideraţii adînci privind participarea evreimii din aceste locuri la marile şi decisivele evenimente ale vremii. În paginile revistei un loc considerabil îl ocupă şi aspecte din timpul pogromului, acel martiriu al evreilor din judeţul Dorohoi, ca şi deportarea forţată a acestora în Transnistria. Cercetate în adîncime evenimentele înscrise constituie surse în vederea înţelegerii acestui perimetru iudaic.

Chiar dacă în unul din primele numere ale revistei (Nr. 14, 16 iun. 1957) este vorba de o tristă ceremonie, cert este că avem posibilitatea să conturăm şi să urmărim efortul făcut de evrei de a se uni, cu orice prilej, într-o unică mare familie. Este pomenit faptul că rabinul **David Schächter** din Dorohoi a decedat şi că la această tristă ceremonie au luat parte primi rabini din Iaşi (**Strul Guttman**), Botoşani (**A. Schmuckler**), Bacău (**Iţhac Meir Marilus**) demonstrînd astfel că în orice condiţii credinţa uneşte poporul evreu.

Un studiu amplu, datorat lui **Manaşcu Cotter**, din Dorohoi, "cele mai vechi izvoare despre trecutul comunităţii din Dorohoi", apărut la rubrica "Din istoria obştii evreieşti din România" (R.C.M. nr. 253, 15 mai 1971) demonstrează că evreii au început să se stabilească la Dorohoi spre sfîrşitul secolului al XVI-lea sau începutul secolului al XVII-lea şi că "erau prezenţi spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea în mai toate ramurile de comerţ şi în unele meserii care se practicau atuncea în tîrgul Dorohoiului, aducînd astfel o contribuţie la dezvoltarea economică a regiunii şi a oraşului...". Existenţa vieţii religioase a comunităţii poate fi descifrată prin intermediul unor inscripţii tombale, ilustraţii, documente. Astfel articolul este însoţit şi de cîteva ilustraţii documentare: "casa de rugăciuni clădită în anul 1856", "Lespede de pe mormînt din anul 1782", "Detaliu de pe o piatră funerară din cimitirul din oraş" etc.

În R.C.M. numărul 168 din 1 sept. 1967 se evidenţiază faptul că "din îndemnul Şef Rabin dr. **Moses Rosen** conducerea comunităţii evreilor din Dorohoi a luat iniţiativa deschiderii unei cantine rituale pentru credincioşii mozaici din localitate... Noua instituţie în cadrul comunităţii este menită să contribuie la păstrarea tradiţiei, precum şi la îmbunătăţirea asistenţei acordate unora dintre credincioşii din localitate..."

Serbarea cursului de Talmud Tora, care a avut loc la una din sinagogile din Dorohoi (R.C.M. nr. 325, 1 iulie 1974), a fost precedată de cuvîntările rabinului **Pinchas Waserman** şi a secretarului comunităţii.

În R.C.M. nr. 199 din 15 ian. 1969 se punctează faptul că la Dorohoi a avut loc comemorarea rabinului **Eliezer Wolf**, "unul din întemeietorii hasidismului în ţară" (România). Rabinul **Pinchas Waserman** a

tru a reveni în zorii zilei următoare sub povara aceloraşi nevoi.

Dorohoiul nu a aparţinut însă numai evreilor. Ei au existat, trăit şi muncit alături şi împreună cu concetăţenii români, figuri luminoase ale epocii.

Mă gîndesc, în primul rînd, la dascălii care ne-au învăţat slova cărţii, la soţii învăţători **Andriescu** de la Şcoala primară nr. 1, la profesoara **Nistor**, la soţul acesteia, căpitan pe vremea aceea, la umanismul acestuia faţă de soldaţi, la dragostea faţă de copii a fierarului **Eisenkopf**, la buna noastră vecină **Saveta**, care ţinea caşrutul ca o bună evreică, la doctorul **Vereanu**, medicul şef al oraşului, la şoferul de pe autobuzele fraţilor **Trau**, care mă plimbau pe la Botoşani şi Cernăuţi şi la mulţi, mulţi alţii.

Poate cîndva mă voi opri la fiecare dintre aceştia în parte. Poate...

Seina – Feiga Boxer (Fonea)

Fonea Faibiş şi băieţii lui!

MINISTERUL DE RESBOI

BREVET

Din Înaltul Ordin al Majestăţei Sale Regele Carol I

Şeful suprem al Armatei

Să conferă soldatului Fonia Faibiş matricol No 732/...

din Regimentul 8 Dragoni No 29

Avântul Ţării pentru că a luat parte în campania din 1913

În numele Ministrului Resbel

Comandantul Brigăzii 16 Infanterie

No 1059

La 1 Noembrie 1913

Bucureşti

Brevet

Din Înaltul Ordin al Majestăţii Sale Regelui Ferdinand I

Să conferit Soldatului Fonia Faibiş Contig. 1913 din Regimentul 8 Dragoşi No 29 Medalia „Victoria" a marelui războiu pentru civilizaţie 1916–1921

Romania
Tribunalul Jud. Iasi S.II
Conform art. 31 din legea actelor aut. se vizează prezentul act pentru eliberare: 2 două copii legalizate, oprindu-se o copie identică la dosar.

În numele Ministrului de Războiu

Comandantul ... Colonel

Ministerul de Războiu

Brevet

Romania
Tribunalul Judeţului Iaşi S.III
Conform art. 31 din legea act. aut. se vizează prezentul act pentru eliberare a două copii legalizate, oprindu-se o copie identică la dosar.

Din Înaltul Ordin al Majestăţii Sale Regelui Ferdinand I

Să conferit Soldatului Fonia Fabriş Clg. 1913 din Regimentul 29 Infanterie

„Crucea Comemorativă a războiului 1916–1918" cu baretele: Ardeal, Carpaţi.

În numele Ministrului de Războiu

No 6190

anul 1924 luna Decembrie ziua 5

Bucureşti

mai ales, despre pasiunile fiecăruia în parte.

Dintre toţi fraţii tatii numai **Sandu**, cel mai mic, a învăţat o meserie, tipografia. Meseria de tipograf a învăţat-o de la un unchi, **Rubin Fonea**, tipograf la Libră-ria **Abramovici**, care a ajutat ca numeroşi membri - mai tineri - ai familiei noastre să-şi însuşească acest meşteşug.

Tata a făcut armată la Regimentul 29 Infanterie "Dragoş Vodă" din Dorohoi. În cadrul acestei unităţi, a luat parte la campania din anul 1913, pentru care a obţinut Medalia "Avîntul Ţării" (Brevet nr. 1059 din 7 noiembrie 1913, Bucureşti); a luptat în primul război mondial şi a fost decorat cu Medalia "Victoria marelui război pentru civilizaţie 1916-1921" (Brevet nr. 1902 din 5 noiembrie 1924) precum şi cu "Crucea comemorativă a războiului 1916-1918", cu baretele: Ardeal, Carpaţi (Brevet nr. 6120 din ziua de 5 decembrie 1924). Aceste acte au fost depuse spre păstrare "centrului de Istorie a Comunităţii Evreieşti din România", pentru a fi expuse la "Muzeul obştii Evreieşti din România".

În cadrul luptelor date de armata română în Ardeal şi Carpaţi, tata a fost grav rănit, pierzîndu-şi mîna dreaptă.

Sensibilizat şi traumatizat, viaţa sa a căpătat o altă dimensiune socială şi psihologică. Un rol deosebit în reintegrarea lui socială şi profesională l-a avut **doamna** de onoare a Reginei Maria, doamna **Lahovary**, un mare suflet, preşedinta Societăţii Invalizilor, care i-a obţinut tatălui meu un post la Societatea de petrol "Distribuţia", de unde a ieşit la pensie.

Mama a fost casnică şi s-a ocupat de creşterea şi de educaţia noastră. Nu a fost uşor, cu mijloace modeste, să crească aşa cum se cuvine trei copii, trei băieţi: **Iancu, Max şi Solomon**.

Iancu a făcut şcoala primară şi cîteva clase de liceu la Dorohoi, de unde a plecat la Iaşi şi şi-a continuat studiile la cunoscutul liceu de elită "Internat". A urmat cursurile pentru studenţii medicinişti evrei din Bucureşti şi a terminat Facultatea de Medicină la Iaşi. A devenit cadru universitar la Iaşi şi Bucureşti, ajungînd conferenţiar şi doctor în medicină. Actualmente este directorul Spitalului de stat din Feribault - Minessota (S.U.A.).

Eu, **Max Fonea**, am făcut deasemenea şcoala primară şi două clase secundare la Dorohoi, continuîndu-mi studiile la Iaşi, Rm.-Sărat şi Bucureşti. Absolvent al Facultăţii de Ştiinţe Juridice, am lucrat în ultimii 22 de ani ca cercetător în domeniul organizării sanitare, la Institutul de Pneumoftiziologie "Marius Nasta" din Bucureşti. În această calitate am publicat numeroase lucrări în reviste de specialitate. Actualmente sînt pensionar, cu domiciliul în Bucureşti.

Fratele cel mic, **Solomon**, bacalaureat în comerţ, lucrează în specialitate la o întreprindere din Beer Sheva (Israel).

Tot ce-am realizat noi, cei trei fraţi, se datoreşte în foarte mare măsură şi soţiilor noastre - **Fernanda, Evelin** şi **Ţipora**.

Vorbind despre Dorohoiul de altădată nu pot să nu-i amintesc pe acei oameni care, prin activitatea lor au rămas în istoria Dorohoiului. De multe ori mă gîndesc cu nostalgie, la scriitorul meu preferat **Ion Călugăru**, la numeroşii birjari evrei, care iarna sau vara, pe frig sau ploaie, stăteau fie la gară, fie în centru, aşteptînd clienţii. După nume îmi vin acum în minte: **Zalman** şi **Habot**, cu trăsurile şi acele "elegante" cupeuri.

Vorbind despre birjari, mama povestea că unul dintre unchii ei a fost chiar birjarul domnitorului Alexandru Ion Cuza. De aici se pare că se trage şi numele bunicii dat la naştere: **Seina Feiga sin Marie Herşcu Cuza**.

Mulţi dintre birjarii evrei în acea vreme s-au îmbolnăvit şi au murit de tuberculoză, boală care făcea ravagii în special în cartierele evreieşti sărace ale Dorohoiului. Poate şi acest fapt mi-a îndrumat paşii spre cercetare în acest domeniu. Poate...

Acum cîţiva ani, cînd am fost la Dorohoi, am trecut prin cartierul unde am locuit şi copilărit. O senzaţie de tristeţe, un sentiment de emoţie a acoperit rememorarea locurilor, acum şterse de pe faţa orăşelului, unde mai întotdeauna se întîmpla cîte ceva, şi poate nu întotdeauna bine pentru noi. O rememorare afectivă mi-a adus în faţa ochilor forfoteala meseriaşilor şi a gospodinelor, preocupaţi de ziua de mîine, parfumul orăşelului care seara îşi închidea parcă pleoapa pen-

DOROHOIUL DE ALTĂDATĂ

de MAX FONEA
jurist - Bucureşti

DEŞI plecat la Iaşi la vîrsta de 13 ani (1937), împreună cu întreaga familie, am menţinut permanent legătura cu rudele şi prietenii - foşti colegi de şcoală din Dorohoi.

Dorohoiul era aşezat, în principal, "în partea de sus" unde se regăseau şcolile primare Nr. 1 şi 2 şi liceele, Biserica Sf. Nicolae, ctitoria lui Şefan cel Mare şi bisericuţa din lemn, primăria şi prefectura, Judecătoria şi Tribunalul, Parcul "Gh. Marcu", cele două cinematografe, Banca Naţională şi numeroase magazine de tot felul, aşa zisele magazine importante, restaurante mai "acătării", hotelul de pe Strada Mare, hanurile ş. a.m.d.

S-a scris şi s-a vorbit mult despre cei care populau partea de sus a oraşului. Chiar bunica mea după mamă, Maria Boxer, care avea un han, era numită de cei trei nepoţi "baba de sus", spre deosebire de bunica după tată, care se numea "bunica de jos".

"GRANIŢELE" oraşului de jos erau delimitate de podul Botoşanilor şi sinagoga Govăronă, străzile birjarilor, ulterior Locotenent Popescu, Răileni, Naţională, Dorobanţi, ulterior Regele Ferdinand, Spiru Haret, iar în partea cealaltă a oraşului strada Costică Stroici şi cele adiacente. În partea de jos a oraşului era şi "ţigănimea, cu **Tilică** fierarul şi feciorii săi, şoferi de meserie. Aici era dominantă însă negustorimea evreiească măruntă, care abia îşi ducea zilele, alături de micii meseriaşi, cizmari şi croitori, frizeri (dintre care unul **Davidsohn** era specialist în punerea lipitorilor, a ventuzelor şi în mica chirurgie), sacagii şi birjari, căruţaşi (harabagii). În cea mai mare parte, sacagiii, birjarii şi harabagiii erau evrei. Aceştia din urmă asigurau transportul de mărfuri spre Botoşani, Darabani şi Cernăuţi şi chiar dincolo de hotarele ţării, în Polonia.

Majoritatea tipografilor din Dorohoi erau evrei, cei mai mulţi din familia **Fonea** sau rude apropiate.

Tatăl meu **Faibiş sin Avram Şloim Fonea**, s-a născut la 5 februarie 1889, într-o casă evreiască, în care educaţia de bază era cea iudaică. Nu am găsit acte din care să rezulte că a absolvit vreo şcoală. Cu toate acestea ştia să citească şi să scrie foarte frumos în limba română, să socotească bine, vorbea curent şi scria idiş, iar ca limbi străine vorbea fluent germana.

A trăit într-o familie numeroasă, împreună cu fraţii săi: **Aizic** (decedat în Transnistria), **Zindel** (ucis în pogromul din anul 1940 din Dorohoi), **Şoil** (decedat în Israel), **David** (decedat la întoarcerea din Transnistria), **Sandu** (decedat în Israel), **Iosel** (decedat la Dorohoi) şi cu surorile **Pesa** (decedată la Dorohoi) şi **Fani**, căsătorită **Fleischer**, evacuată din oraşul Siret la Călăraşi - Ialomiţa şi de acolo...

Bunicul, cunoscut pentru înţelepciunea sa, şi-a educat copiii în spirit iudaic, care presupunea, în acelaşi timp, respectul faţă de părinţi, faţă de muncă, faţă de adevăr, faţa de familie. Tata ne istorisea deseori momente din viaţa bunicului nostru, despre serile de sărbători petrecute în familie, cînd se uneau cu toţii şi,

lor, fostul boxer, iar "el", Ozias, să se plimbe cu cei doi flăcăi (mînjii lui) de o parte şi de alta a braţelor lui puternice. Cei doi băieţi (năzdrăvanii gemeni) au ajuns în Israel: doctorul **Sergiu Davidzon** locuieşte la Haifa cu familia: soţia (**Madeleine**, fiica avocatului **Rozen** şi a farmacistei **Maly Veisman**) şi cei doi băieţi ai lor **Lary** şi **Maaian**.

Celălalt fiu, **Febus Davidzon**, locuieşte la Tzfat cu soţia, ambii lucrînd la spitalul din oraş.

Soţia lui Ozias Davidzon, **Rozica**, - fostă **Waissman** - este şi ea în Israel, pensionară şi locuieşte în Kiriat Bialik.

A fost odat-un orăşel
Un tîrg micuţ provincial.
Cu nostalgii mă-ntorc la el,
La Dorohoiul meu natal!
Cu dragoste şi duioşie
Revăd prietenii de şcoală...
Unde-ai rămas copilărie
Cu gust de miere şi cerneală?
Şi cîte-odată parcă-mi vine
(Rămîne vorba între noi)
Să mă mai plimb la braţ, cu tine,
Pe sub castani... în Dorohoi.

Madeleine

LECŢIA DE FIZICĂ

Nu ştiam prea bine ce înseamnă comunismul (noua orînduire din România) nici antisemitismul în viaţa oraşului şi a oamenilor. Guvernul, încerca în mod public să se spele de toate păcatele. Nu aveam încă amintiri, trăiam fiece clipă întreagă, împlinită asa cum ne-a dat-o Dumnezeu. Doar astăzi pot aprecia farmecul acelor ani...

Tata era jurist (**Michael Rozen**) şi părea mulţumit de funcţia lui. Mama, farmacistă (**Maly Rozen**) era de asemeni împăcată cu soarta. Eram departe de problemele financiare, de lipsuri, de greutatea procurării alimentelor pe puncte sau pe cartelă.

Cînd şi cînd, dacă se deschidea la masă o cutie de lapte condensat sau de şocolată o auzeam pe mama spunînd:

- Acestea sînt de la "Joint"... şi eu îmi închipuiam, că e un fel de "Moş Crăciun" al evreilor, bătrîn şi bun întotdeauna cu un sac plin de bunătăţi, trăind departe, departe, undeva în America, pe o altă planetă pentru mine...

Anii au continuat să fugă şi iată-mă la liceu în prima zi de şcoală. În curtea liceului "Grigore Ghica" m-am simţit atunci străină. Cînd am intrat în clasă, împreună cu o mulţime de alţi copii inima îmi bătea să mi se spargă.

ORA DE FIZICĂ: Un profesor, străin de oraş, tînăr şi sever s-a urcat la catedră, s-a prezentat: "profesor **Carp**" şi a început de îndată să facă prezenţa. Apoi, încercînd să ne testeze cunoştinţele a strigat la tablă cîteva nume. Printre ele şi **Goldman Maria**. S-a ridicat o fată slăbuţă, nu prea înaltă, cu o cunună de păr creţ.

Atunci nu ştiam că e fiica doctorului **Goldman**, radiologul spitalului orăşenesc.

Ea a răspuns corect la toate întrebările, clar şi răspicat, fără risipă de cuvinte. La un moment dat profesorul a întrebat-o "Dumneata eşti evreică?". Fata a rămas o clipă nemişcată ca şi cum n-ar fi înţeles bine întrebarea. Apoi a răspuns cu acelaşi glas mîndru cu care-şi puncta felul de a vorbi:

- Da, tovarăşe profesor! Asta are vreo legătură cu lecţia?

- Nu! - i-a răspuns el scurt.

În sfîrşit i-a trimis pe copii în bănci şi a anunţat cu voce tare notele.

- Goldman ai căpătat opt... La care **Mara**, (cum am strigat-o mai tîrziu cu toţii şi cum a rămas de-a lungul anilor, buna mea prietenă) şi-a ridicat fruntea cu mîndrie îndărîtnică , cu pas apăsat s-a îndreptat spre locul ei, şi a spus, ca şi cum ar fi răspuns atunci în numele multor generaţii anterioare:

- Văd, domnule profesor, că are totuşi multă legătură!

Liniştea care s-a lăsat în clipa aceea ar fi putut fi tăiată cu cuţitul.

Îngheţasem! Şi odată cu mine, încă 32 de copii.

Dar, profesorul Carp, nu a făcut nici un comentariu. Tăcerea a fost spartă doar de sunetul clopoţelului şi gălăgia recreaţiei. Din ziua aceea Mara nu a mai luat niciodată mai puţin de nota 10 la fizică, notă meritată, întotdeauna, pe deplin.

Se pare că atunci la prima oră de liceu, profesorul a fost cel care a învăţat lecţia...

Departe în urmă-i Dorohoiul...

de Dr. MADELEINE DAVIDZON
Haifa

PRIMUL VOLUM închinat oraşului s-a încheiat. Coperta grea a căzut peste ultima lui filă, a închis ca într-un seif amintirile bunicilor noştri, părinţilor noştri, zîmbetele şi lacrimile lor, vifornița războiului, care a trecut ca un tăvălug peste generaţia lor măturîndu-i pe mulţi din cale.

...Dar noi? Cei răsăriţi după 1944? Oare Dorohoiul nu ne aparţine în egală măsură? Nu avem şi noi micile şi marile noastre războaie, dezamăgiri şi realizări? Copilăria, adolescenţa, acei dulci ani cînd nici nu ştii prea multe, ne-au rămas între pereţii caselor bătrîne şi demodate, desigur, mare parte din ele demolate acum. Şi poate tocmai de aceea simt astăzi nevoia să adaug aceste rînduri ca o continuare a firului ce s-a ţesut, demult, în jurul urbei natale şi care ne leagă şi pe noi cu invizibila lui tesătură. Fericiţi au fost anii aceia...

OZIAS DAVIDZON - de la Macabi-Dorohoi

DIN mulţimea numelor care s-au perindat printre rîndurile acestei cărţi e greu de omis pe cel al lui **Ozias Davidzon**. Figura sportivă, privirea luminoasă, zîmbetul lui optimist te cucerea dintr-o dată. O lungă şi grea suferinţă i-a scurtat de timpuriu viaţa, doar la 65 de ani.

Născut dintr-o familie săracă, a reuşit cu trudă să prospere prin voinţă şi capacitate, creindu-şi un nume şi o poziţie în viaţa comunităţii evreieşti din Dorohoi.

Cine nu-şi aminteşte de vajnicul fotbalist al echipei Macabi care alături de fraţii **Iosub** şi **Marcu Cohn**, **Ioină Segal**, **Mendel Cohn** etc. apărau culorile locale evreieşti. Mai apoi, ca arbitru de fotbal şi-a continuat activitatea sportivă.

Doar la o săptămînă după nuntă a fost silit să-şi facă valiza, bocceaua neamului evreiesc, să-şi adune familia şi să plece în deportare spre Transnistria. Atunci, într-o gară mică, un borfaş nenorocit, a încercat să fure valiza, bruma de avere care însemna însăşi preţul vieţii pentru el şi familia lui.

Ozias a fugit după el, l-a ajuns şi, doar cu o palmă l-a culcat la pămînt. Fusese şi boxer în tinereţe, şi în acele momente a uitat că "El", jidanul, trebuie să plece capul, să se lase furat şi batjocorit...

Supravieţuind deportării şi lipsurilor s-a întors în Dorohoi unde a preluat tipografia socrului său, **Solomon Weissman**, pe care a condus-o pînă la naţionalizare. Apoi, a lucrat ca tipograf în aceiaşi instituţie pînă la pensionare. Cine nu-şi aminteşte azi de regia **Davidzon** peste drum de cinematograf? Ca un adevărat club, atrăgea acolo o mulţime din figurile reprezentative ale Dorohoiului la un "pahar de vorbă".

Prof. **Zomer**, **Stein**, chimistul **David Ozi** etc. erau aproape zilnic nelipsiţi. Se făcea politică, se discutau evenimentele locale, internaţionale, dar mai presus de toate se comenta "Col Israel".

Gemenii lui nu aveau o plăcere mai mare decît să-şi măsoare forţele cu tatăl

spuneţi-mi: ce ştiţi despre activitatea lui sionistă?

– A fost un activist pasionat al Haşmoneaei, un militant neobosit pentru alia. Desigur, condiţiile de atunci erau departe de a fi fost prielnice şi emigrarea spre Eretz era pentru mulţi doar un vis. Ceea ce, fireşte, nu l-a descurajat niciodată. În cadrul obligaţiilor pe care şi le-a asumat, ca sionist şi ca militant pe tărîm social, funcţia de vicepreşedinte al Asociaţiei de binefacere "Dr. Stein" şi activitatea însufleţită pe care o desfăşura în cadrul acesteia, l-au făcut cunoscut în pături foarte largi ale populaţiei evreieşti. Aşa cum, de asemenea, era nelipsit şi întotdeauna aşteptat la oricare din manifestările obştei, cu deosebire în preajma şi în timpul sărbătorilor, cu care prilejuri conferenţia pe teme diverse, dar cu predilecţie pe cea a păstrării şi cultivării tradiţiilor străbune.

– Plecarea cu "Struma" a survenit, presupun, ca o consecinţă firească a năzuinţei sale, cum spuneaţi, adînc înrădăcinate, de reîntoarcere. Vă amintiţi, cumva, amănunte din perioada respectivă?

– Tuli avea, la data plecării, în jur de 40 de ani. Visul lui, ştiu bine, era de a convinge mase cît mai largi din rîndul conaţionalilor săi, că au datoria să se alăture celor care, în condiţii foarte grele, pregătesc înfăptuirea Căminului naţional, rîvnit cu pasiune bimilenară. S-a considerat deosebit de util din acest punct de vedere. Două momente însă, aş spune unul de început şi celălalt care a pecetluit totul, au marcat cu deosebire hotărîrea de a pleca el însuşi spre ţara în care, din păcate, nu avea sa ajungă niciodată.

– Vi le amintiţi?

– Desigur. Au fost deseori comentate, în familia noastră. Primul a fost la examenul de bacalaureat. Dobîndise nota maximă şi preşedintele Comisiei i-o trecea pe foaia de examen, însoţind gestul cu aprecieri dintre cele mai elogioase. Numele de familie nu-l putea "trăda", dar cînd i-a văzut prenumele, Naftali, totul s-a năruit: "Treci la loc, Iudă!" Au trecut de atunci ani mulţi, "Iuda" devenise între timp căpitan în armata română, dar survine al doilea moment care l-a şi determinat să acţioneze imediat pentru plecare. Era în plină prigoană cuzistă, cînd fu chemat urgent la un bolnav creştin. Erau oarecum vecini şi faima lui de medic bun trecea, în acest caz, înaintea faptului că e... neam de ovrei! A ezitat să iasă din casă, cu toate asigurările care i s-au dat că nu i se va întîmpla nimic rău. Chemarea medicului din el a izbîndit şi sfidînd primejdia, s-a dus. L-a consultat pe bolnav, i-a recomandat cele cuvenite şi i-a "prescris" reţeta care – în treacăt fie spus, s-a dovedit miraculoasă – dar nu ştie nimeni cum s-a întîmplat, că la un moment dat îşi face apariţia un tînăr medic creştin. Fusese probabil chemat şi el. La vederea primului venit, a lui Tuli, se apropie de el cu faţa schimonosită de ură, îi aplică o palmă răsunătoare pe obraz şi i se adresează: "Ce cauţi tu aici, jidane? Ieşi afară!" Cînd s-a ivit "şansa" Strumei, s-a îmbarcat. Odată cu el, au fost înghiţiţi de valuri toţi din familie pe care i-a luat spre zările care nu aveau să li se mai arate niciodată. În total 16 fiinţe, între care 3 nedepăşind vîrsta de 16 ani.

În anul 1950 şi-a serbat Bar-Mitzva în ţară, în Israel, nepotul lui Tuli, fiul singurului frate care n-a plecat "atunci" cu el. Destinul a făcut ca acesta, nepotul, să nu-i moştenească doar numele, ci şi pasiunea pentru medicină. **Baruch Morag – Mindirigiu** este astăzi unul din cei mai apreciaţi medici chirurgi de la Spitalul "Ichilov" din Tel Aviv.

LUPU MINDIRIGIU (z.l.), ziarist, fiu al Dorohoiului, a fost ziarist în România. În Israel a scris mulţi ani în presa de limba română.

REDESCOPERIREA UNUI MARTIR

de LUPU MINDIRIGIU

Singurele informaţii pe care le aveam, încă din copilărie, în legătură cu dr. **Naftali Mindirigiu**, erau că a plecat "în Palestina" şi că s-a înecat cu "Struma". Singurul lucru pe care-l ştiam despre "Struma", era că acesta era numele vaporului care l-a prăpădit pe unchiul Naftali. Nimic mai mult. Copilul provincial de atunci nu l-a cunoscut niciodată pe cel care practica medicina şi... sionismul, la Bucureşti!

Au trebuit să se mai scurgă nişte ani, ca să aflu ce a reprezentat de fapt tragedia numită "Struma" şi încă alţii, pentru a putea vedea şi atinge cu propriile mele mîini obeliscul din parcela veche a cimitirului Giurgiului din Bucureşti, ridicat în memoria martirilor înghiţiţi de ape. Dar niciodată nu aveam să aflu ceva în legătură existenţa aceluia al cărui nume se află gravat pe acel obelisc, ca şi pe placa memorială aflată aici, în Israel, la sinagoga rabinului Gutman. Uitarea cvasigenerală care s-a aş-ternut în chip inevitabil asupra dezastrului, întreruptă doar de comemorările anuale, a scos de pe agenda de preocupări a multora - între care desigur şi a subsemnatului - ceea ce a rămas totuşi pentru istorie unul din episoadele sale tragice.

Dar cum hazardul leagă şi dezleagă atîtea enigme şi cum readuce de atîtea ori pe firmament evenimente şi fapte abandonate uitării, iată-mă de data aceasta pe mine însumi surprins de o revelaţie! Un apel telefonic la redacţie şi o recomandare:

- Mă numesc **Clara Mindirigiu**!

Vocea îmi era total necunoscută. După un schimb - să-i zic protocolar - de informaţii cu caracter general, interlocutoarea trece, oarecum ezitant dar cu vădită curiozitate, la scopul pentru care a format numărul redacţiei: vrea să ştie dacă identitatea numelor noastre este doar o coincidenţă, sau dacă semnatarul acestor rînduri are vreo legătură cu dr. Naftali Mindirigiu.

Perplexitatea care a impus clipa de tăcere, nesfîrşită, a cedat în cele din urmă locul unei puternice emoţii. Conversaţia, ciudat, a decurs apoi treptat-treptat, de parcă ar fi avut loc între oameni care se cunosc de cînd lumea.

S-a fixat desigur o întîlnire şi, după numai cîteva zile, mă aflam în apartamentul cochet din strada Jabotinski 151 din Tel Aviv, în faţa unei foarte distinse doamne. Este soţia unicului frate al martirului, rămas în viaţă doar pînă în urmă cu cîţiva ani.

Iată, aşadar, stimată Clara Mindirigiu, cum se pot "regăsi" doi oameni fără să se fi cunoscut vreodată!

- Într-adevăr, este pentru mine o situaţie absolut neaşteptată şi, oricum, un caz pe care-l pot socoti foarte rar. Pot spune chiar că, în ce ne priveşte pe amîndoi, este unic. Lăsînd însă la o parte surpriza acestei întîlniri, trebuie să-ţi spun că sînt realmente bucuroasă să descopăr în persoana dumitale, aici, în ţara visată de **Naftali**, de **Tuli** - cum îi spuneam în intimitate - o filiaţie atît de directă cu omul pe care l-am preţuit atît de mult.

- Vorbiţi-mi despre dr. **Mindirigiu**.

- A fost un idealist. Un visător în accepţia cea mai adevărată a cuvîntului.

- Un visător, vreţi să spuneţi, cu picioarele pe pămînt.

- Exact, numai ca i-a fost dat să i se spulbere totul, odată cu naufragiul acela nefericit.

- De fapt, dacă-mi îngăduiţi să vă ...corectez, "naufragiu" nu este cuvîntul care exprimă în întregime dezastrul: a fost în realitate o crimă oribilă, din şirul de asasinate în masă, abominabile, care au marcat destinul poporului evreu. Dar

Dr. RUBIN COPELOVICI – o mîndrie a dorohoienilor din Israel

ÎNCĂ DIN activitatea sa în cadrul organizaţiei "Hashomer Haţair" din Dorohoi şi cu pregătirea sa profesională ca absolvent al Facultăţii de stomatologie din Bucureşti şi doctor în ştiinţe medicale, doctorul Rubin Copelovici continuă a fi şi în Israel o adresă şi un nume, atît pentru rudele sale cît şi pentru prieteni, cunoştinţe.

N-a avut linişte sufletească pînă nu şi-a îndeplinit o datorie de conştiinţă, de a reînhuma osemintele scumpei lui mame din cimitirul dorohoian, într-un cimitir din Israel.

*Soţia, lui **Haia**, fiica lui **Mordehai Grinberg** din Darabani, îl secondează în toate acţiunile lui sociale, în viaţa lui profesională. Mîndria lor este fiica, Dr. **Ghila Ghiladi**, medic oculist, şi mama a trei băieţi talentaţi: **Iuval, Tal** şi **Alon**.*

*În domeniul său profesional, Dr. **Rubin Copelovici** a avut realizări deosebite. El este unul din cei cinci membri de onoare ai Organizaţiei stomatologilor israelieni; este preşedintele Comisiei de organizare a Congreselor şi specializărilor – în cadrul Asociaţiei de Stomatologie din Israel; este şi preşedintele Uniunii de Stomatologie Româno-Israeliană.*

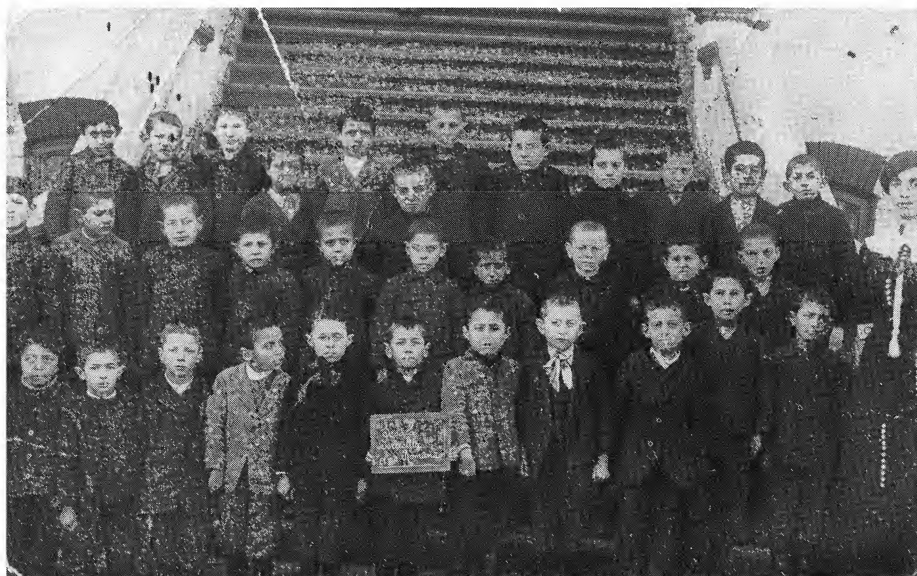
Numele doctorului Rubin Copelovici este cunoscut mai ales de dentiştii-olimi din România, pentru care el a luptat şi a reuşit să deschidă porţile Facultăţii de Stomatologie de la Ramat Aviv, ei completîndu-şi studiile de specializare.

Dr. Rubin Copelovici

Prof. Miki Sela şi dr. **Rubin Copelovici** (în dreapta) la Bucureşti, la deschiderea unui simpozion de stomatologie.

Şcoala Israelită-Română - clasa II-a B.
Tăbliţa este purtată de **Natan Marcovici**, anul 1910

pregătiţi cu rucksacurile şi bocancii la uşă, pentru deportarea în Transnistria. Ultimul convoi a fost oprit. În el eram eu, **Roza, Raşelica, Izu** şi **Zalman**. Cei care ne-au salvat netrecîndu-ne pe liste au fost doamna **Bogrea** şi avocatul **Săvescu**. Pînă la urmă noi am putut salva, la rîndul nostru, cu mulţi bani pe **Rebeca** şi soţul ei **Avram Engler**, cumnaţii noştri.

Povestea ar putea continua... După război s-au întîmplat multe evenimente care i-au despărţit pe cei cinci fraţi **Abramovici**...

Samy, sionist înfocat a plecat spre Israel. A stat în Cipru cîteva luni (împreună cu soţia sa **Cuţa Goldenberg** din Roman). A avut o fierărie în Ramat Gan. În prezent are 85 de ani, şi-a pierdut soţia şi trăieşte singur citind versuri de Eminescu.

Z. Avram a ajuns în Basarabia. S-a căsătorit cu **Nina Krasniaţkaia** din Soroca, unde au locuit. A practicat medicina ca doctor radiolog. S-a stins din viaţă bolnav de cancer în vîrstă de 75 de ani. A fost înmormîntat la Soroca.

Izu împreună cu soţia sa **Rica Weisman din** Bucureşti (decedată în anul 1991) au ajuns şi ei în Israel. **Izu** a lucrat şi el în aceeaşi "fierărie" cu **Samy** în Ramat Gan. Au locuit în Holon, actualmente locuieşte în Bat Yam, în apropierea fiicei lui.

Raşelica s-a căsătorit cu **Rappaport Haim**, şi au plecat şi ei în Israel. Au locuit la Aşkelon. Întîi a decedat soţul ei **Haim**, iar în anul 1992 s-a stins şi ea din viaţă. A fost o femeie deosebit de cultă şi citită. Ştia să recite din memorie poeme nostalgice din literatura română.

Lui **Roza** căsătorita cu **Natan Marcovici** (decedat la Iaşi în 1976) comuniştii i-au confiscat - în 1949 - farmacia, care a fost proprietatea ei. Ea a aliat în Israel în septembrie 1991, împreună cu întreaga ei familie. S-a revăzut cu **Raşelica**, 30 de minute iar cu celălalt frate **Samy**, tot la fel. Cu **Izu**, încă nu s-a revăzut...

Consemnat de
BIANCA MARCOVICI
Haifa, iunie, 1992

Mochiu Marcovici, tatăl lui **Natan Marcovici**, a avut o cîrciumă pe str. Carmen Silva; **Ghizela** a fost soţia sa.

Itta Lea Abramovici şi **Ietty Lenţer**. Fotografie făcută în anul 1910

Zalman Abramovici, tatăl lui **Roza, Samy, Raşelica, Izu, A. Z. Avram;** a avut magazin de fierărie pe str. I. C. Brătianu. Fotografia datează din 1940.

Sami Abramovici, a făcut parte din **Haşomer Hatair**

Avocat **Isidor Abramovici** şi economistul **Natan Marcovici**, directorul Băncii "**Zeltzer**".

Z. Avram

A fost odată...

DOROHOIUL e un orăşel mic. A fost, nu cu mult timp în urmă, ca o staţiune de viligiatură. Pe strada principală, de şabat, foarte eleganţi, se plimbau evreii. Grădinile cu trandafiri umpleau oraşul. Aici au trăit odată cinci fraţi din familia Abramovici: două fete şi trei băieţi.

Povestea lor, la prima vedere, pare ştiută, însă inflexiunile diferă foarte mult. Tatăl lor, **Zalman Abramovici** a avut unul din cele mai mari magazine de fierărie din Dorohoi. Cu toate acestea, într-o zi a dat faliment. Mama **Ita Leia**, casnică s-a ocupat mult de copii. Fiecare a primit o educaţie aleasă. Povestea aceasta aflată din gura unei octogenare are parfumul levănţicăi aflate între rufele scrobite din pînză indian sau şifon. Au locuit în I. C. Brătianu nr. 49, proprietatea lor. Ca să-şi salveze ceva marfă din magazie, şi-a depozitat o parte în sinagogă. S-au găsit doi "prieteni"; doi cofetari, **Casian** şi prietenul său să-l toarne la poliţie, **Zalman** a fost arestat. L-a salvat avocatul **Iacobovici** din Dorohoi.

Toţi copiii au învăţat la liceele din Dorohoi: Grigore Ghica şi Regina Maria. **Roza Marcovici** a terminat facultatea de farmacie la Iaşi (**Marcovici** fiind numele **Rozei**, după căsătorie), iar **Abramovici Z. Avram** a terminat Facultatea de Medicină la Iaşi. **Raşela Rapaport (Abramovici)** a fost studentă la Cernăuţi (Facultatea de Drept), unde a fost nevoită să întrerupă în timpul războiului. Se întreţinea dînd lecţii acasă. **Samy Abramovici** a lucrat, după liceu, la fierărie, a studiat mult singur, s-a căsătorit şi a plecat la Roman. **Izu Arbore (Abramovici)** a făcut şcoala comercială, a lucrat la Cernăuţi şi apoi la Bucureşti (după căsătorie).

Soarta i-a despărţit definitiv după război. Povestea supravieţuitorilor e foarte tristă pentru toţi evreii. Spicuind din amintiri îţi poţi da seama de adevărurile dureroase: "N-aveam voie să umblăm decît două ore dimineaţa pentru cumpărături pe străzile laterale, nu în centru; la înmormîntarea mamei ne-au permis numai 10 persoane, care au mers pe uliţele lăturalnice pînă la cimitirul evreiesc. Toţi purtam steaua galbenă, după pogromul de la Cimitirul Evreiesc unde a fost împuşcat printre alţii **Isac Rabinovici**, în faţa casei sale şi **Moscovici** care şi-a apărat copilul şi a fost împuşcat în cap, în oraş, după pogrom. Au făcut-o soldaţi români, care, după măcelul din cimitir au pătruns in oraş. Un singur supravieţuitor, care a făcut-o pe mortul, a scăpat cu viaţa şi a povestit ce s-a întîmplat acolo.

– Vecinii au venit la farmacie unde lucram – a povestit **Roza** – şi m-au anunţat că se împuşcă evreii în oraş. Ştiam că mama e singură, soţul meu **Natan** a fost trimis la Căuşani, la muncă obligatorie, am plecat din farmacie, am ascuns steaua galbenă sub rever. În spatele meu a apărut un soldat cu arma în mînă. Vecinul a deschis uşa (**Meirovici** care avea magazin cu lumînări) şi eu am intrat repede înăuntru refugiindu-mă. După scurt timp am ieşit în curte, am sărit gardul şi m-am strecurat pe o străduţă lăturalnică. Am găsit-o pe mama, mai mult leşinată, plînsă, la gîndul că şi eu am fost împuşcată. Nu mult după această spaimă mama s-a pierdut.

Pe buletinele noastre era scris "sînge evreiesc" sau "evreu". Toţi eram

La balul A.C.F.-ului (WIZO), în folosul grădiniţei de copii, care a avut loc în localul Şcolii Israelito-Române din Dorohoi, au participat: familia **Sigmund** şi **Saul Segall, Avram Hoisie Segal, Moritz Moscovici** (cumnatul lui **Cocolă**), **Daniel Simionovici, Avram Schor, I. Feredaru**. 20 februarie 1937.

29 iunie 1938. La nunta surorii lui **Strul Lipovici**, grupul nostru

După o concentrare în luna mai 1939. De la stînga:
Zelzer ז ל (care a murit în tabăra de muncă) **Şloim Moscovici** ז ל , **Sucă Cohn** ז ל **Izu Abramovici, Strul Lipovici, Alciu Zeltzer, Şloim Cherbis** ז ל, subsemnatul, avînd în buzunar "Renaşterea Noastră".

Fotografiile lui *FEREDARU IEHEZKEL (HOŢU)* vorbesc de la sine:

Iehezkel Feredaru, Dora Mesingher, L. Beram, Sura Schechter, Iosub Cohen ז ב **, Clara Zaltzberg** ז ל **, Av. Iţcu Reichman, Rivca Coraspan** ז ב **, Didi Aronovici**. 17 septembrie 1935.

Fabrica de sifoane din Dorohoi a fost întemeiată de **Manole Wittner** (unchiul lui **Willy Landman**). Ea a fost continuată de **Şloim**. In ziua pogromului, în 1940, soldaţii au luat caii care erau proprietatea fabricei. Personalul fabricei de sifoane: **Şloim Wittner, Iţcu Segal, F. Pitaru** etc.

Leon Rapaport-Ropot cu bastonul bunicului său **Goilărwarfer**

rămăşiţele sale pămînteşti au fost scoase din casă a izbucnit o puternică furtună, cu tunete şi fulgere care a durat pînă după înhumare. Oamenii locului au spus atunci că şi cel de Sus şi-a plîns discipolul!

Din toată naraţiunea noastră rezultă fără putinţă de tăgadă, ca un leitmotiv, că dorohoienii fie azi în Israel, fie cei care locuiesc în oraşul de pe Jijia nu l-au uitat niciodată pe ilustrul lor concitadin care prin viaţa şi eforturile sale a înnobilat istoria acelor locuri, unde ne-am născut şi am copilărit cu toţii. Fireşte, mai sînt încă multe de povestit, dar acesta fac obiectul unui roman numit "Taina Patriarhului", scris tot de semnatarul acestor rînduri, care speră că avînd ajutorul şi sponsorizarea obştei evreieşti din Israel, recte a dorohoienilor, să-l poată tipări cît mai curînd în "Ţara Făgăduinţei". În acelaşi timp cred că este o datorie sacră a evreilor dorohoieni să intervină pentru imortalizarea memoriei lui **Rabi Haim Akiva Rapaport** pe plaiurile israeliene. Aceasta ar presupune ca o stradă, o sinagogă, o şcoală sau o bibliotecă să capete numele acestui ilustru înţelept.

Tot semnificativ mi se pare să se propună primăriei din Dorohoi ca o stradă să se cheme: **Rabi Haim Akiva Rapaport** în amintirea acestui cetăţean de onoare, loial pînă la moarte.

E momentul să înceteze, de asemenea atitudinea incalificabilă (voită sau nu), practicată de unii şi concretizată printr-o sistematică tăinuire prin omisiune a numelui şi renumelui său.

Mesajul umanist a aceluia care a fost şi rămîne o mîndrie a populaţiei din Dorohoi, indiferent de religie şi naţionalitate, este limpede precum cristalul. El va dăinui de-a pururi, chemînd oamenii la veşnică înfrăţire.

Dr. BERLUŢA DANILOV

Dr. Danilov Berluţă cu fiica **Anda**. 1952

Din toate cele auzite şi povestite, se pare că Dr. **Berluţă Danilov** a fost cel mai renumit şi omenos medic pe care l-a avut vreodată iudaismul dorohoian.

Lazăr Segal, cumnatul d-rului Danilov (fratele lui **Lipa Danilov**) ne spune:

"Cînd doctorul Danilov a părăsit Dorohoiul, spre Brazilia, în urmă cu vreo 20 de ani - toţi evreii l-au condus la staţia C.F.R., au plîns, l-au îmbrăţişat şi nu s-au putut despărţi de acest OM.

Toţi dorohoienii îi nutresc recunoştinţă.

Cînd scriem aceste rînduri, Dr. **Berluţă Danilov** cu soţia sa **Liza**, se află în Brazilia alături de fiicele sale, născute tot în oraşul Dorohoi, **Duţa Mayer** şi Anda Danilov (Moscovici).

familiar oamenilor obişnuiţi **Cabala**. Ulterior a fost silit să fugă de acasă (cu consimţămîntul părinţilor), din cauza persecuţiilor şi pogromurilor ţariste, să stea un timp la Odesa unde s-a şi căsătorit şi de aici, împreună cu tînăra sa soţie să traverseze Nistrul şi să se refugieze la Dorohoi. Aici începe adevărata viaţă a înţeleptului. În curînd va fi adoptat cu entuziasm şi mare respect de comunitatea evreiască locală. Pe dealul ce duce spre regimentul 29 infanterie îşi durează ceea ce avea să se numească peste ani: "Cuibul copilăriei şi veseliei celor 10 Rapaporţi", unde se vor naşte şi creşte copiii săi.

În mod extrem de succint, acestea sînt datele care ilustrează începutul drumului străbătut de bunic pînă la deplina consacrare.

Bine, bine, veţi întreba în mod legitim, dar care au fost virtuţiile care l-au făcut atît de popular, atît de cunoscut, chiar celebru? Calităţile sale se oglindeau în mod primordial, într-o sagacitate ieşită din comun, într-un bagaj imens de cunoştinţe (deci, o cultură vastă) religioase şi laice şi în potenţialul său **cabalistic**. Vorbind de resursele sale culturale unor oameni ai timpului său l-au apreciat drept un urmaş legitim al "iluminiştilor", un demn discipol a lui **Baruch Spinoza** şi a lui **Moses Mendelsohn**, un fideist consecvent virtuţiile relevate i-au permis lui Rabi Haim Akiva să devină un sfătuitor de nădejde, un prieten verificat al tuturor, bogaţi sau săraci. Trebuie spus cinstit că oamenii îi atribuiau resurse spirituale inefabile, ieşite din comun. E posibil să le fi avut. Sigur este că avea o capacitate de penetrare a sufletului interlocutorului, extraordinară. Cert este că n-a fost nici "cititor în stele", nici un mistagog, nici ghicitor şi, în nici un caz, hipnotizator. El nu s-a jucat cu vieţile oamenilor. E limpede că dispunea de energii, de resurse umane incomparabile. Dar nu a abuzat nici odată de ele, nu s-a lăsat niciodată corupt de putere. A făcut numai bine şi de aceea a fost iubit şi stimat de toţi coreligionarii, de creştini, de întreaga populaţie, de autorităţi. A acţionat mereu "sine ira et studia".

Şi-a anticipat moartea (săptămîna şi ziua). Şi-a luat adio de la enoriaşii de la sinagoga "Guvarona", unde îşi făcea în mod curent rugăciunea. Aceştia l-au condus cu alai pînă acasă. Aici s-a apropiat de patul său şi i-a spus soţiei: "Tauba, acum eu mor!" În acel moment a căzut în genunchi şi şi-a dat obştescul sfîrşit.

O mulţime imensă, cum n-a mai văzut oraşul Dorohoi l-a condus pe Ţadic pe ultimul drum. În momentul în care

Rabi Haim Akiva Rapaport cu cei opt fii (cele două fiice lipsesc din fotografie)
De la dreapta la stînga: **Ozias, Israel, Nathan, Beniamin, Moshe, Iancu, Pincu** şi **Avraham** (Tatăl lui **Leiba - Leon Rapaport** - autorul articolului).

"GOILĂRWARFER"
Rabi Haim Akiva Rapaport
de Prof. LEON RAPAPORT - ROPOT
Bucureşti

*TENTAŢIA şi dorinţa legitimă de-a evoca aspecte din tumultoasă viaţă a bunicului s-au dovedit mai puternice, mai percutante decît tendinţele de inhibiţie şi îndoială care m-au copleşit iniţial. Chemarea a fost amplificată şi de ecoul veştilor ce soseau mereu din oraşul nostru natal şi care mărturisesc o sporire continuă a numărului oamenilor care vizitează vechiul cimitir. Pelerini din Israel şi alte ţări, vizitatori din alte oraşe şi împrejurimi îşi semnalează mereu prezenţa în căsuţa clădită de urmaşi, cu mulţi an în urmă, din beton, fier şi sticlă, rugîndu-se cu pioşenie şi semnînd în impresionantul registru, martor al scurgerii inexorabile a timpului. Cavoul, unde îşi doarme somnul de veci ilustrul "**Goilărwarfer**" şi credincioasa sa consoartă **Tauba**, magnetizează - pur şi simplu - emoţiile şi simţurile locuitorilor evrei (atît cît au mai rămas), creştini, a vîrstnicilor şi a tinerilor, a femeilor şi bărbaţilor care, cu flori şi suflete deschise îşi întind mereu mîinile, în interiorul unei comuniuni ecumenice ce nu suportă prejudecăţi şi discriminări.*

Personal nu am avut fericirea să-l cunosc pe ilustrul învăţat, eu născîndu-mă la şapte ani după decesul său. Este cred, de subliniat, că încă de la o vîrstă fragedă aveam să percep, cît de cît, faima de care se bucura el atunci.

Fiind elev la grădiniţa de copii a Comunităţii israeliene, situată în spatele terenului "Macabi", m-am trezit într-o bună zi onorat (la vîrsta de cinci ani), de mai marii Comunităţii. Mai exact, într-o dimineaţă a sosit la grădiniţă o comisie, condusă de preşedinta femeilor evreice din Dorohoi, d-na dr. **Axler**. Ne-a examinat pe toţi, s-a sfătuit şi cu educatoarea şi apoi a plecat, după ce în prealabil a privit insistent pe autorul acestor rînduri. Educatoarea, doda **Cărbunaru** mi-a spus la plecare să-i transmit lui tata invitaţia să vină a doua zi la grădiniţă şi ca să fie sigură mi-a dat şi un bileţel. Acasă, atît fraţii cît şi părinţii au crezut iniţial că făcusem cumva vreo trăznaie şi de aia este chemat tata, dar eu i-am liniştit.

A doua zi "misterul" a fost dezlegat. D-na dr. **Axler** într-un cadru ceremonios a declarat (în esenţă) următoarele: Organizaţia Keren Kayemeth a cumpărat suprafeţe de teren în **Ţara Sfîntă** şi a hotărît să distribuie **gratuit** unele parcele unor copii din Galuth, ai căror părinţi sau bunici au realizat lucruri deosebite în slujba obştei evreieşti. Şi ca un omagiu adus memoriei defunctului **Rabi Haim Akiva Rapaport**, certificatul atestînd dreptul de proprietate asupra unei parcele în Palestina (de atunci) a fost înmînat nepotului său, adică mie. Aveam exact cinci ani, şi pentru prima oară am intuit că bunicul meu a fost un om deosebit, excepţional. Din păcate, în timpul nefericitului eveniment care l-a constituit pogromul de la Dorohoi, am fost nevoiţi, de teama consecinţelor, să ardem, printre alte documente şi acest act atît de preţios şi semnificativ pentru mine.

Pentru cei ce ştiu mai puţine amănunte despre trecutul faimosului meu înaintaş voi încerca să arunc un arc peste timp, mai bine zis o privire retrospectivă. **Haim Akiva Rapaport** s-a născut în orăşelul Alexandrovsk, în Sudul Rusiei (Ucrainei), pe la mijlocul secolului trecut într-o familie de evrei foarte culţi şi credincioşi. Micul Haim a primit şi el, fireşte, o educaţie aleasă, întemeiată pe învăţătura iudaică, dar şi universală. La şcoala de rabini ce-a urmat-o pînă la maturitate şi-a însuşit pe lîngă Tora şi Talmud şi un obiect puţin sau de loc

ducea la prietena mea Jana, un domn mă opri şi mă întrebă:

- Cum te cheamă, fetiţo ?

I-am răspuns foarte mîndră:

- Jeniţa Calmanovici.

Mă ciupi de obraz (se vede că i-am plăcut!) şi-mi spuse:

- Du-te acasă şi spune părinţilor tăi că te-a ciupit de obraz, **Cuza**!

El venea cîteodată la Dorohoi şi mergea la Biserica Sf.Nicolae.

În clasa a VII-a de liceu am serbat, împreună cu colegele mele, centenarul morţii lui Goethe.

După bacalaureat am plecat la Bucureşti unde am studiat, în cadrul "filologiei moderne", limba franceză.

Timp de 20 de ani am fost profesoară de liceu în Israel, de limba franceză.

Mă simt în Israel ca şi cum m-aş fi născut aici. Nu mi-a trecut niciodată prin gînd ca aş mai putea trăi în altă ţară.

Fiul meu, **Avraham Poraz**, este de profesie avocat si deputat în Parlamentul israelian.

În ziua nenorocirii, cînd tatăl meu a fost ucis, eram singură la Bucureşti, măritată de numai patru luni. Soţul meu, **Mişu Posmantir**, a fost alături de mine şi mi-a susţinut moralul. Mama şi fratele meu **Samy**, au abandonat totul şi au venit la Bucureşti, la noi. Aşa era pe atunci! Familiile erau unite la bine şi la rău.

În amintirea tatălui şi soţului meu, dedic aceste rînduri.

Avraham Poraz, avocat, fiul **Jeniţei Posmantir**.

Centenarul morţii lui Goethe. O serbare la liceu.

DOROHOI - oraşul copilăriei mele

de JENIŢA POSMANTIR

ÎN MICUL orăşel de provincie din nordul Moldovei unde m-am născut, Dorohoi, evreii cu specificul lor nu ocupau un loc neînsemnat.

Îi simţeai pretutindeni, mai ales în zilele de sărbătoare.

Dorohoi... oraşul copilăriei mele, pline de atîtea amintiri plăcute... dar cu un sfîrşit tragic.

Părinţii mei, Etty şi Avram Calmanovici, au ştiut să educe pe cei trei copii ai lor - Lony, Samy şi cu mine - în dragoste frăţească dusă pînă la sacrificiu.

Casa noastră era deschisă pentru toată familia: mătuşi, unchi, veri şi verişoare.

ÎN DOROHOIUL de atunci nu exista telefon şi nici cheie la uşă. Nu aveam apă curgătoare, nici lumină electrică, nici calorifer, ci doar sobe de teracotă, dar un sentiment de căldură ne încălzea pe toţi.

Cînd bunicul meu din partea mamei a murit, de tînăr, bunica cu cei patru copii au venit la noi, la Dorohoi. Tatăl meu i-a primit pe toţi, cu drag, în casa noastră şi au locuit la noi pînă ce fiecare dintre ei şi-a găsit un rost.

Aşa era pe atunci la ... Dorohoi.

Vecinii noştri, familia **Berariu** cu cei cinci copii ai lor, împreună cu noi, formau, cînd era nevoie, echipa de fotbal. Ne jucam de-a "hoţii şi vardiştii", de-a "ţara scăpată" şi alte jocuri. Prietena mea cea mai bună era **Jana Berariu**, care-mi era şi colegă de bancă.

Iarna plecam împreună la şcoală şi, pentru că era tare frig, eu cu mîna în buzunarul paltonului ei şi ea cu mîna în buzunarul paltonului meu... Cînd lunecam pe zăpadă, cădeam împreună şi ne ridicam împreună.

Nici la şcoala primară şi nici mai tîrziu la liceu, n-am simţit antisemitismul. Ştiam doar că noi, evreii, sîntem altfel decît ceilalţi; că oricît aş fi de silitoare la învăţătură, n-am să obţin niciodată premiul întîi, pentru că sînt evreică!

Tatăl meu, **Avram Calmanovici** era proprietarul moşiei Codreni. Democrat şi umanist, el se simţea evreu şi o anumită perioadă a fost preşedintele Societăţii "Or Hahaim". A participat la primul război mondial şi a primit chiar şi medalii. El iubea ţăranul român şi ţara şi, desigur nu şi-ar fi putut închipui vreodată, că va fi ucis pentru că e evreu...

Vis-a-vis de casa noastră locuia părintele **Ciocoi**. De Paşti, ne trimiteam reciproc - noi, azima noastră şi el pasca cu brînză. Parcă şi azi îi simt în gură gustul minunat...

Într-o zi, pe trotuarul care mă

Epitropia Comunităţei isr. Săveni
1907 Iulie 15

No 30

Domnule

Vă facem cunoscut că epitropia în şedinţa de la 14 Iulie a.c. prin Procesul-Verbal No 4 a decis reangajarea Dv. ca Director şi Institutor de limba română la şcoala noastră isr. rom. pentru anul şcolar viitor 1907-1908 cu salar anual de 1440 lei şi în condiţiunile prevăzute în menţionatul Proces-Verbal de al cărui conţinut aţi luat cunoştinţă.

Primiţi asigurarea consideraţiunei.

Epitropia
Preşedinte
Membrii
Vice Preşedinte I. L. Kohn
I. Moichalovici

D-sale
D-lui Mayer Herşcovici Director şi Institutor de limba română al şcoalei isr. rom. loco

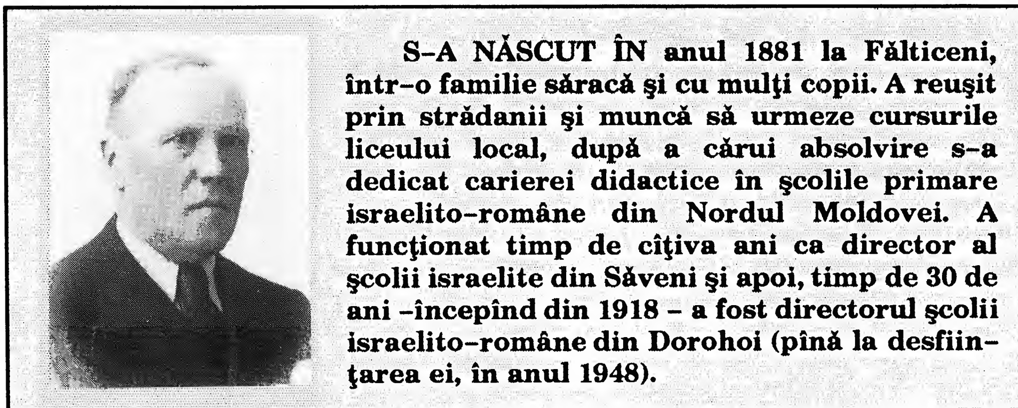
Meer Herşcovici şi soţia sa (1937 - 1938).

1933. **Meer Herşcovici** din stînga, în una din clasele şcolii israelite din Dorohoi

MEER HERŞCOVICI (1881 - 1977)
Director al şcolii israelito-române din Dorohoi timp de 30 de ani

de MONY - SOLOMON MOSCOVICI
România

S-A NĂSCUT ÎN anul 1881 la Fălticeni, într-o familie săracă şi cu mulţi copii. A reuşit prin strădanii şi muncă să urmeze cursurile liceului local, după a cărui absolvire s-a dedicat carierei didactice în şcolile primare israelito-române din Nordul Moldovei. A funcţionat timp de cîţiva ani ca director al şcolii israelite din Săveni şi apoi, timp de 30 de ani -începînd din 1918 - a fost directorul şcolii israelito-române din Dorohoi (pînă la desfiinţarea ei, în anul 1948).

Numeroşi foşti elevi, din sutele de absolvenţi ai acestei şcoli, mulţi din ei răspîndiţi în ţară şi în străinătate, îşi amintesc cu stimă şi dragoste de învăţătorul şi directorul **Meer Herşcovici** - om integru, exemplu de competenţă şi devotament în nobila sa profesie. Mulţi au fost cei pe care i-a sprijinit ca, în pofida greutăţilor materiale pe care le întîmpinau (specifice marii majorităţi a populaţiei evreieşti), să poată învăţa în continuare.

În această ordine de idei trebuie subliniată şi preocuparea sa pentru formarea de cadre didactice tinere, în vederea asigurării continuităţii în funcţionarea şcolii israelite. Numeroşi tineri şi tinere, evrei - absolvenţi ai liceului şi angajaţi ca învăţători, au beneficiat de sprijinul cald şi îndrumarea atentă a directorului Herşcovici, unii din ei devenind la rîndul lor învăţători şi profesori merituoşi.

În paralel cu activitatea didactică (însumînd 42 de ani!) a desfăşurat o permanentă activitate culturală, numărîndu-se printre fondatorii Cercului Cultural al Tineretului Evreu, adevărat focar de cultură al oraşului.

Nu mai puţin remarcabilă a fost activitatea sa obştească, în calitate de secretar al Comitetului Comunităţii Evreilor din Dorohoi, funcţie pe care a îndeplinit-o exemplar timp de mulţi ani, inclusiv în perioada deosebit de grea de la începutul anilor '40.

Tocmai în această perioadă a trecut printr-un eveniment deosebit de grav. În noaptea de 19/20 ianuarie 1941 a fost ridicat de legionari din locuinţa de serviciu (din localul şcolii) împreună cu soţia şi fiul (autorul acestor rînduri N.R.) - aflat temporar în localitate - şi dus, odată cu alte cîteva zeci de evrei din oraş, la poliţia legionară, fiind maltrataţi în mod sălbatic şi deţinuţi în condiţii neomeneşti pînă după înăbuşirea de către armată a rebeliunii legionare. În urma acestui "tratament" s-a zbătut vreme de cîteva luni între viaţă şi moarte. Restabilit cu greu şi rămas cu o infirmitate ce l-a marcat pînă la sfîrşitul existenţei, nu şi-a pierdut curajul, reluîndu-şi activitatea cu devotamentul şi dăruirea ce l-au caracterizat din tot-deauna.

Stimat şi respectat de întreaga populaţie dorohoiană - evrei şi români deopotrivă - a fost numit în anii 1944-1945 de către autorităţile locale inspector şcolar, asigurînd în această calitate continuitatea învăţămîntului primar românesc pe cuprinsul judeţului Dorohoi în perioada ocupaţiei sovietice. După reluarea vieţii publice normale în regiune, i s-a încredinţat şi funcţia de ajutor de primar al oraşului Dorohoi.

RĂDĂCINI

de TUDOR CHEFNER

Ambii părinţi s-au născut în judeţul Dorohoi. Mama s-a născut la Grămeşti, în 1892, iar tata în 1886, la Brăieşti-Dorohoi. De bunicii din partea tatălui nostru am puţine amintiri. Bunicul, **Moriţ Chefner**, a căpătat cetăţenia română datorită faptului că a luptat ca soldat român în războiul din 1877. De aceea, noi, copiii (fratele meu si eu) am fost crescuţi ca români mîndrii de naţionalitatea lor, şi pînă la vîrsta de aproximativ nouă ani, cînd cu ocazia unei plimbări în Bucureşti, în Cişmigiu, un derbedeu a aruncat cîteva observaţii antisemite fratelui meu şi mie, n-am ştiut că sîntem evrei şi că acest fapt ne integrează într-o categorie specială.

După aceasta aventură, ajunşi acasa, am cerut lămuriri de la părinţi şi, abia atunci am înţeles că aparţineam unui alt popor.

Tatăl meu, probabil din convingere personală, a încercat să ne convingă că sîntem cetăţeni români de religie mozaică, dar numai experienţele din şcoală, liceu si facultate, precum politica naţională, ne-au dovedit că nu sîntem...

Din aceleaşi motive, am căpătat tîrziu informaţii despre istoria poporului evreu şi legendele şi cunoştinţele tradiţiei evreieşti, ne-au fost transmise aproape exclusiv de către vărul mamei, idişistul **Iacob Gropper**, care de obicei aranja şi Sederul de Pesah la noi acasă. Tata însă, pe baza marelui său succes în meseria sa de avocat comercial şi fiind înconjurat de personalităţi ale societăţii române, s-a lăsat amăgit, şi, probabil şi din cauza refuzului său de a accepta realitatea, nu era de acord cu teoria sionistă şi căuta să-i convingă pe prietenii lui mari sionşti (**I. Istăcescu** şi ing. **M. Wechsler**) că teoriile lor nu sînt realiste.

Cariera profesională a av. Filip Chefner a fost totuşi impresionantă şi circulau multe anecdote în legătură cu activitatea lui. Nu este aci locul de a le povesti, deoarece sînt prea numeroase. Este destul de a aminti că între bucureşteni se spunea: "Dacă vrei să faci un contract care nu poate fi anulat, du-te la Chefner!".

Mulţi erau tinerii avocaţi care încercau să fie primiţi, la stagiu, în biroul tatălui meu şi, datorită faptului că tata vroia să ajute cît putea, în mod normal lucrau la el, în birou, între 21 şi 26 de avocaţi. În tribunal, cînd avea vre-un proces sau se ducea să rezolve ceva, mulţi din aceşti stagiari il însoţeau, fapt care i-a creat o poreclă în tribunal :"Cloşca cu pui".

Tata a juns în Israel în anul 1950, pentru ca să fie împreună cu copiii lui. Noi am venit în ţară ilegal, în 1941. Avea la venire 64 de ani, fapt care nu l-a împiedicat să înveţe ebraica singur, să dea examenele necesare şi să înceapă să practice avocatura, aproximativ doi ani.

Casa noastră din Bucureşti, de pe strada Popa Soare 57, a folosit ca Ambasadă a Israelului, cînd pictorul Rubin (vechi prieten al familiei) a sosit în România în calitate de Ambasador al Israelului.

Tata a fost în tinereţe foarte activ în politică. A făcut parte, un timp, din Partidul Ţărănist şi a trecut mai tîrziu la Partidul Liberal al lui Brătianu. Ca atare a şi servit ca ajutor de primar al Bucureştiului în anii 1928-1929.

Sfîrşitul carierei sale politice a avut loc în anul 1938, cînd în toiul tulburărilor antisemite provocate de Garda de Fier, a fost lovit de legionarii din tribunal, care i-au rupt o mînă.

Nu rana l-a făcut să renunţe la politică ci profunda indiferenţă a colegilor săi politici şi bănuiala că nici Partidul Liberal nu era lipsit de elemente antisemite contra cărora nimeni nu făcea nimic.

Adversarul lui ISTRATE MICESCU

de A. F. K. BAROUCH - VINESCU

MAESTRUL **FILIP CHEFNER** avea ceva blînd în gesturi şi vorbe. Îi sclipeau ochii de inteligenţă şi bunătate. Era o minte luminată care în împrejurări normale ar fi putut aduce o contribuţie destul de importantă dacă s-ar fi folosit capacitatea sa la făurirea noii jurisdicţiuni a Israelului pe care îl iubea cu suflet de evreu. Dar era foarte modest. Era un foarte bun cunoscător al Talmudului şi nu o dată, în pledoariile sale invoca jurisprudenţa Sanhedrinului şi legendele biblice graţie cărora obţinea cîştig de cauză deşi în atmosfera tribunalelor din Bucureşti la acea epocă, era un act cutezător.

Cînd Maestrul Chefner pleda un proces important la Curtea de Casaţie, sala se umplea cu un numeros public de elită ca să-i soarbă frumoasele şi judicioasele sale pledoarii. Prin anul 1936 a avut loc un proces între moştenitorii unui mare industriaş şi proprietar de moşii şi case din Moldova. Era vorba de un cuplu fără copii. Fraţii soţului au contestat testamentul prezentat de către văduvă, şi au angajat pe avocatul **Istrate Micescu** care a cerut punerea sub sechestru a întregii averi. Pentru antisemitul Istrate Micescu era o ocazie excelentă ca să-şi dezvolte sentimentele sale de ură contra evreilor care, după dînsul, erau capabili de orice fraudă. Deci, el susţinea cu mare patos că sechestrul trebuie aplicat chiar dacă fabricile îşi vor înceta lucrul şi lucrătorii vor rămîne pe drumuri. La acea epocă nu erau încă legi sociale. Istrate Micescu dîndu-şi seama că nu se găseşte pe o poziţie justă şi în dorinţa de a-şi făuri o atmosferă favorabilă, speculînd antisemitismul care începea să-şi arate colţii săi veninoşi, a început să pledeze îmbrăcînd haina pledoariei adversarului. Dar, în loc să pronunţe corect numele avocatului Chefner, de fiecare dată îl schimonosea în mod tendenţios şi astfel bietul Chefner şi-a văzut numele botezat în "Cahune", "Catz", "Cihn", "Caci", "Ca-Ca" şi alte denumiri injurioase, care începeau cu litera C, cam în genul acesta: "Adversarul meu, avocatul Catz va pleda cu siguranţă..." şi aşa mai departe. Avocatul Chefner şi-a dat seama ce urmăreşte Istrate Micescu şi, fără să intre în polemică, se adresă astfel Curţii: (prezida **Bebe Apostolide**, un magistrat integru)

"Domnule Preşedinte, deşi sînt aproape sigur că voi cîştiga acest proces, indiferent care va fi avocatul advers, şi eu nu am nevoie se recurg la clovnerii de circ, pentru că respect prea mult înalta instanţă, nu-mi este însă permis să las pe adversarii clientei mele fără apărare. Dacă avocatul adversarilor clientei mele nu este capabil să ţină minte nici măcar numele meu, deşi pledăm împreună, la aceeaşi bară, de 30 de ani şi ne întîlnim aproape zilnic, atunci bănuiesc că a decăzut într-un asemenea hal, încît dacă l-aş lăsa să continue să apere pe adversarii clientei mele, conştiinţa mea profesională nu ar fi împăcată". - Maestrul Chefner a continuat pe un ton foarte serios şi a conchis cam astfel: "Nu am cîştigat niciodata un proces lipsindu-i pe adversarii mei de apărare. Vă rog să binevoiţi a acorda un termen părţii adverse pentru a-şi căuta un avocat care să fie în măsură să-i apere. Problema ce se pune e că acest "**fost** mare avocat", uitînd pînă şi numele meu, nu mai este stăpîn pe apărarea la care clienţii săi au dreptul. Eventual Onorata Curte ar putea delega un avocat din oficiu.

Preşedintele Apostolide, care nu zîmbea niciodată în instanţă, a izbucnit în hohote de rîs. Din cauza acestei neaşteptate "BOMBE" şedinţa nu a mai putut continua, preşedintele a fost nevoit să o amîne, refuzîndu-se lui Micescu să se explice că totul nu a fost decît o glumă, cum a şi arătat el după ridicarea şedinţei. Maestrul Chefner, cu tactul şi humorul său, a reuşit să-l facă de rîs pe Istrate Micescu şi să-i dejoace planurile sale antisemite.

Avocatul Filip Chefner a fost un om demn, de un înalt nivel profesional. A fost un cărturar de elită şi un om de multă omenie. De aceea, Maestrului Filip Chefner, maestrul atîtor generaţii de avocaţi evrei, i se cuvine un gînd de pioasă amintire.

FILIP CHEFNER –
NEPOTUL LUI MORDEHAI PROCEDURĂ
de Dr. S.BICKEL

Filip Chefner a provenit dintr-o familie cu spiritualitatea evreiască a vechiului regat. El s-a născut într-un orăşel moldovenesc (din judeţul Dorohoi) şi şi-a făcut studiile gimnaziale la Botoşani. Filip Chefner a avut ca educator român în ascendenţa sa pe bunicul său **Mordehai** pe care întreg orăşelul Bucecea l-a poreclit "**Mordehai procedură**" şi care a fost consultat şi ascultat mai mult la sfaturile sale juridice decît ale tuturor avocaţilor creştini.

Pe atunci aproape că nu existau avocaţi evrei în România, căci pentru a fi avocat era necesară cetăţenia română.

Nepotul lui **Mordehai procedură**, Filip Chefner, a fost cetăţean român din copilărie dar nu în virtutea unei legi speciale ci din faptul că tatăl său a participat la războiul de independenţă din 1878. Evreii care s-au distins în războaiele României au primit dreptul de cetăţenie pentru ei şi copiii lor.

Acest iz patriotard, împreună cu o anumită atmosferă de cultură au format moştenirea spiritualităţii iudaice care l-au condus pe Chefner în viaţă. Acestea nu i-au fost proprii, ci moştenite. Cînd marele avocat a pornit pe propriul său drum, a folosit metodica sa, în spirit iudaic, înlăturînd amănuntele, apoi în faţa paragrafelor obiective el nu a îngenunchiat, ci a interpretat liber şi în spirit tradiţional evreiesc.

În 1935 a apărut şi printre avocaţi un curent antisemit. La alegerile pentru barou, pentru prima oară în acel an s-a prezentat o listă antisemită în frunte cu **Istrate Micescu**, de tristă amintire. Avocaţilor evrei urma să nu li se permită participarea la alegeri. Ne-am organizat şi ne-am dus la urne în grup. Au fost grupe care au pătruns în linişte şi altele care au votat sub pericolul unor maltratări.

Dacă **Solomon Rosenthal** s-a dus să voteze nu am cunoştinţă. **Filderman**, conducătorul evreu, a fost, în culise, ocupat cu organizarea grupelor de alegători evrei. **Chefner**, cel de-al treilea dintre cei "trei mari" a pornit cu automobilul său la Tribunal şi a intrat să-şi dea votul cu curaj şi importanţă, căci nu a avut nici o îndoială că toţi ştiu că el, Chefner, este un mare avocat şi un mîndru cetăţean român plin de patriotism. A ieşit de acolo cu o porţie bună de lovituri şi o mînă ruptă.

Nu mică mi-a fost surpriza cînd Filip Chefner singur m-a întîmpinat la Haifa. Filip Chefner, care a venit imediat după înfiinţarea statului în ţară, la copiii săi...

Nepotul lui **Mordehai procedură** din Buccecea s-a înapoiat la Haifa şi Tel Aviv, la propriul său eu naţional, la acea credinţă în existenţa poporului evreu şi la visul său într-o ţară proprie, pe care le-a menţinut viu şi puternic în spirit iudaic, de la bunicul său, **Mordehai procedură**, ba chiar de mult mai înainte, de două mii de ani.

Marele avocat român, la bătrîneţe, a învăţat ebraica, şi-a dat echivalenţa în Israel, şi a devenit avocat cu un birou în bulevardul Rothschild în Tel Aviv. Dar după toţi anii grei ai timpurilor gărzii legionare şi a regimului comunist, şi apoi greutăţile transplantării în Israel l-au doborît fiziceşte pe Chefner şi un început de viaţa nouă la bătrîneţe, nu a contribuit la bucuria sa, fiind ca o distrugere spirituală.

(Extras din volumul "Rumenien")

IN AMINTIREA UNUI PRIETEN

de REUVEN RUBIN
pictor, primul ambasador al Israelului în România

Din adîncul anilor îmi reamintesc de-o faţă zîmbitoare, ochi sclipitori de inteligenţă şi o voce sonoră ce întruchipa pe cel cu care aveam să fac cunoştinţă şi de care apoi să mă lege o caldă prietenie toată viaţa: **Filip Chefner**. Aşa l-am cunoscut în casa lui **Iacob Gropper** din Iaşi în anii războiului din 1917. Vocea sa sonoră m-a îndemnat atunci să întreb dacă nu e cumva artist de operă, la care Gropper mi-a ripostat: Nu! E avocat. Deşi îmbrăcat în haină militară Chefner m-a făcut să simt din primul moment o atracţie magnetică prin personalitatea sa.

L-am revăzut în 1920. Era de-acum căsătorit şi avocat cu renume.

Cînd am revenit în 1922 la Bucureşti, casa lui Chefner era pentru mine ca şi casa mea proprie datorită căldurii şi ospitalităţii soţilor Chefner. **Filip** şi soţia sa **Clara**, cu cei doi băieţi, **Mihai** şi **Tudor**, formau atunci pentru mine viaţa de familie de care duceam lipsă. Aveam o constantă admiraţie pentru Filip, care cu inteligenţa sa prodigioasă ştia să discute şi să disece orice problemă se ivea. Casa lui **Filip Chefner** şi a soţiei sale **Clara** devenise totodată şi loc de întîlnire pentru prietenii mei apropiaţi, boema în mijlocul căreia mă complăceam. Deşi devenise un avocat foarte ocupat, bine văzut şi cu numeroase relaţii profesionale, găsea întotdeauna timp şi avea plăcere să se găsească împreună cu noi. Astfel am format un nucleu de prieteni intimi din care făceau parte **Iacob Gropper, Iacob Sternberg** si **Iacob Botoşanski**. Pe atunci se afla la Bucureşti trupa din Vilna şi eu eram ocupat cu decorurile pentru teatrul evreiesc. In trupa din Vilna remarcasem un talent extraordinar care era în căutarea unui rol care să-l lanseze şi să-l pună în fruntea trupei. Era **Bulow**, cu care mă împrietenisem. Într-o zi primesc vizita lui Bulow care-mi arată manuscrisul piesei "Cîntăreţul tristeţii sale" şi îmi ceru sprijinul să o pună în scenă avînd aici rolul principal atît de visat de el. L-am dus pe Bulow în faţa lui Chefner. Erau de faţă Iacob Sternberg şi Botoşanski, astfel că din prima clipă Bulow s-a simţit într-o plăcută ambianţă. Filip Chefner, îşi lăsase clientela să aştepte nerăbdătoare. Timp de două ore încheiate am fost vrăjiţi de lectura manuscrisului şi pe loc s-a decis că piesa trebuie să vadă lumina rampei. Iacob Sternberg a preluat direcţia de scenă, eu am preluat decorul. Ne-am propus să găsim şi mijloacele necesare ca piesa să poată fi montată în cele mai bune condiţiuni. Filip Chefner s-a pus în fruntea celor care să contribuie, deşi piesa era în idiş, limbă pe care nu o cunoştea la perfecţie. Natural că mulţi alţi prieteni l-au urmat şi astfel i s-a dat lui Bulow posibilitatea sa se remarce ca un mare artist şi piesa a avut un succes neaşteptat.

Am mai avut ocazia să apreciez caracterul de largă bunăvoinţă prietenească a lui Filip Chefner prin 1923. Venise în Bucureşti tînărul **Shlomo Bickel**. A venit la mine să-mi spună că doreşte să se stabilească la Bucureşti. Terminînd universitatea, îşi luase licenţa de avocat. Nu cunoştea pe nimeni la Bucureşti. L-am prezentat lui Filip rugîndu-l să-l primească în biroul său. Acesta, cu toate că Bickel nu cunoştea bine limba română, avînd cultură germană, şi deşi avea numeroşi secretari ce mişunau prin biroul său, nu pot uita cum, fără să se gîndească mult, l-a acceptat cu zîmbetul său veşnic binevoitor. Era un act simplu, de bunăvoinţă, dar făcut prompt şi cu dragoste. Aşa era Filip Chefner.

L-am revăzut după 25 de ani cînd am venit ca ministru la Bucureşti. L-am găsit dezamăgit, obosit de atmosfera în care trebuia să se mulţumească în noul regim. Splendoarea situaţiei lui, măreţia şi talentul lui nu mai aveau nici o valoare. Am regăsit însă acelaşi bun prieten de altădată şi un sfătuitor nepreţuit, modest şi conştiincios ori de cîte ori aveam nevoie în viaţa diplomatică care însemna ceva nou pentru mine.

Cînd, în fine, s-a aprobat emigrare evreilor din R.P.R., Filip Chefner a oferit casa lui din strada Popa Soare, aproape de legaţia Israelului, pentru serviciul de emigraţie.

Era un act mărinimos, direct, fără pretenţii, pentru Statul Israel.

APĂRĂTORUL RABINULUI DIN STEFĂNEŞTI

de HENRY MARCUS

În căminul său de mare jurist, dar şi de artist, găseai oameni ca pictorul **Rubin**, poetul **Gropper**, criticul literar **Bickel**, pe scriitorul **Galaction**, pe savantul Rav **Niemirower**, distinşi oameni politici... Tot astfel erau şi acţiunile lui publice, pe cît de discrete pe atît de eficace.

Un fapt demn de relevat prin misticul lui: Odată, noaptea, pe timpul legionarilor, soneria suna nervos la poarta.

A ieşit însoţit de soţia îngrijorată, care nu voia să-l lase singur, pentru a da de o figură în caftan lung si peiot la tîmple. - "Am o misiune urgentă din partea rabinului din Stefăneşti". "De ce vii noaptea?" "Acum am sosit cu trenul şi nu am unde să trag. Omul a fost poftit în casă să doarmă, dar curiozitatea nu i-a dat linişte lui Chefner şi a început să-l interogheze pe musafirul nocturn. Ce s-a întîmplat? Veneratul Rabi din Ştefăneşti, condus cu alai şi cîntece de enoriaşii care înconjurau trăsura lui s-au întîlnit - întîmplător, - cu un grup care cuprindea pe primarul orăşelului. Caii primarului, speriaţi de procesiunea zgomotoasă ce se apropia, au luat vînt răsturnînd trăsura în şanţ şi rănind grav pe ocupant. Veneratul rabi a fost arestat ca vinovat de accidentul survenit şi urma să fie judecat. Rabinul crede că numai avocatul Chefner îl poate scăpa de bucluc. Chefner, îngrijorat de acest eveniment în atmosfera ostilă de atunci, l-a sfătuit pe emisar să facă tot posibilul pe lîngă evrei ca să-l scoată pe cauţiune pe rabin, iar procesul în prima instanţă sa fie judecat la Iaşi, şi numai apelul la Bucureşti.

Date fiind gravele momente de agitaţie antisemită, Chefner insista ca **Istrate Micescu** să fie angajat ca avocat al rabinului. Dar rabinul din Ştefăneşti ţinea morţiş ca Chefner să pledeze, căci numai prin el se va întîmpla "miracolul" de scăpare. Spre dezolarea lui Chefner completul de judecată din Bucureşti a fost prezidat de un antisemit notoriu. Pledînd pe tema religiei, a tradiţiei, cu privirea fixată asupra preşedintelui de care depindea verdictul, Chefner observă la un moment dat că acesta se clatină spre dreapta, spre stînga, şi cade apoi, mort, de pe scaun. Să fi fost "miracolul" pomenit de rabin? Procesul a fost cîştigat.

În Israel, Chefner a luat-o da capo cu învăţătur, studiind jurisprudenţa anglo-saxonă, otomană şi mai ales cea iudaica; a întreprins, la vîrsta lui, şi învăţarea limbii ebraice, şi a stapînit-o destul de bine pentru a se prezenta la un examen de nostrificare.

Haim Cohen, judecător la Curtea Supremă, jurist emerit în Israel şi cunoscut în lume prin studiile sale, bazate pe izvoare iudaice şi romane, privind condiţiile în care a fost judecat Isus, l-a invitat la el acasă pe Chefner, "elevul" de examinat; şi în loc de examen l-a consultat şi a apreciat vastele lui cunoştinte juridice într-un caz complicat de jurisprudenţă...

Prevăzut cu titlul israelian de avocat, Chefner se prezentă la o instituţie pentru un post. Răspunsul directorului a fost: "Sînteţi prea mare pentru noi, domnule Chefner". Omul ştiinţei şi al onestităţii, care a ocolit drumul comod al parvenirii, secretariatele partidelor politice, prin care atîtea mediocrităţi şi nulităţi şi-au gasit o carieră, a rămas profund dezamăgit, şi după cîteva zile "s-a dus în lumea lui". Stejarul care a înfruntat furtunile a căzut sub trăznetul invidiei şi al meschinăriei omeneşti.

Ca fiu de veteran din războiul din 1877, nu a fost exclus din barou în urma legilor rasiale dar i-a fost interzisă practica profesională în 1948 şi de atunci n-a mai putut profesa în România.

Dr. **S. Bickel**, renumitul publicist şi scriitor în idiş şi unul din numeroşii avocaţi care şi-au făcut stagiul în biroul lui **Filip Chefner**, îi dedică acestuia un capitol în volumul său "Rumenien" (Buenos Aires 1961, pag. 161-166) considerîndu-l ca unul din cei mai mari avocaţi evrei din România (alături de **Solomon Rosenthal** şi dr. **W. Filderman**) arătînd, printre altele, şi dîrzenia ca şi demnitatea cu care a luptat împotriva antisemitismului în barou, înfruntînd ura şi care a avut ca urmare că nu a fost scutit de la o bătaie zdravănă din partea unor "colegi" români, cu rezultatul că i s-a fracturat mîna, trebuind să capete o îngrijire specială.

În 1950 a plecat în Israel unde cei doi fii ai săi se găseau de-acum. În 1956 a obţinut titlul de avocat exercitîndu-si profesia pîna la moarte în Tel Aviv. A decedat la 13 martie 1968 şi a fost înmormîntat la cimitirul Kiriat Shaul.

Filip Chefner a fost unul din aceia a cărei viaţă activă şi profesională a fost dedicată obştei evreieşti dar ea nu poate fi găsită în documentele scrise. O viaţă însă care a lăsat amintiri ce nu trebuiesc date uitării.

MINISTERUL FINANŢELOR
MONITORUL OFICIAL ŞI IMPRIMERIILE STATULUI
DIRECŢIUNEA GENERALĂ

Adresa poştală: Monitorul Oficial, Bucureşti I, Bulevardul Elisabeta, 29
Adresa telegrafică: Monitoficial Bucureşti
Telefon 4.0430

Copie

Actul de încetăţenire a Brigadierului **Moriţ Chefner.**

Dosarul şi Nr. dv. — Data dv. — Registrul ... 48 — 44578 — Data 16 JUN. 1939

Priveşte: Se certifică de noi că în Monitorul Oficial Nr.255 din 11 (23) Noembrie 1879 la paginile 7078-7093, se află inserată următoarea lege :

"MINISTERUL DE RASBOI

CAROL I,
Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Domn al Românilor,
La toţi de faţă şi viitori, sănătate :
Asupra raportului ministrului Nostru secretar de Stat la departamentul de rasboi sub Nr.4601,
Am decretat şi decretăm :
Corpurile legiuitoare au votat şi Noi sancţionăm ce urmează :

LEGE

Art.I.- Se acordă naturalizarea română Israeliţilor cari au servit sub drapel în timpul răsboiului pentru independenţă şi cari mai jos urmează :
....
Printre aceşti tineri naturalizaţi, la pagina 7081, numărul curent 177 se află :
" Moriţ Chefner, cu gradul Brigadier, Corpul R 2 roşiori din judeţul Botoşani, Plasa Botoşani, felul serviciului activ.
....
Art.II.- Gradele inferioare din această listă sunt scutite de taxa de 200 lei pentru diplomele de indigenat înfiinţate prin legea din 21 Martie 1868 şi timbru.
Această lege s'a votat şi adoptat de Senat, în şedinţa sa din 13 Octombrie 1879 şi de Adunarea deputaţilor în şedinţa sa din 18 Octombrie 1879.
Promulgăm această lege şi ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul statului şi publicată prin Monitorul Oficial.
Dat în Bucureşti la 6 Noembrie 1879. (L.S.St.) CAROL

Ministrul secretar de Stat la departamentul de răsboi,
D.Lecca

Ministru secretar de Stat la departamentul de justiţie
A.Stolojan

Nr.2529 "

Clara Chefner, ca soră de caritate - voluntară la Crucea-Roşie, în anii 1935 - 1938 la Bucureşti.

FILIP CHEFNER

(18 februarie 1887-13 martie 1968)

de ISRAEL BAR-AVI

FILIP CHEFNER s-a născut la Brăieşti (jud. Dorohoi) la 18 februarie 1887 ca fiul unui veteran din războiul de independenţă al României din 1877. A urmat şcoala la Brăieşti şi Galaţi şi universitatea la Bucureşti. Licenţa în drept a obţinut-o în 1909 iar numai după şase ani îl găsim cu un prestigiu format şi chiar prefaţează o lucrare a unui alt tînăr avocat, **Baruch Zosmer**, despre divorţul în dreptul ebraic.

Războiul mondial din 1916-1918 îi întrerupe activitatea profesională şi-l regăsim la marele cartier general român, ca secretar al lui **Nicolae Titulescu**. Refugiat în Moldova în 1917, cunoaşte la Bîrlad - unde îşi avea sediul militar - pe **Clara Ilie** cu care s-a căsătorit şi avea să convieţuiască într-o dulce armonie toată viaţa. Cei doi fii ai lor, **Tudor** şi **Mihai**, sînt azi în Israel şi au funcţii de prestigiu în viaţa israeliană.

Revenit la Bucureşti se stabileşte ca avocat în strada Şelari numărul 9. Un articol apărut în "Fresca Justiţiei Contemporane Române" prin 1929 - scris de dr. **Bickel** - ne descrie modul cum autorul a intrat ca secretar, la Chefner, în urmă cu zece ani (1919), într-un birou cu un dulap "cît peretele" în care domina o carte "de o severitate savantă şi care intimidează: "Die Handelsgesetze des Erdballes" (Legile de comerţ ale globului terestru) şi maestrul "deşi avocat cu autoritate pentru cîştigarea căreia se presupune cel puţin o respectabilă încărunţire, încă avea un cap tînăr" iar "Puterea de cuprindere şi de înţelegere a maestrului nu dădea liberă intrare decît gîndului nud, căruia - pentru că e autentic - nu-i trebuiesc veştminte.

Între timp a trecut la noua locuinţă din strada Popa Soare pe care a părăsit-o doar la plecarea sa din ţară în 1950. A fost timp de trei ani ajutor de primar (prin 1925) şi decorat de regele Ferdinand. În acest timp în biroul său avocaţional mişunau secretari - din care unii au devenit ulterior oameni de vază atît la bară cît şi în uliţa evreiască. El a făcut parte şi a condus numeroase organizaţiuni evreieşti ale epocii sale ca Loja "Lumina" - pe care a prezidat-o două decenii - "Bnei Brith" unde era vicepreşedinte, dr. **Iacob Niemirover** fiind preşedinte. Cîteva fotografii rămase ni-l arată şi ca unul din fondatorii în România a societăţilor "Iubirea de Oameni", "ORT" şi "HIAS". A fost în conducerea asociaţiei titraţilor evrei "Unirea".

Avocatul **Filip Chefner**.

Părinţii **Clarei Chefner: Iancu Ilie** (născut în 1862 la Grămeşti - Dorohoi), **Liza Ilie** (născută **Chrisel).**

FIRME RECOMANDABILE în anul 1909

Zalman Rabinovici: Magazin de coloniale.
M. Sternberg: Fabrică de licheruri.
I.L. Bercovici: Librărie, tipografie şi papetărie
Solomon Reischer: Magazin de coloniale.
Gh. D. Timis: Farmacia "La Hygia".
Librăria şi tipografia Fainar: Cărţi şcolastice
H. Davidsohn: Magazin de manufactură.
V. Petreanu: Frizerie de lux.
Aron Pomârleanu: Magazin de braşovenie.
Michel Zelingher: Magazin de fierărie
S. Kantar: Galanterie şi fabrică de oglinzi.
Kalman Charas: Depozit de haine de damă.
Herman Bercovici: Agentură, comision, informaţiuni.
Zalman Nadler: Articole de modă.
S.Charas: "Bazar de Bucureşti" cu manufactură.
J. Marcovici-Bruno, ziarist: Birou de informaţiuni.
Z. Lerner: Fabrică de săpun şi depozit de făină.
I. Ambre: Atelier de fotografie.
I. Rappaport: Galanterie, încălţăminte, şoşoni, galoşi.
Fritz Moraschi: Fabrică de mezeluri.
C. Panaitescu: Farmacia Adamovici.
Ch. Bojet: Magazin de droguerie.
I. Segall: Magazinul "La papagal".
E. Schächter: Ceasornicărie şi giuvaergie
N. A. Rohrlich: Magazin de galanterie
Landau & Jäger: Coloniale, la "Doi băeţi".
Z. Chisit: Atelier de încălţăminte.
M. Ostfeld: Agentură & Comission.
I. Klecher: Comerciant de cherestea.
Osias Segall: Agentură şi Comission
I.L. Rosen: "La Ursu", magazin de lipscărie.
N. Charas: Depozit de făină de grîu.
Auerbach: Depozit de saci şi muşamale.
Marcus Solomonovici: Frizer şi subchirurg
Fraţii L. şi I. Berar: Fabrică de cărămizi.
M. Meirovici: Magazin de coloniale.
Benjamin Rappaport: Maşini de cusut "Singer".
N. Faier: Magazin de manufactură.
Carol Herer: Depozit de cherestea.
Iosub a Malcei: Exploatare de păduri.
Glückman & Rappaport: Galanterie.

Mulţumim d-lui Sandu Malcaş, nepotul lui Iosub al Malcei, care ne-a pus la dispoziţie acest material, important pentru cunoşterea realităţilor anilor 1909 la Dorohoi.
Redacţia cărţii a respectat ortografia şi stilul "Anuarului".

Lipsa unui local propriu de teatru a făcut în totdeauna ca o bună trupă de teatru să nu se abată pe la Dorohoi.

De bine de rău avem acum o sală de teatru ceva mai bună, aceea a d-lui **A. L. Segall**, a cărei scenă s'a ridicat pentru prima oară la finele lunei Octombrie 1908, cu ocazia reprezentaţiilor trupei d-lui Niculescu-Buzău.

Ca în toate orăşelele de provincie şi aci la noi se face multă politică. Şefii celor trei partide politice sunt d-nii: Ioan Pillat, senator, cumnatul d-lui Ionel Brătianu, şeful liberalilor din Dorohoi; d. Const. Stroici, prefect, şeful partidului conservator si dl. D. P. Moruzi, seful conservatorilor democraţi.

Din punctul de vedere al ziaristicei, Dorohoiul este slab.

Singurul ziar care a putut dăinui aci câţi-va ani de zile a fost **Steaua**, dirigeată de defunctul Mihail Nicolau.

Apariţia **Dorohoiul** în 1902 a fost de foarte scurtă durată.

Actualmente apare regulat în fiecare săptămînă un ziar al partidului conservator, intitulat **Ecoul Dorohoiului**, sub direcţia d-lor **Alexandru A. Stoeanovici, Ernest Canano** şi **N. B. Vornea**. Ziarul acesta împlineşte în curînd un an de existenţă.

Altă publicaţiune din Dorohoi este revista medicală **Profilaxia** a d-lui dr. **Binder**, care a intrat în al 4-lea an de existenţă.

ECOUL DOROHOIULUI organ conservator carpist. – An.I.–ap. 1 pe săp. Un an 20 lei; 6 luni 12 lei. – Un num. 15 bani. – Tipografia **Făinar** – Redacţia la Clubul conservator Dorohoi.

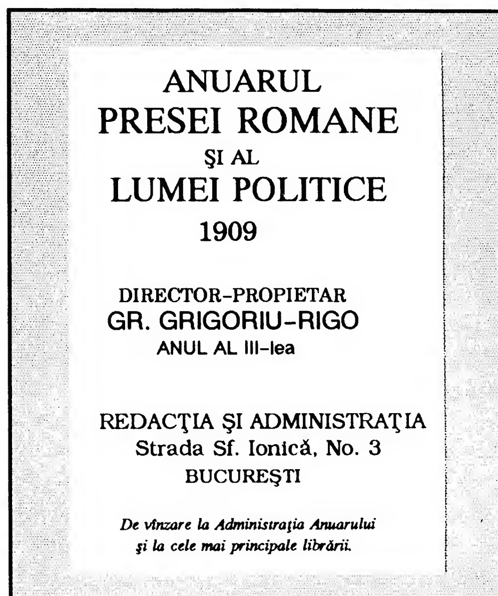
Pentru orice relaţiuni referitoare la ziar, a se adresa, d-lui **N. Uhrynovski**.

PROFILAXIA, revistă fondată la 10 August 1905. Apare 1 pe lună (la 10 ale fiecărei luni). Director: dr. **D. N. Binder**, fost intern al spitalelor din Bucureşti. Revista nu e vîndută cu numărul, ci e expediată numai abonaţilor, în număr de 500. Printre abonaţii revistei sunt personalul sanitar inferior, preoţi, învăţători şi alţi funcţionari, cei mai mulţi din judeţul Dorohoi; dar are abonaţi şi prin judeţele cele mai depărtate ale ţărei.

Revista se ocupă mai cu seamă de mijloacele de prevenire a boalelor (mai ales a boalelor de copii) şi duce o aprigă luptă în contra alcoolismului, tuberculozei şi boalelor venerice.

Ziarele bucureştene sunt astfel reprezentate aci: **Adevărul** prin d.Const. M. Placa: **Universul** prin d. **J. Marcovici – Bruno** şi **Viitorul** prin d. **J. Jlasevici.**

PROFILAXIA

ANUARUL
PRESEI ROMANE
ŞI AL
LUMEI POLITICE
1909

DIRECTOR-PROPIETAR
GR. GRIGORIU-RIGO
ANUL AL III-lea

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
Strada Sf. Ionică, No. 3
BUCUREŞTI

De vînzare la Administraţia Anuarului şi la cele mai principale librării.

ORAŞUL DOROHOI
are 13.200 locuitori, cu un gimnaziu real, o şcoală de meserii şi 4 şcoale primare. Tribunal cu o secţie, o judecătorie de ocol, în garnizoana reg. 8 Dragoş No. 29.

Incontestabil e că Dorohoiul e un mic centru cultural.

Puţine oraşe din ţară posedă un Ateneu ca oraşul nostru.

Ateneul Român din Dorohoi este înfiinţat acum vreo 15 ani din iniţiativa d-lui **G. G. Burghele**, avocat şi senator.

În fiecare an începînd de la finele lunii ianuarie se ţin la Ateneu - în amfiteatrul gimnaziului Gr. Ghica - o serie de conferinţe săptămînale care atrag un numeros auditor.

Conferenţiarii ştiu să trateze subiecte interesante.

De pe tribuna acestui Ateneu au rostit conferinţe bărbaţi ca defunctul **V. A. Urechiă, Gr. G. Tocilescu** şi alţii.

Ceea ce e în adevăr îmbucurător este faptul că în fruntea mişcării culturale de la noi stau femeile alăturea cu bărbaţii.

Conferinţele doamnelor **Eugenia** avocat **Scriban** şi **Cornelia Pascu** sunt întotdeauna mult apreciate. O altă conferenţiară de valoare şi în acelaşi timp o literată de merit este d-na **Eugenia de Rens Ianculescu** care, spre regretul intelectualilor dorohoieni, a părăsit de cîţiva ani oraşul nostru, stabilindu-se la Bucureşti - şi în Capitală conferinţele d-nei Ianculescu de la Ateneu sunt urmărite cu un viu interes.

Alipită de Ateneu s-a înfiinţat şi o bibliotecă populară care astăzi posedă cîteva mii de volume, din care foarte multe sunt donate de însuşi M. S. Regele. În Octombrie 1905, când M. S. Regele Carol a vizitat Dorohoiul împreună cu A. S. R. Principele moştenitor Ferdinand, Suveranul a ţinut să viziteze şi acest mic locaş de cultură, interesându-se de progresele realizate atât de Ateneu cât şi de bibliotecă.

Demne de laudă sunt si frumoasele iniţiative ale Ateneului. Acum câţiva ani s'a ridicat în faţa palatului administrativ bustul regretatului V.A. Urechia, fost preşedinte de onoare al Ateneului. În curînd se va ridica, tot din iniţiativa membrilor Ateneului, pe piaţa palatului comunal, o statuie nemuritorului Mihail Kogălniceanu.

Oraşul Dorohoi, privit de acei cari nu l'au mai văzut de mult, se prezintă de sigur schimbat în mod vădit.

Graţie primarilor cari s'au perindat în fruntea oraşului în ultimii ani şi în special graţie actualului primar George Marcu, Dorohoiul a căpătat reale îmbunătăţiri, înfrumuseţîndu-se în aşa chip, încît astăzi are aspectul unui oraş modern.

Totuşi orăşenii duc unele lipsuri, cari de sigur că vor dispare în curînd.

cuprinde mai mulţi spectatori, deci mai multe bilete vîndute.

Ţin să amintesc că după vreo trei ani de la înfiinţarea asociaţiei "Macabi" a luat fiinţă asociaţia "Vulturii" în rîndurile căreia erau şi elemente antisemite. Terenul acestei echipe a fost construit în spatele Cercului de recrutare din Dorohoi.

Am primit răspunsul că tovărăşia a fost realizată. Afişe mari au anunţat evenimentul. Menţionez că ziua de marţi, cînd trebuia să aibe loc meciul, era o zi de tîrg cînd ţărănimea din sate venea să-şi cumpere cele necesare muncii agricole şi pentru gospodărie.

Totuşi, spre uimirea noastră, negustorii au închis magazinele cu mult înainte de ora 17, pentru ca împreună cu toată populaţia din Dorohoi să poată lua parte la meci.

La cele trei case de vînzare a biletelor s-au prezentat spectatori care nu fuseseră niciodată la o manifestare sportivă. Încasările au întrecut cu mult cheltuielile şi venitul realizat a fost împărţit între Macabi şi Vulturii.

Jocul a început destul de echilibrat, dar băieţii noştri, încurajaţi de suporterii din tribune au prins aripi şi au marcat un gol în poarta lui Hacoah-Viena.

După acest prim gol Hacoah a început să joace serios şi au marcat cinci goluri, unul - după altul -, echipei dorohoiene.

Această manifestare a declanşat o serie de întîlniri sportive cu echipe din Cernăuţi, Rădăuţi, Bucovina, Siret, Noua Suliţă şi din aproape toate oraşele Moldovei.

Aceasta situaţie a luat însă sfîrşit, cred, prin anii 1938-1939, cînd regimul fascist a venit la putere şi a început teroarea contra evreilor care a culminat cu evacuarea şi cu pogromul din Dorohoi.

Ar mai fi, poate, multe de amintit despre oraşul copilăriei şi tinereţii noastre, dar, trebuie să recunosc că puterile nu mă mai ajută să continui din cauza vîrstei înaintate.

Istoria Dorohoiului trebuie să fie relatată, în continuare, de generaţia mai tînără.

מקבלי אות ההוקרה

גולדשטיין אברהם – פעיל בהנהגה הארצית של גורדוניה וחבר המועצה הארצית
גולדשטיין אהרון – חבר הנהלת הקרנות והמועצה הארצית של צעירי ציון ברומניה
גורל יעקב – חבר המחתרת הציונית בעירק
גורל יצחק – חבר המחתרת הציונית בעירק
ג׳ורג׳ צבי – חבר המחתרת הציונית ו
ג׳ורג׳ יצחק עזרא – חבר המחתרת הציונית
גורן דון – חבר ההנהגה הראשית
גיזלה רחמים – אסיר ציון, חבר המחתר
גי סול – חבר בהנהלת הפדרציה
גיגי אדוארד – חבר המחתרת הציונית
גליאן אב – חבר הנהלה בארגון הצ
גלילי דן – אסיר ציון ברומניה
גליק אמיל – יו״ר קרן היסוד בשטוק
גלעדי צביה – חברת המחתרת הציונ
גנץ אנשל – יו״ר צעירי החלוץ המ
גסלטר לואיס – חבר הנהלת הפדרציה
גפן דוד – פעיל בקק״ל, מזכיר צ

יו״ר הנהלת ההסתדרות הציונית העולמית
והסוכנות היהודית לארץ ישראל

אריה ל. דולצין

מתכבד להזמינך לטקס חלוקת

אות הוקרה
לפעילי התנועה הציונית בגולה

שיתקיים ביום ראשון, כ״ג בשבט תשמ״ו
2 בפברואר 1986
בשעה 15.00, בבנייני האומה, ירושלים.

בתום הטקס ייערך מופע אמנותי.

DESPRE ACTIVITATEA SPORTIVĂ A DOROHOIULUI

După ce bătrînul **Löbel Bercovici**, proprietar al tipografiei şi librăriei din Dorohoi, a demisionat din funcţia de preşedinte al Comunitaţii evreieşti, a fost ales în această funcţie boierul **Julius Fischer**, proprietarul morii de făină din Dorohoi.

El a fost acela care a dat dispoziţii ca să fie pregătit terenul – destul de mare – din spatele şcolii, de pe care s-au tăiat copacii, a angajat lipoveni care să sape pămîntul să-l niveleze, pentru viitorul teren sportiv "Macabi Dorohoi".

Pe acest teren se desfăşurau meciurile de fotbal precum şi alte manifestaţii sportive. Echipa de fotbal era formată din fraţii **Mendelică Cohn, Haim Cohn** si **Zinca Cohn, Şoila Raţei, Ioină Ciubotaru, Bunduc, Iosub Cohn, Marcu Cohn** şi alţii. S-a reuşit angajarea lui **Simşinovici** în calitate de antrenor, pe timp de un an.

Personal am condus cîţiva ani asociaţia "Macabi Dorohoi" în calitate de secretar, preşedinte fiind dr. **Duţă Weisman**.

Pentru populaţia evreiască acest teren a reprezentat o binefacere. Sîmbăta veneau la Dorohoi echipe de gimnaşti şi atleţi din Botoşani, Cernăuţi şi chiar din Bucureşti.

Pe lîngă terenul pe care se desfăşurau meciurile de fotbal si multe alte discipline sportive, se afla şi terenul special amenajat pentru serbări, care aveau loc – uneori – pînă noaptea tîrziu.

Pe acest teren era instalat chioşcul lui **Tecuceanu**, cu vestitul său grătar pe cărbuni...

Un eveniment important din viaţa sportivă a evreilor dorohoieni a fost, bineînţeles, aducerea formaţiei de fotbal "Hacoah Viena".

Totul a început la Cernăuţi unde aflîndu-mă într-o zi de sîmbătă, am auzit despre meciul dintre "Hacoah Viena" şi echipa locală "Dragoş Vodă". Bineînţeles că m-am dus sa văd acest meci. Echipa vieneză a fost invitată de "Macabi Cernăuţi" al cărei preşedinte a fost ing. **Schindler**. Atunci m-am gîndit să invităm la Dorohoi echipa "Hacoah" Viena.

Am cerut sa mă întîlnesc cu ing. **Schindler** si l-am rugat să facă posibilă o deplasare a acestei echipe la Dorohoi. Dînsul mi-a explicat că această deplasare va costa peste 30000 lei. I-am explicat însă că populaţia Dorohoiului nu poate realiza această sumă. L-am rugat să le spună celor de la "Hacoah Viena" că "Macabi Dorohoi" este o echipă tînără şi fără experienţă şi că deplasarea va avea mai mult caracter demonstrativ, populaţia Dorohoiului fiind dornică să cunoască jocul unei echipe de elită în materie de fotbal.

La o nouă întîlnire cu ing. Schindler, acesta mi-a spus că în urma intervenţiei făcute, conducătorii echipei "Hacoah" au stabilit suma de 15000 lei plus punerea la dispoziţie a hotelului şi două mese, totul cu condiţia ca meciul să aibe loc în ziua de marţi cînd nu era planificat nici un meci la Cernăuţi.

Suma aprobată de mine de 15000 lei era totuşi foarte mare şi atunci am dat telefon dr. Duţă Vaissman care auzind despre condiţiile aprobate de mine, s-a cutremurat, căci era convins că nu va putea realiza o astfel de sumă.

Atunci i-am sugerat ideea de a face tovărăşie cu asociaţia Vulturii, în sensul ca ei să pună la dispoziţie terenul lor care era mult mai mare şi deci implicit va putea

DESPRE BIBLIOTECA CERCULUI CULTURAL EVREIESC DIN DOROHOI

Această bibliotecă a fost înfiinţată imediat după războiul din 1916-1918 şi a funcţionat pînă în anul 1938-1939. Ea era întreţinută financiar de către membrii ei prin cotizaţii lunare sau prin veniturile obţinute din vînzarea biletelor la diferite manifestări culturale.

Prin anii 1920-1930 conducătorii bibliotecii au avut buna inspiraţie de a-l invita, de la Iaşi pe vestitul avocat şi scriitor **Ionel Teodoreanu**. Titlul conferinţei pe care a ţinut-o a fost "Cum am omorît-o pe Olguţa", Olguţa fiind eroina romanului său "La Medeleni". Autorul a povestit despre viaţa eroinei sale cu atîta sensibilitate încît s-a plîns în sală. Succesul a fost nemaipomenit. Lumea îl aclama si-l rechema pe scenă, aplaudîndu-l furtunos.

O altă conferinţă de succes a fost cea a preotului-scriitor **Gala Galaction**. Parohia din Dorohoi, prin preotul **Furtună**, care a fost o perioadă şi directorul Liceului din oraş, s-a oferit să vîndă 50 de bilete preoţilor din Dorohoi şi din satele învecinate.

Gala Galaction a vorbit despre "literatura decadentă ce s-a împrăştiat prin ţară" şi care "otrăveşte tineretul", dînd ca exemplu scrieri ca "Boccacio", "Armăsarul Doamnei Lou" şi alte scrieri asemănătoare.

După conferintă, Gala Galaction împreună cu preoţii care au asistat la conferinţă, a fost invitat la o masă festivă pregătită de către comitetul bisericesc.

Alte manifestări culturale nu au mai avut loc întrucît ne apropiam de vremuri de restrişte pentru populaţia evreiască.

Trei dintre animatorii Cercului Cultural evreiesc din Dorohoi. De la stînga: **Luţă Goldstein, Ticu Cerbeanu** şi **Ştefan Cornişteanu**.

DESPRE ORCHESTRA MACABI DOROHOI

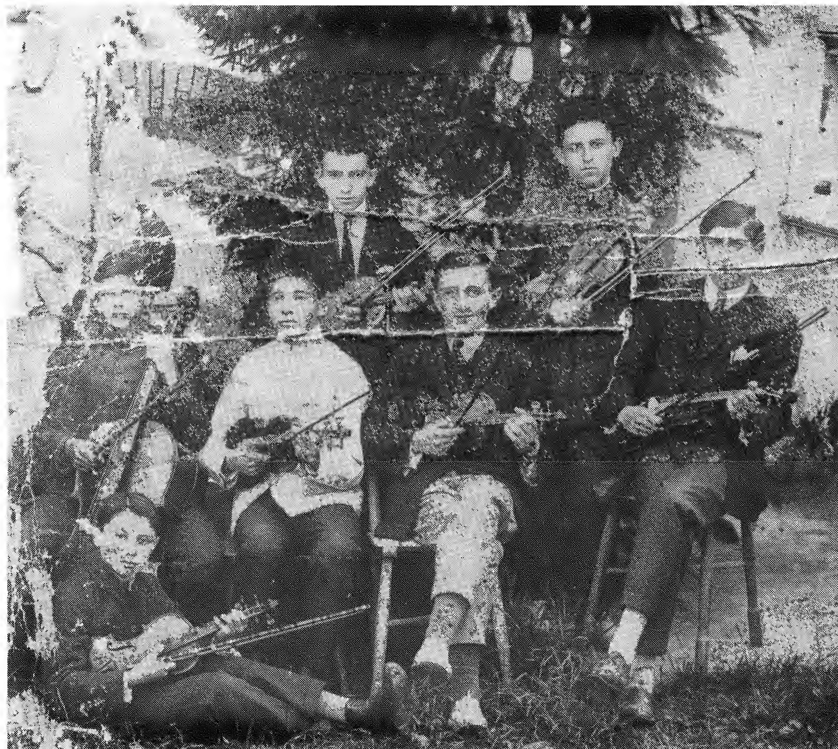
Un elev dintr-o clasă superioară de liceu, **Iancu Rabinovici**, a luat iniţiativa de a forma orchestră "Macabi Dorohoi". Din ea au făcut parte: **Jenică Polac, Licu Polac, Iosub Rozen**, fraţii **Jäger, Ticu Cerbeanu, Ştefan Cornişteanu, Iancu Rozman** şi alţi colegi şi prieteni. Orchestra se producea la şezători, serbări şi diferite manifestaţii culturale organizate de mişcarea sionistă şi de alte organizaţii evreieşti.

Ticu Cerbeanu era foarte talentat şi apreciat de toţi dorohoienii. El a fost deportat în Transnistria şi apoi transferat pe teritoriul nemţesc. A fost prins ţinînd vioara în mînă. Ofiţerul neamţ l-a întrebat care e cîntecul său preferat şi dînsul a răspuns: "Avant de Mourir" (Înainte de moarte), la care ofiţerul a replicat: "Foarte bine. Ţi se potriveşte de minune".

Un frate mai mare al fraţilor **Polac**, avocatul **Dady Polac**, foarte bun instrumentist şi cu studii superioare în muzică, a introdus în repertoriul orchestrei lucrările unor autori celebri. Printre ele s-a numărat şi opera "Bar Kochba", operă a unui compozitor evreu şi care are mult din muzica hasidică, fiind o muzică foarte melodioasă si pe înţelesul publicului evreu.

El era şi un foarte bun instrumentist şi interpret al muzicii de operă, avînd o digitaţie perfectă.

Ozias Rapaport s-a evidenţiat prin executarea de muzică uşoară, populară şi hasidică. Ambii erau întotdeauna aplaudaţi şi publicul le cerea să-şi continue concertul, interpretările lor fiind întotdeauna bisate.

Cîţiva membri ai orchestrei "Macabi-Dorohoi"

Despre primirea rabinului (Ţadik) din Ştefăneşti

Dorohoienii erau foarte apropiaţi sufleteşte de acest Rabin şi credinţa în binecuvîntările lui erau din cele mai pronunţate. Înaintea sărbătorilor de toamnă toţi evreii din Dorohoi plecau la Ştefăneşti ca rabinul să-i binecuvînteze.

Pe mine mama m-a dus de mînă cînd eram copil ca să mă vadă Rabinul şi să mă binecuvînteze. Mama avea intrarea imediată la Rabin întrucît prim gabe **Goldenberg** era neam cu ea şi locuiam chiar la dînsul pînă la întoarcerea acasă.

În continuare ţin să arăt că în Dorohoi apărea o singură gazetă locală şi anume "Gazeta Dorohoiului", redactorul principal fiind şi proprietarul tipografiei unde se tipărea această gazetă. În această publicaţie apăreau articole despre evenimente politice şi economice locale, precum si diverse alte ştiri. Cred că în anul 1945-1946 a apărut în gazetă un articol despre rabinul din Stefăneşti. Eu am detaşat din gazetă pagina cu acest articol şi unele fotografii şi ca, prin minune, această bucată de ziar nu s-a pierdut, întrucît era băgată într-un plic împreună cu fotografiile respective, celelalte acte fiind distruse de către tîlharii care au intrat în casă, în lipsa noastră şi au furat obiecte de preţ, distrugînd tot ce a mai rămas nejefuit.

Dar să revin la ţadicul de la Ştefăneşti şi la vizita la Dorohoi organizată de hasidimii săi cei mai apropiaţi, care, dacă nu greşesc, a avut loc prin anul 1928 sau 1929.

În ziua în care fusese anunţată sosirea Rabinului, toţi evreii din Dorohoi, cît şi cei din Mihăileni, Darabani şi Herţa, care au aflat de venirea Rabinului, s-au înşirat pe trotuare de-a lungul străzii pe unde trebuia să treacă maşina.

Totul se întîmpla în după amiaza unei zile toride de vară, dar nimeni nu-şi părăsea locul pe stradă. Ţin să menţionez că o mare parte din creştini din oraş şi din împrejurimile sale s-au înşiruit de asemenea pe trotuare pentru a-l vedea pe sfîntul rabin.

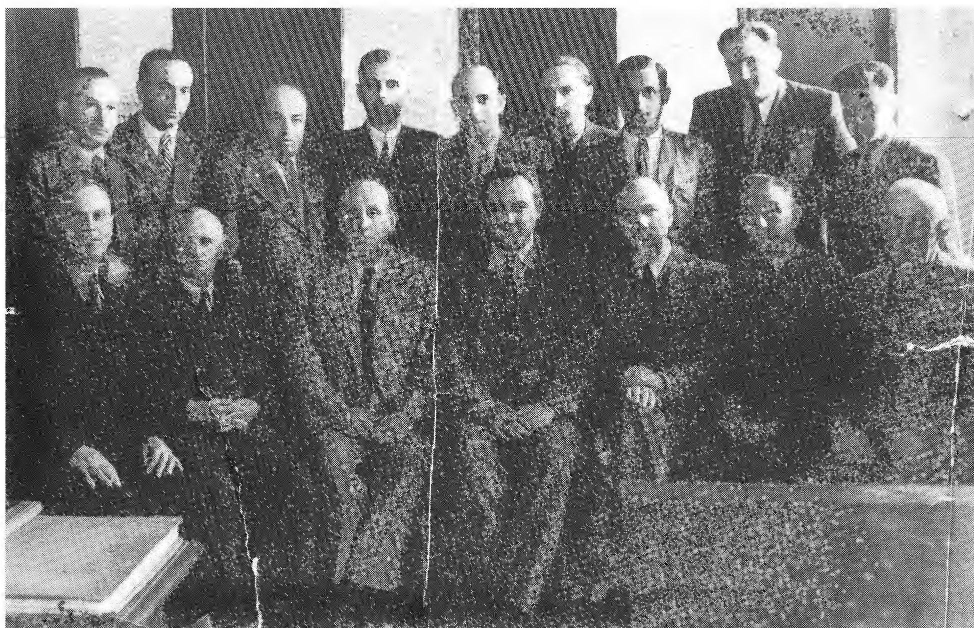
Era ceva de nedescris. Oamenii aşteptau pe ambele părţi ale trotuarelor, pînă la marginea barierei ce făcea legătura cu şoseaua Botoşani pe unde trebuia să treacă convoiul de maşini cu rabinul şi cu însoţitorii săi.

Poliţia oraşului a fost concentrată pentru meţinerea ordinii. Din acest decor n-au lipsit nici călăreţii, împodobiţi cu benzi albe şi alb-albastre, pregătiţi a-l primi pe Rabin şi a da de veste mulţimii sosirea acestuia.

Aceşti călăreţi au povestit ulterior că ţăranii, aflînd că Rabinul va trece pe la marginea satului lor, i-au ieşit în întîmpinare, aşternînd covoare pe şosea, şi s-au adresat însoţitorilor acestuia ca să-l roage pe Rabin să-i binecuvînteze.

Rabinul s-a dat jos din maşină şi în acel moment toţi ţăranii au îngenunchiat şi cu capul plecat au ascultat binecuvîntarea lui. În alte două sate, ţăranii i-au ieşit în întîmpinare cu pîine şi sare şi Rabinul, de asemenea, i-a binecuvîntat.

În momentul cînd convoiul s-a apropiat de intrarea în oraş, călăreţii au vestit cu goarnele sosirea sa. În continuare mulţimea entuziastă l-a primit cu strigăte de bucurie şi urale de bun venit. Fiecare se lupta să ajungă cît mai aproape ca să-l vadă pe Ţadic.

Conferinţa directorilor Băncilor de Credit Mărunt – care a vut loc la Botoşani. Al patrulea, în picioare de la stînga este **Aharon (Luţă) Goldstein)**.

Conferinţa de la Bucureşti a directorilor de filiale din întreaga ţară, în prezenţa delegatului Jointului d. **M. Usoschin**

DIN VREMURI DE RESTRIŞTE

de ARON (LUŢĂ) GOLDŞTEIN

M-AM CĂSĂTORIT în anul 1944 cu Mina Solomon, o fată din Rădăuţi-Prut.

Avem un fiu, Didi Goldstein care a absolvit Facultatea de Ştiinţe Economice din Iaşi şi a fost repartizat ca economist la fabrica de încălţăminte "Partizanul" din Bacău. După scurt timp, a fost numit Şef al serviciului financiar pînă la plecarea în Israel. În anul 1972 s-a căsătorit cu o fată din Bacău şi împreună ne-au dăruit două nepoate. Împreună am aliat în Israel.

Sora mea, Şeli Schechter împreună cu fiul ei Micu Schechter, căsătorit cu Sorana Segal, din Dorohoi şi cu fetiţa lor au aliat odată cu noi în Ţara Sfîntă.

În anul 1925 a fost înfiinţată Banca de Credit Mărunt din Dorohoi. Am fost angajat contabil. Director a fost numit **Manaşcu Rozen**, originar din Dorohoi; preşedinte - avocatul **Jean Chiges**. După trecerea a doi-trei ani, directorul Rozen a fost avansat de Centrala Băncilor de Credit Mărunt în funcţia de inspector al tuturor băncilor de credit mărunt din România, în locul său fiind numit **Herman Linscher** din Dorohoi care însă, după un scurt timp, a decedat, iar au am fost numit director.

După o trecere de aproximativ opt-nouă ani, o comisie, în frunte cu şeful legionarilor din localitate, avocatul Adam, însoţit de poliţie, a cerut casierei **Milca Ciobotaru** să predea cheile şi tot numerarul din casa de bani.

În locul meu a fost numit director un contabil de la liceu, **Diaconu.**

După trecerea, aproximativ, a două săptămîni, noul director m-a chemat la birou şi mi-a spus că nu are timp şi nici nu este cunoscător în materie de contabilitate bancară şi mi-a propus să lucrez în locul său, adică dînsul rămîne în funcţia de director, iar subsemnatul să lucrez - absolut tot ce este de făcut, iar salariul ce i s-a fixat să-l împărţim în două.

Desigur că am acceptat, neavînd alte mijloace de existenţă. În ce priveşte pericolul pentru mine, dacă avocatul Adam mă va găsi lucrînd, d. Diaconu mi-a promis că va aranja acest lucru şi că îşi ia toată răşpunderea.

După cîteva luni am fost chemat la poliţie şi trimis în lagărul de muncă din oraşul Tighina (Basarabia) unde am lucrat împreună cu alţi evrei, din Fălticeni şi Paşcani, la cariera de piatră Calfa.

În anul 1944 s-a reinfiinţat Banca de Credit Mărunt, fiind chemat de Centrala Bucureşti să-mi reiau postul de director.

În anul 1948 a avut loc naţionalizarea tuturor întreprinderilor economice, precum şi a celor bancare. Am procedat la lichidarea ei şi a filialelor din oraşele Darabani, Mihăileni şi Săveni. După lichidarea băncilor am fost invitat la Banca Naţională unde mi s-a oferit postul de şef de serviciu. La Banca de Stat (Naţională) am lucrat timp de 18 ani, după care am ieşit la pensie.

La apelul catalogului, la numele fostelor colege evreice au răspuns doar, în afară de subsemnata, **Lora Cotuşteanu** (căsătorită **Brukmayer**), în prezent consilier juridic la Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România şi **Hadasa Rabinovici**, inginer care în prezent este stabilită în Israel.

Multe persoane (rude, prieteni, cunoştinţe) m-au interpelat în mai multe rînduri, întrebîndu-mă de ce am rămas unde sînt şi dacă nu aş fi fost mai utilă în altă parte, răspunsul meu invariabil fiind: Poţi să fi evreu şi să-ţi slujeşti neamul, oriunde te-ai afla.

Sper că prin munca mea, prin felul meu de a fi, am reuşit acest lucru.

Recent, în preajma sărbătorilor de toamnă, mi-a venit în minte o altă întîmplare legată de copilăria mea şi care a continuat ani de-a rîndul, pînă cînd...

"A murit Ţeitla"

Am văzut lumina zilei într-o căsuţă modestă, de oameni oneşti, eu fiind al saselea născut al familiei **Bercu** şi **Sofia Gott**.

Respectînd cu rigoare sărbătorile, sabatul, părinţii noştri au reuşit să ne imprime şi nouă copiilor, ţinerea obiceiurilor şi ceea ce este tot atît de important, au vorbit cu noi idiş şi ne-au învăţat ce este omenia.

Drept recompensă, cei patru fii, două fiice, patru nurori, doi gineri, 13 nepoţi şi 11 strănepoţi, menţin tradiţiile strămoşeşti, sînt oameni de omenie, urmînd exemplul celor ce le-au dat viaţă.

Eram copil cînd reveniţi din Transnistria, am aflat de existenţa lui **Ţeitla**.

Care dorohoian nu a cunoscut-o şi nu-şi aminteşte de ea? De modul în care îl acosta cu: "ghib mir a fronc!"

Originară din Darabani, rămasă fără familie, s-a pripăşit după război în oraşul nostru.

Datorită debilităţii mintale sau schizofreniei (nu cunosc de ce boală a suferit), mulţi o evitau, în special copiii, deşi nu făcea rău la nimeni.

Mama mea, în bunătatea ei, (recunoscută unanim) o socotea pe Ţeitla oricînd binevenită la noi şi din ce avea o omenea şi pe ea.

De sărbători, era prezentă printre ceilalţi musafiri, venea la "aussnemens", iar de Iom Kipur era invitată să "farfostn" şi "auffosten" la noi.

Acest obicei s-a perpetuat ani de-a rîndul, încît după ce m-am căsătorit şi am devenit la rîndul meu "mămică", am continuat s-o invităm pe Ţeitla, pentru a mînca porţia ei din "Kapura" fetiţelor mele.

Dar... cum toate în lume au un sfîrşit, datorită vîrstei şi a bolii, Ţeitla a murit, fiind regretată de obştea evreiască din Dorohoi, care se obişnuise cu ea.

În cimitir, pe lîngă mormintele celor apropiaţi, se află un mormînt simplu, pe care scrie "**Ţeitla Pînzaru**" şi de cîte ori merg să mă reculeg la mormintele celor dragi, o lumînare este rezervată şi pentru Ţeitla.

Am convingerea că mama mea, cea care m-a învăţat ce este omenia şi al cărei mormînt nu este departe de Ţeitla, este mîndră de ceea ce a lăsat în urma ei.

Un gînd pentru colegele mele

După episodul "deportare", pentru care sînt doar un martor minor din cauza vîrstei pe care o aveam, (cu excepţia cazurilor cînd şi un martor minor poate lumina un proces), am fost înscrisă la şcoala Israelită unde am urmat şcoala primară şi elementară, avînd foarte mulţi colegi (băieţi şi fete) de aceiaşi naţionalitate cu mine. Aş fi vrut să-i amintesc, dar lista ar fi cam mare şi n-aş vrea ca omiţînd pe careva să se simtă nedreptătăţit. Cele două licee existente în Dorohoi, unul de fete şi unul de băieţi, se pot mîndri cu multe generaţii de elevi evrei care le-au făcut cinste.

Nici promoţia noastră 1954, nu a făcut excepţie de la regulă. De menţionat este faptul că la liceu nu eram numai dorohoience, ci şi eleve evreice din Săveni, Mihăileni, Darabani, Rădăuţi-Prut etc. Şi acum, după 40 de ani, îmi amintesc cu drag şi nostalgie de blonda şi frumoasa **Marta Timen** (căsătorită **Grün**), venită de prin Mihăileni, astăzi una din cele mai reuşite bunicuţe din Haifa, de bruneta şi focoasa **Lily Leizerovici** (căsătorită **Şori**), din Săveni, azi una din reprezentantele de frunte a oraşului Natania, de inimoasa **Marilena Crîşmaru** (căsătorită **Damachiner**) din Darabani, în prezent domiciliată în Naharia, de bucovineanca **Suzana (Sisi) Ţapler** (nu-i cunosc numele de după căsătorie), medic de renume în Hedera, de feminina **Şeli Abramovici**, venită de la Rădăuţi-Prut, devenită o bună chimistă şi din cîte am aflat mamă a mai mulţi copii (nu-i cunosc adresa din Israel), de talentata **Fany Stoleru**, cu care am copilărit pe uliţe învecinate, fostă actriţă la T.E.S. Iaşi, în prezent stabilită la New York, de curajoasa **Liza Burifcher** (căsătorită **Moscovici**), în prezent domiciliată la Beer-Sheva.

Desigur că au mai fost multe colege însă, timpul, depărtarea şi alte considerente, au contribuit la întreruperea legăturilor dintre noi încît nu cunosc unde se află în prezent şi cum le cheamă.

Nu de mult, răsfoind unul din numeroasele albume cu amintiri, am dat de o fotografie care mi-a dat ideia acestui "Remember", legat de colegele de liceu.

În anul 1980 am organizat întîlnirea de 25 de ani de la terminarea liceului, (fiind printre puţinele absolvente rămasă în oraşul copilăriei).

În primul rînd: **Etty Jäger, Lora Cotuşteanu (Brukmayer)** şi **Hadasa Rabinovici**, cu ocazia unei întîlniri de colege la 25 ani de la terminarea liceului.

Cîteva amintiri...

de ETTY JÄGER
- Dorohoi

Judecătoarea noastră din Dorohoi

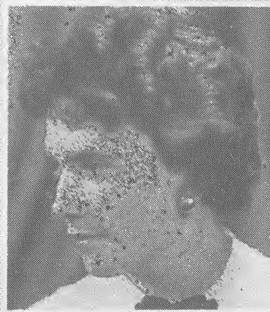
De familia ing. Jäger mă leagă o **PRIETENIE** de peste 30 de ani. Să nu vă miraţi c-am scris cuvîntul cu majuscule. Am făcut-o intenţionat ca să arăt pregnant că este o prietenie în cel mai înalt sens al cuvîntului.

De cînd s-au instalat la Dorohoi, am fost împreună zi de zi. Ne-am simţit bine lîngă ei, fiind oameni inteligenţi, plini de umor, cu suflet bun şi o casă primitoare.

Zilnic la o şuetă, la plimbare, la cinema, am călătorit împreună vizitînd România în lung şi în lat, bucurîndu-ne de vacanţe plăcute, de petreceri familiale şi prieteneşti.

Au două fete încîntătoare - **Mirela** ingineră, căsătorită la Iaşi, care le-a dăruit o nepoţică să nu se plictisească în timpul liber şi **Roberta**, studentă la Stomatologie. Dar, poate sînt unii care nu ştiu exact despre cine este vorba...

Etty Jäger este fiica lui **Bercu Gott** şi mai are patru fraţi şi o soră. Părinţii ei au muncit din greu zi şi noapte ca să asigure copiilor un viitor mai bun. Şi au reuşit. Toţi au studiat sau au învăţat o meserie. Un frizer, un tipograf, un colonel şi al patrulea **Izu Gott** cunoscutul dirijor.

ETTY (GOTT) JÄGER

Etty a făcut studii juridice şi a urcat toate treptele ierarhiei ajungînd preşedinta tribunalului Dorohoi. Veţi recunoaşte că nu e puţin lucru, ca fără "pile" şi fără "prieteni influenţi" ci numai datorită unei minţi luminate şi studii serioase să obţii un asemenea post şi să-i faci faţă cu brio.

Carol Jäger, inginer mecanic, a fost ani de zile inginer şef la SMT, iar în ultimii ani la întreprinderea "Lupta pentru pace".

Iată schiţa unui cuplu care face cinste evreilor dorohoieni şi întregului Dorohoi.

Dr. A. ŞAPCARU

CÎND vrei să-ţi povesteşti viaţa sau un crîmpei din ea, nu faci o selecţie artistică, selecţia personajelor şi a momentelor cheie, cum face, sau cum trebuie s-o facă, un romancier cînd povesteşte o existenţă.

Gîndindu-mă cam ce-aş putea, sau ce ar trebui să evoc din modesta mea existenţă, am concluzionat că nu-s în măsură să disciplinez evocarea şi că toate întîmplările şi toate personajele pe care memoria le scoate la suprafaţa, toate, au un tîlc.

Dat fiind că în prima apariţie a cărţii cuprinzînd generaţii de evrei originari din oraşul şi judeţul Dorohoi, nu am regăsit şi generaţia mea, voi încerca să evoc ce au ajuns "fetele" de vîrsta mea, care au avut curajul să se nască cu 2-3 ani înainte de deportare şi să-şi înceapă instruirea imediat după război.

Şi cum orice povestire trebuie să aibă şi un titlu, l-aş dori:

Dr. A. ŞAPCARU
medic, muzician şi pictor

Florile şi natura, sînt motive de inspiraţie pentru multilateralul doctor Şapcaru al nostru!

A pictat peste 15 tablouri reuşite, într-o gamă armonioasă de culori.

În multe din creaţiile lui recunoşti natura şi nostalgia din priveliştile Dorohoiului nostru... Cele cîteva reproduceri în alb-negru sînt departe de originalele în culori, care încîntă ochii şi sufletul...

Interior ţărănesc

Flori de grădină

Peisaj

Nu pot încheia aceste amintiri fără să amintesc de bunul meu prieten **Filip Harak**. Crescut de o mamă văduvă, şi-a trăit copilăria într-o neagră mizerie. Cu greu a putut învăţa cele patru clase primare. Apoi a încercat, copil fiind, să vîndă ziare pe stradă, ca apoi să intre ucenic la tipografia **Segal**. A învăţat meseria, ajungînd lucrător. Şi astfel şi-a putut încropi o existenţă. În această perioadă l-am cunoscut. Era prin 1936-37, frizeria tatei fiind la cîteva case mai departe de tipografia Segal, ne întîlneam des. Dar, întîlnirile noastre aveau loc, mai ales, la biblioteca tineretului evreu, din demisolul şcolii israelite, unde eram bibliotecar voluntar. Citea mult mult. Eu la fel. În legătură cu cărţile, ne-am luat de vorbă şi aşa ne-am cunoscut bine. Discutam şi ne recomandam reciproc cărţi de citit. Era veşnic curios şi dorea să se cultive. M-a rugat să-i dau lecţii de limba franceză. A fost un elev silitor şi conştiincios. A învăţat destul de bine franceza ca să poată citi. El mi-a băgat în cap primele idei "de stînga". Prin el l-am cunoscut pe **Jacques Loewenson** şi inginerul **Carol Abramovici**. Astfel, m-am înregimentat şi eu printre "ilegalişti". S-a căsătorit şi a venit în Israel mult înaintea mea. Aici a muncit din greu, aşa cum era obişnuit, dar... s-a ajuns. Şi-a deschis o tipografie şi o ducea foarte bine. De mic îşi dorea să viziteze străinătatea. Aici şi-a împlinit visul. Din păcate, scurt timp după ce s-a întors din excursie l-a fulgerat un atac de cord. Îi păstrez o vie şi luminoasă amintire.

Am spus mai sus că prin el l-am cunoscut pe **Jacques Loewenson**. Mă miră că nimeni nu l-a pomenit mai pe larg, într-un articol. A fost un om cult şi deştept, care a militat pentru comunism din convingere, ca şi mine, crezînd că acesta va fi viitorul omenirii. Am crezut în lozincile atît de abil ticluite şi nu vedeam altă ieşire din gheara fascismului. Cînd am dat cu ochii de adevăratul comunism, m-am lecuit (ca şi inginerul **Carol Abramovici**, care a şi fugit din România). Numai Jacques a rămas continuîndu-şi crezul. A fost printre ctitorii P.C.R. din Dorohoi şi apoi a avansat ca şef al unui serviciu la preşedinţia Consiliului de miniştri din Bucureşti. Şi pe el l-a răpit moartea în plină putere de muncă.

Sigur că mai am multe amintiri, dar trebuie să las loc şi altora. Oricum sînt bucuros că noi, dorohoienii aflaţi aici, am reuşit să punem o cărămidă la edificiul cunoaşterii evreimii din România.

O întîlnire plăcută la nunta fiicei av. **Auerbach** - 1980.
Kurt Sokol, farm. Eugen Rozner, Dr. Avram Şapcaru, şi **Filip Harak**.

Pe strada Grigore Ghica: **Lică Aclipei, A. Şapcaru, Mielu Sipovici** şi **Jean Abramovici**. Dorohoi, 10 iulie 1936.

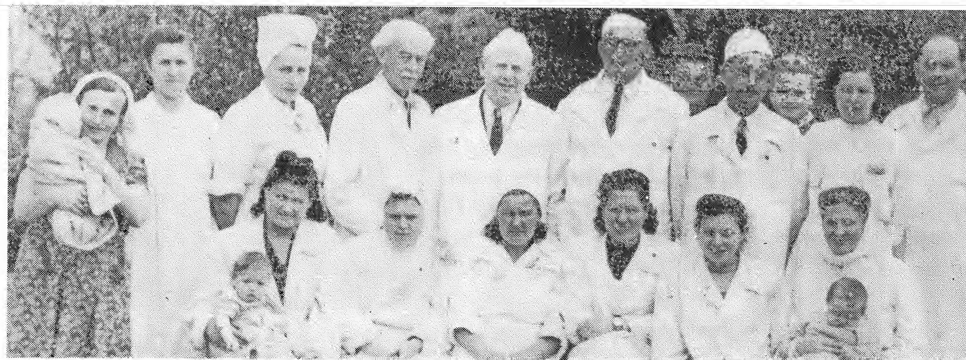
Trei prieteni buni:
Iulian Rozen (Oprescu), **Zigmund Zaidler (z.l.)**, **Avram Şapcaru**
1 aprilie 1942.

Un grup de prieteni: **Pepi Mindirigiu, Herman Rapaport, Ifti Şapira, Fany Schächter, Suia Rapaport, Izu Şapira, Filip Harak, Lili** şi **Soni Iancovici, Cici Idelsohn**

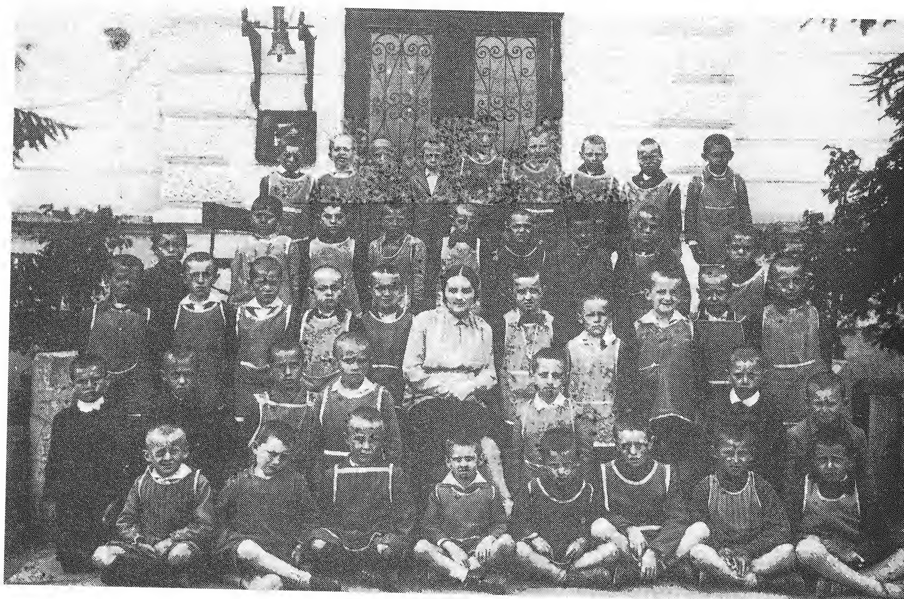
Liceul Grigore Ghica. Elevii clasei a II–a. Printre ei: Rîndul 1, de jos: **Mielu Lipovici, Sami Şwarţ.** Rîndul 2: **Carol Zoller, Rozen (Oprescu) Iulian, Carol Naiman Marîm, Herman Rapaport.** Rîndul 3: **Aclipei, Şapcaru A., Fichman, Zaidler.** Rîndul 4: **Jean Abramovici.** Rîndul 5: fără evrei. Dorohoi 1934

Spitalul de copii, Dorohoi, 1952.
O parte din personal, printre care, **Dr. Cezar Segal, Dr. Mendel Segal, Dr. Avram Şapcaru, farm. Eugen Rozner.**

Corul Sindicatului Sanitar Dorohoi. Printre corişti: **Carol Pinchas, Schweitzer, Dr. Seidman, Dr. Raţiu Kreisel. Dirijor: Dr. A. Şapcaru.** (1961)

Şcoala primară Nr. 1 (lîngă prefectură), clasa I–a 1930.
Jos: **Grünberg, Suhar, Martin Moscovici.**
Rîndul 1: **Şapcaru, Leibovici...**
Rîndul 2: **Schächter Avram...**
Rîndul 3: **Iancu Poplingher, Dadi Schwartz, Zelingher...**
Rîndul 4: **Carol Moscovici, Idel Cojocaru, Iancu Marcu...**

În amintirea unei mingi de fotbal de la "Gladys" – 1933:
Carol Segal, Meir Croitoru, Budi Luns, Bercu Faibiş, Herman Luns, David Schächter, Isac Zelingher, Titi Rapaport, Jami Faibiş, Sică Abramovici, Meilăh, Duţu Segal, Ioşca Fichman, Avram Şapcaru (vicepreşedinte şi portar).

...Dintr-un album nostalgic

de Dr. A. ŞAPCARU

Recomand cu căldură celor tineri de tot să citească "Cartea Dorohoiului", ca şi ei să cunoască trecutul acestui oraş, al lor, şi al celor dragi. Păcat că această carte a apărut puţin prea tîrziu. Spun asta pentru că mulţi sînt plecaţi dintre noi şi n-au apucat să se bucure la citirea acestui volum. Poate că perioada neagră, a legionarilor, a războiului, Transnistria, lagărele de muncă, într-un cuvînt holocaustul, apar pentru unii ca o poveste neplăcută, de demult, la fel ca cea despre regina Ester, Ahaşveroş şi Haman. Totuşi, ei trebuie să o cunoască, să-şi amintească prin ce chinuri au trecut părinţii lor. Tragem nădejde că ei nu vor mai cunoaşte asemenea perioade de barbarie.

E cazul să reamintesc, încă o dată, că legăturile noastre cu populaţia românească, pînă în anul 1939, au fost excelente. Cu cei mai mulţi, chiar şi în această perioadă, prietenia nu s-a destrămat.

Trebuie să ţinem cont că şi lor le era frică să se afişeze alături de un "jidan", deoarece ar fi putut avea mari neplăceri din partea organelor aservite regimului. Eu îmi amintesc cu dragoste de colegi ca **Puiu Popovici, Grămescu Ştefan, Vasilescu Ion, Stefano Alexandru, Răutu Alexandru, Săvescu, Bogrea Puiu, Tălpălaru, Vechiu Ion, Comănescu Romeo** şi mulţi alţii. Eram tot timpul în grup cu ei, mergeam de Crăciun cu steaua, eram prezent la aniversări.

Şi după război relaţiile noastre cu populaţia românească au fost excelente. Copiii noştri au crescut fără să cunoască ura rasială. Îmi amintesc că fiul meu, Liviu, în clasa întîia primară fiind, s-a certat la joacă cu un coleg şi acesta i-a spus "măi jidane". Atunci el i-a răspuns "Ba tu eşti jidan". Nici nu ştia măcar ce înseamnă acest cuvînt. Cînd mi-a povestit, i-am explicat cu mult tact, semnificaţia cuvîntului. Ieşiri de acestea erau rarisime şi nu puteau ştirbi buna convieţuire.

Iată încă o serie de amintiri dinainte de război.

În Dorohoi nu exista nici un automobil. Deplasările se faceau cu trăsura şi iarna cu sania.

Era o plăcere să auzi clinchetul clopoţeilor legaţi de gîtul cailor cînd treceau echipajele (destul de curate) pe străzile oraşului. Orice transport se făcea cu cotiuga. Era chiar o asociaţie a cotiugarilor (ca să menţină preţurile). Legătura cu alte oraşe se făcea cu trenul. Doar pentru Botoşani şi Herţa-Cernăuţi existau autobuzele fraţilor **Trau**, care făceau zilnic curse.

Îmi amintesc cînd plecam uneori spre Herţa, copil fiind, cu ce frică stăteam în autobuz cînd treceam prin pădurea Pomîrla, să nu afim atacaţi cumva de vreun haiduc (mai ales că au fost semnalate unele jafuri). În timpul verii, duminică dimineaţa, tinerii făceau excursii pe dealul Polonic, la iazul şi păduricea Sendriceni, iar cei mai vîrstnici făceau o plimbare prin grădina publică sau păduricea de brazi. Cei ce ştiau să înoate îşi satisfăceau plăcerea la iazul lui Chirila din Răileni.

Cei bătrîni îşi amintesc, cei tineri vor zîmbi desigur, că în jurul anilor '30, copiii amatori de fotbal nu aveau la dispoziţie o minge adevărată şi jucau cu o minge confecţionată din cîrpe vechi. În curţile mai mari, sau pe maidane (la Obor) "echipe" de cîte patru-cinci copii se înfruntau în meciuri amicale. Prin 1937, cînd am reuşit, cu ajutorul fabricii de cremă de ghete Gladys, să căpătăm o minge de fotbal adevărată, am format o echipă şi ne-am fotografiat.

Iată cîteva fotografii din vremea şcolii primare, a liceului, a facultăţii, şi chiar după aceea, care ilustrează activitatea mea şi a altor dorohoieni, pe tărîmul artistic...

reieşea că mama, în clipa în care a văzut avionul sovietic ar fi exclamat ceva cam în genul: "În sfîrşit, iată, salvarea noastră se apropie, în curînd comuniştii ne vor elibera de bandiţi" asta însoţită, bineînţeles, şi de alte aşa zise "dovezi convingătoare" aduse de ea.

Mama a fost arestată şi închisă în beciul poliţiei. Nu pot fixa cu exactitate data şi durata arestării ei, dar ştiu că a stat închisă cîteva zile, perioadă în care eu sau fratele meu, îi duceam alternativ de mîncare strecurîndu-ne printr-o spărtură din gardul poliţiei şi, bineînţeles, cu acordul tacit, probabil bine plătit, al celor ce o păzeau. Ştiu însă că toate astea s-au întîmplat în perioada în care Bucovina era din nou în stăpînire românească deoarece, după acele cîteva zile de arest, mama a fost dusă sub escortă la Curtea Marţială din Cernăuţi pentru a fi judecată.

În acest scurt interval tata şi avocatul Mimi Vasiliu, au dus o activitate intensă pentru a strînge dovezi în legătură cu nevinovăţia mamei şi, totodată, în legătură cu comportarea nedemnă, lipsită de seriozitate şi libertinajul reclamantei beţivance care i-a servit de unealtă lui Costea.

Apărarea măiastră a avocatului, bazată pe dovezi concrete a dus la achitarea mamei. Ea s-a reîntors liberă acasă dar Costea şi-a atins scopul.

Scurt timp după asta, proferînd înjurături groaznice, el i-a ordonat tatei ca în 24 de ore să elibereze casa...

Ne-am mutat într-o casă igrasioasă, pe Calea Dorobanţilor. În casa noastră, în jumătatea eliberată, a intrat comisarul Georgescu. După război locuinţa ne-a fost restituită. Comisarii respectivi au fost judecaţi şi, după cîte am auzit, Costea a murit în închisoare.

DANY

Îl cunoaşteţi pe **Dany**?

Mulţi dintre voi i-au văzut fotografia în ziare sau l-au văzut şi l-au auzit la televizor, căci **Dany** e tînărul medic militar care a adus pe lume, în avion, pe primul cetăţean israelian născut în timpul acţiunii Şlomo, de aducere în ţară a evreilor etiopeni.

În timpul studiilor **Dany** s-a situat printre cei mai buni studenţi din an iar, la terminarea studiilor, el a fost studentul desemnat să vorbească în numele tuturor la şedinţa de decernare a diplomelor.

Şi-acum mă veţi întreba: dar ce legătură este între doctorul **Dany**, naşterea unui copil israelian - etiopian şi... Dorohoi?

Aveţi puţintică răbdare şi vă voi lămuri.

Doctorul **Dany Grisaru** este şi el, într-un fel, dorohoian. Este fiul meu!

cedîndu-i o cameră mare, frumos mobilată. Consideram că prezența lui va reprezenta o protecție pentru noi și casă. Ne-a rugat, politicos, să i se servească și lui, din cînd în cînd, cîte o cafea deoarece e singur, soția lui a rămas la Iași, funcționară la Poștă și nu are pe nimeni să-i gătească ceva de mîncare sau de băut.

Treptat, în primele zile aproape imperceptibil, apoi din ce în ce mai marcat, au început să se observe schimbări în comportarea lui. De la rugăminți politicoase pentru o cafea sau pentru alt mic lucru ce și-l dorea sau de care avea nevoie, a trecut la ordine însoțite de amenințări proferate cu o voce adesea deformată de băutură. Avea o beție furioasă. Cînd era beat nu știa ce făcea. Într-una din zile, de exemplu, în prezența comisarului Florescu, care venise la el în vizită, a scos revolverul și l-a amenințat pe tata că-l împușcă pentru că nu i-ar fi servit, destul de repede cafelele comandate. Florescu i-a smuls revolverul din mînă spunîndu-i că-i beat și nu știe ce face. Atunci, de furie, Costea a smucit lampa cu cinci brațe din plafon și, izbind-o într-o oglindă mare, le-a făcut pe ambele țăndări.

Eu și fratele meu urmăream îngroziți scena, de după ușa întredeschisă.

Într-o altă zi, tot beat fiind, l-a chemat pe tata și i-a ordonat să i se elibereze imediat jumătatea de casă în care e situată camera pe care el o ocupa deoarece vrea să-și ia o femeie care să-l îngrijească și să-i gătească. Era în perioada cînd persecuțiile împotriva evreilor se intensificau din ce în ce mai mult. Te temeai pentru viața ta și alor tăi, te temeai de ce va mai veni, așa încît tata n-a ripostat nimic, a cedat imediat.

Comisarul Costea, care acum stăpînea jumătate din casă, complet mobilată, și-a adus, chiar în aceeași zi, o femeie culeasă de prin mahalalele Dorohoiului, pe care o chema, dacă-mi amintesc bine, Varvara. Era o mahalagioaică tînără, solidă, destul de frumoasă, gălăgioasă, vulgară și de un libertinaj care-i îngrozea pe părinți. Vorbesc de ea pentru că a jucat un rol important în acuzațiile aduse mamei. Deși în spatele ei se ascundea Costea, ea a figurat drept acuzatorul principal.

De la început părinții ne-au cerut nouă, copiilor, să o ocolim pe Varvara, să vorbim cît mai puțin cu ea iar, dacă o vedem într-un loc, în casă sau în grădină, să ne ducem altundeva, cît mai departe. Era destul de greu să o ocolim căci peste tot o întîlneai, ne spiona. Se învîrtea prin toată casa ca și cum ar fi fost a ei, își lua din grădină tot ce vroia fără măcar să ceară voie. Se considera stăpînă.

Într-o zi caldă de vară, pe la prînz, stăteam cu mama în curtea păsărilor și hrăneam niște puișori proaspăt ieșiți din găoace. De odată s-a auzit un zgomot de motor. Un avion sovietic mic, de recunoaștere, se învîrtea deasupra orașului nostru. În acea perioadă Herța se afla sub stăpînire sovietică iar noi eram după pogromul ce a adus atîta jale în rîndurile populației evreiești. Mama mi-a spus, speriată: "Cine știe ce ne mai așteaptă?" și am intrat fugind în casă. Varvara, bineînțeles, spiona. Momentul acesta a fost ales de ea pentru a broda, îndemnată de Costea, o întreagă poveste din care reieșea că mama ar fi fost comunistă ce aștepta cu nerăbdare venirea trupelor rusești în oraș pentru a ne salva. Mama, care habar nu avea de politică și nu comenta niciodată întîmplările!

Dar, de fapt, pentru ce au făcut-o? Pentru că Costea dorea să ne scoată complet din casă. În clipele cînd era sub influența băuturii striga că nu poate suferi mirosul de jidan, că el are nevoie de un vecin plăcut care să-i ție tovărășie la băutură, așa cum îi ținea Varvara iar uneori și comisarul Florescu. De altfel, în acea perioadă sosise în oraș un nou comisar, pe nume Georgescu, pe care Costea și-l dorea vecin. De cîteva ori îi spusese tatei să se mute. Dar tata rezista. Mai credea că are dreptul și libertatea de a se opune. Și atunci, pentru a scăpa de noi, Costea a ales această variantă. A pus-o pe Varvara - care nici nu știa să scrie - să depună la poliție o reclamație din care

Malca le îngrijea şi le alinta ca o adevărată mică mamă.

Doamne, cît de mult se schimbaseră toate trei, fostele mele colege! Malca fusese o blondă drăgălaşe, gingaşe, întotdeauna zîmbitoare, amabilă şi bine crescută. Rifca, o brunetă mai voinicuţă, cu ochi mari, focoşi şi păr negru ondulat, totdeauna în dezordine, Doar Şeindla, care de cînd am cunoscut-o fusese palidă, slabă, cu faţa prelungită dar foarte drăguţă, totdeauna puţin prea înaltă pentru vîrsta ei, nu se schimbase prea mult. Ele mi-au povestit despre suferinţele îndurate, mi-au vorbit despre bolile şi moartea părinţilor lor precum şi a altor cunoscuţi comuni. Cele povestite s-au imprimat în memoria mea dîndu-mi coşmaruri încă multă vreme şi după ce nu le-am mai văzut. Căci nu a trecut mult timp din momentul cînd am aflat de sosirea grupului şi cel cînd, căutîndu-i iar, am aflat că au fost trimişi din ţară.

Dintre cele trei foste colege, Şeindla se ţinea mai izolată. Vorbea mai puţin ca celelalte şi avea o atitudine de mîndrie pe care nu prea o puteam înţelege. La întrebarea mea, celelalte două tinere mi-au răspuns, pline de admiraţie că Şeindla, cea care fusese în şcoală cea mai umilă dintre toate trei, era acum logodită cu un "capo". Iar ele o admirau pentru avantajele de care se bucurase în lagărul unde au fost împreună. Eu, în acel moment nu ştiam ce e aceea "capo". Cînd am aflat m-am îngrozit deşi, poate el era un om bun ce a căutat să-i ajute pe coreligionari. Dar asta n-am putut afla. Cînd le-am căutat şi am vrut să le întreb, să le spun părerea mea, nu le-am mai regăsit. Şi nici pînă astăzi nu le-am mai revăzut, nu am aflat nimic de ele. Nu ştiu cum au revenit la viaţa normală şi au reuşit să se bucure de ea. Nu ştiu cum s-a descurcat Malca cu ce-le două surioare, ce a făcut Rifca, sau dacă Seindla s-a căsătorit cu logodnicul ei "capo". Şi-aş fi bucuroasă s-o aflu.

POVESTEA UNUI PROCES

ÎN "CARNET DES NOTES" care însoţeşte romanul "Mémoires d'Hadrien" autoarea, Marguerite Yourcenar, spune la un moment dat (citez selectiv, traducînd): "Totul ne scapă, totul... Propria-mi existenţă, dacă aş povesti-o, ar fi reconstituită de mine din exterior, penibil, ca cea a unei alte persoane. Ar trebui să mă adresez la scrisori, la amintirile altora, pentru a fixa fluctuaţiile memoriei".

Acelaş lucru l-aş putea spune şi eu. Am fost rugată să povestesc faptele ce au dus la judecarea mamei mele acuzată de comunism, în plin foc, în perioada grea, zbuciumată, a celui de al doilea război mondial. Mă întreb însă cum voi putea reda cît mai real şi exact evenimentele de atunci cînd eu însămi în acele timpuri nu eram decît o adolescentă care abia ieşea din vîrsta copilăriei? Mă voi strădui. Dacă sînt totuşi unele scăpări, sau neprecizarea exactă a momentului, rog a fi scuzată, ele fiind neesenţiale în desfăşurarea evenimentelor ce le descriu în continuare.

Totul a început într-o frumoasă şi caldă zi de primăvară. Cred că era primăvara anului 1940. Era dimineaţă şi eram încă cu toţii acasă, chiar şi tata care, de fapt obişnuia să plece devreme la prăvălie. Beam cafeaua în grădina din spatele casei cînd a intrat în curte un domn îmbrăcat corect, care s-a recomandat a fi comisarul Costea, nou numit în oraşul nostru şi care ne-a spus că i s-a indicat - deoarece avem o locuinţă mare - să rechiziţioneze o cameră la noi ca să aibe unde sta. Timpurile erau din ce în ce mai grele. Ştiam că multă vreme nu vom mai putea rămîne singurii locuitori ai casei noastre iar el a făcut o impresie bună aşa încît părinţii au acceptat destul de bucuroşi,

de către Comunitatea Evreeiască a Capitalei în Eretz Israel. Vestea ne-a impresionat grozav dar, încă nu eram sigure dacă e adevărat, pentru noi era doar o şoaptă ce umbla din gură în gură. Revenite la şcoală ea ne-a fost însă confirmată şi întărită de colegele bucureştene, ce au adus şi amănunte suplimentare din discuţiile auzite de ele acasă. Noi, cele patru, eram foarte dornice şi nerăbdătoare să aflăm cît mai multe date despre acest eveniment, pentru că, cu toatele, aveam foste colege şi prietene ce fuseseră deportate în Transnistria şi nu mai ştiam nimic de soarta lor.

O zi două după aceea, în pauza de prînz, am pornit la locul indicat. Toate patru. Fiecare din noi a găsit cunoscuţi. Ceea ce ne-a impresionat, ne-a răscolit din primul moment era starea în care se aflau. Deşi trecuse de-acum un timp de cînd fuseseră scoşi din lagăre, iar în acest răstimp au fost trataţi, îngrijiţi şi hrăniţi cum se putea mai bine, ei erau extrem de palizi, slabi, tunşi scurt, destul de prost îmbrăcaţi şi, mai ales, foarte speriaţi. Şi noi abia ieşisem din ghiarele fricii, şi noi visam la un viitor luminos, la o altă viaţă, dar unghiul sub care priveau ei aceleaşi aspecte era cu totul diferit. E drept, ei trecuseră, de copii prin încercări foarte grele, îşi pierduseră părinţii, înduraseră boli, foame, mizerie şi umilinţi pe care noi, cele patru, pe vremea aceea nici nu reuşeam să le cuprindem cu mintea noastră mică prea crudă şi nepregătită să înţeleagă atîta durere.

Eu am revăzut în acel grup trei foste colege de şcoală primară, pe **Malca M. Rifca W.** şi **Şeindle L.** Dintre ele, în timpul cînd am învăţat împreună la şcoala primară israelito-română din Dorohoi, relaţiile cele mai strînse de colegialitate le-am avut cu **Malca**, Astfel, poate, se explică de ce cu ea am stat de vorbă mai mult de cîte ori ne-am revăzut. Malca revenise din Transnistria cu cele două surioare mai mici ale ei, care erau atit de slabe şi neajutorate încît îţi stîrneau mila. Dar

Printre elevele din fotografie: **Sara Rapaport (Morgenstern** – mama actriţei Maia Morgenstern), **Şeli Segal, (blonda), Ety Cojocaru, Sonia Zelingher, Adela (Duţa) Segal, Surica Kreinbah, Clara Grisaru, Maria – Miţa Schächter, Malca Mendel, Rifca Waldman, Leib Şeindla** etc. În părţi, dl. prof. **Zingher** de lb. ebraică şi d-na prof. **Rosen**. În mijloc, d-na **Clara Linker** directoarea şcolii.

REVEDEREA

ERA NOAPTE, frig şi ploua. Un camion înainta încet pe drumuri pline de hîrtoape şi noroaie, drumuri desfundate, imediat după terminarea războiului. Se îndrepta spre Bucureşti. Era supraîncărcat, dar nu de mărfuri. Era plin de tineri evrei bucuroşi că s-a terminat coşmarul, şi vor putea să-şi continue studiile întrerupte din cauza persecuţiilor şi a interdicţiilor. Majoritatea erau absolvenţi de liceu care plecau în capitală dornici să se înscrie la o facultate. Discuţii entuziaste şi planuri legate de meseria ce visau să şi-o aleagă. Printre ei doar cîţiva elevi ce doreau să termine liceul şi nu o puteau face la Dorohoi, unde liceul evreiesc - ce a funcţionat în timpul războiului - se desfiinţase, iar liceele de stat - la care ar fi avut de-acum dreptul şi libertatea de a se înscrie - erau plecate în refugiu. De altfel nici trenurile încă nu circulau şi de aceea au ales acest mijloc de deplasare pentru a ajunge în capitală.

Şi în acest grup mare de tineri, o singură fată, eu. Cu greu îl convinsesem pe tata să accepte să-mi continui studiile liceale la Bucureşti. Pînă la urmă a fost de acord, mai ales că şi el pleca cu acelaş camion ca să aducă marfă, alimente strict necesare oraşului nostru înfometat.

AM FĂCUT această scurtă introducere numai pentru a arăta cum am ajuns, imediat după război, să învăţ la Bucureşti şi să mă reîntîlnesc acolo, în condiţii ce m-au impresionat profund şi nu le-am uitat nici pînă azi, cu trei foste colege din clasele primare.

Din cauza interdicţiilor pierdusem un an de învăţămînt ceea ce, la vîrsta pe care o aveam atunci, pentru mine reprezenta o catastrofă. Deci m-am pus imediat pe lucru. Învăţînd zi şi noapte am reuşit - în foarte scurt timp - să-mi dau examenele pentru clasa şasea de liceu şi să fiu primită la cursurile de zi în clasa a şaptea, la liceul "Focşăneanu". Nu ştiu bine cît a durat acest efort, cred că o lună sau două dar, ceea ce-mi amintesc exact este că am fost acceptată la cursurile regulate cam cu o lună înaintea vacanţei de Crăciun cu condiţia ca, pînă la respectiva vacanţă să-mi dau toate tezele primului trimestru. Deci, un nou efort, pe care însă am reuşit să-l depăşesc. Trăiam însă foarte izolată, nu făceam nimic altceva decît să învăţ şi să dau tot felul de probe, teze şi orale. Nu-mi cunoşteam colegele de clasă, nu ştiam nimic din tot ce se întîmplă în acele zile.

În sfîrşit, cînd toate s-au terminat am început şi eu să deschid ochii, să privesc în jur, să încerc să-mi apropii colegele, să mă împrietenesc cu unele din ele. Şi am reuşit asta, în primul rînd cu "provincialele clasei", adică cu fete venite ca şi mine de prin alte părţi, fete pe care valurile războiului le adunaseră în curtea liceului "Focşăneanu". Ele erau trei, Inge K. şi Judith E. originare din Bucovina, precum şi Niusia C. basarabeancă. Noi toate patru locuiam departe de liceul Focşăneanu, care era situat în plin cartier evreiesc. De aceea, în zilele cînd aveam program şcolar şi după-masă noi, cele patru, nici nu plecam acasă. Ne aduceam un sandvici iar, după ce-l mîncam, dacă era vreme frumoasă ieşeam să ne plimbăm prin cartier. Doream să cunoaştem cît mai bine viaţa evreiască a capitalei. Intram prin magazine, uneori într-o cofetărie să luăm o prăjitură, stăteam de vorbă cu oamenii. Şi aşa se face că într-una din zile, în cursul plimbării, deci a pauzei de prînz, am prins un zvon. Cică prin vecinătate, la o sinagogă sau o şcoală - nu-mi amintesc bine - a fost adus un grup de tineri orfani din Transnistria, tineri ce urmau a fi trimişi

fiecare cîte o carte, o mică pătură şi ne-am dus să citim în grădină. Ne-am ales ca loc de lectură nucul cel bătrîn situat în mijlocul lanului de porumb. Era locul nostru de retragere preferat.

Răcoarea şi liniştea care domneau sub coroana lui bogată te îndemnau la odihnă şi visare.

Iarba sub nuc era deasă, cartea interesantă şi timpul trecea pe nesimţite. Era aproape amiază.

De-odată au început să se audă împuşcături. La început răzleţe, apoi din ce în ce mai dese. Mama ne-a chemat. Ce-o fi? Nu ne dădeam seama, nu înţelegeam ce se întîmplă.

Zgomotul împuşcăturilor, care la început era mai slab, mai îndepărtat, se intensifica, se apropia. Iar tata nu era acasă. Îngroziţi ne întrebam: ce-o fi, Doamne, ce-o fi? Îngrijorarea creştea din ce în ce.

Casa noastră, avea în faţă o verandă mare închisă cu geamuri de sticlă, era situată pe o stradă centrală, dar totuşi retrasă şi foarte liniştită. Toţi trei, eu, mama şi fratele meu, stăteam pitiţi în verandă şi pîndeam strada să vedem cînd vine tata, să-i deschidem repede uşa pe care, din prudenţă, o menţineam încuiată.

Dar, oare, cînd va veni tata? Şi cum să aflăm ce se întîmplă?

Din cînd în cînd vedeam cîte un om alergînd pe stradă, dar nimeni nu se oprea, nici măcar ca să-şi tragă răsuflarea, iar noi nu îndrăzneam să ne arătăm, să-i oprim şi să-i întrebăm ce se petrece în oraş.

O senzaţie puternică de panică ne stăpînea. Eram înnebuniţi de nesiguranţă şi de grijă pentru soarta tatei.

Peste drum de casa noastră, între două clădiri cu etaj, legate între ele prin respectivele etaje, era un gang îngust, un pasaj între strada noastră liniştită şi o stradă comercială foarte circulată.

Deodată, abia putînd să mai respire, l-am văzut pe tata ieşind în fugă din gang. Într-un suflet am fost la uşă, am descuiat-o şi am deschis-o. Tata, odată intrat a căzut pe podea. Atîta a apucat să spună:

"În oraş sînt împuşcaţi evreii. Şi după mine au tras. Nu m-au nimerit, am avut noroc de gang". - A leşinat.

Eu, adolescentă, ce abea trecusem de doisprezece ani. Fratele meu, un puşti de zece ani. Mama, speriată şi total dezorientată.

Ce să facem?

Stăteam toţi trei ghemuiţi pe podeaua verandei lîngă tata, încercam - dar de fapt nu ştiam cum putem să-l ajutăm să-şi revină, - să-l scoatem din leşin. Nu reuşeam.

Atunci am luat o hotărîre. Nu era timp să ne temem de împuşcături, nu era timp de pierdut.

Peste drum de casa noastră era intrarea din spate la locuinţa unui medic, d-rul **Pomârleanu**. Am hotărît să traversez strada în fugă şi să încerc să-l conving să vină cu mine să-l ajute pe tata. Zis şi făcut. Cu sufletul la gură am început să bat puternic în poarta încuiată.

Abia după cîteva minute de bătăi insistente a ieşit servitoarea să vadă ce se întîmplă, să mă întrebe ce vreau.

Am cerut să vorbesc cu doctorul şi l-am implorat ca, cu tot pericolul existent, să vină. Împreună, am traversat în fugă strada. Tata era tot în stare de leşin şi-aşa cum stătea întins pe podeaua verandei doctorul i-a făcut o injecţie de întărire a inimii şi a început să-i facă un masaj cardiac. În scurt timp tata şi-a revenit.

Împuşcăturile au continuat un timp apoi, brusc, au încetat. Tăcere!

O puternică ploaie, salvatoare, a aşternut o tragică linişte asupra oraşului.

...Era, după cum am spus şi la început, în prima zi a lunii iulie 1940, în Dorohoi, ziua pogromului declanşat în momentul înmormîntării unui soldat evreu, căzut pe frontul de la Herţa, ziua primului pogrom ce a avut loc în România, ziua care a marcat începutul unor serii de pogromuri, persecuţii şi deportări care s-au desfăşurat apoi pe tot cuprinsul ţării româneşti.

TREI POVESTIRI ADEVĂRATE

de Dr. ŞELY GRISARU
Ierusalim

În munca de redactare a volumelor noastre ne-am întîlnit, de multe ori, cu un text neclar, cu lungimi nejustificate, cu toate păcatele cuvîntului scris.

Iată de ce, la citirea manuscriselor trimise de d-na doctor Şely Grisaru... am fost impresionaţi. Un text curat, o frază inteligentă, o relatare literară... Am scris literară? Da - literară! La citirea povestirilor d-nei doctor Grisaru am descoperit o scriitoare de talent. Mărturisim că nu am putut tăia nici o frază, nici un cuvînt, nici o literă şi nici o virgulă. Cum se poate? Ce s-a întîmplat, Doamne? O minune?

- Da! ni s-a răspuns. Încă o minune dorohoiană!

O minune... explicabilă. Dr. Grisaru Şely, chimistă membră în corpul didactic al Universităţii Ebraice din Ierusalim, are azi la activul ei peste 40 de studii ştiinţifice publicate în revistele de specialitate din lume. Merită să subliniem descendenţii familiei Dr. Şely Grisaru şi Dr. Leon Grisaru din Ierusalim:

Silvian Avramovici, arhitect, după ce a terminat cu diplomă de merit Tehnionul din Haifa a făcut o lungă specializare la Washington (S.U.A.), iar acum lucrează la o serie de proiecte de dezvoltare a construcţilor în Israel.

Fiul cel mic, Dany Grisaru, este medic. Fotografia lui a apărut în presa ebraică.

Fiica, Sorina Grisaru, căsătorită Granovsky este medic ginecolog la spitalul "Sharei Ţedek" din Ierusalim.

La familia Grisaru se poate aplica proverbul românesc "Aşchia nu sare departe de copac".

POGROM

Dorohoi - 1 iulie 1940. Război...

Zi caldă de început de vară. Noi, copiii, adică eu şi fratele meu am fi vrut să mergem la prieteni, dar în aer părea că pluteşte ceva şi mama nu ne-a lăsat să plecăm de acasă. Era ziua în care trebuia să aibă loc înmormîntarea unui soldat evreu căzut pe frontul din apropiere, de lîngă Herţa.

Nu înţelegeam prea bine situaţia dar totodată, pentru noi, a rămîne acasă nu era un motiv de mare supărare. În jurul casei aveam o grădină mare, bogată în locuri plăcute, umbroase. La amîndoi ne plăcea mult să citim, aşa că ne-am resemnat cu uşurinţă. Am luat

Cipru, gîndurile au căpătat aripi în vederea emigrării. Mulţi sionişti s-au lăsat ademeniţi de către C.D.E. şi în vara anului 1948 au emigrat în Israel şi odată cu debarcarea au uitat de promisiunile făcute în România şi au revenit la organizaţiile Sioniste din care făceau parte. Problema mai grea însă a început în anul 1952 cînd s-au pornit înscrierile masive pentru emigrare. Mulţi, foarte mulţi dintre oamenii noştri nu aveau banii necesari pentru suportarea cheltuielilor de: procurarea actelor, amenajarea casei, reparaţii, zugrăvire etc., transportul lor şi a familiei precum şi a bagajelor. Problema aceasta bănească era foarte acută.

S-a ridicat atunci, din rîndurile populaţiei evreieşti din Dorohoi **Marcu Pitaru**, din renumita familie de cofetari (fost deportat în Transnistria). El a început o acţiune de sprijin a celor nevoiaşi, pentru emigrare. Politician ţărănist, în fapt pentru care a făcut şi închisoare efectivă cîţiva ani, a rămas totuşi evreu şi sionist în suflet.

Marcu Pitaru a mers din casă în casă cerşind ajutorul pentru cei care trebuiau să alieze. A apelat cu rezultate favorabile şi la unii cetăţeni neevrei (creştini) care donau întotdeauna bani pentru cauze juste. Dacă uneori nu avea timp, sau nu se simţea bine cu sănătatea, el personal fiind un om infirm, cu un defect la picior, mai pasa munca sa de colectare, unor colaboratori ai săi. În toate acţiunile sale de bine a fost sprijinit şi chiar impulsionat de soţia sa **Cica**, o femeie simplă dar cu un suflet bun, care dădea o pîine caldă şi o mîncare celor care aveau nevoie. Toţi cei ce veneau la cerşit în oraşul Dorohoi, oameni necăjiţi cu familii grele, din alte localităţi, primul drum îl făceau la familia Pitaru, de unde plecau întotdeauna cu coşul plin.

Pentru acţiunile de colectare a sumelor în vederea plecării unor familii de evrei, Marcu Pitaru a fost anchetat, reţinut de organele de Securitate şi ameninţat cu închisoarea.

Marcu şi **Cica Pitaru** şi-au îndrumat cele trei fiice spre meserii. Ele s-au căsătorit cu meseriaşi, iar fiul lor **Haim** - a urmat cursurile facultăţii de Aeronautică din Bucureşti.

La absolvire a lucrat la Bucureşti după care a aliat în Israel cu întreaga sa familie.

Toţi copiii familiei Pitaru se află în Israel, iar nepoţii şi nepoatele au făcut armata în Zahal, fiecare întemeindu-şi la rîndul său familie şi ocupînd diferite funcţii în industria israeliană. Fiul familiei Pitaru lucrează în cadrul Industriei militare.

Marcu Pitaru s-a născut în anul 1900, a aliat în Israel în anul 1982 şi s-a săvîrşit din viaţă în luna noiembrie 1988.

La înmormîntarea lui au venit, din toate colţurile ţării, numeroşi israelieni, originari din Dorohoi, să verse o lacrimă la mormîntul acestui om de valoare.

LEON ACLIPEI

Marcu şi **Cica Pitaru** din Dorohoi.

indicat, i–am relatat situaţia reală, la care mi–a răspuns că tot eu trebuie să–l înştinţez şi pe dl **Moshe Leivandman**, originar din Mihăileni, care să se deplaseze la lagăr şi împreună cu cei de acolo să se procedeze la eliberarea – pe furiş – a celor ridicaţi. S–a procedat în aşa fel încît a doua zi dimineaţa negăsindu–se pe nimeni în lagăr s–a amînat această evacuare programată – în felul acesta salvîndu–se viaţa multora.

În vara anului 1943, tot la Moghilev şi tot în curtea aceluiaş lagăr de tristă amintire au fost cazaţi un număr de deportaţi, care reveneau de la Trihati, şantier de muncă german, unde se construia un pod mare peste rîul Bug. Printre aceştia se afla şi **Solomon Cherbis (Poma)** care suferea de icter şi era galben la faţă, şi foarte slăbit. Se aşteptau să fie retrimişi – de către Comitetul Evreiesc – spre locurile din judeţ, unde locuiau familiile lor. Recunoscîndu–l şi intrînd în vorbă cu el mi–a spus că nu a mîncat nimic de două zile şi că nu ştie dacă va ajunge la familia sa care se afla la Şargorod. Imediat am alergat în ghetou şi m–am adresat cîtorva dorohoieni mai bine situaţi. Unii mi–au dat produse zaharoase, alţii alimente iar alţii cîte ceva bani. I–am predat lui Poma tot ce am colectat pentru el. La scurt timp au fost expediaţi spre localităţile unde se aflau familile lor. L–am revăzut în ianuarie 1944 la Dorohoi. Din primele zile după eliberarea Dorohoiului a intrat în rîndurile activiştilor de partid unde a lucrat mai bine de 20 de ani, după care a intrat în producţie, a urmat cursuri la fără frecvenţă, facultatea de ştiinţe Economice, absolvind–o în anul 1982/83.

A decedat la Iaşi în urma unei boli necruţătoare şi a fost înhumat la cimitirul din Dorohoi.

UN MEDIC DIN DOROHOI

Doctorul Bercu Danilov era originar (născut) în comuna Havîrna – fiind fiul lui **Iosub Danilov**, locuitor evreu al acelei comune. Absolvind şcoala primară şi liceul s–a îndreptat spre facultatea de medicină. A revenit să practice medicina la Darabani, unde în scurt timp a căpătat faima de medic bun.

S–a căsătorit cu **Liza** fiica lui **Iosub Segal** cîrciumar pe str. principele Carol din Dorohoi. În anul 1941 a fost şi el cu familia deportat în Transnistria la Moghilev. Acolo, deoarce au început epidemiile s–a înfiinţat un spital de boli infecţioase (contagioase) unde a fost şi el repartizat. S–a remarcat printre medici ajungînd la postul de director al Spitalului. În cadrul muncii sale a ajutat foarte mult pe internaţii provenind din judeţul Dorohoi, pe mii dintre ei salvîndu–i de la moarte.

La repatriere a revenit la Dorohoi unde s–a stabilit definitiv. În anii de după eliberare a lucrat ca medic de spital la secţia de interne unde era şef ajungînd să fie numit director al Spitalului.

El a avut şi cabinet medical particular în oraş. A devenit unul dintre cei mai buni medici din Dorohoi, renumele său depăşind hotarele judeţului şi al regiunii. A fost de mare sprijin bolnavilor, mai ales celor provenind din rîndurile populaţiei evreieşti şi nevoiaşe. La începutul anilor '80 a plecat în Brazilia la Sao Paolo, unde se stabiliseră cele două fiice ale sale precum şi cei doi fraţi ai soţiei. Trăieşte încă şi azi la Sao Paolo.

VOLUNTARIAT IUDAIC LA DOROHOI

EVREII rămaşi în viaţă din deportarea transnistriană, au revenit cu mari dureri trupeşti (boli, traume), dar şi cu mari dureri sufleteşti, pentru cei dragi rămaşi pe cîmpurile Ucrainei. Odată reveniţi la Dorohoi, unii au început să–şi încropească o nouă gospodărie ducînd lupta pentru existenţa zilnică. În gîndurile tuturora predomina plecarea spre patria străbună, unicul nostru lăcaş naţional.

Imediat după mai 1945 unii au trecut fraudulos frontiera avîntîndu–se prin Occident spre Eretz Israel. După 1948 – anul proclamării Statului Israel – fiecare a aşteptat momentul decisiv în hotărîrea plecării. Cu toate că se cunoştea bine soarta acelora care au plecat în luna decembrie 1947 şi ianuarie–februarie 1948 cu vasele Pan York şi Pan Crescent, a căror pasageri au fost internaţi de puterea mandatară engleză în insula

februarie 1942, subsemnatul am fost repartizat să lucrez la portiţa unde se făcea trecerea pontonului (pod plutitor) din Basarabia (România) spre Ucraina (Transnistria). În timp ce descărcam nişte butoaie cu benzină, l-am văzut pe sublocotenentul V. Beiu care-şi completa formele de trecere a frontierei. Intuind pentru ce a venit şi sperînd că mă va recunoaşte, l-am salutat. Răspunsul lui a fost o înjurătură şi un ordin: "Pune mîna şi du-mi valizele!"

Cu toată împotrivirea soldatului care ne păzea - nu era voie să părăsesc locul de muncă - slt. Beiu a reuşit să-l convingă să mă lase să-i car valizele. Plecînd deci cu el, la un moment dat, într-un loc mai puţin frecventat de oameni, mi-a comunicat că are bani şi pentru mama mea, că doreşte să ajungă neapărat la familia Rapaport şi că-i este interzis să intre în ghetou. Eu cunoşteam adresa căutată precum căile de acces acolo fără nici un fel de risc...

Ajunşi la locuinţa familiei Rapaport, după închiderea uşii, primul lucru pe care l-a făcut sublocotenentul V. Beiu, a fost să mă cuprindă în braţe şi să-şi ceară scuze pentru cuvintele urîte adresate - în mod intenţionat - la punctul de frontieră, mulţumindu-mi pentru felul în care am reuşit să-l îndrum spre adresa căutată.

După o scurtă convorbire cu familia Rapaport mi-a înmînat suma adusă mamei mele şi m-a rugat că după ce i-o voi preda acesteia, să reviu ca să-i aduc şi pe acei dorohoieni cărora le adusese bani. Această operaţie trebuia făcută cu foarte mare discreţie şi atenţie, pentru ca organele administrative şi militare să nu poată depista intrarea banilor româneşti, lucru ce putea duce - pentru toţi - la mari neplăceri. Toată treaba s-a terminat cu bine după care ne-am despărţit.

Aşa a înţeles sublocotenentul V. Beiu, să fie **un OM între oameni**. Subsemnatul după revenirea din Transnistria, de unde ne-am întors în decembrie 1943 cu întreaga familie cu care am plecat, l-am căutat pe dl Vlad Beiu spre a-i mulţumi din nou. Aşa a înţeles el, un **neevreu** să vină în spijinul unui număr însemnat de evrei aflaţi la nenorocire.

Ca el au mai fost mulţi printre care şi aghiotantul de administraţie **Petru Muraru**, un bun prieten al lui **Idelsohn Iulius**, un evreu din Dorohoi. Şi acesta a adus bani la Moghilev la un număr de circa 60 de familii din Dorohoi. D. Petru Muraru a fost însă denunţat şi la înapoierea la Dorohoi a fost arestat, judecat şi condamnat...

Încă un caz de atitudine omenească: în drum spre front cu Reg. 29 Infanterie Dragoş din Dorohoi, colonelul **Alex. Marino**, cunoscut ca prieten al evreilor (chiar şi în cazul pogromului din anul 1940), s-a abătut - singur - prin ghetoul Moghilev unde a adunat evrei din Dorohoi - cunoscuţi şi chiar necunoscuţi, împărţind, din propriul său buzunar, o sumă considerabilă de bani.

SOLIDARITATE DOROHOIANĂ

După cum relatam înainte, acea cazarmă părăsită şi părăginită, a rămas în continuare drept lagăr şi era utilizată în repetate rînduri pentru evacuări de evrei ce locuiau în ghetoul Moghilev, spre diverse santiere de muncă, ca de pildă: Tulcin, Triahaţi-Varvarovca, Czernovitza, sau spre lagărul Peciora - poreclit şi lagărul morţii. Pentru efectuarea acestor operaţii de evacuare sau de mobilizare a deportaţilor, lagărul se reactiva pentru a găzdui pe cei propuşi la evacuare, pînă la completarea numărului impus de autorităţi.

Deoarece în conducerea evreiască a ghetoului Moghilev se afla şi un reprezentant al populaţiei evacuate din judeţul Dorohoi (eram porecliţi "regăţenii"), acesta şi-a ales şi distribuit în diferite locuri cheie şi oameni din rîndul dorohoienilor, care să fie de folos sprijinindu-şi concetăţenii. La acest lagăr - în munca de secretar a fost numit dl **Carol Schönfeld** - ajutat fiind de către **Herman Fonea (Lică)**, care trebuiau să vegheze asupra acelora ce proveneau din regiunea noastră.

La începutul iernii anului 1942/43 s-a stabilit de către Pretură că trebuie evacuaţi un număr de 5-600 evrei-deportaţi spre lagărul Peciora.

Cei ce efectuau în acea perioadă ridicările pentru această evacuare proveneau din rîndurile deportaţilor veniţi din Bucovina. Ei s-au solidarizat cu oamenii lor, şi au adus în lagăr, pentru evacuare, numai familii provenite din Regat. Cînd la miezul nopţii cei doi - Carol şi Herman - şi-au dat seama ce se întîmplă, s-au alarmat, m-au chemat pe mine care eram protejatul unui cetăţean cu anumite răspunderi şi în plină noapte m-au trimis la acel conducător regăţean ca să-i descriu situaţia. Chiar tînăr fiind - 18 ani - eram curajos şi cu iniţiativă. Am ajuns la cel

NOI, DOROHOIENII ÎN AJUTORUL DOROHOIENILOR

NOI, EVREII din judeţul Dorohoi fiind ataşaţi guvernămîntului Bucovinei (cu sediul în oraşul Cernăuţi) am fost deportaţi în lagărele şi ghetourile din Ucraina ocupată – denumită Transnistria. Acţiunea de deportare a început la data de 8 noiembrie 1941, pentru cei originari din orăşelele mici din judeţ, iar pentru cei din oraşul Dorohoi propriu zis, două transporturi masive în zilele de 12 şi 13 noiembrie 1941, după care deportarea a fost temporar sistată.

După îngrozitorul drum parcurs în vagoanele de vite, înghesuiţi cîte 60–80 de suflete, tineri, vîrstnici şi copii, am ajuns, a treia zi după amiază, la Nistru, respectiv la punctul de trecere Atachi, din judeţul Soroca. Trecerea Nistrului s-a făcut pe un pod plutitor (bac). În prealabil însă am fost deposedaţi de toate lucrurile de valoare bani, aur, argint şi chiar de puţinele lucruri de îmbrăcăminte pe care le luasem cu noi.

La trecerea Nistrului, pe malul stîng se afla localitatea Moghilev (Moghilău–Podolsk), unde încolonaţi de către jandarmii români am fost îndreptaţi spre marginea de nord a localităţii, deoarece în drumul spre satele şi tîrgurile Transnistriene, în interiorul Ucrainei, se afla o fostă cazarmă care a fost declarată **lagăr de tranziţie** pentru organizarea şi completarea convoaielor ce trebuiau să ia drumul spre alte ghetouri – toate pe teritoriul care se întindea între Nistru şi Bug.

Familia mea, condusă de mama mea, văduva **Aclipei Roza**, sprijiniţi de prieteni şi cunoscuţi, am reuşit să obţinem (plătind scump), o autorizaţie de rămînere în ghetoul Moghilev.

După cîteva zile, dîndu-ne seama de situaţia în care ne aflam, în plus şi apropierea unei ierni care se anunţa cumplită, am scris la Dorohoi, unde aveam nişte rude rămase legal, o văduvă şi fiul ei – orfan de război (1916-1918), cărora le lăsasem o sumă însemnată de bani, am solicitat să ni se trimită ceva din această sumă, pentru a ne putea procura cele necesare supravieţuirii. Recepţionînd semnalele de S.O.S. a celor aflaţi în iadul Transnistrian, cei din Dorohoi s-au organizat, căutînd posibilităţi de a veni în ajutorul celor năpăstuiţi.

UN OM
Sublocotenentul VLAD BEIU

Primul care a deschis drumul acestei campanii de ajutorare a fost Dr. **Jacques Beraru**, care avea la Moghilev pe logodnica sa şi familia ei (**Silvia Rapaport** – fiica lui **Pincu Rapaport** originari din Dorohoi), deportată din localitatea Burdujeni- Suceava. Dr. Jacques Beraru l-a convins pe **Vlad Beiu**, coleg şi bun prieten, fost profesor la liceul Gr. Ghica, în vremea aceea concentrat ca sublocotenent, rănit pe frontul de răsărit şi aflat la partea sedentară a regimentului din Dorohoi. Slt. V. Beiu a reuşit să obţină o delegaţie pentru Transnistria via Moghilev.

La acţiunea doctorului J. Beraru au apelat şi alţi dorohoieni, expediindu-se, prin delegatul său, sume variind între 10–50.000 lei, la circa 100 de familii, majoritatea din Dorohoi. Printre cei ce aveau de primit bani aduşi de Slt. Beiu se afla şi familia mea...

Într-una din zile de la începutul lunii

TIPOGRAFUL HARAK FIŞEL

S-A NĂSCUT la Dorohoi în anul 1922. Mama sa **Feiga** provenea dintr-o familie originară din comuna Brăieşti, ulterior stabilită la Dorohoi. Tatăl era originar din oraşul Noua Suliţa (Basarabia).

Cînd **Fişel** avea doar trei ani, tatăl său şi-a părăsit familia revenind în oraşul său natal. Mama lui s-a luptat greu cu viaţa să-şi crească feciorul.

De la vîrsta de şapte ani a urmat cursurile şcolii primare israelite unde a absolvit cursul primar. La terminarea acestui ciclu, neavînd posibilităţi băneşti de a urma o altă şcoală, în continuare. A lucrat ca vînzător de ziare pe străzile oraşului.

Între timp însă, fiind în contact cu muncitorii ce lucrau în cadrul tipografiei, a început să înveţe meseria. Astfel a muncit la tipografiile: **Segal David, Weissman, Gheorghiu** iar după 11 iunie 1948 (după naţionalizare) la Tipografia Prefecturii Judeţului Dorohoi.

În anul 1941, cînd au început să fie puse în aplicare legile rasiale, a fost scos din muncă şi trimis de Cercul Teritorial Dorohoi, la muncă obligatorie în detaşamentul de la Brăila. În copilărie a făcut parte din organizaţia sionistă Haşomer Hatzair, unde a dus o activitate intensă în rîndurile tineretului evreu, învăţînd să scrie, să citească şi să vorbească limba ebraică.

În luna noiembrie 1941, mama lui a fost deportată în Transnistria, unde, după primele luni a murit răpusă de boală, în ghetoul de la Şargorod.

După eliberarea României - **Fişel** a revenit de la munca obligatorie, în Dorohoiul lui natal.

S-a întors la meseria lui de bază, şi a muncit cu sîrguinţă în rîndurile tipografilor dorohoieni.

Concomitent cu munca sa a urmat şi cursurile serale ale liceului Grigore Ghica absolvindu-l integral şi luîndu-şi bacalaureatul.

În anul 1946 s-a căsătorit cu **Braha (Betti)**, fiica rîndarului **Marăm Avraham**, din Dorohoi. După căsătorie, a revenit şi la organizaţia sionistă "Mishmar" unde a răspuns de munca culturală, în comitetul condus de către Av. **Froim Marcovici**. A activat în cadrul acestei organizaţii pînă la desfiinţarea ei, cînd a apărut Jewsecţia, condusă de foşti sionişti, deveniţi antisionişti, duşmani ai creării Statului Israel.

Cu toate că, legal, organizaţiile sioniste erau desfiinţate, **Harak** a format o grupă de prieteni cu care a continuat învăţarea limbii ebraice.

A muncit în cadrul tipografiei Dorohoi alături de alţi tipografi evrei: **Davidsohn Hoişie (Ozias)**, care a deţinut şi funcţia de responsabil, **Ţăranic Mendel, Fonea Strul, Poplingher Lică** şi alţii.

A aliat în anul 1966, convins că locul său se află în Israel. S-a stabilit în localitatea Herzlia unde - printr-o muncă asiduă - a reuşit să-şi înjghebeze propria sa tipografie. Tot timpul a fost ajutat de soţia sa **Braha**. Dar, numai la 60 de ani, în 1982, a decedat, soţia sa urmîndu-l după un an şi jumătate.

Nu au avut copii. Toţi prietenii, cunoscuţii, rudele şi chiar foştii lui clienţi îl regretă.

Aceasta e povestea lui **Harak Fişel (Filip)**, un om muncitor, cinstit şi plin de idişkeit, un adevărat fiu al Dorohoiului.

Braha şi **Fişel Harak**.Israel, martie 1968.

TALMUD TORA LA DOROHOI

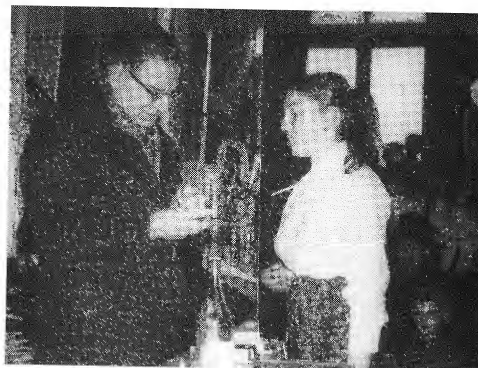
După cum se ştie, în societatea socialistă nu este acceptată credinţa. Totuşi, la propunerea şi insistenţa Joint-ului, care aloca sume mari (în dolari) României, pentru întreţinerea evreilor care trăiau acolo, acest lucru a fost aprobat de către forurile de conducere ale Statului Român. Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România a primit aprobarea organizării de cursuri de Talmud-Tora, pentru copii, tineri şi maturi. Organizarea acestor cursuri a revenit Comunităţilor evreieşti locale, care au procedat la aplicarea indicaţiilor Federaţiei, de la Bucureşti.

La Dorohoi obligaţia organizării acestor cursuri şi mobilizarea, în special a tineretului şcolar, a revenit în exclusivitate dlui Rabin **Pinhas Wasserman**.

Dînsul cunoştea pe fiecare copil - mai mic sau mai mare - din ce familie provine, cunoştea de asemenea şi vederile părinţilor acestor viitori cursanţi. Printre primii elevi - eleve - recrutaţi, a fost şi **Aclipei Revelina**, pe care dumnealui o cunoştea de la sinagogă cît şi de la abatorul de păsări unde venea să taie păsările pentru familie, fiind trimisă de părinţii ei. Alături de elevele: **Feder Şely** şi **Paula, Grünberg Rodica, Moscovici Sidi, Cohn Sidonia, Segal Rita**, precum şi elevii **Lupu Sorin, Moscovici Sorin, Marcovici Mirel**, şi încă mulţi alţi tineri evrei, s-a format un puternic nucleu, care conform programului întocmit de Rabin au realizat repertorii foarte apreciate de către toţi cei care au vizitat micuţul nostru "Şteitl". Ei au fost foarte bine îndrumaţi de profesorul **Moşe Blănaru**, care realiza bogate programe muzicale.

De multe ori, tinerii din grupul cursanţilor de la Talmud-Tora au întîmpinat greutăţi la şcoală, unde erau integraţi în organizaţiile de tineret comunist, dar nu s-au dat bătuţi niciodată, luînd parte şi la desele vizite ale unor înalte personalităţi iudaice din străinătate, care veneau în mod frecvent la Dorohoi.

Aclipei Revelina - a fost prima care a aliat. După un an s-a căsătorit. În prezent are doi copii, un băiat şi o fetiţă şi este salariată la Bank Iahav - Snif Haifa. Ea întreţine relaţii prieteneşti cu parte din foştii cursanţi Talmud-Tora din Dorohoi, adesea întîlnindu-se şi reamintindu-şi de zilele frumoase petrecute împreună la cursurile Comunităţii.

O frumoasă amintire: fotografia cursantei Aclipei Revelina, în clipa cînd a primit un premiu, o frumoasă amuletă, din partea unui reprezentant al Joint-ului din S.U.A. Festivitatea a avut loc la Sinagoga Beth Solomon din Dorohoi în luna iunie 1973.

Revelina a primit acest premiu deoarece a recitat, în ivrit, o poezie compusă de rav Pinhas Wasserman.

În luna sept. 1974, la sinagoga Beth Solomon din Dorohoi, în seara zilei de Simhat Tora, familia **Aclipei, părinţi şi copiii** Revelina (Revital) şi **Beatrice**, ingineră, care a aliat împreună cu bunica în 1983, în prezent lucrează la Ministerul Apărării.

Dorohoi 1961. Familia **Wolf Marcu Gartemberg** la căsătoria fiicei lor care a avut loc în sala **Or–Haiim** din Dorohoi.

Dorohoi 1961. Mirii şi nunii.

DIN AGENDA MEA DE AMINTIRI

de LEON ACLIPEI

O NUNTĂ EVREIASCĂ

ÎN TOAMNA anului 1961, în localul **Or-Haiim** din Dorohoi, din str. Ion Păun Pincio a avut loc o nuntă evreiască.

Wolf Marcu Gartenberg, croitor, era înconjurat de o familie numeroasă, cîţiva copii, el fiind singurul aducător de venit în familie. Din munca sa, în calitate de cooperator la **Cooperativa meşteşugărească** de croitori făcea faţă cu greu în întreţinerea familiei, soţia sa fiind obligată să îngrijească copiii şi să facă toate treburile gospodăreşti.

În anul 1961, fiica cea mare a familiei Gartenberg s-a logodit cu un tînăr evreu din Transilvania. Făcînd socoteala cît trebuie să coste organizarea nunţii, familia a constatat că nu poate face faţă cheltuielilor acestui fericit eveniment.

După o lege mai veche, dar nescrisă, s-a făcut apel la unele familii evreieşti mai avute din oraş, care însă, din diferite motive, nu au răspuns acestui apel.

O singură familie solicitată a acceptat, **Etla şi Avraham Rudich**. Ei, la rîndul lor au solicitat colaborarea noastră, adică a lui **Dvora** şi **Leon Aclipei**. În felul acesta am devenit naşi, cununia tinerilor am suportat-o, ambele familii, împreună.

Totul a decurs în cele mai frumoase condiţii, tinerii optînd imediat pentru alia spre Ereţ Israel unde se află în prezent, stabiliţi fiind la Ierusalim.

Recitalurile ei de pian şi harpă se bucură de aprecierea ascultătorilor.

Vera are la rîndul ei o fiică **Nuriel.** Un spiriduş neastîmpărat, independent şi talentat. **Nuriel** vorbeşte engleza, franceza la perfecţie şi, bineînţeles, ebraica. Ea este elevă la şcoala evreiască din Toronto.

Corespondenţa cu rudele din Israel o duce în ebraică.

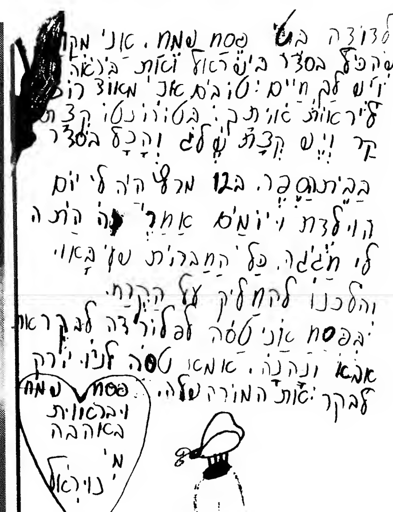
"Ivritul este limba poporului meu" - spune **Nuriel** - "iar Israelul este patria tuturor evreilor. Aici au trăit strămoşii noştri, aci se vor întîlni - odată şi odată - toţi fiii poporului evreu... Eu, chiar dacă trăiesc la Toronto, la Miami sau la Curaçao, mă consider cetăţean israelian!"

O mărturisire emoţionantă, dar previzibilă pentru **Nuriel Stern**, demnă urmaşă a venerabilei doamne **Reizel Davidsohn**, neînfricata femeie cu inima evreiască din Darabani şi a lui **Şmuel Davidsohn**, neuitatul străbunic.

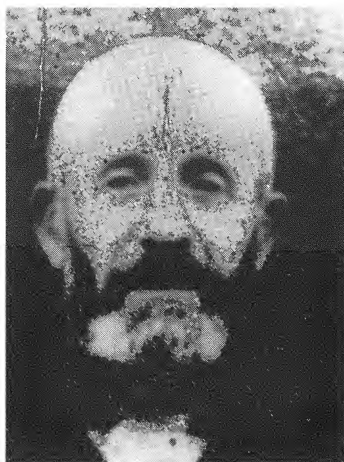
Eva Viznitzer, (născută **Davidsohn**) şi **Vera Stern**.

לדודה בטי פסח שמח. אני מק[illegible]
שהכל בסדר בישראל ואת בריאה
ויש לך חיים טובים. אני מאוד רו[illegible]
לראות אותך. בטורונטו קצת
קר ויש קצת שלג והכל בסדר
בבית ספר. ב12 מרץ היה לי יום
הולדת ויומיים אחרי זה היתה
לי חגיגה. כל החברות שלי באו
והלכנו להחליק על הקרח.
בפסח אני טסה לפלורידה לבקר את
אבא ונהנה. אמא טסה לניו יורק
לבקר את המורה שלה.

Nuriel, elevă la şcoala evreiască din Toronto - Canada şi cîteva rînduri trimise în Israel, mătuşei ei „**doda Betty**".

De la Şmuel şi Reizel Davidsohn la inima evreiască a strănepoatei Nuriel Stern

E mult de-atunci. În casa lui **Şmuel** şi **Reizel Davidsohn** sărbătorile evreieşti, tradiţionale, erau primite aşa cum se cuvine. Era o casă curată, primitoare, bogată în spirit evreiesc, o casă binecuvîntată de Dumnezeu cu cinci copii: **Rifca, Iosl, Brana, Manole** şi **Eva.**

Reizel Davidsohn, o adevărată idişe mamă şi-a crescut copiii în nobila tradiţie iudaică.

Brana (Betty), măritată cu **Şmuel Grünberg** (tot din Darabani) a venit în Israel în anul 1961. Are doi fii **Mordechai** şi **Eitan**, ziarist în presa ebraică, căsătorit şi cu trei copii. Locuiesc în Holon, nu departe de **Brana**. Din păcate, soţul iubit, **Şmuel** a murit în anul 1990.

Brana corespondează cu sora ei **Eva** care locuieşte la Curaçao, la Miami şi la Toronto - Canada.

Şmuel Grünberg, cu soţia **Betty** - **Brana** şi fiii lor **Mordechai** şi **Eitan**. Israel 1963.

Iosl Davidsohn ז׳׳ל

Vizita d–lui **Menachem Begin** la Paris, în 1960. D–l **Begin**, în centru. La extrema stîngă a fotografiei, d–na **Meirovici**, lîngă ea **Iosale** şi alături de el, sora d–lui **Begin**, d–na **Halperin**.

Vizita la Paris a d–lui **Haim Landau**, fostul ministru al transporturilor în guvernul Likudului. Lîngă el, d–nii **Orfos**, preşedintele organizaţiilor sioniste din Franţa şi **Iosale Meirovici**.

Zelig Meirovici z.l.

Paris 1980. Vizita d-lui **Ben Elisar**, la dreapta lui, **Iosale Meirovici.**

Iosale Meirovici cu **Meir Rosenne**, ambasadorul Israelului în Franţa, fost consilier juridic la Ministerul de Externe în timpul tratativelor de la Camp David. Văr şi bun prieten al lui **Iosale** din timpul cînd a fost student la Paris şi pînă în prezent.

ארגון יוצאי דורוהוי בישראל
L'ORGANISATION DES SORTISSANTS
de DOROHOI - ROUMANIE (ISRAEL)

HONNEUR ET VENERATION

A NOTRE AMI **MEIROVICI JOSEF**

QUI A SA JEUNNESSE A ANIME ET A ENTHOUSIASME
LES JEUNES JUIFS DE **DOROHOI**
ET A LUTTE POUR LES IDEAUX SIONISTS.
EN TANT QUE CHEF DU MOUVEMENT **"BETHAR"**
DE LA VILLE.
NOS MEILLEURS VOEUX DE BONHEUR ET DE SANTE.

כבוד והוקרה

מאירוביץ יוסף

צירותו הלהיב את הנוער היהודי
לאידיאלים ציוניים ועמד בראש
תנועת בית"ר בעיר.
כה לחי!

DAVID SHLOMO — IANCOVICI IOSEF

La DIRECTION DE L'ORGANISATION DES SORTISSANTS de DOROHOI - ROUMANIE
P.O.B. 134, KIRIAT BIALIK, ISRAEL 27101

30/6/1992

ינקוביץ יוסף — דוד שלמה
הנהלת ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה בישראל

IOSALE MEIROVICI
UN SIMBOL AL SIONISMULUI DOROHOIAN

Iosale Meirovici s-a născut la Darabani, la 26 februarie 1916, sub numele de Moishe Mordche Iosel. Tatăl său s-a numit Menahem Mendel iar mama, Malka (Bobale).

Părinţii erau negustori de textile la Darabani şi mai tîrziu proprietarii unui mic han la Dorohoi. Tatăl, născut în Ucraina, a fost rabin autorizat dar nu a practicat ca rabin. Mama lui, Bobale, se trăgea din familia Baratz, dintre ai cărei membri, unul a făcut parte din fondatorii kibuţului Degania.

Iosale a crescut într-o familie păstrătoare a tradiţiei, în care idealurile sioniste au fost la mare cinste.

Iosale a devenit activ în mişcarea de tineret sionistă de la vîrsta de 12 ani în Darabani. La vîrsta de 16 ani, a fost printre fondatorii ken-ului Beitar din Dorohoi, împreună cu **Mandi David, Oscar Shenk**, fraţii **Grinberg** şi fraţii **Zelingher**.

Cu timpul, a fost ales în conducerea Beitar-ului din Dorohoi, devenind comandant după ce a terminat Hach-sharaua. De fapt fusese ales să fie îmbarcat pe "Struma" pentru a alia în Israel, dar din motive pe care nu le cunoaşte a fost şters de pe lista celor care aveau ulterior să aiba o tragică soartă.

Primul comandant al Beitar-ului din Dorohoi a fost **Mandi David**, **Ionas Becovici** fusese preşedintele lui Brit Hatzohar si comandant al Beitarului în perioada cînd alţii erau plecaţi la Hachshara sau se aflau în diferite alte misiuni.

După ce fusese şters de pe lista celor care urmau să se îmbarce pe vasul "Struma", a fost deportat în Transnistria la vestitele mine de caolin de lîngă Bug.

Şi fratele mai în vîrstă al lui Iosale, **Zelig Meirovici**, a fost activist în Beitarul din Dorohoi şi a fost şi el, un timp, comandantul la Beitar. Zelig Meirovici, care făcea serviciul militar în armata română din Basarabia, s-a întîlnit cu soţia sa, **Ghitale**, originară din Mărculeşti, şi au hotărît să nu se retragă cu românii, rămînînd sub ocupaţia sovietică, dispărînd în timpul retragerii ruseşti din 1940-1941.

După întoarcerea din Transnistria, Iosale Meirovici a continuat să fie activ în mişcarea sionistă şi din 1945 trăieşte la Paris pînă în ziua de astăzi, împreună cu soţia sa, **Antzia**, născută **Woloch**.

Este cunoscut ca unul din conducătorii sionismului revizionist şi multe personalităţi de vază care au vizitat Parisul cu diverse ocazii, s-au întîlnit cu el, după cum se poate vedea şi din fotografiile alăturate. A vizitat Israelul de zeci de ori şi a ajutat în multe domenii, material sau prin participarea la diferite acţiuni politice cu caracter sionist.

Iosale Meirovici a rămas pentru foarte mulţi dintre noi un evreu cu un suflet cald, un sionist adevărat, gata oricînd să dea o mînă de ajutor...

trîni, tineri şi copii. De toţi s-a ocupat Hevra-Keduşa după toate regulile halahice. Cel care confecţiona lăzile (coşciugele) se numea **Fişl Stoler** - un om înalt, lat în spate, avînd o figură ieşită din comun de parcă ar fi venit de pe alte tărîmuri. Avea o voce puternică care suna ca dintr-un butoi gol. Purta nişte ghete în care puteau intra două-trei picioare normale. Prezenţa şi întreaga sa fizionomie inspira teamă; lăsa în urmă un miros foarte curios. Unii spuneau că miroase a mort, alţii spuneau că mirosul urît provenea de la talajul sau scîndurile din diverse esenţe. Se spunea că vreo doi-trei negustori ii dădeau cîte cinci lei pe săptămînă numai să nu treacă prin faţa magazinului lor, de teamă de "ce ar putea urma".

Asi vrea să închei cu un fapt care s-a întîmplat probabil şi altor evrei din generaţia noastră.

Cumnatul meu **Iţcu Leibovici** (z.l.) era un om deosebit de liniştit, voiaja pe linia Dorohoi - Bucureşti mai mulţi ani şi mai făcea unele comisioane pentru farmaciile din localitate, precum şi pentru diverşi negustori. Toată lumea a avut numai cuvinte de mulţumire pentru el.

Evrei din Dorohoi la începutul secolului 19.

Teodor Nedelcu (răsfăţat cu numele de **Tudorel**) avea un magazin de produse electrice. Relaţiile dintre Tudorel şi Iţcu Leibovici erau foarte bune, aproape prieteneşti, deoarece jucau şi cărţi împreună şi chiar se tutuiau.

În ziua pogromului din Dorohoi, împuşcăturile l-au surprins pe Iţcu Leibovici (z.l.) pe strada Carmen Silva şi a vrut să se adăpostească la Tudor Nedelcu, care stătea în pragul uşii. Acesta i-a închis uşa în nas spunîndu-i: "Pleacă de aici, jidane!" Vreau să menţionez că pe strada Carmen Silva - puţin mai încolo - a fost împuşcat **Isac Rabinovici** şi alţii.

Am vrut să închei cu această amintire tristă, deoarce curentul antisemit, care cunoşte azi o puternică recrudescenţă în România, încearcă să nege cele petrecute acolo în anii holocaustului iar unii neolegionari încearcă chiar să justifice cele întîmplate acolo.

Nota autorului:

Ţinînd seama că cei mai mulţi din "oamenii şi figurile" din articolul meu nu mai sînt în viaţă, sînt convins că amintirea lor va bucura inimile copiilor sau ale nepoţilor lor, care vor vedea că strămoşii lor, care au trăit pe plaiurile dorohoiene nu au fost uitaţi şi că numele lor va dăinui în veci...

Articolul "IUDAISM ŞI SIONISM" de IOSEF COHN, care a apărut în primul volum "DOROHOI" a fost semnat din greşeală Itzhak Cohn.

Facem cuvenita rectificare şi cerem scuze autorului şi cititorilor noştri.

Redacţia cărţii

Bomboanele produse de fabrica lui **Fihman Rorlih** au îndulcit gurile multor copii.

Nici "ruşii", un soi de peştişori prelucraţi de **Klingher**, nu au lipsit din casele oamenilor.

În cadrul diverselor activităţi ale evreilor din oraşul Dorohoi, trebuie cuprinşi şi producătorii de pastramă.

Pentru categorisirea calităţii de pastramă le prezentam astfel:

- Pastrama produsă de **Cornişteanu**, de pe strada Carmen Silva, lîngă birourile Trau. Această pastramă se găsea adesea caldă, iar producătorii, soţii Cornişteanu, erau oameni foarte plăcuţi.
- Pastrama produsă şi vîndută caldă dintr-un coş de papură de către **Velvel (Velvel mit de pastrama)**.
- Pastrama produsă de **Buium Guzan** de pe strada Costică Stroici, care era şi ea bună, dar se spunea că Guzan face şi pastramă de oaie, care în acei ani nu prea era căutată.

Trebuie amintit că pastrama din Dorohoi, era renumită în întreaga Românie, şi foarte mulţi bucureşteni trimiteau curieri "speciali" - un fel de voiajori - ca să aducă în Capitală "Pastramă"!.

Tot pentru întreaga populaţie (nu numai pentru evrei) a luat fiinţă, pe la mijlocul decenilor trei al secolului nostru "Bodega şi grădina **Tecuceanu**" care a readus la "viaţă" localul în care funcţionase pînă atunci restaurantul **Pănculescu**. Bodega se afla în localul şi grădina din vecinătatea Băncii Naţionale.

În lunile de vară grădina era frecventată de o parte a burgheziei oraşului.

Clienţii ca şi oamenii care se plimbau pe strada Grigore Ghica, strada Mare, audiau fie orchestra condusă de **Munteanu** sau **Antoniac**, fie frumoasa muzică uşoară de epocă difuzată cu dărnicie pentru toţi.

Dar cine este acest **Lazăr Tecuceanu**? El este fiul cel mare al lăcătuşului **Tecuceanu** de pe strada Feredeului - în spatele vopselăriei **Mesingher**. El, Tecuceanu a avut o soţie foarte frumoasă, chipeşă şi foarte elegantă, stîrnind admiraţia tuturor.

Evreii oraşului Dorohoi trăiau oarecum în armonie. Chiar dacă se mai certau cîteodată, certurile dintre ei nu erau "ireconciliabile". Se întîmpla destul de des ca cei care se certau într-o zi să se invite reciproc la cîte o nuntă, botez etc.

S-a întîmplat într-o zi ca doi vecini de pe strada Principele Carol - negustori de materiale de construcţii: var, gips, ciment şi vopsele de tot felul, s-au luat la ceartă şi la un moment dat şi-au aruncat (reciproc) în cap cîte o cutie de vopsea. Astfel, **Sloimă Brüf** şi **Burăch Săpunaru** au fost unul cu faţa neagră, iar celălalt cu faţa roşie. Ce haz au făcut copiii cînd au văzut pe cei doi negustori intens coloraţi, care arătau ca dracii. Bineînţeles că peste cîteva zile s-au împăcat.

Ca şi în alte oraşe cu populaţie evreiască densă şi în Dorohoi au fost mulţi oameni necăjiţi.

Un astfel de om era **Ianchl Beigltreigher** care aducea la Şcoala izraelită covrigi, ozămăs şi munpleţelăh a căror gust bun nu poate fi uitat de toţi cei care le-au mîncat în copilăria lor.

Ianchl avea un ochi bolnav, de aceea mai era numit **Ianchl der blinder**. El era ajutat de soţia sa, care era şi ea un om suferinţa fiind anchilozată de şale... Era deci un "cuplu perfect".

Ianchl dădea şi pe datorie marfa sa unor copii. Ce era "fenomenal" la acest om simplu şi necăjit: din mulţimea de copii, el cunoştea pe cei care-i erau datornici şi-i striga să-i achite "datoria".

Am mai scris într-un loc că unii evrei din Dorohoi nu au fost cunoscuţi după numele din acte. Astfel nimeni nu a ştiut numele adevărat al croitorului **Iţic Daci** sau **Iancu** a lui **Mache** sau **Ioină** care vindea cofe, ciubăre, rogojini şi mături şi alţii ca ei. Cine a ştiut că **Haie Brană** soţia lui **Mănaşe**... se mai numeşte **Groper**? Aceşti doi soţi au fost cunoscuţi după poreclele purtate şi de... murdăria din casa lor. Nici nume ca **Pomîrleanu, Damaschiner, Zvorişteanu, Corlăteanu** etc. nu au venit din senin. Aceste nume de familie se potriveau unor denumiri de sate de unde aceştia proveneau la origine.

Şi evreii din Dorohoi, ca şi cei din alte localităţi au trăit cît le-a fost scris şi pînă la urmă au murit. Mureau deci bă-

Danilof, Herş Ianoş pentru coloniale şi băcănie, **Haifler, Polac** şi **Herş Zaltzberger** pentru fierărie.

Mulţimea de magazine de tot felul, cu vitrinele frumos aranjate, au dat un farmec deosebit străzilor centrale. Care dorohoian nu s-a grăbit să admire frumoasele vitrine ale magazinului lui **Herman Cerbeanu** din strada Grigore Ghica, sau a lui **Leib Ungar** de coloniale şi delicatese şi a magazinelor de textile ale lui **Marcu Coter, Dora Goldştein, Jean Pomîrleanu, Mendel Poplingher** etc.

Şi trăsurile, toate ale unor evrei, dădeau un farmec special oraşului.

Nu cred ca a existat vreun om în Dorohoi care să nu fi folosit "birjele" - trăsurile fraţilor **Habot**, care aveau caii cei mai frumoşi şi mai iuţi, sau băieţii lui **Zalman Cachităş,** sau **Froche Călăraşi** etc. Cît de utile au fost în anii respectivi cele 33 trăsuri din Dorohoi.

Dar cum putem uita de sacagii, care asigurau apa de băut tuturor locuitorilor din centrul oraşului. Mi se pare că aş păcătui dacă nu aş da şi cîteva nume ale acestor oameni necăjiţi. Îmi amintesc de **Mordhă Vasăfirer**, de **Nahman**, de **Avrum**, de **Bule**, fie-le memoria binecuvîntată.

Dar lăptăresele , care aduceau zi de zi lapte "caşer" pentru evrei. Să cităm doar pe două din ele: **Haiche** şi **Ruhl mit der milăh**.

La intrarea în strada D. P. Moruzi (colţ cu I. C. Brătianu) se afla vestita cofetărie a lui **Moişă Linscher**, la care se găseau cele mai delicioase prăjituri, frumos ornamentate, ca şi cea mai bună îngheţată din nordul Moldovei. La această cofetărie era parcă un loc de întîlnire a tinerilor evrei pentru a asculta cele mai bune bancuri, anecdote etc. iar **Moişă Linscher** - un mucalit - era centrul de atracţie pentru toţi. Fratele meu, **Nuţă Cohn** (z.l.), a fost un client permanent în această cofetărie şi venea de acolo încărcat cu tot felul de anecdote nostime, pe care le gustam şi noi cu plăcere.

La celălalt capăt al rîndului de case, proprietate a lui **Leib Rapaport**, se afla cîrciuma lui **Lazăr Lincher**, unde lucra un maestru grataragiu, **Iosub Birman**, care prepara cea mai bună "fleică" din oraş. Şi aici, la "fleicile" lui Birman se adunau cam aceiaşi tineri. Vreau să amintesc că **Iosub Birman** a fost şi "profesor de dans" şi avea, ca eleve, multe fete frumoase.

Despre librăria lui **I. L. Bercovici** a mai scris frumos şi avocatul **Iancu Şaiovici**, dar şi eu aş vrea să amintesc cîte ceva despre **Luis Bercovici** (z.l.), care prin însuşirile personale, a spiritului comercial, în sensul bun al cuvîntului, a atracţiei ce o exercita asupra multor tineri avizi de cultură, a făcut ca această librărie să fie frecventată de mulţi iubitori de lectură şi de informare.

Fratele meu, **Aizic Cohn**, fost contabil (în acei ani) la Banca Zelţer, era un client permanent al acestei librării, iar Luis Bercovici îi facilita primirea ziarului în idiş, "Haint" care apărea la Varşovia, ca şi revistele în limba franceză "Les Nouvelles Litteraire" şi "Le Canard Enchené". Ori de cîte ori venea acasă după o convorbire cu Luis Bercovici, era încîntat de cunoştinţele acelui om, ca şi de calităţile şi însuşirile profesionale ale acestuia.

Acolo a lucrat mulţi ani **Bernard Coter**, fratele lui **Manaşcu Coter**, care şi-a însuşit şi el din calităţile şi însuşirile patronului acestei librării.

În Dorohoi au mai existat încă patru - cinci librării, dar care nu au fost chiar atît de atrăgătoare. A fost o librărie condusă de **Berijan**, dar din această librărie se difuzau toate ziarele cuziste şi legionare care erau cumpărate de învăţătorii de la sate, preoţi, funcţionari şi unii militari.

Cele cîteva fabricuţe ale unor evrei, pe lîngă că au dat de lucru la un număr de oameni, au pus la dispoziţia publicului diverse produse foarte necesare.

Cea mai mare fabrică din Dorohoi a fost cea de pălării a lui **Leib Rapaport** şi a fiului său, **Idel**. Pălăriile ce se produceau la ei ajungeau pînă departe în Ardeal şi în alte regiuni ale României.

Săpunul produs de **Zisu Lerner** ajungea pînă în cele mai îndepărtate sate ale judeţului.

Lumînările produse de **Moişă Meirovici** erau folosite în toate casele evreieşti şi creştine, în sinagogi, ca şi în biserici, troiţe şi la înmormîntări etc.

sele dacă nu zugravi evrei talentaţi, citînd din memorie pe doi sau trei dintre ei: **Avner Talpalaru, Berl Malăr Buium, Ghidale Malăr** şi alţii.

Dar evreii erau brutari, covrigari, frînghieri, rihtuitori, vopsitori, spălători, geamgii, frizeri, covali-potcovari, cofetari, grataragii, lingerese, tinichigii...

Unii dintre meseriaşii evrei au fost adevăraţi artişti în meseria lor. Astfel de artişti au fost, la timpul lor, tinichigiii **Urn Finkelştein, Leon Moscovici, Lupu Lungu, Braun, Damscher** şi **Pincu Bobingher**.

Mulţi dintre meseriaşii din Dorohoi erau dornici de cultură, citeau foarte mult, mai ales în idiş, organizau şezători literare, precum şi festivaluri cu piese de teatru din tezaurul nesecat al clasicilor: **Şalom Alehem, Anski, Goldfaden** şi alţii, precum şi procese literare.

În cadrul activităţii culturale a Cercului Cultural al muncitorilor evrei s-au distins în mod special **Lungu Lupu**-tinichigiu, **Cohn Iancu** - rihtuitor, **Iţic Viderman** - coval-potcovar, **Breitholţ** - căciular, **Tesler** - tîmplar, **Franţ Rozenblat** - tîmplar de mobilă şi alţii.

Un tînăr foarte citit a fost **Rivolă**! Cine este acest personagiu? Natura este uneori tare dură, crudă cu cîte un om. Acest Rivolă avea înălţimea sub un metru, puţin cocoşat şi parcă nu era destul de desfigurat, a mai avut şi un picior mai scurt şi mergea greu, ajutîndu-se de un băţ cu capătul superior încovoiat. Statura lui cam miniaturizată de natură se potrivea perfect cu cabina de sufleur unde a fost de folos la diferite manifestaţii artistice organizate de Cercul tineretului muncitoresc evreu din Dorohoi.

Dacă la Bucureşti - capitala României - singurul croitor de haine preoţeşti era un evreu, **Ioil**, care locuia chiar lîngă Patriarhie, la Dorohoi, singurul ceaprazar care confecţiona chipiuri, caschete, epoleţi şi alte zorzoane pentru ofiţerii regimentului din localitate ca şi pentru poliţişti era tot evreu, se numea **Moişă Nadler** şi locuia lîngă poliţia oraşului.

Cu toate că au mai fost multe alte meserii şi profesii practicate de evreii din Dorohoi, mă gîndesc că e bine să mă opresc aici cu enumerarea lor şi să încerc a evoca şi alte categorii de evrei care prin profesiile lor au contribuit la asigurarea tuturor necesităţilor materiale şi spirituale ale populaţiei.

Care dorohoian n-a auzit de marele cărturar în ale Talmudului ce locuia lîngă baie şi se numea **Meir Leibiş** (alt nume al acestui erudit în Talmud nu s-a cunoscut). Acest om de o vastă erudiţie talmudică se bucura de stima, respectul şi veneraţia tuturor, inclusiv al clerului.

Dar tot pentru hrana spirituală au funcţionat în Dorohoi două cinematografe care erau proprietatea sau erau administrate de evrei: cinema "Lux" a lui **Izac Segal**, care deschidea în lunile de vară grădina-restaurant unde cînta fanfara regimentului 29 Infanterie din localitate şi **Max Cohn** cu **Mihel Lam**, care conduceau cinematograful liceului. Sălile ambelor cinematografe găzduiau din cînd în cînd trupe de teatru care vizitau oraşul cu regularitate, iar populaţia evreiască - cum putea, cum nu putea - frecventa sălile cu tot ce se producea acolo, film sau piesă de teatru.

Nimeni mai bine decît locuitorii oraşului Dorohoi nu au simţit greutatea deplasărilor cu trenul spre oraşele Bucovinei, Basarabiei de Nord etc.

Un drum la Cernăuţi cu trenul dura şase-opt ore, cu staţionări exasperante la Leorda şi Vereşti, iar în zilele geroase de iarnă erau chinuitoare.

Numai graţie iniţiativei şi priceperii celor cinci fraţi **Trau**, care au pus în circulaţie autobuze în toate direcţiile, spre nordul ţării, populaţia Dorohoiului (ambele naţionalităţi) a fost izbăvită de calvarul transportului. Astfel un drum la Cernăuţi dura o oră, în loc de şase-opt ore, iar călătoria se desfăşura în condiţii omeneşti.

Atît fraţii Trau, cît şi o serie de cărăuşi asigurau şi transportul mărfurilor. Merită a fi citate numele unor cărăuşi, oameni onorabili, ca **Avrum Tone, Iosib Fane, Oişie Ricls**, care apărau de răufăcători mărfurile încredinţate spre a fi transportate.

În afară de mărfurile aduse de negustorii din Iaşi, Galaţi, Cernăuţi şi Bucureşti au existat şi negustori cu ridicata ca **Zigmund** şi **Saul Segal,**

evrei de mare valoare dintre care trebuie citaţi: **Jean Chises, Carol Segal, Marcovici Mureş, David Făgădău, Mişu Rosner** şi alţii.

Evreii din Dorohoi se pot lăuda, iar noi îi elogiem pe toţi aceia care cu braţele, talentele, priceperea şi calităţile lor morale au înfrumuseţat viaţa întregii populaţii.

Cum să nu elogiezi - post mortem - pe cea mai bună, cea mai talentată şi mai înzestrată croitoreasă pentru femei, **Sofi Moscovici (Şafră)** sau **Roza Zvorişteanu** de pe Spiru Haret, fiica lui **Freidă Leie**, sau **Lugoşeanca**, soţia lui **Lupu Rabinovici**, al cărui nume adevărat nu a fost cunoscut, sau madam **Curs**?

Toate aceste croitorese, ca şi altele mai mici, au făcut ca femeile din Dorohoi să fie cochete şi elegante, realizînd, uneori, adevărate lucrări de artă.

Despre cizmarii evrei, care confecţionau încălţăminte elegantă, de calitate şi de bun gust, care puteau rivaliza cu produsele "Dermata" (la bocanci), "Filt" şi chiar "Bata" (la pantofi pentru femei) avem multe aduceri aminte admirative. Cu toate că produsele lor splendide erau "călcate în picioare", fiecare din noi îşi aminteşte de cîte un meşter iscusit; erau aşa de mulţi, dar numele lor adevărate nu au fost cunoscute de toţi, încît mi se pare a fi o nedreptate să nu amintim măcar pe cîţiva dintre ei: **Ioil, Ioină Segal, Herş Leib**, care a făcut armata la grăniceri etc.

Pe unul trebuie, totuşi, să-l citez deoarece a fost cizmarul nostru şi era cunoscut ca **Leibolă Hană Haiet** (z.l.) de lîngă baie. Acesta a fost model de om şi deosebit de talentat.

Cojocari şi blănari care au fost mai cunoscuţi: **David Cusmaru (Dudl Haim Şmils)** cu băieţii, care au ales profesia de contabili; mai mulţi **Craft, Breitholz, Leizer Cojocaru** (ginerele lui **Burăh Cohn**), **Dudl Olăşche** şi alţii.

Aş vrea să fac o remarcă: în multe orăşele sau tîrguri cu populaţie evreiască compactă, foarte mulţi evrei aveau porecle şi erau cunoscuţi uneori numai după poreclele lor. Eu cer scuze de la toţi acei care s-ar supăra, că numai din necunoaşterea numelui adevărat, m-am folosit de porecla pe care o purtau.

Alături de meseria de cojocari, căciulari sau blănari, dar independent de aceştia, au activat şi cîţiva negustori de pielicele şi blănuri care făceau export cu aceste produse.

Cei de care-mi amintesc erau: **Meir Blănar, Iţhak Iancovici, Zalman David** şi alţii.

Maistrul tăbăcar **Moişă Iuftaru**, de pe strada Stefan cel Mare, (ginerele lui **Moişă Răchită**), care vopsea şi tăbăcea atît de bine pielicelele încît rivalizau cu cele mai vestite astrahanuri. La Moişe Iuftaru veneau o serie de personalităţi din nordul ţării.

Este greu să te opreşti şi să nu înşiri mulţimea de meserii practicate de evreii din Dorohoi, care au satisfăcut cele mai mari exigenţe şi toate trebuinţele populaţiei, făcînd frumoasă viaţa tuturor.

Croitorii se împărţeau în două categorii mari:

a) de lux, pentru orăşeni;

b) pentru populaţia de la ţară, pentru ţărani.

Cel mai vestit croitor al oraşului a fost **Marcu Abraham (Mordhă Simhăs)**, urmat de **Buium Hascalovici, Iancu Krainic (Parizianul)**, după aceea **Blumer** şi alţii.

Croitori pentru ţărani au fost **Volf-Lupu Herşcovici (Volf Moineştărs), Dudălă**, mic de statură, pe strada Başota, **Şaie Sărăcuţ, Uşer der roităr, Moişă Sumărs** şi alţii.

Antisemiţii din toate timpurile spuneau că evreii sînt paraziţi. Numai cei orbiţi de ura împotriva evreilor nu au văzut şi n-au vrut să vadă cît de utile au fost profesiile şi meseriile practicate de evrei şi că aproape fiecare meseriaş primea cîte un băiat sau fată de la ţară pe care-i învăţa meseria cu multă dăruire.

Aceasta încă din anii 1920 şi după cîţiva ani au apărut meseriaşi de tot felul în sate, graţie meseriaşilor evrei care i-au învăţat meseria.

Sutele de meseriaşi evrei confecţionau tot ce era necesar în oraşul şi judeţul Dorohoi timp de zeci de ani... pînă la Holocaust, cînd au fost exterminaţi împreună cu mii de evrei din oraşul şi judeţul Dorohoi?

Cine le-a zugrăvit şi împodobit ca-

OAMENI, LOCURI, FIGURI

de IOSEF COHN

POPULAŢIA evreiască a oraşului Dorohoi, între cele două războaie mondiale, a fost destul de numeroasă, ea reprezentînd aproape jumătate din totalul populaţiei oraşului.

Cu toate că o bună parte a necesităţilor vitale ale populaţiei evreieşti a fost asigurată de Comunitatea evreilor din Dorohoi prin organismele sale ca: şcoală, spital, azil de bătrîni, baie rituală, grădiniţă de copii, fabrică de azimă - maţot -, teren şi parc sportiv Macabi, celelalte necesităţi ale vieţii de zi cu zi au fost asigurate printr-o multitudine de inţiative, prin crearea de bunuri materiale şi spirituale chiar de locuitorii acestui orăşel.

Întrucît sănătatea este cel mai important lucru pentru om, trebuie să încep deci cu doctorii evrei care au asigurat asistenţa medicală necesară atît evreilor cît şi restului populaţiei. Cu doctori ca: **Schleiher, Mendl Segal, Cezar Segal, Leizerovici, Danilof, Pomîrleanu, Kreisler, Şapcaru, Leon Marcovici** şi alţii, precum şi dr. **Binder** şi dr. **Axler** din generaţia mai veche, sănătatea publică a fost în mîini bune. Întreaga populaţie - evrei şi neevrei - au avut multe cuvinte de laudă pentru doctorii evrei din oraşul Dorohoi.

De foarte multă preţuire din partea populaţiei s-a bucurat dentistul **Vald**, despre care se spunea că prin zîmbetul şi bonomia sa opreşte durerea de dinţi a pacienţilor chiar la intrarea lor pe uşa cabinetului său.

Aprecierile de mai sus nu ar fi complete dacă nu s-ar arăta că toţi au fost simpatizanţi sionişti, uşile lor find deschise oricărui trimis al organizaţiilor de tineret sionist care-i vizitau cu diferite însărcinări, ca sprijin bănesc pentru organizaţiile de tineret sionist, golirea cutiilor Keren Kayemet Le Israel, sau bilete la diferite festivaluri, baluri etc.

Din cele trei farmacii existente în Dorohoi, două erau conduse sau constituiau proprietatea unor evrei ca **Naiman** şi **Roşu**, iar activitatea lor a fost mult apreciată de cetăţenii oraşului.

Ca şi medicii evrei care se bucurau de stima generală, au fost şi unii avocaţi

Tg. Jiu şi evreii au fost internaţi în lagărul care ea acolo. Pe tot drumul nu li s-a dat evreilor nici o bucată de pîine, avînd numai voie să ia apă prin staţiile pe unde au trecut. După cîteva zile legionarii din Dorohoi, au strîns alţi evrei în oraş şi i-au adus în aceleaşi condiţii la lagărul de la Tg.Jiu. Acolo, aceşti evrei au stat vreo patru luni, la muncă silită, la tăiatul pietrei pentru executarea unui tunel în Valea Jiului, fără a se îngriji de hrana lor, doar Comunitatea din Bucureşti a trimis merinde şi îmbrăcăminte pentru ei. După vreo patru luni au fost eliberaţi, putînd să plece fiecare acasă, fără a fi îngrijiţi de drum.

După scurt timp, în octombrie 1941, au fost trimişi în Transnistria cam 14.500 de evrei din tot judeţul Dorohoi. Numai vreo 450 de evrei care au plătit sume importante, au putut să obţină autorizaţii de rămînere în oraş.

Prefect al judeţului Dorohoi era atunci colonelul **Barcan**, iar primarul comunei Dorohoi era inginerul **Jenică Pascu** şi preşedintele comisiei de triere era farmacisul **Gheorghe Timuş**, în special aceştia doi din urmă trăiau înainte în relaţii strînse cu evreii, ca în aceste timpuri să se arate ca cei mai înverşunaţi duşmani. În urma intervenţiei făcute la mareşalul Antonescu de către dr. **Filderman**, s-a obţinut un ordin de oprire a trimiterii evreilor din Dorohoi în Transnistria. Acest ordin, deşi a sosit la timp, a fost dosit de susarătata comisie şi înregistrat după ce trenul a plecat din Dorohoi spre Transnistria. Toţi evreii care au plecat n-au avut voie să ia cu ei decît un geamandan, sau o legătură cu lucruri. Ţăranii din judeţ au fost parcă informaţi că evreii au trebuit să părăsească casele şi chiar în aceeaşi zi au venit din toate colţurile judeţului cu căruţe şi au încărcat tot ce au găsit în casele evreilor, iar mulţi au ocupat chiar casele şi prăvăliile lor.

Sînt de notat următorii conducători legionari din Dorohoi: **Isoceanu** (fiul preotului din comuna Sendriceni), care era primarul oraşului, **Marcel Adam**, **Floria**, **Garagiuc**, comisar, ing. **Jenică Pascu**, **Eftimie**, **Luţa**, **Mercur**, preotul **Sandovici**, şi mai toţi preoţii judeţului.

Suferinţele economice ale evreilor.

Toţi profesorii evrei din şcoli şi de la liceu au fost eliminaţi, printre care: prof. **Anderman** de la liceu, cunoscut ca un profesor eminent, prof. **Zoller** de matematici, dr. **Marcu Pomîrleanu**.

S-au luat ostatici vreo 80 de evrei, care au fost ţinuţi închişi în sinagogi sub santinelă, din iulie 1941, pînă în mai 1942.

Purtarea semnului galben era obligatoriu din iulie 1941 pînă în iulie 1943.

De la ora şapte seara pînă la ora opt dimineaţa, era interzisă circulaţia evreilor în oraş.

În piaţă nu aveau voie să tîrguiască evreii decît după ora 10 dimineaţa, pentru ca creştinii să se aprovizioneze întîi. Ţăranii nu aveau voie să aprovizioneze pe evrei acasă cu produsele lor.

Numărul deportaţilor în Transnistria din întreg judeţul Dorohoi era de 14.500 evrei, din care 10.000 au murit în condiţiuni groaznice, şi numai vreo 4.400 evrei s-au întors din Transnistria, cam la începutul anului 1944.

Localităţile din Transnistria erau în jurul oraşelor Moghilev, Djurin, Şargorod etc.

În Dorohoi a fost o unitate militară germană cu un comandant, care dădea directive autorităţilor româneşti, în special pentru persecutarea şi exterminarea evreilor.

Cîteva sinagogi au fost devastate.

Au fost colecte silite, estorcări continui de bani şi efecte.

La întoarcerea evreilor din Transnistria, Comunitatea a fost cea care s-a îngrijit de aprovizionarea cu alimente, îmbrăcăminte şi adăpost.

Au fost organizaţii clandestine de haluţim ale tineretului.

În urma răboiului au venit în oraşul Dorohoi, odată cu întoarcerea din Transnistria a evreilor, mulţi evrei din Bucovina precum şi din orăşele din judeţ. Mulţi din ei au plecat apoi în Israel.

prietari de moşie **Hoişie Moscovici, Herşcu Berar, Avram Calmanovici, Rubin Spodheim** etc.

Veniturile comunităţii israelite constau din "gabela", adică din taxe pentru tăiat păsări, şi pentru carne de vacă şi miel, apoi din taxe şcolare şi din diferite donaţii.

Relaţiile, în general, între evrei şi creştini nu erau rele, aceasta pînă la venirea legionarilor, cînd prieteni notorii ai evreilor au devenit peste noapte legionari, sau cel puţin simpatizanţi legionari.

După Dictatul de la Viena, ruşii au ocupat noua linie din nordul judeţului Dorohoi, printre care şi oraşul Herţa, locuit în mare parte de evrei.

Trupele româneşti, care se aflau în acea regiune, au trebuit să se retragă spre oraşul Dorohoi. În dimineaţă unei zile de luni, 1 iulie 1940, s-a iscat o discuţie asupra liniei de demarcaţie între grupul de ofiţeri al unităţii militare româneşti şi conducătorul trupelor de ocupaţie sovietice, şi atunci comandantul trupelor sovietice a dat ordin să se ocupe cu forţa linia după o hartă pe care o avea el, şi a mitraliat grupul unităţii româneşti.

Printre soldaţii căzuţi era şi un soldat evreu, originar din Piatra Neamţ.

Cadavrul soldatului evreu a fost dus la cimitirul evreiesc din Dorohoi. Mulţi evrei au socotit de datoria lor, să vină la cimitir, în frunte cu dr. col. în rezervă **Axler**, ca să asiste la înmormîntare. În timpul slujbei religioase la mormînt, evreii s-au pomenit atacaţi de un pluton de soldaţi români, în frunte cu un ofiţer, şi au fost împuşcaţi aproape toţi evreii aflaţi acolo. Dr. **Axler** şi încă un evreu au scăpat ca prin minune. Printre victime era şi fiul librarului **Bercovici** din Dorohoi, care era soldat în uniformă.

Din Bucovina au sosit în Dorohoi în acea zi două regimente în retragere şi au ocupat toate străzile oraşului. Aceste două regimente s-au împrăştiat în plutoane, în frunte comandantul respectiv, cu armele încărcate, în linii de tragere.

În dimineaţa acelei zile, cîţiva evrei s-au pomenit în casele lor cu vizitele unor ofiţeri, care au cerut să le dea voie să se culce, să se odihnească. La un semnal dat de un căpitan, în după masa acelei zile, cînd au intrat regimentele în oraş, prin tragere în aer cu un revolver, au tras focuri de revolver şi ofiţerii care erau adăpostiţi în casele evreilor. Şi sub pretextul că evreii trag în trupele româneşti, a început împuşcarea evreilor aflaţi pe stradă.

Acest masacru ar fi continuat, dar s-a întîmplat o minune, s-a dezlănţuit o ploaie torenţială, cu tunete şi fulgere groaznice, şi aceste atacuri criminale au încetat.

Proprietarul de moşie **Avram Calmanovici**, venind cu căruţa de la moşia lui la Dorohoi, a fost omorît şi jefuit în după amiaza acelei zile groaznice.

Tot în după amiaza acelei zile a intrat în Regimentul 29 un pluton de soldaţi din trupele în retragere, în frunte cu un ofiţer, care a dat ordin, ca toţi evreii din Regimentul 29, aflat în cazarmă, să fie adunaţi într-un loc şi tocmai cînd era gata să fie împuşcaţi, soseşte comandantul Pieţei, căpitanul **Stino**, care, văzînd într-un colţ vreo 60 de soldaţi evrei selecţionaţi pentru executare, a dat imediat ordin ca plutonul străin de regiment să părăsească cazarma, şi astfel au fost salvaţi aceşti evrei.

După această ispravă au urmat luni grele pentru evrei, cu tot felul de persecuţii, cu stoarceri de bani, sub tot felul de ameninţări.

În noaptea de 19 iunie 1941 au fost ridicaţi pe neaşteptate, un număr de peste 200 evrei, notabilităţi din oraş, şi duşi la poliţie, de acolo la Legiunea de jandarmi, unde au fost percheziţionaţi şi crunt bătuţi, ţinuţi vreo două zile fără mîncare şi apă, izolaţi de toţi apropiaţii lor. Aceştia au fost duşi apoi sub un cordon de jandarmi la gară, unde au fost îmbarcaţi în mod sălbatec într-un tren de vreo sută de vagoane, unde erau deja îmbarcaţi circa 2500 de evrei, din orăşelul Darabani. Aceştia au fost duşi pe jos, fără hrană, sleiţi de puteri, cale de vreo 20 de kilometri, la gara Vorniceni, unde au fost îmbarcaţi, şi trenul a plecat la Dorohoi. Din Dorohoi, trenul a pornit şi a ajuns după zece zile în gara

bine organizat şi avea o bună reputaţie, scoţînd contingente de absolvenţi foarte buni.

În tot timpul anilor, exista o singură baie cu aburi, şi mikva tradiţională, construită de evrei, iar Comunitatea a reconstruit-o, modernizînd-o şi servea populaţia evreiască, precum şi populaţia creştină, că altă baie nu fiinţa în oraş.

În oraşul Dorohoi au fost cîteva fabrici, toate înfiinţate de evrei, nici una de vreun creştin. Prin 1880, **Joil Hersch Zoller**, un mare bogătaş şi mare cărturar, a clădit prima moară sistematică de măcinat grîu, de patru pogoane zilnic, şi care există şi astăzi. Prin anul 1925, **Leib Rapaport** a înfiinţat o fabrică de pălării de stofă, şi furniza pălării în multe oraşe din ţară. Imediat după primul război, **Hoişia Moscovici, Urze Lerner,** şi **Avram Cohn** au înfiinţat o fabrică de pielărie şi săpun. **Aron Pomîrleanu** a înfiinţat o fabrică de lumînări. In ce priveşte meseriaşi ca cizmari, tîmplari, zugravi, alămari, tinichigii, curelari, zidari, brutari, geamgii, aceştia toţi erau evrei.

Din viaţa culturală putem nota, ca originari din orăşul şi judeţul Dorohoi pe: **Carol Drimer, Magid**, care era directorul Keren Hajesodului din Bucureşti, scriitorul şi poetul **Iacob Gropper, Idov Cohen**, fost deputat în Knesset, **Levanon**, actualmente în Haifa etc.

Ca profesiuni libere: medicii **dr. Rufold Kremer, dr. Binder, dr. Axler, Dr. Schleicher, dr. Mendel Segal, dr. Cesar Segal, dentist Segal, dr. B. Danilov, dr. Marcu Pomîrleanu, dr. Kohn, dr. Lazarovici** etc.

Înainte de primul război mondial nu era nici un avocat evreu în Dorohoi.

După primul război au activat în Dorohoi următorii avocaţi evrei: **Carol Segal-Băluş, Jean Kizes, Marcovici-Mureş, Rosner, Făgădău, Lipovici, Izu Abramovici** şi alţi cîţiva.

Ca rabini putem nota: **Leizer Wolf** din Bucecea, rebe **Jechiel Tirer**, nepot al renumitului rebe **Chaim Czernowitzer**; rabinul **Berl Drimmer**, reputat cărturar, rabinul **Naftuli Schmerler**, rabinul **David Schaechter** etc.

In afară de comunitate, erau organizatii sioniste foarte active, animate de **Hoişia Moscovici**, care era preşedintele Keren Hajesodului toţi anii, şi apoi de **Avram Jeger**, profesorii de ebraică **Kupferstein** şi **Maranz** etc.

Se colectau întotdeauna sume importante, pentru fondurile sioniste şi, cunoscut, ca proporţie specifică, erau superioare multor oraşe din România, datorită faptului ca preşedintele Keren Hajesodului, **Hoişia Moscovici**, subscria cîte 60.000 lei pe an pentru Keren Hajesod, ceea ce era un imbold pentru toţi evreii, care au trebuit să subscrie fiecare cu sume importante. De exemplu, oraşul Dorohoi, a dat 600.000 lei într-un an pentru Keren Hajesod, cred în anul 1925, iar oraşul Botoşani, care a avut un număr de evrei de trei ori mai mare ca Dorohoi, şi mult mai înstăriţi, a dat 800.000 lei.

În consiliul comunal din Dorohoi au figurat ca membri: **Hoişia Moscovici, Moişe Chitlaru, av. Jean Kizes, av. Marcovici-Mureş, av. Făgădău** etc.

Hoişia Moscovici figura totdeauna ca delegat al judeţului Dorohoi la camera de comerţ din Botoşani, care funcţiona pentru regiunea de nord a Moldovei. Hoişia Moscovici era ales totdeauna ca preşedinte al Curţii cu juri, şi preşedinte al Tribunalului de Arbitraj de pe lîngă Tribunalul Dorohoi.

În a doua jumătate a secolului trecut erau mari arendaşi de moşie, cîţiva evrei din Dorohoi, şi anume **Ioil Herş Zoller**, care a avut în arendă vreo două-trei moşii, un evreu evlavios, şi nu se lucra la moşiile lui nici sîmbăta, nici duminica; fraţii **Mochi** şi **Kalman Fischer**, care au avut multe moşii în arendă.

O moşie, numită Ibăneşti, a fost cumpărată cam în 1900 de către **Mochi Fischer**, pe numele avocatului său **Burghele Gheorghe** şi arendată lui **Mochi** pe timp de 99 de ani, pentru ca după doi-trei ani, acest Burghele să se erijeze în mare proprietar şi să-l trateze pe **Mochi Fischer** în modul cel mai ingrat, pentru ca să-l dea apoi afară cu totul de pe moşie.

După primul război au fost pro-

dispersat.

Prin anul 1894, comerciantul **Hoişie Moscovici** a luat iniţiativa constituirii "Epitropiei Comunităţii Israelite" din Dorohoi. S-a constituit primul comitet al Epitropiei sub preşedinţia de vîrstă a lui **I. L. Bercovici**, vicepreşedinte **Hoişie Moscovici**, casier - **Jekel Şolişoier (Loebel)**, şi ca membri: **Aron Pomîrleanu, Iancu Şaieş, Mehel Auerbach, Israel Marcus, Leib Rapaport**, etc. În anul 1914, Hoişie Moscovici a devenit preşedinte al Epitropiei, iar după anul 1926 s-au perindat ca presedinţi ai Epitropiei: **dr. Rudolf Kremer, dr. Max Fischer, Julius Fischer, av. Jean Kizes, av. Marcovici-Mureş, dr. Axler si Hesia Moscovici**.

În timpul primului război mondial evreii au avut mult de suferit în urma unor măsuri ce le lua comandantul Pieţei din Dorohoi, un anume Colonel **Colori**. În ajunul sederului, i se năzăreşte comandantului Pieţei să rechiziţioneze evrei - fără deosebire de vîrstă sau ocupaţii, stare socială, stare de sănătate - la munca obligatorie, la săparea de şanţuri. Ordinul suna: "**Toţi evreii de la vîrsta de 16 ani în sus să se prezinte la regiment**". Îndrăzneaţa şi riscanta intervenţie a preşedintelui Comunităţii de atunci **Hoişie Moscovici**, a obţinut de la autorităţi ridicarea acestui ordin. A contribuit şi faptul că comandantul trupelor franceze, Colonelul Devasoigne, a fost găzduit în casa lui.

Un episod din aceste persecuţii a fost descris de regretatul ziarist **Peter Weissman** în ziarul "Viaţa noastră". Peter Weissman, fiind în acel timp student în medicină, a fost detaşat, ca asistent pe lîngă profesorul **dr. Alexandrescu-Dersca**, care era atunci medic colonel al ganizoanei. Era vorba de ordinul care l-a dat comandantul Pieţei, ca toţi evreii să fie tunşi de bărbi şi perciuni, sub pretextul higienei, şi Peter Weissman descrie cu cîtă energie a luptat contra acestei măsuri presedintele comunităţii, Hoişia Moscovici, care a obţinut anularea acestui ordin.

Tot în timpul primului război, Dorohoiul era localitate de refugiu pentru evreii plecaţi din oraşele ocupate de nemţi, şi pentru evreii supuşi austrieci şi germani, localitate de internare şi comunitatea israelită sub preşedinţia lui Hoişia Moscovici, s-a ocupat de ei, pentru hrană şi îmbrăcăminte şi pentru mesele tradiţionale de paşti şi sărbători.

După primul război au urmat cîţiva ani de linişte, pentru ca să înceapă apoi iarăşi regim de persecuţiuni şi teroare contra evreilor.

În Dorohoi era un centru important al cuzismului şi cuzistul Marcel Adam a fost ales de cîteva ori deputat în acest judeţ.

În ajunul celui de-al doilea război, au fost 15 case de rugăciuni în Dorohoi, care se administrau prin gabaimi, Epitropia Comunităţii a îngrijit de o şcoală primară mixtă de băieţi şi fete, baia, un spital de 40 de paturi, azil de bătrîni, orfelinat, cimitir, fabrica de azime, grădiniţa de copii. Încă din prin 1890 s-a cumpărat de către Comunitatea israelită un teren mare în centrul oraşului, pe care Epitropia, cu ajutorul dat de către "Alianţa Israelită" a clădit un local mare şi frumos pentru şcoală. A mai înfiinţat tot pe acest teren, un teren de fotbal, pe care pe lîngă echipele evreieşti, jucau şi formaţii creştine, şi ale ofiţerilor din Garnizoana Dorohoi, iar echipele evreieşti se distingeau mai totdeauna, avînd jucători destoinici.

În 1940 elevii evrei au fost eliminaţi din liceele statului, şi un evreu de acolo, numit **Zaharia Hecht**, a luat iniţiativa înfiinţării unui liceu evreiesc în acest oraş, şi a obţinut cu ajutorul dr. **Fildermann** şi şef rabinul **Şafran**, o autorizaţie a Ministerului Cultelor pentru funcţionarea acestui liceu. Acest liceu a funcţionat cinci ani de zile, pînă după armistiţiu. Personalul didactic era compus din: **Zoller**, profesorul de matematici şi directorul liceului, actualmente în Israel, **Scheib**, profesorul de latină, **Anna Auerbach**, profesorul de limbă franceză, **Schajowicz**, ştiinţe, **Haller**, limbi străine, **Jacques Loewenson**, istorie, **I. Solomon**, limba ebraică, **Leibu Segenreich**, profesorul si secretarul liceului, etc. etc. Acest lucru era foarte

O MĂRTURIE - DOCUMENT
DECLARAŢIA FIULUI LUI HOIŞIE MOSCOVICI
de MICHEL MOSCOVICI

NU EXISTĂ evreu dorohoian care să nu fi auzit de HOIŞIE MOSCOVICI. El rămîne în istoria evreilor din Dorohoi ca una din personalităţile cele mai marcante din galeria de onoare a conducătorilor evrei din România.

Fiul lui, Michel Moscovici, care nici el nu mai este în viaţă, ne-a lăsat un document de o mare valoare istorică din viaţa oraşului Dorohoi.

România, DOROHOI, - conform chestionarului pentru Pinkas Hakehiloth
Declaraţia dlui Michel Moscovici **1158/70 - N 03/1730**
preluată februarie 1960 la Tel Aviv
de Josef Schieber

Datele personale: Mă numesc Michel Moscovici şi locuiesc în Tel Aviv, str. Bikurei Haitim no.9.

Sînt născut la 22 mai 1884 în Dorohoi.

Părinţii mei - Hoişie şi Perla Moscovici sînt morţi, tatăl a murit în anul 1948 la Bucureşti, şi mama în anul 1931 în Dorohoi.

Domiciliul meu la începutul războiului era Bucureşti, însă părinţii mei locuind la Dorohoi, şi avînd moşie, şi pădure şi alte afaceri la Dorohoi, veneam deseori la Dorohoi.

Am venit în ţară în anul 1950.

Comunitatea care o descriu este Dorohoi.

Evreii erau stabiliţi în acest oraş de 400-500 de ani. În cimitirul vechi din acest oraş sînt morminte cu inscripţii datate de prin anul 1500-1600.

Exista în oraş o sinagogă veche de sute de ani - denumită "şilul oraşului" - construită din lemn de stejar şi era înnegrită de vremuri. Acest locaş era adulat de evrei ca un locaş sfînt. Prin anul 1890, un primar de atunci, un anume Cernovodeanu, a pus într-o bună zi nişte lucrători şi a dărîmat acest locaş, fără să înştiinţeze pe evrei, ci în mod cu totul intempestiv şi fără vreo aprobare a ministerului, ci de la sine putere.

Evreii de pe atunci au intervenit, au reclamat, dar fără nici un rezultat, căci fapta era îndeplinită.

După vreo doi-trei ani, fiind primar acolo un anume Burghele, acesta a construit pe acel loc o fîntînă, cu un acoperiş avînd o cruce pe el. Din lemnul rezultat din dărîmarea acestui "şil", boierii de pe atunci din oraş şi-au făcut mobilă. Era o lovitură grea pentru evrei, căci era un locaş sfînt pentru ei şi datat de sute de ani.

Exista în oraş o biserică creştină, construită tot din lemn de stejar, datată tot de sute de ani, care este neatinsă şi în ziua de astăzi.

Comunitatea evreilor din Dorohoi a fost înfiinţată de abia prin anul 1894. Pînă la această dată nu exista nici o organizaţie evreiască, şi sinagogile se conduceau de către gabaimi, iar celelalte instituţii necesare, ca : baia (mikve), fabrica de azime de Paşte, asistentă medicală şi socială, şcoli (hederim si Talmud Tora), cimitir, se făceau în mod

încheierea scurtei, dar emoţionantei festivităţi: "**Mai mult decît îmi datorează mie evreii, datorez eu evreilor într-o perioadă grea a vieţii mele**". Şi ne-a povestit că în anii 1953-1956, cînd a fost întemniţat pentru activităţi anticomuniste, a fost ajutat în închisoare de militanţi sionişti aflaţi în detenţie atît pe plan material, cît si moral. "Şi nu ştiau nimic despre sprijinul pe care l-am dat evreilor dorohoieni în timpul războiului" - a adăugat acest minunat interlocutor, dar, ca să mă înţelegeţi mai bine am să vă povestesc o întîmplare:

Mă aflam în închisoarea Securităţii, supranumită "casa groazei" pe strada Vasile Lupu din Ploieşti, unde eram arestat şi cercetat pentru "crima de înaltă trădare". Ce crimă făcusem şi cît eram de vinovat, s-a văzut mai tîrziu...

Într-o zi am fost scos din celulă şi "dus sus". Cu ocheleri negri şi mîinile legate la spate... Am intrat în panică. În închisoare orice lucru nou, necunoscut, vine întovărăşit de teamă. Unde mă duce? Şi pentru ce?.. Ghidul a bătut la o uşă şi apoi a deschis-o. Mi s-au scos ochelarii, gardianul a salutat milităreşte şi a plecat. Mă aflam într-un birou mare, cu perdele şi cîteva fotolii de piele. În dreptul ferestrei am zărit silueta unui bărbat înalt, îmbrăcat în haine civile. Era un tip masiv cu o coamă de păr roşcat şi cu ochelari cu ramă groasă. Cum mă privea, cu insistenţă, păşind încet spre mine, am simţit un fior de frică.

- Ia loc! - mi-a spus.

S-a apropiat, ameninţător spre mine. - Mă, tu şti unde te afli?

- Nu! - am răspuns eu, aşezîndu-mă la locul indicat.

- Te afli în biroul Comandantului!

In prima clipă, am făcut gestul de a mă ridica în picioare.

-Stai jos! - mi-a spus el.

Iată-mă, deci, în faţa celebrului colonel Strul Mauriciu. În închisoare, aflasem de la deţinuţii mai vechi, că omul e de loc din Tg. Mureş şi că e singurul supravieţuitor din familia care i-a fost ucisă de nemţi, la Auschwitz. Era cunoscut ca un om dur, aspru şi foarte abil. Atenţie mărită! - am gîndit.

După ce m-a privit insistent cîteva minute, a început, cu o voce fermă:

- Spune-mi, mă, tu ai fost legionar?

- Nu, domnule colonel. Am declarat şi la anchetă.

- Ştiu, dar pentru mine nu-i suficient. Eu vreau să-mi explici ***de ce*** *n-ai fost legionar?*

- Păi, domn colonel, ce nu e clar?.. N-am fost legionar. De obicei negaţia nu cere probe.

- Vorbeşti prostii. Trebuie să fi avut tu un motiv întemeiat că ai refuzat... De ce?

- Domnule colonel, eu am fost învăţat să judec lucrurile singur şi numai cu capul meu şi să acţionez cum îmi dictează conştiinţa...

- Da? Atunci de ce nu te-ai făcut comunist?

Încurajat de privirea lui, am spus:

- Domnule colonel... din aceleaşi motive...

L-am văzut încruntîndu-se... Cine, dracu, m-a pus să vorbesc?.. Precis că l-am supărat... Ii urmăream, cu teamă, mişcările... Colonelul s-a apropiat de geam, şi-a aprins o ţigară, apoi, brusc, s-a întors spre birou, de unde a ridicat un dosar gros, pe care mi l-a întins: era un dosar cafeniu, legat cu sfoară şi pe copertă era scris ***Securitatea Oraşului Dorohoi****. Înfricoşat, mi-am ascuns mîinile la spate.*

- Ia-l...Citeşte, fără frică! Scrie despre tine, acolo!

Am răsfoit dosarul, cu emoţie...

Erau zeci de declaraţii. Am recunoscut, printre semnături, cunoscuţi din copilărie, din armată, prieteni, rude, vecini... Nume amestecate, creştini, evrei, mai ales evrei.

- Spune-mi, mă, ce ai făcut, tu, acestor oameni de te laudă?

- Ce pot eu să vă spun?

- Nu face pe prostul... Vreau o explicaţie. Trebuie să existe o explicaţie!

- Domnule colonel, există o singură explicaţie: oamenii aceştia ştiu că eu am iubit cu pasiune locurile în care m-am născut, oraşul, grădinile, casele şi toţi oamenii care au trăit acolo...

Ascultînd amintirile domnului Mircea Bantaş, nu-mi ieşea din minte faptul că omul acesta nobil şi de o vastă cultură, doctor în drept al universităţii bucureştene, a muncit, după ce a ieşit din închisoare, timp de treizeci de ani, ca, ţineţi-vă răsuflarea - maistru săpunar la cooperativa "Chimica Invalizi"!

"Şi ce-i cu asta?" a răspuns omul din faţa mea uimirii ce mi se citea pe chip. Săpunul e fabricat pentru a-l curăţi pe om. Nu numai fizic, ci şi moral"...

RECUNOAŞTERE şi RECUNOŞTINŢĂ

de VICTOR BÂRLĂDEANU
Secretar General al Asociaţiei de prietenie România – Israel

L-AM CUNOSCUT pe **Domnul Mircea Bantaş** (şi subliniez într-adins acest cuvînt deoarece avem de-a face într-adevăr cu un domn în toată puterea cuvîntului) datorită unor dorohoieni inimoşi, capabili nu numai de recunoaştere, dar şi de recunoştinţă. Mă voi explica de îndată: în timp ce recunoaşterea presupune doar faptul de a lua pur şi simplu la cunoştinţă un merit oarecare, recunoştinţa înseamnă traducerea recunoaşterii în act, concretizarea ei pe plan moral şi, de ce nu?, material.

Cei doi dorohoieni cu suflet mare sînt: **Shlomo David**, redactorul, alcătuitorul şi îngrijitorul monumentalului volum dedicat localităţilor cu importantă populaţie evreiască din fostul judeţ Dorohoi (e vorba chiar de oraşul Dorohoi, apoi de Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut), domnul **David** aflîndu-se în România spre a aduna material pentru tomul al doilea al acestei extraordinare lucrări şi spre a exprima recunoştinta organizaţiei dorohoienilor din Israel faţă de domnul **Mircea Bantaş**. Pe celălalt dorohoian nu l-am întîlnit personal, dar din amintirile pe care le-a publicat juristul **Iancu Şaiovici** în amintitul tom am izbutit să înţeleg mai profund adevărul şi sensul faptelor domnului Bantaş ce justifica întru totul atît recunoaşterea, cît şi recunoştinţa.

Domnul Mircea Bantaş

Emoţionat pînă la lacrimi a fost momentul cînd domnul Şhlomo David i-a înmînat - în cadrul simplu, modest al încăperii ce găzduieşte sediul Asociaţiei noastre de prietenie româno-israeliene de pe Calea Victoriei 112 - unui om cu chipul brăzdat de furtunile aprige prin care a trecut, **Mircea Bantaş**, în vîrsta de 71 de ani, "Diploma de onoare" ce glăsuieşte despre recunoştinţa dorohoienilor din Israel faţă de **Mircea Bantaş** şi institutoarea **Mariana Bantaş**, care, în perioada premergatoare intrării României în război alături de trupele Axei fasciste şi a dictaturii antonesciene, au ajutat şi salvat mulţi evrei din oraşul Dorohoi. Fraza ce încheie Diploma mi s-a părut, în curăţenia si simplitatea ei, ca o pecete de lumină pe acest zguduitor document: "**Familia Bantaş a fost un exemplu cald de omenie**".

Nu numai participant, dar şi părtaş din toată inima la respectiva ceremonie, am aflat, cu această ocazie, un şir de amănunte semnificative care iluminau puternic faptele de omenie săvîrşite în vremi de restrişte de către familia Bantaş. Încărcat de tîlc mi s-a părut cuvîntul rostit de domnul Bantaş la

Recepţia de la Ambasada României

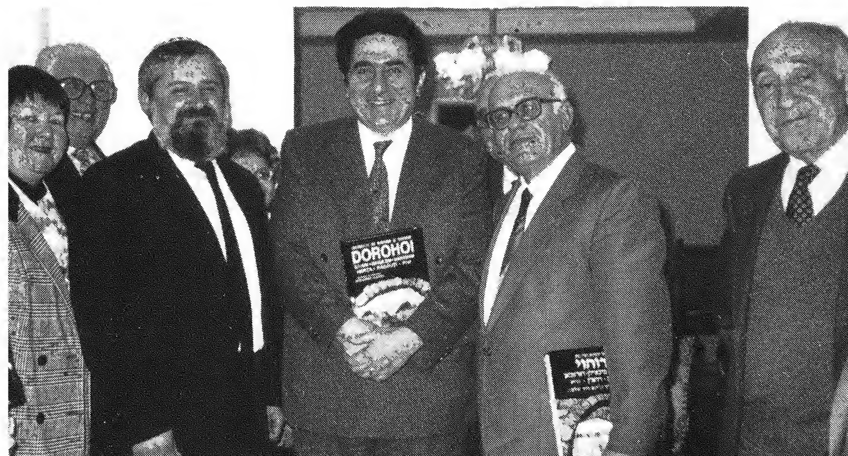
Cu ocazia apariţiei volumului **Dorohoi**, Excelenţa sa dr. Radu Homescu, Ambasadorul României în Israel, a oferit la 11 martie 1992 o recepţie.

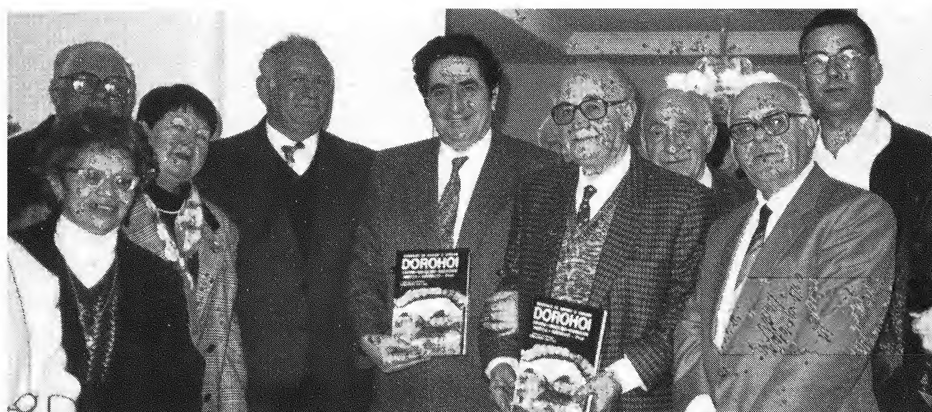
Delegaţia noastră a înmînat dlui dr. Radu Homescu primul volum "Generaţii de iudaism şi sionism în judeţul Dorohoi". Într-o atmosferă cordială participanţii au depănat amintiri din locurile natale...

S-a manifestat dorinţa de relaţii între foştii "dorohoieni" şi autorităţile locale din jud. Dorohoi, chiar eventualitatea unor "oraşe gemene" între Dorohoi şi o localitate din Israel, cu legături reciproce în diverse domenii de activitate.

Delegaţia a propus ca una din zecile de sinagogi care au existat în Dorohoi - de-a lungul generaţiilor - să fie transformată într-un muzeu evreiesc, care să eternizeze cei 500 de ani de aşezare evreiască în tîrgurile din judeţul Dorohoi. Aci vor fi expuse fotografii, obiecte de cult, cărţi, documente despre pogromul din Dorohoi la 1 iulie 1940, despre deportările din Transnistria în care au murit peste 5000 de evrei din judeţul Dorohoi, victime nevinovate ale prigoanei din România anilor 1941-44. Trebuie arătat poporului român, prin documente şi mărturii, adevărul despre tragedia acelor timpuri, nu pentru culpabilizare ci pentru ca asemenea crime să nu se mai repete niciodată. Acest muzeu va atrage turişti evrei din toată lumea.

Dr. Radu Homescu, Ambasadorul României şi-a manifestat aprecierea deosebită pentru activitatea şi realizările "dorohoienilor", iar noi ne-am despărţit cu sentimentul că doleanţele noastre au fost bine recepţionate şi transmise spre cunoştinţă şi aplicare celor de pe meleagurile unde ne-am născut şi am trăit!

SUTE DE ANI ÎN COMUNIUNE

de Dr. ADRIAN ROŞCA
Consilier al primăriei Dorohoi

Dorohoi, oraş străvechi, aşezat pe 7 coline (*) la confluienţa rîului Jijia cu pîrîul Buhai, a fost nu numai leagănul unor evenimente memorabile din istoria poporului nostru ci şi locul unde au strălucit minţile şi au bătut inimile unor figuri proeminente ale ştiinţei şi culturii româneşti.

Fluxul şi refluxul istoriei a făcut ca acest oraş să rămînă în acelaşi spaţiu carpato-danubiano-pontic.

Prima atestare documentară o găsim în timpul domniei lui Alexandru cel Bun la 6 octombrie 1407 semnată de 27 boieri moldoveni printre care şi Mihail Dorohoianul.

Documentele ulterioare din timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1433) acorda privilegiul negustorilor, ruşi, armeni, tătari, sarazineni şi evrei.

Oraşul Dorohoi a constituit un "popas bun şi prietenos" pentru negustorii străini care veneau dinspre Hotin şi Cernăuţi plecînd spre Galaţi şi Marea Neagră. Dintre neguţătorii străini amintiţi mai sus, evreii s-au localizat, construind şcoli, sinagogi, băi rituale, contribuind la dezvoltarea comerţului şi ridicarea gradului de civilizaţie a localităţilor pe care le-au populat.

Pătrunderea negustorilor evrei în Moldova a fost facilitată de Alexandru cel Bun, care într-adevăr îşi merita numele.

Mulţi evrei au locuit în oraşul Dorohoi, împăcîndu-se bine cu băştinaşii ajungînd la un moment dat să fie mai mult de 50% din populaţia urbei. Astăzi au rămas mai puţin de 100 de persoane (0,30% din populaţia oraşului).

În decursul anilor populaţia din oraşul şi judeţul Dorohoi, din care au făcut parte şi evreii şi-au adus contribuţia la realizarea evenimentelor ţării ca cele din 1848-1859, 1918.

Numeroşi dorohoieni evrei şi-au jertfit viaţa pentru apărarea ţării în războiul din 1877-1878-1916-1918 şi 1940-1944.

Moara Fischer, şcoala evreiască, sinagogile, cimitirele evreieşti sînt mărturii că în oraşul Dorohoi, au trăit, au muncit şi s-au stins generaţii de evrei care vor rămîne în memoria şi conştiinţa dorohoienilor, atît cît va exista Dorohoiul.

*) Cele 7 coline ale oraşului Dorohoi: Trestiana, Beldiman, Criva, Răileni, Terinca, Păscari, Ţînţarului.

Nota Redacţiei: Dl. **Adrian Roşca,**fost primar al oraşului Dorohoi, distins cu Diploma de Onoare a Organizaţiei originarilor din Dorohoi.

Mesajul primarului din Dorohoi,

Stimaţi prieteni din Israel,

Avînd calitatea de primar al oraşului care vine prin istorie de 585 de ani şi ca om cu suflet pentru suflet, vă rog să primiţi cele mai calde urări de bine, noroc, fericire şi multă sănătate.

Am citit şi recitit cartea pe care mi-aţi dăruit-o, în care am găsit aproape totul ce îi trebuie, inclusiv sufletului meu. Văd în ea oameni care s-au născut pe acest meleag mioritic; care s-au format aici împreună cu noi, iar acum se află acolo, departe.

Fiţi siguri că mai purtăm în sufletele noastre frumoasele amintiri care s-au legat între noi şi vor rămîne veşnic neşterse.

Acum în prag de iarnă gîndurile îmi aleargă acolo departe la Israel, căutîndu-i pe toţi cei pe care i-am cunoscut, stimat, respectat şi iubit.

Ca primar al Dorohoiului, dar mai întîi ca om, vă asigur că tot ce am purtat şi purtăm în firea noastră, va duce şi pe mai departe la consolidarea relaţiilor dintre noi pe toate planurile, la înfrăţirea Dorohoiului cu unul din oraşele din Israel. Aceasta se poate pentru că noi ne-am născut, am trăit şi muncit, ne-am înţeles împreună în Dorohoi: Oraşul meu, bătrîn şi drag.

Aici am avut prima iubire,
Dar astăzi totu-i amintire

Da, am luat doar trei versuri din partitura lui Mişu Blănaru (un fost bun colaborator al meu) şi cred că nu mai este nevoie de nici un comentariu asupra sentimentelor pentru meleagul natal, pentru semenii săi.

Se vede că dumneavoastră căutaţi mereu acea linişte interioară care să-i facă pe oameni mai buni şi mai statornici. La noi există această linişte şi o veţi găsi permanent. Rămîne ca sentimentele şi gîndurile noastre să alerge mereu pentru a se întîlni şi stabili cum e mai bine şi omenesc de a trăi pe pămînt.

Acestea îmi sînt gîndurile cu care închei acest mesaj adresat tuturor celor care au trăit în Dorohoi.

Primarul oraşului Dorohoi
vă îmbrăţişează, iubeşte şi stimează,
V. GHERASIM

20 octombrie 1992

O întîlnire amicală la primăria din Dorohoi. De la stînga la dreapta: dl. **Carol Jäger, dl. David Shlomo, dl.V.Gherasim**, primarul Dorohoiului, dna **Cici Zelingher (Idelzon)** şi dl.**Lupu Feder**. 25 august 1992

O întîlnire istorică
cu şef Rabinul Alexandre Şafran

La 11 martie 1992 a avut loc la Tel Aviv o întîlnire cu Şef Rabinul Dr. Alexandre Şafran.

Rabinul Al. Şafran şi-a amintit de timpurile grele din perioada Holocaustului şi de strădaniile sale şi ale conducătorilor Comunităţii Evreilor pentru salvarea evreilor din judeţul Dorohoi.

Rabinul Şef Dr. Alex. Şafran şi-a manifestat aprecierea pentru eternizarea solemnă a iudaismului din regiunea Dorohoi, şi că va sprijini iniţiativa Organizaţiei Israelienilor Originari din judeţul Dorohoi.

La întîlnire au participat d. David Shlomo, d. Iancovici Iosef şi dr. Coller Doron, din conducerea organizaţiei noastre.

Eminenţa sa fostul Rabin Şef al României dr. Al. Şafran, actual Rabin Şef al oraşului Geneva, ne-a binecuvîntat şi ne-a rugat să transmitem un mesaj cald poporului israelian.

Un grup de tineri evrei din Dorohoi la muncă obligatorie la o unitate Germană în 1941, demontînd mine antitanc. În mijloc **Adolf Abramovici**, de la stînga la dreapta: **David Chetraru, Lică Moscovici, Haim Cuşmaru, Ciubotaru Burăh, Moisă Coler, Avram Beighel** (în cămaşă), **Haim Abramovici** şi doi supraveghetori nemţi.

Prima nuntă evreiască după întoarcerea din deportare. Dorohoi, 1944. Jos: **Abramovici Adolf, Blima Stainer, Şloimală Moscovici, Rahel Abramovici** (soţia lui Adolf), **Sara Levensohn, Saie Cocolo Abramovici.** În mijloc: **Toni Birman** şi **Sucă Cohn**. În picioare: **Şloimă** şi **Mina Cherbis, Mendel Zoller, Sali Bujureanu Ety Cohn**, mireasa: **Milca Lupovici,** mirele: **Avram Ciubotaru Discom, Ruhală Aronovici, Ety Edelman** şi **Carol Schönfeld**.

demolate, un local este utilizat de către Comunitate ca loc de depozitare pentru pască (azimă) şi heider pentru copiii care mai sînt în oraş şi cealaltă este utilizată pentru rugăciuni.

În afara sinagogilor au mai locuit o serie de cetăţeni în acest perimetru dintre care amintim: **Manole Nadler**, croitor, el a activat şi în cadrul organizaţiei sioniste, **Bighel**, lenger, **Ioina Segal**, cizmar, **Iulian Schvarţ**, salariat, **Herş Ţiganer**, brutar covrigar, **Tambler**, croitor, **Aronovici Moriţ** şi **Frenkel** din Săveni, **Loti Grimber**, **Dobrişleac** , comerţ fructe şi îngheţată, **Marcovici (Kiholă)**, din Săveni, salariat.

Singurul creştin care a locuit în acest perimetru dintre sinagogi a fost **Moş Cristea** de origine bulgar, cunoscut pentru caramele, bragă şi alviţa pe care o fabrica şi o vindea în special copiilor de la şcolile din oraş şi în special celor de la Şcoala Israelită care era în apropiere.

EPILOG

Cer scuze că memoria nu m-a ajutat să enumăr şi pe alţi cetăţeni care îşi au meritele lor în uliţa evreiască a oraşului.

Oraşul Dorohoi a rămas mulţi ani şi după război un - IDIŞ ŞTEITĂL - nealterat, cunoscut ca atare, astfel că toate organizaţiile evreieşti şi personalităţi de pe întregul mapamondul au cerut - atunci cînd au vizitat România - să viziteze şi obştea evreiască din Dorohoi, păstrătoare a tradiţiilor specifice evreieşti.

În prezent, orice evreu care a părăsit oraşul în urmă cu 20 - 30 ani nu mai recunoaşte această aşezare.

- Au dispărut străzi, clădiri, instituţii, grădini şi în special evreii. Din cei 11 mii de evrei deportaţi, peste 50% nu au mai revenit, murind de foame, de frig, de boală în ţinuturile Ucrainei. O mare parte din cei care s-au întors au emigrat în Israel. Azi au mai rămas în oraş aproare 80 de suflete, în marea lor majoritate oameni în vîrstă şi bolnavi. În oraşul Dorohoi nu mai pulsează viaţa evreiască din trecut.
- Nu mai funcţionează Şcoala Israelită-Română.
- Nu mai funcţionează abatorul de păsări.
- Nu mai funcţionează fabrica de pască.
- Nu mai există Spitalul Israelit.
- Nu mai există terenul sportiv Macabi (pe acest teren s-au construit blocuri de locuit).
- Nu mai sînt şi deci nu mai funcţionează sinagogile de altă dată.
- Oraşul trăieşte doar în amintirea celor care au copilărit în Dorohoi, vechiul orăşel cu specific evreiesc.

Comunitatea Evreilor din Dorohoi. 1990 - בית הקהילה היהודית. דורוהוי
Foto : Doron Hacker (Beth Hatefutsoth) תצלום: דורון הכר (בית התפוצות)

Str. HONCERU (Principele Carol)

Magazin manufactură **Bercovici**, părinţii lui **Şloim Cherbis**, comerţ cu oi, **Friţu Cherbis**, manufactură, **Coter Marcu** şi **Moisă**, manufactură, **Segal**, cîrciumă, Rabin **Pincas Waserman**, **Damachener**, manufactură, **Iancu Malcaş**, manufactură, **Wainer**, braşovenie, **Brif**, depozit de var, **Aron Herş**, cîrciumă, o sinagogă la etaj, **Smilovici**, depozit de var, **Burăh Casapu** şi **Poma Cherbis**, magazin, **Bartfeld**, atelier de perii de văruit, **Săpunaru**, depozit var, **Naiman**, cîrciuma "La Bolta Rece", **Abramovici**, fierărie, farmacia **Naiman**, **Pascu Hascalovici**, croitor, **Moritz Bacalu**, braşoverie, manufactura lui **Scönfeld**, **rabin Şmerler**, galanteria **Gemer**, galanteria **Idelsohn**, manufactura lui **Vadraru**, manufactura lui **Iehiel Şarf**, manufactura en-gros a lui **Moki Rapaport** şi **Iancovici Moshe - Leib**, manufactura lui **Saly Marcus**.

STR. CARMEN SILVA -REPUBLICII

Continuăm cu locuitorii evrei de pe această stradă de la punctul în care neam oprit.

La întretăierea străzii, în colţ: depozitul de var **Peisah Rabinovici**, croitoria de damă **Avram Curs**, **Casapu zis Iel Cohn**, croitor, fost mulţi ani epitrop la Comunitate şi-a sărbătorit de curînd în Israel împlinirea vîrstei de 100 de ani, **Lorberbaum**, coloniale, **Mesilim David**, cereale, **Iseanu**, cizmărie, **Carolina Marcovici-Croci**, **Hascalovici Buium**, croitor, **Curs**, cizmar, fraţii **Davidsohn**, manufactură, **Ripiceanu Avram**, cîrciumă, Banca fraţii **Zelter**, apoi cîrciuma **Nusen**, **Iancu Pitaru**, cofetărie-ceainărie, **Boxer Maria**, han, **Meirovici**, manufactură, **Dudolă Rozner** cu familia, cîrciuma **Arie**, **Marcu Croitoru**, **Solomon**, depozit cherestea, **Zeilingher**, depozit băuturi.

La începutul acestei străzi se găsesc două clădiri foarte cunoscute, este vorba de clădirea Muzeu **George Enescu**, marele violonist, dirijor, compozitor şi imobilul familiei **Ilasievici** fost Mareşal la Curtea Regală.

Am omis două străzi centrale, dar fără nici o importanţă sub aspect comercial. Este vorba de str. Costache Negri, dacă nu mă înşeală memoria în ceea ce priveşte denumirea străzii, dar în ce priveşte aşezarea şi descrierea nu greşesc cu nimic. Această stradela o porneşte din str. Gh. Ghica (Strada Mare), din colţul de unde pe vremuri a funcţionat cofetăria **Danil Cohn** şi fosta tipografie **Waisman**. Ca punct de orientare mai arătăm că familia **Rapaport**, avea în curte o mică clădire în care a început pentru prima oară să fabrice pălării ţărăneşti.

Pe această stradă, pe o parte, în afara clădirii fost **Rapaport**, nu se mai găseşte nici o construcţie, deci pe această parte se găsesc numai curţile de pe strada Carmen Silva.

Locuinţele de pe partea opusă a străzii au fost ocupate de "Croitoria ţărănească **Mendelovici**", în care, ulterior, tîmplarul **Herşcovici** a amenajat un atelier de tîmplărie, urmează sala "**Or Haim**", care a fost o perioadă şi sediul Gordoniei şi a Ihudului, apoi renumitul heder **Berl Dascălu**, **Gotisman**, cizmar specialist în încălţăminte pentru copii şi locuinţa **Isac Segal**, proprietarul cinematografului care corespunde cu grădina de vară a cinematografului.

Tot din strada Mare (Gr. Ghica) din dreptul locuinţei **Axler**, porneşte strada D. Gherea, porţiune de care nu am vorbit atunci cînd am descris această stradă. Pe această parte a străzii au locuit: **Fichman**, fabrica de bonboane, **Braun**, tinichigiu, **Krainic**, croitor, **Iţcu Roizen** cu soţia **Surica**, **Lică Grinberg** cu soţia **Guţa**, apoi Reb **Aron Faibiş**, pe partea opusă **Horovitz**, spălător la care se închiriau şi costume pentru Purim, **Zaharia**, croitor, **Schvarţ**, măcelar, **Herşcovici**, cizmar a cărui fiică a fost poreclită **Greta Garbo**, **Malvenuţa** cu părinţii croitori, dr. **Sut**, **Strul** şi **Sali Pincas**, **Scorţaru Ioil** salariat restaurant, **Fişler**, croitor.

In partea centrală a oraşului, între străzile Grigore Ghica, Alex. Ion Cuza, Spiru Haret, I. C. Brătianu exista o suprafaţă triunghiulară cu intrări de pe străzile amintite care poartă denumirea populară de "Şilplatz".

Pe această suprafaţă de teren au funcţionat un număr de 7 sinagogi. A fost cel mai mare număr de sinagogi concentrat pe un singur loc. În prezent mai există două sinagogi, celelalte au fost

DINTRE EVREII CARE AU LOCUIT PE ACESTE STRĂZI

STRADA I. C. Brătianu:

Famila **Căruceru**, depozit de ouă, **Iţcu Danilof**, coloniale, **Bucureşteanu**, croitor ţărănesc, **Zalman**, geamgiu, **Budnaru**, funcţionar, **Lutfac**, croitor ţărănesc, **Avram Curs**, legător de cărţi, **Hoisie Moscovici**, proprietar păduri, fost preşedinte al Comunităţii Evreieşti, o sinagogă numită **Moscovici**, **Zeigenreih**, depozit de ouă şi fabrică de rachiu, **Marcel Rabinovici**, galanterie, **Haim der Roiter**, croitor, **Ostereter**, tîmplar, **Wainer**, restaurant şi hotel, **Zigmund Segal**, coloniale - angro. Părinţii lui **Moişală**, frizer, avocat **Lipovici**, **Meier Şchiopu**, şef la depozitul de lemne, **Herşcovici**, croitor ţărănesc, **Leizerovici** cu buza tăiată, magazin de braşovenie, **Godel**, tîmplar, **Moscovici**, tinichigiu al cărui fiu şi soacră au fost ucişi în pogromul din 1940, **Mendel Burăh**, magazin var, **Bălan Kraft**, cojocar, **Jac Bojet**, drogherie şi coloniale, **Rapaport** magazin, **Idel Groper**, magazin de fructe şi sifon, **Dudel Mirolas**, croitor, **Marcu Koter**, magazin textile, **Birnbaum**, magazin de manufactură, Natan Marcovici.

La etaj, **Leibovici** junior, magazin, **Cohn**, curelar, dr. **Hair**, la etaj, familia **Cuşmaru**, blănar, cu copiii **Şloim**, **Max** şi **Haim**, **Zaharia Hecht**, manufactură şi comerţ cu lemne, **Pitaru Ghidale**, manufactură, **Spigler**, magazin manufactură, "La doi cocoşi" - galanterie, **Simionovici**, galanterie, **Polac & Haifler**, fierărie, **Auerbah**, depozit de saci, **Luţa Rabinovici**, cîrciumă, **Marcovici (Ataţki)**, cîrciumă, **Cărbunaru**, coloniale, **Meilich Abramovici**, brînzărie, **Leon Mihăilişteanu**, brînzărie, **Bril**, tinichigerie, **Cohn**, croitorie, **Iancu Nusen**, cîrciumă, **Marcel Rabinovici** şi **Iancu Meith**, galanterie, **Moişă Linscher**, cofetărie, **Şloimală Moscovici**, magazin textile, **Efraim Pomârleanu**, coloniale, **Pascal**, articole sticlărie, fraţii **Groper**, galanterie încălţăminte, **Vădraru**, magazin pînzeturi, **Zaharia**, manufactură, **Zaltzberg**, fierărie, dr. **Tapler**, la etaj, **Marcovici (Miki Maus)**, farmacie, **Schechter**, fierărie, **S. Cuşmaru**, fierărie, **Braun Manole** şi părinţii, tinichigiu, **Marcovici Fişel**, părinţii avocatului **Mureş**, braşovenie, **Pînzaru**, tatăl lui **Bum**, magazin braşovenie, **Sufaru**, vopsele, **Feder Jujiu**, dentist, **Baraş**, magazin braşovenie, **Ovidiu Mesingher**, croitor, **Aizic**, pielărie, **Edelman**, lăcătuş, **Ionas David**, coloniale, **Rudic**, magazin, **Mesingher**, vopsele, **Moişă Lerner**, contabil, **Schiler**, coloniale, **Iancu Cohn**, richtuitor, **Moişă Cunea**, galanterie, **Bunduc**, cîrciumă, **Nadler**, coloniale, **Abramovici**, părinţii lui **Izu Grasu**, fierărie, **Avram Shor**, brutărie, **Tangiu Haim**, contabil, **Kesler David**, vopsele (părinţii lui **Jeny Kesler**, artista de operetă), la etaj au locuit dr. **Goldman N.** şi **Kraisler Natiu**, **Leibovici**, cîrciuma "La formarea ideilor", magazin de sticlărie pe nume **Leibovici**, **Meirovici**, magazin lumînări.

STRADA D.P. MORUZI

Prima clădire de pe această stradă este ocupată de către Comunitatea Evreiască (fost proprietatea **Martaparu**).

Urmează visavi familia **Zeida Zelţer**, tatăl lui **Alciu**, **Simon B. Simon**, arendaş păduri, care s-a pierdut cu familia odată cu scufundarea vaporului "Struma", **Bercu Faibiş**, preşedinte cooperativă, dr. **Marcu Pomârleanu**, dr. **Mendel Sigal**, avocat **Rozin Mihal**, **Blumer**, cîrciumă, **Strul Pinkas**, regie, **Segal**, cîrciumă, sinagoga "**Der Kloaus**", **Roza Croitoreasa**, **Făgădău**, cîrciumă, **Ester Avram**, ceainărie, **Slusingher**, ceainărie, **Brul**, tinichigiu, **Avram Shor**, brutărie, **Waisman**, brutărie, **Moisă Cohn** (der blecher) tinichigerie, fost jucător de fotbal la Macabi, **Rapaport**, manufactură, **Moisă Feder**, băcănie, **Zisman**, comerţ cafea, **Aizic Feder (Steisl)**, băcănie, **Dudel**, frizer, **Tiner**, manufactură, **Schenfeld**, delicatese, **Leizerovici**, manufactură, **La Eşanu**, coloniale, **Lazăr Linscher**, cîrciumă, **Witner Şloim**, brînzărie, **Tuli Pomârleanu**, brînzărie, **Eugen Rozner**, farmacie, **A. Heinis**, depozit de ouă, **Iosub Zemer**, ziarist, piaţa centrală a oraşului cu zeci şi zeci de chioşcuri pentru diverse utilizări. **Idelson**, magazin galanterie cu fiica **Cici**, căsătorită **Zeilingher**.

arendaş, **Iancu Moscovici**, comerciant. Urmează Bisericuţa de lemn, Sala Teatrului, Liceul Gr. Ghica. Pe terenul şi locuinţele **Gorgus** şi **Beraru** s-a construit un bloc unde a locuit ing. **Cohn Paul** şi **Iulius Segal**.

În continuare Primăria oraşului, Catedrala, Banca Naţională după care, clădirea fost avocat **Marcovici Mureş**, fotograful **Damian**, familia **Segal**, banca Comercială, proprietar **Goldhamer**, proprietatea familiei fraţii **Cohn, Ideleib Segal**, bodega, Librăria **Bercovici**, al cărui fiu a fost împuşcat la cimitir în anul 1940. La etaj dr. **Herman Blumer**, familia **Axler**, proprietar păduri şi asigurări, birou condus de **Iancu Casapu, tanti Leia**, cîrciumă, **Ungar**, coloniale, frizeria **Tărnăuceanu**, magazin **Cerbeanu**, la etaj avocat **Jean Chizes**, Banca de Credit Mărunt director **Linscher**, tipografia şi ziarul condus de **Bruno Marcovici**, Frizeria **Şapcaru, Marcus**, reprezentant automobile, Cinematograful **Isac Segal**, om bun şi inimos dar fără noroc, Magazinul **Kantar, Waisman** apoi **Davidsohn**, tipografie şi regie, Librăria **Făinaru, Trister** Mobila, **Nadler Şmil**, voiajor, **David Morghenstern**, ceasornicar, fraţii **Ghidale** şi **David Bercovici**, care s-au pierdut odată cu scufundarea vaporului "Struma", **Reinhorn** librărie, **Schehter David** ceasornicar, **Goldhamer Iancu**, proprietar moara Zvoriştea, **Danil Cohn**, cofetar, **Aratei Soil**, cizmar, Riven Bacalu şi **Ancel**, cizmărie, blănăria **Kraft, Simionovici**, încălţăminte, **Faibiş Groper**, delicatese, **Iancu Abramovici**, frizerie, **Bercu Croitoru**, croitorie, **Leis**, ceasornicar, **Avram Blumer**, croitor, **Olaru**, delicatese, cofetăria **Bercu Pitaru**, iar pe colţurile din Strada Mare (Gr. Ghica) farmacia **Roşu** şi magazinul de fierărie **Polac & Haifler**, magazin care avea intrarea prin strada I. C. Brătianu, inima tîrgului.

Centrul comercial, cu populaţia evreiască cea mai densă, încorporează străzile I. C. Brătianu, D. P. Moruzi, Honceru (principele Carol) şi o porţiune din strada Carmen Silva.

Toate locuinţele de pe aceste străzi, cu foarte mici excepţii, erau tip vagon, lipite una de alta, ele aveau 3-4 camere, din care, încăperea din faţă mai mare, mai luminoasă, folosea drept magazin sau atelier, restul încăperilor erau folosite ca loc de depozitare şi ca locuinţă.

Aceste încăperi erau deobicei întunecoase şi foarte rar, în unele clădiri, erau luminatoare care îndulceau într-o mică măsură condiţiile de viaţă din aceste camere. Aproape că nu existau curţi şi acolo unde erau, arătau ca un fel de gang prin care cu greu te strecurai.

Aspectul străzilor menţionate mai sus îşi schimbau înfăţişarea arhitectonică la 2-3 ani, ca urmare a incendiilor voite şi nevoite.

Astel, un mare incendiu a mistuit o parte din str. I.C.Brătianu pe partea unde a fost farmacia **Timuş**, incendiu care a cuprins şi o parte din str. Carmen Silva, pînă la magazinul **Leon Davidsohn**. După o perioadă de cîţiva ani, un alt incendiu a mistuit partea opusă a străzii I. C. Brătianu unde a fost cîrciuma **Nusen**, incendiu care s-a întins şi pe strada D. P. Moruzi unde erau proprietăţile **Nahman Tiner**.

Pe strada Honceru (Principele Carol) s-a declanşat un incendiu pe partea unde a locuit **Burăh Săpunaru**, depozit de var, apoi al incendiu pe această stradă unde a locuit familia **Brif**, tot comerţ de var.

În preajma războiului a ars o parte din strada Carmen Silva, unde a locuit familia **Meirovici**, manufactură, peste drum de familia **David** şi **Lorberbaum**.

După război, a ars o altă parte din strada D.P.Moruzi, începînd din colţ cu str. Honceru, incendiu care s-a extins cuprinzînd şi o parte din strada I. C. Brătianu.

Începînd din anul 1960, prin exproprieri, naţionalizări, abandonări, centrul oraşului a fost aproape în întregime demolat şi în locul fostelor clădiri au fost construite blocuri cu multe etaje care au schimbat complet aspectul oraşului.

În acest centru comercial, au locuit cel mai mare număr de evrei (creştinii erau reprezentaţi de către sapte negustori, cam cîte doi pe o stradă: **Andronic**, băcănie; **Petrovici**, restaurant, **Cucu**, bodegă; **Cutun**, brutărie; **Grigorescu** restaurant; **Titus Onofrei**, magazin de piese de biciclete şi atelier de reparaţii şi Farmacia **Gh. Timuş**.

apoi cîrciuma şi hanul **Săculeţ**.

În faţa cîrciumei **Săculeţ** exista un mic rondou pe şosea care este denumit "La 3 lumini". În locul acesta strada se bifurcă şi începe o stradă numită popular strada Buhaiului care duce spre ieşirea din oraş, prin pădurea Pomârla către ţinutul Herţa şi Cernăuţi. Pe această stradă întîlnim primul locuitor evreu unul din fraţii **Iancovici**, care are un magazin alimentar, iar după ce trecem podul peste pîrîul întors adică podul Buhai, apare locuinţa **Pascaru**, croitor a cărui fiu inginerul **Pascaru**, locuieşte la Raanana.

Pe această stradă au mai locuit o serie de evrei din care ne amintim pe: **Şaia Gartenberg**, cizmar, **Grisaru**, tipograf, **Dines** şi **Habot**, cîrciumă, **Carol Abramovici**, tipograf, **Damakener**, cîrciumă, **Moş Herţeanu, Solomon Barbă Roşie,** cîrciumă. Ne întoarcem pe strada Gării la locul numit "La 3 lumini". Pornind spre centrul oraşului întîlnim locuinţele evreilor: **Pincu Polak**, comerţ fierărie, **Engler Avram**, fost director la Alimentara, **Segal Favel**, fabrica de cărămizi, **Moişală Segal**, comerţ, **Mihai Zaidler**, antreprenor drumuri, **Beraru**, văduvă, familia **Hecht**, refugiaţi din Cernăuţi, **Cojocaru**, cizmar cu cele trei fete renumite de la pompa de apă, **Berghenstein**, căsătorit cu **Suzi Bojet**, **Iţcu Kraft**, magazin blănărie pe strada Mare, **Krainer**, contabil şef la Autobază, **Copelovici**, funcţionar de bancă al cărui fiu este dentistul dr.**Copelovici Rubin** din Kfar Saba, avocatul **Lozneanu Peter**, cu socrul **Rozin** misit, **Rabinovici**, contabil la Oraca, **Iulius Cohn**, antrepenor drumuri, dr. **Winter**, **Erna Cohn**, profesoară, **Malcaş**, comerţ lemne, **Aizic Naiman**, depozit de băuturi, **Blumental Fişel**, măcelar, familia **Zoler**, moară, dentist **Wald**, împreună cu ginerele dr. **Leon Marcovici**, în prezent la Kfar Saba cu soţia **Rene (Wald)**, cu fiul ing. **Tedy** şi fiica **Floreta**, medic, familia **Poplingher**, depozit de băuturi, **Şfarţ**, măcelar. Urmează clădirea preluată de către Comunitatea Evreilor şi transformată în Cămin de bătrîni. Locuinţa **Lam**, ocupată de **Lică Casapu** şi **Haim Moscovici**, salariaţi, dr. **Bercu Danilof** a locuit în fosta percepţie, **Sofia Moscovici**, croitoreasă, apoi fiica farmacista **Anuţa Solomon**, familia **Beraru**, arendaş, Sinagoga **Rabinzon**, în curte a locuit rabinul cu familia (fiu **Levi**), (în subsolul sinagogii a funcţionat un depozit de băuturi proprietatea **Zeilingher Mihal** şi **Segal** tatăl doctorului **Cezar Segal**). Pe colţ cîrciuma **Marcovici** preluată de **Sulim Davidsohn** şi pe cealaltă parte a străzii **Zalman Iancovici**, fost mulţi ani epitrop la Comunitate şi **Micu Lecher**. În acest loc, strada Gării este întretăiată de strada Costică Stroici şi apoi îşi continuă drumul spre inima oraşului.

Pe partea laterală a străzii Carmen Silva, pe lîngă Gară porneşte strada Războieni. Şi aci au locuit un număr mic de evrei dintre care ne amintim: **Calmanovici**, fost salariat la Comunitatea Evreilor, **Carol Cohn**, antrepenor de drumuri, **Docer**, misit, **Isac Rabinovici**, depozit băuturi care a fost împuşcat în 1940 în pogromul din oraş, **David Malcaş**, comerţ lemne, **Levenkrom**, salariat, **Coca Kesler**, soră la Spitalul Israelit, **Haimovici**, han popular. Strada Războieni se uneşte cu strada Costică Stroici în dreptul fostului magazin **Oisiovici**.

Strada Grigore Ghica - cunoscută sub denumirea de Strada Mare, iar în rîndul populaţiei evreieşti "Die Pritzische Gass", taie oraşul în două părţi egale şi începe din dreptul locuinţei **Berijan**, fost primar, unde formează un "T" cu strada Locotenent Andrei şi se termină prin joncţiune cu strada I.C. Brătianu.

Mulţi ani înainte de cel de al 2-lea război, mare parte din populaţia evreiască evita să meargă pe această stradă.

Mult timp, în zilele de sărbători, populaţia evreiască prefera să se plimbe pe strada Ştefan cel Mare decît pe strada Grigore Ghica.

In timp situaţia s-a schimbat aşa că strada Mare (Gr. Ghica), a devenit centrul de întîlnire a tuturor locuitorilor din oraş.

Pe această stradă au funcţionat - şi continuă să funcţioneze - un mare număr de aşezăminte importante, cum ar fi Spitalul de Copii (în fosta locuinţă **Burghelea**), unde au lucrat şi mulţi medici evrei; Poşta veche, Ocolul Silvic, Şcoala Comercială. Începînd din dreptul locuinţei Colonel **Stoica** apar şi locatari evrei, cum ar fi: **Iosif Marcovici**, ziarist, tatăl dr. **Leon Marcovici**, apoi **Ionaş**, comerţ cereale, **Lebel**, depozit de vinuri, **Beraru**,

deului care se termina în dreptul băii rituale. Aci erau cîteva clădiri unde au locuit: **Tau**, tinichigiu, familia **Ciubotaru Discom**, **Iţic Ber**, cizmar, un bondar, **Iţcu Croitoru**, frizer, **Costică** cunoscutul nostru jucător de fotbal, **Riven Bacalu**, cizmar.

Din dreptul băii, în continuare, au locuit: **Habot**, magazin de coloniale, **Brandes**, cîrciumă, **Cohn**, tinichigiu, **Bujureanu**, comerţ, **Parnafes**, coloniale, **Cornişteanu**, cîrciumă, părinţii lui **Surica Vais**, covrigar, bătrînul **Pitaru**, brutar, **Lipovici**, comerţ cu lemne (fratele avocatului), **Leizer Pompan**, fost director adj. la Banca Dorohoiului, cîrciuma **Vainer**, apoi **Marimovici**, socrul lui **Fişel Harac**, **Cohn**, fost arendaş, **Grimberg**, administrator la moşia **Frank**, urmează Spitalul Israelit (în prezent cămin de bătrîni sub administraţia Comunităţii Evreieşti) familia **Iagher**, depozit de băuturi, **Grinzait**, salariat la CEC, fraţii **Grimberg**, împreună cu mama lor, iar la terminarea străzii, pe colţ, familia **Sumer Ciubotaru**. De aci se intra pe strada Tăutu, care se termina în dreptul cimitirului Evreiesc, de unde, la 1 iulie 1940, a început pogromul din Dorohoi.

Locuinţele ocupate de către evrei pe strada Tăutu încep de la întretăierea cu strada Spiru Haret: familia **Zeilingher**, cîrciumă, **Zoller**, proprietar moară, **Poplingher**, cîrciumă, **Alisei**, comerţ cu vite şi cereale, **Leib Zeilingher**, băcănie, împuşcat în timpul pogromului din 1940, **Zelţer**, salariat, **Moscovici**, cîrciumă visavi de cimitirul Evreiesc.

De pe strada Tăutu, pe la cimitir, se intră în str. 13 Decembrie, fost str. Regina Maria, şi ne întoarcem astfel în partea de sus a oraşului.

Strada 13 Decembrie, porneşte din dreptul fostei Prefecturi, trece prin faţa Grădinii Publice şi a fostului liceu de fete "Regina Maria" (unde după război a luat fiinţă o fabrică de confecţii cu peste două mii de muncitori). În continuare întîlnim Gospodăria Comunală, Păduricea de Brazi, în care s-a construit o Cabană Restaurant - Hotel şi pe partea opusă Cercul de recrutare, terenul sportiv "Vulturii", urmează două şcoli-internat pentru copii subdezvoltaţi, construite în ultimul timp. În continuare Cimitirul creştin şi Cimitirul evreiesc unde strada face joncţiune cu strada Tăutu.

Pe strada 13 Decembrie, pînă la război, nu a locuit nici o familie de evrei. În timpul războiului la apropierea frontului, o parte din populaţia creştină, împreună cu autorităţile locale au părăsit oraşul. Între timp au început să vină o serie de refugiaţi evrei din Cernăuţi şi din alte părţi. Dintre cei sosiţi îmi amintesc pe: ing. **Dolberg**, avocat **Riber**, şi **Auerbach**, **Sokol**, ceasornicar, **Fürth**, inginer, dr. **Winter**, şi **Ţapler**, **Schechter**, **Polisiuc**, **Lozneanu**, avocaţi, **Schifter**, comerciant, **Castner**, comerciant, **Zomer**, dr. **Goldman Norbert** etc.

Începînd din anul 1960/965, au început să se construiască o serie de blocuri şi pe strada 13 Decembrie, peste drum de fostul Liceu de Fete şi Grădina Publică, pe terenul livadă din strada Olinescu fost proprietatea dr. **Petrovici Valerică**, care a fost şi prefect, precum şi proprietatea profesorului **Iancu**, adică pe toată întinderea de pe o parte şi alta a străzii de la clădirea avocat **Gh. Tomaziu**, în prezent Poşta oraşului şi clădirea avocat **Nicu Stoianovici**, ocupat de Miliţie, Securitate.

În acest qvartal nou de locuinţe care cuprinde circa 700 de apartamente, populaţia evreiască era prezentă prin cîteva familii: domnişoara **Cherbis**, fiica lui **Fitu**, **Cherbis**, **Adolf Abramovici**, doamna **Urşulescu** (fost **Surica Schechter**), **Haim Cohn**, cu **Ghina**, **Iosub Lupu**, profesor **Schaib** şi inginer **Egher**.

Pe strada Poştei au locuit: avocat **Carol Segal**, dr. **Idelsohn**, **Zelţer**, proprietar de bancă şi păduri, dr. **Brif Mandy**, **Sokol Curt**, ceasornicar, lîngă Tribunal a locuit dr. **Binder**, părinţii lui **Saşa Pană**, scriitor, apoi dr. **Cezar Segal**, **Sacagiu**, croitor, **Simon Meier**, fost activist de partid apoi salariat la Cooperativa Meşteşugărească.

În partea de apus a oraşului pe malul rîului Jijia, este aşezată Gara oraşului, de unde porneşte strada Carmen Silva, azi strada Republicii, dar mai cunoscută sub denumirea de strada Gării.

Prima casă din faţa gării a fost ocupată de familia **Corneşteanu**, care avea o cîrciumă şi han. Pe partea opusă altă cîrciumă condusă de către **Moscovici**, urmează locuinţa **Estera Avram**, care a ţinut o ceainărie lîngă Piaţa oraşului şi

Printre primii locatari evrei care au ocupat apartamente în noile blocuri au fost: dr. **Cezar Segal**, **Avram Leibovici**, fost şef al Secţiunii Financiare, **Jack Casapu**, fost inspector la B.N.R., **Maurel**, croitor şi **Sacagiu**, fost salariat la I.G.C.L., toţi au aliat în Israel.

Din spatele Băncii Naţionale încep să apară - şi pe strada A. I. Cuza locuinţe mici ocupate de evrei, prima clădire mai impunătoare este proprietatea **Ungar**, a cărui fiică, **Raşelica** a fost căsătorită cu dr. **Opincaru**. Urmează apoi căsuţe mici moştenite din tată în fiu, locuinţe tip vagon în care au locuit: **Moisă Abramovici**, salariat restaurant, **Cerbeanu**, care a avut un mare magazin pe str. Gr. Ghica, **Leibovici**, salariat la Comunitatea Evreiască, părinţii lui **Eti Leibovici**, un cizmar, faimoasa **Hai Brana, Herş Leib Cizmar, Aizic Sohar**, rihtuitor, părinţii lui **Şloim Meir (Mitică)**. În clădirea fost proprietatea avocatului **Guţic** a locuit o perioadă şi fratele meu **Iancu Abramovici** cu soţia **Raşela** (fost **Rozenţvaig** din Darabani) şi fiul lor **Martin**, care în prezent este avocat şi care la rîndul său are un fiu, **Hermin**, inginer electronist în Israel. Din strada A. I. Cuza se desprinde o ulicioară laterală unde se găsea Azilul de bătrîni şi fabrica de Azimă a Comunităţii, care erau finanţate de către Comunitatea Evreilor. Peste drum de această ulicioară a locuit familia **Srulică Sulimovici**, fost secretar al Comunităţii. În colţul stradelei care intra înapoi pe str. A. I. Cuza, era o casă mare cu sală la mijloc în care locuia un evreu ghebos, care pe lîngă comerţul ambulant de mărunţişuri mai avea un fel de bibliotecă cu cărţi de împrumut.

La această bibliotecă eram şi noi abonaţi, adică tata, şi luam săptămînal cărţi în idiş, în special Şalom Alechem, Jules Verne, etc, pe care tata ni le citea în serile de iarnă.

Tot pe această stradă a funcţionat şi Şcoala primară Israelito-Română din oraşul Dorohoi. De la data cînd s-a construit această şcoală, în anul 1910, şi pînă la preluarea de către autorităţile locale (naţionalizarea din timpul regimului comunist), această instituţie a prezentat un magnet pentru întreaga populaţie evreiască. În incinta acestei clădiri îşi aveau sediul birourile Comunităţii Evreilor. Tot aci a funcţionat o bibliotecă dotată cu un bogat fond de cărţi în diferite limbi. O parte din organizaţiile de tineret sionist care luau fiinţă îşi aveau sediul şi în incinta fabricei de pască, clădire care era proprietatea Comunităţii Evreilor.

În zilele de sărbătoare şi în diferite ocazii, sala cea mare a şcolii se transforma în local de rugăciuni pentru acei, care în mod obişnuit nu se duceau - în cursul anului - la sinagogă. Tot în această sală se organizau baluri, procese literare, întruniri publice, conferinţe, recitaluri etc.

Pe timpul preşedinţiei lui **Julius Fischer**, în marea livadă, proprietatea Comunităţii, din spatele şcolii, a fost construit terenul sportiv Macaby. Prin construirea acestui teren sportiv, întreaga populaţie evreiască şi în special tineretul au fost ferite de multe neplăceri din partea unei părţi a tineretului creştin care se manifesta ostil la jocurile sportive de pe terenul "Vulturii" şi la întîlnirile din grădina publică a oraşului.

Pe acest teren sportiv - din inima oraşului - în afară de meciurile săptămînale de fotbal aveau loc, în zilele de sărbători, serbări, chermeze şi diferite antrenamente sportive.

În incinta terenului a funcţionat un chioşc cu produse zaharoase, o instalaţie de popici şi ping pong, proprietarul chioşcului, **Tecuceanu**, punea la dispoziţia amatorilor, la cerere, jocuri de table şi şah.

Din strada Al. I. Cuza, se ajunge în str. Spiru Haret, care de fapt porneşte din strada I. C. Brătianu, peste drum de fosta locuinţă şi atelier de tinichigerie **Manole Braun** şi continuă spre ieşirea din oraş prin strada Tăutu.

Pe strada Spiru Haret au locuit multe familii de evrei dintre care îmi amintesc: **Alter Grinberg**, tîmplar, **Frucht**, comerciant, **Mates**, comerţ pielărie, fraţii **Aizic**, pielărie, **Aizic I. Aizic**, împuşcat în cimitir la pogromul din 1940. Părinţii lui **Ioină Segal**, cizmar, **Moisă Iankel**, haham, **Meirovici**, croitor, **Gotesman**, croitor, **Dudel Rivolas**, frizer, **Rozenblat**, tîmplar, **Burăh Ciobotaru**, fost director Alimentara, **Alterescu**, cîrciumă, **Got** (teigleih mat fasoles), **Moişă der Carna**, comerţ cu piatră. În spatele locuinţelor din str. Spiru Haret a existat str. Fere-

strada Regimentului, şi strada Başotă, în spatele Spitalului pînă în dreptul morii **Fischer**.

Iulius Fischer, a fost proprietarul celei mai mari mori din judeţ, o perioadă a fost preşedintele Comunităţii Evreilor, a deţinut şi unele funcţii în administraţia locală de Stat, a fost preşedinte al Camerei de Comerţ, a fost un bun evreu ajutînd pe locuitorii oraşului, fără a face vreo deosebire de religie.

El a fost un bun prieten al familiei **Bojet** la care eu am fost angajat. În urma unor greutăţi financiare a vîndut moara. În ziua plecării din oraş mi-a spus: "Măi băiete, îmi pare tare rău că părăsesc acest oraş, care îmi este tare drag..."

În ziua cînd trupele române părăseau Nordul Bucovinei, fiind militar l-am întîlnit pe **Iulius Fischer** la Cernăuţi şi l-am îndemnat să se refugieze. Mi-a răspuns că în aceeaşi zi i-a murit mama şi urmează să o înmormînteze...

Am auzit că după ocuparea oraşului Cernăuţi de către ruşi el a fost deportat în Siberia unde s-a pierdut cu întreaga familie.

După ce am făcut o mică plimbare pe marginile exterioare a strazii Başota o pornim din nou pe această stradă şi începem cu prima clădire locuită de o familie de evrei, măcelari, pe nume **Segal**, tatăl lui **Iekel Parăh** (chelbosu). Locuinţa **Segal** se afla peste drum de vila avocatului **Cuparencu**, pe malul pîrîului, lîngă podul de trecere spre Moara Mare. Urmează familia **Ciuraru**, lucrător la moară, apoi familiile **Waisman, Haimovici** zis **Fluschi, Sapira**, toţi negustori de vite şi cereale, **Sechter Surdu** şi **Alişei**, comerţ cereale, **Butnaru**, brutar, **Drucher Croitor, Zindel Cruparu** şi **Schiler**, comerţ, **Rozin**, cîrciumă.

Pe o latură a străzii se afla piaţa oraşului unde au fost o serie de locuinţe şi magazine cum ar fi: **Sumer Pascaru**, funcţionar, dr.**Cohn, Buca**, comerţ de ouă, **Teitelman**, salariat, iar în incinta pieţei o serie de cîrciumi conduse de **Moişă der Roiter, Binder** şi **Tauberg**.

Tot pe această stradă se găseşte uzina electrică a oraşului, iar pe uliţa laterală a funcţionat abatorul de păsări al comunităţii care se învecina cu curtea familiei **Cuter**, geambaş şi **Viderman Covaliu**. Tot în acest perimetru a locuit familia **Fonea**, care a locuit şi în comuna Brăeşti, precum şi familia lui **Nută Fonea**, care era funcţionar, şi fraţii **Simon**, el era bodnar şi locuia cu sora **Eti**. De la uzina electrică pînă la capătul străzii mai locuia **Zeida Cohn**, care avea depozit de ouă şi un **melamed** cu barbă roşie. La acest heder am învăţat şi eu o perioadă.

Aproape toţi dogarii, covalii şi fierarii din oraş erau concentraţi pe această stradă care a fost cel mai bun vad pentru aceste meserii, căci str. Başota făcea legătura între oborul de vite şi piaţa centrală a oraşului, pe unde - în special în zilele de tîrg - treceau aproape toţi locuitorii din oraş şi împrejurimi cu căruţele încărcate cu produse şi animale destinate vînzării.

Strada Al. Ion Cuza începe din partea de sus a oraşului din dreptul fostei Şcoli Profesionale de Fete şi se întinde pe o distanţa de circa 1 km., oprindu-se în faţa băii rituale, unde se întîlneşte cu strada Spiru Haret şi Feredeului. Str. A. I. Cuza, se îndreaptă spre partea de jos a oraşului paralel cu strada Gr. Ghica, şi are o inclinaţie foarte mare, pe timp de iarnă fiind un loc potrivit pentru săniuş.

La punctul cel mai înalt al străzii se află o construcţie impunătoare în care - foarte multă vreme - a funcţionat Prefectura Judeţului Dorohoi. În prezent clădirea este folosită ca loc de expoziţii. Tot pe această stradă funcţionează şcoala primară nr. 3, există o bisericuţă de lemn foarte cunoscută, iar ceva mai jos, în fosta clădire proprietatea **Fischer**, a fost un timp Federala (Întreprindere comercială), apoi Spitalul de copii.

În urmă cu ani s-a construit pe această stradă un cinematograf pe terenul fost proprietatea dr. **Crivăţ**, iar pe terenurile foste proprietate a părintelui **Furtună**, a maiorului **Găluşcă**, a profesorului **Iancu** şi a avocatului **Adam**, s-au construit blocuri de locuinţe.

Pe partea opusă se întinde curtea Liceului de băeţi, Sala de Teatru, care a fost în trecut sala de gimnastică a liceului şi curtea Catedralei oraşului. Pînă la data cînd s-au construit blocurile, pe porţiunea de la începutul străzii, pînă în dreptul Catedralei nu a locuit nici un evreu.

cunoscut sub numele de Ioan Călugăru, scriitor. Tot pe această stradă a locuit şi **Micu Coter** fratele lui **Manaşcu Coter**. În continuare, pe povîrniş, se afla mahalaua Răileni unde se găsesc şi cele trei fîntîni renumite pentru apa de bună calitate pe care o scoteau sacagii oraşului şi pe care o transportau în butoaie şi o vindeau cu cofa cetăţenilor din centrul oraşului, pînă cînd s-a introdus canalizarea.

Pe strada Fîntînilor, adică Răileni, au locuit puţini evrei. Îmi amintesc de părinţii fraţilor **Petraru**, croitori, un frizer poreclit **Halerie**, un covrigar, **Braun Herş**, tinichigiu, **Şmil Zvorişteanu**, funcţionar, soţia **Roza**, croitoreasă, **Lupu Rabinovici**. Pe această stradă a funcţionat fabrica de sifon **Vitner**, şi fabrica de lumînări **Meirovici**, de asemenea au existat două iazuri proprietatea Chirilă unde se scăldau copiii în timpul verii, iar în timpul iernii se extrăgea gheaţa care era depozitată în gheţării şi vîndută în timpul verii.

Ne întoarcem pe strada Regimentului, la Spitalul Unificat unde au lucrat aproape toţi medicii evrei din oraş, mulţi din ei au fost directori, cum ar fi dr. **Leon Marcovici**, dr. **Bercu Danilof**, dr. **Sut**, iar dr. **Vinter** a fost şef de secţie la chirurgie.

Imediat după clădirea spitalului se află locuinţe: **Tălpălaru**, recunoscut ca cel mai bun zugrav, **Feldman**, o rudă a lui **Hoţu**, **Berl Malar**, specialist la fabrica de pască a comunităţii, **Iancu Flemel**, coloniale, **Cojocaru**, blănar, **Max Bojet**, parfumerie, **Rapaport der Gorilvarfer** (ghicitor), părinţii avocatului **Ozias Rapaport**, **Herş Cuşmaru** şi cumnatul, cizmar, **Zisu Cutigaru**, vidanjer, **Iosub Abramovici**, comerţ - pescărie şi sifon, **Şaie Sărăcuţu**, croitor, **Iancovici**, cîrciumă, **Rozenberg**, cîrciumă, **Sali Şaiovici**, văduvă, **Leon Levensohn**, invalid - regie, **Haim Abramovici**, farmacist a cărui fiică **Rutmila**, medic, căsătorită cu **Soli Ceauşu**, medic din Săveni, locuiesc în prezent în Israel, **Zeida**, frizer a cărui fiică a fost împuşcată în timpul pogromului din anul 1940. Urmează **Leibovici Maler** a cărui casă era construită din lemn şi era instalată pe colţul de unde pornea o stradelă spre renumita casă de plăceri ieftine a lui **Tanti Tecla**, apoi locuinţa **Lupu Cohn**, misit, **Fişel Harac** şi **Tule Gartinberg**, tipografi, **Fonea**, cîrciumă, **Pitaru Marcu Schiopu**, brutar, **Grimberg**, a cărui fiică **Perlica** este căsătorită cu **Avrum Roizen**, impresar de teatru, **Bercu Aclipei**, împuşcat în timpul pogromului din 1940, **Damscher** şi **Davidsohn Ţurulnicu**, frizeri, **Cărbunaru**, comerţ, **Strul Davidson**, sifonărie, **Reghina Cohn**, regie - văduvă, **Godrich**, croitor, **Zeida Birjaru**, **Herşcu Ionas**, împuşcat în timpul pogromului din 1940, fraţii **Zisu**, funcţionari, **Coter Manaşcu** cu mama şi fraţii, **Mosu Lupu, der Brăeşter**, familia **Scorţaru**, părinţii lui **Froichi**, **Şloim Vitner**, fabrica de sifon, **Meier Blănaru**, salariat, **Raşela Mindirigiu**, corsetieră.

Pe această stradă a funcţionat sinagoga Cotiugarilor care în timpul legionarilor a fost ocupată şi transformată în sediu pentru tineretul legionar. După război sinagoga a devenit iar local de rugăciuni. Tot pe această stradă, pe marginea pîrîului de la podul Botoşanilor de unde începe str. I.C. Brătianu, a funcţionat sinagoga "Gaverona".

De la Oborul de vite din partea de jos a oraşului porneşte strada Başota, care se întinde paralel cu str. Ştefan cel Mare şi merge pe malul Pîrîului Morii. Strada Başota se întîlneşte cu str. I. C. Brătianu în dreptul clădirii **Baraş**, socrul lui **Idel Heinis** şi cu clădirea unde tatăl inginerului **Paul Cohn** a avut un magazin de coloniale. Clădirile respective au fost demolate, pe locul lor urmînd a se construi blocuri.

Din strada Başota pornesc nenumărate străzi pe dreapta şi pe stînga, astfel că pe malul opus pîrîului se întinde cartierul cunoscut sub numele de Ţigănime în care au locuit mulţi evrei, în marea lor majoritate zarzavagii, sacagii, cutiugari, hamali, croitori, budnari şi alte ocupaţii. Printre locuitorii acestui cartier trăiau şi muzicanţi - ţigani care erau angajaţi, în zilele de sărbătoare, la nunţi, baluri şi alte petreceri. Aceşti muzicanţi în frunte cu **Turică, Frunză, Filip, Constandache**, delectau asistenţa cu melodii în idiş. În acest cartier a funcţionat o sinagogă alături de măcelarul **Cohn**, tatăl lui **Iancu Cohn Casapu (Gorgulov)**.

Cartierul Ţigănimii se întindea între

toate ocaziile. În anumite perioade, oraşul era vizitat de trupe de teatru evreieşti. Covrigarul **Manes, Haimovici Haim** cumnatul avocatului **Mureş** şi **Markievici** se îngrijeau de procurarea rechizitelor şi cazarea acestor artişti la diferite familii, unde primeau mîncare şi găzduire cu plata simbolică.

Pe străzile Muzelor şi Radu au locuit: **Moisă der Treigher**; părinţii lui **Herş Leib Cizmaru, Abramovici Graur**, care a moştenit aproape o jumătate din locuinţele de pe strada Muzelor pentru că a dat unui fiu numele după soţul dispărut al unei matroane, **Iancu Trunki**, croitor; părinţii profesorului de muzică **Moisă Blănaru**, familia **Schlaicher, Boxer Avram**, cu părinţii, toţi măcelari.

Familia **Rapaport** a construit pe această stradă o clădire mare sub formă de hangar unde a înfiinţat o fabrică de pălării, ulterior această clădire a avut diferite utilizări, ca fabrică de lumînări, tăbăcărie...

O altă cale importantă de intrare în oraş este strada Costică Stroici (Dobrogeanu Gherea), care începe de la podul Trestiana de peste rîul Jijia şi se termină prin unificare cu strada Carmen Silva (Republicii).

Strada Costică Stroici, preia la podul Trestiana şoseaua care vine din comuna Ibăneşti şi şoseaua care face legătura cu Darabani, Miorcani şi Rădăuţi - Prut şi se opreşte pe malul Prutului în dreptul oraşului Lipcani, azi Republica Moldova.

În cartierul Trestiana, pînă la pod, au locuit: familia **Dulci**, comerciant şi un cojocar, **Teişeanu**; de asemenea a mai funcţionat depozitul de petrol **Iosub Zeilingher** şi un depozit de cherestea. În continuare, peste pod au locuit: familiile **Mihailovici**, cu fiica **Perla, Trau** cîrciumă, fraţii **Cărbunaru**, cîrciumă, **Blănaru**, frizer, **Fundoianu**, cerealist, familia **Scorţaru** şi **Sufăru**, cîrciumari, **Mendelovici**, frizer, **Elias Rorlich**, secretar la Comunitatea Evreilor, **Calmanovici Tirer, Scharf**, comercianţi, **Leizerovici Avram**, funcţionar, **Leis**, cioplitor de piatră, **Habot**, birjar, un covrigar, **Şloim Rozen**, funcţionar, **Iuftaru**, cîrciumă, **Stainer A.**, comerţ, **Schvarţ**, frînghier, familia **Sticlaru, Ioil**, han, **Oisiovici** şi **Goldştein**, coloniale, **Naiman**, depozit de vinuri, **Guzan**, comerţ de vite şi fabrică de mezeluri, **Rozin**, cîrciumă, **Habot**, curăţător de pălării, **Trebici**, învăţătoare, un atelier de tîmplărie, un croitor ţărănesc.

Urmează azilul de bătrîni "Cucu"; după care o clădire impunătoare care a fost construită de firma **Peter Lasen** din Anglia pentru depozit de ouă (ulterior clădirea a devenit proprietatea **Bojet**). Mai tîrziu este transformată în fabrica de ulei, asociat fiind **Lică Pomârleanu**.

Tot pe această stradă se mai găseşte clădirea familiei **Trau** care făceau transport de călători cu autobuzele personale sub emblema "Simplonul".

În curtea familiei **Leis** a funcţionat o sinagogă. Tot în această curte au locuit familiile **Dascălu, Căruceru**, şi **Aron Cohn**, toţi comercianţi.

Şoseaua cea mai importantă care leagă oraşul Dorhoi de judeţ, adică de Botoşani, este strada regele Ferdinand (în prezent Bulevardul Victoriei), dar mai cunoscut este sub denumirea de strada Regimentului. Această stradă porneşte de la intrarea în oraş de pe dealul Dorohoiului ca o continuare a şoselei naţionale şi se termină la podul de peste pîrîul morii, mai cunoscut sub denumirea de Podul Botoşanilor. În acest loc strada face joncţiune cu strada I. C. Brătianu. Pe această stradă se află şi vechiul cimitir evreiesc, care a luat fiinţă de la începutul aşezării evreilor pe aceste meleaguri.

După cimitir urmează clădirile Regimentului 29 Infanterie şi clădirea fostului Seminar Teologic pus în funcţie de părintele **Furtună**. (Clădirea a fost trecută în administraţia regimentului).

Singurul locatar evreu din preajma regimentului a fost un anume **Bercu**, proprietarul unui mic magazin. În continuare pe o distanţă de circa 1 km. nu mai locuia nici un evreu, pe această porţiune se află Spitalul Unificat iar peste drum se găsea închisoarea oraşului care a fost desfiinţată, clădirea fiind transformată într-o secţie a spitalului.

În spatele fostei închisori se găseau cîteva străduţe care au dispărut prin noile construcţii din ultima perioadă. Printre aceste ulicioare se găsea şi strada Progresul, unde s-a născut **Buium Croitoru**,

fost lucrător la fabrica de săpun şi **Marcus Avram**, comerciant de vite.

Tot pe str. Ştefan cel Mare în fosta clădirea proprietatea **Fischer** a funcţionat pînă la comasare, Administraţia Financiară a judeţului Dorohoi; clădirea a fost preluată de Miliţie, apoi a fost trecută în patrimoniul Poligrafic.

În continuare, clădirea **Saul Segal**, în care am locuit şi eu cu soţia mea circa 25 de ani, după care am fost evacuaţi din vechea locuinţă. În această clădire a locuit şi proprietarul cu care am împărţit suprafaţa locuibilă.

Dacă pînă la casa lui **Saul Segal**, toate locuinţele pe care le-am amintit aveau grădini şi curţi de aci încep să apară locuinţe tip vagon, înghesuite, lipite una de alta. Aci au locuit: **Leizer Cohn**, fratele doctorului **Cohn**, familiile **Cornspain**, **Mochi Butnaru, (Mochi Bouah)**, zarzavagiu, familiile **Coler**, cu copiii **Moişă** şi **Herşcu**, decedaţi; **Moişă** are doi fii ingineri, iar copiii lui **Herşcu** fiica **Bela**, inginer şi **Doru**, medic; **Zemer**, comerciant, **Bucureşteanu**, croitor, **Marcu Sacagiu (Bule)**, cofetar, **Manase Coter**, comerciant, **Cuter Lică**, legător, **Ularu**, comerciant, **Lazăr Linscher**, tatăl lui **Iancuşor Linscher**, funcţionar superior la Ministerul de Finanţe - Tel Aviv, urmează locuinţa lui **Cacibule**, personaj care apare în scrierile lui **Ion Călugăru**, **Verpoler Croitor**, **Ioină Abramovici**, comerciant, **Croci**, pescar, avocatul **Rozner**, **Ancelovici**, brutar, dr. **Leizerovici L.**, **Iancu Iosub**, depozit de vinuri, **Kleinerman**, comerciant, **Auerbach**, depozit de saci...

Din strada Ştefan cel Mare pornim spre partea de jos a oraşului pe străzile Aprodul Arbore; Traian; Rîndunica; Muzelor şi Radu. Toate aceste străzi încep din strada Ştefan cel Mare şi se opresc în terasamentul liniei ferate.

În acest cartier marea majoritate a locuitorilor trăiau la limita bunei stări.

Toţi se cunoşteau foarte bine şi trăiau ca într-o mare familie; fiecare cunoştea nevoile şi necazurile celuilalt...

Pe străzile Traian, Rîndunica şi Aprodul Arbore au locuit: **Moişă Linscher**, cofetar, **Haia Ţivie Herţeanu**, văduvă, **Velvolă**, pastramagiu, **Leibiş Blonder**, cantor (a fost împuşcat la cimitir în pogromul din 1940), **Estera Poper**, văduvă, **Cherăţe**, tîmplar, **Markievici**, blănar, **Zaharia Pitaru (Cioară)**, cizmar, **Haia Moscovici**, văduvă, **Leia de Crîmă** al cărei soţ a fost covrigar, **Velvolă Mokon**, croitor, **Avrumolă Turbă**, comerţ ambulant, **Iosub Croitoru** şi **Şomajeşte**, comerţ ambulant cu îngheţata, **Marcu Abramovici**, pescar, **Moisă Cunea (Safir)**, măcelar, **Ciuraru Van**, piţer, **Iankel Gromp**, sacagiu, **Hascalovici Aron**, birjar, **Zalman Kakiţă**, birjar, **Cohn**, curelar, **Grimberg**, ceasornicar, **Habot**, birjar, **Boxer**, văduvă cu han de dormit, **Iancu der Longăr**, haham şi scriitor de suluri sfinte, **Cutiugaru Iancu**, **Iancovici**, manufactură, **Mişu Rabinovici**, voiajor şi fabricant de erzaţuri de cafea, **Avram Heilic**, lucrător la depozitul de ouă, **Croitoru Herş**, croitor, **Boxer**, comerciant, **I. Ciubotaru**, cizmar, **Rozin**, brutar.

În acest cartier a funcţionat sinagoga **Maarat Hamahpeila**, la care a fost gabă **Herş Croitoru**. Aproape toţi cantorii din oraş şi-au început cariera la această sinagogă.

Părinţii mei au locuit pe strada Traian, unde m-am născut, fiind al 3-lea fiu al lui **Marcu Abramovici** şi **Roza** născută **Herţeanu**. Îmi amintesc că am locuit apoi pe strada Rîndunica, în apropiere de bunica noastră din partea mamei. Aci familia s-a mărit cu încă un frate. Astfel am fost patru fraţi: **Iancu, Haim, Adolf** şi **Izu**. Fratele cel mare, **Iancu**, a decedat în România, **Haim** a murit aci la Rehovot, eu, **Adolf**, locuiesc la Kfar Saba şi **Izu** la Herzlia. Toţi am fost deportaţi în Transnistria din str. Rîndunica împreună cu ceilalţi locuitori din cartier.

În serile de vară, uneori toamna şi chiar iarna se adunau mai toţi vecinii la bunica noastră **Haia Ţivie**, unde se desfăcea porumbul cules (în clacă), se cîntau cîntece, mai ales, în idiş şi româneşte, se povesteau anecdote. Voci frumoase aveau tante **Rozica** (sora mamei) şi fetele **Blonder** şi **Poper**.

Sharie Cioară şi **Markievici** povesteau fel de fel de întîmplări din viaţa lor, pline de haz. **Sharie Cioară** a poreclit cartierul nostru **Valea Plîngerii**, pentru că erau multe văduve care plîngeau în mai

Să dăm cuvîntul memoriei şi să o pornim la drum, prin oraş, începînd de la periferia oraşului spre centru prin bariera care leagă oraşul de comuna Broscăuţi, adică prin strada Ştefan cel Mare. Această stradă începe de la hotarul comunei Broscăuţi şi se termină prin unificare cu str. I. C. Brătianu, colţ cu locuinţa **Auerbach** şi cîrciuma **Rabinovici**, clădiri care au fost demolate şi pe locul lor s-au construit blocuri noi.

Prima clădire de la începutul străzii Ştefan cel Mare, este moara mecanică, fosta proprietate a locuitorilor **Idel Heines, Aron Bucă** şi **Manaşcu Ciucălău Moscovici.** Această moară a fost construită în clădirea fostei fabrici de săpun şi lumînări **Urţă Lerner.** Moara a fost naţionalizată şi mai funcţionează şi în prezent. Urmează clădirea abatorului de vite unde **Şloim Cherbis** a fost director; în continuare, locuinţa lui **Moisă Iuftaru** tăbăcar (care a decedat, soţia a aliat); locuinţa familiei **Aronovici** comerciant.

De pe această stradă se intră în incinta Oborului de vite, care se întinde pe o suprafaţă de circa 3 km. Aci, în fiecare marţi, se ţine tîrgul de vite, unde locuitori din tot judeţul şi alte localităţi mai îndepărtate îşi aduc produsele spre vînzare. Pe acest teren - pînă la construirea stadionului sportiv MACABI, - aveau loc şi competiţii sportive.

La acest obor de vite, o bună parte din populaţia oraşului găsea posibilitatea de a realiza venituri din misitie şi din vînzări şi cumpărări de bunuri.

De cealaltă parte a străzii se întinde şesul denumit **Călinceni** unde s-a construit o fabrică modernă de sticlă şi o spălătorie de nisip Kvartos adus din comuna Miorcani. Acest nisip este folosit la fabricarea sticlei şi cristalului de toate fabricile din ţară precum şi la export. La aceste unităţi au lucrat inginerii **Pascaru** şi **Schveiţer,** care au aliat.

Dacă vorbim de cartierul Călinceni trebuie să amintim că singurii locuitori evrei din acest cartier au fost **Moscovici** cerialist, tatăl lui **Leon Moscovici** tinichigiu care are o fiică **Dorica,** care locuieşte la Ierusalim şi **Biterman,** comerciant, al cărui fiu dr. **Biterman,** locuieşte la Naharia.

Continuăm pe str. Ştefan cel Mare, trecem de Biserica Sf. Nicolaie, care a fost construită de Domnitorul Ştefan cel Mare şi dăm peste locuinţa lui **Avram Calmanovici,** arendaş, care a fost împuşcat în 1940 în timpul pogromului din Dorohoi. Locuinţa vecină era ocupată de **Fişel Moscovici,** arendaş şi de **Iancu Raihbach,** care a primit aprobarea de a alia dar în ultimul moment a fost ridicat de pe vapor la Constanţa şi retrimis la Dorohoi. El a fost un timp preşedintele Comunităţii. Acum se odihneşte în locul de veci, la cimitirul din oraş, împreună cu toată familia. Pe partea opusă a străzii locuiesc fraţii **Lipovici** dintre care **Marcu** a decedat în Israel, **Strulică** cu soţia locuiesc la Nateret. Alţi doi fraţi au rămas în locuinţa părintească.

În clădirea proprietatea **Racoviţă** au locuit familiile **Carol Bernfeld** şi **Dulci** care au aliat. Urmează familia avocat **Solomon Haifler, Marcu Cohn** fost administrator financiar; **Haim Abramovici Păltiniş, dr. Joze Segal, Moscovici Izu** fotograf, **Boxer,** măcelar, dr. **A. Sapcaru, Bumi Goldenberg,** dr. **Elias Aronovici** care a fost ultimul preşedinte al Organizaţiei Zioniste din oraş.

În clădirea fost proprietatea dr. **Alterescu,** care avea nenumărate încăperi am locuit şi eu cu soţia (fostă **Ruhală Mindirigiu,** corsetieră), în apartamentul pe care l-am preluat, prin contract, de la avocatul **Emil Schechter,** care s-a mutat într-o clădire alăturată pe care a cumpărat-o.

În această clădire a mai locuit familia **Zomer** care s-a refugiat venind din Cernăuţi. În alte camere din curte a funcţionat o cantină populară pentru evrei, condusă de **Iancu Raihbach,** din fondurile acordate de Joint. După o perioadă de circa 3 ani am fost evacuat, clădirea fiind preluată de către organele Miliţiei.

Lîngă aceste locuinţe funcţionează Şcoala Primară nr. 2 de fete şi băieţi în care am învăţat şi eu, avînd colegi evrei pe: **Lică Pomârleanu,** fraţii **Zelţer, Iancuşor Saiovici, Idolă Heinis, Avram Linscher, Strulică Lipovici.**

Peste drum de Şcoala Primară nr.2 există o stradă cunoscută sub denumirea de strada Plopilor, unde au locuit **Bercu,**

O RECONSTITUIRE A DOROHOIULUI EVREIESC

de ADOLF ABRAMOVICI - Cfar Saba

După cel de-al doilea război mondial cînd U.R.S.S. a ocupat Basarabia, Nordul Bucovinei şi ţinutul Herţei, oraşul Dorohoi a devenit oraş de frontieră.

Odată cu instalarea, după război, a regimului comunist au început să se facă modificări administrative teritoriale în întreaga ţară, fapt care a dus şi la schimbarea teritorială a fostului judeţ Dorohoi, care din judeţ de sine stătător a fost, mai întîi, încorporat la Regiunea Suceava, iar în urma unei noi împărţiri a devenit oraş sub-ordonat al judeţului Botoşani.

Oraşul Dorohoi este aşezat într-o regiune mai mult deluroasă şi putem spune că oraşul este străjuit de dealul Polonic care are o înălţime de 302 m.

Pe altă parte a oraşului apare dealul şi cartierul Trestiana, iar în partea de unde începe şesul se află dealul Beldianu, înălţimi care se văd din orice parte a oraşului.

*Partea de şes se întinde pe malurile rîului Jijia, cunoscut loc pentru scăldat în timpul verii şi unde toată populaţia evreiască se duce la sărbătorile de **TAŞLICH** să facă rugăciuni, ca toate greşelile/păcatele să intre în adîncurile apei pentru a fi şterse pe vecie.*

*Din timpurile cele mai îndepărtate ţinutul era cunoscut ca un popas pentru negustorii străini care treceau pe aci în drum de la Marea Neagră spre Marea Baltică şi invers, însuşi denumirea aşezării Dorohoi este de origină slavă şi provine de la cuvintele - Dorogoi - care se traduce prin **scump** sau de la - DAROGA - adică **drum**. Se presupune că aceste denumiri s-au atribuit acestei aşezări datorită faptului că era un popas mai scump dar mai bun.*

Din cele povestite şi auzite de la bunici şi străbunici, pe vremea cînd oraşul era încă o mică aşezare, în locul unde se află azi Banca Naţională (peste drum de Primăria oraşului care încă nu era construită), a funcţionat un han unde poposeau carele.

Ca în mai multe oraşe din Moldova şi în oraşul Dorohoi - în unele perioade - populaţia evreiască depăşea, numeric, populaţia creştină din oraş. Evreii locuiau în centrul oraşului, dar se găseau şi în cele mai îndepărtate cartiere.

Intrarea şi ieşirea din oraş se făcea prin cele patru bariere şi prin staţia de cale ferată pe linia Dorohoi-Iaşi şi Dorohoi-Leorda-Botoşani, oraşul fiind cap de linie ferată.

Vorbitorii au îndemnat populaţia evreiască să se încadreze în mişcarea sionistă, au insistat pentru înscrierea şi participarea la cursurile de limbă ebraică organizate în oraş.

Este un fapt meritoriu pentru organizaţiile sioniste din Dorohoi de a fi organizat în acea vară două cursuri de limbă ebraică, cursuri care se ţineau de trei ori pe săptămînă şi erau conduse de **Iacob Maghid.**

Colectele de fonduri ale organizaţiilor sioniste din Dorohoi continuă şi în anul 1916. Secţia "Carmel" a vărsat casieriei "Fondului Naţional" suma de 42,06 lei, rezultată din colectele la festivalul de Hamişa Asar Bişvat, la baluri, nunţi etc. prin **Sam. Segall** şi **Iosi Glückman**.

O altă colectă, rezultată din activitatea unor femei sioniste ca **Zeilingher, Habot, Herşcovici** etc., cu ocazia unor evenimente familiare din oraşul Dorohoi, în valoare de 40 lei a fost vărsată la Centrala "Federaţiei Zioniste" perioada 16 februarie - 1 martie 1916.

Continuă în Dorohoi acţiunea de strîngere de fonduri pentru "F. N." de către secţia "Carmel" (martie 1916).

O acţiune intitulată "Fondul Naţional cu ocazia zilei de Purim" a găsit ecou printre evreii din Dorohoi. Cercul cultural "Sulamith" a reuşit datorită unor sionişti ca **Levy Drimer, Lotti Poplicher, Klara Zelţer** etc. să strîngă suma de 26 lei, depusă la Casieria "Fondului Naţional" (aprilie 1916). Secţia "Carmel" a fost prezentă printre evreii din Dorohoi cu ocazia sărbătorii de Pesah (1916), la "Izkor" în sinagogile din oraş, au vorbit rabinul **Rafael Gluckman**, rabinul **B. Drimer, Iacob Maghid, F. Rosner**, despre "Renaşterea statului naţional evreesc".

S-a hotărît la sărbătorirea zilei de Pesah înscrierea poetului **Iacob Gropper** şi a lui **Sam. Segall** în "Cartea de aur" a "Fondului Naţional".

Organizaţia "Carmel" este prezentă la o colectă intitulată "Mărci Share Club" cu o sumă de 17 lei şi la o colectă "Cărţi poştale ilustrate" cu suma de 8 lei (de la 10 aprilie - 30 aprilie 1916).

Organizaţiile sioniste din Dorohoi, societăţile culturale evreieşti din oraş sînt prezente prin numeroase acţiuni pentru sprijinirea organizaţiei Keren Hayessod. Presa vremii consemnează oraşul Dorohoi printre oraşele care au contribuit cu sume importante de bani pentru Keren Hayessod în perioada mai 1921 - septembrie 1924. Evreii din Dorohoi au depus suma de 490.860 lei pe anul 1924.

În "Statistica secţiunilor zioniste" din România pe anul 1927, ne arată că secţia sionistă din Dorohoi avea la acea dată 120 membri cotizanţi.

Un tablou interesant este acela al vizitelor unor personalităţi ale "Federaţiei Zioniste" din România la organizaţiile sioniste din ţară. Oraşul Dorohoi se găseşte printre oraşele vizitate de numeroşi delegaţi de la Centrala organizaţiei sioniste. În decurs de doi ani a fost vizitat de 17 ori de personalităţi de seamă ale lumii sioniste din ţară.

Într-unul din materialele Congresului "Proiect de buget" (1 III 1926 - 30 XI 1927), organizaţia sionistă din Dorohoi este prevăzută la capitolul "venituri" cu o contribuţie de 100.000 lei la "Fondul Mas Hahistadruth".

Un alt document intitulat "Tabloul general pentru sumele intrate în fondul "Organizaţiei zioniste" din România, de la 1 X 1924 - 30 XI 1926, cuprinde de asemeni organizaţia oraşului Dorohoi cu următoarele depuneri:

- şekeli simpli	18470
- fond de acţiune	10000
- fond ferma Hehaluţ	4000
TOTAL	32470

Un material din arhiva sionistă este intitulat: "Sume intrate la Fondul Keren Kayemet pe anii 1925 şi 1926": în anul 1925 164527 lei; în anul 1926 164237 lei.

SURSE DIN ARHIVA ACMEOR

I. Botoşansky despre "Scopul şi tendinţele sionismului".

Programul a fost completat cu declamaţii, recitări etc., festivalul a realizat o colectă pentru "Fondul Naţional".

Un eveniment de o deosebită importanţă pentru mişcarea naţional-evreiască, "Conferinţa pe ţară a mişcării sioniste din România", a avut loc în oraşul Galaţi în zilele de 25 şi 26 octombrie 1915. Organizaţia sionistă din Dorohoi a fost reprezentată de **Levy Drimer** şi **Israel Glückman**. Conferinţa a întrunit personalităţi ale lumii evreieşti din România ca: Rav. dr. I. Niemirower, S. Pineles, Dr. Nacht, Noel Bring, M. Landau, I. Botoşanski, I. Gropper, Rav. Roller, Şalom Mayer şi alţii. Ziarele din acea vreme au apreciat Conferinţa de la Galaţi, unde a fost prezentă şi Organizaţia Sionistă din Dorohoi, ca "**o sărbătoare a speranţei zioniste**".

Unul din documentele conferinţei de la Galaţi este intitulat "Tabloul sumelor rotunde trimise de oraşele principale în anii 1911-1914" Din examinarea documentuluii rezultă contribuţia organizaţiei sioniste din Dorohoi în anii respectivi: 1911: 10 lei; 1912: 100 lei; 1913: 200 lei; 1914: 150 lei.

Începutul anului 1916 marchează înfiinţarea de noi organizaţii culturale şi sioniste în oraşul Dorohoi.

Într-un raport al "Comitetului Federal al Zioniştilor" din România publicat la 2 februarie 1916 se sublinia despre intensa muncă cultural-evreiască şi susţinuta activitate sionistă desfăşurată în întreaga ţară. Oraşul Dorohoi se află printre comunităţile evreieşti evidenţiate prin faptul că "încep să se deştepte la viaţă zionistă, nouă şi intensă" şi pentru că "colectele pentru Fondul Naţional au luat un mare avînt".

Din îndemnul poetului **Iacob Gropper** şi datorită muncii desfăşurate de femeile din Dorohoi, **Edwiga Chises, Charlotte Poplincher, Maria Leibovici** etc., ia fiinţă un cerc cultural al tinerelor fete care purta numele de "Şulamith". Comitetul societăţii a fost format din 12 persoane, preşedinta cercului D-na Dr. **Axler**, vicepreşedintă **Clara Zelţer**.

Prima şezătoare culturală este organizată la 17 ianuarie 1916 la care a conferenţiat poetul **Iacob Gropper** despre "Istoricul sionismului". În tema expusă el s-a ocupat despre "mişcarea de eliberare" a popoarelor Europei, despre rolul mişcării sioniste în istoria poporului evreu.

O acţiune reuşită la Dorohoi, odată cu începutul anului 1916, a fost rodul unei strînse colaborări între secţia sionistă "Carmel" şi cercul cultural "Sulamith" şi a avut ca rezultat fondarea unei biblioteci, o bibliotecă naţional-evreiască purtînd numele de "Şulamith-Carmel" cu sediul în localul şcolii israelito-române, bibliotecă cu un program săptămînal.

Manifestări culturale interesante au fost organizate de cercul cultural "Şulamith" în ianuarie 1916.

La o şezătoare literară poetul **I. Gropper** a vorbit despre "Mişcarea zionistă pînă la primul Congres de la Basel".

La o altă şezătoare literară s-a vorbit despre "Importanţa mişcării zioniste" - expunere făcută de **Irma Moscovici**.

Un festival artistic-literar a cercului cultural "Sulamith" a fost organizat la 7 februarie 1916, în localul şcolii israelito-române.

M. Weissman, student la Iaşi, a prezentat tema "Rolul limbii naţionale în dezvoltarea unui popor".

Irma Moscovici a tratat despre "Menirea femeii în mişcarea zionistă".

M. S. Guttman - Moineşti a vorbit despre "Importanţa zionismului".

În completare poetul **I. Gropper** şi **I. Maghid** au citit atît din operele lui Peretz şi Şalom Alehem.

Închiderea festivalului a fost marcată prin apeluri la învăţarea limbii ebraice.

O mare întrunire publică a evreilor din Dorohoi la 6 februarie 1916 a fost consacrată intensificării mişcării sioniste.

Tineretul evreu din Dorohoi s-a aflat în fruntea acestei mişcări deschizătoare de noi drumuri populaţiei evreieşti, lipsită de drepturi politice şi mereu lovită de evenimentele politice şi economice care aveau loc în ţară.

Documente deosebit de importante pentru mişcarea naţional-evreiască găsim la începutul anului 1900 publicate de o instituţie sionistă ca "Fondul Naţional Evreiesc". Sînt arătate sumele de bani vărsate de diferite oraşe din ţară şi numele donatorilor. Evreii din Dorohoi figurează în "Tabloul încasărilor pentru "Fondul Naţional" pe perioada 1 mai 1904-31 martie 1905". Donatorii sînt două organizaţii sioniste, prima poartă numele de "Dorul Sionului Dr. Herzl", şi apare cu o contribuţie de 112,50 lei şi înscrierea - cu data de 1 aprilie 1905 - în "Cartea de Aur" a Organizaţiei Sioniste; a doua organizaţie sionistă se numeşte "Cercul Hatikwah" şi figurează cu o contribuţie de 25 lei.

Asemenea situaţii publicate de "Fondul Naţional" cuprinzînd donaţiile populaţiei evreieşti, ale organizaţiilor sioniste din Dorohoi pentru reclădirea statului naţional evreu le vom găsi şi în anii următori.

Într-un material, care se intitulează "Tabloul şekelilor pe perioada 1905-1906" cuprinzînd sumele depuse de organizaţiile sioniste din ţară pînă la data de 1 iulie 1906, găsim şi numele unei organizaţii sioniste din Dorohoi "Secţia Carmel", cu o contribuţie de 35 lei, cu un număr de 34 membrii donatori.

În cadrul unei acţiuni pe ţară, de colectare de fonduri pentru "Ajutorarea evreilor din Palestina" este prezentă şi secţia sionistă "Carmel" din Dorohoi. Organizaţia a antrenat în această acţiune un mare număr de membri ai organizaţiei, la colectă răspunzînd numeroşi evrei dorohoieni. Prin **M. Segall** de la **Israel Rapaport, S. Auerbach, A. Arie, Z. Davidovici, M. Segall jr., Sam Segall, Efraim Pomârleanu, S. Axler** etc. o sumă de 14,50 lei. Prin **M. Terdiman** de la **I. Rosenţweig** 3 lei, de la **S. Siegler, Leizer Solomon, L. Engler** cîte 2 lei, de la **I. Ionas** 1 leu etc., total 15 lei, prin **Israel Glückman** de la **Levy Drimer, Moritz Spund, Iacob Maghid, Moritz Reisler** etc. cîte 1 leu, total 7,50 lei, prin **Haim Segall** de la **Osias Rapaport** cu 2 lei, **Sulim Iäger, Solomon Marcovici** etc cîte 1 leu etc. Suma depusă la casierul "Federaţiei Zioniste" între 25 mai - 13 iunie 1915 a fost de 61 lei.

Secţia "Carmel" continuă acţiunea de colectare pentru "Fondul Naţional". Organizaţia a folosit diferite momente şi prilejuri pentru strîngerea de fonduri, la nunta **Zoller** prin **Rozen** şi **Mihailovici** suma de 12 lei, la un festival artistic (8 august 1915) prin **Ety Moscovici** şi **Sigmund Cantar** 22,45 lei, cu ocazia sărbătorii de Kipur de la sinagogi din oraş suma de 25,30 lei prin Israel Glükman, Iacob Maghid, **Levy Drimer;** s-a depus o sumă de 59 lei la "Fondul Naţional" la casierul Federaţiei Zioniste între 21 august - 5 septembrie 1915.

Aceiaşi secţie "Carmel" din "Cutii F.N." a vărsat suma de 2,75 lei în perioada 3 noiembrie - 24 noiembrie 1915 şi din colecte la un bal dat de Societatea "Inimă bună" din Dorohoi a depus duma de 20,40 lei între 4 decembrie - 23 decembrie 1915.

Au loc numeroase manifestaţii culturale ale evreilor din oraşul Dorohoi:

- O seară de Hanuca la 22 noiembrie 1915, în localul şcolii israelito-române sub preşedenţia lui **Nathan Segall**.

În cuvîntul său **I. Maghid** spunea: "Sionismul este soluţia radicală a chestiunii evreieşti".

I. Botoşansky a vorbit despre poetul Bialik, **Iacob Gropper** a citit din versurile sale.

Seara s-a încheiat cu o colectă pentru "Fondul Naţional".

- Un festival la 6 decembrie 1915 al "Cercului Cultural Evreesc", tot în localul şcolii israelito-române, la care au conferenţiat figuri de seamă ale evreimii:

Iacob Maghid a vorbit despre "Hamişa asar Bişvat",

Iacob Gropper despre "Literatura idişului",

Pagini din trecutul evreilor din Dorohoi

de NOEL VAINTRAUB
Cercetător la ACMEOR

PREZENŢA evreilor din Dorohoi, cu mulţi ani înainte de sfîrşitul secolului trecut, este confirmată între alte date şi prin existenţa de-a lungul anilor a numeroase lăcaşuri de cult mozaic. Oraşul Dorohoi este cunoscut prin sinagogile vechi din diferite cartiere. O astfel de sinagogă din lemn a existat în oraş, spun izvoare ale vremii, în jurul anului 1784. Avariată de incendiu ea a fost salvată şi va continua să funcţioneze şi o sută de ani mai tîrziu.

Date cu privire la vechimea evreilor din oraşul Dorohoi, încă de la sfîrşitul sec. XIX-lea, informaţii cu problemele la care aveau de făcut faţă sînt consemnate în numeroase publicaţii ale vremii.

Într-un ziar care apărea în Polonia în anul 1874, ziarul "Ivri Anochi" în limba ebraică din Brody - Polonia, în numărul din 6 noiembrie 1874 găsim o relatare a corespondentului ziarului din Dorohoi, **Mendel Perchi**, despre o intervenţie a evreilor din Dorohoi adresată Consului general britanic cu ocazia unei vizite a acestuia în noiembrie 1874 la Dorohoi. Ei au arătat diplomatului englez asupririle pe care le sufereau şi au cerut statelor europene încetarea relaţiilor comerciale cu România, dacă aceasta nu-şi va schimba atitudinea faţă de evrei.

Scurt timp după această intervenţie a evreilor dorohoieni, ziarul antisemit "Curierul" va reproduce textul unui articol apărut în ziarul englez "Times" din Londra, care menţiona că unele state ca America, Italia, au făcut cunoscut că nu vor mai avea relaţii comerciale cu România atîta timp cît această ţară nu va acorda egalitate de drepturi evreilor. Tot în ziarul "Ivri Anohi", în nr. 20 din 2 iulie 1875, acelaş corespondent, **Mendel Perchi** din Dorohoi, se referea la o altă problemă care preocupa populaţia evreiască a oraşului, la faptul că evreii din România nu aveau dreptul să deţină pămînturi. În relatarea sa, el menţionează o intervenţie a primului ministru al Austriei adresată României prin care acesta cerea drepturi egale pentru evreii din România, chiar dacă aveau altă cetăţenie (ex. austriacă). În intervenţia guvernului Austriei se arată, după cum scrie corespondentul dorohoian, că nerezolvarea problemei, de către România, va influenţa înţelegerea comercială Austria-România.

Cu ani în urmă, un tînăr din Dorohoi a făcut cinste Comunităţii evreilor din oraş. Tînărul evreu **Sigismund Rosen**, a obţinut în anul 1884 Diploma de licenţiat în ştiintele matematice şi fizice a Facultăţii din Montpellier şi titlul de doctor al Facultăţii din Heidelberg. El a revenit în ţară pentru a-şi aduce contribuţia sa la dezvoltarea ştiinţei româneşti, se scria în presa vremii. Un an mai tîrziu, în 1885, **Sigismund Rosen**, a fost numit profesor de matematici la Colegiul Rollon din Paris.

Încă din primii ani ai secolului XX, evreii din Dorohoi sînt prezenţi în mişcarea naţional - evreiască.

La orizontul vieţii politice apăruse o mişcare nouă, convingătoare şi dătătoare de speranţe şi încredere în viitor: mişcarea sionistă.

Date şi informaţii din acei ani consemnează preocupări deosebite şi multiple ale populaţiei evreieşti din Dorohoi cu privire la noua mişcare. Iau fiinţă în oraş organizaţii sioniste, se deschid biblioteci evreieşti în localurile şcolilor israelite, se organizează manifestări cultural-artistice pătrunse de un puternic curent de iudaism şi inchinate mişcării sioniste.

Despre viaţa religioasă a comunităţii aflăm date importante din inscripţiile mormîntale care se află în vechiul cimitir evreiesc din localitate.

O inscripţie tombală arată că obştea a fost păstorită în jurul anului 1700 de către Tovia (probabil haham şi locţiitor de rabin ajutor, judecător sau "învăţător în ale legii). N-avem piatra mormîntală a acestuia care, ori s-a pierdut ori - potrivit datinei - Tovia a plecat să-şi odihnească oasele în Ţara Sfîntă. Inscripţia sa ne-ar fi spus poate mai multe de cît inscripţia incompletă de pe mormîntul fiicei sale Hava, decedată în anul 1742: Fiica Ho(va) (a) învăţătorul (ui) în ale legii Ţ(adicul Tovia 5502.

Alt rabin care a funcţionat în Dorohoi cam pe la jumătatea secolului al XVIII-lea a fost Şmaia, a cărui fiică, Ester, moare în anul 1792. Iată şi epitaful acesteia: ... Vestita doamnă... Ester fiica învăţătorului în ale legii... Şmaia decedat(ă) în ziua întâia Pesahşeni anul (5)552 dupa computul mic.

Al treilea rabin-judecător despre care avem cunoştinţă se numea Zwi, al cărui fiu Moşe moare pe la sfîrşitul secolului al XVIII-lea.

Un rabin-judecător care a funcţionat aici la sfîrşitul secolului al XVIII-lea a fost "Învăţătorul în ale legii "Menachem Manele al cărui fiu (sau fiică) moare în anul 1810.

Alt păstor al comunităţii din secolul al XVIII-lea a fost "învăţătorul în ale legii rabi Şlomo, fiul îndrumătorului Israel, decedat în primăvara anului 1811. Iată înscripţia de pe piatra sa de mormînt: "Aici se odihneşte un bărbat vestit învăţător în ale legii Rabi Şlomo fiul îndrumătorului nostru Israel, decedat în prima zi de Hol Hamoed Pesah anul (5)571. Fie-i sufletul păstrat în mănunchiul vieţii".

Ultimul rabin judecător despre care avem informaţii şi care a activat la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, începutul celui de-al XIX-lea, pare sa fi fost Iosef, a cărui fiică moare în 1820: "Fiica învăţătorului în ale legii Iosef decedată la 25 Sivan 5580 după computul mic."

Am început cu ajutorii de rabini fiindcă cea mai veche piatră funerară pe care o avem este a fiicei lui Tovia. Vom continua cu rabinii care au păstorit cam din deceniul IV al secolului al XVIII-lea.

La sfîrşitul acelui secol găsim comunitatea în plină dezvoltare religioasă. Aceasta o dovedeşte numărul relativ mare de morminte de clerici din respectiva perioada. Astfel, în afară de rabinii judecători pomeniţi mai sus, au mai funcţionat aici rabinii: **Aşer Zelik, Israel, Iehoşua, Baruch, Iaakiv, Iosef** şi **Iehuda-Leib**.

Cea mai veche inscripţie care ne informează despre existenţa unui rabin în Dorohoi este a femeii Rivka, fiica lui Aşer Zelik, decedată în anul 1766. Iată inscripţia: "Aici se odihneşte femeia evlavioasă Rivka fiica învăţătorului nostru rabinul Rabi Aşer Zelik care a decedat în ziua a douăsprezecea din luna Kislev anul (5)527 după computul mic. Fie-i sufletul păstrat în mănunchiul vieţii."

Despre rabinii Iehoşua şi Israel ne informează următorul epitaf din anul 1767: Aici se odihneşte un bărbat integru şi cinstit Rabinul Rabi Isra(el) fiul rabinului Rabi Iehoşua care a decedat douăzeci şi două de zile în luna Tevet în anul (5)528 după computul mic.

Alt rabin care a păstorit la noi în aceeaşi perioadă a fost Baruch, al cărui fiu moare în anul 1767: Vestit domnul ...rabinului Rabi Baruch ...ce s-a îndepărtat (decedat) (5)528 după computul mic.

Despre rabinul Iakov avem două inscripţii ale fiilor săi, una din 1769 a lui Dov şi alta a fiicei sale Ester, decedată în anul 1782: Aici se odihneste Rabi ...Dov, fiul rabinului Iaakov (5)520 după computul mic. Aici se odihneşte femeia vestită doamna Ester, fiica rabinului Iaakov, care a decedat în ziua a cincea, noua zile în luna Şvat anul (5)542 după computul mic.

Menţionăm că rabinii aceştia aparţineau unor familii înrudite şi ai căror urmaşi îi vom găsi în secolul următor în frunta obştei cultivînd cu pasiune sfînta învăţătură.

1786, **septembrie 10 [Iaşi]**. Carte de judecată dată medelnicerului Costandin Vîrnav în legătură cu litigiul pe care l-a avut cu Aron jidov, fostul lui asociat la o velniță din Dorohoi.

Leon, mitropolit Moldovii

Din luminată porunca preaînălțat domnului nostru măria sa Alexandru Ioan Mavrocordat voevod, de față la divan înaintea noastră s-au giudecat dumnealui medelnicer Costandin Vîrnav cu Aron, jidovul din tîrg Dorohoiului, care pricină după cercetare ce s-au făcut de către noi s-au aflat cum în gios pre larg să arată. Medelnicerul Costandin Vîrnav prin jaloba ce au dat măriei sale lui Vodă (și s-au rînduit la noi) au arătat că după jaloba ce au dat asupră-i acest Aron jidov, în trecuta lună iulie, pentru tovărășie ce-au avut la o velniță în anii trecuți la let 1780, s-au arătat cum că făr de giudecată, în tărie i-ar fi luat 2 dughene și o casă ce au avut la tîrgul Dorohoiului, așijdere și 8 vite de cai i 95 ocă de aramă. Dughenile cu adevărat i s-au luat, dar nu în tărie ci cu giudecată dumnealor ispravnicilor ținutului iar pentru aceli 8 vite de cai, ocile de aramă, nici le-ar fi luat, nici știe nimică. Și după poronca ce i-am mers prin carte gospod să vie să-s giudece cu numitul jidov, am vinit cerșind să aibă giudecată și să-s deie hotărîre precum va fi drept. De față fiind și o parte și alta s-au întrebat pe Aron să arate în ce chip le-au fost ace tovărășie cu ce tocmală cum și ce asuprire i-a făcut medelnicerului Vîrnav de i s-au luat casa i dughenile din tîrgul Dorohoiului i vitele și ace somă de ocă aramă. El de-odată au scos de au arătat scrisoarea de tocmală ce au avut iscălită de medelnicer fiind din anul 1780 iunie 10, de cînd sînt 6 ani, în care scrie că au primit tovarăș la velnița ce ave pe Aron jidov, arătînd halaturile celi trebuincioase ce au pus la [illegible]

di la dînsul neagiunsul cu ce s-a găsi sau de or cuprinde bani mai mulți piste datoria medelnicerului aceia să-i ia înapoi.

Și după hotărîre ce s-au făcut pricini, s-au dat dumisale medelnicerului Constandin Vîrnav și această a noastră carte de giudecată. Aceasta înștiințăm.

·Let 1786 septemvri 10

Gheorghe Sturza vel logofăt; Ioan Canta vel vornic; Constandin Palade vel vornic; Costin Catargiu vel vornic (?); Teodor Balș, vel vornic

1795, aprilie 14, Iași. Mihail Constantin Suțu, domnul Moldovei, stabilește veniturile bisericii din tîrgul Herța, incluzînd și taxe pe băuturi vîndute de cîrciumarii creștini și evrei de la Dorohoi.

Io Mihail Suțu Voevod, cu mila lui Dumnezeu domnul Țării Moldovei

Strălucită poruncă iaste domnilor a-și insoți oblăduirea cu rodurile bunătăților ca să cuprindă cu milă lucrările cuviincioase și mai ales sfintele lui dumnezeu bisărici, spre a le rămîne numile nemuritoare de-a purure pomenindu-să întru toți vecii. Drept aceea, și domnia mea rîvnitor fiind a urma celor dinaintea noastră oblăduitori, carii s-au silit a-și lăsa în urmă izvoară de bunătăți, prin cît ne-au fost cu putință n-am trecut cu vederea datoria ce s-au căutat din partea noastră spre a agiutura cuviincioasele locuri, dintre cari fiind și biserica din tîrgul Herții unde să cinstește și să prăznuiește hramul sfîntului mare mucenic și purtătorul de biruință Gheorghie, spre care trebuință cerșind a să agiuta cu oareșcare milă pentru mai bună statornicire ca în toată vremea de obștie să să săvîrșească într-însa dumnezeeștile slujbe, osăbit de alte agiutoruri ce am făcut domnia mea acestei sfinte bisărici, iată că mai afierosim și vatra tîrgului Dorohoi ce iaste drept a noastră domnească și hotărîtă mai dinainte vreme de către locul din prejurul ei, după care vatră a numitului tîrg, să aibă această biserică a-și lua venit după rînduiala ce să urmează și la alte tîrguri ce sînt datoare altora de către alți luminați domni. Adică întîi pe tot vinul și rachiul ce vor vinde în crîșme tîrgoveții creștini i jidovi și alții să aibă a plăti cîte doi bani de toată vadra de vin, și cîte un ban de toată oca de rachiu.

1774, mai-iunie [Moldova]. Date despre evreii din Moldova[1] în recensămîntul populației, făcut de administrația militară rusă, în anul 1774.

ȚINUTUL DOROHOIULUI
Ocolul Tîrgului

Tîrgul Dorohoi
177 toată suma caselor
177 scădere rufeturile
Jidovii ce se află șezători in tîrgul Dorohoiului [rufetași]

1. Herșcu, staroste
2. Nosil Strîmbul
3. Iosip zet Marie
4. Nițu sîn Bărcui
5. Ițco cumnat Leibii
6. Moscul sîn Herșcu
7. Aizic sîn Hevjii
8. Hațcal
9. Marco zet Freidii
10. Dănilă brat Leiba
11. Strule cel Negru
12. Strule, bîrlădean
13. Avram a Beilii
14. Mănașco sîn Herșcu
15. Mihol Școlnic
16. Solomon Tătar
17. Moscul, hotincean
18. Nuta, croitor, cel bătrîn.
19. Iacob zet Avram
20. Leiba, croitor, slab
21. Zavil, croitor, slab

Jidovei vădani [rufetași]
1. Ciorna
2. Rava

Hilișău. Moșia Sandului Curt mazil.
Strule, jidov [rufet]
Iubăneștii
Ițco, jidov [rufet]
Dămilenii
Aizic, jidov; Izdrailu, jidov [rufeturi]
Suharău
Aron, jidov [rufet]
Comăneștii
Marco, jidov [rufet]
Oroftiiana
Iancul, jidov [rufet]
Mlencuți
Maior, jidov; Ițco, jidov, croitor [rufeturi]
Eșiți ot Pcmirla
Leiba, jidov [rufet]
Vornicenii
Moiseiu, jidov [rufet]
Satul Hudeștii
Moscul, jidov; Zeilic, jidov; Leiba, jidov [rufeturi]

Ocolul Prutului

Conceștii
Herșcu, jidov [rufet]
Dărăbani și Cornești
Berco, jidov [rufet]
Teiiusa
Isac, jidov; Marco, jidov; Maior, jidov [rufeturi]
Păltiniș
Aron, jidov; Avram, jidov; Marco, jidov [rufeturi]
Ivancăuți
Maiorco, jidov [rufet]
Crăiniceni
Avram, jidov [rufet]
Ișnoveț
Berco, jidov [rufet]
Satul Crasnaleuca
Herșcu, jidov [rufet]

Coțușca
Marco, jidov; Herșco, jidov [rufeturi]
Mileanca
Herșcu, jidov; Moscul, jidov; Leiba, jidov [rufeturi]
Tătărășăni
Gherșu, jidov; Rahmil, jidov [rufeturi]

Ocolul Bașăului

Drăgușeni
Iosip, jidov [rufet]
Avrămeni
Copel, jidov [rufet]
Săvenii
Leiba, jidov [rufet]
Sîrbii
Avram, jidov [rufet]
Hăneștii
Leiba, jidov [rufet]
Dingenii
Isac, jidov [rufet]
Doburceni
Isac, jidov [rufet]
Șișmăneștii
David, jidov [rufet]
Selișcanii
Strul, jidov [rufet]
Lehneștii

Detaliu de pe o piatră funerară

de către N. C. Suţul-Vodă (1793-1795) prin care dăruieşte bisericii Sf.Gheorghe din Herţa, venitul din vatra tîrgului Dorohoi (care era loc domnesc), stabileşte dările pe care trebuia să le plătească "pe tot vinul şi rachiul ce vor vinde în crîşmă tîrgoveţii creştini, jidovi şi alţii, să aibă a plăti cîte doi bani de vadră de vinu şi cîte un banu de toată oca de rachiu. Alu doilea dohotulu numai a numitei bisărici să vînză. Alu treilea, gospodarii ce voru şi de la faţa uliţeloru să plătească cîte 50 parale de unu gospodaru pe anu, iară cei ce voru fi săzători de la mahalali să plătească clte un leu de gospodaru pe anu, nefiindu săliţi de către biserică fără voia loru ca să lucreze ci să aibă a da banii, iar femeile sărace şi fără ficiori să nu dea nimica. Alu patrule, dinu cinzeci de stupi să aibă a lua unu de sămînţă şi toamna să ridice din prisacă, iară fiindu mai puţin de 50, să ia cătă una para de stupu. Iară vînzarea cărnurilor, a peştelui, a lumânariloru, a păinei, să fii tărgoveţii slobozi fără a nu plăti nimică". (N.Iorga "Studii şi documente cu privire la istoria românilor" vol. XXII, Bucureşti 1913, pag. 394).

După cum vedem evreii erau prezenţi, spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea, în mai toate ramurile de comerţ şi în unele meserii în tîrgul Dorohoiului. În ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, conducătorul laic al comunităţii a fost starostele Herşcu. După cum am văzut mai sus, în catagrafia din 1774, el este în fruntea birnicilor evrei. Faptul că este primul pe listă se explică prin aceea că în calitatea pe care o avea întocmea de obicei acest tabel, în colaborare cu slujbaşii domniei, răspunzînd totodată şi de încasarea dărilor cuvenite visteriei. Îl aflăm şi în următorul deceniu în aceeaşi funcţie, în procesul despre care am vorbit, dintre velnicerii Constantin Vîrnav si Aron jidovul, intervenind pentru ultimul.

1792 [Iaşi]. Liste întocmite de ispravnicii de ţinuturi cu taxele încasate pe anul 1792. Sint specificaţi şi contribuabilii evrei.

Banii ce s-au strîns pentru cheltuiala ţinerii menzilurilor i facerea podurilor şi darea lefilor, după tablile ce au dat dumnealor, ispravnicii de pe la ţinuturi — 1792.

Lei	Bani	
11 305	–	Suceava
26 696	–	Neamţul
15 954	60	Romanul
21 907		Bacăul
30 074		Putna
18 649		Tecuciul
19 151		Covurluiul
19 777		Tutova
6 203		Vaslul
17 964	60	Fălciul
1 500		Greceni
2 112		Codrul
1 850		Hotărnicenii
62 156		Lăpuşna Orheiul
43 985		Soroca
5 705		Cernăuţi
20 387	30	Dorohoiul
13 570		Hârlăul
2 115		Cîrligătura
33 495		Ţinutul Eşil
16 052	60	Tîrgul Eşil . însă
10 002	60	suma ce s-au strîns de dumnealui vel agă.
630		neguţitorii cu hrisov starea întîi } ce (s-au strîns
1 400		neguţitorii cu hrisov starea a doua } de către visterie
4 600		toţi jidovii din Eşi, cu dughenile i casele lor, care s-au strîns de către dumnealui vel cămăraş
total Iaşi'		
16 052	60	

Lei	Bani	
90		Ce s-au luat de la o samă de neguţitori armeni i jidovi din 180 lei ce s-au făcut aşezare să dea jumătate la sfeti Gheorghie şi jumătate de sfeti Dimitrie
388 622	90	
211 500		se scad . . . . Însă:
		Lei
		80 000 ce s-au dat după ţidule gospod celor ce au luat menzilurile asupră cu tocmeală pe doi ani, precum pre larg să arată prin ponturile cu iscălitură şi pecetea gospod şi este şi sinetul lor că au primit banii -- 1792, iulie 30
		125 000 s-au dat după ţidule gospod la d-lui Dimitrache Manul vel pestelnic pentru darea lefilor pe patru luni -- iulie, august, septemvrie şi octomvrie, de care bani este osăbită samă [17]92 oct. 7.
		6 500 s-au dat cu pecete gospod celor ce ţin menzilurile Alelhisep, în plata ingiretului, în vreme aproape de patru luni, pe caii ce au dat la trebuinţele ce au fost, iar şi după cuprinderea ponturilor de aşezare [17]92 dechem. 24
		211 500
177 328	90	rămîne sumă care să încarcă în sama aceasta.

B.A.R. Mss. rom. 382, f. 2 şi v.

Vechi izvoare despre trecutul comunităţii din Dorohoi

de MANAŞCU COTTER

CÎTEVA DOCUMENTE importante ne dau mărturii veridice despre activitatea economică a evreilor din orasul Dorohoi în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, unde îi găsim în comerţul cu peşte, carne, vin, rachiu, bacalii, pîine, covrigi, lumânări de seu, păcură şi dohot. În meserii îi găsim croitori şi cărăuşi. Un document din 1769 ne arată că: *"Neguţitorii pre la târgurile aceste, care sînt mai mici, adecă Suceava, târgul Siretului, Neamţul, Piatra, Bacăul, Agiudul, Vasluiul, Huşii, Fălciul, Hârlăul, Dorohoiul şi Târgul Frumos, la aceste târguri sînt cîte un bacal doi de vînd băcălii, pâne, lumânări de său, iproci. Sînt şi crăcime de vînd vin şi jidovi de vînd rachiu, păcură, dohot. Iar la zile de târg, ce sînt obicinuite a se face o dată pe săptămînă, merg la aceste neguţitorii de pre la târgurile cele mari cu negoţ de fac alişveriş. Cum şi din lăcuitori merg cine cu ce are, boi, vaci, cai, oi, făină, grâu, orz, mălai, ovăz, unt, miere, ceară, său, piei, in, cînepă şi altele, din care vând şi plătesc vamă, mortasipie şi părcălăbie după cum se arată în condica visteriei, ce este cu pecetea Gospod (domnească)"* (Anuarul pentru israeliţi, vol. XIX Bucureşti 1896, pag. 81).

Interesantă este catagrafia din 22 iunie 1774 din care aflăm că Dorohoiul avea pe atunci 177 de case iar printre birnici "21 de jidovi şi 2 jidoavce vădane". Lista întocmită în scopuri fiscale are în frunte pe Herşcu Staroste, şeful comunităţii. La 20 dintre aceştia nu se arată ocupaţia. 3 dintre birnici erau croitori.

Un alt document care ne spune multe despre trecutul comunităţii este Cartea divanului, dată la 10 septembrie 1786 "în pricina de judecată a lui Aron Jidovul din târgul Dorohoiului, ce a avut cu medelnicerul Constantin Vîrnov pentru tovărăşia la o velinţa. Din acest document aflăm că tovărăşia lui Aron Jidovul cu medelnicerul care avea velinţa) s-a făcut la 10 iunie 1788. Ultimul punea la dispoziţie şi 200 lei "care să îmble făr de dobîndă, iar Aron Jidovul, să puie osteneală cumpărînd mălai şi alta ce ar mai trebui la velniţă. Apoi dobîndă pagubă ce s-ar întîmpla să fie pe giumătate a med(elnicerului) Constantin Vîrnav şi pe giumătate a lui Aron Jidov. Şi la alt lucru ce s-ar mai face la velniţă să fie cheltuiala din mijloc şi după ce se va sfîrşi de lucrat, pîine ce se va cumpăra cu banii ce s-au arătat, să aibă voie şi o parte şi alta a se despărţi de tovărăşie , iar de le va mai da mîna ca să mai fie tovarăşi să-şi facă alte scrisori osăbite după care tocmală, zice Aron jidov, că s-ar fi dus de au cumpărat cîteva somă de dimirlii mălai. Din cauza acestei cumpărături şi a altor cantităţi de porumb, săcară şi hrişcă, aduse de către Aron pentru velniţă, s-au ivit grave neînţelegeri între tovarăşi. Procesul s-a tărăgănat peste şase ani la ispravnicii ţinutului şi la divan. Dreptatea fiind de partea medelnicerului, boierii în frunte cu mitropolitul au hotărît că Aron jidovul trebuie să despăgubească pe acesta, predîndu-i: două dugheni şi o casă din Dorohoi cu locul lor în valoare de 600 lei ce le avea din "zestrea femeii lui", opt vite de cai şi 95 ocă de aramă. Pe lîngă cei de mai sus, documentul pomeneşte de Naftuli Hahambaşa din Iaşi, unde au giurat "după legea lor" şi acel Avram jidovul velnicer din Dorohoi. Îl mai găsim acolo şi pe Herşcu Starostele de jidovi asupra căruia vom reveni. (Arthivele Statului Iaşi, pach. CXLI. doc. 8 orig.).

Un alt document din ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea care ne aduce ştiri despre activitatea evreilor din Dorohoi este hrisovul semnat la 14 aprilie 1795

evrei Mihăileni (Sinăuţi) tîrguşor lîngă părîul Molniţa cu 300 gospodari evrei. Pînă în 1839 s-ar fi numit Sinăuţi, apoi Mihai Sturza a mutat aici prefectura din Dorohoi şi a numit tîrgul pe numele său. Aici la Sinăuţi a fost capitala ţinutului pînă în 1850 cînd s-a mutat iar la Dorohoi.

Herţa, tîrg nu departe de Prut cu 150 gospodari evrei.

Mamorniţa tîrguşor la graniţa cu Bucovina, vis a vis de Boian, cu 20 gospodari evrei.

Darabani, tîrg cu 150 gospodari evrei

Rădăuţi tîrg pe Prut, vis a vis de Lipcani cu 40 gospodari evrei.

Săveni tîrg lîngă rîul Başău cu 40 gospodari evrei.

"Gospodari evrei = capi de familie"

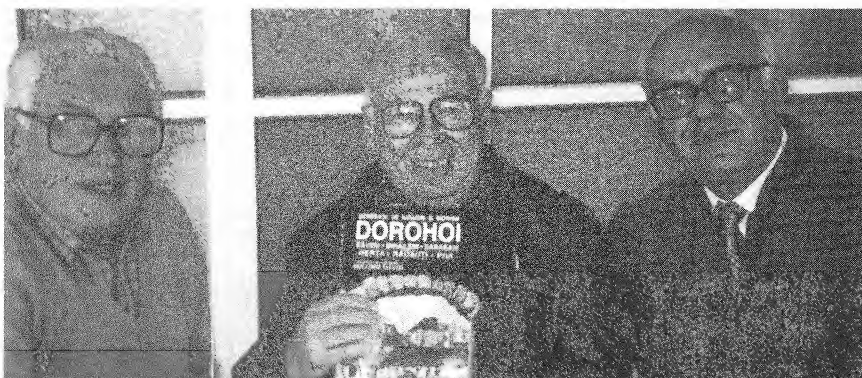
Dorohoiul are vreo 6000 suflete, e situat pe apa Iezerului. Ţinutul are 180 sate cu 6 plăşi.

Le Lebanon, Journal hébreu, Paris,
No. 46, 25 nov. 1868
Corespondenţă semnată **Karpel Lippe - magister.**

Un evreu din **Dorohoi** a cumpărat o casă de la un creştin şi i-a plătit 500 galbeni după semnarea actului, urmînd să-i dea restul la întăritura judecătoriei. Judecătorii au refuzat întăritura, au decis ca să rămînă şi casa la creştin, căci evreul nu are voie să cumpere casă, în plus va plăti chirie pentru timpul cît a locuit acolo. Tribunalul ieşean a decis că banii îi aparţin, că dobînda lor echivalează cu chiria. Nu a întărit actul căci evreul nu ceruse acest lucru.

Magister Karpel Lippe avea să devină celebrul medic ieşean, care a activat acolo pînă în anul 1913. Era un medic popular, iubit.

A publicat în "Lebanon" numeroase corespondenţe despre viaţa evreilor din Moldova.

Earl Himovitz (Parnafes), from U.S.A, born in Dorohoi, visitend Israel in 1992. In the picture with **Iosef Iancovici** and **David Shlomo**.

Strada Principele Carol (30 decembrie). Dorohoi, februarie 1980.

Extrase din notele Prof. Itzic Şvarţ - Kara

Arhivele Statului Iaşi, Transport 1764, Opus 2013, Dosar 2362, fila 67.

1848 mai 26. Arendaşii gabelui din Dorohoi se plîng visteriei că păgubesc, căci mulţi evrei din Dorohoi s-au mutat la ţară sau în alte tîrguri.
Li se aprobă un spor de 6 parale la o oca de carne de vită cuşer.

Oraşe şi tîrguri pag. 283-284. 1843, nov. 27.

"Noi obştia locuitorilor din tîrgul Dorohoi, creştini şi jidovi..." se plîng de abuzurile politmaestrului Iordache Filipescu şi ale fratelui său, de trei ani încoace. S-au găsit în pivniţa sa lucruri furate, bate oameni. E sprijinit de cîţiva bogătaşi. Roagă să fie numită o comisie de anchetă. Se va numi o comisie.

Neugebauer. J. Ferdinand. Beschreibung der Moldau und der Valacher, Leipzig 1848, pag. 122.

În anul 1843 la evreii din **ţinutul Dorohoi** 173 născuţi şi 104 decedaţi evrei.

Filipescu Dubau. Dicţionar geografic al jud. Dorohoi, Buc. 1891, pag. 120.

În 1890 Dorohoiul număra 9313 persoane, din care 4432 evrei. Avea 12 sinagogi, 145 Heder, (şcoli confesionale), baie, cimitir.

Buium sin Mendel, în etate de 50 ani este staroste al evreilor din Dorohoi în anul 1836. I. Kara (nu pot preciza izvorul informaţiei).

Buletin, foaie oficială a Moldovei, din 1836, pag. 109.
Dorohoi 1836. "Naţia jidovilor" (deci conducerea comunităţii) din Dorohoi se judecă cu Solomon Herşcovici pentru o sinagogă.

Starostele din Dorohoi Iosup sin Moscu este citat într-un act din 1828, aflat la Arhivele Statului Iaşi, fondul documente, litera T-9, fila 173, verso.
Constantin C. Giurescu. Tîrguri sau oraşe şi cetăţi moldovene. Extract Academia Română Bucureşti - 1967, pag. 221.

În 1407 Mihail Dorohoianul era părcălabul (prefect) al ţinutului Dorohoi.
În 1408 Dorohoi apare ca punct vamal pentru negustorii care exportau cai la Cameruţa.
Numele oraşului vine din limba ucrainiană, din dorogo & dorogoi = drag, scump sau "doroga" = drum.
Biserica lui Ştefan cel Mare s-a terminat la 18 oct. 1495.
Hotarul tîrgului era delimitat prin stîlpi de piatră.
A. St. Iaşi. Isprăvnirea ţinutului Iaşi no. 1364 din 1834.

Iancu Filip vinde o casă din Dorohoi către **doctorul Şmil**.
Arch. St. Iaşi, Fond holera, fila 16.

La Dorohoi au murit de holera din 1848, 27 bonuci evrei. Semnează cu litere ebraice Moşe ben Ţvi Herş, Israel Leib din Darabani, Avraham ben Iţhac, Iţhac Meir Lectkes, Avraham Meir ben Iaacov, Leib ben Haim Reuven Haim din Darabani.
S-a pus sigiliul sinagogei care poartă data de 1844.
Filipescu Duban. Dicţionarul Geografic al jud. Dorohoi 1891, pag. 67.

Darabani.
845 familii din care peste 500 familii evreeşti (negustori şi meseriaşi), 8 sinagogi, 5 hederim. A început a se înfiinţa pe la 1835 de Teodor C. Balş. Hrisovul e datat 21 iunie 1837. Evreii au venit introduşi de Leiba Gerşin Dorobaner, vechi orîndar al raterului. La 16 oct. 1839 se completează invoc ale evreilor cu propr. (pt. 25 ani).
Răscruce de drumuri.
Iaacov Psantir. Sefer Divrei heiamim learţot Rumenia, Iaşi, tip. Goldner, 1871. Titlu ebraic, text idiş, p. 34 (traducere).

Ţinutul Dorohoi
...în capitala Dorohoi locuiesc cam 1000

Dorohoi. 1899.
Dvosia Adia bat Moşe.

Dorohoi. **Sara bat Efraim**.
20 Adar I 5654 (1894)

Dorohoi. 7 Elul 5651 (1891)
Iocheved bat Nachman.

Sara bat Iehuda Leib.
5 Elul 5586 (1826).

Dorohoi cimitirul nou.
4 Iiar 5655 (1895)
Arie Iţhak Iosef ben Reuben

Dorohoi, cimitirul nou.
Sime Freidl ben Baruch
26 Adar 5653 (1893

Piatra de mormînt a lui
Israel ben Israel,
26 Nisan 5542 (1882)

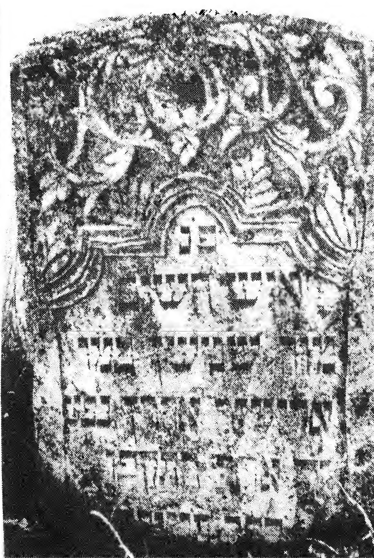
Chaim Avram
ben Moşe Mendel
ucis în Tişri 5655 (1894).

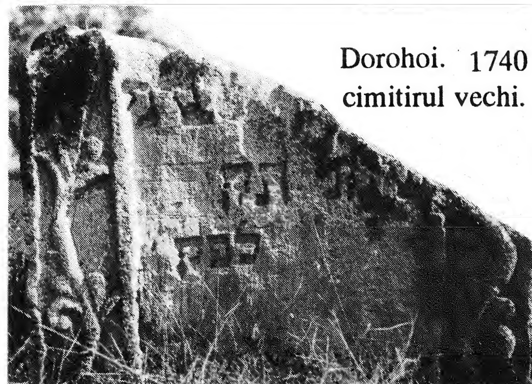
Eliezer ben Faitl Zelig,
5660 (1899) Dorohoi.

Dorohoi. 13 Nissan 5670 (1910)
Chaim Şalom ben Iţhak

Dorohoi. **Simşon ben**
Eliezer Aron. 5586 (1826)

Dorohoi. 1740
cimitirul vechi.

Vechiul cimitir din Dorohoi

Cea mai veche "maţeva" existentă în 1966 în cimitirul din Dorohoi este datată 5413, deci 1652. Dar au existat şi mai vechi. Unele zac cu faţa spre pămînt şi ar trebui dezgropate, curăţate, fotografiate, descifrate, copiate şi... publicate. Să ne mulţumim deocamdată cu inscripţiile pe care le-am copiat şi tradus încă în 1966. Cea mai veche este a lui **Iaacov ben Eliezer**. Următoarea este datată din luna Adar 11, anul 5500, deci din martie 1740. Lipseşte partea din piatră care indică numele răposatului.

Din anul 5522, adică 1762 datează "matzeva" lui **Dov (Ber) ben Iaacov**.
Iată inscripţia completă a unei inscripţii funerare pe mormîntul unui bărbat din 1764, luna ianuarie:

"Aici odihneşte un bărbat integru şi drept, dl. **Israel ben Iehoshua**, care a decedat în 22 ale lunei Tevet, în anul (5)528 după computul mic. Fie-i sufletul cuprins în legătura vieţii veşnice. Data în calendarul universal: decembrie 1767.

O piatră a cărui vîrf lipseşte poartă data de 5525, adică 1765. Lipseşte numele decedatului dar indică numele tatălui, **David**.

Lipseşte şi numele celui ce a decedat in Hol hamoed Pesah, 5534, deci cam în aprilie 1776.

Un **Iaacov** a decedat în anul 5541 adică 1781. Iată încă un text integral de inscripţie funerară în stilul tradiţional:

"Aici odihneşte femeia de seamă (isha hashuva), doamna **Haia**, fiica domnului **Mordechai**, ocrotească-l Creatorul şi Salvatorul său (deci tatăl este încă în viaţă). Şi a decedat la 6 Elul 5542 după comutul mic. Fie-i sufletul cuprins în legătura vieţii veşnice!"

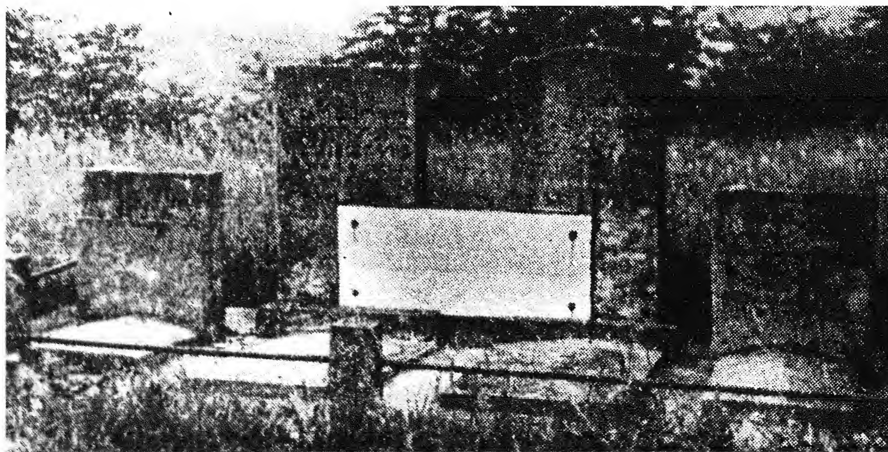
Decesul a avut loc în august 1782.

La 17 Nissan, 5544, deci ianuarie 1748 a decedat **Haia bat Meir**. Joi 5 Svat 5522 **Ester bat Iaacov** a adormit întru Domnul. O altă **Ester bat Iaacov** a decedat joi 7 Svat 5552, deci februarie 1792. În acelaş an, dar la 15 Nissan 5552, aprilie 1792 a decedat o altă **Ester bat Şmaia**.

Acestea ar fi pietrele funerare din secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea care au scăpat de urgia vremurilor.

Ar trebui cercetate şi inscripţiile secolului al XIX-lea cel puţin acelea de pe mormintele unor personalităţi de seamă. Toate inscripţiile numai în limba ebraica.

Inscripţiile de mai sus au fost publicate de I. Kara în lucrarea "memoria antiquitatis" vol. II Piatra Neamţ 1970, atît în originalul ebraic (la pag. 524) cît şi în traducerea românească a lui I. Kara (la pag. 527-529).

Dorohoi. Morminte ale victimelor pogromului din iulie 1940

Act de vindere cumpărare din 1848

Pesia, fiica lui **Iehuda**, şi soţul ei **Iaacov Iosef**, fiul lui **Iehuda Leib Hacohen**, vînd lui **Baruh**, fiul lui **Şlomo** casa lor de cevi din Dorohoi "...care se află oe şes, şi are ca megieşi pe creştinul **Ivan Ciobotar** şi pe **Gheorghe Cojocar**. La răsărit se învecinează cu drumul mare, iar la nord se află "ograda care aparţine vînzătorului". Lungimea locului e la fel cu lăţimea ogrăzii lui Gheorghe. celelalte dimensiuni sînt trecute în actul scris româneşte. Vînzătorii declară că au primit de la cumpărător întreaga sumă convenită. Actul este datat Dorohoi, duminică 11 Iiar 5608 - adică 14 mai 1848, şi este întărit de **Moşe Şaţ** şi de **Iaacov Nisăn**, fiul răposatului **Moşe**.

Textul în ebraică, cu formulări în arameică, cu unele cuvinte în idiş sau româneşte ca "ogradă", vînzătorii se declară rezonabili faţă de orice pretenţii ar avea cineva la vînzarea făcută. Actul este alcătuit după modelul tradiţional.

(proprietatea I.K.) cumpărătorului, cu totul... şi are voie cumpărătorul să facă cu ea ce vrea fără nici o teamă: s-o vîndă, s-o închirieze, să clădească, s-o dărîme cu torul, s-o amaneteze, s-o vîndă şi s-o dăruiască. Nimeni să nu-l stinghereascå. De azi şi în veci. Şi care v-a veni şi va certa cumpărătorului cumpărătura de faţă, vorbele aceluia să fie de nimic, ca un ciob de oală, care nu are nici o valoare şi ca unul care cere nişte bani depuşi la tribunal, care nu le dă altora.

Iar noi sus menţionata pereche ne obligăm să nimicim si să scoatem de pe cumpărătorul sus pomenit de toţi, care vor cere şi vor certa pentru a întări vînzarea de mai sus în mîna cumpărătorului şi în mîna familiei sale, fără nici o pagubă. Şi toată averea noastră pe care o avem să fie garanţie ca să putem plăti banii, ce s-ar cere de la noi, şi chiar hainele de pe noi, atît în timpul vieţii noastre, cit şi după decesul nostru de azi şi în veci.

Şi aşa a spus perechea amintită mai sus:

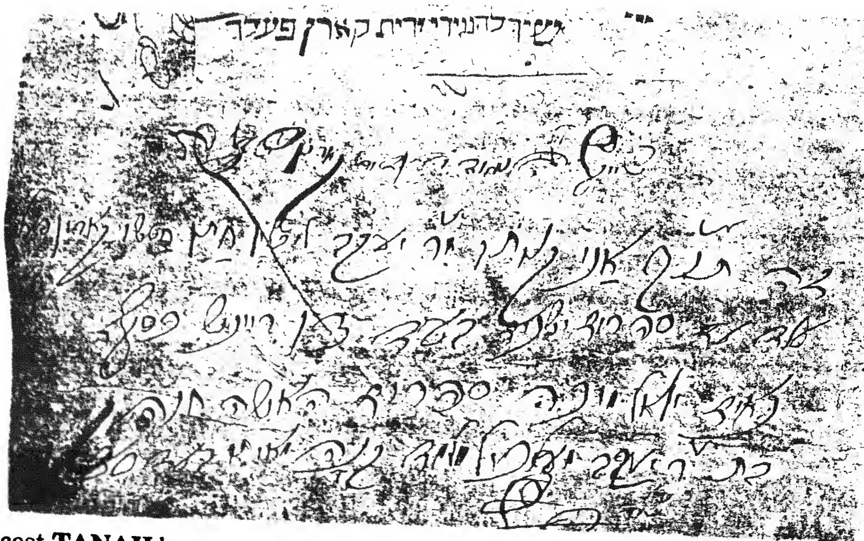
"Actul acesta de vînzare şi clauza aceasta sînt conform legii. S-a scris şi s-a semnat în public nu ca un lucru ascuns, ci deschis şi public. L-am dat la mîna cumpărătorului de mai sus. Si ca să le fie lor toată credinţa şi toate pretenţiile în chestia de mai sus şi pentru banii de împlinire şi credinţă de mai sus şi toate precedentele au luat asupra lor perechea (soţii) de mai sus să certifice şi împlinească. Şi întotdeauna să fie în mîna perechii: de mai sus cumpărătorii avînd prioritate.

Azi, joi 9 Menahem Av (5)605 după computul mic în obştea sfîntă Dorohoi. Şi totul este întărit şi stabilit. **Iehuda ben Iţhac, Simha Arie ben Avraham,** răposatul, ceauş al comunităţii de aici.

...A venit perechea de vînzători, de mai sus ca să semneze... Pentru a întări tot ce s-a spus mai sus şi drept dovadă semnăm şi noi: **Hana bat Şlomo** (prin transmiterea condeiului, **Iosef ben Israel**.

În mîna noastră subsemnatu a predat doamna **Hana** de mai sus de buna ei voie (dreptul) de a se semna numele şi soţul ei dl. **Iosef.** În faţa noastră s-a facut toată tranzacţia: **Iehuda ben Iţhac, Simha Arie.**

Un document vechi de 200 ani din Dorohoi

Acest **TANAH** l-am cumpărat eu **Iaacov Liblih** ginerele (dnei **Haci Kornfeld**, împreună cu alte cărţi vechi pentru 13 florini de argint (Reinisch).
Semnat **Ioel** care a cumpărat carte pentru doamna **Haia** fiica d-lui **Iaacov Mehl Melamed** a cumpărat de la mine pentru 30. (lei?)

răposatului **Iehiel Mehel** (nu ştie să scrie fiind mic). Semnez **Miriam Mariese Sara,** fiica răposatului **Iehiel Mehel** (nu ştie să scrie).

În faţa noastră jos iscăliţii d-na **Şeine Malka,** fiica d-lui **Iaacov,** şi fiica ei **Miriam Mariese Sara,** fiica răposatului **Iehiel Mehel,** prin cedarea condeiului şi tînărul **Avraham,** fiul lui **Iehiel Mehel,** şi tînărul **Iţhac Iaacov,** fiul lui **Iehiel Mehel,** prin cedarea condeiului au semnat pentru a confirma toate ce s-au scris în acest act şi a-şi da acordul aşa cum prevăd legile noastre.

Certific sus amintiţii **Şimon, Iosef Iehuda** şi **Iţhac.**"

Actul a fost scris la Dorohoi. Datei ebraice 2 Elul 5588 îi corespunde în calendarul universal marţi 12 august 1828. Am tradus textul aducînd la sensul comun complicata terminologie juridică în arameică. Am păstrat întrucîteva izul iniţial al stilului, folosit de evreii epocii... Acest act aduce multe lămuriri asupra vieţii cotidiene a evreilor dorohoieni în primele decenii ale secolului trecut şi asupra activităţii rabinului local.

ACT DE VÎNZARE

Manuscrisul acestui act de vînzare a fost depistat de ***I.Kara*** *la Arhivele Statului Iaşi. Cercetătorul a copiat actul original, l-a descifrat, a completat prescurtările, a desfăşurat iniţialele, a copiat şi îmbunătăţit traducerea. Actul e scris nu prea citeţ, într-o ebraică nu prea erudită, cu multe formule în arameică, cu unele cuvinte în idiş sau româneşte.*

Actul este important din multe puncte de vedere, iar originalul ebraic, are trăsături tipice pentru evreii moldoveni, interesante mai ales pentru cercetători.

Dorohoi 9 Av 5605, 12 august 1845

TRADUCERE

În faţa noastră martorii iscăliţi mai jos a venit femeia doamna **Hana,** fiica domnului **Şlomo** şi onoratul ei soţ domnul **Iosef,** fiul domnului **Israel,** de aici din obştea sfîntă Dorohoi şi ne-au zis: "Să ne fiţi martori drepţi şi de credinţă şi-au cumpărat de la fiecare din noi cumpărătură de statornicie... de acum şi-au scris cu tot felul de termeni juridici şi de întărire (legal zise) şi tot felul de măsuri în cazul că şi-o retrage semnătura şi au dat la mînă domnului **Iaacov Iosef,** fiul lui **Ieuda Hacohen,** ca să fie la mîna sa şi la mîna celor ce le vor urma drept mărturie şi dreaptă dovadă cum că am voit cu bună voie a noastră şi de nimeni nesiliţi şi nesupăraţi. Ci numai cu decizie întreagă şi aşezată. Şi iată că mărturisim înaintea voastră, azi, aşa cum se dă mărturie în faţa unui tribunal (rabinic) care e îndreptăţit să judece, mărturie puternică şi de \nezdruncinat, de neîntors (nici) azi şi (nici) în veci cum că este adevărat, perfect clar şi sigur cum că am vîndut noi perechea de mai sus numită domnului **Iacob Iosef,** sus numitul, casa noastră cu locul ce aparţine locuinţei de mai sus, care se află pe şes lîngă drumul, care duce spre Herţa şi spre rîul Prut de pe o parte locul gol care ţine de locuinţa vîndută sus pomenită, de cealaltă parte iarăşi un loc sterp, care ţine de casa sus pomenită. Iar lăţimea clădirii cu locul care o înconjoară este de 16 stînjeni, iar lungimea pînă la grădină... şi locul din faţă pînă la dugheniţă, totul ţine de locuinţa sus pomenită. Şi i-am vîndut cu tot drept şi împuternicirea ce le aveam asupra acelei case şi asupra locului, care ţine de pomenita locuinţă, cum este arătat în actul românesc, ce i-am dat, fără nici o mărginire din străfundul pămîntului şi pînă în înaltul cerului şi-am primit (noi), perechea sus pomenită, toţi banii pomenitei cumpărăturii din mîna cumpărătorului, toţi banii de mai sus pînă la o para.

Şi deacum a trecut locuinţa sus pomenită şi locul ce ţine de locuinţă, în mîna

O MOŞTENIRE - DOROHOI 1828

La Arhivele Statului din Iaşi, am găsit un act privitor la o moştenire din Dorohoi. Actul este emis de tribunalul rabinic din Dorohoi, în anul 1828.

Redăm în traducere rezumativă conţinutul actului. Remarcăm faptul că deşi evreii de atunci se judecau şi în faţa instanţelor judecătoreşti ale ţării, ei preferau să încheie acte de cumpărare de imobile, de moşteniri, de datorii etc. în faţa rabinului local. Lucrul se explică şi prin precara organizare a justiţiei moldoveneşti, îmbunătăţită în urma Regulamentului Organic introdus în 1931, cît şi prin corupţia şi abuzurile funcţionarilor mai mărunţi.

Documentul de faţă se ocupă de moştenirea lăsată de defunctul **David Uziel**, fiul lui **Iaacov Aşer**. E vorba de un loc sterp din Dorohoi, pe care s-au clădit 3 dugheni, locul era moştenirea celor doi fii ai răposatului, iar văduva **Hana**, fiica lui **Iţhac**, îşi putea cere zestrea tot din valoarea acestor dugheni. Tribunalul rabinic din Botoşani a vîndut un loc de dugheană lîngă acea a d-lui **Eliahu**, fiul d-lui **Menahem Manoles**. Cumpărătorul e dl. **Avraham** fiul lui **Ţvi (Herş** I.K.), iar o treime din numitul loc, care se afla lîngă drumul (mare) ce trece pe acolo, aparţine celor doi orfani ai numitului decedat, iar partea mijlocie a atribuit-o susnumitul tribunal rabinic (din Botoşani I.K.) amintitei femei **Hana**, care a fost soţia răposatului **David Uziel**. După aceea numita femeie **Hana** s-a măritat cu dl **Iosef Dov (Beer** I.K.), fiul d-lui **Ţvi Şapira**, şi-a vîndut împreună cu acest soţ **Iosef Dov** pomenitul loc la mijloc, d-lui **Arie Leib** fiul d-lui **Calonimos (Calman** I.K.). După aceea a vîndut d-l **Arie Leib** acest loc d-nei **Şeine Malka**, fiica d-lui **Iaacov**, care era văduva d-lui **Iehiel Mihel**, fiul d-lui **Menahem**, care a dat banii aparţinînd orfanilor, bani rămaşi de la soţul ei **Iehiel Meihel**, sus amintit în toate condiţiile arătate în decizia tribunalului rabinic amintit, care a împuternicit pe d-na **Hana**. În virtutea acestui drept d-na **Hana** a vîndut d-lui **Arie Leib** locul, iar acesta l-a vîndut d-nei **Şeine Malka**. Iar acum noi, subsemnatul tribunal rabinic de aici (Dorohoi I.K.), am vîndut dugheana clădită de d-na **Şeine Malka**, pe locul mijlociu amintit, către dl. **Dov Ber**, fiul lui **Iehiel Mihel Halevi** cu toate condiţiile cuprinse, stipulate de dreptul tribunal rabinic din obştea sfîntă Botoşani, care au fost acordate numitei d-ne **Hana**. Acolo se arată că mica căsuţă care se află pe proprietatea orfanilor răposatului **David Uziel**, deşi după actul oficial despre celelalte două părţi ar reeşi că acea căsuţă s-ar afla pe locul, care aparţine d-nei **Hana**. Dl **Dov** are deci dreptul de a demola aceea ce a rămas din căsuţă şi s-o vîndă fără nici o opunere din partea nimănui rudă sau nu. Amintita vînzare către dl **David** s-a făcut căci văduva d-na **Şeine Malka** a cerut banii zestrei ei, care era de 1800 zloţi polonezi daţi răposatului ei soţ **Iehiel Mihel**. Soţul ei mai era dator 1000 lei luaţi cu dobîndă, ceea ce a făcut să crească datoria, care trebuie plătită din moştenire. S-a mai plîns că nu poate hrăni orfanii şi să plătească pentru învăţătura lor. Deci am decis noi, tribunalul rabinic, să se vîndă dugheana, clădită de d-na **Şeine Malka** pe parcela din mijloc, atribuită de tribunalul amintit d-nei amintite, către dl **Dov Ber**, fiul d-lui **Mihel** a făcut anunţul conform legii noastre sfinte. Iar numitul domn **Dov Ber** a plătit toată suma pînă la o pară şi s-au plătit toate datoriile, pe care le avea numita femeie cum este notat în decizia tribunaluluii rabinic din Botoşani. Deci aparţine d-lui **Ber Halevi** totul din străfundurile pămîntului pînă la înaltul cerului şi poate face cu el ce vrea, să-l vîndă, să-l închirieze, să-l doneze, să-l amaneteze, iar toate pretenţiile oricui asupra cumpărăturii sînt nule şi neavenite în veci de veci

Drept care semnăm azi marţi, 2 Elul (5) 588 aici în Dorohoi. Semnează (1) **Şimon ben Biniamin Zeev**, care păstoreşte aici în obştea sfîntă Dorohoi; (2) **Iosef** fiul răposatului **Eliahu**; (3) **Iţhac**, fiul răposatului **Şlomo Zalman**.

Pentru întărire a semnat şi d-na **Şeine Malka** cu cei doi orfani. **Şeime Malka**, fiica d-lui **Iaacov** prin cedarea condeiului (deci, a semnat altul în locul ei, căci nu ştie să scrie). Semnez **Avraham**, fiul răposatului **Iehiel Mehel**. Semnez **Iţhac Iaacov**, fiul

chiar în mica comunitate din tîrguşorul de graniţă Marmoriţa au murit 8 evrei, la Rădăuţi-Prut - 2, la Dorohoi - 158, la Săveni - 9. Cu această ocazie aflăm numele fruntaşilor evrei din Herţa: **Efraim ben Avraham, Daniel,** fiul răposatului **Aharon, Bere Leib,** fiul răposatului **Ţvi** (adică **Herş**), **Leib ben Iaacov, Mordehai ben Israel** "Şames de po", adică ceauşul sau, dacă vreţi, administratorul sinagogii şi **Haim Leib ben Moşe**. Se pune şi ştampila sinagogii cu o stea a lui David la mijloc, cu text românesc în semne cirilice. Ştampila purta data din anul 1843.

Pentru Dorohoi se indică şi profesiunea decedaţilor, ceea ce ne informează despre structura economică a evreilor dorohoieni. Iată lista lor; negustor de mărunţişuri - 1, băcan - 1, crîşmar - 5, dughengii - 1, făinari -1, formagii (brutari) - 1, hangii - 1, iuftari (pielari) - 2, lipţcan - 1, mătăsar - 1, ambulant - 1, orîndari - 8, pînzari - 2, precupeţi - 3, rachieri - 5, sufar (om de încredere) - 1 etc.

Lista meseriaşilor decedaţi este şi dînsa foarte interesantă: alămar - 1, apar - 1, casapi - 2, ceasornicar - 1, ciobotari - 8, croitori - 14, curelari - 1, cuşmari - 1, dascăli (melamdimi) - 7, doftor - 1, harabagii - 8, hahami - 2, liuliucar (fabricant de sumane) - 1, scorţar (ţesător de scoarţe) - 1, stoler - 1, tăbăcar - 1, vădrar (care face căldări) - 1, velnicer (care rfabrică spirtul) - 1.

Această mică listă contribuie la dărîmarea legendei antisemite că - jidanii erau crîşmari, arendaşi sau "speculanţi". Cercetarea actuală a structurii profesionale a evreilor moldoveni indică marea lor însemnătate în dezvoltarea meşteşugurilor şi a industriei în Moldova secolului al XIX-lea.

Relaţiile evreilor cu creştinii localnici erau bune. Se cumpărau case, se încheiau tovărăşii, se împrumutau bani, se convieţuia paşnic.

Sper că cititorii nu se vor "speria" de stilul epocii care apare într-un zapis (act de vînzare de casă) din 1839. Redau integral textul:

"Adecă, eu Gheorghe sîn Niţă Herariu (fierar I.K.) dimpreună cu soţia me Soltana şi cu fiii noştri, care mai gios ne vom pune numele şi degetele noastre, încredinţăm cu acest zapis a nostru la mîna dumisale Şulim Jidov Butnar din Tg. Dorohoiului precum să fie ştiut că de bună voia noastră nesiliţi nici supăraţi de nimeni, i-am vîndut dumisale de veci, căsuţa noastră ce de peste tindă cu tot locul ei, care slujeşte; faţa locului - un stînjen gospod şi lungimea locului precum merge şi a casei noastre şi la acel părete de tindă a căsuţei să avem a fi tovarăşi cîte pe giumătate de perete şi în tinda Dumnealui nu are voie a-şi pune nemică păr (pînă I.K.) voi preface eu casa me, numai de umblat are voe prin tindă în căsuţă. Şi tocmeală dreaptă am avut cu Domnia Sa ca să dea 105, adecă una sută cinci lei care după tocmeala am şi primit înainte pînă într-o pară.

Şi D-lui numitul cumpărător are voe a-şi face orice acaret pre acest loc, să stăpînească în pace, în veci, în veci, după cuprinderea scrisorilor ce şi noi le avem dreapta zestre de la pă-rinţii noştri. Să fie ca moşie (proprietate I.K.) atît a D-lui cît şi a urmaşilor D-sale din neam în neam în veci. Iar în urmă sculîndu-se noi sau neamurile noastre sau din megieşii (vecini I.K.) acestui loc sau din cei străini cu vre o pretindere sau supărare ori la ce judecată... să nu li se ţie în seamă; ce, cine vrea ceva, ceva cu noi să ne întrebe şi noi să avem a răspunde. Numai D-sa să aibă a-şi plăti bezmînul şi birul, după hotărîrea luminatului hrisov. Şi pentru mai adevărată credinţă ne-am pus numele şi degetele noastre. 1839 febr. 8.

Primăria Dorohoi legalizează actul şi pune sigiliul "pecetea Politie Tîrgul Dorohoi 1834. "Politie" (nu poliţie) înseamnă conducerea oraşului, iar bezmîn era taxa anuală care se plătea proprietarului moşiei, terenului pe care se construia o clădire. Creşterea preţurilor pentru terenuri şi case indică dezvoltarea localităţii. Vom putea urmări acest proces în tot cursul secolului al XIX-lea.

Un act din 1836 ne informează că **Buium sin Mendel**, starostele evreilor din Dorohoi, avea 50 de ani. Pe atunci era considerat aproape bătrîn. Dacă trăia azi ar fi participat la meciuri de fotbal... ca spectator!

În 1839 Mihai Sturza, care înfiinţase Mihăileni şi voia să-l dezvolte, ca să aibă cît mai mult cîştig, a mutat capitala judeţului de la Dorohoi la Mihăileni. Locuitorii străvechiului oraş moldovenesc s-au simţit păgubiţi şi l-au rugat pe domnitor să nu mute capitala ţinutului în orăşelul de graniţă. Au semnat 33 creştini şi 36 evrei, fruntaşi ai Dorohoiului. Succesul a întîrziat dar, pînă la urmă, Dorohoiul şi-a recăpătat "coroana".

Rolul arendaşilor evrei in valorificarea produselor forestiere şi agrare este notoriu. Aduc, după "Buletinul oficial al Moldovei pe 1841", conţinutul unui act: "**Lupu sin Iancu jidov**" arendează de la **Dumitru Arbore** 20 fălci de pădure de pe moşia Sancioniţa şi plăteşte cam 18 galbeni de falcă. Va termina tăiatul pădurii la 1 aprilie 1892.

Evreul valorifică lemnul prin fabrica de scînduri, a căror produse erau trimise şi peste hotare, preţul lor în aur fiind adus în ţară. Setea de valută nu este o noutate.

Pentru dezvoltarea economică a Dorohoiului locuitorii s-au străduit să organizeze iarmaroace periodice. În 1842 ziua de tîrg era marţi. În 1852 se mai organizau alte două iarmaroace.

Istoricii constată că, indiferent de aspectul etic, social, dezvoltarea fabricării rachiului a contribuit la modernizarea economică a Moldovei. Din acest punct de vedere ne interesează următoarea ştire:

În anul 1844 **Avram Şaier** din Dorohoi vinde lui **Leiba Vais** 2800 vedre de spirt cu 11 lei vadra (o vadră era o căldare mare). Marfa va fi livrată la Botoşani şi Fălticeni.

Sper că noi nu ne-am îmbătat de aburii de rachiu şi că pot termina această scurtă plimbare prin trecutul Dorohoiului cu o ştire din 1844.

Se ştie că taxa pe carnea cuşer era un venit esenţial al comunităţii. Dar şi aprovizionarea cu carne a întregii populaţii creştine era scoasă la licitaţie de către primărie. În 1844 **Leiba Lozneanu** a cumpărat "otcupul cîmpiilor", dar şi fabricarea lumînărilor de seu (încă nu exista lumina electrică, nici măcar lampa de petrol!) în oraşul Dorohoi.

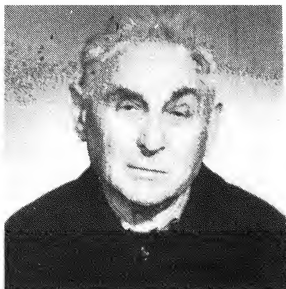
Să terminăm cu o veste bună. La 15 martie 1850 Dorohoiul a redevenit capitala ţinutului (judeţului) cu acelaşi nume. Bucurie pe strămoşi, căci suferiseră mult din cauza holerii din 1848 cînd au murit 374 evrei.

Lista morţilor e întărită cu sigiliile a trei sinagogi. Aşa am văzut actul de la Arhivele Statului, Iaşi, care confirmă decesele.

File de istorie dorohoiană

Nu ştiu dacă istoria universală sau cel puţin cea a României s-a resimţit de ecoul anului 1848 în Dorohoi, chiar dacă unii "bonjourişti" nu erau surzi la chemările istoriei.

Mult mai grave au fost însă urmările epidemiei de holeră în întreaga Moldovă. Aflăm multe ştiri interesante dintr-o plîngere a lui **Şlomo ben Iaacov Segal** care "ţinea" pe atunci "tacsia" pe carne cuşer, pe care o luase în arendă de la comunitate. Se ştie că din această gabelă se întreţineau rabinii, hahamii, institutele comunităţii şi chiar asistenţa socială. Ba mai mult. Birurile tuturor evreilor din tîrg erau plătite către visterie tot din veniturile "tacsiei". Dar din cauza epidemiei au murit mulţi cumpărători de carne cuşer, ceea ce micşora venitul taxierului. El cere să i se reducă suma, ce o are de dat, căci, arată dînsul, au murit în comunităţile din judeţ un număr însemnat de evrei. Şi enumără: la Herţa - 27, la Mihăileni - 31, la Darabani - 27,

MĂRTURII DIN VEACURI

Cărămizi pentru o nobilă clădire

de I. KARA

NOBILA CLĂDIRE ar fi o monografie ştiinţifică a obştii evreilor din Dorohoi, care era organizată cel puţin încă din secolul al 17-lea. Cărămizi sînt şi materialele publicate de "Irgun Ioţei Dorohoi vehasviva".

Am citit volumul "Generaţii de iudaism şi sionism - Dorohoi"... şi, m-am simţit îndemnat să scotocesc prin fişierul meu documentar şi să extrag cîteva materiale interesante, pe care le-am verificat apoi la Arhiva Statului din Iaşi.

Să încep cu o plîngere, datată din 10 sept. 1781 a evreului **Aron** din Dorohoi, care ţinea în tovărăşie cu un boier, **Constantin Vîrnav**, o velniţă, adică un cazan de fabricat rachiu. Plîngerea se află în fondurile Academiei Române. Nu cunosc rezultatul procesului, dar graţie acestei plîngeri aruncăm o privire asupra unui aspect al vieţii economice ale boierimii de acum două veacuri şi mai bine.

Un act de la Arhivele Statului Iaşi, data 14 iunie 1793 pomeneşte de dugheana lui **Leiba Rebe** "care din gios de drumul cel mare spre Botoşani, faţa uliţii ce caută (priveşte I.K.) spre şcoala jidovească..." Sinagoga evreiască era bine cunoscută de locuitori. Să ne amintim că pe atunci un "jidov" nu avea sensul peiorativ de mai tirziu.

Sărim peste decenii, pînă la 7 septembrie 1820 şi aflăm dintr-un act de la Arhivele Statului - Bacău că **Mihai Grigore Şuţu**, Voievodul Moldovei, a hotărît ca "toată breasla jidovilor din Dorohoi să plătească Visteriei (Administraţiei finaţelor) 22 mii lei anual".

În 1822 a avut loc un mare incendiu la Dorohoi. Au ars o mulţime de case evreieşti şi au rămas multe locuri pustii. Şi, iată, că la 10 Iiar 5583, după calendarul iudaic, adică în luna mai 1823, **Iţcu Iosăp sin Moscu** negustor cumpără un loc de casă, rămas după incendiu. Negustorul **Marcu sin David** cumpără un loc similar de la croitorul **David sin** (fiul lui) **Şmil**. S-a făcut licitaţie la Sinagogă.

Aşa ne informează un act ebraic de la Arhivele Statului din Iaşi. În urma incendiului oamenii s-au pornit să-şi rezidească căminele, situaţie care reiese din numeroase acte ebraice din arhivă. Să exemplificăm printr-un act, datat vineri 10 Şvat 5585 (1825). **Haia a lui Iţic** şi soţul ei **Iosef sin Herş Şapira** vînd lui **Iehuda Leib sin Calman** din Fălticeni un loc de casă pe uliţa evreiască din Dorohoi. Rabinatul din Dorohoi întăreşte actul care fusese legalizat de instanta superioară: rabinatul din Botoşani. Semnează rabinul **Dov Beer ben Nusim**.

Stră-stră-strănepoţii acestor dorohoieni nici nu-şi cunosc rădăcinile, care se pot vedea în acest act.

Dintr-un alt act de la Arhiva Statului, Iaşi, aflăm că în anul 1828 **Iosup sin Moscu** era staroste "al ovreilor din Dorohoi", deci preşedintele Comunităţii, cum s-ar numi acum.

În 1833 apar însă ca fruntaşi, care semnează cu litere ebraice: **Avram Ţipris, Iaacov Eliezer** şi **Ţvi Herş ben Iţhac Iosef**. Ar fi interesant să ştim biografia lor. Ei ne-ar putea confirma că pe uşa de intrare a sinagogii mari dorohoiene se putea citi data de ת ק פ"ה, deci 1825, care poate fi anul zidirii sau a refacerii acestui lăcaş de rugăciune dorohoian.

DOROHOI

PUȚINI ISTORICI vorbesc despre o așezare temeinică a evreilor din Moldova pe vremea lui Alexandru cel Bun. Unii o dau ca probabilă, alții, cercetînd acea perioadă ne informează că: ***"tot în această epocă un număr important de evreii, fiind persecutați și goniți din Polonia și Ungaria, obținu o învoire specială de la Alexandru cel Bun să se așeze în Moldova, în anumite localități. Li se impuse însă ca ei să nu se ocupe cu crîșmăritul, nici să ție trunchiuri sau căsăpii de carne, nici pitării pentru creștini, spre a nu concura pe negustorii pămîntului; această prohibiție de altminterea era în același timp aplicată și pentru armeni".*** (Onciul D. "Din Istoria României". București 1913, pag. 43).

Pe lîngă că era un centru economic și reședință de ținut, Dorohoiul avea în secolul al XVI-lea (și mai tîrziu) o curte domnească. Între anii 1568–1778, deci timp de de peste 200 de ani a fost reședința vorniciei Țării de Sus.

Dintr-un recensămînt al populației, mai-iunie 1674, aflăm că Dorohoiul avea pe atunci 177 de case, iar ***"jidovii ce se află șezători în tîrgul Dorohoiului [rufetași] sînt în număr de 21".*** *Lista începe cu* ***Herșcu, staroste*** *și se încheie cu* ***Zavil, croitor, slab.***

Într-o atmosferă cordială, Preşedintele Statului Israel, d. Haim Herţog, a stat de vorbă cu membri delegaţiei, a răsfoit Cartea Dorohoiului, a solicitat amănunte despre viaţa din orăşelele evreieşti din Moldova şi a avut cuvinte de înaltă apreciere pentru această monumentală realizare.

Dorohoienii la Preşedintele Statului

Cu ocazia apariţiei primului nostru volum, Preşedintele Statului Israel a oferit - în ziua de 17 iunie 1992 - o recepţie în onoarea israelienilor originari din Dorohoi.

După ce a ascultat cu atenţie cuvîntul d-lui **Shlomo David,** rostit în numele delegaţiei, domnul **Haim Herţog**, preşedintele Statului Israel, a mulţumit cu multă căldură pentru cartea care eternizează iudaismul şi sionismul din judeţul Dorohoi.

Din delegaţia noastră au făcut parte: Rabinul **Pinchas Wasserman,** domnii: **Israel Levanon,** deputat **Avraham Poraz,** Rabin **Iosi Wasserman, David Shlomo, Iacov Klein, Iţhak Haham, Bar-David Calman, Iosef Iancovici,** Dr. **Doron Coller, Carol Şeinfeld, Mordehai Kraft, Gavriel Marian, Arie Şapira, Mordehai Orenstein, Leon Aclipei,** Av. **Leibu Segenreich, Moshe Meghido-Făgădău, Iţhak Marţaparu, Arie Ariely, Moshe Balan** şi doamnele: **Şoshana Rothenberg, Jeniţa Posmantir, Bracha Maur, Luţa Padan-Tălmaciu, Paula Coller,** Dr. **Şelly Grisaru** şi **Sonia Palty**.

A fost o zi de sărbătoare pentru israelienii originari din judeţul Dorohoi, o împlinire a aspiraţiilor de multe generaţii.

Continuare...

După apariţia volumului "DOROHOI" (1), ianuarie 1992, am primit multe epistole cu felicitări... dar şi multe observaţii critice. Ni se reproşa faptul că n-am cuprins toată viaţa evreiască, lipsesc multe documente, date şi imagini despre oameni, locuri, întîmplări... Acest material, de o reală valoare documentară, s-a constituit, cu impetuozitate, ca fond de bază pentru o carte nouă.

Prietenii mei Iosef Iancovici şi dr. Doron Coller m-au determinat să vizitez Dorohoiul şi orăşelele din împrejurimi, pentru o documentare din surse directe, vizită care a constituit izvorul de impresii şi imboldul pentru continuare, pentru pregătirea celui de-al doilea volum.

Am căutat - pe cît posibil - să respect ideile, stilul şi personalitatea autorilor.

Lista celor ce ne-au sprijinit este foarte lungă.

Spre ei, adevăraţii autori ai cărţii, se îndreaptă gîndurile mele încărcate cu dragoste şi recunoştinţă.

Această carte-document, plămădită din efortul moral şi material al dorohoienilor şi urmaşilor lor, este un monument ridicat în memoria fraţilor noştri care au locuit pe acele meleaguri, în drumul lor spre Israel.

Prezentul volum (2) a încercat să cuprindă, cît mai mult, din viaţa şi suferinţele lor. Dacă mai există documente, noi, dorohoienii, ultima generaţie de martori oculari, avem datoria morală de a continua eternizarea trecutului acestor comunităţi, care au păstrat, cu sfinţenie, iudaismul şi sionismul moştenit de la părinţi...

Mulţumesc Celui de Sus că am ajuns în aceste zile!

SHLOMO DAVID

Cîteva date de **I. Kara** - 296
Săveni în presa sionistă din România în urmă cu 70 ani de **V.Noel** - 297

MIHĂILENI
Mihăileni, un "şteitl" tipic de **I. Kara** - 301
Povestea unei vieţi plină de evadări de **Dan Regenstreif** - 303
Amintiri... de **Malvina Zelingher** - 307
Vara, 1973, Roma, Italia de **Iosub Zelingher** - 308
Un cărturar deosebit - **Rabinul Meir Marilus** - 311
Jean Blum - umanist şi cercetător istoric - 312
O viaţă de sionist de **Hary Zvorişteanu** - 314
Leon Bertiş - poetul tîrguşorului evreiesc de **Marius Mircu** - 315
Prietenii mei de o viaţă - evreii de **Victor Maftei** - 317
Nostalgie de **Iosif H. Andronic** - 320
Din presa sionistă din România de **Noel V.** - 322
Mărturie depusă la Iad Vaşem în 1959 de **Mendel Cocoş** - 324
The Search for the Regenstreichs - 325

DARABANI
Darabani de **I. Kara** - 327
La Darabani în 1992 de **Shlomo David** - 328
Veteranul sionist David Iosef Mihailovici de **Liuba Mihailovici** - 329
Sara Mihailovici fondatoarea grădiniţei de copii în lb. ebraică - 330
Iancu Oieru de Naty Kraft - 331
Amintiri emoţionante de **Gerşin Făinaru** 333
Adolf şi Roza Leibovici - 334
Din presa sionistă de **N. Vaintraub** - 336

HERŢA
Pagini de istorie de **I. Kara** - 339
Clara şi Ihil Marcovici de **Hilda (Duţa) Philip** şi **Aurel Marcovici** - 341
În memoria lui Ihil Marcovici de **Mihail Rinea** -342
Carol Drimer de **Lucian Zeev-Herşcovici** - 344
O mîndrie a evreimii din Herţa: **F.Benjamin-B.Fundoianu** - 346
Ronetti Roman de **I. Kara** - 348
Oameni care au fost - Carol Drimer de **Froim Marcus** - 349
Holocaustul oraşului Herţa - mărturie depusă de **Haim Loker** - 350
Din presa sionistă de **Noel Vaintraub** - 351

RĂDĂUŢI - Prut
Din viaţa unui "şteitl" de **I. Kara** - 355
"Der şteitl" Rădăuţi-Prut de **Fany Parnafes - Moscovici** - 357
Timpuri de neuitat de **Leiba Hudescu** - 361

SUMAR în limba engleză -

Amintiri... de **Etty Lober - Leibovici** - 228
În amintirea familiei mele de **Ing. Avi (Cornel) Zoller** - 229
Soarta ne-a salvat din Transnistria de **Clara Cohn** - 230
Meier Kalmanovici a murit în Transnistria de **Moşe Kalmanovici** - 230
...din familia lui Beniamin Fundoianu de **Naty Kraft** - 231
Evreii din Hudeşti de **Moritz Segal (Mircea Hudescu)** - 232
Mi-au omorît părinţii de **Raşela Oeriu** - 233
Triste amintiri de **Ron Michael (Aronovici Mendel)** -234
A vrut să-şi salveze nepoţica... de **Izi Davidsohn** - 235
Pana lui Saşa Pană de **Liana Maxy** -236
Născut în '02 (fragmente) de **Saşa Pană** - 237
Buiumaş al Ţiprei de **Ştefan Roll** - 241
Ion Călugăru de **Saşa Pană** - 242
Iosef H. Bercovici - Andronic de **Carol Pincas** - 243
Cîteva Glose la "Cartea Raiului" de **Ov.S.Crohmălniceanu** - 244
"Oraş în profil" de **E. Suhor** - 245
Miron Berg poetul nesfîrşitei căutări de **Prof. M. Baraz** - 246
Ultimii evrei din Dorohoi la data de 20.VIII.1992 - 248
Să ne reculegem la "Cimitirul Nou" din Dorohoi de **D. Shlomo** - 249
Eroi căzuţi pentru Patria Română! - 250
Morminte de Ţadikimi şi Rabini - 252
Morminte de medici renumiţi - 253
Dosarul comemorărilor (Jahrzeit-elor) din Dorohoi - 255
Sinagoga Beit Solomon - 256
Pogromul cel dintîi - Dorohoi. Discurs rostit de **Rav Dr. Moses Rozen** - 257
Supravieţuitor al unei familii de cinci persoane de **Ing. Marcu Rozen** -259
Despre Kapuşterno - Transnistria de **Zaharia Pitaru** - 261
Locotenenţii Atanasiu şi Gaia m-au salvat de **Dr. Arh. Leon Haber** - 265
Pogromul de la Dorohoi de **Ceauşu Maer - Maurer** - 267
Mendel şi Liza Rudich de **Schelly Leibovici-Făinaru** - 268
Trauma mea din Holocaust de **Hana Hundert** - 269
Document - Confidenţial - Procuror general - 270
Notă - 271
Scrisori - 272
Dorohoi de **I. Kara** - 273
Un monument viu al unei comunităţi dispărute de **Ş. Leibovici-Laiş**-275
Dorohoiul trăieşte de **M. Raf** - 276
Avalanşă de apariţii editoriale de **Yoram Segal** - 276
"Dorohoi" de **Rodica Grindea** - 277
Rom - Sig News (societate evreiască de cercetare genealogică - 278
Cîteva observaţii... cîteva greşeli de tipar - 279

SĂVENI

Din trecutul unei mici comunităţi de **Leib Manes** - 282
Evocări şi amintiri din orăşelul meu natal de **Leib Blumenthal** - 283
Moşe Maur (Săveneanu) de **Sonia Palty** - 291
Dror Habonim la Săveni de **Ing. Hanan Wasserman (Croitoru Camil)** - 293
Familia Schehter de **Schapira Efraima (Esfira)** - 294
Vigdor Croitoru - Assir Zion de **Leib Blumenthal** - 295

Amintiri din timpul războiului de **Dr. Leon Marcovici** - 146
Acum 50 de ani de **Ing. Solomon Moscovici** - 148
Evreii dorohoieni la 1865 de **Ioan Maximiuc** - 150
Itzhak Danilof, un sionist adevărat de **Sidonia Cherbis (Danilof)** - 153
Născut pentru a doua oară de **Arie Ariely (Leon Cotter)** - 155
Bernard Cotter Dov - 158
Neuitatul **Srulică Şulimovici** - 158
Oameni şi întîmplări de **Malca Cotter (Cuţa Rabinovici)** - 159
Micu Bernard Cotter - 161
Rădăcini - Şoraşim de **Dt. Iosef Haimovici** - 162
Betty Gemer - Woginiak - Rubin Gemer - 164
Avocatul Solomon Zalman de **Iancu Şaiovici** -165
Amintiri... Amintiri... de **Carol Stelian (Segal)** - 168
O frîntură din viaţa unui om de **Braha Maur - Şor (Şarf)** - 176
Să nu uitaţi de unde aţi venit! de **Gratziela Ethel Brener-Kraft** -179
Întoarcerea dorohoienilor de **Dorothea Peltz** -180
Spicuiri din cronica unei familii de **Dr. Benedict Solomon** - 181
Un om deosebit de **Eugen Luca** - 184
Din acele zile negre... de **Dr. Marcel Solomon** - 185
Herman David - un "boss" uman de **Shlomo David** - 186
Oraşul vieţii mele de **Reghina Cohn - Sielberman** -187
Neuitata profesoară Mina Cohn de **David Shlomo** - 188
Pictorul **Avner Tălpălariu** - 190
Moşe Tălpălariu îşi deapănă amintiri - 191
Sali Trebici, Gusta şi Clara Linker de **Anuţa Tălpălariu (Pomîrleanu)** - 193
Momente din viaţa lui **Reb Aron Faibiş** (Arn Şoihet) de **Bercu Faibiş** - 194
Alte episoade... de **Martin Moscovici** - 196
Familia Şlaiher din Dorohoi de **Beno Şlaiher** - 200
Familia Fischer din Dorohoi - 201
Reculegeri şi amintiri de **Aşer Cohen** - 202
Haim Carol Tangiu un evreu evlavios - 203
Cîteva amintiri de **Cici Zelingher (Idelzon)** - 204
Dorohoiul, oamenii de acolo de **Iafa Moscovici** - 207
Rabanit Sima Reizel Wasserman de **Ţipora Klepholţ (Wasserman)** -208
Sali Linker - prezicătoarea noastră - 209
Printre oamenii de azi ai oraşului Dorohoi: **Lupu Feder** de **S.David** - 210
Familia **Strul Heilic** - 211
Dorohoi, oraşul sacagiilor de **Iulian Maier Schwartz** -211
Isidor Iancu, un om cu inimă evreiască - 212
Dr. Avraham Rapaport - 212
Cutiuţa alb-albastră de **Dina Rădeanu** - 213
Sara Morgenstern (Rapaport) şi **Maia Morgenstern** - 214
Şmuel Goodrich - 37 ani de teatru - 215
Cîteva amintiri de **Avram Blănaru** - 217
Cîntecul "Dorohoi, oraşul meu" de **Moşe Blănaru** - 219
"Bastonul de mareşal" al doctorului Bitterman de **Victor Nămolaru** - 220
Profesorul Otto Scheib de **Prof. Gh. Amarandei** - 221
Absolvenţii evrei la liceul "Grigore Ghica" din Dorohoi 1924-1977 - 222
Ion Halici - Un prieten sincer al evreilor 227

Cartea Dorohoiului VOLUMUL II

Continuare... de **Shlomo David** - 9
Dorohoienii la Preşedintele Statului - 11

DOROHOI

Mărturii din veacuri de **I. Kara** - 15
Vechi izvoare despre trecutul comunităţii de **Manaşcu Cotter** - 27
Pagini din trecutul evreilor din Dorohoi de **Noel Vaintraub** - 32
O reconstituire a Dorohoiului evreiesc de **Adolf Abramovici** - 36
O întîlnire istorică cu şef **Rabinul Alexandre Şafran** - 50
Mesajul primarului din Dorohoi - **V. Gherasim** - 51
Sute de ani de comuniune de **Dr. Roşca Adrian** - 52
Recepţia de la Ambasada României - 53
Recunoaştere şi recunoştinţă de **Victor Bârlădeanu** - 54
O mărturie - document de **Michel Moscovici** - 56
Oameni, locuri, figuri de **Iosef Cohn** - 61
Iosale Meirovici, un simbol al sionismului dorohoian - 67
De la **Reizel Davidsohn** la strănepoata **Nuriel Stern** - 70
Din agenda mea de amintiri de **Leon Aclipei** - 72
Trei povestiri adevărate de **Dr. Şely Grisaru** -80
...Dintr-un album nostalgic de **Dr. A. Şapcaru** - 87
Cîteva amintiri... de **Etty Jäger** - 93
Din vremuri de restrişte de **Aron (Luţă) Goldştein** - 96
Anuarul presei române şi al lumii politice (1909) - 103
Filip Chefner de **Israel Bar-Avi** - 106
Apărătorul Rabinului din Ştefăneşti de **Henry Marcus** - 108
În amintirea unui prieten de **Reuven Rubin** - 109
Nepotul lui Mordehai Procedură de **Dr. S. Bickel** -110
Adversarul lui Istrate Micescu de **A.F.K.Baruch Vinescu** - 111
Rădăcini de **Tudor Chefner** - 112
Meer Herşcovici de **Mony-Solomon Moscovici** - 113
Dorohoi - oraşul copilăriei mele de **Jeniţa Posmantir** - 115
"Goilărwarfer" de **Prof. Leon Rapaport-Ropot** -117
Dr. Berluţă Danilov - 119
Fotografiile lui **Feredaru Iehezkel (Hoţu)** vorbesc de la sine - 120
A fost odată... consemnat de **Bianca Marcovici** - 122
Dr. Rubin Copelovici o mîndrie a dorohoienilor din Israel - 125
Redescoperirea unui martir de **Lupu Mindirigiu** - 126
Departe în urmă-i Dorohoiul... de **Dr. Madeleine Davidzon** - 128
Dorohoiul de altădată de **Av. Max Fonea** - 130
Spicuiri din **Revista Cultului Mozaic** de **Evelin Fonea** - 133
Cantina rituală din Dorohoi - 137
Căutînd "dorohoieni" la Bucureşti de **Shlomo David** - 138
O familie cu suflet evreiesc de **Nina Vădraru** - 139
Etty Marcus la 101 ani - 140
Reb Leib Melamed de **Nathan Kraft** -141
Grupul de "dorohoieni" la Iom Haatzmaut 1993 de **Naty Kraft** - 143

Volumul II al cărţii" **Dorohoi şi împrejurimi**"
apare sub **patronajul de onoare** al prietenului nostru **Avraham Lorberbaum** din Dorohoi, pentru eternizarea memoriei părinţilor lui,

Tatăl - **Hersh (Zwi) Ben Avraham Lorberbaum**, născut în oraşul Uhnow-Galiţia, decedat la 26 Tamuz 5714 (1954) în Israel, descendent al dinastiei rabinice **Reb Iacob Lorberbaum** din Lissa şi **Haham Zwi**.

Mama - **Feiga**, născută în Mihăileni, (decedată la 15 Adar Beth 5719 (1959) în Israel), fiica rabinului **Moshe-Zwi Maghid (Moisei)**, descendent al dinastiilor rabinice din Cernobil, Ruzin şi Saviran - fiica Rabanitei **Sarah-Hinda** z.l., fiica renumitului Ţadic, Reb **Naftali Horovitz** din Mihăileni, descendent al dinastiei "**Şila**" şi "**Raşi**" (vezi pag 192-193 din vol. I.)

Fie amintirea lor binecuvîntată!

Coperta: **N. Palty**. Colaj după picturi de **LEON BERTIŞ**.
Culegere şi grafică: **PAPYRUS** - Tel Aviv

GENERAŢII DE IUDAISM ŞI SIONISM

DOROHOI

SĂVENI • MIHĂILENI • DARABANI HERŢA • RĂDĂUŢI-Prut (România)

volumul 2

Alcătuire şi redactare
SHLOMO DAVID

Editat de:
ORGANIZAŢIA ISRAELIENILOR ORIGINARI DIN ORAŞUL ŞI JUDEŢUL DOROHOI SĂVENI, MIHĂILENI, DARABANI, HERŢA, RĂDĂUŢI - PRUT, ROMÂNIA
P.O.B. 134, KIRIAT BIALIK - 27101 ISRAEL 1993

GENERAŢII DE IUDAISM ŞI SIONISM

DOROHOI, SĂVENI, MIHĂILENI, DARABANI, HERŢA, RĂDĂUŢI-Prut

udolf
se-Avram
Adam D.
Alnamovici Sin.
Z. Avram

Marco
Morgl
Svart
Zelin

Ber
Căr
Col
Cr
Li
L

a XII-a A
S. Rene
1969-
IV A
im
ca
Maricel
dica
n
ibi
i
. Marian

IV E
Bianca
ni

1971
L IV A
lara Mon
N. Willy
i A. Ghiz
Z. Ada

Segall S. David
Melichsohn I. Jean
Barasch I. Bernhard
Roitman S. Moise

1923–1924 (8 cla
Charas N.Sigismund
Cotter A. Anet
Finkelştein M.
Fundoianu M.

DOROHOI ŞI ÎMPREJURIMI

Pascariu
Scorţaru L. Rubin
Schachter St. Isabela
Sechter M. Herman
Aclipei L. Beatrice
Brif I. Henriette
Casapu A. Paula
Croitoru I. Mor
Marcovici L. F
Poplingher I.
al A. Davi
on D. S
Ady

ANUL IV E
Harabagiu M. Ga
Cherbes C. Bian
I. Laura
Mirel
H. Si
uli

PRUT, PĂLTINIŞ, Horodiştea, RĂDĂUŢI-PRUT, DN 29A, Miorcani, Bajura, DARABANI, Baranca, DL.CETĂŢUIA 285, HERŢA, Oroftiana, Cuza Vodă, VIIŞOARA, DN 24C, DJ 282, DJ 293A, Alba, CONCEŞTI, Eşanca, HUDEŞTI, Ghire., SUHARĂU, Lişmăniţa, DJ 293, COŢUŞCA, Puţureni, Baranca, DJ 298, DN 29A, DJ 298A, BAŞEU, GHIRENI, Racovăţ, CRISTINEŞTI, Lişna, Mihail Kogălniceanu, HAVÎRNA, MILEANCA, Codreni, IBĂNEŞTI, Smîrdan, DL.BOUR 339, POMÎRLA, Dragalina, Stînca, Arborea, Tătărăşeni, Bălinţi, VOLOVĂŢ, DJ 294A, George Enescu, PODRIGA, DRĂGUŞENI, Crişan, Hilişeu-Cloşca, Dumbrăviţa, Popeni, GEORGE ENESCU (DUMENI), AVRĂMENI, HILIŞEU-HORIA, DN 29, MANOLEASA, BUHAI, Iezer, DJ 293, Loturi Enescu, IBĂNEASA, Negreni, CORDĂRENI, VORNICENI, DJ 298, ŞTIUBIENI, Pădureni, Lozna, DOROHOI, SĂVENI, RIPICENI, ŞENDRICENI, BROSCĂUŢI, DJ 292, PUTREDA, SĂRATA, DJ 294B, DL.MARE 301, DealuMare, Podeni, DN 29, VLĂSINEŞTI, DJ 282, DL.MASCA 426, Horlăceni, JIJIA, Talpa, Recia-Verbia, HĂNEŞTI, DN 29B, DJ 296, DJ 294C, Lunca, VĂCULEŞTI, BAŞEU, MIHĂLĂŞENI, Gorovei, VÎRFU CÎMPULUI, UNGURENI, DN 24C, BRĂEŞTI, Cotîrgaci, DINGENI, 407, COTÎRGACI, ROMA, DJ 294C, DOBÎRCENI, URECHIOIU, DJ 294B, Stînca, LEORDA, DN 29C, SIRET, Cervicesti, Costeşti, ŞTEFĂNEŞTI, DJ 294D, UNŢENI, DN 29A, Cucorăni, DN 29, BUCECEA, GORBĂNEŞTI, TRUŞEŞTI, DJ 282, Calugăreni, MIHAI EMINESCU (IPOTEŞTI), RĂCHITI, Călineşti, BOTOŞANI, ADÎNCATA, Stăuceni, DN 2, OTEŞTI, HÎRLĂU

Seigrid
Meyer
rnha
rma

Cherbis
Oeriu I.
Grisaru
1949
David M
Kraft D.
Croitoru
Foni R.
Grisaru

Şmilovici A. Leiba

1924–1925
CLASA A VIII-a
ovici M. Elias
aru I. Lupu

H. Didi
Jack
Nathan
I. Hainrich
oritz
Leon
Talic
F. L
Hai

CLASA A X
Coter H. Iancu
Croitoru Z. Ionas
Grimberg S. Simon
Groper M. Nahman
Haivas I. Emilian

1939
CLASA
Leizerovici M
Rachmil M.

33
A V
non
bin
arc
olo
Ia
mil
his

iteln
iteln
apapo
apapo
egal I.
olomo
egal A
Vasman
Vagner

1925

1927–1928
M. Herşcu
helm
M. Jack
onida
eer S. Ernes
urăh Iosub

Lupu J. Lică
Rabinschon L. Haim
Scorţaru L. Paul
Araţei S. Litman-Strul
Croitoriu A. Iosef
Grisariu M. Haim
Liebmann B. David
Rudnaru H. Herşcu

gal S. Armand
gal D. Mauricen
ancu
vram

Butn
Pom
Solo

DOCTOR
DAVID BINDER

Butnar
Ceau
Din
Sol
Sc
Ş

emberg M.
ici L. Paul
ncher M.
alaru N. A
er A. Lupu

1940–1944
n lista de ab
ului lipsesc evreii...
această perioadă
eii au învăţat la liceul
eiesc, creiat din ini-

CLASA A XI-a A
Bitterman A. Vilhelm
Marîm A. Iosub

Blăn
Parna
Sacagiu
Sigal M.

Bercovici I. Bruno
Calmanovici A. Sami
Cherbis A. Simon
Cremer Solomon Dav
Croitoru M. Adolf
Hecht S. Beniamin
Iäger
Sigal L

H. Marcu
dolf
inrich

Goldemberg
Kraft Rica
Hollenger Be
Marţapariu
Manes Leib

CLASA A X-a
Ceauşu M. Sami
Davidzohn S. Herm
Kastner H. Iosef

Reicher H. Michel

